Софийски псалтир

Песнивец на цар Йоан Александър

Издание и изследвания

СОФИЙСКИ ПСАЛТИР

ПЕСНИВЕЦ НА ЦАР ЙОАН АЛЕКСАНДЪР

ИЗДАНИЕ И ИЗСЛЕДВАНИЯ

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР

СОФИЯ • 2025

СОФИЙСКИ ПСАЛТИР

ПЕСНИВЕЦ НА ЦАР ЙОАН АЛЕКСАНДЪР

Текста подготвиха
ЦВЕТОМИРА ДАНОВА
ИВОНА КАРАЧОРОВА

Автори на изследванията
ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА
ЦВЕТОМИРА ДАНОВА
ИВОНА КАРАЧОРОВА

Научен редактор
проф. АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА

Рецензенти
проф. ТАТЯНА СЛАВОВА
проф. СЛАВИЯ БЪРЛИЕВА

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР
София 1113, БАН, IV км, ул. „Академик Георги Бончев“, бл. 25
www.kmnc.bg

Книгата се издава в рамките на проекта
„Образци на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър“.
Националната научна програма „Културно-историческо наследство,
национална памет и обществено развитие“, създадена в изпълнение
на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в
Република България 2017–2030, и проектът BG05M2OP001-1.001-0001
„Изграждане и развитие на център за върхови постижения „Наследство БГ“
спомогнаха за осъществяването на настоящото издание.

© Кирило-Методиевски научен център
2025

Предпечатна подготовка А. Борисова
Коректор М. Евтимова

Печатница „Симолини-94“ СД
София, ул. „Владимир Вазов“ 15

ISBN 978-954-9787-59-7
ISBN 978-954-9787-72-6 (epub)
https://doi.org/10.59076/9787-2025-PIA

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор 7

Съкращения 9

ЧАСТ ПЪРВА: ИЗДАНИЕ

Издателски принципи 10

Текст на Софийския псалтир (НА-БАН 2; ГИМ, Щук. 3) 13

ЧАСТ ВТОРА: ИЗСЛЕДВАНИЯ

Елисавета Мусакова
Песнивецът на цар Йоан Александър – кодикология, палеография, история 651

Цветомира Данова
Песнивецът на цар Йоан Александър – правописни особености 741

Ивона Карачорова
Песнивецът на цар Йоан Александър от 1337 г. – съдържание на ръкописа, редакционна принадлежност на псалтирния текст, към изучаването на лексиката и превода на тълкуванията 825

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА 883

ПРЕДГОВОР

Настоящият том представя първото издание на Софийския тълковен псалтир от 1337 г., известен като *Песнивец на цар Йоан Александър*. Ръкописът се съхранява в Научния архив на Българската академия на науките (НА-БАН 2). Основното съдържание на кодекса включва *Псалтир* с тълкуванията на Исихий Йерусалимски, а в средопсалмието – тълкуванията на *Символа на вярата* и на молитвата *Отче наш*. В края е поместена *Похвалата на цар Йоан Александър*, в която е посочена точната датировка на ръкописа.

Софийският тълковен псалтир е сред най-ценните паметници на българската средновековна книжнина от среднобългарския ѝ период. Той е едновременно свидетел за културния разцвет при управлението на цар Йоан Александър и за преводаческата дейност от най-ранния период на старобългарската писмена култура, отразена в кодекса. Текстът на псалмите следва първоначалната, архаична редакция, а преводът на тълкуванията се отнася към епохата на Златния век на българската книжнина (края на IX – началото на X в.). Самият кодекс възхожда към старинен източник, за което свидетелстват и запазените в него глаголически букви. Особен интерес представлява и украсата на ръкописа: средопсалмието е означено с рядката миниатюра „Христос Стар по дни“, а рубриките, инициалите и украсителните елементи са изящно изписани с червено и синьо мастило.

Повече от 140 години този забележителен ръкопис продължава да предизвиква вниманието на славистите медиевисти. Макар през XX в. въпросът за неговото издаване да е поставян неколкократно, обнародването му стана възможно едва след като Кирило-Методиевският научен център при Българската академия на науките пое тази отговорна задача по идея на проф. Славия Бърлиева. В рамките на дългосрочния проект „Образци на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър“ в подготовката на изданието обединиха усилията си Цветомира Данова, като представител на Кирило-Методиевския научен център, Ивона Карачорова от Института за български език при Българската академия на науките и Елисавета Мусакова от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Настоящият том съдържа наборно издание на ръкописа (НА-БАН 2), включително и на двата листа от кодекса, съхранявани в сбирката на П. И. Щукин в Държавния исторически музей в Москва (ГИМ, Щук. 3), изработено от Цветомира Данова и Ивона Карачорова. Среднобългарският текст е последван от три обширни студии, посветени на историята, кодикологията и палеографията на паметника (Елисавета Мусакова), на правописните особености на кодекса (Цветомира Данова) и на редакционната принадлежност на псалтирния текст, както и анализ на превода и лексиката на тълкуванията (Ивона Карачорова).

Освен на трите изследователки, Кирило-Методиевският научен център дължи благодарност на научния редактор на издавания текст проф. Анна-Мария Тотоманова и на рецензентите проф. Татяна Славова и проф. Славия Бърлиева.

Идеята за този том беше подкрепена от акад. Никола Съботинов, както и от ръководството на Научния архив на БАН в лицето на доц. Ружа Симеонова и проф. Лизбет Любенова, които осигуряваха при необходимост достъп до този безценен паметник на българската книжовност. Книгата беше създадена и с изключителния професионализъм на техническия редактор Милена Евтимова, която изчете с внимание многобройните варианти на текста. Ентусиазмът и съвършеното владеене на текстообработката от страна на Анита Борисова придадоха на тома настоящия му завършен вид.

Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“, създадена в изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030, и проектът BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на център за върхови постижения „Наследство БГ“ спомогнаха за осъществяването на настоящото издание.

Надяваме се, че това първо издание на *Песнивеца на цар Йоан Александър* ще бъде полезно за всички медиевисти с интерес към този безценен паметник и ще постави нов етап в проучванията му.

София, декември 2025

Кирило-Методиевски научен център
при Българската академия на науките

СЪКРАЩЕНИЯ

аор.	аорист
ап.	апостол
БАН	Българска академия на науките
БРАН	Библиотека на Руската академия на науките, Санкт-Петербург
вин.п.	винителен падеж
ГИМ	Държавен исторически музей, Москва
ГИМ, Щук.	Държавен исторически музей, сбирка на П. И. Шчукин, Москва
дат.п.	дателен падеж
дв.ч.	двойствено число
деят. залог	деятелен залог
Евр.	Послание на ап. Павел до евреите
ед.ч.	единствено число
ж.р.	женски род
им.п.	именителен падеж
л.	лице
мест.п.	местен падеж
мин.деят.прич.	минало деятелно първо причастие
мн.ч.	множествено число
м.р.	мъжки род
НА-БАН	Научен архив на БАН, София
НБИВ	Народна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив
НБКМ	Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София
Песн	*Песнивец на цар Йоан Александър*
прич.	причастие
Пс.	псалм
РАН	Библиотека на Румънската академия на науките, Букурещ
РГБ	Държавна библиотека на Русия, Москва
РНБ	Руска национална библиотека, Санкт-Петербург
род.п.	родителен падеж
сег.вр.	сегашно време
сег.деят.прич.	сегашно деятелно причастие
ср.р.	среден род
субст.	субстантивирано
тв.п.	творителен падеж
cant.	canticum, библейска песен
NMH	Национален исторически музей, София
tit.	titulus, надписание, оглавление на псалм

ИЗДАТЕЛСКИ ПРИНЦИПИ

Изданието на *Софийския псалтир (Песнивец на цар Йоан Александър)*, който е част от ръкописната сбирка на Научния архив на Българската академия на науките (НА-БАН 2), включва и двата листа от ръкописа, съхранявани в Държавния исторически музей в Москва, сбирка Щукин № 3 (ГИМ, Щук. 3). Текстът на ръкописа се възпроизвежда максимално точно страница за страница и ред за ред, като се следва правописът и системата от надредни и пунктуационни знаци в ръкописа.

Всяка страница на изданието отговаря на съответната страница от ръкописа, като се запазва оригиналната номерация на листовете. Лицевата и обратната страна на листа се означават съответно с r и v, т.е. 53r, 66v и т.н. Номерацията на псалмите и съответните стихове, както и номерацията на листовете се отбелязват в началото на всяка страница в изданието, а редовете се номерират в лявото поле. Ако в текста има неизправно четене (преписвачески грешки, неправилни форми), след него се поставя знак (!). Квадратни скоби [] ограждат буква или текст, възстановени по изданието на В. Ягич (Jagić 1907), които в ръкописа са недописани или напълно нечетливи поради физическото увреждане на кодекса. В двойни квадратни скоби [[]] е предложена възможна реконструкция на нечетлив текст.

Номерирането на стиховете следва изданието на В. Ягич на Болонския псалтир (Jagić 1907). Стиховете от псалтира се въвеждат със съответния номер. Инициалите (големи и малки) в псалмите и тълкуванията последователно се отбелязват, като се запазват и червенословите, и изписаните в синьо малки инициали и редове.

Запазени са различните алографи на буките за *о* (ѻ, ѻ, ѡ), *у* (ꙋ, ѹ, ꙋ), *е* (є, ѥ, ѥ), *и* (ї, ı, и), *голяма носовка* (ѫ, ѭ), *малка носовка* (ѧ, ѩ, ѧ, ѩ), както и знаците за *дзяло* (ꙁ), *ижица* (ѵ) и гръцките букви ѳ и ѯ.

Съкращенията под титла и съкращенията с изнесена над реда буква не се развързват. Формата и мястото на титлата са стандартизирани. Графичните ѝ разновидности се предават унифицирано чрез ⁻. Лигатурите и вписаните букви в заглавията се развързват и се коментират в апарата след разночетенията. Случаите на хаплография се отбелязват с едно или две тирета: оусѣкꙑнѫх-ы, бе-скѫдости, бе-съна, вѣрꙑни-и҆-скоучишѫ, ꙗ҆кож-е-сть.

Разделението на думите следва нормите на *Старобългарски речник*, издаден от ИБЕ при БАН (СР 1999; 2009). Адвербиализирани предложно-падежни съчетания като въслѣдъ, въскорѣ, въкоупѣ, поуьто, потомь и подобни се пишат слято.

Частицата же се изписва слято с предходната дума, само ако е с функция на словообразувателен формант в относителните и отрицателните местоимения и местоименни наречия иже, никътоже, ниединъже, ѥлмаже, ꙗможе и т.н. и съюзите тѣмьже, имьже. Във функция на противопоставителен съюз частицата же се изписва отделно.

Частицата не се изписва слято в съчетание с прилагателни имена и причастия в атрибутивна или субстантивирана употреба, напр. непостнжⷭ҇нѫѧ̀, непобѣдимо, несъставⷭ҇ны, несѫ|щеи̑, неразоумѣиваѫ̀щѫѧ̀, неразоримы̑. Ако причастието е част от глаголна конструкция (апозитна или абсолютна), частицата не се изписва отделно: да не съгрѣ|шъ кто, ти погыбѫ не прии̑мьше х҃а, не прѣзрїми | бѫдѫтъ николиже, є̑теро помысливша и̑ не вѣ|ровавша б҃ви.

Слято се предават наречия, формирани от предлога отъ и местоименни наречия със суфикс -ѫдоу/-ѫдѣ/-ѫдь и -олѣ/-оли, например ѿтѫдоу, ѿтолѣ, ѿнели(же).

Наборният текст възпроизвежда адекватно и системата от надредни и препинателни знаци.

Вътре в реда се използват запетая и средна точка, а за края на реда комбинация от точки (∴) или точки и чертички (※). Четвъртият (втори основен) преписвач слага в края на реда малко кръстче, което у нас се предава с голяма средна точка (•).

Надредните знаци се предават с начертания, близки до тези в текста, както следва:

- акутът, оксията, кендемата и двойният акут се предават според общоприетите правила;
- всички варианти на дасията и обърнатата дасия, която се среща само у втория преписвач, съответно с ʾ и ʿ: ꙗ̀ко, а̀ще, дѣѫ̀щемь, свои̑хь, ѡ̑ны̏, ѫ̑зыци, а̑вирона;
- паерчикът на мястото на изпуснати силни или слаби ерове или като разделител на съгласни букви се изписва ⷭ҇ : Провъзⷭ҇глашаа̀ше, блнжⷭ҇немоу, правⷭ҇дѫ, чⷭ҇то, велⷭ҇фегорⷭ҇;
- знакът, състоящ се от вариант на дасията и остро ударение, се предава с ´: и́хъ, ѡ́бразъ, є́стъ.

ИЗДАНИЕ

Текст на Софийския псалтир
(НА-БАН 2; ГИМ, Щук. 3)

ПАТНР҃Ъ · КРАСЄ҃ ПОУНИАЄ҃[1]

Глема́го, дв҃двъ · прро́ка же, и҆ ц҃рѣ · здѣ́ же оу҆-
бо́, и҆ а҆фана́сна, а҆рхиепи҃кпа сказа́нне пр҃момъ ·
сѣ́ же оу҆бо пр҃мопнсецъ наунна́ѣтъ, прѣ́жде, псá-
лмомъ, реуе́нна́, глаго́ла́тни҆ · · ·

Оу҆ченне́ бг҃оуъстню҆ · и҆ ѿмета́нїе протнвнымъ ·

Прр҃оуъство ѡ҆ х҃ѣ, и҆ прнзва́нне а҆зыкомъ ·

Прр҃оуьство, ѡ҆ бышажщнихъ[2] блазѣхъ дв҃дви ·

Прр҃оуьство дв҃дво, ѡ҆ ни́хже пострада ·

ѠѠ лица ц҃рквы мл҃тва · ѕ҃ · Оу҆уе́нїе и҆сповѣда́нїю҆ ·

Дв҃дво и҆сповѣда́нне, и҆ прр҃оуьство ѡ҆ зва́нїи а҆зы́ко҃ ·

Прр҃оуъство, ѡ҆ зва́нїи҆ а҆зы́комъ ·

Съмр҃тъ х҃ва · и҆ въскрѣше́нїе, и҆ ц҃рвїе, и҆ прѣа҆-
тне́ вра́гомъ, вра́гомъ же въсте́мъ потрѣбле́-
Побѣдна҃ ѿ҃ѣ подвнза́жщомѹ҆ сѧ на бж҃и · · нїе ·

Ѡ҆блнуе́нїе злы҃нмъ, и҆ прр҃оуьство ѡ҆ прншестꙗ-
Вра́гомъ въста́нїе, и҆ уѣа́нїе х҃во ··· вїи х҃вѣ ·

Ѡ҆блнуе́нїе злы҃нмъ, и҆ уаа́нїе х҃ва прншествна҆ ·

Съвръше́номоу на бж҃не оу҆строе́нїе ·

Цркви нзбра́нне, и҆ х҃во въскр҃се́нїе ·

Съвръше́ноу мл҃жоу, лн҆ са́момоу х҃оу, мо-
лн́тва ѡ҆ сп҃са́жщнх сѧ ѝмъ ·

[1] ун, ае лигатури.

[2] Вероятно бышажщнихъ поправено по-късно на пышажщнихъ.

зі҃ Хва́ла къ бг҃ꙋ дв҃два · и҆ прр҃о́чьство ѡ҆ хв҃ѣ при-
шьствїи҆ и҆ възноше́нїи҆ ⁘
ні҃ Бг҃ослове́нїе съ оу҆че́ниемъ бж҃ни҆мъ ⁘
ѳі҃ Моли́тва поспѣ́ѫщни҆мъ пра́ведноу ⁘
к҃ Моли́тва дѣла́ѫщимъ съ дв҃домъ ⁘
ка҃ Прр҃очьство ѡ҆ хв҃ѣ мѫ́цѣ и҆ зва́нїи ѧ҆зы́комъ ⁘
кв҃ Оу҆че́нїе но́вомъ лю́демъ · и҆ въ въвожде́нїю҆ ·
кг҃ Прр҃очьство ѡ҆ зва́нии҆ ѧ҆зы́къ · и҆ ѡ҆ съвръше́-
ни спаса́емыи҆мъ ⁘
кд҃ Оу҆че́нїе и҆сповѣда́нию҆ ⁘
ке҃ Моли́тва спѣ́ѫщомоу на бж҃нѫ ⁘
кѕ҃ Похвале́нїе и҆ проше́ние благомъ ⁘
кз҃ Молѝтва съ прр҃очьствие́мъ ⁘
ки҃ Прр҃очьство притьчно, съ бг҃оглашенїи҆мъ ⁘
кѳ҃ Похваление съ и҆сповѣдание́мъ ⁘
л҃ Исповѣдание съ молитвоѫ ⁘
ла҃ Прр҃очьство спаса́емыи҆мъ хо҃мъ ⁘
лв҃ Повелѣнїе пѣнию҆ съ бг҃ословение́мъ ⁘
лг҃ Оученїе похвалению҆ ⁘
лд҃ Молитва праведнаго, и҆ прр҃очьство ѡ҆ хѣ҃ ⁘
ле҃ Ѡ҆бличенїе нечьстивымъ, съ бг҃ословенїемъ ⁘
лѕ҃ Оученїе богочьстивоу житию҆ ⁘
лз҃ Оученїе и҆сповѣданїю҆ ⁘
ли҃ Молитва съ и҆сповѣдание́мъ ⁘
лѳ҃ Похваленїе сп҃сеномоу бг҃омъ, и҆ памѧ҃т цр҃квї ⁘
м҃ Прр҃очьство ѡ҆ хѣ҃, и҆ ѡ҆ прѣдадители ⁘
ма҃ Мл҃тва прр҃очьска, ѡ҆ ѿметанїи҆, и҆ю҆деи҆ска
ѧ҆зыка ⁘
мв҃ Молитва прр҃очьска, ѡ҆ ѿметанїи, и҆юдеи҆-

ска ѧ҆зы[ка] ⁘

м҃г Моли́тва пр҃рочьска, ѡ҆ ѿмета[нїи҆ · и҆юденска][3] ѧ҆зы̀ка ⁘

м҃д Просвѣще́нїе х҃ва цр҃ва ⁘

м҃е ’Апл҃ъскаа҆ проповѣдъ ⁘

м҃ѕ ’Ѧзы́комъ призва́ние ⁘

м҃з Пѣ́нїе къ бг҃оу ѡ҆ цр҃кви ⁘

м҃и Б҃жию̀ сѫ́доу оу҆чение ⁘

м҃ѳ ’Отъмета́нїе жръ́твамъ, мосїѡ҆ва за́кона и҆ въвожде́нїе ѡ҆бра́зоу но́ваго за́кона ⁘

н҃ · Оу҆че́нїе и҆сповѣда́нию ⁘

н҃а ’Ѡбличение злоу ѡ҆бразоу, и҆ конъчина томѫ҆же ⁘

н҃в Сп҃сителѣ просвѣщенїе, и҆ безъб҃на, и҆зъбытїе ⁘

н҃г Молитва и҆згонимомоу б҃га ради ⁘

н҃д ’Ꙗвленїе дръзновеныи҆мъ ѡ҆ х҃ѣ ⁘

н҃е Молитва праведнаго, и҆збывшаго ѿ врагъ ⁘

н҃ѕ Похвала дв҃два, и҆ пр҃рочьство ѡ҆ званїи҆ ѧ҆зыкъ ⁘

н҃з Оученїе праведнаго б҃жиꙗ сѫда ⁘

н҃и Званїе ѧ҆зыкомъ · и҆ю̀деѡ҆мъ ѿметание ⁘

н҃ѳ ’Отъметание, и҆ю̀деискомоу ѧ҆зыкоу, и҆ звани-е поганомъ ⁘

ѯ҃ Молитва съ похвалениѐмъ ⁘

ѯ҃а Оучение и҆сцѣлно ⁘

ѯ҃в Похвала съвръшеномоу на б҃жиѫ ⁘

ѯ҃г Оучение бл҃говѣрна стр҃пца ⁘

ѯ҃д Звание ѧ҆зыкомъ ⁘

ѯ҃е Звание ѧзыкомъ и҆ а҆пл҃омъ м҃ние ⁘

ѯ҃ѕ Призвание ѧ҆зыкомъ и҆ апл҃мъ проповѣ́дъ ⁘

ѯ҃з Х҃во въчл҃вчение и҆ ѧ҆зы́комъ призва́ние ⁘

[3] Текстът в квадратните скоби на f. 2r1 и на 2r2 липсва заради откъснатия горен десен ъгъл на листа.

[ѯ҃и] [мѫкы х҃вы и июдео]мъ ѿметани[е]
[ѯ҃ѳ] [молитва праведн]аго, ли самого х҃а ⁘
[о҃] [х҃вы мѫкы и в]ьскрѣшение ⁘
[о҃а] [прр҃чьство] ѡ х҃вѣ цр҃ви, и звание ѧзыкомъ ⁘
[о҃в][4] Исповѣдание чл҃вчъсцѣи немощи · ѡ спѣа-
нии нечьстивоу, и б҃жие тръпѣние ⁘
о҃г Проглашение послѣднѣго плѣна июдеиска,
бывшаго при беспасианѣ[5] и титѣ ⁘
о҃д Х҃во б҃гословение, и поминание б҃иа ѡправдания ⁘
о҃е Мьстъ на нечьстивихъ б҃иꙗ сѫда ⁘
о҃ѕ Ѡ б҃иихъ тръпѣнии (!), и ѡ дивныхъ дѣлѣх его ⁘
о҃з Х҃во разьнъствие къ ц҃ркви, ѡ пръвыихъ лю-
дехъ, (!) законопрѣстѫпленнї ⁘
о҃и Прр҃очьство ѡ приключьшиихъ сѧ, ѿ антиѡ-
ха июдеѡмъ, памѧтъ писании ѡ макавеих ⁘
о҃ѳ Прр҃очьство ѡ асирїисцѣмъ плѣнении · и мо-
литва ѡ х҃вѣ просвѣщенїи ⁘
п҃ · Призвание ѧзыкомъ, и оученїе приключьшї-
имь сѧ, пръвыимъ людемъ ⁘
п҃а Ѡбличенїе кнѧземъ, июдеиска ѧзыка · и прр҃-
очьство ѡ ѧзыцѣхъ ⁘
п҃в Молитва ѡ приимъшїихъ людехъ сѣтова-
нїнаа · и прр҃очьство, ѡ конъчинѣ врагомъ
божиимъ ⁘
п҃г О х҃вѣ въчл҃вчени, и ѡ ц҃рквахъ ⁘
п҃д Прр҃очьство ѡ х҃ѣ, и избавленымъ (!) ѡ немъ ⁘
п҃е Молитва дв҃два, и прр҃очьство ѡ звани ѧзыкомъ ⁘
п҃ѕ Х҃во въчловѣчение ⁘
п҃з Х҃вѫ съмр҃тъ прорицаетъ ⁘

[4] Текстът в квадратните скоби на f. 2v1–5 липсва заради откъснатия горен ляв ъгъл на листа.
[5] Поправено на іѹспасїанѣ.

пн҃ Хв҃о цр҃во ѿ сѣ́мене дв҃дова ⁘
пѳ҃ Нюдї ѿложе́нїе ⁘
с҃ Хв҃а побѣда, и҆ въсѣкомоу съвръше́ном ѡ҆ не҃м ⁘
са҃ Ѡ҆ поко́и бо́жии ⁘
св҃ Пѣ́нїе цр҃воу хв҃оу, ѡ҆ пръ́вѣмъ е҆го прїшь́ствн[6] ⁘
сг҃ Ѡ҆ гоне́нїи е҆го цр҃ковнѣмъ ⁘
сд҃ Зва́нїе ѧ҆зы́комъ, и҆ нечѣа́ние тѣ́мьжде ⁘
се҃ Призва́нїе ѧ҆зы́комъ и҆ хв҃о прише́ствие ⁘
сѕ҃ Пѣ́нїе цр҃вна хв҃а, ѡ҆ вторѣмъ е҆го пришь́ствїи ⁘
сз҃ Зва́нїе ѧ҆зы́комъ и҆ хв҃о пришьствие ⁘
сн҃ Пѣ́нїе цр҃вна бо́жиꙗ ⁘
сѳ҃ Призва́нїе ѧ҆зы́комъ ⁘
р҃ Пѣснъ съвръшенаго бг҃омъ ⁘
ра҃ Плачь ѡ҆ прьвыи҆хъ людехъ, и҆ прр҃очьство ѡ҆ новыи҆хъ людехъ, и҆ звание ѧзыкомъ ⁘
рв҃ Оучение похвалению ⁘
рг҃ Оучение и҆сповѣданию ⁘
рд҃ Наоученїе ѧ҆зыкомъ, бл҃готворенїю бж҃ию, бывшомоу пръвыи҆мъ людемъ ⁘
ре҃ Оученїе жестовѣрьствїю жидовьскоу ѧзыкꙋ ⁘
рѕ҃ Прр҃очьство ѡ҆ звани ѧзыкомъ, и҆ ѡ҆ приѧ҆тїи҆ чл҃вкомъ ѿ бн҃иꙗ словесе ⁘
рз҃ Призванїе ѧзыкомъ ⁘
рн҃ Мѫкы хв҃ы ⁘
рѳ҃ Побѣда хв҃а ⁘
рі҃ Похвала хв҃а ⁘
раі Новомъ людемъ призванїе, и҆ хв҃о оучение ⁘
рві Новомъ людемъ призванїе ⁘
ргі Новомъ людемъ оученїе ⁘

[6] тв лигатура.

р҃ді Но́вомъ лю́демъ спѣа́нїє ⁘
р҃еі Но́вомъ лю́демъ съвръше́ннѐ ⁘
р҃ѕі Званнѐ ѧ҆зы́комъ ⁘
р҃зі Побѣда с҃тымъ ѡ҆ х҃ѣ, и҆ пр҃ро́чьство ѡ҆ х҃ѣ ⁘
р҃ні Ѡ҆бра́зъ б҃жню̀ въвожде́нїю̀ ⁘
р҃ѳі Пришьльствїю̀ ⁘
р҃к Ѡ҆браще́нїю вавило́нъскоу, и҆ расѣа̀нїю̀ ⁘
р҃ка Бла́гомъ бл҃говѣще́нїє ⁘
р҃кв Молитвѣ ⁘
р҃кг По́хвалѣ ⁘
р҃кд Оу҆строѐнїю̀ ⁘
р҃ке Чаа̀ннѐ грѧ̀дѫщимъ ⁘
р҃кѕ Създа́ннѐ ц҃ркви ⁘
р҃кз Званнѐ ѧзыкомъ ⁘
р҃ки Побѣдѣ б҃жню̀ побѣдьствоу ⁘
р҃кѳ Молитва мч҃нкъ ⁘
р҃л Ѡ҆ смѣренѣ мѫдрости ⁘
р҃ла Молитва дв҃два, и҆ просвѣщенїе х҃во ⁘
р҃лв Людемъ съвръшеномъ ⁘
р҃лг Людемъ грѧдѫщемъ ⁘
р҃лд Оученнѐ въводно ⁘
р҃ле Похваленїе и҆збавимыи̑мъ ⁘
р҃лѕ Ст҃ыи̑хъ гласи, сѫщїи̑хъ въ плѣнѣ ⁘
р҃лз Похваленїе съ пр҃рочьствїи̑мъ ⁘
р҃ли Молитва праведнаго, съ б҃гословенїимъ ⁘
р҃лѳ Гл҃съ подвизаѫ̀щаго сѧ на божиѫ̀ ⁘
р҃м Молитва съвръшеномоу на божиѫ̀ ⁘
р҃ма Гласъ борѧщомоу сѧ ⁘

Сѐ же дв҃дъ на҃чинаѥ҃т, пл҃мъ · прьв҃ї
а҆ѳана́сие҆ же а҆рⷭ҇хие҆пк҃пъ въсѧ̀ пс҃амї сказа́етⷭ҇

1a **Б**лажѐнъ мѫ́жь и҆́же не и҆дѐ на сьвѣ-
тъ нечьстивыи҆хъ ⁘
Пр҃рочьство се сѧ съврьшае҆тъ, ѡ҆ і҆ѡ҆си́фѣ
а҆рїмаѳеи҆сцѣмъ · ꙗ҆ко не приде къ і҆ю҆деѡ́-
мъ · и҆же на х҃а ковъ творѣа҆хѫ · свои҆ство
же словеси̑ се́го · блажи́тъ въсѣ́ко-
го чл҃вка · не причѧщаѫ̑ща сѧ, ни
пристаѫ́ща, зла҃а҆ съвѣщаваѫ̑щихⷭ҇
ли бе-щина хо́дѧщихъ ⁘
1b ’**Н** на пѫти грѣшныихъ не ста и҆ на сѣда́лїщи
гоуби́телъ не сѣ̀де ⁘
’**А** е҆же и҆ на пѫти, пѫтъ житїе сѐ г҃летъ · поне-
же ї мы въ скончѣнїе житїꙗ҆ сего прїходимⷭ҇ ⁘
2 **Н**ѫ въ законѣ г҃ни волѣ е҆го, и҆ въ законѣ е҆го
пооучит сѧ дьнъ и҆ нощъ ⁘
’**Н**нако бо҃ не и҆справитⷭ҇ сѧ ѿстѫпати зла, а-
ще не тьчиѧ̀ пооучение҆мъ кныжныимъ ⁘
3a ’**Н** бѫдетъ ꙗ҆ко дрѣво сажденое҆ при їсходи-
щихъ водамъ ⁘
’**Ꙗ**ко бо дрѣва стоѫ̑щаа҆ при водахъ, присно
весела сѫтъ · тако напаа҆и҆[7] сѧ кнїжнымъ
пооученїемъ, цьвтетъ оумомъ, и҆ сⷭ҇драво
помышленїе и҆матъ · дрѣво же г҃летъ кръ-
ста, водами кѫпѣлъ, и нами[8] ѡ҆дръжима,
и҆ веселѧща просвѣщае҆мыѧ̀ и҆мъ ·
3b ’**Є**же плодъ свои҆ дастъ въ врѣмѧ свое҆ ⁘

[7] Вм. напаа҆ѫи҆ < напаа҆ѧи҆.
[8] кѫпѣлъ, и нами вм. кѫпѣльнами/кѫпѣльными.

Въ своѐ бо̀ вре́мѧ плодьствова̀ кр̃ть на̄ше спе́нїе
сн̑рѣчь гро́здъ живо́тныи ·
3c ᾽Н ли́стъ є̀го не ѿпа́детъ ·
Ли́ствїе кр̃та вѣрнїѝ сѫ́ть · ꙗ̀ко ѿ него раждаю́-
ми · ѝ ѡ̀ немъ прѣбываѭ́ще не ѿпадаѭ́тъ ·
3d ᾽Н въсѐ є̀лнко тво́ритъ поспѣ́ет сѧ ѥ̑моу ·
Въсѣ ꙗ̀же кр̃та ра́ди бы́ваѭ́тъ, поспѣѭ́т сѧ ѥ̑-
моу ·
4a Не та̀ко неуьсти́вниѝ не та́ко ·
Небо̀нѫ́ кр̃ть, ѿ є̀ретїкъ, ѝ нюдеи̑, ѝ ѥ̑ллинъ
дръжнмъ не распложда́ет сѧ ·
4b Нѫ́ ꙗ̀ко пра́хь є̀го́же въѕмететтъ вѣтръ ѿ ли́-
ца ѕе́мла ·
Нѫ́ ꙗ̀ко пра́хъ распа̀е́т сѧ, тако ѝноу́дѐѝе,
невѣрне́мъ ѝ беѕоумне́мъ ѿстѫпншѫ́ х̃а,
ѝ расы́пашѫ сѧ въсѫ́дѣ по ѕемли ·
5 Сего ради не въскр̃нѫтъ неуьстнвниѝ на сѫ́дъ
нн грѣшнницн въ съвѣттъ праведныхъ ·
Не позна᷄вшеѝ бо бг̃а, не уьстн є̀моу прнносѧ-
ше, по въскр̃сеннн̀ бо, внны не ѝстѧѕаѭ́т᷄ сѧ ·
ѝмѧтъ бо ѡ̀сѫ́жденїе̑ самовол᷄но · не ѡ̀бра-
щетъ бо сѧ въ ннхъ дѣло правдын̀ ·
6 ᾽Ꙗко съвѣстъ г̃ъ пѫтъ праведныхъ, ѝ пѫтъ
неуьстнвыхъ погыблетъ ·
Разоумѣѝ бо праведныѝхъ пѫтъ, ѝ непра-
веднын̀хъ · дроугыѫ́ бо спа̀е́ттъ, а дроугы-
ѫ́ помрауѣ́ттъ, ѝ ѿмета̀е́ттъ ꙗ̀ко непо-
трѣбныѝ ·
※ пл̃мъ дв̃двъ · в̃ · дв̃дъ у̑бо̑ доблъ рѫкоѫ́ ска- ※

※ за́ет҃ сѧ · доблъ же рѫкожⷣ хⷭ є́стъ, ꙗ̀ко въсѣ ※
※ въ рѫцѣ ѝмы · снрѣ́уъ ѡ̀ немъ реуе сѧ прⷬо- ※
※ уьство · гл҃еть бо двⷣда, ꙗ̀ко ѝз него по плъти[9] ※

1 Въ́скжⷣ шжта́шж сѧ а̀зы́цн, ѝ лю́дїѐ поо҆у́ни-
шж сѧ тщ́етнымъ ·⁘

Є҆же є́сть въскжⷣ а̀зы́къ ѝюде́нскъ · ꙗ̀ро гнѣ-
ваа́хж сѧ, ѝ скрежетахж на хⷭа, поо҆уѣⷣ́ше
сѧ съмр҃тн є́го · ѝ ⸌є⸍бы и̋мъ въте́ше ·⁘

2a Прнста́шж цр҃нѐ землѧ́сцнѝ і̀ кнⷣзн събра́шж
сѧ въко҆у́пѣ ·⁘

І҆родъ, ѝ пїлатъ, ѝ тн̋ бо на хⷭа въста́шж

2b На гⷭа ѝ на хⷭа є́го ·⁘

На гⷭа ѝ на гⷣъскаго ѹлⷭвѣка, бⷭъ бо[10] ѝ ѹлⷭвкъ ⸌є⸍ хⷭ ·⁘

3 Растръгнѣмъ а̀зы ѝхъ · ѝ ѿвръзѣмъ ѿ на-
сь їго ѝхъ ·⁘

Не бо повннжшж сѧ їговн вѣрѣ, їю́дєи́сцнѝ
люднѐ · въсⷢдо҆у же сѧ протнвлѣ̀ахж ·⁘ ✣[11]

4 Жнвжї на нⷭсхъ посмѣе́т сѧ ѝмъ · ѝ гⷭъ порж-
га́е҃т сѧ ѝмъ ·⁘

Въсн є̀лнко небⷭскы ѹмъ ѝмѧше, хⷭвн ради
вѣры · смѣⷢ́т сѧ ѝмъ ѝ попнраⷢ́тъ ·⁘

5 Тъгда възⷣгл҃етъ кь ннмъ гнѣвомъ свои́мъ
ѝ ꙗ̀ростнⷢ свое́ⷢ съмятетъ ⷢ ·⁘

Тъгда, кьгда, въ дⷭнъ страшны · є̀гда оу҆зрѧ-
ть хⷭа, съ славожⷣ ѝ снламн многамн · тъгда
съмятⷢт҃ сѧ · ѝ страхомъ въстрⷢсⷢт҃ сѧ
ꙗ̀рь бо ѝмъ бⷢдеть ѝ срагъ ·⁘

6a Ꙗзъ же поставленъ є̀смъ цр҃ъ ѿ него
Гл҃еть бо въсѣкⷢ властъ дастъ сⷭнвн свое́мꙋ

[9] тн лигатура.
[10] Избледнелият оригинален текст бⷭъ бо е поправен по-късно на и̋бо.
[11] В Софийския песнивец стих 4 не е разделен на полустихове. Коментарът след него Въсн є̀лнко небⷭскы... обаче е само към стих 4a – Жнвжї на нⷭсхъ посмѣе́т сѧ ѝмъ (срв. Jagić 1907: 14). Коментарът към стих 4b – ѝ гⷭъ порⷢга́е҃т сѧ ѝмъ, е добавен долу в полето след знак за пропуск ✣ (в ръкописа знакът е малко по-рзличен): ✣ оуннунженн бо бышⷢ по в҃сей землн (срв. Jagić 1907: 14). Знакът за пропуск е сложен след тълкуването към стих 3. В изданието на В. Ягич коментарът към 4b е отбелязан като липсващ (Jagić 1907: 14).

6b Надь сїѡ҆номъ го́роѫ҆ ст҃ѫѧ҆ є҆́го ⁘
Въ цр҃кви ꙗ҆коже пи́шетъ на вѣрⷭ҇ныи҆хь ⁘
7a Възвѣщаѫ҆ повелѣнїе҆ го́сподне ⁘
Тъ҆ бо сьвѣть ѡ҆теч҃ъ проповѣда въсѣ́мь и҆ жи-
во́тъ ⁘
7b Г҃ъ ре́че кь мн҃ѣ сн҃ъ мои҆ е҆си ты҆ ⁘
Є҆гда ре́че ѿц҃ъ се҆ є҆́стъ сн҃ъ мои҆ възлюбл҃ныи҆ ⁘
7c Азъ дн҃есъ роди́х тѧ ⁘
Кле́плѧ безначѧлна, и҆ на съвръше́нїе вѣ́ко-
мъ ꙗ҆влѣѫ҆ и҆ на сконⷭ҇ча́ние҆ ⁘
8a Проси҆ ѿ ме́не и҆ да́мⷭ҇ ти ѧ҆зы́кы достоа҆нїе твое҆[12] ⁘
Ѿ ѧ҆зы́къ лю́ди гл҃етъ · ꙗ҆коже пришествие҆-
мъ хв҃ѣмъ сп҃сѫт сѧ · та́ко же и҆ павелъ ѡ҆
ни҆хь гл҃етъ · ѧ҆зыци въ е҆дино тѣло, и҆ въ є҆-
ди́но събранїе҆ ·
8b Ѝ ѡ҆дръжанїе҆ твое҆ конⷭ҇ци землѧ ⁘
Ть бо въсеи҆ земли, и҆ цр҃ъ и҆ строи҆телъ ⁘
9 Оупасеши ѫ палицеѫ҆ желѣзноѫ҆, ꙗ҆ко съсѫ-
ды скѫделⷭ҇ника съкроушишї ѧ҆ ⁘
Законⷭ҇нымъ повелѣние҆мъ · въсѣ бо ꙗ҆же
повелитъ бг҃ъ, твръда сѫтъ ꙗ҆ко желѣзо ·
не съхранⷭ҇ше же жидове съкроушишѫ сѧ
ꙗ҆ко скѫдели непотрѣбнї · разоумѣи҆ же
жезла желѣзна · кр҃тъ ꙗ҆ко крѣпькъ ⁘
10 Ѝ нн҃ѣ цр҃ие҆ разоумѣи҆те, накажате сѧ въсї
сѫдѧщеи҆ земли ⁘
Сїрѣчь по ѡ҆нѣхъ ѿпаденнї, жидовъскыхⷭ҇
людии҆ · вы цр҃вовавшеи҆ ѿ ѧзыкъ, разоу-
мѣи҆те добрѣ · заповѣдать (!) же кнѧземъ

[12] тв лигатура.

1 ѝ вла́стемъ да въразоу́мѧт сѧ ю́десы · ѝ на-
кажѫт сѧ заповѣ́дми бж̄иа̀ми · да не сѫ-
дѧще бес пра́вды бѫ́дете са́ми ѡ̀сѫ́̀женїи ·⁘
11 Работа́ѝте гв̄и съ стра́хомъ · ѝ радоу́ѝте сѧ
5 ѐмоу̀ съ тре́петомъ ·⁘
Є̑же ѐсть съ радостнѫ́ ѝ весе́лне́мъ · трепета́-
ти стра́ха бо́жна̀, а̂ не съ грѣдыне́ѫ́ ·⁘
12a Прн̃мѣте наказа́ннѐ, да ѥ̈ кѣ́гда разгнѣва́-
ѐт сѧ господь ·⁘
10 Пра́вдѫ ре́ше дръжи́те ѝ оу̑ште ·⁘
12b Н погы́блете ѿ пѫ́ти праведнаго ·⁘
Є̑же ѐстъ не ѿпа̀дѣте ѿ вѣ́ры праведнаго
пѫти сі̑де · та́мо же па́кы достоа́нна̀ пра́-
ведныхъ ·⁘
15 13 Є̑гда възгорнт сѧ въскорѣ ѝростъ ѐго, бла-
женн въсн надѣ́ѫ́щеѝ сѧ на нъ ·⁘
Є̑гда на сѫ́дѣ разгорнт сѧ ѝростъ бж̄ѝа на
грѣшныя̀ ѝако ѝ пещъ · тьгда праведь-
ны оу̑блажѫт сѧ, ѝако на гд̄а надѣа̀вше сѧ
20 ѝ мьздѫ прне́млѫще ·⁘
※ пр̂мъ дв̄двъ · г̄ · ѐгда бѣгаа̀ше ѿ лица, а- ※
※ весалома сн̄а своего̀ · авесаломъ же ѿц̄ъ ※
※ мроу̀ сказа́ѐт сѧ · ѝако адаме ре́ше съкры ※
※ сѧ ѿ мира, ѐже ѐстъ ѿ лица бж̄ѝа · тоу̀ про- ※
25 ※ роуьствне́ прино́снтъ на х̄а, ѝако хотѫща ※
※ въздвигнѫти адама ·⁘ ※
2 Гн̄ѝ уто сѧ оумножншѫ стѫжа́ѫ́щеѝ мн ·⁘
Хс̄ъ въпне́тъ ѿ лица адамлѣ, ѐже ѐстъ ѿ лї-
ца улв̄у᷄ска · понеже мнозн въсѫдѣ воюѫ́-

шеѝ вра́зи на у҃лвка · сн҃рѣ́ун бѣ́сн, ꙗкоже
жи́дов҃скыѫ дѣ́тн на х҃а съ́вѣтъ тво́рѫщѫ
3 Мно́зи въста́ѫ́тъ на ма̀ · мно́зи гл҃ать дш҃н
мое́ѝ нѣ́стъ спсе́нна̀ е́моу ѡ̀ бз҃ѣ̀ его ⁘
5 Гла́хѫ бо̀ жндове · а҆́ще съ҃ бн̀ ѡ҃ бг҃а, то҃ не бн̀
раза́рѣлъ сѫботы · ѝ пакы а҆́ще е҆́стъ сь҃ сн́-
нъ бж҃ѝ, то҃ да спсе́т са са́мъ ꙗко́же хощє-
тъ · ѝ прѣпро́сто на х҃а подвнза́ахѫ са · ꙗ҆к҃
бѣ́сн на уловѣ́ка ⁘
10 4 Ты҃ же г҃н заста́пнїкъ моѝ е҆́сн, слава моа̀
възносан гла́вѫ мо́ѫ̀ ⁘
҆Ада́мъ кь х҃оу г҃ла, е҆гда възне́се са на кр҃тъ
5 Гл҃сомъ моѝмъ кь г҃оу възвахъ, ѝ оуслыша
ма ѡ҃ горы с҃тыа̀ сво[ѥѫ] ⁘
15 ҆Єгда ѡ҃ голгоѳы възьпн, е҆лоѝ, е҆лоѝ, лн[м]а
савахѳанн · гора бо с҃та г҃нѣ голгоѳа е҆стъ ·
ꙗ҆ко на неѝ спсенїе҆ въсемоу мїроу съдѣа̀ са ⁘
6a Ѩзъ оуснѫхъ ѝ спахъ
Въ гробѣ трндьневьнѣа̀мъ, животворѫ-
20 щѫ́ѫ̀ съмр҃тнѫ ⁘
6b Въстахъ ꙗ҆ко г҃ъ заста́пнт҃ ма ⁘
Въскресъ ѡ҃ гроба, ѝ съвъскр҃шъ уловѣка ⁘
7a Не оубоѫ са ѡ҃ тьмы людни ⁘
Оуже бо к томоу не боѝт са у҃лвкъ множ-
25 ства бѣсъ, въскр҃с[ен]їе҆мъ х҃вмъ съврѣшенъ
7b Нападаѫ́щнїхъ на ма ѡ҃кр҃тъ
Не прѣстаѫ́т бо бѣсї ѡ҃кр҃тъ ходящє
у҃лвка, а҆ще ѝ ннусоже не могѫтъ ⁘
8a Въскр҃сни г҃н спс҃н ма боже моѝ[13]

[13] Текстът от Пс. 3:8 до Пс. 9:8а липсва.

8b Оу҆гото́ва҆ на сѫ́дъ прѣсто́лъ свои҆̀ ·
На сконуѣнне҆ въ҃звѣщаѫ́, е҆гда хо́щетъ
сѫ́дити въсе́мъ а҆зы́комъ ·
9 ҆И҃ тъ҃ сѫ́дитъ въселенѣ́и҆ въ пра́вдѫ · сѫ́дїтъ люде́мъ въ пра́вынѫ ·
Пра́вда бо҆̀ и҆ пра́вынн ѡ҃ не҆́го · не҆́ на ли́ца бо҆̀
сѫ́дитъ бг҃ъ ·
10 ҆И҃ бы҆́ гд҃ъ прибѣ́жище оу҆бг҃ымъ · помощънникъ въ бл҃го вре́мѧ въ печа́лехъ ·
Прибѣ́жище и҆̀ помощъ, то́гда бг҃ъ пра́ведныи҆̀мъ бѫ́детъ · въ смѣре́нніи, и҆̀ въ нїщетѣ с҆́де живы́шнии҆̀мъ и҆̀ въ тръпѣнни҆́ · разоумѣи҆̀мъ же и се, ѡ҃ ла́зара,
и бога́таго ·
11 ҆И҃ да оупъваю́тъ на тѧ зна́ющеи҆̀, и҆̀мѧ тво-[15]
е҆̀ · ꙗ҆́ко нѣси ѡставилъ въ҃зы҆ска́ющихъ҆
тебе господи ·
По и҆́стинѣ бо познав҆́шии҆̀мъ и҆̀мѧ гд҃не ·
оупъваннье҆̀ въ и҆́стинѫ нелъжно, и҆̀ прибѣжище е҆́стъ богъ ·
12a Пои҆́те гд҃ви жива́ющемоу въ сионѣ ·
҆Е҃же е҆́стъ въ псалмѣхъ славите ба҃, въ цр҃кви · въ тои҆̀ бо живетъ богъ ·
12b Въ҃звѣстите въ а҆зыцѣхъ науччанна҆̀
е҆́го ·
Рѣцѣте къ а҆́зыкомъ дѣла е҆́го, и҆̀ оуюдеса е҆́го проповѣдите и҆̀мъ · ꙗ҆́ко прииде
въ҃зыскати погыб҆́шаа҆́го · и҆̀ сп҃сти
заблаждъшаго · ꙗ҆́ко да придѫтъ

[14] В долното поле следи от букви, вероятно от друга ръка: . ꙋ сти҃нии.
[15] тв лигатура.

въ позꙋва́ннѣ вѣ́рѣ ·⁘
13a Ꙗ́ко възнска́ѧ кръвн и҆хъ помѣнѧ ·⁘
Мьстъ бо тво́рнтъ бг҃ъ ѡ҆кръвавлꙋ́шнѝмъ
рѧ́цѣ а҆зы́ѡннкомъ, въ трѣботворе́ннхꙋ ·⁘
13b Не забы́ зва́нна ѻ҇у҆бо́гыхъ ·⁘
Не нередова бо ѡ҆ ѻ҇у҆бг҃ыхъ въ вѣрѣ, сн҃рѣ́ꙋъ
ѡ҆ а҆зы́цѣхъ · нѧ҆ ѡ҆бра́щъ сп҃се, ѡ҆бга-
щъ а҆҃ бл҃годѣтнѧ ·⁘
14a Помл҃ꙋи́ мѧ гн҃ внждъ смѣренне́ моѐ ѿ вра́гъ
мон҆хъ ·⁘
Сн҃ цр҃кви въпнетъ ꙗко зѣло҆ съмѣрншѧ ѧ҆
дѣ́монн ·⁘
14b Възносѧи́ мѧ ѿ вратъ съмр҃тныхъ ·⁘
Блнзъ бо вратъ съмр҃тныхъ бѣ цр҃кви · рабо-
таѧщн н҆доломъ · ꙗ҆влъшоу же сѧ хр҃ꙋ, въз-
зврати сѧ и҆ прослави, и҆ възнесе ·⁘
15a Ꙗ́ко да възвѣщѧ въсѧ хвалы твоѧ҆, въ вра-
тѣхъ дъщере снѡ́новы ·⁘
Цр҃квнѧ́ бо, въсѣ похваленна́, и҆ їсповѣда-
нна́ прнносните хр҃ꙋ · дъщерн снѡ́новы
цр҃квн · снѡ́нъ же домъ е҆го нарнцае́т сѧ
е҆же е҆стъ хр҃с · врата же цр҃квнаа́ · правда
мнръ, и҆ нстнна ·⁘
15b Възрадоꙋе́мь сѧ ѡ҆ спсенн твое́мъ ·⁘
Ѡ҆ кр҃тѣ, спсенне́ бо цр҃кви, и҆ въсѣмъ вѣрънымъ, въ въсемъ мнрѣ · кр҃тъ бы҃ ·⁘
16 Ꙋглъбѧ а҆зыцн въ пагоубѣ а҆же створї-
шѧ, въ сѣтн сен҆ а҆же съкрышѧ, оувазе
нога и҆хъ ·⁘

Жидовъскы ѧ҆зыкъ, ꙗ҆коже мънѣшѫ ѹ҆ловити сп҃са · растлѣ́шѫ сѧ въ невѣръствїи · и҆ въ то́мъ оувѧзѫ · прѣтъ́къше бо сѧ ѡ҆ ка́менъ съкроушишѫ сѧ ⁘

17a Зна҆емъ е҆́стъ г҃ъ сѫдъбы творѧ ⁘

Ибо ѿ нихъ вѣровавшеи҆, разоумѣшѫ · ꙗ҆ко тьⷯ е҆́стъ сѫ́ди въсѣ́мъ ⁘

17b Въ дѣ́лѣхъ рѫ́коу свое́ю оу҆вѧ́зе грѣ́шникъ ⁘

Диꙗ҆волъ, тьⷯ бо ко́въ творѣше ѡ҆ кр҃тѣ · и҆́мъже оу҆вѧ́зъ и҆ погы̀бе ⁘

18a Възвра́тѧтъ сѧ грѣшници въ а҆́дъ ⁘

Бѣсове, и҆ и҆же и҆мъ работа́въше ⁘

18b Въси ѧ҆зыци забываѫ҆щеї бога ⁘

Єлини, е҆ретици, и҆ жидове ⁘

19a Ꙗко не до конъца забъвенъ бѫдетъ нищи ⁘

Нищии҆ д҃хомъ · не забъвени бышѫ ѿ б҃га · ѡ҆ тѣхъ бо г҃летъ, бл҃жени нищии҆ д҃хомъ, ꙗ҆ко тѣхъ е҆стъ цр҃вие҆ н҃бсъское ⁘

19b Тръпѣние҆ оубогыхъ не погыбнетъ до конъца ⁘

Ап҃ли, и҆ и҆же и҆мъ послѣдовашѫ · ти бо къ и҆стинѣ нищии҆, ꙗ҆ко ничьсоже на земли не стѧжашѫ ⁘

20a Въскр҃ни г҃и да не крѣпить сѧ чл҃вкъ ⁘

Ѡ х҃ѣ и҆ въскр҃сении҆ е҆го пр҃рокъ г҃летъ, въскрьсни г҃и б҃е растоуи врагы твоѫ҆ · е҆да къгъда въсхвалѧть сѧ ꙗ҆ко побѣдивьше ⁘

20b Да сѫдѧть сѧ ѧ҆зыци прѣдъ тобоѫ҆ ⁘

Сїрѣчъ да чт҃ни бѫдѫтъ прѣдъ тобоѫ҆ ·

тѝ бо въ вѣ́рѣ спѣ́ѫтъ ⁘
21 Постави г҃и законода́вьца над ни́ми · да ра-
зоумѣѫ̀тъ ѧ̀зы́ци ꙗ̀ко чл҃вци сѫ́тъ ⁘
Да оу̀вѣдѧтъ ꙗ̀ко съвръшена̀его · на б҃и-
ѫ̀ чл҃вка въсприѧ́ли сѫ́тъ са́нъ ⁘
22a Въскѫѫ̀ г҃и ѿстоа̀ дале́че ⁘
Длъготръпѣ́нию̀ бо̀, и̇ попоуще́нноу б҃ию̀,
вънѐмлѧще · мнѣ́шѫ далече сѫ́ща ѿ нї-
хъ бо́га ⁘
22b Прѣзри̏ши въ бл҃го врѣмѧ въ печѣлехъ ⁘
Сирѣчъ въ врѣмѧ печѣлноѐ, не прѣзрї чл҃ка ⁘
23a Въ гръдости нечьстиваго възъгарѣѐт сѧ
ништни̇̀ ⁘
Гръдни̇̀ бо и̇ велѣчивни̇̀[16], и̇ прѣзоривни̇̀, въ-
стаѫ̀тъ на нищѫѧ̀, горѧщѫѫ̀ печѣлиѫ̀
ꙗ̀ко ѿ ѡ̀гнѣ · ꙗ̀коже и̇ю̀дени̇̀е на х҃а въста-
шѫ волеѫ̀ ѡ̀бнищавша ⁘
23b Оувѧзаѫ̀тъ въ съвѣтѣхъ ѧ̀же помышь-
лѣѫтъ ⁘
Гръдни̇̀, и̇ ѡ̀бидивни̇̀, въ свои̇̀хъ съвѣтѣ-
хъ падаѫ̀тъ · б҃ъ бо гръдимъ противіт сѧ ⁘
24a ’Ꙗко хвалимъ ѐстъ грѣшны въ похотехъ
д҃шѫ своѐѫ̀ ⁘
’Ѡ въсѣхъ бо злыхъ ꙗ̀же съдѣва̀етъ диꙗ̀воль
веселить сѧ · възде бо книгы грѣшни-
ка диꙗ̀вола наричѧтъ ⁘
24b ’Н ѡ̀бидѧи̇̀ бл҃ⷭ҇вествимъ ⁘
’Ѡбычѣи̇̀ бо ѐстъ лицемѣрьныи̇̀мъ чл҃вко-
мъ, ѡ̀бидѧщѫѧ̀ хвалити, и̇ помаза-

[16] Вм. величѣвни̇̀.

ти на ꙁло ⁘
25a Раꙁдра́жи г҃а грѣ́шныи ⁘
Ꙗ҆ко не ѡ҆бращáѫ сѧ, н҃ѫ прѣбыва́ѫ въ грѣ́сѣ ⁘
25b По мно́жествоу гнѣва своего не въꙁищетъ ⁘
Ни мно́жествиа бо гнѣва б҃жиа оу҆страша́-
етъ сѧ · и҆ въꙁвращаетъ грѣшныи ⁘
25c Нѣстъ б҃га прѣдъ лицемъ его · 26a и҆ ѡсквръ-
нѣ́ѫть сѧ пѫти его на въсѣ́ко врѣ́мѧ ⁘
Невѣрꙑныи, и҆ грѣшныи, никъгда же по-
лагаетъ б҃а прѣдъ ѡ҆чима свои́ма[17], нѫ
на въсѣ́ко врѣмѧ и҆ на въсѣкъ д҃нь, гнѫ-
ситъ и҆ сквръннтъ пѫти своѫ, не вѣ-
роуѫще быти сѫдоу[18] ⁘
26b Ѿемлѧть сѧ сѫдьбы твоѧ ѿ лица егѡ ⁘
Гадитъ бо и҆ хоулитъ присно ꙁаповѣди
б҃иѫ невѣрныи ⁘
26c Въсѣмъ врагомъ своимъ оудолѣетъ ⁘
Въсѧ бо бл҃гочьстивыѫ, врагъ, и҆ непꙑщꙋ-
етъ гръдиї, и҆ въсѣмъ хощетъ оудолѣти[19] ⁘
27 Рече бо въ срⷣци своемъ, не подвижѫ сѧ ѿ
рода въ родъ бе-ꙁꙑла ⁘
Ѿ рода бо, и҆ въ родъ, на въсѧ праведныѫ
воюѧ диꙗволъ · и҆ борѧ сѧ съ ними не
прѣстаетъ · ѡ҆ немъ бо и҆саиа рече · ре-
че диꙗволъ въ срⷣци своемъ, въꙁнесѫ сѧ
на н҃бо, и҆ посрѣдѣ ꙁвѣꙁдъ поставл · ѧ (!)
прѣстолъ мои ⁘
28a Ѥмоуже клѧтвы оуста его плъна сѫтъ
горести, и҆ лъсти ⁘

[17] Невѣрꙑныи ... свои́ма тълкувание към стих 25c.
[18] нѫ ... сѫдоу тълкувание към стих 26a.
[19] ти лигатура.

ꙋ҆ Ѡ дна҆волѣ пр҃рокъ гл҃етъ · ꙗ҆коже вынѫ̀ грътá-
нъ е҆го плъ́нъ е҆́стъ · клѧ́твы, и҆ лъ́сти ⁘
28b Подъ ѧ҆зы́комъ е҆го троу́дъ и҆ болѣ́знъ ⁘
Троу́дъ неразоуменъ, и҆ болѣ́знъ бес приѡ̀-
брѧщѫ · бе-сего же сѧ ѧ҆зы́къ, не подвїжїтъ ⁘
29a Прѣсѣдитъ въ ла҆телехъ съ бг҃атыми ⁘
ꙋ҆Ѡбогащаѫ̀щеи҆ сѧ неѵьстиѫ̀ вы́нѫ · чтⷭ҇о
приѡ̀брѣтаѫ́тъ · ла́ѫтъ бо̀ бѣси безло-
бивыхъ · ꙗ҆коже и҆ богатии҆ ла́ѫть оу҆́богиⷯ ⁘
29b Въ таи҆ныхъ оу҆бити неповѝнънаго ⁘
Диꙗ҆волъ, таи҆ бо х҃а възиска погоубитї ·
неповиненъ же срⷣцемъ е҆динъ х҃с е҆стъ ⁘
29c ꙋ҆Ѡчи е҆го на оубг҃аго призираѐте ⁘
Диꙗ҆волъ оубо на х҃а · насъ дѣлъма ѡ҆бⷭ҇ни-
щавъша ⁘
30a Лаѐтъ въ таи҆ныи́хъ ꙗ҆ко лъвъ, въ ѡ҆гра-
дѣ своѐи҆ · лаѐтъ въсхытити нищаго ⁘
Лъвъ присно въ врътьпѣ своѐмъ лаѐтъ
въсхыщенна · тако и҆ диꙗ҆волъ въ сънъ-
мѣ жидовъсⷭ҇цѣ, ꙗ҆ко въ ѡ҆градѣ ловѣшⷱ[20]
х҃а · мьнѧ е҆го проста чл҃вка сѫща ⁘
30b Въсхытити нищаго да привлѣчетъ и҆ ⁘
Х҃а насъ ради ѡ҆бнищавъшаго · ꙗ҆ко-
же мьнѣхѫ въсхыщъшеи҆, чѣа҆хѫ[21] ⁘
30c Въ сѣти своеи҆ съмѣрить и҆ ⁘
Диꙗ҆вола х҃с · въ сѣти бо ѧ҆же постави, въ
тои҆же оувѧзе и҆ съмѣри сѧ ⁘
31 Прѣклонить сѧ и҆ падетъ, е҆гда оуделѣ-
лъ бѫдетъ оубогымъ ⁘

[20] Надредното є е обърнато наляво – э.
[21] Вм. влѣчѣа҆хѫ.

Мьнѣ́ше бо сѧ вра́гъ · ꙗ҆ко а҆пл҃омъ, и м҃ч-
нкомъ оу҆делѣ́етъ · тогда же во́лѣ е҆го
въсѣ̀, и҆ дръжа́ва, па̀дьши съкроуши сѧ ⁘
32 Ре́че бо въ ср҃дци свое́мъ ꙁабы̀ б҃ъ · ѿвратї лї-
це своѐ, да не ви́дитъ до коньца̀ ⁘
Непьщева бо̀ диꙗ҆волъ ꙁабы́тию̀ прѣда-
вꙿша б҃га ꙗ҆же ѡ҆ немъ · и҆ не ви́дѧща коу-
е҆мыхъ и҆мъ на нь ⁘
33a Въскр҃сни г҃и б҃е мои҆ да въꙁнесеть сѧ рѫка̀
твоꙗ҆ ⁘
Въскр҃снѫвъ бо и҆ꙁъ м҃ртвихъ, въꙁнесє
сѧ пакы на н҃бса, и҆хъже не бѣ ѡ҆ста-
вилъ · въꙁꙿнесьшоу же сѧ е҆моу съ славо-
ѫ҆ · въꙁдвиже рѫкѫ своѫ҆ на врагы, и҆ ра-
стоуи ѫ по всеи҆ ꙁемли ⁘
33b Не ꙁабѫди оубогыхъ твои҆хъ до коньца ⁘
Є҆же е҆стъ не ꙁабѫди чл҃вка ѡ҆бнищавъ-
шаго · толико ꙗ҆ко водныѧ҆ рожьцѧ ꙗ҆-
дѫща ⁘
34a Чесо ради прогнѣва нечьстивы бога ⁘
Чл҃вка ради прогнѣва диꙗ҆волъ б҃а · прї-
влѣкъ е҆го кь и҆долъсцѣи҆ лъсти ⁘
34b Рече бо въ ср҃дци свое҆мъ не въꙁиштетъ ⁘
Є҆же е҆стъ, аще и҆ е҆лико пожираѫ҆ чл҃вка,
нѣстъ въꙁыскаѫ҆и҆ е҆го, рече диꙗ҆волъ ⁘
35a Видиши ꙗ҆ко ты болѣꙁнъ, и҆ ꙗ҆ростъ съ-
матрѣе҆ши, да прѣданъ бѫдетъ въ
рѫцѣ твои҆ ⁘
Въсѣ бо твориши, ꙗ҆ко въ рѫкоу свое҆ю

съдрѫжѧ ѹл҃овѣ́ка ·⁘·
35b Т҃ебѣ ѡ̀ставленъ е̏стъ ни́щи · сѝро҃ ты̑,
бждѝ помощ҃никъ ·⁘·
Сн̑рѣ́ть къ бг҃оу̀ въ҃зьпи́шѧ ни́щиѝ дх҃о-
мъ, ѝ ѡ̀снрѣ́вьшеѝ въ ми́рѣ · ꙗ̀ко ѿ не́-
го хранимн ·⁘·
36a Съкроушѝ мы́шьцѧ грѣшномоу̀ ѝ лѫ-
ка́вомоу̀ ·⁘·
Днѝволѧ, т҃ь̑ бо е̏стъ грѣ́шенъ ѝ лѫка́-
въ · того мышьцѧ, сн̑рѣ́тъ крѣ́пост҃и
потрѣбн, да не гоубитъ ѹл҃вка ·⁘·
36b Е̏тъзнщетъ сѧ грѣхъ ѐго ѝ не ѡ̀бр҃ѧщѣ̑ сѧ ·⁘·
Снрѣ́тъ въ҃зисканѣ бывъшн конъчннѣ
конецъ не ѡ̀бр҃ѧщеть сѧ многъ бо ѐстъ ·⁘·
37a Г҃ъ ц҃р҃ъ въ в҃кы, ѝ въ в҃къ вѣкоу̀ ·⁘·
Ц҃р҃во бо х҃во ѝ б҃жне́, ц҃р҃во вѣ́чно, неѝзм҃ѣ-
н҃но, и бесъмр҃тно ·⁘·
37b Погыбнѣте а̀зыцн ѿ землѧ ѐго ·⁘·
Бѣсн ѿ ѹл҃вка, зеилѣ бо оумна ѹл҃вкъ ·⁘·
38 Желаннѐ оубогыхъ оуслыша г҃ъ, оугото-
ваннѐ ср̥́цоу̀ ѝхъ вънмть оухо твоѐ ·⁘·
Хотѣннѐ праведныхъ, ѝ оуготованнѐ
ср̥́цъ ѝмъ · г҃летъ же дѣа̀нна̀ блг҃аа̀ ·
послоушаѫ̀, ѝ прнзнраа̀ б҃ъ ѝ ра̥́уѧ[22] сѧ ѡ̀ нi
39 Сждитн сноу̀ ѝ смѣреномоу̀, да не прїло-
жнт҃и сѧ потомъ велнчѣтн сѧ ѹл҃вкоу̀
на зеилн ·⁘·
Снрыѝмъ бо, ѝ смѣренымъ, мьстнникъ
ѐстъ бг҃ъ, ѝ помощнникъ · тѣм҃же

[22] ѹ лигатура.

величѣ́ѫщихь сѧ шѫта́ниѥ на ꙁемли, ни́
въ чтоже мѣнить сѧ ⁘
※ въ ко́нецъ, пл҃мъ дв҃двъ · і҃ · ѡ҆ хотѧщї- ※
※ и҆хъ бо̀ на скон҄чѣниѥ вѣ́комъ събывати[23] ※
※ сѧ · пр҃рочьствиѥ дв҃дво ꙗ҆ви́ло є҆́стъ ⁘ ※
1a На г҃а оу҆повахъ ка́ко ре́чете доуши мое́и ⁘
Ѩже б҃а ради жи́ветъ · и҆ на высотѫ бл҃го-
дѣ́телъми въсхо́дитъ · г҃летъ къ бѣсо-
мъ, что и҆мате г҃лати ѡ҆ мнѣ к томоу ·
въсе же се є҆стъ паче ѡ҆ х҃ѣ ⁘
1b Прѣвитаи҆ по горамъ ꙗко птица ⁘
На оученни҆х пр҃рочьсцѣхъ, ꙗ҆ко по гора-
мъ птицѧ, ѡ҆чищъшеи житиѥ парѧт҄
бл҃дтьми · г҃летъ же и҆ сп҃са, ꙗ҆ко присно
въ поустинѣх въдварѣа҆ше сѧ ⁘
2a Ꙗ҆ко сѐ грѣшници налѫкошѫ лѫкъ ⁘
Не прѣстаѫ҆тъ бо демони, стрѣлѣѫ҆щє
чл҃вка, таи҆ ⁘
2b Оуготовашѫ стрѣлы въ тоулѣ ⁘
Присно же оубо сими стрѣлами · и҆сплъ-
нена є҆стъ мыслъ демоньскаа҆ ⁘
2c Състрѣлѣти въ мрацѣ правыѧ҆ ср҃цемъ ⁘
Наꙁираѫ҆тъ бо демони · и҆ є҆гда ѡ҆брѧщѫ-
тъ чл҃вка оуныниѥ҆мъ ѡ҆тѧжьчѣвша,
ꙗ҆ко ѡ҆мрачена · тьгда и҆ ти · нападѫ-
тъ стрѣлѣти чл҃вка помышлени ⁘
3a Ꙁане ꙗ҆же ты съвръши, ѡ҆ни раꙁдроу-
шишѫ ⁘
Д҃шѫ бо н҃шѫ б҃ъ съвръши чт҃ѫ · тї же

[23] ти лигатура.

ѫ҆ скврънънимы[24] помышлении̑ раз҆роуша́-
ѫ҆тъ ⁘
3b А пра́ведникъ чт҃о сътво́ри· 4a г҃ъ въ цр҃кви ст҃ѣ-
и̑ свое́и̑, г҃ъ на н҃бси прѣсто́лъ е҆го ⁘
Ѥ҆бо пра́ведни чи́ста ра́ди жи́тиа̑[25], цр҃квъ хра-
нѧтъ ст҃ѫѫ̑ бг҃ви, и̑ на н҃бси прѣстолъ въ-
сприи́мѫтъ · ѡ҆́бое̑ же е҆́стъ ѡ̑ х҃ѣ[26] ⁘
4b Ѡ҆чи е҆го на нищаго призираѐте ⁘
Приблюдаѐтъ бо и̑же живѫтъ бг҃ооугодно
нищии̑ · и̑ г҃ъ оугаждаѐтъ и̑мъ ⁘
4c Вѣцѣ е҆го и̑спытаѐте сн҃ы чл҃вчьскы ⁘
Маанне̑мъ бо чинитъ ꙗ҆же[27] въ насъ ⁘
5a Г҃ъ и̑спыта̑етъ праведнаго, и̑ нечьстиваг҃ ⁘
Є҆же е҆стъ и̑спытаѐтъ когождо · да праве-
дномоу въздастъ мъздѫ · а нечьстиво-
моу мѫкѫ · ꙗ҆ко праведенъ сѫди ⁘
5b А любѧи̑ неправдѫ ненавидитъ своѫ̑ д҃шѫ̑ ⁘
Диꙗ҆волъ, любѧ бо неправдѫ санъ погоу-
би · тако въсѣкъ любѧи̑ неправедноѐ
ѡ҆тьщетитъ своѫ̑ д҃шѫ̑ ⁘
6a Ѡ҆дъждитъ на грѣшникы сѣти ⁘
На бѣси, и̑ е҆лико послѣдоуѫ̑тъ и̑хъ · оу-
вѧзовати бо и̑мъ попоущаѐтъ бг҃ъ
въ свои̑хъ начинаниxъ ⁘
6b Ѡ҆гнъ и̑ жоупелъ[28] чѧстъ чѣшѫ и̑хъ ⁘
Ѥ҆ си бѣсомъ и̑ диꙗ҆волоу · ѡ̑ томъ бо рече-
но е҆стъ · и̑маши ѧ҆гли горѧщѫ сѧди
на нихъ ⁘
7a Ꙗ҆ко праведенъ г҃ъ и̑ правдѫ възлюби ⁘

[24] ы вероятно поправено по-късно на ъı.
[25] Ѥ҆бо ... жи́тиа тълкувание към стих 3b.
[26] цр҃квъ ... х҃ѣ тълкувание към стих 4a.
[27] Две изтрити букви.
[28] Липсва част от стиха: доухъ боуренъ (καὶ πνεῦμα καταιγίδος).

Пра́веденъ бо сѫ́дъ навѐде то́гда на въсѧ̀
ꙗ҆ко б҃гъ и҆́стиненъ ⁘
7b Правaа̀ ви́дѣ ли́це е҆го ⁘
Ни́чтоже бо̀ стръпетна · и҆лѝ развращє-
на · и҆лѝ лъ́жна въ нѐмъ ⁘ ⁘ слава ⁘
※ въ ко҃ · ѡ҆ ѡ҆́смѣмъ · пл҃мъ дв҃двъ · а҃і ⁘ ※
※ на скончѣние̑ вѣкоу бѫдѫщомоу · про҃- ※
※ рочьство дв҃дво ꙗ҆ви сѧ · да къждо оуго- ※
※ товить сѧ къ бѫдѫщомоу · седьми ※
※ бо настоѫ̑и̑ · ѡ҆смы же бѫдѫщии̑ · ѡ҆ ※
※ въскр҃сени х҃вѣ г҃летъ · ѡ҆смы бо е҆стъ ※
※ д҃нъ · ѡ҆смыи̑, и҆ пръвыи̑ ⁘ ※
2a Сп҃си мѧ г҃и ꙗ҆ко ѡ҆скѫдѣ прѣподобⷭ҇ны ⁘
Х҃с ѡ҆ людехъ жидовъскыхъ въпие̑тъ,
ꙗ҆ко нѣстъ въ нихъ разоумѣваѫ̑ща
ѡ҆ б҃зѣ · нарицае̑тъ же и҆ волънѫѫ̑ съ-
мр҃тъ господи нашего ⁘
2b Ꙗ҆ко оумалишѫ сѧ и҆стины ѿ с҃нъ чл҃чкы
Ѡставлъше бо и҆стинѫ жидове, лъжи на
х҃а пооучѣа̑хѫ сѧ ⁘
3a Соуе̑тна г҃ла кьждо къ и҆скрънемоу свое̑-
моу ⁘
Єже е҆стъ соуе̑тнаа̑ дроугъ кь дроугоу
съвѣщаваа̑хѫ на х҃а ⁘
3b Оустны лъстивыѧ̑ срⷣцемъ, и҆ въ срⷣци
гл҃ашѫ злаа̑ ⁘
Н дроугъ къ дроугоу лъстиѫ̑ г҃лаа̑хѫ,
кьждо же въ себѣ ковѣше злоє ⁘
4 Потрѣбитъ г҃ъ въсѧ оустны лъстївы,

1 и҆ а҆зы́къ велерѣ́чивъ ·⁘·
Сн҃рѣчъ величѣ́ющѧ сѧ, на бг҃а бо҆ и҆ дви҃за-
ахѫ ·⁘·
5a Рекшѧ́ а҆зы́къ н҃шъ възвеличимъ ·⁘·
5 Снрѣчь на высо́тѫ възнесѣ́мъ ·⁘·
5b Оустны на́шѫ при на́съ сѫ́тъ, кто҆ на́мъ
гъ҃ е҆стъ 6a сто҆́тн ра́ди ни́щихъ, и҆ въздн-
ханна́ оубогыхъ ·⁘·
Оукарѣ́е҆тъ съде хыщникы, и҆ лихои҆́мъ-
10 ца · и҆же ни нищихъ паданна́, ни оу-
богыхъ въздыхання милова́шѫ[29] ·⁘·
6b Н҃нѣ въскр҃нѫ гл҃етъ гъ҃ · положѫ сѧ въ
спсенне́, не ѡ҆бинѫ сѧ ѡ҆ немъ ·⁘·
’Ѡ въскрсени хв҃ѣ гл҃етъ · а҆́ко съ гнѣвом҄ъ
15 въстанетъ на врагы · а҆ е҆́же положѫ сѧ
въ спсенне́, а҆́ко собоѫ́ побѣдѫ възноса
господъ[30] ·⁘·
7a Словеса гн҃ѣ словеса пр҃е҆та́а · сребро ражде-
жено и҆скоушенне́ земли ·⁘·
20 Нѣстъ бо лицемѣрна́ прѣдъ бг҃омъ ·
не любитъ бо лицемѣрна́, нѫ правї-
нѫ и҆ правдѫ · слово бо е҆го а҆́ко ѡ҆гнъ па-
ла е҆стъ ·⁘·
7b ’Н ѻ҆уищено седъмерницеѫ́ ·⁘·
25 Снрѣчь, до конца ѡ҆уищаѫ́ въсѧ, а҆́ко
бн҃е́ слово не на лица зрѧ ·⁘·
8 Ты гн҃ съхранишн ны, и҆ съблюдешн ны,
ѿ рода сего и҆ въ вкы ·⁘·
Прр҃окъ ѿ лица улв҃уьска мл҃нтъ сѧ съ-

[29] Оукарѣ́етъ ... милова́шѫ тълкуване към стих 5b.
[30] ’Ѡ въскр҃сенн ... господъ тълкуване към целия стих 6.

хра́нити ре́че, ѿ рода стръпь́тна и҆ разъ-
враще́на · прѣпираѥ҆тъ же и҆ рода жидо-
въска ѿ лица х҃ва ⁘
9a ᾿Ѡкр҃тъ нечьстивии҆ хо́дѧтъ ⁘
᾿Ѡбьстѫплъ́шеи҆ бо и҆ю҆деи҆ х҃а, не почива-
а҆хѫ пооучѣѭ҆ще сѧ лъ́жи · такожде и҆
бѣсове ѡ҆бьстѫпа́ѭще чл҃вка не почи-
ваѭ҆тъ ⁘
9b По высотѣ твоеи҆ оумножилъ е҆си с҃ны
чл҃вчьскы ⁘
По славѣ бо и҆ по силѣ твоеи҆ б҃е, потворилъ
е҆си рода чл҃вчъскаго ⁘
※ въ конецъ, пл҃мъ дв҃двъ · в҃і · на конъ- ※
※ чинѫ бо вѣка, пр҃роучъство прии҆маа҆хѫ ⁘ ※
※ пр҃роци, ѡ҆ таи҆нѣ хотѧщии҆ на кончи- ※
※ нѣ ꙗ҆вити сѧ ⁘ ※
2a Доколѣ г҃и ꙁабѫдеши мѧ до кон҄ца ⁘
Х҃с ѿ лица адамлѣ въпие҆тъ · почто
г҃и въ толико лѣтъ ѡ҆ставилъ мѧ е҆си
въ грѣсѣхъ прѣбыти ⁘
2b Доколѣ ѿвращае҆ши лице свое҆ ѿ мене ·
Гноушаѭ҆ сѧ мене прѣстѫпленна҆ ради
рече адамъ ⁘
3a Доколѣ положѫ съвѣтъ въ д҃ши мое҆и҆,
болѣꙁнъ въ ср҃ци мое҆мъ д҃нъ и҆ нощъ ⁘
Неѡ҆слабна бо, болѣꙁнъ моꙗ҆ на въсѣкъ
д҃нъ · тебѣ къснѧщоу на сп҃сение҆ мое҆ ⁘
3b Доколѣ възнесеть сѧ врагъ мои҆ на мѧ ⁘
Твое҆моу бо пришествию҆ вл҃ко моудѧ-

щоу · нападáѫ на мѧ̀ врáгъ не почивáетъ ⁘
4a Призри и̑ оуслыши мѧ г҃и б҃же мои̑ ⁘
Єже естъ въскорѣ приди · и̑ сътвори прѧ̑ мо-
ѫ̑ рече а̑дáмъ ⁘
4b Просвѣти ѡ̑чи̑ мои̑ е̑да къгда оу̑снѫ въ съ-
мръти ⁘
Просвѣти ми ѡ̑чи ср҃дчнѣи̑, доколѣ тѧжъ-
кымъ съномъ спѧ грѣховнымъ ⁘
5a Єда къгда речетъ врагъ мои̑ оукрѣпихъ
сѧ на нъ ⁘
Диꙗ̑волъ рече хвалитъ сѧ на мѧ, до конъ-
ца оуделѣваѫ̑ ми ⁘
5b Стѫжаѫ̑щеи̑ ми възрадоуѫ̑ть сѧ аще
сѧ подвижѫ ⁘
Вънегда бо подвижа сѧ прѣстѫплени-
е̑мъ чл҃вкъ, бѣсове възрадовашѫ сѧ ⁘
6a Азъ же на мл҃тъ твоѫ̑ надѣа̑хь сѧ ⁘
Разоумѣхъ бо ꙗ̑ко не прѣзриши създа-
нна̑ свое̑го, е̑же е̑си сътворилъ ⁘
6b Възрадоуе̑ть сѧ ср҃це мое̑ ѡ̑ сп҃сени твое̑мъ ⁘
Възрадова бо сѧ адамъ ѡ̑ сп҃сени бывъ-
шии̑мъ, плътьскымъ пришествї-
е̑мъ х҃вѣмъ ⁘
6c Поѫ̑ г҃ви бл҃годѣа̑вьшомоу мнѣ, и̑ въ-
споѫ̑ и̑мени г҃ню вышнемоу ⁘
Ꙗ̑ко пом҃лова мѧ рече адамъ, и̑ ѡ̑блегъ-
чилъ мѧ е̑стъ ѿ зълъ · ѧ̑же подастъ
ми прѣстѫпление̑ ⁘
※ въ конецъ, пл҃мъ дв҃двъ · г҃і · на коне- ※

※ цъ бо врѣмене, прр҃очьство съби сѧ таи- ※
※ ныи ⁘ ※

1a Рече[31] безоуменъ въ срⷣци своемъ нѣ́стъ б҃а ⁘
Безоуменъ естъ дияволъ, яко сана погоу-
бивъ, величѣниемъ си · ти сицеваа
ѡ б҃зѣ г҃летъ · яко поставлѧ прѣстолъ
мои на ѡблацѣхъ, и бѫдѫ б҃ъ · тако-
ваажде же и елини г҃лѧтъ безоумиемъ
своимъ ⁘

1b Растлѣшѫ же и ѡмразишѫ сѧ въ начи-
наниxъ своихъ ⁘
Таковаа бо помышлъ дияволъ и бѣсо-
ве, мръзъци бышѫ и растлѣшѫ, еже
естъ ѿпадошѫ ѿ славы своеѫ · ѧже
имѣшѫ ѿ б҃га ⁘

1c Нѣстъ творѧи бл҃гостынѧ ⁘
Въси бо демони злаа помышлѣѫтъ, и ѡ
б҃зѣ и ѡ чл҃вцѣ · яко противници · и
к томоу блага ничьсоже не помышь-
лѣѫтъ ⁘

2a Г҃ъ съ н҃бсе приниче на с҃ны чл҃вчьскыѫ ⁘
Гл҃етъ пришествие х҃во плътьское, е-
же сътвори ч҃лвка дѣлъма ⁘

2b Видѣти аще естъ разоумѣваѫ или въ-
зискаѫи б҃га ⁘
Въси бо бѣшѫ прѣлъщениемъ плѣ-
нени · и никтоже ѿ нихъ ѡ б҃зѣ ра-
зоумѣваа́ше · тѣмъже и приде
мл҃сръдовавъ на землѧ ⁘

[31] Ре лигатура.

3a Въси ѹклонишѫ сѧ въкѹпѣ и҆ неключи-
ми бышѫ ⁘
По прѣлъщении҆ бо̀, и҆ неключими, ѿнѫ-
дъ къ ѡ҆бращению҆ бѣ́хѫ ⁘
3b Нѣстъ творѧ бл҃гостинѧ нѣстъ до е҆ди́-
ного ⁘
Вторицеѫ҆ пакы свѣдѣтелъствоуе҆тъ
д҃хъ с҃ты · занѐ лю̀та бѣ̏ше ꙗ҆зва, е҆ѫ҆же ѹ-
ꙗ҆звишѫ сѧ чл҃вци · и҆ не ѡ҆ста до е҆ди́ного
творѧщаго добро̀ ⁘
4a Ни ли разоумѣѫ҆тъ въси творѧщеи҆ беза-
конне҆ ⁘
Разоумѣвъ҆ше бо бѣсове застѫпленне҆ чл҃о-
вѣкоу въ пришествие҆ г҃не · абие҆ въ-
сплачѧтъ сѧ ⁘
4b Снѣдаѫ҆щеи҆ люди моѫ҆ въ х҃ѣба мѣсто
г҃а не призвашѫ ⁘
Въ самомъ бо грътани бѣсове, ꙗ҆ко бра-
шно и҆мѣа҆хѫ чл҃вка · не помышлѣ-
ѫ҆ще ꙗ҆ко б҃ъ създанна҆ свое҆го забыти[32]
не можетъ ⁘
5 Тоу оустрашишѫ сѧ боа҆зниѫ҆, и҆деже нє
бѣ боа҆зни ⁘
Е҆гда б҃ъ възискати приде чл҃вка · бѣсо-
ве стр҃хомъ великомъ оужаснѫшѫ сѧ ⁘
не бѣ же сп҃саѫ҆щимъ сѧ страха, нѫ спа-
сение҆ ⁘
5 Ꙗ҆ко г҃ъ въ родѣ праведны҃х · 6 съвѣтъ ни-
щаго посрамисте, то же г҃ъ оупован-[33]

[32] ти лигатура.
[33] Текстът от Пс. 13:6 до Пс. 15:6 липсва.

Сн҃ъ къ ѡ҆ц҃оу г҃летъ · ꙗ҆ко въсѣкѫ власть дастъ с҃нви, неб҃сскыхъ, и҆ землънихъ, и҆ прѣи҆сподныхъ, и҆ ѧзыкъ достоаниѥ҆[34] ⁘

6a ’Ѧжа допадѫ ми въ дръжавныхъ ⁘
’Ꙗкоже ѧ҆жи, тако свѧжетъ любовиѧ҆ и҆ вѣроѫ҆, приходѧщѫѫ҆ къ х҃оу ⁘

6b ’Ибо достоа҆ниѥ҆ моѥ҆ дръжавно мьнѣ є҆с
Сирѣчь, любезно, и҆ оутвръди сѧ ѡ҆ мнѣ, призваниѥ҆ ѧ҆зыкомъ · и҆ никтоже не можетъ възѧти ѥ҆го ѿ мене ⁘

7a Бл҃вѧ г҃а въразоумьшаго мѧ ⁘
С҃нъ къ ѡ҆ц҃оу ѿ лица чл҃вчѣ · ꙗ҆ко ѿ дꙋха с҃та и҆сплънии сѧ разоума ⁘

7b Пакы же и҆ до нощи показа мѧ ѫ҆троба моꙗ҆ ⁘
Гл҃етъ ѡ҆ мѫцѣ, нощиѫ҆ бо и҆мъше ѥ҆го, ведошѫ на сѫдъ · ѧ҆тробѫ же мѣнитъ и҆ю҆деѫ҆, ꙗко родъ ѥ҆го сѫщѫ, ли сѫщаа҆ срⷣнаа҆ помышлениꙗ҆ ⁘

8 Прѣдъзрѣхъ г҃а прѣдъ мноѫ҆ вынѫ, ꙗ҆ко ѡ҆ деснѫѫ҆ мене ѥ҆стъ да сѧ не подьвижѫ ⁘
Не ѿлѫчи бо сѧ ѿ ѡ҆ц҃а въ и҆стинѫ · и҆ ѿ деснаго сѣданиа҆ не двигнѫ сѧ ѿнѫⷣ

9a Сего ради възвеселить сѧ срⷣце моѥ҆ · и҆ възрадова сѧ ѧзыкъ мои҆ ⁘
’Єже ѥ҆стъ възвесели сѧ б҃жство чл҃вка ради, ꙗ҆ко сп҃се ѥ҆го · възвеселишѫ же сѧ

[34] Сн҃ъ ... достоаниѥ҆ тълкувание към Пс. 15:5b.

и҆ ап҃ли проповѣдиѫ̀, ѧ҆зыкъ бо х҃въ апо-
столи сѫтъ ⁘
9b Пакы же и҆ плътъ моꙗ҆ въселить сѧ на ѹ-
пьваниї ⁘
Гл҃етъ въскр҃сениѥ̀ г҃нѧ плъти · и҆ възне-
сениѥ̀ на нб҃са · ꙗ҆ко плътъ сѫщѫ на
нб҃сехъ въсели ⁘
10a ’Ꙗко не ѡ҆стави д҃шѫ моѫ̀ въ адѣ ⁘
Како бо неѡ҆дръжимы, дръжати сѧ
хотѣше въ адѣ · тьⷯ бо и҆спровръже а҆-
да · и҆ ѡ҆ д҃ши же адамли пр҃рочьствова
10b Ни даси же прѣподобномоу своѥ̀моу ви-
дѣти и҆стлѣниа̀ ⁘
Како бо плътъ нетлѣнъна, и҆ неприⷨ҇-
сна къ грѣхоу, можаше и҆стлѣти ⁘
11a Сказалъ ми ѥ҆си пѫти животоу ⁘
Ч҃лвчьствоу на нб҃са въсхождениѥ̀ ⁘
11b ’Исплъниши мѧ веселиа̀ съ лицемъ твои҆м҃[35]
Г҃ъскаго чл҃вка, съвъскр҃шена, и҆ съпоса-
ждена, и҆ ѡ҆божена · ѥ҆же ѥ҆стъ съ лицемь
твои҆мъ ⁘
11c Красота въ десници твоѥ̀и҆ въ конецъ ⁘
Десница ѥ҆стъ ѥ҆ѫ̀же с҃на оутвръди, и҆ чло-
вѣка създа, и҆ въсего мира приведе · Се-[36]
ѧ҆ бо краснѣѥ̀ не ѡ҆брѧщетъ сѧ ничто-
же ⁘
※ м҃лтва · д҃вдва · ѥ҆же ѥ҆стъ м҃лтва х҃ва ※
※ ѿ лица адамлѣ ꙗ҆ви сѧ д҃видови · ※
※ пл҃мъ · ѕі҃ ·[37] ※

[35] тв лигатура.
[36] є е вписано в с.
[37] Текстът от Пс. 16 до Пс. 16:14d липсва.

14d -лѣкъ младеньцемъ своимъ ⁘
Пожрѣшѫ бо чѧда своа демономъ, при-
стѫплъше кь идоломъ · грѣхъ же ихъ
постиже чѧда ихъ · тѣмьже г҃летъ,
ѡдълѣкъ чѧдъ своихъ ⁘
15 Азъ же правдоѫ ꙗвлѧ сѧ лицоу твоемоу,
насыщѫ сѧ егда ꙗвитъ ми сѧ слава
твоꙗ ⁘
Въсприимѫтъ праведници тьгда мь-
здѫ · г҃летъ же г҃ъскаго чл҃вка, ꙗко
насладить сѧ божьства ⁘ слава ⁘
※ ка҃ · г҃ · въ конецъ · ѡтрокоу г҃ню д҃ви- ※
※ доу · ꙗже г҃ла кь г҃и словеса пѣсни се- ※
※ ѫ · въ д҃нъ въ нъже избави г҃ъ, изь рѫ- ※
※ кы въсѣхъ врагъ его · и їзь рѫкы са- ※
※ влови, и рече · пр҃рокъ бѫдѫщаа на ко- ※
※ нецъ ꙗвлѣетъ · тѣмьже г҃летъ ѡтро-[38] ※
※ коу г҃ню д҃вдви · сказаеть же сѧ д҃вдъ ※
※ доблъ рѫкоѫ · доблъ же рѫкоѫ х҃с · г҃ла ※
※ хотѧщаа напослѣдокъ събыти сѧ · ※
※ ѡ въсѣхъ вразѣхъ · и въскр҃сени, по- ※
※ бѣдивъ, диꙗвола · пл҃мъ · з҃і ⁘ ※
2 Възлюбѧ тѧ г҃и крѣпости моꙗ ⁘
Сн҃ъ къ ѡц҃оу, сила бо х҃оу ѿц҃ъ · ꙗкоже
павелъ г҃летъ · б҃иꙗ сила и б҃иꙗ прѣ-
мѫдростъ с҃нъ ⁘
3а Г҃ъ оутвръждение мое, и прибѣжищ҃[39]
и избавителъ мои ⁘
Вѣрномоу и на б҃иѧ сѫщомоу чл҃вкоу ·

[38] тр лигатура.
[39] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э.

сила и҆ прибѣжище, и҆ ї҆збавителъ бо҆̀гъ
3b Б҃ъ мои҆ помощникъ мои҆ · и҆ оупьваѫ҆ на нъ ⁘
Г҃ъскыї чл҃вкъ гл҃етъ · прославлъ сѧ бе҃сть-
вомъ · и҆ въсѣкъ и҆же и҆матъ надежѫ҆
живота ⁘
3c Ꙁащитникъ мои҆, и҆ рогъ сп҃сениа҆ моего
и҆ ꙁастѫпникъ мои҆ ⁘
Б҃гомъ сп҃саемомоу чл҃вкоу, ѡ҆боѥ҆ же х҃с
е҆стъ ⁘
4 Хвалѧ приꙁовѫ г҃а, и҆ ѿ врагъ мои҆хъ спа-
сѫ сѧ ⁘
Х҃с ѿ лица чл҃вчьска, си къ ѡ҆ц҃оу гл҃а, ꙗ҆-
ко молѧ сѧ ⁘
5a ’Ѡдръжашѫ мѧ болѣꙁни съмр҃тныѫ҆ ⁘
Снрѣчь болѣа҆ше съмрътъ, пожрѣтї
хотѧщи х҃а ꙗ҆ко проста чл҃вка ⁘
5b ’Н потоци беꙁаконна҆ съмѫтишѫ мѧ ⁘
’Ꙗко потоци, и҆с корене съмѫщаемн кы-
пѧще · тако жидове съ шѫтании҆ х҃а
ѡ҆бидѫ, съ лъжами ⁘
6a Болѣꙁни адовы ѡ҆бидѫ мѧ ⁘
Притьчьствоуе҆тъ въ адъ съхождени-
е҆ · и҆ ꙗ҆ко жидове болѣа҆хѫ, снрѣчь ра-
ждахѫ сѧ · на х҃а лъжа съвѣдѣниа҆ ⁘
6b Варишѫ мѧ сѣти съмр҃тныѫ҆ ⁘
Провъꙁвѣщае҆тъ животворѧщѫ съ-
мр҃тъ, ѧ҆же хотѣше прѣтръпѣти,
и҆ сп҃снѫѫ҆ мѫкѫ · коегождо бо ѿ жи-
довъ съмр҃тоносна сѣтъ бѣ · ѡ҆бьѥ҆-[40]

[40] Текстът от Пс. 17:6b до Пс. 17:18b липсва.

18b -тврѣдншѫ сѧ паꙋе мене ·⁘
ꙗ҆Wтъ҃нели бо повръгѫ ѵл҃вка · ѡ҆бьѧ҆сѧ и҆
снложѫ и҆ оудолѣшѫ ·⁘
19a Ѣарншѫ мѧ въ дн҃ъ ѡ҆злобленна҆ мое҆го ·⁘
ꙗ҆Wтъ҃нели бо ѡ҆злобншѫ ѵл҃вка, прѣпь-
нꙗ҆ше е҆моꙋ повелѣваѫ҆ще · и҆ наставлѣ-[41]
ѫ҆ще е҆го на въсѧ злобы ·⁘
19b ꙗ҆Н бы҆ г҃ъ подъѧ҆телъ мьнѣ ·⁘
ꙗ҆Ꙗко прнде г҃ъ оутвръдн вѣроѫ҆ ѵл҃вка
ꙗ҆ко не подвнжатн сѧ ѵл҃вкоꙋ ·⁘
20a ꙗ҆Н въздведе мѧ на шнротѫ ·⁘
Рашнрнвъ бо ѵл҃вка давъ е҆моꙋ вла҆,
настѫпатн на въсѣкѫ снлѫ вражїѫ҆ ·⁘
20b ꙗ҆Нзьбавнть мѧ ꙗ҆ко въсхотѣ мѧ ·⁘
Въсхотѣвь бо прнде съ н҃бсъ · възлю-
бнвъ ѵл҃вка, и҆ нзбавн ї, ѿ плѣненї-
ꙗ҆ демоньска · снлнн бо тн враѕн сѫ-
тъ на ѵл҃вка ·⁘
21a ꙗ҆Н въздастъ мн г҃ъ по правдѣ мое҆и҆ ·⁘
Праведнни҆ бо готовн сѫтъ послоꙋшанї-
е҆мъ заповѣдн бн҃ѫ҆ · и҆ въздастъ и҆-
мъ мьздѫ ꙗ҆ко праведенъ сѫднї ·⁘
21b ꙗ҆Н по чнстотѣ рѫкоꙋ мое҆ю҆ въздастъ
мн ·⁘
Снмъ и҆же рѫцѣ ѿ мьзды, и҆ ѿ хы-
шенна҆ съхранншѫ · есть же и҆ хс҃ ·⁘
22 ꙗ҆Ꙗко съхраннхъ пѫтн г҃на, и҆ не неꙋь-
ствовахъ ѿ ба҆ мо҆е҆го ·⁘
Сн, въсхвалать сѧ въ славѣ божнї,

[41] лѣ лигатура.

и҆же съхранишѫ пѫти г҃нѧ · и҆ въ не-
оуклоньнѣ прѣбышѫ вѣрѣ ⁘
23a ’Ꙗко въсѧ сѫдьбы е҆го прѣдь мноѫ ⁘
Вынѫ бо, б҃га ради сѫи҆ чл҃вкъ, и҆ ст҃рхъ б҃ии҆
прѣдъ ѡ҆чима и҆мы · дръзае҆тъ кь б҃гоу
присно ⁘
23b ’И ѡ҆правданиꙗ҆ е҆го не ѿстѫпишѫ ѿ мене ⁘
Д҃нъ бо и҆ нощъ, и҆же въ житиї сѫще нб҃сцѣ-
мъ · правдоѫ б҃иеѫ оукрашаѫть сѧ ⁘
24a ’И бѫдѫ непороченъ съ нимъ ⁘
С҃нъ съ ѡ҆ц҃емъ · съшедь бо на землѧ, не ѡ҆-
скврънии сѧ · нѫ ꙗ҆коже сънидe, тако
и҆ възидѐ ⁘
24b ’И ѡ҆цѣщѫ сѧ ѿ беꙁаконна҆ мое҆го ⁘
Възведъ чл҃вка на нб҃са · неприлѣпенъ,
оуже е҆стъ въсѣкомъ беꙁаконии҆ ⁘
25a ’И въꙁдасть ми г҃ъ по правдѣ мое҆и҆ ⁘
Правды бо и҆сплънъ г҃ъскы чл҃вѣкъ · то-
жде же и҆ праведни въсприи҆мѫтъ ⁘
25b ’И по чистотѣ рѫкоу мое҆ю прѣдъ ѡ҆чима е҆го
Рещи е҆стъ прѣдь ѡ҆чима е҆го · г҃леть же и҆
хождениѐ чл҃вчьско · е҆стъ же и҆ ѡ҆ х҃ѣ,
того бо рѫцѣ чистѣ въ и҆стинѫ е҆стѣ ·
ѿ въсѣкоѫ скврънии҆ ⁘
26a Съ прѣподобномъ прѣподобенъ бѫдешї ⁘
Съ нимъже бо кто живетъ, сего и҆ житї-
ю҆ подобить сѧ · ꙗ҆коже г҃ви живѫще-
и҆, христиꙗ҆не наричѧть сѧ ⁘
26b ’И съ мѫжемъ неповиньномъ, непови-

нень бѫдеши ⁘
Неповиненъ, и҆ прѣподобенъ х҃с · и҆ и҆же ѡ҆
х҃ѣ живѫтъ · ти прии҆мѫтъ славѫ е҆го ·
27a ’Н съ и҆збранымъ и҆збранъ бѫдеши ⁘
’Н се х҃с, и҆ х҃ви и҆збраници сѫтъ, ап҃ли · ꙗ҆-
ко и҆збрани богомъ ⁘
27b ’Н съ стръптивомъ развратиши сѧ ⁘
Стръптивъ е҆стъ диꙗ҆волъ, ꙗ҆ко ѡ҆бра-
щь сѧ ѿ сана свое҆го · сего же послоуша-
въ и҆ю҆да, ѡ҆бращъ сѧ, и҆ погоуби сво-
и҆ санъ ⁘
28a ’Ꙗко ты люди съмѣреныѫ҆ сп҃сеши ⁘
’Ѡтъ ѧ҆зыкъ смѣреныѧ҆, льстиѫ҆ диꙗ҆-
волеѫ҆ ⁘
28b ’Н ѡ҆чи гръдыхъ съмѣриши ⁘
’Ню҆деи҆скыѧ҆ кнѧзѧ мѣнитъ, ї демоны
29a ’Ꙗко ты просвѣтиши свѣтилникъ мо-
и҆ господи ⁘
Х҃с кь ѡ҆ц҃оу въпие҆тъ ѿ лица члвч҃ка ⁘
29b Б҃е мои҆ просвѣтиши тьмѫ моѫ҆ ⁘
’Ꙗко въ нощи бо тъмнѣ слежаа҆ше чло-
вѣкъ · просвѣти же е҆го въсприи҆мъ
б҃ествомъ ⁘
30 ’Ꙗко тобоѫ҆ и҆збавлѧ сѧ ѿ напасти, и҆ ѡ҆
б҃зѣ мое҆мъ прѣлѣзѫ стѣнѫ ⁘
’Ѧже създа грѣхъ адовѫ тврьдынѧ, си-
ѧ҆ х҃с, съкроуши ⁘
31a Б҃ъ мои҆ непороченъ пѫтъ е҆го ⁘
Х҃въ, и҆ б҃ии҆, того бо пѫтъ непр҃оченъ,

въ и҆стинѫ ꙗ҆ко божии҆ ⁘
31b Словеса г҃нѣ раждежена ⁘
Ѡгнѣ бо сѫтъ пламенънѣи҆ше · и҆же мо-
лѧтъ б҃га съ вѣроѫ҆ ⁘
31c Ꙁащитникъ е҆стъ въсѣмъ оупьваѫ҆щї-
мъ на нъ ⁘
Ꙗко б҃гъ мл҃тивъ е҆стъ и҆ оутѣшителъ ⁘
32 Ꙗко кто б҃ъ развѣ г҃а · ли кто б҃ъ развѣ б҃а
нашего ⁘
Нѣстъ и҆ного б҃га развѣ того · г҃леть бо
и҆ въ и҆саи҆ї · азъ е҆сьмъ и҆ нѣстъ и҆ного
развѣ мене ⁘
33a Б҃ъ прѣпоа҆саи҆ мѧ силоѫ҆ ⁘
Ѿц҃ъ с҃на · г҃леть бо, и҆ дастъ въсѣ с҃нви, ꙗ҆-
ко прѣвъзлюбеноу ⁘
33b Н положи непороченъ пѫтъ мои҆ ⁘
Г҃ъскомоу чл҃вкоу и҆же грѣха не сътво-
ри · и҆ не ѡ҆брѣте сѧ льстъ въ оустѣ-
хъ е҆го ⁘
34 Съвръшаѫ҆ ноꙁѣ мои҆ ꙗ҆ко е҆лени · и҆ на
высокыхъ поставлѣѫ҆ мѧ ⁘
Е҆лене бо горамъ и҆ каменню҆ радоуѫ҆ть
сѧ · тако и҆ х҃с на горѣ голгоѳѣ · на ка-
менъ въшедъ, на кр҃тѣ ста, на высо-
тѣ ⁘
35a Наоучѣѫ҆ рѫцѣ мои҆ на бранъ ⁘
На диꙗ҆волѧ бранъ · тѣмь же и҆ на
кр҃тѣ рѫцѣ прострѣтъ х҃с ⁘
35b Н положи лѫкъ мѣденъ мышцї моеи҆ ⁘

Лѫка мѣдна гл҃еть кр҃тъ, крѣпости радї
и҆ сего бо на рамо въземъ · тѣмъ дия҆во-
ла продрѫзи ⁘
36a ’Н далъ ми е҆си защищение҆ сп҃сению҆ ⁘
Оуже бо оуделѣти дия҆волъ чл҃вкоу не
можетъ · понеже е҆ѹ҃лие҆мъ затворї е҆го
36b ’Н десница твоя҆ прия҆ть мѧ ⁘
’Ємъ бо рѫкоѫ҆ адама, въстави е҆го лежѫ-
ща ⁘
36c ’Н наказание҆ твое҆ и҆справи мѧ въ конецъ ⁘
Наоучь чл҃вка законо (!) бл҃годѣтномоу ⁘
36d Н наказание҆ твое҆ само мѧ наоучитъ ⁘
Наказанъ бо бывъ чл҃вкъ бл҃гти х҃вѣ ·
навыче таи҆нъ[42] бл҃годѣти ⁘
37a Оуширилъ е҆си стопы моѫ҆ подъ мноѫ҆ ⁘
Давъ властъ чл҃вкоу настѫпати на зъ-
мия҆, и҆ на скорьпия҆, и҆ на въсѣкѫ си-
лѫ вражиѫ҆ ⁘
37b ’Н не и҆знеможетѣ плеснѣ мои҆ ⁘
Оуже бо ѿ врага ничтоже не можетъ
оукрасти сѧ ⁘
38a Поженѫ врагы моѫ҆ и҆ постигнѫ ѧ҆
Х҃с по въскр҃сении҆ · растоучивъ жиды ⁘
38b Н не възвращѫ сѧ дои҆деже и҆сконьчѣѫ҆-
ть сѧ ⁘
Не въмѣстишѫ бо вънити въ пръвое҆ до-
стоа҆ние҆, ни и҆ю҆дение҆ же ни бѣсове ⁘
39a Съкроушѫ ѧ҆ и҆ не и҆мѧтъ мощи посто-
я҆ти ⁘

[42] Вм. таи҆ны (τὰ μυστέρια).

Демоны[43] х҃с · ѿнелиже ѧ҆ проклѧтъ · ста-
на не и҆мѧтъ ⁘
39b Падѫтъ под ногама мои҆ма ⁘
Бѣсовъ множьство, и҆ жидовьскыѭ҆ дѣ-
ти · ꙗ҆ко вразн падѫтъ подь ногама
х҃вома ⁘
40a ’Н прѣпоа҆салъ мѧ е҆си, силоѭ҆ на бранъ ⁘
Оутвръдилъ е҆стъ на нѧ бранъ, на кръ-
стѣ х҃с ⁘
40b Спѧлъ е҆си въсѧ въстаѭ҆щѫѧ҆ на мѧ по-
дь мноѭ҆ ⁘
Свѧзавь бо врага х҃с и҆ демоны · дастъ
ѧ҆ под нозѣ чловѣкоу ⁘
41a ’Н врагъ мои҆хъ далъ ми е҆си плеща ⁘
Бѣгаѭ҆тъ бо въсѫдѣ ꙗ҆ко вразн демонї ·
е҆гда видѧтъ знамениѐ кр҃та · и҆ х҃а
мѣнима ⁘
41b ’Н ненавидѧщѫѭ҆ мѧ потрѣби ⁘
Жиды възненавидѣвьше бо х҃а и҆ ѿпа-
дѫ, и҆ ѿ закона и҆ ѿ мѣста, и҆ ѿ бла-
годѣти · и҆ е҆же бѣшѫ людиѐ божии҆ ⁘
42 Възвашѫ и҆ не бѣ сп҃саѭ҆и҆ · кь г҃и и҆ не ꙋ-
слыша и҆хъ ⁘
По падении бо въстати не възмогѫ,
не послоушани бо бышѫ потомъ мо-
лѧще сѧ · въсоуе҆ бо молѧтъ ѡ҆ц҃а,
с҃на не четѫще ⁘
43a ’Истьнѧ ѧ҆ ꙗ҆ко прахъ прѣдъ лицемъ
вѣтроу ⁘

[43] Буквата є е по-едра от заглавното д и очевидно е нанесена върху сгрешена буква.

Попелъ бо е҆же е҆стъ прахъ, бы҆ и҆мъ ꙁако-
нъ и҆ мѣсто, раꙁвѣано ꙗ҆ко прахъ прѣ-
дъ лицемъ вѣтроу ⁘
43b ’Н ꙗ҆ко и҆ бренне҆ по пѫти поглаждѫ ѧ҆ ⁘
’Ꙗко бо бренне҆ градьное҆ въ стъгнахъ пе-
ромо · и҆стѧскнѫвъ и҆ꙁ҄гыблетъ ·
такоже и҆ жидове погыбаѫ҆тъ ⁘
44a ’Нꙁ҄бави мѧ ѿ прѣрѣканна҆ людьска ⁘
Людиї жидовьскыхъ въпиѫ҆щихъ ·
въꙁми въꙁми распни ⁘
44b Поставиши мѧ въ главѫ ѧ҆ꙁыкомъ ⁘
’Ѡтьнели бо и҆ю҆дене҆ ѿвръгѫ сѧ, гл҃ѧще
не и҆мамы цр҃ѣ · въцр҃и же сѧ въ ѧ҆ꙁы-
цѣхъ гъ҃ · прии҆мьшихъ бл҃годѣтъ
вѣрнѫѫ҆ ⁘
44c Людне҆ тоужди, и҆хьже не ꙁнаа҆хъ рабо-
ташѫ ми ⁘
Ѿ ѧ҆ꙁыкъ людне҆ не видѣвшеи҆ х҃а, и҆ ти[44]
приѧ҆сѧ е҆го · и҆ работаѫ҆тъ е҆моу съ
страхомъ ⁘
45a Слоухомъ оуха оуслышашѧ мѧ ⁘
Съ страхомъ и҆ тьщанне҆мъ · приѧ҆-
сѧ ѧ҆ꙁыци слово проповѣдное҆ ⁘
45b Сн҃ве тоужди слъгашѫ ми ⁘
Сн҃ве бо по плъти бѣшѫ х҃ви, ѿвръг҄-
ше же сѧ е҆го ѡ҆тоуждени бышѫ ⁘
46 Сн҃ве тоужди ѡ҆бетьшашѫ, и҆ ѡ҆хръ-
мѫ ѿ стъꙁъ твои҆хъ ⁘
’Ꙗко древлъниї · ѡ҆бетьшашѫ ꙁло-

[44] ти лигатура.

боѫ҆ и҆ ѡ҆мразишѫ сѧ · ѡ҆хръмошѫ же,
ꙗ҆ко на пѫти и҆стинꙑнѣмъ не сташѫ ·
нѫ оуклонишѫ сѧ ⁘
47a Живъ г҃ъ и҆ бл҃венъ б҃гъ мои҆ ⁘
Х҃с въскр҃съ и҆зъ мр҃твыхъ ꙗ҆ко б҃ъ · съ҆
бл҃венъ е҆стъ въсѣми ⁘
47b ’Н възнесетꙑ сѧ б҃гъ сп҃сениꙗ҆ моего ⁘
Сп҃съ бо рода чл҃вчьска, възнесе сѧ и҆ възы-
де на н҃бса ⁘
48 Б҃ъ даѧ҆и҆ мьстъ мнѣ и҆ оумѫчи люди по-
дъ мѧ ⁘
Ѿц҃ъ с҃нви, давъ побѣдѫ надъ въсѣмї
въси бо ѧ҆зыци повинѫшѫ сѧ вѣро-
ѫ҆ х҃оу и҆ б҃гоу ⁘
49 ’Избавителъ мои҆ ѿ врагъ мои҆хъ гнѣ-
вливыхъ · ѿ въстаѫ҆щихъ на мѧ
възнесеши мѧ · ѿ мѫжа неправе-
дна и҆збавиши мѧ ⁘
’Ню҆деи҆скыхъ люди, скрежетахѫ
бо гнѣвомъ велие҆мъ на х҃а · и҆ па-
кы ѡ҆ адамѣ слово · възнесе бо и҆ ѿ
бѣсъ · възнесъ на н҃бса чл҃вка · и҆ х҃с
прѣдъ врагы свои҆ми възиде на не-
б҃са · а҆ е҆же ѿ мѫжа, дв҃да ѿ голиа҆-
да · и҆ х҃а ѿ и҆ю҆ды · г҃леть же и҆ чл҃вѣ-
ка ѿ диꙗ҆вола ⁘
50a Сего ради и҆сповѣмъ ти сѧ въ ѧ҆зы-
цѣхъ господи ⁘
Сирѣчь ꙗ҆ко ѧ҆зыци и҆сповѣданїе҆мꙑ

къ б҃оу притѣшѫ ⁘
50b ’Н и҆мени твое҆моу въспоѧ҆ · 51a възвеличаѧ҆ сп҃сениє҆ ц҃рѣ ⁘
Пѣснъми и҆ пл҃ми славѧще х҃а · и҆стиненъ бо е҆стъ ц҃ръ, въ вѣкъ, и҆ сп҃съ, въсѣмъ ⁘
51b ’Н творѧ мл҃тъ х҃оу свое҆моу · дв҃дви · и҆ сѣмени е҆го до вѣка ⁘
Г҃летъ оубо дв҃да ꙗ҆ко ѿ него бы҃ х҃с по плъти · сѣмѧ же х҃во вѣрни людие҆ · є҆же е҆стъ създание҆ х҃во на тѣхь бо, ꙋбо мл҃тъ х҃ва оудварѣе҆тъ сѧ ⁘ слава ⁘
※ въ конецъ · пл҃мъ дв҃двъ · н҃і · хотѧ- ※
※ щѫѫ҆ сѧ на конъчинѣ съвръшитї ※
※ таи҆ны пронарече, пр҃рочьство с҃та- ※
※ го доуха, е҆же г҃лано бысть ⁘ ※
2a Небс҃а и҆сповѣдаѫ҆тъ славѫ божиѫ҆ ⁘
Ап҃ли оубо сѫтъ н҃бса · ꙗ҆ко ѡ҆бьносѧще х҃а · и҆ ꙗ҆ко мѫдростъ небс҃ьскѫѧ и҆мѧще · и҆ ꙗ҆ко громъ нареченї ти и҆сповѣдашѫ въселенѣи҆ славъныѫ҆ таи҆ны х҃а б҃га · и҆ пакы и҆нако н҃бса добротоѫ҆ и҆ величьствомъ · ꙗ҆влѣѫ҆тъ славѫ божиѫ҆ ⁘
2b Тваръ же рѫкоу е҆го възвѣщае҆тъ твр҃дъ ⁘
Тврьдъ мѣнитъ плътъ с҃тѫѫ҆, таи҆ны бо сѫщѫѫ҆ въ неи҆, показаѫ҆тъ силѫ х҃вѫ · нѫ и҆ чювьстьвное҆ се небо, рѫкоу б҃ню҆ възвѣщае҆тъ силѫ

видѣниѥмъ ⁘
3a Днъ дни ѿригаѥтъ глъ ⁘
Стаа бца цѣлоуѫщи ѥлисавеѳи · дни
бо и книгы нарицаѫтъ, ꙗко свѣти-[45]
лѣ носивьши ⁘
3b Ѵ нощъ нощи възвѣщаѥтъ разоумъ ⁘
Ѵ Ѫтробны въ ѫтробѣ чюѫ · ꙗко нощї-
ѫ бо въ ѫтробѣ дръжима бѣсте ·
аще и свѣтилѣ бѣсте ⁘
4 Не сѫтъ рѣчи ни словеса · ихьже не не
слышѫтъ сѧ глси ихъ ⁘
Ни ѡнъ бо, ни сь · глати можасте, и
ѥще · и вышьшимъ глсомъ трѫбы,
въ въсемъ мирѣ проповѣдашѫ сѧ ·
сего чюдеса · а ѡного проповѣди ⁘
5a Въ вьсѧ землѧ изидѫ[46] вѣщаниа ихъ ⁘
Апл҃ска мѣнитъ провѣщаниа · въ-
сѫдоу бо по земли поточишѫ коло
проповѣданоѥ ⁘
5b Ѵ въ концѧ въселениѧ гли ихъ ⁘
Въ въсеи бо земли, глы ѥуⷢльскыѫ,
слышаны сътворишѫ апⷭли ⁘
6a Въ слънци положи село ѥго ⁘
Глеть подобьство свѣтлости · ибо
въ слнци живетъ ꙗко бъ · тъ бо да-
лъ ѥстъ слнцоу сиꙗти ⁘
6b Ѵ то, ꙗко женихъ исходѧ ѿ чрътога
своѥго ⁘
Ѵ Ꙗкоже бо женихъ оукрашенъ исⷣ чръ-

[45] ти лигатура.
[46] и след з е поправено от ы.

тога и҆сходитъ · тако и҆ сл҃нце ѹкрашено
лоучѣми, ѿ конца н҃бсе и҆сходѧ · та-
ко х҃с ѡ҆блъченъ свѣтомъ, и҆зь мр҃твы-
хъ и҆сходитъ ⁘
6c Възрадоуе҆ть сѧ ꙗ҆ко и҆сполинъ тещи пѫ҃т ⁘
Ꙗ҆ко и҆сполинъ крѣпости ради · радоуѫ҆
бо сѧ и҆ силоѫ҆ сънидє въ адъ · да съкроу-
шитъ сѫщѫѫ҆ въ немъ силѫ ⁘
7a Ѿ начѧтька н҃бси и҆сходъ е҆го · и҆ срѣте-
ние҆ е҆го до конца небесе ⁘
Н се х҃с, съ н҃бсе бо пришедъ · пакы на не-
беса възидє ⁘
7b Н нѣстъ и҆же оукрые҆ть сѧ топлоты е҆го ⁘
Ꙗ҆коже сл҃нце въсѣко мѣсто просвѣща-
е҆тъ · такоже и҆ х҃с въсѣкои҆ д҃ши вѣ-
рьныхъ, топлотѫ вѣрнѫ, и҆ ѡ҆гнъ
д҃ховны подастъ ⁘
8a Законъ г҃нъ непороченъ ѡ҆бращаѫ҆ д҃шѫ ⁘
Законъ блг҃тны, е҆гоже самъ х҃с пропо-
вѣда · покаи҆те сѧ приближи бо сѧ
цр҃вие҆ небесьское҆ ⁘
8b Свѣдѣние҆ г҃не вѣрно оумѫдрѣѫ҆ мла-
денцѧ ⁘
Н҆же самъ свѣдѣтельствоуе҆тъ г҃лѧ ·
придѣте кь мнѣ въси троуждаѫ҆ще-
и҆ сѧ и҆ ѡ҆брѣмененни, азъ покоѫ҆ вы ·
ѡ҆ семъ бо младни҆ людие, мѫжьскѫ
мѫдростъ въсприе҆млѧть ⁘
9a Ѡ҆правданна҆ г҃нѣ права веселѧща ср҃цє

Сѫтъ таи҆ны, е҆лико прѣдастъ вѣрⷭ҇ны-
и҆мъ х҃с · ѡ҆правданиꙗ҆ сѫтъ · тѣми бо
срⷣца веселѧть сѧ, на б҃нѫ҆ подвизаѫ҆-
щимь сѧ ⁘
9b Заповѣдъ г҃нѣ и҆здалече просвѣщаѫ҆-
щи ѡ҆чи ⁘
Г҃лѧщиа҆ не прѣлюбы сътвори не оукра-
ди, и҆ прочее҆ · си бо речена бы҃с · и҆ просвѣ-
щае҆тъ послоушаѫ҆щѫѫ҆ ⁘
10 Страхъ г҃нъ прѣчистъ прѣбываѫ҆ въ вѣ-
кы вѣкоу · сѫдьбы г҃нѧ и҆стины, и҆
ѡ҆правданы въкоупѣ ⁘
Въсѣ бо словеса г҃нѣ и҆стинъна, и҆ пра-
ведна · ничтоже бо несѫждено б҃го-
мъ · ꙗ҆ко ѡ҆правдаѫ҆щоу ⁘
11a Въжделѣна паче злата и҆ камене драга-
го многа ⁘
Ничьсоже бо злато ли каменне҆ чьстное҆
пользьствоуѫ҆тъ ч҃лвкоу · ꙗ҆коже сло-
веса б҃иа҆ и҆ заповѣди · сихъ же кьждо
вѣрⷭ҇ны желае҆тъ, и҆ тьщить сѧ сподо-
бити ⁘
11b ’И слаждъша паче меда и҆ съта ⁘
Медьвна бо сладостъ врѣменъна · а сло-
веса божиа҆ вѣчна ⁘
12a Ибо рабъ твои҆ хранить ѧ҆ ⁘
Въси бо въ и҆стинѫ работаѫ҆щеи҆ б҃го-
ви, и҆ хранѧще заповѣди е҆го · ꙗ҆ко
х҃с ꙗ҆ко с҃нъ заповѣди ѡ҆ч҃ѧ · не придь

бо рече да творѧ волѧ моѧ̀, нѫ послав-
шаго мѧ ѡ҆ц҃а ⁘
12b Вънегда съхранити въздаа̀ниѐ много ⁘
Ни число бо не сложить сѧ · ѐлико оуго-
товалъ ѐстъ б҃ъ хранѧщимъ заповѣ-
ди ѐго ⁘
13a Грѣхопадениѐ кто разоумѣѐтъ ⁘
Ѐлико бо съгрѣшаѐтъ чл҃вкъ, кто съвѣ-
стъ · нѫ тькꙑмо ѐдинъ б҃ъ, ꙗ̀ко ѐдинꙑ
ср҃цевѣдецъ ⁘
13b Ѿ таи̑ныхъ мои̑хъ ѡ̀чисти мѧ ⁘
Ѿ въсѣхъ рече ѧ̀же ср҃це раждаѐтъ и̑ по-
мышлениа̀ · ты бо самъ вѣси, ѿ тѣ-
хь мѧ ѡ̀чисти ⁘
14a Н҆ ѿ тоуждиїхъ пощѫди раба своѐго ⁘
Ѿ хыщениа̀ · и̑ лихои̑маниа̀ · си бо тꙋ-
жда сѫтъ · сихъ же ненавидитъ б҃ъ ⁘
14b Аще ми не оудоблѣѫ̀тъ тьгда непоро-
ченъ бѫдѫ ⁘
На б҃нѫ̀ чл҃вкъ рече · ѐгда мене си не по-
бѣдѫтъ · тьгда надеждѫ животꙋ
чѣѫ̀ ⁘
14c Ї ѡ̀цѣщѫ сѧ ѿ грѣха велика ⁘
Нѣстъ бо грѣха и̑ного такого ꙗ̀коже тꙋ-
жди̑хъ · желати ⁘
15a Н҆ бѫдѫтъ въ бл҃говолениѐ словеса оустꙑ
мои̑хъ ⁘
Ѐгда бо сихъ ѡ̀чистить сѧ чл҃вкъ, ть-
гда послоушаѐма б҃гомъ бѫдетъ,

молитва е҆го ⁘
15b ’Н пооученне҆ ср҃ца мое҆го прѣдъ тобоѫ҆ вынѫ ⁘
Подвизаѫ҆ бо сѧ тако · сего, готово ср҃цє
прѣдь б҃гомъ · пооученне҆мъ законь-
нымъ ⁘
15c Г҃и помощниче мои҆ · и҆ їзбавителю мої ·
Єгда бо въсѣхъ недостои҆ныхъ ѡ҆чисті-
ть сѧ чл҃вкъ · тьгда и҆ помощи и҆зба-
вленна҆ сподобить сѧ ⁘
※ въ конецъ, пл҃мъ дв҃двъ · ѳ҃і · рече ※
※ сѧ пр҃рочьство, ѡ҆ таи҆нахъ х҃вахъ · хо- ※
※ тѧщихъ съвръшити сѧ ⁘ ※
2a Оуслыши тѧ г҃ъ въ д҃нъ печѣли ⁘
’Ѡ адамѣ г҃летъ · ꙗ҆ко ѡ҆скръбишѫ
и҆ бѣси · и҆сплънить же ꙗ҆ х҃с на кр҃тѣ ⁘
2b Защити тѧ и҆мѧ б҃га и҆ꙗ҆ковлѣ ⁘
’Н се х҃с ꙗ҆ко ѡ҆трокъ, и҆ꙗ҆ковлъ нарица-
е҆мъ · ть бо е҆динъ ꙗ҆ко защитникъ
б҃ъ чл҃вкоу бы҃ ⁘
3a После (!) ти помощъ ѿ с҃та ⁘
Ѿц҃ъ с҃на, съ н҃бсе ѿ с҃тъ жилищъ · по-
славъ помощъ родоу чл҃вчьскоу ⁘
3b Ѿ сиѡ҆на застѫпи тѧ ⁘
Сирѣчь съ н҃бсє ⁘
4 Помѣни въсѣкѫ жрътвѫ твоѧ҆ · и҆
ѡ҆локавтомата твоꙗ҆ тоучна бѫдї ⁘
Жрътвѫ г҃летъ · ѧ҆же на кр҃тѣ пожрѣ
г҃оу, сирѣчь кръвиѫ҆ х҃воѫ҆ многымъ
спасае҆момъ ⁘

5a Даждъ ти г҃ъ по ср҇цоу твоемꙋ ⁘
Г҃ъскомоу чл҃вкоу божество ⁘
5b ’Н весъ свѣтъ твои исплъни ⁘
’Єже съвѣща б҃ъ ѡ чл҃вцѣ ⁘
6a Въздрадоуимь сѧ ѡ сп҃сени твоемъ ⁘
Чл҃вци ѡ сп҃сении, съдѣаниемъ на кр҄-
стѣ ⁘
6b ’Н въ имѧ г҃и б҃а н҃шего възвеличим҄ сѧ ⁘
Чл҃вчьство велико сътворь сѧ, на въ-
сѣкѫ силѫ вражиѫ · и начѧтъкъ
на н҃бса пославъ ⁘
6c ’Исплъни г҃ъ въсѣ прошениа твоꙗ ⁘
На б҃иѫ подвизаѫщаго, волѧ бо · бо-
ѫщихь сѧ творитъ ⁘
7a Н҃нѣ разоумѣхъ ꙗко сп҃слъ естъ г҃ъ,
х҃а своего ⁘
Х҃а г҃летъ, ꙗко помазалъ естъ д҃хом҄
с҃тымъ · такожде же и чл҃вкъ, ма-
жемъ хризмоѫ кр҃щениа сп҃сает҄ сѧ ⁘
7b Оуслышитъ и съ н҃бсе с҃тго своего ⁘
Н҃бо, тѣло вл҇чное · ꙗкоже въ немъ
живѫщоу б҃жествоу · плътны-
мъ бо пришествиемъ послоуша-
въ сп҃се чл҃вка ⁘
7c Въ силахъ сп҃сение десницѧ его ⁘
Силоѫ бо многоѫ десницѫ его · съдѣ-
ла сп҃сение чловѣчьско ⁘
8a Си на колесницахъ и си на конихъ ⁘
Бѣси на колесницахъ, ꙗко крилатї

сѫще · и҆ю҆деи҆е҆ бо пакы и҆ ти на коні҆
за неѡ҆дръжимѫѫ҆ волѧ · ꙗ҆ко кони
бо сверѣпии҆ ръзахѫ на сп҃са ⁘
8b Мы же въ и҆мѧ г҃и б҃га н҃шего призовемъ
Въси е҆лико и҆менемъ х҃а и҆ б҃а знамена-
хомь сѧ · призыва҆емъ въ истинѫ ⁘
9a Ти съпѧти бышѫ и҆ падѫ ⁘
Бѣси, и҆ е҆ликоже и҆хъ послоушаѫ҆тъ ⁘
9b Мы же въстахомъ и прости быхомъ ⁘
Єлико б҃гоу ѡ҆бѣщашѫ сѧ · и҆ ѿрѣ-
шѫ сѧ бѣсъ ⁘
10 Г҃и сп҃си ц҃рѣ и҆ оуслыши и҆ · въ ньже
д҃нъ аще призовемь тѧ ⁘
Єже е҆стъ сп҃си насъ · санъ ц҃рѣ, х҃а на-
рицати сѧ христиꙗ҆номъ ⁘
※ въ конецъ · пл҃мъ дв҃двъ · к҃ · ѡ҆ ※
※ скончѣнии҆ таи҆нъ бѫдѫщихъ ※
※ съвръшити сѧ въ чл҃вка ѿ х҃а · ※
※ пр҃рочьство пл҃ма проповѣдаѫ҆ ⁘ ※
2a Г҃и силоѫ҆ твое҆ѫ҆ възвеселит сѧ ц҃ръ ·
Х҃с силѫ ѡ҆ч҃ѧ · х҃с б҃иꙗ҆ сила и҆ б҃иꙗ҆ прѣ-
мѫдростъ, рече ап҃лъ · радоуѫ҆ть
же сѧ и҆ землъни ц҃рие҆ · е҆гда сило-
ѫ҆ х҃воѫ҆ и҆справлѣѫ҆тъ ц҃рвие҆ ⁘
2b Ѝ ѡ҆ сп҃сени твое҆мъ възрадоуе҆ть сѧ
зѣло ⁘
Х҃с и҆ се, зѣло бо въздрадова сѧ, ѡ҆ сп҃се-
нии҆ бывшимъ чл҃вкоу · е҆же съ-
дѣа҆ самъ въсхотѣвъ ⁘

3 Желанїе ср҃ца є҆го далъ моу҆ є҆сн · и҆ хотѣ-
нїе҆[48] оустноу҆ нѣсн є҆го лишилъ ·⁘
Хв҃н и҆ се · хотѣннѣ́мъ бо свои́мъ, и҆ ꙗ҆к҃о
рече (!) желанни́мъ · потъща сѧ на въ-
зыскание҆ у҃лвкоу҆ · и҆ мл҃твы оустъ,
и҆ се х҃с · є҆гда ѡ҆ апл҃ѣхъ мл҃ѣше ѡ҆ц҃а,
гл҃ѧ · ѡ҆у҃е҆ с҃ты ѫ҆ въ нмѧ твое҆ ·⁘
4a ⁾Ꙗко варилъ є҆сн бл҃вѣннѣ́мъ бл҃гостнны-
и҆мъ (!) ·⁘
Прѣжде бо въсѣхъ вѣкъ бѣ с҃нъ · сла-
вожⷣ ѡ҆у҃е҆жⷣ сц҃ѣнъ ·⁘
4b Положилъ є҆сн на главѣ є҆го вѣнецъ ѿ ка-
мене драгаго ·⁘
⁾Н се х҃с · славожⷣ и҆ уьстнжⷣ вѣнуѣлъ є҆сн ·
гл҃еть же и҆ у҃лвка г҃ъскаго вѣнуѣна
божьствомъ ·⁘
5 Живота просилъ и҆ далъ є҆сн є҆моу҆, длъ-
готѫ дн҃н и҆ въ вѣкы вѣкоу҆ ·⁘
Въздвиже бо и҆ посади на н҃бскыхъ
у҃лвка, ꙗ҆ко и҆ оуже жити въ в҃кы в҃ка
6a Велиꙗ҆ слава є҆го сп҃сенни́мъ твои́мъ ·⁘
Велиⷦ҆ожⷣ бо славожⷣ прославенъ бы҆, въ-
негда сѣде съ богомъ ·⁘
6b Славѫ и҆ вел҃ѣпотѫ възложишн на н҃ ·⁘
Бл҃годѣтъ и҆ знамениꙗ҆ крѣщенна҆ ·⁘
тако бо вел҃ѣпъ надъ въсеⷦ҆ тварнⷦ҆
уловѣкъ ·⁘
7a ⁾Ꙗко дасн є҆моу҆ бл҃венни́ въ вѣкы вѣкѹ҆ ·⁘
[Т]ѣло и҆ х҃вѫ кръвъ · и҆мъже кръмим҃

[47] В горното поле s҃.
[48] Вм. хотѣнна.

1 ѥ̀стъ, ѝ спасаѥ́мъ вѣ́рныı̀ оу҃лв҃къ въ в҃ки ·⁘·
7b Възвеселишн радостнѫ́ съ лицемъ твоѝмъı̀ ·⁘·
Веселиѥ́ бо велиѥ́ оу҃лв҃коу ѥ̀же бытн съ бг҃мъı̀ ·⁘·
8 Ꙗ̀ко ц҃рь оупьваѥ́тъ на г҃а · ѝ мл҃тнѫ́ вы-
5 шнѣго не подвижнть сѧ ·⁘·
Хс҃ ıа̀ко ц҃рь ѝстнненъ · ѿ ѡ̀ц҃а нераꙁлѫ-
ченъ сы · не подвижа сѧ мл҃тнѫ́, ѥ̀же
ѥ̀стъ не раскаа̀ сѧ помиловавъ оу҃лв҃ка ·⁘·
9a Да ѡ̀бращеть сѧ ржка твоıа̀ въсѣмъ
10 врагомъ твоѝмъ ·⁘·
Ꙗ̀нюдеѡ́мъ добрѣ ıа̀вѣ[49] · тн бо сѫтъ вра-
ꙁн х҃вн · тн же падѫ ѡ̀сѫжденнѥ́мъ ·
ѥ̀же ѥ̀стъ ржка божиıа̀ ·⁘·
9b Десниица тн ѡ̀бращетъ въсѧ ненавн-
15 дящѫ́ тебе ·⁘·
Жндовъскы дѣтн такожде · не радн-
вꙗ̀ше бо ѡ̀ десниицн х҃вѣ · тоѫ́ ꙁавѣа̀-
нн бышѫ ·⁘·
10a Ꙗ̀ко положишн ѫ́ ıа̀ко попалъ (!) пещъ ѡ̀-
20 гнъняѫ́ въ врѣмѧ лица твоѥ́го ·⁘·
Въ врѣмѧ бо ꙁнаменнн̀ х҃въ · нюдеѝе
жалостнѫ́ ѝ ꙁавистнѫ́ ıа̀ко пещъ въ-
ꙁгорѣшѫ сѧ · г҃леть же и врѣмѧ скон҃-
ченнıа̀ ·⁘·
25 10b Гнѣвомъ своѝмъ съмѧтеть ѧ̀ ѝ поıа̀-
сть ѧ̀ ѡ̀гнъ ·⁘·
Ѡ̀гнъ бо ѝхъ не оугаснетъ, рече ѝсаѝıа̀ ·
тъгда бо кь нимъ прндетъ · тъгда,
кьгда, въ сконченнѥ́ ·⁘·

[49] Вм. ıа̀вн под влияние на предишното написание.

11a Плодь и҆хъ ѿ землѧ погꙋбиши ⁘
Въскрⷭ҇сениѥ҆мь бо хⷭ҇с, оупразни ѿ нїхъ зачѧла и҆ приношениꙗ҆ · и҆ новы мцⷭ҇ѧ и҆ жрътвы ⁘
11b Ѩ҆ сѣмѧ и҆хъ ѿ сн҃ъ чл҃вчьскъ ⁘
Ѿ въсѣхъ бо сн҃въ чл҃вчьскъ, мръзьцнї и҆ ненавистни бышѫ жидове · понеже на бг҃а рѫкы въздвигѫ ⁘
12a Ꙗ҆ко оуклонишѫ на тѧ злаа҆ ⁘
Злаа҆ помышлъше на хⷭ҇а и҆ бг҃а и҆хъ · кьгда бо на бг҃а съвѣтоуѫ҆, кто постоа҆ти можетъ ⁘
12b Помыслишѫ съвѣты и҆хъже не възъмогѫ съставити ⁘
Ꙗ҆коже жидове съвѣщашѫ · ꙋмрⷭ҇тьвити бесъмрⷭ҇тнаа҆го · съвѣтъ же и҆хъ не оустави сѧ ⁘
13a Ꙗ҆ко положиши и҆хъ плеща ⁘
Ꙗ҆ко гонимомъ быти ѿ въсѣхъ ⁘
13b Въ и҆збытьцѣхъ твои҆хъ оуготоваѥ҆ши лице и҆хъ ⁘
Ꙗ҆ко въ родъ, и҆ родъ · въ бѫдѫщии҆хъ лїца и҆хъ, и҆сплънъ бесъчьстиꙗ҆ видѣти[50] ⁘
14a Възнеси сѧ гн҃и силоѫ҆ твоѥ҆ѫ҆ ⁘
Глⷭ҇етъ на нб҃са възнесениѥ҆ ⁘
14b Поимъ и҆ въспоимъ силѫ твоѫ҆ ⁘
Ѿнелѣ бо въскрⷭ҇се · и҆ на нб҃са възиде · не прѣстаѫ҆ть бо вѣрнии҆ поѫ҆ще и славѧще силы хⷭ҇вы, и҆ величиѥ҆ ѥ҆го ѥ҆же сътворї

[50] ти лигатура.

намъ ⁘ слава · въ конецъ, ѡ҆ прия҆- ※
※ тии҆ оутрънии҆мъ · пл҃мъ да- ※
※ видовъ · к҃а · ѡ҆ въскръсени х҃вѣ ⁘ ※
※ написание҆, пл҃ма сказае҆тъ · заоу- ※
※ тра бо въскр҃сение҆ х҃во · и҆же и҆ прия҆тї- ※
※ е҆ бы҃ чл҃вчьскомоу е҆стьствоу · весъ ※
※ бо пл҃мъ ѡ҆ мѫкахъ х҃вахъ · и҆ ѡ҆ и҆зь- ※
※ брани я҆зыкъ лежитъ ⁘ ※

2a Б҃е б҃е мои҆ въньми ми, въскѫѫ҆ ѡ҆ставї
мѧ ⁘
Х҃с на кр҃тѣ тако възьгласи, чл҃вчьска-
го ради сп҃сенна҆ · и҆ да възвѣститъ въ-
чл҃вчение҆ ⁘
2b Далече ѿ сп҃сенна҆ мое҆го · словеса грѣхо-
падении҆ мои҆хъ ⁘
Ꙗ҆ко и҆ въ грѣсѣ сы възиде на кр҃тъ, за
сп҃сение҆ чл҃вчьско · и҆ г҃лахъ съмѣре-
наа҆, рече х҃с · нѫ словеса съмѣренаа҆ да-
лече бѣхѫ, ꙗ҆вестьвнаго божества ⁘
3a Б҃е мои҆ възовѫ въ д҃не · и҆ не оуслышишї ⁘
Въ шесты бо чѣсъ възиде на кр҃тъ сп҃съ
и҆ възьпи е҆лои҆, е҆лои҆ · и е҆же не оуслышї-
ши · ꙗ҆ко не можаа҆ше сѧ не съмѫти-[51]
ти таи҆на ⁘
3b Н҆ нощиѫ҆ и҆ не въ безоумие҆ мьнѣ ⁘
Нощиѫ҆ бо пилатомъ ѡ҆сѫжденъ бы҃ ·
ноужда бо бѣ дѣла темнаа҆ въ тьмѣ
дѣа҆ти · а е҆же не въ безоумие҆ мьнѣ
ꙗ҆ко рече ѡ҆ мнѣ дѣе҆маа҆ · не можаа҆хѫ

[51] ти лигатура.

сѧ дѣлати ѡ҆ и҆номъ е҆терѣ ⁘
4 Ты же въ ст҃ѣмъ живеши хвала и҆ср҃лва ⁘
Е҆же е҆стъ аще и҆ низоу нась ради съшедъ,
видимь бѣ · нѫ ꙗ҆дръ ѿч҃ъ и҆ прѣсто-
ла не ѿлѫчь сѧ · ѡ҆бразъ же бѣ сп҃сае҆-
мымъ людемъ, е҆же е҆стъ и҆ср҃лѣ ⁘
5a На тѧ оупьвашѫ ѡ҆ц҃и наши ⁘
Е҆же ѡ҆ авраа҆мѣ · и҆ їсаа҆цѣ, и҆ и҆ꙗ҆ковѣ
ꙗ҆ко б҃ии҆ сѫще ч҃лвци ⁘
5b Оупьвашѫ и҆ їзбавилъ ѧ҆ е҆си ⁘
Ти бо въсеѫ҆ д҃шеѫ҆ и҆мѧще оупьвание҆
кь б҃гоу · и҆збавишѫ сѧ ѡ҆ б҃зѣ прѣ-
кословествиꙗ҆ ⁘
6 Кь тебѣ възвашѫ и҆ сп҃ли сѧтъ[52] · на
тѧ оупьвашѫ и҆ не постыдѣшѫ сѧ ⁘
Въсѣкоѫ҆ бо м҃лтвы и҆хъ не прѣслоу-
ша б҃ъ · ѧ҆зыци же възвращьше
сѧ · стоуда и҆дольскаго и҆збышѫ ⁘
7a Азъ е҆смъ чръвъ и҆ не чловѣкъ ·
Х҃с ꙗ҆ко бе-сѣмене рождъ сѧ · чръвъ
бо бе-сѣмене самоничьнъ ражда-
е҆ть сѧ · нѫ заноже (!) и҆ скврънно, ꙗ҆-
ко въ ѡ҆скврънена адама ѡ҆блѣче сѧ ·
7b Поношение҆ ч҃лвкомъ, и҆ оуничиже-
ние҆ людемъ ⁘
Поношахѫ бо е҆моу народи г҃лѧще · и҆-
ны сп҃се · а себе не можеть сп҃сти ·
оуничьжаа҆хѫ бо г҃лѧще, не дѣи҆ ·
да видимъ, аще придетъ и҆лиꙗ҆ спа-

[52] Вм. сѧ сѫтъ.

сти ѥ҆го ⁘
8a Въси видѧщеи҆ мѧ порѫгашѫ ми сѧ ⁘
Жидове гл҃ѧще, разарѣѫ҆и҆ цр҃квъ, и҆ тръ-
ми дн҃ъми съзидаѫ҆ · сп҃си сѧ самъ ⁘
8b Гл҃ашѫ оустнами, покывашѫ главамї ⁘
Не тькⷭ҇мо оустнами рѫгаа҆хѫ сѧ, нѫ и҆ гла-
вами кываа҆хѫ · больше ꙗ҆влѣѫ҆ще хꙋ-
лениѥ҆ ⁘
9 Оупьва на нъ да и҆збавитъ и҆ сп҃сетъ и҆ ·
ꙗ҆ко хощетъ ѥ҆го ⁘
Ѡ҆брѫгахѫ бо и҆, ꙗ҆ко гл҃аа҆ше сн҃ъ бн҃ ѥ҆сⷭ҇мъ ⁘
10a Ꙗ҆ко ты ѥ҆си и҆стръгыи҆ мѧ и҆сⷭ҇ чрѣва ⁘
Бл҃говолениѥ҆мъ бо ѡ҆ч҃емъ · въ ѫ҆тробѣ
женъстѣ бы҃с сн҃ъ ⁘
10b Оупьваниѥ҆ моѥ҆ ѿ съсⷭ҇цоу м҃тере моѥ҆ѫ҆ ⁘
Съсаль бо ѥ҆стъ съсⷭ҇ца · и҆стачѣѫ҆и҆, и҆сто-
чникы млѣчныѫ҆ ⁘
11a К тебѣ привръженъ ѥ҆смъ и҆зⷭ҇ ложеснъ ⁘
Ꙗ҆бо въ ложеснѣ сы дв҃ци · ѡ҆ц҃а неразлѫ-
ченъ бѣ ⁘
11b Ѿ ѧ҆тробы м҃тере моѥ҆ѫ҆ бг҃ъ мои҆ ѥ҆си ты ⁘
Въ ѧ҆тробѫ бо дв҃чѧ въселити сѧ и҆зволї,
бг҃ъ слово · ѿц҃ъ ѥ҆моу на земли не ѡ҆брѣ-
таа҆ше сѧ · нѫ ѿц҃ъ бѣше на нб҃сехъ ⁘
11c Не ѿстѫпи ѿ мене ꙗ҆ко скръбъ близъ ⁘
Сирѣчъ приближаѫ҆ть сѧ мѫкы ⁘
12 Ꙗ҆ко нѣстъ помагаѫ҆щаго ⁘
Не трѣбоваше бо помощи, ꙗ҆ко бг҃ъ и҆ въ-
сѣхъ помощникъ ⁘

13a ’Ѡбидѫ мѧ телъци мнози ⁘
Жидовьсци ѿтроци · тельци же ꙗ҆ко ю҆но-
тьскѫ мѫдростъ въсприи҆мьше · си-
рѣчь неразоумнѫ ⁘
13b ’Юнци тоучни ѡ҆дръжашѫ мѧ ⁘
Жидовьсци кнѧзи, тоучни же, ꙗ҆ко бо-
гати, и҆ силни ⁘
14a Ѿврѣсѧ на мѧ оуста своꙗ҆ ⁘
Гл҃ѧще на х҃а лъжѫ ⁘
14b ’Ꙗко лъвъ, въсхыщаѫ҆ и҆ рїкаѫ҆ ⁘
Скрежетахѫ бо зѫбы свои҆ми на х҃а · и҆
рїкаа҆хѫ на нъ · сирѣчь велъми҆ въпї-
ѫ҆ще ⁘
15a ’Ꙗко вода и҆злиꙗ҆хь сѧ · и҆ разидѫ сѧ въсѧ
кости моѫ҆ ⁘
’Єгда бо вода пролѣе҆ть сѧ събрана, к то-
моу не можетъ быти · тако и҆ жидо-
ве расоушѫ сѧ ѿ лица х҃ва · кости бо
б҃нѫ҆ сѫтъ · гл҃еть бо къ нимъ, плъ-
ть моꙗ҆ е҆сте вы ⁘
15b Бы҃ срⷣце мое҆ ꙗ҆ко восⷱкъ, таѧ҆, посрѣдѣ
чрѣва мое҆го ⁘
’Н се жидове · ꙗ҆ко плъть бо и҆ срⷣце въсѣ-
мъ бѣа҆хѫ · и҆ растаа҆шѫ сѧ завїстї-
ѫ҆ · ꙗ҆ко восъкъ ѿ лица ѡ҆гню ⁘
16a ’Нсьше ꙗ҆ко зьдъ крѣпостъ моꙗ҆ ⁘
’Н се жидове · ꙗ҆ко людие҆ б҃ни҆ сѫще, и҆
крѣпостъ · и҆съхѫ же ꙗ҆ко чрѣпина
неѡ҆блажени водоѫ҆ кръщениꙗ҆ ⁘

16b ’Н ѧ҆зыкъ мои҆ прилъпе грътани моемъ ⁘
Въпрашаемъ бо г҃ъ пилатомъ · не ѿвѣ-
ща · нѫ млъчѣаше ⁘
16c ’Н въ пръстъ съмр҃ти съведе мѧ ⁘
Мьнѣше бо и҆ пилатъ ꙗ҆ко мрътьвна
чловѣка · тѣмъ рече властъ и҆мамъ
распѧти тѧ · и҆ властъ и҆мамъ поу-
стити тѧ ⁘
17a ’Ꙗко ѡ҆бидѫ мѧ пси мнози ⁘
’Ꙗко пси бо поѡ҆стришѫ жидове ѧ҆зы-
кы своѫ҆ на х҃а ⁘
17b Сънемъ злобивыхъ ѡ҆сѣде мѧ ⁘
Безаконꙑное жидовъско невѣрие ⁘
17c Пригвоздишѫ рѫцѣ мои҆, и҆ нозѣ мои҆ ⁘
Егда гвоздии҆ пригвоздишѫ рѫцѣ и҆
нозѣ х҃вѣ ⁘
18a ’Н и҆счетошѫ въсѧ кости моѧ҆ ⁘
Рекꙑше съ плътиѫ҆ и҆ кости прободьше ⁘
18b Ти же съмотришѫ мѧ и҆ прѣзрѣшѫ мѧ ⁘
Стоꙗ҆хѫ бо зрѧще е҆го на кр҃тѣ · что оу-
бо бѫдетъ ⁘
19a Раздѣлишѫ себѣ ризы моѫ҆ ⁘
Воини е҆гда сътворишѫ ѧ҆ четыри чѧ-
сти · комоуждо воиноу чѧстъ ⁘
19b ’Н ѡ҆ матизмѣ моеи҆ меташѫ жрѣбиѧ҆ ⁘
Прѣрѣзати бо ризы не хотѣахѫ · нѫ
жрѣбиѧ҆ възьвръгѫ, комоу падетꙑ ⁘
20a Ты же г҃и не оудали помощи твоѧ҆ ѿ ме҃н ⁘
Не далече бо нѫ близъ бы҃с въскр҃сение ·

се бо помощъ бы҃ въсѣмъ вѣрꙑнымъ ⁘
20b На ꙁастѫплениѥ моѥ призри ⁘
Ѡ г҃ни чл҃вцѣ г҃летъ · ꙗко въскр҃се съ б҃же-
ствомъ ⁘
21a Ꙁбави ѿ ѡрѫжиа д҃шѫ моѫ ⁘
Адамъ рече ꙁбави мѧ ѿ силы вражиѧ ·
ѡрѫжиѥ бо сила сказаѥть сѧ ⁘
21b Ꙁь рѫкы песиѧ иночѧдѫѫ моѫ ⁘
Пса г҃летъ диꙗвола · ꙗко бестоудна ꙗ-
ко мръꙁꙑка · иночѧдѫѫ же г҃летъ д҃шѫ ·
рѫка же диꙗволѣ ѥстъ грѣхъ ⁘
22a Сп҃си мѧ ѿ оустъ лъвовъ ⁘
Лъва нарицаѥтъ съм҃ртъ · ꙗко на въ-
се силнѫ сѫщѫ · мьнѣше бо ꙗко чло-
вѣка м҃ртьвна пожрѣти х҃а ⁘
22b Ꙁ ѿ рогъ инорожъ смѣрениѥ моѥ ⁘
Цр҃вна мѣнитъ адова · рога бо въꙁде
книгы цр҃ва нарицаѫтъ · инорогь
же, ꙗко ѥдиноꙁраченъ адъ · въ оу-
ста оубо адова въшедъ · и въ цр҃ва, а-
дова въмѣщь сѧ · и си раꙁоръ · се-
го ради рече рогъ инорожъ ⁘
23a Повѣмъ имѧ твоѥ братри моѥи ⁘
Єгда ѡч҃ѧ ап҃ломъ исповѣда таины ⁘
23b Посрѣдѣ цр҃кве въспоѧ тѧ ⁘
Ꙗко самъ цр҃квъ съꙁдавъ · и въ неи
славимъ ⁘
24a Боѫщеи сѧ г҃а въсхвалите и ⁘
Ап҃ли г҃летъ, и елико ими сп҃сѫ сѧ ⁘

24b Въсе сѣмѧ и҆ꙗ҆ковле прославите и҆ ⁘
Ꙗ҆ко вѣрни людие҆ и҆же ѿ ѧ҆зыкъ · ꙗ҆ко чѧда
х҃ва бывше · и҆ꙗ҆ковъ бо въсъ҆де х҃с нарица-
еть сѧ ⁘
24c Да оубои҆ть же сѧ г҃а въсе сѣмѧ и҆ср҃лво ⁘
Такожде вѣрнии҆ людие҆ · и҆ср҃лъ бо видимъ
б҃гомъ сказае҆ть сѧ · вѣрнии҆ же видѧтъ
б҃а наоучение҆мъ таи҆нъ ⁘
25a Ꙗ҆ко не оуничижи ни негодова м҃лтвы
нищаго ⁘
Не възъгноуша бо сѧ · ни възненавидѣ
сѫщии҆хъ ѿ ѧ҆зыкъ людии҆ · ꙗ҆ко ѡ҆бь-
нищавшѫ ѿ б҃иꙗ҆ разоума · ли скврь-
нѧщѫ сѧ ѿ и҆долъ · нѫ призва ѧ҆ кь себѣ ⁘
25b Ни ѿвратилъ е҆стъ лица свое҆го ѿ мене ⁘
Ѿ люди и҆же ѿ ѧ҆зыкъ, хотѧ бо и҆мъ · и҆
пронарече и҆ ї҆збра ѫ҆ себѣ ⁘
25c Ꙗ҆ е҆гда възваа҆хъ кь немоу ѹслыша мѧ ⁘
Кь тѣмъ бо рече · и҆ е҆ще г҃лѧщоу ти кь мнѣ
речеть се придѫ ⁘
26a Ѿ тебе похвала моꙗ҆ · въ ц҃ркви велицѣ-
и҆, и҆сповѣмь ти сѧ ⁘
Въ д҃нь ѡ҆нъ, велии҆ бо и҆ въсемиренъ ть-
гда съборъ · въ ньже похвалѫ въспри-
и҆мѫтъ добрѣ живьшеи҆ ⁘
26b Ѡбѣты моѧ҆ въздамъ прѣдь боѧ҆щимї
сѧ е҆го ⁘
Е҆гда апс҃лы оучѣа҆ше х҃с г҃лѧ · е҆гда м҃ли-
те сѧ, сице г҃лите ⁘

27a ʼЯдѧть нищи и҆ насытѧть сѧ ⁘
Таи҆наа҆го хлѣба вѣрнии҆ ⁘
27b ʼИ въсхвалѧтъ г҃а въꙁискаѫщеи҆ є҆го ⁘
Съ хвалоѫ҆ бо и҆ м҃литвоѫ҆ ꙗ҆домы сѫтъ та-
и҆ны ⁘
27c Жива бѫдѫтъ ср҃ца и҆хъ въ в҃кы вѣкоу ⁘
Ѿ тѣхъ бо питае҆ми таи҆нъ въ в҃кы жїв҃ѫ ⁘
28a Помѣнѫтъ и҆ ѡ҆братѧть сѧ кь г҃и въси
концы ꙁемлѧ ⁘
Въ тръпѣнии҆ бо и҆ въ слоухъ прие҆млѧще
ѧ҆ꙁыци · мѫкѫ и҆ въскр҃сение҆ х҃во · ть-
щѫть сѧ на ѡ҆бращение҆ ⁘
28b ʼИ поклонѧть сѧ прѣд нимъ въсѣ ѿчь-
ствиꙗ҆ ѧ҆ꙁычьскаа҆ ⁘
Въ д҃нъ ѡ҆нъ сѫдныи҆ · тьгда бо въсѣкъ
родъ ѧ҆ꙁыкь · и҆ чьстивыхъ и҆ нечьсти-[53]
выхъ · повинеть сѧ и҆ поклонить сѧ
и҆ ници падѫтъ ⁘
29 ʼЯко г҃не є҆стъ цр҃вие҆, и҆ ть ѡ҆бладае҆тъ ѧ҆-
ꙁыкы ⁘
Тьгда бо ѿ въсѣкого дыханиꙗ҆ поꙁнанъ
бѫдетъ, въсѣхъ ц҃ръ и҆ вл҃ка ⁘
30a ʼЯсѧ и҆ поклонишѫ сѧ въси тоучниї ꙁем҃лѧ ⁘
Въси ц҃рие҆ и҆ властеле, ты бо могѫтъ, и҆
сѫтъ тоучни · и҆ насладѧть сѧ таи҆-
нъ покланѣѫщеи҆ сѧ ⁘
30b Прѣдъ нъ припадѫтъ въси съходѧщ҃-[54]
и҆ въ ꙁемлѧ ⁘
Снрѣчь оумираѫщеи҆ ⁘

[53] ти лигатура.
[54] Надредното є е обърнато наляво – э.

30c ’Н д҃ша моꙗ̀ томꙋ̀ живетъ · 31a и̓ сѣмѧ мо-
е̓ поработае̓тъ е̓моу ⁘
Х҃ва, та бо жива сѫщи · и̓ побѣждьшиї
въсхождаа̀ше ѿ м҃ртвыхъ · и̓ прочѧѧ̀
д҃шѫ по немъ и̓дѣхѫ[55] · сѣмѧ бо б҃ие̓ за-
вѣтъ б҃ии̓ · сирѣчъ слово божие̓[56] ⁘
31b Възвѣститъ г҃ви родъ грѧдыи̓ ⁘
Бѫдѫщии̓, праведныхъ ⁘
32a ’Н възвѣстѧтъ правдѫ е̓го ⁘
Кьждо тьгда праведныхъ възвѣсти-
тъ · сирѣчь покажѫтъ праведнаа̀
дѣла · дръзаѫ̀ще прѣдь богомъ ⁘
32b Людемъ родѧщемь сѧ ѧ̀же сътвори г҃ъ ⁘
Людие̓ бо ти праведныи̓, съ аг҃гли поѧ̀-
тъ въ в҃кы вѣка · и̓ въ вѣкъ вѣкоу ⁘
※ пл҃мъ, дв҃двъ · к҃в · пр҃рочьство пл҃- ※
※ ма сего сказае̓ть · новыхъ люди въ- ※
※ хождение̓ · кр҃щение̓мъ ⁘ ※
1 Г҃ъ пасеть мѧ и̓ ничьсоже мене лишїтъ ⁘
Вѣръ̓наго чл҃вка г҃летъ · не лишилъ
бо е̓стъ б҃ъ сѫщиїхъ сего[57] въсѣкого до-
бра · сѫть же ѿ ѧ̀зыка людие̓ ⁘
2a Въ мѣстѣ паствиннѣ тоу мѧ въсели ⁘
Въ е̓ѵ҃льскыхъ г҃лѣхъ, и̓ заповѣдехъ, и̓
пр҃рочьствѣхъ, и̓ ап҃лъствѣхъ · и̓сто-
ваа̀ бо паствина вѣрныхъ си е̓стъ ⁘
2b На водѣ покои̓нѣ въспитѣ мѧ ⁘
Д҃ховными водами кр҃щениꙗ̀ · и̓ слъ-
зами покаа̀ниꙗ̀ ⁘

[55] Х҃ва ... и̓дѣхѫ тълкувание към стих 30c.
[56] сѣмѧ ... божие̓ тълкувание към стих 31a.
[57] Вм. боѫщиїхъ сѧ его (φοβουμένους).

3a Д҃шѫ моѧ̀ ѡ̀брати ⁘
Покаа̀ниѥ̀мъ кръщениꙗ̀ ⁘
3b Настави мѧ на стьзѧ правыѫ̀ ⁘
Ꙗ̀ко ходити ми пѫтьми правыми · и̇
к томоу лъстиѫ̀ и̇дольскоѫ̀ не блѫдити[58] ⁘
3c Ꙗ̀мени твоѥ̀го ради ⁘
Сирѣчь въ и̇мѧ ѥ̀го ⁘
4a Ꙗ̀ще бо и̇ поидѫ посрѣдѣ сѣни съмр҃тныѫ̀ ⁘
Сирѣчъ аще и̇ съмр҃тъ прии̇мѫ, нѣстъ
страха ⁘
4b Не оубоѫ̀ сѧ зла ꙗ̀ко ты съ мноѫ̀ ѥ̀си ⁘
Оупьваниѥ̀ бо ны сп҃саѥ̀тъ въскр҃сенїꙗ̀ ⁘
4c Жезлъ твои̇ и̇ палица твоꙗ̀ та мѧ оутѣ-
шисте ⁘
Жезлъ и̇ палица вѣрныи̇мъ кр҃тъ · тѣ-
мь бо оукрѣплѣѥ̀мыи̇ сп҃саѫ̀ть сѧ ⁘
5a Ꙋготоваль ѥ̀си прѣдь мноѫ̀ трапезѫ ·
прѣдъ стѫжаѫ̀щими мьнѣ ⁘
Таи̇нѫѫ̀ трапезѫ давъ ꙗ̀сти чл҃вкоу ·
да вразн зрѧще таѫ̀тъ ⁘
5b Оумастилъ ѥ̀си ѡ̀лѣѥ̀мъ главѫ моѫ̀ ⁘
Помазаниѥ̀мъ кр҃щениꙗ̀ оутвръдивъ ⁘
5c Ꙗ̀ чѣша твоꙗ̀ оупаꙗ̀ѫщи мѧ · колъ дръ-
жавна ѥ̀стъ ⁘
Таи̇наа̀, въ неи̇же кръвъ х҃ва растварѣ-
ѥ̀ть сѧ · оупаꙗ̀ѫщи же, сирѣчь ве-
селѧщи дръжавно ⁘
6a Ꙗ̀ мл҃тъ твоꙗ̀ поженеть мѧ въсѧ д҃ни
живота моѥ̀го ⁘

[58] ти лигатура.

Ѿнели бо помл҃ованъ бы҃с чл҃вкъ, и҆ ꙁнамє-
нанъ бл҃годѣтнѫ҆ · ѿѧ҆ти сѧ ѿ него оу-
же не можетъ ⁘
6b ’Н да въселѧ сѧ въ домоу г҃ни въ длъготѫ
д҃нии҆ ⁘
Цр҃квъ г҃летъ · е҆диноѫ҆ бо ꙁнаменанъ, ї
въ неи҆ прѣбываѐтъ въ в҃кы ⁘
※ пл҃смъ · дв҃двъ · к҃г · въ е҆динѫ сѫбо- ※
※ тѫ · ѡ҆ въскр҃сени г҃летъ пр҃рочьство ※
※ въ е҆динѫ бо сѫботѫ въскр҃се г҃ъ ⁘ ※
1 Гн҃ѣ е҆стъ ꙁемлѣ и҆ и҆сплънениѐ е҆ѧ҆ · въсе-
ленаа҆ и҆ въси живѫщеи҆ на неи҆ ⁘
Ть бо е҆стъ вл҃ка ꙁемли · и҆ въсѣмъ живѫ-
щимъ на неи҆ · ꙗ҆ко творецъ въсѣмъ ⁘
2a Ть на морихъ ѡ҆сновалъ ѧ҆ е҆стъ ⁘
На чювьстьвнѣмъ мори оутвръждена
е҆стъ ꙁемлѣ чювьстьвнаа҆ · на раꙁоу-
мнѣмъ же · сирѣчъ на кр҃щени ѡ҆сн҃-
ва сѧ оумнаа҆ ꙁемлѣ, е҆же е҆стъ чл҃вкъ ⁘
2b ’Н на рѣкахъ оуготовалъ ѧ҆ е҆стъ ·
Мыслънѫѧ҆ ꙁемлѧ · на рѣкахъ бл҃гдть-
нахъ, и҆ дарѣхъ д҃ха ст҃го · тѣми бо
ѡ҆чищаѐть сѧ чл҃вкъ · г҃леть же рѣкы
слъꙁы покаа҆нию҆ ⁘
3a Кто въꙁиде на горѧ г҃нѧ ⁘
Х҃а гл҃етъ · ꙗ҆ко хотѣа҆ше распѧтъ бы-
ти на горѣ голгоѳѣ ⁘
3b Ли кто стане (!) на мѣстѣ ст҃ѣмъ е҆го ⁘
Мѣсто бо ст҃о голгоѳа · ꙗ҆ко на немъ сп҃се-

ниѐ съдѣа̀ сѧ родоу чл҃вчьскꙋ · х҃вѣ же
ноѕѣ стоꙗ̀сте на немъ · тѣмъ г҃летъ
станѫ на камени, и̓ поглѧдаѫ̀ · ѐже
ѐстъ приѕрѣвъ на ѧ̀ѕыкы · въѕищѫ
погыбꙑшаго и̓ блѫдѧщаго ⁘
4a Неповиненъ рѫкама и̓ чистъ ср҃цемъ ⁘
Х҃с, ть бо ѐдинъ чистъ и̓ неповиненъ · ꙗ̀-
ко непримѣсенъ въсѣкомъ грѣсѣ и̓
лъсти ⁘
4b ʼНже не приѧ̀тъ на соуѐ д҃шѫ своѐѫ̀ ⁘
Не на соуѐ бо чл҃вка въсприѧ̀тъ · нѫ на
сп҃сениѐ вѣчно ⁘
4c ʼН не клѧть сѧ лъстиѫ̀ къ и̓скрънемоу
своѐмоу ⁘
Ни ѡ̀ц҃емъ бо ни патрїꙗ̀рꙑхомъ, клънѫ
сѧ слъга и̓мъ · клѧть бо сѧ г҃ъ и̓ не ра-
скаѐть сѧ ⁘
5 Съ прии̓метъ бл҃вениѐ ѿ г҃а · и̓ милости-[59]
нѧ ѿ бога сп҃са своѐго ⁘
Х҃с, съ бо ѐдинъ славоѫ̀ ѡ̀ч҃еѫ̀ възвелнчї
сѧ · и̓ сѫщѫѫ̀ ѿ него м҃лостынѧ, ро-
доу чл҃вчьскомоу дарова ⁘
6a Съ родъ и̓скѫщихъ господа ⁘
Х҃въ, ѐлико христиꙗ̀не наричѧть сѧ ·
ти своѐго и̓скѫще г҃а не прѣстаѫ̀тъ ⁘
6b ʼН и̓скѫщихъ лица б҃га и̓ковлѣ (!) ⁘
Х҃ва, и̓ꙗ̀ковъ бо ѡ̀трокъ мои̓ рече їсаїꙗ̀ ⁘
7a Възꙑмѣте врата кнѧѕи ваши · и въ-
ѕꙑмѣте сѧ врата вѣчнаа̀ ⁘

[59] ти лигатура.

1 ʾЄгда сънидє въ адъ бъ̀ слово, волеѭ̀ своеѭ̀ ·
ѝ оуздрѣвше силы адовы неѝзрєчєнꙗ
слѫ · възьпишѫ дроугъ къ дроугоу
възмѣте врата · снрѣчь, не тькмо
5 ѿвръзѣте, нѫ ѝ сама врата ѿ срѣды
оунесѣте · да не како на гнѣвъ двї-
гнете градѫщаа̀го ·⁘
7b ʾН въниндетъ цр̀ъ славѣ · 8a кто съ є̀стъ
цр̀ъ славѣ ·⁘
10 Ѿвѣщашѫ пакы вънатрънѭ̀ силы ·
кто є̀стъ цр̀ъ славѣ · мы въсѣмъ ро-
домъ владемъ · ѝ наша сѫща цр̑ва ·
а тьѝ кто є̀стъ[60] ·⁘
8b Гъ̀ крѣпькъ ѝ сленъ · гъ̀ сленъ въ
15 бранн ·⁘
Ѿвѣщашѫ пакы ѝ рѣшѫ · бъ̀ є̀стъ
прншеды сленъ ѝ крѣпькъ · ѝ тьи
є̀стъ цр̀ъ славѣ · є̀гдаже съкроушъ
ада · ѝ свобождъ многы лѣты дръ-
20 жнмыѭ̀ дш̀ѫ · въспрнимъ оулвка
ѝ възносѧ на нб̀о[61] · пакы бн̀а̀ силы
днваще сѧ новомоу оюдесн · въпнꙗ̀-
хѫ възмѣте врата[62] ·⁘
9a Възмѣте врата кнѧзн вашн · ѝ въ-
25 змѣте сѧ врата вѣчнаа̀ · 9b ѝ въннде-
тъ цр̀ъ славѣ · 10a кто съ є̀стъ цр̀ъ славѣ ·⁘
Ѿвѣщашѫ силы небс̀скыа̀ ѝ рѣшѫ ·
то кто є̀стъ цр̀ъ славѣ · рѣшѫ же па-
кы дроугыѭ̀ силы · въсходаѝ съ плъ-

[60] Ѿвѣщашѫ ... кто є̀стъ е тълкувание към стих 8a.
[61] Ѿвѣщашѫ ... на нб̀о е тълкувание към стих 8b.
[62] пакы бн̀а̀ ... врата е тълкувание към стих 9a.

тнѧ҆ б҃ъ слово · тьи҆ е҆стъ ц҃ръ славѣ[64] ⁘
10b Г҃ъ силамъ тьⷯ е҆стъ ц҃ръ славѣ ⁘
Г҃лашѫ силы г҃ъ е҆стъ сѣдѧи҆ на прѣсто-
лѣ славы · с҃нъ ѿч҃ъ · съи҆ прѣжде
вѣкъ съ ѡ҆ц҃емъ · съⷯ, съшедъ въспрї-
ѧ҆тъ чл҃вка, и҆ възносить и҆ на н҃бо
ть е҆стъ ц҃ръ славѣ, и҆ поклонишⷭ҇ѫ е҆мⷯ[65] ⁘
※ слаⷡ · каⷮ · д҃ · плⷭ҇мъ · дв҃двъ · к҃д · съⷯ · ※
※ плⷭ҇мъ оуститъ въсѧ на и҆сповѣданї- ※
※ е҆ · и҆ мл҃тва ꙗ҆ко г҃ъ чл҃вка ради въсѣ ※
※ сътвори ⁘ ※
1 К тебѣ г҃и въздвигъ доушѫ моѫ҆ ⁘
Ѿ лица адамлѣ х҃с кь ѡ҆ц҃оу въпие҆тъ ·
сего ради приде сп҃сти заблѫждъшаго
и҆ погыбⷭ҇шаго ѡ҆вчѧте ⁘
2a Б҃е мои҆ на тѧ оупьвахъ да не постыждѫ
сѧ въ в҃къ ⁘
Чл҃вкъ рече кь б҃гоу · не ѡ҆стави мене лъ-
стиѫ҆ и҆долъскоѫ҆ посрамленоу бытї ·
прозрѣа҆ше бо пр҃рокъ въчл҃вчение҆ г҃не ⁘
2b Ни посмѣѫ҆тъ ми сѧ вразн мои҆ ⁘
Мнози бо сѫтъ бѣси, и҆ въсѫдоу ѡбь-
тичѧще чловѣка ⁘
3a ’Нбо въси тръпѧщеи҆ тѧ не постыдѧ-
ть сѧ ⁘
Въси бо въ тръпѣнии҆ стѧжавшеи҆
д҃шѫ своѫ҆ · не постыдѧть сѧ ⁘
3b Да постыдѧть сѧ безаконоуѫ҆щеи҆
въсоуе҆ ⁘

[63] В горното поле в резултат на обрязването на листа има следа от номера на тетрадата. Липсват обграждащите точки и титлата над цифрата. Вероятно по тази причина по-късно някой е добавил знак З под титла.
[64] Ѿвѣщашѫ ... славѣ е тълкувание към стих 9b.
[65] Г҃лашѫ ... е҆мⷯ е тълкувание към целия стих 10.

Б҃сове, і҆ако въсѹ́е и҆ вътыще ѹл҃вкоу прѣ-
дѣшж, сп҃се бо сѧ · тако и҆ жндове, и҆же въ-
тыще на х҃а съвѣщашж ·⁘
4a Пжтн твоѧ́ господн скажн мн ·⁘
Ѹл҃вкъ б҃гоу г҃ла · даждъ мн оуѹмшаго мѧ
и҆ наставлѣ́шаго на пжтъ к тебѣ въ-
водѧщн · снрѣ́тъ на кр҃щенне́ ·⁘
4b ᾽Н стьзамъ твои҆мъ наоуѹн мѧ ·⁘
Да оувѣдѣ рече ѹл҃вкъ и҆ на н҃бса въсхожд҆-[66]
нне́, заповѣдьмн твои҆мн ·⁘
5a Наставн мѧ на и҆стнижж твоѧ́ ·⁘
Да к томоу а҆зыкъ лъжеѧ́ не ѡ҆дръжнтъ
сѧ · наоуѹенъ бѣсы ·⁘
5b ᾽Н наоуѹн мѧ і҆ако ты е҆сн б҃ъ сп҃съ мои҆ ·⁘
᾽Є҆же е҆стъ да въскорѣ оувѣдѣ прншестві-[67]
е҆ твое҆ · і҆ако сп҃съ и҆ б҃гъ е҆сн твое҆и҆ тварї ·⁘
5c ᾽Н тебе тръпѣхъ весь дн҃ъ ·⁘
На кр҃тѣ х҃с распѧтъ ѹл҃вка ради · въсѣ
бо ѿ лнца ѹл҃вуѣ прѣтръпѣ ·⁘
6 Помѣнн щедроты твоѧ́ г҃н · и҆ мл҃стї
твоѧ́ і҆ако ѿ вѣка сѫтъ ·⁘
Създавъ бо ѹл҃вка · и҆ ѿтолѣ ѡ҆бѣща е҆-
моу жнзнъ, и҆ сп҃сенне́ е҆моу оуготова-
лъ е҆сн · е҆же оускорнтн потыща сѧ і҆ако
благъ ·⁘
7a Грѣхъ ю҆ности моеѧ́ · и҆ невѣдѣнна҆
моего́ не помѣнн ·⁘
Вѣсн бо і҆ако б҃ъ, рече ададмъ · ѹто постра-[68]
дахъ неволеѧ́ прѣлъщенъ · и҆нн сж-

[66] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э҆.
[67] тв лигатура.
[68] тр лигатура.

тъ прѣдѣваѭщеи̑ ми · тѣмьже не по-
мѣни ꙁлобы моеѭ̑ ⁘
7b По мл҃ти твоеи̑ помѣни мѧ ты ⁘
Ꙗко б҃ъ бо, велиѧ̑ мл҃ти и̑маши · и̑ тѣмї
мѧ помилоуи̑[69] ⁘
7c Бл҃гостынѧ твоеѭ̑ ради господи ⁘
Твоеѧ̑ ради бл҃гостынѧ и̑ мл҃сръдиа̑, по-
милоуи̑ мѧ · понеже моꙗ̑ ꙗ̑ꙁва неи̑цѣ-
лⷭ҇на е̑стъ ⁘
8a Благъ и̑ правъ господъ ⁘
Ꙗко б҃ъ, ꙗ̑ко благъ, ꙗ̑ко милосръдъ ⁘
8b Сего ради ꙁаконъ дастъ съгрѣшаѭщи-
мъ на пѫти ⁘
Ꙗко е̑динъ беꙁⷭ҇грѣшенъ · и̑ пращати грѣ-
шныѭ̑ силенъ е̑стъ · и̑ възвращати
на пѫтъ покаа̑ниа̑ ⁘
9 Наставитъ кротькыѧ̑ на сѫдъ · наоу-
читъ кротькыѭ̑ пѫтемъ свои̑мъ ⁘
Ап҃лы провъꙁгл҃си · и̑мъже б҃ъ гл҃аше ·
бѫдѣте кроци (!) ꙗ̑ко голѫбие̑ · симъ
бо въсѣкъ пѫтъ и̑стины показа · ї
наоучи таи̑намъ своего бж҃тва · ꙗ̑-
ко хотѧ тѣми ѡ̑братити ѧ̑ꙁыкы ⁘
10a Въси пѫтие̑ г҃ни мл҃тъ и̑ їстина ⁘
Нѣстъ бо въ нихъ ничесоже раꙁвраще-
на · нѫ въсѫдꙋ гладьци · ꙗ̑ко мл҃о-
стинѧ плъни сѫще ⁘
10b Въꙁїскаѭщимъ ꙁавѣта е̑го и̑ свѣдѣ-
ниꙗ̑ е̑го ⁘

[69] Вм. мѧ помѧни (μου μνήσθητι).

Поꙋчѣ́ющимъ сѧ закономꙋ є҆го · и҆ запо-
вѣ́ди є҆го взы҆скаю́щимъ ·
11 ¹Имени твоє́го ради гн҃и · и҆ ѡ҆щѣсти грѣ́хъ
мои́, многъ бо є҆стъ ·
Разꙋмѣ́ѧй бо бѣ грѣ́хъ по всеи́ земли ·
безъбожне́мъ ѡ҆дръжа́щи лъсти ·
12a Кто є҆стъ ꙋлв҃къ боѧ́и́ сѧ господа ·
Повинноꙋа́и́ сѧ закономꙋ · и҆ заповѣ́ди є҆го
твори҆ · и҆ гл҃а и҆стинѫ́ съ блнжнимъ
свои́мъ ·
12b Законъ поставитъ є҆мꙋ на пѫ́ти, и҆же
и҆зволи ·
¹Изъбравы бо пѫ́тъ и҆стинни́ · и҆ и҆спра-
вивъ себе на немъ · съ по немꙋ напра-
влѣ́емъ є҆стъ ѿ бг҃а и҆ наставлѣ́емъ ·
13a Дш҃а є҆го въ благыхъ въдворитъ сѧ ·
Жнв҃шаго на бж҃нѫ́ ꙋлв҃ка · и҆ въсѣ́хъ вѣ-
ровав҃шихъ и҆вленню́ хв҃ꙋ ·
13b ¹И сѣ́мѧ є҆го наслѣ́дитъ земли ·
Гъскаго ꙋлв҃ка на нб҃сѣхъ сѣ́дѧщаго, съ-
родное́ · снрѣ́чь, вѣр҃нни́ наслѣ́доꙋа́т҃и
земли ѡ҆бѣщанижа́ ·
14a Дръжава гн҃ъ боа́щимь сѧ є҆го ·
Снрѣ́чь, вѣр҃ныи́мъ · а́же самъ оукрѣ-
плѣ́етъ, съдръжа ѿ грѣ́хъ ·
14b ¹И завѣ́тъ є҆го и҆витъ и҆мъ ·
¹Є҆лнко бо законꙋ бж҃ню́ поꙋчѣ́ть сѧ ·
ѿ того наоꙋчени сѫтъ како подоба́етъ
бг҃ꙋ оугаждати ·

15a Ѡ҃ѹ̀н моѝ вынж къ господ҃ꙋ ·⁘·
Вѣрнаго ѝ на бн̀ж подвнзаѧщꙗ сѧ · вынж възнраѧ́те ср҃ꙋнѣѝ ѡ҃ѹ̀н къ богоу ·⁘·
15b Ѩ҃ко тѣ҆ ѝстръгнетъ ѿ сѣти ноѕѣ моѝ ·⁘·
Да не пакы въ сѣтъ дн҃ꙗволѧ въпадетъ ѹлв̀къ блаждѧ ·⁘·
16 Призри на мѧ ѝ помл̀оуѝ мѧ · ꙗ҆ко ѝноукдъ и нищъ ѥ҆съмъ азъ ·⁘·
Х҃с ѝзвѣстоужѧ въулв̀уенниѥ мл̀нтꙋ сѧ, ꙗ҆ко ѝноукдъ · ѝже горѣ ѝ долѣ ѝноукдъ · нищъ же ꙗ҆ко не ѝмы где главы подъклонити ·⁘·
17a Скръбн ср҃ца моѥ́го оумножишѧ сѧ ·⁘·
Многы бо скръбн вѣр҃нымъ · разоумѣваѥ́ть же сѧ ѡ҃ х҃ѣ ꙗ҆ко мѧкъ радн ·⁘·
17b Ѿ҃ бѣдъ моѝхъ ѝзбавн мѧ ·⁘·
Ѩ҃же жндове прнносѧть мн реуе х҃с ·⁘·
18a Внждъ смѣренниѥ моѥ́ ѝ троудъ моѝ ·⁘·
Н҃нѣ гл̀съ ѹл̀вуъ · снрѣуъ ададмлъ · внж҃ь ꙗко съмѣренъ лъстнж҃, троужддаж҃ сѧ въ бѣдахъ ·⁘·
18b Ѩ҃ѿпоустн въсѧ грѣхы моѧ ·⁘·
Не ѡ҃вомоу реуе мене простн, ѡ҃вомоу же не простн · нж въсего мѧ ѡ҃бновї ꙗ҆ко б҃ъ млостнвъ ·⁘·
19a Внждъ врагы моѧ ꙗ҆ко оумножишѧ҆ ·⁘·
Внждъ вл҃ко ꙗ҆ко многн ѝ въсѧдоу на мѧ воюю҃тъ бѣсн, реуе ѹл̀вкъ · ѥ҆стъ же се въсе ѡ҃ х҃ѣ ѝ ѡ҃ ждохъ ·⁘·

19b ’Н ненавидѣниѥ̀мъ неправеднымъ възь-
ненавидѣшѫ мѧ ⁘
Бл҃годѣѭ̀ х҃с жидомъ не прѣста · ты же не-
навидѣшѫ ѥ̀го · ꙗ̀ко велъми ненави-
димъ и̇̀мъ ⁘
20a Съхрани д҃шѫ моѭ̀ и̇ и̇̀збави мѧ ⁘
Х҃с ꙗко чл҃вкъ мл҃нтъ сѧ · въсе же ѡ̀ члвцѣ (!)
глаголетъ ⁘
20b Да не постыждѫ сѧ ꙗ̀ко Ѹпьвахъ на тѧ ⁘
Оупьваниѥ̀ бо моѥ̀ не посрамлѣетъ, и̇̀мѧ-
щихъ ѥ̀ присно ⁘
21 Незлобиви и̇ правии̇ прилѣплѣхѫ сѧ
мнѣ · ꙗ̀ко потръпѣх тѧ господи ⁘
Патриа̀рьси, и̇ пр҃роци, и̇ ап҃ли, и̇ м҃ници ·
вѣдѧще мѫкѫ х҃вѫ · прѣтръпѣшѫ
и̇ ти оукрѣплѣѥ̀ми ⁘
22 ’Изъбави б҃е и̇ср҃лѣ ѿ въсѣхъ скръбии̇ ѥ̀го ⁘
Люди вѣрьныѧ̀ · и̇ср҃лъ бо оумь зрѧ б҃га
сказаѥ̀ть сѧ · и̇ и̇̀зъ ѧ̀зыка и̇̀же людиѥ̀
зрѧтъ бога ⁘
※ пл҃мъ дв҃двъ · к҃е · съ пл҃мъ лежитъ ※
※ весъ ѡ̀ х҃ѣ · спѣѭщаго на б҃иѧ̀ мл҃и- ※
※ тва · и̇ ꙗ̀ко въ лице чл҃вче х҃с ѿвѣща- ※
※ ваѥ̀тъ · и̇ пооущаѥ̀тъ чловѣка ⁘ ※
1 Сѫди ми г҃и ꙗ̀ко азъ незлобоѭ̀ моѥ̀ѭ̀ ходи-
хъ · и̇ на г҃а оупьваѭ̀ не и̇̀зьнемогѫ ⁘
Не и̇̀мѣше бо злобы адамъ, ли разоума
ѥ̀тера, доброу ли злоу · неволеѭ̀ бо прѣ-
лъсти сѧ · сего ради въпиѥ̀тъ · мъсти[70]

[70] ти лигатура.

мѧ ѿ врага моего · аще бо гонезнѫ зълъ мо-
ихъ рече · к томоу ѿ невѣръствиа не изъ-
немогѫ ⁘
2a Искоуси мѧ г҃и и истѧжи мѧ ⁘
Ты бо единъ ꙗко б҃ъ съвѣси · кто естъ ви-
нъникъ моего прѣстѫпленнꙗ ⁘
2b Раждези ѧтробѫ моѫ и срⷣце мое ⁘
Ты бо еси испытаѫ срⷣца и помышленна ·
ѧтроба бо разоумѣетъ сѧ помышлени-
ꙗ чловѣчѣ ⁘
3a Ꙗко мл҃тъ твоꙗ прѣдъ ѡч҃има моима е҃ ⁘
Не бо оуклони адамъ ѡч҃ию мыслъною ·
ѿ чѣанна мл҃ти б҃иѫ · ждааше бо прїсн҃ ⁘
3b И оугодихъ въ истинѣ твоеи ⁘
Оугаждаѫи бо б҃гови · присно истиноѫ
ѧзыкъ ѡстритъ, ѡстаѫ сѧ лъжѫ ⁘
4a Не сѣдъ съ съньмомъ соуетнымъ ⁘
Съ съходѧщими сѧ, и соуе съвѣщава-
ѫщими · еже жидове творѣхѫ на х҃а ·
никодимъ же и иѡсифъ не пристасте
ихъ ⁘
4b И съ законопрѣстѫпними не вънидѫ ⁘
На б҃жиѫ чл҃вкъ, и житие нб҃ское имѣѫ ·
съ законопрѣстѫпникы, не събирае-
ть сѧ николиже ⁘
5a Възненавидѣхъ цр҃кве лѫкавыхъ ⁘
Съньмищъ жидовьскыхъ · ꙗко на х҃а
събираѧщь сѧ · ненавидитъ богъ ⁘
5b И съ нечестивыми не сѧдѫ ⁘

Съ е҆лины ꙁловѣрными · е҆лико и҆хъ ꙁло ѡ҆
бз҃ѣ помышлѣѭ҆тъ ⁘
6a Оумыѧ҆ въ неповинⷩныхъ рѫцѣ мои҆ ⁘
Ты же сѫтъ е҆лико мьꙁдами на ꙁло · и҆ въсъ-
хыщениѥ҆мъ десницъ не ѡ҆скврънишѫ
е҆стъ же по и҆стинѣ х҃с · ть бо неповинъ (!) є҃ ⁘
6b ’Н ѡ҆бидѫ ѡ҆лⷩтарѣ твое҆го господи ⁘
Оумнаго въ немъже д҃ша вынѫ прѣсто-
и҆тъ, ѡ҆бъстоѭ҆щи · сирѣчь, покланѣ-
ѧ҆шти сѧ ⁘
7a Да оуслышѫ г҃лсъ хвалы твое҆ѭ҆ ⁘
’Н аг҃глъскѫѧ҆ пѣснъ праведнии҆ бесⷩ прѣ-
станиꙗ҆ и҆мѧще ⁘
7b ’Нсповѣмъ въсѣ чюдеса твоꙗ҆ ⁘
Ꙁаконⷩнымъ пооучениѥ҆мъ, и҆ аг҃глъ-
скымъ пѣниѥ҆мъ славѧтъ бога ⁘
8a Г҃и възлюбихъ красотѫ домоу твое҆го ⁘
Цр҃квнѫѭ҆, г҃летъ же и҆ плътныи҆ · въ
немъже д҃ша живетъ чистотоѭ҆ ⁘
8b ’Н мѣсто селениа҆ славы твое҆ѭ҆ ⁘
Сиѡ҆на, и҆ въскр҃сениꙗ҆ · мѣстѣ бо сла-
вы, си е҆сте · ꙗ҆ко въсели сѧ въ нею҆ г҃ъ ⁘
9a Не погоуби съ нечестивыми д҃шѫ мое҆ѧ҆ ⁘
Съ жидъми, и҆ е҆лины · и҆ е҆лико печѣ-
ти, х҃ви, не приѧ҆шѫ · ѿрѣе҆ть же и҆
жидовы х҃с ꙗ҆ко нечестивыи҆ ⁘
9b ’Н съ мѫжи кръвиї живота мое҆го ⁘
Не покаа҆шѫ бо сѧ · нѫ и҆ е҆ще и҆ н҃нѣ хоулѧ-
ще х҃а не прѣстаѭ҆тъ · сего ради до сконь-

чѣниꙗ̀ въ рѫкахъ своихъ имѧтъ беза-
коннѐ · ихъже рѫкы ихъ кръве плъни ·
паче же жидовъскы, иже славнаго г҃а
оубишѫ ⁘
10 Въ нихъже рѫкоу безаконниꙗ̀ сѫтъ · де-
сница ихъ исплъни сѧ мытъ ⁘
Исплънишѫ бо десницѧ своѧ̀ сребра · и
дашѫ ию̀деи̇̀е воиномъ ⁘
11a Азъ же незлобоѫ̀ моеѫ̀ ходихъ ⁘
Х҃с ꙗ̀ко ѐдинъ въсѣкоѫ̀ злобы свободенъ ·
ни ию̀деѡ̀мъ бо зла, за зло въздастъ ⁘
11b Избави мѧ г҃и и помилоуи мѧ ⁘
Ѿ събора жидовъска · ѡ̀ц҃оу м҃лѧ сѧ и г҃лѧ ·
аще ѐстъ възможно да минетъ мѧ чѣ-
ша си · да покажетъ бо ꙗ̀ко въ истин-
нѫ, въчл҃вчивъ сѧ въ страхъ въпадаа̀-
ше ⁘
12a Нога моꙗ̀ ста на правотѣ ⁘
Єгда на кр҃тѣ въ голъготѣ, ста бо, да оу-
вѣритъ мира ⁘
12b Въ ц҃рквахъ бл҃вѧ тѧ господи ⁘
Съставивъ кр҃томъ и въскр҃сениемъ
ц҃ркви · въ нихъже бл҃вит сѧ б҃гъ,
ликы с҃тхъ ⁘
※ пл҃мъ дв҃двъ · к҃ѕ · прѣжде помаза- ※
※ ниа̀ · х҃въ · тъ бо по плъти знаемъ є- ※
※ стъ · ꙗ̀ко доблъ рѫкоѫ̀ · а еже прѣжде ※
※ помазаниа̀ · сирѣчъ прѣжде мѫкы, ※
※ дастъ сѧ пр҃рочьство ѐмоу ⁘ ※

1a Гъ҃ просвѣщенне̑ мое̑ и̑ сп҃сителъ мои̑ кого
сѧ оубоѫ̑ ⁘
Ѿц҃ъ с҃нви · ꙗ̑ко свѣтъ ѿ свѣта, и̑ сп҃съ мироу ·
ѿнели бо х҃с въспрнѧ̑тъ чл҃вка · страха де-
моньска не бои̑тъ сѧ · гл҃съ бо съ҃, къ извѣ-
стию̑ адамлю ⁘
1b Г҃ъ защитителъ животоу мое̑моу ѿ ко-
го сѧ оустрашѫ ⁘
Оуже бо к томоу не бои̑ть сѧ чл҃вкъ дниꙗ̑вола ·
ѿнели начѧтька на н҃бса посла · и̑матъ
бо защищаѫ̑ща е̑го ⁘
2a Е̑гда приближѫть сѧ на мѧ злобоуѫ̑щеи̑
сънѣсти плъти мои̑хъ ⁘
Жидовъсци о̑троци · пожрѣти бо и̑скаа̑-
хѫ х҃а · писано бо е̑стъ · е̑гда пожретъ оу-
богаго нечьстивыи̑ · нѫ намъ дастъ сѧ
х҃с · ꙗ̑ко вѣрьникомъ б҃ни̑мъ ⁘
2b Стѫжаѫ̑щеи̑ ми вразн мои̑ ти и̑знемо-
гѫ и̑ падѫ ⁘
Жидовъсци ѡ̑троци · мьнѧще сѧ стѫжа-
ти х҃оу · и̑знемогѫ въ съвѣтѣхъ свои̑хъ
и̑ падѫ · не оуспѣшѫ бо ничьсоже, ꙗ̑же
хотѣа̑хѫ · б҃ъ бо е̑ непристѫпенъ ⁘
3a Аще въплъчитъ сѧ на мѧ плъкъ не оубои̑-
ть сѧ срⷣце мое̑ ⁘
Въплъчѣѫ̑щеи̑ сѧ на б҃а падаѫ̑тъ ⁘
3b Аще въстанетъ на мѧ бранъ на нъ азъ
оупьваѫ̑ ⁘
Бранъ г҃летъ на ада и̑ дниꙗ̑вола · мьнѣвъ

бо побѣдити · побѣжденъ бы҃с · а е҆же на нъ
оупьваѭ · дръзаѭ ꙗ҆ко оуделѣваѭ · тѣмъ-
же г҃летъ · дръзаи҆те азъ побѣдихъ въсе-
го мира ⁘
4a ҆Єдиного просихъ ѿ г҃а того възищѫ ⁘
Д҃шѫ адамлѧ · тоѭ бо ради на землѧ при-
дохъ рече х҃с ⁘
4b Да живѫ въ домоу г҃ни въсѧ д҃ни живота
моего ⁘
Възведь бо д҃шѫ адамлѧ съ тѣломъ · въ-
сели на нб҃сехъ въ в҃кы вѣка ⁘
4c Да зрѧ красоты г҃нѧ ⁘
Да зритъ чл҃вкъ, добротъ нб҃скыхъ и҆ си-
лы, и҆ власти, сѫщихъ на нихъ ⁘
4d ҆И посѣщаѭ цр҃кве с҃тыѭ е҆го ⁘
Тѣло г҃летъ влⷣчное · цр҃кве бо е҆ нарече г҃ъ ·
рекъ, разорите цр҃квъ сиѭ ⁘
5a ҆Ꙗко съкры мѧ въ кровѣ своемъ въ денъ
зла моего ⁘
Ѿнели бо слово плътъ бы҃с · и҆ въсели сѧ въ
ны · симъ кровомъ покрывъ сѧ чл҃вкъ ·
гонезе въсѣкоѭ злобы диꙗволѧ ⁘
5b Покры мѧ въ таи҆нѣ крова своего ⁘
Покръвение г҃летъ таи҆нѫ плъти своеѭ ·
ꙗ҆ко оумъ чл҃вчьскъ е҆ѧ постигнѫти не
можетъ ⁘
5c На каменъ възнесе мѧ ⁘
На каменъ голъгоѳы на кр҃тъ ⁘
6a ҆И н҃нѣ се възнесе главѫ моѭ на врагы моѭ ⁘

Сего ради бо, лъбово мѣсто нарицаѥть сѧ ·
ꙗко тоу възнесе сѧ глава оу҃вѣ҃ оу҃ на бѣсы ·
6b ’Ѡбиждѫ и҆ пожрѣхъ въ кровѣ ѥ҆го · жрътвѫ
хваленню҆ ї҆ въскликновенню҆ ·
На томъ бо мѣстѣ · и҆ авраа҆мъ пожрѣ
сна҃ мыслнѫ҆ · тоу и҆ плътъ в҆оуна҆ по-
жрѣ сѧ · ѥ҆же ѥ҆стъ кровъ хва҃ · въскли-
кновенна҆ же · ꙗко въ концѣхъ въсѥ-
леныѫ҆ · по҆ѥ҆мо ѥ҆стъ съдѣа҆нно҆ѥ҆ ·
6c Пожѫ҆ и҆ въспожѫ҆ господевн ·
Оу҃лѣ҃къ спа҃съ сѧ и҆ оуже прinосntъ слоу-
жьбы непрѣстанꙑно ·
7a Оуслышн гла҃съ мо҆и, и҆мꙑже възвахъ ·
’Нже тн прinошѫ҆ съ веплемъ, помѣ҃ло-
ванъ рече оу҃лѣ҃къ[71] ·
7b Помѣ҃лоу҆и҆ мѧ и҆ оуслышн мѧ · 8a тебѣ рече
с҃рце мо҆ѥ҆ га҃ възнщѫ ·
Се бо въсѣкъ вѣрꙑныи҆ ѿ с҃рца гла҃тъ ·
8b Ѣзнска тебе лице мо҆ѥ҆ · лица тво҆ѥ҆го
гн҃ възнскѫ ·
Лицомъ бо къ лицоу спа҃се сѧ оу҃лѣ҃къ · за
въоу҃лѣ҃ченна҆ ради ·
9a Не ѿвръзн мене ѿ лица тво҆ѥ҆го ·
Снрѣхъ не прѣзрн създанна҆ тво҆ѥ҆го ·
нѫ҆ посѣтн ꙗко мл҃ръ и҆ милостивъ ·
9b ’Н не оуклонн сѧ гнѣвомъ ѿ раба тво҆ѥ҆го ·
Снрѣхъ аще и҆ пакы съгрѣшнтъ оу҃лѣ҃кꙑ
ꙗко плътѣнъ · и҆ на гнѣвъ тѫ двн-
гнетъ · нѫ҆ ты не ѿврати҆ сѧ ѥ҆го ꙗко блгꙑ ·

[71] Тълкувание към целия стих 7.

9c Помощникъ мои҆ бѫди · и҆ не ѿрини мене҆ ⁘
Сирѣчь не ѿи҆ми ѿ мене славы ѧ҆же ми да-
лъ е҆си · не ѿврати мене възненавидѣвъ ⁘
9d ’И не прѣзри мене б҃е сп҃сителю мои҆ ⁘
Не прѣзри мене ꙗ҆ко непотрѣбна ⁘
10 ’Ꙗко ѿц҃ъ мои҆, и҆ м҃ти моꙗ҆ ѡ҆стависте мѧ ·
а господъ мѧ приѧ҆тъ ⁘
Ни ѡ҆ц҃а бо ни м҃тре и҆мѣ адамъ · ꙗ҆ко ни
ѡ҆ц҃а и҆мѣ г҃ъ низоу, ни м҃тре въи҆спръ ·
ть же приѧ҆тъ адама ⁘
11a Законъ положи мнѣ г҃и въ пѫтъ твои҆ ⁘
Сирѣчъ оуправи мѧ рече чл҃вкъ, е҆ѵ҃лскы-
мъ закономъ бл҃гти ⁘
11b ’И настави мѧ на стъзѫ правѫѫ҆ ⁘
Ни на десно ни на шоуе оукланѣти сѧ ·
нѫ пѫтемъ свободнымъ безь прѣты-
кании҆ ходити ⁘
12a Врагъ мои҆хъ ради[72] не прѣдаждъ мене въ
рѫцѣ стѫжаѫ҆щимъ ми ⁘
’Єда пакы бѣсъ ради · повинѫ сѧ и҆доломъ ·
вразн бо люти чл҃вкоу сѫтъ бѣси ⁘
12b ’Ꙗко въсташѫ на мѧ свѣдѣтеле неправе-
днии҆ ⁘
Людие҆ жидовьсꙑци на х҃а г҃лѧще · съ рече
ꙗ҆ко с҃нъ б҃ии҆ е҆смъ · ѡ҆номꙋ оубо и҆сти-
ноуѫ҆щоу · ѡ҆нѣмъ же лъгавшимъ ⁘
12c ’И слъга неправда себѣ ⁘
Неправедныи҆ сънемъ г҃лѧ · не и҆мамы
ц҃рѣ нѫ кесарѣ ⁘

[72] Врагъ мои҆хъ ради е част от стих 11b.

13 Вѣрꙋѫ̀ видѣти бл҃гаа̀ г҃нѣ на ꙁемли живы̑х ⁘
Праведници бо ѿнѫдъ, на тѫ̑ ꙁемлѧ тьщѫ-
ть сѧ · на кѫѫ̀, на раи̇скѫѫ̀ ⁘
14a Потръпи господа ⁘
Тръпѣниꙗ̀ бо потрѣба такого · ꙗ̀коже
х҃с на кр҃тѣ прѣтръпѣ ⁘
14b Мѫжаи̇ сѧ и̇ да крѣпить сѧ ср҃це твоє̀ ⁘
Мѫжьскѫѫ̀ мѫдростъ да и̇матъ вѣрнаго
ср҃це · сирѣчь неѡ̀слаблѣє̀мѫ ⁘
14c ’Н потръпи господа ⁘ слава ⁘
Сирѣчь неѡ̀слаблѣє̀ми · нѫ оупьва-
ниє̀мъ крѣпѧще сѧ ⁘
※ пл҃мъ дв҃двъ · к҃ꙁ · съ пл҃мъ дв҃дви св҃- ※
※ и̇ є̀стъ · тѣмьже съ мл҃твоѫ̀ начѧ пр҃- ※
※ рочьство · сказаєть же ѡ̀ х҃ѣ, и̇ ѡ̀ лю- ※
※ дехъ жидовъскыхъ ⁘ ※
1a К тебѣ г҃и възовѫ̀ · б҃е мои̇ не прѣмлъчи
ѿ мене ⁘
Мл҃твоѫ̀ пр҃рочьство и̇сплъни дв҃дъ ⁘
1b ’Єда къгда прѣмлъчиши ѿ мене ⁘
Сирѣчь не прѣꙁри мене · нѫ потьщи сѧ
на възисканиє̀ моє̀ ⁘
1c ’Н оуподоблѧ сѧ съ низъходѧщими въ ровъ ⁘
Въсприи̇маа̀хѫ бо лице х҃во пр҃роци · и̇
ꙗ̀ко и̇ ѡ̀ себѣ г҃лаа̀хѫ · х҃с бо сънидe въ
гробъ, є̀же є̀стъ ровъ ⁘
2a Оуслыши г҃и г҃лсъ мл҃твы моє̀ѫ̀ · є̀гда
мл҃ѧ сѧ къ тебѣ ⁘
Мл҃ѣше бо сѧ гл҃сомъ велиє̀мъ чл҃вкъ · дръ-

жимъ лъстиѫ̀ и̓долъскоѫ̀ · чѣѫ̀ пришє-
ствиꙗ̀ х҃ва ⁘
2b ʼЄгда въздѣѫ̀ рѫцѣ мои̓ кь цр҃кви с҃тѣи̓
твоеи̓ ⁘
Готовъ бо адамъ прострѣтъ рѫцѣ, къ
тѣлоу вл҃чноу · е̓же е̓стъ цр҃квъ б҃иꙗ̀ ·
и̓мъ бо и̓ за рѫкѫ х҃с въскр҃си и̓ ⁘
3a Не привлѣци мене съ грѣшникы ⁘
Сирѣчь не съчетаи̓ мене съ прѣлъщъшї-
ми мѧ · нѫ и̓збави мѧ ѿ нихъ ⁘
3b ʼИ съ творѧщими неправдѫ не погоуби
мене ⁘
Съ и̓ю̀деи̓ зловѣрными · ти бо дѣлате-
ле безакони сѫтъ ⁘
3c Г҃лѧщии̓мъ миръ съ и̓скръними свои̓-
ми · зло же въ ср҃цихъ и̓хъ ⁘
ʼЄлико лицемѣрии̓мъ бесѣдоуѫ̀тъ съ и̓-
скръниии̓мъ · ꙗ̀коже жидовьсци ѡ̀трѡ̀-[73]
ци г҃лаа̀хѫ на х҃а · лицемѣръствоуѫ̀-
ще миръ · коваа̀хѫ же зло на нъ невѣ-
рие̓мъ ⁘
4a Даждъ и̓мъ г҃и по дѣломъ и̓хъ ⁘
На него бо съдѣлашѫ кр҃та · и̓ ѿ него
растоуени бышѫ по всеи̓ земли ⁘
4b ʼИ по злобѣ начинании̓ їхъ ⁘
Начинахѫ бо въсѣкѫ лъстъ на х҃а · да и̓
оумр҃твѧтъ · ꙗ̀коже непьщеваа̀хѫ ⁘
4c По дѣломъ рѫкъ и̓хъ даждъ и̓мъ ⁘
Въсприѧ̀сѧ бо въсѣ злаа̀, ꙗ̀коже дѣла-

[73] тр лигатура.

шѫ · ѡ҃пѹстѣннѣ҆ ц҃рквноѥ · погѹбленїѧ
ѥ҆ съсѫдъ · слоуження҆ наѫтокъ · въсѣхъ бо тѣхъ ѿпадѫ ꙗ҆ко злодѣ́н ·⁘
4d Ѣ҆здаждъ въздаа҆ннѣ҆ ѧ҆хъ ѧ҆мъ ·⁘
5 ᾽Нюде ѫже людемъ погыбѣлъ ствнтелъныхъ (!) ѡ҃деждъ · ѧ҆ законопрѣложенне҆ ·⁘
5a ᾽Ꙗко не разомѣшѫ (!) дѣлъ г҃нъ ·⁘
Ꙁнаменна҆ бо вндѣхѫ бываѥ́маа҆ · ѧ҆ проста ѹл҃вка мьнѣхѫ х҃а҆ ·⁘
10 5b ᾽Н дѣло рѫкоу ѥ҆гѡ ·⁘
Бл҃годѣ́мин бо не разоумѣшѫ · невъзьбл҃ѵ҆тнн же бышѫ паче, ꙗ҆ко невѣр҆нї ·⁘
5c Разорншѫ ѧ҆ не съꙁнждешн ѧ҆хъ ·⁘
Потрѣбншѫ бо сѧ ѿ славы, ѧ҆ ѿ съродїꙗ҆ бл҃на҆ · ѧ҆ прнѧ҆тн въ пръвн ѵннъ нє
15 могѫтъ ·⁘
6 Бл҃ꙋ҆венъ г҃ъ ꙗ҆ко ѹслыша гл҃съ мл҃твы мо҆ѧ[75]
Пр҃рокъ хвалнть сѧ · ꙗ҆ко дръꙁнвъ
прорече таѧ҆ны · мѫкъ, ѧ҆ въскр҃сенїꙗ҆ · то же въсе адамъ ꙗ҆ко ѡ҃бновленъ
20 ѿ прѣстѫпленна҆ ·⁘
7a Г҃ъ помощнкъ мо҆ѧ҆, ѧ҆ защнтнтелъ мо҆ѧ҆ ·⁘
᾽Н се адамъ, ꙗ҆ко сп҃сенъ хвалнтъ ·⁘
25 7b На того оупьва с҆рце мое҆, ѧ҆ помощъ мї бысть ·⁘
᾽Ѡ въсемъ бо на б҃га ѹпьваа҆ше · ѵѣ҆ѫ пршествна҆ ѥ҆го ѧ҆ сп҃сенна҆ ·⁘
7c ᾽Н процъвте плъть моꙗ҆ ·⁘

[74] В горното поле последният лист от тетрадата · ꙁ҃ ·
[75] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э҆.

Ѿ дв҃да по плъти ⁘
7d Ꙗ҆ волеѫ̀ моѫ̀ и҆сповѣмъ сѧ е҆моу ⁘
Волеѫ̀ бо доброѫ̀ и҆сповѣдаѫ̀щеи҆ сѧ · прїѧ̀ти бг҃омъ бѫдѫтъ ⁘
8a Г҃ъ оутвръжденне҆ людемъ свои҆мъ ⁘
Вѣрнымъ людемъ · ѿ ѧ҆зыкъ ѿбращъшни҆мꙑ сѧ · крѣпостъ и҆ дръжава х҃с є҃ ⁘
8b Ꙗ҆ защитителъ сп҃сенне҆мъ х҃а своего е҆стꙑ ⁘
Домы ст҃ыхъ · ѧ҆же х҃с състави · въ нихъже сп҃сенне҆ чл҃вкомъ дѣе҆ть сѧ · самъ бо защища҆етъ х҃с ⁘
9a Сп҃си г҃и люди своѫ̀ и҆ бл҃ви до҃ѩ҆нне҆ твоє[77] ⁘
Люди вѣрныѫ̀ · ѧ҆же посѫди тѣломъ кръвиѫ̀ х҃воѫ̀ · въ ѡ҆дръжанне҆ себѣ ⁘
9b Ꙗ҆ оупасни҆ ѧ҆ и҆ възми ѫ̀ до вѣка ⁘
Х҃ѡмъ бо пасомии · въземлѧть сѧ на высотѫ добродѣтѣли, и҆ славы въ вѣкы вѣка ⁘
※ пл҃мъ · дв҃двъ · к҃и · въ и҆схождени- ※
※ е҆ народоу[78] · прореклъ е҆стъ д҃хъ · ꙗ҆ко ※
※ и҆зꙑгнани бѫдѫтъ и҆зъ цр҃кве жи- ※
※ дове · и҆ и҆зꙑ блг҃ти · ꙗ҆ко невъзꙑблг҃тни[79] ※
1a Принесѣте г҃ви с҃нве божии҆ ⁘ ※
Пр҃рочьство сказа҆етъ ап҃лы · ꙗ҆ко на прѣстолѣхъ, хотѧще тьгда сѣсти и҆ сѫдити · ѡ҆ тѣхъ оубо рече принесѣте цр҃квъ, ѧ҆зыкъ г҃ви · е҆же е҆стъ приведѣте ѫ̀ ⁘
1b Принесѣте г҃ви с҃ны ѡ҆внѧ ⁘
Ѧзыци бо ꙗ҆ко ѡ҆вни соурови ї непокори-

[76] В горното поле · н҃ ·
[77] тв лигатура.
[78] Вм. кровоу (σκηνῆς).
[79] тн лигатура.

ви бышѫ · ꙗ҆ко агнъцѧ ѹбо млади · но-
выѫ̀ люди приведѣте г҃ви ⁘
1c Принесѣте г҃ви славѫ и҆ честъ ⁘
Въси бо вѣровавъшеи҆ славѧще · ꙗ҆ко чь-
стъ кьждо приносите покланѣниѥ̀мъ ⁘
2a Принесѣте г҃ви славѫ и҆мени е҆го ⁘
Проповѣдите рече въ въсѣхъ ѧ҆зыцѣхъ и҆-
мѧ х҃во · да по въсеи҆ земи славимо бѫде-
тъ и҆мѧ, х҃а и҆ б҃ога ⁘
2b Поклоните сѧ г҃ви въ дворѣ с҃тѣмъ е҆го ⁘
Въ чрътозѣ въскр҃сениꙗ҆ · се бо е҆стъ ꙗ҆ко
жилище б҃жиѥ̀ · и҆ плъкъ аг҃глъскы · ї
храмъ пр҃рочьскы · разоумѣи҆ же цр҃квъ ⁘
3a Гл҃съ г҃нъ на водахъ ⁘
Е҆гда д҃хъ с҃ты зракомъ голѫбиномъ на и҆-
е҆рьданъ сънидe · съ҃, гл҃съ ѿч҃ь · сказа кръ-
щениѥ̀ ⁘
3b Б҃гъ славы възъгръмѣ ⁘
Кьгда, е҆гда гл҃съ ѿч҃ь бы҃ съ нб҃се гл҃ѧ · съ҃
е҆стъ с҃нъ мои҆ възлюблены, ѡ҆ немъже
бл҃гои҆зволихъ ⁘
3c Господъ на водахъ многахъ ⁘
Х҃с въ и҆е҆рьданѣ кръщае҆мъ · собоѫ̀ свѧ-
щаѫ̀ въсѧ води ⁘
4a Гл҃съ г҃нъ въ крѣпости ⁘
Оукрѣпи бо тьгда и҆ѡ҆ана · ꙗ҆ко да възь-
можетъ прикоснѫти сѧ главѣ божиї ⁘
4b Гл҃съ г҃нъ въ велълѣпотѣ ⁘
Велълѣпна бо показа тьгда с҃на · да ѹвѣ-

дѧтъ въси ꙗ҆ко с҃нъ б҃ни е҆стъ ⁘
5a Гл҃съ г҃нъ съкроушаѫ҆щаго кедры ⁘
Гръдыѫ҆ ꙗ҆ко високы · г҃лсоу бо тьгда по-
слоушьствоуѫ҆щоу с҃ноу · невѣрныхъ
высота съкроуши сѧ ⁘
5b ’Н съкроушитъ г҃ъ кедры ливанъскыѧ҆ ⁘
Бѣсы ꙗ҆ко гръды · ꙗ҆ко присно радоуѫ҆-
щѫ сѧ ливаноу · ливанъ бо гора жръ-
тьвна, нарицае҆ть сѧ · съкроуши же
сиѧ҆ х҃во пришествие҆ · оупражънъ и҆до-
лъско неи҆стовьство ⁘
6a ’Н и҆стьнитъ ѧ҆ ꙗ҆ко телецъ ливанъскы ⁘
Телецъ бо бѣ и҆долъ въ ливанѣ · ꙗ҆ко-
же бо жрътвы коумирьскыѫ҆ невиди-
мы бышѫ · тако же и҆ бѣси невиди-
ми бышѫ, и҆же сѫтъ кедри · развѣ-
а҆шѫ бо сѧ ⁘
6b ’Н възлюблены ꙗ҆ко с҃нъ и҆норожъ ⁘
Х҃с, ꙗ҆ко с҃нъ е҆дїноꙁрачныѧ҆ и҆стины · Сї-[80]
рѣчь ѡ҆ч҃ѧ и҆стины ⁘
7 Гл҃с г҃нъ просѣкаѫ҆щаго пламенъ ѡ҆гнѣ ⁘
’Егда апл҃мъ ѡ҆гнъ раздѣли, ꙗ҆ко ѧ҆зы-
кы · е҆диномоу бо комоуждо раздѣлѣ-
ѫ҆щоу ѫ · ноужда бѣ ꙗ҆ко и҆ просѣщи е҆го ⁘
8a Гл҃съ г҃нъ сътрѧсаѫ҆щаго поустынѧ ⁘
Цр҃кве, сирѣчь поуста бо бѣ · сътрѧсе же
ѧ҆, прѣложъ на б҃горазоумие҆ · въсемоу
бо прѣносимомоу, ноужда е҆стъ сътрѧ-[81]
сти сѧ · г҃лсъ же мѣнитъ проповѣдъ

[80] ї е вписано в С.
[81] тр лигатура.

словеснѫѧ̀ · въшоумѣ бо ꙗ̀ко и̓ громь ⁘
8b ʼН сътрѧсетъ г҃ъ поустынѧ кадьскѫ ⁘
Кадисꙑ, сказаѐть сѧ с҃тыни · ѐже ѐстъ
цр҃кви · ѐще бо сътрѧсе ѧ̀, прѣложъ
ѿ нечистоты въ с҃тынѧ славы ⁘
9a Гл҃съ г҃нъ съвръшаѫ̀щаго ѐлени ⁘
Апл҃ы · ѐлене бо бистри течениѐмъ сѫ-
тъ · ап҃лъска же теченна̀ съвръши-
лъ ѐстъ, гл҃съ словесе · ѐгда г҃лаа̀ше
кь нимъ · шедьше наоучите въсѧ
ѧ̀зыкы · кр҃тѧще ѫ̀ въ и̓мѧ ѡ̀ц҃а и̓
с҃на и̓ ст҃го доуха ⁘
9b ʼН ѿкрыѐтъ дѫбравы ⁘
ʼѦзычныѫ̀ · ꙗ̀коже бо въ дѫбрава̑, сирѣ-
чъ въ лѣсѣхъ звѣриѐ живѫтъ · тако
въ лъсти коумиръсꙑцѣи̓, ꙗ̀ко въ лѣсѣ
бѣшѫ въси ѧ̀зыци · ѿкръвени же
бышѫ, просвѣщени бл҃годѣтиѫ̀ ⁘
9c Въ цр҃кви ѐго въсѣкъ и̓же г҃летъ славѫ ⁘
Въ цр҃кви храмъ бо б҃ии̓ си ѐстъ · и̓ въ
неи̓ въсѣкы же, праведнии̓, и̓ грѣшꙑ-
ници, въси прославѧтъ · разоумѣи̓
же цр҃кве, тѣло вл҃чне · въ немъ бо въ-
сѣка д҃ша, славитъ бога ⁘
10a Г҃ъ потопъ населѣѐтъ ⁘
Воды г҃летъ кр҃щенна̀ · ꙗ̀ко потопъ бѣ-
сомъ, и̓ грѣхомъ творѧщѫ · и̓ ѡ̀мы-
ваѫ̀щѫ чловѣкы ⁘
10b ʼН сѣдитъ господъ въ вѣкы вѣка ⁘

По съдѣа̀нїи бо снхъ въсѣхъ х҃омъ · въ-
знде на нб҃са · ѝ сѣднтъ ц҃ръ въ вѣкы
вѣка · ѝ въ вѣкъ вѣкоу҃ ·⁘
11a Гъ крѣпостъ людемъ своѝмъ дастъ ·⁘
Людемъ вѣрꙋ́нымъ · дав҆ꙋ́ тѣло своѐ ѝ
кръвъ · на ꙗ̀деннѐ ѝ пїтнѐ · ꙗ̀денї-
ѐмъ бо ѝ пнтнѐмъ, ѝматъ крѣпостꙋ́
ловѣкъ ·⁘
11b Гъ бл҃витъ люди своѝ миромъ ·⁘
Єгда реѵе миръ моѝ даѝ вамъ ·⁘
※ въ коне҃ · пл҃мъ · к҃ѳ · пѣснъ ѡ̀ с҃щенн ※
※ домоу҃ дв҃два · ѡ̀ ц҃ркви пр҃роуьство ※
※ гл҃етъ въ конецъ · при конъци бо х҃с ※
※ ѡ̀бнавлѣ́ѐтъ ц҃ркъ · ※
2a Възнесѝ тѧ гн҃ ꙗ̀ко подьѧ́ть мѧ ·⁘
Ц҃ркви гл҃еть къ х҃оу҃ · възнесѝ тѧ, снрѣвъ
прославлѧ тѧ · ꙗ̀ко низꙋ́ мѧ лежѧщѝ
възнеслъ ѐсн ·⁘
2b Н нѣсн възвеселнлъ врагъ моѝ ѡ̀ мьнѣ ·⁘
Врагы гл҃етъ бѣсы · ѐже, ѐѝ прѣрѣшѝ
лъстнѝ · ѝ оуже бо тн не порадоуѝтꙋ́
сѧ на ц҃ркве ·⁘
3 Гн҃ бе҃ моѝ възвахъ к тебѣ ѝ і҆сцѣлнлъ
мѧ ѐсн ·⁘
Оуслыша бо възпнѝщѝ мѧ · ѝ не прѣ-
зрѣ мене ꙗ̀ко благъ ·⁘
4a Гн҃ възведе ѿ ада дш҃ѝ моѝ ·⁘
Хс҃ възкр҃съ, ѝ възведъ дш҃ѝ адамлѧ ·⁘
4b Спслъ мѧ ѐсн ѿ низꙋ́ходѧщнхъ въ ровъ ·⁘

Ѿ дръжимыхъ въ адѣ · рова бо г҃летъ ада · ѿтѫдоу бо възиде г҃нѣ д҃ша · ꙗ҆коже е҆стъ писано пр҃рокомъ ⁘

5a Поите г҃ви въси прѣподобнии е҆го ⁘

Прѣподобныѭ г҃летъ · свобожденыѧ ѿ ѧ҆зъ адовъ · ты рече прославѧтъ х҃а ѡ҆ бывъшимъ ⁘

5b Ѥсповѣдаите памѧтъ с҃тынѧ е҆го ⁘

Ѥсповѣдаѭще бо вѣрнии, и҆ поѧ҆ще памѧтъ х҃вѫ · съвръшаѭтъ законъ, прїношениемъ хлѣба и҆ чашѫ ⁘

6a Ꙗко гнѣвъ, въ ꙗ҆рости е҆го · и҆ животъ въ воли е҆го ⁘

Въ ꙗ҆рости бо гнѣвъ грѣшникомъ · а въ воли животъ праведнымъ ⁘

6b Вечеръ въдварѣе҆ть сѧ плачъ ⁘

Распѧтие҆ и҆ мѫкѫ г҃летъ · ѡ҆ немьже плачѧтъ вѣрнии ⁘

6c Ѥ҆ заоутра радостъ ⁘

Въскр҃сение҆ г҃летъ · заоутра бо бы҃с · се бо е҆стъ веселие҆ родоу чл҃вчьскомоу ⁘

7 Азъ же рѣхъ въ ѡ҆били мое҆мъ, не подвїжѫ сѧ въ вѣкъ ⁘

Ѡбилие҆ г҃летъ оумножение҆ вѣры новы҃х людии · ꙗ҆же не ѡ҆скѫдѣе҆тъ въ вѣкъ ⁘

8a Г҃и волеѭ твое҆ѭ подаждъ добротѣ мое҆и силѫ ⁘

Добротѫ г҃летъ вѣрѫ · сирѣчь Ѹкрѣпи сиѭ, и҆ прѣбѫдетъ неоуклонна ⁘

8b Ѿвратилъ же е҆си лице свое҆ и҆ бихъ съмѫщ҇е ⁘
Е҆гда бо кромѣ б҃а бѣа҆хѫ людие҆ ѧ҆зыкъ ·
съмѫщени бѣа҆хѫ слоужение҆мъ и҆до-
льскымъ ⁘
9 Кꙿ тебѣ г҃и възовѫ и҆ кь б҃гꙋ мое҆моу помл҇ѧ ⁘
К тебѣ бо възьпишѫ покаа҆ние҆мъ ѿ ѧ҆зы-
къ людие҆ · самь же сп҃съ приде на помощꙿ
и҆мъ ⁘
10a Каа҆ полꙿза въ кръви мое҆и҆ · е҆гда сънидѫ
въ и҆стлѣние҆ ⁘
Х҃с г҃летъ · каа҆ рече полꙿза въ мѫцѣ мое҆и҆ ·
ѧ҆зыкъ ѡ҆бращение҆, и҆ сп҃сение҆ члвч҇ко ⁘
10b Е҆да исповѣсть ти сѧ пръстъ · ли възвѣ-
ститъ и҆стинѫ твоѫ҆ ⁘
Ѝстьнени бо бѣси, и҆ неподобни оуже на
ѡ҆бращение҆ бѣхѫ · г҃леть же и҆ адама,
ꙗ҆ко и҆стлѣвꙿша ⁘
11a Слыша г҃ъ и҆ помилова мѧ ⁘
Слыша въздихание҆ людии҆ вѣрꙿныхъ ·
и҆ ꙗ҆ко б҃ъ не прѣзрѣ нѫ помилова ⁘
11b Г҃ъ бы҇ помощникъ мои҆ ⁘
Съшедъ съ неб҃се · и҆ възискавъ блѫдѧ-
щаго, и҆ възвративъ ⁘
12a Ѡбратилъ е҆си плачь мои҆ въ радо҇ мьнѣ ⁘
Плакаше бо сѧ рыдаѫ҆, м҃чимъ бѣсы
чл҃вкъ · х҃оу же пришедьшоу, свобо-
дъ бы҇ благодѣтнѫ҆ ⁘
12b Растръга врѣтище мое҆ · и҆ прѣпоа҆са-
лъ мѧ е҆си веселие҆мъ ⁘

Бѣ бо въ рѫбѣхъ скврънꙑнѣхъ чл҃вкъ ·
въ нѧже ѡ҆блѣче и҆ спира демонъскаꙗ҆ ·
нѫ сиѫ҆ растръꙁавъ и҆ ѿвръгъ х҃с · ѡ҆блѣ-
че и҆ въ блг҃тъ ⁘
13a Да въспое҆тъ тебѣ слава моꙗ҆ · и҆ не оумї-
лѧ сѧ ⁘
Сп҃сенъ бо бывъ чл҃вкъ · вынѫ славить
б҃га · к томоу дрѧселъ не бываѫ҆ ⁘
13b Г҃и б҃е мои҆ въ в҃кы и҆сповѣм сѧ тебѣ ⁘
Вынѫ бо до вѣка славѧ чл҃вкъ не прѣстае҆ ⁘
※ сла҃ · въ коне҃ · пл҃мъ, дв҃двъ · л҃ · въ оу-※
※ жасѣ · оуꙁрѣвъ бо пр҃рокъ, таи҆ны ※
※ хотѧщѫѫ҆ на конꙑчинѣ съвръшитї ※
※ сѧ · оужасе сѧ чюдомъ ⁘ ※
2a На тѧ г҃и оупьвахъ да не постыждѫ сѧ
въ вѣкы ⁘
Пр҃рокъ рече · г҃и не вътьще сътвори
н҃шего оупьванна҆ · нѫ оускори таи҆-
нѫ твое҆го въчловѣченнꙗ҆ ⁘
2b Правдоѫ҆ твое҆ѫ҆ и҆ꙁбави мѧ и҆ їꙁми мѧ ⁘
Праведенъ сы ꙗ҆ко б҃ъ · и҆ꙁбави мѧ ѿ не-
вѣрныхъ · и҆ їꙁми мѧ ѿ печѣли въ ко-
нецъ · приведи таи҆нѫ твое҆го при-
шествиꙗ҆ ⁘
3a Приклони кь мнѣ оухо твое҆ и҆ Ꙋскори
и҆ꙁѧти мѧ ⁘
Сирѣчь приклони сѧ мл҃твѣ мое҆и҆, г҃ле-
тъ адамъ · и҆ оускори и҆ꙁѧти мѧ, ѿ
ѡ҆дръжанна҆ коумирьскаа҆го ⁘

3b Бѫди ми въ бг҃ъ ꙁащитителъ ⁘
Ѥже ѥстъ попеци сѧ мноѫ кь бг҃оу · рече ада-
мъ х҃ви · ꙗко ходатаи бг҃оу и чл҃вкомъ ⁘
3c Н въ домъ прибѣжищоу сп҃си мѧ ⁘
Даждъ ми рече чл҃вкъ цр҃кве · да вынѫ (!)
прибѣгаѫ ꙗко въ пристанище сп҃се-
нию · и сп҃сѫ сѧ ѿ лѫкавыхъ врагъ ⁘
4a Ꙗко дръжава моꙗ и прибѣжище моѥ ѥ-
си ты ⁘
Бъ чл҃вкоу дръжава и прибѣжище ѥстꙑ ⁘
4b Имене твоѥго ради насташи (!) мѧ и прѣпї-
тѣѥши мѧ ⁘
Именемь бо х҃вомъ сп҃се сѧ чл҃вкъ · наста-
вленъ на пѫтъ сп҃сениꙗ · и кръмимъ
тѣломъ и кръвиѫ х҃воѫ ⁘
5 Изведеши мѧ ѿ сѣти сеѫ ѧже съкры-
шѫ мьнѣ ⁘
Бѣси оубо присно чл҃вкови · нѫ и жїдо-
ве х҃ви · искаахѫ бо оуловити словомꙑ ·
неѡблъстимаго ⁘
6a Ꙗко ты ѥси ꙁащитителъ мои г҃и · въ рѫ-
цѣ твои прѣдамъ д҃хъ мои ⁘
Сн҃ъ кь ѡц҃еви рече · извѣщаѫ въчло-
вѣчениѥ ⁘
6b Избавилъ мѧ ѥси г҃и б҃е истинꙑныи ⁘
Ѿ лъсти коумиръскыѫ чловѣка ⁘
7a Възненавидѣ хранѧщѫѧ соуѥтнаа,
ꙁа тьщеѥ ⁘
Жидовꙑсци ѡтрѡци[82], иже вътьще и соуѥ ·

[82] тр лигатура.

до д҃нешнѣго д҃не · хранѧтъ вражⷣѫ на сп҃са ⁘
7b Азъ же на г҃а оупьвахъ · 8a възрадоуѫ сѧ ѡ мї-
лости твоеи, и възвеселѧ сѧ ⁘
Пр҃рокъ видѣвъ таины · проповѣданаа и-
мъ · на събытие грѧдѫща · въ мнозѣ ра-
дости веселить сѧ д҃хомъ ⁘
8b Ꙗко призрѣ на смѣрение моє ⁘
Въ мнозѣ бо смѣрени бѣ чл҃вкъ · въ лъсти[83]
коумирьсцѣи · си же въсѣ х҃с въпиетъ ѿ
лица чл҃вчѣ ⁘
8c Сп҃лъ еси ѿ бѣдъ дꙋшѫ моѫ ⁘
Ѿ ѡдръжѫщиихъ чл҃вка · ѧже навѣсѧ на
нъ бѣси · ꙗкоже жидове на х҃а ⁘
9a Н нѣси мене затворилъ въ рѫкахъ вражиꙗ ⁘
Избавилъ бо естъ х҃с чл҃вка, изь рѫкоу дїꙗволю ⁘
9b Поставилъ еси на пространѣ нозѣ мои ⁘
Въсѧ бо землѧ ѡчищъ · свободнѫ чл҃вкꙋ
сътворилъ естъ ⁘
10a Помл҃оуи мѧ г҃и ꙗко скръблѧ ⁘
Х҃с ѿ лица чл҃вчьска скръбѧ на кръстѣ ⁘
10b Съмѧте сѧ ꙗростиѫ ѡко мое ⁘
Єже естъ ѿвратихъ ѡч҃и мои ѿ люди жи-
довьскъ · ꙗростиѫ и гнѣвомъ велиемъ ⁘
10c Доуша моꙗ и ѧтроба моꙗ ⁘
Поболѣхъ, сирѣчъ ѡ людехъ · и д҃ша бо и ѫ-
троба, болѣаше, ꙗко плътъ б҃иꙗ сѫщї ⁘
11a Ꙗко ѡскѫдѣ болѣзниѫ живо҃т мои · и лѣ-
та моꙗ въздыханиемъ ⁘
На кръстѣ по плъти ⁘

[83] тн лигатура.

11b ’Нзнеможе нищетоѫ крѣпостъ моꙗ ⁘
Адамъ ѡбнищавъ ѿ бога ⁘
11c ’Н кости моѧ съмѧтишѫ сѧ ⁘
Висѧщоу на крⷭ҇тѣ ⁘
12a Паче въсѣхъ врагъ моихъ быⷯ поношенїю ⁘
Поношениѥ гл҃етъ ѥже на крⷭ҇тѣ прѣтръпѣ-
хъ · ѿ беꙁаконⷭ҇ныхъ жидовъ ⁘
12b ’Н сѫсѣдомъ моимъ ꙁѣло · и страхъ ꙁна-
ѥмымъ моимъ ⁘
’Н аплⷭ҇н, и въси ꙁнаѥмнї · въ страсѣ бн҃и
бышѫ въ чѣсъ мѫкы ⁘
12c Видѧщеи мѧ вънъ бѣжашѫ ѿ мене ⁘
Въ тѣ бо чѣсъ распѧтиꙗ · бѣжашѫ оу-
ченици плачѧще сѧ ⁘
13a Ꙁабьвенъ быхъ ꙗко мр҃твъ ѿ срⷣца ⁘
Оуже бо не чѣахѫ видѧщеи на крⷭ҇тѣ
живоу ѥмоу быти ⁘
13b Быхъ ꙗко сѫсѫдъ погоубленъ ⁘
Въмѣненъ быхъ рече ꙗко чл҃вкъ мр҃тⷭ҇веⷩ ⁘
14a ’Ꙗко слышахъ гаждениѥ много живѫщї-
хъ ѡкрⷭ҇тъ ⁘
Слышааше бо ꙗко бг҃ъ помышлениꙗ
въсѣхъ · ꙗко гаждаахѫ и · мьнѧще
ѥго ꙗко не ѡживетъ ⁘
14b ’Єгда събирахѫ сѧ коупно на мѧ приѧ-
ти дш҃ѫ моѫ съвѣщашѫ ⁘
’Н по распѧтїи пакы · събрашѫ сѧ ѡклⷱ-[84]
ветати въскрⷭ҇сениꙗ ⁘
15 Аꙁъ же на тѧ гн҃и оупьвахъ · рѣхъ ты ѥсї

[84] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э̓.

богъ моѝ ·⁘
Ꙗзъ реүе вѣдѣхъ ꙗ̀ко бг҃ъ · ꙗ̀ко съ ѡ̀ц҃ем҄ъ
є̀съмъ · нж̑ прѣтрѫпѣхъ вѫсѣ за ѵл҃ка ·⁘
16a Бъ рж̑кѹ̀ твоє́ю̀ жрѣбнє́ моѝ ·⁘
На лонѣ бо ѡ̀ѵ҃н дворова̀ше · ѝ ѹ̀ него бѣ-
хж̑ жрѣбнї є̀го · нж̑ бж̑ство ѝ слава х҃а ї бг҃а ·⁘
16b ᾽Нзбавн ма ѝз рж̑кы врагъ моѝхъ, ѝ ѿго-
нащнн̀хъ ма ·⁘
Глеть ѿ жндовъ врагъ гн҃нхъ · гонаще бо
г҃а не прѣста̀хж̑ ·⁘
17a Просвѣтн лице твоє́ на раба своє́го ·⁘
Съ гл҃съ адамлъ є́стъ · є́гда бо просъвтѣ
са мр҃твнмъ жнзнъ · тъгда адамъ сво̑-
бодъ бысть ·⁘
17b Спс҃н ма мл҃тнж̑ твоє́ж̑ ·⁘
᾽Н съ гласъ адамлъ кь бг҃оу ·⁘
18a Гн҃ да не постыжда са ꙗ̀ко призвах҄ тя ·⁘
᾽Н съ пакы гл҃съ адамлъ · є́да пакы по-
стыжда са · поношаємъ ѿ бѣсъ ·⁘
18b Да постыдатъ са неүьстнвнї, ѝ съннджт҃ъ въ адъ ·⁘
Жндове ꙗ̀ко неүествовав҄ше въ х҃а · стоу-
домъ въ адъ сънндошж̑ ·⁘
19a Нѣмы да бж̑дтъ оустны лъстнвыж̑ ·⁘
Жндовьскыж̑ гл҃летъ · ꙗ̀ко съ лъстнж̑ гл҃ола̀-
хж̑ сп҃сови · за̀ты бышж̑ въ врѣма въ-
скрѫсенна̀ ·⁘
19b Глащжа̀ на праведнаго безаконнє́ ·⁘
Глаще свяжамъ праведнка, ꙗ̀ко не-

потрѣбенъ намъ е҆стъ ⁘
19c Гръдынеѫ̀ и҆ оуничижение҆мъ ⁘
Ѡ҆бидѣа҆хѫ бо и҆ нарицати б҃а оунїчїжаѫщ҇[85] ї
20a Коль много множьство бл҃гости твое҆ѫ̀ г҃и ⁘
Многѫ бо бл҃гостынѧ г҃ъ творѣа҆ше жидо-
мъ · тръпѧ на нихъ ꙗ҆коже и҆ гл҃етъ · ѡ҆-
че ѡ҆стави и҆мъ не вѣдѧть бо сѧ что тво-
рѧтъ ⁘
20b Ѝже съкры боѫ̀щимь сѧ тебе ⁘
Оутаи҆ бо г҃ъ бл҃гостъ ѿ жидовъ · и҆ наведе
ѫ̀ на ѧ҆зыкы ⁘
20c Съвръшилъ е҆си оупьваѫ̀щихъ на тѧ ⁘
Сирѣчь подае҆тъ ѧзыкомъ даръ блг҃тны ·
ѧ҆зыци бо оупьвашѫ въ и҆стинѫ на г҃а ⁘
20d Прѣдь с҃ны чл҃вчьскы ⁘
Прѣдь ѡ҆чима жидовьскамн · сп҃сени
бышѫ ѧ҆зыци · чл҃вкы гл҃етъ жиды ·
ꙗ҆ко законоу навыкъшѫ · а ѧ҆зыци бѣ-
шѫ ꙗ҆ко скоти ⁘
21a Съкрые҆ши ѫ̀ въ таи҆нѣ лица твое҆го ⁘
Съкры бо б҃ъ ѧ҆зыкы въ свѣтѣ лїца свое҆г҃ ⁘
21b Ѿ мѧтежа чл҃вчьска покрые҆ши ѫ̀ ⁘
Млъвѣ бо жидовьсцѣи҆, ѧ҆зыци не причѧ-
стишѫ сѧ ⁘
21c Въ кровѣ ѿ прѣрѣканиꙗ҆ ѧ҆зыкъ ⁘
Въ плъти бо х҃вѣ покръвено бѣ бж҃тво ·
невидимо ѡчима плътьскыма · па-
че же прѣрицаѫ̀щими жидьми ⁘
22 Бл҃венъ г҃ъ ꙗ҆ко оудивилъ е҆стъ мл҃тъ

[85] Надредното є е обърнато наляво – э.

свожⷣ въ градѣ wбѣстоанню ·⁘
Въ wбъстоаннѝ бо града нѝерл҃ма · ѥже ѥсть
вънѣ града съдѣа҆ сѧ спсенне҆ улвуьско ·
въ немⷯже оудневлъ сѧ ѥстъ улвкъ помло-
ванъ ·⁘
23a Азъ же рѣхъ въ ужасѣ моѥмъ, wвръженъ ·
ѥсъмъ w̃ лица wуню твоѥю ·⁘
Мнѣшⷣ бо ꙗко въ оужасѣ бывⷯше вѣрⷯнїй[86] ꙗ-
ко простъ улвкъ · прѣданъ бы҃ гъскыѝ
улвкъ на съмрт̃ъ ·⁘
23b Сего ради оуслыша гл̃съ мл̃твы моѥⷣ ѥгда
възваахъ къ тебѣ ·⁘
ᵎСгда на крт̃ѣ възьпи х̃с ѥлої ѥлої · тьгда ада-
млѣ прнѧта бы҃ мл̃тва х̃омъ ѝ богомъ ·⁘
24a Възлюбите г̃а въсн прѣподобнїй ѥго ·⁘
Тьгда бо въсн ст̃нѝ · въ х̃вѣ любⷯви ї прѣ-
бываⷣтъ вынⷣ ·⁘
24b ᵎЙко ѝстины възскаѥтъ господъ ·⁘
ᵎЙко ѝстинен҃ъ, ѝ въ ѝстинⷣ кланѣⷣщⷣ-
а҆ сѧ ѥмоу прнѥмлетъ ·⁘
24c ᵎН въздаѥтъ творⷣщимъ ѝзлнха гръдына ·⁘
ᵎСлномъ же ѝ жндомъ, ѝже прѣбываⷣ-
тъ въ невѣрнѝ ·⁘
25 Мⷣжаѝте сѧ ѝ да крѣпнть сѧ с҆рце ваше ·
въсн оупьваⷣщеѝ на господа ·⁘
Снрѣчь мⷣжьскⷣ мⷣдростъ въспрнї-
мѣте вѣрннѝ · ѝ оуже к томоу неразь-
нашаѥмин въсѣцѣмъ вѣтрѡ[87] бⷣдете ·⁘
※ пл҃мъ дв̃двъ, л̃а · въ разоумъ, ѝ въ ра- ※

[86] Вм. невѣрнин (οἱ ἄπιστοι).
[87] тр лигатура.

※ ꙁоумѣ е҆стъ · сирѣчь оучитъ пр҃рока ※
※ бѫдѫщимъ · и҆ ѡ҆ кръщени, и҆ ѡ҆ ※
※ сп҃саѫ҆щихь сѧ и҆мъ ⁘ ※

1 Бл҃жени и҆мъже ѿпоущена сѫтъ беꙁаконї-
ꙗ҆ · и҆ їмъже прикрышѫ сѧ грѣси и҆хъ ⁘
Сп҃саѫ҆щимь сѧ кр҃щениѥ҆мъ гл҃етъ
бл҃жении҆ ⁘
2a Бл҃женъ мѫжъ е҆моуже не въмѣнитъ г҃ъ
грѣха ⁘
Г҃ъскаго чл҃вка гл҃етъ, е҆гоже въспрнѧ҆тъ
х҃с · томоу бо е҆дниномоу грѣхъ не ѡ҆брѣ-
те сѧ ⁘
2b Ниже е҆стъ въ оустѣхъ е҆го лъсти ⁘
Въ х҃вѣхъ и҆ б҃ни҆хъ, ѡ҆ томъ бо е҆стъ писано
и҆ не ѡ҆брѣте сѧ лъстъ въ оустѣхъ е҆го ⁘
3a ’Ꙗко оумлъчѣхъ ѡ҆бетъшашѫ костї моѧ҆ ⁘
Адамлѧ · многы бо лѣты съгнишѫ гр҃-
хомъ · нѫ х҃с ꙁа нъ оумрѣ, и҆ въскрѣси и ⁘
3b Ꙁовѫщоу ми весъ д҃нъ ⁘
Весъ д҃нъ на кр҃тѣ простръть бѣ х҃с, ада-
ма ради ⁘
4a ’Ꙗко д҃нъ и҆ нощъ ѡ҆тѧготѣ на мѧ рѫка твоа҆[88] ⁘
Нощнѧ҆ бо прѣданъ бы҃ г҃ъ · дьннѧ҆ же расъ-
пѧть сѧ · и҆мнже бо бѣ длъженъ адамъ
х҃с въꙁдае҆тъ ⁘
4b Въꙁвратихь сѧ на стр҃тъ е҆гда оуньꙁе мї
трънъ ⁘
’Єгда слыша адамъ ѿ б҃га · тръниѥ҆ и҆ влъ-
чецъ да проꙁѧбнеть ти ꙁемлѣ · сирѣчь,

[88] тв лигатура.

ѐже попалилъ ѐстъ х҃с носивъ тръновыї
вѣнецъ ⁘
4c ※ дїꙗ҆пл҃ма прѣмѣненнѐ словеси ⁘
5a Безаконнѐ моѐ познахъ · и҆ грѣха моѐго
не покрыхъ ⁘
Сьде пр҃рокъ плачеть сѧ · гл҃еть бо беза-
коннѐ оубни҆ство · а грѣхъ прѣлюбо-
дѣа҆ннѐ · ни сего оубо съкры и҆сповѣда-
вь сѧ, ни ѡ҆ного ⁘
5b Рѣхъ и҆сповѣмъ на мѧ безаконїѐ моѐ г҃ви ⁘
Рекъ дв҃дъ съгрѣшихъ господеви ⁘
5c ’Н ты ѿпоустилъ ѐси нечьсти срⷣца моѐго ⁘
Рекꙑшоу наѳаноу · и҆ г҃ъ ѡ҆ставилъ ѐстꙑ
грѣхъ твои҆ · въскорѣ бо и҆сповѣда сѧ ·
скорѣѐ же прнѧ҆тъ ѡ҆ставленнѐ, ѿ мї-
лостиваа҆го ⁘
6a Ꙁа тѫ помл҃ить сѧ кꙑ тебѣ въсѣкъ прѣ-
подобенъ въ врѣмѧ потрѣбно ⁘
Ꙁа ѡ҆ставленнѐ мьнѣ прѣгрѣшенню҆ ·
кьждо прѣподобнихъ твои҆хъ мл҃ить
сѧ · двоѐ симъ сказаѐть сѧ · ли ꙗ҆ко ѡ҆-
бразъ въсѣмъ покаа҆нна҆ бѫдѫ · ли прⷪ҇-
рочнѣѐ · ꙁане ѿ самого лица дв҃два ·
въсѣмъ ѧ҆ꙁыкомъ, и҆сповѣдати сѧ
ѡ҆ грѣсѣхъ свои҆хъ ⁘
6b ’Ѡбаче въ потопѣ водъ многъ кь немоу-
же не приближѫть сѧ ⁘
Каѫщаго сѧ рече · множьство напастї-
ї не потопитъ · нѫ ꙗ҆коже съходѧща-

[89] В горното поле се виждат следи от отбелязването на последната страница на предходната тетрада н.

го чл҃вка въ кр҃щениѥ · не могѫть кꙿ то-
моу приближити сѧ ѥмъ бѣси · воды
же многы гл҃етъ кр҃щениа · ꙗко многы
сѫщѫ и въсѫдоу по ꙁемли · потопь же ѧ
нарицаѥтъ · ꙗко потоплъшѫ грѣхы ⁘
7a Ты ѥси прибѣжище моѥ ѿ скръби ѡдрꙿ-
жѫщѫѧ мѧ 7b радостъ моꙗ ⁘
Въ мноꙁѣ бо скръби и тѫꙁѣ бѣ адамъ ·
прѣстѫплениѥмъ дръжимъ · и ѿ бѣсъ
ѡбрѫгаваѥмъ · гл҃еть же и люди сѫщѫ-
ѧ ѿ ѧꙁыкъ · и ти бо дръжими бѣшѫ
лъстиѫ коумиръскоѫ · и съшедъ съ
нб҃се хс҃ · сего оубо приꙁва · ѡны же ѡ-
брати ꙗко бг҃ъ мл҃остивъ ⁘
7b ꙿи иꙁбави мѧ ѿ ѡбишедьшиихь мѧ ⁘
Сн҃ъ кь ѡц҃оу, ѥгда на кр҃тѣ ѡбидѫ и
жидове · се же гл҃ше хс҃ ѿ лица адамлѣ
ѡбишли бо ї бѣхѫ гл҃ѧще кꙿде ѥстъ бо-
гъ твои ⁘
8a Враꙁоумлѧ тѧ и наставлѧ тѧ въ пѫтъ
съ, въ ньже поидеши ⁘
Хс҃ кь чл҃вкоу наоучив-ы, ꙁаконьнаа бла-
годѣти · и на пѫтъ ѥуг҃льскы наставлꙿ ⁘
8b Оутвръждѫ на тѧ ѡчи мои ⁘
Ѿнели бо приѧтъ чл҃вка · ѿложити ѥ-
го к томоу не можетъ · сирѣчь ѿвра-
тити ѡчию моѥю не могѫ · съвъкꙋ-
пившоу сѧ ѥмоу бж҃ствоу ⁘
9a Не бѫдѣте ꙗко коне и мьскы имьже

[90] В горното поле .ѳ. Титлата не се вижда, защото листът е обрязан.

нѣстъ разоума ⁘
Кь жидомъ рече то слово · почто сверѣпоуе-
те ꙗко скоти, не имѧще разоума ⁘
9b Бръздами и оуздоѫ челюсти ихъ въстѧ-
гнеши · не приближаѫщиїмь сѧ кь те-
бѣ · 10a многы раны грѣшномоу ⁘
Жидовомъ бо ꙗко скотомъ · бръзда бы҃
кр҃тъ · а оузда еуг҃лие · и ѿвъсѫдоу ѡ-
бращени бышѫ ꙗко хоулъници · и дї-
ꙗволи[91] · ѿнели бо х҃с приде на землѧ · мь-
ногы приѧтъ раны · нѫ елико бо помы-
слишѫ на х҃а, на сѧ сътворишѫ[92] ⁘
10b Оупьваѫщаго же на г҃а мл҃тъ ѡбидетъ ⁘
Х҃а бо не врѣди въсѣко помышлениe вра-
жие · мл҃ть бо и їстина ѡкр҃тъ его ·
и въсѣкого чл҃вка боѫщаго сѧ въ истинѫ[93] ⁘
11a Възвеселите сѧ ѡ г҃и, и радꙋите сѧ правї ⁘
Х҃оу бо въскр҃сшоу изъ мр҃твыхъ · въси
въ радости сѫтъ и весели вѣрънии ⁘
11b Ѝ хвалите сѧ въси правии срдцемъ ⁘
Въсѣмъ бо с҃тымъ похвала естъ х҃во
въскр҃сениe ⁘ сла҃ · ка҃ · є҃ ·
※ пл҃мъ дв҃двъ · л҃в · неиспїсанъ ѿ еуреї ※
※ дв҃дви дасть сѧ пр҃рочьство б҃гословеси- ※
※ ꙗ · сказаѫ ꙗже ѡ сп҃саемыхъ ⁘ ※
1a Радоуите сѧ праведни ѡ господи ⁘
Д҃шѫ г҃летъ праведныхъ, елико же въ-
скр҃нѫшѫ съ х҃омъ · ты бо едины въ
исти (!) възрадовашѫ сѧ, изъбывъше ѧзь ·

[91] Жидовомъ ... дїꙗволи тълкувание към стих 9b.
[92] ѿнели ... сътворишѫ тълкувание към стих 10a.
[93] ти лигатура.

1b Праведнымъ подобаетъ похвала ⁘
Тьгда бо похвалѫ правни срдцемъ приѧ-
сѧ ѿ бога ⁘
2a Исповѣдаите сѧ гви въ гѫслехъ ⁘
Сирѣчь ѿ срдца творити исповѣданиѥ ·
гѫсли бо дши срдце естъ · раждаѫи мѫ-
дростъ ꙗко ї гѫсли звѧцаниꙗ ⁘
2b Въ плтыри десѧтъстроуннѣ поите емꙋ ⁘
Десѧтьстроунно оубо бѫди срдце · сирѣ-
чь, десѧтиѫ заповѣди оукрѣплено · е-
же естъ десѧтъ словесъ · глеть же сѧ и
десѧтъ пръстъ строуны, имиже дръ-
жимъ естъ плтыръ ⁘
3a Въспоите емоу пѣснъ новѫ ⁘
Еже естъ новое славословениѥ, поемое
ѿ хва сънитиа вѣрными ⁘
3b Добрѣ поите емоу въсклицаниемъ ⁘
Сирѣчь съ разоумомъ · и страхомъ би-
имъ, и глсомъ ⁘
4a Ꙗко право слово господьне ⁘
Хс ꙗко истиньное слово ѡче ⁘
4b И въсѣ дѣла его въ вѣрѣ ⁘
Въсѣ бо ꙗже словомъ и бгомъ, вѣроѫ дрь-
жима сѫтъ, ꙗко велиꙗ и неислѣдована ⁘
5a Любитъ млтынѧ и сѫдъ гъ ⁘
Сего бо ради приде да млтъ подастъ ро-
доу чловчкомоу · сѫдъ бо истина естъ ⁘
5b Милости гнѧ исплънъ землѣ ⁘
Бгъ бо млтиѫ своеѫ исплъни въсѧ земѧ ·

похождь по неи҆ ⁘
6a Словесемъ г҃нимъ нб҃са ѹтвръдишѫ сѧ ⁘
Х҃омъ бышѫ въсѣческаа҆, и҆ силы неб҃скы-
ѫ҆ · ꙗ҆ко въ ѡ҆ц҃и съи҆, и҆ съ ѡ҆ц҃емъ ⁘
6b ’Н д҃хомъ оустъ е҆го въсѣ сила и҆хъ ⁘
Рече бо словомъ и҆ бышѫ ⁘
7a Събираѫ҆ ꙗ҆ко въ мѣхъ воды морьскыѫ҆ ⁘
Ть бо творитъ наплънѣти сѧ ѡ҆блакомь
ѿ морѣ воды ꙗ҆ко мѣхомъ · разоумѣ
же кръщенне҆ · како по въсеи҆ въселенѣ-
и҆ стоѫ҆тъ маа҆нне҆мъ б҃не҆мъ съдръжи-
ми воды ⁘
7b Полагаѫ҆ въ скровищихъ бездны ⁘
Скровища сѫтъ кр҃щенне҆ ⁘ ꙗ҆ко въ томь
лежѫтъ непостижныѧ҆ таи҆ны · бе-
здны же ꙗ҆ко бечислъныи҆ ⁘
8a Да оубои҆ть сѧ г҃а въсѣ землѣ ⁘
Въсѣ землънаа҆ мѫдростъ да оубои҆ть сѧ
г҃а · ꙗ҆ко ѡ҆ немъ оупражнѣе҆ма ⁘
8b Ѿ него же подвижѫть сѧ въси живѫще-
и҆ по въселенѣи҆ ⁘
’Еже по въсеи҆ въселенѣи҆ ѡ҆брѣтаѫ҆щеи҆
сѧ бѣси · кр҃щенне҆мъ проганѣе҆ми
сѫтъ · тѣмьже г҃летъ да подвїжѫ҆т сѧ ⁘
9a ’Ꙗко ть рече и҆ бышѫ ⁘
Воды по въсеи҆ твари ⁘
9b Ть повелѣ и҆ създашѫ сѧ ⁘
Кр҃щениꙗ҆ по въсеи҆ въселенѣи҆ ⁘
10a Г҃ъ разарѣе҆тъ съвѣтъ ѧ҆зыкъ ⁘

Демоньскаꙗ дѣꙗ̀ньства ·⁘·
10b Ѿмета́ѥть же мыслъ людеѝ, ѝ ѿмета́-
ѥтъ съвѣтъ кнѧзъ ·⁘·
Жидовьскыхъ людн, ѝ кнѧзъ · ꙗ̀кѡ̀
5 зла съвѣщавъ҃шѧ ·⁘·
11a Съвѣтъ же гн҃ъ въ вк҃ъ прѣбыва́ѥтъ ·⁘·
Ѥже бо съвѣща хс҃ · съдѣа́ спсе҃ннѐ улв҃ѣ-
комъ, ѝ прѣбыва́ѥтъ въ вѣкъ ·⁘·
11b Мысли ср҃ца е́го въ родъ ѝ родъ ·⁘·
10 Древле бо ѝ прѣдревле · съвѣща таѝнѧ
сна̀ съдѣа̀ти ·⁘·
12a Блж҃енъ а̀зыкъ е́моуже е́стъ гъ҃ бг҃ъ е́го ·⁘·
Люднѐ вѣрныѝ ѿ а̀зыкъ вѣровавшеѝ ·⁘·
12b Люди а̀же ѝзбра въ достоа̀ннѐ себѣ ·⁘·
15 Такожде ѝже ѿ а̀зыкъ, тъѝ бо ѝзбра
блж҃дж҃ша̀ · ѡ̀ ннхъже гл҃етъ, людї-
е́ достоа̀ннѐ мое́ ·⁘·
13a Съ нб҃се прнзрѣ господъ ·⁘·
Прнзрѣ бо ѝ мл҃сръдовавъ улв҃ка, съше-
20 дъ съ нб҃се ·⁘·
13b Ендѣ въсѧ сны̀ улв҃уьскы ·⁘·
Ꙗко бг҃ъ въсѣхъ посѣтилъ е́стъ ·⁘·
14a Съ готова[94] жилища своего ·⁘·
Съ лонѣ ѡу҃ѣ ·⁘·
25 14b Прнзрѣ на въсѧ живж҃ша̀ на земли ·⁘·
Еъсѧ улв҃кы по унслоу вѣстъ ꙗ̀ко бг҃ъ ·⁘·
15a Създавы е́дннъ ср҃ца ѝхъ ·⁘·
Ѥдномоу комоуждо ср҃це е́дино давъ ·⁘·
15b Разоумѣваж҃ѝ въсѣ дѣла ѝхъ ·⁘·

[94] Вм. готовааго.

ꙗ҆ко бѣ̀ъ бо въсѣхъ, помышленна҆ съвѣстъ,
и҆ дѣла видѣть ·⁘
16a Не спа҆се́ть сѧ цр̀ъ многоѫ́ снлоѫ́ ·⁘
Дна҆волъ, мьнѣ́а҆ше бо ѡ҆бладати ѹлвѣ-
ѹьствомъ · ѡ҆бѣщаваѫ́ снлѫ въсѣмъ ·
а нн самъ себе спсѐ, нн вѣровавъ́шнхъ,
въ нъ ·⁘
16b ꙗ҆Нсполннъ не спсѐть сѧ множьствомъ кр̀-
пости своего́ѫ́ ·⁘
Тьжде, гла́а҆ше бо, а҆ко надъ звѣздамїи
поставлѧ прѣстолъ свои́, и҆ паде же сѧ ·
се же и҆ ѡ҆ голна́дѣ събыстъ сѧ ·⁘
17a Лъжъ конъ въ спсѐнне́ ·⁘
Дна҆вола, а҆ко а҆здѧща по въсе́и҆ земли ·
и҆ на въсѧ рьжѫ́ща, прѣлъга бо въсѧ вѣ-
ровавъ́шѫ́ѫ́ е҆моу́ ·⁘
17b Въ множьствїи же снлы своего́ѫ́ не спсѐтъ́ сѧ ·⁘
Многа бо е҆го снла нѫ соу́етна ·⁘
18a Се ѡ҆у҃ѝ на боѫ́щѫ́ѫ́ сѧ е҆го ·⁘
На въсѧ праведныѫ́ вѣровавшѫ́ѫ́ въ
нъ · и҆ боѫ́щѫ́ѫ́ сѧ е҆го ·⁘
18b ꙗ҆Н на оупьваѫ́щѫ́ѫ́ на мл̂ть е҆го ·⁘
Праведнїи въсн и҆ мѵ̀нцн · е҆лнко и҆звѣ-
сто и҆ и҆стнн҃но оупьвашѫ на нъ ·⁘
19a ꙗ҆Нзбавнтн ѿ̀ съмр̀тн дш̀ѫ́ и҆хъ ·⁘
Ѹювьстьвныѫ́ съмр̀тн, и҆ разоумныѫ́ ·
и҆ грѣховныѫ́ ·⁘
19b ꙗ҆Н прѣпнтѣтн а҆́ въ гладъ ·⁘
Въ ѹювьстьвенъ и҆ разоуменъ ·⁘

20a Д҃ша же наша чѣетъ господа ⁘
М҃къ и елико х҃а ради скръби приемлѧть ⁘
20b Ꙗко помощникъ и защитителъ н҃шъ є҃ ⁘
Сирѣчь, х҃с праведнымъ ⁘
21a Ꙗко ѡ немъ възвеселитъ сѧ срдце наше ⁘
Ꙗко мьздѫ достоинѫ приемлѧще пра-
ведниї ⁘
21b И въ имѧ его с҃тое оупьвахомъ ⁘
С҃тии ꙗко оупьваниемъ сп҃сьше сѧ ⁘
22 Бѫди г҃и мл҃тъ твоꙗ на насъ ꙗкоже оу-
пьвахомъ на тѧ ⁘
Праведнии съ дръзновениемъ, мъзды
просѧще, троуда животнаго ⁘
※ пл҃мъ, дв҃двъ · л҃г · егда измѣни ли- ※
※ це свое прѣдь авїмелехомъ · и ѿпоу- ※
※ сти ї, и изїде · сказаетъ дв҃дъ хотѧ- ※
※ щѫ сп҃сти сѧ · ꙗко самъ замышле- ※
※ ниемъ сп҃се сѧ · съ бо҃ пл҃мъ, весъ оу- ※
※ чительства исплънъ естъ, и оуче- ※
※ ниꙗ, на б҃гочьстие подвизаѫщимъ ※
※ сѧ · и ѡ кръщениї ⁘ ※
2a Бл҃вѧ г҃а на въсѣко врѣмѧ ⁘
Не на етеро врѣмѧ · нѫ въсегда б҃гооуго-
дно живѫщеи · бл҃вѧще не прѣстаѫ҃т ⁘
2b Вынѫ хвала его въ оустѣхъ моихъ ⁘
Нощъ бо и д҃нъ не прѣстаѫтъ праведъ-
нии · беспрѣстани, б҃а поѫще ⁘
3a Ѡ г҃и похвалитъ сѧ д҃ша моꙗ ⁘
Похвалѫ ѿ б҃га приемлѧще, въсѣка

д҃ша чисто живѫщи ⁘
3b Да оуслышѫтъ кротьци и҆ възвеселѧт сѧ ⁘
Ѥлико младеньствоуѫ҆тъ д҃шеѫ҆, и҆ по-
жишѫ · сї слышавше б҃га г҃лѧща ·
на комъ почиѫ҆ нѫ на кротьцѣмъ, и҆
млъчѣливѣмъ · веселѧть сѧ оупь-
ваниѥ҆мъ оукрѣплѣѥ҆ми ⁘
4a Възвеличите г҃а съ мноѫ҆ ⁘
Пр҃рокъ оуститъ вѣрьныѫ҆ ⁘
4b Н҆ възнесѣмъ и҆мѧ ѥ҆го въкоупѣ ⁘
Съгласно бо праведни величѣѫ҆тъ,
славѧще и҆мѧ б҃иѥ҆ въкоупѣ · сирѣчь
по въсѧ д҃ни ⁘
5a Възискахъ г҃а и҆ оуслыша мѧ ⁘
Ѿ лица чл҃вчѣ б҃ъ въпиѥ҆тъ кь ѡ҆ц҃оу ·
ѡ҆бразъ бываѫ҆ вѣрьнымъ ⁘
5b Н҆ ѿ въсѣхъ скръбнї моихъ и҆збави мѧ ⁘
Съ вѣроѫ҆ и҆ страхомъ б҃иѥ҆мъ призїва-
ѫ҆щѫѧ҆ · и҆збавлѣѥ҆тъ ѿ въсѣкоѫ҆
скръби ⁘
6a Пристѫпите кь немоу и҆ просвѣтите[95] сѧ ⁘
Оущениѥ҆ с҃тго д҃ха на кръщениѥ҆ ⁘
6b Н҆ лица ваша не постыдѧть сѧ ⁘
Кто бо вѣрова б҃гови, и҆ постыдѣ сѧ ⁘
ѥ҆лици бо прии҆мѫтъ кръщениѥ҆,
въ д҃нъ ѡ҆нъ не постыдѧть сѧ ⁘
7a Нищии҆, съ҆ възва ⁘
Х҃с на кр҃тѣ, волеѫ҆ бо ѡ҆бнища, б҃га-
ть сыи҆ ⁘

[95] тн лигатура.

7b ’Н г҃ъ оуслыша и҆ ⁘
Ѿц҃ъ, с҃на рекꙑша, ѡ҆ч҃е прослави мѧ · рече
бо и҆ прославихъ, и҆ пакы прославлѧ ⁘
7c ’Н ѿ въсѣхъ скръбни҆ е҆го сп҃се и҆ ⁘
’Єже навѣсѧ на нъ жидове ꙗ҆ко мьнѣ-
хѫ · ѿ въсѣхъ же свободь бѣ ꙗ҆ко б҃ъ ⁘
8 ’Ѡплъчитꙑ сѧ аг҃глъ г҃нъ ѡ҆кр҃тъ боѫщї-
и҆хь сѧ е҆го, и҆ и҆збавить ѧ҆ ⁘
Тьгда ѡ҆ и҆ср҃ли, н҃нѣ же ѡ҆ вѣрꙑныхъ
х҃с · ꙗ҆ко велика съвѣта аг҃глъ ⁘
9a Въкоусите и҆ видите ꙗ҆ко бл҃гъ г҃ъ ⁘
’Ѡ приѧ҆тїи҆ тѣла и҆ кръве х҃ви ⁘
9b Бл҃женъ мѫжь и҆же оупьвае҆тъ на нъ ⁘
’Єлико въкоусили сѫтъ б҃ни҆ таи҆ны ·
и҆ прѣбываѫ҆тъ въ нихъ неоукло-
нꙑно ⁘
10a Оубои҆те сѧ г҃а въси с҃тни҆ е҆го ⁘
Праведни҆, ти бо въ и҆стинѫ боѫ҆ть
сѧ бога ⁘
10b ’Ꙗко нѣстъ лишениꙗ҆ боѫщимь сѧ е҆го ⁘
Възискаѫщимъ бо г҃а · не лишитъ
и҆хъ благыхъ б҃ъ ⁘
11a Богатни҆ ѡ҆бнищашѫ и҆ възалꙑкашѫ ⁘
Жидове ѿпадꙑше въсѣхъ законꙑныхъ ·
начѧтькь, жрътꙑвъ, приношени҆ ⁘
11b А възискаѫщеи҆ г҃а не лишѫтꙑ сѧ въ-
сѣкого добра ⁘
Ѿ ѧ҆зыкъ ѡ҆бращьшеи҆ сѧ, тѣмь бо
дасть сѧ б҃гатꙑство бл҃гтное҆ ⁘

12 Придѣте чѧда послоушаи҆те мене стра-
хоу г҃ноу наоучѧ вы ⁘
Х҃с рече ап҃ломъ · тѣмъ бо прѣдастъ
славныѭ таи҆ны ѡ҆ч҃ѧ ⁘
13 Кто е҆стъ чл҃вкъ хотѧи҆ животоу, любѧ
д҃ни видѣти добры ⁘
Х҃с ꙗ҆ко г҃ъ страшныхъ д҃ни ѡ҆нѣхъ · въ
нихъ лежѫть скровища блг҃тнаа҆ ⁘
14 Оудръжи ѧ҆зыкъ свои҆ ѿ зла, и҆ оустнѣ
свои҆ не г҃лати лъсти ⁘
Х҃с, того бо ѧ҆зыкъ непримѣсенъ злѣхъ ·
и҆ оустнѣ не г҃лѧщи льсти по и҆стинѣ ⁘
15a Оуклони сѧ ѿ зла и҆ створи добро ⁘
Въсѣкомоу чл҃вкоу г҃летъ, подвизаѭ-
щомоу сѧ на б҃нѭ ⁘
15b Възищи мира и҆ пожени ї ⁘
Сирѣчь възищи · и҆ ѡ҆брѣтъ не ѿстѫ-
пи, нѫ по немъ ходи · х҃с бо е҆стъ мїръ ⁘
16 Ѡ҆ч҃и г҃ни на праведныѧ҆ · и҆ оуши е҆го въ
мл҃твѫ и҆хъ ⁘
Ѿ праведныхъ бо въсѣхъ, не ѿлѫчѣе҆-
тъ сѧ б҃гъ · нѫ ѡ҆ч҃и е҆го оутвръжденѣ
е҆сте на нѧ ⁘
17a Лице же г҃не на творѧщѫѧ҆ злаа҆ ⁘
На бѣсы, ти бо въселенѫѭ҆ зьлъ наплъ-
нишѫ · и҆ на въсѣхъ възискаѭщи҆х и҆хъ ⁘
17b Потрѣбити ѿ землѧ памѧть и҆хъ ⁘
Оуже бо к томоу на земли власти не
и҆мѧтъ · нѫ на а҆е҆рѣ парѧтъ тькмо ⁘

18a Възвашѫ праведниї, и҆ г҃ъ оуслыша ѫ҆ ⁘
Въ и҆стинѫ бо праведниї, вынѫ възвашѫ
кь б҃гоу ⁘
18b ’Н ѿ въсѣхъ печѣли-и҆хъ и҆збави ѧ҆ ⁘
Не бес печѣли бо с҃тни҆ пожишѫ на земли,
и҆ ѿ въсѣхъ же и҆збавлени бышѫ ⁘
19 Близъ е҆стъ г҃ъ съкроушенымъ срⷣцемъ · и҆
смѣреныѭ҆ д҃хомъ сп҃сетъ ⁘
Тьⷯ, г҃летъ ѡ҆ нихьже х҃с рече · бл҃женї
нищии҆ д҃хомъ, ꙗ҆ко тѣхъ е҆стъ цр҃во не-
бесꙑское҆ ⁘
20 Многы скръби праведнымъ · и҆ ѿ въсѣхꙑ
и҆хь и҆збавить ѧ҆ г҃ъ ⁘
’Ѡ тѣхъ бо речено е҆стъ · въ поустынѣхъ
скытаѭ҆ще сѧ, и҆ въ горахъ, и҆ въ врътꙑ-
пѣхъ, и҆ въ пропастехъ землънихъ ·
лишаѭ҆ще сѧ, скръбѧще ѡ҆злоблени ⁘
21a Съхранѣе҆тъ г҃ъ въсѧ кости и҆хъ ⁘
Г҃леть же и҆ м҃ⷱкы, ти бо скръбъ въсѧ ѿ-
ложишѫ, вѣнꙑчѣни б҃гомъ ⁘
21b Ни е҆дина ѿ нихъ не съкроушитꙑ сѧ ⁘
Сирѣчь ꙗ҆ко б҃гомъ храними ⁘
22a Съм҃ртъ грѣшникомъ люта ⁘
Жидовомъ, сирѣчь ꙗ҆ко съмрътиѧ҆ бе-
зьвѣрꙑствиꙗ҆ оумрѣшѫ · е҆ѧ҆же ничто-
же е҆стъ лютѣи҆ше ⁘
22b ’Н ненавидѧщеи҆ праведнаго прѣгрѣ-
шѫтъ ⁘
Възненавидѣвꙑше праведнаго · и҆ ѡ҆-

правдаѫ҆ще нечьстиваго · е҆же сѫть жи-
довьсьци ѡ҆троци ⁘
23a ’Избавитъ г҃ъ д҃шѫ рабъ свои҆хъ ⁘
Ѿ съмр҃ти невѣрьствиꙗ҆ ⁘
23b ’И не прѣгрѣшѫтъ въси оупьваѫ҆щеи҆
на нъ ⁘ слава ⁘
Не въпадѫтъ, сирѣчь, въ злочьстие҆ не-
вѣриꙗ҆ · е҆же е҆стъ прѣгрѣшение҆ велїко ⁘
※ пл҃мъ дв҃двъ · л҃д · сирѣчь хв҃ъ · въ не- ※
※ го бо и҆ ѡ҆ немъ, пл҃мъ съ҃, весъ лежи- ※
※ тъ · и҆ ѡ҆ мѫцѣ ⁘ ※
1 Сѫди г҃и ѡ҆бидѫщимь мѧ · възбрани
борѧщиїмь сѧ съ мноѫ҆ ⁘
Бл҃годѣе҆ми жидове ѿ х҃а, на ѡ҆бидѫ оу-
клонишѫ сѧ · бранъ на г҃а двигьше ·
ꙗ҆коже и҆ бѣси на адама, сего ради кь
ѡ҆ц҃оу въпие҆тъ ⁘
2 Прими ѡ҆рѫжие҆ и҆ щитъ и҆ въстани въ
помощъ мнѣ ⁘
Адамъ рече кь г҃оу · прими ѡ҆рѫжие҆ кр҃ь-
стное҆, и҆ щитъ въскр҃сениꙗ҆, и҆ помо-
зи ми · сими бо побѣди, диꙗ҆вола, и҆
сп҃се чл҃вка ⁘
3a ’Исоуни ѡ҆рѫжие҆ и҆ заври, прѣдь гонѧщї-
ми мѧ ⁘
’Ꙗви силѫ твоѫ҆ въсѣмъ врагомъ твои҆-
мъ · ѡ҆рѫжие҆ бо сила сказае҆ть сѧ · ꙗ҆-
ви оубо силѫ твоѫ҆, и҆ ѡ҆боуздаи҆ сихъ
паствинѫ · и҆ ѡ҆нѣхъ крамолы · ѡ҆-

боѥ бо бѣси творѧтъ на чл҃вка ⁘
3b Рьци д҃ши моѥи сп҃сениѥ твоѥ ѥсмъ азъ ⁘
Се бж҃тво г҃летъ, г҃ъскомоу чл҃вкоу · ѥго-
же въсприѧтъ, съмотръливно, ѥже
ѥстъ адамови ⁘
4a Да постыдѧть сѧ, и посрамлѣѫтъ сѧ и-
скѫщеи д҃шѫ моѥѫ ⁘
Жидовьсци ѡтроци, ти бо пооучишѫ
сѧ съм҃рти сп҃совѣ ⁘
4b Да възвратѧтъ сѧ въспѧтъ и постыдѧ-
тъ сѧ · мыслѧщеи мнѣ злаа ⁘
Възвратишѫ бо сѧ въспѧтъ жидове
посрамлени · помысливъше на х҃а ѧ-
зы, и распѧтиѥ ⁘
5a Да бѫдѫтъ ꙗко и прахъ прѣдь лицемъ
вѣтроу ⁘
Ꙗкоже прахъ расыпоуѥть сѧ вѣтромъ
по лицоу земли · тако жидове расы-
паны бышѫ по въсемоу лицоу земл҃ѧ ⁘
5b Н аг҃глъ г҃нъ стѫжаѧ имъ ⁘
Аг҃глъ бо великаго свѣта х҃с, стѫжа-
ѧ имъ слово, ѥже г҃ла х҃с · и поженетъ
ѧ тьма ⁘
6a Бѫди пѫтъ ихъ тьма и плъзькь ⁘
Не сташѫ бо помышлениа ихъ, въ въ-
сѣхъ пѫтехъ ихъ · нѫ въ въсѣхъ и-
хъ бы҃, горе, горе · ꙗкоже ѥстъ писано ⁘
6b Н аг҃глъ г҃нъ поганѣѧ ѧ ⁘
Єгда падѫ кости ихъ въ пꙋстыны,

гонѣаше бо ѧ҆ ѡ҆ржжнѥ̀ разꙋмноє̀ ·꙳·
7a ꙗ҆Ко безъ оꙋма съкрышѧ мнѣ пагоꙋбѧ
сѣтн своѥ̀ѧ ·꙳·
Гробь г҃летъ, въ немꙑже ꙗ҆ко мьнѣхѧ ѝ-
стлѣтн плъти вл҃ꙋнѣѝ · сн же не ѝстꙑ-
лѣ, ꙗ҆ко бж҃твомъ съдръжима · тѣ-
мь же бы҃ ѝмъ, сѣтъ крѣпꙑка, ѝ растьлн ѧ҆ ·꙳·
7b Въсоꙋѥ̀ поносншѧ д҃шн моѥ̀ѝ ·꙳·
Гл҃ше аще бн былъ съ ꙋл҃вкъ ѿ̄ б҃га,
не бн разарѣлъ сѧботы, въсоꙋѥ̀ же гл҃а-
тъ · ꙁанеже внны на немъ нн ѥ̀дно-
ѧ҆ нѣстъ ·꙳·
8a Да прндетъ ѝмъ сѣтъ ѧ҆же не съвѣдѧ̄ ·꙳·
К҃ртъ, тѣмꙑ бо съкроꙋшенн бышѧ ·
тн же не разꙋмѣѧ҆хѧ · ꙗ҆ко на сѧ съ-
дѣлалн сѧтъ кр҃та ·꙳·
8b ꙗ҆Н льстъ ѧ҆же съкрышѧ ѡ҆быметъ ѧ҆ ·꙳·
Гробь вл҃ꙋны, въ немꙑже мнѣхѧ съкꙑ-
рытн ꙗ҆ко м҃ртва сп҃са · ѝ въ немъ оꙋ-
важѧ ꙗ҆ко въ сѣтн ·꙳·
8c ꙗ҆Н въ сѣтъ да въпадѧтъ въ нѧ ·꙳·
Сѣть бо мѧжоꙋ своѝ оустнѣ · хотѧщ҃[96]
бо оуловнтн лъстнѧ҆ г҃а · ѝ самн въ
сѣтъ въпадѧ ·꙳·
9a Д҃ша же моꙗ̀ въздрадоꙋѥ̀тъ сѧ ѡ҆ г҃н ·꙳·
Г҃ъскаго ул҃вка ѡ҆ бж҃твѣ ·꙳·
9b Насладнтъ сѧ ѡ҆ сп҃сеннѝ ѥ̀го ·꙳·
ꙗ҆Ѡц҃ꙋ ѡ҆ сп҃сенн с҃на ѥ̀же съдѣа҆ ·꙳·

[96] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э̀.

10a Въсѧ кости моѫ̀ рекѫтъ г҃и, г҃и кто подо-
бенъ тебѣ ⁘
Вѣрꙑнии̇ въси славѧще б҃а, ѡ̀ нихъже съ-
дѣа̀ · кости бо б҃иѫ̀ сѫтъ чл҃вкъ, е̇го-
же въсприѧ̀тъ ⁘
10b Ѝзбавлѣѫ̀ нища и̇зꙑ рѫкы крѣпꙑкы̑х е̇го ⁘
Адама и̇зꙑ рѫкы крѣпꙑкыхъ е̇го бѣсовъ ⁘
10c Ѝ нища и̇ оуб҃га ѿ расꙑхыщаѫщихъ е̇го ⁘
Такожде ѿ бѣсъ, ти бо расхытишѫ въ-
се б҃гатьство чл҃вчьско ⁘
11 Въставꙑше на мѧ свѣдѣтеле неправе-
дни, и̇хьже не вѣдѣхъ въпрашахѫ м҃ ⁘
Жидовꙑсци ѡ̀троци, г҃лаа̀хѫ бо кь немꙋ
слѣзи съ кр҃та, и̇ вѣроуе̇мꙑ ти, ꙗ̀ко
ти е̇си х҃с · ѡ̀нь же ѡ̀ставити сп҃сенї-
ꙗ̀ не хотѣа̀ше ⁘
12a Въздаа̀хѫ ми злаа̀ въз добраа̀ ⁘
Азь бо и̇сцѣлихъ недѫжныѧ̀ и̇хъ, ти
же хоулѣхѫ мѧ ⁘
12b Ѝ бещѫдне̇ д҃ши моеи̇ ⁘
Зѣло бо негодоваа̀хѫ вѣрꙋѫ̀щихъ, и̇
тьщаа̀хѫ сѧ възьбранѣти и̇мъ ⁘
13a Азь же вънегда ѡ̀ни, ѡ̀гавне̇ творѣхѫ
ми, ѡ̀блачѣа̀хь сѧ въ врѣтище ⁘
Ризы г҃летъ, ѧ̀же ношаа̀ше ꙗ̀ко м҃ртꙑ-
венъ чл҃вкъ плъти ради ⁘
13b Ѝ смѣрѣа̀хъ постомъ д҃шѫ моѫ̀ ⁘
Ѝзꙑвѣстоуѫ̀ въчл҃вчение̇, и поста не ѿ-
метаа̀ше сѧ ⁘

13c ’Н млⷭ҇тва моꙗ҆ въ нѣдра моꙗ҆ възⷣвратитⷣ[98] сѧ ⁘
Снрѣчь а҆ще и҆ млⷭ҇твѫ творѣа҆хъ ꙗ҆ко чло-
вѣкъ · нѫ млⷭ҇тва въ мнѣ бѣше · бⷭ҇ъ
бо сы, и҆номоу никомоуже млⷭ҇ити сѧ не
можаа҆ше ⁘
14a ’Ꙗко и҆скрънемоу ꙗ҆ко братроу нⷭ҇шемоу
тако оугаждаа҆хъ ⁘
’Нюда, бѣ бо и҆скрънниї, ꙗ҆ко близь сы, ꙗ҆-
ко братръ, ꙗ҆ко апⷭ҇лъ · и҆ пооучи сѧ съ-
мⷭ҇рти господни ⁘
14b ’Ꙗко плачѧ и҆ сѣтоуѫ҆ тако смѣрѣа҆хⷣ сѧ
Потрѣба бо бѣ въсѣ творити, е҆лико въ-
чл҃вчению҆ подобаа҆ше · да не стѣнъ,
мьнима бѫдетъ таи҆на ⁘
15a ’Н ѡ҆ мнѣ възвеселишѫ сѧ и҆ събрашѫ сѧ ⁘
Събираниа҆ бо творѣа҆хѫ и҆ пїры · е҆гда
на хⷭ҇а съвѣщаваа҆хѫ злаа҆ жидове ⁘
15b Събрашѫ сѧ на мѧ раны и҆ не чюхъ ⁘
Не страдаа҆ше бо бжⷭ҇тво, бие҆моу чл҃вкꙋ
15c Раздѣлишѫ сѧ и҆ не оумилишѫ сѧ ⁘
’Ѡви бо и҆хъ хотѣа҆хѫ да бы живъ былъ,
вѣроуѫ҆ще въ нъ · ѡ҆ви же въпиꙗ҆хѫ
да распѧтъ бѫдетъ то ї, тако не оумї-
лишѫ сѧ ⁘
16a Мѫчишѫ мѧ, подражашѫ мѧ, подра-
жание҆мъ ⁘
Бїꙗ҆хѫ бо и҆, и҆ гл҃аа҆хѫ е҆моу · проръци
кто е҆стъ оудареи҆ тѧ · ѡ҆ви же плъва-
хѫ на нъ оуничижаѫ҆ще и҆ ⁘

[97] В горното поле – · ѳ҃ ·
[98] ти лигатура.

16b Скрежеташѫ на мѧ ꙁѫбы своими ⁘
Скрежетаахѫ бо ꙁѫбы на г҃а жидове ·
ꙁавистиѧ горѧще ⁘
17a Г҃и кьгда оуꙁриши ⁘
Гл҃съ адамовъ съ҃ ⁘
17b Оустрои д҃шѫ моѧ ѿ ꙁлобы ихъ ⁘
Ноужда бо оуже ꙗвити величиꙗ бж҃тъ-
ва · и ꙁлобѫ ихъ оусоуетити ⁘
17c Ѿ львъ иночѧдѫѭ моѫ ⁘
Ѿ бѣсъ д҃шѫ адамлѧ · ѿ лица бо его
въсѣ творитъ б҃огъ ⁘
18a Исповѣмь сѧ тебѣ г҃и въ цр҃кви мноꙁѣ ⁘
Адамъ рече, тьгда исповѣмь сѧ те-
бѣ, въ сконченїи, многа бо тьгда
бѫдетъ ⁘
18b Въ людехъ тѧжьцѣхъ въсхвалѧ тѧ ⁘
Тьгда въ множьствѣ бесчислънѣ ·
естъ же разоумѣти, и люди сѫщѫ-
ѧ ѿ ѧꙁыкъ · ꙗко многы, и въ и-
стинѫ вѣровавьшѫ ⁘
19a Да не порадоуѫть ми сѧ враждоуѫ-
щеи мене бес правды ⁘
Что бо ѧдѣ печѣли, х҃с жидомъ съ-
твори · ꙗко враꙁи емоу бышѫ ·
тѣмьже бес правды враждоуѫще
не порадовашѫ сѧ · на нѣже (!) оупь-
вашѫ, есть же съ҃, гл҃съ адамлъ ⁘
19b Ненавидѧщеи мене беꙁ оума · и по-
миꙁаѧщеи ѡч҃има ⁘

[99] В горното поле – · ї ·

Помнѕаа҆хѫ бо дрꙋгъ дрꙋгꙋ · кто что и҆хъ
на х҃а възг҃летъ · ненавистъ неправе-
днѫ, и҆ соуе҆тнѫ и҆мѧще ⁘
20 Ꙗ҆ко мнѣ оубо мирьно г҃лаа҆хѫ, и҆ на гнѣвъ
лъсти помышлѣа҆хѫ ⁘
Ꙗ҆ко лъстиви бо мирьно г҃лаа҆хѫ, г҃лѧще
е҆моу · оучителю вѣмы ꙗ҆ко и҆стиненъ
е҆си · и҆ пѫти б҃ию въ и҆стинѫ оучиши
достои҆ ли дати данъ кесареви, ѡ҆нї же
бѣхѫ лъсти плъни и҆ гнѣва ⁘
21a Рашириш ѫ на мѧ оуста своꙗ҆ ⁘
Мнѣхѫ бо безоумие҆мъ и҆хъ оуделѣти,
и҆ радостни бываа҆хѫ ⁘
21b Рѣшѫ бл҃го же бл҃го же видѣсте ѡ҆чї н҃ши ⁘
Мнѣшѫ и҆справити безаконие҆ свое҆, не
вѣдѧще ꙗ҆ко б҃гоу противлѣѫ҆ть сѧ ⁘
22 Видѣль е҆си г҃и не прѣмлъчи · г҃и не ѿ-
стѫпи ѿ мене ⁘
Ꙗ҆ко м҃лѧ сѧ ѡ҆ц҃оу с҃нъ, ѡ҆ людехъ жидо-
вьскыхъ · негли ѡ҆братѧть сѧ ⁘
23a Въстани г҃и вънъми сѫдъ мои҆ ⁘
Адамъ рече по въскр҃сени къ г҃оу, сътво-
ри мнѣ прѧ ѡ҆скръблъшии҆хъ мѧ ·
тьгда бо сѫдъ демонъскы · ѿмещенъ
бысть ⁘
23b Б҃е мои҆ г҃и мои҆ на прѧ моѫ҆ ⁘
Что бо мьсти б҃иѫ҆ прѣлютѣе҆ · ли кто
съ б҃гомъ доблъ съпрѣти сѧ · что же
жидове на въскр҃сение҆ г҃лѧтъ ⁘

24 Сѫди ми г҃и по правдѣ твоеи · г҃и б҃е мои · и да не порадоуѫть ми сѧ ⁘
По въскр҃сении бо г҃ни еже изъ мр҃твыхъ · въсприѧтъ цр҃вие, славѫ, силѫ, чл҃вкъ · въ ньже ѡблѣче сѧ · и на н҃бса въшествие видѣвъше жидове, не порадовашѫ сѧ ⁘
25a Да не рекѫтъ въ срдцихъ своихъ бл҃го же бл҃го же д҃ши н҃шеи ⁘
Ѵ единако же жидове, и еще сего не възъмогошѫ · по въскр҃сени бо х҃вѣ · дꙋшѫ ихъ съмѧсѧ сѧ въ болѣзни ⁘
25b Ни рекѫтъ пожрѣхомъ и ⁘
Ни тѣхь бо силоѫ ꙗкоже мнѣхѫ, пострада г҃ъ · нѫ волеѫ своеѫ да сп҃сетъ чловѣка ⁘[100]
26a Да постыдѧтъ сѧ и посрамлѣѫть сѧ, въкоупѣ · радоуѫщеи сѧ зломъ моⷨ ⁘
Жидовьсъци ѡтроци, елико порадовахѫ сѧ съмр҃ти сп҃совѣ ⁘
26b Да ѡблѣкѫть сѧ въ стоудъ и срамъ · велъми г҃лѧщеи на мѧ ⁘
Жидове г҃лѧщеи такожде, ины сп҃се, себе ли не можетъ сп҃сти ⁘
27a Да възрадоуѫть сѧ и възвеселѧть сѧ, хотѧщеи правдѣ моеи ⁘
Вѣровавъшеи б҃гови, и приимъшеи мѫкѫ, и въскр҃сение х҃во · ти радꙋѫще сѧ веселѧтъ сѧ ѡ немъ ⁘

[100] тр лигатура.

27b ’Н гл҃ѧть вынѫ да въз҄велнчнт҄ сѧ г҃ъ ⁘
Вѣр҄ннї бо въсегда, велнчѣѫ̀щеи̑ б҃а
не прѣстаѫ̀тъ ⁘
27c Хотѧщеи̑ мнръ рабоу е̑го ⁘
Прни̑мьшеи̑ въсѣмъ срⷣцемъ мнръ
х҃въ, е̑гда рече мнръ мои̑ ѡ̀ставлѣѧ̀
вамъ ⁘
28a ’Н ѧ̀зыкъ мои̑ пооучнть сѧ правдѣ твое̑ї ⁘
Пр҃рочь ѧ̀зыкъ, и̑же не оу сѫщнхъ поучї-
лъ (!) сѧ е̑стъ ⁘
28b Весъ д҃нъ въ хвалѫ твоѫ̀ ⁘
Въсъ вѣкъ, д҃нъ бо г҃нъ, въ тысѧщѫ
лѣтъ · въ в҃кы оубо пое̑мы сѫтъ та-
и̑ны ⁘
※ въ коне҃ · пл҃мъ · л҃е · раба г҃нѣ дв҃да · ※
※ е̑лнко на ко҃нчнѣ х҃с творнти хотѣа̀- ※
※ ше · пр҃рокомъ проꙗ̀влѣа̀ше ⁘ ※
2a Рече законопрѣстѫп҄ннкъ да съгрѣ-
шае̑тъ въ себѣ ⁘
’Ѡ и̑ю̀дѣ г҃летъ, вънегда велнкыи̑ грⷣ-
хъ сътворн · болѣа̀ше бо въ себѣ
помышлѣѫ̀ · кымъ ѡ̀бразомъ прⷣ-
дастъ оучнтелѣ ⁘
2b Нѣстъ бо страха б҃на̀ прѣдъ ѡ̀чїма
е̑го ⁘
Прѣдь ѡ̀чнма бо свои̑ма, колнждо
зрѧ знаменни̑ х҃а и̑ б҃га · нн тако на-
и̑де е̑мъ страхъ б҃ни̑ ⁘
3a ’Ꙗко въ лъстн прѣд ннмъ ⁘

Прѣдь б҃гомь бо стоѫ̀ и̓мѣа̀ше въ себѣ
лъстъ · не помышлѣѧ̀ ꙗ̓ко ср҃цевѣ-
дꙑцоу прѣдъстои̓тъ ⁘
3b Ѡ̓брѣсти безаконие̓ и̓ възꙑненавїдѣти[101] ⁘
Не разоумѣ бо ꙗ̓ко безаконѫѫ̀ е̓го волѧ
г҃ъ съвѣдѣа̀ше, и̓ ꙗ̓ко ненависте-
нъ бѣ и̓ мръзъкъ ⁘
4a Г҃ли оусть е̓го безаконие̓ и̓ лъстъ ⁘
Лобзание̓мъ бо сп҃са прѣдаа̀ше г҃лѧ ·
радоуи̓ сѧ равꙑви, лъстъ крыѧ̀ ꙗ̓ко
непꙑщеваа̀ше ⁘
4b Не и̓зволи разоумѣти да ѹбл҃житъ ⁘
Не рачи бо покаа̀ти сѧ е̓же съдѣа̀ · толъ-
ми прославенъ ꙗ̓ко ап҃лъ · нѫ прѣ-
бываа̀ше въ злобѣ ⁘
5a Безаконие̓ помысли на ложи свое̓мъ ⁘
Присно бо и̓ю̓да на ложи, ꙗ̓ко въ безъ-
млъви сы, тьгда помышлѣа̀ше
како прѣдастъ г҃а ⁘
5b Ста на въсѣкомъ пѫти неблазѣ ⁘
Многа бо и̓сходища, вещиѫ̀ даа̀ше ·
въсѣ бо зла бѣхѫ, ꙗ̓ко ѿ диꙗ̓вола
наречена ⁘
5c Ѡ̓ злобѣ же не негодова ⁘
Не помысли бо зла сѫща помышле-
ниꙗ̀ · и̓ възненавидѣвъ раскаа̀ сѧ,
негодование̓ бо е̓стъ, ненавидѣнїе̓ ⁘
6 Г҃и на н҃бси мл҃ть твоꙗ̀, и̓стина тво-
ꙗ̀ до ѡ̓блакъ ⁘

[101] ти лигатура.

Въ тѣлѣ вл҃унн, въ немьже въселн сѧ ꙗ҆ко
въ нб҃сн бж҃тво · лн ї само тѣло нб҃ское҆
съврѣшн, сама мл҃тъ бн҃а҆ · ꙗ҆ко тѣ-
мъ помл҃ловав҆шн родъ улв҃уьскы · до ѡ҆-
блакъ · снрѣчь до ап҃лъ · ѡ҆блацн бо въ-
сежде ап҃лн · въ ст҃ыхъ книгахъ разоу-
мѣ҆емн сѫтъ · въ тѣхъ оубо сѫщна҆ ї-
стнна положнла ҆естъ ·⁘

7a Правда твоа҆ ꙗ҆ко горы бн҃ж҃ ·⁘

Непрѣложна бо н҆ непостнжнма правъ-
да бн҃а҆ · ꙗ҆ко горы неподвнжнмна҆ ·
сѫтъ же пр҃роцн, нхъже г҃лн прѣвъзв҆нѣ-
сѧ сѧ, н҆ възвелнчншѧ сѧ ·⁘

7b Сѫдьбы твоа҆ бездни многы ·⁘

Сѫдьбы бн҃ж҃ · законъ блг҃тны, н҆ слове-
са ҆е҆ульска҆а · бездни же, ꙗ҆ко нен҆слѣ-
дована таѥна съмотренна҆ ·⁘

7c Улв҃кы н҆ скоты спсешн г҃н ·⁘

Снрѣчь, не тькмо улв҃цн, нж н҆ скотн
въздадовашѧ сѧ, ѡ҆ пршествнї хв҃ѣ ·
҆есть же по въсемоу, улв҃цн оубо жндо-
ве законоу наказаннї · скотн же ѧ҆зы-
цн · н҆ ѡ҆бон҆ спсенн бышѧ, спсенне҆мъ
хв҃ѣмъ ·⁘

8a ’Ꙗко оумножнлъ ҆есн мл҃тъ своѧ҆ бє҃ ·⁘

Въсѣмъ ѿврѣзаа҆ше оубо, двери покаа҆-
нна҆ · да въсѧ помнлоу҆ѥтъ ·⁘

8b Сн҃ве же улв҃тн въ кровъ крнлоу тво-
ею҆ надѣѫ҆тъ сѧ ·⁘

Въсегда чл҃вчьскы родъ, въ кровъ, въчл҃-
вѣченнꙗ словесе и҆ б҃а, надѣѫ҆ще сѧ
сп҃саѫ҆ть сѧ · крилѣ бо б҃ни҆ плътъ
вл҃чна ⁘
9a Оупиѧ҆ть сѧ ѿ ѡ҆билиꙗ҆ домоу твое҆го[102] ⁘
Вѣрꙑнии҆ въ цр҃кви възвеселѧть сѧ ·
вл҃чнеѫ҆ кръвиѧ҆ напаꙗ҆е҆ми ⁘
9b ’Н потокомъ пищѫ твое҆ѫ҆ напои҆шї ѧ҆ ⁘
Потокъ мѣнитъ ѿ вл҃чнаго ребра и҆сте-
кꙑшнї, тѣснїнѫ многѫ ⁘
10a ’Ꙗко оу тебе е҆стъ и҆стоуникъ животоу ⁘
Такожде и҆стоуникъ г҃летъ, и҆стекꙑшѫ-
ѫ҆ ѿ сп҃са водѫ и҆ кръвъ ⁘
10b Въ свѣтѣ твое҆мъ оузримъ свѣтъ ⁘
’Єгда бо и҆зъ гроба и҆зиде свѣтъ и҆стї-
ны, тьгда въсѣка д҃ша вѣрꙑны-
хъ просвѣти сѧ ⁘
11a Пробави мл҃тъ твоѧ҆ вѣдѧщїмꙑ тѧ ⁘
Сирѣчь, въ в҃кы вѣкъ, мл҃тъ тво-
ѧ҆ подаждъ, вѣроуѧ҆щимъ въ тѧ ⁘
11b ’Н правдѫ твоѧ҆ правымъ ср҃цемъ ⁘
Въси бо е҆лико правымъ ср҃цемъ на-
дѣѫ҆тꙑ сѧ на г҃а · симъ правда х҃ва
непотрѣбима е҆стъ ⁘
12a Да не придетъ мьнѣ нога гръдынѧ ⁘
Гръдыни бо оу б҃га не оудварѣе҆ть сѧ
понеже въсе е҆стъ миръ ⁘
12b ’Н рѫка грѣшничѣ да не подвижи-
тъ мене ⁘

[102] тв лигатура.

Не възꙑмогѫ бо жидовьскы рѫкы[103], подꙑ-
вижати съвѣта словесе и бога ⁘
13a Тоу падѫ въси творѧщеи̑ безаконие̑ ⁘
Тоу, кꙑде, на х҃а · ѡ̑ немьже прѣтъкь-
ше сѧ жидове, съкроушишѫ сѧ ⁘
13b Ꙗ̑зꙑриновени бышѫ и̑ не могѫтъ стати[104]
Ѿриновени бо бышѫ жидове и̑ е̑лини ·
ѿ славы б҃нѫ̑, и̑ приѧ̑ти к томоу не
могѫтъ быти, за невѣрꙑствие̑ и̑хъ ⁘
※ слава · пл҃мъ дв҃двъ · л҃ѕ · х҃въ, възꙑ- ※
※ де бо книгы дв҃домъ х҃а наричѧтъ ※
※ ѡ̑ немъ оубо, и̑ ѡ̑ вѣроуѫ̑щихъ въ нꙑ ※
※ пр҃рочьство пл҃ма лежитъ ⁘ ※
1a Не ревноуи̑ лѫкавымъ ⁘
Вѣрꙑномоу чл҃вкоу, и̑ по б҃ни̑ заповѣ-
ди живѫщомоу, г҃летъ · да лѫкавы-
мъ чл҃вкомъ не завидитъ ⁘
1b Ни завиди творѧщимъ безаконїе̑ ⁘
Сирѣчь не оуподоби сѧ тѣмъ, и̑же ѡ̑-
билоуѫ̑ще, прѣзъ законъ творѧтꙑ
гръдынѧ ⁘
2 Зане ꙗ̑ко трѣва скоро и̑сѫхѫтъ, и̑ ꙗ̑-
ко зелиа̑ злакъ скоро ѿпадѫтъ ⁘
Въсѣ бо житеи̑скаа̑ неи̑звѣстна ·
и̑ въ мало врѣмѧ постоꙗ̑ние̑ и̑мѧ-
ща · ꙗ̑коже слава и̑ чьстъ, и̑ б҃гатꙑ-
ство · и̑ въсѣ ꙗ̑же прѣлъщаѫ̑тъ
чл҃вкы безоумныѫ̑ ⁘
3a Оупьваи̑ на г҃а и̑ твори бл҃гостынѧ ⁘

[103] рѫ лигатура.
[104] ти лигатура.

Въсѣхъ бо мирьскы҃х, боле е҆стъ ѹпова-
ние҆ е҆же на б҃а · и҆ е҆же творити съ и҆сь-
кръннмъ бл҃гостынѫ и҆ любовъ ⁘
3b ’Н насели ꙁемлѧ и҆ оупасеши сѧ въ б҃га-
тьствн-е҆-ѧ҆ ⁘
Кѫѫ҆ ꙁемлѧ, не ѡ҆ неи҆же ли е҆стъ речено,
вѣроуѫ҆ видѣти бл҃гаа҆ г҃нѣ на ꙁемлї
живыхъ, потръпи г҃а · трѣбѣ оубо
е҆стъ на тѫ ꙁемлѧ оумомъ присно
ꙁрѣти · и҆ оугоднаа҆ е҆и҆ дѣлати · да
оупасемь сѧ на неи҆ · сирѣчь възрадѹ-
е҆мь сѧ ⁘
4 Насладн сѧ г҃ви, и҆ дастъ ти прошенї-
е҆ срⷣца твое҆го ⁘
Вѣрьноу чл҃вкоу и҆ на б҃нѧ҆ сѫщоу е҆мѹ
г҃летъ · писано бо е҆стъ просите и҆
прии҆мете ⁘
5a Ѿкры къ г҃оу пѫтъ твои҆ ⁘
Сирѣчь ничьсоже дѣи҆, ꙗ҆же ѹтаи҆ти[105]
мьниши б҃а · е҆гоже никогдаже нѣ-
стъ оутаи҆ти сѧ · нѫ въсѣкъ пѫ-
тъ вѣрьнаго дръꙁновение҆ да и҆мать ⁘
5b ’Н оупьваи҆ на нъ и҆ ть сътвори҆тъ ⁘
Ть бо, ѿе҆метъ въсѣкѫ печѣлъ, не
ставитъ[106] бо, боѧ҆щихь сѧ е҆го ⁘
6a ’Нꙁведетъ ꙗ҆ко свѣтъ правдѫ твоѫ҆ ⁘
Сирѣчъ наведетъ на тѧ дръꙁновенї-
е҆мъ правдѫ · въꙁдаѫ҆ тебѣ мьꙁдѫ
въ свѣтѣ и҆стиньнѣмъ ⁘

[105] ти лигатура.
[106] Вм. ѡ҆ставитъ.

6b ’Н сѫдьбы твоѧ̀ ꙗ̀ко полꙋ҃дне ⁘
Въ свѣтѣ ѡ̀бои̑жде ни сꙑде ни тамо ѡ̀-
скѫдѣѫ̀тъ, нѫ силененъ (!) · г҃леть ж҃[107]
и̑ ѡ̀ распѧтии̑ · и̑ ѡ̀ мѫцѣ х҃вѣ · по-
лоуд҃не бо сѧ съдѣа̀ ⁘
7a Повини сѧ г҃ви и̑ оумолї и̑ ⁘
Съ гл҃съ адамовъ, оустѧ вѣрꙑныѫ̀ и̑
възꙑбоуждаѫ̀ · на ръвенне̑ б҃не̑, да б҃гоу
покорѧть сѧ, и̑ повинѫть сѧ · и̑ мл҃тꙑ-
вы е̑моу беспрѣстании̑ приносѧтъ ·
и̑ того да и̑мѧтъ помощника ⁘
7b Не ревноуи̑ спѣѫ̀щомоу пѫтемъ свои҃ ⁘
Сирѣчь вѣрꙑныи̑ чл҃вкъ да не скръби-
тъ · е̑гда видитъ е̑теры гобꙑзоуѧ̀щѫ
въ мирѣ · настоѧ̀щаа̀ бо смръдѧтꙑ
тлѣнне̑мъ ⁘
7c Чл҃вкоу творѧщомоу законопрѣстѫ-
пленне̑ ⁘
Зꙑде г҃летъ диꙗ̀вола, и̑ ходѧщѫѫ̀ по не҃ ⁘
8a Прѣстани ѿ гнѣва и̑ ѡ̀стави ꙗ̀ростꙑ ⁘
’Ѡбое̑ бо то, ѿ б҃а разлѫчѣе̑тъ ⁘
8b Не ревноуи̑ ꙗ̀ко лѫкавновати ⁘
Не завиди въ лѫкаваа̀, г҃летъ вѣрꙑноу ⁘
9a Зане лѫкавноуѫ̀щеи̑ потрѣбѧтꙑ сѧ ⁘
’Нюда лѫкаваа̀ помышлъ · ѿстѫпї
и̑ кромѣ бы҃ чиноу ап҃лъска ⁘
9b Тръпѧщеи̑ же г҃а ти ѡ̀бладаѫ̀тъ зе-
млеѫ̀ ⁘
’Ѡбѣщанѫѫ̀, е̑же е̑стъ раи̑ · ꙗ̀ко ап҃ли,

[107] Надредното є е обърнато наляво – э.

и҆ е҆лико симъ вѣровашѧ ⁘
10a ’Н е҆ще мало и҆ не бѫдетъ грѣшника ⁘
Пр҃рочьскыма ѡ҆чима зрѧ дв҃дъ гл҃аа҆-
ше · не по мнозѣ придетъ х҃с · и҆ по-
гыблетъ диꙗ҆волъ, и҆ к томоу не бѫ-
детъ ⁘
10b ’Н възищеши мѣста е҆го и҆ не ѡ҆брѧщ҃е-
ши ⁘
’Нщезе бо и҆ нѣстъ е҆моу к томоу мѣ-
ста въ чл҃вцѣхъ, х҃оу пришедъшоу ⁘
11a Кротъцнї же наслѣдѧтъ землѧ ⁘
Ап҃лы кь нимь же слово, бѫдѣте мѫ-
дри ꙗ҆ко зъмнѫ · и҆ кротъци ꙗ҆ко голѫ-
бие҆ · и҆ е҆лико и҆хъ послѣдовашѧ и҆мъ
наслѣдѧть породѫ · то бо е҆стъ земъ-
лѣ ѡ҆бѣщаниꙗ҆ ⁘
11b ’Н насладѧть сѧ на множествнї мїра ⁘
Тоу бо е҆стъ миръ, и҆ пища праведнї-
мъ ⁘
12a Назираетъ грѣшны праведнаго ⁘
Диꙗ҆волъ х҃а, назираше бо е҆го, мнѣ-
въ чл҃вка проста сѫща ⁘
12b ’Н поскрежещетъ на нъ зѫбы свои҆мї ⁘
’Нскаа҆ше бо е҆го съжъвати, и҆ пожрѣ-
ти ꙗ҆ко е҆дниного ѿ чл҃вкъ ⁘
13a Г҃ъ же посмѣе҆ть е҆моу ⁘
Х҃с видѣвъ е҆го немощъ, възъненави-
дѣ е҆го и҆ прѣзрѣ ⁘
13b Зане прозритъ ꙗ҆ко придетъ дънъ е҆го ⁘

Прозрѣа̀ше бо х҃с ꙗ̀ко б҃ъ · д҃нъ развращє-
ниꙗ̀ диꙗ̀волѣ ⁘
14a Ѡ҆рѫжие̑ и҆звлѣкошѫ грѣшьници ⁘
Бѣси, на х҃а, и҆ жидове въѡ̀рѫжаваѫ̀щ҃е[108]
сѧ ⁘
14b Налѧкошѫ лѫкъ свои̑ ⁘
Жидове свои̑хъ ѧ̀зыкъ, не оудръжавь-
ше на х҃а · ꙗ̀ко лѫка налѧчена ⁘
14c Състрѣлѣти нищаго и҆ оубогаго ⁘
Х҃а ꙗ̀ко на҃с ради ѡ̀бнищавьша, и҆ во-
льное̑ оубожьство и҆звольша ⁘
14d Заклати правыѧ̀ ср҃цемъ ⁘
Х҃а ть бо е̑динъ правъ по и҆стинѣ ср҃це-
мъ · г҃леть же и҆ ап҃слы ⁘
15a Ѡ҆рѫжие̑ и҆хъ вънидетъ въ ср҃ца и҆хъ ⁘
Ѡ҆рѫжие̑ сказае̑ть сѧ сила, сила же б҃и-
ꙗ̀ х҃с · тѣхъ же кр҃тъ ꙗ̀ко самѣмь
тѣмъ съдѣлавьшемъ и҆ · тѣмь же
жидовьскаа̀ ср҃ца растесана бышѫ ⁘
15b Н҆ лѫци и҆хъ съкроушѫть сѧ ⁘
Ѧ̀зыци и҆хъ съкроушишѫ сѧ, сирѣ-
чь оурѣзани бышѫ, двигьше сѧ на
бога ⁘
16 Лоуче малое̑ праведникоу паче б҃гатьс-
тва грѣшныхъ многа ⁘
Люблѣа̀ше бо вѣроуѫ̀щѫѫ̀ г҃ъ · аще
и҆ мало и҆хъ и҆наче бѣше · паче мно-
жьства люди жидовьскъ · ть бо
праведенъ е̑стъ по и҆стинѣ ⁘

[108] Надредното є е обърнато наляво – э.

17a ’Ꙗко мышьцѧ грѣшьныхъ съкрꙋшѫть сѧ ⁘
Жидовьскаа̀ сила, съкрꙋшишѫ бо сѧ · на б҃а рѫцѣ възьдвигьше ⁘
17b Оутвръждаѐть же праведьныѧ̀ г҃ъ ⁘
Ап҃лы, ꙗ̀ко въ мнозѣ страсѣ и̇ногда бывьшѫ · оутвръждаа̀хѫ же сѧ вѣроѫ̀ · такожде же и̇ въси праведници ⁘
18a Съвѣстъ г҃ъ пѫтъ непорочныхъ ⁘
Ап҃лкы, и̇же не и̇мѣшѫ порока въ дꙋшахъ свои̇хъ · пѫтие̇ же и̇хъ сп҃сению бышѫ въсѣкои̇ д҃ши · си проповѣдаа̀ше господъ ⁘
18b ’Н достоа̀ние̇ и̇хъ въ вѣкы бѫдетъ ⁘
Въ вѣкы бо бѫдетъ оучение̇ и̇хъ · е̇же е̇стъ достоа̀ние̇ вѣчно ⁘
19a Не постыдѧтьсѧ въ врѣмѧ люто ⁘
Въ врѣмѧ, въ неже прѣдь кнѧзи станѫтъ и̇ властелы, бие̇ми ѡ̀злоблѣе̇ми · тъгда же възношаа̀ше сѧ слава и̇хъ ⁘
19b ’Н въ д҃ни гладѣ насытѧть сѧ ⁘
Въ альчи и̇ жѫжди тръпѧще, ꙗ̀коже павелъ въпие̇тъ · бл҃годѣтиѫ̀ же тьгда питѣе̇ми д҃ховноѫ̀ ⁘
20a ’Ꙗко грѣшници погыбнѫтъ ⁘
Бѣси, сиѧ̀ бо по и̇стинѣ грѣшникы, книгы нарицаѫ̀тъ · си же въ

ꙗ҆вленіѐ хⷭ҇во погыбнѫшѫ ⁘
20b **В**раѕи же гⷭ҇нн коупно прославнтн сѧ їмъ и҆ въз҆нестн · и҆щезаѫ́ще ꙗ҆ко дїмъ и҆щезнѫтъ ⁘
Враѕи гⷭ҇нн жндове, е҆гда бо мьнѣшѫ лъжеѫ́ оудолѣв҆ше сѧ хⷭ҇оу · и҆ на высотѫ побѣды възлѣѕьше · тьгда ꙗ҆ко дымъ и҆щезнѫшѫ ⁘
21a **З**а҆е́млетъ грѣшны-и҆ не въз҆вращае́тъ ⁘
Днꙗ҆волъ, прне́млетъ бо хⷭ҇ва лъстѫ
оулⷦ҇вка · и҆ въземлѧ бⷭ҇братьство е҆го
е҆же ѡ҆ бⷭ҇ѣ · к томоу не ѡ҆слабнтъ
е҆моу въздрѣтн · и҆ їстрѣѕвѣтн на
пока҆ннѐ · се же творѧтъ гръднѝ,
и҆ прѣѕорнвнї оулⷦ҇вцн · въземлѧще
тоужда҆ и҆ не възвращаѫ́ще ⁘
21b **П**раведныѝ же милоу́е҆тъ и҆ да́е҆тъ ⁘
Хⷭ҇с ꙗ҆ко щедръ · по поданнѝ жнѕнн
оулⷦ҇вкоу · да́е҆тъ и҆ мъѕдѫ вѣр҆ным҆ ⁘
22a ᵛ**И**ко бл҆вѧще е҆го наслѣдѧтъ ѕемлѧ ⁘
Тръпѧщѝ, и҆ оугаждаѫ́щѝ, мⷧ҇лнтвоѫ́ бⷭ҇вн · въспрнн҆мѫтъ породѫ ⁘
22b **К**лънѫщѝ же е҆го потрѣбѧть сѧ ⁘
Хоулѧщѝ, ꙗ҆ко жндове, и҆ е҆лнни · и҆ е҆ретнуьс҆цн ѡ҆троцн · снѝ потрѣбл҃а҆ть сѧ ⁘
23a **Г҃** гⷭ҇а стопы оулⷦ҇вкоу и҆справѧть сѧ ⁘
Улⷦ҇вкоу, хⷭ҇оу · и҆же оулв҆ꙋ҆кы унънъ спⷭ҇а-
е́тъ · и҆ въсѣкомоу правед҆нникоу

ѝсправлѣѐть пѫтъ ⁘
23b ’Н пѫтъ ѐго въсхощетъ ꙁѣло ⁘
Х҃въ ꙗ҆ко ѝстинꙑна чл҃вка · пѫтъ бо
на ꙁеми сътвори волеѫ̀ ѡ҆ч҃еѫ̀ ⁘
24a Єгда сѧ падеть не разꙑбнѐть сѧ ⁘
Петръ паде сѧ оубо ѿвръженнѐмъ, не
разꙑби же сѧ вѣроѫ̀ нѫ прѣбы҃ цѣлъ ⁘
24b ’Ꙗко г҃ъ подъѐмлетъ рѫкѫ ѐго ⁘
Єгда възрѣвъ на петра х҃с · помѣнѫ-
въ оустраби ї ⁘
25a ’Юнъ быхъ ѝбо ѝ състарѣхъ сѧ, ѝ не вї-
дѣхъ праведника ѡ҆ставлена ⁘
’Н се х҃с, азъ рече ѝ при коньчинѣ вѣка
въплътихь сѧ, азъ ѝ прѣжде вѣ-
къ бѣхъ · ѝ не видѣхъ праведни-
ка ѡ҆ставлена · сирѣчь не прѣꙁь-
рѣхъ адама · нѫ въспрнѐмъ ѝ по-
миловахъ ⁘
25b Ни сѣмени ѐго просѧща хлѣба ⁘
Сирѣчь не ѡ҆ставихъ, ѝже ѿ ада-
ма гладемъ ѝстлѣти · нѫ плътꙑ
моѫ̀ дахъ ѝмъ на пищѫ ⁘
26a Весъ д҃нь милоуѐтъ ѝ ꙁаѐмъ даѐтъ
праведныѝ ⁘
Х҃с ꙗ҆ко б҃ъ ѿ вѣка, ѝ милꙋ̀ѐтъ ѝ пї-
таѐтъ · въ ꙁаѝмъ даѧ̀ ѐмоу ѿ себе
дыханиѐ ⁘
26b ’Н сѣмѧ ѐго въ бл҃вени бѫдетъ ⁘
Сѣмѧ б҃иѐ вѣрꙑниѝ, снї въ бл҃венї сѫтꙑ ⁘

27a Оуклони сѧ ѿ ꙁла и҆ сътвори добро ⁘
Слово се кь вѣрꙑноу чл҃вкоу е҆стъ ⁘
27b ’Н живи въ вѣкы вѣкоу ⁘
Вѣчно бо е҆стъ бѫдѫщихъ благъ на-
слажданиѥ҆ ⁘
28a ’Ꙗко г҃ъ любить сѫдъ, и҆ не ѡ҆ставитъ
прѣподобныхъ свои҆хъ ⁘
Въсе сѫдомъ, и҆ не нераждениѥ҆мъ
бываѥ҆моѥ҆, волѧ б҃нѫ҆ и҆ꙁꙑвѣщаѥ҆тъ ·
ап҃лы, и҆ е҆лико и҆ми наоучени бы-
шѫ · ꙗ҆ко наꙁи посилаѥ҆ми, и҆ не ли-
шаѥ҆ми ⁘
28b Въ вѣкы съхранѧть сѧ ⁘
Бесꙑ прѣмѣнениꙗ҆ бо слава и҆хъ, и҆ ко-
ньца не и҆мѧщи ⁘
28c Беꙁаконици же и҆жденѫть сѧ · и҆ сѣ-
мѧ неѵьстивыхъ потрѣбитꙑ сѧ ⁘
’Єлико ꙁаконоу б҃ню҆ не повинѫшѫ
сѧ, сѫтъ жидове и҆ вноуци и҆хъ ·
въсѫдоу и҆ꙁꙑганѣѥ҆ми ⁘
29a Праведници же наслѣдѧтъ ꙁемлѧ ⁘
Породѫ наслѣдѧтъ вѣровавꙑшеи҆,
пришествию҆ г҃а нашего ⁘
29b ’Н въселѧть сѧ въ вѣкы вѣкоу на н҃ѥи҆[110] ⁘
По прѣѫ҆ти бо праведникъ ꙁемлѧ
ѡ҆бѣщаниа҆ · кꙑ томоу не ѿи҆ме-
ть сѧ ѿ нихъ ⁘
30a Оуста праведнаго пооучѧть сѧ прⷣ-
мѫдрости ⁘

[109] В горното поле – · і҃ ·
[110] Надредното є е обърнато наляво – э.

Х҃ва, того бо ѹста прѣмѫдрости плъна
сѫтъ по и҆стинѣ ⁘
30b ’Н ѧ҆зыкъ е҆го възьг҃летъ сѫдъ ⁘
’Єлико бо оусти б҃ии҆ г҃лемо е҆стъ · прѣ-
мѣнениа҆ не прие҆млетъ, нѫ дѣ-
ломъ съвръшае҆ть сѧ ⁘
31a Законъ б҃га е҆моу въ срⷣци е҆го ⁘
Єлико бо рече х҃с, заповѣда мнѣ ѿц҃ь ·
подобае҆ть ми сътворити, и҆ съвръ-
шити ѫ҆ ⁘
31b ’Н не запⷭ҇нѫть сѧ стопы е҆го ⁘
Х҃вы и҆ въсѣкого праведника · на
б҃нѫ и҆справлѣѫщаго · неоукло-
нⷭ҇ны бо сѫтъ ⁘
32 Съматрѣе҆тъ грѣшны праведⷭ҇на-
го, и҆ и҆щетъ оумр҃твити и҆ ⁘
Диꙗ҆волъ х҃а, ꙗ҆ко проста чл҃вка съ-
мотривъ и҆ска е҆го пожрѣти ⁘
33a Г҃ъ же не ѡ҆ставитъ е҆го въ рѫкоу е҆гⷪ҇ ⁘
Невъзможно бо г҃ъскомоу чл҃вкоу
разлѫчити сѧ бж҃ⷭ҇тва ⁘
33b Ни ѡ҆сѫдить же е҆го е҆гда сѫдитъ є҆-
моу ⁘
Єгда бо хощетъ б҃ъ сѫдити диꙗ҆во-
лоу, не можеть диꙗ҆волъ протї-
вити сѧ г҃ви ⁘
34a Потръпи г҃а и҆ съхрани пѫты е҆го
Къ вѣрⷭ҇номоу чл҃вкоу слово ⁘
34b ’Н възⷭ҇несетⷭ҇ тѧ наслѣдити[112] землѧ ⁘

[111] В горното поле – · а҃і ·
[112] ти лигатура.

1 Ѥгда възн҃несеть сѧ ѿ зємѧ ѹл҃вкъ · тъ-
гда въспрінѧметь зємлѧ ѡбѣщан҃-
нѫ, є҆же є҆сть порода ·
34c Ѥгда потрѣбѧть сѧ грѣшн҃нцн оу-
5 зрнши ·
Бѣсн гл҃етъ, въ врѣмѧ скон҃чѣнна҆ ·
ꙗ҆ко хотѧтъ прѣдь ѡчнма праведны-
хъ · прѣданн бытн гє҆нѣ ·
35a Ѥндѣхъ неѹстнваго прѣвъзн҃носѧща
10 сѧ · н҆ высѧща, ꙗ҆ко кедрн лнван҃скыа҆ ·
Днꙗ҆вола гл҃етъ, ꙗ҆ко възн҃несе сѧ на ухо-
вѣѹьство, н҆долослоужєннє҆мъ · лнва-
нь бо въс҃де прнлага҆єть сѧ н҆долѣхъ ·
36 Ін мнмон҆дь, н҆ се не бѣ · н҆ възнскахъ є҆-
15 го н҆ не ѡбрѣте сѧ мѣсто є҆го ·
Ѥгда бо г҃ъ съннде съ кр҃та въ адъ, днꙗ҆-
волъ н҆ съмр҃тъ н҆щезнѫсте · н҆ не ѡ-
брѣте сѧ мѣсто є҆ю҆ к томоу, въ вѣ-
рн҃ныхъ · оупражнена бо бысте ·
20 37a Храннн незлобѫ н҆ внждъ правдѫ ·
Ѡ сею҆ бо вѣрн҃нн҆ оутвръждаѫть сѧ ·
37b Ꙗко є҆станъкъ[113] ѹл҃вкоу мнр҃ноу ·
Хв҃н бо ѡставленъ бы҃ ѹл҃къ спс҃енн-
є҆мъ · сн҃а бо ѹлвуѵка себе самъ нареуе ·
25 38a Законопрѣстѫпнцн же потрѣбѧ-
ть сѧ въкоупѣ ·
Бѣсн хо҃мъ, н҆ творѧщен҆ недо-
стоннаа҆ въкоупѣ ѡ҆ грѣсѣ сво-
є҆мъ ·

[113] Вм. є҆сть ѡстанъкъ.

38b ’Ѡстаньци же нечьстивыхъ потрѣбѧ҃т[114] сѧ ⁘
Чѧда е҆линьска, и҆ жидовьска, и҆ е҆рети-[115]
ческа, и҆ хоулⷭ҇никъ · ти погыбнѫ-
тъ, тьгда : и҆ ни въ чтоже въмѣ-
нѧть сѧ ⁘
39a Сп҃сениѥ же праведнимъ ѿ г҃а ⁘
Добрѣ живⷭ҇шихъ въ вѣрѣ х҃вѣ, па-
че же мч҃ници, ꙗ҆ко х҃а ради мч҃ени ⁘
39b ’Н ꙁащитителъ и҆мъ е҆стъ въ врѣмѧ
скръби ⁘
Апл҃омъ и҆ мч҃еникомъ, и҆ елико ꙁа х҃а
ꙁло пострадашѫ ⁘
40a ’Н поможетъ и҆мъ г҃ъ, и҆ и҆ꙁбавитъ ѧ҆ ⁘
По ѡ҆шествии҆ семъ, въꙁдаѫ҆ и҆мъ мь-
ꙁдѫ въ славѣ мноꙁѣ ⁘
40b ’Нꙁьметь ѧ҆ ѿ грѣшникъ ⁘
Ѿ бѣсъ и҆ ѿ лѫкавыхъ чл҃вкъ, праве-
дникы е҆лико и҆хъ по х҃ѣ подвиꙁаа҆-
ше сѧ ⁘
40c ’Н сп҃сеть ѧ҆ ꙗ҆коже оупьвашѫ на нъ ⁘
С҃тыѫ҆ въсѧ, е҆лико оупьваниѥ҆мъ вѣ-
чⷭ҇нихъ благъ съгрѣа҆шѫ сѧ ⁘
※ сла҃в · ка҃ѳ · ѕ҃ · пл҃мъ дв҃двъ, л҃ꙁ · въ въ- ※
※ споминаниѥ҆ ѡ҆ сѫботѣ · съ пл҃мъ е҆- ※
※ стъ пр҃рочьство ѡ҆ х҃ѣ · и҆ въспоми- ※
※ наниѥ҆ ѡ҆ сѫботѣ ѡ҆ноѝ · ѡ҆ неи҆же ※
※ х҃с рече · м҃лите сѧ да не бѫдеть бѣгⷭ҇- ※
※ ство ваше ꙁимѣ ни въ сѫботѫ · до҃- ※
※ и҆ть оубо рече, прѣдъꙁрѣти, ї Ѹгото- ※

[114] тр лигатура.
[115] ти лигатура.

※ вити сѧ, пл҃мъ, л҃з ⁘ ※

2a Гн҃ не ꙗ҆ростиѫ̀ твоеѫ̀ ѡ҆бличи мене ⁘
Гл҃еть чл҃вкъ, е҆же е҆стъ адамъ · ѿ ли-
ца х҃ва пр҃рокъ въпие҆тъ · ꙗ҆коже
х҃с ѿ лїца адамлѣ въсѣ творитъ ⁘
и҆ страждетъ, и҆ мл҃ить сѧ · не ѡ҆-
бличи мене рече гнѣвомъ твои҆мъ ·
нѫ чл҃вколюбие҆мъ ꙗ҆ко благъ ⁘
2b Ни҃ гнѣвомъ твои҆мъ покажи мене ⁘
Сице и҆ въсѣкъ чл҃вкъ мл҃ить сѧ ⁘
3a Ꙗ҆ко стрѣлы твоѧ̀ оуньзѫ въ мнѣ ⁘
Заповѣди твоѧ̀ ꙗ҆ко стрѣлы вѣрьны-
хъ оуньзаѫ̀тъ · болѣзнъ съвръша-
ѫще сп҃сенѫ ⁘
3b Ѝ оутвръдиль е҆си на мнѣ рѫкѫ твоѫ̀ ⁘
Невидимоѫ̀ бо рѫкоѫ̀ прикоснѫ сѧ а-
дамѣ · и҆ оутвръдиль е҆стъ, да про-
тивить сѧ бѣсомъ ⁘
4a Нѣсть и҆сьцѣлениа҆ плъти мое҆и ѿ
лица гнѣва твое҆го ⁘
Є҆ѫ̀же разьгнѣвахъ б҃га прѣстѫпль
попоусти б҃ъ бѣсомъ мч҃ити е҆го
въ врѣмѧ · да възищетъ пома-
гаѫ̀щаго ⁘
4b Нѣстъ мира въ костехъ мои҆хъ ѿ
лица грѣхъ мои҆хъ ⁘
Ѿ страха бо демоньска трепетаа҆хѫ,
и҆ съкроушаа҆хѫ сѧ кости чл҃вчѧ · и҆-
сплънь бо бѣ грѣха ⁘

5a ᾿Ꙗко беꙁаконна̀ моꙗ̀ прѣвъꙁидѫ гла-
вѫ моѫ̀ ⁘
᾿Єгда бо прѣстѫпи ꙁаконъ ꙁаповѣдї ·
выше главы чл҃вчкы възнѣсѧ сѫ
бѣси ⁘
5b ᾿Ꙗко брѣмѧ тѧжⷭко ѡ̀тѧготѣшѫ ·
на мнѣ ⁘
Належаа̀хѫ бо чл҃вцѣ бѣси, не да-
дѧще ѐмоу двигнѫти сѧ · помы-
шлѣѫ̀ще, ѐда како ѝстръгнетⷭ сѧ
на ѡ̀бращеннѐ ⁘
6a Въсмръдѣшѫ сѧ ѝ съгнишѫ рани
моѫ̀ 6b ѿ лица беꙁоумиꙗ̀ моего ⁘
Великы бѣхѫ раны адамлѧ, врѣ-
менемь же многомъ съгнишѫ ѝ
въсмръдѣшѫ сѧ · прѣслоушавⷭ
б҃а, а женѫ послоушавъ · сиѧ̀ же
въсприѧ̀тъ х҃с · тѣмьже г҃летъ,
ѝ раноѫ̀ ѐго мы въси ѝсⷭцѣлѣхомъ[116] ⁘
7a Пострадахъ ѝ слѧкохь сѧ до конⷭца ⁘
Х҃с, ꙗ̀ко ꙁлодѣѝ ѿ нихъ непⷭщеванъ,
ѝ ѧ̀ꙁы прѣтръпѣвъ ꙁа чл҃вка ⁘
7b Весъ д҃нъ сѣтоуѫ̀ хождаа̀хъ ⁘
Плачѧ ѿпаденна̀ жидовьска ⁘
8a ᾿Ꙗко лѧдвиѧ̀ моѧ̀ наплънишѫ сѧ
порѫганиꙗ̀ ⁘
Лѧдвиѧ̀ г҃летъ, плъти ради ѧ̀же
въсприѧ̀тъ · порѫганна̀ же г҃ле-
тъ раны ⁘

[116] Великы … въсмръдѣшѫ сѧ тълкувание към стих 6a; прѣслоушавⷭ … ѝсⷭцѣлѣхомъ тълкувание към стих 6b.

8b ’Н нѣстъ и҆сцѣленнꙗ҆ плъти мое҆и҆ ⁘
Ноужда бо е҆стъ оуꙗ҆звѣти сѧ, сего бо
ради на се придъ, рече г҃ъ да сп҃сѫ чл҃вка ⁘
9a ’Ѡзлобенъ быхъ и҆ съмѣрихь сѧ ѕѣло ⁘
Прѣдавъ себе въсѣмъ волеѫ҆ ⁘
9b Рикаа҆хъ ѿ въздыханнꙗ҆ срⷣца мое҆го ⁘
’Єгда възъпи х҃с на крⷭ҇тѣ прѣдастъ
д҃хъ ⁘
10a Г҃и прѣдь тобоѫ҆ въсе желание҆ мое҆ ⁘
Хотѣние҆мъ и҆ волеѫ҆ ѡ҆ч҃еѫ҆, приде на
мѫкѫ с҃нъ ⁘
10b ’Н въздыхание҆ мое҆ ѿ тебе не оутаи҆ сѧ ⁘
Понеже въсприѧ҆тъ многовъздыха-
нⷭ҇наго чл҃вка · на сѧ въздыхание҆
написоваѫ҆, рече господъ ⁘
11a Срⷣце мое҆ съмѧте сѧ, и҆ ѡ҆стави мѧ сї-
ла моꙗ҆ ⁘
’Єгда на крⷭ҇тѣ ѡ҆ставлъ бж҃ство, чло-
вѣка ради, и҆ въ адъ сънидe · да дръ-
жимыѧ҆ тоу д҃шѫ свободитъ ⁘
11b ’Н свѣтъ ѡ҆ч҃ию҆ мое҆ю҆, и҆ ть нѣстъ съ
мноѫ҆ ⁘
Ноужда бо безⷭ҇дꙋшнꙋ прѣбыти на
крⷭ҇тѣ ꙗ҆ко мр҃твоу · да не стѣнъ
непⷭ҇щеванъ бѫдетъ ⁘
12a Дроузи мои҆, и҆ ближникы моѫ҆, прѣ-
мо мнѣ приближишѫ сѧ и҆ сташѫ ⁘
Въси бо знае҆ми е҆моу стоꙗ҆хѫ ѿдале-
че зрѧще е҆го на крⷭ҇тѣ плачѧще сѧ ⁘

12b ᾽Н блнжнн҃ мои҃ далеуе сташѫ ⁘
Ꙗ҆кѡ҃пли бѣжашѫ бо ѡ҆ставлъше и҃ на
кр҃тѣ ⁘
13a ᾽Н ноуждаа҆хѫ сѧ и҃скѫщен҃ дш҃ѫ моѭ ⁘
Ноуждаа҆хѫ бо сѧ жндове въпнѧ҆ще
възⷭмин възⷭмин распнн їⷭ ⁘
13b ᾽Нскѫщен҃ зла мнѣ гл҃ашѫ сѹ҆̈етнаа҆ ⁘
Съвѣщавшен҃ бо злѣ жндове на хр҃а, хѵ̈-
лѣхѫ и҃ гл҃ѧще · раздрѣѭ҆и҃ цр҃кве, и҃
тръмин дн҃ъмин съзндаѭ҆ сьлѣзн сⷭ кр҃та ⁘
13c ᾽Н льстемъ весъ дн҃ъ пооуѵѣа҆хѫ сѧ ⁘
Весъ дн҃ъ лъстъ коуѭ҆ще на спс҃а жн-
довє ⁘
14a Ꙗ҆зъ же ꙗ҆ко глоухъ не слышахъ ⁘
Оуннунжаа҆ше бо и҃хъ гл҃ы, ꙗ҆ко бѣ-
шѫ соу҆е҆тнн ⁘
14b ᾽Н ꙗ҆ко нѣмъ не ѿвръзаѭ҆ ѵ̈стъ своих҃ⷭ ⁘
Въпраша҆емъ бо пилатомъ млъѵѣ-
ше ⁘
15a ᾽Н быхъ ꙗ҆ко ѵл҃вкъ не слышѫ ⁘
Тако бо мьннмъ бы҃ жндьмин · ть
же ꙗ҆ко б҃ъ въсѣ помышленнꙗ҆ и҃хⷭ
слышаа҆ше ⁘
15b ᾽Н не и҃мы въ оустѣхъ свои҃ ѡ҆блїѵє-
ннꙗ҆ ⁘
Ни протнвлѣше бо сѧ и҃мъ, ни ѡ҆-
блнуѣа҆ше безоумнꙗ҆ и҃хъ ⁘
16 ᾽Ꙗ҆ко на тѧ г҃н оупьвахъ, и҃ ты оуслы-
шнши г҃н бе҃ мои҃ ⁘

ꙗ҆ко бо оу҃вкъ, и҆зꙇ҇вѣщаѫ҆ въплъщенїѥ҆ молѣше сѧ ·⁘·
17a ꙗ҆ко рѣхъ ѥ҆да къгда порадоуѫ҆ть мн сѧ вразѣ мои҆ ·⁘·
Снрѣчь, сего ради прндъ, да не порадоуѫ҆ть сѧ на оу҃вка бѣсн ·⁘·
17b ꙗ҆н вънегда подвнѯасте сѧ ноѯѣ мои҆ на мѧ велърѣчевашѫ ·⁘·
ꙗ҆гда въсхождаа҆ше на кр҃тъ рече х҃с ·⁘·
жндове тѫжꙇ҇ко и҆ оукаа҆рѣхѫ ·⁘·
18 ꙗ҆ко азъ на раны готовъ, и҆ болѣзꙇ҇нъ моѧ҆ прѣдъ мноѫ҆ ѥ҆сть вынѫ ·⁘·
ꙗ҆ко азъ оубо рече х҃с, ранамъ прѣдахꙇ҇ себе волеѫ҆ · тн же мнѣхѫ своеѫ҆
снлоѫ҆ и҆справлѣѫ҆ще сн ·⁘·
19a ꙗ҆ко безаконнѐ моѐ азъ възꙇ҇вѣщѫ ·⁘·
Снрѣчь азъ за оу҃вкы ѿвѣщаѫ҆ ·⁘·
19b ꙗ҆н попекѫ сѧ ѡ҆ грѣсѣ моѐмъ ·⁘·
ꙗ҆спръва бо пеѹѣхѫ[117] сѧ оу҃вкомъ, ꙗ҆ко грѣхомъ давнмъ бѣ, и҆ не бѣ помагаѫ҆и҆ ·⁘·
20a Вразѣ же мои҆ жнвѫтъ и҆ ѹ҆крѣпншѫ сѧ паче мене ·⁘·
Оукрѣпншѫ бо сѧ на оу҃вка бѣсн, ꙗ҆ко прнсно жнвн сѫще ꙗ҆ко беспл҃тнн ·⁘·
20b ꙗ҆н оумножншѫ сѧ ненавндѧщеи҆ мене бес правды ·⁘·
Жндовьс҃цн ѡ҆троцн, миоѯн бо и҆ съ

[117] Вм. пеѹѣхъ.

въсеѧ̀ ꙁемлѧ придѫ гл҃ѧще на х҃а ⁘
21a Въꙁдаѫ̀щеи̑ мнѣ ꙁлаа̀ въꙁ добраꙗ̀ ⁘
Ꙁане аꙁъ болѣꙁни и̑хъ и̑сцѣлѣхъ,
ти же прѣдашѫ мѧ съмр҃ти ⁘
21b Ѡ̀блъгаа̀хѫ мѧ ꙁане гонѣахъ бл҃го-
стынѧ ⁘
Єгда бо гл҃аа̀ше х҃с, жидомъ и̑сти-
нѫ, ти же влачѣхѫ и̑ ⁘
22 Не ѡ̀стави мене г҃и б҃е мои̑ не ѿстѫ-
пи ѿ мене ⁘
Оуже бо к томоу ѿлѫчити сѧ чло-
вѣка бж҃ство не можетъ ⁘
23 Въньми въ помощъ моѫ̀ г҃и сп҃се-
ниꙗ̀ мое̑го ⁘
Чл҃вкъ, кь б҃гоу мл҃[ѧ][118] сѧ г҃и въньми
ми, е̑да пакы съмѣрѧть мѧ
бѣси ⁘
※ въ коне҃ · пл҃мъ дв҃двъ · л҃и · ѡ̀ и̑дї- ※
※ ѳоумѣ, пѣснъ дв҃два · и̑диѳоу- ※
※ мъ прѣлъстъ сказае̑ть сѧ ⁘ на ко- ※
※ ньчинѣ оубо х҃с ѡ̀бразомъ чл҃вчьсъ- ※
※ кымъ прѣльсти диꙗ̀вола · ѡ̀- ※
※ блъщи и̑ плътиѫ̀ · сего ради пѣ- ※
※ снъ сиѫ̀ д҃хъ прѣжде въꙁьгл҃си · ※
※ сказаѫ̀ ꙗ̀же напослѣдокъ ⁘ ※
2a Рѣхъ съхранѧ пѫти моѫ̀ да не съ-
грѣшѫ ѧ̀ꙁыкомъ мои̑мъ ⁘
Съвръшеныи̑ чл҃вкъ и̑ б҃гооугодн҃
живыи̑, хранитъ присно ѧ̀ꙁыкь ·

[118] Думата не е дописана.

писано бо е҆стъ ꙗ҆ко съ е҆стъ скврънѧ-
и҆ въсе тѣло · съхранѣе҆ть бо пѫтї
своѫ҆ въ и҆стинѫ и҆же ѧ҆зыкъ дръжї-
тъ, въсѣ бо злаа҆ тѣмъ бываѫ҆тъ ⁘
2b Положихъ оустомъ мои҆мъ хранило ⁘
Волеѫ҆ бо х҃с млъчитъ въпрашае҆мь
пилатомъ ⁘
2c ’Єгда въстанетъ грѣшникъ на мѧ ⁘
Прѣдъ пилатомъ бо стоа҆ше праведны-
и҆ сѫди въсемоу мироу ⁘
3a ’Ѡнѣмѣхъ и҆ смѣрихь сѧ и҆ оумлъчѣхъ
ѿ благъ ⁘
’Ꙗко чл҃вкъ бо простъ, тако мнѣнъ бы҃
жидьми, ꙗ҆ко нѣмъ, ꙗ҆ко хоудъ, ꙗ҆ко
не ѡ҆бладаѫ҆ ничимьже · властелї-
нъ съи҆ вѣкомъ ⁘
3b ’Н болѣзнъ моꙗ҆ ѡ҆бнови сѧ ⁘
Болѣхь бо прѣжде ѡ҆ адамѣ · пакы
болѧ ѡ҆ жидохъ, дръзаѫ҆щемъ и҆мъ
на свое҆го вл҃кѫ ⁘
4a Съгрѣа҆ сѧ ср҃це мое҆ въ мнѣ ⁘
Жалостиѫ҆ по нихъ разъгорѣ сѧ, ти же
не разоумѣшѫ за невѣръствие҆ ⁘
4b ’Н въ поу҆чени мое҆мъ разъгорить сѧ ѡ҆-
гънъ ⁘
Длъготръпѣнию҆ бо б҃ию҆ не вѣрова-
вьше · ждеть бо и҆хъ ѡ҆гнъ гее҆ны ·
г҃летъ же и҆ пооучѣѫ҆щѫѫ҆ сѧ безь лѣ-
ности законоу б҃ию҆ ⁘

4c Г҃лахъ ѧ҆зыкомъ мои҆мъ, 5a скажи ми г҃и
конꙑчинѫ моѫ҆ ⁘
Вѣрꙑный чл҃вкъ проситъ мл҃твоѫ҆ оу
б҃га, вѣдѣти коньчинѫ д҃ни · да по-
движеть сѧ на и҆сходъ, ꙗ҆коже и҆ па-
велъ · добро и҆зрѣшити ми сѧ, и҆ съ
б҃гомъ быти ⁘
5b ’Н число д҃нии҆ мои҆хъ кое҆ е҆стъ да разоу-
мѣѫ҆ чьсо лишѫ сѧ азъ ⁘
Се бо кьждо праведныхъ, хощетъ ра-
зомѣти (!) · да вѣстъ како подвиза-
ти сѧ подобае҆тъ ⁘
6a Се пѧдиѧ҆ и҆зьмѣрены положилъ е҆-
си д҃ни моѧ҆ ⁘
Пѧдъ мѣра е҆стъ хоуда, женьскыхь
поставъ · и҆ сѫтъ[119] таковы положилꙑ
е҆си д҃ни моѫ҆ · г҃леть же мѫкы на
кр҃тѣ · е҆же быти дьни · потомъ
тьмѣ · потомъ пакы дьни ⁘
6b ’Н и҆постасъ моꙗ҆, ꙗ҆ко ничтоже прѣ-
дь тобоѫ҆ ⁘
Нищетѫ бо приѧ҆тъ волꙑнѫѫ҆ х҃с · а е҆-
же прѣдь тобоѫ҆, хотѣние҆ ѡ҆ч҃е г҃летꙑ ⁘
6c ’Ѡбаче въсѣческаа҆ соуе҆та, и҆ въсѣкꙑ
чл҃вкъ живы ⁘
Сирѣчь въсѣкъ чл҃вкъ, не вѣровавы
пришествию҆ х҃воу и҆ б҃ию҆ · въсоу[120]
и҆ вътьще жизнъ и҆матъ ⁘
7a ’Иде оубо ѡ҆бразомъ ходитъ чл҃вкъ ⁘

[119] Вм. сѧтъ (φησί).
[120] Вм. въсоуе.

ꙗ҆коже бо кⷣто въ тикрѣ видитъ свои҆ ѡ҆-
бразъ · тако житие҆ чл҃вчьское҆ · стѣ-
ню тьчно, ли съноу, и҆ и҆щазае҆тъ ⁘
7b ѡ҆баче въсоуе҆ мѧтеть сѧ ⁘
є҆лико ѿ въсхыщениꙗ҆, и҆ лихои҆ма-
ние҆мъ ѿбг҃атѣѫ҆тъ (!) ⁘
7c Съкрывае҆тъ и҆ не вѣстъ комоу събї-
рае҆тъ ⁘
Безⷣвѣстно бо житие҆, и҆ безьвѣстно
текѫтъ радоуѫ҆ще сѧ е҆моу · ꙗ҆ко
крилато бо ѿперетъ ⁘
8a ꙗ҆ н҃нѣ кто тръпѣние҆ мое҆ не г҃ъ ли ⁘
Вѣрⷣнии҆ е҆лико въ тръпѣнии҆ и҆мѧ-
тъ д҃шѫ своѫ҆ · бесъ прѣстании҆
въпиѧ҆тъ сице ⁘
8b ꙗ҆ и҆постасъ моꙗ҆ оу тебе е҆стъ ⁘
Ѿ б҃а бо оуставъ вѣрⷣнии҆ животоу и҆-
мѧтъ ⁘
9a Ѿ въсѣхъ безаконии҆ моих҃ и҆збавї мѧ ⁘
Х҃с ѿ лица чл҃вчѣ въпие҆тъ кь ѡ҆ц҃оу
9b Поношение҆ безоумномоу даль мѧ е҆сї ⁘
ꙗ҆ко безоумнии҆ жидове, начинаа҆хѫ
понашати х҃оу хоулѧще ⁘
10 ѡ҆нѣмѣхъ и҆ не ѿвръзохъ оустъ мои҆-
хъ ꙗ҆ко ты сътвори ⁘
Сирѣчь, ꙗ҆ко тако въсхотѣлъ е҆си ·
с҃нъ къ ѡ҆ц҃оу рече ⁘
11a Ѿи҆ми ѿ мене раны твоѫ҆ ⁘
є҆стъ же се, е҆гда г҃лаа҆ше г҃ъ · ѡ҆ч҃е а-

ще възможно да мимоидетъ ѿ ме-
не чѣша си · гл҃аа҆ше же и҆звѣщаѫ
чл҃вка ⁘
11b Ѿ крѣпости бо рѫкы твоеѫ азъ и҆ско-
ньчѣхь сѧ ⁘
Ѡ и҆ю҆дѣ слово ꙗ҆ко ѿ рѫкы бн҃ѫ ѿстѫ-
пи · ѡ҆ставлъ оучительство ⁘
12a Въ ѡ҆бличеннїхъ, ѡ҆ безаконнїхъ
показалъ е҆си чл҃вка ⁘
Егда ѡ҆моч҆ь хлѣбъ дастъ и҆ю҆дѣ · и҆
ѡ҆бличи е҆го законопрѣстѫпнѫѫ
и҆ неч҆ьстивѫ волѧ ⁘
12b Н и҆стаа҆лъ е҆си ꙗ҆ко паѫчинѫ д҃шѫ е҆г҃ ⁘
Ꙗко бо паѫчина непостоа҆на е҆стъ ·
тако и҆ д҃ша и҆ю҆дина потрѣби сѧ
въсеѧ силы ⁘
12c Ѡбаче въсоуе҆ въсѣкъ чл҃вкъ ⁘
Самъ и҆ю҆да, и҆ въси и҆же съ нимъ ·
дръжати бо сѧ неоудръжимыи҆
не можаа҆ше ⁘
13a Оуслыши мл҃итвѫ моѫ г҃и, и҆ мл҃е-
ние҆ мое҆ въноуши ⁘
Лице адамле х҃с въсприи҆мъ въпие҆-
тъ · гл҃съ бо съ҆ адамлъ е҆стъ ⁘
13b Слъзъ мои҆хъ не прѣмлъчи ⁘
Снрѣчь не по дѣлоу мое҆моу вънꙑми,
нѫ помл҃оуи҆ слъзы моѫ ⁘
13c Ꙗко присел҆никъ азъ е҆съмъ оу тебе ⁘
Чл҃вка бо ради х҃с, пришлецъ мьнѣ-

нъ бы҃с на ꙁемли · тѣмьже г҃летъ · а
с҃нъ не и҆матъ где главы подьклонїти[121] ⁘
13d ʼН пришлецъ ꙗ҆коже въси ѡ҆ц҃и мои҆ ⁘
ʼѠбраꙁь бо бѣшѫ х҃ва пришествиꙗ҆ ·
патриа҆рьси, и҆ пр҃роци · ꙗ҆ко пришель-
ци поживше на ꙁемли ⁘
14 ʼѠслаби ми да почиѭ҆ прѣжде даже не
ѡ҆тидѫ и҆ к томоу не бѫдѫ ⁘
Прѣжде бо съмр҃ти, покаа҆ние҆ приѧ҆-
то е҆стъ · и҆ е҆ще оубо въ животѣ сы
чл҃вкъ · проситъ ѿ него прошениа҆ ⁘
※ въ коне҃ц · пл҃смъ, дв҃двъ · л҃ѳ · е҆лико ※
※ на конецъ ѡ҆ х҃вѣ пришествиї, бы- ※
※ ти хотѣа҆ше · проꙁрѣхѫ пр҃роци ⁘ ※
2a Тръпѧ потръпѣхъ г҃а и҆ вънѧть ми ⁘
Х҃с мѫкы, такожде же и҆же въ тръпѣ-
ни живьше дръꙁаѭ҆ть славоѭ҆ ⁘
2b Ї оуслыша м҃лтвѫ моѭ҆ ⁘
Хвалѧ бо сѧ адамъ на бѣсы · си, въ-
ꙁьпилъ е҆стъ въ пришествие҆ х҃во ⁘
3a ʼНꙁведе мѧ ѿ рова страсти, и ѿ бре-
ниꙗ҆ тимѣнъна ⁘
Х҃с и҆ꙁъ гроба въскр҃съ, съвъскр҃си ада-
ма иꙁь ада · сирѣчь и҆ꙁ рова · и҆же и҆-
ꙁърышѫ е҆моу бѣси прѣстѫплени-
а҆ ради · свободивъ е҆го ѿ тимѣни-
ꙗ҆ бренънаго грѣха ⁘
3b ʼН постави на камени ноꙁѣ мои҆ ⁘
Х҃а г҃летъ, и҆же ста на кр҃тѣ на каме-

[121] ти лигатура.

ни гольгоѳѣ ⁘
3c ʾИсправи стопы моѫ ⁘
Наставлъ чл҃вка на пѫтъ истины · є-
же єстъ х҃с · да ни само ни ѡнамо съвра-
щаєть сѧ, лъстиѫ дияволеѫ ⁘
4a ʾИ въложи въ оуста моꙗ пѣснъ новѫ ⁘
Наоучь чл҃вка новѣи пѣсни · ꙗже по
пришестви блг҃тнѣмъ таина · є-
иже оученикы наоучилъ єстъ сп҃съ ⁘
4b Пѣниє бога нашего ⁘
Аггл҃коє, єже поѫтъ · с҃тъ · с҃тъ · с҃тъ ·
г҃ъ саваѡѳъ ⁘
4c Оузрѧть мнози и оубоѧть сѧ, и оу-
пьваѫтъ на г҃а ⁘
Видѧще бо ѧзыци, и слышѫще дивъ-
ноє слоуженнє · страхомъ ѡбѧти,
потьщашѫ сѧ на ѡбращеннє · оу-
пьваннємъ оукрѣплѣєми ⁘
5a Бл҃женъ мѫжъ ємоуже єстъ имѧ
г҃не оупованнє єго ⁘
Сподоблъше бо сѧ вѣрѣ б҃жиих таи-
нъ · бл҃женьство себѣ съплетошѫ ⁘
5b ʾИ не прѣзрѣ[122] въ соуꙗа, и неистовленї-
ꙗ лъжна ⁘
ʾИстрѣзвѣвъше бо ѧзыци, гадѧтъ
коумирьскоє соуєє неистовьство ·
разоумѣвъше лъжѫ сѫщѫ ꙗже ѿ
нихъ ⁘
6a Многа єси сътворилъ ты г҃и б҃е мои

[122] Вм. призрѣ (ἐνέβλεψεν).

чюдеса твоꙗ҆ ⁘
Кꙿто бо мощенъ и҆слѣдити съвѣтъ
божиї · и҆же ѡ҆ чл҃вцѣ съвѣщалъ є҆-
стъ · пр҃рокъ дивѧ сѧ въпиѥ҆тъ ⁘
6b ҆Н помышлениѥ҆мъ твои҆мъ нѣстъ
кꙿто оуподобитꙿ ти сѧ ⁘
Кꙿто бо разоумѣ оумъ г҃нъ, ли кто,
съвѣтникъ є҆моу бы҃с · ли кто и҆слѣ-
дова таи҆нѫ съмотрениꙗ҆ є҆го ⁘
6c Възвѣстихъ и҆ г҃лахъ оумножишѫ
сѧ паче числа ⁘
Х҃с рече, и҆ оучихъ и҆ г҃лахъ на земли
жизни вѣчнѣи҆ · оумножишѫ сѧ
вѣрꙿни ꙗ҆ко числомъ не оучести ⁘
7a Жрътвы и҆ приношениꙗ҆ не въсхотѣ ⁘
Законꙿныхъ жидовьскъ · възнена-
видѣ бо и҆хъ х҃с · ꙗ҆ко нечисты и҆
неполезны ⁘
7b Тѣло же съвръшилъ є҆си мнѣ ⁘
Въплъщь сѧ г҃ъ, своѥ҆ тѣло въ насла-
жденниѥ҆ чл҃вкомъ дарова ⁘
7c ҆Ѡлокавꙿтоматы ѡ҆ грѣсѣ не възи-
ска ⁘
По ѡ҆шестви бо г҃ни · оупразнишѫ
сѧ законꙿныѭ҆ жрътвы, самъ се-
бе принесъ законъ и҆ жрътвѫ ⁘
8a Тьгда рѣхъ се придѫ ⁘
На землѧ х҃с въплъщь сѧ ⁘
8b Въ свитꙿцѣ книжнѣмъ пишетъ

[123] В горното поле – · а҃і ·

ѡ҆ мнѣ ⁘
Снрѣчь, въ въсѣхъ книгахъ писано
е҆стъ, ѡ҆ въчл҃вчени мое҆мъ ⁘
9a Сътворити волѧ твоѧ҆ б҃е мои҆ въсꙑхо-
тѣхъ ⁘
Ꙗ҆коже самъ г҃летъ · сего ради придъ
да сътворѧ волѧ пославꙑшаго мѧ
ѡ҆ц҃а ⁘
9b Н҆ законъ твои҆ посрѣдѣ ср҃ца мое҆го ⁘
Посрѣдѣ чрѣва комоуждо чл҃вкоу ·
въложилъ е҆стъ законъ бл҃гтны ·
снрѣчь въ д҃ши, чрѣво бо д҃ша е҆стъ ⁘
10a Бл҃говѣстихъ правдѫ твоѧ҆ въ цръ-
кви велицѣ ⁘
Снрѣчь весъ миръ оучихъ ѡ҆ цр҃ви не-
беснѣмъ ⁘
10b Се оустнама мои҆ма не възꙑбранѧ ⁘
Снрѣчь до конꙑца и҆ до вѣка не прѣ-
млъчѧ оучѧ ⁘
10c Г҃и ты разоумѣ ⁘
Х҃с, кь ѡ҆ц҃оу ꙗ҆ко волеѫ҆ е҆го, и҆ волеѫ҆
свое҆ѫ҆ приде сп҃сти чловѣка ⁘
11a Правꙑды твое҆ѫ҆ не скрыхъ въ ср҃ци м҃-
ємъ ⁘
Ни грѣшныхъ ни праведныхъ, оу-
таи҆хъ възвѣстити покаа҆ниꙗ҆ ⁘
11b Н҆стинѫ твоѫ҆ и҆ сп҃сение҆ твое҆ рѣхъ ⁘
Въсѣмъ бо таи҆нѫ мое҆го бж҃ва, по-
казахъ сп҃саѫ҆щимꙑ сѧ ⁘
11c Не потаи҆хъ мл҃ти твое҆ѫ҆, и҆ и҆стинѫ

[124] В горното поле – · в҃і ·

твоеѭ ѿ събора многа ⁘
Въсемоу бо мироу и праведникомъ, и
неправедникомъ ꙗви, истинѫ ⁘
12a Ты же г҃и не оудали щедротъ твоихъ ѿ
мене ⁘
Рече с҃нъ кь ѡц҃оу, показахъ имъ оущ҃е-
дрѣѭ чл҃вка ⁘
12b Мл҃тъ твоꙗ и їстина твоꙗ вынѫ застѫ-
писте мѧ ⁘
Николиже бо не лѣнитъ сѧ миловати[125] б҃ъ ⁘
13a Ꙗко ѡдръжашѫ мѧ злаа имьже нѣ-
стъ числа ⁘
Многы бо скръби, и злы · ѧже оумы-
сли диꙗволъ на чл҃вка ⁘
13b Ѧсѧ мѧ безакониꙗ моꙗ и не възъмо-
гохъ зрѣти ⁘
Прѣжде бо х҃а чл҃вкъ ѡставлъ естъсть-
вниий законъ · и пристѫпивъ идо-
лѣхъ · ѡслъпе оумомъ · и прозрѣ-
ти не ѡставлѣѭ (!) его демони ⁘
13c Оумножишѫ сѧ паче власъ главы
моеѭ ⁘
Злаа же бѣси, изьѡбрѣтошѫ чл҃вкꙋ ⁘
13d Н срдце мое ѡстави мѧ ⁘
Ѿ печѣли ѡбьимьшѫ чл҃вка, ни
срдце что можетъ ⁘
14a Бл҃говоли г҃и избавити мѧ ⁘
Сирѣчь, оускори прийти къ намъ ·
твоего бо пришествиꙗ трѣбоуе-
тъ тваръ въсѣ ⁘

[125] ти лигатура.

14b Г҃и на помощъ моѫ҆ призри ⁘
Ч҃лвкъ не оудалѣи҆ сп҃сениꙗ҆ ѿ на҆с г҃и ⁘
15a Да постыдѧть сѧ и҆ посрамлѣѫ҆ть сѧ
въкоупѣ и҆скѫщеи҆ д҃шѫ моѧ҆ и҆зѧти[126] ѧ҆ ⁘
Бѣси, ти бо д҃шѫ ч҃лвчѧ погоубити,
и҆скаа҆хѫ · постыдѣшѫ же сѧ сии҆,
и҆ посрамишѫ въ пришествие҆ г҃не ·
видѣвъше ч҃лвка бж҃ство носима ⁘
15b Да възвратѧть сѧ въспѧтъ и҆ посты-
дѧть сѧ хотѧщеи҆ мнѣ зло ⁘
Се ѡ҆ жидохъ слово и҆ ѡ҆ х҃ѣ · е҆гда въсъ-
кр҃се и҆зь мр҃твыхъ · възвратишѫ
сѧ въ стоудъ жидове · хотѣвъше-
и҆ съмр҃ти г҃ни ⁘
16 Да прии҆мѫтъ абие҆ стоудъ свои҆ г҃лѧ-
щеи҆ мнѣ бл҃го же бл҃го же ⁘
Многъ бо приѧ҆сѧ стоудъ жидове ·
е҆лици на мѫцѣ е҆го въпиꙗ҆хѫ оу-
а оуа҆ ⁘
17a Да възрадоуѫ҆ть сѧ и҆ възъвеселѧть
сѧ ѡ҆ тебѣ въси, и҆скѫщеи҆ тебе г҃и ⁘
Многы бо радости, и҆ веселиꙗ҆ и҆сплъ-
нишѫ сѧ ѡ҆ въскр҃сени х҃вѣ · е҆ли-
ко ѡ҆ распѧтии҆ плакаа҆хѫ сѧ ⁘
17b Ѻ҆н рекѫтъ вынѫ възъвеличить сѧ г҃ъ ·
любѧщеи҆ сп҃сение҆ твое҆ ⁘
До вѣка бо оуже не прѣстаѫ҆тъ, вѣ-
рънии · славѧще и҆ величѧще г҃а ї҃сса ⁘
18a Азъ нищъ е҆сьмъ и҆ оубогъ г҃ъ прии҆ꙗ-
е҆ть ми ⁘

[126] ти лигатура.

Хс҃, и҆же ѡ҆бое҆ волеѫ҆ въспрнѧ҆тъ на прїꙗ҆знъ чл҃вкоу ⁘

18b Помощ҄никъ мои҆, и҆ їзбавителъ мої е҆си ты бе҃ мои҆ не закьсниї ⁘ слава ⁘

Помощ҄никъ и҆ спс҃ъ бы҃ хс҃ родоу чл҃вчьскомоу, не въ лѣто, нѫ въ вѣкы ⁘

※ въ коне҃ · пл҃мъ дв҃двъ · м҃ · въсег҄- ※
※ да пр҃рокъ ѡ҆ кон҄чинѣ прорицаа҆- ※
※ ше · ꙗ҆ко хотѣа҆ше бг҃ъ спс҃ениꙗ҆ ра- ※
※ ди чловѣчьска съдѣа҆ти ⁘ м҃ ⁘ ※

2a Бл҃женъ разоумѣваѫ҆и҆ на нища и҆ оубога ⁘

Бл҃жени сѫтъ и҆ тръбл҃жени · разоумѣвьше и҆ оувѣдѣв҄ше ха҃ како бг҃ать сы, волеѫ҆ ѡ҆б҄нища и҆ оубожьство и҆зволи · невѣр҄нии҆ бо си оукарѣѫ҆тъ ⁘

2b Въ дн҃ъ лютъ и҆збавить и҆ гг҃ъ ⁘

Въсѧ вѣровав҄шѫѫ҆ пришествию҆ хв҃оу · ти гонезнѫтъ ѿ въсѣкоѫ҆ злобы диꙗ҆волѧ ⁘

3a Гг҃ъ съхранитъ и҆ живитъ и҆ оубл҃жітъ на земли ⁘

Вѣр҄наго прилѣплъшаго сѧ тѣлеси хв҃ѣ · вѣроѫ҆ цѣломѫдръноѫ҆ въ мирѣ семъ хранитъ тврьдо · ꙗ҆ко въ злѣхъ сѫща · житие҆ и҆ жїзнъ благѫ да е҆тъ · оубл҃жить же и҆ тьгда на земли раи҆с҄цѣи҆ ⁘

3b ’Н не прѣдастъ е҆го въ рѫцѣ врагом҄ ⁘

⁘ его ⁘

⁘

Оумнихъ врагъ, и҆ чювьстьвенъ · е҆-
же е҆стъ чл҃вкъ и҆ бѣсъ ⁘
4a Г҃ъ поможетъ е҆моу, на ѡ҆дрѣ болѣ-
зни е҆го ⁘
Болѣзни чювьстьвныхъ · на чю-
вьстьвнѣмъ ѡ҆дрѣ · и҆збавлѣ-
ѫ҆ть сѧ ѿ съмрътн · ѡ҆дръ бо
твръды нарицае҆тъ съмрътъ ⁘
4b Въсе ложе е҆го ѡ҆братилъ е҆си въ недѫ-
гъ е҆го ⁘
Самого и҆ гроба чл҃вчѣ, прѣложилъ
е҆стъ на неи҆стлѣние҆ · съшедъ въ
адъ г҃ъ, ѡ҆бращение҆ бо е҆стъ · прѣ-
ложение҆ ѿ злаго на доброе҆ ⁘
5 Азъ рѣхъ г҃и помл҃оуи҆ мѧ, и҆ їсцѣли
д҃шѫ моѫ҆ ꙗ҆ко съгрѣшихъ тебѣ ⁘
Си адамъ кь б҃гоу възьпилъ е҆стъ,
ꙗ҆ко ꙗ҆звы и҆сплънъ д҃шѫ и҆мы,
за прѣстѫпление҆ ⁘
6a Вразн мои҆ рѣшѫ злаа҆ мнѣ ⁘
Ꙗкоже бѣси на чл҃вка, тако жидо-
ве на х҃а · ти бо вразн г҃ни сѫтъ въ
и҆стинѫ · г҃лѧще придѣте оубї-
ꙗ҆мъ и҆ ⁘
6b Кьгда оумретъ и҆ гыбнетъ и҆мѧ е҆го ⁘
Тьщахѫ бо сѧ жидове видѣти съ-
мр҃тъ г҃нѧ ⁘
7a Н҆ въхождаа҆ше видѣти соуе҆ г҃лаа҆ш҃[127] ⁘
Ню҆да въходѧ къ кнѧземъ жидо-

[127] Надредното є е обърнато наляво – э.

вьскымъ, и҆ съвѣщаваѧ҆ съ ними
ѡ҆ х҃ѣ · соуи҆ же е҆го съвѣтъ ⁘
7b Срⷣце е҆го събра беꙁаконие҆ себѣ ⁘
Ꙗ҆ю҆дино срⷣце събїраа҆ше беꙁаконие҆
себѣ · помышлѣѫ҆ сребролюбие҆,
и҆ прѣдание҆ х҃во ⁘
7c Ꙗ҆схождаа҆ше вънъ и҆ г҃лаа҆ше 8a въкоу-
пѣ · на мѧ шепⷭ҇таа҆хѫ въси враꙁі
мои҆ ⁘
Пакы сходѧ кь людемъ, си ѡ҆бѣща-
ваа҆ше и҆ тѣмъ[128] ⁘
8b На мѧ помышлѣа҆хѫ ꙁла мнѣ ⁘
Ꙗ҆ю҆да, и҆ и҆же съ нимъ въ беꙁⷭ҇млъви съ-
вѣщаваа҆хѫ · кымъ ѡ҆браꙁомъ
съдѣѫ҆тъ неѵьстие҆[129] ⁘
9a Слово ꙁаконопрѣстѫпⷭ҇но възложи-
шѫ на мѧ ⁘
Жидове г҃лѧще · съ ч҃лвкъ нѣстъ ѿ
б҃га · нѫ и҆ бѣсна и҆ нарицаа҆хѫ ⁘
9b Ꙗ҆да спѧи҆ не приложитъ въскрⷭ҇нѫти ⁘
Рѫгае҆ть сѧ жидовьскомъ съвѣтомъ ·
ꙗ҆ко непьщоуѫ҆щѫ[130] съмр҃тиѫ҆ оумо-
рити ї · ꙗ҆ко е҆дного ѿ насⷭ҇ · ѡ҆нъ
же рече, како мѧ мьните съмр҃ти
прѣдати, живота · сънъ бо е҆стъ
моꙗ҆ съмр҃тъ ⁘
10a Ꙗ҆бо ч҃лвкъ мира мое҆го, на нⷭ҇же Ѹпьваⷯ ⁘
Ꙗ҆ю҆да е҆моуже въсѣ порѫчѣа҆хъ, ꙗ҆ко
апⷭ҇лоу · и҆ въсѣ и҆ꙁвѣстоваахъ, и҆ ть

[128] Пакы ... тѣмъ тълкуване към стих 7c.
[129] Ꙗ҆ю҆да ... неѵьстие҆ тълкуване към стих 8a. За стих 8b липсва тълкуване (Jagić 1907: 201).
[130] Вм. непьщоуѫ҆ще (οἰόμενοι).

1 ѡ҆брѣте сѧ на мѧ ·⁘·
10b ⁾Ійды хлѣбъ мо҆и҆ възвелиѵнилъ є҆стъ на
мѧ ковъ ·⁘·
⁾Ійды съ мноⷢ҆ ꙗ҆ко братръ, съ҃, и҆ю҆деⷢ҆
5 на мѧ поѹстн злѣ ·⁘·
11 Ты же г҃и помл҃ѹи҆ мѧ, и҆ въскр҃сн мѧ
и҆ въздамъ и҆мъ ·⁘·
Г҃ъскы ѹл҃вкъ б҃ествоѹ г҃лѧ · въскрѣ-[131]
сн мѧ, и҆ въздамъ и҆мъ по въсемоѹ
10 лицоѹ землѧ ·⁘·
12a ⁾Ѡ семъ познахъ ꙗ҆ко въсхотѣ мѧ ·⁘·
Вънегда въскр҃нⷢ҆, и҆ въздамъ жн-
довомъ по дѣломъ и҆хъ ·⁘·
12b ⁾Ійко не възрадоѹ҆ѥ҆ть сѧ врагъ мо҆и҆ ѡ҆
15 мнѣ ·⁘·
Посрамин бо сѧ дни҆аволъ, и҆ не възра-
дова сѧ ѡ҆ въскр҃сенн г҃нн · и҆ ѡ спа-
сенн ѹл҃вуьсцѣ ·⁘·
13a Мѧ же за незлобⷢ҆ прнѧ҆тъ ·⁘·
20 Ядама незлобнвъ бо сы, паде прѣ-
стⷢ҆пленне҆мъ · въста же бⷢ҆ж҃то҃ ·⁘·
13b ⁾Н оѹтвръдн мѧ прѣдъ собоⷢ҆ въ в҃кы ·⁘·
Оѹтвръднвъ блг҃тнⷢ҆ ѹл҃вка · съвъ-
зⷣдвнгъ и҆ съпосаждъ на н҃бсн ·⁘·
25 14 Бл҃венъ г҃ъ б҃ъ и҆сра҃лвъ ѿ вѣка и҆ до вѣ-
ка бⷢ҆детъ и҆ бⷢ҆детъ ·⁘·
Пр҃рокъ ѡ҆ нарѣкованыхъ и҆мъ тан-
нахъ · хвалнтъ б҃ога ·⁘·
※ въ коне҃ · разоѹма с҃новъ, кореѡ҆въ ※

[131] ѣ лигатура.

※ пⷭ҃аломъ корешовъ · фалакрома ※
※ сказаѣтъ сѧ · понеже на жиды ра- ※
※ зⷭ҃гнѣва сѧ бг҃ъ · и҆ сѫтъ[132] за лѣпотѫ ※
※ главнѫ · фалакромѫ и҆мѣ · ѿа҆- ※
※ сѧ бо сѧ ѿ ниⷯъ, въсѣ въжделѣ- ※
※ наа҆ · за си сѫтъ[133], аще хотѧтъ въ- ※
※ зⷭ҃вратити сѧ, прр҃оци млг҃ѧтъ · ※
※ тѣмⷭ҃же гл҃етъ, въ разоумъ, с҃пл҃о҃ · ма҆ · ※

2a Ꙗкоже жѫдаѣтъ є҆ленъ на и҆стоуни-
кы водⷭ҃ныѫ ·⁘·
Єленъ топлъ є҆стъ звѣръ, и҆ прїсно
тѣщитъ сѧ на воды · тако реуе и҆
на бж҃нѫ улв҃къ, длъженъ є҆стъ лю-
бовнѫ дш҃евноѫ, ꙗ҆ко жѫждѫ тѣ-
шати сѧ къ бг҃оу · гл҃етъ же прр҃о-
къ крѣщенне҆ · на неже желѣтїи
длъжни сѫтъ некрѣщенни҆ ·⁘·

2b Тако желѣѣтъ дш҃а моꙗ҆ кⷭ҃ тебѣ бе҃ ·⁘·
Неѡ҆слабно бо хощетъ бытн кь бг҃оу
желанне҆, вѣрⷭ҃наго улв҃ка, и҆ непрѣ-
станⷭ҃но ·⁘·

3a Въждѫда дш҃а моꙗ҆ кь бг҃оу крѣпь-
комоу и҆ жнвомоу ·⁘·
Таковыѫ҆ бо блж҃нтъ бг҃ъ гл҃ѧ · блж҃е-
нн альчѫщеи҆, и҆ жѫждѫщеи҆ пра-
вдѣ · тако бо и҆ адамъ жѫдаа҆ше
палнмъ зⷭ҃ноѣмъ грѣховнымъ ·
и҆ жⷭ҃даа҆ше пршествиꙗ҆ бж҃ниꙗ҆ ·⁘·

3b Кьгда прндѫ и҆ ꙗ҆влѧ сѧ лицоу бг҃ню҆ ·⁘·

[132] Вм. сѧтъ (φησίν).
[133] Вм. сѧтъ (φησίν).

Снрѣчь придеть кь мнѣ б҃ъ, и҆ ꙗ҆влѧ
сѧ славѣ е҆го ⁘
4a Бышѫ слъзы моѫ҆ мнѣ хлѣбъ д҃нъ
и҆ нощъ ⁘
Въ хлѣба бо мѣсто теченне҆мъ слъ-
зным пита҆аше сѧ · ни д҃нъ бо нї
нощъ не прѣста҆аше плачѧ сѧ · ѡ҆-
тѧгоуе҆мъ грѣхомъ ⁘
4b Єгда г҃лаа҆хѫ мнѣ на въсѣкъ д҃нъ ·
кꙿде е҆стъ б҃ъ твои҆ ⁘
Поношаа҆хѫ бо бѣси чл҃вкоу въсегь-
да г҃лѧще · где е҆стъ е҆гоже чѣе҆ши
на помощъ · ꙗ҆коже жидове по по-
добию҆ бѣсъ г҃лаа҆хѫ х҃ви · аще с҃нъ
е҆стъ б҃и да сп҃сетъ себє ⁘
5a Си помѣнѫхъ и҆ їзлиꙗ҆хъ на мѧ доу-
шѫ моѫ҆ ⁘
Кто помѣнѫвы, х҃с · помѣнѫ бо чло-
вѣка, ꙗ҆ко пожрътъ бѣше бѣсы ·
и҆ їзлиꙗ҆ мл҃тъ своѧ҆ на нъ, прише-
дъ възыскати е҆го ⁘
5b ꙿꙗко прои҆дѫ скозѣ мѣсто крова ди-
вна домоу б҃иꙗ҆ ⁘
Кровъ ꙗ҆ко тѣлесꙿскы въсхотѣвъ, и҆
въселъ сѧ въ нъ · и҆ домъ ꙗ҆ко въдо-
млъ сѧ б҃ъ г҃летъ, тѣло адамле, є҆-
же въсприи҆мъ сп҃се чл҃вка ⁘
5c Въ гласѣ радованиꙗ҆, и҆ и҆сповѣданї-
ꙗ҆ шоума праз҃ноуѫ҆щаго ⁘

Ѥгда бо приде г҃ъ на землѧ, въсѣ исплъ-
ни радости · исповѣдаѫщоу сѧ чло-
вѣчьствоу б҃гови · ꙗко г҃лсоу бытї
въсеи твари сп҃сениꙗ бывъшагѡ
весело поѫщемъ вѣрънымъ ѡ таи-
нахъ ⁘
6a Въскѫѫ печѣлъна еси д҃ше моꙗ · и въ-
скѫѫ съмѫщаеши мѧ ⁘
Петръ въпадъ въ ѿвръжениѥ, при-
скръбенъ бы҃с до съмръти · тѣмъ-
же плака сѧ горъко · съмѫщаемъ
мыслиѧ и ѡдръжимъ ⁘
6b Оупьваи на б҃а ꙗко исповѣмъ сѧ емꙋ ⁘
Оупьваниѥ бо имѣаше сп҃сениꙗ ·
зане вѣдѣаше ꙗко не ѿ срⷣца ѿвръ-
же сѧ нѫ страха ради · тѣмъже г҃ла-
аше кь себѣ · оупьваи на б҃а ꙗко
исповѣмь сѧ емоу ⁘
6c Сп҃сениѥ лицоу моемоу и б҃ъ мои ⁘
Прѣдь лицемъ бо видѣаше бѫдѫще-
е сп҃се · и ꙗко сего ради приде · да грѣ-
шникы призоветъ на покааниѥ ⁘
7a Вь мнѣ самомъ[134] д҃ша моꙗ сьмѧте сѧ ⁘
Млъвѫ бо и трепетъ имѣаше въ доу-
ши петръ · ꙗко еда како въ коне-
цъ ѿриновенъ бѫдетъ · г҃леть
же и чѣсъ мѫкы х҃вы · въ ньже
г҃лааше прискръбна естъ д҃ша
моꙗ ⁘

[134] Крайното о е поправено на ъ, срв. гр. πρὸς ἐμαυτὸν.

7b Сего ради помѣнѫхь тѧ ѿ землѧ іѡрꙑданьскыѫ, и ерꙑмонима, ѿ горы малы ⁘
Ѿ землѧ ерꙑданѧ, ꙗко въ тѫ сънинде г҃ъ · ерꙑмонь же сказаетъ сѧ анаѳима · въ їерꙑданѣ оубо показа банѧ нетлѣниꙗ · на горѣ же възложи на сѧ чл҃вка · притьчно оубо пр҃рокъ ѡбое сказа ⁘
8a Бездна безднѫ призиваетъ въ г҃лсь хлѧбїи твоихъ ⁘
Бездна с҃нъ, ꙗко непостиженъ · бездна ѿц҃ъ, ꙗко неислѣдованъ · призꙑва же с҃нъ ѡц҃а на кр҃тѣ, егда въпиꙗше · елои · елои · въ слоухъ небс҃ныхъ силъ · еже естъ хлѧбъ ⁘
8b Въсѧ высоты твоѧ и влъны твоѧ по мꙑнѣ прѣидѫ ⁘
Напасти мѫкы чл҃вчс҃кыѫ, ѧже нападѫ на х҃а чл҃вка ради ⁘
9a Въ д҃нъ заповѣстъ г҃ъ мл҃тъ своѫ ⁘
Весь бо д҃нъ на кр҃тѣ съдѣваа́ше сп҃сение чловѣче ⁘
9b Н нощиѫ пѣснъ его ѿ мене ⁘
Нощиѫ бо въскр҃сение, рано бо ѕѣло бы҃ · поемо же естъ вѣрꙑными до вѣка ⁘
9c Молитва б҃гоу живота моего ⁘
Въси бо въ пѣснехъ, и мл҃твахъ, нощъ, тѫ̏, четѫтъ ⁘

10a Рекѫ бг҃ови ꙁастѫпⷭ҇никь мои҆ е҆си по-
что мѧ ꙁабы ⁘
Ꙗко чл҃вкъ мл҃твѫ, ѿ лица а҆дамлѣ
да и҆ꙁⷭ҇вѣститъ ⁘
10b Н҆ въскѫѫ҆ сѣтоуѫ҆ хождѫ ѿ печѣли
врага моего ⁘
Єгда бо страдаа҆ше хс҃, въси хв҃и, въ
скръби бѣа҆хѫ сѫщє ⁘
11a Єгда съкроушаа҆хѫ сѧ кости моѧ҆, по-
ношаа҆хѫ мьнѣ враꙁи мои҆ ⁘
Єгда гвоꙁди пригваждаа҆хѫ рѫцѣ
и҆ ноꙁѣ на крⷭ҇тѣ · жидове поношаа҆-
хѫ спс҃оу ⁘
11b Єгда гл҃аахѫ мнѣ на въсѣко врѣмѧ
кьде е҆стъ бг҃ъ твои҆ ⁘
Гл҃ахѫ бо ꙗ҆ко сн҃ъ е҆стъ бн҃и, да слѣꙁе-
тъ съ крⷭ҇та · оупьва на ба҃ да спс҃етⷭ҇
и҆, ꙗ҆ко хощетъ и҆ ⁘
12a Въскѫѫ҆ печѣлⷭ҇на е҆си дш҃е моꙗ҆, и҆ въскѫ-
ѧ҆ съмѫщае҆ши мѧ ⁘
Кь ликоу апⷭ҇лкоу слово · съмѫщаа҆хѫ
бо сѧ въ врѣмѧ распѧтиꙗ҆ дш҃ѫ и҆-
хъ · и҆ бѣхѫ печѣлⷭ҇ни ꙁѣло ⁘
12b Оупьваи҆ на бг҃а ꙗ҆ко и҆сповѣмь сѧ емⷯ ⁘
Вѣроуи҆те, сирѣчь бг҃ви · и҆сповѣда-
ѫ҆ще, ꙗ҆ко бг҃ъ плътиѫ҆ страждетъ ·
въскрⷭ҇неть же и҆ въꙁрадоуе҆те сѧ ⁘
12c Спс҃енне҆ лицоу мое҆моу и҆ бг҃ъ мои҆ ⁘
Нбо, бг҃ъ и҆ спс҃ъ въсѣхъ тъ е҆стъ ⁘

※ пл҃мъ дв҃двъ · м҃в · ѡ҆ тѣхьжде про- ※
※ роучьство глаголетъ, въ х҃а ⁘ ※

1a Сѫдї ми б҃е и҆ расѫдї прѧ моѫ҆, ѿ
ѧ҆зыка непрѣподобна ⁘
Х҃с кь ѡ҆ц҃оу, ѡ҆ ѧ҆зыцѣ жидовьсцѣ ·
ꙗ҆ко непрѣподобнѣ, прѧ възиска-
а҆ше · ꙗ҆ко зла на нъ помыслъшемь ⁘
1b Ѿ чл҃вка неправедна и҆ лъстива и҆зъ-
бави мѧ ⁘
Г҃леть же оубо ѡ҆ дїꙗ҆волѣ · г҃леть же
и҆ ѡ҆ и҆ю҆дѣ, ꙗ҆ко лъстъ коваа҆ше
въ ср҃ци ⁘
2a Ꙗ҆ко ты е҆си б҃е крѣпостъ моꙗ҆ ⁘
Чл҃вкъ г҃летъ кь б҃гоу · ꙗ҆ко дѣло
рѫкоу твое҆ю҆ е҆сьмъ · почто мѧ
прѣдалъ е҆си врагоу ⁘
2b Въскѫѧ҆ ѿринѫ мѧ, и҆ въскѫѧ҆
сѣтоуѧ҆ хождѫ, е҆гда стѫжае҆тъ
ми врагъ ⁘
Е҆гда бо належе мнѣ дїꙗ҆волъ · въ-
сѣкоѫ҆ радости лишихь сѧ · ре-
че чл҃вкъ ⁘
3a Посли свѣтъ твои҆, и҆ їстинѫ твоѫ҆ ⁘
Сирѣчь да придетъ оуже х҃с г҃лѧи҆,
азъ е҆сьмъ свѣтъ и҆ їстина · и҆ да
свободитъ чл҃вка, ѿ съдрѫчени-
ꙗ҆ диꙗ҆волѣ ⁘
3b Та мѧ настависте и҆ въвѣсте мѧ
въ горѫ ст҃ѫѫ҆ ⁘
Самь бо х҃с, ѡ҆бративъ чл҃вка, при-

веде на вѣрѫ, гора бо вѣра е҆стъ · ꙗ҆ко
неподвижима · ли ꙗ҆ко самъ х҃с, се-
бе принесъ на горѫ голъгоѳа ⁘
3c ’Н въ села твоꙗ҆ ⁘
Цр҃кви г҃летъ · села бо б҃иꙗ҆ цр҃кви сѫ-
тъ · тоу бо въведе чл҃вка ꙗ҆ко въ прї-
станище ⁘
4a ’Н въниндѫ къ ѡ҆лътарю б҃ию҆ ⁘
При ѡ҆лътарихъ бо оуже прѣбываѫ҆тъ
вѣрънии҆ · ѿтѫдоу пищѫ и҆мѧще
таи҆нѫѫ҆ ⁘
4b Кь б҃гоу веселѧщомоу ю҆ностъ моѫ҆ ⁘
Веселие҆ бо чл҃вкоу бесъмр҃тно, новаа҆
таи҆на · е҆же е҆стъ тѣло и҆ кръвъ х҃ва ⁘
4c ’Исповѣмь сѧ тебѣ въ гѫслехъ б҃е б҃е
мои҆ ⁘
Гѫсли сѫтъ ѧ҆зыкъ чл҃вчь · ꙗ҆ко рече
не оупражнѣе҆ть сѧ къ томоу и҆спо-
вѣдаѫ҆ ⁘
5a Въскѫѧ҆ прискръбна е҆си д҃ше моꙗ҆,
и҆ въскѫѧ҆ съмѫщае҆ши мѧ ⁘
Б҃гоу бо пришедьшоу, и҆ печѣли, и҆
мѧтежа гонезе вѣрънии҆ чл҃вкъ ⁘
5b Оупьваи҆ на б҃га ꙗ҆ко и҆сповѣмъ сѧ е҆мꙋ ⁘
Оупьвание҆мь бо, б҃ии҆мъ · оутвръ-
ждае҆ть сѧ чл҃вкъ ⁘
5c Сп҃сение҆ лицоу мое҆моу и҆ б҃гъ мои҆ ⁘
’Н сп҃сение҆ и҆ б҃ъ лицоу чл҃вчю бы҃с, при-
шествие҆ х҃а и҆ бога ⁘ сл҃а ⁘
※ въ коне҃ц, с҃нвъ кореѡ҆въ пл҃мъ въ ра- ※

※ ꙁꙋмъ · ѡ҆ жидохъ слово · и҆хъже кра- ※
※ сота главнаа҆ ѿѧ҆ть сѧ, сирѣчь х҃с · и҆ꙁь ※
※ нихь бо бѣ · нѫ ѧ҆ꙁыкомъ дасть сѧ ※
※ въ раꙁоумь же ꙗ҆ко ѡ҆братитї сѧ · пр҃о- ※
※ роучьство сказа҆етъ · пл҃мъ · м҃г ⁘ ※

2a Бж҃е оушима нашима оуслышахомъ ⁘
Ѿ люди жидовьскыхъ вѣровавьшеи҆,
сн҃и, кь б҃гоу г҃лѧтъ хвалѧще ⁘
2b Ѡц҃и наши въꙁъвѣстишѫ намъ ⁘
Прорицаа҆хѫ бо твое҆ пришествие҆
г҃и б҃е нашъ ⁘
2c Дѣло е҆же съдѣла въ д҃нї и҆хъ, въ д҃ни
пръвыѫ҆ ⁘
Е҆лико сътворилъ е҆си и҆мъ, ꙋвѣдѣхо҃м ·
како море и҆соуши, како въ поусты-
ни люди кръмилъ е҆си · и҆ проучѣа҆ чю-
деса · и҆ сего ради къ тебѣ прибѣгае҆-
мъ боже нашъ ⁘
3a Рѫка твоꙗ҆ ѧ҆ꙁыкы потрѣбї и҆ наса-
дилъ ѧ҆ е҆си ⁘
Ѧ҆ꙁыкы аморея҆ и҆ хеттеѫ҆, и҆ прочѧѧ҆
сиѧ҆ потрѣбилъ е҆си · да люди насе-
лиши ⁘
3b Ѡꙁлоби люди, и҆ꙁьгна ѧ҆ ⁘
Жидовьскыѫ҆ · ѡ҆ꙁлобивъ ѧ҆ и҆ꙁъгна ѧ҆
ѿ ꙁакона и҆ мѣста · не мнѣшѫ бо х҃а
сѫща б҃а ꙁащитїтелѣ и҆мъ ⁘
4a Не ѡ҆рѫжнїмь бо свои҆мъ наслѣдїшѭ
ꙁемлѧ ⁘
Не свое҆ѫ҆ бо силоѫ҆ прѣѧ҆сѧ ꙁемлѧ ѡ҆бѣ-

щанѫѧ̀ · нѫ волеѫ̀ б҃нѥ̀ѧ̀ · не разоу-
мѣшѫ же ꙗ̀ко невъзьблг҃тни при-
сно ⁘
4b ʼН мышьца и̑хъ не сп҃се и̑хъ ⁘
Не крѣпостиѫ̀ бо своѥ̀ѫ̀ сп҃сошѫ сѧ, ѿ
борѧщихь сѧ съ ними · мышьца бо
сила сказаѥ̀ть сѧ · нѫ силоѫ̀ б҃нѥѧ̀,
не разоумѣваа̀хѫ же ⁘
4c Нѫ десница твоꙗ̀ и̑ мышьца твоꙗ̀, и̑
просвѣщениѥ̀ лица твоѥ̀го ⁘
Десница бо б҃нꙗ̀ и̑ крѣпостъ, и̑ свѣтъ
славы лица б҃нꙗ̀ · по жрѣбию̀ даꙗ̀-
ше и̑мъ благаꙗ̀ ⁘
4d ʼЯко бл҃гои̑зволи въ нихъ ⁘
ʼЯко волѣ твоꙗ̀ бѣ въ нихъ ⁘
5a Ты ѥ̀си самъ ц҃ръ мои̑, и̑ богъ мои̑ ⁘
Въчл҃вчи[136] сѧ б҃ъ · и̑ сп҃съ родъ чл҃вчьскы ·
и̑ ц҃рвоуѫ̀ въ вѣкы ⁘
5b Заповѣдаѫ̀и̑ сп҃сениꙗ̀ и̑ꙗ̀ковлѣ ⁘
Оучениѥ̀ и̑ сп҃сениѥ̀ новымъ людемь ·
ѥ̀же ѥ̀стъ х҃вомъ · и̑ꙗ̀ковъ бо, въсьде
х҃с сказаѥ̀ть сѧ ⁘
6a ʼѠ тебѣ врагы нашѫ и̑зьбодемъ рогы ⁘
Вѣрьниї людиѥ̀ и̑же ѿ ѧ̀зыкъ · вра-
гы г҃летъ бѣсы · сиѧ̀ прогнахомь
силоѫ̀ кр҃тноѫ̀ · рогь бо ѥ̀стъ кр҃тъ ·
тѣмьже г҃летъ рози въ рѫкоу ѥ̀го ⁘
6b ʼН ѡ̀ и̑мени твои̑мъ (!) оуничижимъ
въстаѫ̀щѫѫ̀ на ны ⁘
Сирѣчь възненавидимъ · мръзько

[135] В горното поле – · в҃і ·
[136] Вм. въчл҃вчен.

бо и҆дольскоѥ слоуженіе по пришє-
ствии х҃вѣ ⁘
7 Не на лѫкъ бо мои оупьваѫ · и ѡ҆рѫжї-
ѥ моѥ не сп҃сетъ мене ⁘
Ни мѫдростиѫ бо ѥ҆линьскоѫ, ни си-
лоѫ своѥѫ, рѣшѫ ѧ҆зыци · нѫ бла-
гостиѫ б҃иѥѫ сп҃сени быхомъ ⁘
8a Сп҃слъ бо ни ѥ҆си ѿ стѫжаѫщихъ намъ ⁘
Ѿ д҃хъ льстивыхъ · ꙗ҆ко стѫжишѫ ѧ҆-
зыкомъ и҆дольскымъ слоуженіемъ ⁘
8b ’Н ненавидѧщѫѧ насъ потрѣбїлъ ѥ҆сї ⁘
Бѣсы, и҆спръва бо ненавистъ на чло-
вѣка и҆мѧтъ ⁘
9a ’Ѡ б҃зѣ похвалимь сѧ весъ д҃нъ ⁘
Похваленіе бо б҃иѥ вѣрьныхъ, весъ д҃нъ ·
сирѣчь до вѣка ⁘
9b ’Н ѡ҆ и҆мени твоѥмъ и҆сповѣмь сѧ въ
вѣкы ⁘
До вѣка бо не прѣстаѫтъ вѣрьнїи ·
и҆сповѣдаѫще сѧ и҆ славѧще б҃а ⁘
※ диꙗ҆пл҃ма, прѣложеніе пр҃рочьства[138] · ※
※ на люди жидовьскыи ⁘ ※
10a Н҃нѣ же ѿринѫ и҆ посрами ны ⁘
Людиѥ жидовьсци въпиѧтъ, ꙗ҆ко
ѿриновени ѿ бога ⁘
10b ’Н не и҆зидеши б҃е въ силахъ нашихъ ⁘
Кь томоу бо на застѫпленіе и҆мъ не
приходитъ б҃ъ, ни на бранъ ⁘

[137] В горното поле – · г҃і ·
[138] тв лигатура.

11a Възвратиль ни е҆си въспѧтъ при вра-
зѣхъ нашихъ ⁘
Възвратишѫ бо сѧ жидове въслѣдъ
демонъ, врагъ вол҄ныхъ ⁘
11b ’Н ненавидѧщеи҆ насъ расхыщаа҆-
хѫ себѣ ⁘
Въ расхыщениѥ҆ бо дани бышѫ вра-
гомъ, за нечьстиѥ҆ и҆хъ ⁘
12a Дал҄ ни е҆си ꙗ҆ко ѡ҆в҄цѧ сънѣди ⁘
На поꙗ҆дениѥ҆ въсѣмъ ѧ҆зыкомъ и҆
бѣсомъ ⁘
12b ’Н въ ѧ҆зыцѣхъ расѣа҆л҄ ни е҆си ⁘
По въсемоу бо лицоу земли, расѣа҆-
ни бышѫ жидове ⁘
13a Продастъ люди своѫ҆ бес҄ цѣни ⁘
’Єгда вавилонѣнемъ, бес҄ чьсти ѿ-
дани бышѫ · не поч҄тошѫ бо и҆хъ
хальдеи҆ ꙗ҆ко б҃нꙗ҆ рода ⁘
13b ’Н не бѣ множества въ въскликнове-
нии҆хъ нашихъ ⁘
Сирѣчь не бѣ числа въ плачихъ н҃шихъ ⁘
14a Положил҄ ни е҆си поношению҆ сѫсѣдомъ
нашимъ ⁘
Рѫгаа҆хѫ бо сѧ и҆мъ ближниї, ꙗ҆ко ро҆
б҃ни҆ сѫще плѣнени бышѫ ⁘
14b Подражаниѥ҆ и҆ порѫганиѥ҆ сѫщии҆мъ
ѡ҆кр҃тъ насъ ⁘
Сѫщеи҆ бо ѡ҆кр҃тъ и҆хъ, рѫгаа҆хѫ сѧ по-

дражаѫ҆ще и҆мъ · како ѿвръжени бы-
шѫ ѿ б҃а своего ⁘
15a Положиль ни е҆си въ притьчѧ въ ѧ҆зы-
цѣхъ ⁘
Сирѣчь ѧ҆зыци рече г҃лаа҆хѫ, тако не
бѫдѣмъ, ꙗ҆ко жидове мръзьци ⁘
15b Покыванию҆ главѣ въ людехъ ⁘
Въси бо зрѧще и҆хъ покывахѫ глава-
ми, дивѧще сѧ · како ѿ славы б҃и-
ѧ҆ ѿпадошѫ жидове ⁘
16a Весъ д҃нъ срамъ мои҆ прѣдь мноѫ҆ е҆стъ ⁘
До вѣка бо не ѿи҆меть сѧ поношенї-
е҆ ѿ нихъ ⁘
16b ’Н стоудъ лица мое҆го покры мѧ ⁘
Тьгда паче е҆гда оузрѧтъ х҃а, на прѣ-
столѣ славы · сѫдѧща живымъ
и҆ мръ҆твымъ ⁘
17a Ѿ г҃лса поносѧщаго, и҆ ѡ҆клеветава-
ѧ҆щаго ⁘
’Ѧзыци бо вѣровавъшеи҆ · велие҆мъ
г҃лсомъ поношаа҆хѫ жидомъ · ка-
ко ѿ нихъ слава въ ѧ҆зыкы прѣиде[139] ⁘
17b Ѿ лица вражиꙗ҆, ї и҆зъгонѧщаго ⁘
Ѿ диꙗ҆вола и҆ бѣсовъ · тѣмъ бо прѣ-
лъщени гоними сѫтъ · ꙗ҆ко не-
навистьни ⁘
18a Си въсѣ придѫ на ны · и҆ не забыхо-
мъ тебе ⁘

[139] рѣ лигатура.

Рече бг҃очьстие хвалѣхѫ конечное не
приимьше х҃а ⁘
18b Н҆ не прѣврѣдихомъ въ завѣтѣ твое҃ ⁘
Законь бо ꙗко мнѣти хранѣахѫ ·
нѫ слова и бг҃а не приѧсѧ ⁘
19a Н҆ не ѿстѫпи въспѧтъ срⷣце наше ⁘
Рече бо не ѿстѫпишѫ ѿ бг҃а · нѫ сы-
новнѣ пришествиꙗ не приѧсѧ ⁘
19b Н҆ оуклонилъ еси стьзѧ н҃шѫ ѿ пѫти
твоего ⁘
Ѿвръжени бо бышѫ, ѿ закона и бла-
годѣти · еже естъ пѫтъ истинѣ ·
ꙗко не ходити имъ ⁘
20a Ꙗко смѣрилъ ны еси на мѣстѣ ѡзлобле-
ниꙗ ⁘
Кромѣ землѧ своеѫ бывъше, и въ ѧ-
зыцѣхъ расѣани ⁘
20b Н҆ прикры ны сѣнъ съмр҃тнаа ⁘
Стѣнъ бо имѣаше законъ · съмръ-
тї х҃вы и въскр҃сениа · и тѣмъ оу-
мръщени бышѫ, не приимъше
истины ⁘
21a Аще забыхомъ имѧ бога нашего ⁘
Сꙑде пакы въпиетъ и г҃летъ, мы и-
мени твоемоу вѣровавъше сп҃со-
хомь сѧ ⁘
21b Н҆ аще въздѣхомъ рѫкы нашѫ кь
богоу тоуждемоу ⁘

Оуже кь и҆доломъ рѫкъ наши҃ не въ-
здѣхомъ · бг҃оу бо живомоу вѣ-
ровахомъ ⁘
22a Не бг҃ъ ли възищетъ сихъ ⁘
Тако въсхотѣль е҆си възискати ѡ҆-
бращениꙗ҆ ѧ҆зыкъ ⁘
22b Ть бо и҆звѣстъ таи҆наа҆ срⷣцоу ⁘
Сьвѣдѣа҆ше бо бг҃ъ ѡ҆бращениѥ҆ ѧ҆-
зыкъ хотѧщеѥ҆ быти на конецъ ⁘
23a Ꙗ҆ко тебе ради оумрⷭ҇щ҄вѣѥ҆ми е҆с҄мы
весъ денъ ⁘
Ис҄ тѣхъ бо бѣшѫ мⷱ҇ници, и҆же х҃а
ради оумрѣшѫ ⁘
23b Въмѣнишѫ ни ꙗ҆ко ѡ҆в҄цѧ на за-
колениѥ҆ ⁘
Своѥ҆моу влⷣцѣ Ꙋподобив҄ше сѧ, и҆-
же ꙗ҆ко ѡ҆вчѧ на заколениѥ҆ веде-
нъ бы҃ · и҆ ти ꙗко ѡ҆в҄цѧ закалаѥ҆-
ми бываа҆хѫ · жрътвѫ себе бг҃оу
приносѧще ⁘
24a Въстани въскѫѫ҆ спиши г҃и ⁘
Почто рече длъготръпиши на толї-
ко, злыи҆хъ чл҃вкъ · длъготръпи-
ѥ҆ бо бн҃ѥ҆ прⷪ҇рокъ сънѣ приложилъ
е҆стъ · то же въсе въскрⷭ҇сениѝ х҃вѣ
притьчьствоуѥ҆тъ ⁘
24b Въскрⷭ҇снї, и҆ не ѿрини до кон҄ца ⁘
Сирѣчь, и҆ по въскрⷭ҇сениѝ, прими съ-

грѣшьшѫѧ̀ и̓ каѧ̀щѫѧ̀ сѧ ⁘
25a Въскѫѫ̀ лице твое̓ ѿвращае̓ши ⁘
Сирѣчь, не ѿврати ⁘
25b Ꙁабывае̓ши нищетѫ нашѫ и̓ печѣ-
лъ нашѫ ⁘
Сирѣчь не ꙁабѫди ꙗ̓ко въ нищетѣ
бг҃очьстиꙗ̀ бѣхомъ, и̓ньгда печѣ-
льни ⁘
26a ’Ꙗко съмѣри сѧ въ пръстъ д҃ша н҃ша ⁘
Попрани ѿ демонъ, и̓долъскомъ слꙋ-
жение̓мъ и̓ лъстиѫ̀ ⁘
26b Прильпе ꙁемли ѧ̀троба наша ⁘
’Ꙗдѫще рожьцѧ и̓ оумьнымъ гладє-
мъ, нѫ потьщи сѧ рѣшѫ ѧ̀ꙁыцї ·
и̓ даждъ намъ тѣло твое̓ и̓ кръвъ ⁘
27a Въскрс҃ни г҃и помоꙁи намъ ⁘
Въскрс҃ъ бо г҃ъ и̓ꙁъ мр҃твыхъ · ѧ̀ꙁы-
кы просвѣти ⁘
27b ’Н и̓ꙁбави ны и̓мене твое̓го ради ⁘
’Именемъ бо б҃не̓мъ · и̓ꙁбавишѫ
сѧ ѧ̀ꙁыци ѿ м҃телъства диꙗ̀волѣ ⁘
※ въ коне҃ · ѡ̀ и̓ꙁьмѣноуѫ̀щии̓хь сѧ, ※
※ с҃нвъ кореѡ̀въ · въ раꙁоумъ пѣснъ ※
※ ѡ̀ възлюбленѣа̀мъ · на конъчинѫ ※
※ вѣкъ пр҃рокъ рече · ѡ̀ оужасѣ жи- ※
※ довъсьцѣ · и̓ꙁьмѣнение̓ бо прѣложе- ※
※ ние̓ е̓стъ · с҃нове же кореѡ̀ви жидо- ※
※ ве · ꙗ̓ко въсѣ погоублъше · и̓ въ ※

※ ѡ҆голѣниѥ̀ въпадьше · тьгда ѡ҆ ※
※ х҃ѣ пѣснъ пр҃рочьства г҃ла д҃хъ с҃ты ※
※ дв҃домъ · ѥ҆же ѥ҆стъ ѡ҆ възлюблє- ※
※ нꙑнѣа҆мъ · пл҃мъ · м҃д ⁘ ※

2a Отрнгнѫ[140] срⷣце моѥ̀ слово благо ⁘
Пр҃рокъ хвалнть сѧ, г҃ла бо ѡ҆ х҃ѣ ·
и҆ ѡ҆ пришьствїи҆ ѥ҆го ѥ҆же на землѧ ⁘
2b Г҃лѧ азъ дѣла моꙗ҆ ц҃рви ⁘
Пр҃рокъ рече, оувѣдѣна бышѫ дѣла
моꙗ҆ б҃гомъ ⁘
2c Ѧ҆зыкъ мои҆ тръстъ книжꙑника
скорописꙑца ⁘
Кьгда бо можетъ тръстъ скоро та-
ко написати рѫкоѫ҆ чл҃вчьскоѫ҆ ·
ꙗ҆ко и҆ ѧ҆зыкъ мои҆ ꙗ҆же ѡ҆ х҃ѣ · ско-
ро възꙑвѣщаѫ҆ рече пр҃рокъ ⁘
3a Краснѣи҆ добротоѫ҆ паче с҃нъ члвчⷭ҇къ ⁘
Въ с҃нохъ бо чл҃вчьскыхъ, доброта
славѣ х҃вѣ приложити сѧ не мо-
жетъ · ꙗ҆ко б҃гъ бо непритьченъ
чл҃вкомъ ѥ҆стъ ⁘
3b Ѝзлиꙗ҆ сѧ блгⷣтъ въ оустноу твоѥ҆ю҆ ⁘
Словомъ бо оустъ ѥ҆го · сирѣчъ ꙗ҆ко
оусты нб҃са оутвръдишѫ сѧ, и҆
въсѣ тваръ · ꙗ҆ко блгⷣтъ имѧщї
ѡ҆ч҃ѧ ⁘
3c Сего ради блⷭ҇ви тѧ б҃гъ въ вѣкы ⁘
Въсѣкоѫ҆ бо тварнѫ҆ и҆ дыханиѥ҆мꙑ,

[140] т е изписано в О.

бл҃вимъ е҆стъ с҃нъ · ꙗ҆ко ходатаи҆ б҃ꙋ
и҆ чл҃комъ ⁘
4a Прѣпоꙗ҆ши сѧ ѡ҆рѫжие҆мъ твои҆мъ
по бедрѣ твое҆и҆ силъне ⁘
Бж҃тво бо възложи на г҃ъскаго чл҃в-
ка е҆же е҆стъ бедра б҃иꙗ҆ · а бж҃тво
сила, е҆же е҆стъ ѡ҆рѫжие҆ ⁘
4b Красотоѫ҆ твое҆ѫ҆ и҆ добротоѫ҆ ⁘
Велъ҆лѣпотоѫ҆ и҆ славоѫ҆ · прѣи҆мы въ-
сѣкѫ тваръ ꙗ҆ко незданъ ⁘
5a ’Н налѧци, и҆ спѣи҆, и҆ цр҃воуи҆ ⁘
Налѧци лѫкъ кр҃тны, прободи
диꙗ҆вола, цр҃воуи҆ тварнѫ҆, по-
спѣшьствоуи҆ чл҃вкоу ⁘
5b ’Истины ради, и҆ кротости, и҆ пра-
въ҆ды ⁘
’Истина бо е҆стъ пришествие҆ е҆го ·
кротостиѫ҆ же, зане бе-злобы ꙗ҆-
ко б҃ъ · правда же ꙗ҆ко ѡ҆правь-
даѫ҆ща (!) нечьстива ⁘
5c ’Н наставить тѧ дивно десница
твоꙗ҆ ⁘
Десница с҃ньнѣ, ѡ҆ц҃а · ꙗ҆ко томꙋ
бл҃гои҆звольшоу · съдѣа҆ти сп҃се-
ние҆ чл҃вчьско ⁘
6a Стрѣлы твоѧ҆ и҆зощрены силъне ⁘
Ап҃ли, стрѣлы бо сѫтъ х҃вы ти ·
ꙗ҆ко по въсеи҆ въселенѣи҆, състрѣ-[141]

[141] тр лигатура.

лѣвꙑше льстъ · и҆стинѫ проповѣ-
давьше ⁘
6b Людие҆ твои҆ подь тобоѫ҆ падѫ҆тъ ⁘
Вѣровавьшеи҆ оученнꙋ апⷭ҇лкомоу ·
падꙑшеи҆ кланѣѫ҆тꙑ сѧ х҃оу ꙗ҆ко ц҃рю ⁘
6c Въ срⷣцихъ врагъ ц҃ръ ⁘
Враждꙑни бо бѣшѫ ѧ҆зыци, и҆ньгда
х҃оу · н҃нѣ же срⷣца и҆хъ сꙑпадѫ вѣро-
ѫ кь б҃гоу на мѣстѣ ⁘
7a Прѣстолъ твои҆ б҃е въ вѣкы вѣка ⁘
Ꙗ҆ко въц҃ръшоу сѧ надъ ѧ҆зыкы, не-
подвиженъ прѣстолъ · сирѣчь
ненаслѣдимо цⷭ҇рво х҃во ⁘
7b Жезлъ правости, жезлъ цⷭ҇рвиꙗ҆
твое҆го ⁘
Крⷭ҇тъ, е҆гоже и҆е҆ремиꙗ҆ г҃летъ же-
злъ · съ бо жезлъ направилъ е҆-
стъ въсѧ тваръ ⁘
8a Възлюбилъ е҆си правꙑдѫ и҆ възꙑненавї-
дѣ безаконие҆ ⁘
Ꙗ҆ко б҃ъ ненавидѧ лѫкавыхъ прїсно ⁘
8b Сего ради помаза тѧ б҃е б҃ъ твои҆ · ѡ҆лѣ-
е҆мъ радости паче причѧстникъ
твои҆хъ ⁘
Сего бо ради х҃с ꙗ҆ко помазанъ блгⷣтї-
ѫ҆ · и҆ прославенъ паче въсеѧ҆ твари ·
причѧстие҆ бо б҃ие҆ тваръ · притьчьствоуе҆тъ же и҆ помазание҆ кръ-

щениꙗ ⁘
9a Ꙁмирꙑна и стакꙑтї и касна ѿ ризъ твоих ⁘
Ꙁмирꙑнѫ глетъ неистлѣниꙗ плътї ·
въ тои бо мртвии полагаеми не исꙑ-
тлѣѭтъ · стакꙑти же, ꙗко зарѧ ѿ
ѡца въсиꙗвꙑшѫ · касиѧ же, ꙗко
блгоѧханиемъ дховнымъ пома-
занъ, ѿ ѡдеждъ блгдти еже сѫтъ
ризы ⁘
9b Ѿ странъ славꙑныхъ[142], изꙑ нихъже възꙑве-
селишѫ тѧ ⁘
Страни[143], домове сѫтъ высоци · на-
рицаеть же оубо, цркви славны[144] ·
ꙗко красны и твръды · въ тѣхꙑ же
веселить сѧ гъ, ѡ спсаѭщиїхь сѧ
ими ⁘
10a Дъщери цра въ чьсти твоеи ⁘
Дъщери цра глетъ, дшѫ стыхъ, ѧ-
же въскръсѫ съ хомъ · чьстъ бо хоу
велиꙗ, въскрснѫти изь мртвыхꙑ ·
и съвъскрсити дшѫ стыхъ ⁘
10b Прѣдьста црца ѡ деснѫѭ тебе въ
ризахъ позлащенахъ ⁘
Гнѣ дша, ѡ неиже прроци рѣшѫ ·
и та въсхождааше · ѿкѫдѣ, ѿ а-
да · и рабынѧ еѧ идѣахѫ · кыѧ,
стыихъ дшѫ · въ ризахъ, сирѣчꙑ
съ тѣломъ · позлащенахъ, ꙗко

[142] Вм. варії слоновныихъ (βάρεων ἐλεφαντίνων).
[143] Вм. Варии (Βάρεις).
[144] Вм. слоновънъї (ἐλεφαντίνων).

чистомъ ѿ въсѣкоѫ скврьны · ѡ де-
снѫѫ, ꙗко ѡ҆ц҃а ѡ деснѫѫ сѣдѧ · при-
тьчьствоуеть же и цр҃квъ ⁘
10c Ѡдѣана, прѣоукрашена ⁘
Блгⷣтнѫ и славоѫ оукрашена · тако-
жде и цр҃квы красна҃ естъ ⁘
11a Слыши дъщи и вниждъ и приклони
оухо твое ⁘
Слово кь цр҃кви оустѧ ѫ на блгⷣтъ по-
каанниꙗ ⁘
11b Н ꙁабѫди люди твоѫ и домъ ѡ҆ц҃а тв҃-
его ⁘
Сирѣчь, ꙁабѫди идолы, и множьство[145]
бѣсъ, еже сѫтъ людие · иже прѣ-
ласкашѫ тѧ лъстиѫ, и домъ · сї-
рѣчь лъстъ диꙗволѧ ⁘
12a Н въсхощетъ цр҃ъ добротѣ твоеи ⁘
Хс҃, цр҃ъ вѣчьны · възлюбитъ тѧ, ꙗко
ѡбращениемъ съвьтѧщѫ сѧ · до-
бротоѫ славы ⁘
12b Ꙗко ть естъ гⷭ҇ъ бⷭ҇ъ твои, 13a и покло-
ниши сѧ емоу ⁘
Хс҃ бо избра тѧ себѣ невѣстѫ · да оу-
же не поклониши сѧ иномоу · нѫ то-
моу единомоу ⁘
13a Н дъщи тирова съ дары 13b лїцоу твоемꙋ ⁘
Тиръ, съдръжание сказаеть сѧ · гл҃е-
ть же цр҃кве, и ꙗко ѿ ѧзыкъ сѫщѫ

[145] тв лигатура.

и҆ ꙗ҆ко ѿ съдръжаниꙗ҆ и҆дольска · въ
неи҆ бо дарове по въсѧ д҃ни б҃гви прино-
сими сѫтъ ⁘
13b Помл҃ѧть сѧ б҃гатїи҆ людие҆ ⁘
Ѝ ц҃ре, и҆ въсѣка властъ велиꙗ҆ · лице
х҃во, и҆ ц҃рковное҆ съ страхомъ просла-
вѧтъ ⁘
14a Въсѣ слава дъщери ц҃ри вънѧтръѧ҆-
доу ⁘
Въсѣ бо слава ц҃рковнаа҆ вънѧтръ е҆-
стъ · е҆же е҆стъ красота е҆ѫ҆ · и҆ чювь-
стъвнаа҆ и҆ разоумнаа҆ ⁘
14b Трѣсны златы ѡ҆дѣа҆на прѣѹкрашена ⁘
Златомъ бо и҆ сребромъ, и҆ каменне҆мъ ·
и҆ ризами многоцѣнъ҆нами · ц҃рквї
оукрашае҆ма[146] е҆стъ прїсно · сѫтъ же
и҆ златозаръ҆ни дѣтѣли · съ страхо-
мъ б҃не҆мъ въ неи҆ съдръжѫщїмъ сѧ ⁘
15a Приведѫть сѧ ц҃рю д҃вы по неи҆ ⁘
Х҃ви, д҃шѫ въ чистотѣ живъ҆шѫѧ҆, по
неи҆ · сирѣчъ ц҃ркве ради ⁘
15b Ѝ и҆скръняѧ҆ е҆ѧ҆ приведѫть сѧ тебѣ ⁘
Ѝ прочѧѧ҆ д҃шѫ с҃тхъ · ꙗ҆ко сестры въ
чистотѣ поживъ҆шѫ · и҆ ты къ х҃оу ⁘
16a Приведѫть сѧ въ весели, и҆ радости ⁘
Веселѧще сѧ тьгда и҆ радоуѫ҆ще · троу-
дъ дѣлъ свои҆хъ мъздѫ прии҆мѫтъ ⁘
16b Приведѫть сѧ въ ц҃рковъ ц҃рвѫ ⁘

[146] и е поправено на а.

Въ вышнии, иерⷭ҇лмъ · ть бо въ истинѫ цр҃кви бн҃ꙗ · и прѣбываѭщи въ вѣкы ⁘

17a Въ ѿц҃ъ твоихъ мѣсто, бышѫ сн҃ве твои[147] ⁘

Въ пр҃рокъ бо мѣсто, бышѫ апⷭ҇ли ⁘

17b Поставиши ѧ кнѧзѧ по въсеи землї ⁘

Въсеи бо земли кнѧзи бышѫ · и ѡбⷣладашѫ оучениемъ и проповѣдїѧ ⁘

18a Гн҃ помѣнѫтъ имѧ твое въ вⷣсѣкомъ родѣ и родѣ ⁘

Ѿнели бо приѧсѧ вѣрⷣнии печѣтъ имене хв҃а, ѿѧти сѧ ѿ нихъ не можетъ въ вк҃ы · въ родъ бо и родъ ѡбⷣнавлѣеть сѧ ⁘

18b Сего ради людие исповѣдѧть сѧ тебѣ · въ вк҃ы и въ вѣкъ вѣка ⁘

Проповѣдиѭ апⷭ҇лкоѭ · людие исповѣдаѭще сѧ бг҃ови, не прѣстаѭтъ въ вѣкы, и въ вк҃ъ вѣка ⁘

※ въ конеⷱ҇, ѡ сн҃охъ кореѡвѣхъ · ѡ ※
※ таиныхъ пⷭ҇лмъ · ме҃ · ѡ сн҃охъ ※
※ кореѡвѣхъ гл҃етъ · чѧстнѣ весъ ※
※ ѧзыкъ жидовьскъ нарицаѭ · ※
※ ꙗко неразоуменъ · таиныхь же ※
※ хотѧщихъ быти · ѡбаче же ※
※ ѿ тѣхъ потаенъ ⁘ ※

2a Бг҃ъ намъ прїбѣжїще и сила ⁘

[147] тв лигатура.

1 ’Ѡ людехъ и҆же ѿ а҆зыкъ слово · тн бо прн-
бѣгѫ къ бгоу · ѿ плѣненїа҆ лютыхъ
врагъ бѣсовъ ·⁘
2b Помощ҃ннкъ въ скрѣбехъ ѡ҆брѣтьшїи҆хъ ны зѣло ·⁘
5 [О]устѫ бо бъ люди жндовьскы къ бгоучьстню҆ · многѣмин скрѣбмин ведѣше ѫ҆ ·⁘
3a Сего ради не ѹбои҆мь сѧ · е҆гда съмѧщае҆ть сѧ землѣ ·⁘
10 ’Нмѣа҆хѫ бо тьгда надеждѫ ѡ҆цн и҆хъ ·
вѣдѣа҆хѫ бо ꙗ҆ко защнта҆ть а҆ бъ ·
съмѧщаѧ҆щн сѧ въсеи҆ земли на нѧ ·⁘
3b ’Н прѣлагаѧ҆ть сѧ горы въ ср҆ца морьска ·⁘
15 [К]арьмилъ бо гора въздравьшн сѧ ѿ запада · на въстокъ по морю прѣложн сѧ ·
длъготръпѧ людн, реүе · ꙗ҆ко снѧ҆ пр҆ложнхъ · тако прнведѫ и҆ плѣненїе҆ людни҆ моихъ ·⁘
20 4a Въшоумѣшѧ сѧ и҆ съмѧтншѧ сѧ воды и҆хъ ·⁘
Морьскыѧ҆ ꙗ҆вѣ · ꙗ҆ко горамъ скозѣ нѧ
текѫщамъ · глеть же и҆ воды крѣщенна҆ · съмѧщае҆мы шоумѣнїе҆мъ стго дха ·⁘
25 4b Съмѧтошѧ сѧ горы крѣпостнѧ҆ е҆го ·⁘
’Егда фаворъ гора прѣхо-

ждаа҆ше въ пꙋстынѧ · ѡ҆бразъ же
бѣ, хотѧщни҆хъ людни҆ вѣрⷭ҇ныхъ
ꙗ҆вити сѧ ⁘
5a Рѣчⷭ҇на оустръмленнꙗ҆ веселѧтъ гра-
дъ божни҆ ⁘
Ѻ҆ерⷭ҇даньскыѧ҆ воды блгⷣтнѧ҆ движе-
мы, веселѧтъ и҆ерⷭ҇лма · ꙗ҆ко въ тѣ҆
сънидe бг҃ъ слово · сщ҃аѧ҆ воды ⁘
5b Свѧтилъ е҆стъ село свое҆ вышнии҆ ⁘
Єгда въ нъ сънидe сн҃ъ, и҆ гл҃съ ѿчг҃ъ ѡ҆
немъ быⷭ҇ · и҆ дх҃ъ зракомъ голѫби-
номъ сънидe на нъ ⁘
6a Бг҃ъ посрѣдѣ е҆го не подвижить сѧ ⁘
Ѻ҆ерⷭ҇лма, разоумнаго, и҆ чювьстьвⷭ҇на-
аго · е҆же е҆стъ цр҃кви ⁘
6b Поможетъ е҆моу бг҃ъ оутро заꙋтра ⁘
Цр҃кви, въскрс҃енне҆мъ · зарана бо
въскрс҃енне҆ гн҃е быⷭ҇ ⁘
7a Съмѧтошѫ сѧ ѧ҆зыци и҆ ꙋклонишѫ
сѧ цⷭ҇рвиꙗ҆ ⁘
По въскрс҃енни҆ бо хв҃ѣ · съмѧтошѫ
сѧ въси ѧ҆зыци вѣровавⷭ҇шеи҆ · прѣ-
лагаѫще сѧ ѿ лъсти · и҆ цⷭ҇рва зе-
млънаа҆ оуклонишѫ сѧ въ вѣрѫ хв҃ѫ ⁘
7b Дастъ гл҃съ свои҆ вышни · и҆ потрѧ-
се сѧ землѣ ⁘
Ѻ҆Єгда на крⷭ҇тѣ хс҃ възьпивъ ѡ҆ста-
ви дх҃ъ · тьгда землѣ потрѧсе сѧ ·

и҆ каменне҆ распаде сѧ ⁘
8 Г҃ъ силъ съ нами ꙁастѫпⷭ҇никъ н҃шъ б҃ъ
и҆ꙗ҆ковлъ ⁘
Снрѣчь раꙁоумѣвⷭ҇ше въси ѧ҆ꙁыци · ꙗ҆-
ко съ ними б҃ъ е҆стъ · и҆ ꙗ҆ко и҆ꙁбавле-
ни бышѫ ѿ лъсти ⁘
9a Придѣте и҆ видите дѣла божиꙗ҆ ⁘
Дроугъ бо дроуга приꙁываѫ҆тъ ѧ҆ꙁыцї ·
вѣровавше и҆ видѧще сп҃сенне҆ свое҆ ⁘
9b ’Ꙗже положи чю҆деса на ꙁемли ⁘
Ꙁнамениꙗ҆ г҃летъ, ꙗ҆же сътвори х҃с
пришедъ на ꙁемлѧ ⁘
10a Ѿе҆млѧ брани до конⷭ҇ца ꙁемли ⁘
Диꙗ҆волѧ и҆ бѣсъ е҆го, брани · погоу-
бити въсѧ ѿ ꙁемлѧ ⁘
10b Лѫкъ съкроушитъ и҆ сломитъ ѡ҆-
рѫжне҆ ⁘
Силѫ г҃летъ дїꙗ҆волѧ ѡ҆рѫжне҆ · а лѫ-
къ смр҃тъ · ѡ҆бое҆ же раꙁ҆роуши
на кр҃тѣ х҃с ⁘
10c ’И щиты пожежетъ ѡ҆гнемъ ⁘
’Ѧже съꙁда ꙗ҆ко щиты грѣхъ сиѧ҆ по-
жеже ѡ҆гнемъ с҃тго д҃ха ⁘
11a Оупраꙁните сѧ и҆ раꙁоумѣи҆те ꙗ҆ко
аꙁъ е҆съмъ б҃гъ ⁘
Снрѣчь, прѣтръпите и҆ прѣбыва-
и҆те въ вѣрѣ · и҆ раꙁоумѣи҆те ꙗ҆ко
нѣстъ и҆ного б҃га раꙁⷭ҇вѣ мене ⁘

[148] В горното поле – · г҃і ·

11b Възнесѫ сѧ въ ѧ҆зыцѣхъ · възнесѫ сѧ на земли ⁘
Прославлѧ сѧ рече б҃ъ въ ѧ҆зыцѣхъ · възнесѫ сѧ на земли, сирѣчь на кр҃тѣ ⁘
12 Г҃ъ силъ съ нами застѫпникъ нашъ б҃ъ и҆ꙗ҆ковлъ ⁘ слава ⁘
Вѣрꙑнымъ бл҃говѣстно въсѣмъ застѫпникъ б҃ъ · ꙗ҆ко и҆менемъ є҆го наслѣдовани ⁘
※ к҃а · з҃ · въ коне҃ · с҃новъ кореѡ҆въ · пл҃- ※
※ мъ · м҃ѕ · б҃ъ [бо (не) х҃тѣа҆ше ѿврѣщи][150] ※
※ жидовы · нѫ видѣвъ жестосръдне҆ ※
※ и҆хъ · приведе въ нихъ мѣсто ѧ҆зыкы ※
2a Въси ѧ҆зыци въсплещате рѫками ⁘
Оущенне҆ ѧ҆зыкъ · да съплетѧть сѧ дръжѫще дроугъ дроуга · и҆ пооущаѧ҆ще сѧ на вѣрѫ ⁘
2b Въсклинкнѣте б҃гови гл҃сомъ радости ⁘
Въ пл҃мѣхъ и҆ въ пѣснехъ поѧ҆ще, въ ср҃цихъ вашихъ · ꙗ҆коже ре҃ павелъ ·
3 Ꙗ҆ко б҃ъ вышнии҆ страшенъ ц҃ръ велїи҆ по въсеи҆ земли ⁘
Страшенъ, ꙗ҆ко б҃ъ и҆з лона ѡ҆ч҃ѣ · ц҃ръ, ꙗ҆ко въсѧ землѧ рѫкоѫ҆ дръжѫ ⁘
4 Покори люди намъ, и҆ ѧ҆зыкы подꙑ ногы нашѫ ⁘
Ѡ апл҃ѣхъ слово · тѣмъ бо въси ѧ҆зыцї и҆ людне҆ покоришѫ сѧ, проповѣди ради ⁘

[149] В горното поле – · д҃і ·
[150] Нечетливият текст е възстановен по Болонския псалтир, тъй като различимите букви съответстват на засвидетелстваното в него разночетене.

5a Ꙋ҆зъбра намъ достоꙗ҆ниѥ̀ себѣ ⁘
Ѧ҆зыкы гл҃етъ, ꙗ҆ко сътѣлесни, и҆ сънаслѣдны бышѫ, кь ап҃лоу паулоу ⁘
5b Добротѫ и҆ꙗ҆ковлѧ ѧ҆же възлюби ⁘
Людї вѣрьныѧ҆ · и҆ꙗ҆ковъ бо ѡ҆трокъ бн҃и сказаѥ̀ть сѧ · и҆ ѥ҆лико ѿ людїи҆ жидовьскыхъ вѣровашѫ · и҆з нихь бо ѥ҆стъ и҆ апл҃ъ ⁘
6 Възїде бг҃ъ въ въскликновенїи҆ · гг҃ъ въ гл҃сѣ трѫбнѣ ⁘
Възношениѥ̀ гл҃етъ хв҃о съ плътнѧ҆, ѥ҆же ѿ землѧ на нб҃са ⁘
7a Пои҆те бг҃оу нш҃емоу пои҆тє ⁘
Вѣрьнымъ людемъ повелѣваѥ̀тъ доухъ ст҃ыи҆ ⁘
7b Пои҆те цр҃ю нашемоу пои҆те ⁘
Пакы вышнимъ силамъ повелѣваѥ̀тъ дх҃ъ ст҃ыи҆ ⁘
8 Ꙗ҆ко цр҃ъ въсеи҆ земли бг҃ъ пои҆те разоумно ⁘
Не чѧсти, нѫ въсеи҆ земли · ꙗ҆ко настѫплъ на нѧ · и҆ рѫкоѫ҆ дръжѫ ѫ҆ въсѧ ⁘
9a Въцр҃и сѧ бг҃ъ надъ въсѣми ѧ҆зыкы ⁘
Разоумно, сирѣчь разоумѣи҆те ꙗ҆ко въсѣми ѧ҆зыкы ѡ҆бладаѥ̀ть хс҃ · прїи҆мь ѧ҆ въ вѣрѫ ⁘
9b Бг҃ъ сѣдитъ на прѣстолѣ ст҃ѣмъ своѥ̀мъ ⁘
Прѣстолъ бн҃и҆ дш҃а ст҃а · на неи҆жє

1 поуна́ѣтъ бъ̀ · разꙋ́мѣи́ же плъ҇тъ
сто҇ѫ́ · въ нѫже въсели сѧ бж̀тво · и́
поун ꙗ́ко на прѣстолѣ ·⁘
10a Кнѧзи людьстїи́ събрашѫ́ сѧ съ бго-
5 мъ авраа́млемъ ·⁘
Ѩпл҆и́н ѡ́бладавъ҆ше въселенѫ́, слово-
мъ е҆ѵ҆ангельскымъ съ хомъ · авраа́мъ
бо ѿцъ̀ высокъ сказа́ѣть сѧ · ѿцъ̀
же въсѣмъ хс̀, ꙗ́ко велїи́н и́ высокъ ·⁘
10 10b ⁾Ꙗко бго҇ꙋ крѣпъ҆цни́ земли · ѕѣло възъ-
несошѫ́ сѧ ·⁘
Крѣпъ҆цн бго҇ꙋ, снрѣчь дроужн · и́ апло҇ї
и́ въсн сто҇нн́ · тн ѕѣло ѿ̀ землънаго
жнтня́ възнесошѫ́ сѧ · снрѣчь въ-
15 звысншѫ́ сѧ ·⁘
※ пѣснъ пл҆а҆ма сно҇въ кореѡ́въ · въ въ҆- ※
※ торжѫ́ сѫботѫ · оуслышанне́ жн- ※
※ домъ · ꙗ́ко въсѣмъ ѡ́бнажав҆ше- ※
※ мъ · коре́е́ бо, голнна сказа́ѣть сѧ · ※
20 ※ да пожѫ́тъ вѣр҆нїи́н пѣснъ новѫ́ · гло҇ъ ※
※ же въскрсенна́ · въ в҆торжѫ́ бо сѫ- ※
※ ботѫ съдѣа́ сѧ спсенне́ · пл҆а҆мъ мз҇ · ※
2a Велен́ гъ̀ нашъ и́ хваленъ ѕѣло ·⁘
Въпнти оубо сне́, длъжни вѣшѫ́ жн-
25 дове · въпна́тъ же вѣр҆нїи́н · ꙗ́ко
сподоблъше сѧ блг̑ти ·⁘
2b Въ градѣ ба́ нашего · въ горѣ сва-
тѣи́ е́го ·⁘
Въ и҆е́рл҆а҆мѣ, на горѣ гол҆гофѣ · тоу҇ бо
30 възнесе сѧ плътна́ , и́ възвелнун сѧ

ꙋюдесы ⁘
3a Бл҃гокоренꙑномъ радованиѥ̀мъ въсеѧ̀
ꙁемлѧ ⁘
[Т]оу бо ѡ̀брѣте радостъ въсеи̇̀ ꙁемлї на
кр҃тѣ · и̇̀ распространи сѧ по въсеи̇̀
ꙁемли · высота бо широта сказаѥ̀-
ть сѧ ⁘
3b Гора сиѡ̀нѣ ребра сѣверова ⁘
[С]иѡ̀нъ сказаѥ̀ть сѧ поꙁрачище · ѥ̀же
ѥ̀стъ цр҃кви · ꙗ̀ко тоѫ̀ присѣщаѥ̀ть
б҃ъ чл҃вка · таже ѡ̀рѫжии̇̀ десны-
ми, и̇̀ шюи̇̀ми · ѡ̀бои̇̀ми ребры
противлѣѥ̀ть сѧ, дѣломъ темꙑны-
мъ · сѣверь бо тьма сказаѥ̀ть сѧ ⁘
3c Градъ цр҃ѣ великаго ⁘
Х҃оу и̇̀ѥ̀рл҃мъ ѥ̀же ѥ̀стъ цр҃кви ⁘
4 Б҃ъ въ варѣхъ ѥ̀го ꙁнаѥ̀мъ ѥ̀стъ · ѥ̀гда
ꙁастѫпаѥ̀тъ и̇̀ ⁘
Въ цр҃квахъ варї · съ[151] бо ѥ̀стъ домъ ·
домь же б҃ии̇̀ цр҃кви сѫтъ · ꙁнаѥ̀мь
же ѥ̀стъ б҃ъ въ нихъ сп҃саѧ̀ ѧ̀ ⁘
5a ’Ꙗко се цр҃иѥ̀ ꙁемлъсꙑци събрашѫ сѧ ⁘
’Н цр҃иѥ̀, и̇̀ кнѧꙁи, и̇̀ въсѣка властъ ·
въ цр҃ковъ въходѧще покланѣѫ̀-
ть сѧ б҃гоу ⁘
5b Сънидѫ сѧ въкоупѣ ⁘
Оуже бо ѿстѫпити к томоу не мо-
гѫтъ · нѫ пакы съходѧще сѧ въ
нѧ · покланѣѫ̀ть сѧ б҃гоу ⁘
6a Ти видѣвꙑше тако дивишѫ сѧ ⁘

[151] Вм. варисъ (βάρεις).

Видѣвъше таи҆ны въ цр҃кви съвръша-
е҆мы, дивишѫ сѧ чюдеси ⁘
6b Съмѧсѧ сѧ подвижашѫ сѧ · 7a трепе-
тъ приѧ҆тъ ѧ҆ ⁘
Цр҃ие҆ ѧ҆зыкъ, слышавъше знамени-
ꙗ҆, ꙗ҆же сътвори х҃с, съмѧсѧ сѧ стра-[152]
хомъ ⁘
7b Тоу болѣзни ꙗ҆ко раждаѫ҆щи ⁘
Болѣзни бо ѧ҆ приѧ҆сѧ · ꙗ҆ко женѫ ра-
ждаѫ҆щѫ, ѿ страха слышавъшѫ ·
величиꙗ҆ ꙗ҆же творѣа҆ше х҃с ⁘
8 Д҃хомъ боуръномъ съкроуши кора-
блѧ тарьсискы ⁘
Д҃хомъ оустъ свои҆хъ х҃с · съкроушї
корабля великыѧ҆ и крѣпъкыѧ҆ ·
сирѣчь ѧ҆же и҆спровръже грѣхъ ·
въ мори житеи҆съцѣмъ, плава-
ти сѧ оупразни ⁘
9a ꙗ҆коже слышахомъ тако и҆ видѣ-
хомъ ⁘
ꙗ҆зыци рече · ꙗ҆коже слышахомъ
величиꙗ҆ б҃иꙗ҆ · тако и҆ прѣѧ҆со-
мъ ѿ ап҃лъ ⁘
9b Въ градѣ г҃а силъ · въ градѣ бога
нашего ⁘
Въ цр҃кви, градъ бо въ немьже съ-
връшаѫ҆ть сѧ закони цр҃ѣ х҃а ·
г҃леть же и҆е҆рⷭ҇лма ꙗ҆ко града б҃иꙗ҆ ⁘
9c Б҃ъ ѡ҆снова и҆ въ вѣкъ ⁘
На камени ꙗ҆ко неподвижимѫ

[152] тр лигатура.

цр҃квъ · каменъ же е҆стъ х҃с · тъ҆ бо дръжи-
тъ цр҃ковъ ⁘
10 Прнѧ҆сомъ б҃е мл҃тъ твоѫ҆ посрⷣѣ люⷣн твои҆хъ ⁘
Снрѣчь и҆зь людїи҆ жидовьскь · людне҆ бо б҃и-
и҆ пръвїи҆ бѣшѫ · посрѣдѣ оубо и҆хъ, лю-
дне҆ вѣрⷭ҇нїи҆ прнѧ҆сѧ х҃а · е҆же е҆стъ мл҃тъ ⁘
11a По и҆мени твое҆моу б҃е тако и҆ хвала твоꙗ҆
на коньцихъ земли ⁘
По величьствию҆ б҃ию҆, слава тако по въ-
сеи҆ земли · въсѫдоу бо по земли поѫ҆ть
сѧ таи҆ны х҃вы ⁘
11b Правды и҆сплънъ десница твоꙗ҆ ⁘
Снрѣчь, праведнѣ въсѣ творитъ ꙗ҆ко
б҃иꙗ҆ деснїца · правⷭ҇ды, и҆стины ⁘
12a Да възвеселить сѧ гора сиѡ҆нѣ ⁘
Ꙗ҆ко м҃ти цр҃кви, веселить сѧ ѡ҆ нихъ ·
сиѡ҆нъ бо позракъ сказае҆ть сѧ ⁘
12b Н҆ възрадоуѫ҆ть сѧ дъщери и҆ю҆деи҆скы ⁘
Дъщери · цр҃кви пакы ѡ҆ м҃три възрадꙋ-
ѧ҆ть сѧ сиѡ҆нѣ · сиѧ҆ бо дъщери сѫтъ
и҆сповѣданиꙗ҆ · и҆ю҆деа҆ бо и҆сповѣда-
ние҆ сказае҆ть сѧ · въ цр҃кви бо въсѣ-
къ чл҃вкъ и҆сповѣдае҆ть сѧ ⁘
12c Съдьбъ (!) твои҆хъ ради господи ⁘
Заповѣди твои҆хъ ради рече г҃и · сѫдь-
бы б҃иѧ҆ законъ и҆ заповѣди · въ цр҃кⷭ҇-
ви бо сн҃, ѡ҆брѧщеши дѣе҆ма ⁘
13a Ѡ҆бидѣте сиѡ҆на и҆ ѡ҆бьи҆мѣте и҆ ⁘
Вѣрⷭ҇нї цр҃квъ ѡ҆бъи҆мѣте и҆ · снрѣчь
не ѿлѫчѣи҆те сѧ ѿ неѧ҆ ⁘

13b Повѣдите въ стлъпѣхъ е҆го ⁘
Стлъпове цр҃квни добры дѣтѣли сѫтъ ·
ꙗ҆ко высокы въ тѣхъ рече ѡ҆блнчѣи҆те ⁘
14a Положите срⷣца ваша въ силѫ е҆го ⁘
Сирѣчь въ мл҃твѣ прѣбыва҆ите ⁘
14b ’И раздѣлите домъ е҆го ⁘
Раздѣлите рече цр҃кви · и҆ наслѣдоуи҆-
те себѣ · въсегда достоа҆ние҆ и҆ люди ⁘
14c ’Ꙗко да повѣсте въ родѣ и҆номъ ⁘
’Ꙗко рече да и҆ потомъ бѫдѫщии҆мъ по-
вѣсте чюдеса б҃иꙗ҆ · да вѣрѫ и҆мѫтъ ⁘
15a ’Ꙗко съ е҆стъ б҃ъ н҃шъ, въ в҃кы и҆ въ вѣ-
къ вѣкоу ⁘
Наоучѧть сѧ дроугъ дроуга · ꙗ҆ко нѣ-
стъ и҆ного б҃га развѣ того ⁘
15b Ть оупасет ны въ вѣкы ⁘
Ть бо е҆стъ пїтѣѧ҆и҆ чл҃вка своеѫ҆ плътнѫ҆[153] ⁘
※ въ коне҃ · с҃новъ кореѡ҆въ · пл҃мъ · м҃и · ※
※ сирѣчь · жидомъ хотѧщиꙗ҆ быти ※
※ напослѣдокъ · срамота възⷭвѣсти сѧ ⁘ ※
2a Оуслышите[154] си въси ѧ҆зыци ⁘
По пространоу свѣдѣтельствоуе҆тⷭ
въсѣмъ ѧ҆зыкомъ · оуслышите
рече, ꙗ҆же сътворишѫ мнѣ людие҆
мои҆ и҆їср҃лъ ⁘
2b Въноушите въси живѫщеи҆ по въсе-
ленѣи҆ ⁘
Въсеи҆ бо въселенѣи҆ въ слоухы въни-
де · ꙗ҆ко бы҃ въ и҆їрл҃и ⁘
3a Землънїи҆ же и҆ с҃нове чл҃вчсⷭцни҆ ⁘

[153] ти лигатура.
[154] у е вписано в О.

1 ’Н мр҃твїи̑ рече и̑ живнї оуслышите, ꙗ̑же
сътворишѧ жидове ·⁘
3b Вѣкоупѣ богатъ и̑ оубогъ ·⁘
’Н оубожї-и̑ богатнї, и̑ малнн̑ и̑ велицнї, вѣ-
5 вѣдите быв҃шаа̑ ·⁘
4a Оуста моꙗ̑ възг҃латъ прѣмдрость ·⁘
Оуухо н҃їс҃рлѣ и̑ прѣдаа̑ и̑ сказаа̑ июдеса ·
и̑ не оуслышашѧ ·⁘
4b ’Н поуученнє̑ ср҃ца моє̑го разоумъ ·⁘
10 Разоуменъ бо послоушникъ х҃с ѡ҃ и̑саи̑-
а̑ естъ · разоумно бо послоушаєтъ н҃шн̑ ·⁘
5a Приклона въ притъчѧ оухо моє̑ ·⁘
Многоу (!) бо въ притъчѣхъ и̑ ꙗ̑вѣ, нѫ оу-
хо и̑хъ ѡ̑слоушно и̑ жестоко бысть ·⁘
15 5b Разъгнѫ, въ пл҃тнри гананнє̑ моє̑ ·⁘
Ꙗ̑зъ бо и̑ въ пл҃мѣхъ и̑ въ пр҃роцѣхъ, ре-
ченаа̑ ѡ̑ мнѣ съвръшихъ · вѣровати
же жидове не рауншѧ ·⁘
6a Въскѫ̑ѕ҃ѧ бо҃ѕ҃ ся въ д҃нъ лютъ ·⁘
20 ’Ню̑да рече не бо҃ѕ҃ ся прѣдати господа ·⁘
6b Безаконнє̑ паты моє̑а̑ ѡ̑бндеть ма ·⁘
’Ꙗкоже бо мнѣше прѣпати, запатъ
себѣ · прна̑ть же мъздѫ ѫ̑же ·⁘
7a Надѣѫ̑щен̑ ся силѣ своє̑н̑ ·⁘
25 Кнѧзѧ глаголетъ жидовьскы ·⁘
7b ’Н множьствомъ б҃ства своє̑го хвала-
ще ся ·⁘
Жидове ꙗ̑ко богатн сѫще дары б҃нн̑, и̑
и̑мѫще въсѣ закон҃наа̑ ·⁘
30 8a Братъ не и̑зъбавнтъ и̑збавнть ли ч҃вк҃ ·⁘

[155] На долното поле със същото мастило вероятно от ръката на преписвача: побѣда́ на враги́.

ʾНхъже бо пр҃рци и҆ патрїа҆рьси[156] не сп҃сошѫ,
х҃с сп҃се · чл҃вка бо и҆ книгы нарицаѫ҆тъ ⁘
8b Не дастъ б҃гоу и҆зъмѣны за сѧ ⁘
Людие҆ жидовьсции҆ не дашѫ б҃гоу славы ·
да ѧ҆ би и҆збавилъ ѿ безаконнꙗ҆ и҆хъ ⁘
9a ʾН цѣны и҆збавленнꙗ҆ д҃шѫ своеѧ҆ ⁘
Сребромъ бо коупишѫ х҃а ⁘
9b ʾН оутроудї сѧ въ вѣкы 10 и҆ живъ бѫдетъ
до коньца ⁘
Людие҆ и҆же ѿ ѧ҆зыкъ · ꙗ҆ко много лѣтъ
троуждъше сѧ въ лъсти ⁘
10 Не оузритъ пагоубы · 11a е҆гда видитъ пр҃-
мѫдры оумираѫ҆щѧ ⁘
ʾЄгда видитъ жиды ꙗ҆ко прѣмѫдры
сѫщѧ · оумираѫ҆щѫ же грѣхомъ ·
людие҆ ѧ҆зычьсъции҆ сами оутвръжда-
ѫ҆ть сѧ · не пасти въ тѣхъ клѧтвѫ[157] ⁘
11b Въкоупѣ безоумни-и҆ несъмыслънїї
погыбнѫтъ ⁘
Днꙗ҆волъ и҆ съмр҃тъ · не разоумѣвь-
ша ꙗ҆ко б҃гоу противѧща сѧ · г҃ле-
ть же и҆ їю҆дѫ подобнаа҆ пострадавъша ⁘
11c ʾН ѡ҆ставѧтъ тоуждиїмъ богатъ-
ство своє҆ ⁘
Людие҆ жидовьсъциї, богатьство е҆же и҆-
мѣшѫ ѧ҆зыкомъ е҆ прѣдашѫ · так҃-
жде и҆ днꙗ҆волъ и҆ съмр҃тъ пострадасте ·
богатьство бо е҆же и҆мѣа҆сте растоуї х҃с ⁘
12a ʾН гробї и҆хъ храми и҆хъ въ в҃къ ⁘
Живи бо въ адъ сънидѫ рѫкы своѧ҆ на

[156] тр лигатура.
[157] тв лигатура.

бога възъдвигъше ⁘
12b Села имъ въ родъ и родъ ⁘
Оуже бо възъвратитї сѧ жидове не могѫтъ ⁘
12c Нарѣшѫ имена своꙗ на землъныхъ ⁘
Кьждо бо ихъ на земли, плачѧще сѧ въ-
зьглашаѭтъ ⁘
13a Ѝ чл҃вкъ въ чьсти сы не разоумѣ ⁘
Ѝюда, ношааше бо порѫченаа емоу ꙗко
оученикъ, бѣ же зловоленъ ⁘
13b Приложи сѧ скотѣхъ несъмыслъныхъ, и
оуподоби сѧ имъ ⁘
Ѝмы бо блг҃тъ апл҃тва, сиѧ повръгъ, сре-
бро възлюби ⁘
14a Съ пѫти ихъ съблазнъ имъ ⁘
Жидомъ и їюдѣ на х҃а съвѣщаниє ⁘
14b Ѝ по сихъ въ оустѣхъ своихъ бл҃гоизволѧ҃т ⁘
Своими бо оусты июда исповѣда г҃лѧ ·
съгрѣшихъ прѣдавъ кръвъ неповинънѫ ⁘
※ диапл҃ма · прѣложениє дв҃два пр҃рочьства[158] ⁘ ※
15a Ꙗко ѡвцѧ въ адѣ положени сѫтъ · съмръ-
тъ оупасетъ ѧ ⁘
Постьлани бо бышѫ въ поустыни ꙗко
ѡвъцѧ влъкохыщены · врѣждены дї-
ꙗволомъ ⁘
15b Ѝ оудоблѣѭтъ имъ правїи заоутра ⁘
Вѣровавъшеи въскр҃сению · заоутра бо
въскр҃сениє бысть ⁘
15c Ѝ помощъ ихъ ѡбетьшаетъ въ адѣ · ѿ
славы своеѧ издриновени бышѫ ⁘
Ѝ ѧже мънѣахѫ помощъ жидове, зако-

[158] тв лигатура.

нъ и҆ пїсмѧ ѡ҆бетьша · въ́негда сънидe
г҃ъ въ адъ · е҆гоже сами ꙗ҆ко непьщева
и҆здрышѫ сп҃соу · гробомъ бо вл҃чнымъ
слава и҆хъ падє ⁘
16 Ѡ҆баче б҃ъ и҆збавитъ д҃шѫ моѫ̀ и҆з-д-рѫкы
адовы ⁘
Х҃с г҃летъ ѡ҆ въскр҃сени своемъ ⁘
16 Є҆гда прие҆млеть мѧ · 17a не бои҆ сѧ е҆гда ра-
збогатѣе҆тъ чл҃вкъ ⁘
Притыкае҆тъ и҆ю҆дѣ · ꙗ҆ко прие҆млѧща
цѣнѫ х҃вѫ · мьнѣа҆ше бо, богатѧ сѧ ·
г҃леть же и҆ по ѡ҆бьщоу, паче же ѿ въсхы-
щениꙗ҆ богатѧщѫѧ̀ сѧ и҆ гръдыѧ̀ ⁘
17b Ли е҆гда оумножит҄ сѧ слава домоу е҆го ⁘
Нечьстиваа҆го и҆ гръдаго · въсѣка бо сла-
ва чл҃вчьска, ꙗ҆ко цвѣтъ трѣв҄ный ⁘
18a Иде оумираѧ̀ не ѡ҆ставить ли въсего ⁘
Нӥ їюда бо҃, приѡ҆брѣте сребръникъ, въ-
звѣси бо сѧ · нӥ въси вътьще богатѧ-
щеи҆ сѧ · празнїма бо рѫкама ѡ҆ходѧ҃т ⁘
18b Нӥже сънидетъ съ нимъ слава домоу е҆го ⁘
Не сънидe бо злато нӥ съ въсѣцѣмъ чло-
вѣкомъ богатымъ · ѡ҆стаѧ̀ть бо҃
на земли и҆мѣниꙗ҆ · тамо же варѣѫ̀-
тъ дѣла ⁘
19a Ꙗ҆ко д҃ша е҆го въ животѣ е҆го бл҃вить сѧ ⁘
Грѣшнаго бо҃, въ животѣ е҆го бл҃витъ
сѧ, сирѣчь наслаждае҆ть сѧ, радоуе҆-
ть сѧ · по ѡ҆шествиї же ѿ сего живо-
та, ѡ҆сѫждена бѫдетъ ⁘

19b Ѝсповѣсть ти сѧ е҆гда бл҃го сътвориши е҆мꙋ ⁘
Є҆гда бо҆ милоуе҆мъ е҆стъ б҃гомъ чл҃вкъ ·
тьгда и҆сповѣдае҆ть сѧ ⁘
20a Вънидетъ до рода ѿц҃ъ свои҆хъ ⁘
Чл҃вкъ бо въслѣдъ дѣлъ ходитъ дѣдьнꙑ,
ѡ҆ви добрыи҆хъ · ѡ҆ви же ꙁлыи҆хъ · се є҆-
стъ е҆же вънидетъ до рода ⁘
20b До вѣка не оуꙁритъ свѣта ⁘
Диꙗ҆волъ и҆ послѣдоуѧ҆щеи҆ е҆моу · вы-
нѫ въ тьмѣ мѫчими бѫдѫтъ ⁘
21 Ѝ чл҃вкъ въ чьсти сы не раꙁоумѣ · при-
ложи сѧ скотѣхъ несъмыслъныхъ ·
и҆ оуподоби сѧ и҆мъ ⁘ слава ⁘
Се е҆стъ речено ѡ҆ и҆ю҆дѣ, и҆ ѡ҆ дїа҆волѣ · ѡ҆-
ба бо ѿ чьсти ѿпадете · и҆ въси е҆лико
нечювьстьвни сѫтъ не раꙁоумѣѫ҆-
ще ⁘ пл҃мъ, асафовъ · м҃ѳ ·
※ пр҃рочьство ѡ҆ съборищи · асафь бо съ-※
※ борище сказае҆ть сѧ · ѡ҆ ѿриновени бо ※
※ жидовьстѣмъ пр҃рочьствоуе҆тъ ⁘ ※
1a Бг҃ъ богѡмъ г҃ь г҃ла и҆ призва ꙁемлѧ ⁘
Богъ не҆ чювествныихъ богъ и҆долскы҆ ·
нѫ раꙁоумныихъ, ѡ нихже речено е҆́сть ·
а҆́ꙁъ рѣхъ бо́ꙁи бѫдѣте · и҆хже житїе нб҃сно ·
свѧтивь[159] на кр҃тѣ · вьсѧ ꙁемлѧ призва ⁘
1b Ѿ въстокъ сл҃нца до ꙁападъ ⁘
Въстокъ бо и҆ ꙁападъ · сѣверъ и҆ ю҆гъ ·
послоушашѫ словесе е҆ѵ҆ггелъскаа҆го,
и҆ бывꙑшии҆хъ въ е҆рл҃мѣ ⁘
2 Ѿ сїѡ҆на красота лѣпоты е҆го ⁘

[159] Вм. съ възъпивъ (οὗτος κράξας).

Въ лѣпотѣ бо цр҃ковнѣи҆ красота х҃ва
сирѣчь видима е҆стъ ⁘
3a Б҃ъ ꙗ҆вѣ придетъ ⁘
Въ второе҆ пришьствие҆ ⁘
3b Б҃ъ нашъ и҆ не прѣмлъчитъ ⁘
Оуже бо неприкровно придетъ г҃ъ, нѫ
съ дръзновение҆мъ и҆ съ плъкы, и҆ славо-
ѫ҆ многоѧ҆ · не прѣмлъчѧ нашихъ ⁘
3c ’Ѡгнъ прѣд нимъ възгорить сѧ ⁘
Тьгда на сѫдѣ · тако бо и҆ данилъ рече ·
ꙗ҆ко рѣка ѡ҆гнънаа҆ течѣше прѣд ни҃м ⁘
3d ’Н ѡ҆кр҃тъ е҆го боурѣ велиꙗ҆ ⁘
Чинове неб҃сныи҆хъ силъ, страхомъ оу-
жасаѫ҆ще сѧ · и҆соушаѫ҆ще въсѧ · боу-
рѣ бо соушение҆ е҆стъ ⁘
4a Призоветъ небо҃ съвыше ⁘
Съвие҆ть бо е҆ ꙗ҆ко съвитокъ, ꙗ҆коже е҆стꙑ
писано · оуже не быти е҆моу кꙑ томꙋ ⁘
4b ’Н землѧ расѫдитї люди своѧ҆ ⁘
Събереть бо въсѧ ѧ҆зыкы тьгда · зе-
млѣ бо чл҃вкъ · ꙗ҆ко створитъ сѫдъ,
живыи҆мъ и҆ мр҃твыи҆мъ ⁘
5a Съберѣте е҆моу прѣподобныѧ҆ е҆го ⁘
Тьгда бо съберѫтъ аг҃гли с҃тыѫ҆, ꙗ҆ко-
же е҆стъ писано · ѿ въсѣхъ чл҃вкъ въ
раи҆ ⁘
5b Завѣщаѫ҆щѫѧ҆ завѣтъ е҆го ѡ҆ жрътвахꙑ[160] ⁘
Єлико бо҃ въи҆нꙑнѫѫ жрътвѫ, мл҃твѫ
жрѣхѫ б҃гоу · хранѧще завѣтъ б҃ии҆ ·
ти бо и҆стинꙑныи҆ сѫтъ ⁘

[160] тв лигатура.

6a ’Н въз҄вѣстѧтъ небс҃а правдѫ е҆го ⁘
Небс҃а наричетъ, е҆лико небс҃скымъ жити-[161]
е҆мъ пожишѫ · ти тьгда въпиѧ҆тъ сла-
вѧще сѫдъ божии҆ ⁘
6b ’Ꙗко богъ сѫди е҆стъ ⁘
Тьгда бо въсѣмъ сѫди б҃ъ праведенъ ⁘
※ дїа҆пл҃ма · прѣложенне҆ пр҃рочьства ⁘ ※
7a Слышите людие҆ мои҆ възьгл҃ѧ вамъ ⁘
Кь людемъ жидовьскымъ слово · ꙗ҆ко
бл҃гъ бо б҃ъ съшедъ бесѣдоваа҆ше съ лю-
дьми ⁘
7b ’Нїср҃лю свѣдѣтелъствоуѧ҆ тебє ⁘
Свѣдѣтелъствоуе҆тъ ꙗ҆ко чл҃вкъ кь чл҃вѣ-
коу, б҃ъ и҆їср҃лвъ · да покажетъ ꙗ҆ко нѣ-
стъ вина богъ зломъ ⁘
7c ’Ꙗко б҃ъ, б҃ъ твои҆ е҆смъ азъ ⁘
Сирѣчь, азъ е҆смъ б҃ъ · то како мѧ ѡ҆ста-
влъ прилѣпї сѧ и҆долѣхъ ⁘
8a Не ѡ҆ жрътвахъ твои҆хъ ѡ҆бличѧ тебє ⁘
Сирѣчъ, не мнѣ ли принашаа҆ше жръ-
твы · чьсо ради н҃нѣ приносишї ѧ҆ и҆до-
ломъ ⁘
8b ’Ѡлокавтоматы же твоѧ҆ прѣдь мноѫ҆
сѫтъ вынѫ ⁘
Не ѡ҆локав҄томать ли твои҆хъ полагаа҆-
ше прѣдъ мноѧ҆ · то како оубо кь де-
мономъ пристѫпи ⁘
9a Не прии҆мѫ ѿ домоу твое҆го телецъ ⁘
Сирѣчь, негодоуѫ҆ жрътьвъ твоихъ ⁘
9b Ни ѿ стадъ твои҆хъ козелъ ⁘

[161] ти лигатура.

Оуставихъ бо кръвныѧ̀ жрътвы · не
благоволѧ бо ѡ̀ нихъ ⁘
10a ʼЯко мои̑ сѫтъ въси ꙁвѣрие̑ дѫбравнїи̑ ⁘
Г҃летъ оубо и̑ ꙁвѣри · ѡ̀баче ѧ̀ꙁыкы на-
ричетъ · сп҃съ ѧ̀ ѿ съдръжанна̀ и̑долъ-
скаа̀го ⁘
10b Скоти въ горахъ и̑ волове ⁘
ʼЯко скоти бо ꙁаблѫдишѫ въ горахъ грѣ-
ховныхъ, ѧ̀же въꙁ҄двигошѫ бѣси · и̑ ꙗ̀-
ко волове влачѣа̀хѫ и̑го льстное̑ · сиѧ̀
же и̑ꙁ҄бавихъ ꙗ̀ко мнѣ лоучьшѫ быв҄шѫ ⁘
11a Поꙁнахъ въсѧ п҄тицѧ небесныѧ̀ ⁘
ʼНмѧщѫѧ̀ неб҃сное̑ и̑ высокое̑ житие̑ ⁘
11b красота сел҄наа̀ съ мноѫ̀ е̑стъ[162] ⁘
Раа̀ г҃летъ, е̑гоже ничтоже е̑стъ краснѣ-
е̑ на ꙁемли ⁘
12a Аще въꙁьальчѧ не повѣмъ тебѣ ⁘
Не трѣбоуе̑ть бо б҃ъ ѿ чл҃вка, ни а̑льчеть
ни жѫждетъ, ꙗ̀ко и̑ ꙁемлънии̑ ⁘
12b Моа̀ бо е̑стъ въселенаа̀ и̑ коньци е̑ѫ̀ ⁘
Въсѣ бо въ рѫцѣ и̑матъ б҃ъ ⁘
13 Єда ꙗ̀мъ мѧса юнчѣ · ли кръвъ коꙁлѧ
пїѫ̀ ⁘
Сирѣчь, мръꙁькы ми сѫтъ жрътвы ꙁа-
кон҄ныѧ̀ · бл҃годѣть бо живетъ ⁘
14 Пожри б҃гови жрътвѫ хвалѣ · и̑ въꙁда-
ждъ вышнемоу ѡ̀бѣты твоѫ̀ ⁘
Пост҄нѫ̀ѧ̀ и̑ м҃лтьвнѫѧ̀ жрътвѫ · сеѧ̀
бо въꙁїскае̑тъ ꙗ̀ко бескврънын̑ ⁘
15a ʼН приꙁови мѧ въ д҃нъ печѣли твое̑ѫ̀ ⁘

[162] Стих 11b не е маркиран с цвят.

Ѣ҃ть тои҆ бо бескврънꙗнѣи҆ жрѣтвѣ, прнзо-
вн реүе · и҆ азъ оүслышѫ тѧ ·⁘
15b Ї и҆збавлѧ тѧ и҆ прославїшн мѧ ·⁘
Ꙁбавленъ бо бывъ ѵл҃вкъ, снрѣүь ада-
мъ · ѿ ѡ҆дръжѫщѧ҆ е҆го скрѣбн · по-
томъ славѧ не прѣста҆ѣтъ въ вѣкъ ·⁘
16a Грѣшнникоү же реүе бгъ ·⁘
Снрѣүь людемъ жндовьскымъ ·⁘
16b Ѣъскѫ҆ ты повѣда҆ешн ѡ҆правданн-
а҆ моа҆ ·⁘
Ѵто и҆ е҆ще реүе пооүүѣ҆ешн сѧ ꙁаконоү мо-
е҆моү · на мѧ помышлъ злаа҆ ·⁘
16c Ꙁ и҆не҆млешн ꙁавѣтъ мои҆ оүсты твои҆м҃[164] ·⁘
Не подоба҆ѣтъ бо тн е҆ще проүнтатн ꙁако-
на · ѡ҆скврънꙗшоү ꙁаконъ власвнмїе҆а҆ ·⁘
17 Ты же въꙁненавндѣ наказанне҆ · и҆ їꙁъ-
връже словеса моа҆ въспѧтъ ·⁘
Ꙗꙁъ бо не поүнхъ оүүа въ съꙗмнщнхъ
вашнхъ · вы же словесъ мои҆хъ въꙁъ-
ненавндѣстє ·⁘
18a Ꙗще вндѣ҆аше татъ теүѣ҆аше съ нмꙗ ·⁘
Съ ню҆доѫ҆ ꙗ҆ко съ татемъ и҆ прѣдателе-
мъ, жндове теүѣ҆ахѫ подвнꙁа҆ѫще и҆ ·⁘
18b Ꙁ и҆ съ прѣлюбодѣ҆емъ оүүастне҆ свое҆ пола-
га҆ешн ·⁘
Съ и҆родомъ бо прѣлюбодѣ҆емъ, ꙗ҆дѣ-
а҆хѫ жндове и҆ пнꙗ҆хѫ · и҆ прнлага҆а-
хѫ сѧ законопрѣстѫпленї е҆го ·⁘
19a Оүста твоа҆ оумножншѫ злобѫ ·⁘
Д҃нъ бо и҆ нощъ клевета҆ѫ на х҃а и҆ на апл҃ы
не поүї҃ваа҆ше ·⁘

[163] В горното поле – · д҃і ·
[164] тв лигатура.

19b ’Н ѧ҆зыкъ твои҆ съплѣтаа҆ше лъщє-
ниꙗ҆ ⁘
Льсти пооучѣѧ҆ сѧ їю҆да по въсѧ д҃ни на
х҃а и҆ на б҃а ⁘
20a Сѣдѧ на братръ свои҆ клеветаа҆ше ⁘
На ликъ ап҃лъскыи҆ · ѿ жидовъ бо́ бѣ-
хѫ и҆збранꙑнїи҆ и҆ ти · и҆ сыѧ҆ ѡ҆клевє-
таѧ҆ не прѣстаа҆шє ⁘
20b ’Н на с҃на м҃тере своє҆ѫ҆ полагаа҆ше съблазꙑнꙑ ⁘
На петра, приготовавъ рабынѧ врата-
рꙑницѫ · бѣ бо́ и҆ тьи҆ ѿ сънъма жидовꙑ-
ска и҆збранъ ⁘
21a Си є҆си створилъ и҆ оумлъчѣхъ ⁘
Длъготръпѣвъ и҆ пождавъ покаа҆нїа҆
твоє҆го · ты же самъ не покаа҆ сѧ ⁘
21b Възꙑнепꙑщева безаконнє҆, ꙗ҆ко бѫдѫ тє-
бѣ подобенъ ⁘
Тако непьщевавꙑше жидове ꙗ҆ко подо-
бенъ вамъ є҆смъ чл҃вкъ простъ · нє
могы въздати вамъ по дѣломъ ваш҃и ⁘
21c ’Ѡбличѧ тѧ и҆ поставлѧ прѣдь лицемъ
твои҆мъ грѣхы твоѧ҆ ⁘
Тьгда, є҆гда въси назн и҆ ѡ҆жѫжелени
бѫдѫтъ · є҆гда оузрѧтъ х҃а, оуничї-
женаго и҆ми · на прѣстолѣ высоцѣ
и҆ прѣвъзꙑнесенѣ сѣдѧща · и҆ сѫдѧ-
ща живымъ и҆ мр҃твымъ · тьгда
жидове ѡ҆бличѣѧ҆ть сѧ и҆ ѡ҆сѫждаѫ҆-
ть сѧ ⁘
22a Разоумѣи҆те же си · забываѧ҆щеи҆ б҃а ⁘

[165] В горното поле – · є҃і ·

Гръди-и҆ хыщ҄ници · и҆ лихои҆мьци ·
и҆ зловѣр҄нии҆ · разоумѣи҆те ꙗ҆ко е҆стъ
сѫдъ тьгда ⁘
22b ’Єда кьгда похытитъ и҆ не бѫдетъ и҆зь-
бавлѣѧ҆и҆ ⁘
Сирѣчь, е҆да кьгда варитъ съм҃ртъ, и҆
не бѫдетъ ѿмѫщаго (!) · и҆ что сътворѧ-
тъ непокаа҆в҄шеи҆ сѧ въ ть чѣсъ ⁘
23a Жрътва хвалѣ прославить мѧ ⁘
’Ꙗже самъ ѡ҆бнови намъ жрътвѫ жи-
вѫ и҆ бескврънѫ · съ хваление҆мъ, и҆
и҆сповѣдание҆мъ · та бо е҆дина годѣ
е҆стъ богоу ⁘
23b ’Н тоу пѫтъ и҆мъже ꙗ҆влѣѧ҆ е҆моу сп҃се-
ние҆ моє҆ ⁘
Тоѫ҆ бо бескврънн҄ноѫ҆ жрътвоѫ҆ · ꙗ҆ви
сѧ намъ пѫтъ, вѣчнаго живота
сп҃сныи҆ ⁘
※ въ ко҃ · пл҃мъ дв҃двъ · вънегда приде ※
※ кь немоу наѳанъ пр҃рокъ · е҆гда вънї- ※
※ де кь вїр҄савеи҆ · вънегда сътвори грѣ- ※
※ хъ и҆ безаконие҆ дв҃дъ · посланъ бы҃ ※
※ кь немоу наѳанъ пр҃рокъ · е҆же сказа- ※
※ е҆ть сѧ даа҆ние҆ · вѣдѣа҆ше бо б҃ъ, ꙗ҆- ※
※ ко дасть сѧ ѡ҆ставление҆ пр҃рокоу · въ- ※
※ падьшоу сѧ въ ръвеникъ лъсти · ※
※ вїрсавее҆ бо́ рьвеникъ сказае҆ть сѧ · ※
※ ѡ҆бразъ бо дв҃дъ въсѣмъ каѧ҆щиї- ※
※ мь сѧ бысть · написавъ, пѧдесѧ- ※
※ т҄ныи҆ пл҃мъ · и҆сповѣданиꙗ҆ ⁘ ※

3a Помл҃ꙋи мѧ бе҃ по велицѣи млⷭ҇ти твоеи[166] ⁘
Велиѧ млⷭ҇ти потрѣба мⷭ҇нѣ естъ г҃и
рече дв҃дъ · велии бо грѣхъ мои быⷭ҇ ⁘
3b Ѝ по многымъ щедротамъ твоимъ
ѡцѣсти безаконие моє ⁘
Многы бо щедроты трѣбѣ сѫтъ про-
тивѫ ꙗзвѣ грѣховнѣи, велиа бо
и тѧжⷭ҇ка быⷭ҇ · аще оубо исⷭ҇цѣлиши
ꙗзвѫ, и дъгнѫ ѿими · да не има-
тъ порока ⁘
4a Наипаче ѡмыи мѧ ѿ безакониа мо-
єго ⁘
Аще бо ты не ѡмыеши безакониа
моего · нѣстъ иного могѫщаго
мѧ ѿмыти ѿ него · прорицаетъ
же и кръщение ⁘
4b Ѝ ѿ грѣха моего ѡчисти мѧ ⁘
Сирѣчь, аще безаконие ѡцѣщае-
ши · ѡцѣсти и грѣхъ · тамо оубо
тьгда слъзами · сⷭ҇де же потомъ во-
дами кръщениа ⁘
5a Ꙗко безаконие мое азъ знаѧ ⁘
Вѣдѣ бо како съдѣахъ безаконие ·
сего ради прошѫ ѡставлениа ⁘
5b Ѝ грѣхъ мои прѣдь множ естъ вынⷯ ⁘
Не тьчиѧ бо съдѣахъ зло · нѫ и плодь
ми ѿ него прозѧбе · егоже зрѧ при-
сно съмѫщаѫ сѧ ⁘
6a Тебѣ единомоу съгрѣшихъ · и зло-
е прѣдь тобоѫ створихъ ⁘

[166] тв лигатура.

Тобоѫ̀ ѐдинѣмъ оувѣдѣна бышѫ дѣла
моа̀, ꙗ̀ко б҃гомъ · и̇ сего ради тебе ѐди-
ного трѣбоуѫ̀ на ѿпоущениѐ ⁘
6b ʼꙖко да ѡ̀правдавꙑши сѧ въ словесехъ своихъ
Кꙑто бо противѫ тебѣ възвѣщаѐтъ пра-
вдѫ · сѫдѧщꙋ грѣшникомъ ꙗ̀ко б҃гꙋ ⁘
6c ʼИ прѣприши ѐгда сѫдити ти ⁘
ʼЄгда бо сѫдиши, въ насъ съдѣа̀нымъ ·
тьгда самъ побѣдноѐ въсꙑприми по-
собиѐ · ꙗ̀ко сѫди праведенъ ⁘
7a Се бо́ въ безакони зачѧтъ ѐсмъ ⁘
Не въ ѧ̀тробѣ тьчиѧ̀, нѫ понеже ѡ̀бѧсѧ
мѧ дѣла законопрѣстѫпꙑнаа̀ · оубїи̇-
ство, и̇ тоуждаа̀го ложа · ѐже законо-
прѣстѫпнѣ оукрадохъ ⁘
7b ʼИ въ грѣсѣхъ роди мѧ м҃ти моа̀ ⁘
Сластнаа̀ възвѣщаѐтъ пр҃рокъ ⁘
8a Се бо́ и̇стинѫ възлюбилъ ѐси ⁘
ʼꙖко и̇стиныи̇ б҃ъ истинѫ любиши · а̀-
зъ же рече лъжи въдахь сѧ ⁘
8b Безъвѣстнаа̀ таи̇наа̀ · прѣмѫдро-
сти твоѐѧ̀ ꙗ̀вилъ ми ѐси ⁘
Пр҃рочьствомъ рече оукраснлъ мѧ ѐси ·
сказавь ми не оу бывьшїи̇хъ · и̇ ѡ̀
сихъ въсѣхъ неродивъ поплъзь сѧ ⁘
9a ʼѠкропиши мѧ ѵ̈сопомъ · и̇ ѡ̀чищѫ сѧ ⁘
Пронарѣковаѐтъ пр҃рокъ кр҃щениѐ · по-
неже законꙑнїи̇ ѵ̈сопомъ кроплѣа̀хѫ
сѧ · ѵ̈сопь же ѐстъ цвѣтъ тръстныи̇ ⁘
9b ʼѠмыѐши мѧ и̇ паче снѣга оубѣлѧ сѧ ⁘

Б҃гъ бо́ и҆деже ѡ҆ставленїи҆мъ манетъ
ѡ҆чищенне̑ е҆стъ велне̑ · и҆ ѡ҆бѣлѣе̑тъ
д҃ша паче снѣга · разоумѣи̑ же кръ-
щенне̑ ⁘
10a Слоухоу мое̑моу даси радостъ и҆ веселиє[167] ⁘
Твое̑го пришествиа̑ провъзвѣщъ та-
и҆ны · ѡ҆ немьже хотѧтъ радоватї
сѧ вѣръ҆нїи̑ ⁘
10b Възрадоуѫ̑ть сѧ кости смрѣреныѧ̑ ⁘
Съ д҃шеѫ̑ бо и҆ кости моѧ̑ съмѧте и҆ съ-
кроуши грѣхъ рече пр҃рокъ · гл҃еть же
и҆ въскр҃сенне̑ х҃во · и҆мьже многымї
лѣты, тлѣвъ҆шѫѧ̑ кости праведны-
хъ, възрадовашѫ сѧ ⁘
11a Ѿврати лице твое̑ ѿ грѣхъ мои̑хъ ⁘
Сирѣчь, не оутвръди лица твое̑го на
грѣхы моѧ̑ · нѫ прѣзри ꙗ҆ко б҃ъ ⁘
11b Ѝ въсѣ безаконна̑ моꙗ̑ ѡ҆чисти ⁘
Аще бо хощеши манеши, и҆ въсѣ ѡ҆-
чистѧть сѧ ⁘
12a Срⷣце чисто съзижди въ мнѣ боже ⁘
Ꙗ҆коже бо е̑ създа и҆спръва · тако и҆ н҃нѣ,
ѡ҆чищъ е̑ съзижди ново ⁘
12b Ѝ д҃хъ правы ѡ҆бнови въ ѫ̑тробѣ мое̑и̑ ⁘
С҃тыи̑ твои̑ д҃хъ въсели въ ѫ̑тробѫ мо-
ѫ̑ · да и҆ вътрънїи̑ и҆ вънѣшнїи̑ ѡ҆-
чистить сѧ чловѣкъ ⁘
13a Не ѿвръзи мене ѿ лица твое̑го ⁘
Не възненавиди мене ѡ҆скврънѣвь-
ша грѣхомъ · нѫ ѡ҆бнови мѧ бла-

[167] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – э̑.

годѣтнѫ̀ ⁘
13b ’Н д҃ха с҃тго твое̑го не ѿи̑ми ѿ мене ⁘
Сирѣчь, не възбрани д҃хоу твое̑моу ѿ мен҃[168] ·
ꙗ̑ко ѡ̑скврънѣвъшоу ми · нѫ ꙗ̑ко и̑сь-
пръва да просвѣща̑етъ мое̑ срⷣце ⁘
14a Въздаждъ ми радостъ сп҃сенна̑ твое̑го ⁘
Пращае̑ши мѧ рече ѿ грѣха мое̑го · да-
ждъ ми и̑ пр҃рочьство мое̑ ⁘
14b ’Н д҃хомъ влⷣчнымъ оутвръди мѧ ⁘
Д҃хомъ зачѧлъ҆нымъ, да и̑ цр҃ва не погоу-
блѧ · и̑сплъни мѧ да и̑ пакы възъ҆мо-
гѫ г҃лати ѡ̑ бѫдѫщїи̑хъ · и̑ ѡ̑ прише-
ствїи̑ твое̑мъ ⁘
15a Наоучѧ беꙁаконыѧ̑ пѫтемъ твои̑мъ ⁘
’Ꙗко и̑мы їскоушенне̑ грѣха, и̑ ꙁаконо-
прѣстѫпленна̑ · съвѣщаѫ̑ благо-
стынѧ ꙁаконопрѣстѫпнїкомъ · пр҃о-
чее̑ ходїти пѫтемъ праведнымъ ⁘
15b ’Н нечьстивїи̑ къ҆ тебѣ ѡ̑братѧть сѧ ⁘
Оуслышавъ҆ше бо и̑ нечьстївїи̑ ꙗ̑же ѡ̑
мнѣ, страхомъ ѡ̑братѧть сѧ къ҆ тебѣ ⁘
16a ’Нꙁъ҆бавї мѧ ѿ кръвїї б҃е б҃е сп҃сенїа̑ мое̑го ⁘
Да к томоу не ѡ̑скврънѣѫ̑ рѫкоу въ
кръвїи̑ · ꙗ̑коже при оурїи̑ ⁘
16b Възрадоуе̑ть сѧ ѧ̑зыкъ мої правдѣ
твое̑и̑ ⁘
’Ѡчищъ бо сѧ начѧтъ г҃лати велїчїа̑
б҃на̑ · ꙗ̑ко пр҃рочъ ⁘
17 Г҃и оустнѣ мои̑ ѿвръꙁеши · и̑ Ꙋста мо-
а̑ възвѣстѧтъ хвалѫ твоѫ̑ ⁘

[168] Надредното є е обърнато наляво – э.

ʼѠчїщьши бо сѧ ѹстнѣ покаа̀ниѥ̀мъ ·
можете пакы пр҃рочьскаа̀ г҃лати ⁘
18a ʼꙗко аще би въсхотѣлъ жрътвѣ далъ
бимъ оубо ⁘
Нѫ́ оуже законьныи̑хъ жрътьвъ не бла-
говолиши ⁘
18b ʼѠлокавьтоматы не благоволиши ⁘
Бескврънъна̀а бо жрътва, съ м҃литвоѫ̀
и̑ съ смѣренїѥ̀мъ годѣ ти ѥ̀стъ ⁘
19a Жрътва б҃гови д҃хъ съкроушенъ ⁘
Ѿ б҃га бо́ смѣрениѥ̀ и̑збранъно ѥ̀стъ · ꙗ̀ко-
же самъ рече, бл҃жени нїщїї д҃хомъ ⁘
19b Срⷣца съкроушена и̑ смѣрена · богъ не оу-
нїчижитъ ⁘
Ни б҃гатьство бо́ ни сила ни сѫщьство ⁘
оумолѧтъ б҃га · ꙗ̀ко срⷣце смѣрено ⁘
20 Оублажи г҃и благоволениѥ̀мъ твои̑мь
сїѡ̀на · и̑ да съзиждѫть сѧ стѣны
и̑ѥ̀рⷭ҇лмъскы ⁘
Новаго и̑ѥ̀рⷭ҇лма ѥ̀же ѥ̀стъ ц҃ркви · на не-
и̑же оублажи оутвръдити стѣны ·
сирѣчъ оумножити вѣрьныѧ̀ · и̑же
сѫтъ стѣны ⁘
21a Тьгда благоволиши жрътвѫ правьдѣ ⁘
Тьгда, кьгда, ѥ̀гда оумножить сѧ вѣ-
ра · и̑зьбытьчьствоуѥ̀тъ блгⷣтъ · ть-
гда б҃иꙗ̀ волѣ бысть ⁘
21b Възношениѥ̀ и̑ ѡ̀локавьтоматы ⁘
Тьгда бо́ ѡ̀гнемъ д҃ха с҃тго, знамена-
ѫ̀ть сѧ вѣрьнии̑ · възносѧще себе

бо́го́у свѧто́мꙋ ⁘

21c Тогда възложѫтъ на ѡ҆лⷭ҇таръ твои҆ тє-
льцѧ ⁘ слава ⁘

Кръщениѥ҆мъ порожденыѧ҆ · ꙗ҆ко млада
телѧта, приносѧще на трапезѫ та-
и҆нѫѧ҆ ⁘

※ въ конеⷣ, разоумꙋ дв҃двꙋ · вънегда при-[169] ※
※ де доїкъ и҆доумѣа҆нинъ · и҆ възвѣстї ※
※ саоулови, и҆ рече е҆моу · приде дв҃дъ въ ※
※ домъ авїмелеховъ · пр҃рочьство г҃ле- ※
※ тъ дїа҆вола · доикь бо́ сказа҆еть сѧ мѧ- ※
※ тежъ · кⷭ҇то же съмѧта҆етъ добрѣ сто- ※
※ ѫ҆щихъ, а не дїа҆волъ · и҆доумеа҆ бо́ па- ※
※ кы сказа҆еть сѧ и҆щѣзаѫ҆щи дїа҆- ※
※ воль же ѡ҆скѫдѣ ѿ въсѣкоѫ҆ сїлы · са- ※
※ оулъ пакы сказа҆еть сѧ просимъ · ※
※ того бо и҆спроси сотона · е҆же е҆стъ ѡ҆- ※
※ бразъ їю҆довъ · вънегда рече приде ※
※ дв҃дъ въ домъ авїмелеховъ · авїме- ※
※ лехъ же е҆стъ ѡ҆ч҃е цр҃вие҆ е҆же е҆стъ ※
※ х҃с въ лонѣ ѡ҆ч҃и · пл҃мъ · н҃а · ※

3a Что сѧ хвалишї злобоѫ҆ силⷭ҇ный ⁘
Что рече хвалить сѧ дїа҆волъ ꙗ҆ко си-
ленъ · ꙗ҆ко своеѫ҆ силоѫ҆ сътворивъ
ни҆ оубо́, нѫ самъ благои҆зволивъ
пострада ⁘

3b Безаконие҆ весъ д҃нъ · 4a неправдѫ оумы-
слї ѧ҆зыкъ твои҆ ⁘

Въ весъ бо́ вѣкъ прѣбыва҆етъ м҃мъ ·
ꙗ҆ко лѫкава҆ помыслївъ на х҃а и҆ б҃а ·

[169] ри лигатура.

разоумѣи же июдѫ ⁘
4b Ꙗко бричь изощренъ створилъ еси льстъ ⁘
Блага, гл҃ѧ ѡ х҃ѣ · коуѧ же завїдѫ їюдоѫ ⁘
5a Възлюбїлъ еси злобѫ паче благостынѧ ⁘
Апл҃ства възненавїдѣ їюда · и при-
мѣси сѧ жидовохъ ⁘
5b Неправ҄дѫ неже гл҃ати прав҄дѫ ⁘
Зане бо бѣ рещи поклоните сѧ х҃оу ·
имѣте и рече ⁘
※ дїапл҃ма · раздѣление словеси ⁘ ※
6 Възлюбїлъ еси въсѧ гл҃ы потопныѧ
ѧзыкъ льстївъ ⁘
Рекь їюда что ми хощете дати · и азь
прѣдамъ и вамъ · и кь оучителю же
гл҃аа҆ше ꙗко оученикъ · съ юдеи же
съвѣщаваа҆ше, ꙗко коупецъ ⁘
7a Сего ради б҃ъ раздроушитъ тѧ до кон҄ца ⁘
Възе҃ ѿ їюды апл҃ъство блг҃ти · и ѿвръ-
же до коньца ⁘
7b Въстръгнеть тѧ и прѣселить тѧ ѿ
села твоего ⁘
Въстръже бо їюдѫ ѿ мѣста своего
и прѣставї и въ геенѫ ⁘
7c Ꙗ коренъ твои ѿ землѧ живѫщїихъ ·
Кь томоу бо оуже не въкоренїть сѧ їю-
да въ земли ѡбѣщанѣи · ни дїаво-
лъ въ санѣ агг҃елъстѣ станетъ к то-
моу ⁘
8a Оуз҄рѧть праведнїи и оубоѧть сѧ ⁘
Проучїи апл҃и вїдѣвьше їюдино ѿпа-

денне · въ страсѣ велицѣ бышѫ ⁘
8b ’Н ѡ҆ немъ въсмѣѭ҆ть сѧ и҆ рекѫть ⁘
Порѫгаѭ҆ть сѧ рече їю҆дѣ, гл҃ѧще · почто
свѣтъ ѡ҆ставивъ кь тьмѣ пристѫпи ⁘
9a Се҆ чл҃вкъ и҆же не положи б҃а помощника
себѣ ⁘
Въси вѣрьнїи҆ рекѫтъ блюди сѧ ты стра-
стныи҆ чл҃вче · ѡ҆ставивы бо животъ
и҆ съмръти прилѣпи сѧ ⁘
9b Нѫ оупьва на множьство богатьства
своє҆го ⁘
Малами цѧтами прѣмѣнишѫ рече
славѫ божиѧ҆ и҆ свои҆ животъ ⁘
9c ’Н възьможе соуе҆тоѭ҆ своє҆ѭ҆ ⁘
Прѣбы҆с рече въ злобѣ · а не прѣложи сѧ
въ покаа҆ние҆ · не помыслївъ б҃а сѫща
оу҆чителѣ ⁘
10a Азъ же ꙗ҆ко маслина плодовита въ до-
моу божии҆ ⁘
Лїкъ ап҃лъскы · си въпие҆тъ дръзнове-
ние҆мъ · прѣбывьше въ домоу вѣрьнѣ-
а҆мъ · и҆ плодьствоуѧ҆ще добрыѧ҆
дѣтѣли ⁘
10b Оупьвахъ на мл҃тъ б҃иѧ҆ въ вѣкъ и҆
въ вѣкъ вѣка ⁘
Мьзда апл҃омъ, и҆ въсѣмъ праведны-
мъ не ѡ҆скѫдѣе҆тъ въ вѣкы ⁘
11a ’Исповѣмъ ти сѧ въ вѣкъ ꙗ҆ко сътво-
рилъ е҆си ⁘
Лїкъ ст҃хъ гл҃етъ кь б҃оу · славимь тѧ г҃и

ꙗ҆ко сътворилъ е҆си дивⷭ҇ны вещи чловѣ-
ка ради ⁘
11b Ѝ тръплѧ и҆мѧ твое҆ ꙗ҆ко благо · прѣ-
подобными твои҆ми ⁘
Въсѣкъ бо чл҃вкъ хотѧи҆ оулꙋчити вѣ-
чныи҆ животъ · въ тръпѣни и҆матъ
д҃шѫ · ꙗ҆коже видитъ с҃тыѫ прѣ-
тръпѣвьшѫ ⁘
※ въ конеⷱ · ѡ҆ ма҆елеѳѣ разоумъ дв҃двъ · ※
※ до конⷭ҇ца бо мнѣвъ побѣдити х҃а дї- ※
※ а҆волъ · лїковати начѧтъ · ма҆еле- ※
※ ѳь бо́ лїкьствителъ сказа҆еть сѧ · ※
※ ѡ҆ семъ оубо ѡ҆бличити дїа҆вола пр҃ро- ※
※ чьство проповѣда · плⷭ҇мъ · н҃в · ※
2a Рече безоуменъ въ срⷣци свое҆мъ нⷭ҇ѣ б҃а ⁘
Дїа҆волъ, безоумна бо́ въсⷭ҇де книгы дї-
а҆вола г҃лѧтъ · ꙗ҆ко безоумъствова-
вьша, и҆ погоублъша санъ · тако-
жде же и҆ е҆лїни ⁘
2b Растлѣшѫ и҆ ѡ҆мразїшѫ сѧ въ безако-
нїи҆ свои҆хъ ⁘
Бѣси ꙗ҆ко растлѣвьше ѿ сана · и҆ мръ-
зьци бышѫ ѿ бога ⁘
2c Нѣстъ творѧи҆ добра ⁘
Дїа҆волъ и҆ бѣси ꙗ҆ко лѫкавⷭ҇ни ⁘
3a Б҃ъ съ неб҃се приниче на с҃ны чл҃вчьскыѧ҆ ⁘
Х҃с, съ плътнѧ҆ на землѧ ⁘
3b Вїдѣтї аще е҆стъ разоумѣваѧ҆и҆ лї възї-
скаѧ҆и҆ бо́га ⁘
Сего бо́ радї приде възїскатї погыбⷭ҇ша-

го · вѣдѣа҆ше бо́ ꙗ҆ко ник҄тоже разоу-
мѣва҆етъ възїскатї бо́га ⁘
4a Въси оуклонишѫ сѧ въкоупѣ, и҆ неклю-
чїмї бышѫ ⁘
Ѐгда бо́ оуклонїшѫ сѧ ѿ б҃а · въси не-
ключїмї бѣхѫ кь ѡ҆бращенїю҆ оуже ⁘
4b Нѣстъ творѧи҆ блага, нѣстъ до е҆диного ⁘
Сїрѣчь бѣси, дѣла бо́ блага не бѣ ѿ ни-
хъ ѿнѫдъ ⁘
5a Ни ли разоумѣѫ҆тъ въси дѣлаѫ҆щеи҆
безаконие҆ ⁘
Бѣси и҆ е҆лико и҆мъ въслѣдьствовашѫ ·
да навыкнѫтъ не по мнозѣ своѫ҆ по-
гыбѣлъ и҆ разьвращение҆ ⁘
5b Сънѣдаѫ҆щеи҆ люди моѫ҆ въ хлѣба мѣ-
сто · б҃а не приз҄вашѫ ⁘
Пожрѣшѫ бо́ бѣси въсѧ лъстиѫ҆ · по-
ꙗ҆даѫ҆ще зѫбы · сїрѣчь и҆дольскы-
ми жрътвами ⁘
6a Тоу́ оубоꙗ҆шѫ сѧ страха, и҆деже не бѣ
страха ⁘
Тоу бо на мѣстѣ сѫд҄нѣа҆мъ · страхо-
мъ многомъ ѡ҆дръжими бѫдѫтъ ·
е҆гоже не оустрашишѫ сѧ безьвѣръ-
ствие҆мъ · разоумѣи҆ же и҆ жидовы ·
ꙗ҆ко хотѧщѫ страхомъ многомъ
дръжими быти ⁘
6b Ꙗ҆ко б҃ъ расыпа кости чл҃вкооугод҄никь ⁘
Иже оугаждати чл҃вкомъ паче тьщѫ-
ть сѧ нежели б҃гоу · расыпа҆еть сѧ

тѣхъ снла · костїи бо́ крѣпо́ сказа́ет҃ сѧ ·꙳·
6c Постыдѣшѧ сѧ ꙗ̀ко бг҃ъ оуннунжи а̀ ·꙳·
Въ дн҃ъ страшныѝ сѫда · ѐгда ѿ ба҃ ѿрї-
новенн бѫдѫтъ грѣшнїѝ · тьгда
5 прнн̀мѫтъ стоудъ вѣчныѝ · ꙗ̀ко-
же жндове тьгда ·꙳·
7a К҃то дастъ ѿ сїѡ̀на спсеннѐ нс҃рлво ·꙳·
Гс҃ъ дастъ въ цр҃квн спсеннѐ новымъ
людемъ · ѐже ѐстъ вндмъ бг҃омъ ·
10 нс҃рлъ бо́ зра га҃ сказа́ть сѧ ·꙳·
7b ᾽Ѐгда възвратнтъ гс҃ъ плѣненїѐ людїѝ
своѝхъ ·꙳·
Тьгда людїѝ жндовьскы҃ · послѣжде
людїѝ а̀зыцьскыхъ · плѣненн бо
15 бѣшѧ бѣсн ·꙳·
7c Възрадоу́ет҃ сѧ нѝковъ · ѝ възвеселї-
т҃ сѧ нс҃рлъ ·꙳·
᾽Ѡбоѐ хс҃, ѝ їѝковъ ѝ їс҃рлъ · т҃ бо́ веселї-
т҃ сѧ ѡ̀ спсаѫ̀щнхъ сѧ ·꙳·
20 ※ въ коне҃ · въ пѣннхъ · разоумъ дв҃двъ · ※
※ вънегда прндѫ зїфѣне ѝ рѣшѧ сав҃- ※
※ лоу · не се ли дв҃дъ крые́т҃ сѧ въ насъ · ※
※ на кон҃цн реуе сконьучѣ̀щнмь сѧ ※
※ врѣменемъ · въразоумлѣ́моу уло- ※
25 ※ вѣуьствоу хо҃мъ · дв҃дъ бо хс҃ ꙗ̀ко до- ※
※ блъ рѫкоа̀ · възавндѣвьше бѣсн ѐ- ※
※ же сѫтъ зифѐѝ · ѡ̀клеветаа̀хѫ ха҃ · [170] ※
3 Бе́ въ ѝмѧ твое́ спсн мѧ ѝ въ снлѣ твое́-
ѝ сѫдн мн ·꙳·
30 Он прр҃окъ въпне́тъ бг҃овн, ꙗ̀ко гонї-

[170] В лявото поле отстрани срещу редове 27 и 28 добавено · нг҃ ·

мъ ѿ врагъ · спс҃и мѧ рече и҆ сѫдї сѫдъ мо-
и҆ · ꙗ҆ко бес правꙑды гонѧть мѧ · ѡ҆бразъ
бѣ х҃въ дѣе҆мое҆ ⁘
4 Бе҃ оуслыши мл҃їтвѫ моѫ҆ · въноуши гл҃ы
оустъ мои҆хъ ⁘
Адамъ ꙗ҆ко ѡ҆скръблѣе҆мъ · оуслыши
мл҃їтвѫ моѫ҆ ꙗ҆ко бг҃ъ, и҆ въноуши · сирѣ-
чь неподѣлꙑно прими мл҃твѫ моѫ҆ · мно-
зи бо вразн мои҆ въсьждє ⁘
5a ’Ꙗко тоуждїи҆ въсташѫ на мѧ ⁘
Жидове ꙗ҆ко оутоуждъше сѧ ѿ ба҃ · и҆ коу-
мирѣхъ примѣсишѫ сѧ ⁘
5b ’Н крѣпꙑцїи҆ и҆скашѫ дш҃ѫ мое҆ѫ҆ ⁘
Кнѧзї ꙗ҆ко пїлатъ · и҆ цр҃ие҆ ꙗ҆ко и҆родъ ·
ти крѣпꙑко дръжѫще ⁘
5c ’Н не прѣдꙑложишѫ ба҃ прѣдь собоѧ҆ ⁘
Не разоумѣшѫ ꙗ҆ко бг҃ъ е҆стъ гл҃ѧи҆ съ нимї ⁘
6a Се бо бг҃ъ помагае҆ть ми ⁘
Вѣрꙑноу и҆ на бн҃ѧ҆ сѫщомоу чл҃вкоу · ꙗ҆-
ко ѿц҃ъ сн҃ви · и҆звѣщаѧ҆ въчл҃вчениє҆ ⁘
6b ’Н гг҃ъ застѫпꙑнїкъ дш҃и мое҆и҆ ⁘
Адамли · ѧ҆же самъ въсприѧ҆тъ ⁘
7a Възвратиши злаа҆ врагомъ мои҆мъ ⁘
Бѣсомъ, и҆же чл҃вкоу прѣпѧсѧ · ти бо́
сѫтъ вразн чл҃вкоу ⁘
7b ’Истиноѫ҆ твое҆ѫ҆ потрѣби ѧ҆ ⁘
’Ꙗко бг҃ъ и҆стиненъ ѿгна бѣсы ѿ чл҃вка ⁘
8a Волеѫ҆ пожрѫ тебѣ ⁘
’Єгда бо и҆стрѣзꙑвїть сѧ чл҃вкъ ѿ лъсти ·
волеѫ҆ свое҆ѫ҆, жретъ бг҃ви · непрѣста-

нꙑнѫ молїтвѫ ⁘
8b Ꙗсповѣмь сѧ имени твоемоу г҃и, ꙗко
благо естъ ⁘
Съ гл҃сомъ бо хваленїа · исповѣдаѫтꙑ
сѧ вѣрꙑнїи богови ⁘
9a Ꙗко ѿ въсѣкоѧ печѣли избавїль мѧ
еси ⁘
Ꙗже навѣсѧ бѣси на чл҃вка ⁘
9b Ꙗ на врагы моѧ възрѣ ѡко мое ⁘
Възрѣ бо на бѣсы и съкроуши ѧ ⁘
※ въ коне҃ · въ пѣнїихъ разоумъ · пл҃мꙑ ※
※ дв҃двъ · н҃д · ѡ пѣснехъ ѧже ѡ х҃ѣ · ※
※ въ разоумъ хотѧщнїмъ вѣровати ⁘ ※
2 Въноуши б҃е м҃лїтвѫ моѫ · и не прѣзрї
м҃ленїа моего ⁘
Пр҃рокъ ѿ лїца чл҃вча въпиетъ · ꙗко х҃оу
хотѧщоу въсприѧти чл҃вка · даждъ г҃и
слоухъ твои мьнѣ · и не прѣзри ме-
не лежѫща м҃ртва грѣхомъ ⁘
3a Въньми ми, и оуслыши мѧ ⁘
Призри на паденїе мое · да въпиѧщоу
мнѣ оуслышиши ꙗко б҃ъ ⁘
3b Въ скръбѣхъ печѣлиѧ моеѧ и съмѧсꙑ сѧ ⁘
Скръбѣше бо чл҃вкъ, кьснѧщоу б҃гоу ·
и въ мнозѣ печѣли бѣше · еда кьгда
оубо ѡставленъ бѫдетъ до конꙑца ⁘
4a Ѿ гл҃са вражиа и ѿ сꙑтѫжанїа грѣшнїчѣ ⁘
Бѣси бо поношаахѫ, и дїаволъ прѣща-
аше · и ѡкр҃тъ оубо ѡдръжимъ бѣ
чловѣкъ ⁘

4b ᾽Ꙗко оуклонншѫ на мѧ безаконнѣ ·
и҆ въ гнѣвѣ враждеваахѫ мънѣ ·
᾽Ѡбрѣтьше бо҃ оулвка безаконнѣмъ прѣ-
клоньша сѧ · пхаа҆ѫхѫ (!) и҆ нападаѫ҆ѭ҆и҆ ·
5a Ср҆це моѥ҆ съмѧте сѧ въ мнѣ ·
Ѡ҆ дръжанна҆ зълъ ·
5b ᾽Н страхъ съмрътн нападе на мѧ ·
На въсѣкого оулвка страшна съмр҃тъ ·
и҆звѣщаѫ҆ же плътъ гъ҃ · да ꙗ҆внтъ
ꙗ҆ко по и҆стннѣ оулвкъ бѣ · страхова
же сѧ въ врѣмѧ мѫкы ·
6a Боа҆знъ и҆ трепетъ прнде на мѧ ·
Глаа҆ше бо҃ ннѣ дша моа҆ съмѧте сѧ ·
да ꙗ҆внтъ ꙗ҆ко по и҆стннѣ въ плъть
сѧ ѥ҆стъ ѡ҆блъкълъ ·
6b ᾽Н покры мѧ тьма ·
Снрѣчь, гробъ · въ немьже полежа гъ҃-
скын҆ оулвкъ, трн дн҃н ·
7a ᾽Н рѣхъ кто дасть мн крнлѣ ꙗ҆ко голѫ-
бн ·
᾽Ꙗко голѫбъ бо҃ оїстъ и҆з гроба и҆зїде ·
нетлѣненъ и҆ цѣлъ хс҃ ·
7b ᾽Н полещѫ и҆ поунѫ҆ ·
Въскр҃съ бо҃ на ѡу҃н лонѣ поун ·
8 Се оудалнхь сѧ бѣгаѫ҆ · и҆ въдворїхь сѧ
въ поустынїи҆ ·
Въ поустынѣхь бо҃ въдварѣа҆ше сѧ
прнсно гъ҃ · оудалѣѫ҆ сѧ ѡ҃ оулвкъ ꙗ҆к҃
бъ҃ · много бо҃ разънъство бн҃ѥ҆ ѡ҃ оулвк,
поунваа҆ше бо҃ въ цр҃кви, ꙗ҆же бѣ пѵ҆-

[171] В горното поле – · є҃ı҃ ·

ста древле · ѡ̀ нен҃же и҆̀ е҆сть҃ писано въ-
зⷣвесели сѧ поустыне жⷢждⷢщина҆̀ ·
9 Оу҆ба҆хъ ба҃ спа҃саⷢщаго мѧ · ѿ прѣнема-
ганна҆̀ дха҃ и҆̀ боурѧ ·
Црк҃ви, въ мноⷭѣ бо́ пеу҆ѣли бѣ · оу҆ѣⷢ-
щи хва҃ · ѿ съдръжанїа҆̀ и҆̀дольскаго
съхнⷢщи · боурѣ бо ⷢ҆̀ и҆̀соушаа҆ше ·
напое҆на же бытн жⷢждаа҆ше крщенїе҆мⷭ҇ ·
10a Потопи гн҃ и҆̀ разⷣѣлї ⷢ҆̀зыкы и҆̀хъ ·
10 Потопи бо бѣсы въ кръщенїи҆̀ и҆̀ ⷢ҆̀зы-
кы и҆̀мъ оурѣза · да к томоу не лаⷢ-
тъ на улв҃ка и҆̀ на црк҃ве ·
10b Ꙗ҆́ко їдѣхъ беⷭаконїе҆ и҆̀ прѣрѣканї-
е҆̀ въ градѣ ·
Въ градѣ и҆̀же съⷣда грѣхъ, въ томь
бо живете ѡ҆́ба, и҆̀ беⷭаконїе҆ и҆̀ прѣ-
кословїе҆ · глеть же и҆̀ древⷭнїи҆̀ и҆̀ерл҃мⷭ҇ ·
и҆̀же и҆̀ тⷯ и҆̀сплъни беⷭаконїа҆̀ бѣ ·
11a Днъ и҆̀ нощъ ѡ҆́бидетъ и҆̀ по стѣнамъ е҆го ·
Ни дн҃ъ бо нї нощъ поуне҆тъ, ⷭнждⷢ стѣ-
ны грѣхомъ ·
11b Ꙗ҆́н беⷭаконне҆ и҆̀ троудъ посрѣдѣ е҆го и҆̀ не-
правда ·
Древлънѣго и҆̀ерл҃ма глетъ · въ немъ
бо́ сѧ съдѣа҆̀ ⷭаконопрѣстⷢпленїе҆̀
жидовьско · троудъ и҆̀мьже троудн-
шⷢ сѧ въсоуе҆ на ва҃ · неправⷭда е҆ⷢже
не ѡ҆̀правⷭдншⷢ своихъ доушъ ·
12 Ꙗ҆́н не ѡ҆̀скⷢдѣ ѿ пⷢти е҆го лїхва и҆̀ лъстъ ·
Лнхⷭвⷢ глетъ сребро, е҆же лїховашⷢ кѵ̀-

[172] В горното поле – · ѕї ·

плъше г҃а · льстъ ѧ҆же таа҆ше їю҆да · жи-
вый҆ съ оучителемъ ⁘
13a ’Ꙗко аще ми би врагъ поносилъ прѣтрь-
лъ (!) бимъ ⁘
Аще бо́ би врагъ былъ прѣдаѧ҆и҆, а не оуче-
никъ · ноужда би и҆ тръпѣти оубо́ ⁘
13b ’И аще бї ненавїдѧи҆ мѧ на мѧ велїко г҃лъ ·
оукрылъ оубо бїмь сѧ ѿ него ⁘
Аще бо рече ненавиди҃м мноѫ҆ кⷭ҇то · ли не-
навидѧ мене · прѣтилъ ми би · ли
варовалъ сѧ би мене · ноужда би тръ-
пѣти ⁘
14 Ты же чл҃вче равⷭ҇нод҃шне · вл҃ко мои҆ и҆
ꙁнание҆ моє҆ ⁘
Кь їю҆дѣ слово · равнод҃шенъ бо бѣ ꙗ҆ко
оученикъ · вл҃ка же, ꙗ҆ко въсѣ ть дръ-
жаа҆ше · ꙁнае҆мъ же, ꙗ҆ко въсѣ съвѣ-
дѣа҆ше ꙁнаменїа҆, ꙗ҆же творѣа҆ше г҃ъ ·
и҆ нїчьсоже таа҆ше ѿ него г҃ъ, ꙗ҆ко ѿ а҆-
пл҃а и҆ оученика ⁘
15a ’Иже коупⷭ҇но насладилъ е҆си мнѣ брашна ⁘
Въ ꙗ҆денїи҆ бо́ и҆ въ питїи҆, тѣ҆ слоужаа҆ше
ꙗ҆ко носѧ ковчежецъ и҆ влагае҆маа҆ въ нⷭ҇ ⁘
15b Въ храмѣ б҃ни҆ ходиховѣ и҆номышленї-
є҆мъ ⁘
Не въсѧ ли д҃ни въ ц҃ркви бѣхъ рече · и҆
почто не ѧ҆сте мене ⁘
16a Да прїдетъ съмр҃тъ на нѧ и҆ сънидѫтъ
въ адъ живи ⁘
Жидомъ прѣтитъ слово, тї бо́ проси-

шѫ гл҃ѧще, кръвъ ѥ҆го на насъ и҆ на чѧ-
дѣхъ нашихъ ⁘
16b ’Ꙗко ꙁлоба въ жїлїщїхъ и҆хъ посрѣдѣ и҆хъ ⁘
’Н ѥ҆ще бо живи сѫще и҆сплънъ бѣшѫ
ꙁлобы ⁘
17 ’Аꙁъ къ бг҃оу въꙁвахъ и҆ гъ҃ оуслыша мѧ ⁘
Хс҃ ꙗ҆ко чл҃вкъ мл҃нть сѧ, въчл҃вченїа҆
радї, да не мънить сѧ стѣнъ ⁘
18a Вечеръ и҆ оутро и҆ полоуд҃не ⁘
Вечеръ мѫкы, ꙁаоутра въскрс҃енне҆, по-
лоуд҃не на крⷭ҇тѣ прѣдастъ дх҃ъ · и҆ ѿ
шестаа҆го чѣса тъма бы ⁘
18b Повѣмъ и҆ въꙁвѣщѫ и҆ оуслышитъ гл҃съ
мои҆ ⁘
Си прр҃окъ рече · повѣмъ ꙗ҆же ѡ҆ хѣ҃ въсѣ-
мъ · и҆ въꙁъвѣстихъ провъꙁъгласивъ ·
послоушанъ же быхъ ꙗ҆ко въсѣ събы-
шѫ сѧ въ врѣмѧ своє҆ ⁘
19a ’Нꙁъбавитї миромъ дш҃ѫ моѫ҆, ѿ приблн-
жаѫ҆щїи҆хь сѧ мнѣ ⁘
’Ѡ враꙁѣхъ раꙁоумныхъ, и҆ чювьстьвны҃,
и҆ домашнїи҆хъ · ѿ лица хв҃а прр҃окъ въ-
пиѥ҆тъ · бѣа҆ше бо блиꙁъ їю҆да ⁘
19b ’Ꙗко въ мноꙁѣ бѣхѫ съ мноѫ҆ ⁘
Съ чл҃вчьскыми врагы, и҆ бѣсы съ чл҃вѣ-
кы борѧще сѧ · бѣ бо їю҆да съ хо҃мъ и҆ съ
апⷭ҇лы ⁘
20a Оуслышитъ бг҃ъ и҆ съмѣрїтъ ѧ҆ · съи҆
прѣжде вѣкъ ⁘
Съи҆ прѣжде вѣкъ, и҆ нн҃ѣ въскрс҃е и҆ꙁь

мр҃твыхъ · ть и҆ чювьстьвныѧ̀ и҆ ра-
зоумныѧ смѣри ⁘
20b Нѣстъ бо и҆мъ и҆зъмѣненїа̀ · и҆ не оубоѧ̀-
шѫ сѧ бога ⁘
Оуже бо́ не могѫтъ прѣмѣнити себе жї-
дове · ꙗ҆ко оубоа̀ти сѧ х҃а ꙗ҆ко е҆стъ б҃гъ ·
нѫ прѣбышѫ въ невѣрїи̇ свое̇мъ ⁘
21a Прострѣтъ рѫкѫ своѫ̀ на въздаа̀ние̇ ⁘
Їю̀да на въздаа̀ние̇ г҃оу · и҆ възѧтъ сре-
бръникы · ноуждеѫ̀ бо прострѣтъ
рѫкѫ, и҆ възѧтъ сребро пръстомъ ка-
жѫ ⁘
21b ’Ѡсквръннишѫ завѣтъ е҆го ⁘
Жидове, разорьше законъ · и҆ пр҃рокь ѿвръ-
гьше сѧ ⁘
22a Раздѣлишѫ сѧ ѿ гнѣва лица е҆го ⁘
За гнѣвъ и҆ ꙗ҆ростъ своѧ̀ · ѿлѫчишѫ сѧ
ѿ лица б҃на̀ · е҆же е҆стъ раздѣлишѫ сѧ ⁘
22b ’Н приближишѫ сѧ ср҃ца и҆хъ ⁘
Жидовьскаа̀ ср҃ца, адѣ и҆ погыбѣли ⁘
22c Оумѧкнѫшѫ словеса и҆хъ паче е҆леа̀ ·
и҆ та сѫтъ стрѣлы ⁘
’Єгда г҃лахѫ кь г҃оу жидове льстиѧ̀ · оу-
чителю вѣмы ꙗ҆ко и҆стиненъ е҆си ⁘
23a Възьвръзи на г҃а печѣлъ твоѧ̀ и҆ тьи̇
тѧ прѣпитае̇тъ ⁘
’Єже е҆стъ на б҃иѧ̀ чл҃вкъ · присно б҃го-
ви длъженъ е҆стъ ѡ҆ставлѣти печѣ-
лъ · въсѣ бо ѿ б҃га и҆матъ чл҃вкъ ·
животъ, двизание̇, и҆ кръмление̇ ⁘

23b Не дастъ въ вѣкъ млъвы праведнїкоу ⁘
Сирѣчь х҃оу · не подвижа бо сѧ никьгдаже
ни плътъ ѥго ѝстлѣнїа видѣ ⁘
24a Ты же б҃е нїзьведешї ѧ҆ въ стоудънецъ
ѝстлѣнїю ⁘
Въ ꙗмѫ ровнѫѭ · ѧ҆же ѝзрышѫ ꙗко мь-
нѣшѫ сп҃соу · тоу бо́ ѝстлѣшѫ невѣ-
рїемъ ѝ зловѣрїемъ своимъ ⁘
24b Мѫжъ (!) кръвїи ѝ лъстїи · не прѣполовѧ-
тъ д҃нїи своихъ ⁘
Оубнїцѧ бо ѝ лъстївїи · полъвѣчьни оу-
мираѭтъ · не сконьчѣваѭть бо́ д҃нии
благъ · наричеть же ѝїюдѫ · ꙗко не-
сконьчѣвы ап҃лъства ⁘
24c Азъ же г҃и оупьваѭ на тѧ ⁘ сл҃а ⁘
Г҃ъскыи чл҃вкъ ꙗко бывъ вѣренъ ⁘
※ въ коне҃, ѡ людехъ оудаленыхъ ѿ с҃тхь · ※
※ дв҃дви въ тѣлописанїе · ѥгда ѧшѫ ѝ ※
※ ѝноплеменьници, въ гетѣ · ѡблїчї ※
※ пр҃рочьство люди жидовьскыѧ · оуда- ※
※ лъшѫ сѧ ѿ с҃тыхъ · на конъчинѫ вѣкь ※
※ ѥгда ѧсѧ ѝ въ геѳѣ · сказаѥть же сѧ т҃- ※
※ чило гетъ · ѥже на кр҃тѣ ѝспра х҃с · си- ※
※ рѣчь ѧтъ ѿ падьшихъ жидовъ · ѝн҃- ※
※ племеньници бо́ падаѭще сказаѭть ※
※ сѧ · пл҃мъ · н҃е · каѳизьма · н҃ · ※
2a Пом҃лоуи мѧ б҃е ꙗко попра мѧ чл҃вкъ ⁘
Х҃с въпиѥтъ ꙗко чл҃вкъ ѡ їюдѣ ⁘
2b Весъ д҃нъ борѧ сѧ стѫжи ми ⁘
Не почи бо ѝюда въ д҃нъ прѣданїа, са-

мо ѡ҆намо рїщѫ ·⁘·
3a Попрашѫ мѧ вразѣи моѝ весъ дн҃ъ ·⁘·
Жндове, весъ дн҃ъ тѣ҃ · мѫкы є҆го не прѣ-
сташѫ рѫгаѧ́ще сѧ спс҃оу ·⁘·
3b ᾽Ико миоѕ҃ї борѧщеѝ сѧ съ миоѫ́ съвышЄ[173]
Бѣси ѿ а҆ера пострѣкаѧ́ще жнды на хр҃а ·⁘·
4 Въ дн҃ъ не оубоѫ́ сѧ · азъ же оупьваѧ́ на-
тѧ ·⁘·
Ни въ дн҃ъ бо́ мѫкы боѧ́ сѧ въпїа҆ше
нѫ да ѩ҆витъ ѩ҆ко по и҆стинѣ въуло҆-
вѣунлъ сѧ є҆стъ ·⁘·
5a ᾽Н ѡ҆ бг҃ѣ похвалѧ словеса моѩ́ ·⁘·
Словеса бо спс҃ва въ ѡ҆цн҃, а ѡ҆ца҃ въ сн҃оу ·⁘·
5b На бг҃а оупьваѧ́, не оубоѧ́ сѧ уто сътво-[174]
рить мн плъть ·⁘·
Кьгда бо́ можетъ плъть улв҃уьска,
воє҆вати на бога ·⁘·
6a Весъ дн҃ъ словеса моа́ мръзѣхѫ и҆м҃ ·⁘·
᾽Єгда бо́ оуѵѣше хр҃с, жндове смїа҆хѫ сѧ
глѧ́ще · како съ кнїгы вѣстъ нє
оуѵнвь сѧ ·⁘·
6b На мѧ въсѣ помышленїа́ и҆хъ на зло ·⁘·
Въси бо назнраа́хѫ кымъ ѡ҆бразо-
мъ оумр҃твѧтъ и҆ ·⁘·
7a Веселѧтъ сѧ и҆ съкрыѧ́тъ ·⁘·
᾽Wбьходѧще прѣбываа́хѫ уто ѡ҆брѧщѫ-
тъ · и҆ кѫ́ лъжѫ съдѣваѧ́тъ на хр҃а ·⁘·
7b Тї пѧтѫ́ моа́ храиѧтъ ·⁘·
Назнраа́хѫ бо́ реуе гс҃а · ащє въ сѫбо́тѫ
и҆сцѣлїтъ, да на нъ възьгл҃ѧтъ ·⁘·

[173] Надредното є е обърнато наляво – э.
[174] тв лигатура.

7c ’Ꙗкоже потръпѣшѫ д҃шѫ моѫ̀ 8a нї ѡ̀ чесо-
мъже сп҃сеши ѧ̀ ⁘
Хотѣше бо́ г҃ъ нї въ чтоже положити
бывꙑшаа̀, и̇ ѿдати и̇мъ · да покаа̀вꙑ-
ше сѧ сп҃сени бѫдѫтъ · тї же не ра-
зоумѣшѫ[175] ⁘
8b Гнѣвомъ людї низьбыѥ̀ши ⁘
Людї жидовьскыѧ̀ г҃летъ · ѥ̀же нїзьпа-
дѫ ѿ сана своѥ̀го ⁘
9a Б҃е животъ мои̇, и̇сповѣдахъ тебѣ ⁘
Вѣрꙑный чл҃вкъ на б҃а присно надѣѥ̀-
ть сѧ ⁘
9b Положїлъ ѥ̀сї слъзы моѧ̀ прѣдꙑ тобоѫ̀,
ꙗ̀ко ї въ ѡ̀бѣтованнї твоѥ̀мъ ⁘
Възїска бо́ б҃ъ слъзы покаа̀нїа̀ ѿ лю-
дїи · ꙗ̀ковы же и̇мѣа̀хѫ ѥ̀гда и̇мъ
ѡ̀бѣщаваа̀ше · прѣжде законо-
прѣстѫпленїа̀ и̇хъ ⁘
10a Възвратѧть сѧ вразн мои̇ въспѧтꙑ ⁘
Посрамлъше сѧ по въскр҃сенїи, жидо-
вьсти ѡ̀троци ⁘
10b Въ нъже д҃нъ аще призовѫ тѧ · се по-
знахъ ꙗ̀ко б҃ъ мои̇ ѥ̀си ты ⁘
Єгда бо́ покаа̀вьше сѧ призовѫтъ
б҃а ѡ̀брѣтѫ и̇, послоушаѫ̀тъ ⁘
11a ’Ѡ б҃зѣ похвалѧ глаголъ ⁘
Не безь бога бо́ г҃лѧтъ праведꙑнїци ⁘
11b ’Ѡ г҃и похвалѧ слово ⁘
’Н словеса и̇ дѣла, на г҃а възлагаѫ̀тъ

[175] Тълкуванието е към стих 8a.

вѣрꙑнїи · въсе́гда бо́ на нъ[176] надѣѭтꙑ сѧ ⁘
12 На б҃а оупьвахъ не оубоѧ сѧ чꙑто створитꙑ
мнѣ чл҃вкъ ⁘
Ни страха бо чл҃вчьска оубоашѧ сѧ с҃тни ·
страхомъ б҃немъ оукрѣплѣеми ⁘
13 Въ мнѣ сѫтъ б҃е ѡбѣтї · ѧже въздамꙑ
хвалѣ твоеи ⁘
Въ чл҃вцѣ бо б҃а ради живѫщи · вынѫ
жрътва б҃гоу молитва естъ ⁘
14a Ꙗко избавїлъ еси д҃шѫ моѭ ѿ съмр҃тї · 14b и ѡ-
чї мои ѿ слъзъ · и ноѕѣ мои ѿ въспоплъ-
зновениа ⁘
Д҃шѫ адамлѧ х҃с въсꙑпрїимъ[177] · лъстъ г҃ле-
тъ идолъскѫѭ[178] ⁘
14c Оугождѫ прѣдъ г҃смъ въ свѣтѣ жївѫ-
щїихъ ⁘
Въ свѣтѣ аг҃глъ, тї бо присно жївѫтъ ·
ꙗко бесплътныи ⁘
※ въ конеⷱ · не истьли дв҃дви въ тѣ- ※
※ лописанїе, егда бѣжа ѿ лїца саоуло- ※
※ ва въ врътьпъ · на сконꙑчѣнїї ѡ- ※
※ блїчѣетъ · сїрѣчь показаѭ дв҃да · ※
※ еже естъ х҃с · въ пⷱщерѫ вїѳлеемъскⷭ҇- ※
※ ѫ въходѧ · таѭ сѧ дїавола · ѡбра- ※
※ зъ бо г҃нъ естъ дв҃дъ · плⷭмъ · н҃ѕ · ※
2a Помл҃оуи мѧ б҃е помл҃оуи мѧ · ꙗко на
тѧ оупьва д҃ша моа ⁘
Слово о адамѣ, пр҃рокъ въпїетъ
ѿ лица х҃ва · х҃с пакы ѿ лица адамлѣ ·
соугоубо възїскаше млⷭти чл҃вкъ ·

[176] на нъ повторено и зачертано със синьо.
[177] Тълкуванието Д҃шѫ адамлѧ х҃с въсꙑпрїимъ е към стих 14a.
[178] Тълкуванието лъстъ г҃летъ идолъскѫѭ е към стих 14b.

ꙗ҆ко грѣхоу множѫщоу сѧ ⁘
2b ’Н на сѣнъ крилоу твоеѥ̀ надѣѫ̀ сѧ ⁘
Ждаа҆ше бо прїшествиа҆ х҃ва чл҃вкъ · да
ѡ҆сѣнитъ ї крилома, е҆же е҆стъ тѣло
господъскоє̀ ⁘
2c Доидеже прѣидетъ беꙁакониє̀ ⁘
’Єгда бо мимо ведеши г҃и беꙁаконїа҆,
прѣстѫпленїа҆ · тьгда раꙁоумѣѫ̀
ꙗ҆ко сп҃сенъ быхъ рече чл҃вкъ ⁘
3a Въꙁовѫ кь б҃гоу вышнемоу ⁘
Не прѣстаа҆ше бо чл҃вкъ ꙁовы на не-
б҃са · ꙗ҆ко многы печѣли е҆моу бѣ-
шѫ ⁘
3b Б҃гоу бл҃годавъшомоу мнѣ ⁘
’Иже не прѣꙁрѣ чл҃вка, нѫ пришедъ
свободи ї ꙁьлъ ⁘
4a Посла съ небесе и҆ спасе мѧ ⁘
Ѿц҃ъ с҃на пославъ спасе чловѣка ⁘
4b Дастъ въ поношениє̀ попираѫ̀щѫѫ̀
мѧ ⁘
Бѣсы ꙁапинаѫ̀щѫ чл҃вкоу · раꙁоу-
мѣи̇ же и҆ жиди оуничижив҄шѫ х҃а ⁘
4c Посла б҃ъ мл҃тъ своѫ̀ и҆ и҆стинѫ своѫ̀ ⁘
Х҃а ѿц҃ъ посла въꙁїскати погыб҄шаа҆-
го чл҃вка · мл҃тъ бо и҆ и҆стина х҃с е҆ст҄
въсеи̇ твари ⁘
5a ’Иꙁбавїлъ е҆си д҃шѫ моѫ̀ ѿ срѣды скѵ-
менъ ⁘
Ꙗдама ѿ срѣды бѣсъ · ꙗ҆ко ї лъвы бо
сънѣдаа҆хѫ адама · ꙗ҆ко х҃а жидове,

ѻдръжаахѫ рїкаѫще ⁘
5b Поспахъ съмѫщенъ ⁘
Хс҃ въ гробѣ поспавъ трїдн҃евно · иже съмѫ-
щенъ, ꙗко съ гнѣвомъ сънидe въ адъ ·
да многолѣтныѧ дръжимыѧ дш҃ѫ сво-
бодитъ ⁘
5c Снве чл҃вчьсци зѫбї ихъ · ѡрѫжиа и стрѣлы[180] ⁘
Поноситъ звѣрьнымъ чл҃вкомъ · ихьже
пръвїи сѫтъ жидове · на ха҃ скрежещѫ-
ще зѫбы ⁘
5d Ѩзыкъ ихъ мечь ѻстръ ⁘
Жидове ꙗко на ха҃ поѻстръше ѧзыкы сво-
ѫ ꙗко пьси ⁘
6a Възьнеси сѧ на нб҃са бе҃ ⁘
Сїрѣчь ѻ възьнесенїи его слово ⁘
6b Ѩ по въсеи земи слава твоꙗ ⁘
Ѩсплънъ бо нб҃о и землѣ славы гн҃ѧ · и-
сплънилъ естъ землѧ рекъ, миръ мои
ѡставлѣѫ вамъ ⁘
7a Сѣтъ оуготовашѫ ногама моима ⁘
Жидове ха҃ хотѣахѫ оуловїтї словомъ ⁘
7b Ѩ слѧкошѫ дш҃ѫ моѫ ⁘
Ноуждеѫ бо тръпѣаше имъ · да ѡбра-
зъ бѫдетъ смѣренїа и мѫдрости ⁘
7c Ѩскопашѫ прѣдъ лицемъ моимъ ꙗмѫ
и въпадѫ сѧ въ нѧ ⁘
Гробъ влчны гл҃етъ · въ ть бо и тѣмъ
падѫ жидове · паденїемъ дивьнымь ⁘
8a Готово срце мое боже ⁘
Въскрс҃нѫти и спс҃ти родъ чл҃вчьскы ⁘

[179] В горното поле: † бг҃ъ да простї сїмона.
[180] тр лигатура.

8b Готово срⷣце моѐ · поѫ̀ и̓ въспоѫ̀ въ славѣ моѐи̓ ⁘
Въскр҃с бо готовъ наоучихъ рече х҃с, чл҃вѣка пѣсни новѣ ⁘
9a Въстани славо моꙗ̀ ⁘
Б҃ество въздвижѫщи (!) чл҃вка ꙗ̀ко слава б҃на̀ · раждаѫ̀щи тѣло влⷣчне ⁘
9b Въстани плⷭ҇тырю и̓ гѫсли ⁘
Ѿ несѫщїи̓хъ бо пѣснъ аг҃гломъ дастъ сѧ · по въскр҃сенїи̓ г҃ни ⁘
9c Въстанѫ рано ⁘
Х҃с заоутра бо въскр҃се ⁘
10a Ꙋ҆сповѣмъ ти сѧ въ людехъ г҃и ⁘
Даѧ̀ въсѣмъ людемъ дръзновениѐ · и̓сповѣдати сѧ и̓ сп҃сти ⁘
10b Въспоѫ̀ тебѣ въ ѧ̀зыцѣхъ ⁘
Ꙋ҆ѧзыци бо вѣровавꙑше поѫ̀тъ оучениѐ ново · новаго завѣта ѡ̀бразъ ⁘
11a Ꙋ҆ꙗко възвеличи сѧ до нб҃съ млⷭ҇тъ твоа̀ ⁘
Бес числа бо ѐстъ млⷭ҇тъ б҃на̀ · ни ѿ нб҃се ни ѿ землѧ ѿлѫчѣѫ̀щи сѧ ⁘
11b Ꙋ҆ и̓ до ѻ̀блакъ и̓стина твоа̀ ⁘
Ꙋ҆ꙗко бо ѻ̀блаци покрываѫ̀ть сѧ подъ нб҃семъ и̓ росѧтъ · тако бо и̓ и̓стина б҃на̀ и̓сплънѣѐтъ въсѣ и̓ напаа̀ѐтъ ⁘
12a Възнеси сѧ на нб҃са б҃е · 12b и̓ по въсеи̓ землї слава твоа̀ ⁘
Сирѣчь, ѐже на нб҃са възиде[181], и̓сплънъ и̓ та славы божиѫ̀ · бысть пришедьшоу на нѧ х҃оу[182] ·

[181] Тълкуванието Сирѣчь, ѐже на нб҃са възиде е към стих 12a.
[182] Тълкуванието и̓сплънъ ... х҃оу е към стих 12b.

※ въ конеⷣ, не и҆стⷭ҇ли дв҃дви въ тѣлописа- ※
※ ние҆ · ѡ҆блиѵѣе҆ть пр҃рѵьство д҃хъ с҃ты · ※
※ сирѣѵъ показае҆тъ пр҃рокоу на послѣ- ※
※ днѣа҆ хотѧщаа҆ быти, ѿ жидовъ на ※
※ х҃а · и҆ ѡ҆ ѿпадени жидовьстѣ[183] · и҆ ра- ※
※ зьньствие҆ · плⷭ҇мъ · н҃з ⁘ ※

2a Аще въ и҆стинѫ оубо правдѫ г҃лете ⁘
Слово кь жидомъ · рече оубо, правдѫ ли
г҃лете ѡ҆клеветаѫ҆ще х҃а ⁘

2b Правъ сѫдите с҃нове ѵл҃вѵьстии҆ ⁘
Кь кнѧземъ жидовьскымъ, ꙗ҆ко сѫ-
диѧ҆ людьскыѧ҆ · поѵто не г҃лете и҆сти-[184]
нѫ · нѫ сѫдьбы развращены, на х҃а
и҆ б҃га и҆зⷭ҇носите ⁘

3a ’Нбо въ срⷣци безаконие҆ дѣлае҆те на зе-
мли ⁘
Съвѣщавⷭ҇ше съмр҃тиѧ҆ ѡ҆сѫдити
бесъмр҃тнаго · то̀ ѵто безаконна҆
того боле е҆стъ ⁘

3b Неправдѫ рѫкы вашѫ съплѣтаѫ҆тⷭ҇ ⁘
Провъзвѣщае҆тъ врѣмѧ · въ неже хо-
тѣа҆хѫ съплести тръновны-и҆ непра-
ведныи҆ вѣнецъ ⁘

4a ’Ѡтоуждени бышѫ грѣшнии҆ ѿ ложе-
снъ ⁘
Г҃летъ оубо бѣсы · и҆же ѿ него съ н҃бе-
сныхъ мѣстъ съвръжени бышѫ ·
г҃летъ же и҆ жиды, и҆же прѣжде ѻ҆сѫ-
жденниꙗ҆ бышѫ ⁘

4b Заблѫдишѫ ѿ ѵрѣва г҃лашѫ лъжѫ ⁘

[183] Между т и ѣ една изтрита буква.
[184] ти лигатура.

1 ⁾Єгда бо зауатъ сѧ слово бн҃ѐ въ уръ҃вѣ дѣ-
выѧ̀ · абнѐ ѿ невѣрьствна̀ въ забляж-
жденнѐ въпадж гл҃ше лъжж · ꙗ̀ко ѿ
злобы зауатъ сѧ · се бо прр҃еуе прр҃окъ ·⁘
5 5a ⁾Иростръ и҆хъ по ѡ̀бразоу зминноу ·⁘
⁾Нмьже ѡ̀бразомъ проклѧта бы҆ зⷬмна̀ ·
прѣлъщьшн е҆вⷬгж · тжжде ꙗ̀звж прї-
ѧ̀сѧ жндове · ѡ̀клеветаж̀ше тан҃нжѧ̀
бц҃ж дв҃ж ·⁘
10 5b ⁾Ико аспндъ глоухын҆ · и҆ затїскаж̀щж[185]
оушн свон҆ ·⁘
Аспндь бо е҆гда оуслышнтъ ѡ̀баа̀внї-
ка · е҆дино оухо положнтъ на земли ·
а дроугое҆ затъкнетъ ѡ̀пашна̀ сво-
15 е҆ѧ̀ · да не оуслышнтъ зовѫщаго ·
тако же и҆ жндове · оуумщоу спсоу нє
въннмаа̀хж завнсти ради ·⁘
6a ⁾Иже не оуслышнтъ гл҃са ѡ̀бавaж̀щаг҃ ·⁘
⁾Єгда бо не бж̀детъ оушноу, не послоу-
20 ша̀етъ зовѫщаго · и҆ жндове бо не
послоушашж гл҃ща · азъ е҆сⷬмъ
свѣтъ въсемоу мироу ·⁘
6b ѿ прѣмждра ѡ̀бавнника ѡ̀бава̀ема ·⁘
⁾Икоже и҆ аспнда ѡ̀бава̀ема словомъ ·
25 беслоушлнва е҆стъ · тако непокорн-
вы съборъ, ѿ х҃а̀ оуумъ множнцѐ ·
въ непослоушанн прѣбываа̀хж
ѿ невѣрⷬствна̀ ·⁘
7a Б҃ъ съкроушнтъ зжбы и҆хъ въ оустѣ-
30 хъ и҆хъ ·⁘

[185] Текстът е объркан – за преписвача аспндъ е от м.р., но причастието е за мн.ч. ж.р., както и относителното местоимение в началото на 6а.

Мьнѣвьше бѣси проста чл҃вка сѫща х҃а · на-
чѧшѫ пожиратї и҆ ꙗ҆ко адама · ѡ҆брѣтьше же въ немъ бж҃ство ꙗ҆ко камикъ тврь-
до · и҆ вънегда жьвахѫ и҆, съкроушишѫ
сѧ ꙁѫбї и҆хъ ⁘
7b Чрѣновныѧ҆ лъвомъ съкроушилъ е҆стъ
господъ ⁘
Дїа҆волъ, лъвь бо ꙗ҆ко хыщникъ ⁘
8a Оуничижѫтъ сѧ ꙗ҆ (!) вода мїмотекѫщїа҆
Мноꙁи[186] бо бѣси бышѫ ѿ прѣлъщенна҆
и҆хъ · ꙗ҆ко вода скврънава мимоте-
кѫщи ⁘
8b Налѧчетъ лѫкъ свои҆ дои҆деже и҆ꙁьнемо-
гѫтъ ⁘
Лѫкъ г҃летъ слово е҆ѵ҃лское҆ · ѡ҆ томъ бо
и҆ꙁнемогѫтъ невѣрьнїи҆ бѣси ⁘
9a Ꙗко восъкъ и҆стаа҆въ ѿи҆мѫть сѧ ⁘
Ѥ҆стаа҆шѫ бо ꙁавистиѧ҆ жидове и҆ погы-
бошѫ, ꙗ҆ко и҆ восъкъ ѡ҆гнемъ ⁘
9b Паде ѡ҆гнъ на нихъ и҆ не видѣшѫ слъ-
нъца ⁘
Ѡ҆гнемъ ꙁависти ѡ҆слъпьше жидове ·
сл҃нца праведнаго не могѫтъ поꙁнати[187] ⁘
10a Прѣжде даже не раꙁоумѣе҆те тръни-
ꙗ҆ вашего рамьна ⁘
Рамонъ (!) о҆стръгаво е҆стъ дрѣво · и҆
въсѣко тръние҆, на поустѣхъ мѣ-
стѣхъ бывае҆тъ · не раꙁоумѣшѫ
же жидове, ꙗ҆ко поусто бы҃ мѣсто
и҆хъ и҆ тръниа҆ и҆сплънъ ⁘

[186] Вм. Мръꙁъци (Βδελυκτοί).
[187] ти лигатура.

10b ’Ꙗко живыи҆ ꙗ҆ко въ гнѣ (!) пожретъ вы ⁘
’Ѡгнъ д҃ховны · и҆ е҆ще живы сѫщѫ жи-
ды попали · съ гнѣвомъ, ꙗ҆ко тръ-
ние҆ на поущи ⁘
11a Възъвеселїть сѧ праведникъ е҆гда ви-
дитъ мъстъ ⁘
Х҃с въ и҆стинѫ праведникъ · да възъве-
селить сѧ побѣды въземъ ѡ҆бразъ ⁘
11b Рѫцѣ свои҆ оумие҆тъ въ кръвї грѣшь-
ника ⁘
Пилатъ оумывъ рѫцѣ въ кръви грѣ-
шныи҆хъ люди, рекъшїи҆хъ кръвъ е҆-
го на насъ и҆ на чѧдѣхъ нашихъ ⁘
12a ’И речетъ чл҃вкъ аще оубо е҆стъ плодъ
праведника ⁘
Жидове въпиѧ҆ще · не дѣи҆ да видимъ
аще придетъ и҆лїа҆ сп҃сти е҆го ⁘
12b ’Єстъ оубо б҃ъ сѫдѧ и҆мъ на земли ⁘ сла҃
Пр҃рокъ рече ѡ҆ съгрѣшьшии҆хъ на г҃а ·
оубо на земли сътворилъ и҆мъ сѫдъ ⁘
※ въ коне҃ц, не и҆стъли дв҃дви въ тѣлопи- ※
※ санїи҆ · е҆гда посла саоулъ, и҆ съхрани ※
※ домъ е҆го оубити и҆ · ѡ҆ жидохъ г҃ле- ※
※ тъ ꙗ҆ко родъ б҃ни҆ нарицахѫ сѧ · на ※
※ конецъ же растлѣшѫ · ѡбличѣ- ※
※ ѧ҆ сирѣчь показае҆тъ пр҃рокъ бѫдѫ- ※
※ щаа҆ ѡ҆ х҃ѣ и҆ ѡ҆ мѫцѣ е҆го · и҆ злобѫ жи- ※
※ довьскѫ · пл҃мъ · н҃и ⁘ ※
2a Изъми мѧ ѿ врагъ мои҆хъ боже ⁘
Си ѿ лица адамлѣ х҃с въпие҆тъ · вра-

ꙁн бо чл҃вкоу бѣси сѫтъ ⁘
2b ’Н ѿ въстаѫщнхъ на мѧ ѿми мѧ ⁘
Въсташѫ бо на х҃а жидове · ꙗ҆коже и҆ бѣ-
си на чл҃вка ⁘
3a ’Нꙁ҆бавї мѧ ѿ творѧщїи҆хъ беꙁаконне ⁘
Людїи҆ жидовьскыхъ · ꙗ҆ко ꙁаконопрѣ-
стѫпⷭ҇на и҆ нечьстива дръꙁаѫщъ ⁘
3b ’Н ѿ мѫжъ кръвнї сп҃си мѧ ⁘
’Нхьже рѫкы плъны и҆дольскыхъ жръ-
тьвъ · и҆ кръвъ х҃ва тѣми пролита
посрѣдѣ и҆е҆рⷭ҇лма ⁘
4a ’Ꙗко се оуловишѫ д҃шѫ моѫ ⁘
’Ꙗко ꙁвѣрне бо сверѣпи ловлѣа҆хѫ х҃а ·
оумр҃твити и҆ мнѣхѫ ⁘
4b Нападѫ на мѧ крѣпции҆ ⁘
Кнѧꙁи людьстии҆, и҆ пилатъ, ꙗ҆ко вла-
дѧще · нападаа҆хѫ и҆ ти на х҃а ⁘
4c Ни беꙁаконне же мое ни грѣхъ мои҆ г҃и ⁘
Ни съгрѣшихъ бо и҆мъ рече г҃ъ ни прѣ-
врѣдихъ и҆мъ · тѣмьже ѿвръ̀нъ
бл҃годѣѫ не прѣстаа҆хъ ⁘
5a Беꙁъ беꙁаконна҆ текохъ и҆ направих ⁘
’Ꙗко б҃ъ беꙁъ въсѣкоѫ скръбї, и҆ врѣда
пожихъ съ ними · и҆ прави пѫтие
мои҆ ꙗ҆коже е҆стъ писано ⁘
5b Въстани въ срѣтенне мое и҆ виждъ ⁘
Въскр҃съ и҆ꙁь мр҃твыхъ · и҆ раꙁ҆роушъ
съмр҃тъ · свобождъ чл҃вка ⁘
6a ’Н ты г҃и б҃е силъ б҃ъ и҆ср҃лвъ ⁘
Пр҃рокъ м҃лѧ сѧ въпие҆тъ кь г҃и ⁘

[188] В горното поле – · ѕ҃і ·

6b Вънъми посѣти въсѣхъ ѧ҆зыкъ ⁘
Ѧ҆зыкы рече наслѣдовашѫ бо ти таи҆-
ны б҃жиѧ҆ ⁘
6c Не помл҃оуи҆ въсѣхъ творѧщїи҆хъ беза-
конне҆ ⁘
Жидовъскыхъ людїи҆ · ти бо дѣлателе ·
безаконна҆ бышѫ · сего ради нѣсѫтъ
достои҆ни мл҃ти ⁘
7 Възьвратѧть сѧ на вечеръ и҆ възьалꙑчѧ-
тъ ꙗ҆ко песъ · и҆ ѡ҆бидѫтъ градъ ⁘
Жидове, по вечери бо съвѣщашѫ ѧ҆ти г҃а
алꙑчѧще е҆го съмр҃ти · ꙗ҆ко песъ е҆гда алъ-
четъ и҆ лова и҆щетъ · тако по вꙑсемоу
градоу рїстаа҆хѫ крамолꙑникы на х҃а
събираѫ҆ще ⁘
8a Се тї ѿвѣщаѫ҆тъ оусты свои҆ми ⁘
Не вѣроуѫ҆ще и҆ гл҃ѧще лъжѫ ⁘
8b Ѝ ѻ҆рѫжне҆ въ оустнахъ и҆хъ ꙗ҆ко кто слы-
ша ⁘
Поѻ҆стрїшѫ бо оустны своѫ҆ и҆ ѧ҆зыкъ на
нъ · ꙗ҆ко мечѧ ѡ҆боѧ҆доуѡ҆стры ⁘
9a Ѝ ты г҃и посмѣе҆ши сѧ и҆мъ ⁘
Кто бо слыша таковаа҆, ли кꙑто видѣ ·
ꙗ҆кова же жидове дръзнѫшѫ · а е҆же по-
смѣе҆ши сѧ · ꙗ҆ко соуе҆тна и҆ неполезна
бѣшѫ дѣе҆маа҆ и҆мы ⁘
9b Оуничижи҃ въсѧ ѧ҆зыкы ⁘
Демоньскаа҆ племена ⁘
10a Дръжавѫ моѫ҆ кꙑ тебѣ съхранѧ ⁘
С҃нъ кь ѡ҆ц҃оу гл҃еть · сирѣчъ и҆ на земли

[189] В горното поле – · з҃і ·

сы · ꙗ҆дръ твои҆хъ не разлѫчихь сѧ ни силы ·
10b ’Ꙗко ты б҃е застѫпникъ мои҆ е҆си · 11a богъ
мои҆ мл҃тъ е҆го варить мѧ ⁘
Гл҃съ съ҃ адамлъ е҆стъ · и҆ на б҃нѧ҆ подви-
заѫ҆щаго сѧ чл҃вка[190] ⁘
11b Б҃ъ мои҆ ꙗ҆витъ мнѣ на враз҃ѣ мои҆хъ ⁘
Мьстъ на жидохъ · вразн бо х҃ви въ и҆стї-
нѫ ти сѫтъ[191] ⁘
12a Не оуби-и҆-хъ е҆да кьгда забѫдѫтъ зако-
нъ твои҆ ⁘
’Ѡ тѣхъ бо г҃ъ гл҃а · не постави и҆мъ грѣ-
ха сего не вѣдѧть бо что творѧтъ ·
въсѫдоу бо о҆бращение҆ и҆хъ и҆зъбра б҃ъ ⁘
12b Раждені ѧ҆ силоѫ҆ твое҆ѫ҆ ⁘
По въскр҃сени бо разъгна ѧ҆ х҃с ꙗ҆ко б҃ъ въсе-
силенъ · по въсемоу лицоу землѧ ⁘
12c ’Н раздроуши ѧ҆ защитниче мои҆ г҃и ⁘
Раз҃роушишѫ бо сѧ ѿ б҃а · и҆ ѿ рода ѿц҃ъ
и҆ пророкъ ⁘
13a Грѣхъ оустъ и҆хъ и҆ слово оустенъ и҆хъ ⁘
’Н оусты бо и҆ оустнами · ср҃цемъ и҆ въ-
сѣми оуды · съгрѣшишѫ жидове
богови ⁘
13b ’Н ѧ҆тї бѫдѫтъ въ гръдыни свое҆и҆ ⁘
’Єже бо гръдынеѧ҆ съдѣлашѫ, то҃ѫ҆ и҆ ѧ҆ти[192]
бышѫ · сирѣчь кр҃томъ и҆ гробомъ ⁘
13c ’Н ѿ клѧтвы и҆ лъжѫ възъвѣстѧть сѧ
въ коньчинѣ ⁘
’Н клѧтва бо и҆ лъжа постыгнеть ѧ҆ на
коньчинѣ ⁘

[190] Тълкуванието е към стих 10b.
[191] Тълкуванието е към целия стих 11.
[192] ти лигатура.

14a Въ гнѣвѣ конꙑчины и҆ не бѫдѫтъ ⁘
Въ конꙑчинѣ бо не сꙑтръпѧтъ гнѣва б҃на҆ ⁘
14b ’Н оувѣдѧтъ ꙗ҆ко б҃ъ ѡ҆бладае҆тъ ї҆ꙗ҆ко-
вомъ и҆ коньци ꙁемлѧ ⁘
Сирѣчъ тьгда оувѣдѫтъ въ конꙑчинѣ
ꙗ҆ко х҃с б҃ъ е҆стъ · и҆ ть ѡ҆бладаеть людь-
ми · и҆ конꙑци ꙁемлѧ и҆ всеѫ҆ тварнѧ҆ ⁘
15 Възꙑвратѧтъ сѧ на вечеръ и҆ възалъчѧ-
тъ ꙗ҆ко песъ и҆ ѡ҆бидѫтъ градъ ⁘
Алꙑкаа҆хѫ бо жидове, ѿ оутра до вечера ·
и҆ на ꙗ҆дъ себе не оупраꙁнѧще · наꙁи-
раѫ҆ще съмр҃тъ сп҃совѫ · и҆ въ нощи
весъ градъ прорищѫще · и҆ възьмѫща-
ѫ҆ще въсѧ ⁘
16a Тї раꙁидѫтъ сѧ ꙗ҆стъ ⁘
Кьждо бо въ свои҆ домъ и҆дѫтъ приѧ҆ти
брашна · ꙗ҆ко ѿ троуда многа ⁘
16b Аще ли нє насытѧтъ сѧ и҆ порьпꙑщѫтꙑ ⁘
’Н до сыти бо не наꙗ҆сѧ, рьпꙑщѫще и҆ ть-
щѫще сѧ ѧ҆ти г҃а ⁘
17a Аꙁъ же въспоѫ҆ силѫ твоѫ҆ ⁘
Х҃с кь ѡ҆ц҃оу, прославихъ рече и҆ · ꙗ҆кы
прославлѧ · е҆же е҆стъ въспоѫ҆ ⁘
17b ’Н въꙁрадоуѫ҆ сѧ ꙁаоутра мл҃ти твое҆и҆ ⁘
’Ѡ въскр҃сени г҃летъ ꙁаоутра бо бы҃ ⁘
17c ’Ꙗко б҃ъ е҆стъ ꙁастѫпникъ мои҆ ⁘
Съ гла҃ адамлъ, ꙗ҆ко сп҃сенъ ѿ лъсти
демонъскы ⁘
17d ’Н прибѣжище мое҆ въ д҃нъ печѣли мое҆ѧ҆ ⁘
Сѐ е҆стъ ѡ҆ адамѣ · е҆же е҆стъ чл҃вкъ въ-

спрѧнѫвъ ѿ лъсти и҆ прибѣгъ кь б҃оу ⁘
18a Помощникъ мои҆ е҆си тебѣ въспоѫ҆ ⁘
Кꙑ томоу бо чл҃вкъ не прѣстае҆тъ сп҃сенꙑ
въ пл҃мѣхъ и҆ пѣнии҆хъ славѧ б҃а ⁘
18b Ꙗ҆ко ты б҃е ꙁастѫпꙑникъ мои҆ е҆си · б҃е
мои҆ милостъ моа҆ ⁘
Тꙑ҆ бо е҆стъ и҆ мл҃тивъ и҆ животъ чл҃вкоу ⁘
※ въ коне҃ · ѡ҆ и҆ꙁꙑмѣноуѫ҆щихь сѧ въ тѣ- ※
※ лописание҆ дв҃дви · въ оучение҆, въне- ※
※ гда пожеже месопотамиѫ҆ сирїи҆скѫ ※
※ сирїѫ҆ совалѧ · и҆ ѡ҆брати сѧ и҆ѡ҆авъ ※
※ и҆ иꙁꙑби дебръ солищьскѫ · в҃і · тысѧ- ※
※ щъ · ѡ҆ ѿпадени люди жидовьскыхꙑ · ※
※ на коньчинѫ пр҃рочьство сказае҆тъ · ※
※ ꙗ҆ко пожежени бышѫ въставꙑшеи҆ на ※
※ бога · пл҃мъ · н҃ѳ ⁘ ※
3a Б҃е ѿринѫлꙑ ны е҆си и҆ раꙁдроушилꙑ ны е҆си ⁘
Людие҆ жидовьсти въпиѫ҆тъ · ꙁрѧще
ѧ҆ꙁыкы вѣроуѫ҆щѫѫ҆ и҆ приходѧщѫ ·
тыѧ҆ же ѿгонимы ⁘
3b Раꙁꙑгнѣвалъ сѧ е҆си и҆ пом҃ловалꙑ ны е҆си ⁘
Мноꙁи бо ѿ тѣхъ вѣровавꙑше сп҃сошѫ҆ ⁘
4a Стрѧсе ꙁемлѧ и҆ смѧте ѫ҆ ⁘
Є҆гда на кр҃тѣ страдаа҆ше х҃с · ꙁемлѣ
не тръпѧщи дръꙁновениа҆ жидовь-
ска · съмѫщаа҆ше сѧ трѧсома стр҃хо҃ ⁘
4b Исцѣли съкроушениа҆ е҆ѫ҆ ꙗ҆ко подвижа
сѧ ⁘
Трѧсꙑши бо сѧ ꙁемлѣ пакы оутвръдѣ ·
такожде же и҆ мыслънаа҆ ꙁемлѣ · є҆-

же е҆стъ адамъ · ѿ грѣхъ съкроушенъ
пакы ѡ҆бꙑнови сѧ ⁘
5a ꙗ҆ви людемъ свои҆мъ жестокаа҆ ⁘
Жидовьскымъ людемъ · жестоко бо ꙗ҆-
ви сѧ и҆мъ · ѧ҆зыкомъ сп҃саемомъ ·
а тѣмъ ѿпадае҆момъ ⁘
5b Напои҆лꙑ ны е҆си вина оумилению҆ ⁘
ꙗ҆ростнаго, ѡ҆ немьже и҆саїа҆ рече · го-
ре оупиваѫщимь сѧ виномъ · ꙗ҆ко
многомь бо виномъ, разꙑгорѣшѫ
сѧ тако жидове на сп҃са ⁘
6 Далъ е҆си боѫщимь сѧ тебе знамени-
е҆ оубѣжати ѿ лица лѫкоу ⁘
Вѣрꙑнымъ людемъ, е҆же нарицати сѧ
хр҃иа҆номъ · и҆ носити присно кр҃та
на лїци · тѣмь бо оубѣгае҆мъ стрѣ-
лъ неприꙗ҆знинъ ⁘
7a Да и҆збавѧть сѧ възлюбенїи҆ твои҆ ⁘
Праведнїи҆, и҆мѧщеи҆ прїсно на лїци зна-
менне҆ · и҆ въси вѣрꙑнїи҆ · сп҃саѫть сѧ
ѿ въсѣкого зла ⁘
7b Сп҃си деснїцеѫ твое҆ѫ и҆ оуслыши мѧ ⁘
Десница ѡ҆ч҃а с҃нъ е҆стъ · и҆мъже сп҃сенъ
е҆стъ родъ чл҃вчьскы ⁘
8a Б҃ъ г҃ла въ с҃тѣмъ свое҆мъ ⁘
Ѿц҃ъ въ с҃ноу ⁘
8b Въздрадоуѫ сѧ и҆ раздѣлѧ сикїмѫ ⁘
Сикїмѧ сказае҆тъ рамѣньство · рама
же бѣсъ силꙑныхъ раздѣли г҃ъ · сирѣ-
чь растеса, да не възꙑмогѫтъ на чл҃вка ⁘

8c Н ѧ҆долъ селомъ разъмѣрѧ ⁘
Плачевнѫѫ ѧ҆долъ мѣнитъ · ꙗ҆ко и҆ въ
тои҆ хотѧ събрати г҃ъ въсѧ ѧ҆зыкы ·
а е҆же разъмѣрѧ · ꙗ҆ко въ тои҆ хотѧ разь-
мѣрити, и҆ оуправити въсѣхъ дѣла ⁘
9a Мои҆ е҆стъ галаа҆дъ мои҆ е҆стъ манасии҆ ⁘
Галаа҆дъ сказае҆тъ сѧ прѣселение҆ свѣ-
дѣниа҆ · манаси противѧ сѧ · а е҆же
рече ꙗ҆ко мои҆ е҆стъ · ꙗ҆ко прѣселение҆ х҃во
сирѣчъ въскр҃сшаго и҆зь мр҃твыхъ · свѣ-
дѣние҆ бы҃ въсеи҆ твари · прѣсели бо
сѧ пакы въ о҆ч҃ѣа҆ ⁘
9b ’Н е҆фремъ крѣпостъ главы мое҆ѫ ⁘
’Єфремъ плодоносенъ сказае҆ть сѧ · пло-
дь бо д҃ховенъ, крѣпостъ е҆стъ хр҃іа҆но-
мъ · е҆же е҆стъ глава х҃ва ⁘
9c ’Нюда ц҃ръ мои҆ ⁘
’Исповѣдаѫщи сѧ прии҆мѫтъ цр҃вие҆ б҃и-
е҆ · їю҆да бо и҆сповѣдание҆ сказае҆ть сѧ ⁘
10a Моа҆въ, конобъ оупьванїа҆ мое҆го ⁘
Моа҆въ, ѿц҃ъ сказае҆ть сѧ · конобь же є҆-
стъ сѫсѫдъ · въ немьже вода дръжи-
ть сѧ · г҃леть же кръщение҆ · ꙗ҆коже и҆
с҃ноу гл҃съ ѿч҃ь дасть сѧ кр҃стѧщоу сѧ ·
оупьвание҆ за чл҃вка ради ⁘
10b На и҆доумеѫ҆ простръ сапогъ мои҆ ⁘
Идоумеа҆ сказае҆ть сѧ и҆счѣзаѫщи · сирѣ-
чь ꙗ҆ко погыбаѫщоу чл҃вкоу · приде на
землѧ х҃с да сп҃сетъ родъ чл҃вчьскы ⁘
10c Мнѣ и҆ноплеменьници покоришѫ сѧ ⁘

Ѧзыци ꙗ҆ко попираемн бѣсы, покоришѫ
сѧ вѣрѣ · и҆ноплеменьници бо попираемн
сказаѫть сѧ ⁘
11a Кьто ведетъ мѧ въ градъ ѡ҆бьстоанна ⁘
Новаго и҆ерⷭ҇лма мѣнитъ · и҆же нарицаеть
сѧ градъ великаагѡ цр҃ѣ ⁘
11b Ли кто наставить мѧ до и҆доумеѫ ⁘
Сирѣчь кто сътвори прити на землѧ ·
и҆сконьчѣваѫщоу сѧ словоу · аще не ѿ-
цъ · и҆доумеа бо и҆сконьчѣваѫщи сказа-
еть сѧ ⁘
12a Не ты ли бе҃ ѿринѫвь ны до коньца ⁘
Ѧзыци рѣшѫ бг҃оу за и҆долослоуженне ·
нѫ вѣровавьше сп҃сохомь сѧ ⁘
12b И҆ не и҆зыдеши бе҃ въ силахъ н҃шихъ ⁘
Ни нашеѫ бо силоѫ, и҆ли правьдоѫ и҆збралъ
еси насъ, рѣшѫ ѧзыци · нѫ ꙗ҆ко бл҃го-
дѣтиѧ сп҃слъ ны еси ⁘
13a Даждъ намъ помощъ ѿ печѣли ⁘
Въпиѧтъ ѧзыци, да и҆збавѧть сѧ и҆до-
льскаго неистовьства ⁘
13b И҆ соуетно сп҃сенне чл҃вчьско ⁘
Ни пр҃роци бо ни патрїарьси · възьмогѫ-
тъ чл҃вка сп҃сти · нѫ бъ слово пришє-
дъ сп҃сє ⁘
14 О҆ бз҃ѣ сътворимъ силѫ · и҆ тѣ оуничижи-
тъ стѧжаѫщѫѧ намъ ⁘
Ѧзыци показаѫще вѣрѫ, оуничїжаѫтъ
бѣсы · ты бо стѫжаѫтъ присно
чловѣкоу ⁘

※ въ конеⷣ, въ пѣнниⷯхъ дв҃дви · ѻ новѣа- ※
※ мъ пѣнни поемѣмъ х҃оу · пр҃рочьство[193] ※
※ сказаетъ на сконⷱчѣние вѣкъ · пл҃мⷱ[194] ※
2 Оуслыши[195] б҃е мл҃твѫ моѫ въньми м҃ле-
ние мое ⁘
Пр҃рокъ ѿ лица адамлѣ въпиетъ кь б҃ꙋ ⁘
3a Ѿ конецъ землѧ кⷱ тебѣ възⷱвахъ ⁘
Бѣ бо адамъ на земли повръженъ за прѣ-
стѫпление · въ землъскѫѫ мѫдро-
стъ низьпадъ, и зовы ⁘
3b Егда оуны срⷣце мое на каменъ възнеⷭ мѧ ⁘
Егда бо въ нечѣание приде чл҃вкъ · въ-
сприимъ сего сп҃съ · възнесе на каме-
нъ голⷱгоѳы на крⷭтѣ ⁘
4a Наставилъ мѧ еси · ꙗко быⷭ оупьва-
ние мое ⁘
Пѫти еⷱѵⷢлъстѣмъ наставлъ ⁘
4b Стлъпъ крѣпости ѿ лица вражиа ⁘
Дастъ бо чл҃вкоу цр҃кве, стлъпь сп҃сенї-
а · въ немьже врагъ противити сѧ не
можетъ ⁘
5a Въселѧ сѧ въ селѣ твоемъ въ в҃кы ⁘
Въ цр҃ковъ чл҃вкъ · и въ плъти влⷣчнѣ жи-
вы вѣроѫ ⁘
5b Покрыѫ сѧ кровомъ крилоу твоею ⁘
Крилѣ б҃жии есте правда и истина · тѣ-
ма же покрываеть сѧ чл҃вкъ вѣрⷱныи ⁘
6a Ꙗко ты б҃е оуслыша мл҃итвы моѫ ⁘
Кь б҃гоу вѣроуѫщаго чл҃вка · присно б҃ъ
послоушаетъ ⁘

[193] тв лигатура.
[194] В полето срещу Оуслыши изписано · ѯ҃ ·
[195] ꙋ е вписано в О.

6b Дaль є҆сн достоа҆ннѣ́ божѫщнмь сѧ и҆менн
твоє́го ⁘
Ꙗ҆ко наслѣдовати цр҃внѣ́ хв҃о · и҆ нарица-
тн сѧ на зємн хв҃омъ ⁘
7a Дн҃ъ на дн҃ъ цр҃ю прнложншн лѣта є҆мꙋ ⁘
Дн҃ъ бо, ѿ дн҃е, и҆ до вѣка, лѣта хв҃а, ꙗ҆-
ко цр҃ѣ не и҆сконьꙋѣ́ѫть сѧ ⁘
7b До дн҃е рода и҆ родъ ⁘
Въ дн҃н бо вѣкъ хс҃ прѣбыва́ѣтъ ⁘
8a Прѣбыва́ѣтъ въ вѣкы прѣдь бг҃омъ ⁘
Сн҃ъ, прѣдь ѡ҆ц҃емъ, ꙗ҆ко нераꙁлѫѹенъ ⁘
8b Мл҃тн, и҆ и҆стнны є҆го кто въꙁнщетъ ⁘
Нескѫдень бо сн҃ы, ꙗ҆ко бъ҃ мл҃тнѫ҆
и҆ и҆стнноѫ҆ ⁘
9a Тако въспоѫ҆ и҆менн твоє́моꙋ въ
вѣкы ⁘
Тако добрѣ славословн҃ꙋ л҃вкъ, не
прѣста́ѣтъ въ вѣкы ⁘
9b Въꙁдаѫ҆ мл҃твы моѫ҆ дн҃е дн҃е ⁘ сла҃ ·
Не прѣстаѫ҆тъ вѣрꙑ҆нїи оуже дн҃е дн҃е · съврꙑ҆-
шаѫ҆ще тан҃наа҆ ⁘
※ въ коне҃ · ѡ҆ и҆днфоумѣ · пл҃мъ двд҃въ · ꙁ҃а · ※
※ ѡ҆ л҃вцѣ прѣльщенѣ́амъ · днфоу- ※
※ мь бо прѣльсть сказа́ѣть сѧ · ѡ҆ семъ ※
※ прр҃окъ пл҃ма напнса · ꙁ҃а · ※
2a Не бг҃овн лн повннеть сѧ дш҃а моа҆ ⁘
Ꙋл҃вкъ реуе кь бѣсомъ, ѿстѫпнте ѿ
мене · бг҃овн бо повнняхъ сѧ ⁘
2b ѿ того бо спс҃енне́ моє́ ⁘
Тъ҆ бо пршедъ спс҃е мѧ ⁘

3a ’Нбо тѣ҆ бг҃ъ мои҆ и҆ спс҃нтелъ мои҆ ⁘
Ѵл҃вкъ къ х҃оу, ꙗ҆ко спс҃енъ и҆мъ ⁘
3b Ꙁастѫпⷭ҇никъ мои҆, и҆ не подвижѫ сѧ паче ⁘
Ѿнелиже х҃с пришедъ на ꙁемлѧ · въспрїѧ҆тъ чл҃вка · и҆ оуже не въпаде въ льстⷭ҇ ⁘
4a Доколѣ належите на чл҃вка оубиваѥ҆те въси вы ⁘
Кь бѣсомъ слово, ꙁапрѣщаѫ҆ и҆мъ д҃хъ ст҃ы · нѫ и҆ кь жидомъ, ꙗ҆коже нападаѫ҆щимъ на х҃а ⁘
4b ’Ꙗко на стѣнѫ прѣклоненѫ плотъ въꙁдриновенъ ⁘
’Ꙗко на проста чл҃вка и҆ не и҆мѧща помощи · тако вънимаа҆хѫ ѡ҆ х҃сѣ жидове ⁘
5a ’Ѡбаче цѣнѫ моѫ҆ свѣщашѫ ѿринѫти[196] · тѣшѫ въ жѫждѫ ⁘
Не люблѣа҆хѫ бо жидове слышати х҃а б҃а · и҆ сего ради борѣа҆хѫ сѧ съ нимь · жѫждѫще съмр҃ти ѥ҆го ⁘
5b Оусты свои҆ми бл҃вѣхѫ · и҆ срⷣцемъ свои҆мъ клънѣхѫ ⁘
Присно бо мирнаа҆ гл҃аа҆хѫ жидове съ хѡ҃мъ · а срⷣцемъ помышлѣа҆хѫ на нъ ꙁлаа҆ ⁘
6a ’Обаче бг҃оу повини сѧ д҃ше моа҆ ⁘
На бн҃ѧ҆ и҆ чл҃вкъ гл҃еть кь немоу ⁘
6b ’Ꙗко ѿ того тръпѣниѥ҆ моѥ҆
Бг҃ъ ѥ҆стъ даѫ҆и҆ тръпѣниѥ҆ оупьваѫ҆щимъ на нъ ⁘
7a ’Нбо тѣ҆ бг҃ъ мои҆ спс҃нтель мои҆ ⁘
Вѣрⷭ҇номоу чл҃вкоу, бг҃ъ спс҃ъ ѥ҆стъ по въсемꙋ ⁘

[196] ти лигатура.

7b Ꙁастѫпⷭ҇никь мои҆ не прѣселѧ сѧ ⁘
Оуже бо чл҃вкъ ѿстѫпⷭ҇никь ѿ б҃а не бѫ-
деть · ѿнелиже въсприѧ҆ть е҆го х҃с ⁘
8a ᾿О б҃зѣ сп҃сениѥ мое҆ и҆ слава моꙗ҆ ⁘
Вѣрномоу чл҃вкоу, и҆ на б҃иѫ҆ живѫщомꙋ ·
сп҃сениѥ и҆ слава б҃ъ е҆стъ ⁘
8b Б҃ъ помощи моеѫ҆ и҆ оупьваниѥ мое҆ на б҃а ⁘
Тако подобае҆тъ въсѣкомоу чл҃вкоу гл҃а-
ти · боѫ҆щомоу сѧ б҃а, и҆ надѣѫ҆щоу сѧ на нⷭ҇
9a Надѣи҆те сѧ на нъ весъ сьнемъ люди ⁘
Сирѣчь по пришестви х҃вѣ · ѿтолѣ бо
надѣе҆ть сѧ на б҃а въсѣко дихание҆ ⁘
9b ᾿Излѣи҆те прѣд нимъ срⷣца ваша ⁘
Не подобае҆ть бо на сѧ оупьвати ли надѣ-
а҆ти сѧ чл҃вкоу · нѫ б҃гови себе порѫчи-
ти, и҆ срⷣчнаа҆ ѿкрывати ⁘
9c ᾿Ꙗко б҃ъ помощⷭ҇никъ нашъ е҆стъ ⁘
Сирѣчь боѫ҆щимь сѧ е҆го ⁘
10a ᾿Обаче соуе҆тнии҆ с҃нве чл҃вчьстии҆ ⁘
Въси е҆лико по чл҃вчьствоу ходѫтъ · а не
на б҃а надѣѫ҆ще сѧ · соуе҆тни сѫтъ ⁘
10b Лъживи с҃нове чл҃вчьсти · въ мѣрилѣхь
не ѡ҆правдите ⁘
᾿Єлико ставила и҆ мѣрила сꙋгоуба и҆мѧ-
тъ, на ѡ҆бидѫ и҆скрънимъ · сѫть же и҆
хыщници, и҆ лихои҆мьци · и҆мъже и҆
г҃ъ противить сѧ ⁘
10c Ти ѿ соуе҆ты въкоупѣ 11a не оупьваи҆тє
на неправⷭ҇дѫ ⁘
᾿Иже ѿ въсхыщенна҆ б҃гатьство съни-

скаваѫ҆тъ и҆ таково богатьство сꙋетно
е҆стъ не прѣбѫдеть бо ⁘
11b ’Н на въсхыщенне҆ не желаи҆те ⁘
’Нже ѿ тоуждыхъ, и҆ ѿ лихои҆манна҆ бога-
тѧщеи҆ сѧ · не надѣи҆те сѧ себѣ, мъ-
стникъ бо въсѣмъ б҃ъ ⁘
11c Богатьство аще мимо тѣкае҆тъ не при-
лагаи҆те ср҃ца ⁘
’Ꙗко не подобае҆тъ рече надѣа҆ти сѧ на бо-
гатьство мимотѣкаѫ҆щее҆ · ѿпере-
ть бо ꙗ҆ко крїлато · и҆ прилагаѫ҆ще сѧ
е҆мь, ѡ҆тидѫтъ тамо тьщама рѫка҃ ⁘
12a ’Єдиноѫ҆ г҃ла б҃ъ двое҆ се҆ слышахомъ ⁘
Єдиноѫ҆ г҃ла б҃ъ пр҃рокы · второе҆ же апл҃ы
и҆ ѡ҆бое҆ слышахомь ⁘
12b ’Ꙗко дръжава б҃на҆ 13a и҆ твоа҆ г҃и милостъ ⁘
Сирѣчь дръжава сила ѡ҆ч҃а е҆стъ · мл҃ть
же ꙗ҆ко въ ѡ҆ц҃и сы, и҆ ѿц҃ъ въ немъ · и҆-
мьже пом҃лова въсѣчьскаа҆ ⁘
13b ’Ꙗко ты въздаси комоуждо по дѣломъ е҆-
го ⁘
’Ꙗко сѫдни҆ х҃с и҆ б҃ъ ⁘
※ пл҃мъ, дв҃двъ · ѯ҃в · вънегда бѣ въ пꙋ- ※
※ стыни и҆доумеи҆стѣи҆ · поустыни ※
※ е҆стъ и҆сконьчѣваѫ҆щи сѧ, цр҃кви · о҆ ※
※ тои҆ оубо пр҃рочьство писано е҆стъ · ※
※ и҆доумеа҆ бо и҆сконьчѣваѫ҆щи сказа- ※
※ е҆ть сѧ · пл҃мъ · ѯ҃в · ※
2a Б҃е б҃е мои҆ к҄ тебѣ оутрънюѫ҆ ⁘
Цр҃кви въпие҆ть къ б҃гоу · к҄ тебѣ при-

бѣгаѫ̀ въ врѣмѧ въскр҃сенна̀ · ꙁаоу-
тра бо въскр҃сеннѐ бы҃с ⁘
2b Въждѫда на тѧ д҃ша моа̀ · коль мно-
жницеѫ̀ тебѣ плъть моа̀ ⁘
Жѫдаа̀ше бо цр҃кви б҃а · полѧщи жръ-
твами и̑дольскамн · не бѣ бо въ не-
и̑ не оу̑ воды кръщенна̀ · да би оумн҃о-
жало тѣло цр҃квноє̀ ⁘
2c Въ ꙁемли поустѣ и̑ непрѣходнѣ и̑ бе-
ꙁводнѣ ⁘
Поуста бо бѣ цр҃кви · не перома ногама
х҃вома · беꙁводна же ꙗ̀ко не и̑мѣа̀-
ше и̑сточ҄ника · и̑стекьшаго и̑ꙁь ре-
бръ х҃въ ⁘
3a Тако въ с҃тѣмъ ꙗ̀вихъ сѧ тебѣ ⁘
Тако бо ꙗ̀ви сѧ цр҃кви х҃ви · тѣмьже
мл҃сръдовавъ, въꙁ҄движе ѫ̀ ⁘
3b Видѣти силѫ твоѫ̀ и̑ славѫ твоѫ̀ ⁘
Видѣв҄ши бо цр҃кви х҃а · и̑сплъни сѧ си-
лы и̑ славы ⁘
4a ’Ꙗко лоучьши мл҃тъ твоа̀ паче живота ⁘
Паче живота сего свѣта, лоучьши мл҃о
б҃на̀ · тьгда рече цр҃кви ⁘
4b Оустнѣ мои̑ похвалите тѧ ⁘
Оустнѣ цр҃квнѣи̑ людне̑ · въ неи̑ бо сла-
вѧ б҃а чл҃вкъ не прѣстае̑ть ⁘
5a Тако бл҃вѧ тѧ въ животѣ мое̑мь ⁘
Тако, како · ꙗ̀коже наоучень бы҃с х҃омь
чл҃вкь ⁘
5b ’О и̑мени твое̑мъ въꙁ҄деждѫ рѫцѣ мои̑ ⁘

Тако бо и҆ пау҆лъ наоучи · въздѣѫ҆ще прѣ-
подобно рѫкы своѫ҆ на въсѣкомь мѣстѣ ⁘
6a ’Ꙗко тоука и҆ масти и҆сплъни сѧ д҃ша моа҆ ⁘
Тоукь е҆сть тѣло х҃во · а масть кръвь х҃ва ·
ѿ тою҆ насыщае҆ть сѧ вѣрꙑный чл҃вкь ⁘
6b ’Н оустнѣ радостнѫ҆ въсꙑхвалѧть тѧ оу-
ста моа҆ ⁘
Оустнѣ бо ѿвръзае҆мѣ съ радостнѫ҆ · оу-
ста славѧть сѧ чл҃вчѣ · прие҆млѧща
таи҆ны х҃вы ⁘
7 Аще поминаа҆хь тѧ на постели мое҆и҆ ·
на оутрънѣхь пооучѣхь сѧ въ тѧ ⁘
Постелѣ е҆сть гробь х҃вь · заоутра бо въ-
скр҃сение҆ бы҃с · си присно поминаѫ҆и҆ ·
въ и҆стинѫ и҆матъ оупьвание҆ ⁘
8a ’Ꙗко бы҃с помощникь мои҆ ⁘
Тако бо помощь прие҆млѧть вѣрꙑнїи҆ ⁘
8b ’Н въ кровѣ крилоу твое҆ю҆ възрадоуѫ҆ сѧ ⁘
’О г҃ъстѣмь бо чл҃вцѣ вѣрꙑнїи҆ радостъ и҆-
мѧть · крилѣ бо х҃вѣ, плъть влчна
е҆сть ⁘
9a Прильпе д҃ша моа҆ по тебѣ ⁘
Д҃шѫ с҃тхъ послѣдоуѫ҆щѫ х҃ви ⁘
9b Мене же прия҆ть десница твоа҆ ⁘
Десница х҃ва, прие҆млѧщи гыблѧща-
го чл҃вка ⁘
10a Тї же въсоуе҆ и҆скашѫ д҃шѫ мое҆ѫ҆ ⁘
Бѣси адамлѧ ⁘
10b Да вънидѫтъ въ прѣи҆сподняѧ҆ земли ⁘
Бѣси ѡ҆скръбльше чл҃вка въ безднѫ

прѣ҆снодн҃ѫ҆ ⁘

11a Прѣдадѧтъ сѧ въ рѫцѣ ѡ҆рѫжню҆ ⁘

Снрѣчь въ рѫцѣ гее҆ны ⁘

11b Ѹстн лнсомъ бѫдѧтъ ⁘

Хоудѣ н҆ неуностѣ животѣ таковаа҆

шѧтаѫ҆щен҆ сѧ бѣсн прнложенн бы-

шѫ ⁘

12a Цр҃ь же възᲂ҆веселнтъ сѧ ѡ҆ бг҃ѣ ⁘

Снъ ѡ҆ ѡ҆ц҃н ⁘

12b Похвалнтъ сѧ въсѣкь клънѫ҆н҆ сѧ н҆мь ⁘

Похвалѫ прне҆мы ѿ ба҃, н҆ ѡ҆ немъ въсь-

хвалѣѫ҆н҆ сѧ ⁘

12c ᾽Ꙗко заѫ҆шѫ сѧ оуста глѧщнмъ непра-

вдѫ ⁘

Хоулᲂ҆ннкомь, ротннкомь, уѣродѣѡ҆мᲂ҆

заѫ҆шѫ бо сѧ въскр҃сеннемъ хв҃омъ ·

аще бо н҆ е҆днначе таѫ҆ть сѧ, нѫ дръзᲂ҆но-

венна҆ не н҆мать · разоумѣн҆ же н҆ жн-

ды · н҆же неправдѫ на ха҃ глашѫ ⁘

※ въ коне҃ · пл҃мъ дв҃дь · ѡ҆ конечныхъ ※

※ таи҆нахъ ꙗвн сѧ прр҃оков, пл҃мь · дг҃ · ※

2a Оуслышн[197] бе҃ глсь мон҆ е҆гда мл҃ѧ сѧ кᲂ҆ тебѣ ⁘

Сѣ҃ глсь адамль ⁘

2b ѳ҃ страха вражна҆ нзᲂ҆мн дш҃ѫ моѫ҆ ⁘

ѳ҃ врагь рече, врагь бо велнкь нападаѫ҆

на улв҃ка прнсно, н҆ страшѫ е҆моу ⁘

3a Покрын҆ ма ѿ сънᲂ҆ма злобнвыхъ ⁘

Сѣ҃ глсь хв҃ь е҆стъ ѿ лнца улв҃уѣ · сънмсѧ

бо сѧ жндове на ха҃ · ꙗкоже на улв҃ка бѣсн ⁘

3b ᾽Н ѿ множьства дѣлаѫ҆щнхъ неправдѫ ⁘

[197] ѹ е вписано в О.

Жидовьскыхъ люди · неправдѫ помышльше на х҃а и б҃а ⁘

4a ʼИже и҆зострншѫ ꙗ҆ко ѡ҆рѫжие҆ ѧ҆зыкы своѫ҆ ⁘

На х҃а бо поѡ҆стрншѫ ѧ҆зыкы своѫ҆ жидове · завистиѫ҆ палими ⁘

4b Налѧшѫ лѫкь свои҆ вещь горꙿкѫѫ҆ ⁘

ʼѦзыкы въѡ҆рѫжьше · и҆мьже ꙗ҆ко стрѣлы поущаѫ҆ть сѧ, словеса горꙿкаа҆ ⁘

5a Състрѣлѣти въ таи҆ныхъ непороуна ⁘

Х҃а въ и҆стинѫ непороуна · въ таи҆нѣ бо свѣщаваа҆хѫ на нъ оумр҃твити и҆ ⁘

5b Вънезаа҆пѫ състрѣѫ҆ть (!) и҆ не оубоѫ҆ть сѧ ⁘

ʼꙖко бо непꙿщеваа҆хѫ жидове, вънезаа҆пѫ ѧ҆ти х҃а · ѡ҆нь же бѣше бе-страха ꙗ҆ко богь ⁘

6a Оутвръдишѫ себѣ слово лѫкавно ⁘

Рекꙿше ꙗ҆ко свѧжамъ праведника · ꙗ҆ко неоугодень намь е҆сть ⁘

6b Повѣдашѫ съкрыти сѣти ⁘

Дроугь бо дрогоу (!) повѣдаа҆шѫ жидове · на х҃а · сирѣчь дроугь дроуга оучѣа҆хѫ · како да бышѫ и҆ оубыли ⁘

6c Рѣшѫ кꙿто оузрить и҆ ⁘

Не помыслишѫ бо ꙗ҆ко е҆сть б҃ъ видѧи҆ ⁘

7a ʼИспыташѫ безаконие҆ и҆ їщезѫ и҆спытаѫ҆ще и҆спытаниа҆ ⁘

Вънегда бо и҆спитоваа҆хѫ҆ что сътворѧть х҃оу · и҆ і҆щезѫ и҆хь помышленїа҆,

[198] В горното поле – · з҃і ·

ѡ҆соуе҆тѣвьше ⁘
7b Пристѫпить чл҃вкь и҆ ср҃це глѫбоко ⁘
Чл҃вка мѣнитъ х҃а · ѡ҆ немьже е҆сть пи-
сано · и҆ глѫбоко ср҃це е҆го · б҃а бо пости-
гнѫти невъзъможно ⁘
8a ’Н възъ҆неть (!) сѧ б҃ъ ⁘
Х҃с на кр҃ть ⁘
8b Стрѣлы младенець бышѫ ꙗ҆звы и҆хь ⁘
Немощъ҆ны ѿнѫдь и҆ некрѣпъ҆кы, жидо-
вьскыѧ҆ ꙗ҆звы · на б҃а бо дръзати непрї-
стѫпно е҆стъ ѿнѫдь, и҆ невъзможно ⁘
9a ’Нзъ҆немогѫ вь нихь ѧ҆зыци и҆хь ⁘
Не възъ҆могѫ бо на х҃а, ничьсоже и҆стовъ҆на
рещи · ѡ҆соуе҆тишѫ бо сѧ помышле-
ниа҆ и҆хъ ⁘
9b Съмѧтошѫ сѧ въси видѧщеи҆ ѧ҆ ⁘
Въси ѧ҆зыци видѧще дръзновениѐ жи-
довьско · страхомъ ѡ҆бьѧти бышѫ ⁘
10a ’Н оубоа҆ сѧ въсѣкь чл҃вкь · и҆ възвѣстї-
шѫ дѣла б҃иа҆ ⁘
Чюдѧще сѧ дльготръпїю҆ б҃ию҆ · ѡ҆ ни-
хьже длъготръпѣ · жидомь тако-
ваа҆ смѣвьшемь на г҃а ⁘
10b ’Н твари е҆го разоумѣшѫ ⁘
Разоумѣшѫ, сирѣчь силѫ х҃вѫ ⁘
11a Възвеселить сѧ праведникь ѡ҆ г҃и и҆
оупьвае҆ть на нъ ⁘
Веселѧть бо сѧ тьгда с҃тии҆, зрѧще г҃а ·
надеждеѫ҆ въздаа҆ни ⁘
11b Похвалѧть сѧ въси прави ср҃цемъ ⁘

[199] В горното поле – · н҃і ·

Похвалѫ ѿ бога приемлѧще тьгда ⁘
※ сла҃в · ка҃ф · ѳ҃ · въ коне҃ц, пл҃мь пѣсни дв҃до- ※
※ ви · иеремїи, иезекилю, и людемь прѣ- ※
※ селенїю егда хотѣхѫ изити · на конь- ※
※ чинѫ хотѧщѫ, пѣснь приносити сѧ ※
※ х҃ви · дв҃дь бо х҃с сказаеть сѧ · ꙗкоже ※
※ възвѣщаеть д҃хъ пр҃рочьствомь · ѯ҃д · ※
2a Тебѣ подобаеть пѣснь б҃е въ сїѡнѣ ⁘
Къ ц҃ркви, еже есть сїѡнъ · сїѡнъ бо
позрачище сказаеть сѧ · въ томь бо
позрачетъ[200] г҃ъ, тѣломь и кръвиѧ
своеѫ · тоу бо приемлеть въсѣхъ пѣ-
ние ⁘
2b Кꙑ тебѣ въздасть сѧ м҃лтва въ иерл҃мѣ ⁘
Въ ц҃ркви такожде · ерл҃мь бо видѣнї-
е мироу сказаеть сѧ · въ ц҃ркви еже
есть мирь въсѣмь ⁘
3 Оуслыши м҃лтвѫ моѫ кꙑ тебѣ въсѣ-
ка плъть придеть ⁘
Кь ц҃ркви слово · кꙑ тои бо въсѣка плъ-
тъ приходить · исповѣдаѫщи сѧ ⁘
4a Словеса безаконикь прѣмогѫ ны ⁘
Бѣсовь и нечьстивыхь ч҃лвкь · велꙑ-
рѣчюѧщихь, и понашаѫщихь вѣ-
рнымь · и ѡслабѣѫще множаи-
шѫ ⁘
4b Ꙗ нечьсти нашѫ ты ѡцѣстиши ⁘
Ѡцѣщение просѧще ищѫть ѿ бога ⁘
5a Бл҃жень егоже избра и приѧть ⁘
Ѡ людехь иже ѿ ѧзыкь слово · ꙗко изь-

[200] Вм. позрьчетъ, срв. ἐπισκοπεῖ.

браннѣхь б҃гомь · и҆ прия҆тѣхь вѣ-
рожⷯ ⁘
5b Въселѣжⷯть сѧ въ дворѣхь твои҆хь ⁘
Въ цр҃квахь ѧ҆зыци събираеⷨи · въ-
селѣжⷯть сѧ вѣрожⷯ ⁘
5c Ѝсплънихомь сѧ благыхь домоу твоеⷨго[201] ⁘
Ѧ҆зыци хвалѧть б҃а, наслаждажⷯще
сѧ въ цр҃кви таи҆нь ⁘
6a С҃та цр҃ви твоа҆ и҆ дивна въ правдѫ ⁘
Цр҃квь г҃леть тѣло влⷣчне · въ неи҆же
въсели сѧ б҃жьство · та бо въ и҆сти-
нѫ с҃та цр҃кви и҆ дивна ⁘
6b Оуслыши ни б҃е сп҃сителю нашь ⁘
Вѣрⷭни сⷩ въпиѧ҆ть х҃ви ⁘
6c Оупьваниⷨе въсѣмь коньцемь землї
сѫщимъ въ мори далече ⁘
Кⷭ тебѣ бо и҆ дѣлателю, ѡ҆тоци[202] и҆ корабⷭ-
ници въпиѧ҆ть · ѡ҆бои҆мь бо оупь-
ваниⷨе, и҆ помощникь х҃с е҆сть ⁘
7 Готоважⷯ горы крѣпостижⷯ своеⷯ · прѣ-
поа҆сань силожⷯ ⁘
Виѳлеⷨема сїѡ҆на голⷭгоѳѫ горѫ е҆леѡ҆-
ньскѫ синаи҆скѫжⷯ · сиѧ҆ бо ꙗ҆ко б҃гъ
силенъ прооуготова, на слоужбѫ таи҆-
нь съдѣа҆ныхь · нарицаеⷨть же горы,
и҆ пр҃рокы и҆ б҃цѫ и҆ вѣрѫ ⁘
8a Съмѫщажⷯи҆ глѫбины морⷭскыжⷯ ⁘
Ѡ҆бьдръжаниⷨе г҃леть житеи҆скаа҆го мо-
рѣ · съмѫти бо е҆ чюдесы, и҆ прѣведе
вѣрожⷯ · г҃леть же и҆ кр҃щениⷨе море ⁘

[201] тв лигатура.
[202] Вм. ѡ҆троци (γεωργῶν παῖδες).

8b Шоумоу влънь ѥ҆го кⷱто противѫ станетⷱ ⁘
Влънѧ сѧ вѣроѫ҆, и҆ шоумѧ пѣсⷱньми ·
въсе бо и҆спльни сѧ вѣрⷱными кр҃щє-
ниѥ҆мъ ⁘
9a Възⷱмѧтѫть сѧ ѧ҆зыци и҆ оубоѫ҆ть сѧ ⁘
Ѿ ꙁнамении҆ х҃въ · страхомь възмѫти-
шѫ сѧ · ѧ҆зыци ѡ҆бѧти на покаа҆ниѥ҆ ⁘
9b Живѫщи въ коньцихъ ѿ ꙁнамении҆
твои҆хь ⁘
Въ всѧ коньцѧ дои҆де слава, ꙁнамени-
и҆ х҃въ и҆ чюдесь ⁘
9c Ѩсходы оутроу вечеръ оукрасиши ⁘
Вечерь г҃леть мѫкѫ х҃вѫ · оутро же въ-
скр҃сениѥ҆ · оукраси же, ꙗ҆ко слава сеꙋ
и҆ сп҃сениѥ҆, небо и҆ ꙁемѧ и҆сплъни ⁘
10a Посѣтиль ѥ҆си ꙁемѧ и҆ оупои҆ ѫ҆ ⁘
Въскр҃сениѥ҆мь, и҆сплъни ѧ҆ радости ⁘
10b Оумножилъ ѥ҆си ѡ҆богатити ѧ҆ ⁘
Сирѣчь, множьствомь щедроть · ѡ҆бо-
гатиль ѥ҆си въсѧ ꙁемѧ, и҆ благодѣтиѧ҆ ⁘
10c Рѣка б҃на҆ наплъни сѧ водь ⁘
Кръщениѥ҆ г҃леть, ꙗ҆ко рѣка бо пота-
плѣѥ҆ть грѣхы ⁘
10d Оуготова пищѫ и҆мъ, ꙗ҆ко тако ѥ҆стъ
оуготованиѥ҆ твоѥ҆ ⁘
Оуготова бо пищѫ кр҃щаѥ҆мымъ · пи-
щѫ тѣло своѥ҆ и҆ кръвь своѫ҆ · ꙗ҆ко та-
ко прѣжде свѣща ⁘
11a Браꙁды ѥ҆ѧ҆ напои҆ оумножи жита ѥ҆ѧ҆
въ каплѣхъ ѥ҆ѧ҆ ⁘

Ꙁемлѧ мыслънѫѫ̀ ѐже ѐсть чл҃вкь ·
бразды же сѫть ср҃це · оумь д҃ша ꙗ̀-
ко възорани кр҃томъ · оупиѧ̀ть же
сѧ, сирѣчь ѝсплънѧть сѧ бл҃гти та-
ѝнь · да плодь принесѫть д҃ха с҃тго ⁘
11b Възвеселѧть сѧ въсна̀ѧ̀щи ⁘
Ꙋ̀Н чювьстьвна ꙁемлѣ, дьждемъ про-
ꙁѧбаѫ̀щи · оумнаа̀ же ѐсть чл҃вкь ·
слъꙁами покаа̀нна̀ веселѧщи сѧ ⁘
12a Бл҃вниши вѣнецъ лѣтоу благости
твоѫ̀ ⁘
Кржгъ наричеть въскр҃сенна̀ · ѡ̀ не-
мьже г҃леть, придь нарещи лѣто
г҃ви приѧ̀тно, ѝ д҃нъ въꙁдаа̀нна̀ ⁘
12b Ꙋ̀Н полѣ твоа̀ насытѧть сѧ тоука ⁘
Цр҃ковнаа̀ полѣ, ꙗ̀же оуравни бл҃гть ·
насытѧть сѧ словесе ѐѵ҃глъскаа̀го ·
тѣмь бо мастѧть сѧ д҃шѫ ⁘
13a Раꙁботѣѫ̀ть краснаа̀ поустынѧ ⁘
Цр҃квна бл҃говѣстъ поуста бо бѣ прѣ-
жде · краснаа̀ же ѧ̀ наричетъ д҃шѫ
чл҃вчьскы · сиѧ̀ же ботѣѫ̀тъ водо-
ѫ̀ кр҃щенна̀ · ѝ помаꙁаннѐмь ѡ̀лѣа̀ ⁘
13b Ꙋ̀Н радостиѧ̀ хлъми прѣпоа̀шѫть сѧ ⁘
Ап҃ли, хлъми бо ап҃лы книгы наричѧ-
ть · ти бо възрадовашѫ сѧ · ꙗ̀ко тѣ-
ми проповѣдь ѐѵ҃лскаа̀ распространѣ ⁘
14a Ꙋ̀Облѣкошѫ сѧ ѡ̀вни ѡ̀вчи ⁘
Сирѣчь силⷭ҇ни людиѐ, ѝ властеле ѡ̀-
блѣкошѫ сѧ ѝ ти въ бл҃гть кр҃щенїа̀ ⁘

14b Ꙗ҆ ѧ҆долна҆ оумножѫтъ пꙑшеницѫ ⁘
Смѣренна҆ х҃ва, сѫть же цр҃кви · пꙑшенї-
цѫ же г҃леть хлѣба таи҆наа҆го ⁘
14c Възовѫть и҆бо въспоѫ҆ть ⁘
Сирѣчь г҃лсомъ велие҆мъ въспоѫ҆ть ·
прие҆млѧще таи҆наа҆ ⁘
※ въ коне҃ц, пл҃смъ дв҃двъ · ѯ҃є · пѣснъ ※
※ въскр҃шенїю҆ · сирѣчь пл҃сма сего пѣ҃с- ※
※ нъ · ѡ҆ въскр҃шени х҃вѣ пр҃рочьствова[203] ⁘ ※
2a Въсклик҄нѣте бо҃гоу въсѣ земѣ · по-
и҆те же и҆мени е҆го ⁘
Гл҃сомъ велие҆мь, сирѣчь въспои҆тє,
въси живѫщеи҆ на земи · въскр҃се бо
г҃ъ · разоривъ съмр҃ть · прославите
оубо пл҃сми, и҆ пѣни сп҃сьшаго вы ⁘
2b Дадите славѫ хвалѣ е҆го ⁘
Сирѣчь, прославите, примѣсив҄ша-
го чл҃вка б҃жьствѣ ⁘
3a Ръцѣте б҃гоу коль страшна дѣла твоа҆[204] ⁘
Хвалѧще величите дѣла б҃на҆ · и҆мы-
же сп҃сенъ бы҃с чл҃вкь ⁘
3b Въ множьствѣ силы твое҆ѫ҆ · слъжѫ-
тъ тебѣ вразн твои҆ ⁘
Ѥгда бо въскр҃се г҃ъ и҆зь мр҃твыхъ · жи-
дове лъжѫ творѣа҆хѫ въскр҃сение҆ х҃во ·
ѿмѣтаѫ҆ще сѧ невѣрие҆мь силы е҆го ⁘
4a Въсѣ землѣ да поклонить тї сѧ и҆
пое҆ть тебѣ ⁘
Въси чл҃вци, землѣ бо ѹмна чл҃вкь є҆-
стъ · пл҃смы и҆ пѣсньми · да покло-

[203] тв лигатура.
[204] тв лигатура.

нѧть сѧ въскрс҃шомꙋ и҆зь мр҃твыхъ ·
и҆ спс҃ьшоу чл҃вка ⁘
4b Да поѫ҆ть же и҆мени твое҆мꙋ вышни ⁘
Снрѣчь непрѣстанно славите ⁘
5a Придѣте и҆ видѣте дѣла бн҃а҆ ⁘
Оущение҆ ѧ҆зыкомъ название҆ · да оу-
зрѧть славѫ божиѫ҆ ⁘
5b Коль страшна въ съвѣтѣхъ паче
сн҃ъ чл҃вчьскь ⁘
Много бо разьньствїе҆ бг҃ꙋ ѿ чл҃вка,
тако и҆ съвѣть бн҃и҆ прѣспѣваѫ҆ ⁘
6a Ѡбращаѫ҆и҆ море въ соушѫ ⁘
Тьгда и҆срл҃томь чръмное҆ · нн҃ѣ же
морѣ житеи҆скаго и҆соушаѫ҆ тече-
ниа҆ грѣховнаа҆, пришьствие҆мь
свои҆мь хс҃ ⁘
6b Въ рѣцѣ прои҆дѫть ногами ⁘
Тьгда и҆е҆ръдана и҆срл҃ти · нн҃ѣ же рѣ-
кы нечьстїа҆, вѣръниии҆ ногама вѣ-
ры прѣходѧть ⁘
6c Тоу възвеселимь сѧ ѡ҆ немъ ⁘
Тоу́, гдѣ҆ и҆деже слава оумножа и҆ блг҃ть ⁘
7a Ѡбладаѫ҆щимъ силоѫ҆ свое҆ю҆ вѣкоу ⁘
Въсѣкь вѣкь вл҃ка и҆ гс҃ъ · слово е҆же е҆стъ
хс҃ · тѣмь бо бышѫ въсѣ ⁘
7b Ѡчи е҆го на ѧ҆зыкы призирае҆те ⁘
Ѧ҆зыкы бо прѣжде нарече · наслѣдни-
кы быти таи҆нѣ блг҃тнѣи҆ · тѣмь-
же призирае҆ть на нѧ ⁘
7c Прогнѣваѫ҆щеи҆ да не възнесѫть сѧ въ

себѣ ⁘
Жидовьсти ѡ҆троци · ꙗ҆ко хꙋльници и҆
гръды · ꙁлыми дѣлы прогнѣваѫ҆ще
б҃а · да не възносѧть сѧ въ себѣ ⁘
8a Бл҃вите ѧ҆ꙁыци б҃а нашего ⁘
Сирѣчь ѿ ѧꙁыкь ѡ҆бращьшеи҆ сѧ ·
хвалѧще не прѣстаи҆те ⁘
8b Слышано (!) сътворите гл҃съ хвалы е҆го ⁘
Слышано бѫди хвалениѥ ваше въсе-
и҆ твари · оушима б҃а нашего ⁘
9a Положьшаго д҃шѫ моѫ҆ въ животь ⁘
Люди и҆же ѿ ѧ҆ꙁыкь · тѣхь бо д҃шѫ и҆-
ꙁьбра въ жиꙁнь вѣчнѫѫ҆ ⁘
9b ’Н не давъшаго въ смѧтениѥ ногоу мо-
е҆ю҆ ⁘
Ѿнели бо ѡ҆сновашѫ сѧ вѣроѫ҆ · подви-
жати сѧ не могѫть ⁘
10a ’Ꙗко и҆скоусилъ ни е҆си б҃е ⁘
Сирѣчь раꙁоумѣ волѧ нашѫ господи ⁘
10b Раждеже ны ꙗ҆ко раждиꙁае҆ть сѧ сребро ⁘
Раждегошѫ бо сѧ рьвениѥмъ вѣры и҆
ѡ҆гнемъ д҃ха ст҃го ⁘
11a Въведе ны въ сѣть ⁘
Послаби бо б҃ъ ѧ҆ꙁыкомь, вънити въ
сѣть дїа҆волѧ · да поꙁнаѫ҆ть свободѧ-
щаго ѧ҆ ⁘
11b Положиль е҆си скръбь на хръбьтѣ на-
шемъ ⁘
’Ѡтѧготишѫ бо ѧ҆ꙁыкы бѣси · ꙗ҆ко
скоты несмыслъны ⁘

12a Възведе чл҃вкы на главы нашѫ ⁘
Невѣрⷭ҇ныѭ и҆ хоуливыѧ҆ чл҃вкы · доса-
ждаѭщѫ ѧ҆зыкомь вѣровавьшемⷭ҇ ⁘
12b Прои҆дохомь скозѣ ѡ҆гнь и҆ водѫ · и҆ и҆зь-
веде ни въ покои҆ ⁘
Сирѣчь скозѣ ѡ҆гнь д҃ховны, и҆ водѫ
кръщенїа҆ · проходѧще вѣрⷭ҇ны, и҆
прие҆млѧще прохлажденне҆ раи҆ское҆ ⁘
13a Вънидѫ въ домь твои҆ съ ѡ҆локавто-
матами ⁘
Въ цр҃квь въходѧще вѣрⷭ҇ни · прино-
сѧть б҃гоу непрѣстанⷭ҇нѫ мл҃твѫ ⁘
13b Въздамь тебѣ ѡ҆бѣты моѭ҆ · 14 ѧ҆же и҆-
зрекостѣ оустнѣ мои҆ · и҆ г҃лашѫ оу-
ста моа҆ въ печѣли мое҆и҆ ⁘
Въздавь чл҃вкь д҃невныѭ҆ ѡ҆бѣты ·
навыче оустнами и҆ оусты, и҆ срⷣцемⷭ҇,
бесⷭ҇ прѣстанїа҆ славити · паче же е҆-
гда въ скръби сы҃, ѡ҆бѣщавае҆ть
сѧ г҃вы ⁘
15a Ѻ҆локавⷭ҇томаты можданы, възне-
сѫ тебѣ съ кадиломь и҆ ѡ҆вны ⁘
Ѡ҆локавтоматы можданы сѫть · е҆-
лико оумастишѫ сѧ вѣроѭ҆ · и҆ ми-
лостинеѭ҆ кръщенна҆ · сиѧ҆ възда-
а҆ти чл҃вкь длъженъ е҆сть съ кади-
ломь · е҆же е҆сть мл҃тва, ѡ҆вны же,
сирѣчь помышлении҆ чисты ⁘
15b Възнесѫ тебѣ волы съ козлы ⁘
Волове сѫть заповѣди · съпрѧжены

подобно воломъ · козлы же г҃летъ до-
бры дѣтѣли · и҆же ꙗ҆ко козлы жирꙋ-
ѫ҆ть оученна҆ книжна ⁘
16a Придѣте слышите повѣмь вамь, въ-
си боѫ҆щеи҆ сѧ б҃а ⁘
Пр҃рокь свѣдѣтельствоуе҆тъ, въсѧ
на сп҃сениѥ҆ призываѫ҆ · повѣдаѫ҆ ко-
нечⷭ҇ныѫ҆ таи҆ны ⁘
16b ҆Єлико сътвори д҃ши моеи҆ ⁘
Како за нѧ оумрѣть х҃с · да ѡ҆живетⷭ҇
чл҃вкь ⁘
17a Кⷭ҇ немоу оусты мои҆ми възвахь ⁘
Кь б҃гоу пр҃рокь ⁘
17b ҆Н възнѣсъ подь ѧ҆зыкомь мои҆мь ⁘
Сирѣчь веплемь великомь ѿ ср҃ца въ-
пиꙗ҆хъ рече пр҃рокь ⁘
18 Неправдѫ аще прозрѣхь въ ср҃ци моє҆-
мь, не оуслыши мене г҃и ⁘
Пр҃рокь рече, не тькⷭ҇мо ꙗ҆ко не сътво-
рихь · нѫ и҆ не помыслихь ⁘
19 Сего ради оуслыша мѧ б҃ъ · и҆ вънѧтⷭ҇
гл҃съ мл҃твы моеѫ҆ ⁘
҆Имѧщихь бо чисто ср҃це и҆ рѫцѣ · по-
слоушае҆ть б҃ъ вънегда мл҃ѧть сѧ ⁘
20 Бл҃венъ б҃ъ и҆же не ѡ҆стави мл҃твы
моеѫ҆ · и҆ мл҃ти своѫ҆ ѿ мене ⁘
Пр҃рокь ѿ лица адамлѣ хвалѫ възда-
е҆ть · ꙗ҆ко пом҃лованъ бы҃ и҆ не ѡ҆ста-
влень ⁘
※ въ коне҃ · въ пѣнии҃ · пл҃мь пѣсни ※

※ оуслышѣ҆ нѣ҆зыкы и҆ похвалѣнїе҆ тѣхъ҆ же҆ · ※
※ и҆ко помѡ҃ловани быша҆ блгостна҆ ·⁘· ※
※ божне҆ · пл҃мъ · ѕ҃s · ※
2a Бе҃ оуще҆дри ны и҆ бл҃ви ны ·⁘·
Гл҃сь и҆ хвалѣнїе҆ нѣ҆зыкы ·⁘·
2b Просвѣти лице твое҆ на ны и҆ помѡ҃лоу-
и҆ ны ·⁘·
Ждаа҆хо҆ бо и҆вленна҆ хва҃ · и҆мыже и҆ помї-
лова҆ни быхомы ·⁘·
3 Да позна҆е҆мы на зе҆мли пѫть твои҆ · въ
въсѣхъ нѣ҆зыцѣхъ спсе҃нне҆ твое҆ ·⁘·
Оувѣдѣша҆ бо и҆ко бъ҃ на зе҆мли и҆ви са҆ ·⁘·
и҆ съ оулвкы пожи и҆ко оулвкы ·⁘·
4a ᾽Исповѣдать са҆ тебѣ людне҆ боже ·⁘·
᾽И е҆вреи҆стѣи людне҆ · и҆ко и҆ ѡ҃ тѣхъ вѣро-
ваша҆ · и҆ нѣ҆зыцы, и҆ко бл҃годѣть
прии҆мыше · и҆ въси и҆сповѣдаша҆ са҆
богови ·⁘·
4b ᾽Исповѣдать са҆ тебѣ людне҆ въси ·⁘·
᾽И с тѣми проуни҆ нѣ҆зыцы ·⁘·
5a Въсвеселать са҆ и҆ въсрадоуѫть са҆
нѣ҆зыцы ·⁘·
Въсвращьше са҆ нѣ҆зыцы ѡ҃ лести ·
и҆ прилѫщьше са҆ бл҃годѣти таи҆ны҆ ·⁘·
5b ᾽Яко сѫдиши людемь въ правость ·⁘·
Праведны бо сѫдь тъ҃гда хс҃ придеть ·
Въздаа҆ѫ҆ комоуждо въздаа҆нна҆ дѣла҆[205] ·⁘·
5c ᾽И нѣ҆зыкы на зе҆мли наставиши ·⁘·
᾽Нѣ҆зыкы праведныхъ наставить на
зе҆мли ѡ҆бѣщаніа҆, снр҃ъ раи҆скыѫ҆ ·⁘·

[205] Редът е погрешно маркиран като начало на тълкувание.

6 ʼИсповѣдѧть сѧ тебѣ людиѐ б҃е · и҆спо-
вѣдѧть сѧ тебѣ людиѐ въси ⁘
Въси бо тогда людиѐ, и҆ ѧ҆зыци, и҆сповѣ-
даѫ҆ть сѧ б҃гови · страхомь о҆дръжимї ⁘
7a Ꙁемлѣ дасть плодь свои҆ ⁘
Тогда бо въсѣкого чл҃вка плодь о҆брѧ-
щеть сѧ дѣлованыи҆ · ꙁемлѣ бо чл҃о-
вѣкь е҆сть · нарицае҆ть же и҆ кр҃та, ꙗ҆-
ко ѿ ꙁемѧ проꙁѧбша · мѣнить же и҆
б҃цѫ · ꙗ҆ко ѿ чл҃вкь и҆ꙁбранꙑнѫ, на таїнѫ ⁘
7b Бл҃ви ны б҃е б҃ъ н҃шь · 8a бл҃ви ны б҃е ⁘
Праведникы тьгда, г҃лѧ · придѣте бл҃ве-
ны о҆ц҃а моего · и҆ проч҃ѣа҆ ⁘
8b ʼИ оубоѫ҆ть сѧ тебе въси конꙑци ꙁемлѧ ⁘
Тогда бо въсѣ ꙁемлѣ трѧсеть сѧ, колѣ-
блема страхомь ⁘ сла҃ ⁘
※ въ коне҃, пл҃мь пѣсни дв҃дви · пѣ҃нь г҃ле- ※
※ ть, пр҃рокь пѣниѐ · е҆же на конꙑнинѣ ※
※ вѣрꙑнїи҆ хотѣхѫ пѣти х҃оу · въскр҃сь- ※
※ шоу и҆ꙁь мр҃твыхь, и҆ сп҃сшоу чл҃вка ⁘ ※
※ пл҃мь · дв҃двь · ѯ҃ꙁ · ※
2a Да въскр҃снеть б҃ъ · и҆ раꙁїдѫть сѧ вра-
ꙁи е҆го ⁘
Х҃оу въскр҃сшоу и҆ꙁь мр҃твыхь · по въ-
семоу лицоу ꙁемлѧ расыпашѫ сѧ жї-
дове, враꙁи х҃ви, раꙁвѣа҆ни д҃хомь ⁘
2b ʼИ да бѣжѫть ѿ лица е҆го ненавидѧ-
щеи҆ е҆го ⁘
Жидове прѣжде ненавидѧще х҃а · нї-
нѣ же бѣгаѫ҆ть ꙗ҆ко страшна сла-

воⷭ ⁘
3a ᾽Ꙗко ѝщѣзаѣтъ дымъ да ѝщезн҃нⷭтъ ⁘
᾽Ꙗко ѝ дымъ бо ѝщезⷭ жндове · ѝ ѿ мѣ-
ста, ѝ ѿ страны, ѝ ѿ закона ⁘
3b ᾽Н ꙗко таѣтъ восн҃къ ѿ лица ѻ́гнн · та-
ко да погыбнⷭтъ грѣнїцн (!) ѿ лица
бн҃а ⁘
᾽Ꙗко бо восокъ ѿ лица ѻ́гнѣ · тако жн-
дове не стрѫпѣшⷭ гнѣва х҃а · нⷭ
растаа́шⷭ ꙗко восокъ ⁘
4a ᾽Н праведнницн възвеселⷭтъ сѧ ⁘
Ꙗпл҃н, сⷭщеѝ въ ѝстннⷭ праведнницн ·
ты бо възвеселншⷭ сѧ, ѝ веселⷭтъ сѧ
ѻ́ възкр҃сенн г҃нн · ѻ́ немьже плакашⷭ
сѧ древле ⁘
4b ᾽Н възрадоу́ⷭтъ сѧ прѣдъ б҃гомъ ⁘
Многы бо ѝсплъннша радостн · ѐгда вї-
дѣшⷭ г҃а ѝзъ мр҃твыхъ възкр҃сша ⁘
4c ᾽Н насладⷭтъ сѧ въ веселнѝ ⁘
Вънзн҃веселншⷭ бо сѧ въ наслажденї д҃шⷭ
ст҃ыхъ · възкр҃сшⷭ ѝзн҃ мр҃твыхъ съ х҃омъ ⁘
5a Поѝте б҃гоу́ въспоѝте ѝменн ѐго ⁘
Вѣрн҃нїѝ въсн славⷭще ѝ поа́ще · ѻ́ нн-
хьже вндѣшⷭ ююдесехъ ⁘
5b Пⷭтъ сътворнте въшедьшомоу́ на за-
падь ⁘
На западь бо ветн҃хаго нєр҃ма[ѥ] възыд[ѥ][206]
х҃с на кр҃ть на гольгоѳѣ · повелѣва-
ѐть же ѝ оуученкомь, варнтн тоу́, ѝ
оуготовати пасн҃хⷭ ⁘

[206] Надредното є е обърнато наляво – э.

5c Г҃ъ и҆мѧ е҆моу · и҆ радоуи҆те сѧ прѣдъ нимь ⁘
Вѣрънїи҆ въси, ꙁа нѧже въсѧ грѣхы на кр҃ть
възънесе ⁘
6a Съмѧтѫть сѧ ѿ лица е҆го ⁘
Въ чѣсъ бо распѧтиа҆ · много съмѧтениа҆
ап҃ли и҆мѣшѫ ꙁрѧще е҆го ⁘
6b Ѡц҃а сирыи҆хь, и сѫдиѧ҆ вдовиць ⁘
Сироты мѣнить ѧ҆ꙁыкы · ꙗ҆ко не оу и҆мѧ-
щѫ б҃а о҆ц҃а · въдовицѧ же цр҃кви · ꙗ҆ко не оу
и҆мѧщи мѫжа х҃а · сихь ради пострада ⁘
6c Б҃ъ въ мѣстѣ ст҃ѣа҆мь свое҆мь ⁘
На голъгоѳѣ х҃с ⁘
7a Б҃ъ въселѣе҆ть е҆диномыслъниѫ҆ въ домь ⁘
Въ вѣрѣ прѣбываѫ҆щѫѧ҆ е҆диномыслъ-
но · и҆ правѫ вѣрѫ и҆мѧщѫ кь б҃гоу · си-
ѧ҆ б҃ъ въселѣе҆ть въ цр҃кве ⁘
7b Иꙁъводѧ ѡ҆кованиѧ҆ мѫжьствомь ⁘
Многыми лѣты свѧꙁаныѫ҆ д҃шѫ въ адѣ
въставивь, и҆ свободивь силоѫ҆ многоѫ҆ ⁘
7c Такожде и҆ прогнѣваѫ҆щѫ, и҆ живѫщѫѫ҆
въ гробѣхь ⁘
Не тьчиѫ҆ праведникы рече · нѫ и҆ грѣшь-
никы свободивь ⁘
8a Б҃ъ е҆гда и҆схождаа҆ше прѣдь людьми сво-
и҆ми҆ ⁘
Єгда на краниево мѣсто ведомь бѣ · съ
разъбои҆никома прѣдь людьми ⁘
8b Єгда мимохождаа҆ше въ поустыни ⁘
Съньмище поустынѧ нарицае҆ть · поу-
сто бо бѣ, погоубивь ꙁаконь и҆ бл҃гть и҆

скозѣ нѧ бо мимохождаа̀ше ⁘
9a Землѣ потрѧсе сѧ и̓бо н҃бса канѫшѫ ⁘
Ѐгда на кр҃тѣ сы г҃ъ · потрѧсе землеѫ̀ · то-
гда н҃бса канѫшѫ жалостиѫ̀ ⁘
9b Ѿ лица б҃га синаи̓на ⁘
Ѿ лица б҃га и̓ср҃лва тьгда, и̓ н҃нѣ тьжде[207] ⁘
9c Ѿ лица б҃га и̓ср҃лва ⁘
Тьжде бо тьгда, и̓ тьжде н҃нѣ видить ⁘
10a Дъждь волень ѿлѫчиши б҃е достоа̀нию̀
твоѐмоу ⁘
Блг҃ть д҃ховнѫѫ̀ г҃леть · ꙗ̀же ꙗ̀ко и̓ дъждь
ѡ̀брашаѐть чл҃вка · достоа̀ниѐ бо х҃во
чл҃вкь е̓сть ⁘
10b Ѐн и̓зъ̓неможе ты же ѫ̀ съвръши ⁘
Ѐнзъ̓неможе чл҃вчьство и̓долослоужениѐмь ·
пришедь же х҃с и̓ о̀бращь съвръши ѫ̀ кь
себѣ блг҃тиѫ̀ ⁘
11a Животнаа̀ твоа̀ живѫть на неи̓ ⁘
Чл҃вци на земли, животна бо чл҃вци сѫ-
ть · паче же по и̓стинѣ въ цр҃кви ⁘
11b Оуготова бл҃гостиѫ̀ нищомоу богъ ⁘
Чл҃вкоу таи̓нѫ трапезѫ, ѡ̀бнищавъ̓шꙋ ·
да кръмить сѧ присно ⁘
12 Г҃ъ дасть г҃лъ бл҃говѣствоуѫ̀щиїмь си-
лоѫ̀ многоѫ̀ ⁘
Ап҃ломь, доунѫвь на нѧ и̓ рекь, прии̓мѣ-
те д҃хь с҃ты · ти бо въселенѣи̓ бл҃говѣ-
стишѫ ⁘
13a Ц҃ръ силы възлюбенаго ⁘
Х҃с о̀ немьже рече сѧ съ е̓сть с҃нъ мои̓ въ-

[207] Ѿ лица б҃га и̓ср҃лва тьгда е повторение на стих 9c; за и̓ н҃нѣ тьжде вж. Jagić 1907: 316; Jagić 1917: 126.

ꙁлюбены ѻ҆ немьже бл҃говолихь ⁘
13b Лѣпотѣ домоу раꙁдѣлити користь ⁘
Въ цр҃кви бо користь дна҆волѣ раꙁдѣли сѧ ·
е҆же е҆сть чл҃вкь и҆спровръжены ⁘
14a Аще поспите междоу прѣдѣлы ⁘
Ап҃ломь гл҃еть · ти бо наслѣдовашѫ въсе
раждне҆ ꙁемлѧ · аще рече прѣбѫдете
срѣдѣ и҆хь ⁘
14b Крилѣ голѫбинѣ посребренѣ ⁘
Добрыѭ҆ дѣтѣли ап҃льскы гл҃еть · ѻ҆ нихь
же и҆саи҆а҆ рече · ꙗ҆ко и҆ голѫбне҆ съ пⷭ҇тенⷭ҇ци па-
рѧть · ти бо ꙗ҆ко и҆ сребро, сирѣчь чисти ·
и҆ лъщѫщи сѧ дѣтѣльми, попаришѫ
въсѧ ꙁемлѧ ⁘
14c Ѝ междоурамии҆ (!) е҆го въ лъщанїи҆ ꙁлатѣ ⁘
Голѫбиное҆ и҆же на и҆е҆рⷭ҇дань сънидe · того
междоурамие҆ · и҆стина и҆ правда, раꙁꙋ-
мнымь ѻ҆гнемь ѻ҆браꙁовань · ꙁлато-
мь и҆ пр҃рокь нарече ⁘
15a Ѐгда раꙁьньствить н҃бсны ц҃ръ на неи ⁘
Ц҃рѧ гл҃еть ап҃лы · ꙗ҆ко ѡ҆бладавшѫ въ-
селенѫѭ҆ · сиѧ҆ бо х҃с расла по въсеи҆ ꙁемлї ·
ꙁаповѣдавь и҆мь кр҃тити въсѧ ѧ҆ꙁы-
кы ⁘
15b Ѻснѣжѫть сѧ въ сельмонѣ ⁘
Сельмонь сказае҆ть сѧ мирь · домь же мї-
роу цр҃кви · гл҃еть же кр҃тимыѧ҆ · ѡ҆бѣ-
лѧть сѧ въ мирѣ, сирѣчь въ цр҃кви ⁘
16a Гора б҃на҆ гора тоучна ⁘
Д҃ваа҆ б҃ца · ꙁане въ неи҆ велиа҆ оусырѣшѫ ·

[208] В горното поле – · н҃і ·

ꙗ҆ко причѧсти сѧ млѣцѣ ⁘
16b Гора оусырена гора тоучна ⁘
Тоучна же ꙗ҆ко разботѣ д҃хомь · и҆ ꙗ҆ко плъ-
ти ради ⁘
17a Въскѫѫ҆ непⷭ҇щоуе҆те горы оусырены ⁘
Како рече невѣрⷭ҇нїї прилагаѫ҆ть б҃цѫ про-
чии҆хь женахь · та бо не приложить сѧ
кь въсѣмь женамь ⁘
17b Гора ѧ҆же бл҃говоли б҃ъ жити въ неи҆ ⁘
Въ д҃вѣ и҆бо тьⷦкⷭ҇мо бл҃говоли б҃ъ жити въ
неи҆ · ꙗ҆ко и҆зⷭ҇бранⷭ҇нѣ ѿ въсеѫ҆ твари ⁘
17c ’Ибо г҃ъ въселить сѧ до коньца ⁘
По и҆стинѣ бо въсели сѧ въ нѧ б҃ъ · а не
непⷭ҇шеваниѐмь, по словесемь невѣрь-
нихь ⁘
18a Колесница б҃на҆ тьмами тьмы · тысѧ-
щѫ гобⷭ҇зоуѫ҆щихь ⁘
Колесницѫ г҃леть плъть б҃ъ слово · ть-
мами тьмы сѫть тѣлеса с҃тхь · є҆-
дина же е҆сть плъть с҃таа҆ ⁘
18b Г҃ъ въ нихь въ сина, въ с҃тѣмь ⁘
’Ꙗкоже въ сїнѣ · тако же и҆ въ сїѡ҆нѣ ·
благоволи въселити сѧ бо҃гь ⁘
19a Въшель е҆си на высотѫ плѣниль е҆си
плѣнь ⁘
Въшедь на кр҃ть х҃с · плѣни дїа҆вола, и҆-
схыщь ѿ него чл҃вка ⁘
19b Приѧ҆ль е҆си даа҆ниа҆ въ чл҃вцѣхь ⁘
Дасть бо члвⷭ҇тво въ достоа҆ниѐ себѣ
на кр҃стѣ ⁘

[209] В горното поле – · ѳ҃і ·

19c ’Нбо противѧщѫѫ сѧ въселити ⁘
’Н елико не хотѣахѫ повинѫти сѧ вѣрѣ · и
ти покаавꙑше сѧ ѻбратишѫ сѧ кь бг҃оу ⁘
20a Гъ бъ бл҃вень · бл҃вень гъ днь дне ⁘
Къгда бо нѣ бл҃венъ бъ · подобаеть бо
днь дне и на въсѣкь чѣсь бл҃вити га ⁘
20b Поспѣшить намь бъ сп҃сении нш҃ихь ⁘
Съдѣаное на кр҃тѣ дасть намь въскорѣ ⁘
21a Бъ нш҃ь бг҃ь спасати ⁘
Сего бо ради ꙗви сѧ бъ на ꙁемли да сп҃се-
ть чл҃вка ⁘
21b ’Н гн҃ѣ гн҃ѣ исходища съмр҃тнаа ⁘
Сего бо ради въкоуси съмр҃ть, да съмрꙑ-
ть раꙁорить ⁘
22a ’Ѡбаче бъ съкроушить главы врагь сво-
ихь ⁘
Жидовьскыѫ главы · иже въꙁꙑдвигѫ
главы на господа ⁘
22b Връхь власомь прѣходѧщиїмь въ пр҃ѣ-
грѣшениїхь своихь ⁘
Ръваахѫ бо власы своѫ жидове, скреже-
щѫще на ха · съ въсѣми бо оуды и
власы съгрѣшишѫ ⁘
23a Рече бъ ѿ васана ѡбращѫ ⁘
Ѿ мѫкы кр҃тныѫ ꙗко ѿ стоуда · васань бо
стоудь сказаеть сѧ · въꙁꙑвративь сѧ
оубо въꙁдамь имь ⁘
23b ’Ѡбращѫ въ глѫбинахь морꙑскыхь ⁘
Въ мори гл҃еть житеисцѣмь, мѧтежꙑ-
нѣмь · ѡбратиль бо есть троужда-

ѫ҆щѫѫ҆ сѧ въ немь ⁘
24a Да ѡ҆моучить сѧ нога твоа҆ въ кръвї ⁘
На кр҃тѣ гвоздїи҆ пригваждае҆моу ⁘
24b ’Ѧзыкь песь твои҆хь · ѿ врагь ѿ него ⁘
Пьси сѫть жидовьсцїи҆ ѡ҆троци · о҆ нихь-
же гл҃еть, ѡ҆бидѫ мѧ пси мнози · ты
бо ꙗ҆ко пьси ѧ҆зыкы своѫ҆ поѡ҆стришѫ на
хрїста ⁘
25a Видѣна бышѫ шествїа҆ твоа҆ боже ⁘
’И на чювьстьвнѣи҆, и҆ разоумнѣи҆ земли ·
и҆ мори ходивь б҃ъ слово ⁘
25b Шествиа҆ б҃а моего ц҃рѣ и҆же е҆сть въ с҃тѣ-
а҆мь ⁘
С҃на б҃иа҆ шествиа҆ ꙗ҆ко съ чл҃вкы пожитъ
тъ҆ бо е҆сть ц҃рь с҃тымь ꙗ҆ко с҃ть ⁘
26a Варишѫ кнѧзи ѧ҆дѣ поѫ҆щїи҆хъ ⁘
Ап҃ли варишѫ землѧ оучѧще пѣти, и҆
бл҃вти господа ⁘
26b Посрѣдѣ, дѣвь, тумъпаниць ⁘
Ц҃ркви гл҃еть д҃вы · ꙗ҆ко ї ю҆ны сѫщи вѣро-
ѫ҆ · тумъпанъцѧ же, ꙗ҆ко въ тѣхъ брѧца-
ѫщимь гѫслемь д҃ховнымь ⁘
27a Въ ц҃рквахь бл҃вите б҃а ⁘
’Єгда вь ц҃ркви е҆сть рече чл҃вкь да бл҃витъ
б҃а · а да не мѧтеть сѧ оумомь ⁘
27b Г҃а ѿ и҆стоучникь и҆ср҃лвь ⁘
Славимь бо г҃ъ е҆сть ѿ и҆стоучникь кр҃ще-
ниа҆ · и҆ср҃ль бо видѣние҆ б҃ие҆ сказае҆тъ сѧ ⁘
28a Тоу вениа҆минь оуноша въ оумѣ оужа-
снѣ ⁘

Ѿ чѧсти въсего ѧ҆зыка нарицаѥ҆ть жидо-
вьска · зане ꙗ҆ко въ оужасѣ и҆ ю҆ношьство-[210]
вашѫ на х҃а · ꙗ҆ко быти с҃номь болѣзⷮнї
венна҆минь бо с҃нь болѣзни сказаѥ҆тⷮ сѧ ⁘
28b Кнѧзи їю҆дови вл҃кы и҆хь ⁘
Вѣровавьшеи҆ бо ѿ жидовь ї и҆сповѣдавⷮ-
шеи҆ сѧ вл҃цѣ · кнѧзи бышѫ грѣхомь ⁘
28c Кнѧзи завлони · кнѧзи нефⷮѳалимови ⁘
Г҃леть жидовьскыѧ҆ кнѧзѧ и҆же въ нощї
ѧ҆сѧ г҃а · завлонь млъва нощⷮна сказа-
ѥ҆ть сѧ · нефⷮѳалимь же пространьство[211] ·
расⷮпространишѫ бо безаконнѥ҆ и҆ грѣ-
хь свои҆ ⁘
29a Заповѣждь б҃е силоѫ҆ твоѥ҆ѫ҆ ⁘
Сътвори силоѫ҆ своѥ҆ѫ҆ мьсть на бѣ҃сѣ ⁘
29b Оутвръди б҃е сѐ, ѥ҆же ѥ҆си съдѣлаль въ насⷮ ⁘
Сирѣчь оукрѣпи сѐ, ѥ҆же съдѣла намь ·
распѧтиѥ҆ и҆ въскр҃сениѥ҆ · г҃леть же и҆
доушѫ ⁘
30 Ѿ ц҃ркве твоѥ҆ѫ҆ въ и҆ѥ҆рл҃мь · тебѣ прине-
сѫть ц҃риѥ҆ дары ⁘
Ѿ ц҃ркве древлънаа҆го и҆ѥ҆рл҃ма · въ новы-
и҆ и҆ѥ҆рл҃мь тебѣ принесѫть ц҃риѥ҆ дары ·
г҃леть же и҆ влъхвы рода бо бѣшѫ ц҃ръ-
скаа҆гѡ҆ ⁘
31a Запрѣти звѣремь тръстнымь ⁘
Чѣродѣѥ҆мь ї ѥ҆ретикомь злаа҆ пишѫщї-
мь и҆ лѫкаваа҆ тръстиѫ҆ ⁘
31b Сънемь ю҆нець въ ю҆ницахь людьскы҃ ⁘
Кнѧзѧ жидовьскыхь людии҆ мѣни-

[210] тв лигатура.
[211] тв лигатура.

ть быкы · а людиї ю҆ницѧ · вождаа҆хѫ
бо ѧ҆ ꙗ҆коже хотѧще ꙗ҆ко и҆ ю҆ницѧ ⁘
31c Ꙁатвори и҆скоушеныѧ҆ сребромь ⁘
Ꙁатворень бо бы҆с ї҆ю҆да и҆скоушень сребро-
мь ⁘
31d Раждени ѧ҆ꙁыкы хотѧщѫѧ҆ бранемь ⁘
Бѣсы погоуби, ти бо радоуѫ҆ть сѧ и҆ мы-
слънымь и҆ чювьстьвнымь бране-
мь ⁘
32a Придѫть мл҃итьвници ѿ е҆гѵпⷭ҇та ⁘
Тѣ҆ бо пръвѣе҆ приѧ҆ть сп҃са · прии҆дь бо
ѿ скръби на сп҃сениѥ · е҆гѵпеть бо ѡ҆-
скръблѣѫ҆щи сказае҆ть сѧ ⁘
32b Е҆ѳиѡ҆пиа҆ · варить рѫка е҆ѧ҆ кь б҃гоу ⁘
Ꙗ҆ко сⷭ҇мѣрени пристѫпѧть къ х҃оу · е҆-
ѳиѡ҆пи бо смѣрены сказаѫ҆ть сѧ ·
г҃леть же и҆ каженика · ꙗ҆ко пръвѣе҆
ѿ страны тоѫ҆ вѣрова г҃ви ⁘
33 Цр҃ви҆а҆ ꙁемлъскаа҆ · пои҆те б҃оу въспои҆-
те г҃ви ⁘
Оустить пр҃рочьство · ꙗ҆ко да и҆ ц҃рие҆
поѫ҆ще и҆ въспѣваѫ҆ще б҃ви · покланѣ-
ѫ҆ть сѧ г҃ви ⁘
34a Въшедьшомоу на н҃бо н҃боу на въстокⷭ҇ ⁘
Възⷭ҇несениѥ г҃не г҃леть, ѿ горы е҆леѡ҆нь-
скыѫ҆ · ꙗ҆же е҆сть на въстокь и҆е҆рл҃ма ⁘
34b Се дасть г҃лсоу свое҆моу г҃лсь силы ⁘
Г҃лсь х҃вь ап҃ли сѫть, тѣмь бо дасть г҃лсⷭ҇
силы · и҆ е҆вагⷭ҇льскѫѫ҆ проповѣдь ⁘
35a Дадите славѫ богоу ⁘

Вѣрⷭ҇нїи҆ оузрѣвше силы е҆го ⁘
35b На и҆ср҃ли велⷭ҇лѣпота е҆го ⁘
На людехь ѧ҆зычⷭ҇ныхь ти бо сѫть новы
и҆ср҃ль, е҆же е҆сть х҃с · на томь бо лѣпота
б҃на҆ възⷭ҇величи сѧ ⁘
35c ’Н сила е҆го въ ѡ҆блацѣхь ⁘
Въ апл҃ѣхь, ѡ҆блакы бо ѧ҆ наричеть · ꙗ҆-
ко дъждѫ блг҃тныѧ҆ носѧще ⁘
36a Дивень б҃ъ въ с҃тыхь свои҆хь б҃ъ и҆ср҃лвъ ⁘
С҃тыми бо оудиви сѧ сила х҃ва ⁘
36b Тъ҃ дасть силѫ и҆ дръжавѫ людемь сво-
и҆мь ⁘
Х҃с, и҆ср҃ль бо свои҆ б҃гоу сказае҆ть сѧ · тъ҃,
дасть силѫ и҆ дръжавѫ вѣрⷭ҇нымь лю-
демь ⁘
36c Бл҃гословень богь ⁘ слава ⁘
Печѣть словоу ⁘
※ въ коне҃, ѡ҆ и҆зⷭ҇мѣноуѫщии҆хь сѧ · пл҃о- ※
※ мь дв҃двь · ѯ҃и · на коньчинѫ бо и҆зⷭ҇мѣ- ※
※ нишѫ сѧ жидове · сирѣчь прѣложи- ※
※ шѫ сѧ, и҆ ѿ дроугь вразн бышѫ ⁘ ※
2 Сп҃си мѧ б҃е ꙗ҆ко вънидѫ воды до д҃шѫ
моѫ҆ ⁘
Съ гл҃сь адамль, рече сп҃си мѧ · воды бо
грѣховныѫ҆ наплънишѫ д҃шѫ моѫ҆ ⁘
3a Оуглъбь вь тимѣнїи҆ глѫбины · и҆ нѣ-
сть постоа҆нна҆ ⁘
’Н въ глѫбинѫ лъстⷭ҇нѫѭ҆, и҆ въ бренне҆
грѣховное҆, въріи҆нѫшѫ мѧ бѣси ⁘
3b Придь въ глѫбины морⷭ҇скыѫ҆ · и҆ боу-

рѣ потопи мѧ ⁘
Рече чл҃вкь, придь въ безъвѣстнѫѭ жи-
тейскаа҆го морѣ жизнь · и҆ въсвиста-
вь зъмїи҆ съмѣри мѧ · боурѣ бо вѣ-
тръ е҆сть зъль ⁘
4a Оутроудихь сѧ въпиѫ҆ · и҆ їзъмлъче гръ-
тань мои҆ ⁘
Ѥгда въпиа҆ше плачемь велие҆мь чло-
вѣкь къ г҃оу, троудень бы҃с · гръtань
же въкоусивь, и҆дольскыхь жрътъвъ
заѧ҆ сѧ ⁘
4b Ищезете ѡ҆ч҃и мои҆, оупьваѫ҆щоу ми на
б҃а моего ⁘
Чѣа҆ние҆мь пришествиа҆ х҃ва · таѧ҆ и҆
болѧ въсегда, и҆щезете ѡ҆ч҃и мои҆ ре-
че чл҃вкь ⁘
5a Оумножишѫ сѧ паче власть главы мо-
е҆ѫ҆, ненавидѧщеи҆ мене спытї ⁘
Рече адамь ѡ҆ бѣсѣхь, а по и҆стинѣ х҃с
ѡ҆ жидохь · не дахь вины ненавистъ-
ны · нѫ спыти възъненавидѣшѫ
мѧ ⁘
5b Оукрѣпїшѫ сѧ вразн мои҆, и҆зъгонѧще-
и҆ мѧ бес правъды ⁘
Сирѣчь непъщевашѫ възъмощи жидо-
ве, тъ҆гда и҆зъгнати г҃а · б҃гъ же нена-
пастникь е҆сть зломь ⁘
5c Ихьже не въсхыщаа҆хь тъгда въздахъ ⁘
Ѡ нихь рече, и҆хьже не възѧсь · въздахь
и҆мь ⁘

6a Б҃е ты оувѣдѣ безоумиⷱ[212] моѐ ⁘
Ꙗко безоумень бо въмѣнень быхь зра-
кь рабнї приѐмь · въсѣ же бывꙑшиа̀
таи̑на · адама ради бы͡с ⁘
6b Н прѣгрѣшениа̀ моа̀ ѿ тебе не оутаи̑-
шѫ сѧ ⁘
Н ꙗ̀ко безоумна, и̑ ꙗ̀ко много съгрѣшь-
ша въсприѧ̀ть мѧ · да ѡ̀чистивъ съ-
връшиши мѧ с҃та рече чл҃вкь ⁘
7 Да не постыдѧть сѧ ѡ̀ мнѣ тръпѧщеи̑
тѧ г҃и г҃и силь · ни посрамлѣѫ̀ть же сѧ
ѡ̀ мнѣ, и̑скѫщеи̑ тебе б҃е и̑ср҃лвь ⁘
Г҃ъскымь бо чл҃вкомь, възискаѫ̀ть чл҃вѣ-
ци б҃а · и̑ кꙑ томоу не посрамлѣѐми · на-
чѧтокь бо и̑мѧще на нб҃сехь ⁘
8a Ꙗко тебе ради приѧ̀сь поношениѐ ⁘
Чл҃вка бо ради въсѣ прѣтръпѣ г҃ъ ⁘
8b Покры срамота лице моѐ ⁘
Ꙗко злодѣи̑ ѡ̀плъваѐмь · и̑ заоушаѐмь
по лицоу ⁘
9a Тоуждь быхь братриї моѐи̑ ⁘
Братриа̀ бо г҃нѣ по плъти · н҃нѣ же тоу-
жди бышѫ безьвѣриѐмь ⁘
9b Н странень с҃нь м҃три моѐи̑ ⁘
Жидове, с҃нове съньмища · ѐже ꙗ̀ко ма-
тери съродна̀ ради написаваѐть · ты
же ꙗ̀ко странꙑноу, и̑ тоуждемоу въни-
маа̀хѫ ⁘
10a Ꙗко зависть домоу твоѐго сънѣсть мѧ ⁘
Знамена пр҃рочьство пришествиѐ х҃во ⁘

[212] Надредното є е с придихание.

ѥ҆гда и҆зъгна и҆с цр҃кве, неродѧщѫѫ, и҆ коу-
поуѫ҆щѫ ⁘
10b ’Н поношенна҆ поносѧщни҆хь ти нападѫ
на мѧ ⁘
Поношаа҆хѫ бо тьгда жидове х҃оу гл҃ѧще ·
ко҆е ꙁнаменне҆ показа҆еши, ꙗ҆ко си твори-
ши ⁘
11a ’Н прикрыхь постомь д҃шѫ моѫ҆ ⁘
Бѣ бо постѧ сѧ, и҆ ѡ҆бнощь прѣбываѫ҆
въ поустынѣхь · ꙗ҆коже ѥ҆сть писано въ
ѥ҆ваг҄гелистѣхь ⁘
11b ’Н бы҃ въ поношенне҆ м҄нѣ ⁘
Невѣр҄нии҆ бо поношаа҆хѫ ѥ҆моу, ꙗ҆ко про-
стоу чл҃вкоу · не разоумѣѫ҆ще таи҆ны
съмотренна҆ ⁘
12a Положихь ѡ҆дѣа҆нне҆ мое҆ врѣтище ⁘
’Ꙗко чл҃вкь бо и҆ въ ризѫ ѡ҆блачѣа҆ше сѧ ⁘
12b ’Н быхь и҆мь въ притьчѧ ⁘
Смѣѫ҆ще бо сѧ жидове гл҃аа҆хѫ дроугь
къ дроугоу · к҄то съ ѥ҆сть оубо ⁘
13a ’Ѡ мнѣ глоумлѣа҆хѫ сѧ сѣдѧщеи҆ въ вра-
тѣхь ⁘
Присно бо сѣдѧще въ вратѣхь цр҃ковны-
хь жидове · печѣа҆хѫ сѧ ч҄то оубо ѥ҆сть
съ чл҃вкь ⁘
13b ’Н ѡ҆ мнѣ поа҆хѫ пиѫ҆щеи҆ вино ⁘
’Н на пирѣхь жидове ѡ҆ х҃ѣ бесѣдоваа҆хѫ ·
поносѧще и҆ смѣѫ҆ще сѧ ⁘
14a Азь же мл҃твоѫ҆ моѥ҆ѫ҆ к҄ тебѣ г҃и ⁘
Самь же х҃с ꙗ҆ко чл҃вкь въ мл҃твѣ тръпѣ-

а҆ше · ѡ҆бразь бываѫ҆ вѣрⷭ҇ныи҆мь ⁘
14b Врѣмѧ благоволению҆ б҃ъ ⁘
Жьдаа҆ше бо врѣмене мѫкы ⁘
14c Въ множьствѣ мл҃ти твое҆ѧ҆ оуслыши
мѧ · въ и҆стинѣ сп҃сенна҆ твое҆го ⁘
Мл҃ить сѧ и҆зⷭ҇вѣщаѫ҆ въчл҃вчение҆ · бѫди
рече волѣ твоа҆, къ о҆ц҃оу гл҃аа҆ше с҃нъ ⁘
15a Сп҃си мѧ ѿ бренна҆ да не оуглъбⷭ҇нѫ ⁘
Сп҃сти бо чл҃вка ѿ бренна҆ грѣховнаго при-
де сп҃сь мироу ⁘
15b Ꙋ҆збави мѧ ѿ ненавидѧщїхь мѧ · и҆
ѿ глѫбокыхь водь ⁘
Ꙋ҆зⷭ҇бави мѧ, рече х҃с за чл҃вка, ѿ бѣсь · ты
бо и҆спръва ненавидѧть чл҃вка · да и҆-
стръгнѫ е҆го ѿ зъль · зане ꙗ҆ко вода по-
крыла и҆ е҆сть лъсть ⁘
16a Да не потопить мене боурѣ водна · ни
пожреть мене глѫбина ⁘
Влъны мѣнить бечьстна҆ боурѧ · е҆ѧ҆-
же гонезнѫти чл҃вкоу благоволи х҃с ·
различнѣ бо гл҃ѧть пр҃роци · ни пожре-
ть мене глѫбина чл҃вкь рече · да не па-
кы въ глѫбинѫ зъль придѫ ⁘
16b Ни съведеть ѡ҆ мнѣ ръвеникь оусть
свои҆хь ⁘
Въпадьи҆ въ ръвеникь тѣсень, неоудо-
бь и҆зⷭ҇боретⷭ҇ сѧ · тако и҆ въпадьшеи҆ въ
гръtань диа҆воль, е҆два сп҃сѫть сѧ ⁘
17a Оуслыши мѧ г҃и ꙗ҆ко бл҃га е҆сть мл҃ть
твоꙗ҆ ⁘

Ꙋл҃вкь рече оуслыши мѧ г҃и · и҆ оускори къ
намь сънитие҆ ⁘
17b По множъствоу щедроть твои҆хь призрї
на мѧ ⁘
Множъствомь бо щедроть сп҃се ꙋл҃вка, а
не по прав҄дѣ е҆го ⁘
18a Не ѿврати лица твое҆го ѿ ѡ҆трока тво-
е҆го ⁘
Аще бо по грѣхоу ꙋл҃вчьскомоу б҃ъ ѿвра-
щал҄ би лице свое҆ ѿ него · не би сп҃саѫ-
щаа҆го ⁘
18b ’Ꙗко скръблѧ скоро оуслыши мѧ ⁘
На кр҃тѣ х҃с, ꙗ҆ко ꙋл҃вкь въсѣ страждє-
ть · да сп҃сеть ꙋл҃вка ⁘
19a Въньми д҃ши мое҆и҆, и҆ ѿи҆ми ѫ҆ ⁘
Твое҆ бо е҆сть доуновение҆, тѣм҄же нє
прѣзри е҆ѧ҆ ⁘
19b Врагь мои҆хь ради, и҆з҄бави мѧ ⁘
Да не порадоуѫ҆ть ми сѧ рече ꙋл҃вкь, ꙗ҆-
ко побѣдивьше бѣси ⁘
20a Ты бо свѣси поношение҆ мое҆, и҆ стоудь
мои҆, и҆ срамотѫ҆ моѫ҆ ⁘
Въсѣ бо свѣдома сѫть б҃гомь · ꙗ҆ко по-
ношение҆ прие҆млеть ꙋл҃вка ради х҃с
ꙗ҆ко вражд҄никь · распѧть сѧ ꙗ҆ко
злодѣи҆, и҆ стоудь и҆ заплъвание҆ ѿ ю҆-
деи҆ ꙗ҆ко лъжь тръпить · въсѣ бо
є҆лицѣмь длъжень бѣ ꙋл҃вкь, х҃с въ-
здае҆ть ⁘
20b Прѣдь тобоѫ҆ сѫть въси стѫжаѫ҆ще-

и҆ мⷭ҇нѣ ⁘
Сн҃ъ къ ѡ҆ц҃оу гл҃еть, ѡ҆ людехь жидовь-
скыхь ⁘
21a Поношенна҆ причѣа҆ д҃ша моа҆ и҆ страсти[213] ⁘
Проповѣдаа҆ше бо б҃ъ слово грѧдыи҆ на
землѧ · въсѣ ꙗ҆же ѡ҆ мѫцѣ е҆лико хо-
тѣа҆ше пострадати ⁘
21b ’Н ждахь и҆же съ мноѫ҆ поскръбить не бѣ
и҆ оутѣшаѫ҆ща и҆ не ѡ҆брѣть ⁘
Не бѣ помагаѫ҆щаго вл҃цѣ въ мѫцѣ
и҆ оу҆тѣшаѫ҆ща и҆ не ѡ҆брѣть · не бѣ
бо како мр҃тьвноу чл҃вкоу, оутѣши-
ти бога ⁘
22 ’Н дашѫ въ ꙗ҆дь моѫ҆ жлъчь · и҆ въ жѫ-
ждѫ моѫ҆ напои҆шѫ мѧ ѡ҆цⷭ҇та ⁘
Си на кр҃тѣ х҃с пострада · жидове же ѡ҆-
бразъ и҆хъ даа҆хѫ жлъчь · ꙗ҆ко горести[214]
плъна и҆хь бѣ д҃ша · ѡ҆цеть же · си-
рѣчь ꙗ҆ко прѣвратишѫ сѧ, ꙗ҆ко и҆ ви-
но на ѡ҆цеть ⁘
23a Бѫди трапеза и҆хь прѣдⷭ҇ ними въ сѣтⷭ҇ ⁘
Ни трапеза бо хлѣбь с҃таа҆ польꙁъство-
ва и҆мь · бы҃ же и҆мь въ сѣть ⁘
23b ’Н въ въꙁдаа҆ние҆ и҆ въ съблаꙁнь ⁘
Распыхашѫ бо сѧ ꙗ҆ко сверѣпи · и҆ бы҃
и҆мь въ съблаꙁнь · и҆ въ въꙁдаа҆ни-
е҆ клѧтвы ⁘
24a Помрачите[215] сѧ ѡ҆чи и҆хь не видѣти ⁘
Оумнѣи҆ д҃шѫ, а не плътьⷭ҇цѣи҆ ⁘
24b ’Н хръбеть и҆хь ѿнѫдь слѧци ⁘

[213] ти лигатура.
[214] ти лигатура.
[215] Вм. помрачисте.

Сирѣчь непрѣгъбенѫѫ выѧ ихь слѧ-
ци, клѧтвоѫ законьноѫ ⁘
25a Пролѣи на нѧ гнѣвь твои ⁘
На въсѧ, сирѣчь поразн ѧ
25b Ꙗ ꙗрость гнѣва твоего да иметь ѧ ⁘
Постиже бо ѧ гнѣвь б҃ии егда въскр҃снѫ
г҃ъ изь мр҃твыхь ⁘
26a Бѫди дворь ихь поусть ⁘
Дворове г҃лѧть сѧ ближнѣа домовь мѣ-
ста · еже есть тѣло д҃шѫ · си же испро-
връгѫ сѧ бечьстиемь · г҃леть же и ѡ
цр҃кви с҃тѣи ⁘
26b Ꙗ въ селѣхь ихь не бѫди иже живеть ⁘
Мѣнить съньмища ихь · паче же ц҃рквї
ихь · ꙗко поусты на жилищи бышѫ ·
нечьстиа ради ихь ⁘
27a Зане егоже ты поразн ти погнашѫ ⁘
Егоже въсхотѣ ѿц҃ъ послати въ мирь ·
възискати ч҃лвка · погнашѫ и жи-
дове ⁘
27b Ꙗ къ болѣзни ꙗзьвъ моихь приложи-
шѫ ⁘
Сирѣчь къ вольномоу моемоу смѣре-
нию, приложишѫ и ты ненависть ⁘
28 Приложишѫ безаконие · къ безако-
нию ихь · и да не вънидѫть въ пра-
вьдѫ твоѫ ⁘
Приложишѫ бо безаконие къ беза-
конию · недовольни бо бышѫ ѡ ра-
спѧтїи, и ѡ оумр҃щвении · нѫ и въ-

скрⷭ҇сенне̓ ѻ̓клеветавати начѧсѧ · тако-
ваа̓ бо съгрѣшъшимь оуже къ правⷣдѣ не-
и̓справлено е̓сть възвращенне̓ ⁘
29a Да потрѣбѧть сѧ ѿ книгь животнихь ⁘
Потрѣблени бо бышѫ съродна̓ бⷭ҇на̓, и̓ ѡ̓чⷭ҇ь-
скаго жидове и̓ далече бышѫ ⁘
29b ’И съ праведными не напишѫть сѧ ⁘
Оуже бо авраа̓мѣ и̓ їсацѣ и̓ їꙗ̓ковѣ, и̓ їнѣ-
хь патрна̓рⷣсѣхь, причести сѧ не могѫⷮ ⁘
30a Нищь и̓ болѧ е̓съмь азь ⁘
Сирѣчь, волеѧ̓ и̓ смѣренне̓ и̓ нищетѫ прѣ-
тръпѣхь рече гⷭ҇ь ⁘
30b Спⷭ҇сенне̓ твое̓ бⷭ҇е приѧ̓ть мѧ ⁘
Спⷭ҇сенне̓ съдѣланое̓ за чл҃вка възвесели бⷭ҇а ⁘
31a Въсхвалѧ и̓мѧ бⷭ҇а мое̓го съ пѣсниѧ̓ ⁘
Чл҃вкь рече спⷭ҇сень, хвалѫ съ пѣнне̓мь прї-
носить богоу ⁘
31b Възⷣвеличѧ и̓ въ хвалении̓ ⁘
Оуже бо кⷣ томоу не можеть прѣстати чло-
вѣкь · величѣѧ̓ и̓ славѧ и̓ поѧ̓ бога ⁘
32 ’И годѣ бѫдеть бⷭ҇гови паче телⷣца ю̓на · ро-
гы и̓здѣѫ̓ща и̓ пазнокⷣти ⁘
Сирѣчь годѣ сѫть бⷭ҇гови новїи̓ людне̓ · ро-
гⷣма крⷭ҇тныма оукрѣплѣѫ̓ще сѧ · ро-
зи бо сила сказаѫ̓ть сѧ · пазⷣнокⷣти же
гⷭ҇леть е̓же ѡ̓боути сѧ въ е̓ѵⷢ҇гелие̓ ⁘
33a Да оузрѧть нищиї · и̓ възⷣвеселѧть сѧ ⁘
’Ѧзыкы мѣнить ѻ̓бнищашѫ бо ѿ бⷭ҇го-
разоумна̓ ⁘
33b Възищате бⷭ҇а и̓ жива бѫдеть дⷭ҇ша ваша̓ ⁘

Възискавꙑше бо ѧ҆зыци ѡ҆брѣтѫ жизнь вѣ-
чнѫѭ ⁘
34a ’Ꙗко оуслыша нищѫѭ господь ⁘
’Ѧзыкы такожде, нищи бо бѣшѫ надеждеѭ ⁘
34b ’Н ѡ҆кованыхь свои҆хь не оуничиⷤть ⁘
Свѧзань бо, и҆хь лъстиѭ, не прѣзрѣ ⁘
35 Да въсхвалѧт-ы н҃бса и҆ землѣ · море и҆ въсѣ
движѫщаа҆ сѧ въ немь ⁘
Дивѧщѫ сѧ величие҆мь б҃ие҆мь, въсѧ стѵхи-
ѧ҆, и҆ славѣ е҆го · ѧ҆же и҆справи въ нихь б҃ъ
слово · пришедь на землѧ ⁘
36a ’Ꙗко б҃ъ сп҃сеть сїѡ҆на ⁘
Цр҃кве лежѫщѫѭ низоу ⁘
36b ’Н съзиждѫть сѧ гради, и҆ю҆деи҆сти ⁘
Цр҃кви гради бо сѫть и҆сповѣдаѭщимꙑ сѧ ·
и҆ю҆деа҆ бо и҆сповѣдание҆ сказае҆тьꙑ сѧ ⁘
36c ’Н въселѧть сѧ тоу и҆ наслѣдѧть и҆ ⁘
’Ѧзыци въселѧть сѧ тоу въ цр҃кви, наслѣ-
доуѭще сѫщаа҆ въ неи҆ благаа҆ ⁘
37a ’Н сѣмѧ рабь твои҆хь оудръжѫть и҆ ⁘
Оучение҆ апⷭ҇лко · сѣмѧ бо слово е҆сть · ти
бо дръжателе сѫть цр҃кви ⁘
37b ’Н любѧщеи҆, и҆мѧ твое҆ въселѧть сѧ въ нꙑ ⁘
Вѣрꙑнїи҆, и҆ въси праведнии҆, въселѧть сѧ
вѣроѭ въ цр҃кве · сирѣчь, тоу надеждѫ
и҆мѧть ⁘
※ въ конеⷱ дв҃дви · пⷭ҇лмь · ѯ҃ѳ · въ въспо- ※
※ минание҆ зане сп҃се мѧ г҃ъ ѡ҆ скончѣ- ※
※ нꙑчѣни (!) вѣкь · на въспоминание҆ ※
※ приде · ꙗ҆ко пришедь г҃ь сп҃сеть чл҃вка ⁘ ※

2a Бѐ въ помощь мо҇ж вънꙑ́мн ·
Хс ѿ лица ѹлвꙋѣ млнть · да не прѣзрнть
є҆го нж поможетъ ·
2b Гн помощн мꙋ́нѣ потъщн сѧ ·
5 Ядамь къ бгоу̀ реуе потъщн сѧ на мо҇ж по-
мощь · ꙗ҆ко оуже не трънпѧ поношенї-
ꙗ҆ бѣсꙋ́скаа̀ ·
3a Да постыдатъ сѧ и҆ посрамлѣ҇тъ сѧ и҆-
скю҇щен҇ дшж мо҇ж ·
10 ҆Єгда бо вндѣшж толꙋ́мн поуьтена ѹлвка ·
постыдѣшж сѧ зѣло · въсꙋ́де жндове по-
стыдѣшж сѧ, и҆ посрамншж сѧ · на ба̀
въѡ́рънжьше сѧ ·
3b Да възврататъ сѧ въспатъ хотщен҇
15 мнѣ злоу̀ ·
Тѡ́, кꙋ́то́, злаа̀ на ха̀ възꙋ́мыслїшж, нж жндо-
ве · възвратншж же сѧ посрамленн ·
протнвнтн сѧ прѣмждростн, и҆ словоу̀
бню̀ не възꙋ́могꙋ́ше ·
20 4 Да възврататъ сѧ абне́ стыдщен҇ сѧ ·
глщен҇ мнѣ благо же благо жє ·
Ябне́, снрѣуь въскорѣ постыдѣшж сѧ ·
въпна̀ще прн кр̃тѣ жндове, оуа̀ · оуа̀ ·
5a Да възрадоую҇тъ же сѧ и҆ възꙋ́веселатъ
25 сѧ ѡ҇ тебѣ · въсн и҆скю҇щен҇ тебе гн ·
Ап̃н, и҆ є҆лнко и҆мн вѣровашж · и҆ є҆лнко
рыдашж ѡ҇ стр̃тн хвѣ · възрадова-
шж бо сѧ ѡ҇ въскр̃сенн ·
5b ҆Н глатъ внж възꙋ́велнунтъ сѧ гъ ·
30 Вѣрꙋ́нї҇и҆ · тн бо прнсно не прѣстаю҇тъ

[216] В горното поле – · ѳı̃ ·

1 велнуѫще ѝ славѫще гд̄а вынѫ ⁘
5c Любѫщеѝ спс̄енніѐ твоѐ ⁘
Прнѝмьшеѝ, ѝ въ҃злюблъшеѝ ѝвленіѐ
хр̄во ⁘
5 6a Азъ же нищъ ѐсъмь ѝ оубогъ · бѐ помо-
ѕи мн ⁘
Хр̄с реуе волеѫ ѡ̀бн̑нщавь ул̄вка ради ⁘
6b Помощ̑ннкь моѝ ѝ їѕбавнтель моѝ ѐ-
сн ты · гд̄н не ѕамоуди ⁘ слава ка҃ · ї ·
10 Сн̑ъ, гл̄съ адамль ѐсть · гд̄н не ѕамоуди
нѫ потъщи сѧ реуе на моѐ спс̄еннѐ ⁘
※ дв̄двь пл҃мь · о̄ · сн̄ов̑ аминадамль ※
※ ѝ прѣж̑де плѣненыхь · ѡ̀ пръвѣа̀- ※
※ мь плѣненнї, ѝ плътъс̑цѣ пр̄рокь ※
15 ※ гл̄еть · ѝже съмѣрншѫ сѧ въ ржка- ※
※ хь вражна̀хь · аминадамь бо ѡ̀ӯе ※
※ смѣреннѐ сказаѐть сѧ · сказаѐть ※
※ же пл҃мь таѝны а̀же ѡ х̄ѣ ⁘ ※
1 На тѧ гд̄н оупъваахь да не постыждѫ сѧ въ
20 вѣкы ⁘
Ѻ лица ул̄вуѣ творить х̄с мл̄ніѐ къ
ѡ̀ц̄оу ⁘
2a Правдоѫ твоеѫ нѕ̑бави мѧ ѝ їѕ̑ми мѧ ⁘
По правдѣ бо бн̄ѐѝ спс̄ень бы҃ ул̄вкь · а
25 не по своимь прав̑дамь ⁘
2b Прнклонн къ мнѣ оухо твоѐ ѝ спс̄н м̂ ⁘
Яще бо бн не прѣклонль себе бъ̄ къ
ул̄вкоу како бн могль спс̄ти сѧ ⁘
3a Бѫдн мнѣ въ бъ̄ ѕащнтїтель ⁘
30 Хр̄с ходатаѝ бы҃ бг̄оу ѝ ул̄вкомь ⁘

[217] В горното поле – · к̄ ·

3b ’Н въ мѣсто тврьдо спс҃и мѧ ⁘
Крѣпⷭ҇ко бо и҆ непобѣдимо мѣсто цр҃ковⷭ҇но-
е҆, въ немⷭ҇же спс҃ае҆ть сѧ чл҃вкь ⁘
3c ’Ꙗко оутвръждение҆ мое҆ и҆ прибѣжище мо-
е҆, е҆си ты ⁘
Пришедь бо г҃ъ оутвръдиль е҆сть вѣрожⷯ
чл҃вка · ꙗ҆ко кⷭ҇ томоу не подвижати
сѧ ѿ бѣсь ⁘
4a Б҃е мои҆, и҆зⷭ҇бави мѧ и҆зⷭ҇ рѫкы грѣшⷭ҇наго ⁘
Ѿ дїа҆вола, того бо по и҆стинѣ кⷭ҇ниги грѣ-
шⷭ҇ника наричѧть ⁘
4b ’Н їзⷭ҇ рѫкы законопрѣстѫпⷭ҇наго и҆ ѡ҆бидѫ-
щаго ⁘
Такожде ѿ диа҆воль · ѡ҆бое҆ бо тъ҃ приго-
товае҆ть чл҃вкоу ⁘
5 ’Ꙗко ты е҆си тръпѣние҆ мое҆ г҃и, г҃и оупь-
вание҆ мое҆ ѿ ю҆ности мое҆ѫ҆ ⁘
’Н тръпѣние҆ и҆ оупъвание҆ чл҃вкоу х҃с, е҆сть ·
ѿ ю҆ности до старости · сирѣчь ѿнели-
же роди сѧ и҆ до съмр҃ти, и҆ въ вѣкь оубо
бѫдѫщии҆ ⁘
6a На тѧ оутвръдихь сѧ ѿ ѫ҆тробы ⁘
Сирѣчь ѿнелиже зародить сѧ чл҃вкь, на
б҃а надѣе҆ть сѧ · безⷭ҇ б҃га бо невъзⷭ҇можⷭ҇но
е҆сть быти чл҃коу ⁘
6b ’Нсⷭ҇ чрѣва м҃тре мое҆ѫ҆, ты е҆си мои҆ покрови-
тель ⁘
’Н ѿ самого бо чрѣва пакы, и҆шеди чл҃вкь ·
рѫкожⷯ б҃ие҆ѫ҆ покрывае҆мь е҆сть · ѡ҆боа҆
же си дѣе҆ть х҃с ѡ҆бразомь чл҃вчимь · да

сп҃сеть чл҃вка ⁘
6c ʼѠ тебѣ пѣниѐ моѐ вынѫ ⁘
Чимь бо чл҃вкь хвалить сѧ и҆ величить, не
б҃гомь ли · того бо вынѫ поѐть ⁘
7a ʼЯко чюдо быхь многымь ⁘
Х҃с рече, не вѣровахѫ бо жидове ꙗ҆ко б҃ъ въ
чл҃вцѣ таи҆ть сѧ · ѡ҆ томь бо речено ѐсть,
и҆ бѫдеть въ ꙁнаменниѐ прѣроч҄но ⁘
7b ʼИ ты помощ҄никь мои҆ крѣпокь ⁘
Чл҃вкоу хрїстос҄ ⁘
8a Да и҆сплънѧть сѧ оуста моа҆ похвалы ⁘
Єгда доунѫ на ап҃лы х҃с г҃лѧ прии҆мѣте д҃хь
с҃ты · тъгда вѣр҄ниїхь и҆сплънишѫ сѧ
оуста похвалы б҃жиѫ҆ ⁘
8b ʼЯко да въспоѫ҆ славѫ твоѫ҆ ⁘
Поѧ҆ще бо вѣр҄нїи не прѣстаѫ҆ть оуже ⁘
8c Весь д҃нь велълѣпотѫ твоѫ҆ ⁘
Въ съ҃[218] вѣкь не прѣстаѐть тварь величѧ-
щи славѫ б҃иѫ҆ ⁘
9a Не ѿвръꙁи мене въ врѣмѧ старости ⁘
Не попоусти ми рече чл҃вкь прити въ съмръ-
ть грѣховнѫѫ҆ ⁘
9b ʼЄгда и҆ꙁ҄немагаѐть крѣпость моа҆ не ѡ҆ста-
ви мене ⁘
Рече чл҃вкь г҃и ѐгда въпадѫ въ грѣхь, и҆ и҆ꙁь-
немагаѐть крѣпость моа҆ д҃шев҄наа҆, не
прѣꙁри мене ⁘
10a ʼЯко рѣшѫ враꙁи мои҆ мнѣ ⁘
Бѣси чл҃вкоу к҄де ѐсть б҃ъ твои҆ · ꙗ҆коже жи-
дове х҃оу рѣшѫ · ѿкѫдоу семоу прѣмѫ-

[218] Вм. Въсъ вѣкь (ὅλον τὸν αἰῶνα).

дрость си ⁘
10b ’Н стрѣгѫщеи҆ д҃шѫ моѫ҆ съвѣщашѫ въкоу-
пѣ ⁘
Їю҆да ꙗ҆ко оученикь и҆ хранитель · съвѣща-
ваа҆ше съ людьми, како и҆ прѣдасть и҆мь ⁘
11a Г҃лѧще б҃ъ ѡ҆ставилъ и҆ е҆сть ⁘
Г҃лахѫ бо жидове ꙗ҆ко врагъ е҆сть б҃ии҆, ꙁане
сѫботѫ раꙁарѣе҆ть ⁘
11b Поженѣте и҆, и҆мѣте и҆, ꙗ҆ко нѣсть и҆ꙁбавь-
лѣѫ҆щаго и҆ ⁘
Послашѫ бо жидове да и҆мѫть и҆, ꙗ҆ко бѣжѫ-
ща, мⷭ҇нѣхѫ бо проста чл҃вка ѧ҆ти ⁘
12a Б҃е мои҆ не оудали сѧ ѿ мене ⁘
Х҃с къ ѡ҆ц҃оу мл҃ить сѧ и҆ꙁⷭ҇вѣщаѫ҆ въчл҃вче-
ние҆ ⁘
12b Б҃е мои҆ въ помощь моѫ҆ вънⷭ҇ми ⁘
Х҃с ѿ лица чл҃вчѣ въпие҆ть ⁘
13a Да постыдѧть сѧ и҆ їщеꙁⷭ҇нѫть ѡ҆клевета-
ѫ҆щеи҆ д҃шѫ моѫ҆ ⁘
Жидовьсти ѡ҆троци ѡ҆клеветаваѫ҆ще
х҃а не прѣстаѫ҆ть · и҆щеꙁⷭ҇нѫшѫ же стоу-
домь · видѣвьше х҃а въскр҃сшаго и҆ꙁъ
мр҃твыхь ⁘
13b ’Ѡдеждѫть же сѧ стоудомь и҆ срамомь и҆-
скѫщеи҆ ꙁла мⷭ҇нѣ ⁘
Свѣдѣтельствовахѫ бо на х҃а лъжѫ, и҆
срамлѣа҆хѫ сѧ ничьсоже и҆стинⷭ҇ноуѫ҆ще ⁘
14 Аꙁъ же вынѫ оупъваѫ҆ на тѧ · и҆ приложѫ
на въсѣкѫ похвалѫ твоѫ҆ ⁘
Х҃с рече къ ѡ҆ц҃оу г҃лѧ, съберѫ чл҃вка, и҆ дамь

ѥмоу оустьваннѣ живота · да хвалитъ и̑ славитъ непрѣстанꙑно бг̑а ·꞉·

15a Оуста моа̑ възвѣстатъ правдж твоѫ̑ ·꞉·

Хва, того бо оуста и̑стинны плъна, и̑ оустнѣ не слъгавꙑшн · нж̑ въсѣ правꙑды и̑сплънь ·꞉·

15b Весь дн̑ь спсѣннѣ твоѥ̑ ·꞉·

Весь бо дн̑ь пропатъ на крт̑ѣ съдѣла спсѣнїѥ̑ улвк̑оѥ̑ ·꞉·

15c Ꙗко не позꙑнахъ книжꙑнника ·꞉·

Не познахъ лжкавьствна̑ и̑же пншатъ невѣрꙑнїи · повелѣваѫ̑тъ же бѣси ·꞉·

16a Въниндж̑ въ силѣ гн̑н ·꞉·

Въниндж̑ реуе вѣрꙑнїи̑ улв̑кь силоѫ̑ гн̑еѫ̑, въ подвигъ вѣрꙑныи̑ ·꞉·

16b Гн̑ помѣнѫ̑ правꙑдж ѥдного тебе ·꞉·

Ѥдноѫ̑ бо бн̑а̑ правды, трѣбоу̑ѫ̑тъ праведнїи̑ ·꞉·

17a Бе̑ мои̑, и̑мьже наоучи мѧ ѿ ю̑ности моѥ̑а̑ ·꞉·

Ѥлнко породивь сѧ крщенне̑мь · и̑ ю̑нъ сы навыкохъ вѣрꙑна̑а̑ ·꞉·

17b Ꙗ до нн̑ѣ възвѣщж̑ оудеса твоа̑ ·꞉·

До вѣка бо вѣроѫ̑ улв̑кь, бн̑ѫ̑ силѫ̑ възвѣщае̑тъ ·꞉·

18a Ꙗ до старости мт̑рьства · бе̑ мои̑ не ѡставн мене ·꞉·

Доѡ̑нꙑдеже (!) бо състарѣѫ̑тъ сѧ вѣцн · вѣрꙑна̑а̑ разорнти сѧ не могѫ̑тъ ·꞉·

18b Доѡ̑ндеже възвѣщж̑ мышцѫ̑ твоѫ̑ родоу̑ въсемоу̑ градѫщомоу̑ ·꞉·

Родоу̑ вѣрꙑномоу̑, снрѣвь людемь и̑же ѿ

ꙗ҆зыкь, доⷩдеже навыкⷭнѫть и҆ снлⷢ мы-
шⷭцⷯ твое҆ⷨ е҆же е҆сть таⷩна ·
19a Снлⷢ твоⷢ и҆ правдⷯ твоⷢ бе҃ до вышⷭнняⷯ ·
Снлⷢ бо хв҃ⷢ и҆ правⷭдⷯ вѣрⷭнїⷩ и҆сповѣдаⷢ-
ть до нб҃сь ·
19b ʾИже сътвори велиⷦьствна҆ бе҃ кⷭто подобє-
нь тебѣ ·
ʾЄлико родоⷭ улвк҃оⷭ подасть бⷭъ, кⷭто тѣ-
мь оⷭподобить сѧ, ли кⷭто доволень и҆спо-
вѣдати ·
20a ʾЄлико ꙗ҆вилⷥ е҆сн мнѣ скрⷯбн многы злы ·
ʾЄлико прⷣслоⷭшанне҆ наведе на улв҃ка ·
раны, ꙗ҆зⷭвы, врѣды ⷭа҆же хс҃ прⷩ҆ть да ѡ҆-
жнветь улв҃кь ·
20b ʾН ѡ҆бращь жнвилⷥ мⷯ е҆сн ·
Пришедь и҆ възискавь погыбⷭшаⷭго · и҆
въведь въ животь ·
20c ʾН ѿ бездень земли древле възⷭведе мⷯ ·
ѿ земнаго житна҆ многостр҃тнаго · е҆же
ꙗ҆ко безⷭдноⷯ прⷣгрѣшенна҆ · ѿ того и҆-
стрⷭгь спс҃е улв҃ка бⷭъ ·
21a Оⷭмножилⷥ е҆сн на мнѣ велиⷦьствна҆
твоꙗ҆ ·
Кⷭто бо снлень и҆сповѣдати велиⷦна҆ бн҃а҆ ·
ꙗ҆же улв҃ка ради сътвори ·
21b ʾН ѡ҆бращь оⷭтѣшилⷥ мⷯ е҆сн · и҆ ѿ бездень
земли паки възⷭведе мⷯ ·
На гнѣвь бо и҆ бне҆нне҆ съгрѣшиша а҆дама
въспри҆ⷩмⷥ понесе · оⷭтѣшенне҆ вѣчь-
ное҆ е҆моⷭ сътвори ·

22a ’Нбо азь и҆сповѣмь сѧ тебѣ въ людехь г҃н · въ съсѫдѣхь пл҃мьскыхь ⁘
Пакы бо чл҃вкь сп҃сень и҆сповѣдае҆ть сѧ въ цр҃кви, та бо е҆сть съсѫдь пл҃мьскы · ꙗ҆ко въ тои҆ съвръшаѫ҆ть сѧ пл҃мьскаа҆ въсѣ ⁘
22b ’Истинѫ твоѫ҆ б҃е · въспоѫ҆ тебѣ въ гѫслехь с҃ты и҆ср҃лвь ⁘
’Истиноѫ҆ бо и҆ въсеѫ҆ д҃шѫ҆ поѧ҆ чл҃вкь не прѣстае҆ть · гѫды гѫслъми д҃ховными · и҆мнже гѫдошѫ пр҃роци и҆ ап҃ли ⁘
23a Възрадоуе҆те сѧ оустнѣ мои҆ е҆гда въспоѫ҆ тебѣ ⁘
Д҃ховноѫ҆ радостнѫ҆ ꙗ҆же веселить на б҃нѧ҆ сѫщаго чл҃вка ⁘
23b ’И д҃ша моа҆ ѧ҆же е҆си и҆зъбавиль ⁘
Паче оустноу бо д҃ша радоуе҆ть сѧ поѫ҆щи ⁘
24a Пакы же и҆ ѧ҆зыкь мои҆ весь д҃нь пооучить сѧ правдѣ твое҆и҆ ⁘
Непрѣстанъно рече не почие҆ть вѣрънїи҆ чловѣкь славѧ б҃а ⁘
24b ’Єгда постыдѧть сѧ и҆ посрамѧть сѧ и҆скѫщеи҆ зла мънѣ ⁘
Жидове҆ приѧ҆сѧ вѣчъныи҆ стоудь · и҆же злаа҆ помыслишѫ на х҃а ⁘
※ въ коне҃ · пл҃мь дв҃двь · въ саломона · въ ※
※ х҃а рече · саломонь бо сказае҆ть сѧ мирь · ※
※ мирь же е҆сть х҃с · пл҃мь · о҃а · ※
1a Б҃е сѫдь твои҆ ц҃рви даждь ⁘
Ѿц҃ь с҃нови, весь бо сѫдь дасть с҃нви · тъ бо грѧдеть сѫдити живымь и҆ мр҃твы҃ ⁘

1b ’Н правꙑдѫ твоѧ̀ с҃нви ц҃рю ⁘
’Ꙗко ц҃рь ѿц҃ь с҃нви дасть правꙑдѫ ⁘
2 Сѫдити людемь твои̑мь въ правꙑдѫ · и̑ нїщимь твои̑мь въ сѫдь ⁘
Людемь вѣрꙑнымь и̑же ѿ ѧ̀зыкь · нїщи бо бѣшѫ б҃гоѵьстие̑мь · симь бо сѫдомꙑ сѫди · въздавь и̑мь сѫдь въ правꙑдѫ ⁘
3 Да прїи̑мѫть горы мирь людїи̑ · и̑ хлъми правꙑдѫ ⁘
Горы сѫть пр҃роци, за высотѫ проповѣдїи̑ · ти же мира провъзꙑгласишѫ въсеи̑ въселенѣи̑ · хлъми же ап҃ли ꙗ̀ко вышьше земнаго житиа̀ · и̑ и̑сплънь правды бышѫ · ѡ̀бое̑ же х҃с е̑сть ⁘
4a Сѫдить нищїи̑мь людъскыи̑мь · и̑ сп҃сеть с҃ны оубогыхь ⁘
Нищїи̑мь ср҃цемь въ людехь · и̑ и̑зꙑволꙑшїмь волꙑное̑ оубожъство · и̑же ѡ̀ставишѫ въсѣ х҃а ради · и̑ їдошѫ по немь ⁘
4b ’Н сꙑмѣрить клеветꙑника ⁘
Диа̀вола, ꙗ̀ко присꙑно ч҃лвка ѡ̀клеветаваѫ̀ща ⁘
5a ’Н прѣбѫдеть съ сл҃нцемь ⁘
Сѫдь и̑ правда х҃ва просвѣщаѫ̀ ꙗ̀ко и̑ сл҃нъце · писано бо е̑сть, и̑ бѫдеть сѫдь е̑го въ свѣть ѧ̀зыкомь ⁘
5b ’Н прѣжде лоуны рода родь ⁘
Сирѣчь, и̑ паче свѣта лоунꙑнаго · сѫдьба б҃иа̀ просвѣщае̑ть въ вѣкь вѣка ⁘
6a Сънидеть ꙗ̀ко и̑ дъждь на роуно ⁘

Хс҃ на дѣвѫѫ̀ безьмлъвⷭ҇но · дъждь бо на роу-
но влънⷭ҇но съходѧ шоума не творить ⁘
6b Ѝ ꙗ҆ко каплѣ каплѧщиа̀ на землѧ ⁘
Ѝ се дв҃ѫ наричеть прр҃очьство · сила бо вы-
шⷭ҇нѣго ѡ҆бьсѣнитⷭ҇ тѧ · е҆же сѫть каплѧ ·
землѧ же гл҃еть тѣло дв҃ыѫ̀ ⁘
7a Въсиа̀е҆ть въ дн҃и е҆го правда ⁘
Ꙗ҆влениѐ хв҃о гл҃еть · и҆мьже сп҃сена бы҃с въ-
сѣка дш҃а ⁘
7b Ѝ множъство мироу дои҆деже ѿи҆меть
сѧ лоуна ⁘
Въ ꙗ҆влениѝ бо е҆го толикь бѫдеть мирь ·
ꙗ҆ко свѣтоу е҆го паче свѣта лоунⷭ҇наго
просвѣщати въсѧ тварь ⁘
8a Ѝ ѡ҆бладае҆ть ѿ морѣ до морѣ ⁘
Гъ҃ рече ѡ҆бладаѫ̀ водами многами, ꙗ҆ко-
же е҆сть писано · сирѣчь ѿ морѣ кр҃щє-
ниа̀ · до морѣ сѣти покаа̀ниа̀ · сими
бо водами потаплѣе҆ть сѧ грѣхь ⁘
8b Ѝ ѿ рѣкы до конⷭ҇ца въселенѣѝ ⁘
Ѿ рѣкы бо ї҆ерⷭ҇даньскыѧ̀ начень сѧ кръ-
щениѐ · прои҆де до конⷭ҇ца въселеныѧ̀ ·
9a Прѣдъ нь припадѫть е҆ѳиѡ҆пѣне ⁘
Прѣдь кр҃щениѐмь бѣси ꙗ҆ко чръни тѣ-
мь бо падошѫ ⁘
9b Ѝ вразн е҆го пръсть полижѫть ⁘
Вразн хв҃и жидове · ꙗ҆коже чл҃вкоу бѣ-
си · и҆же падошѫ падениѐмь чюдномⷭ҇
на земли ⁘
10a Цр҃е тарⷭ҇сїсⷭ҇цїѝ · и҆ ѡ҆тоци дары принесѫ҃т ⁘

Тарꙑсы мѣнить великыѧ̀ ц҃рѧ · е̓сть же ц҃рво
римлѣньско · а ѡ̓тоци, ꙗ̓ко крѣпько хра-
ними моремь · сѫть ц҃ре ап҃ли · ѡ̓стро-
ви же ц҃ркви · ꙗ̓ко оутвръждае̓ми море-
мь кр҃щенна̓ · въ тѣхь бо дарове прино-
сими сѫть б҃гови · наричеть же слово
и̓ влъхвы ⁘
10b Ц҃ре аравьсꙑцїи̓ · и̓ сава дары приведѫть ⁘
Сава ц҃рца саломоноу дары принесе · ꙗ̓ко-
же и̓ ц҃ркви ꙗ̓же ѿ ѧ̓зыкь х҃ви ѡ̓бращъ-
ши сѧ · сава бо ѡ̓бращенне̓ сказае̓ть
сѧ · х҃с же е̓сть мирь ꙗ̓ко саломонь ⁘
11a ʼН поклонѧть сѧ е̓моу въси ц҃ре землъсꙑцїи̓ ⁘
Х҃ви, томоу бо въсѣ ц҃рвна̓ покланѣѫ̓ть сѧ
ꙗ̓ко б҃гоу · и̓ до д҃нешнѣго д҃не и̓ въ вѣкы ⁘
11b Въси ѧ̓зыци поработаѫ̓ть е̓моу ⁘
Х҃оу въсѣ тварь и̓ живѫщеи̓ на неи̓ ⁘
12a ʼЯко и̓зꙑбавиль е̓сть нїща ѿ силꙑна ⁘
Х҃с чл҃вка ѿ дїꙗ̓вола ⁘
12b ʼН оубога е̓моуже не бѣ помощꙑника ⁘
Такожде чл҃вка ꙗ̓ко бесꙑ помощи ⁘
13a Пощѫдить нища и̓ оубога ⁘
Чл҃вка, нищь бо бѣ не и̓мы домоу ц҃ркве ·
оубогь же бѣ не оу, ꙗ̓ды хлѣба таи̓нꙑна-
го · нї пїѧ̓ вина таи̓наго ⁘
13b ʼН д҃шѫ оубогыхь сп҃сеть ⁘
ʼѦзыкы нищи бо бѣхѫ б҃гочъстие̓мь ·
н҃нѣ же богати сѫть и̓ вѣроѫ̓ и̓ блг҃тиѧ̓ ⁘
14a Ѿ лихꙑвы и̓ неправꙑды и̓зꙑбавить д҃шѫ и̓хꙑ ⁘
ʼЯкоже бо зъль заи̓модавець тако лихвѫ

посилаше и҆мь прѣгрѣшенна҆ дїа҆воль · и҆-
зъбавишѫ бо сѧ сп҃сени бл҃гтиѧ҆ ⁘
14b ’Н чъстно и҆мѧ е҆го прѣдъ ними ⁘
Прѣдь ѧ҆зыкы и҆мѧ х҃во · ꙗ҆ко томоу вѣро-
вавьше · и҆ тѣмь сп҃сьше сѧ ⁘
15a ’Н живь бѫдеть и҆ дастъ сѧ е҆моу ѿ злата
аравїи҆ска ⁘
Гл҃ѧть соломоноу книгы · лежить же се
ѡ҆ х҃ѣ · ꙗ҆ко рождъшоу сѧ е҆моу, принесе-
но бы҃ злато · на сконъчѣние҆ вѣкь · ара-
ва бо вечерь сказа҆еть сѧ · е҆же е҆сть конь-
чина ⁘
15b ’Н пом҃лѧть сѧ ѡ҆ немь вынѫ ⁘
Сирѣчь, томоу въси вѣръниї и҆ е҆го · и҆ ѡ҆ то-
мь м҃лѧть сѧ въ вѣкы ⁘
15c Весь д҃нъ благословѧть и҆ ⁘
Сирѣчь непрѣстанъно и҆ вынѫ ⁘
16a Бѫдеть оутвръжденне҆ на земли на връ-
хоу горъ ⁘
Кр҃тъ на връсѣ горы голъгоѳи · ѡ҆ томь бо
оутвръдѣ землѣ ѿ колѣбанна҆ демо-
ньска ⁘
16b Прѣвъзънесеть сѧ паче ливана пл҃о е҆го ⁘
Възънесе бо сѧ паче и҆дольскыхь жрътъвъ,
жрътва ꙗ҆же на кр҃тѣ · ливань бо ска-
за҆еть сѧ жилище и҆дольскоє҆ ⁘
16c ’Н процъвътѫть ѿ града ꙗ҆ко трѣва зе-
мнаа҆ ⁘
Бѣси ꙗ҆ко сѣно неплодно и҆зъгнани бы-
шѫ ѿ цр҃кве · градь бо вѣръными цр҃ъ-

к҃вн҆ е҆сть ·⁘·
17a Бжді҆ и҆мѧ е҆го бл҃вено въ вѣкы ·⁘·
Хво и҆мѧ бл҃вномо въсѣцѣмь дыханне҆м҃ ·⁘·
17b Прѣжде сл҃нца прѣбыва҆ѣть и҆мѧ е҆го ·⁘·
Прѣжде сл҃нца бо и҆ прѣжде въсеж҃ тварь,
бѣше с҃нъ съ ѡ҆ц҃емь, ꙗ҆ко свѣтъ и҆-свѣта ·⁘·
17c ҆Н възъбл҃вѧть сѧ ѡ҆ немь въсѣ колѣна
зємьска҆а ·⁘·
҆Ѡ и҆менн їс҃с҃вѣ с҃тыть сѧ родъ улв҃ꙋкы на
зємли ·⁘·
17d Всн ѧ҆зыцн оубл҃ажѧть и҆ ·⁘·
҆Ѡ томь бо блажѧть сѧ въсн вѣровавъ-
шеи҆ въ х҃а ·⁘·
18 Бл҃вень г҃ъ бг҃ъ и҆ср҃лвь творѧи҆ чюдеса є҆-
диньı ·⁘·
Въсѣ бо тварь бл҃вить ба҃ · зане пом҃ло-
ва въсѣчъска҆а слоѧ҃ велне҆ѧ҃ ·⁘·
19a ҆Н бл҃вено и҆мѧ славы е҆го въ вк҃ы и҆ въ вѣ-
кь вѣкоꙋ ·⁘·
҆Нбо бл҃вено по и҆стинѣ и҆мѧ х҃во ѡ҃ вѣ-
ка и҆ въ вѣкы ·⁘·
19b ҆Нсплънї сѧ славы е҆го въсѣ зємѣ · бжде-
ть и҆ бждеть ·⁘· слава ·⁘·
҆Нсплънн сѧ въсѣка тварь вѣроѧ҃ сла-
вы х҃вы до вѣка ·⁘·
※ конꙋѣшѧ сѧ пѣс҃нн дв҃двы · с҃на и҆е҆- ※
※ сеѡ҆ва · пл҃мь асафовь · ов҃ · кон҃ꙋѣ бо ※
※ сѧ прр҃оуьство г҃латн ѡ҆ х҃тѣ · нѫ ѡ҆ бе- ※
※ закон҃нѣа҆мь съборнцн · на на слово ·※
※ асафь бо съборнце сказа҆ѣть сѧ ·⁘· ※

1 Коль бл҃гь б҃ъ и҆срл҃вь правымь срⷣцемь ⁘
Ѥгда бо прави бѣшѫ людне҆ жидовьсьцїи҆ · многа блага подасть и҆мь ꙗ҆ко любимомь ⁘
2a Мнѣ же мала не подьвижасте сѧ ноѕѣ ⁘
Сънь҆мищоу, сирѣчь людїи҆ · подвижашѫ бо сѧ съмѧтенне҆мь лютомь · сирѣчь не хоудомь ⁘
2b Мала не пролиꙗ҆шѫ сѧ стопы моѧ҆ ⁘
Оуклони бо сѧ сънь҆мище ѿ пѫти праведнаго, не вѣровавь б҃гоу ⁘
3a Ꙗ҆ко въѕдревновахь на беѕакониѧ҆ ⁘
Въѕдревновавь бѣсомь сънь҆мище ⁘
3b Мирь грѣшь҆никомь видѧ ⁘
Ѕрѧ бо бѣсь радоуѫ҆щь сѧ жрътвамь · оуподоби сѧ и҆мь ⁘
4a Ꙗ҆ко нѣсть въсклоненна҆ въ съмр҃ти и҆хь ⁘
Не могѫть бо въстати жидове, падьше, паденне҆мь дивьнымь ⁘
4b Н҆ оутвръжденне҆ въ ранѣ и҆хь ⁘
Оутвръдї бо сѧ е҆же на нѧ прѣщенне҆ · ꙋранѣе҆момь и҆мь гее҆нѫ
5 Въ троудѣхь чл҃вчьскыхь не сѫть · и҆ съ чл҃вкы не прие҆млѧть рань ⁘
Не съдѣлашѫ бо вѣрьныи҆хь чл҃вкь дѣла · нѫ бѣсъское҆ · сего ради члвⷭ҇коу м҃чениоу не сподобѧть сѧ · нѫ паче чл҃вка нестръпимѡ ⁘
6a Сего ради оудръжа ѫ҆ гръдыни до конь҆ца ⁘
Не ѡ҆слабишѫ бо до конь҆ца съдѣа҆ти бе-

законна̀ своего̀ ·⁘

6b ᾽Ѡдѣ̀ашѧ сѧ непрaв᾽дожѧ своѐжѧ и неѹ҃стнжѧ своѐжѧ ·⁘

Непрaв᾽дожѧ бо своѧ (!) ѝ неѹ҃стнжѧ ѐже сѣдѣ̀ашѧ на ба̄ ·⁘

7a ᾽Изндеть ꙗ̀ко ѝс тоука непрaв᾽да ѝхь ·⁘

Сѣврѣшена, снрѣ҃ть тоуу᾽на · ѿ̄ сѫроднà бо ѧ̀ сѣдѣ̀ашѧ ѝ ѿ̄ дшѧ ·⁘

7b Прѣ҃нджть въ любᲂ᾽вы ср̥̀цоу ·⁘

Послѣдовавьше ср̥̀цоу ѝ злаà съвѣщав᾽ш҃є[219] ·⁘

8a Помыслншѧ ѝ глашѧ въ злобѣ ·⁘

Помыслившеше злоб᾽наà въз᾽глашѧ на ба̄ ·⁘

8b Непрaвдѫ въ высотѫ глашѧ ·⁘

Хоуловавьше на ба̄ ѝ рек᾽ше бѣсь ѝмашн ·⁘

9a Положншѧ на небо оуста своà ·⁘

Тол᾽мн въз᾽нѣсѧ влас᾽внмнѧ̀, ꙗ̀ко ѝ на само смѣтн небо ·⁘

9b ᾽Н ѧ̀зыкь ѝхь прѣ҃нде по земли ·⁘

На земн бо сѫще жндове · небс̄ныхь сѧзаѧ̀хѫ сѧ ·⁘

10a Сего ради ѿбратѧть сѧ люднѐ моѝ само ·⁘

Ѹнн̀ люднѐ жндовьстнн̀ · само, камо · въ безоумнѐ своѐ · ꙗ̀ко ѝ песь на своѧ̀ блъвотнны ·⁘

10b ᾽Н дъннѐ ѝсплънь ѿбрѫщѧть сѧ въ нн̑ ·⁘

᾽Исплънѧть бо сѧ днѐ люти на ннхь · ѝже мѫунти ѧ̀ нау᾽нѧть въ вѣкы ·⁘

11a ᾽Н рѣшѧ како оувѣдѣ бъ ·⁘

Проста бо мнѣхѫ улвка хоулнмаго ѝмн · ѝ двлѣ̀ахѫ сѧ, како разоумѣва-

[219] Надредното є е обърнато наляво – э.

аше помышленнѐмь и҆хь ⁘
11b ’Н аще ѐсть разоумь въ вышⷭ҇нїи҆мь ⁘
Гл҃ахѫ бо ѿкѫдоу сѐмоу прѣмѫдрость сн҃ ⁘
12 Се си грѣшⷭ҇ници гобⷭ҇зоуѫщеи҆ · въ в҃кы
оудръжашѫ бг҃атьство своѐ ⁘
Жидове ни ѐдинь бо ѧ҆зыкь бг҃ать бѣше
тако на земли · и҆ разоумⷭ҇нымь и҆ чю-
въстъвнымь богатъствомь · дарь-
ми и҆ блг҃тⷭ҇ми бж҃ии҆ · и҆ли ѐже нарица-
ти сѧ родоу бн҃ю ⁘
13 ’Н рѣхь оубо въсоуѐ ѡ҆правⷭ҇дихь срⷣце моѐ ·
и҆ оумыхь въ неповинⷭ҇ныхь рѫцѣ мои҆ ⁘
Прр҃окь ѿрицаѐть сѧ гл҃ѧ · оу҆бо въсоуѐ пра-
вⷭ҇дѫ гонѧ · грѣшⷭ҇ници же гобⷭ҇зоуѫть ·
нарицаѐть же жиды · ꙗ҆ко мъзды ѿ не-
правⷭ҇ды въземлѧще ⁘
14a ’Н быхь тепень весь дн҃ь ⁘
Постомь и҆ въздръжаниѐмь и҆ бъдѣниѐ-
мь · и҆ въсѣцѣмь ѡ҆злобленнѐмь · б҃а
ради ⁘
14b ’Н ѡ҆бличникь мои҆ на оутриа҆ ⁘
На оутриа҆ бо бывьшоу въскрс҃енноу хв҃оу,
немощь жидовьска ѡ҆бличи сѧ ⁘
15a Аще гл҃аа҆хь повѣмь тако ⁘
Гл҃аа҆ше бо сп҃сь повѣдатї и҆мь величъ-
ствиа҆ црⷭ҇виа҆ небс҃наа҆го · ти же ѡ҆слꙋ-
шиви бышѫ невѣриѐмь ⁘
15b Се родъ сн҃вь твои҆хь ѐмоуже ѡ҆бѣщахⷭ҇ сѧ ⁘
’Ꙗко родь бн҃и҆ сѫще неразоумни бышѫ ·
сирѣчь ѡ҆слоушиви · ꙗ҆коже ѐсть пи-

сано, ѡ҆слоу҃шнваа҆ нꙋ҆деа҆ ⁘
16 ᾽Н непⷦщеваxѣ разоумѣтн · се троудь е҆сть
прѣдъ мноѫ҆ ⁘
Проповѣдаxѣ реуе гⷭ҃ъ ꙗ҆ко ѿвръгѫтъ сѧ ме-
не жндове · и҆ троудь на мѧ сътворѧтъ ·
безⷦвѣрнѣмь и҆ безоумнѣмь нꙋ҆хъ ⁘
17a Доꙋ҆деже въннджь въ свѣтнло бⷪжнѣ ⁘
Доꙋ҆деже въ ѡ҆ꙋ҃ѣ нѣдра въведѫ҆ улⷪвка ⁘
17b ᾽Н разоумѣѫ҆ въ послѣднѣа҆ нꙋ҆хъ ⁘
Внждѫ҆ реуе конⷦуннꙑ нꙋ҆хъ · покаѫ҆тⷦ ли сѧ
и҆ли прѣбѫ҆дѫтъ въ невѣрнꙋ҆ ⁘
18a ᾽Ѡбаче за лъщенна҆ нꙋ҆хъ положилъ и҆мь е҆сн
злаа҆ ⁘
᾽Ѡбаче лъстн плънн сѫще не покаа҆шѧ сѧ ·
и҆ положи ѧ҆ бⷪъ на мѫкѫ ⁘
18b Низⷦложнль ѧ҆ е҆сн вънегда разⷦгръдѣшѫ ⁘
Вънегда бо възⷦнѣсѧ сѧ жндове грѣдыне-
ѫ҆ · падѫ паденнѣмь лютомь ⁘
19a Како бышѫ въ запоустѣннѣ вънезаа҆пѫ ⁘
Како вънезаа҆пѫ поуста бы҃ цр҃квн нхъ ·
и҆ страна, и҆ самн ⁘
19b ᾽Нсконⷦуѣшѫ сѧ, погыбѫ за беззаконнѣ своѣ ⁘
Беззаконовашѫ бо на бⷪа въѡ҆ржжьше сѧ ·
и҆ погыбѫ ꙗ҆ко не бытн и҆мь ⁘
20a ᾽Ꙗ҆ко сънне҆ въстаѫ҆щаго ⁘
Скорѣѣ҆ сънна҆ забъвенн бышѫ ⁘
20b Гⷭ҃н въ градѣ твоѣмь и҆конѫ нꙋ҆хъ оуннун-
жншн ⁘
᾽Н въ ннжⷦннмь ꙗ҆ко ѡ҆поустѣ · и҆ въ вышⷦ-
ннмь и҆ерл҃мѣ · ꙗ҆ко нѣсть и҆мь мѣста тⷭ҇ ⁘

[220] В горното поле – · к҃ ·

21 ʾЯко разъгорѣ сѧ срⷣце моѥ · и ѧтроба моа изъ-
мѣни сѧ ⁘
Людїи жидовьскь, ꙗко ѿнѫдь прѣложи-
шѫ сѧ на зло · срⷣце бо бн҃е и ѧтроба, ꙗко
родь бн҃и · и людиѥ бн҃и бѣшѫ иногда ⁘
22a ʾН азь оуничижены не разоумѣхь ⁘
Не мнѣшѫ бо людиѥ жидовъсцїи · ꙗко ѿ-
риновени имѧть быти ѿ блгⷣти бн҃ѧ ⁘
22b ʾЯко скоть быхь оу тебе ⁘
Ѿ б҃а жидове · безоумно ѿстѫплъше ⁘
23a ʾН азь вынѫ оупъваѫ на тѧ ⁘
Не разлѫчи бо сѧ б҃ъ ѿ нихь николиже ⁘
23b Дръжалъ ѥси рѫкѫ деснѫѫ моѫ ⁘
ʾЯко бо ѿц҃ь чѧдо дръжить и наставлѣѥ-
ть · тако дръжавь б҃ъ исрл҃ѣ настави ⁘
24 ʾН свѣтомь твоимь наставиль мѧ ѥси ·
и съ славоѫ приѧть мѧ ⁘
Не би бо наставлѣль б҃ъ исрл҃ѣ · аще не
би съвѣщаль · изъбра бо и б҃ъ себѣ сла-
въна · ти же ѿвръгѫ сѧ ѥго ⁘
25a Чьто бо ми ѥсть на небеси ⁘
Хоуливи сѫще людиѥ жидовьсъцїи · ѿ-
рицаѫть сѧ небс҃ныхь благь · ꙗкоже
и х҃а ѿвръгьше сѧ ѿметаниѥмь ⁘
25b ʾН ѿ тебе чъсо въсхотѣхь на земли ⁘
Толицѣхь бо благь насладивь сѧ чл҃вкь ·
невъзблгⷣтень бы҃с ѿвръгь сѧ ⁘
25c ʾНщезе срⷣце моѥ и плъть моꙗ ⁘
Х҃с ѡ жидохь гл҃еть, ꙗко ѡ ѧжикахь · ꙗ-
ко ищезѫ ѿ него ⁘

[221] В горното поле – · к҃а ·

26 Бг҃ъ срⷣца моего · и҆ чѧсть моа҆ бг҃ъ въ вк҃ы ⁘
Вѣрⷭ҇нїи҆ людие҆ провъзьглашаѫ҆ть · ꙗ҆ко
и҆ срⷣца и҆хь бг҃ъ и҆ чѧсти и҆хь бг҃ъ · ꙗ҆ко тѣ-
ломь и҆ кръвиѧ҆ хв҃оѫ҆ питае҆ми ⁘
27a Ꙗ҆ко се оудалѣѫ҆щеи҆ сѧ ѿ тебе погыбⷭ҇нѫ҇т ⁘
Жидове оудальше сѧ ѿ ба҃ погыбошѫ ⁘
27b Потрѣбиль е҆си въсѣкого любы дѣѫ҆ща-
го ѿ тебе ⁘
Ѿстѫпишѫ бо ѿ ба҃ жидове · и҆ їдоломь
поклонишѫ сѧ · е҆же е҆сть велие҆ любо-
дѣа҆ние҆ ѿстѫпити ѿ ба҃ ⁘
28a Мⷭ҇нѣ же прилѣплѣти сѧ бз҃ѣ добро е҆сть ⁘
Ꙗ҆же ѿ ѧ҆зыкь людие҆ · прилѣплъше сѧ
вѣрѣ и҆ любьви бн҃и҆ ⁘
28b Полагати на га҃ оупъвание҆ мое҆ ⁘
Кое҆ бо и҆но спс҃ение҆ чл҃вкоу, нѫ е҆же оупъва-
ти на га҃ ⁘
28c Да и҆сповѣмь въсѧ хвалы твоѫ҆ · въ вра-
тѣхь дъщере сиѡ҆новы ⁘
Вѣрⷭ҇ныи҆ бо чл҃вкь, не прѣстае҆ть вынѫ и҆-
сповѣдаѫ҆, хвалѧ црк҃ви бн҃и҆ · сиѡ҆нь
бо црк҃ви е҆сть ⁘
※ разоумь асафовь · зⷭ҇де прр҃оучъство ※
※ сказае҆ть · како съгрѣши сънемь · ※
※ жидовьскы · и҆ како възⷭ҇двигѫ рѫ- ※
※ кы на ба҃ · и҆ колика зла приѧ҆шѫ · по- ※
※ вое҆ва на врагы ⁘ плⷭ҇мь · ог҃ ⁘ ※
1a Въскѫѫ҆ бе҃ ѿринѫ ны до коньца ⁘
Съ гл҃сь кръвомѧтьнаго събора ⁘
1b Разⷭ҇гнѣва сѧ ꙗ҆рость твоа҆ на ѡ҆вⷭ҇цѧ

пажити твоеѫ ⁘
Законопрѣстѫпление, въздрасте гнѣ-
вь б҃ии на нихь ⁘
2a Помѣни сънемь твои иже стѧжа исъ-
пръва ⁘
Помѣни г҃и рече · ꙗко пръвородни людї-
е твои мы · и прѣданїи быхомь въ
рѫкы врагь безаконень ⁘
2b Избавилъ еси жезлъ достоаниꙗ твоего ⁘
Ꙗко жезлъ бо изъбрань сы сънемь н҃нѣ ·
ѿвръжень бы҃с за безъвѣрие ⁘
2c Гора сїѡнь сї, въ нѧже въселиль сѧ еси ⁘
Въ цр҃кви бо рече въселѣаше сѧ слава тво-[222]
ꙗ · то како н҃нѣ ѡскъвръне ⁘
3a Възъдвигни рѫцѣ твои на гръдынѧ и-
хь до коньца ⁘
Бѣсовь и врагь х҃вь ⁘
3b Елико лѫкавнова врагь ѡ ст҃ѣамь
твоемь ⁘
На х҃а диаволь въѡрѫжъ сѧ ⁘
4a Н въсхвалишѫ сѧ ненавидѧщеи тебе ·
посрѣдѣ праздника твоего ⁘
Идеже бо праздникы и сѫботы по законоу
творѣахѫ · ѡгнемь изъгорѣшѫ и конь-
чѣшѫ сѧ ⁘
4b Положишѫ знаменна своꙗ знаменниꙗ
и не познашѫ ⁘
Въсѣ бо елико сътвори б҃ъ знаменна съ
ними · ни въ чтоже положишѫ позъна-
вьше силы ихь ⁘

[222] тв лигатура.

5 Ꙗко въ исходѣ прѣвыше · ꙗко въ дѫбравѣ
дрѣвѣнѣ секырами расѣкошѫ 6a дъвери
его ⁘
Ꙗкоже въ исходѣ люди многы въ лѣсѣ мн҃-
зѣ сѣкомое дрѣво · тако д҃вери цр҃квны-
ѧ расѣкошѫ ратнїи · и бышѫ попра-
нию ⁘
6b Въкоупѣ сѣчивомь и ѡскръдомь разь-
дроушишѫ и ⁘
Не тъкъмо бо двери, нѫ и връхь и стѣны
разоришѫ[223] ⁘
7a Въжегошѫ ѡгнемь с҃тило твое ⁘
Иждегошѫ бо и землѧ, и трапезѫ хлѣбънѫ-
ѫ, и хероувима · и въсе еже бѣ имь с҃то ⁘
7b Въ земли ѡсквръннишѫ село имене твоего[224] ⁘
И сами кънигы повръгьше на земли, по-
прашѫ оуничижившьше ⁘
8a Рѣшѫ въ срдци своемь ѧжикы ихь въ-
коупѣ ⁘
Въси странъни законоу и вразн · ꙗко ѧ-
жикы иногл҃сно помыслъше въ срдци
съвѣщашѫ погоубити с҃тынѧ ихь ⁘
8b Придѣте и да оуставимь въсѧ празь-
дъникы б҃нѧ ѿ землѧ ⁘
Жидовьскыѧ, оуставишѫ бо ѧ ратънїи ·
послабивьшоу б҃гоу · ꙗко не съ б҃гочъ-
стиемь бываахѫ ⁘
9a Знаменїи н҃шихь не вїдѣхомь ⁘
Жидове г҃лѧть · ничъсоже ѿбычъныхь (!)
знаменїи ѧже творѣаше въ нась ви-

[223] Не тъкъмо ... разоришѫ тълкуване към целия стих 6.
[224] тв лигатура.

дѣхомь ⁘
9b Нѣсть кꙿ томоу пр҃рока и҆ нась не познае҆-
ть потомь ⁘
Ꙋ҆сконьчѣшѫ бо сѧ ѧ҆зыци и҆ пр҃роци · и҆
мы забъвени быхомь ѿ б҃а ⁘
10a Доколѣ г҃и поносить врагь ⁘
По запоустѣнїи҆ бо и҆ерⷭ҇лмьсꙿцѣ · позꙿна-
шѫ б҃а · и҆ въси бѣхѫ припадаѫ҆ще б҃оу ⁘
10b Раздражае҆ть противꙿны и҆мѧ твое҆ до
коньца ⁘
Поносѧть рече вразн б҃гоу ⁘
11 Въскѫѫ҆ възꙿвращае҆ши рѫкѫ твоѫ҆ · и҆
десницѫ твоѫ҆ ѿ срѣды нѣдръ твои҆-
хь до коньца ⁘
Рѣшѫ людие҆ жидовьсꙿцїи҆ · ѿѧ҆ть ѿ на-
сь рѫкѫ твоѫ҆ · и҆ ѡ҆ставиль ны е҆си до ко-
ньца · и҆ оудоблѣшѫ нами вразн н҃ши ⁘
12a Б҃гъ же ц҃ръ нашь прѣжде вѣкь ⁘
Ѧ҆зыкь, проповѣдѣа҆ше бо б҃ъ възꙿвраще-
ние҆ и҆хь ⁘
12b Съдѣла сп҃сение҆ посрѣдѣ землѧ ⁘
Крⷭ҇та наричеть · понеже срѣдѣ земѧ въ-
дрѫжень быⷭ҇ · тѣмь же сп҃сение҆ родоу
чл҃вчъскомоу быⷭ҇ ⁘
13a Ты оутвръди силоѫ҆ твое҆ѫ҆ море ⁘
Ꙋ҆ чювъстъвꙿное҆ оубо великое҆, нѫ паче
оубо кр҃щенна҆ · ꙗ҆ко крѣпько и҆ твръ-
до сѫще · се бо потаплѣе҆ть грѣхы ⁘
13b Ты съкроушилъ е҆си главы зꙿмие҆мь въ
водѣ ⁘

Бѣсомь въ кр҃щенїи · не оубо[225] ѿсѣчены
бышѫ ⁘
14a Ты стлъче главѫ зъмиевѫ ⁘
Дїаволѧ · многоглавень бо ꙗко разоу-
мень и многомыслень · нѫ и ты ѿрѫ-
блены бышѫ кр҃щениемь ⁘
14b Далъ еси брашьно людемь еѳиѡпомь ⁘
Ѧзыкомь ꙗко смѣреномь · еѳиѡпи бо
смѣрени сказаѫть сѧ · ѧзыци бо вѣ-
ровавьше поꙗсѧ его · сирѣчь растли-
шѫ и ⁘
15a Ты растръже истоучникы и потокы ⁘
Сирѣчь, прѣтръже истоучникы грѣхо-
вьныѧ · и рѣкы ѧже състави зима, и-
дольскыѧ лъсти ⁘
15b Ты исѫчи рѣкы еѳамь
Ты рече прѣсоуши рѣкы кръве жрътъвь ·
еѳамь бо сказаеть сѧ кръвь · сказаеть
же сѧ и кѫпиньство, еже есть тръновь-
наа вещь идольскаа ⁘
16a Твои есть д҃нь и твоа есть нощь ⁘
Д҃нь въскр҃шениꙗ · а нощь мѫкы · ѡбо-
е бо въсхотѣвь прѣведе ⁘
16b Ты съвръши зорѧ и сл҃нце ⁘
Бывьшаа въ мѫкѫ х҃вѫ · зорѧ и тъмѫ ·
и пакы сл҃нце сиаѫще ⁘
17a Ты сътвори въсѧ прѣдѣлы земли ⁘
Веснѫ и лѣто · и есень и зимѫ · си бо б҃го-
мь оучинена сѫть · си разоумѣѫть сѧ
и потомь ⁘

[225] Вм. тоу бо (ἐκεῖ γάρ).

17b Лѣто и҆ веснѫ ты създа ⁘
Сирѣчь ты е҆си нарекль · жѫтва бо конь-
чина е҆сть · веснѫ же гл҃еть бѫдѫщаго
вѣка · ꙗ҆ко свѣтла ꙗ҆ко весела · ꙗ҆ко ѿ
вна҆лицѫ велиѫ҆ тишинѫ ⁘
18a Помѣни сего ⁘
Дн҃е ѡ҆ного помѣнѫвь, помл҃оуи҆ въсѧ
тварь и҆ члвчⷭ҇кы родь ⁘
18b Врагь поноси гв҃и ⁘
Дїꙗ҆воль жидьми хв҃и ⁘
18c ’Н людие҆ безоумни раздражишѫ и҆мѧ
твое҆ ⁘
Людие҆ жидовьсьци гл҃ѧще, мы не и҆ма-
мы цр҃ѣ нѫ кесарѣ ⁘
19a Не прѣдаждь звѣремь дш҃ѫ и҆сповѣда-
ѫ҆щѫѫ҆ сѧ тебѣ ⁘
Людъскыѫ҆ дш҃ѫ не ѡ҆стави бѣсомь · ꙗ҆-
ко мѫчимѣмь быти ѿ нихь ⁘
19b Дш҃ѫ оубг҃ыхь твои҆хь не забѫди до конь-
ца ⁘
Оубози бо, бг҃оучъстие҆мь бѣшѫ ѧ҆зыци ·
тѣмь сътвори бг҃ъ ѧ҆зыкы люди и҆зрѧ-
дьны, блг҃ооугодны себѣ ⁘
20a Призри на завѣть твои҆ ⁘
Вниждь люди твоѫ҆ къ нимьже постави
завѣть свои҆ ѿц҃ъ и҆хь · како забывъ-
ше ѿвръгѫ сѧ ⁘
20b ’Ꙗко наплънишѫ сѧ ѡ҆мраченїи҆ земли
домовь неправедень ⁘
’Ѡмрачишѫ сѧ е҆ретичъсьции҆ ѡ҆трѡ҆ци,[226]

[226] тр лигатура.

и҆ е҆линьсъцни҆ · и҆ създашѫ себѣ ц҃рковь безаконъно ⁘

21a Да възъвратить сѧ съмѣрень и҆ срамень ⁘

Прѣносно слово · да възвратить сѧ рече дїꙗ҆воль смѣрень и҆ посрамень ѡ҆ нихьже начѧть ⁘

21b Нищь и҆ оубогь въсъхвалите и҆мѧ твое҆ ⁘

Х҃с, ѡ҆бое҆ бо прнѧ҆ть · тъ̀ бо славить по и҆стинѣ и҆мѧ ѡ҆ч҃е · прославихь рече и҆ пакы прославлѧ и҆ ⁘

22a Въскр҃сни б҃е сѫди прѧ твоѫ҆ ⁘

Г҃леть оубо свое҆ въскр҃сение҆ · и҆мьже ѡ҆сѫдишѫ сѧ жидове · г҃леть же и҆ бѫдѫщии҆ сѫдь въсемирьныи҆ ⁘

22b Помѣни поношение҆ твое҆, е҆же е҆сть ѿ безоумна весь д҃нъ ⁘

Тъгда бо помѣнеть б҃ъ жиды · како безоумие҆мь понашаа҆хѫ х҃ви на кръстѣ въ д҃нъ мѫкы ⁘

23a Не забѫди г҃лса мл҃итъвникь твои҆хь ⁘

Тъгда, е҆гда хощеши въздати комоуждо · тъгда славѧщѫѫ҆ тѧ помѣни · и҆ постави и҆мь, мъздѫ ꙗ҆ко милостивь ⁘

23b Гръдыни ненавидѧщии҆хь тѧ възїде вынѫ ⁘ слава ⁘

Тъгда бо оувѣдѧть гръдї-и҆-хоулъницї, чъто сѫть · не прѣстаѫ҆ть бо николиже власъвимисаѫ҆ще ⁘

※ въ коне҃ не и҆стли · асафовь пл҃мь пѣ- ※

※ сни · къ съньмищоу слово · асафь бо ※
※ съньмище сказаѐть сѧ · ꙗ҆ко рече до ※
※ коньца не растлѣшѫ · ѿ нихь бо ап҃ли ※
※ и҆ їни мнози · пл҃мь · о҃д ⁘ ※

2a Ѝсповѣмь сѧ тебѣ б҃е · и҆сповѣмь сѧ тебѣ ⁘
Вѣрꙑнїи҆ и҆сповѣдаѫ҆ть сѧ б҃гови · ѡ҆ въ-
сѣхь чюдесехь ꙗ҆же сътвори и҆мь ⁘
2b Ѝ призовемь и҆мѧ твоѐ ⁘
Приложити бо къ хвалѣ тъщѫть сѧ прї-
сно праведнии҆ ⁘
2c Повѣмь въсѣ чюдеса твоꙗ҆ ⁘
Пр҃рокь ѿ лица чл҃вчѣ похвалѣѐть б҃а ⁘
3 Єгда прии҆мѫ врѣмѧ · азь правоти
сѫждѫ ⁘
Б҃гь рече, ѐгда настанеть врѣмѧ сѫда ·
тъгда правь бѫдеть сѫдь мои҆ ⁘
4a Растаа҆ сѧ землѣ и҆ въси живѫщеи҆ на неї ⁘
Ѿ страха славы ѐго · ѐгда въстанеть сѫ-
дити земли разоумнѣи҆ ⁘
4b Азь оутвръдихь стлъпы ѐѧ҆ ⁘
Ап҃лы г҃леть · стлъпы бо ѧ҆ кꙑнигы нари-
чѧть · ꙗ҆ко срѣдѣ н҃бсе и҆ землѧ, носѧ-
щѫ и҆ ѡ҆бꙑносѧщѫ бл҃гть проповѣдь-
нѫѫ҆ · сѫть же нераздроушими ⁘
5a Рѣхь законопрѣстѫпꙑникомь не прѣ-
стѫпаи҆те закона ⁘
Ап҃ли бо оуставишѫ безаконнѐ ѿ въсе-
ѧ҆ землѧ проповѣднѧ҆ ⁘
5b Ѝ съгрѣшаѫ҆щимь не възꙑносите рога ⁘
Въсѧ бо наоучишѫ смѣрѣти сѧ, а не

высити сѧ, силоѫ҆, и҆ б҃гатъствие҆мь · ро-
гъ бо сила сказае҆ть сѧ ⁘
6a Не възⷣдвижите на высотѫ рога вашего ⁘
Не дръзаи҆те, сирѣчь крѣпостиѫ҆ вашеѫ҆
на бога ⁘
6b ’Н не г҃лите на б҃га неправьды ⁘
Хоулѧще гръдынеѫ҆ х҃а ⁘
7 ’Ꙗко ни ѿ и҆сходь · ни ѿ западь · ни ѿ поу-
сть горь ⁘
Ни ѿ въстокь бо, ни ѿ западь, ни ѿ горь
грѧдеть сѫдь · нѫ ѿ б҃а е҆диного, ꙗ҆ко
праведно сѫдѧщоу ⁘
8a ’Ꙗко б҃ъ сѫди е҆сть ⁘
Тъ бо е҆динь е҆сть сѫди въсѣмь ⁘
8b Сего сⷣмѣрѣе҆ть · а сего възⷣносить ⁘
На сѫдѣ, грѣшⷣныѫ҆ сⷣмѣрѣе҆ть · ꙗ҆ко
не покаа҆вьшѫ сѧ · а праведⷣныѫ҆ въ-
зⷣносить · ꙗ҆ко добрѣ живьшѫ · разоу-
мѣи҆ же, сⷣмѣрити дїꙗ҆вола · а възно-
сити чл҃вка ⁘
9a ’Ꙗко чѣша въ рѫцѣ г҃ни, вина нераство-
рена · и҆сплънь растворенна҆ ⁘
Дїꙗ҆вола г҃леть, и҆сплънь сѫща славы б҃и-
ѧ҆ · растворенна҆ же, ꙗ҆ко растворена,
арх҃гг҃льскаа҆го сана · сирѣчь съвъкоу-
плена ⁘
9b ’Н оуклони ѿ сеѫ҆ въ ѡ҆нѫ ⁘
Гръдынеѫ҆ и҆ величѣние҆мь, прѣложи сѧ
ѿ арⷣх҃гг҃льства, на дїꙗ҆вольство ⁘
9c ’Ѡбаче дрождиѧ҆ е҆го не и҆скыдашѫ сѧ ⁘

Дрождыѧ̀ бо е҆го прѣбышѫ ꙗ҆ко непотрѣ-[227]
бⷭ҇ны, и҆ до д҃неш҇нѣго д҃не · прѣвраща-
ѫ̀ще въсѧ ⁘
9d ʼНсⷭ҇пиѫ̀ть въси грѣшⷭ҇ный ꙁемли ⁘
ʼЄлико воли е҆го послѣдоуѫ̀ть · ти бо пи-
ѧ̀ть того гръдынѧ · ѡ҆ томь бо писа-
но е҆сть · горе, напаꙗ̀ѧ̀щомоу и҆скръ-
нѣго свое҆го, прѣвращенне҆мь мѫть-
нымь ⁘
10a Аꙁъ же въꙁдрадоуѫ̀ сѧ въ в҃кы · въспоѫ̀ б҃гꙋ
и҆ꙗ҆ковлю ⁘
Вѣрⷭ҇ный на б҃нѧ̀ чл҃вкь · радоуе҆ть сѧ ѡ҆
б҃ꙁѣ · и҆ пое҆ть б҃гоу · ї҆ꙗ҆ковь бо съ҃, раꙁоу-
мѣвае҆ть сѧ[228] х҃с ⁘
10b ʼН въсѧ рогы грѣшⷭ҇никь сломлѧ ⁘
Крѣпость демоньскѫѫ̀ · рогь бо крѣпо-
сть раꙁоумѣвае҆ть сѧ · въсѧ бо крѣ-
пость погоубишѫ бѣси · ѿ пришє-
ствиа̀ х҃ва ⁘
10c ʼН въꙁнесеть сѧ рогь праведнаго ⁘
Х҃ва сила е҆же е҆сть кр҃ть · рогь бо непобѣ-
димь праведⷭ҇никомь е҆сть кр҃ть ⁘
※ въ коне҃ · въ пѣснехь · пл҃мь асафовь ⁘ ※
※ пѣсни къ асирии̇ (!) · съвръшенне҆ бѫде- ※
※ ть рече пѣсни (!) х҃вь · вѣровавьшимь ※
※ ѿ съньма · асафь бо съньмище · а а- ※
※ сѵри-и҆-справлѣѫ̀ сказае҆ть сѧ · е҆сть ※
※ же х҃с исправлѣѫ̀ въсѣ пл҃мь · о҃е · ※
2a Ꙁнае҆мь въ ї҆ю҆деи̇ б҃ъ ⁘
Въ и҆сповѣдаѫ̀щї҆и҆хь сѧ · ї҆ю҆деа̀ бо

[227] тр лигатура.
[228] Вм. съраꙁоумѣвае҆ть сѧ.

ѝсповѣданиѐ сказаѐть сѧ · г҃леть же ѝ
плътъскоѐ пришествиѐ, ꙗ҆ко въ їю҆дє-
ѝ ꙗ҆ви сѧ ⁘
2b Въ ѝср҃ли велиѐ ѝмѧ ѐго ⁘
Въ людехь вѣрꙑныхь ѝже ѿ ѧ҆зыкь · ѝ-
ср҃ль бо зрѧ г҃а сказаѐть сѧ · вѣрꙑнїѝ же
людиѐ зрѧть г҃а присно ⁘
3a ’Н бы҃с въ мирѣ мѣсто ѐго ⁘
Х҃во въскр҃сениѐ, ѝ вѣрꙑнїѝхь людїѝ мѣ-
сто ⁘ на немьже наре (!) сѧ мирь ѝ радостꙑ ⁘
3b ’Н жилище ѐго въ сиѡ҆нѣ ⁘
Въ цр҃кви б҃ии ⁘
4a Тоу съкроуши крѣпости лѫкь ⁘
Лѫкы[229] демоньскыѧ҆ въ цр҃кви съкроу-
ши · ꙗ҆ко да кꙑ томоу съвыше не стрѣ-
лѣѐть ѿ аѐра ⁘
4b Щить ѝ ѡ҆рѫжиѐ ѝ брань ⁘
Щить ѧ҆зыка · ѡ҆рѫжиѐ силѫ · ѡ҆боѐ сото-
нино съкроуши въ цр҃кви х҃с · да кꙑ то-
моу не възꙑможеть сѧ брати съ чл҃вко-
мь ⁘
5 Просвѣщаѐши ты дивно ѿ горь вѣчень ⁘
’Ꙗви бо сѧ свѣть великь ѿ пр҃рокь · горы
бо пр҃рокы нарицати кꙑнигы ѡ҆бычѣ-
ѝ ѝмѧть · г҃леть же сѧ вѣра гора ѝ б҃ца
ѝ цр҃кви · ѿ сихь горь ѐдинь просвѣ-
ти сѧ чл҃вкь ⁘
6a Възꙑмѧтошѫ сѧ въси неразоумꙑнїѝ ср҃це-
мь ⁘
Жидовьсти ѡ҆троци ѝ ѐлиньстиѝ · оу-

[229] Вм. Рѫкы (χεῖρας).

ꙁрѣвьше чюдеса х҃ва · съмѧтошѫ сѧ ⁘
6b Оуснѫшѫ сънь свои̑ · и̑ не ѡ̑брѣтѫ ни-
чесоже ⁘
Стрѣгѫще бо х҃а вои̑ни въ гробѣ · възь-
бъдьше не ѡ̑брѣтѫ ничъсоже · въ-
скр҃се бо неоудръжимыи̑ ⁘
6c Въси мѫжи богатъства рѫками свои̑-
ми ⁘
Сребръникы бо многы дашѫ вои̑но-
мь · да ѡ̑клеветаѫ̑ть х҃во въскр҃сени-
е̑ · ꙗ̑ко богати жидове · и̑ тѣхь надежда
и̑стъщи сѧ · въсоуе̑ богатъства рѫ-
кы наплъньшимь вои̑нь ⁘
7a Ѿ ꙁапрѣщениꙗ̑ твое̑го б҃е и̑ꙗ̑ковль ⁘
Оумрътвѣшѫ бо вои̑ни тъгда стрѣ-
гѫщеи̑ гробь ⁘
7b Възъдрѣмашѫ сѧ въсѣдьшеи̑ на ко-
нѧ ⁘
Жиди г҃леть въсѣдьшѫѧ̑ на съвѣты бѣ-
сьскыѧ̑ · конѧ бо разоумѣи̑ бѣсы · ꙗ̑-
ко лъживы на сп҃сениȇ · и̑ быстры на
ꙁлодѣа̑ниȇ · невидѣниȇмь бо оуꙗ̑зь-
вени бышѫ и̑ ти силоѫ̑ х҃воѫ̑ ⁘
8a Ты страшень е̑си и̑ кьто противить сѧ
тебѣ ⁘
Б҃гоу бо противити сѧ дръꙁостно · ꙁа-
лаꙁьно и̑ гыбѣльно ⁘
8b Ѿтолѣ гнѣвь твои̑ ⁘
Ꙗ̑сконн бо ꙗ̑рость б҃иꙗ̑ на нихь · провѣ-
дѣа̑ше бо беꙁаконие̑ и̑хь ⁘

9 Съ нб҃се оуслышань сътворилъ е҆си сѫдь ⁘
Тръѫбы г҃леть и҆ гласы е҆гда придеть въ сла-
вѣ сѫдити живымь и҆ мр҃твымь · слы-
шань бо съ гл҃съ и҆ мр҃твымь бѫдеть ⁘
10a Землѣ оубоа҆ сѧ и҆ оумлъчѣ · вънегда въ-
скр҃снеть на сѫдь б҃ъ ⁘
Тъ̀гда бо въсѣ ꙁемлѣ оужаснеть сѧ стра-[230]
хомь · е҆гда оуꙁрить сѫдь и҆ оумлъчитъ ·
сирѣчь покорить сѧ · оубоа҆ же сѧ ꙁе-
млѣ, и҆ вънегда стоꙗ҆ сѫдимь прѣдь
пилатомь ⁘
10b Да сп҃сеть въсѧ кротькыѧ҆ ꙁемли ⁘
Кротькыѧ҆ г҃леть смѣреныѧ҆ · и҆же въ бе-
ꙁьмлъви пожишѫ · тогда бо мъꙁдѫ
въсприе҆млѧще сп҃сѫть сѧ вѣчьно ⁘
11a Ꙗ҆ко помышление҆ чл҃вчьско и҆сповѣсть
сѧ тебѣ[231] ⁘
Сирѣчь, ꙗ҆ко никъгдаже помышление҆
на б҃иѧ҆ сѫщаго чл҃вка ѿстѫпило е҆сть
ѿ б҃а · и҆ сего ради радости ѡ҆ной сподо-
блѣѫ҆ть сѧ[232] ⁘
12a Ѡбѣщаи҆те сѧ и҆ въꙁдадите г҃ви б҃гоу на-
шемоу ⁘
Въсѣкь бо и҆же ѡ҆бѣщае҆ть ѡ҆бѣть бо-
гови · длъжень е҆сть въꙁдатї и҆ беꙁь
въсѣкого моуждениꙗ҆ ⁘
12b Въси сѫщеи҆ ѡ҆кр҃ть е҆го принесѫть дары ⁘
Къждо бо тъгда приносить б҃гови дѣ-
ла добра и҆ вѣрѫ ѧ҆же и҆справивь ⁘
13a Страшьномоу и҆ ѿе҆млѧщомоу д҃хы кнѧ-

[230] тр лигатура.
[231] Стих 11b липсва.
[232] Тълкуванието е към пропуснатия стих 11b. Липсва тълкувание към стих 11a.

ꙁемь ⁘
Страшⷭ҇номоу б҃гоу и҆же и҆мать власть
и҆ ц҃ремь и҆ꙁимати д҃шѫ ⁘
13b Старшⷭ҇номоу паче ц҃ръ ꙁемлъныхь ⁘
Кы бо ц҃ръ и҆ли кы вельмѫжа ꙁемныхь ·
приравнить сѧ б҃ꙁѣ ⁘
※ въ коне҃ · ѡ҆ и҆дитоумѣ · пл҃мь асафо- ※
※ вь · ѡ҆ прѣлъщени събора · пр҃рочъ- ※
※ ство г҃ла · и҆дитоумь бо прѣлъстъ, ※
※ сказа҆еть сѧ · асафь же съньмище ※
※ съ же пл҃мь · седьмьдесѧть и҆ шесты[233] ⁘ ※
2a Гл҃сомь мои҆мь къ г҃и възⷭ҇вахь ⁘
Ѥгда х҃с на кр҃тѣ възⷭ҇ва е҆лои҆, е҆лои҆ ⁘
2b Гл҃сомь мои҆мь къ б҃гоу и҆ вънѧть ми ⁘
Ѥгда на кр҃тѣ възⷭ҇ва гл҃сомь велие҆мь ⁘
3a Въ д҃нъ печѣли мое҆ѧ҆ б҃а възїскахь ⁘
Сⷭ҇де ѡ҆ ѳомѣ пр҃рочъство г҃леть · е҆гда ꙗ҆-
ви сѧ г҃ъ оученикомь · и҆ ѳома не сы҃ тꙋ,
ꙁѣло скръбѣше ⁘
3b Рѫкама мои҆ма нощиѫ҆ прѣдⷭ҇ нимь · и҆ не
прѣлъщень быхь ⁘
Ѡсѧꙁавь бо рѫкама и҆ꙁⷭ҇вѣсти сѧ, и҆ не бѣ
лъжѫ ѡ҆ немь ⁘
3c Ѡтьвръже сѧ оутѣшити сѧ д҃ша моꙗ҆ ⁘
Сирѣчь · не можеть д҃ша моꙗ҆ оутѣши-
ти сѧ, аꙁь бо поꙁнахь и҆скомое҆ ⁘
4a Помѣнѫхь б҃а и҆ възⷭ҇веселихь сѧ ⁘
Приѧ҆ть бо ꙗ҆ꙁⷭ҇вы · и҆миже ꙗ҆ꙁⷭ҇вы въсе-
го рода и҆сⷭ҇цѣлѣшѫ ⁘
4b Въскръбѣхь и҆ прѣнеможе д҃хь мои҆ ⁘

[233] ты лигатура.

1 ’Єгда рѣшѧ є҆моу, оученици вндѣхомь г҃а ·
въ множ҃ѣ пеуѣли бы҃ѳома · ꙗ҆ко не ѡ-
брѣте сѧ съ оученикы своимин ·
5a Варисте стражѣбы ѡу҃н моѝ ·
5 Лкы а҆пл҃ьскы, ни въ оусь мл҃тъвны млъ-
оуѣше ·
5b Съмѧтохѫ сѧ ѝ не гл҃ахѫ
’Ѡдръжимин бо бѣхѫ страхомь жидовь-
скымь ѝ млъоуѣхѫ а҆пл҃ин ·
10 6 Помыслыхѫ д҃ни пръвыѧ · ѝ лѣта вѣоь-
наа҆ помѣнѫхѫ ѝ пооуунхѫ сѧ ·
Помышѣлѣхѫ бо лкы а҆пл҃ьскы, ꙗ҆же ѝсь-
пръва оюдеса · ѝ знаменна҆, ѝ мѫкѫ ꙗ҆-
ко тако бы҃ · ѝ помышлениѐ и҃зѣнемага-
15 а҆ше (!) · ꙗ҆ко, како б҃гоу сѫщоу таковаа҆
бышѫ на немь, ѿ жидовь ·
7 Ношна҆ ср҆цемь моимь глоумлѣхѫ сѧ · ѝ
клъцаа҆ше д҃хъ моѝ ·
Къждо бо ѿ а҆пл҃ь помышлѣа҆ше, ѝ клъ-
20 цаа҆ше · снрѣоь, недомышлѣа҆ше оуто
ѐсть бывьшеѐ ·
8a ’Єда въ вѣкы ѿрнить г҃ъ ·
Глаа҆хѫ бо ѐда оубо снце ѡ҆ставленн бѫдѐ ·
8b ’Н не прложить благоволнтн пакы ·
25 Снрѣоь, оубо не ꙗ҆внтѣ лн сѧ оуунтель · ѝ
оуттѣшнть нашѫ скръбь с҃рдечнѫѫ ·
9a Лн до коньца мл҃ть своѫ ѿсѣоуеть ·
Нн до коньца нась небрѣжеть, лн мнра
своѐго ·
30 9b Сконьоѣ г҃лъ ѿ рода въ родь ·

[234] В горното поле – · к҃а ·

Толика рече въ родѣ и҆ родѣ, ѡ҆ немь гл҃ана
бышѫ · то е҆да ꙁабѫдеть въсѣ си ⁘
10 ’Єда ꙁабѫдеть помиловати бг҃ъ · ли оу-
дръжить въ гнѣвь свои҆ щедроты своѧ҆ ⁘
’Єда раꙁьгнѣвавь сѧ оудръжить щедро-
ты своѧ҆, и҆ млⷭ҇ть своѧ҆ ѿ нась · и҆ бѫде-
мь въсоуе҆ троудѧще сѧ ⁘
※ дїꙗ҆плⷭ҇ма · прѣложенне҆ словоу ⁘ ※
11a ’Н рѣхь нн҃ѣ ꙁачѧсь ⁘
Снрѣчь гг҃ъ начѧть ꙗ҆влѣти таи҆ны цр҃ь-
ствїꙗ҆ бн҃ꙗ҆ ⁘
11b Сї и҆ꙁьмѣна десница[236] вышⷭ҇нѣго ⁘
Прѣложи бо и҆хь плачь оученикомь и҆ вѣ-
рⷭ҇нымь ⁘
12 Помѣнѫхь дѣла гн҃ѣ · ꙗ҆ко помѣнѫ ѿ
ꙁачѧла чюдеса твоꙗ҆ ⁘
Каꙗ҆, ꙗ҆ко како ѿ ꙁемлѧ съꙁда и҆ поꙁна
словесно животно свои҆ма рѫкама · ка-
ко скрїжали пръстомь начръта бг҃е-
стъвнымь · како пакы раꙗ҆ толи-
цѣми сады красны оудобри · и҆ сътво-
рї и҆ скръбї-и҆-печѣлии҆ свободⷭ҇наа҆ · ꙗ҆-
же оудиви и҆ꙁдавⷭ҇на ѡ҆ чл҃вцѣ ⁘
13a ’Н пооучѧ сѧ въ въсѣхь дѣлѣхь твои҆хь ⁘
Сн҃ъ къ ѡ҆цо҃у рече · елико съвѣщаховѣ
ѡ҆ чл҃вцѣ · да сътворѧ ꙗ҆коже ꙁаповѣ-
да ⁘
13b ’Н въ начинаниxь твоиⷯ҇ поглоумлѧ сѧ ⁘
Попекѫ сѧ рече сн҃ь ѡ҆цо҃у ѡ҆ чл҃вцѣ · да не
прѣꙁримь бѫдеть ни ѡ҆ чесомьже ⁘
14a Бг҃е въ ст҃ѣмь пѫть твои҆ ⁘

[235] В горното поле – · кв҃ ·
[236] Вм. десницѧ.

Въ въсѣхь с҃тхь тъ҃ проходить · ꙗ҆ко живы въ нихь и҆ ходѧ ⁘

14b Кⷭ҇то б҃ъ велии҆ ꙗ҆ко б҃ъ нашь ⁘

Ко҃, никⷭ҇тоже, нѣсть б҃а разⷭ҇вѣ е҆го ⁘

15a Ты е҆си б҃ъ творѧи҆ чюдеса ⁘

Прѣжде бо плътъскаго е҆моу съмотрениꙗ҆ · мнози б҃зи мѣними бѣшѫ, ꙗ҆коже аполони, и и҆рⷭ҇мїи · и҆раклъ · и҆ їареи҆ · и҆ посидонь · и҆ проч҃їи҆ ликь е҆линьскыхь капищь нѫ҃ никⷭ҇тоже тѣхь морѣ прѣсоуши · и҆ їе҆рⷭ҇дана възⷭ҇врати · ни мр҃тъвⷭ҇цѧ въскр҃си · ꙗ҆коже хытродѣлѣ, и҆ чюдотворець б҃ъ н҃шъ ⁘

15b Сказаль е҆си въ людехь силѫ твоѧ҆ ⁘

Тъгда чюдеса творѧ въ ѧ҆зыцѣхь прѣжде людемь жидовьскымь · н҃нѣ же людемь вѣрⷭ҇нымь · показаѫ҆ и҆мь таи҆ны ц҃рьствиꙗ҆ твое҆го ⁘

16a ’Изьбавилъ е҆си мышⷭ҇цеѫ҆ твое҆ѧ҆ людї твоѧ҆[237] ⁘

Тъгда жидовьскыѧ҆ ѿ ратьныхь · н҃нѣ же ѧ҆зычъскыѧ҆ люди ѿ жрътъвь и҆дольскыхь ⁘

16b С҃ны їꙗ҆ковлѧ и҆ їѡ҆сїфовы ⁘

Х҃вы е҆лико въ цѣломѫдрїи҆ пожишѫ ꙗ҆ко їѡ҆сїфь · въсъжде бо и҆ѡ҆сіфь цѣломѫдрие҆ разоумѣвае҆ть сѧ ⁘

17a Видѣшѫ тѧ воды б҃е відѣшѫ тѧ воды и҆ оубоа҆шѫ сѧ ⁘

Кыѧ҆ воды, кр҃щенна҆ · страхомь бо многомь съмѧтошѫ сѧ · да проженѫть таѫ҆щѫѫ҆ сѧ въ нихь бѣсы ⁘

17b Съмѫтишѫ сѧ безⷭ҇дны 18a множъства шоу-

[237] тв лигатура.

ма водь ⁘
Бездны за немногы бѣшѫ воды кр҃щенїꙗ · по въсеи въселенѣи ⁘
18b Гл҃сь дашѫ ѡблаци ибо стрѣлы твоѧ прѣходѧть ⁘
Ѡблаци ап҃ли, ꙗко ѡблаци блг҃ти ношаахѫ дъждѫ · гл҃сь же дашѫ проповѣди · стрѣлы же ѧзыци тѣхьжде · ꙗко стрѣлы бо тако проидошѫ въсѧ въселенѫѫ скоро ⁘
19a Гл҃сь грома твоего въ колеси ⁘
Громь разоумѣи еѵ҃льскѫѫ проповѣдь · коло же мирь весъ · ап҃ли бо поточишѫ по земли гл҃сы еѵ҃льскыѧ ꙗко коло ⁘
19b Ѡсвѣтишѫ млъниѧ въселенѫѫ ⁘
Словеса еѵ҃льскаа · ѡсвѣщъше блг҃тиѧ въсѧ въселенѫѫ ⁘
19c Подвижа сѧ и трепетна бы҃ землѣ ⁘
Земнаа мѫдрость подвижа сѧ · прѣлагаема на нб҃снѫѫ мѫдрость ⁘
20a Въ мори пѫть твои · и стъзѧ твоѧ въ водахь многахь ⁘
Море чювъстъвное гл҃еть · ꙗко ходивь по немоу · разоумѣи же кр҃щение · ꙗко многы сѫщѫ воды ⁘
20b Н стопы твоѧ не познаѫть сѧ ⁘
Ꙗко непостіжно походивь г҃ъ на водахь, слѣда не сътвори · такожде же въ кръщение въходить чл҃вкь и їсходить и слѣдь не ѡбрѧщеть сѧ ⁘
21a Извель еси ꙗко ѡвцѧ люди своѧ ⁘

Жидовьскыѧ ꙗко пасомыи бг҃омь · нн҃ѣ
же ѧзычъскыѧ наставлѣемы на вѣрѫ ⁘
21b Рѫкоѫ мосъсеѡвоѫ и арънонеѫ ⁘ слава ⁘
Рѫкоѫ ѡною тъгда · нн҃ѣ же хв҃оѫ вѣрънынѧ люди · мосъси бо сказаеть сѧ ѡбълнчение · хс҃ же ѡблнчѣеть дѣла наша · и
рѫкоѫ дх҃а ст҃го · аарънонь бо сказаеть сѧ
доухь ⁘

И҆СТЛЪКОВАНИЕ҆ СТ҃ГО И҆ЗЪѠ҆БРА-
※ женїꙗ҆ вѣры · е҆же е҆сть вѣроуѧ҆ въ ※
※ е҆диного б҃га · ※

Знаменание҆ е҆сть вѣроуѧ҆щомоу се҆̀, ст҃о-
е҆ и҆зъѡ҆бражение҆ · въсѣкь бо вѣроу-
ѧ҆ правовѣрⷭ҇но · и҆сповѣдае҆ть симь
пооучение҆мь правѫѫ҆ вѣрѫ и҆стино ·
ꙗ҆коже и҆ ст҃ии҆, шесть съборь оутвръ-
дивьше · сиѧ҆ намь прѣдашѫ · гл҃е-
ть оубо правовѣрⷭ҇но вѣроуѧ҆и҆ сице ·
Вѣроуѧ҆ въ е҆диного б҃а ѻ҆ц҃а въседръ-
жителѣ · Не҆̀ ꙗ҆коже мнози мънѧ-
ть гл҃ѧ, ꙗ҆ко двѣ е҆стѣ начѧлѣ · е҆дї-
но благо · а дроугое҆ лѫкаво · рекⷭ҇ше
зло · и҆ ꙗ҆ко благое҆ оубо ѻ҆бладае҆ть
неб҃сными · лѫкавое҆ же землъ-
ными · азъ же не тако · нѫ вѣрꙋ-
ѧ҆ въ е҆диного б҃а въсѣми владѧща-
го · и҆ ѻ҆ц҃а въсѣмь сѫщаа҆го ·
Творⷭ҇ца н҃боу и҆ земи · видимыи҆мь же въ-
сѣмь, и҆ невидимымь ·
Сїрѣчь · ꙗ҆вленымь же въсѣмь и҆ неꙗ҆-
вленымь · е҆лика бо долоу подь н҃бсе-
мь ꙗ҆влена сѫть, и҆ можемь ꙗ҆ видѣ-
ти · е҆лика же на н҃бсехь прѣвыше ·
не ꙗ҆влена сѫть · и҆ не можеть чл҃кь

видѣти и҆хь ·
Ѝ въ е҆диного г҃а і҃с х҃а с҃на б҃иꙗ е҆диночѧда-
а҆го · Ѐже бо рещи г҃а · се҆ и҆мѧ сказае҆-
ть б҃ество и҆ чл҃вчъство · рече бо вѣроу-
ѧ҆и҆ · не тъкꙑмо вѣроуѧ҆и҆ въ е҆дино-
го б҃а · сїрѣчь · въ б҃а въ с҃на б҃иꙗ е҆ди-
ночѧдаа҆го · б҃ъ бо и҆ с҃нъ, ꙗ҆коже и҆ д҃хь
с҃ты · нѫ вѣроуѧ҆ ꙗ҆ко і҃с бы҃с · се е҆сть
чл҃кь · и҆ пакы не вѣроуѫ быти то-
го чл҃ка проста · нѫ҆ и҆ х҃а б҃га сѫща,
и҆ бывꙑша чл҃ка ·
Ѿ о҆ц҃а прѣжде въсѣхь вѣкь рождена ·
Ꙗ҆ко оубо ѿ о҆ц҃а роди сѧ вѣроуѫ · въ
кое҆ же врѣмѧ, и҆ли како роди сѧ не
пытаѧ҆ · Свѣта ѿ свѣта ·
Вѣроуѧ҆ въ свѣть въ с҃на б҃иꙗ · въ ко-
торы свѣть · и҆же роди сѧ ѿ свѣта
о҆ц҃а · Б҃га и҆стинꙑна ѿ б҃а и҆стинꙑна ·
Въ б҃а и҆стинꙑна рождъша сѧ ѿ б҃а и҆-
стинꙑна · Рожденꙑна и҆ нестворенꙑна ·
Роди бо сѧ а не сътворень бы҃с ·
Ѐдиносѫщꙑна о҆ц҃оу · Подобень бо
с҃нъ о҆ц҃оу по вꙑсемоу · кромѣ рожде-
нїꙗ҆ · с҃нъ бо рождень · ѿц҃ъ же неро-
жденъ · Ѝмьже въсѣ бышѫ ·
Словомь бо бышѫ въсѣчъскаа҆ · сло-
во же с҃нъ б҃ии҆ · Насъ ради чл҃кь, и҆ за

наше сп҃сенне · ’И по истинѣ насъ
ради чл҃къ, и нашего ради сп҃сенїꙗ ·
Съниде съ нб҃съ · Не ѿлѫчъ сѧ ѿ
оу҃ъскыхь нѣдръ · ’И въплъти сѧ
ѿ д҃ха с҃та · ’И ѿ прѣчистыхь кръвї-
и с҃тыѧ и прїснод҃вы мариѧ ·
’И въчл҃вчъша сѧ · распѧта же за ны
при поньстѣамь пилатѣ · и мѫ-
чена · Не тъкъмо бо плъть въспри-
ѧть и въчл҃чи сѧ · рекъше чл҃къ бы҃ ·
нѫ и распѧть бы҃ за ны ѿ їюдеи при
поньстѣамь пилатѣ, ѿ понъта бо
бѣше · и м҃чена бывъша ꙗко злодѣ-
а · ѡбычѣи бо имѣхѫ жидове разъ-
боинникы распинати на кр҃тѣ ·
’И погребенъна · Погребень бо бы҃, нѫ тре-[238]
тии д҃нь въскр҃се · ꙗкоже рече писа-
ние · г҃леть бо въ еѵ҃гели · ꙗко могѫ
разорити ц҃рковь сиѧ · и въ трї д҃ни
създати ѧ · ц҃рковь же г҃леть тѣло
свое, еже разоришѫ оубо їюдее · нѫ по
воли его · ибо аще не би хотѣль г҃ъ ·
не бишѫ его ни їюдее распѧли · обаче же разорьшимь їюдеѡмь ц҃рковь ·
рекъше тѣло г҃а нашего · то самь въ
третїи д҃нь въскр҃си е · сего ради и вѣ-
роуемь въ нь · ꙗко б҃а сѫща ·

[238] тр лигатура.

1 ’Н пострадавꙑша нась ради · ѝ въскрⷭ̀съ-
ша третиⷨ̀ дⷩ̀нь · ѝ въшедьшаго на
нбⷭ̀са · ѝ сѣдѧщаа̀го ѡ̀ десниⷯ̀ ѻ́цⷣ̀а ·
ѝ пакы грⷣѧщаа̀го сѫдити живы-
5 мь ѝ мр̀твыимь · ѐгоже цр̂вию̀ нѣ-
сть конꙑ́ца · Пострадавь бо нась ра-
ди ꙗ̀ко бⷭ̀ъ · ѝ погребень бы̂, ѝ въ-
скр̀се · ѝ ѡ̀ десниⷯ̀ ѻ́цⷣ̀а сѣде · ѝ па-
кы вѣроу́ѐмь виⷣѣвь ѐго грⷣѧ-
10 ща съ славоⷯ̀ · сѫдити живымь
ѝ мр̀твымь · сїр̀ѣчь, праведꙑ́ны-
мь ѝ грѣшꙑ́нымь · праведꙑ́ниѝ оу-
бо, ѝже добрыⷯ̀ дѣтѣли сътворꙑ́ше
живѫть въ вѣкы · грѣшꙑ́ници же
15 мр̀тви сѫть · Вѣроуⷯ̀ ѝ въ дⷯ̀ха стго
гⷣа̀ животворѧщаго, ѝсходѧщаго
ѿ ѻ́цⷣ̀а · ѝже съ ѻ́цⷣ̀е́мь ѝ сномь съпо-
кланѣ́ема ѝ славима · Не тъкꙑ́мо
бо глⷯ̀ ꙗ̀ко ѐсть дⷯ̀ь сты · иⷯ̀ ѝ вѣроу-
20 ⷯ̀ въ нь · ꙗ̀ко въ ста · ꙗ̀ко гⷣа̀ · ꙗ̀ко
животворѧща · понеже животь да-
ѐть ѝ иниⷦ̀мь · ѝ животь ѐсть самь ·
ѿ ѻ́цⷣ̀а ѝсходѧщаго · не раждаѐть
бо сѧ ѿ ѻ́цⷣ̀а · иⷯ̀ ѝсходитъ · ѝ съ ни-
25 мь славитъ сѧ · ѝ покланѐмь бы-
ва̀ть съ ѻ́цⷣ̀е́мь ѝ сномь · ꙗ̀ко ѐдно-
носѫщень · ’Н глⷯ̀ꙑша прⷪ̀рокы · въ

ѐдинѫ с҃тѫѫ̀ съборꙑнѫѫ̀ апл҃кѫѭ̀ цръ-
ковь · Аще бо и̓ на въсѣхь мѣстѣхь,
г҃лаше и̓ пр҃рокы д҃хь с҃ты · нѫ вꙑсе цръ-
кꙑви ѐдино сѫть · сїрѣчь · ѐдина събо-
рꙑнаа̀ и̓ апл҃каа̀ цр҃кви · Ѝсповѣдаѫ̀
ѐдино кр҃щениѐ · въ ѻ̀ставлениѐ гр҃ѣ-
хомь · чѣѫ̀ въскр҃шенїꙗ̀ мр҃твы-
мь, и̓ жизни бѫдѫщаго вѣка ам҃нъ ·
Ѿмещеть хотѧщихь кр҃тити сѧ вто-
роѐ · г҃лѧщѫѫ̀, ꙗ̀ко съгрѣшихомь
по кръщении̓ · нѫ да кр҃тимь сѧ
пакы, и̓ сп҃сени бѫдемь · сего ради
ѿрицаѫ̀ двоѐ кр҃щениѐ г҃леть · и̓спо-
вѣдаѫ̀ ѐдино кр҃щениѐ · и̓ то въ ѻ̀-
ставлениѐ грѣхомь · ѡ̀ставлѣѐ-
ть бо въсѣ прѣгрѣшенїꙗ̀ · и̓ къ
г҃лѧщимь · не быти въскр҃шени-
ю̀ мр҃твымь, ни жизни бѫдѫщаго
вѣка · г҃леть пакы · чаѫ̀ въскрѣ-
шенїꙗ̀ мр҃твыхь · рекꙑше ѡ̀жида-
ѫ̀ въскр҃шенїꙗ̀ мр҃твыхь · и̓ жизнї
бѫдѫщаго вѣка а̀минь ·

И̓СТЛЪКОВАНИѐ[239] М҃ЛТВѢ[240] · ѐЖЕ[241] НАОУ-[242]

※ чи г҃ъ і҃с х҃с оученикы своѧ̀ · и̓ тѣми ※
※ нась наоучи · и̓ оучить м҃лити сѧ и̓ ※
※ г҃лати · ѻ̀ч҃е нашь ѐже ѐси на нб҃сехь · ※

[239] нн лигатура.
[240] тв лигатура.
[241] є е изписано под ж.
[242] ѵ е изписано в О.

※ тлъкованиѥ ꙁлатооустаа҆го · ※

Оучит҄ ны како подобаѥ҆ть мл҃нти сѧ · и҆ абиѥ҆ оумь нашь въперѣѥ҆ть · и҆ ѿ ꙁемлѧ въꙁ҄носить, и҆ къ н҃бси прилѣплѣѥ҆ть · повелѣваѫ҆ намь г҃лати · ’Ѡч҃е нашь и҆же ѥ҆си на н҃бсехь · ’Нбо ѻ҆ц҃а нарекь б҃а, праведень да бѫдеть · и҆ таковоѥ҆ показати жи́тиѥ҆ · ꙗ҆ко да не ꙗ҆́витъ сѧ недостои҆нь, таковаго съродъства · наказаѥ҆ть же и҆ ѻ҆б҄щѫѫ҆ творити братии҆ мл҃твѫ · не рече бо ѻ҆ч҃е мои҆ · нѫ ѻ҆ч҃е нашь · и҆ ѻ҆бьщїмь тѣлѣ цр҃ковнѣмь, възаконивь намь приносити мл҃твѫ · и҆ никакоже съмотрити комоу тък҄мо ѻ҆ себѣ · нѫ въсегда и҆ ѻ҆ ближнемь · и҆ да ник҄тоже дроуга болии҆ бѫдеть ни ѻ҆ чемьже · ни богатыи҆ оубогаа҆го · ни рабь господина · ни кнѧꙁь ѻ҆бладаѥ҆маго и҆мь · ни ц҃ръ воина · ни прѣмѫдры невѣждѧ · въсѣмь бо ѥ҆дино дароваль ѥ҆сть благородиѥ҆ · въсѣхь равно сподобивь, нарицати того ѻ҆ц҃а · рек҄ же и҆же ѥ҆си на н҃бсехь · не тамо б҃а ꙁатвори · възде бо б҃ъ ѥ҆ст҄ · и҆ въсѣчъскаа҆ плъна славы ѥ҆го · нѫ се рече · ѿ ꙁемлѧ въꙁ҄водѧ мл҃ѧщаго

сѧ · и҆ къ сѫщимь на высокыхь, при-
лѣплѣѭ҆ селомь · и҆ къ вышьнимь
прѣбываниѥ҆мь · А҆ ѥ҆же да ст҃ить сѧ
и҆мѧ твоѥ҆ · Сїрѣчь · да славить сѧ
нашеѧ҆ ради жизни · се же ѥ҆сть · спо-
доби ны рече тако жити чисто · ꙗ҆ко-
же нась ради въсѣмь славити тѧ ·
А҆ ѥ҆же да придеть цр҃ьвиѥ҆ твоѥ҆ · Назна-
меноуѥ҆ть не прилѣплѣти сѧ видї-
мыхь · ни сѫщаа҆го сего свѣта велї-
ка мнѣти · нѫ въсходити оумомь
къ о҆ц҃оу · и҆ хотѧщихь быти жела-
ти · чѣѧ҆ще и҆зьбавити сѧ ѿ тѣле-
се нашего · ꙗ҆коже рече ап҃лъ · и҆бо та-
ковоѥ҆ рачениѥ҆ и҆мы · ни благыми
житиꙗ҆ сего разьгръдѣти сѧ може-
ть · ни скръбьными печѣльными
смѣрити сѧ · Да бѫде (!) волѣ твоа҆, ꙗ҆-
ко на н҃бси и҆ на земи · Ѥ҆же г҃леть сѧ
ѥ҆сть · ꙗ҆коже тамо вьсѣ невъзьбраньно
бываѭ҆ть рече · и҆бо аг҃гли, не въ
о҆вѣхь послоушаѭ҆ть, въ о҆вѣхь же
о҆слоушаѭ҆ть сѧ · нѫ въ вьсѣхь по-
слоушаѭ҆ть, и҆ покарѣѭ҆ть сѧ · та-
ко и҆ нась чл҃кы сподоби · не и҆сполоу
волѧ твоѥ҆ѧ҆ творити · нѫ вьсѣ ꙗ҆же
хощеши да и҆сплънѣѥ҆мь тобоѭ҆ ·

понеже не нашимь потъщаниѥмь
тъкꙑмо добродѣтѣль сътварѣѥть
сѧ · нѫ и ѿ тебе данꙑноѫ съвыше бла-
годѣтнѫ · не рече же да бѫдеть волѣ
твоꙗ въ мнѣ или въ нась · нѫ въсѫ-
доу и по вꙑсеи земли · ꙗко да сконꙑчѣ-
ѥть сѧ лъсть, и насадить сѧ истина ·
да изьвръжеть сѧ злоба въсѣ · и въ-
зыдеть добродѣтѣль · и таковыми
ничимьже быти различноу н҃боу ѿ
землѧ · Хлѣбь нашь насѫщии, да-
ждь намь дънесь · Се[243] г҃лѧ подобаѥть
же съмотрити, како и въ тѣлесныⷯ
многодоуховноѥ · ибо ни о богатъ-
ствѣ · ни о различнѣи пищи · нї
о славѣ и чъсти · ни о многоцѣ-
нꙑныхь ризахь · ни о чемьже ино-
мь ѿ таковыхь · нѫ о хлѣбѣ тъ-
кꙑмо повелѣ мл҃твѫ творити · о
хлѣбѣ же наставꙑшаго дъне · ꙗ-
коже, ни оутрѣшꙑнимь пещи сѧ ·
ни боле наставꙑшаго дъне, томꙋ
възꙑбранѣѫ просити · не вѣси бо
аще оузриши заоутрѣшꙑнеѥ расто-
аниѥ · да чꙑто ради страждеши пе-
кы сѧ · се же и напрѣдь словоу бо-
льшими повелѣваѥть г҃лѧ · не

[243] ѥ е вписано в С.

пецѣте сѧ наоутрїꙗ · хощеть бо на-
мь ѿвъсѫдоу готовомь быти, и оу-
твръжденомь · и толико проситї,
елико же потрѣба ноужднаа ѿ на-
сь ищеть · А еже ѡстави намь длъ-
гы нашѫ, ꙗко и мы оставлѣемь
длъжникомь нашимь · Чл҃колю-
бна прѣвеличъство показаеть · ꙗ-
ко и по кр҃щени пакы съгрѣшаѫ-
щихь, сподоблѣеть мл҃ти · ибо
и по бани пакыбытеистѣи, не ѿ-
емлеть сѧ покаанїꙗ приобрѣтенї-
е · въведе же сии мл҃итъвныи зако-
нь · коупьно оубо да грѣхомь въспо-
минание приемлѧще смѣрѣе-
мь сѧ · коупьно же, и дроугымь ѡ-
ставление подаѫще · ѿ въсѣко-
го поминанїꙗ злоу изьмѣнимь
сѧ · и ꙗкоже ты самь себѣ сѫди-
лъ еси рече · тако тебѣ сѫждѫ и а-
зь · аще оставиши ты подобно-
моу тебѣ чл҃коу и съработникꙋ,
и ѿ мене таковѫѫ прїимеши
бл҃гть · аще и нѣсть подобно сѐ
ѡномоу · ты бо трѣбоуѫ оста-
вленїꙗ оставлѣеши · б҃гъ же
ни о чимьже потрѣбы имы ·

ты же оубо подобномоу тебѣ чл҃коу и҆
съработ҄никоу · а б҃гъ тебѣ рабоу · ты
повиненъ тъмамь ꙁлыхь, б҃гъ же бе-
ꙁьгрѣшень сы · нѫ о҆баче ни тако
свое҆ чл҃колюбие҆ ꙗ҆влѣе҆ть · а е҆же,
Ꙗ҆ не въведи нась въ напасть, нѫ и҆ꙁба-
ви нась ѿ неприꙗ҆ꙁни · Симь ꙗ҆вѣ
наказае҆ть нашѫ немощь · и҆ оуста-
влѣе҆ть боуе҆сть · двѣ бо е҆стѣ и҆скꙋ-
шени, рек҄ше напасти · е҆дина ѿ
б҃га · дроуга҆ же ѿ дїꙗ҆вола · да и҆же
ѿ б҃га, блага е҆сть · а и҆же ѿ непри-
ꙗ҆ꙁни, д҃шеврѣд҄на е҆сть · и҆ въсѣк҄ь чл҃къ
мл҃ить сѧ · и҆ꙁбавити сѧ ѿ напа-
сти и҆ врѣда неприꙗ҆ꙁнина ·

77:1a–1b 158r[244]

※ РАЗОУМЪ[245] А҆САФѠВЪ · СІ҆РѢЧЬ ВЪ- ※
※ РАЗОУМЛѢІѦ[246] СЪНМА · Є҆ЖЕ І҆С ЦРКВИ[247] ※
※ И҆ ХОУЛѦ БЕЗОУМЇЕ ЖІДОВСКОЕ ⁘ ОЗ ※

1a Въ немлѣте людне҆ мои҆ законь мои҆ ⁘
Древле оубо людемь жидовьскы-
мь гл҃аа҆ше · нн҃ѣ же вѣрꙑнымь лю-
демь · ѡ҆ни бо ѡ҆бразь бѣшѫ симь
1b Приклоните оухо ваше въ гл҃ы оу-

[244] В горното поле с позлатени главни букви Іѡань Алексан҃р ··· цр҃ь бл҃гарѡ҃мь, като след името на царя стои кръст, а между раменете му е изписано і҃с х҃с н҃і|к҃а. армь е лигатура, а под надписа има заставка с изображение на Исус Христос Ветхий денми. На дясното и долното поле – с червенослов: ✠ Сїрѣчь, сътворено бы҃, въ по҃щь и оутвръжд҃енїе. иѡ҃нꙋ алеѯан҃рꙋ цр҃ю бл҃гарѡ҃ | паче же и гръкомь. и бѫди въсегда. ам҃нь ·

[245] ꙋ е изписано в О.

[246] ꙋ е изписано в О. Редове 20–21 са изписани с главни букви.

[247] цр лигатура.

сть моихь ⁘
Тъгда въ г҃лы законꙑныѧ · н҃нѣ же въ г҃лы
еѵ҃льскыѧ вѣрꙑнїи ⁘
2a Ѿвръзѫ въ притьчѣхь оуста моꙗ ⁘
Оучѣаше бо притьчѣми люди присно
ꙗкоже есть писано въ еѵ҃ли ⁘
2b Провѣщаѧ гананиа испръва ⁘
Елико патрїꙗрꙑхы и пр҃рокы г҃ла, и н҃нѣ со-
боѧ г҃лѧ рече х҃с ⁘
3a Елїко слышахомь и разоумѣхомь ⁘
Вѣрꙑнїи людие, елїко слышашѫ ѿ б҃а съ-
хранишѫ ⁘
3b Н ѡ҃ци н҃ши повѣдашѫ намь ⁘
Пр҃роци рече проповѣдашѫ намь ꙗже ѡ
црⷭ҇ви б҃жии ⁘
4a Не оутаи сѧ ѿ чѧдь ихь въ родь инь ⁘
Сирѣчь, оутаишѫ сѧ ѿ жидовь си, и дашѫ
сѧ вѣрꙑнымь ⁘
4b Възꙑвѣщаѫще хвалы г҃нѧ ⁘
Ѧзыци бо въси достоино хвалѫ приносѧ-
ть х҃оу ⁘
4c Н силы его и чюдеса его ꙗже сътвори ⁘
Н силы и чюдеса многа сътвори въ людехь
жидовьскыхь · ѧзыци же приѧсѧ ѧ
въ страсѣ ⁘
5a Н възꙑдвїже свѣдѣнїе въ їꙗковѣ ⁘
Х҃а, ꙗко ѿ їꙗкова по плъти ⁘
5b Н законь положи въ изр҃ли ⁘
Блг҃тнымь и вѣрꙑнымь людемь, иср҃ль
бо оумь зрѧ б҃а сказаеть сѧ · людїе же

вѣр҃нїи҆ зрѧть бг҃а вынѫ въсегда ·⁘

5c ⁘Ѥлнко заповѣда wц҃емь нашнмь ·⁘

Ѥлнко ꙗ҆вн дх҃ь пр҃рокомь, да проповѣдѧ-

ть ѹлв҃комь ·⁘

5 5d Сказатї ꙗ҆ сн҃омь своѥ҆мь ·⁘

Сказашѫ бо пр҃роцн бывьшїи҆мь по ннх҃ъ

ꙗ҆ко сн҃омь бѫдѫщаа҆ ·⁘

6a Да познаѥ҆ть родь и҆нь · сн҃ове родѧщеи҆ сѧ ·⁘

Прѣжде бо гл҃ахѫ пр҃роцн ѧ҆зыкы родь и҆нь ·

10 ꙗ҆ко тѣмь храннмн таи҆ны х҃вы ꙗ҆ко

сн҃омь ·⁘

6b ⁘Н въстанѫть и҆ повѣдѧть ꙗ҆ сн҃омь своѥ҆м҃ ·⁘

Лъжѫще бо ѧ҆зыцн въсташѫ и҆ прѣда-

шѫ ѹѧдомь своѥ҆мь вѣровн҃наа҆ · и҆ не ско-

15 нуѣ҆ѫть сѧ ·⁘

7a Да положѫть на бг҃а оу҆пъваннѥ҆ своѥ҆ ·⁘

Оу҆пъваннѥ҆ бо ѧ҆зыкь бъ҃ ѥ҆сть ·⁘

7b ⁘Н не забѫдѫть дѣль бж҃ї ·⁘

Къ томоу҆ бо ѧ҆зыцн не могѫть забыти

20 блг҃ꙋ҆тн х҃вн ·⁘

7c ⁘Н заповѣдїи҆ ѥ҆го възї҆щѫть ·⁘

Вѣсѣ бо ꙗ҆же заповѣда бъ҃ людемь вѣр҃ны-

мь · и҆ възї҆скаѫ҆ть и҆ хвалѧть ·⁘

8a Да не бѫдѫть ꙗ҆ко wц҃н и҆хь ·⁘

25 ⁘Ѥда къгда пакы и҆доломь възн҃вѣроу҆ѫ҆ть ·

ꙗ҆ко и҆ прѣдѣдн и҆хь ·⁘

8b Родь стръпн҃тнвь и҆ прогнѣваѫ҆и҆ ·⁘

Рода нарнуеть жндовьскаа҆гѡ ·⁘

8c Родь и҆же не и҆справї҆ть ср҆ца своѥ҆гѡ ·⁘

30 Многа бо блг҃одѣа҆нна҆ прнн҆мьше · въ

врѣмѧ ѝ на врѣмѧ а̀зыкь жидовьскы ѿ
бг҃а · право ѝхъ ср҃це къ бг҃оу не бы҆ ·⁘
8d ’Н не оувѣрн съ бг҃омь дх҃а своѥ́го ·⁘
Толнцѣмь бо бывшемь въ нихъ оудесе-
мь · нколнже въсеѫ́ дш҃еѫ́ вѣровашѫ
бг҃овн ·⁘
9a Снн҃ове ѥ̀фремовн налѫцаѫ́ще ѝ стрѣлѣѫ́-
ще лѫкы ·⁘
ѿ҃ оумстн весъ а̀зыкь жидовьскы нарнцаѥ́-
ть · готова сѫща на брань бг҃на̀ ·⁘
9b Възвратншѫ сѧ въ дн҃ь бранн ·⁘
Ѕа неуъстнѥ́ ѝхъ множнцеѫ́ падаа̀хѫ въ
бранехъ ·⁘
10a Не съхранншѫ завѣта бг҃на̀ ·⁘
’Ѡслоушлнвн бо бышѫ прнсно бг҃овн ·⁘
10b ’Н въ законѣ ѥ̀го не ѝзволншѫ ходнтн ·⁘
Нколнже бо покорншѫ сѧ бг҃овн ·⁘
11a ’Н забышѫ блг҃тн ѥ̀го ·⁘
Ꙗко неблг҃тень родь не памѧтоваа̀хѫ прї-
сно ·⁘
11b ’Н оудеса ѥ̀го ꙗ̀же ꙗ̀вн ѝмь ·⁘
’Нзшедше ѝзь е҆гупта · колнкы[248] снлы вн-
дѣшѫ · ѝ въсельше сѧ въ поустына
колнка оудеса вндѣшѫ · ѝ въсѣмь
забъвенне́ сътворншѫ ·⁘
12 Прѣдь ѡц҃н ѝхъ ꙗ̀же сътвори оудеса въ
земли е҆гупетсцѣ на полн танеѡ́сѣ ·⁘
’Єлнко прн аврааа̀мѣ, прн їсацѣ, прн їа̀ко-
вѣ, прн моѝсїѝ, прн їс҃сѣ навгїѝнѣ, ѝ
проунн̀хъ · то ѝ тако не прѣложншѫ сѧ

[248] н е преправено на ы.

тъгда · послѣжде же пакы въ странахь
сихь · колико чюдесь видѣшѫ нѫ не оу-
вѣришѫ сѧ ⁘
13a Разъвръзе море и҆ проведе ѫ҆ ⁘
Єгда жезломь прѣдѣли чръмное҆ море, и҆ се
же забышѫ · проѡ҆бразоваа҆ше сѧ кръ-
щение҆ и҆ кр҃ть ⁘
13b Приставї воды ꙗ҆ко въ мѣсѣ ⁘
Стоꙗ҆хѫ бо сѫдоу и҆ ѡ҆вѫдоу воды, завѧза-
ни ꙗ҆ко въ мѣсѣ · и҆ прѣи҆дѫ и҆ср҃лъти · ра-
зоумѣи҆ же кръщение҆ · проѡ҆бразоуе҆мо
ѧ҆зыкомь ⁘
14a ’Н веде ѧ҆ ѡ҆блакомь въ д҃не ⁘
’Ѡблакомь покрывае҆ми въ д҃не сл҃нца радї ·
да не горѧть зное҆мь · проѡ҆бразоваа҆ше
сѧ тѣло влⷣне · зане хотѣа҆ше кровь бы-
ти члвⷭ҇комоу родоу · да не полѧть зное҆-
мь грѣховнымь ⁘
14b ’Н въсѧ нощь просвѣщение҆мь ѡ҆гнъны҃ ⁘
Вожда бо и҆мѣа҆хѫ въ нощи стлъпа ѡ҆гнъ-
на свѣтѧща и҆мь пѫть · проѡ҆бразоу-
е҆ть же ѡ҆гнѣ д҃ховнаго, наставлѣѫ҆ща-
го вѣрⷭ҇ныѧ҆ ⁘
15a Разъвръзе камень въ поустыни и҆ напои҆
ѧ҆ · ꙗ҆ко въ безⷭ҇воднѣ мⷭ҇ноѕѣ ⁘
’Акроѳома, и҆же до д҃нешⷭ҇нѣго д҃не и҆стачѣ-
е҆ть множъство водь · проѡ҆бразовахѫ
же ребра влⷣнѣ и҆сточивⷭ҇шиа҆ водѫ кръщ҃[249]-
нїꙗ҆ · ꙗ҆коже павель а҃пль рече · камень
же бѣ х҃с ⁘

[249] Надписаното є е обърнато наляво – э.

16a Ѝ їзꙗ҇веде водѫ и҆̀с камене ⁘
Ѡ҆бразь бо бѣ бываѥ́моѥ́ ребрь, ꙗ҆коже рѣхомꙑ
прободеныхъ копїе́мь ⁘
16b Ѝ ннзꙗ҇веде ꙗ҆ко рѣкы воды ⁘
Рѣкы гл҃еть водѫ и҆̀ кръвь · и҆̀маже пото-
пленн бышѫ бѣсн, и҆̀ неꙋ҆ѣстнѥ́ ⁘
17a Ѝ приложншѫ пакы съгрѣшатн ѥ҆моу ⁘
Таковамь бо съвръшаѭщнмь сѧ таи҆на-
мь · не прѣсташѫ жндове хоулѧще ⁘
17b Разꙗ҇гнѣвашѫ вышꙗ҇нѣго въ безꙗ҇водньѣ ⁘
Нн слъзы бо покаа҆нїа҆̀, нн воды кр҃щенїа҆̀
и҆мѣшѫ жндове · нѫ҆ ѿнѫдь бѣшѫ бе-
зꙗ҇водни, и҆̀ безꙗ҇плодꙗ҇нн ⁘
18a Ѝ їскоꙋ҆сншѫ б҃а въ ср҆̂цнхь свои҆̀хь ⁘
Не оумї҆лншѫ сѧ срц҆̂емь, нѫ прнсно злаа҆̀
помышлѣа҆̀хѫ на б҃а ⁘
18b Въспроснтн браш҃но д҃шамь свои҆̀мь ⁘
Прнсно бо ласкръдїю҆̀ работаа҆̀хѫ · ѡ҆̀ нн-
хьже реуе, и҆̀хьже б҃ъ урѣвоу[250] ⁘
19a Ѝ г҃лашѫ на б҃а и҆̀ рѣшѫ ⁘
Ѡ҆клеветашѫ реуе, ꙗ҆коже тъгда прн мо-
сꙗ҇сеи҆̀ · и҆̀ н҃нѣ прн х҃ѣ · хоулень бо ѧ҆зыкь
и҆̀сконн ⁘
19b Ѹ҆̀да възꙗ҇можетъ б҃гъ оу҆готовати трапе-
зѫ въ поустынн ⁘
Не и҆мѣшѫ бо оупъванна҆̀, ѡ҆̀ таи҆нѣн тра-[251]
пезѣ ⁘
20a Понеже продзн камень и҆̀ потѣшѫ воды ⁘
Пр҃рокь днвнть сѧ прозрѧ · ꙗ҆коже оубо
ребра прободена҆̀ и҆̀стоуншѫ рѣкы бла-

[250] Вм. урѣво (ἡ κοιλία).
[251] тр лигатура.

годѣти · оубо бѫдеть и҆ трапеза сихь та-
и҆нь ⁘
20b ’Н потоци наводⷭ҇нїшѫ сѧ ⁘
Грѣховнїи҆ потоци, е҆же е҆сть теченїꙗ҆ наводь-
нишѫ сѧ · сирѣчь ѡ҆чистїшѫ сѧ ⁘
20c ’Єда и҆ хлѣбь можеть дати · ли оуготоватї
трапезѫ людемь свои҆мь ⁘
Можеть рече и҆ таи҆нѫѫ҆ трапезѫ оуготова-
ти · и҆ себе самь дати пїщѫ вѣрⷭ҇нымь ·
азь бо е҆сьмь рече хлѣбь животны съше-
ды съ небс҃е ⁘
21a Сего радї слыша г҃ъ и҆ раздражи сѧ ⁘
Оувѣдѣ рече и҆ длъготръпѣ · вѣдѣа҆ше бо,
ꙗ҆ко ѧ҆зыкы въведеть въ нихь мѣсто ⁘
21b ’Н ѡ҆гнъ възⷭ҇горѣ сѧ въ їꙗ҆ковѣ ⁘
’Ѡг҃нь д҃ха разоумнаго ѡ҆ немьже рече · тъ҆ вы
кр҃тить д҃хомь с҃тымь и҆ ѡ҆гнемь ⁘
21c ’Н гнѣвь възиде на и҆ср҃лѣ ⁘
На людї жидовьскыѧ҆, и҆ср҃ль бо и҆ногда родь
б҃ии҆ · прогнѣвавь же сѧ ѿринѫ ѧ҆ ⁘
22a Зане не ѧ҆сѧ вѣры б҃гоу ⁘
Многомь бо бывае҆момь и҆сⷭ҇цѣлениѐмь ·
ти не вѣровашѫ ⁘
22b Ни оупъвашѫ на сп҃сениѐ е҆го ⁘
’Ꙗвлъшоу бо сѧ оуже сп҃сенїю пр҃рокы · ти
не оупъвашѫ ⁘
23a ’Н заповѣда ѡ҆блакомь съвыше ⁘
’Н чювъстъвнымь и҆ разоумⷭ҇нымь · чювъ-
стъвнымь, да оуготовѧть пїщѫ люде-
мь е҆ѵреи҆скымь · разоумнымь, пр҃ро-

кы · да проповѣдаⷮ ѹмнжⷢ пїщⷢ а҃зыкомь ⁘
23b ᾽Н двⷬрн нб҃ны ѿврѣзе ⁘
Прⷬрокы глⷬть · да тѣмн а҃вить земли благодѣть ⁘
24a ᾽Н ѡ҃дъждн и҃мь манᲂнⷢ а҃стн ⁘
Пїщⷢ нержкотворенⷢ проѡ҃бразоуⷢ танⷢнⷢ, пїщⷢ тѣло хⷬво ⁘
24b ᾽Н хлѣбь нⷬбсны дасть и҃мь ⁘
Манᲂнⷢ а҃ко нержкотворенⷢ нб҃но҃е нареуе, знамена же тѣло хⷬво ⁘
25a Хлѣбь аггл҃кы а҃сть улⷬвкь ⁘
Пѣснь аггл҃кⷢ глⷬть · е҃и҃же наоуун спⷬсь · хлѣбь бо уювъстъвнн, аггⷬломь неподобᲂна пнща ⁘
25b Браш̾но посла и҃мь до ѡ҃бїлїа҃ ⁘
᾽Єлїко бо хотѣ҃хⷢ, бе-скⷢдостн и҃мѣ҃хⷢ а҃коже и҃ вѣрᲂнїи҃, безᲂ недоᵗᵗᵃтᲂка[253] хлѣбь животны ⁘
26 Ѣъзᲂдвнже ю҃га ѿ небⷬсе · и҃ наведе снлⷢ свое҃ⷢ лнвⷢ ⁘
Ямьбакоуⷦь бо глⷬть бⷬъ ѿ ю҃га прнде · сего ради ї двⷬдь прнтъчъствоуе҃ть ⁘
27a ᾽Н ѡ҃дъждн на нⷯ а҃ко прахь плъти ⁘
Ярᲂтвгомнтрⷢ мѣнить, тъгда на людї е҃врее҃скыⷯ҃ · а на вѣрᲂныⷯ҃ люди плъть глⷬнⷯ ⁘
27b Ї а҃ко пѣсъкь морᲂскы · пᲂтнцⷯ перᲂнаты ·
28 и҃ падⷢ посрѣдѣ стана и҃хь ⁘
30 ᾽Ѡ тѣхьжде слово сказа҃ть · да бес троу-

[252] В горното поле – · кⷬв ·
[253] Надредните букви, въведени с кавички, са дописани със синьо мастило.

да ѣ҆дѧть[255] ⁘
28 ᾽Wкрⷵть ѡ҆ꙋрѣща и҆хь ⁘
᾽Wкрⷵть бо домовь и҆хь прихождаа҆ше пїща ⁘
29a Їсѧ и҆ насытншѫ сѧ ѕѣло ⁘
Ты и҆ср҃лтѣне ѣ҆ко лакомн ⁘
29b ᾽Н похотї и҆хь принесе и҆мь ⁘
Ѣсѧ бо волѧ и҆хь творѣше бг҃ъ, ѣ҆ко да не прн-
и҆мѫть вїны ⁘
30a Не лншншѫ сѧ ѿ похотї свое҆ѧ ⁘
Нчесоже бо лїшншѫ сѧ ѿ ба҃ · тї же ръпⷭщѫ-
ще грѣдынеѫ не прѣста҆ѫхѫ ⁘
30b ᾽Н е҆ще брашноу сѫщоу въ оустѣхь и҆хь · 31a и҆
гнѣвь бн҃и҆ възїде на ня ⁘
᾽Н е҆ще бо ѣ҆дѫще дарь бн҃и҆, и҆ ръпⷭта҆ѫхѫ · и҆ ра-
зⷭгнѣвавь сѧ бг҃ъ пораꙁї а҆[256] ⁘
31b ᾽Н оубї множа҆ншѫ въ ннхь ⁘
᾽Нзⷭбне҆нн бышѫ тъгда за непокорение҆, и҆
прѣкословесне҆ и҆хь, тъгда, къгда, е҆гда
г҃лаа҆ѫхѫ сътворнмь себѣ бг҃ы, и҆же пои҆-
дѫть прѣдⷭ намн ⁘
31c ᾽Нзⷭбранⷭнымь и҆ср҃лвомь запѧть ⁘
Прѣбранымь, и҆ снлⷭнымь, и҆ср҃лвомь · тъ-
гда запѧть ⁘
32a Надь въсѣмн снмн съгрѣшншѫ е҆моу па-
кы ⁘
Не оума бо и҆хь запрѣщенне҆ бж҃не҆ ⁘
32b ᾽Н не а҆сѧ вѣры ююдесемь е҆го ⁘
Нн древле, нн на конⷭцн · зраще знамени-
и҆ · не вѣровашѫ бг҃оу ⁘
33 ᾽Н сконⷭчѣшѫ сѧ въ соу҆етѣ дн҃н и҆хь · и҆ лѣ-

[254] В горното поле – · к҃г ·
[255] ᾽W тѣхьжде ... да ѣ҆дѧть тълкуване към стих 27b.
[256] ᾽Н е҆ще ... ръпⷭтаа҆ѫхѫ тълкуването е към стих 30b; и҆ разⷭгнѣвавь сѧ ... а҆ тълкуването е към стих 31a.

та и҆хь съ тъщаниѥ҆мь ⁘
Ѥ҆пиг҄менось, за неѵъстиѥ҆ и҆хь[257] ⁘
34a Ѥ҆г҄да оубиваше ѫ҆ тъгда възїскахѫ ѥ҆го ⁘
Не разоумѣѫ҆ще ꙗ҆ко покаа҆ниѥ҆ въ съмр҃ти не-
полезно ѥ҆сть ⁘
34b Н҆ ѡ҆бращаа҆хѫ сѧ рано прихождаа҆хѫ къ б҃гоу ⁘
Лицемѣриѥ҆мь, мнѧще б҃а оутаи҆ти сѧ ⁘
35a Н҆ помѣнѫшѫ ꙗ҆ко б҃ъ помощ҄никь и҆мь ѥ҆ст҄ ⁘
Множицеѫ҆ бо поминаа҆хѫ · множицеѫ҆ же
ѿмѣтаа҆хѫ сѧ невѣриѥ҆мь ⁘
35b Н҆ б҃ъ выш҄нїи҆ и҆з҄бавїтель и҆мь ѥ҆сть ⁘
Въсѣ ꙗ҆ко мнѣхѫ мир҄на творѣхѫ · нѫ б҃ъ
непорѫгань бѫдеть ⁘
36a Н҆ възлюбїшѫ и҆ оусты свои҆ми ⁘
Оусты же тък҄мо · д҃шеѫ҆ же лицемѣр҄ство[258]-
ваа҆хѫ ⁘
36b Н҆ ѧ҆зыкомь свои҆мь слъгашѫ ѥ҆мꙋ ⁘
Гл҃ахѫ бо добраа҆ · помышлѣа҆хѫ же злаа҆ ⁘
37a Срцⷣе же и҆хь не бѣ право съ нимь ⁘
Оуклонишѫ бо сѧ ѿ б҃а · и҆ їдоломь повїнѫ-
шѫ сѧ ⁘
37b Нї оувѣрїшѫ сѧ въ завѣтѣ ѥ҆го ⁘
Ѵътѣхѫ бо законь, нѫ не вѣроваа҆хѫ, гл҃а-
вьшоуѥ҆моу и҆мь ⁘
38a Тъ же ѥ҆сть млⷭ҇тивь и҆ ѡ҆цѣстить грѣхы
и҆хь и҆ не погоубїть ѧ҆ ⁘
Присно бо ꙗ҆ко щедрь мїловаше ѫ҆, и҆ не по-
гоубї и҆хь · ждаше бо ѡ҆бращенїꙗ҆ и҆хь ⁘
38b Н҆ оумножить въз҄вратїтї ꙗ҆рость своѧ҆ ⁘
Оудръжаа҆ше бо сѧ присно погоубїтї ѧ҆ ⁘

[257] В лявото поле срещу втория ред: · ꙋдавєни ·
[258] тв лигатура.

38c ᾽Н не раждежеть въсего гнѣва своѥго ⁘
Не съвръшить ѥго щѧдѧ а̀ ⁘
39a ᾽Н помѣнѫ ꙗ̀ко плъть сѫть ⁘
Помыслн бо, ꙗ̀ко нникъгдаже плътъска-
а̀ мѫдрость оугодить бговн · ї ꙗ̀ко мло-
стнвь пощѫдѣ а̀ ⁘
39b Дхъ ходѧ ѝ не ѡ̀бращаѫ сѧ ⁘
Сⷭ̀де съмрⷮ̀ть ѡ̀бразоуѥть · ѝ мⷧ̀ловаше ѫ̀
ꙗ̀ко мрⷮ̀тъвⷭ̀ны ⁘
40a Коль кратї разⷭ̀гнѣвашѫ ѝ въ поустынн ⁘
᾽Нбо побѣдѫ носѧще въ поустынн ѿвръ-
гѫ сѧ ⁘
40b Разⷭ̀дражншѫ ѝ въ земли безⷭ̀водⷭ̀нѣѝ ⁘
Гⷧ̀лаа̀хѫ бо мосⷭ̀сеѡ̀вн ѝзⷭ̀велⷭ̀ ны ѥ̀сн въ поу-
стынѧ, не помⷭ̀нѧще пръвыхь благъ ⁘
41a ᾽Н ѡ̀братншѫ сѧ ѝ їскоусншѫ бⷧ̀ ⁘
Множнцеѫ̀ прѣстѫпїшѫ · ѝ ѡ̀братншѫ
сѧ ѝ пакы ѝскоусншѫ ⁘
41b ᾽Н сⷮ̀го ѝсрⷧ̀ва прогнѣвашѫ ⁘
Мосⷭ̀сеа̀ бо прогⷭ̀нѣвашѫ бѣ бо ѿ ѝсрⷧ̀ѣ ⁘
42a Не помѣнѫшѫ рѫкы ѥ̀го ⁘
Како снлоѫ̀ велнѥ́ѫ̀ ѝзⷭ̀бавн а̀ ѿ работы ѥ̀-
гупетьскы ⁘
42b Днⷮ̀ъ въ ньже ѝзⷭ̀бавї а̀ ѝз рѫкы стѫжаѫ̀ща-
го ⁘
᾽Н того бо дⷮ̀не помѣнѫшѫ ꙗ̀ко ѝзⷭ̀бавї а̀
ѿ врагь ⁘
43a ᾽Ꙗкоже положн въ ѥ̀гупⷭ̀тѣ зⷭ̀наменїа̀ своꙗ̀ ⁘
᾽Ѥгда ѥ̀гупⷭ̀тѣне бѣшѫ въ скръбн · а тн
въ радостн ⁘

43b ’Н чюдеса своа̀ на поли танеѡ̀сѣ ⁘
Танеи̇̀ ꙁемлѣ е̇сть е̇гѵпетъ҆ска · на неи̇̀же
ꙁнаменїꙗ̀ многа бышѫ · сказае̇ть же
сѧ ꙁаповѣдь смѣрена · ꙗ̀ко смѣренымь
тоу е̇гѵпъ҆тѣномь · нѫ и̇̀ тако не вѣроваш҃ ⁘
44a ’Н прѣврати въ кръвь рѣкы и̇̀хь ⁘
’Єгѵпъ҆тѣнемь бо кръвиѧ̀ бѣ вода · и̇̀ср҃лтѣне-
мь вода бѣ чїста · нѫ и̇̀ тако не покаа̀шѫ сѧ
ни оумїлїшѫ сѧ ⁘
44b ’Н тѫчъ҆ныѧ̀ и̇̀хь ꙗ̀ко да не пїѧ̀ть ⁘
Рыꙗ̀хѫ бо е̇гѵпъ҆тѣне ровы · и̇̀ то же тѫчъ҆ное̇
и̇̀мь кръвиѧ̀ бываа̀ше · нѫ и̇̀ того людие̇
поминаа̀хѫ ⁘
45a Посла на нѧ пъсиѧ̀ моухы и̇̀ поꙗ̀сѧ ѧ̀ ⁘
’Н е̇гѵпъ҆тѣне оубо мѫчими бѣхѫ · и̇̀ср҃ль не
страдаа̀ше ничъсоже ⁘
45b ’Н жабы и̇̀ погоуби ѧ̀ ⁘
Малыми животъ҆ны нечⷭ҇тыми пакость прї-
и̇̀маа̀хѫ е̇гѵпъ҆тѣне · толико бѣше с҃но-
вь и̇̀ср҃лвь ⁘
46a ’Н дасть е̇рѵсови плодь и̇̀хь ⁘
’Ꙗко да погоубѧть плодь и̇̀хь · да гладемь
и̇̀ꙁъ҆мрѫть ⁘
46b ’Н троудь и̇̀хь прѫгомь ⁘
Поубѧть (!) бо и̇̀ прѫꙁи плоды ⁘
47 ’Нꙁъ҆би градомь вїна и̇̀хь · и̇̀ сикамины и̇̀-
хь сланоѫ̀ ⁘
’Н градомь и̇̀ꙁъ҆би, и̇̀ сланоѫ̀ и̇̀соуши · да ни
вина на веселие̇, ни дрѣва на пїщѫ и̇̀мѧ-
ть · и̇̀ въсѣ бываа̀хѫ на ѿмъщение̇

людемь · нѫ не бѣ въ нихь разꙋмѣѭща ⁘
48 Ꙗ прѣдасть градоу скоты ихь · и їмѣни-
е ихь ѡгню ⁘
Ѿ ѡвѫдоу нищета и безьимѣние смѣ-
рѣаше егѵпⷭтѣни · да съ славоѭ и сило-
ѭ изидеть исрⷭль · нѫ срⷣце ихь жестоко-
е не покаа сѧ ⁘
49a Посла на нѧ гнѣвь ꙗростї своеѧ ⁘
Страшѫ въсѣмь, да ꙗвить людемь силѫ
своѭ · на пооущение[259] вѣрѣ · нѫ ѡ сихь
въсѣхь срⷣца не оумѧчишѫ ⁘
49b Ꙗрость и гнѣвь и скръбь · посла на нѧ
аггⷭлы люты ⁘
Въсѣкоѭ бо скръбиѧ смѣрѣаше бⷭъ егѵ-
пⷭтѣни · да люди жидовьсⷭцїи славоѭ
изидѫть · не разоумѣшѫ же ѡ быва-
емыхь ⁘
50a Пѫть сътворї и стъзѫ гнѣвоу своемоу ⁘
Сирѣчь по сѫдоу бⷭноу приде на нѧ гнѣвⷭ
бⷭни · донⷭдеже до конⷭца погыбошѫ ⁘
50b Не пощѫдѣ ѿ съмрⷭти дⷭшѫ ихь ⁘
Въси бо оумрⷭщвени бышѫ чѣсомь ⁘
50c Ꙗ скоты ихь въ съмрⷭти затвори ⁘
Глⷭеть оубо и чювъстъвныѧ скоты · ра-
зоумѣи же и неразоумⷭныѧ чⷭлвкы ⁘
51a Ꙗ побї въсѣкь пръвѣнець въ земли егѵ-
петⷭстѣ ⁘
Понеже пръвѣнець хⷭс · и пръвое доиде егѵ-
пⷭта · ѡбразь бо бѣ бываемое егѵптоу ·
егѵпетьстїи бо пръвое падѫ идоли ⁘

[259] Срв. εἰς προτροπήν (Jagić 1907: 382).

51b Начѧтокь въсѣкого троуда и҆хь въ селѣхь хамовѣхъ ⁘
Хамь сказа҆еть сѧ погыбѣль · погоубї же б҃ъ е҆гѵпетьскаа҆ и҆мѣнїꙗ҆ · и҆мнже ра-
ждназаа҆хѫ сѧ на гръдынѧ ⁘
52a ’И двнже ꙗ҆ко ѡ҆вьцѧ людї своѧ҆ ⁘
Тъгда и҆ср҃лѣ и҆зь е҆гѵпⷭ҇та ꙗ҆ко ѿ скръбн · е҆гѵпеть бо ѡ҆скръбѧщн сказа҆еть сѧ · ны-
нѣ же ѧ҆зыкы ꙗ҆ко ѡ҆вцѧ прнѧ҆ть ⁘
52b ’И възⷭ҇веде ѫ҆ ꙗ҆ко стадо въ поустынѧ ⁘
Тъгда люди жндовьскыѧ҆ въ поустынѧ ⁘
чювьстъвнѫѫ҆ · н҃нѣ же ѧ҆зыкы въ цръ-
кⷭ҇ве · поустынї бо бѣ ц҃ркви древле ⁘
53a ’И настави ѧ҆ на оупъванне҆ н не оустраши-
шѫ сѧ ⁘
Нн людне҆ бо жндовьстнї боꙗ҆хѫ сѧ б҃гомь наставлѣе҆мн тъгда · нн людне҆ вѣрь-
нїи҆ оуже не оустрашаѫ҆ть сѧ въ ц҃ркви х҃а пастоуха ⁘
53b ’И врагы и҆хь покры море ⁘
Чювъстъвныѧ҆ врагы море чювьстъвь-
ное҆ · разоумныѧ҆ врагы, снрѣчь бѣсы · море разоумное҆, е҆же е҆сть кр҃щенне҆ ⁘
54a ’И въведе ѫ҆ въ горѫ с҃тынѧ свое҆ѧ҆ ⁘
Въведь ѧ҆ къ таи҆нѣ съдѣа҆нѣи҆ на горѣ сїѡ҆нн · на горѣ голⷭ҇гоѳѣ на горѣ е҆леѡ҆-
нн ⁘
54b Горѫ снѧ҆ ѧ҆же стѧжа деснїца е҆го ⁘
Снѧ҆ бо горы стѧжа е҆гда сътворї землѧ деснїцеѫ҆ свое҆ѫ҆ · разоумѣи҆ же голⷭ҇гоѳѫ ⁘

55a ʼН їзꙑгна ѿ лица и҆хь ѧ҆зыкы ⁘
Тъгда жидовь ради погоуби ѧ҆зыкы · амо-
реи҆скы и҆ хетꙑтеи҆скы[260] н҃нѣ же ради вѣ-
рꙑныи҆хь люди погоуби бѣсы ⁘
55b ʼН по жрѣбїю҆ раздѣли и҆мь землѧ ѧ҆жемь
дѣломѣрꙑнымь ⁘
Приѧ҆сѧ бо ѧ҆зыци достоа҆ние҆ г҃а е҆ѵ҃лие҆мь ·
е҆же е҆сть ѧ҆же, сирѣчь твръдость ⁘
55c ʼН въсели въ селѣхь и҆хь колѣна и҆ср҃лва ⁘
Въ селѣхь амореи҆сꙑцѣхь, въселишѫ сѧ и҆-
ср҃льти · а въ цр҃квахь въселишѫ сѧ ѧ҆-
зыци вѣровавьше ⁘
56a ʼН їскоусишѫ и҆ прогнѣвашѫ б҃а вышꙑнѣ-
го ⁘
Людие҆ жидовьстїи҆ · ѿ прѣдѣдь бо и҆скꙋ-
сливи и҆ ръпꙑтїви ⁘
56b ʼН свѣдѣнїи҆ е҆го не съхранишѫ ⁘
Въземьше бо законь не съхранишѫ ⁘
57a ʼН възꙑвратишѫ сѧ и҆ ѿвръгѫ сѧ ꙗ҆коже
и҆ ѡ҆ц҃и и҆хь ⁘
Жиди мѣнить въставьшѫѧ҆ на х҃а · за-
не ꙗ҆ко ѡ҆ц҃и и҆хь въ поустыни ѿвръгѫ
сѧ, тако и҆ си ⁘
57b Прѣвратишѫ сѧ въ лѫкь разꙑвращень ⁘
Родь бо б҃ии҆ сѫще прѣвратишѫ сѧ съ пра-
ваа҆го пѫти · и҆ въ нѣже не подоба҆еть ⁘
58a ʼН прогнѣвашѫ и҆ въ хлъмѣхь свои҆хь ⁘
ʼНдоломь жрѫще на высоцѣхь мѣстѣхь ·
и҆ покаждаѫще бѣсомь ⁘
58b ʼН въ и҆стоуканꙑныхь свои҆хь разꙑдражишѫ и҆ ⁘

[260] Две изтрити букви преди следващата дума.

Тѣлищемь кланѣѫщѥ сѧ ⁘
59 Слыша бг҃ъ ѝ прѣзрѣ · ѝ оуннужи зѣло ѝ-
ср҃лѣ ⁘
Снрѣвь оувѣдѣ бг҃ъ ꙗ̀же сътвориша, ѝ прѣ-
зрѣ а̀ вѣзⷭненавидѣвь ѝхь ⁘
60a ’И ѿрина скунна̀ селомьскѫ̀ (!) ⁘
’Ꙗко слѣпо сѫще съньмище · сломь бо ѝпо-
хнсись сказа̀ѥть сѧ ⁘
60b Село въ немьже въсели сѧ въ ул҃ѣхь ⁘
Не въсели бо сѧ въ сънⷭмище ѝхь хс҃ · ꙗ̀ко
мрѣзⷭко ⁘
61a ’И прѣдасть въ плѣнь крѣпость ѝхь ⁘
’Єгда асурїѝ плѣнишѧ старыѝ є҆рл̂мь · ѝ въ-
сѣ цр҃ковⷭна̀ а̀ ѝ самы прѣвѣсѧ въ вавïлонⷭ ·
61b ’И доброт҃ѫ ѝхь въ рѫцѣ вражïѝ ⁘
Вѣсѣ бо ѝзⷭбрана̀ цр҃кве · вѣзмсѧ сѧ въ
вавилонь ратⷭными ⁘
62a ’И затворн въ ѡ҆рѫжи людн своѫ̀ ⁘
Прѣданӥ бо бышѧ съмр҃тн за ср̂це ѝхь злоѥ̀ ·
62b ’И достоа̀ннѥ̀ своѥ̀ прѣзрѣ ⁘
Ѿтръгѫ̀ бо сѧ бытн людн҃ѥ̀ бн҃ѝ ⁘
63a ’Юношѧ ѝхь поѝсть ѡ҆гⷮнь ⁘
’Єлнко ю҆ношъскы дръзовашѧ на ба҃ · по-
гыбошѧ ѡ҆гнемь зажеженоу̀ старомоу̀
є҆рл̂моу̀ ⁘
63b ’И дв҃ы ѝхь непосѣтованы бышѧ ⁘
Плѣнены бо халⷭдеѝмин дв҃ы ѝхь бышѧ ·
ѝ не бѣ плауа̀нь сѧ нн ѿц҃ь · нн женнхь ·
нн мт҃н · разоумѣѝ же ѝ сънⷭмища ѝхь ⁘
64a ’Иереѝҥ̀ ѝхь ѡ҆рѫжнѝемь падѫ ⁘

Въ самои̑ бо ц҃ркви и̑склани бышѫ ⁘
64b ’Н вꙿдовицѧ и̑хь неѡ̑плакани бышѫ ⁘
’Н ты бо расхыщены бышѫ · и̑ не бѣ пла-
чѧщаго сѧ ѡ̑ нихь ⁘
65a ’Н въста ꙗ̑ко спѧи̑ г҃ъ ⁘
Ѿ многа длъготръпїꙗ̑, ꙗ̑ко ѿ съна, мънѣ-
нь бы҃с въстати ⁘
65b ’Ꙗко силень и̑ шоумень ѿ вина ⁘
’Ꙗко силень ѿ оупитїꙗ̑ и̑ спанїꙗ̑ въспрѧ-
нѫвь · главѣ трѧсѧщи сѧ ꙁѣло · ꙗ̑ко
тако разꙿгнѣвавь сѧ б҃ъ въскорѣ погоу-
би жиди ⁘
66a ’Н поразн врагы и̑хь въспѧть ⁘
’Ꙗко врагы бо б҃нѧ̑ сѫщѫ поразн ѧ̑ · да кь
томоу не бѫдѫть людие̑ б҃ни̑ ⁘
66b Поношение̑ вѣчꙿно дасть и̑мь ⁘
До сконꙿчѣнїꙗ̑ бо вѣка и̑ по сконꙿчѣнии̑ ·
поношение̑ и̑хь непотрѣбимо прѣбѫде҃т ⁘
67a ’Н ѿринѫ село и̑ѡ̑сїфово ⁘
Ѿ чѧсти весь ѧ̑зыкь жидовьскы мѣнитꙿ ⁘
67b ’Н колѣна е̑фремова не и̑зꙿбра ⁘
Сирѣчь плодьства и̑хь възꙿненавидѣ · е̑-
фремь бо плодовить сказае̑ть сѧ ⁘
68a ’Нзбра колѣно и̑ю̑дово ⁘
’Исповѣдаѫщѫѧ̑ сѧ · їю̑да бо и̑сповѣда-
ние̑ сказае̑ть сѧ · разоумѣ и̑же ꙗ̑ко по
плъти ѿ їю̑ды г҃ъ въсїꙗ̑ ⁘
68b Горѫ сїѡ̑нѧ ѧ̑же възлюби ⁘
Ц҃ркве разоумѣи̑ · сїѡ̑нь бо позрачище ска-
зае̑ть сѧ · ц҃ркве ѧ̑же позирае̑ть х҃с дѣль

нашнхъ · тѫ бо въѯлюбївь хс̄ и҆ѯ҃ра ·⁘
69a ҆Н съѯда ꙗ҆ко и҆норогь ст̄ына своѧ̀ ·⁘
Рогь сказа́ѣть сѧ крѣпость · и҆норогь же
є҆дноѡ́бразна вѣра · ꙗ҆коже є҆сть писа-
но, є҆дннь г̄ъ є҆дина вѣра є҆дино кр̄щенне́ ·⁘
69b Въ земли ѡ҆снова ж҃ въ вк̄ь ·⁘
Цр̄кве и҆ вѣрѫ · ты бо прѣбыва́ѣтѣ въ вк̄ь ·⁘
70a ҆Нѯ҃ра дв̄да раба сво́его ·⁘
Ха̀ ѿц̄ъ, гл̄ѣть бо сн҆ѣ є҆сть сн̄ъ мои҆ въѯлюбле-
ны · ѿ дв̄да бо по плъти роди сѧ ·⁘
70b ҆Н поѧ́т-ы ѿ стадь ѡ҆вѧ҃нхь ·⁘
Ха̀ ѿ людїи҆ жидовьскыхъ по плъти · ꙗ҆ко
дв̄да ѿ ѡ҆вець ·⁘
71a Ѿ̈ доил҃нниць поѧ́тъ и҆ ·⁘
Въслѣдь цр̄кве гл̄ѣть · ты бо въсъѯде наро-
ды творѧть · дое́нне́ бо є҆сть народь · є҆-
сть же хс̄ ·⁘
71b Пасти ї҆ꙗ́кова раба сво́его · и҆ и҆ср̄лѣ досто-
а҆нне́ сво́е ·⁘
Въц̄рн бо сѧ хс̄ на (!) людьмин ѧ҆зыѵъскымин ·
и҆їср̄ль бо виднмь б̄гѹ · ꙗ҆ко людне́ вѣрь-
нїи҆ зрѧть вынѫ б̄а ·⁘
72a ҆Н оѵпасе ж҃ въ незлобѣ ср̾ца сво́его ·⁘
Хс̄ людн ѧ҆зыѵъскыѧ́, ꙗ҆ко новорождены
незлобївы сѫщѫ оѵпасе · снрѣѵь наста-
вн на пажить є҆ѵ̃лъскѫ́ѫ́ · и҆ бл̾т҃нѫ́ѫ́ ·⁘
72b ҆Н въ разоѵмѣ рѫкоѵ сво́ею́ наставнль ѧ̀ є̂ ·⁘
Блг̄остна́ бо хв̄ожѫ́ и҆ деснницеѫ́ є҆го · наста-
влѣ́ѫ́ть сѧ вѣр҃нїи҆ на пѫть вѣѵ҃ныѧ́
жнзнн ·⁘ · слава ·

※ пл҃мь · асафовь · о҃н · ѡ҆ съньмищи сло- ※
※ во сказаѥ҆ть · ѥ҆лико пострада на врѣме- ※
※ на ѿ врагь, за невѣрьствиѥ҆ и҆хь · о҃н · ※

1a Бж҃е придѫ ѧ҆зыци въ достоꙗ҆ниѥ҆ твоѥ҆ ⁘
Аньтїѡ҆хь и҆ прочїи҆ съ нимь, ꙗ҆ко разорїшѫ
цр҃кве и҆ ѡ҆скврънишѫ ѧ҆ ⁘
1b Ѡ҆скврънишѫ цр҃квь ст҃ѫѫ҆ твоѫ҆ ⁘
Съ нечъстїѧ҆ бо въшедьше ѡ҆скврънишѫ мънимаа҆ ст҃аа҆ и҆хь ⁘
1c Положишѫ и҆ѥ҆рл҃ма ꙗ҆ко ѡ҆вощно хранилище ⁘
Тако бо и҆ ѡ҆поустишѫ, ꙗ҆ко быти ѥ҆моу кѫщи стрѣгѫщаго ѡ҆вощиѥ҆ ⁘
2a Положишѫ троупїꙗ҆ рабъ твои҆хь, брашьно пьтицамь небн҃ымь ⁘
Врани бо и҆ съсѫпы ꙗ҆дѣа҆хѫ оубі҆ваѥ҆мыѧ҆ ѿ врагь ⁘
2b Плъть прѣподобьныхь твои҆хь звѣрємь землънымь ⁘
Прилоучѣѥ҆мь бо и҆ младеньци чїстї оубиваѥ҆ми бываа҆хѫ · и҆ їзѣдахѫ и҆ звѣрїѥ҆ ⁘
3 Пролїꙗ҆шѫ кръвь и҆хь ꙗ҆ко водѫ ѡ҆кр҃ть и҆ѥ҆рл҃ма · и҆ не бѣ погрѣбаѫ҆и҆ ⁘
Толико бо бѣ падьшихь ѿ рати · ꙗ҆ко и҆ градоу быти ѡ҆бъдръжимоу кръвїѧ҆ · да и҆ погребению҆ не сподобишѫ сѧ · симь же попоусти б҃ъ быти, за законопрѣстѫпленїѥ҆ и҆хь ⁘
4a Быхомь поношенїю҆ съсѣдомь н҃шимь ⁘
Поношенїю҆ бышѫ и҆ порѫганїю҆ ѿ вра-

гъ и҆ ѧ҆зыкь · ꙗ҆ко чътоми ѿ б҃а тако · ка-
ко рѫганїю҆ бышѫ ⁘
4b Подражание҆ и҆ порѫгание҆ сѫщїи҆мь ѡ҆-
кр҃ть нась ⁘
Въси бо ѡ҆кр҃тныи҆ ѧ҆зыци, рѫгаа҆хѫ сѧ по-
дражаѫ҆ще и҆е҆рл҃ма древлънѣго · ꙗ҆ко
како любимь б҃оу, и҆ пакы оукорень бы҃ ·
бечъствовавь б҃а ⁘
5a Доколѣ г҃и гнѣва҆еши сѧ въ конець ⁘
Съньмище дръжимо м҃лить сѧ б҃гоу ·
ꙗ҆ко да оуставить гнѣвь ⁘
5b Раждежеть сѧ ꙗ҆ко ѡ҆гнъ ръвение҆ твое҆ ⁘
Писано бо е҆сть ръвноуѧ҆ възьръвновахъ
и҆е҆рл҃моу ръвение҆мь велие҆мь · и҆ пакы
зависть г҃и саваѡ҆ѳа сътвори си ⁘
6a Пролѣи҆ гнѣвь твои҆ на ѧ҆зыкы не вѣдѧ-
щѫѫ҆ тебе ⁘
На ѧ҆зыкы рече ѡ҆брати гнѣвь свои҆ · да
страхомь ѡ҆братѧть сѧ, и҆ познаѫ҆ть те-
бе и҆стоваа҆го б҃а ⁘
6b ’Н на цр҃віꙗ҆ ꙗ҆же и҆мене твое҆го не призь-
вашѫ ⁘
’Ꙗко да и҆ ти разоумѣѫ҆ть и҆ вѣрѫ и҆мѫть ⁘
7 ’Ꙗко поꙗ҆сѧ їꙗ҆кова и҆ мѣсто е҆го ѡ҆поустї-
шѫ ⁘
Жидовьскыѧ҆ люди, поꙗ҆денї бо бышѫ ѿ
ѧ҆зыкь · и҆ мѣста и҆хь бышѫ поуста ·
на нихьже живѣхѫ ⁘
8a Не помѣни н҃шихь безаконїи҆ пръвыхь ⁘
’Ѧзыци въпиѧ҆ть, не помѣни нашего

пръваго житїꙗ · егда идоломь кланѣ-
хомь сѧ · нѫ посѣти нась бе҃ ⁘
8b Скоро да варѧть ни млⷭ҇ти твоѧ гн҃ ⁘
Снрѣчь потъщи сѧ на възїсканиѥ нш҃е ·
и оущедри ны ꙗко млⷭ҇тивь ⁘
8c Ꙗко ѡбⷣнищахомь ꙁѣло · 9a помоꙁи намⷣ
бе҃ спс҃ителю нашь ⁘
Многа бо нищета бг҃оучъстїꙗ бѣ въ ѧꙁы-
цѣхь · прѣжде вѣрованїꙗ · вѣровавь-
ше же ѡбогатѣшѫ ѧꙁыци ⁘
9b Славы ради имене твоего гн҃ иꙁⷣбавї ны ⁘
Слава бо имене хв҃а въ ѧꙁыцѣхь · иꙁь-
бавлъшиихь сѧ ѿ бѣсь ⁘
9c Н ѡцѣсти грѣхы нашѫ имене твоего
ради ⁘
Именемь бо хв҃ѣмь ѡставлениѥ грѣхо-
вь повѣдаеть сѧ · и сего възискаѫть
ѧꙁыци ⁘
10a Єда къгда рекѫть ѧꙁыци кьде есть бъ҃
ихь ⁘
Ѧꙁыци не поꙁⷣнавьшеи ба҃ ⁘
10b Н оувѣсть сѧ въ ѧꙁыцѣхь · прѣдь ѡчї-
ма нашима · мъсть кръве рабь тво-
ихь пролитыѧ ⁘
Кръве глаголеть мч҃енничъскыѧ ⁘
11a Да вънидеть прѣдъ тѧ въꙁдыханиѥ
ѡкованыхь ⁘
Дш҃ь ѡкованыхь грѣхы ⁘
11b По величїю мышьцѫ твоеѧ сънабьдї
сн҃ы оумръщⷣвеныхь ⁘

Оумерꙑшихь грѣхомь рече · сихь и҆щѫдїꙗ҆
съна́бꙑди вѣроѫ҆ ⁘
12a Въздаждь сѫсѣдомь нашимь седьмери-
цеѧ҆ въ нѣдра и҆хь ⁘
Бѣсомь гл҃еть занеже приближишѫ чл҃цѣ
лъстиѫ҆ · симь сѫгоубь (!) въздаждь ꙗ҆ко
сътворишѫ чл҃вкоу ⁘
12b Поношение и҆хь и҆мьже поносишѫ тебѣ г҃и ⁘
Гл҃ѧще чл҃вкоу бѣси, кьде е҆сть б҃ъ твои҆ ⁘
13a Мы же людие҆ твои҆ и҆ ѡ҆вꙑцѧ пажїтї твое҆ѧ҆ ⁘
Вѣровавьше бо ѧ҆зыци, бышѫ стадо х҃во ⁘
13b ’Исповѣмь сѧ тебѣ б҃е въ в҃кы ⁘
Сирѣчь и҆сповѣмь сѧ тебѣ ѡ҆ прѣждьни-
хь грѣсѣхь ⁘
13c Въ родь и҆ родь възꙑвѣстимь хвалы твоѧ҆ ⁘
Комоуждо бо родоу грѧдѫщомоу възꙑвѣ-
стити славѫ твоѫ҆ ⁘
※ въ коне҃ц, ѡ҆ и҆зьмѣноуѫ҆щии҆хь сѧ · съ- ※
※ дѣа҆ное҆ асафовь пл҃мь · о҃ѳ · ѡ҆ асѵрїи҆ ※
※ пр҃рочьство конечꙑное҆ · прѣложение҆ ска- ※
※ за҆еть сѧ съньмища · свѣдѣтельствꙋ[261]- ※
※ ѧ҆ ѿпадение҆, ѿ асѵрїи҆ быти хотѧщее҆ ※
※ пакы · и҆ х҃во пришествїе҆ · о҃ѳ ⁘ ※
2a Пасѫи҆ їср҃лѣ въньми ⁘
Мл҃тва людїи҆ си къ б҃гоу ⁘
2b Водѧи҆ ꙗ҆ко ѡ҆вьчѧ и҆ѡ҆сїфа ⁘
Въ цѣломѫдрїи҆ живѫщѫѫ҆ мѣнитꙑ ·
зане водими сѫть б҃гомь · ꙗ҆коже цѣ-
ломѫдрыи҆ їѡ҆сїфь ⁘
2c Сѣдѧи҆ на хероувїмѣ ꙗ҆ві сѧ ⁘

[261] тв лигатура.

Ѡ пришествии хвѣ глеть ⁘
3a Прѣдь ефремомь и венїаминомь и мана-
сїемь ⁘
Весь родь жидовьскы мѣнить · ꙗко же-
стокь сѫщь и неучъстивь ⁘
3b Възъдвигни силѫ твоѫ и при да ны спсеши ⁘
Ѧзыци въпиѧть, въстани рече сънидн
на възїсканїе наше, и спси ны бе ꙗко
милостївь ⁘
4a Бе ѡбрати ны ⁘
Ѿ пѫтї лъстънаго ⁘
4b Н просвѣтї лїце твое и спсемь сѧ ⁘
Да оузрїмь славѫ твоѧ, въсельшѫ сѧ въ
ны, и спсемь сѧ ⁘
5 Гн бе силамь доколѣ гънѣваешї сѧ на мо-
лїтвѫ рабь твоихь ⁘
Доколѣ молѧщемь сѧ намь прѣмлъчѣ-
еши рѣшѫ ѧзыци · а есмы въ плѣне-
нїи бѣсовь ⁘
6a Напитаеши ны хлѣба слъзъна ⁘
Безь слъзь бо не ꙗдохомь хлѣба · желаѫ-
ще ѡбрѣсти хлѣбь таины ⁘
6b Н напоишї ны слъзами въ мѣрѫ ⁘
Нбо чѣша наша слъзами раствѣрѣеть сѧ ·
чѣѫщемь ѡбрѣсти кръвь твоѧ гн ⁘
7a Положиль ны еси въ прѣрѣкание сѫсѣдо-
мь нашимь ⁘
Людемь рече жидовьскымь · не хотѣа-
хѫ бо да сѧ бышѫ ѧзыци спсли ⁘
7b Н вразн наши подражашѫ ны ⁘

Бѣси вразн бо ч҃лкоу си сѫтъ · Ѹничижи-
шѫ бо ч҃лка зѣло ⁘
8a Г҃и б҃е силъ ѡ҆брати ны ⁘
Рѣшѫ ѧ҆зыци блѫдѧще къ б҃гоу · блѫ-
дѧщѫ и҆долослоуженнѥ҆мь ѡ҆брати ⁘
8b ’Н просвѣти лице твоѥ҆ и҆ сп҃сени бѫдемь ⁘
Єгда бо ꙗ҆ви сѧ х҃с съ плътиѧ҆ на земли ·
сп҃сень бы҃с ч҃лкь ⁘
9a Вїнограда и҆зь ѥ҆гѵпⷭ҇та прѣнесе ⁘
Людї ѥ҆ѵреи҆скыѧ҆ ѿ работы ѥ҆гѵпетьскы ·
новыѧ҆ ѿ скръбї бѣсовь · ѥ҆гѵпеть бо
ѡ҆скръблѣѫ҆щи сказаѥ҆ть сѧ ⁘
9b ’Нзьгна ѧ҆зыкы и҆ насадї и ⁘
Ѧмореѫ҆ и҆ хетⷭ҇теѧ҆ потрѣби б҃ъ · и҆ въсели
и҆їср҃лѣ · ѥ҆же сѫть вѣрⷭ҇нїи҆ людиѥ҆ ⁘
10a Пѫть сътвори прѣдⷭ҇ нимь ⁘
Сїрѣчь настави ѧ҆ мосⷭ҇сеѥ҆мь ⁘
10b ’Н насади коренїꙗ҆ ѥ҆го наплъни землѧ ⁘
Оутвръди подьлогы и҆хь ꙗ҆ко любимо-
мь · и҆ оумножишѫ сѧ на въсемь ли-
ци землѧ · разоумѣи҆ же новыѧ҆ люди ⁘
11a Покры горы сѣнь ѥ҆го ⁘
Стѣнь бо и҆ ѡ҆бразь бѫдѫщии҆хь бѣшѫ
жидове, и҆ дѣѥ҆маа҆ въ нихь · тѣмьже
пр҃рокы ꙗ҆ко горы покрываа҆ше стѣнь
законⷭ҇ны ⁘
11b ’Н лозїѥ҆ ѥ҆го кедры б҃иѧ҆ ⁘
Оуже бо прѣставⷭ҇шоу стѣню · ї ꙗ҆влъшї
сѧ и҆стинѣ съвыше, сп҃сенїꙗ҆ доиде вѣ-
ра ⁘

[262] В долното поле – · к҃г ·

12 Прострѣть розъгы его до морѣ · и до рѣкы
ѿрасли его ⁘
Ꙗвлѣеть широтѫ вѣры и конець · ꙗко
ѿ коньца до коньца оуселеныѧ исплънї
землѧ ⁘
13a Въскѫѧ разори ѡплоты его ⁘
Стѣнѣ жидовьскааго законь · еже есть
ѡплоть, сирѣчь разорить ⁘
13b Н ѡбїмаѫть въси прѣходѧщеи пѫтемь ⁘
Бѣси не ходѧще пѫтемь истинъными ·
нѫ прѣходѧще ⁘
14a Ѡзоба и вепръ ѿ лѫга ⁘
Жидовьскааго рода лъсть идольскаа · ꙗко
и вепръ бо тако и лъсть тимѣнїимь кръ-
мить сѧ · лѫгь же идоли ꙗко неплодь-
ни и лѫжъни ⁘
14b Н їнокь дивїи поꙗль и есть ⁘
Дїꙗволь пожирова жидовьскааго сънь-
ма · любезъно бо въмѣстї сѧ въ нь ѕѣло ⁘
15a Бе силамь ѡбрати ны ⁘
Сїрѣчь възри на ѧзыкы чл҃вколюбїемь
своимь рече пр҃рокь ⁘
15b Н призъри съ н҃бсе и вижд ⁘
Сїрѣчь ꙗви сѧ земли ⁘
15c Н посѣти винограда своего ⁘
Ѧзычъскааго рода ⁘
16a Н съвръши иже насадї деснїца твоꙗ ⁘
Оутвръдї и таинами твоими · се бо е-
дино насажденне с҃то есть · деснїцѫ
твоеѧ, людї иже ѿ ѧзыкь ⁘

[263] В долното поле – · к҃д ·

16b ᾽Н на сн҃а оулоу҆ка є҆гоже оу҆крѣпнлъ є҆сн себѣ ·҂
Гл҃ъскаго оу҆лка гл҃еть є҆гоже прїа҆ть · тѣ-
мь бо спс҃енн бышж а҆зыцн ·҂
17a Пожежень ѡ҆гнемь н҆ раскопань ·҂
Сънемь жндовьскы, ꙗ҆ко раздражаа҆ ба҃ ·
н҆бо н҆ цр҃квн пожежена бы҃ ·҂
17b Ѡ҃ запрѣщенїꙗ҆ лїца твоє҆го погыбн҆жть ·҂
Жндове н҆же оуклонншж сѧ ѡ҃ лнца гн҃ѣ ·
тн погыбж не прнн҆мьше хр҃а ·҂
18a Бждї рѫка твоꙗ҆ на мжжа деснїцж тво-
є҆а҆ ·҂
Хр҃а гл҃еть, ꙗ҆ко сн҃їцж сжща ѡ҃оу҆а҆ ·҂
18b ᾽Н на сн҃а оулоу҆ка є҆гоже оу҆крѣпнлъ є҆сн себѣ ·҂
Хр҃а ꙗ҆ко сн҃а бн҃ꙗ҆ сжща · нарнцаємa же сн҃а
оу҆л҃оуѣ · є҆гоже оу҆крѣпн рекь · съ҆н҆ є҆сть
сн҃ъ мон҆ въ҆злюбены ѡ҆ немьже бл҃го-
волнхъ ·҂
19a ᾽Н не ѡ҃стжпнмь ѡ҃ тебе ·҂
Ѡ҃нелнже бо прнблнжншж сѧ а҆зыцѣ[264] хр҃ѣ ·
оуже не ѡ҃лжуѣа҆ть сѧ ѡ҃ него ·҂
19b Жнвїшї ны н҆ нмѧ твоє҆ прїзовемь ·҂
Ѡ҃нелн бо сподобншж сѧ вѣчнѣн҆ жнзн҆нн
вѣрн҆нїн҆ · не прѣстаа҆ть прнзїваа҆-
ше нмене гн҃ ба҃ ·҂
20a Гн҃ бе҃ снлъ ѡ҆братн ны ·҂
᾽Ѥще бо трѣбоуа҆ть а҆зыцн ѡ҆бращенїꙗ҆ ·҂
20b ᾽Н просвѣтї лнце твоє҆ н҆ спс҃енї бждемь ·҂
᾽Явленнє҆мь бо хр҃вомь, спс҃ена бы҃ въсѣ
тварь · н҆ въсѣко дыханнє҆ ·҂
※ Въ коне҆҃, ѡ҆ тоунлѣхь · пл҃мь асафовь · ※

[264] Вм. а҆зыцн.

※ тоуила разоумѣѝ ѡ̀лт҃аремь · ѡ̀ нихъ- ※
※ же пр҃роуьство ѝ ѡ̀ съньмѣ · асафь ※
※ бо сънемь сказаѐть сѧ · оустїѭть же а̀- ※
※ зыкы къ дх҃овнымь ѡ̀лтаремь · п҃ · ※

2a Радоуѝте сѧ бг҃оу помощ҃нїкоу нашемоу ·⁘
Се оущеннѐ а̀зыкомь · ꙗ̀ко да спс҃ъше сѧ
ѡ̀ бе҃зѣ поуї а̀ть ·⁘
2b Въскликн҃нѣте бг҃оу їа̀ковлю ·⁘
Гл҃сомь реуе велнѐмь · ѝ веплемь велнѐ-
мь, славїте ба҃ · їа̀ковь бо хс҃ ·⁘
3a Приѝмѣте пс̑алмь ѝ дадїте тум҃пань ·⁘
Даѐть бо бъ оумь оу҃лкоу ꙗ̀ко пѣтн ѝ сла-
внтн ба҃ · дадите вы тѣло съ гл҃сомь ·
да гл҃сь съврѣшнть пс̑алмь ·⁘
3b Пс̑а̀тырь красень съ гѫслѣми ·⁘
Ср҃це ѵїсто съ а̀зыкомь · а̀зыкь бо ꙗ̀ко
гѫсли движемь · сказаѐть срт҃наа̀ ·⁘
4 Въстрѫбїте новомѣсѧуноѫ̀ трѫбоѫ̀ ·
въ нароунты дн҃ъ праз҃дника вашего ·⁘
Сїрѣчь проповѣдите въсѣмь пришествн-[265]
ѐ хв҃о · ꙗ̀ко ново житнѐ бы̑ оу҃лкомь · нї-
утоже бо нароунтѣѐ днѐ праз҃дника то-
го · въ нь҃же хс҃ ꙗ̀вн сѧ на земли ·⁘
5 Ѩ̀ко повелѣннѐ нїср҃лво ѐсть · ѝ сѫдь ба҃
їа̀ковлѣ ·⁘
Людемь вѣр҃нымь ѐже ѐсть нї̀сль · тѣ-
мь бо дасть сѧ блт҃тноѐ повелѣннѐ ·
по сѫдоу бн҃ю̀ ·⁘
6a Свѣдѣнїѐ на їѡ̀сїфѣ положн ·⁘
Ѩ̀ко въсѣ ѐлїко пострада ѝѡ̀сїфь · ѡ̀бра-

[265] тв лигатура.

ꙁь бѣ х҃вь · е҆же е҆сть свѣдѣние҆ ⁘
6b ’Єгꙑда и҆ꙁїде ѿ ꙁемѧ е҆гѵпетьскы ⁘
Люди г҃леть е҆ѵреи҆скыѧ҆ тъгда · н҃нѣ же
вѣрꙑныѧ҆ · ꙗ҆ко и҆ꙁыдѫ ѿ скръбї и҆доль-
скыѧ҆ · е҆гѵпеть бо ѡ҆скръблѣѫщи ска-
ꙁае҆ть сѧ ⁘
6c ’Ѧꙁыка е҆гоже не ꙁнаа҆ оуслыша ⁘
Г҃лса г҃леть ѧ҆ꙁычъскаа҆го · не вѣдѣхѫ
бо е҆го прѣжде ⁘
7a Ѿѧ҆ть ѿ брѣмень хрїбꙑты и҆хь ⁘
’Иꙁꙑбави бо тъгда ѡ҆ны ѿ плинꙑтова ꙁданїꙗ҆ ·
н҃нѣ же люди вѣрꙑныѧ҆ ѿ тѧготы и҆долкⷭ҇ыѧ҆ ·
7b Рѫцѣ е҆го въ коши поработасте ⁘
Ноуждеѫ҆ бо плѣвы носѧще въ кошихь · ꙗ҆-
ко и҆ людїе҆ и҆же ѿ ѧ҆ꙁыкь подобꙑно кошемꙑ
и҆долы носѧще ⁘
8a Въ скръбї приꙁьва мѧ и҆ їꙁꙑбавихь тѧ ⁘
Тъгда люди е҆ѵреи҆скыѧ҆ ѿ бренїꙗ҆ ноужь-
дꙑнаго · н҃нѣ же люди вѣрꙑныѧ҆ ѿ тимѣ-
нїꙗ҆ и҆дольскаа҆го ⁘
8b Оуслышахь тѧ въ таи҆нѣ боурꙑнѣ ⁘
’Єгда бо тъма ѡ҆дръжаа҆ше ꙁемлѧ е҆гѵпⷮе-
скѫѫ҆ · и҆їср҃лти въ свѣтѣ бѣхѫ · и҆ ни-
кꙑтоже ѿ е҆гѵпꙑтѣнь видѣа҆ше и҆хь · тѣ-
мь ꙗ҆ко въ таи҆нѣ бѣхѫ и҆їср҃лтѣне ⁘
8c ’Искоусихь тѧ на водѣ прѣрѣканїꙗ҆ ⁘
Тъгда людие҆ е҆гда жѫдаа҆хѫ и҆ ръпꙑтаа҆хѫ ·
горꙑка бо бѣ вода · ѡ҆слаⷣчѣ же дрѣвомь · ѡ҆-
браꙁь бо бѣше крⷭ҇та и҆ кр҃щениꙗ҆ бывае҆-
моє ⁘

9 Слышите людїе мои҆ засвѣдѣтельствоу-
жⷣ вамь ⁘
Людемь є҆врє҆искымь слово ⁘
9 ’Исра҃илю аще мене послоушае҆ши · 10a да не бⷢ-
деть въ тебѣ бъ̀ новь ⁘
Сїрѣчь аще послоушае҆ши мене[266] · не по-
клонивши сѧ и҆долому соуе҆тⷭ҇ному ·
е҆же е҆сть рⷢкотвореному ⁘[267]
10b Ни поклонивши сѧ бг҃оу тоужденоу ⁘
10 Азь бо е҆смь гл҃ать бъ̀ · и҆ нѣсть ба҃ раз-
вѣ мене ⁘
11a Азъ бо е҆смь г҃ъ бъ̀ твои҆ ⁘
Създавы тѧ и҆ спⷭ҇ⷢ тѧ ⁘
11b ’Изⷭ҇ведыи҆ тѧ ѿ земла е҆гупетьскы ⁘
15 Азь реуе бъ̀ изⷭ҇бавлеи҆ тѧ ѿ работы е҆гу-
петьскы · и҆ наведы тѧ на земла ѡ҆-
бѣщанїа҆ ⁘
11c Рашрї оуста твоа҆ и҆ їсплъна а҆ ⁘
Прѣносно слово къ людемь вѣрⷭ҇ному ·
а҆ко и҆сплъниша сѧ хвалы г҃на · и҆ тѣ-
ла и҆ кръве хⷭ҇ы ⁘
12a ’И не послоушашⷢ людїе мои҆ гл҃са моего ⁘
Ждовьстїи҆ людие҆ того словесе, никако-
же рауншⷢ послоушатн ⁘
25 12b ’И и҆їсра҃ль не вънать ми ⁘
Смѣжншⷢ бо ѡ҆у҃и да не виндать таи҆нⷭ҇
вѣрⷭ҇ныхь людии҆ ⁘
13a ’И ѿпоустихь а҆ по похотемь сра҆ца҆ и҆хь ⁘
’Іакоже свѣщашⷢ реуе и҆ въжелашⷢ · ѡ҆-
30 ставихь а҆ сконⷭ҇чѣти помышленїа҆ и҆ ·

[266] Сїрѣчь аще послоушае҆ши мене тълкуване към стих 9.
[267] не поклонивши сѧ ... рⷢкотвореному тълкуване към стих 10a.

ꙗ̀ко до сытн мн бышѫ рече хс̄ ·
13b Поꙗ̀дѫть въ наꙋнанїѝхъ своѝхъ ·
᾽Ꙗкоже бо сътворншѫ ꙗ̀ въсꙗ̀прнѧ́сѧ ·
14 Ꙗще бышѫ людїѐ моѝ послоꙋшалн мене ·
нѝїсрл̄ь въ пѫтн моѧ̀ аще бн ходнль ·
Ꙗще бышѫ слоꙋшалн ба̄ ꙗ̀ въ пѫтехъ ѐго
ходнлн · не бї лншнлн сѧ ѧ̀жъꙋъства
бнꙗ̀ · нн бї ѧ̀зыцн прѣѧ̀лн славѫ нѝхъ ·
15a Нн ѡ̀ чесомь же оꙋбо врагы нѝхъ смѣрїль бї-
мь ·
Ꙗще бо не бншѫ съгрѣшнлн · не бншѫ
ѡ̀бладае́мн врагы ·
15b ᾽Н на стѫжаѧ̀щѫѧ̀ нѝмь въꙁложїль бїмь
рѫкѫ моѫ̀ ·
Въꙁꙗ̀лагаа̀ше бо прїсно рѫкѫ своѧ̀ бъ̄ на вра-
гы нѝхъ · тн же прїсно ѿмета̀ѫхѫ сѧ ·
16a Враꙁн гн̄н слъгашѫ ѐмоꙋ ·
Жндове гл̄ѧще, не нѝмамы цр̄ѣ нѫ кесарѣ ·
16b ᾽Н бѫдеть врѣмѧ нѝхъ въ вѣкь ·
Врѣмѧ то въ немьже[268] слъгашѫ бг̄оу · жде-
ть нѝхъ въ вѣкъ ·
17a ᾽Н насытѧ ѧ̀ ѿ тоꙋка пꙗ̀шенноꙗ̀на ·
Прѣносно гл̄еть, вѣрꙗ̀ныѧ̀ люди ꙗ̀дѫщѫ
хлѣбь таѝны ·
17b ᾽Н ѿ камене меда насытн ѧ̀ · слава ·
Мѣннть тъгда водѫ акрофомьскѫѫ̀ · ны-
нѣ же гл̄еть нс̀ прободеныхъ ребръ хв̄ъ
нсꙗ̀шедьшѫѫ̀ таѝнѫ · ѐже ѐсть въсѣко-
ѫ̀ сладостн высоꙋѣ̀ ·
※ пл̂мь асафовь · слово ѡ̀ съньмнщн · ѡ̀- ※

[268] мь зачертано със синьо мастило.

※ блїчѣѧ̀ кнѧзѧ и҆хь · и҆ призыва-ѧ̀-зыкы ※

1a Бг҃ь ста въ съборѣ бг҃ь ⁘

Бг҃ъ, не їдоль, нѫ чл҃вкь · бг҃ъ великыхь, си-
рѣчь кнѧзь ·

1b Посрѣдѣ же бг҃ъ и҆ расѫдить ⁘

Да покажеть ко҆е сего и҆ ѡ҆нѣхь разъньствїе[270] ⁘

2 Доколѣ сѫдите неправ҄дѫ · и҆ лїць грѣш҄-
нїчь ѡ҆бїноу҆ете сѧ ⁘

Запрѣщае҆ть дръжѫщни҆мь земно҆е жї-
тие҆ · ꙗ҆ко на лїца и҆ не по прав҄дѣ сѫдѧт҄ ⁘

3 Сѫдїте сїроу и҆ нїщоу · с҄мѣрена ї оубг҃а ѡ҆-
прав҄дайте ⁘

Праведнѣ сѫдите рече к҄нѧзи, а не на ли-
ца · печеть бо сѧ бг҃ъ ѡ҆ с҄мѣреныхь и҆ оу-
богыхь ⁘

4a ’Изъмѣте оубога и҆ ни҆ща ⁘

’И альч҄на бо и҆ бес҄храм҄наго · ѡ҆бо҆е же хс҃
волеѫ̀ приѧ̀ть ⁘

4b ’Изь рѫкы грѣшнїчь и҆з҄бавите и҆ ⁘

’Из҄бавїте рече смѣреныѧ̀ ѿ лихои҆м҄ник҄ ·
и҆ хыщ҄никь · е҆да ꙗ҆ко и҆ жидове ѡ҆сѫжде-
ни бѫдете ⁘

5a Не оувѣдѣшѫ ни разоумѣшѫ · въ т҄мѣ
ходѧть ⁘

Не оувѣдѣшѫ бо ни разоумѣшѫ ѡ҆ хс҃ѣ,
нѫ помрачи сѧ помышленне҆ и҆хь и҆ срⷣце ⁘

5b Да под҄вїжѫть сѧ въсѣ ѡ҆снованна҆ землѧ ⁘

Да оужаснѫть сѧ ѡ҆ быв҄шимь · нарїче-
ть же и҆ мѫкѫ влⷣчнѫ, ꙗ҆ко под҄вїжа сѧ
землѣ ⁘

[269] Над знака ※ в горното поле вляво – · п҃а ·

[270] тв лигатура.

6 ’Азъ рѣхь бози бѫдѣте · и҆ с҃нове вышьнемоу
въси ⁘
’Азъ рече б҃ъ оучиниxь въсѧ кьнѧзѧ · ꙗ҆ко
б҃гы власти дръжати · ты же ѿмета-
ѫ҆ть сѧ и҆ ѿпадаѫ҆ть ⁘
7a Вы же ꙗ҆ко чл҃ци оумираѥ҆те ⁘
Вы же рече чл҃ч҃каа҆ мѫдръствоуѫ҆ще погы-
баѥ҆те ⁘
7b ’И ꙗ҆ко ѥ҆динъ ѿ кнѧзь падаѥ҆те ⁘
Бѣ бо и҆ дїꙗ҆волъ кнѧзь агг҃ломь и҆ за гръ-
дынѧ спаде · тако и҆ въсѣкь кнѧзь
прѣзорївь · падаѥ҆ть и҆ не въстаѥ҆ть ⁘
8a Въскрьснї б҃е сѫди земли ⁘
Сїрѣчь въскр҃сь и҆зь мр҃твыхь разорї землъ-
нѫѫ҆ мысль ⁘
8b ’Ꙗко ты наслѣдїшї въ въсѣхь ѧ҆зыцѣхь ⁘
Х҃во бо наслѣдїѥ҆ бышѫ въси ѧ҆зыци вѣ-
ровавьше въ нь ⁘
※ пѣснь · пл҃мь асафовь · п҃в · и҆ їначє ※
※ слово ѡ҆ съньмищи ⁘ п҃в · ※
2a Бж҃е кьто оуподобїтъ тї сѧ ⁘
Гл҃сь людї ѥ҆вреи҆скыхь съ҃, оудївлъше сѧ ѡ҆
паденїи҆ врагь свои҆хь ⁘
2b Не прѣмлъчи ни оукротї б҃е ⁘
Сїрѣчь не помлъчи, ни съмлъчи на стѫ-
жаѫ҆щѫѧ҆ намь ⁘
3a ’Ꙗко се вразн твои҆ въшоумѣшѫ ⁘
Оукрѣпїшѫ сѧ, сїрѣчь въ слоухь въсѣ-
мь · сѫть же жидове · и҆же на х҃а б҃га
въшоумѣвьше ⁘

3b ’Н ненавидѧщеи҆ тебе възъдвїгѫ главѫ ⁘
Сїрѣчь народь събрашѫ ѧ҆зыци на люди ·
глава бо е҆сть множъство ⁘
4a На людї твоѧ҆ лѫкавновашѫ волеѫ҆ ⁘
Много рече на людї жидовьскыѧ҆ възъно-
вашѫ врази · волѧ даѫ҆ще дроугь дроу-
гоу · како ѧ҆ бышѫ потрѣбїли ⁘
4b ’Н свѣщашѫ на с҃тыѧ҆ твоѧ҆ ⁘
Мнѣхѫ бо сѧ тъгда с҃ти сѫще жидове ·
г҃леть же и҆ ѡ҆ цр҃кви зане бѣ с҃та ⁘
5a Рѣшѫ придѣте и҆ да потрѣбїмь ѧ҆ ѿ
ѧ҆зыка ⁘
Сїрѣчь да и҆ ни ѧ҆зыкь же нарїцаѫ҆ть сѧ ⁘
5b ’Н не помѣнеть сѧ и҆мѧ и҆ср҃лво къ томоу ⁘
Зѣло бо протївлѣхѫ сѧ жидомь ѧ҆зыци ·
потрѣблѣе҆ми и҆хь ради ⁘
6a ’Ꙗко съвѣщашѫ и҆номышленне҆мь въ-
коупѣ ⁘
Налегошѫ бо ꙗ҆ко е҆дїноѫ҆ д҃шеѫ҆ въкоу-
пѣ ⁘
6b На тѧ завѣть завѣщашѫ · 7 села и҆доу-
меи҆ска и҆зъмаи҆лїтѣне ⁘
Неѡ҆брѣзаныѧ҆ ѧ҆зыкы г҃леть · ꙗ҆ко
съвѣщашѫ сѧ дроугь съ дроугомь
на и҆ср҃лѣ · да и҆стрѫть и҆ · нѫ ѡ҆бличени
чъто же е҆го погыбе · їдоумеа҆ бо и҆ско-
ньчѣваѫ҆щи сказае҆ть сѧ · не послоу-
шашѫ бо вѣры · и҆зьмаїлити же ска-
заѫ҆ть сѧ послоушаѫ҆ще ⁘
7 Моавь · и҆ а҆гарїне (!) · 8a геваль · и҆ амъмонь ·

8a ї амалнкь ⁘
Моавїтѣне, и҆ агарѣне, съвѣщашѫ сѧ съ ц҃ре-
мь геваломь, и҆ амⷭ҇мономь, и҆ а҆малїкомь ·
на ѧ҆зыкь жидовьскы ⁘
8b ’Ноплеменⷭ҇нїцї съ живѫщїи҆ми въ тѵрѣ ⁘
Ноплеменⷭ҇ници падаѫ҆ще сказаѫ҆ть сѧ :
ти оубо въ ѡ҆дръжанїи҆ и҆дольсⷭ҇цѣмь падѫ ·
тѵрь бо съдръжанїе҆ сказае҆ть сѧ ⁘
9a ’Ибо и҆ асѵрь съ нїмї приде ⁘
Добродш҃но бо и҆ тъ приде, на погыбѣль жи-
довьскѫ · асѵрь бо добродш҃ъствоуѧ҆ ска-
зае҆ть сѧ ⁘
9b Бышѫ въ застѫпленне҆ с҃номь лотовомь ⁘
Людї е҆ѵреи҆скыѧ҆, ꙗко затворены и҆спровръ-
гѫ с҃нове лотови · лоть бо сказае҆ть сѧ затво-[271]
рень ⁘
10a Сътворї и҆мь ꙗ҆ко мадїа҆моу ї сїсара (!) ⁘
Да ꙗ҆коже ѡ҆ни рече дроугь на дроуга воева-
шѫ · ꙗ҆ко сїсара мънѧ вътвръдї[272] сѧ оу-
мр҃щⷭ҇вень бы҃с · тако и ѿметаѫ҆щеи҆ сѧ
б҃а погыбⷭ҇нѫть · сїсара же е҆сть дїꙗ҆воль ⁘
10b ’Ꙗко їавїмовї въ потоцѣ кїсовѣ ⁘
’Ѡнь бѣжа въ потокь ꙗ҆ко мънѧ живь
быти · оумр҃щⷭ҇вень же бы҃с тоу · їа҆вїмⷭ҇
е҆сть їю҆да · прѣдавы г҃а въ потоцѣ ке-
дръстѣа҆мь ⁘
11a Потрѣбїшѫ сѧ въ е҆нⷭ҇дорѣ ⁘
Въ злоѡ҆бразⷭ҇нѣ мѣстѣ · а҆енⷭ҇дорь бо бе-
зⷭ҇лѣпие҆ сказае҆ть сѧ ⁘
11b Бышѫ ꙗ҆ко гнои҆ землъны ⁘

[271] тв лигатура.
[272] Вм. вътвръдїти (ἠσφαλίσθαι).

Оуннуїженн и̑ попранн ·⁘·

12 Положи кнⷭ҃а и̑хъ ꙗ̑ко ї ѡ̑рїва и̑ зїва, и̑ зевеа̑, и̑ салⷨ҃манж̃ въсѧ кнⷭ҃а и̑хъ ·⁘·

ʾѠрївь врань е̑сть соухъ мр҃тъвь · зївь влъкь · зевеї жрътъвникъ · салⷨ҃мана повръжень · тако реуе да бж̃дⷭ҃ть троупїа̑ · животь неуїсть ·⁘·

13 ʾНже рѣшж̃ да насладїмь[273] себѣ ст҃нло бн҃е̑ ·⁘·

Прѣжде бо съгрѣшенїа̑ людъска оустна[274] бѣ цр҃квн · ꙗ̑ко храмь бн҃и̑, и̑ хранимⷨ҃ бг҃омь ·⁘·

14a Бе҃ мои̑ положї а̑ ꙗ̑ко коло ·⁘·

Непостоинⷨ҃но реуе, ѡ̑во ли горѣ, ѡ̑во ли долоу, тако бо вр҃тнть сѧ колѡ ·⁘·

14b ʾИꙗко стъблие̑ прѣдь лїцемь вѣтроу ·⁘·

Стъблие̑ бо на гоумнѣ лежж̃ расыплєть сѧ ѿ вѣтръ ·⁘·

15a ʾИꙗко ѡ̑гⷨ҃нь и̑же попалнть дж̃бравы ·⁘·

ʾИꙗко бо е̑гда въ ѵщж̃ дж̃бравнж̃а̑ ѡ̑гнъ въниндеть · и̑ попалнть · тако гнѣвⷨ҃ бн҃и̑ на а̑зыцѣхъ неуъстивыхъ бы҃ ·⁘·

15b ʾИꙗко пламень пожага̑а̑ горы ·⁘·

Горы г҃леть бѣсы · и̑сполѣшж̃ же ѡ̑гⷨ҃немь ст҃аго д҃ха ·⁘·

16a Тако поженеши а̑ боуреж̃ своеж̃ ·⁘·

Тако и̑ врагы и̑ср҃лвы уювъстъвныа̑ и̑ разоумⷨ҃ныа̑ пожеже гнѣвь бн҃ ·⁘·

16b ʾН гнѣвомь твои̑мь съматеши а̑ ·⁘·

ʾЄгда бо гнѣвь посла и̑мь · трепеть бы҃ самѣмь а̑зыкомь ·⁘·

---

[273] Вм. наслѣдїмь (κληρονομήσωμεν).

[274] тн лигатура.

17a ʾНсплъни лїца и҃хъ досажденїа҃ ·
Въскр҃сшоу х҃оу и҃зъ мр҃твыхъ · беуъстнї
бышѧ жндове стоудомь ·
17b ʾН възїщѧть и҃мене твоего г҃н ·
Възїщѧть оубо нѧ не wбращѧть ·
18a Да постыдать сѧ и҃ съмѧтьт҃ (!) сѧ въ в҃кь в҃коу ·
До вѣка бо, нн стоудь нн трепеть и҃хъ прѣ-
станеть ·
18b ʾН посрамѧть сѧ и҃ погыбнѧть ·
Въ тъ дн҃ь, єгда оузрѧть х҃а прѣстолѣ сла-
внѣ[275] · стоудомь велнемь погыбѣнѧть
въ геенѣ wгньнѣ жндове ·
19a ʾН познаѧть ꙗко и҃мѧ тебѣ г҃ъ ·
Тъгда въсѣ тварь познаеть снлѧ б҃жнѧ
паче же жндове ·
19b Ты єдїнь вышнїи҃ по въсеи҃ земли ·
Ындѣвьше непостнжѣнѧ҃ снлѧ, тъгда
оувѣдѧть ꙗко вл҃ка въсѣмь б҃ъ ·
※ въ коне҃ · wу҃ тоунлѣхъ, с҃новь кореwвь · ※
※ пл҃мь · п҃г · wу҃ wльтарнхъ · пр҃роуъство · ※
※ людемь жндовьскымь г҃леть · с҃но- ※
※ ве бо кореwвн, фалакромѣ сказаеть сѧ ※
※ понеже погоубншѧ жндове въсѣ закона · ※
※ а҃ пр҃рокы[276] · жрътвы прнношенїа҃ на- ※
※ ѹатькы, и҃ самѧ ц҃рковь · тоунла же г҃лѣ- ※
※ ть wл҃тарѧ · зане на тѣхъ кръвь х҃ва ※
※ ꙗко внно уръплемо єсть · пл҃мь · п҃г · ※
2 Коль възѣлюбена села твоꙗ г҃н снлъ ·
ʾW ц҃рквахъ слово · ты бо любнмн w҃ б҃а ·
ꙗко села єго сѧть, зане въселѣєт҃ сѧ въ нѧ ·

[275] Пропуснат предлог на.
[276] закона | а҃ пр҃рокы (νόμον προφετείας).

3a Желаѐть и҆ ї҆сконьчѣваѐть сѧ д҃ша моꙗ҆ въ
дворы г҃нѧ ⁘
На б҃нѧ҆ и҆ ч҃лкь желаѐть и҆ тъщить сѧ
въ ц҃ркве ⁘
3b Срⷣце моѐ и҆ плъть моꙗ҆ възрⷣадовасте сѧ
на б҃а жива ⁘
Г҃ъскыи҆ ч҃лкь на б҃ество ⁘
4a ʼНбо пⷭ҇тїца ѡ҆брѣте себѣ храминѫ ⁘
Х҃с тѣло адамле · пⷭ҇тїца же нарицаѐть сѧ
зане къ намь сънидe ⁘
4b ʼН грълїца гⷭ҇нѣзⷭ҇до себѣ и҆деже положи
пⷭ҇теньцѧ своѧ҆ ⁘
Грълїца ц҃рквы, ѡ҆брѣте тѣло х҃во гнѣзⷭ҇-
до нетлѣнⷭ҇но · и҆ въ немь положи чѧда
своꙗ҆ · питѣѧ҆щи тѣломь и҆ кръвїѧ҆
х҃воѧ҆ ⁘
4c ʼѠльтарѧ твоѧ҆ г҃и силь ⁘
На тѣхь бо раздѣлѣѐть ꙗ҆ко хлѣбь тѣ-
ло х҃во чѧдомь свои҆мь ц҃ркви ⁘
4d Ц҃рю мои҆ б҃е мои҆ ⁘
ʼН ц҃ръ бо и҆ б҃ъ ц҃ркви х҃с ѐсть · ꙗ҆ко томоу
ѡ҆брѫчена ⁘
5a Бл҃женї живѫщеи҆ въ домоу твоѐмь ⁘
Въ ц҃ркви, домь бо б҃ии҆ ѐсть та · бл҃женї
живѫщеи҆ въ неи҆ вѣроѧ҆ и҆ миромь ⁘
5b Въ вѣкы вѣкомь въсⷭ҇хвалѧть тѧ ⁘
Таковїи҆ бо въ н҃нѣшнемь вѣцѣ бла-
жени, и҆ въ бѫдѫщїи҆мь · хвалѧще
бо съ аг҃гл҃и не прѣстаѫ҆ть ⁘
6a Бл҃жень мѫжь ѐмоуже ѐсть застѫпл҃е[277]

[277] Вм. застѫпл҃е|ние.

ѥ҆моу ѿ тебе ⁘
Бл҃жень бо въ и҆стинѫ и҆ тръбл҃жень ч҃лкь тъ ·
ѥ҆моуже ѥ҆стъ оупъваниѥ҆ ѥ҆го на г҃а · и҆ ꙁастѫ-
пленниѥ҆ ѥ҆моу ѿ б҃а ⁘
6b ’Н въсхожденїꙗ҆ въ ср҃ци своѥ҆мь ꙁавѣща ⁘
Сїрѣчь, комоу прїсно на ср҃це въсходѧть ꙗ҆-
же ѡ҆ сѫдѣ · и҆ ꙁавѣщаваѥ҆ть себѣ рокь
хранити ꙁаповѣди б҃жиѧ҆ ⁘
7a Въ ѧ҆долъ плачевьнѫ въ мѣсто ѥ҆же положи ⁘
Тоу бо хощеть сѫдити б҃ъ нами съдѣа҆наа҆ ·
потрѣба оубо прїсно оума тамо и҆мѣти[278]
сїрѣчь на мѣстѣ ѥ҆гоже нарече сѫдови ⁘
7b ’Нбо бл҃вениѥ҆ дасть ꙁаконь даѧ҆и҆ ⁘
Тъгда бо въсьпрїи҆мѫть праведьнїи҆ мъꙁьдѫ ·
и҆ послани бѫдѫть въ раи҆ ⁘
8a Поидѫть ѿ силы въ сїлѫ ⁘
Ѿ сѫдища поидѫть с҃тыи҆ въ раи҆ пїщѫ ⁘
8b ’Ꙗвїть сѧ б҃ъ б҃гомь въ сїѡ҆нѣ ⁘
Б҃ъ с҃тхь въ сїѡ҆нѣ бо ѥ҆гда прїдеть въ славѣ
сѫдити въсѣмь ⁘
9a Г҃и б҃е сїль оуслыши м҃лтвѫ моѫ҆ ⁘
Пр҃рокь прѣжде оуꙁрѣвь си҃ м҃лить б҃а · да
тамо прославень бѫдеть ⁘
9b Въноуши б҃е їꙗ҆ковль · 10a ꙁащитьниче на-
шь виждь б҃е ⁘
С҃тии҆ тъгда хвалѧще покланѣѫ҆ть сѧ ⁘
10b ’Н призрї на лїце х҃а твоѥ҆го ⁘
Въси бо помаꙁани г҃ви кръщениѥ҆мь ⁘
11a ’Ꙗко лоуче д҃нь ѥ҆дїнь въ дворѣхь твои҆хь
паче тысѧщь ⁘

[278] ти лигатура.

Паче въсѣхъ бо дн҃їи҆ сего житїа҆ · е҆динъ оу҃-
съ лоучше е҆сть въ ц҃рвн н҃бснѣа҃ поунти ·
11b Нз҃волнхъ прнметати сѧ въ домоу҃ б҃а҃ мое҆го
паче ·
Толнко[279] бо е҆теро въздаа҆нне҆ прне҆млеть с҃мѣ-
рѣ҆ѫщаго сѧ въ ц҃ркви б҃нн҆ · паче домо-
вь ц҃ркын҆ (!) свѣтель ·
11c Нежели жїтї въ селѣхъ грѣш҃нїуїхъ ·
Въ домовохъ грѣдыхъ н҆ прѣзорївыхъ оу҃лкь ·
н҆хъже домове сѫть въ клатвѣ ·
12a Ї ꙗ҆ко мл҃ть н҆ н҆стнн҃ любнть г҃ъ б҃ъ ·
Мл҃тынѧ бо н҆ їстнны ннү҃тоже славнѣ҆е҆ ѿ
б҃а ·
12b Блг҃ть н҆ славѫ дасть ·
Сїрѣчь тръпѧщнмь б҃а въ н҆стїнѫ ·
12c Г҃ъ не лїшїть добра ходѧщїн҆хъ неѕлобо҃ ·
҆Ꙗкоже апл҃ы, н҆ ходѧщѫ҆ въ тѣхъ оучені-
н҆ сн҃ не лншѫть сѧ вѣү҃ныхъ благъ ·
13 Г҃н б҃е҆ снль бл҃жень мѫжь оупъва҆н҆ на тѧ ·
Сего бо ннү҃тоже бл҃женѣ҆е҆ · оупъванне҆ бо
не посрамнть ·
※ въ коне҆ѝ, с҃новь кореѡ҆вь, пл҃мь · п҃д · ѡ҆ ※
※ вѣровавьшнхъ ѿ людн жндовьскыхъ ※
※ рече сѧ прр҃оучьство · пл҃мь · п҃д · ※
2a Блг҃оволнль е҆сн г҃н земла твоѫ҆ ·
Волѣ рече б҃нѧ҆ бы҃ ѡ҆ ул҃цѣ, землѣ бо разоу-
мна е҆сть ·
2b Въз҃вратїль е҆сї плѣнъ їа҆ковль ·
ѽ їа҆кова бо вѣровавьше҆н҆ · не повнняшѫ
сѧ паденїю҆ жндовьскоу ꙗ҆ко на х҃а воюѫ҆-
щїмь ·

[279] Вм. колнко (πόση).

3a Ѿпоустїль е҆си беꙁаконие҆ людемь свои҆мь ⁘
Сїрѣчь ѡ҆ставїлъ е҆си ⁘
3b Покры въсѧ грѣхы и҆хь ⁘
Въ водѣ кр҃щенїꙗ҆ блага, ꙗ҆вѣ ⁘
4a Оукротїль е҆си весь гнѣвь твои҆ ⁘
Оуже бо вражды къ ч҃лкоу нѣсть · раꙁори
бо сѧ срѣдьнаа҆ стѣна и҆ е҆сть мирь ⁘
4b Възьвратилъ сѧ е҆си ѿ гнѣва ꙗ҆рости тво-[281]
е҆ѧ ⁘
Раскаа҆ сѧ оуже б҃ъ ѡ҆ ꙁлобѣ ч҃лчьсьцѣ, и҆
млⷣровавь сп҃се ѧ҆ ⁘
5a ’Ѡбрати ны б҃е сп҃сенїи҆ н҃шихь ⁘
’Ѡбрати бо пришедь г҃ъ ч҃лка, ѿ пѫти лъ-
стнаго на пѫть сп҃сенїа҆ · сїрѣчь на вѣ-
рѫ ⁘
5b ’Н възьвратї ꙗ҆рость твоѧ҆ ѿ на҃ ⁘
’Ѧже възьдвиже ч҃лкь повинѫвь сѧ демо-
номь ⁘
6a ’Єда въ в҃кы прогьнѣвае҆ши сѧ на ны ⁘
Мнѣше бо ч҃лкь, кь томоу посѣщенїꙗ҆
не быти ѿ б҃а ⁘
6b Ли провлѣчеши гнѣвь свои҆ ѿ рода въ роⷣь ⁘
’Єда рече до коньца ꙁабѫдеть ч҃лка б҃ъ · то-
льми прогнѣвавьша и҆ ⁘
7a Б҃е ты ѡ҆бращь живиши ны ⁘
’Ѡбращь бо б҃ъ жива сътвори ч҃лка бла-
годѣтнѫ҆ ⁘
7b ’Н людие҆ твои҆ възьвеселѧть сѧ ѡ҆ тебѣ ⁘
Веселѧть бо сѧ вѣрьныи҆ людие҆, на кыи҆-
ждо д҃нь ѡ҆ таи҆нѣи҆ трапеꙁѣ ⁘

[280] В долното поле – · к҃д ·
[281] тв лигатура.

8a ᾽Ивї намь гн̄ мл҃ть твожⷣ ⁘
Плътн҃ноѥ пришествїѥ хр̄во · тъщаашє
сѧ вндѣтн ѵ̄лкь ⁘
8b ᾽Н спс̄ennѣ твоѥ даждь намь ⁘
Крт҃а рече дароу҆н намь, ѡ҆рожжнѣ бо спс̄є-
нїіа непобѣднмо · крт҃ь даѣть сѧ ро-
доу ѵ̄лвъскомоу ⁘
9a Оуслышⷣ у҆что рече҆ть ѡ҆ мнѣ гс̄ъ бс̄ъ ⁘
Ѵ̄лкь вѣровавь н҆ слышⷣ ѥ҆҃влъскаⷣго
гласа ⁘
9b ᾽Нде рече҆ть мїрь на людї своⷣ ⁘
᾽Єгда рече мнрь мон҆ ѡ҆ставлѣⷤ вамь ·
мнрь мон҆ даⷣ вамь ⁘
9c ᾽Н на прѣподобн҃ныⷣ своⷣ · н҆ на ѡ҆враща-
ⷣщⷤ срⷣ҆ца къ немоу ⁘
Пръвоѥ бо апл̄ломь проповѣдаѣть мїрь ·
н҆ тѣмн ѡ҆вращаⷤщнмь сѧ въсѣмь
срⷣ҆цемь ⁘
10a ᾽Ѡбаче блнзь божⷣщїн҆мь сѧ ѥ҆го спс̄ennѣ
ѥ҆го ⁘
᾽Якоже рече хс̄ градын҆ прндеть н҆ не за-
моудить · прнближн бо сѧ спс̄ennѐ
ѵ̄лкомь ⁘
10b Въселїтн славⷤ въ землѧ нашⷤ ⁘
Въселн бо сѧ въ ѵ̄лцѣ бс̄ество · землѣ бо
ѵ̄лкь · слава же бс̄ество ⁘
11a Мл҃ть н҆ н҆стнна срѣтоста (!) сѧ ⁘
Хс̄ н҆ дв̄аⷣ · въселн бо сѧ въ нѧ слово н҆ бс̄ъ ⁘
11b Правда н҆ мїрь ѡ҆блобызасте сѧ ⁘
Снь н҆ доухь ст̄ын҆ ⁘

[282] В долното поле – · кѣ ·

12 ʼИстина ѿ ꙁемлѧ въсїꙗ · и правꙿда съ нбсє
приниче ⁘
ʼИстина ѿ ꙁемлѧ два бца · въ истинѫ бо
двоѫ · и въ истинѫ мти · правꙿда же съ
нбсе хс · праведень бо сы по истинѣ ·
правдѫ съдѣла двѫ · и мтрь сътворь, и
двоѫ съхрань ⁘
13a ʼИбо господь дасть глаголь ⁘
ʼѠбращь въсѧ на истинѫ ⁘
13b ʼИ ꙁемлѣ наша дасть плодь свои ⁘
Крста глеть и бцѫ, сиꙗ бо ѿ ꙁемлѧ ⁘
14a Правда прѣдь нимь идеть ⁘
Прроци проповѣдавьше пришествїе его ⁘
14b ʼИ положить въ пѫть стопы своѧ ⁘ слава ⁘
Аплкаа съвръшенїꙗ теченнемь на пѫ-
ть евагꙿгельскы ⁘
※ млтва двдва · сїрѣчь хва · двдь бо до- ※
※ бль рѫкоѫ сказаеть сѧ · хс же силе- ※
※ нь рѫкоѫ ꙗко бъ · плмь · пе · ка · ві · ※
1a Приклонї гн оухо твое и оуслыши мѧ ⁘
Глсь адамлъ съ ⁘
1b ʼꙖко нїщь и оубогь есъмь азь ⁘
Прѣстѫплъ бо адамь погоуби бгатъ-
ство, еже прѣимь ѿ бога ⁘
2a Съхранї дшѫ моѫ ꙗко прѣподобень е-
съмь ⁘
Неꙁлобнемь бо дшевꙿнымь прѣлъщень
бы ѿ ꙁꙿмиѧ женоѫ ⁘
2b Спси раба твоего бе мои оупъваѫщаго на
тѧ ⁘

Ты бо вѣси влⷣко рече адамь · ꙗ҆ко аще и҆ съ-
грѣшихь неволеѫ҆, нѫ и҆ного б҃а не вѣмь ⁘
3 Помл҃оуи҆ мѧ г҃и ꙗ҆ко кⷭ҇ тебѣ ꙁовѫ весь д҃нь ⁘
Въсѧ бо д҃ни въпїѧ҆ адамь не ѡ҆слабѣ ⁘
4a Възⷭ҇весели д҃шѫ раба твое҆го ⁘
Даждь рече ч҃лкь таи҆нѫѫ҆ трапеꙁѫ · да ѻ҆т-
ѧ҆ веселить сѧ д҃ша моꙗ҆ ⁘
4b ’Ꙗко кⷭ҇ тебѣ възѧсь д҃шѫ моѫ҆ ⁘
Ни а҆ꙁь бо ѡ҆бладаѫ҆ д҃шеѫ҆ мое҆ѫ҆ · твое҆ бо
е҆сть въдоуновенне҆ ⁘
5a ’Ꙗко ты г҃и благь и҆ кротокь ⁘
Ѵїꙗ҆ бо благость тако и҆ млⷣрне҆ много,
ꙗ҆ко б҃не҆ · ꙁане съ н҃бсе да сп҃сеть ч҃лка ⁘
5b ’Н прѣмл҃тивь въсѣмь прїꙁываѫ҆щии҆-
мь тѧ ⁘
Въсѣхь бо въпїѧ҆щихь послоушае҆ть б҃ъ ·
ꙗ҆ко млⷣръ, ꙗ҆ко мїлостївь ⁘
6a Въноуши г҃и м҃лтвѫ моѫ҆ ⁘
Сїрѣчь, не нерадївнѣ послоушаи҆ мене ·
ꙗ҆ко ѡ҆скврънѣвⷭ҇ша · нѫ ты б҃е помн-
лоуи҆ ⁘
6b ’Н въньми г҃лсь м҃ленїꙗ҆ мое҆го ⁘
Сїрѣчь, въньми каковаго и҆ с кацѣмь
срⷣцемь приношѫ ⁘
7 Въ д҃нь печѣли мое҆ѧ҆ възⷭ҇вахь кⷭ҇ тебѣ ·
ꙗ҆ко оуслыша мѧ ⁘
’Єгда рече ч҃лкь ꙗ҆дѣа҆ше рожьцѧ, сыто-
сти же никакоѫ҆же, ни крова, ни ꙁастѫ-
пленїꙗ҆ · тъгда раꙁоумѣ ч҃лкь ꙗ҆ко оу-
слышань быⷭ҇ ⁘

8a Нѣсть подобꙑна тебѣ въ бозѣхь г҃и ⁘
Кы бо б҃гоносень ли праведень · приравь-
нѣеть сѧ бл҃гостыни б҃ии · или кꙑто
б҃ъ ꙗко б҃ъ нашь · ꙗко не прѣзрѣ ч҃лка
падьша ⁘
8b Ѝ нѣсть по дѣломь твоимь ⁘
Кꙑто бо ислѣдїть дѣла его · или кꙑто до-
бль исповѣдати величїꙗ его ⁘
9a Въси ѧзыци елико сътвори прїдѫть ⁘
Камо, въ ѧдолъ плачевꙑнѫѧ · тако бо пї-
сано · и съберѫ въсѧ ѧзыкы въ ѧдо-
ль їѡасафатовѫ ⁘
9b Ѝ поклонѧть сѧ прѣдь тобоѫ г҃и ⁘
Тъгꙑда бо въси ѧзыци повинѫть сѧ б҃го-
ви · зрѧще славы его ⁘
10 Ѝ прославѧть имѧ твое · ꙗко велїи е-
си ты творѧ чюдеса · ты еси б҃ъ единь ⁘
Кꙑто бо доблъ тъгда възрѣти въ д҃нь тъ ·
въ ньже въси страхомь и трепетомь
въскыпѧть ⁘
11a Наведи мѧ г҃и на пѫть твои · и поидѫ
въ истинѣ твоеи ⁘
Въ вѣцѣ семь рече ч҃лвкь · настави
мѧ пѫти истинѣмь · да тъгда ѡ-
брѧщѫ дръзꙑновенїе прѣдъ тобоѫ
б҃е мои ⁘
11b Да възꙑвеселить сѧ срⷣце мое · боꙗти сѧ
имене твоего ⁘
Ничꙑтоже бо веселїꙗ того, естъ выше ·
еже прїсно имѣти страхь божии ⁘

12a ᾽Исповѣмь сѧ тебѣ гн̄ бе̄ мои̓ · въсѣмь
срⷣцемь мои̓мь ·⁘
Пръвозданы хл̾валѫ въздае̓ть бг̄овн ·
и̓ако спс̄ень ѡ̓бновн сѧ ·⁘
12b ᾽Н прославлѧ и̓мѧ твое̓ въ вѣкы ·⁘
᾽Н въ семь и̓ въ бл̾ждщнмь вѣцѣ, пра-
вед̾нїи̓ спс̄енн бг̄омь ·⁘
13a ᾽Ико мл̑ть твоа̓ велїа̓ на мнѣ е̓сть ·⁘
Ѹлк̄ь реуе, и̓ако тако падьша мене · не
прѣз̾рѣ, нж помл̄ова мѧ и̓ако богъ ·⁘
13b ᾽Нз̾бавнль е̓сн дш̄ж моѫ̓ ѿ ада прѣи̓спо-
днѣго ·⁘
᾽Егда съшедь въ адь хс̄ свободн дш̄ж ада-
млѧ · многы лѣты дръжнмж ·⁘
14a Бе̄ законопрѣстл̾пн̾їцн въсташж на
мѧ ·⁘
Бѣсн бо въсташж на ѹлв̄ка · и̓акоже и̓
жндове на хр̄а ·⁘
14b ᾽Н сънемь крѣпк̾ыхь възнскашж доу-
шж мое̓ѧ̓ ·⁘
Жндовьсц̾їи̓ кнѧзн · и̓скаа̓хж бо оубї-
тн гр̄а завнстн ради ·⁘
14c ᾽Н не прѣдложншж тебе прѣдь собоѫ̓ ·
Не въсхотѣшж бо прна̓тн хр̄а и̓акоже реуе ·
въ своѧ̓ прнде и̓ не прна̓ѧ̓ сѧ е̓го ·⁘
15a ᾽Н ты гн̄ бе̄ мои̓ щедръ и̓ мл̑тнвь ·⁘
Не прнзнра̓ешн бо на злобы ѹлу̑кы · нж
щл̾дїшн въсѧ и̓ако ѹлколюбець ·⁘
15b Тръпѣлнвь и̓ прѣмл̑тнвь и̓стннень ·⁘
Бесл̾унслъно бо длъготръпне̓ бне̓ на съ-

грѣшаѭщиихь, и млⷭ҇ть многа · пожида-
ѧ въсѣхь въ покаание ⁘
16a Призри на мѧ и помїлоуи мѧ ⁘
Адамь молить бога ⁘
16b Даждь дръжавѫ твоѫ ѡтрокоу твоемоу ⁘
Печѣти прошааше крщенїꙗ · и ѡдеждѫ
нетлѣнїꙗ · тѣма бо оукрѣпи сѧ чл҃кь ⁘
16c Ѝ спс҃и сн҃а раба твоего ⁘
Нынѣ прр҃очь глаголъ ⁘
17a Сътвори съ мноѫ знамение въ благо ⁘
Сїрѣчь рече прр҃окь · да събѫдѫть сѧ сло-
веса ꙗже проповѣдахь ⁘
17b Ѝ да оузрѧть ненавидѧщеи мене и по-
стыдѧть сѧ ⁘
Жидове егда оузрѣшѫ х҃а въскр҃сьша изь
мр҃твыхь тъгда постыдѣшѫ сѧ ⁘
17c Ꙗко ты г҃и поможе ми, и оутѣшиль мѧ
еси ⁘
Поможе бо х҃с пришедь чл҃коу · и приве-
де емоу оутѣшение вѣчьно · давь емꙋ
таинѫѫ трапезѫ ⁘
※ сн҃овь кореѡвь плⷭ҇мь пѣсни · ѡ вѣ- ※
※ ровавьшихь ѿ людїи бесѣдоуеть про- ※
※ рокь · плⷭ҇омь · пс҃ · ※
2a Ѡснованїꙗ его на горахь ст҃ыхь ⁘
Х҃ва, на тѣхь бо ѡснова ѡбѣтова-
нїꙗ ѡч҃ѣ · на горѣ сїѡньстѣи · на
гольгоѳѣ · на горѣ елеѡньстѣи ⁘
2b Любїть г҃ъ врата сїѡнѣ · паче въсѣхь
сель їꙗковль ⁘

Ибо любїть, ꙁатворенымь бо и҆мь вънїде
г҃ъ · и҆ оученикомь себе ꙗ҆ви · си оубо лю-
бить паче съньмищь жидовьскыхь ⁘
3 Прѣславно г҃ла сѧ ѡ҆ тебѣ граде б҃ии҆ ⁘
Ѡ҆ новѣмь и҆е҆рⷭ҇лмѣ слово · ꙗ҆ко тъ ѡ҆дръ-
жить съдѣа҆наа҆ въ немь таи҆на · ѡ҆ то-
мь бо речено быⷭ҇ · ꙗ҆ко градь е҆сть вели-
каа҆го ц҃рѣ ⁘
4a Помѣнѫ раа҆вь и҆ вавїлона свѣдѫща мѧ[283] ⁘
Раа҆вь пространьство сказа҆еть сѧ · а ва-
вїлонь разꙑмѣсь · скврънымь бо житие҆-
мь поживьше · и҆ разꙑмѣшение҆мь де-
моньскымь ѡ҆тѧготѣвьше · сї по-
ꙁнашѫ б҃а · е҆же е҆сть ц҃ркви ѧ҆ꙁычнаа҆ ·
ѧ҆же помѣнѫти ѡ҆бѣщава҆еть сѧ ⁘
4b Н҆ се и҆ноплеменꙑнїци ї тvрь · и҆ людїе҆ е҆ѳї-
ѡ҆пьстїи҆ сїи҆ бышѫ тоу ⁘
Падьшеи҆ падение҆мь и҆дольскымь · и҆-
ноплеменꙑници бо падаѫ҆ще сказаѫ҆ть
сѧ · и҆ ѡ҆дръжание҆мь лъстꙑнымь · тv-
рь бо съдръжание҆ разоумѣва҆еть сѧ ·
и҆ смѣрени демономь · е҆ѳїѡ҆пїꙗ҆ бо
сꙑмѣрение҆ сказа҆еть сѧ · сї оубо ꙗ҆ко оу-
страненн ѿ б҃а · си бышѫ тоу, кꙑде, въ
пришествие҆ х҃во вѣровавьше сп҃сошѫⷭ҇ ⁘
5a Матї сїѡ҆нь речеть ч҃лкь ⁘
Ꙗ҆ко м҃тї бо сїѡ҆нь питѣ҆еть ч҃лка · въ
томь бо пръвое҆ въмѣшень быⷭ҇ хлѣбь
животꙑны · е҆же е҆сть тѣло х҃во ⁘
5b Н҆ ч҃лкь родї сѧ въ немь ⁘

[283] ѧ е изписана в м.

Хс҃, ꙗ҆ко чл҃кь родї сѧ въ немь · и҆ принесе сѧ
ꙗ҆ко агнець ⁘
5c ’Н тъ ѡ҆снова и҆ вышнии҆ ⁘
Въ немь бо ѡ҆снова таи҆ны своеѧ҆ плъти[284] ·
ѧ҆же разорити сѧ не могѫть ⁘
6a Гъ҃ повѣсть въ кънигахь людемь ⁘
Кънигами бо людемь и҆же потомь повѣ-
да бг҃ъ своꙗ҆ величїꙗ҆ ⁘
6b ’Н кнѧземь симь бывьшимь въ немь ⁘
Апл҃омъ, ти бо въ сїѡ҆нѣ пожишѫ · тѣ-
ми же провѣдь (!) ѧ҆зыкомь послана бы҃ ⁘
7 ’Ꙗко веселѧщемь сѧ въсѣмь жїлїще
въ тебѣ ⁘
Въсѣмь бо веселие҆ бы҃ тѣло и҆ кръвь
хв҃а · живѫщимь въ вѣрѣ ха҃ и҆ бг҃а
нашего ⁘
※ пѣснь плм҃а сн҃овь кореѡ҆вь · въ коне҃ · ※
※ ѡ҆ маелеѳѣ · ѿвѣщати слово разоу- ※
※ мно · е҆тамоу и҆ср҃лтѣниноу · пр҃рочь- ※
※ ство знаменае҆ть съмр҃ть хв҃ѫ и҆ мѫ- ※
※ кѫ · и҆ людїи҆ жидовьскыхь на ха҃ вра- ※
※ ждѫ · пъсаломь · пз҃ · ※
2 Гн҃ бе҃ сп҃сенїꙗ҆ моего · въ дн҃ь възъва-
хь и҆ въ нощи прѣдъ тобоѫ҆ ⁘
Въ нощи мѫка · въ нощи распѧтие҆
весь бо дн҃ь възъдѣхь къ тебѣ рѫцѣ мои҆ ⁘
3a Да вънидеть прѣдь тѧ мл҃тва моꙗ҆ ⁘
Ѿ лїца адамлѣ хс҃ ꙗ҆ко чл҃кь молѣше сѧ ⁘
3b Приклонї оухо твое҆ къ мл҃енїю҆ мое҆моу ⁘
М҃лениe҆ е҆же ѡ҆ чл҃цѣ прїношѫ ре҃ хс҃ къ о҆цꙋ҃ ⁘

[284] ти лигатура.

4a ’Ꙗко и҆сплъни сѧ ꙁъль д҃ша моꙗ҆ ⁘
Дш҃а адамлѣ ѿ бѣсь ѡ҆бьрѫгава҆ема ·
сиѧ҆ же въсꙿприѧ҆ть г҃ъ ⁘
4b ’Н жївоть мои҆ а҆дѣ приближи сѧ ⁘
’Ѡ х҃ѣ г҃леть ꙁане въкоуси съмр҃ть ⁘
5 Примѣнень быхь съ низьходѧщими
въ ровь ⁘
Быхь ꙗ҆ко е҆динь мр҃тъвныхь ч҃лкь · въ
гробѣхь положеныхь ꙁемлѧ · г҃летъ
же гроба влⷣнѣго ⁘
6a Быхь ꙗ҆ко ч҃лкь бес помощї въ мр҃твы-
хь свободь ⁘
Мънѣнь быхь ꙗ҆ко е҆динь ѿ мр҃твыхь
ч҃лкь, не и҆мы помощи · нѫ аꙁь попра-
хь съмр҃ть свободь сы ѿ врагь ⁘
6b ’Ꙗко ꙗ҆ꙁъвнїи҆ спѧще въ гробѣхь и҆хь-
же нѣси помѣнѫль кꙿ томоу ⁘
’Ꙗко ѿ вѣка мр҃тви лежѫще въ гробѣ-
хь · и҆хьже никꙿтоже не помѣнѫ нї-
колиже ⁘
6c ’Н тї ѿ рѫкы твое҆ѧ҆ ѿрїновенї бышѫ ⁘
’Єлико не поꙁнавьше б҃а оумрѣшѫ ⁘
7a Положишѫ мѧ въ ровѣ прѣи҆споднимꙿ ⁘
Х҃а жидове въ гробѣ ⁘
7b Въ темныхь и҆ въ сѣни съмр҃тнѣ ⁘
Въсѣкь бо гробь сѣнь съмр҃тна · и҆ ть-
мѣ съдѣлателище ⁘
8a На мнѣ оутвръдї сѧ ꙗ҆рость твоꙗ҆ ⁘
Аꙁъ бо ꙁа въсѧ оумрѣхь · да ꙗ҆рость
оукротѧ сѫщѫѫ҆ на ч҃лцѣ ⁘

8b ’Н въсѧ влъны твоѧ̀ наведе на мѧ ⁘
Влъны г҃леть, сїрѣчь высокыѧ̀ мысли ·
гръдыхь и̓ ч҃лкь демонь · нападѫ на мѧ
и̓ прѣтръпѣхь ч҃лка ради ⁘
9a Оудалилъ е̓си знанїꙗ̀ моꙗ̀ ѿ мене ⁘
Їю̀деѧ̀ слово нарїчеть · бѣшѫ бо дроузи
б҃ни̓ · и̓ оудалишѫ сѧ за невѣрие̓ ⁘
9b Положишѫ мѧ мръзостї себѣ ⁘
Възьмръзьствовашѫ бо х҃а ꙗ̀ко бѣсна
сѫща ⁘
9c Прѣдань быхь и̓ не и̓схождаа̀хь ⁘
’Ѧсѧ бо х҃а, нѫ̀ не съкры себе ѿ нихь · нѫ
тръпѣа̀ше волеѧ̀ ⁘
10a ’Ѡчи мои̓ и̓зьнемогостѣ ѿ нищеты ⁘
Тъ бо е̓сть г҃лѧи̓, лисї ꙗ̀зъвины и̓мѧть ·
и̓ пътицѧ нб҃сныѧ̀ гнѣзда · а с҃нь ч҃лчь
не и̓мать къде главы подъклонити ⁘
10b Възъвахь къ тебѣ г҃и ⁘
’Єгда на кр҃тѣ възъва г҃ъ, е̓лои̓, е̓лои̓ ⁘
10c Весь д҃нь въздѣхь къ тебѣ рѫцѣ мои̓ ⁘
На кр҃тѣ х҃с распѧть ⁘
11a ’Єда мр҃твымь сътвориши чюдеса ⁘
Оум҃рщвеныѧ̀ г҃леть грѣхомь и̓ безъвѣ-
рие̓мь · си бо зрѧще чюдесь не оумилѣ-
ѫ̀ть сѧ ⁘
11b Ли врачеве въскр҃сѧть и̓-сповѣдѧть сѧ
тебѣ ⁘
Ни чювъстъвънїи̓ бо врачеве, ни разоу-
мънїи̓ · могѫть въскр҃сити · потроу-
пленыхь грѣхомь и̓ лежѫщїи̓хь ⁘

12a ’Єда повѣсть кⷮто въ гробѣ млⷭ҇ть твоѫ ⁘
’Єгда бо въ грътань дїꙗволь, ѡ немьже
пишеть · гробь ѿвръсть грътань є-
го вънидеть ч҃лкь · кⷮ томоу не можетⷮ
повѣдати млⷭ҇ти б҃ии (!) ⁘
12b ’Н истинѫ твоѧ въ погыбѣли ⁘
’Ѡ томь бо г҃леть · и бѫдеть въ оустѣхь
єго погыбѣль · истина бо тоу, не въ-
дварѣєть сѧ ⁘
13a ’Єда познана бѫдѫть въ тъмѣ чюде-
са твоꙗ ⁘
’Єдиноѫ бо помрачени лъстиѫ, не позна-
ѫть чюдесь г҃нь ⁘
13b ’Н правда твоꙗ въ земли забъвенѣ ⁘
Въ землъстѣмь бо житїи правда б҃и-
ꙗ незⷮнаєма єсть · ни съставлѣєтⷮ сѧ ⁘
14a Азь кⷮ тебѣ г҃и възⷮвахь ⁘
С҃нь къ ѡ҆ц҃оу ⁘
14b ’Н оутро м҃лтва моꙗ варїть тѧ ⁘
Въ чѣсь въскр҃сенїꙗ приѧта бы҃ м҃ли-
тва ч҃лвчѣ · рано бо въскр҃сениє бы҃ ⁘
15a Въскѫѫ г҃и ѿрѣєши д҃шѫ моѫ ⁘
’Ꙗко ч҃лкь бо х҃с г҃леть · да изⷮвѣстить въ-
ч҃лчениє ⁘
15b Ѿвращаєши лице твоє ѿ мене ⁘
Ѿ лїца адамлѣ х҃с рече · єлицѣмь бо
длъжень бѣше адамь х҃с въздаєть ⁘
16a Нищъ єсъмь азь и въ троудѣхь ѿ ю-
ности моєѫ ⁘
Волеѫ бо въсприѧть и нїщетѫ и тр҃оу ·

да спс҃ѫ ч҃лка рече х҃с ⁘
16b Възъ҆несь же сѧ съ҆мѣрихь и҆ ѡ҆мѫтїхь ⁘
Възъ҆несе бо сѧ на кр҃ть х҃с · и҆ въкоушь съ-
мр҃ти · ꙗ҆ко бечъстень въмѣни сѧ ·
и҆ порѫгань бы҃ въсѣми ꙗ҆ко ч҃лкь смѣ-
рень ⁘
17a По мнѣ прѣи҆дѫ гнѣви твои҆ ⁘
На нѧже бо разьгъ҆нѣвалъ сѧ е҆си ты и҆ ѿвръ-[285]
гль · си по мнѣ прѣи҆дѫ биѧ҆ще и҆ рѫга-
ѫ҆ще сѧ мнѣ ⁘
17b Оустрашенїꙗ҆ твоꙗ҆ възьмѫтїшѫ мѧ ⁘
Стѵхїꙗ҆мь движѫщамь сѧ, и҆ земли
колѣблѧщи сѧ · съмѫщаа҆ше сѧ г҃ъ-
скы ч҃лкь, послаблѣѫ҆щоу б҃ествоу ⁘
18 ’Ѡбидѫ мѧ ꙗ҆ко вода весь д҃нь · ѡ҆дръ-
жашѫ мѧ въкоупѣ ⁘
Жидове ꙗ҆ко вода, сїрѣчь непостои҆нъ҆ни ·
горѧще само и҆ ѡ҆намо ꙗ҆ко вода · ве-
сь бо д҃нь мѫкы не ѿстѫпишѫ · ѡ҆-
бъстоѫ҆ще и҆ пакости дѣѫ҆ще ⁘
19a Оудалиль е҆си ѿ мене дроуга и҆скрънѣ-
го ⁘
Тъгда бѣжашѫ ап҃ли въси · дроузи бо
и҆скръни х҃оу бѣшѫ · паче же петръ ⁘
19b ’И знанїꙗ҆ моꙗ҆ ѿ страсти ⁘ слава ·
Въсѣ бо знанїꙗ҆ стоꙗ҆хѫ далече ꙗ҆кож-е-
сть писано · боѧ҆ще сѧ да не къгда и҆
ти такожде ѧ҆ти бѫдѫть ⁘
※ разоумь е҆ѳама и҆ср҃лтѣнина · въ ра- ※
※ зоумь рече и҆ср҃лѣ да не ѡ҆скврънѣе҆- ※

[285] ръ лигатура.

※ ть сѧ и҆дольскамн жрътвамн · е҆ѳа- ※
※ мь бо сказае҆ть сѧ кръвь · пл҃мь · п҃н · ※
2a Мл҃тн твоѧ҆ г҃н въ вѣкы въспоѧ҆ ⁘
Людїе҆ и҆же ѿ ѧ҆зыкь сп҃сенн б҃гомь · вы-
нѫ поѧ҆ть таи҆ны б҃нѧ҆ и҆ дивѧть сѧ ⁘
2b Въ родь и҆ родь възъвѣщѫ҆ и҆стннѫ твоѫ҆ оу-
сты мои҆мн ⁘
Къто бо къгда прѣмлъкънѫтн можеть и҆
не г҃латн таи҆ны б҃нѧ҆ · и҆ въ родѣхь въсѣ-
хь, въ н҃нѣшънымь вѣцѣ и҆ бѫдѫщнмъ ⁘
3a Ꙗко рече въ в҃кы мл҃ть съзнждеть сѧ ⁘
Ꙗко не їсконъчѣватн сѧ нѫ прѣбыватн
въ вѣкь вѣка ⁘
3b На н҃бсехь оуготовае҆ть сѧ и҆стнна твоꙗ҆ ⁘
На н҃бсехь бо и҆стнна лежнть, а на землн
рѣдько ѡ҆брѧщеть сѧ ⁘
4a Завѣщахь завѣть и҆збранънымь мои҆мъ ⁘
Ап҃ломь ты бо и҆збра г҃ъ · и҆ е҆лнко тѣмн
вѣрѫ ѧ҆сѧ · тѣмь бо порѫчн е҆ѵ҃льскь за-
вѣть ⁘
4b Клѧхь сѧ дв҃доу рабоу мое҆моу ⁘
Понеже и҆з него по плътн · того радн вѣ-
ръна е҆го съхранн б҃ъ ⁘
5a До вѣка оуготоваѫ҆ сѣмѧ твое҆ ⁘
Д҃вѫ г҃леть б҃цѫ, ꙗ҆ко дв҃да племене е҆сть ·
та же прѣбывае҆ть въ в҃кь вѣка не по-
гыблѧщн ⁘
5b Н҆ съзнждѫ въ родь и҆ родь прѣстоль твои҆[286] ⁘
Х҃а г҃леть · ꙗ҆ко прѣстоль и҆мѣ д҃вѫ · ї ꙗ҆-
ко вѣчъны е҆сть ⁘

[286] тв лигатура.

6a ’Исповѣдѧть н҃бса чюдеса твоꙗ̀ г҃и ⁘
Разоумнаа̀, сѫть же ап҃ли · и̓ е̓лико н҃бсно-
е̓ житие̓ и̓мѧть · сїи̓ и̓сповѣдаѫ̀ть чю-
деса г҃нѣ ⁘
6b ’Ибо и̓стинѫ твоѫ̀ въ цр҃кви с҃тыхь ⁘
Въ съборѣ въсемирꙑнѣмь · та бо въ и̓сти-
нѫ цр҃кви велїꙗ̀, и̓ съставление̓ с҃тхь ⁘
7a ’Ꙗко кꙑто въ ѡ̓блацѣхь въравꙑнитꙑ сѧ г҃ви ⁘
Кꙑто бо равꙑно ѡ̓блакомь житие̓ и̓мы · ра-
вень б҃гови ѡ̓брѧщеть сѧ ⁘
7b Оуподобїть сѧ г҃ви въ с҃новѣхь б҃ии̓хь ⁘
Кꙑто бо въ с҃тхь ꙗ̓ко оусн҃енїꙗ̀ сподоблены-
хь · подобень б҃гови ѡ̓брѣсти сѧ възꙑ-
можеть ⁘
8a Б҃ъ прославлѣѫ̀и̓ сѧ въ съвѣтѣ с҃тхь ⁘
Ѕѣло бо славить сѧ б҃ъ · е̓гда с҃тыи̓ съвѣ-
щаваѫ̀ть ѡ̓ немь, и̓ ѡ̓ вѣчꙑнѣи̓ жизꙑнї ⁘
8b Велїи̓ и̓ страшень е̓сть надь въсѣми ѡ̓-
кр҃тными е̓го ⁘
Въ д҃нь ѡ̓нь, паче е̓гда сѧдеть на прѣсто-
лѣ высоцѣ и̓ прѣвъзꙑнесенѣ · ꙗ̓коже
е̓сть писано · весь бо мирь тъгда ѡ̓кръ-
сть е̓го събереть сѧ страхомь и̓ трепето҃м ⁘
9a Г҃и б҃е силь кꙑто подобень тебѣ ⁘
Тъгда възъпиѫ̀ть с҃тии̓ въси, славѧ-
ще силѫ е̓го ⁘
9b Силень е̓си г҃и и̓стина твоꙗ̀ ѡ̓кр҃ть тебе ⁘
Тъгда оубо оувѣдѧть въсѣ колѣна земꙑ-
скаа̀ · непостижꙑнѫѫ̀ силѫ х҃вѫ · ѡ̓кр҃ть
же е̓го и̓стїна · не на лїца бо зрить богь ⁘

10a Ты владеши дръжавоѫ морьскоѫ ⁘
Єсть оубо разоумѣти и море великое · гл҃е-
ть же и житеиское ꙗко многомѫтно, и
въ мѧтежи сѫще ⁘
10b Възьмѫщениѥ же влънь ѥго ты оукроти҃ ⁘
Ꙗ се҃, и ѡно, х҃с ѥсть дръжѫи, ї оутишаѧ ѡ-
бою боурѧ ⁘
11a Ты съмѣрїль ѥси ꙗко ꙗзъвьна гръдааго ⁘
Дїꙗвола и ревьноуѫщѫѫ ѥмоу гръдынеѫ ·
тако заколены, и лежѫ мр҃тъвь · тако
падаѫть гръдїи ⁘
11b Ꙗ мышьцеѫ силы твоеѫ разьгна врагы твоѧ[287] ⁘
Мышьцеѫ бо ѡч҃еѫ ꙗко б҃иꙗ сила, и б҃иꙗ
прѣмѫдрость · ѡ томь бо разьгнани
бышѫ демони · и елико симь позави-
дѣшѫ ⁘
12a Твоꙗ сѫть н҃бса и тво҃ ѥсть землѣ ⁘
Сїрѣчь и нб҃си и земли ты ц҃рь ѥси · и чю-
въстъвьнымь нб҃семь и разоумнымь ·
и чювъстъвьнѣи земли и разоумьнѣи ⁘
12b Въселенаа и конець ѥѧ ты ѡснова ⁘
Въсѧ бо оубо и съ живѫщими · гл҃еть
же и бѫдѫщѫѫ · ꙗкоже и ап҃ль рече ·
ѡ неиже и вѣщаемь ⁘
13a Сѣвера и море ты създа ⁘
Ты бо вѣтры морю придасть · да даси и
въ водахь дѣланїꙗ ⁘
13b Ѳаворь и ѥрьмонь имени твоемоу възра-
доваста (!) сѧ ⁘
Понеже и си горѣ малѣ сѫщи, мнозѣ сла-

[287] тв лигатура.

вѣ сподобисте сѧ · на ѳаворѣ бо прѣѡ-
бразї сѧ г҃ъ · ѿ ерьмона же възнесень бы҃
илїꙗ · и сего ради възрадоваcте сѧ ѡ б҃зѣ ⁘
14a Твоꙗ мышьца съ силоѫ ⁘
Ѿц҃ъ с҃нь · съи н҃нѣ плъть с҃таа · х҃с бо б҃иꙗ
сила и б҃иꙗ прѣмѫдрость ⁘
14b Да оутвръдить сѧ рѫка твоꙗ · възнесе-
ть сѧ деснїца твоꙗ ⁘
На врагы твоѧ и чювъстъвныѧ и разоу-
мныѧ ⁘
15a Правда и сѫдьба оуготованиe прѣсто-
лоу твоемоу ⁘
Тъгда егда хощеть сѫдити въсѣмь
ѧзыкомь · прѣстоль бо б҃ии правь-
ды и сѫдьбы исплънь ⁘
15b Мл҃ть и їстина прѣдьидета (!) прѣдь ли-
цемь твоимь ⁘
Второе бо пришествие съ ѡплъчениe-
мь многомь · и страшноѫ силоѫ грѧ-
деть · прѣдъидете же мл҃ть и їсти-
на · мл҃ть пом҃лованїꙗ ради · истина
же ꙗко нѣсть на лица зрѣнїꙗ ѿ б҃а ⁘
16a Бл҃жени людие вѣдѧщеи въсклїкно-
венїе ⁘
Тъгда бо бл҃жѫть сѧ елико мл҃твоѫ и
пл҃ми прославлѣѫще б҃а не прѣста-
шѫ · бл҃жѫть же сѧ въздааниемь спо-
доблѣеми ⁘
16b Г҃и въ свѣтѣ лица твоего поидѫть ⁘
Елико тъгда въздѣанїꙗ дѣль прии-

[288] В долното поле – · к҃е ·

мѫть · въ свѣтѣ и҆стин҄нѣ радоуѫ҆ть
сѧ въ вѣкы вѣка ⁘
17a ’Н ѡ҆ и҆мени твое҆мь възрадоуѫ҆ть сѧ весь
д҃нь ⁘
Ст҃їи҆ въси радоуѫ҆ть сѧ въ вѣкы ⁘
17b ’Н правдоѫ҆ твое҆ѫ҆ възн҄есеть сѧ ⁘
Высоко житие҆ сътворьше · и҆ сего ради
възн҄осими слав҄но ⁘
18a ’Ꙗко похвала силы и҆хь ты е҆си ⁘
Х҃с ст҃хь · ѡ҆ томь бо похвалѣѫ҆ть сѧ · и҆
въ вѣцѣ семь · и҆ въ бѫдѫщїи҆мь ⁘
18b ’Н въ бл҃говоленїи҆ твое҆мь възн҄есеть сѧ
рогь нашь ⁘
Вѣрн҄ыи҆хь въсѣхь, волеѫ҆ х҃воѫ҆ възн҄есе
сѧ похвала и҆ крѣпость ⁘
19 ’Ꙗко г҃не е҆сть ꙁастѫпление҆ · и҆ ст҃го и҆срле-
ва ц҃рѣ нашего ⁘
Людїи҆ вѣрн҄ыхь · сїрѣчь ѧ҆ꙁыкы х҃с ꙁа-
стѫпи ꙗ҆ко ц҃рь и҆ср҃лвь · ꙗ҆ко ꙁракь и҆
видѣние҆ б҃не҆ · е҆же е҆сть и҆ср҃ль ⁘
20a Тъгда г҃лъ е҆си въ видѣнїи҆ с҃номь тво-
и҆мь ⁘
Пр҃рокомь въсѣмь прорицаѧ҆ своѧ҆ таї-
ны · и҆ пришествие҆ ⁘
20b ’Н рече положихь помощ҄ на сил҄на ⁘
Х҃омь е҆же е҆сть г҃ъскыи҆ ч҃лкь · помощь
родоу нашемоу ⁘
20c Възн҄ѣсь и҆ꙁ҄бран҄наго ѿ людїи҆ мои҆хь ⁘
Гл҃еть оубо дв҃да раꙁоумѣтї же е҆сть х҃а ⁘
21a ’Ѡбрѣть дв҃да раба мое҆го ⁘

[289] В долното поле – · к҃ѕ ·

Сꙑде нарицаѥ҆ть х҃а ѿ дв҃да бо по плъти ⁘
21b ’Ѡлѣѥ҆мь с҃тымь моѝмь помазахь и҆ ⁘
Тъгда оубо дв҃да ѡ҆лѣѥ҆мь помазанїꙗ҆ · ны-
нѣ же ѡ҆лѣѥ҆мь бл҃гти приходѧщѫѧ҆ къ
кр҃щенїю҆ ⁘
22a Рѫка моꙗ҆ поможеть ѥ҆моу ⁘
Десница ѡ҆ч҃ѣ с҃нови ⁘
22b ’И мышꙑца моꙗ҆ оукрѣпитъ и҆ ⁘
Гл҃еть оубо дв҃да на сѫпостаты · ѥ҆стъ
же х҃с побѣждь брань вражиѧ҆ на кр҃тѣ ⁘
23a Ничъсоже оуспѣѥ҆ть врагь на нь ⁘
Ни дїꙗ҆волъ бо ни жидове не оуспѣшѫ
ничъсоже на х҃а бывьше ⁘
23b ’И с҃нь безаконїꙗ҆ не прїложить ѡ҆злоби-
ти ѥ҆го ⁘
Їю҆дѫ мѣнить ꙗ҆ко с҃на безаконїꙗ҆ · ꙗ҆-
ко оуже не можеть ничъсоже на х҃а по-
мыслити · достоѝть же разоумѣва-
ти дїꙗ҆вола · ꙗ҆ко оуже не ѡ҆бладаѥ҆ть
ч҃лкомь · ѿнелиже знамена сѧ и҆мє-
немь х҃а и҆ б҃а ⁘
24a ’И съсѣкѫ ѿ лица ѥ҆го врагы ѥ҆го ⁘
Ѿ лица ч҃лчѣ бѣсы · си бо по и҆стинѣ вра-
зи ч҃лкоу · оумр҃щвени же бышѫ при-
шествиѥ҆мь х҃вомь ⁘
24b ’И ненавидѧщѫѧ҆ ѥ҆го побѣждѫ ⁘
’Ию҆деѧ҆ си бо х҃а възꙑненавидѣшѫ ⁘
25a ’Истина моꙗ҆ и҆ мл҃ть моꙗ҆ съ нимь ⁘
Съ х҃омь, томоу бо ѥ҆диномоу си по҆баѫ҆тꙑ ⁘
25b ’И въ и҆мѧ моѥ҆ възꙑнесеть сѧ рогъ ѥ҆го ⁘

Тъ бо е҆сть рогь и҆ сила ѡ҆ч҃ѣ ⁘
26a Положѫ на мори рѫкѫ е҆го ⁘
На мори кр҃щенїꙗ҆ · рѫкоѫ҆ бо б҃не҆ѧ҆ оукрѣ-
плѣѫ҆ть сѧ · и҆ чювъстъвⷭ҇ное҆ море рѫко-
ѧ҆ б҃не҆ѧ҆ дръжимо е҆сть ⁘
26b ’Н на рѣкахь деснїцѫ е҆го ⁘
Слъзы мѣнить покаа҆нїꙗ҆ · и҆ ты бо въ де-
снїцѫ б҃нѧ҆ въходѧть · и҆ рѣкы же чювъ-
стъвныѧ҆, деснїцеѫ҆ б҃не҆ѧ҆ ѡ҆хлащаѫ҆-
ть сѧ ⁘
27a Въ[290] възоветь мѧ ѿц҃ъ мои҆ е҆си ты ⁘
’Єгда г҃лаше х҃с, ѡ҆ч҃е аще възⷭ҇можⷭ҇но е҆стъ да
мимои҆деть ѿ мене чѣша си ⁘
27b Б҃ъ мои҆ и҆ застѫпⷭ҇нїкь сп҃сенїꙗ҆ мое҆го ⁘
’Єгда г҃лаше х҃с апл҃мь · и҆дѫ къ б҃гоу мое҆-
моу и҆ б҃гоу вашемоу ⁘
28a ’Н азъ пръвѣньца положѫ и҆ ⁘
Х҃а ꙗкоже павель рече · пръвѣнⷭ҇ца въ мн҃-
зѣ братрїи҆ ⁘
28b Высока надъ ц҃ри земⷭ҇ными ⁘
Въсѣхь оубо црв҃ни҆ вышъши е҆сть х҃с · ꙗ҆-
ко творець и҆ самѣхь ц҃рь ⁘
29a Въ в҃кы съхранѧ е҆моу мл҃ть моѧ҆ ⁘
Неразлѫчень бо е҆сть с҃нь ѿ ѡ҆ц҃а и҆ ѿц҃ъ ѿ
с҃на ⁘
29b ’Н завѣть мои҆ вѣрень е҆моу ⁘
Се же къ дв҃доу г҃леть х҃а ради ⁘
30a ’Н положѫ въ в҃кы вѣкоу сѣмѧ е҆го ⁘
Дв҃ѫ б҃цѫ г҃леть, ꙗ҆ко ѿ корене ї҆есеѡ҆ва въсїа҆ ⁘
30b ’Н прѣстоль е҆го ꙗ҆ко д҃нїи҆ небоу ⁘

[290] Вм. Тъ (αὐτὸς).

Дв҃да г҃леть, разоумѣѝ же х҃а · сего бо прѣ-
столь не въ лѣто сѧдить ⁘
31a Ѩще wста́вить сн҃ове е҆го завѣть моѝ ⁘
Прѣжде бо г҃лахѫ книгы, соломона ꙗ҆ко сн҃а
5 дв҃два · разоумѣѝ же ѝ весь а҆зыкь жи-
довьскы · ꙗ҆ко сн҃ы бн҃а҆ нарїца́емин ⁘
31b ᾽Н въ сѧдьбахь моихь не поидѫть ⁘
Соломонь бо wстави пѧть ѿу҃ь · ѝ жидо-
ве законь ⁘
10 32 Ѩще wправ҆данїа҆ моа҆ wскврънѧть · ѝ
заповѣдїѝ моихь не съхранѧть ⁘
Любодѣа́нне́мь бо ююъстъв҆нымъ ѝ ра-
зоум҆нымь wскврънншѫ ст҃аа҆ ст҃ыхь ⁘
33a Посѣщѫ жезломь безаконїа҆ ѝхь ⁘
15 К҃ртомь, тѣмь бо съкроушенн бышѫ
ꙗ҆ко съсъды скѫдел҆ннка · сїрѣчь ꙗ҆-
ко зъдн гннлы, ѝ ѿнѫдь непотрѣбь-
ны ⁘
33b ᾽Н раламин неправ҆ды ѝхь ⁘
20 ᾽Ѩко на wбращенне́ привести а҆̀ ⁘
34a М҃лтї же мое́а҆ не разорѫ ѿ ннхь ⁘
᾽Стерї бо ѿ ннхь вѣровав҆ше спсенн бы-
шѫ · ѿ тѣхь ѝ апл҃н сѫть ⁘
34b Ни прѣврѣждѫ въ ѝстинѣ мое́ѝ ⁘
25 Сїрѣчь не скрїваѫ ѝстинны, ѝ не слъжѫ
рече ꙗ҆ко бъ҃ъ азъ е҆смь ⁘
35a Ни wскврънѧ же завѣта мое́го ⁘
Не слъжѫ бо е҆лнко завѣщахь къ ѵраа҆-
моу wц҃оу ѝхь · е҆гда бо вѣровашѫ мно-
30 зи ѿ жидовь · завѣть не разр҃оушн сѧ ⁘

35b Ӥ їсходѧщїи҆хь ѿ оустень мои҆хь не ѿвр҃гѫ сѧ ⁘
Б҃ъ бо лъгати не можеть · нѫ е҆лико ѡ҆бѣща подасть и҆мь ⁘
36 Ѥ҆диноѧ҆ клѧхь сѧ с҃тымь мои҆мь · аще дв҃доу слъжѫ ⁘
Клѧхь сѧ дв҃доу, и҆ не слъжѫ рече б҃ъ · и҆с того бо въсїꙗ҆хь да сп҃сѫ ч҃лка ⁘
37a Сѣмѧ е҆го въ вѣкы прѣбѫдеть ⁘
Сѣмѧ б҃ие҆ вѣрⷭ҇нїи҆, г҃леть же д҃вѫ б҃цѫ ⁘
37b Ӥ прѣстоль е҆го ꙗ҆ко сл҃нце прѣдъ мноѧ҆ ⁘
Прѣстоль с҃на прѣдъ ѡ҆ц҃емъ · сл҃нце бо праведⷭ҇ное҆ х҃с е҆сть ⁘
38a Ӥ ꙗ҆ко лоуна съвръшена въ вѣкы ⁘
Ѡ цр҃кви слово · ꙁане ꙗ҆ко и҆ лоуна свѣта и҆сплънъ е҆сть ⁘
38b Ӥ свѣдѣтель на н҃бси вѣрень ⁘
Х҃с свѣдѣтель цр҃кви ꙗ҆ко жени҃ е҆и҆ сы ⁘
※ дїꙗ҆пл҃ма · прѣложенне҆ пр҃рочьства ※
39a Ты же ѿринѫ и҆ оуничъжи ⁘
Къ дїꙗ҆волоу слово, притыкае҆ть же и҆ саоула ⁘
39b Ѿвръже х҃а твое҆го ⁘
Ѿвръже бо саоуль помаꙁанїꙗ҆ и҆мьже помаꙁань бы҃, ц҃ръскаго и҆ пр҃рочьскаг҃ ⁘
40a Раꙁорилъ е҆си ꙁавѣть раба твое҆го ⁘
Рече саоуль къ б҃гоу · почⷭ҇то мѧ ѿрїнѫ и҆ не възⷭ҇ненавидѣ мене · ѿ чѧстї же весь ѧ҆ꙁыкь жидовьскы мѣнить · и҆ е҆сть раꙁоумѣти и҆ дїꙗ҆вола ⁘

40b ᾽Wскврънн на зємлн ст҃тынѫ є҆го ⁘
Людїѝ жндовьскыхъ · ꙗ҆ко въсѣка ст҃ы-
нн ѝхъ разꙋ҆вали сѧ на зємли ⁘
41a Разорилъ є҆сн въсѧ ѡ҆плоты є҆го ⁘
Закона ѝ блг҃ти ѝ прр҃окы · снми бо по-
крываа҆хѫ сѧ жндове · ѿ҆сѧ же сѧ ѿ
нних ⁘
41b Положилъ є҆сн въ тврѣдъ є҆го страхъ ⁘
Въсѣ бо снлꙋ҆наа҆ людїѝ небрѣгома бы-
шѫ, съгрѣшъшемъ ѝмь ⁘
42a Расхыщаа҆хѫ ѝ въсї мїмоходѧщеѝ
пѫтемь ⁘
Бѣсн ѝ а҆зыцн расхыщаа҆хѫ людї жндо-
вьскы · ꙗ҆коже халꙋ҆деѝ ѝ проуїѝ · сн бо
кромѣ ѝстннꙋ҆наго пѫти хождаа҆хѫ ⁘
42b Бы҃ поношенїю҆ съсѣдомь своѝмь ⁘
᾽Aзыкомь сѫщїѝмь ѡ҆кр҃ть ѝхъ · поно-
шаа҆хѫ жндомь · ꙗ҆ко законъ ѝмѧ-
ше, творѣа҆хѫ законꙋ҆ныхъ ⁘
43a Възꙋ҆несе десницѫ стѫжаѧщїѝхъ є҆моу ⁘
Глт҃ть оубо ѡ҆ саоулѣ · ꙗ҆ко побѣждень
бы҃ на бранн ѝ оумрѣть · ѡ҆бауе ѝ на
людн възꙋ҆двнгошѫ рѫкѫ ѝ халꙋ҆деѝ, ѝ
ромеѝ ⁘
43b Възꙋ҆весели въсѧ врагы є҆го ⁘
Саоула мѣнить, ꙗ҆ко побѣждень бы-
ваа҆ше на бранн · ѿстѫпнвь ѿ бг҃а ⁘
44a Възꙋ҆вратилъ є҆сн помощь ѡ҆рѫжїꙗ҆ є҆го ⁘
᾽Wрѫжнеѝ бо є҆же ѝмѣа҆ше на помощь · то
вратн сѧ ѝ оумрътвн ѝ ⁘

44b ᾽Н не ѯастѫпи е᾽го въ брани ·⁘·
Саоу҃ла гл҃еть врагы бо попрань бы҃ · и᾽ не прї-
бѣже къ бг҃оу, нѫ влъшъства и᾽скаа᾽ше ·⁘·
45a Разорилъ е᾽сн ѿ ѡ᾽унщенна᾽ ·⁘·
Ѿвръже и᾽ бг҃ъ да к᾽ томоу ѡ᾽ о᾽унщенїи᾽ не прї-
носить жрътъвь ·⁘·
45b Прѣстолъ е᾽го на ѯемли повръже ·⁘·
Низъпаде бо въ ѯемлънѫ᾽ мѫ᾽дрость · и᾽ако-
же и᾽ дїа᾽волъ съ нб҃се на ѯемлѧ съвръжє-
нь бы҃ ·⁘·
46a Оумалїль е᾽сн дн҃н врѣменї е᾽го ·⁘·
Сїрѣчь въ мало врѣмѧ оуунин бъ҃ цр҃во᾽ е᾽го ·⁘·
46b ᾽Шблїа᾽лъ е᾽сн стоудомь ·⁘·
᾽Низъвръгь жива, и᾽ ц҃р҃ва и᾽ного въ него мѣ-
сто въведь ·⁘·
※ дїа᾽п҃лма, и᾽ пакы пр҃ложенне᾽ прроу҃тва · ※
47a Доколѣ гн҃ ѿвращае᾽ши сѧ въ конець ·⁘·
Пр҃рокь къ бг҃оу мл҃ѧ сѧ не ѡ᾽ставленъ бы҃ ·⁘·
47b Разг᾽орить сѧ и᾽ако ѡ᾽гнь гнѣвь твои᾽ ·⁘·
До коньца реуе въстанеть ·⁘·
48a Помѣнї каа᾽ моа᾽ и᾽постась ·⁘·
Не невѣсн бо реуе е᾽гоже съѯда оу҃лка · и᾽ако
немощень и᾽ потыкн᾽лнвь е᾽сть ·⁘·
48b ᾽Єда въсоуе᾽ съѯда въсѧ сн҃ы оу҃кы ·⁘·
Не въсоуе᾽ бо реуе сътворнль е᾽сн оу҃лка · нѫ
въ славѫ рѫкоу твое᾽ю᾽ · е᾽гоже не прѣ-
зн᾽рн и᾽ако млт҃нвь бг҃ъ ·⁘·
49a Кто е᾽сть оу҃лкь и᾽же пожнветь и᾽ не оуѯрн-
ть съмр҃тн ·⁘·
Инкто᾽же реуе, сего ради бг҃ъ съшедь съ

1 нб҃се ѹпразⷣнн съмр҃ть ⁘
49b ⁾Нзⷣбавнть дш҃ѫ своѫ̀ и҆зь рѫкы адовы ⁘
Инкⷣтоже бо рече можеть и҆збавнти
ѿ ада · нѫ тъѹнѧ̀ хс҃ · ѡ҆ немьже е҆стⷣ
5 писано, и҆ плъть е҆го не вндѣ и҆стлѣ-
нїѧ̀ ⁘
50a Кⷣде сѫть мл҃тн твоѧ̀ древⷣнѧѧ̀ гн҃ ⁘
⁾Е҆гда създа ѹ҃лка ѹїста и҆ безь въсѣкого
грѣха ⁘
10 50b ⁾Нмїже клать са дв҃доу и҆стнноѫ̀ твое҆ѧ̀ ⁘
⁾Аже ѡ҆бѣщa дв҃доу, и҆зⷣ него ѣ҆внти са
по плъти · и҆ оуже оускорн мл҃тн твое҆ѧ̀[291] ⁘
51a Помѣнн гн҃ поношенїѧ̀ рабь твои҆хь ⁘
⁾Ика понашаѫ̀ть бѣсн ѹ҃лкоу · гл҃ще е҆мѹ
15 кⷣде е҆сть б҃ъ твои҆ ⁘
51b ⁾Нже оудрѫжахь въ нѣдрѣхь мои҆хь, мно-
гы ѧ̀зыкы ⁘
⁾Икоже рече ѡ҆бѣщa сѣменемь мои҆мь ·
ѡ҆бращати ѧ̀зыкы рече дв҃дь ⁘
20 52a ⁾Е҆же поносншѫ вразн твои҆ гн҃ · е҆же по-
носншѫ и҆зⷣмѣненне҆ хⷭа҃ твое҆го ⁘
Поношаа̀хѫ бо бѣсн ѹ҃лкоу · моудящѹ
прншествїю҆ гн҃ю ⁘ слава ⁘
52b Блв҃ень гⷭ҃ъ въ вѣкы · бѫдеть и҆ бѫдеть ⁘
25 Людне҆ вѣрⷣнїи҆ прносѧть блв҃енне҆ бо-
гови · хвалѫ̀ въздаѫ̀ще, ѡ҆ ннхьже
спⷭ҃енн бышѫ ⁘
※ мл҃тва мосⷣсеѡ҆ва ѹ҃лка б҃на̀ · мосⷣсн ※
※ за люди молнть са · прозрѣше бо и҆хь ※
30 ※ съвѣты ѣ҆ако прр҃окь · пл҃мь · п҃ѳ · ※

[291] тв лигатура.

2 Гн҃ прибѣжище бы҃с намь въ родь и҆ ро҃д ⁘
Въ въсѧ бо роды и҆ роды прѣдьвождаа҆-
ше людї жидовьскыѧ҆ ⁘
3a Прѣжде даже горы не бышѧ · ни създа-
нїꙗ҆ ꙁемли, и҆ въселеныѧ҆ ⁘
Прѣжде бо сихь въсѣхь ꙗ҆ко провѣдець,
прооуготоваль бѣ люди · гл҃еть же
и҆ безьлѣтноѥ҆ хв҃о ⁘
3b ’Н ѿ вѣка и҆ до вѣка ты е҆си ⁘
Писано бо е҆сть прѣжде въсѣхь хлъмь
раждае҆ть мѧ · и҆спръва бѣ слово, и҆ сло-
во бѣ къ бг҃оу, и҆ бг҃ъ бѣ слово ⁘
4a Не възъврати чл҃ка въ съмѣренне҆ ⁘
Ѿнели бо въсъприѧ҆ть чл҃ка, ѿлѫчити
сѧ не можеть ⁘
4b ’Н рече ѡ҆братите сѧ сн҃ове чл҃чтии҆ ⁘
Прр҃окы, патрїꙗ҆рьхы, оустѧ чл҃ка на ѡ҆бь-
ращенне҆ ⁘
5a ’Ꙗко тысѧщї лѣть прѣдь ѡ҆чн҃ма тво-
и҆ма гн҃и · 5b ꙗ҆ко дн҃ь вьчерашьнїи҆ и҆же ми-
мои҆деть, и҆ стража нощьнаа҆ ⁘
Весь бо мирь каплѣ водоноснаа҆ въмѣ-
нѣе҆ть сѧ · и҆ въси вѣци ꙗ҆ко е҆динь де-
нь, и҆ ꙗ҆ко чѣсь нощьны · тѣмь бо сп҃се-
нїꙗ҆ и҆щеть бг҃ъ чл҃чка, да сп҃сеть сѧ ·
бг҃ъ бо бес трѣбованїꙗ҆ ⁘
6a Оуничиженїꙗ҆ бѫдѫть лѣта и҆хь ⁘
’Ꙗкоже бо оуничишишѫ (!) жидове хр҃а ·
на лѣта многа хранѧть сѧ и҆мь ⁘
6b Оутро ꙗ҆ко трѣва мимои҆деть ⁘

Бывьшоу бо въскр҃сенноу заѹтра · жидо-
ве ꙗко трѣва изъвѧдошѫ и падѫ и ми-
моидѫ ⁘
6c Оутро процъвьтеть и прѣїдеть ⁘
До чѣса бо того и оутрънѣго, въ ньже въ-
скр҃се г҃ъ · цъвтѣхѫ жидове, и прѣи-
дѫ ꙗко цвѣть трѣвьныи ⁘
6d На вечерь ѿпадеть ѡжестѣеть и їсъхнеⷮ ⁘
По въскр҃сени бо ѡнѣмь бы҃ вечерь · еже
есть конъчина, ѿпадѫ бо исъхьше ⁘
7a Ꙗко исконьчѣхомь сѧ гнѣвомь твоимъ ⁘
Ꙗко съмѧсѧ сѧ стѵхїꙗ, и сл҃нце и д҃нь · въ-
сѣка д҃ша расыпаваа҆ше сѧ · тъгда на-
дежда жидовьска исконъчѣ сѧ въсѣ ⁘
7b Ї ꙗростїѫ твоеѧ съмѧтохомь сѧ ⁘
Земли бо трѧсѧщи сѧ, и каменїю рась-
падаѫщоу сѧ · жидове трепетаахѫ
съмѫщъше сѧ ⁘
8a Положилъ еси безаконїꙗ н҃ша прѣдь то-
боѫ ⁘
Тъгда бо оувѣдѣшѫ жидове, ꙗко въсе
ихь безаконие помѣновено бы҃ прѣдь
богомь ⁘
8b Вѣкь нашь въ просвѣщение лїца твоего[292] ⁘
Єлико бо въ свѣтѣ лїца твоего пожи-
хомь · ти бѣшѫ д҃ние блазн · егдаж҃[293]
съгрѣшихомь, ѿвръжени быхомь
въ вѣкы ⁘
9a Ꙗко въсї дънїе нашї ѡскѫдѣшѫ ⁘
Дънї бо ти въ нѧже съ б҃гомь бѣхомь ·

[292] тв лигатура.
[293] Надредното є е обърнато наляво – э.

ѡ҆скѫдѣшѫ грѣхь ради нашихь ⁘
9b ’Н гнѣвомь твои҆мь сконꙑчѣхомь сѧ ⁘
Разꙑгнѣвахомь бо и҆, и҆ ѡ҆стави ны ⁘
10a Лѣта наша ꙗ҆ко паѫ҆чина паѫ҆чѣхѫ сѧ[294] ⁘
Паѫ҆чинѣ бо тъчно, раздрашѫ бо сѧ, и҆ бы-
шѫ несъставꙑны ⁘
10b Дънїе҆ лѣть нашихь въ нїхьже · о҃ · лѣть ⁘
Оумаленне҆ гл҃еть чл҃чко · зане ꙗ҆ко ничꙑто-
же въ ноздрехь животь нашь ⁘
10c Аще ли въ силахь и҆хь · п҃ · лѣть ⁘
Тожде е҆сть, е҆гдаже и҆ · п҃ · лѣть живеть чл҃кь ·
въ мнозѣ неможени бѫдеть ⁘
10d ’Н боле и҆хь троудь и҆ болѣзнь ⁘
Аще же ли рече и҆ сихь боле поживеть · въ
болѣзꙑни и҆ въ троудѣхь е҆сть чл҃кь ⁘
10e ’Ꙗко наи҆де кротость на ны и҆ накажемꙑ сѧ ⁘
’Ѡтроучъскы бо вѣщаѫ҆ть ѿ старости · а
ничъсоже съставꙑна ⁘
11a Кꙑто съвѣстъ дръжавѫ гнѣва твое҆го ⁘
Кꙑто рече, никꙑтоже · ни аг҃гли ни арꙑхг҃гли ·
ни їна е҆тера сила ⁘
11b ’Н ѿ страха твое҆го ꙗ҆рость твоѧ҆ ѡ҆чїсти ⁘
Страхь бо б҃нї, ѿ слоуха тъкꙑмо грозить
чл҃ка · а не на ꙗ҆рость постоꙗ҆ти може-
ть кꙑто ⁘
12a Деснїцѫ твоѫ҆ тако скажи ми ⁘
Благостынеѫ҆ б҃нѧ҆ (!) сп҃съ сѧ чл҃кь · може-
ть съчитати дѣла б҃нꙗ҆ ⁘
12b ’Н ѡ҆кованыѧ҆ срⷣцемь въ мѫдрости ⁘
’Єлико бо страхомь б҃не҆мь, съ мѫдростнѧ҆[295]

[294] Вм. пооучахѫ сѧ (ἐμελέτων).
[295] ти лигатура.

многоѫ̀ оутвръдїшѫ срⷣца · си сказаѫ̀ть
благостынѧ бн҃ѧ̀ ⁘
13a ʼѠбрати сѧ г҃и доколѣ ⁘
ʼѦко ч҃лколюбець и̓ млⷣръ · рече пр҃рокь, оу-
дръжалъ е̓си гнѣвь ⁘
13b ʼН оумолень бѫдї на рабы своѧ̀ ⁘
Слово ѡ̀ ѧ̀зыцѣхь · ѡ̀брати рече и̓ при-
ми ѧ̀зыкы въ сп҃сенне̓ ⁘
14a ʼНсплънихомь сѧ заоутра млⷭ҇ти твоѧ̀ (!) г҃и ⁘
Бывьшоу бо въскр҃сенїю̀ заоутра · и̓сплъ-
ни сѧ въсѣ землѣ млⷭ҇ти г҃нѧ ⁘
14b ʼН въздрадовахомь сѧ и̓ възⷣвеселихомь сѧ ⁘
Прие̓млѧ̑ⷱе бо вѣрⷣнїи̓ таи̓наа̀ · радости
и̓ веселїꙗ̀ и̓сплънѣѫ̀ть сѧ · х҃оу въскрⷣ-
сⷣшоу и̓зь мр҃твыхь ⁘
15a Въ въсѧ д҃ни нашѫ възⷣвеселихомь сѧ ⁘
Оуже бо кⷣ томоу невъзⷣможно е̓сть ра-
дости сеѧ̀ ѿѧ̀ти ⁘
15b За д҃ни въ нѧже смѣрилⷣ ны е̓си ⁘
Въ д҃ни бо ѡ̀нѣхь мѣсто въ нѧже смѣрї-
лⷣ ны е̓си · ѡ̀ставивь ѡ̀бладаномь бы-
ти ѿ бѣсь · дасть намь блⷣгть въ-
скр҃сенїꙗ̀ ⁘
15c Лѣта въ нѣже видѣхомь злаа̀ ⁘
Въ ѡ̀нѣхь бо мѣсто лѣть · въ нѣже ѡ̀-
скръбишѫ ны бѣси · дасть намь радо-
сть вѣчⷣнѫѫ̀ рѣшѫ ѧ̀зыци ⁘
16a ʼН призрї на рабы твоѧ̀ и̓ на дѣла твоꙗ̀ ⁘
Прїтѧжанїꙗ̀ бо и̓ного такого не и̓машї
ꙗ̀коже ч҃лка · тѣмь не прѣзрї дѣль твои̓хⷣ[296] ⁘

[296] тв лигатура.

16b ’Н наставї с҃ны и҆хь ⁘
Тако бо наставлѣа҆ше на роды и҆ родь ра-
ждаѫ҆щѫѫ҆ сѧ на пѫть сп҃сенїꙗ҆ ⁘
17a ’Н бѫдї свѣтлость г҃н б҃а нашего на нась ⁘
Свѣть и҆стины е҆сть х҃с · въселѣе҆ть
бо сѧ въ въсѣхь вѣрꙑныхь ⁘
17b ’Н дѣла рѫкь нашихь и҆справї на нась · и҆
дѣла рѫкь нашихь и҆справї ⁘
’Єлико бо аще дѣлае҆ть ч҃лкь дѣла праве-
дна · б҃гомь и҆справлѣѫ҆ть сѧ · безꙑ не-
го бо не бы҆с ничъсоже · ꙗ҆коже е҆сть пи-
сано ⁘
※ хвала пѣнїꙗ҆ дв҃два · пр҃роучъство бо при- ※
※ мѣшено е҆сть пѣснї и҆ хвалѣ · сказае҆- ※
※ ть же повелѣнꙑнѣ хотѧщаго на б҃нѧ҆ ※
※ жити · пꙑсаломь давыдовь · ҁ҃ · ※
1 Живѫи҆ въ помощї вышꙑнѣго · въ кро-
вѣ б҃а нб҃снаго въдворить сѧ ⁘
Сн҃ъ въ ѡ҆ц҃и, ꙗ҆коже е҆сть пїсано, азь
въ ѡ҆ц҃и, и҆ ѿц҃ь въ мнѣ · а҆ е҆же въдво-
рить сѧ въ кровѣ · сказае҆ть на лонѣ
сѫща ѡ҆ч҃и · сїрѣчь, благы и҆ вѣрꙑныи҆
ч҃лкь · прїсно въ помощи б҃ни҆, и҆мы
надеждѫ · почївае҆ть ѡ҆ б҃зѣ · е҆же е҆-
сть въдꙑварѣе҆ть сѧ ⁘
2 Речеть г҃ви застѫпꙑнїкь мои҆ е҆сї ты · и҆
прибѣжїще мое҆ б҃ъ мои҆ оупъваѫ҆ на нꙑ ⁘
Сн҃ъ къ ѡ҆ц҃оу ѿ лїца ч҃лчѣ, въ врѣмѧ мѫ-
кы рече · б҃е б҃е мои҆ въскѫѫ҆ мѧ ѡ҆ста-
ви · вѣрꙑныи҆ бо ч҃лкь, присно оупвати[297]

[297] ти лигатура.

длъжень е҆сть на б҃а · и҆ ѿ него помощи
чѣа҆ти ⁘
3 Ꙗ҆ко тъ и҆збавить мѧ ѿ сѣтї лов҄цѧ (!) · и҆
ѿ словесе мѧтежна ⁘
Хотѣхѫ бо оуловити жидове х҃а · прїшедь-
ше бо и҆скаа҆хѫ е҆го ѡ҆блъстити словесы ·
ꙗ҆коже прїсно демони ловѧть ч҃лка · ли
словомь съмѫщаѫ҆ще · ли сънꙑными
видѣнии҆ · и҆ли помышленїи҆ · и҆збавлѣ-
ѧ҆ть же сѧ оупъваѫ҆щеи҆ на б҃а, ѿ непо-
добꙑныхь ⁘
4 Плещема свои҆ма ѡ҆сѣнить тѧ • и҆ по-
дь крилѣ е҆го надѣе҆ши сѧ ⁘
Метафрена, мѣсто е҆сть междоу пле-
щема · и҆мъже дръжите сѧ крилѣ ·
е҆же е҆сть сила · писано бо е҆сть, и҆ бѫде-
ть и҆сꙑцѣленїе҆ крилома е҆го · крилѣ же
б҃ии҆ правда и҆ истина · междоуплещї-
е҆ же дръжава и҆ сила · сими оубо покры-
ва҆еми сѫть вѣрꙑнїи҆ по ап҃лоу · ѡ҆рѫжї-
и҆ праведꙑными, десными и҆ шоуи҆ми ⁘
5 Щитомь ѡ҆бидеть тѧ и҆стина е҆го • не оу-
бои҆ши сѧ ѿ страха нощꙑнаго • ѿ стрѣ-[298]
лы летѧщѫѫ҆ въ д҃не ⁘
Сїрѣчь не бои҆ сѧ бѣсовь вѣрꙑномоу ч҃лкꙋ
г҃леть · ти бо въ нощи жилище и҆мѧ-
ть и҆ хожденне҆ · въ д҃не же ꙗ҆ко стрѣлы
по аероу прѣпарѧть · тѣмьже и҆ оустра-[299]
шаѫ҆ть невидимо нападаѫ҆ще · кѫѫ҆
же крѣпость ли страхь и҆мѧть · и҆же

[298] тр лигатура.
[299] тр лигатура.

въ тъмѣ въсѣческаа̀ съдѣваѭ̀ще · ꙗ̀-
ко сѐ, любодѣа̀ниѐ, татьбы, разъбои̇ · и̇хь
же длъжень ѐсть съхранѣти сѧ ч҃лкь ⁘
6 Ѿ вещи въ тъмѣ прѣходѫщѫ · ѿ срѧщѫ
и̇ демона полоуденьнаго ⁘
Такожде и̇ въ кои̇ждо полоуд҃нинѣ · ꙗ̀-
ко въ тъмѣ дѣи̇ствꙋѫть д҃хове · напа-
даѧ̀ще и̇ срѧщѫ творѧще ч҃лкомь ⁘
7 Падеть ѿ страны твоѐѭ̀ тысѧщї · и̇ тъ-
ма ѡ̀ деснѫѧ̀ твоѧ̀ · къ тебѣ же не при-
стѫпить ⁘
Сѫщеи̇ бо ѡ̀ деснѫ ч҃лка бѣси · множа-
и̇ше сѫть шюи̇хь · сего ради ѿ шоуѧ̀
страны, мъне падаѐть бѣсовь, ѿ вѣ-
рьныхь · множаѐ же ѿ деснѫѭ̀ ⁘
8 Ѡбаче ѡ̀ч҃нима свои̇ма съмотриши · и̇
въздаа̀ниѐ грѣшьнїкомь оузрїши ⁘
Сїрѣчь оумьныма ѡ̀ч҃нима вънемли и̇зь-
вѣсто · стрѣлѣѭ̀ще бо бѣсове не прѣ-
стаѭ̀ть · оузрїши же и̇ паденнѐ вѣроу-
ѭ̀щи̇їхь и̇мь · како въсьприи̇мѫть
ѿ бога ⁘
9 Ꙗко ты ѐси г҃и оупъваниѐ моѐ • вышнѣ-
го положи прибѣжище твоѐ ⁘
Оупъваниѐ бо благо и̇ не падаѧ̀ вѣрьныхь
ч҃лкь ѐсть · ѐже прїсно печѣль на б҃га
възложити · и̇ къ томоу прибѣгати ⁘
10 Не придеть къ тебѣ зло · и̇ рана не пристѫ-
пить тѣлеси твоѐмь ⁘
Ни каа̀же бо злоба не прїкоснѫ сѧ влꙋ̑нѣи̇

плътн · пнсано бо є́сть ѝ плъть є́го не ві-
дѣ ѝстлѣнїа̀ · тѣло бо бн̀е́ плъть · сло-
во бо плъть бы̑ · ѝ въселн сѧ въ ны ·
11 ’Ійко а҆гг҃ломь своѝмь заповѣсть ѡ̀ тебѣ ·
съхраннтї тѧ на въсѣхь пѫтехь твоѝхъ ·
Прнходѧть бо а҆гг҃лы, ѝ ѿводѧть у҃лка ѿ
въсѣкого зла дѣа̀нїа̀ · ѿгонѧще ѿ не-
го бѣсы ·
12 На рѫкахь възмѫть тѧ · да не къгда прѣ-
тъкнешн ѡ̀ камень ногѫ твоѧ̀ ·
Рѫкама бо бнн̀ма ѝ а҆гг҃льскыма но-
снм є́сть у҃лкь · да не къгда прѣтъ-
кнеть сѧ забъвенне́мь · ѡ̀бычѣѝ бо
забъвенне́ а̀ко ючвестъвно сказае́-
ть възнесенне́ г҃не ·
13 На аспїдѫ ѝ васїлїска настѫпїшї · ѝ
попереші лъва ѝ змѝа̀ ·
Аспїдѫ г҃леть, ѿвращаѫщѫѫ слоучь
ѿ заповѣдї бн̀а̀ · васїлїскь оубо вндѣ-
нне́мь своѝмь оуморнть у҃лка · сѫть
же ѝ влъсвн · лъва же г҃леть хыщнн-
ка, ѝ му҃телѣ улвуки · змїа̀ же, лъстн-
выа̀ ѝ лїцемѣрыа̀, ѝ а̀рыа̀ · въсе же
се҃ дїа̀волъ є́сть · сего же попра на кръ-
стѣ хс҃ ѝ бъ ·
14 ’Ійко на мѧ оупъва ѝ їзьбавлѧ ѝ · по-
крыа̀ ѝ а̀ко позна ѝмѧ моє́ ·
’Нзбавлѣе́ть бо бъ въсѧ оупъваѫщѫ-
а̀ на нь ѿ въсѣкого зла · ѝ покрывае́-
ть ѿ въсѣкоа̀ скръбн · ѡ̀боє́ же раз-

[300] В долното поле – · кѕ҃ ·

мнѣ на х҃а въсхⷭносить сѧ ⁘
15 Възоветь къ мнѣ и҆ оуслышѧ и҆ · съ нїи-
мь ѥ҆съмь въ скрѫбї · и҆зⷭмѫ и҆ и҆ про-
славлѧ и҆ ⁘
Ѧдама г҃леть, сїрѣчь оу҃лка · въсѣ бо прѣ-
трѫпѣ оу҃лка ради ⁘
16 Длъготы дънїѭ и҆сплънѫ, и҆ ꙗ҆влѧ ѥ҆-
моу спсенїе моѥ҆ ⁘ слава · кᲐ · гі ·
Оу҃лка мѣнить · ѥ҆гоже съвъзⷭдвнже,
и҆ съпосади · ѥ҆же ѥ҆сть ададмь · прѣбы-
ваѥ҆ть бо въ в҃кы вѣка · кⷭ томоу бо
конⷭца не и҆мы · и҆ с тѣмь въсн добр҃
жившьшеѭ · и҆ себе ѡ҆уныствьше ѿ
въсѣкоѧ̀ сквръны ⁘
※ плм҃ь пѣснї въ д҃нь сѫботы · пр҃роуъ- ※
※ ство ѡ҆ сѫботѣ ѡ҆ноѭ г҃леть · ѡ҆ нѥ҆- ※
※ и҆ же реуе г҃ъ · мл҃нте сѧ да не бѫдетⷭ ※
※ бѣгⷭство ваше въ сѫботѫ · ли҆ зимѣ · ※
※ оустить же въсѧ пл҃мн бл҃гоуъство- ※
※ вати, и҆ помⷭнити б҃а вынѫ · пл҃мь · ѕ҃а · ※
2 Бл҃го ѥ҆сть и҆сповѣдати сѧ г҃ви · и҆ пѣ-
тї и҆менн твоѥ҆моу вышⷭнню ⁘
Оученїе д҃ха с҃тго, на б҃нѧ̀ сѫщаго
оу҃лка · ꙗ҆ко да и҆сповѣдаѥ҆ть сѧ прї-
сно б҃гови · и҆ весь прѣстанна̀ поѥ҆ть ·
тѣма бо оумень бываѥ҆ть оу҃лкь ⁘
3 Възⷭвѣщати заоутра мл҃ть твоѧ̀ · и҆
и҆стннѫ твоѧ̀ на въсѣкѫ нощь ⁘
Потрѣбⷭно бо вѣрⷭномоу оу҃лкоу · на въ-
сѣкь д҃нь и҆ нощь, по оутра славити

[301] В долното поле – · кѕ҃ ·

бо̀ · нощнꙗ̀ бо мѫжка, а зао҇утра въскръ-
сеннѐ ·⁘
4 Въ десѧтостроу҇нꙋ҇нѣ пл҃тырї̀ съ пѣснї̀ꙗ̀
въ гѫслехъ ·⁘
5 Нарнуетъ оубо строуны пръсты · разоу-
мѣ̀ѣтъ же сѧ ꙗ̀ко длъжень ѐсть гѫсли ·
сїрѣчь ꙗ̀зыка двою҆ на десѧте а҆пл҃оу · оу-
ученнѐмь въ строунь мѣсто оустроѝти ·
и҆ тако славити бо̀ · бесꙋ҇ тѣхъ бо пѣтї̀
неполезно ·⁘
5a ᾽Ꙗко възꙋ҇веселї̀ль мꙗ ѐси гс̀ь въ тварь твоѐѝ[302] ·⁘
Зꙋ҇рѧ въсѧ тварь оу҇лкь · ꙗ̀ко бес трода (!) прї-
веде снꙗ̀ бо̀ъ · и҆ нб̀о видѧ звѣздами вѣ-
ꙋ҇чно · слн̀це и҆ лꙋ҇нѫ просвѣщаѭ̀ща (!)
въсѣческаа̀ ·⁘
5b ᾽Н въ дѣлѣхъ рѫкоу҆ твоѐю҆ възꙋ҇драдоу҆ꙗ̀ сѧ ·⁘
Видѧ оу҇лкь себе, ꙗ̀ко цр̀ь тварь · ѐдинь бо
оу҇лкь рѫкама бн̀има създа сѧ · того и҆
въспрнѧ̀ть на бѐство ·⁘
6 ᾽Ꙗко възꙋ҇велиуншѫ сѧ дѣла твоꙗ̀ гс̀ь · зѣ-
ло оуглѫбї̈шѫ сѧ помышленїꙗ̀ твоꙗ̀ ·⁘
᾽Єгда бо възꙋ҇велиуї̈шѫ сѧ, сїрѣчь оумножи-
шѫ сѧ оу҇лцы · оуглѫбншѫ сѧ помышле-
нїꙗ̀ бн̀ꙗ̀ · сїрѣчь оутаѝ сѧ ѿ̄ въсѣкого
помышленїꙗ̀ оу҇л҃ка, съвѣть бн̀ѝ ѐгоже
съвѣща ѡ҆ оу҇л҃цѣ · кꙋ҇то бо помыслити
въ семь можаше · ꙗ̀ко бо̀ъ на землѧ прї-
и҆деть оу҇лка ради ·⁘
7 Мѫжь безоумень не познаѐть · и҆ неразоу-
мивь не разоумѣ̀ѣть сихъ ·⁘

[302] тв лигатура.

Дїа҃волѣ а҃ко безꙋмень н҃ разꙋмнвь ·
не оувѣдѣ бж҃дщаго сп҃сенїа҃ у҃лкоу ѿ
бо҃га ·
8a ᾽Егда прозаб҃нжшж грѣш҃ннцї а҃ко тр҃ва ·
᾽Аже бо дїа҃волѣ прѣлъсти, н҃ сътвори грѣ-
ш҃ннкы · оумножи же сѧ грѣхѣ на зе-
мли · сего ради бѣ а҃вн сѧ на земли · да
а҃же ѡ҃нѣ плѣнилѣ свободнть ·
8b ᾽Н възҕннк҃нж (!) въсн творѧщен҃ безаконїе ·
Бѣсн, тн бо къ у҃лкоу оуклонншж сѧ ѿ
праваго пжтн ·
8c Да потрѣбѧть сѧ въ вѣкы вѣка ·
Оуже бо древлънѧа҃ ѹастн въс҃прна҃тн
бѣсове не могжть · нж ѿвръженн бы-
шж въ вѣкы ·
9 Ты же выш҃нн въ вѣкы г҃н ·
᾽Ѩко бѣ въсемогжн҃ на нб҃сехѣ жнвешн ·
10a ᾽Ѩко се враzн твон҃ г҃н · а҃ко се враzн твон҃
погыбнжть ·
᾽Штрѡцн[303] жндовьстн, тн бо враzн х҃вн быш҃ ·
погыбошж же на х҃а ржкы двнг҃ше ·
10b ᾽Н раzїджть сѧ въсн творѧщен҃ безаконн҃[304] ·
Людне҃ жндовьстн · тн бо непрнложно
безаконне҃ съдѣлашж, распен҃ше г҃а · въ-
скр҃сь х҃с, снѧ҃ растоун ·
11a ᾽Н възҕнесеть сѧ а҃ко н҃норога рогь мон҃ ·
Тан҃нж дв҃нуа мѣннть н҃норога · а҃ко
конець въсѣхь тан҃нь · н҃норогь же ·
11b ᾽Н старость моѧ҃ въ е҆лѣн҃ мастїтѣ ·
Старость, реуе пр҃рокь, нарнцае҃ть прѣвѣ-

[303] ѳрѡ лигатура.
[304] Надредното є е обърнато наляво – э.

чнаго · и҆спръва бо бѣ слово · е҆леи҆мь (!) же
мастїтымь, сирѣчь ѡ҆бил҄ными е҆лѣ-
е҆мь сп҃сь ч҃лка · маститѫ же г҃леть д҃вѫ
тѣлесе ради · тоѧ҆ бо сп҃сень бы҃с ро҃д ч҃лчь ⁘
12a ’Н възрѣ ѡ҆ко мое҆ на врагы моѧ҆ ⁘
Сїрѣчь, прѣжде даже не сътворѧть на
мѧ брани вразн мои҆ · ѡ҆ко мое҆ прозрѣ-
ше и҆ провидѣше ⁘
12b ’Н на въстаѫ҆щѫ на мѧ · лѫкавноуѫ҆щѫ-
ѧ҆ оуслышить оухо мое҆ ⁘
Провѣдѣа҆ше бо въстание҆ жидов҄ское҆ ·
и҆ прослышаше неподоб҄наго и҆хь съвѣ-
та ⁘
13a Праведникь ꙗ҆ко фїнїкьсъ процъвте҃т ⁘
Х҃с ꙗ҆ко сладъкь и҆ благь вѣр҄нымь · ї ꙗ҆-
ко съзорь грозда сп҃сени кр҃стомь ⁘
13b ’Ꙗко кедръ ливаньскы оумножить сѧ ⁘
Кедра г҃леть высотѫ славы · ливана
же сказа҆еть б҃ество · а е҆же оумножи-
ть сѧ, сказа҆еть множество сп҃са҆емы-
хь х҃омь ⁘
14a Насаждени въ домоу г҃ни ⁘
Сп҃са҆еми въ ц҃ркви, садими въ неи҆ кръ-
щение҆мь ⁘
14b Въ дворѣхь б҃а нашего процъв҄тѫть ⁘
Дворы мѣнить ц҃ркви · тоу бо почива-
е҆ть х҃с · тоу же цъвтѫть вѣр҄нїи҆ · сї-
рѣчь плодѧть дѣтѣли ⁘
15 Тоу оумножѫть сѧ въ старости ма-
стїтѣ ⁘

Тоу, кѣде, въ цр҃кви · тоу реуе състарѣѭтьсѧ вѣрнїихъ · кръминмн тѣломь и̑ крънвнѧ̀ хр҃вожѫ ·:

16a ’Н добро прнѣ́млѧще бѫдѫть да възнвѣстѧть ·:

Здравн сѫть и̑ въ снлѣ възнвѣстѧть дѣла гн҃ѣ и̑ славѫ е̑го ·:

16b ’Йко правь гн҃ъ бг҃ъ нашь и̑ нѣсть неправисны въ немь ·:

Правость бо и̑ правда и̑ їстнна оу бг҃а оудварѣ́ѣть сѧ ·:

※ въ дн҃ь пръвыѧ̀ сѫботы · е̑гда населн сѧ землѣ · хвала пѣнїѧ̀ дв҃два · ※

※ сѣде сказа́ѣть прр҃оучъство · да прѣ- ※

※ жде сѫботы ѡ̑ноѧ̀ оу҆ѣ́мыѧ̀ · прнготовать сѧ вѣрнїихъ · по дн҃н бо томь ※

※ населнть сѧ землѣ ѡ̑бѣщанїѧ̀ жї- ※

※ вѫщїихъ · пл҃мь · дв҃двь · сн҃в · ※

1a Гъ҃ въцр҃н сѧ въ лѣпотѫ сѧ ѡ̑блѣуе ·:

Прѣжде въсѣхь оубо вѣкь цр҃воваше хр҃с · нж ѡ̑бауе въцр҃н сѧ плътнѧ̀ · поправисны съмр҃ть въскр҃се нзнх мр҃твыхь ·:

1b ’Ѡблѣуе сѧ гн҃ъ въ снлѫ и̑ прѣпоа́са сѧ ·:

Сѣдь съ нб҃се, и̑ съкроушь съмр҃ть ꙗ̑ко бг҃ъ · и̑ їспровръгь ада · и̑ многы лѣты дръжнмыѧ̀ дш҃ѫ свободн · и̑ сего ради гл҃еть, е̑же ѡ̑блѣуе сѧ въ сїлѫ ·:

1c ’Нбо оутвръдн въселенжѫ̀ ꙗ̑же не подвїжнть сѧ ·:

Двїжа́ше бо сѧ и̑долослоуженне́мь ·

оутвръди же ѧ҆ въскр҃сь и҆зъ мр҃твыхь ⁘
2a Готовь прѣстоль твои҆ ѿтолѣ ⁘
Прѣстоль въскр҃сенїꙗ҆ · ѿнели бо създа-
на бы҆ земѣ · провѣдомо бѣ мѣсто ⁘
2b Ѿ вѣка ты е҆си ⁘
Прѣжде вѣкь бо бѣше х҃с съ ѡ҆ц҃емь · по
рекьшомоу и҆спръва бѣ слово ⁘
3 Въздвигѫ рѣкы г҃и · възъдвигѫ рѣкы
гласы своѧ҆ ⁘
Радоуѧ҆щѫ сѧ въсѧ рѣкы земныѧ҆ съ ї-
е҆ръданемь · съшедьшаго ради въ нь,
съ гл҃сомь · г҃леть же и҆ рѣкы блг҃тны-
ѧ҆ · въшоумѣшѫ бо въ въселенѣи҆ бла-
говѣщенне҆ ⁘
4a Възмѫть рѣкы строугы своѧ҆ ⁘
Выѧ҆щѫ и҆ въстаѫ҆щѫ на земное҆ жити-
е҆, и҆ потаплѣѫ҆щѫ е҆ ⁘
4b Ѿ гл҃са водь многь ⁘
Воды г҃леть кр҃щенїꙗ҆, многы бо сѫть ·
да и҆ по въсеи҆ въселенѣи҆ шоумѧть, и҆
потаплѣѫ҆ть дїꙗ҆вола ⁘
4c Дивны высоты морьскыѧ҆ ⁘
Е҆сть оубо дивити сѧ и҆ чювъстъвномоу
морю, ꙗ҆ко велїи҆ вещи и҆ страшнѣ сѫ-
щи · колъми же высотѣ морѣ разоумъ-
наго, сїрѣчь кр҃щенїꙗ҆ · ѡ҆но бо прии҆-
мь ч҃лка оумарѣе҆ть · а се҆ прии҆мь ч҃лка
ѡ҆живлѣе҆ть, и҆ свѣтла б҃гви въдае҆ть ·
чъто оубо высоты сеѧ҆ дивнѣе҆ ⁘
4d Дивень въ высокыхь г҃ъ ⁘

Въ высотѣ бе҃ства, и҆ величествѣ славы ⁘
5a Свѣдѣнїа҆ твоа҆ оувѣрншж сѧ зѣло ⁘
Прр҃оци, апл҃ни, є҆҆ѵ҃листн · сн бо сѫть и҆стн-
ꙁна свѣдѣнна҆ бн҃а҆ · оувѣрншж бо
сѧ, ꙁане събышж сѧ словеса и҆хъ по и҆-
стннѣ ⁘
5b Домоу твое҆моу подоба҆ть с҃тынн г҃н
въ длъготж дн҃ї҆и҆ ⁘
Глеть плъть влу҆ншж, та бо домь бн҃ є҆сть
въ и҆стннж · съ домь с҃ть и҆ славенъ
въ дн҃н вѣка · глеть же и҆ цр҃кве, ꙗ҆ко
въ нем҆ с҃тынн въꙁноснмѣ ⁘
※ пл҃мь дв҃двь · ҁг҃ · въ ѵетвръттъкь ※
※ сѫботѣ · се прр҃оуъство ѡ҆ х҃ѣ · въ ує҆- ※
※ врътъкь бо сѫботы · съвѣть бы҆ ※
※ жндовьскы на х҃а҆ · пл҃мь · ҁг҃ · ※
1 Бг҃ъ мъстїи҆ г҃ъ · бг҃ь мъстїи҆ не ѡ҆бї- ※
нжлъ сѧ є҆сть ⁘
Многомь бо дръꙁновенне҆мь и҆ сло-
ж҆ · съствори свое҆ мъщенне҆ · въскр҃сь
и҆ꙁ мр҃твыхъ и҆ растоунвь а҆ꙁыкь жн-
довьскы ⁘
2a Въꙁнесн сѧ сждан҆ земли ⁘
По высотѣ бо блг҃остына бн҃а҆, и҆ мно-
гоа҆ слож҆ въплъщенїа҆ прндеть · є҆-
гда хощеть сждитї въсе҆и҆ земли ⁘
2b Въздаждь въздаа҆не҆ грѣдымь ⁘
Тъгда реуе, є҆гда въздае҆шн комоуждо
по дѣломь є҆го · тъгда оувѣдѧть грѣ-
дни҆, и҆ величѣвни҆ · колнка и҆ какова

сила б҃иꙗ̀ ѐсть ⁘
3 Доколѣ грѣшьници г҃и · доколѣ грѣшь-
ници въсьхвалѧть сѧ ⁘
Чьто рече грѣшьници, близь бо конець
да оуготовѧть сѧ на раны ⁘
4a Провѣщаѫ̀ть ѝ възьг҃лѧть неправьдѫ ⁘
Ѿ гръдынѧ г҃лѧще жидове на б҃а ѝ на
ап҃лы ⁘
4b Възьг҃лѧть въси дѣлаѫ̀щеи̇ безаконїе ⁘
Нечъстивїи̇, и̇ велїчѣвїи, и̇ гръдїи̇, и̇
лїцемѣрїи̇, и̇ ѐретици · не прѣстаѫ̀-
ть бо хоулѧщеи̇ · и̇ дѣлаѫ̀ще непо̑бьнаа̀ ⁘
5 Люди твоѧ̀ г҃и съмѣришѫ · и̇ достоа̀-
ние̇ твое̇ ѡ̀злобїшѫ ⁘
Г҃леть оубо люди ѐвреи̇скыѧ̀ · ѿ ѧ̀зы-
кь и̇спромѣтаѐми тъгда · съмѣ-
рѣѐть же ꙗ̀ко мънѣти и̇ вѣрьниѧ̀ лю-
ди · бѣси, и̇ величѣви, и̇ гръдии̇ ⁘
6 Вьдовїцѫ и̇ сїра оуморїшѫ · и̇ пришелъ-
ца оубїшѫ ⁘
Кьнѧзи жидовьсьтїи̇, рѫбѣхѫ бо въсѧ ·
и̇ вьдовїцѧ, и̇ сироты, и̇ пришельцѧ ·
съ мъздоѫ̀ бо лицемѣрьствоваа̀хѫ ⁘
7 Ѝ рѣшѫ не оузрїть г҃ъ · ни разоумѣѐ-
ть б҃ъ їꙗ̀ковль ⁘
Не помыслишѫ бо ѡ̀ б҃зѣ, ꙗ̀ко мъстьни-
кь въсѣмь ѐсть ⁘
8 Разоумѣи̇те н҃нѣ безоумнїи̇ въ люде-
хь · и̇ боуи̇ къгда оумѫдрите сѧ ⁘
Поносить бо д҃хь с҃ты людемь жидовь-

скымь · ꙗ҆ко не разоумѣшѧ · ꙗ҆ко
мъщаѧ҆ и҆хъ прнсно ѿ врагъ бг҃ъ не прѣ-
ставѧше · како неуѣствовашѧ въ н҃ѣ
грѣдынеѧ҆ ⁘
9a Вѣсаждей҆ оухо не слышнть ли ⁘
Сїрѣчь безоумн҃їи҆, поу҃то не разоумѣе҆те ·
ꙗ҆ко създавы оушн ѹ҃лкомь · вѣсѣко-
го слоуха выш҃шн е҆сть ⁘
9b Лї̈ създавы ѡ҆ко не съмотрнт҃ ли ⁘
10 Давы реуе ѡ҆ѹ҃н ѹ҃лкомь глѧдатн · скѧде-
нь ли оубо е҆сть · тѣмьже помышлѣ-
ѧ҆ще, бг҃а оутаи҆тн сѧ блѧдать ⁘
10a Наказаѧ҆и҆ ѧ҆зыкы не ѡб҃лнунт҃ ли ⁘
Даѧ҆ оумь и҆ разоумь вѣсѣмь ѧ҆зыкомь ·
15 и҆ съвѣды помышленїꙗ҆ и҆хъ · ѡблнун-
тн таи҆ныхъ и҆хъ не может҃ ли ⁘
10b Оуѹѧи҆ ѹ҃лка разоумоу ⁘
Давы ѹ҃лкоу разоумѣватн · тъ оума ко-
моуждо не съвѣсть ли · тѣмь вѣсоу҆е҆
20 оутаи҆тн сѧ тъщнть сѧ съгрѣшаѧ҆и҆ ⁘
11 Гг҃ъ съвѣсть помышленїꙗ҆ ѹ҃л҆ка, ꙗ҆ко
сѧть соу҆е҆тьна ⁘
Ѥ҆лнко бо мънѧть бг҃а оутаи҆тн сѧ · вѣ-
соу҆е҆ помышлѣѧ҆ть · бг҃оу бо вѣсѣ ꙗ҆-
25 вѣ сѧть ⁘
12 Блг҃жень ѹ҃лкь е҆гоже ты накажешн г҃н ·
и҆ ѿ закона тво҆е҆го наоуѹншн ⁘
Блг҃женн бо бг҃омь наказа҆емнн҆ · и҆ тво-
рѧще повелѣнїꙗ҆ е҆го · и҆ ходѧще въ за-
30 конѣ е҆го ⁘

13a Да оукротїшї и҆ ѿ д҃нїи҆ лють ⁘
Таковомоу бо б҃ъ да҆еть ꙁастѫпленне҆ ·
не ѡ҆бладаноу быти ѿ бѣсь лъстныхь ·
въсе же се҆ разоумѣти е҆сть ѡ҆ х҃ѣ ⁘
13b Дои҆деже и҆зрые҆ть сѧ грѣшьномоу ꙗ҆ма ⁘
Грѣшьника нарица҆еть дїꙗ҆вола · ї ꙗ҆ма
же е҆моу бы҆с гробь г҃нь · въ томь бо ѧ҆ть
бысть ⁘
14a ’Ꙗко не ѿринеть г҃ъ людїи҆ свои҆хь ⁘
Вѣрьныѧ҆ г҃леть люди и҆же ѿ ѧ҆зыкь · ѧ҆же
и҆збра себѣ ⁘
14b ’Н достоа҆нїꙗ҆ свое҆го не ѡ҆ставить ⁘
Достоа҆ние҆ бо б҃ие҆ ѧ҆зыци сѫть, по ап҃лоу ·
съдостои҆ны и҆ съдѣтельны быти, ꙁовы
ѧ҆зыкы ⁘
15a Доньдеже правда ѡ҆братить сѧ на сѫдь ⁘
Доньдеже пакы х҃с придеть вьторое҆ · сѫдити[305]
живымь и҆ мр҃твымь · правда бо по
и҆стинѣ х҃с е҆сть ⁘
15b ’Н ѧ҆дѣ е҆ѧ҆ въси правїи҆ ср҃цемь ⁘
Праведьнїи҆ бо въси и҆ б҃гобои҆вїи҆, тъгда
станѫть ѡ҆кр҃сть прѣстола съ аг҃глы ·
чѣѫ҆ще мъꙁды ⁘
※ дїꙗ҆пл҃ма · прѣложенїе҆ словеси, на ※
※ дроугое҆ пр҃рочьство ⁘ ※
16a Кьто въстанеть мнѣ на ꙁлобоуѫ҆щѫ҆ѧ҆ ⁘
Кьто лѫкавыхь бѣсь, ли ч҃лкь, тъгда въсь-
противить сѧ б҃гоу · и҆ли ѡ҆ч҃има въ-
ꙁрѣти можеть · и҆ли дръꙁьнеть ⁘
16b Ли кьто съ мноѫ҆ станеть на творѧщѫѧ҆

[305] ти лигатура.

безаконнє ⁘
Кꙑто рече съ мноѧ на кр҃тѣ станеть, лї по-
можеть ми · єгда жидове на мѧ тво-
рѧть безаконнє · писано бо єсть, точи-
ло испрахь єдинь · и никогоже ѿ кнѧ-
зь ѧзычъскыхь бѣ съ мноѧ ⁘
17a ’Ꙗко аще не би г҃ъ помоглъ мнѣ ⁘
’Ꙗко аще не би ѿц҃ь єдинь быль съ мноѧ ⁘
17b Въ малѣ въселила сѧ бї въ адь д҃ша моа ⁘
’Ꙗкоже непꙑщевахѫ жидове · ѡбаче въсе-
ли сѧ въ адь д҃ша моꙗ рече г҃ъ, нѫ оуже
въ малѣ · сїрѣчь, да сѫщихь тамо сво-
бодить ⁘
18a Аще г҃лаахь подвижа сѧ нога моꙗ ⁘
Слово сє҃ ѡ петрѣ єсꙑть · занє҃ подвижа-
вь сѧ съмнѣаше ⁘
18b Млт҃ь твоꙗ г҃и помагааше мнѣ ⁘
’Имѣаше бо оума петрь къ сп҃соу · аще[306]
оусты ѿметааше сѧ · нѫ҃ оубо д҃ше-
ѫ не ѿпадааше ⁘
19a По оумноженноу болѣзꙑнїи моихь въ срдъ-
ци моємь ⁘
Помышлѣаше бо ѿметаниє · и не тръ-
пѣаше болѣзꙑни срдце ⁘
19b Оутѣшенїꙗ твоꙗ възꙑвеселишѫ дꙋ-
шѫ моѫ ⁘
’Єгда рече г҃ъ петрови сїмоне иѡнинь
любиши ли мѧ · тъгда оутѣши
сѧ петръ ⁘
20a Да не прибѫдеть тебѣ прѣстоль бє-

[306] Надредното є е обърнато наляво – э.

законїꙗ ⁘
Сїрѣчь нѣсть оу тебе прѣстола безако-
нїꙗ · нѫ каеши сѧ ѡ злобахь чл҃чкыхъ ·
ꙗко праведень сѫднї ꙗко млт҃ивень ⁘
20b Съзїдаѧи троудь на повелѣнїꙗ ⁘
Ѡслаби бо петра подъвижати сѧ, да ра-
зоумѣеть възъдвижѫщаго · да мї-
лостивь бѫдеть иноплеменикомь ⁘
21a Оуловѧть на д҃шѫ праведъниѧ ⁘
Жидове д҃шѫ х҃вѫ ⁘
21b Н кръвь неповинънѫ ѡсѫдѧть ⁘
Х҃вѫ кръвь неповинъна бо, ꙗко чїсть и
непорочень ⁘
22a Н бы҃ мнѣ г҃ъ въ прибѣжище ⁘
Б҃ество тѣлоу влⷣчномоу ⁘
22b Н б҃ъ мои въ помощь оупованїю моемоу ⁘
Въсѣ бо ѿ лица ч҃лчѣ творѣше г҃ъ ⁘
23a Н въздасть имь г҃ъ по безаконїю ихь ⁘
Жидовьскымь людемь ꙗко безаконо-
вавъшимь на б҃га ⁘
23b Н по злобѣ ихь погоубить ѧ г҃ъ б҃ъ н҃шь ⁘
Погыбошѫ бо жидове ѿ лица б҃иꙗ, ꙗко-
же съвѣщашѫ · съвѣть бо ихь на са-
мѣхь ихь бысть ⁘ слава ⁘
※ хвала пѣнїꙗ дв҃два · хвалѣ пѣснь ※
※ припрѧже · пѣние бо глашение ра- ※
※ зоумѣваеть сѧ · нарече бо и въторое ※
※ пришествие х҃во · пл҃мь · с҃д · ※
1a Придѣте възъдрадоуимь сѧ г҃ви ⁘ ※
Оучение вѣрънымь ѿ пр҃рока ⁘

1b Въсъклїкънѣмь бг҃оу спс҃нтелю нашемоу ⁘
Пл҃ми и҆ пѣнїи҆, съ гл҃сомь пристѫпимь
къ бг҃оу ⁘
2a Варїмь лице е҆го и҆сповѣданиѥ҆мь ⁘
Прѣжде даже не придеть рече, сѫдити
живимь и҆ мр҃твымь · къждо да въ-
зъвѣстить своꙗ҆ дѣла и҆сповѣданиѥ҆мъ ⁘
2b ’Н въ пл҃мѣхь въсклнкънѣмь е҆моу ⁘
Сїрѣчь непрѣстанъно пѣти подобаѥ҆тъ
богоу ⁘
3 ’Ꙗко бг҃ъ велїи҆ гг҃ъ и҆ цр҃ь велїи҆ по въсеи҆ земл҃ї ⁘
Нѣстъ бо бг҃а и҆ного разъвѣ того · и҆ цр҃ви-
е҆ е҆го, цр҃во вѣчно ⁘
4a ’Ꙗко въ рѫцѣ е҆го конъци землѧ ⁘
Пѧдиѧ҆ бо небо и҆ дланиѧ҆ землѧ и҆зъмѣ-
риль е҆сть · да тѣмь въсѣ въ рѫцѣ
и҆мать ꙗ҆ко бг҃ъ ⁘
4b ’Н высоты горь того сѫть ⁘
Аще въсѧ землѧ въ рѫцѣ и҆мать, то та-
ко и҆ горы · подобаѥ҆ть же разоумѣва-
ти оученїꙗ҆ прр҃очъска · ꙗ҆же сѫть ра-
зоумныѧ҆ горы ⁘
5a ’Ꙗко того е҆сть море и҆ тъ сътвори є҆ ⁘
’Н чювъстъвноѥ҆ ꙗ҆ко велиѥ҆, е҆же е҆сть мї-
рь съ҃ · и҆ разоумноѥ҆ ꙗ҆ко боле, е҆же е҆стъ
кр҃щениѥ҆ ⁘
5b ’Н соушѫ рѫцѣ е҆го създастѣ ⁘
Землѧ гл҃еть соухѫ, и҆ то бо дѣло бн҃є҆ ·
ꙗ҆ко велїꙗ҆ вещь · разоумѣи҆ же чл҃ка ·
зане създасте, землѣ бо разоумъна,
чл҃кь ⁘

6a Придѣте поклонимь сѧ и҆ припадѣмь къ немоу ⁘
Придѣте рече поклонимь сѧ, сътворꙑшомо (!) таковаа҆ чюдеса · г҃леть же и҆ ѡ҆ покаа҆нїи҆ ⁘
6b ’Н въсꙑплачимь сѧ прѣдь г҃емь и҆же ны є҆сть сътвориль ⁘
Почꙑто въсплачемь сѧ · ꙁане тъ оубо съꙁда чисть съсѫдь нашь · мы же ѡ҆скврⷣнихомь и҆ · потрѣба оубо є҆сть ѡ҆мыти и҆ слъꙁами ⁘
7a ’Ꙗко тъ є҆сть б҃ъ нашь ⁘
’Нного б҃а не вѣмы · тъ бо є҆сть хотѧи҆ съдїти (!) намь ⁘
7b ’Н мы людиѐ паствины є҆го · и҆ ѡ҆вꙑцѧ рѫкы є҆го ⁘
’Н ѧ҆ꙁыци бо людиѐ є҆го бышѫ, ї ѻ҆вцѧ и҆стинꙑнаго стада · не тъчиѧ҆ бо рече жидове мънѣхѫ сѧ быти людиѐ б҃ии҆ ⁘
8a Д҃несь аще гл҃сь є҆го оуслышите ⁘
Къ людемь и҆же ѿ ѧ҆ꙁыкь слово · є҆гда ѹслышите рече гл҃сь є҆ѵ҃льскы, вънемлѣте · а҆ не, невѣроуи҆тє ⁘
8b Не ѡ҆жестїте срⷣць вашихь ꙗ҆ко въ прогнѣвании҆ ⁘
Рече не послѣдоуи҆те ѡ҆номоу врѣменї древнемоу · нї ꙗ҆коже жидове сътворїшѫ въ поустыни, раꙁꙑгнѣваѫ҆ще б҃а ⁘
8c По д҃нехь и҆скоушенїꙗ҆ въ поустыни ⁘
Четыри десѧти бо лѣть въ поустыни,

ꙗ҆ко чѧда кръми ѧ҆ · даѧ҆ и҆мь въсѣ про-
шенїꙗ҆ и҆хь · и҆ ѻ҆ въсѣхь сихь ръпⷭ҇таа҆-
хѫ на б҃га ⁘
9a ʼНдеже и҆скоусїшѫ мѧ ѡ҆ц҃и ваши ⁘
ʼНнѣхь, ї и҆нѣхь просѧще оу б҃а · то и҆ та-
ко невъзⷭ҇бл҃годѣтⷭ҇ни бѣшѫ ⁘
9b ʼНскоусїшѫ мѧ и҆ видѣшѫ дѣла моꙗ҆
четыри десѧте лѣть ⁘
Четыри десѧти бо лѣть риза и҆хь не ѡ҆-
бетьша · и҆ ѡ҆боувенне҆ · и҆ власи гла-
внїи҆ растѣхѫ · нѫ и҆ риза и҆ ѡ҆боуща
растѣхѫ съ людьми · и҆ ѡ҆ въсѣхь си-
хь ръпⷭ҇таа҆хѫ на б҃а вынѫ ⁘
10a Негодовахь рода того ⁘
Тѣмь рече възⷭ҇ненавидѣхь и҆хь г҃летⷭ҇
г҃ъ · ꙗ҆ко родь лѫкавь и҆ развⷭ҇ращень є҆ ⁘
10b ʼН рѣхь присно блѧдѧть срⷣцемь ⁘
Гадить и҆хь б҃ъ ꙗ҆ко негъблѧ и҆ жесто-
кы срⷣцемь ⁘
10c Тї же не познашѫ пѫтїи҆ мои҆хь ⁘
Сїрѣчь не рачишѫ пѫтьми мои҆ми хо-
дити · нѫ оуклонишѫ сѧ ⁘
11 ʼЯко клѧхь сѧ въ гнѣвѣ мое҆мь · аще
вънидѫ въ покои҆ мои҆ ⁘
Гнѣвомь бо клѧть сѧ б҃ъ, не вънити
жидомь, не и҆сповѣдаѫщи҆мь х҃а · въ
покои҆ с҃тыхь, въ д҃нь ѡ҆нь ⁘
※ е҆гда храмь създаа҆ше сѧ, пѣснⷭ҇ дв҃до- ※
※ ва · г҃леть оубо създани (!) цр҃кве е҆рⷭ҇лмⷭ҇-※
※ скыѧ҆ · по възⷭ҇вращенїи҆ е҆же и҆зь ва- ※

※ вїлона · сказаѐть же цр҃кве · и҆ ѧ҆зы- ※
※ кь зъванне҆ · и҆ х҃во пришествне҆ · и҆ но- ※
※ ваго пѣнїꙗ҆ бл҃гть таи҆ныхь · с҃е · ※

1a Въспои҆те г҃ви пѣснь новѫ ⁘
Новаа҆ тварь, по апл҃оу · а древнѣа҆ ми-
мои҆дѫ · ноужда оубо новѫѫ҆ пѣснь
пѣти таи҆нѫѫ҆ ⁘

1b Пои҆те г҃ви въсѣ землѣ ⁘
Въсѣкь ч҃лкъ, землѣ бо ч҃лкь · пои҆те
рече бл҃гтнѫ пѣснь ⁘

2a Въспои҆те г҃ви бл҃вите и҆мѧ ѐго ⁘
Въспои҆те и҆ пои҆те х҃ви · ѡ҆бъновилъ бо ѐ-
сть въсѧ тварь · ꙗ҆влъ сѧ въ неи҆ съ
плътнѧ҆ ⁘

2b Бл҃говѣстите д҃нь ѿ д҃не сп҃сенне҆ ѐго ⁘
Пр҃рокомь д҃хь с҃ты бл҃говѣстите г҃летъ ·
сїрѣчь проповѣдите х҃а сп҃са мироу ⁘

3a Възвѣстите въ ѧ҆зыцѣхь славѫ ѐго ⁘
Н҃нѣ ѡ҆ апл҃ѣхь слово · тѣми бо просвѣ-
тишѫ сѧ ѧ҆зыци ⁘

3b Въ въсѣхь людехь чюдеса ѐго ⁘
Наоучите рече въсѧ люди таи҆намь ·
како тѣло х҃во ꙗ҆ко хлѣбь ꙗ҆домо ѐстъ ·
и҆ кръвь ѐго ꙗ҆ко вино пиѐма ѐсть ⁘

4a ’Ꙗко велїи҆ г҃ъ и҆ хвалень зѣло ⁘
’Ꙗко много величъство ѐго и҆ хвала ѐго ·
ꙗ҆ко самь себе пищѫ дасть ч҃лкомь ⁘

4b Страшень ѐсть надь въсѣми б҃гы ⁘
Г҃леть оубо и҆меноуѐмнѧ҆ богы · сѫть
же и҆ кнѧзи земьстїи҆ · надь въсѣми

[307] В долното поле – · к҃з ·

же страшень ѥ̀сть бг̅ъ ·⁘
5a ’Ꙗко вьси бозѣ а̀зыкъ, демони ·⁘
’Н кнажї ѝхь ѝ їдоли ѝхь бѣси въкꙋпѣ сѫ̑ ·⁘
5b Гг̅ъ же нб̅са сътвори ·⁘
Бг̅ови волѣ нб̅о ѝ землѣ · нб̅са же разꙋ-
мѣѝ ст̅ыа̀ · паꙋе же ап̅лн а̀же самь ѝ-
зн̾бра ·⁘
6a ’Исповѣданиѥ̀ ѝ красота прѣдн̾ нимь ·⁘
’Исповѣдаѫ̑щеѝ бо сѧ въсѣмь ср̂цемь бг̅ꙋ ·
тн красни бг̅ови сѫть · сѫть же вьси
ст̅нѝ, ѝже ꙋкрасншѫ̑ сѧ богови ·⁘
6b Стыни ѝ велъльпота въ ст̅лѣ ѥ̀го ·⁘
Въ плъти влꙋ̂ни · ст̅нло бо сн бг̅ѥ̀ а̀ко
безн̾грѣшна · велъльпота же а̀ко прѣ-
ѝмѫщи ꙋлꙋ̂ко ѥ̀стьство ·⁘
7a Принесѣте гв̅н ѿ̄ ꙋ̄ест̅вїа̀ а̀зыкь ·⁘
Весь родь а̀зыкь принесѣте · сїрѣчь прї-
дѣте, ѝ приведѣте себе бг̅ови · на зѥ-
мль бо прнде ѝзбавльѣ́ ны ·⁘
7b Принесѣте гв̅н славѫ̑ ѝ ꙋсть ·⁘
Прославнте ѡ̀бращъшаго вась, реꙋѥ
а̀зыкомь ·⁘
8a Принесѣте гв̅н славѫ̑ ѝменн ѥ̀го ·⁘
Прославнте ѝмѧ, ѝмьже знаменанн
бысте ·⁘
8b Ѩзн̾мѣте жрътвы ѝ въходнте въ дь-
воры ѥ̀го ·⁘
Наꙋатн̾кы ѝ прїносы гл̅еть ꙋювъстъвь-
ныа̀, ѝ разꙋмныа̀ · празн̾днꙋ́щѥ
въходнте въходнте въ[309] цр̅кви · ты

[308] В долното поле – · кн̅ ·
[309] въходнте въ зачертано със синьо мастило.

бо дворове б҃ни̑ по и̑стинѣ сѫть ⁘
9a Поклоните сѧ г҃ви въ дворѣ с҃тѣмь е̑го ⁘
Въ ц҃ркви въ тои̑ бо кланѣе̑мь сѧ б҃гоу ⁘
9b Да подвїжїть сѧ ѿ лица е̑го въсѣ ꙁемлѣ ⁘
Да прѣложить сѧ ꙁемное̑ житие̑, на не-
беснѫѫ̑ мѫдрость ⁘
10a Ръцѣте въ ѧ̑ꙁыцѣхь ꙗ̑ко г҃ъ въц҃ри сѧ ⁘
Проповѣдите рече ꙗ̑ко приближи сѧ ц҃рь-
ствие̑ б҃ие̑ · покаи̑те сѧ и̑ потъщите сѧ ⁘
10b ’Ибо и̑справи въселенѫѫ̑ ꙗ̑же не подъвижи-
ть сѧ ⁘
Оутвръди бо ѧ̑ ѿ движанїꙗ̑ демоньска-
а̑го кр҃томь ⁘
10c Сѫдить людемь въ правъдѫ ⁘
’Ꙗко б҃ъ не на лица ꙁрѧ · нѫ въ и̑стинѫ и̑
въ правъдѫ сѫдити хощеть въсѣмь
ѧ̑ꙁыкомь ⁘
11a Да възъвеселѧть сѧ небеса ⁘
’И чювъстъвнаа̑ оубо и̑ видимаа̑ · нѫ ѡ̑-
баче силы нбн҃ыѧ̑ ꙗ̑ко видѣшѫ ч҃лка ⁘
11b ’И радоуе̑ть сѧ ꙁемлѣ ⁘
’И сї оубо ꙁемлѣ ꙗ̑ко сподоби сѧ г҃ню слѣ-
доу · ѡ̑баче раꙁоумѣи̑ ч҃лка ꙁане сподо-
би сѧ храмь быти ⁘
11c Да подвижить сѧ море и̑ їсплъненїе̑ е̑го ⁘
Морю г҃леть житеи̑скомоу подъвижатї
сѧ · сїрѣчь прѣложити сѧ ѿ тлѣнїꙗ̑
въ нетлѣние̑ · и̑сплънение̑ же г҃леть ·
ꙗ̑ко подобае̑ть въсѣмь вѣровати[310] въ х҃а ⁘
12a Въꙁдрадоуѫ̑ть сѧ полѣ и̑ въсѣ ꙗ̑же сѫтъ

[310] ти лигатура.

въ нихь ⁘
Цр҃кви, сиѧ̀ бо полѣ сѫть · ꙗ҆ко въсѣкого
стръпъства кромѣ сѫщѫ · ꙗ҆ко и҆мѧ-
щѫ сиѧ̀ съхождение̑ х҃во ⁘
12b Тъгда въздрадоуѫ̀ть сѧ въсѣ дрѣва
дѫбрав҄наа̀ ⁘
Тѣлеса с҃тыхь г҃леть, въ гробѣхь · ꙗ҆ко
въ лѫзѣ бо въ дрѧз҄зѣ съмр҃тнѣи̑ дръ-
жима сѫть ⁘
13a Ѿ лица г҃нѣ ꙗ҆ко грѧдеть ⁘
Тъгда въ ꙗ҆вленїи̑ е҆го · тако бо сказа-
хѫ пр҃роци, ꙗ҆ко грѧдеть · не тъчиѧ̀
бо на землѧ приде, нѫ и҆ въ адь сънидє ·
и҆ дръжимыѧ̀ въ немь свободи ⁘
13b ’Ꙗко грѧдеть сѫдити земли ⁘
Се҆ пакы ѡ҆ вторѣа̀мь пришествии̑ ⁘
13c Сѫдити въселенѣи̑ въ прав҄дѫ ⁘
Б҃ъ бо сѫди праведень · не на лица бо нѫ
въ правдѫ дасть тъгда вѣр҄нымь
бл҃гое̑ мъздовъздаа̀ние̑ · а нечестивы-
мь и҆ грѣшнымь по дѣа̀нїю̑ и҆хь ⁘
13d ’Н людемь и҆стиноѫ̀ своє̑ѫ̀ ⁘
Людемь тъгда въсѣкого ѧ̀зыка · е҆лик҃
прѣдъстанѫть на сѫдѣ · въздаѫ̀ тъ-
гда комоуждо по дѣломь е҆го ⁘
※ пѣснь дв҃два, е҆гда землѣ е҆го оустро- ※
※ и҆ сѧ · пр҃роучъство сказа̑еть дв҃ѫ б҃цѫ · ※
※ та бо ѿ землѧ и҆ ѿ дв҃да, оустрои̑ же сѧ ※
※ е҆гда и҆збран҄на бы҃ на слоуж҄бѫ таи̑нѣ · ※
※ ꙗ҆вить же ти каа̀ждо пл҃мь · ҁ҃ѕ · ※

1a Гъ̄ въцр̄н сѧ да радоу̾ѥ́тъ сѧ зємлѣ ⁘
᾽Н сїи оубо оувъстъвл̾наа̀ зємлѣ радоу̾ѥ́тъ сѧ
ꙗ̀ко бр̄нѧма ногама ст̄ы сѧ · ѡ̀бауе да ра-
доу̾ѥ́тъ сѧ ѵ̄лкь · зємлѣ бо ѥ̀сть ѵ̄лкь · ꙗ̀-
ко прншедь г̄ъ спс̄е н̀ ⁘
1b Да весел̾ѧтъ сѧ ѡ̀тоцн мнозн ⁘
Цр̄квн г̄леть · ꙗ̀коже бо ѡ̀тоцн въ морн
нед̾ѵ̀внжнмн сѫть · тако н̀ цр̄квн въ жн-
тен̀стѣмь морн непод̾ѵ̀внжнмн сѫть ⁘
2a ᾽Wблакь н̀ мракь ѡ̀кр̾̀ть его ⁘
Тѣло влу̊не г̄леть ѡ̀блака · мрака же не-
оудобь разоумѣ́ѥмѫ̀ таѝнѫ · въ мра-
цѣ же ннк̾ѵтоже можеть видѣти ⁘
2b Правда н̀ сѫдь н̀справленнѐ прѣстола ѥ̀го ⁘
Плъти влу̊на г̄леть · ꙗ̀же н̀справн сѧ ѡ̀-
правдана б̄гомь ⁘
3a ᾽Wгнъ прѣд̾ ннмь прѣдьн̀деть ⁘
Таѝна б̄естъвнаа̀ · б̄ъ бо нашь ѡ̀г̾нъ
попалѣ́н̀ ѥ̀сть · рѣшѫ к̾ннгы ⁘
3b ᾽Н попалнть ѡ̀кр̾̀ть врагы ѥ̀го ⁘
Вѣсѧ протнвѧщѫ̀ сѧ прншествїю̀
х̄воу ѡ̀гнь попалн · сїрѣчь прѣоумно-
женыа̀ таѝны смѫ̀тншѫ сѧ н̀ не сташ̄ ⁘
4a ᾽Wсвѣтншѫ млъннаа̀ ѥ̀го въселенѫ̀ ⁘
Ꙗпл̂н ѡ̀свѣтншѫ проповѣдь ѥ̀в̂льскѫ-
ѫ̀ · тѣмн бо просвѣтншѫ сѧ въсѣ-
ѵескаа̀ ⁘
4b Видѣ н̀ подвнжа сѧ зємлѣ ⁘
Зємьскоѥ̀ жнтнѐ, оузрѣвь таѝны х̄вы
н̀ подвнжа сѧ · сїрѣчь прѣложн сѧ ⁘

5a Горы ꙗ҆ко восокь растаа҆шѫ сѧ ѿ лица
г҃нѣ ⁘
Кыѧ҆ горы, дїꙗ҆воль и҆ демони · и҆ высо-
ци и҆ гръдїи҆ · страхомь пришествн-
ꙗ҆ х҃ва и҆щезнѫшѫ ⁘
5b Ѿ лица г҃а въсеѧ҆ землѧ ⁘
Разоумѣшѫ бо ꙗ҆ко въсеѧ҆ землѧ г҃ъ
е҆сть ꙗ҆влеи҆ сѧ · и҆ мѣста на земли
не и҆мѧть ⁘
6a Възъвѣстишѫ неб҃са правъдѫ е҆го ⁘
Ѩ҆ н҃бса чювъстъвнаа҆ ѿ дѣла показаѫ҆-
ть творъца · ѡ҆баче ап҃ли възъвѣсти-
шѫ правдѫ въсѣмь ѧ҆зыкомь ⁘
6b Ѩ҆ видѣшѫ въси людие҆ славѫ е҆го ⁘
Проповѣдиѧ҆ ап҃льскоѫ҆ ⁘
7a Да постыдѧть сѧ въси кланѣѫ҆щеи҆ сѧ
и҆стоуканъными ⁘
Въси бо кланѣѫ҆щеи҆ сѧ и҆стоуканъны-
мь и҆доломь · видѣвьше бл҃гть б҃иѧ҆
оугасошѫ ⁘
7b Хвалѧщеи҆ сѧ ѡ҆ и҆долѣхь свои҆хь ⁘
Ѩ҆же г҃лахѫ се сѫть бози наши · а ти не
бѣхѫ бози нѫ коумири нѣми ⁘
7c Поклоните сѧ е҆моу въси аг҃гли е҆го ⁘
Въси бо вѣровавьшеи҆ ꙗ҆влению҆ е҆го, агъ-
г҃ли нарѣшѫ сѧ · ти бо поклонишѫ
сѧ въ и҆стинѫ ⁘
8a Оуслыша и҆ възъвесели сѧ сїѡ҆нь ⁘
Цр҃кви, сїѡ҆нь бо позрачище сказае҆ть сѧ ·
цр҃кви же позираеть въсѣ ꙗ҆же въ насъ ·

ꙗ҆ко въсѣмь мати ⁘
8b ’Н въздрадовашѫ дъщерѧ і҆ю҆деи҆скы ⁘
Цр҃кви, ꙗ҆ко ѿ и҆сповѣданїꙗ҆ съставлены ·
їю҆деа҆ бо и҆сповѣданиѥ҆ сказа҆ѥть сѧ ⁘
8c Сѫдобь твои҆хь ради г҃и ⁘
Оуслышавъше же цр҃кви, ꙗ҆ко и҆стинъны сѫ-
ть сѫдьбы б҃иѧ҆, и҆ въздрадовашѫ сѧ ⁘
9a ’Ꙗко ты г҃и вышнїи҆ по въсеи҆ земли ⁘
Въсеѧ҆ бо землѧ г҃ъ тъ е҆сть · ꙗ҆ко сътвори-
вь ѧ҆ и҆ надь неѧ҆ сы ⁘
9b Ѕѣло прѣвъзъне҆ сѧ надъ въсѣми богы ⁘
Мѣнимыѧ҆ богы, а не сѫщѫ богы · тъ
въсѣмь г҃ъ ꙗ҆ко б҃ъ и҆стинень ⁘
10a Любѧщеи҆ г҃а ненавидѧть злаа҆ ⁘
Вѣровавьшеи҆ пришествїю х҃воу · не-
навидѧть и҆доль ꙗ҆ко злы ⁘
10b Хранить г҃ъ д҃шѫ прѣподобъныхь свои҆хъ ⁘
Ап҃ль, и҆ въсѣхь вѣръныхь · и҆ мнози бо не-
вѣръниї҆ възложишѫ на нѧ рѫкы ⁘
10c ’Изь рѫкы грѣшънїчѧ и҆збавить ѧ҆ ⁘
Ап҃лы и҆ въсѧ вѣровавьшѫѫ и҆ми · и҆зъба-
вїль е҆сть г҃ъ и҆з рѫкы дїꙗ҆волѧ · грѣ-
шьникь бо по и҆стїнѣ дїꙗ҆воль е҆сть ⁘
11 Свѣть въсїꙗ҆ праведнїкоу · и҆ правы-
мь срцемь веселиѥ҆ ⁘
Х҃оу ꙗ҆ко свѣтомь ѡ҆блъченоу · и҆ апл҃о-
мь и҆ въсѣмь праведъникомь, х҃с съи҆ ве-
селиѥ҆ и҆ вѣръныимь ⁘
12a Възъвеселите сѧ праведънїи҆ ѡ҆ г҃и ⁘
Тъгда е҆гда въздаѥть комоуждо мъздѫ

тъгда праведⷭ҇нїи҆ веселѧть сѧ радоща-
ми ⁘
12b ҆Исповѣдаи҆те памѧть с҃тынѧ е҆го ⁘ сла҃в ⁘
Тъгда бо бл҃жень ч҃лкь, е҆гда вынѫ и҆мать
памѧть б҃нѧ҆ въ себѣ · и҆сповѣдае҆ть сѧ
въ себѣ богови ⁘
※ пл҃мь дв҃двь · на х҃а пл҃мь възложи сѧ · ※
※ е҆сть же и҆ оученне҆ вѣрⷭ҇нымь · пл҃мь · с҃з · ※
1a Въспои҆те г҃ви пѣснь новѫ ⁘
Блг҃тнѫѫ҆ г҃леть пѣ҃снь · е҆же ѡ҆ таи҆нахь
поѧ҆ть вѣрⷭ҇нїи҆ ⁘
1b ҆Ꙗко дивна сътвори г҃ъ ⁘
Каꙗ҆, се҆, рождъ сѧ ѿ д҃вы, ꙗ҆влъ сѧ на ꙁемли
ꙗ҆ко ч҃лкь · распѧть на дрѣвѣ, въскр҃сь
и҆ꙁь мр҃твыхь · и҆ въшедь на н҃бса ⁘
1c Сп҃сенне҆ е҆моу деснїца е҆го · и҆ мышьца
с҃таа҆ е҆го ⁘
Продрѫжь кр҃томь дїꙗ҆вола, и҆ ада съкроу-
шь · и҆ ч҃лка сп҃се ⁘
2a Сказа г҃ъ сп҃сенне҆ своє҆ ⁘
Въсѣмь ꙗ҆влъ кр҃ть и҆ блг҃ть е҆ѵ҃льскѫѫ҆ ⁘
2b Прѣдь ѧ҆ꙁыкы ѿкры правⷭ҇дѫ своѧ҆ ⁘
Сп҃сь ѧ҆ꙁыкы ѿ и҆долъскаа҆го гнѣва · и҆
просвѣтивь блг҃тнѧ҆ ⁘
3a Помѣнѫ мл҃ть своѧ҆ їꙗ҆ковоу ⁘
҆Н ѿ їю҆деи҆ бо вѣровашѫ, и҆ прнѧ҆ть ѧ҆ х҃с ·
и҆ не ѿринѫ и҆хь ⁘
3b ҆Истинѫ своѧ҆ домоу и҆ср҃лвоу ⁘
҆Истинѫ бо ц҃ркви съхраниши, домь бо
х҃вь ц҃ркви е҆сть · и҆ср҃ль бо видѣнне҆ б҃не҆

сказаѐть сѧ, ѐже ѐсть х҃с ⁘

3c Видѣшѫ въси конꙑци земѧ сп҃сениѐ б҃а нашего ⁘

Въ коньцихь бо землѧ позна сѧ знаменїѐ кр҃тноѐ · ѐже ѐсть сп҃сениѐ ⁘

4a Въсклик҄нѣте г҃ви въсѣ землѣ ⁘

Ѿнели бо ꙗ҆ви сѧ кр҃ть · к҄ томоу не прѣстаѫ҆ть вѣр҄нїи҆, пл҃мы и҆ пѣнїи҆ въсклицаѫ҆ще богови ⁘

4b Въспои҆те и҆ радоуи҆те сѧ и҆ пои҆те ⁘

Ѕѣло въспои҆те рече · съ радостиѧ҆ поѧ҆ще и҆ веселиѐмь ⁘

5a Пои҆те б҃гоу нашемоу въ гѫслехь ⁘

Съ д҃шеѧ҆, сїрѣчь гѫсли бо д҃ша ѐсть · а летвець ѧ҆зыкь · без҄ него бо д҃ша г҃лати не можеть ⁘

5b Въ гѫслехь и҆ въ гласѣ пл҃мьстѣ ⁘

Съ д҃шеѧ҆ и҆ г҃лсомь велиѐмь пѣти подобаѐть б҃а · ꙗ҆ко дивна сътвори родоу чл҃чкомоу ⁘

6a Въ трѫбахь кованахь и҆ г҃лсомь трѫбы рожаны ⁘

Ꙗ҆коже тъгда рече и҆ср҃лти трѫбами трѫ-[311] бѣхѫ · кованами же г҃леть, мѣднами, и҆ рожанами · тако вѣр҄нїи҆ людиѐ, въстрѫбишѫ трѫбами разоум҄ными, ѐв҃льскыми г҃лсы · твръды бо сѫть ꙗ҆ко мѣдь · рожанами же, кр҃том҄ · рогь бо кр҃ть ѐсть · ꙗ҆ко начѧтъкь въсѣмь ⁘

[311] тр лигатура.

6b Въсклик҄нѣте прѣдь цр҃емь г҃емь ⁘
Сїрѣчь бес҄ прѣстанїи ⁘
7a Да под҄вижить сѧ море и исплъненне его ⁘
Кр҃щенне и блг҃ть ꙗже въ немь · море бо
ꙗко много · и по въсеи въселенѣи влъ-
ноуѧ сѧ дх҃омь ст҃ымь ⁘
7b Въселенаа и въси живѫщеи на неи ⁘
Въсѣ бо землѣ и чл҃ци еѧ, млъвѧть въ
чѣсь кр҃щенїꙗ · к҄то пръвѣе въсхы-
тить благодѣть ⁘
8a Рѣкы въсплещѫть рѫками въкѹпѣ ⁘
Плещѫще чюдо еже въ їер҄данѣ дѣемое ·
на сѧ каа́ждо ѿ рѣкь блг҃ть помыш҄-
лѣаше · разоумѣи же и покаанїꙗ слъ-
зы, подобно рѣкамь носимы ⁘
8b Горы въз҄драдоуѫть сѧ ѿ лица г҃нѣ ꙗ-
ко грѧдеть ⁘
Пр҃роци, горы бо въ к҄нигахь нарицаѫт҄
сѧ · ꙗко велїꙗ дог҄матисавьше · ї ꙗ-
ко дог҄мать ꙗвлъше сѧ горы ⁘
9a Ꙗко придеть сѫдити земли ⁘
Приде бо и сѫди землъскомоу житїю ·
прѣложивь сѧ на блг҃ть ⁘
9b Сѫдити въселенѣи прав҄доѫ ⁘
Оузаконивь ѧ правьдоѫ ⁘
9c Н людемь правостиѫ ⁘
Люди, иже въ вселенѣи, исправлъ
еваг҄гелиемь ⁘
※ пл҃мь дв҃двь · и съ пл҃мь ꙗвлѣеть цр҃во ※
※ х҃во · и з҄ванїе вѣр҄нымь и въведение ※
с҃и

1a Гъ҃ въц҃рн сѧ да гнѣваѫ҆ть сѧ людне҆ ⁘
Прѣжде вѣкь оубо цр҃вовaше · въц҃рн
же сѧ съ плътнѧ҆ х҃с · разгнѣвашѫ
же сѧ жидове и҆ е҆лени ⁘
1b Сѣдѧи҆ на хероувимѣ да подъвижить сѧ
землѣ ⁘
Пр҃рокь рече м҃лить б҃а · да подвижѫть сѧ
землънаа҆ жити страхомь · и҆ приде-
ть на разоумь ⁘
2 Г҃ъ въ сїо҆нѣ велїи҆ и҆ высокь е҆сть надь
въсѣми людьми ⁘
На горѣ бо сїо҆ньстѣ съдѣла таи҆ны · и҆
ѿтѫдоу съкроушишѫ сѧ нарицае҆ми-
и҆ бози · и҆ ѡ҆мѫтишѫ сѧ ⁘
3a Да и҆сповѣдѧть сѧ и҆менї твое҆моу ве-
ликомоу ⁘
Въси и҆же ѿ и҆доль ѡ҆бративьше сѧ · и҆-
сповѣданїꙗ҆ трѣбоуваа҆хѫ · прие҆-
млѧще на сѧ и҆мѧ х҃во ⁘
3b ’Ꙗко страшъно и҆ с҃то е҆сть ⁘
’Ꙗко б҃гоу и҆ творъцоу, и҆мѧ е҆го страшно є҃ ⁘
4a ’Н чъсть ц҃рѣ сѫдь любить ⁘
’Истинънїи҆ бо ц҃рие҆ бе-сѫда ничъсоже не
творѧть · съ сѫдомь бо бывае҆мое҆ пра-
вьды и҆сплънь ⁘
4b Ты оуготова правынѫ ⁘
’Ꙗко б҃ъ прооуготова ц҃ремь правынѫ и҆ ї-
стинѫ · и҆ въсѣмь ч҃лкомь ⁘
4c Сѫдь и҆ правъдѫ въ їꙗ҆ковѣ ты сътвори ⁘
Сѫдь бо и҆ правда ї и҆стина х҃с е҆сть · їꙗ҆ко-

[312] В горното поле – · с҃н ·

вь бо рече ѡ҆трѡ҆кь[313] мои҆ е҆гоже и҆зъбрахь ⁘
5a Възъносите г҃а б҃га нашего ⁘
Поѧ҆ще непрѣстанъно ⁘
5b ’Н кланѣи҆те сѧ подъножїю҆ ногоу е҆го ⁘
На земи бо потрѣба е҆сть кланѣти сѧ
б҃гови · и҆ чѣа҆ти пришествїꙗ҆ е҆го ⁘
6a ’Ꙗко с҃ть е҆сть мосъсї ї ꙗ҆ронь въ и҆е҆реі҆хь є҆г҃ ⁘
Сїꙗ҆ бо тъгда люди е҆вреи҆скыѧ҆ вожда-
ста · велѣниемь б҃ниемь ⁘
6b ’Н самои҆ль въ призываѫщїи҆хь и҆мѧ е҆г҃ ⁘
’Н тъ бо въ пр҃рокы причъте сѧ ⁘
6c Призываа҆хѫ г҃а и҆ тъ слышаа҆ше ѧ҆ ⁘
’Єгда бо право хождаа҆хѫ къ немоу, слы-
шае҆ми бываа҆хѫ люди е҆вреи҆стїи҆ ⁘
7a Въ стлъпѣ ѡ҆блачнѣ г҃лаа҆ше къ нимъ ⁘
Толикѫ чъсть сътвори и҆мь б҃гъ · ꙗ҆ко
и҆ бесѣдовати ѧ҆ съ собоѧ҆ сподоби ⁘
7b Зане хранѣхѫ свѣдѣниа҆ е҆го · и҆ пове-
лѣнїꙗ҆ е҆го ꙗ҆же дасть и҆мь ⁘
Прѣжде бо даже не прѣложишѫ сѧ ·
хранѣхѫ закона, и҆ повелѣнїꙗ҆ ⁘
8a Г҃и б҃е нашь ты послоушае҆ши и҆хь ⁘
Ни при чъсомьже бо къгда ѡ҆слоуша-
ни бѣшѫ · ти же прѣбываа҆хѫ ѡ҆-
слоушливи ⁘
8b Б҃е ты мл҃тивь бывае҆ши и҆мь ⁘
Множицеѧ҆ бо съгрѣшаѫщемь и҆мь ·
б҃ъ ѿпоущаа҆ше и҆мь · ти же паче
прилагаа҆хѫ грѣсѣхь ⁘
8c ’Н мъщаѧ҆ на въсѣка начинанїꙗ҆ и҆хь ⁘

[313] тр лигатура.

Множицеѧ̀ показаѐми бываа̀хѫ · на-
чинаѫ̀ще недостоѝнаа̀ ⁘
9a Възъносите г҃а б҃а нашего · и̓ покланѣ-
и̓те сѧ ѐмоу въ горѣ с҃тѣи̓ ѐго ⁘
Вѣрънымь людемь присно заповѣдаѐ-
ть, величити б҃а, и̓ кланѣти сѧ ѐмоу
на горѣ сїѻ̀ньстѣ · въ тои̓ бо съдѣа̀
сѧ таи̓на ⁘
9b Ꙗ̓ко с҃ть ѐсть г҃ъ богь нашь ⁘
С҃тъ ꙗ̀ко въ с҃тыхь живы ⁘
※ пл҃мь дв҃двь · въ и̓сповѣдание̓ · пл҃о- ※
※ мь съ въсѧ оучить на и̓сповѣдание̓ ※
※ и̓ покаа̀ние̓ · пл҃мь · ҁ҃ѳ · ※
1 Въсклик҄нѣте б҃гоу въсѣ землѣ ⁘
Въси рече ч҃лци, пои̓те б҃гоу въ мл҃твах҄ ⁘
2a Работаи̓те г҃ви въ веселїи̓ ⁘
Сїрѣчь работаи̓те кротостиѧ̀ и̓ ти-
хомь срцемь · а не̓ ꙗ̀ко и̓ по ноужди ⁘
2b Вънидѣте прѣд҄ нимь въ радость ⁘
Радостиѧ̀ велие̓ѧ̀ и̓ веселие̓мь, тъщї-
те сѧ въ цр҃кве ⁘
3a Оувѣдите ꙗ̀ко г҃ъ тъ ѐсть б҃ъ нашь ⁘
Ꙗ̓влеи̓ сѧ на земли · тъ ѐсть прѣжде
вѣкь богь ⁘
3b Тъ сътвори ны а не мы себе ⁘
Тъ бо ны въ вѣрѫ въсели, не мы бо ѡ̀
себѣ придохомь въ и̓стинѫ ⁘
3c Мы же людие̓ ѐго ї ѻ̀вцѧ паствїны ѐго ⁘
Въсхотѣв҄шоу бо ѐмоу · быхомь лю-
дие̓ вѣр҄ни и̓ стадо с҃то ⁘

4a Вънидѣте въ врата ѥго въ исповѣданїи ⁘
Сїрѣчь въходѧще въ разоумь · врата
бо разоумь бн҃и сѫть · съ исповѣданї-
ѥмь въходите ⁘
4b Въ дворы ѥго въ пѣнїихь ⁘
Въ цр҃квахь бо пѣти присно подобаѥ-
ть, и пѣвати · тако бо ѥсть годѣ бг҃ви ⁘
4c Исповѣдаите сѧ ѥмоу · и хвалите и-
мѧ ѥго ⁘
Исповѣдаѫще сѧ ⁘
5a Ꙗко бл҃гь г҃ъ и въ вѣкы млⷭ҇ть ѥго ⁘
Бл҃жить и милоуѥть ꙗко б҃ъ млⷭ҇тивъ
ѿ вѣка ⁘
5b И до рода и рода истина ѥго ⁘
Въ вѣкь бо стоить истина и не пада-
ѥть · ꙗко б҃ъ истина ѥсть ⁘
※ плⷭ҇мь · дв҃двь · р҃ · ѡ дв҃дѣ рече плⷭ҇мь · ※
※ оучениѥ на бн҃ѧ подвїзаѫщимъ сѧ · р҃ · ※
1 Млⷭ҇ть и сѫдь поѧ тебѣ г҃и ⁘
На бн҃ѧ вѣрьныи ч҃лкь · млⷭ҇ть бн҃ѧ и
истинѫ прїсно имать въ срⷣци си ⁘
2a Въспоѧ и разоумѣѫ въ пѫти непо-
роучьнѣ · къгда придеши къ мьнѣ ⁘
Вѣрьныи ч҃лкь, присно пѣниѥмь и мл҃ї-
твоѫ разоумѣваѫ ѡчищаѥть свои
пѫть, ѿ въсѣкоѫ скврьны · чѣѧ г҃а
своѥго къгда придеть, ꙗкоже ѥсть
писано ⁘
2b Прѣхождахь въ незлобѣ срⷣца моѥго ·
посрѣдѣ домоу моѥго ·

Сїрѣчь, никъгъдаже ꙁлобы помыслїхь ѡ҆ бз҃ѣ моемь въ тѣлѣ моемь · домь бо чл҃коу своѥ тѣло ѥсть · ѥсть же и҆ срⷣце домь мыслемь ⁘

3a Не прѣдлагаахь прѣдь оучима моима · вещи ꙁаконопрѣстѫпьныѧ ⁘

Съвръшены чл҃кь · и҆ꙁьгонить ѿ помышленнаⷯ присно въсѣко ꙁаконопрѣстѫпленнѥ · и҆ не приѥмлеть въсѣкоѫ ꙁлобы · нѫ чисть ѥсть срⷣъцемь ⁘

3b Творѧщѫѫ прѣстѫпленнѥ въꙁьненавидѣхь ⁘

Хс҃, въꙁьненавидѣ бо ѧ, їюдеѧ · ꙗко прѣстѫпьникы ꙁаконоу · и҆ въсѧ же прѣстѫпаѫщѫѫ бога ⁘

4a Не прилъпе мнѣ срⷣце лѫкаво ⁘

Ха҃ гл҃еть, того бо срⷣце беꙁь лъжѫ по и҆стинѣ ⁘

4b Оукланѣѫща сѧ ѿ мене ꙁлаго не ꙁнаⷯ ⁘

Бл҃гаго бо и҆ права чл҃ка, присно бѣгаѥть ѿ него дїꙗволь · не ѡ҆брѣтаѧ мѣста въ немь ⁘

5a Ѡклеветаѫщаго таи҆ ближьнѣго своѥго · сего и҆ꙁьгонѣхь ⁘

Їюдѫ на га҃ съвѣщаваѫща · ѿ оученичъства и҆ꙁьгна ⁘

5b Гръдымь ѡ҆комь и҆ несытымь срⷣцемь · съ нимь не ꙗдѣхь ⁘

Їюда ꙗко гръдынеѧ болѣвь, и҆ сре-

бролюбие̑ възлюбивь · не сподоби сѧ
б҃нїѧ̑ съжитїѧ̑ ⁘
6a Ѻ҆ч҃и мои̑ на вѣрⷭ҇ныѧ̑ ꙁемли ⁘
Ѝбо ѡ҆ч҃и б҃нѧ̑ на с҃тыѧ̑ непрѣстано
ꙁрите · си бо сѫть жителе ꙁемлѧ
и̑стинⷭ҇ныѧ̑ ⁘
6b Посаждати ѧ̑ съ собоѫ̑ ⁘
Сѧдете рече ап҃ломь съ мноѧ̑ на двою̑
на десете (!) прѣстолоу · сѫдѧще въсе-
моу мироу ⁘
6c Ходѧи̑ по пѫти непороучⷭ҇ноу съ ними
слоужаа̑ше ⁘
Бесⷭ҇ порока бо и̑ бесⷭ҇ прѣтыканїѧ̑ ра-
ботаѫ̑щеи̑ · си сѫть и̑стинⷭ҇ныѧ̑
слоугы б҃нѧ̑ ⁘
7a Не живѣа̑ше посрѣдѣ домоу мое̑го
творѧи̑ гръдынѧ ⁘
Домь б҃ни̑, раꙁоумь б҃ни̑ · гръдни̑ же
раꙁоума б҃нїѧ̑ далече сѫть ⁘
7b Г҃лѧи̑ неправеднаа̑, не и̑справлѣа̑ше
прѣдь ѡ҆ч҃има мои̑ма ⁘
Жи̑довьстїи̑ ѡ҆троци и̑ кⷭ҇нѧꙁи, г҃лѧ-
щеи̑ на б҃а неправьдѫ · си̑ не и̑спра-
вишѫ сѧ прѣдь б҃гомь · нѫ и̑ въ-
си неправеднї такожде ⁘
8a На оутрїѧ̑ и̑ꙁбиваа̑хь въсѧ грѣшь-
ныѧ̑ ꙁемли ⁘
Заоутра бо въскр҃сь г҃ъ, въсѧ демо-
ны потрѣби · грѣшⷭ҇ници бо въ
и̑стинѫ си сѫть ⁘

8b ᾽Ꙗко потрѣбыти ѿ града гнⷭ̄ѣ въсѧ творѧщѫѫ̀ безаконнѣ̀ ⁘ слава · кⷭ̄ · дⷭ̄ ·
Града ѡ̀ного разоумнаго · ѿнѫдь ѿ-
падѫ бѣсн ⁘
※ млⷭ̄тва нищаго ѐгда оуныѐть, ѝ прѣ- ※
※ дь бⷭ̄гомь пролѣ́ѥть млⷭ̄твѫ своѫ̀ · сло- ※
※ во ѡ̀ хⷭ̄ѣ̀ скажа́ѥть · понеже ѿ лица ада̀ мдⷭ̄ ※
※ въсе прѣтръпѣ · нарица́ѥть же ѝ ѧ̀зы- ※
※ кы · рыда́ѥть же ѝ пръвыхъ людїѝ · рⷭ̄ · ※
2a Гⷭ̄и оуслыши млⷭ̄твѫ моѫ̀ ⁘
Съ гласъ адамль ѐсть ⁘
2b ᾽Н веплъ моѝ къ тебѣ да прндеть ⁘
Моленнѐ болѣзнъно къ бⷭ̄гоу ⁘
3a Не ѿвратн лнца твоѐго ѿ мене ⁘
Не мръзъкь тн бѫдѣмь рече · съгннвь
прѣстѫпленнѐмь · нѫ оумⷭ̄лосръдн
сѧ на мѧ ⁘
3b Въ ньже дⷭ̄нь тѫжѫ, прнклонн къ мнѣ
оухо твоѐ ⁘
Ѿⷭ̄ лнца ѵⷭ̄лчѣ хⷭ̄с въпнѐть къ ѡ̀цⷭ̄оу · ѵⷭ̄лка
бо ради пострада на крⷭ̄ѣ ⁘
3c Въ ньже дⷭ̄нь прнзовѫ тѧ скоро оуслышї
мѧ ⁘
Ядамь рече, ждаа́ше бо прншествїа̀ гнⷭ̄ѣ ⁘
4a ᾽Нде ѝшезѫ ꙗ̀ко дымь дъннѐ моѝ ⁘
᾽Ꙗко стѣнь бо ѝ ꙗ̀ко дымь разд̀роушншѫ
сѧ дъннѐ ѵⷭ̄лкоу · аще не бн прншель
гⷭ̄ъ да спⷭ̄сеть ѵⷭ̄лка ⁘
4b ᾽Н костї моѫ̀ ꙗ̀ко сохлъ съсъхѫ сѧ ⁘
Съгорѣлы грѣхомь ѝ соухотоѫ̀ ѝдоль-

[314] В долното поле – · кⷭ̄н ·

скоѧ҆ · не оу бо бѣ ꙗ҆вила сѧ влага кр҃щє-
нїꙗ҆ ⁘
5a Присъвѧнѫхь ꙗ҆ко сѣно и҆ їсъше срⷣце моє҆ ⁘
Демоньскоѫ҆ ꙗ҆звоѫ҆ · ꙗ҆коже є҆стъ писано ·
поставишѫ и҆ є҆лѣ жива · не ѡ҆ставишѫ
бо и҆ бѣси, напоє҆ноу быти ч҃лкоу, сирѣчь
адамоу разоумомь б҃ни҆мь ⁘
5b Ꙗ҆ко забыхь сънѣсти хлѣбь мои҆ ⁘
Ꙗ҆зъдавъна ждаа҆ше рече адамь хлѣба таи҆на-
го · нѫ възъбранѣше є҆моу прѣстѫпленїє҆ ⁘
6a Ѿ г҃лса въздыханїꙗ҆ моє҆го · 6b прилъпе кость
моꙗ҆ плъти моє҆и҆ ⁘
Ѿ скръби, є҆ѧ҆же ѡ҆скръбишѫ бѣси ч҃лка[316] ·
стенаа҆ше неи҆сцѣлъно · ꙗ҆ко и҆стаа҆ти
плътемь съ костьми[317] ⁘
7a Оуподобихь сѧ неѧ҆сыти поустынънѣи҆ ⁘
Неѧ҆сыть любить присно въ горахь жити[318] ·
люблѣше же и҆ х҃с поустынѧ · писано бо
є҆сть, и҆ бѣ прѣбываѫ҆ въ поустынѣхь ·
ꙗ҆ко безъмлъвно ⁘
7b Быхь ꙗ҆ко нощъны врань на нырїщї ⁘
Пътїца си плачълива є҆сть, и҆ на нырищихь
и҆ на разоренїи҆хь тоу любиты сѣдати ·
тако и҆ х҃с на запоустѣниє҆ чл҃ѵко възрѣ-
вь · приде въселити сѧ въ ч҃лка да и҆ ѡ҆-
живить ⁘
8 Забьдѣхь и҆ быхь ꙗ҆ко пътїца ѡ҆собѧщї-
ꙗ҆ сѧ на зъдѣ ⁘
Писано бо є҆сть, азь спѧ, а срⷣце моє҆ бъдитъ ·
є҆гда б҃ество и҆спровръже ада · плъть

[315] В долното поле – · к҃ѳ ·
[316] Ѿ ... ч҃лка тълкувание към стих 6a.
[317] стенаа҆ше ... костьми тълкувание към стих 6b.
[318] ти лигатура.

1 ѥ́дина лежаа́ше въ гробѣ · ꙗ́ко пⷮ҃тица ѥ́-
дина, на пръстѝ зе҃мьстѣѝ · тѣ́мь же
гл҃еть на зъ́дѣ ·⁘
9a Весь дн҃ь поношахѫ мнѣ враѕи мои́ ·⁘
5 ʾЄгда на кр҃тѣ́ внсѣше, жидове поношахѫ
ѥ́моу · враѕи бо сп҃сови жидове сѫть ·⁘
9b ʾН хⷯ҃валѧщеи́ сѧ моѫ́ клънѣхѫ сѧ ·⁘
Прѣжде хвалѧщеи́ мѧ реѵе · клънѣхѫ сѧ
и́менемь хр҃вомь гадѧше ·⁘
10 10a ʾНде пепель ꙗ́ко хлѣбь ꙗ́сь ·⁘
Въ хлѣба бо мѣсто, адамь, сїрѣчь у҃лкь, пе-
пель ꙗ́дѣше жрътⷯ҃вы и́дольскыѧ́ · ꙗ́ко
непостоа́нⷯ҃ны сѫщѫ ·⁘
10b ʾН пїтїѥ́ моѥ́ съ плаѵемь растварѣ́ахь ·⁘
15 ʾЄгда бо и́ водѫ пїѥ́ше, растварѣше а́ слъ-
ѕами · плаѵѧ бес прѣстанни́ ·⁘
11a Ѡ҃ лица гнѣва твоѥ́го ї ꙗ́ростїи твоѥ́а́ ·⁘
Раѕⷯ҃гнѣва бо у҃лкь ꙗ́рость б҃на́ · и́ оумно-
жи гнѣвь б҃ни́ прѣстѫпленне́мь и́до-
20 льскомь ·⁘
11b ʾЙко въѕⷯ҃несь низьвръже мѧ ·⁘
Кнѧѕа бо поставн мѧ тварн · ѿпадь же
прѣслоѵшанне́мь ·⁘
12a Дъніѥ́ мои́ ꙗ́ко сѣнь оуклонншѫ сѧ ·⁘
25 Вѣѵень бо бывь быхъ врѣменень, и́ подо-
бно стоа́нїю[319] и́сⷯ҃ѵеѕⷯ҃нѫшѫ дн҃не́ мои́ реѵе
у҃лкь ·⁘
12b ʾН азь ꙗ́ко и́ сѣно и́съхохь ·⁘
Ѡ҃стѫплъ бо ѿ б҃а · и́ кⷯ҃ томоу ненапаа́ѥ́мь
30 мл҃тн б҃нѫ́ · подобно сѣноу и́съхъ ·⁘

[319] Вм. стѣню (σκιᾶς).

13a Ты же г҃и вь в҃кы прѣбываеши · 13b и памѧ-
ть твоꙗ въ родь и родь ⁘
Ꙗко истинень и нелъжень б҃ъ въ в҃кы прѣ-
бываеши · а ч҃лкь врѣменень сы разꙋ-
мны[320] · въ родь и родь дѣла б҃иꙗ прѣбы-
ваѫть · г҃леть же и въч҃лчение х҃во · и
пропѧтие и въск҃рсение[321] ⁘
14a Ты въск҃рсь пом҃лоуеши сїѡна ⁘
По въск҃рсенїи бо г҃ни изь мр҃твыхь · цръ-
кꙑви ꙗви сѧ избавлъши сѧ ѿ идоль ⁘
14b Ꙗко врѣмѧ помїловатї ꙗко приде врѣмѧ[322] ⁘
Приспѣ бо врѣмѧ ꙗвленїꙗ х҃ва · и приде
ц҃ркви слава ⁘
15a Ꙗко бл҃говолишѫ рабн твои каменїе его ⁘
Апл҃ни, ти бо сѫть жителе сиѡньсти · ка-
мение же г҃леть, съдѣаныѧ таины въ
немь · ꙗко твръды и непрѣложꙑны ·
и кꙑ томоу и нероушимы ⁘
15b Н пръсть его оущедрѧть ⁘
Ц҃ркве та бо не хоуда еѧ вещь · прѣзри-
ма бы҃ нес҃щена ⁘
16a Н оубоѧть сѧ ѧзыцї имене г҃нѣ ⁘
Егда бо доиде слоухь х҃ва пришествїꙗ въ
ѧзыкы · страхомь ѡбѧсѧ сѧ · тѣ-
мьже потъщашѫ сѧ къ ѡбращенїю ⁘
16b Н въси ц҃рие земьсти славы твоеѫ ⁘
Кꙑнѧзи ѧзычъстїи, дръжѫщеи землъ-
ное житие · сѫть же бѣсове по истинѣ ⁘
17a Ꙗко съзиждеть г҃ъ сїѡна ⁘
Ц҃ркве, бѣ бо пала сѧ лъстїѫ идольскоѫ ·

[320] Ꙗко ... разꙋмны тълкувание към стих 13a.
[321] въ родь ... въск҃рсение тълкувание към стих 13b.
[322] рѣ лигатура.

въста же пришествиѥ҆мь х҃вомь ⁘
17b ’Н ꙗ҆вить сѧ въ славѣ своѥ҆и҆ ⁘
Колиждо бо въ цр҃кви себе ꙗ҆влѣѥ҆ть славно
господь ⁘
18a Призри на мл҃твѫ смѣреныхь ⁘
Людїи҆ ѧ҆зычъскыхь · смѣрени бо бѣхѫ
плѣнениѥ҆мь демоньскымь ⁘
18b ’Н не оуничижи м҃ленїꙗ҆ и҆хь ⁘
Не ѿринѫ, сїрѣчь м҃ленїꙗ҆ ѧ҆зыкь · ꙗ҆ко
мръзъкь сѫщь бечъстиѥ҆мь · нѫ при-
ѧ҆ть ꙗ҆ко мїлостивь ⁘
19a Да напишѫть сѧ сїи҆ въ родь и҆нь ⁘
Зъваниѥ҆ ѥ҆же ѿ ѧ҆зыкь · да напишеть сѧ
въ еѵ҃льстѣмь чиноу · и҆сповѣдании҆
и҆ вѣроѫ҆ ⁘
19b ’Н людиѥ҆ зїждемїи҆ въсхвалѧть г҃а ⁘
Иже ѿ ѧ҆зыкь людиѥ҆, раждаѥ҆мїи҆ на родь ·
ти бо въ и҆стинѫ въсъхвалѧть г҃а ⁘
20a ’Ꙗко прїнїче съ высоты с҃тыѫ҆ твоѥ҆ѫ҆ ⁘
’Ꙗко ѿ ꙗ҆дръ ѿч҃ь · ꙗ҆ви сѧ на земли б҃ъ сл҃о ⁘
20b Г҃ъ съ н҃бсе на землѧ призрѣ ⁘
Възыскаты погыбъшаго ч҃лка · сего бо
ради приде на землѧ ⁘
21a Оуслышати въздыханиѥ҆ ѡ҆кованыхъ ⁘
Стенаа҆ше бо чл҃чство, привѧзано ꙗ҆ко же-
лѣзомь лъстиѧ҆ и҆дольскоѫ҆ · пришедь
же г҃ъ свободи ч҃лка · ѿ желѣзь демонь-
скыхь ⁘
21b Разъдрѣшити с҃ны оумр҃щвеныхь ⁘
Прѣжде оумеръшѫѫ҆ грѣхомь · г҃леть же

и҆ мр҃твꙑцѧ, ѧ҆же съше҆ въ адь свободи · ра-
здрѣшити ѧ҆зи съмр҃тныхь · и҆ съ со-
бож҆ въскр҃си ⁘
22a Възꙑвѣстите въ сїѡ҆нѣ и҆мѧ г҃не ⁘
Въ цр҃кви бо кꙑнигами, и҆мѧ г҃не възꙑвѣ-
щае҆ть сѧ вѣрꙑнымь ⁘
22b ’И хꙑвалы е҆го въ и҆е҆рл҃мѣ ⁘
Тожде, и҆ въ и҆е҆рл҃мѣ бо и҆ въ цр҃кви прие҆мꙑ-
леть сѧ · на кыи҆ждо бо д҃нь въ цр҃кви
пое҆ть сѧ хвала г҃нѣ ⁘
23a ’Єгда съньмѫть сѧ людие҆ въкоупѣ ⁘
Въси бо оутро людие҆ въ цр҃кви събираѫ-
ть сѧ · насладити сѧ вечерѧ таи҆ныѧ҆ ⁘
23b ’И ц҃ре работаи҆те г҃ви ⁘
’Ибо и҆ ц҃ре и҆ въсѣка власть, въ цр҃кви гла-
вы б҃гови покланѣѫ҆ть · работаѫ҆ще
страхомь г҃ви ⁘
24a Ѿвѣща е҆моу на пѫтї крѣпостї свое҆ѫ҆ ⁘
Донꙑдеже бо живеть ч҃лкь, можеть славї-
ти г҃а · пѫть бо г҃леть житеи҆скы ⁘
24b Оумаленїе д҃нїи҆ мои҆хь възꙑвѣстї мꙑнѣ ⁘
Да вѣсть рече ч҃лкь, ꙗ҆ко врѣменень е҆стꙑ ·
и҆ да не възꙑносить сѧ ⁘
25a Не възꙑведи мене въ прѣполовенїе д҃нїи҆
мои҆хь ⁘
Сїрѣчь, не прѣкрати д҃нии҆ мои҆хь · прѣ-
жде даже не и҆справлѧ добры дѣтѣли ⁘
25b Въ родѣ родь лѣта твоꙗ҆ ⁘
Х҃ва ꙗ҆ко б҃иꙗ҆ · того бо лѣта конꙑца не и҆-
мѧть ⁘

26a Въ начѧтокь ты г҃и ꙁемлѧ ѻ҆снова ⁘
Тъ бо сътвори ꙁемлѧ и҆ оутвръди ѧ҆ ⁘
26b ’Н дѣла рѫкоу твоѥ҆ю҆ сѫть небеса ⁘
’Н нб҃са и҆ ꙁемлѣ тобоѫ҆ рече пр҃рокь съꙁда-
шѫ сѧ · и҆ тобоѫ҆ прѣбываѫ҆ть въ в҃кы ⁘
27a Та погыблѧть ты же прѣбываѥ҆ши ⁘
Б҃ъ бо лѣтоу не повиноуѥ҆ть сѧ · ни при-
читаѥ҆ть сѧ тварехь ⁘
27b ’Н въсѣ ꙗ҆ко рїꙁа ѡ҆бетьшаѫ҆ть ⁘
Въсѧ бо твари аще и҆ великы сѫть · лѣ-
тоу повиноуѫ҆ть сѧ ⁘
27c Ї ꙗ҆ко ѡ҆дѣа҆ло свїѥ҆ши а҆ и҆ їꙁ҄мѣнѧть сѧ ⁘
Си бо н҃бса и҆ꙁ҄мѣнѧть сѧ · новаа҆ же ѡ҆-
бѣщаваѥ҆ть нб҃са творець твари ⁘
28 Ты же тъжде ѥ҆си и҆ лѣта твоꙗ҆ не и҆ско-
ньчѣѫ҆ть сѧ ⁘
Ни прѣложенїꙗ҆ бо приѥ҆млеть ꙗ҆ко б҃ъ ·
ни коньца лѣть и҆мать · б҃ъ бо вѣче-
нь и҆ присносѫщень ⁘
29a Сн҃ве рабь твои҆хь въселѧть сѧ ⁘
’Єлико наоучишѫ сѧ ѿ апл҃ь, ти сѫть с҃но-
ве и҆хь · въселѧть же сѧ въ села с҃тыхь
тъгда ⁘
29b ’Н сѣмѧ и҆хь въ в҃кы и҆справить сѧ ⁘
Сѣмѧ ѥ҆сть слово б҃иѥ҆ · ꙗ҆коже ѥ҆сть пи-
сано, оучениѥ҆ оубо апл҃ко ѥ҆же проповѣ-
дашѫ ꙁемли · се, и҆справи сѧ, и҆ и҆справъ-
лѣѥ҆ть сѧ въ вѣкы ⁘
※ пл҃мь дв҃двь · р҃в · х҃вь, сїрѣчь пѣснь пл҃ь- ※
※ ма възложи сѧ · оучить же ч҃лка добр҃- ※

※ дарьстꙑ̀ïтн · о̀ нїхьже прнм̃ доврѣхꙑ ⁘ ※

1a Блгословн дш̀е моѧ̀ гд̀ь ⁘

Ул̀кь вѣрꙑ̀ный дш̀ѫ оустнть · да бѣ-

сꙑ̀ прѣстанїѝ блв̑нть бога ⁘

1b ’Н въсѣ вънатрънѣ̀ѧ моѧ̀ ѝмѧ с̀то-

ѐ ѐго ⁘

Въсѣмь бо оудомь тѣлеснымь ѝ дш̀е-

внымь подоба̀ть блв̑нти бога ⁘

2a Блгословн дш̀е моѧ̀ господа ⁘

2b ’Н не забыва̀й въсѣхъ възданїѝ ѐго ⁘

Не подоба̀ть бо забывати въсѣхъ бла-

годѣа̀нн бж̀ьхь · а̀же ул̀коу сътворї ⁘

3a ’Wцѣщаѭщаго въсѣ безаконїѧ̀ твоѧ̀ ⁘

Крщеннѐмь ѝ покаа̀ннѐмь ⁘

3b ’Нсꙑ̀цѣлѣѭщаго въсѧ недѫгы твоѭ ⁘

Мл̀твоѭ ѝ покаа̀ннѐмь тѣлесныѧ̀ ба-

неѭ нетлѣныѧ̀ дш̀евꙑ̀ныѧ̀ ⁘

4a ’Нзꙑ̀бавлѣѭщаго w̃ ѝстлѣнїѧ̀ животь

твоѝ ⁘

Пршествнѐмь бо хс̀ ѝзꙑ̀бави ул̀ка · w̃ въ-

сѣкого тлѣнїѧ̀ дїа̀волѣ ⁘

4b Вѣнꙋѣѭщаго тѧ мл̑тнѫ̀ ѝ щедротамї ⁘

Многыхь бо ради щедроть бж̀ьхь ѝ велн-

кыѧ̀ мл̑тн, спс̀е бъ ул̀ка · ѝ не тъунѫ̀ спа-

се, нѫ ѝ вѣньуѣ, ѝ славы сподобн ⁘

5a ’Нсплънѣѭщаго благымн похоть твоѭ[323] ⁘

Подавь тѣло своѐ на кръмѫ ул̀коу · ѝ кръ-

вь своѭ на пнтнѐ ⁘

[323] тв лигатура.

5b ’Обꙑновить сѧ ꙗ҆ко ѡ҆рель ю҆ность твоꙗ҆ ⁘
’Орель на пѧтьсѫтꙑное҆ (!) лѣто ѡ҆бꙑнавлѣе҆-
ть сѧ, жегомь сл҃нцемь · и҆ понираѧ҆ въ
и҆стоучꙑницѣ водꙑнѣ, пакы ю҆нь бывае҆тꙑ ·
тако и҆ ч҃лкь, раждиꙁае҆ть сѧ ѡ҆гнемь
д҃ха с҃тго · ѧ҆ꙁыкы с҃тль оучимь · и҆ по-
грѫжение҆мь кр҃щенїꙗ҆ · ѡ҆бꙑнавлѣе҆-
мь въ жиꙁнь вѣчꙑнѫѫ҆ ⁘
6a Творѧи҆ мїлостынѧ господь ⁘
Ꙁа многое҆ м҃лосръдие҆ и҆ великѫѫ҆ млⷭ҇ть ·
съ, дарь дарова ч҃лкомь г҃ъ ⁘
6b ’Н сѫдьбы въсѣмь ѡ҆бидимымь ⁘
Мъстникь бо б҃ъ смѣренымь по въсемꙋ ·
паче же ч҃лкоу ѡ҆бидимомоу бѣсы ·
ꙁане҆, ѡ҆ны оубо потрѣби · ч҃лка же про-
слави · ꙗ҆ко праведень сѫди ⁘
7a Сказа пѫти своѫ҆ мосꙑсеѡ҆ви ⁘
Тъгда при и҆ср҃лтѣхь, како наоучи ч҃лка
наставлѣти люди · проꙁнаменова-
ше же люди вѣрꙑныѧ҆ ⁘
7b С҃номь и҆ср҃лвомь хотѣнїꙗ҆ своꙗ҆ ⁘
Хотѣние҆ бо е҆го бѣ въ нихь · и҆ въсе въꙁь-
даа҆ние҆ благо подасть и҆мь · ти же не
прѣбышѫ въ хотѣнїи҆ е҆го · тѣмьже
и҆ꙁꙑгнани бышѫ ⁘
8a Щедрь и҆ мїлостївь г҃ъ ⁘
Оу него бо щедроти млⷭ҇ти лежѫть ꙗ҆ко
оу бога ⁘
8b Тръпѣливь и҆ прѣмїлостївь ⁘
Аще бо не тръпѣливь би и҆ прѣмлⷭ҇тивь

быль · како бн с҃пл сѧ родь ѵл҃ѹ̑кы ·:·
9a Не до коньца прогнѣваѥ́ть сѧ · 9b нн въ вѣ-
кы враждоуѥ́ть ·:·
Не ꙗ̑ко и̓ ѵ҃лкь бо гнѣваѥ́ть сѧ,[324] нї ꙗ̑ко
ѵ҃лцн враждоуѫ́ть · нѫ ꙗ̑ко б҃ъ мїло-
стїѭ́ строи̓ть въсѧ · ꙁанѥ́, како прїше-
дь с҃псе ѵ҃лка[325] ·:·
10a Не по безаконнѥ́мь нашнмь сътворнлъ
ѥ̓сть намь ·:·
Не тако бо сътворн ѵ҃лкоу, ꙗ̑коже съгрѣ-
шн · нѫ прншедь с҃псе и̓ ·:·
10b Не по грѣхомь нашнмь въздаль ѥ̓сть на-
мь ·:·
Нн ѵ҃лкоу бо ѿрнняѫвьшоу ѥ̓стъстъвь-
ны ꙁаконь · и̓ ѹрѣсь ꙁаконь работаѫ́щѹ
и̓доломь, въздаль ѥ̓сть · нѫ въꙁнскав҄
помл҃лова ·:·
11a ’Ꙗ̑ко по высотѣ небн̑ѣ̑н ѿ ꙁемлѧ ·:·
Непрѣходн҄ноѥ́ г҃леть ѵ҃лколюбнѥ́ ѥ̓го · ꙗ̑ко-
же бо невъꙁ҄можн҄но ѵ҃лкоу и̓ꙁ҄мѣрнти вы-
соты нбсныѧ́ · тако невъꙁ҄можн҄но
оумоу ѵ҃лую, велнуъства постыгнѫ-
тн бн҃ꙗ̑ ѵ҃лколюбїꙗ̑ · ѥ̓же сътворї на ѵ҃лцѣ ·:·
11b Оутвръдль ѥ̓сть г҃ъ мл̑ть своѫ́ на бож̑-
щїи̓хь сѧ ѥ̓го ·:·
Тольмн бо снлоѫ́ б҃ъ прнложн люб҄вн ꙗ̑-
же на ѵ҃лцѣ · ѥ̓льма и̓ с҃на своѥ́го любы-
маго дасть ꙁа нь оумрѣтн, ꙗ̑коже ѥ̓-
сть пнсано ·:·
30 12a ’Ѥ̑ль далеуе ѿстоѫ́ть въстоцн ѿ ꙁапа-

[324] Не ... гнѣваѥ́ть сѧ тълкувание към стих 9a.
[325] нї ... ѵ҃лка тълкувание към стих 9b.

дь · 12b Ꙋдалиль е҆си ѿ нась безанїꙗ҆ (!) наша ⁘
Тольма бо оудали б҃ъ бесъчъстие҆ ѿ ч҃лка[326] ·
ѿнелиже и҆зъбра и҆ кр҃щениемь[327] ⁘
13a Ꙗ҆ко же м҃лоуе҆ть ѿц҃ъ с҃ны · 13b пом҃лоуе҆ть г҃ъ
боѫщѫѫ сѧ е҆го ⁘
Ꙗ҆ко ѿц҃ь ѡ҆ чѧдѣхь, тако Ꙋм҃лосръди сѧ
б҃ъ ѡ҆ ч҃лцѣ[328] · ꙗ҆ко б҃ъ сы и҆злїꙗ҆ себе, и҆ зра-
кь рабии҆ прие҆мь · да сп҃сеть ч҃лка[329] ⁘
14a Ꙗ҆ко тъ позна създание҆ свое҆ · 14b помѣнѫ-
ль е҆сть ꙗ҆ко пръсть е҆съмь ⁘
Помѣнѫ бо б҃ъ, ꙗ҆ко пръстъ въземь ѿ зе-
мѧ създа ч҃лка, и҆ пом҃лова и҆ · прише-
дь понови и҆ давь е҆моу вѣчьно, оутѣше-
ние҆ ⁘
15a Ч҃лкь ꙗ҆ко трѣва д҃ние҆ е҆го ⁘
Д҃несь бо е҆сть, а оутрѣ не бѫдеть · трѣвѣ
бо тъчно тлѣе҆ть ч҃лкь · тѣмь м҃лосръдо-
вавь е҆го, дасть е҆моу бл҃гть · да живе-
ть вѣчьно ⁘
15b Ꙗ҆ко цьвѣть сельны тако ѡ҆цъвьтеть ⁘
Оувѧдае҆ть бо и҆ падае҆ть подобно цвѣ-
тоу д҃шьны ч҃лкь · а д҃ховны прѣбыва-
е҆ть вынѫ за бл҃гть ⁘
16a Ꙗ҆ко д҃хь прои҆де въ немь и҆ не бѫдеть ⁘
По разлѫченїи҆ бо д҃ши ѿ тѣла · кь томоу
не бѫдеть ч҃лка · вѣрьныхь же прѣбы-
вае҆ть въ в҃кы памѧть ⁘
16b Н҆ не познае҆ть кь томоу мѣста свое҆го ⁘
Забѫдеть бо въсе въкоупѣ ч҃лкь · е҆гда
разлѫчить сѧ д҃ша ѿ тѣла ⁘

[326] Тольма ... ч҃лка тълкувание към стих 12a.
[327] ѿнелиже ... кр҃щениемь тълкувание към стих 12b.
[328] Ꙗ҆ко ... ч҃лцѣ тълкувание към стих 13a.
[329] ꙗ҆ко ... ч҃лка тълкувание към стих 13b.

17 Млⷭ҇ть же гн҃ѣ ѿ вѣка и҆ до вѣка на боѫ҆щї-
и҆хь сѧ є҆го ⁘
Млⷭ҇ть же бн҃ꙗ҆, бесъ прѣи҆мьства на вѣръны-
хь паче · и҆ никъгдаже и҆сконьчѣѫ҆щї сѧ ⁘
18a ’Н правда є҆го на сн҃охь сн҃овь 18b хранѧщихь
ꙁавѣть є҆го ⁘
Родь бо правыхь блⷭ҇вить сѧ · по и҆стинѣ
бо боѫ҆щїи҆ сѧ бога ⁘
18c ’Н помнѧщїи҆хь ꙁаповѣдї є҆го творїтї ѧ҆ ⁘
’Єлико бо прїсно страхь бн҃и҆ прѣдь ѡ҆чн҃ма
и҆мѧть · си хранѧть ꙁаповѣди бн҃ѧ҆ ⁘
19a Гⷭ҇ъ на нб҃си оуготова прѣстоль свои҆ ⁘
Ѵлк҃оу въ ньже ѡ҆блѣче сѧ · съвъꙁъдвиже
и҆ съпосади на нб҃сныхь ⁘
19b ’Н црⷭ҇вие҆ є҆го въсѣми ѡ҆бладає҆ть ⁘
Хв҃о, тъ бо є҆сть цр҃ь въсѣхь вѣкь ⁘
20a Блⷭ҇вите гⷭ҇а въси аггл҃и є҆го ⁘
’Иже на нб҃си, аггл҃и бо си бесплътъни҆и · и҆
и҆же на ꙁемли, є҆лико житие҆ славъно ско-
ньчѣшѫ ⁘
20b Сїлънїи҆ крѣпостїѫ҆ творѧщеи҆ слово є҆го ⁘
’Ѡбои҆ бо въсѣмь срⷣцемь и҆ крѣпостиѫ҆
творѧть слово божие҆ ⁘
20c Оуслышати гл҃сь словесе є҆го ⁘
Сїмь бо поѧ҆щемь, гл҃сь оуслышить бг҃ъ ⁘
21a Блⷭ҇вите гⷭ҇а въсѧ силы є҆го ⁘
Небс҃нымь силамь повелѣває҆тъ блⷭ҇ви-
ти бг҃а · ѡ҆ прѣславнѣи҆ таи҆нѣ ⁘
21b Слоугы є҆го творѧщеи҆ волѧ є҆го ⁘
Слоужїтелнии҆ доуси, маа҆нїю҆ бн҃ю ра-

ботаѧ́ть ·⁘·
22a Бл҃вните гд҃а въсѣ дѣла ѐго ·⁘·
Їи҆же на нб҃сн, їи҆же на зе҃млн · и҆ко де-
снїцеѧ́ бн҃ѐѧ́ · и҆ маа̀ннѣ́мь ѐго быва́е-
маа̀ ·⁘·
22b На въсѣкомь мѣстѣ влⷣ҇ствїа̀ ѐго ·⁘·
᾽Н на нб҃сн бо и҆ на зе҃млн · слава ѐго въселѣ-
ѐть сѧ ·⁘·
22c Блв҃н дш҃е моа̀ господа ·⁘· слава ·⁘·
Внднши лн, и҆ко не ѐдноѧ́ нн дⷭ҇ващн ·
нѧ́ многажды дш҃ѧ́ оустнть на бн҃а̀
и҆ у҃лкь, блв҃нтн гд҃а · и҆ко нѣсть и҆ного
вѫщъша спс҃енїа̀ ·⁘·
⁘ пл҃мь дв҃двь · р҃г · ѡ҆ тварн въсего мн- ⁘
⁘ ра · хр҃вн реуе подоба́ть · въннмати ⁘
⁘ оуѧщоу на и҆сповѣданнѐ и҆ пока̀нїѐ ·⁘· ⁘
1a Блв҃н доуше моа̀ господа ·⁘·
Внднши лн колнко ѡ҆снованнѐ положн ·
пл҃мовн дх҃ь с҃ты · възⷭ҇двнжѧ́ дш҃ѧ́ уло-
вѣуѧ · да бл҃внть вынѧ́ господа ·⁘·
1b Гн҃ бе́ мои҆ възⷭ҇велнунлъ сѧ ѐсн зѣло ·⁘·
Въсѣко бо дыханнѐ велнунть господа ·⁘·
1c Въ и҆сповѣданнѐ и҆ велⷭ҇лѣпотѫ ѡ҆блѣ-
уе сѧ ·⁘·
᾽Егда бо и҆сповѣданнѐ прнносить сѧ
бг҃овн · тъгда въ велⷭ҇лѣпотѫ ѻ҆бла-
унть сѧ · и҆ко любѧ ѻ҆бращенїѐ улу҃ко ·⁘·
2a ᾽Одѣжн҃ сѧ свѣтомь и҆ко и҆ рїзоѧ́ ·⁘·
Свѣть ѐсть весь и҆зь свѣта · и҆ въ свѣтⷭ҇
ѻ҆блѣуень · бг҃овн бо ѡ҆боѐ подоба́ть ·⁘·

2b Пропинаѭи҆ н҃бо ꙗ҆ко и҆ кожѫ ⁘
Показае҆ть силѫ б҃иѧ҆ ꙗ҆кова же е҆сть · про-
тѧже словомь н҃бо ꙗ҆ко и҆ рїзѫ простѫ ⁘
3a Покрываѭи҆ водами прѣвыспрънѣа҆ е҆-
го ⁘
Ѝ се силы б҃иѧ҆ и҆же призывати воды мо-
рьскыѭ҆ · и҆ ꙗ҆ко покровомь ѡ҆благатї
небо · и҆ проливати на лице земли ⁘
3b Полагаѭи҆ ѡ҆блакы въсъхождение҆ своє҆ ⁘
Възїде бо на а҆п҃ли, ꙗ҆ко на ѡ҆блакы · да въ-
селенѫѭ҆ просвѣтить · възиде и҆ на
ѡ҆блакь тъгда въ врѣмѧ въскр҃сенна҆ ·
въниде и҆ въ б҃цѫ ꙗ҆ко въ ѡ҆блакь ⁘
3c Ходѧи҆ на крилоу вѣтръню ⁘
Въсходить бо и҆ на вѣтры е҆гда же хоще-
ть · г҃леть же и҆ плътъскыѧ҆ таи҆ны ⁘
4a Творѧи҆ аг҃глы своѧ҆ д҃хы ⁘
Не тъчиѧ҆ неб҃сныѧ҆, нѫ и҆ земныѧ҆ с҃тыѧ҆
подвизавьшѫѭ҆ сѧ · и҆ сиѧ҆ оумны съ-
връшаѭ҆ ⁘
4b Ѝ слоугы своѧ҆ ѡ҆гнь палѧщь ⁘
Є҆гда бо хощеть, и҆ въ ѡ҆гнь въметаѭть сѧ
с҃тыи҆ · ѡ҆гнемь д҃ховнымь оукрѣплѣ-
е҆ми ⁘
5a Ѡ҆сныва҆ѧи҆ землѧ на тврьди свое҆и҆ ⁘
На водахь бо оутвръди сѧ рѫкоѭ҆ б҃ие҆ѧ҆ ·
и҆ прѣбывае҆ть неподъвижима · тако-
жде и҆ ч҃лкь, ꙗ҆ко землѣ сы на водѣ ѡ҆сь-
нывае҆мь е҆сть кр҃щенїꙗ҆ ⁘
5b Не прѣклонить сѧ въ вѣкы вѣка ⁘

Не дꙑвижеть бо сѧ, и҆ се, на водахь ѹтвръжде-
на · волеѫ̀ бо б҃и҆е҆ѧ̀ оутвръди сѧ и҆ прѣбы-
ва҆еть ⁘
6a Безꙑдна ꙗ҆ко рїза ѡ҆дѣа҆ние҆ е҆ѧ̀ ⁘
Непостыжꙑное г҃леть таи҆ны въплъщенїꙗ҆ ·
безꙑднѫ ꙗ҆ко и҆зьмѣрити невъзꙑможꙑнѫ ⁘
6b На горахь станѫть воды ⁘
На догꙑматѣхь пр҃роучъстѣхь · станѫть
воды кр҃щенїꙗ҆ ⁘
7a Ѿ запрѣщенїꙗ҆ твое҆го побѣгꙑнѫть ⁘
Бѣсове ѿ воды кр҃щенїꙗ҆ · прогоними бо
сѫть знамение҆мь кр҃тнымь ⁘
7b Ѿ г҃лса грома твое҆го оустрашѫть сѧ ⁘
Ѿ г҃лса е҆ѵ҃льскыѧ̀ проповѣди · оубоѫ̀ть сѧ
въси лѫкавꙑни доуси ⁘
8a Възꙑходѧть горы и҆ нїзьходѧть полѣ ⁘
Демони, възꙑвышаѫ̀ть бо сѧ ꙗ҆ко горы ·
низѣѫ̀ть же ꙗ҆ко поле просꙑмражднїꙗ҆ (!) ·
ꙗ҆коже е҆сть писано · г҃леть же и҆ влъ-
ны морꙑскыѧ̀ ⁘
8b Въ мѣсто е҆же е҆си ѡ҆сноваль и҆мь ⁘
Тамо бо и҆дошѫ, въ мѣсто нареченое҆ и҆мь
ѿ б҃а · г҃леть же и҆ влъны морѣ · и҆ чювъ-
стъвнаго и҆ разоумнаго ⁘
9a Прѣдѣль положи е҆гоже не прѣи҆дѫть ⁘
Морю бо прѣдѣль пѣска положи · нѫ и҆
бѣсомь кр҃та · и҆деже бо и҆ видѧть трепе-
щѫть ⁘
9b Ни ѻ҆братѧть сѧ покрыти землѧ ⁘
[Н]и влъны бо мор҃кыѧ̀ могѫть покрыти

земл҃а · нн̀ паки бѣсове оудоблѣти
оу҆лкы · оупразднишж̀ бо сѧ ·
10a Послаж̀ и҆сточникы въ дъбрехъ ·
Глеть оубо дъбри горьскыѧ̀ · ꙗ҆ко въ т҃-
хъ воды шоумѧщж̀ · сѫть же слъзи
покаа҆нїꙗ̀ · дъбри же долни оучеи҆нъ[330] ·
10b Посрѣдѣ горь прои҆дѫть воды ·
Пр҃рокы глеть и҆ ап҃лы · горы бо ст҃ы ѡ҆нн ·
и҆ сни҆ сѫть · срѣдѣ же снхъ воды кр҃щє-
нїꙗ̀ ·
11a Напоѫ́ть въсѧ звѣри селны́ѧ̀ ·
Въздневїꙗ̀вьшж̀ є҆лниꙗ̀ прѣмж-
дростнж̀ · и҆ ꙗ҆ко звѣриѐ въ лжзѣ дє-
моньстѣмь, жироу҆ѫ́щж̀ · и҆ сн бо кръ-
щенїю̀ пристѫпать радоу҆ѫ́ще сѧ · и҆ на-
паа҆є́мн блг҃тнж̀ ·
11b Жидѫть ѡ҆нагри въ жѫждѫ своѫ̀ ·
Ѫзыкы глеть, ꙗ҆ко неразоумно лъсти
работавшж̀ · тн бо ꙗ҆ко днви, и҆ ѿмє-
тнн къ ѡ҆бращенїю̀ бѣшж̀ · ѡ҆бауе
и҆ сн въждждашж̀ сѧ водѣ кр҃щенїꙗ̀ ·
12a На ты птїцѧ нб҃сныѧ̀ привитаѫ́ть ·
Ѥлнко житнѐ ѡ҆унщъше, крилома по-
добно къ лѣтанїю̀ нб҃сномоу готови ·
сн кр҃щенне́мь въселншж̀ сѧ съхрань-
ше а҆ ·
12b ѽ срѣды каменїꙗ̀ дадѫть глсь ·
Тако бо и҆ ап҃ль реуе, въ горахъ и҆ въ пеще-
рахъ и҆ въ доупнинахъ земьскыихъ въ-
селѣти сѧ ст҃мь · глеть же и҆ водж̀ кръ-

[330] Вм. ѡ҆чесъниѝ (τῶν ὀφθαλμῶν).

щенїꙗ · ꙗко посрѣдѣ каменїꙗ зда-
наго шоумѧщѫ · кр҃щаемоу ч҃лкоу ⁘
13a Напаꙗѧ горы ѿ прѣвыспрънихь сво-
ихь ⁘
Г҃ланїꙗ пр҃роучъскаа · и житиꙗ с҃тхь ·
ѿ вышнѧѧ бл҃гти напаꙗѧ ⁘
13b Ѿ плода дѣль твоихь наситїть сѧ зе-
млѣ ⁘
Ѿ плода бо твари ѧже повелѣ земли даа-
ти, веселить сѧ ч҃лкь · землѣ бо ра-
зоумнаа ч҃лкь · разоумѣи же таи-
ны вѣрьныхь ⁘
14a Прозѧбаѧи пажить скотомь ⁘
Ни скоть бо не небрѣже б҃ъ · нѫ и тѣмь
промышлени сътвори · разоумѣи
же скотьныѧ ч҃лкы · иже ꙗко трѣ-
вѫ письмѧ жьвѫть не разоумѣѫще ⁘
14b ʼН трѣвѫ на слоужьбѫ ч҃лкомь ⁘
Трѣвѫ г҃леть кьнигы и дары х҃вьныѧ ·
имиже питѣеть сѧ ч҃лкь · на нивѣ
кр҃щенїꙗ цъвьтѫщѫ ⁘
14c ʼНзвести хлѣбь ѿ землѧ ⁘
Таиньнаго наричеть хлѣба, еже есть
тѣло х҃во, из дѣвы рожденое бывьше
н҃бско б҃ествомь ⁘
15a ʼН вїно веселить ср҃це ч҃лкоу ⁘
Прорече таиное вино еже есть кръвь х҃ва ⁘
15b Оумастити лице ѡлѣемь ⁘
Радость бо вѣрьнымь, ѡбьщение тѣ-
ла и кръве х҃вы · дръзаѫще ꙗко тѣ-

[331] В долното поле – · к҃ѳ ·

ма помиловани бышѫ ⁘
15c Ӥ хлѣбь срⷣце чл҃коу крѣпить ⁘
Таи҆ны хлѣбь срⷣца вѣрⷭ҇ныхь ⁘
16a Насытѧть сѧ дрѣва польскаа҆ ⁘
Дрѣва разоумѣи҆ чл҃ⷭ҇ка тѣлеса · ꙗ҆ко на-
сытишѫ сѧ таи҆нь х҃вь ⁘
16b Кедрї лїваньстии҆ ѧ҆же е҆си насадиль ⁘
Высокаа҆ гл҃еть житїꙗ҆ чл҃ⷭ҇ка · и҆ самы же
въ влⷣчствѣ сѫщѫѫ҆ · кедрї бо высоци сѫ-
ть · и҆ лївань высокь е҆сть, ꙗ҆ко гора въ сї-
о҆нѣ ⁘
17a Тꙋ птїцѧ въгнѣздѧть сѧ ⁘
Въ высокыхь чл҃цѣхь · смѣреныи҆ и҆ оубо-
зїи҆ людїе҆ · къ богатымь прибѣгаѫ҆ще ·
17b Ѥ҆родїе҆во жїлїще ѡ҆бладае҆ть и҆мь ⁘
Х҃во · е҆родїи҆ бо кнѧзь заповѣди сказае҆-
ть сѧ · сего жилїще е҆же е҆сть цр҃кви ·
ѡ҆бладае҆ть смѣреными · своиство
же словеси · а҆родїи҆ (!) е҆сть пⷭ҇тїца велика ·
на томь мѣстѣ и҆ врабїи҆ присно послѣ-
доуѫ҆ть е҆и҆ ꙗ҆ко любѧще ѧ҆ ⁘
18a Горы высокыѧ҆ е҆ленемь ⁘
Веселоуѫ҆ть бо сѧ е҆лене на высокыхь гора-
хь · горы же сѫть догⷭ҇маты прр҃оуьскы ·
на нѧже чїстїи҆ е҆лене словеси ап҃ли · въ-
шедⷭ҇ше просвѣтишѫ въселенѫѫ҆ ⁘
18b Камень прибѣжїще заѫ҆цемь ⁘
Чл҃комь и҆хьже житие҆ легько ꙗ҆ко стѣнⷭ҇ ·
симь прибѣжище и҆ сп҃сение҆ камень быⷭ҇ ·
на немьже распѧть сѧ х҃с ⁘

[332] В долното поле – · л҃ ·

19a Сътворїлъ є҆сн лоуѫ҇ жъ врѣмена · 19b сл҃нце
позна западъ своѝ ·҃
Цр҃кве гл҃еть, ꙗ҆ко просвѣщаѭ҇ща ѹ҆л҃ка · ꙗ҆-
же на врѣмена раждаѭ҇щи ѹ҆л҃кы не прѣ-
ста є҆ть[333] · хс҃ сл҃нце праведноє҆, є҆гда заѝдє
въ адъ, да ѝспровръжеть ѝ[334] ·҃
20a Положилъ є҆сн тъмѫ҇ ѝ бы҃ нощь ·҃
Тъмѫ҇ мѣнить бывшѫ҇ прн мѫ҇цѣ, є҆-
гда бѣ хс҃ на кр҃тѣ, въ уннь нощи по-
мрѣуе ·҃
20b Въ неѝ прѣѝдѫть въсн звѣрїе҆ лжжⁱнїѝ ·҃
Вѣрⁱнїѝ людиє҆ ѝже ѿ ѧ҆зыкъ · ꙗ҆ко звѣ-
рїе҆ лжжⁱнїѝ ѡ҆дръжанне҆мь ѝдольскы-
мь · мѫ҇цѣ хв҃ѣ вѣровавⁱше · прѣѝ-
дѫть въ свѣть ѝстннїѝ ·҃
21a Скумⁱнї рнкаѭ҇ще въсхытнти · 21b ѝспро-
снти ѿ бг҃а пищ҇ себѣ ·҃
ʾОбьалькали бо бѣхѫ҇ · ѝ рнкаа҆хѫ҇ ѡ҆брѣ-
сти хлѣбь животны · ѝ ѡ҆брѣтьше
въсхытншѫ҇ · ѝ пнтѣѭ҇ть сѧ ѝмь ·҃
22a Въсїа҆ сл҃нце ѝ събрашѫ҇ сѧ ·҃
Хс҃ въставь ѝзь мр҃твыхъ ꙗ҆ко сл҃не · съ-
бра растоуена҆, въ є҆днь свѧзь вѣры
ѝ мнра ·҃
22b ʾН въ ложнхь своѝхь лѧгѫ҇ть ·҃
Въ цр҃квахъ лѧгѫ҇ть · сїрѣуь безъмлъ-
вьствовати възлюбѧть ·҃
23a ʾНзїдѣ҆ ѹ҆л҃кь на дѣло своє҆ ·҃
Кыждо ѹ҆л҃кь оуже ѝзїдеть на дѣло до-
брыхь дѣтѣлеѝ · дѣлать ѝ творн-

[333] Цр҃кве ... не прѣста є҆ть тълкуването е към стих 19a.
[334] хс҃ ... ѝ тълкуването е към стих 19b.

ть повелѣнаа҆ е҆мꙋ · сѫть же и҆ апл҃и, и҆зъ-
шедьшеи҆ на дѣло е҆ѵ҃льскыѧ҆ проповѣ-
ди · сихь же прѣбываеть ложе до сконь-
чѣнїꙗ҆ вѣка · се бо е҆сть вечерь въсѣчь-
скымь ⁘
23b Ѝ на дѣланиѐ своѐ до вечера ⁘
До съмр҃ти бо, ї ю҆же не можеть ѡ҆блѣни-
ти сѧ ѡ҆ дѣлѣ блазѣмь вѣрьныи҆ ч҃лкь ·
вечерь бо съмр҃ть мѣнить ⁘
24a Ꙗ҆ко възъвеличишѫ сѧ дѣла твоꙗ҆ г҃и · 24b въ-
сѣ прѣмѫдростиѫ҆ сътвори ⁘
Оужасаѫ҆ сѧ пр҃рокь славы б҃иѧ҆, дивить
сѧ ѡ҆ таи҆ныхь и҆ ѡ҆ чюдесехь · ѧ҆же б҃ъ
сътвори ч҃лкоу ⁘
24c Ѝсплъни сѧ землѣ тварї твоеѧ҆ ⁘
Чювъстъвнаа҆ землѣ, ꙗ҆ко многа на не-
и҆ сътвори чюдеса · нѫ и҆ разоумнаа҆ зе-
млѣ е҆же е҆сть ч҃лкь · и҆сплъни сѧ бл҃гтї ·
ѧ҆же подасть е҆моу пришествиѐмь
свои҆мь, б҃ъ слово ⁘
25a Се҆ море великое҆ и҆ пространьное҆ ⁘
Море г҃леть житеи҆ское҆ · е҆же по и҆стинѣ ве-
лико и҆ широко · ꙗ҆ко вънѧтрь и҆мѣѫ҆
и҆ пожираѫ҆ ⁘
25b Тоу гади и҆мьже нѣсть числа ⁘
Различьна бо и҆ бесь числа сѫть видѣнна҆
чл҃чка, питѣѫ҆щихь въ немь подобно
гадомь ⁘
25c Животьнаа҆ малаа҆ съ великыми ⁘
Богати҆ї и҆ оубози҆и · высоци и҆ низьци ·

раби и̑ господни̑е ·⁘

26a Тоу̀ корабн прѣплава́ѭть ·⁘

Цр҃кви і̑ако въ пѫчинѣ жителе́йстѣи̑ пла-

ва́ѭщѧ́ · въ нихьже сп҃са́ѭть ся̀ вѣрь-

нїи̑ ·⁘

26b Зм҃їи̑ съ и̑гоже е̑си създа́лъ рѧ́гати ся̀ е́моу̀ ·⁘

Дїа́волъ гл҃етъ · ѡ̀бьрѧ́гава́емь бо е̑сть

ѿ цр҃кве · сїрѣчь попира́емь · въ тѣхъ

бо глава и̑го ѿсѣче ся̀ ст҃ыми ·⁘

27 Вьсѣ ѿ тебе оу̀ѣ́ѭть · да даси пищь и̑мь

въ врѣмѧ ·⁘

Пищь гл҃етъ таи̑нѧ́ѭ · і̑а́же въ врѣмѧ

да́е́тъ ся̀ нщѫщимь а̑̀ ·⁘

28a Давьшоу̀ тебѣ тї събѣрѧ́ть[335] ся̀ ·⁘

Прии̑мьше бо оу҃лцы таи̑наа̀ рѧ́ками · оу-

тврьжда́ѭть са̑̀ къ себѣ і̑ако сѫща ·⁘

28b Ѡ҃връзьшоу̀ тебѣ рѧ́кѫ въсѣческаа̀ 28c и̑-

сплънѧть ся̀ благости ·⁘

Є҃гда бо бг҃ъ ѿвръзе́тъ а̑̀тробѫ своа̑̀, рѫ-

коѫ̑ и̑го и̑сплънѣ́е́тъ ся̀ въсѣ тварь ·

мл҃тн бл҃гостыня ·⁘

29a Ѡ҃вращьшоу̀ же тебѣ лице възьмѧтѫ̑-

ть ся̀ ·⁘

᾽Є҃гда бо разг҃нѣва҃ ся̀ бг҃ъ ѿвратн҃ лицє

ѿ оу҃лка · страхомь многомь мѧтє-

ть ся̀ оу҃лкь, і̑ако земень ·⁘

29b Ѡ҃и̑мешн дх҃ъ и̑хъ и̑ їсуєзнѫ̑ть ·⁘

Съмр҃тъ гл҃етъ оу҃лка, и̑ въсѣкомоу̀ жи-

вотноу̀ ·⁘

30 29c ᾽Н въ пръсть своа̑̀ възг҃вратѧть ся̀ ·⁘

[335] ѣ е поправено на є.

Вѣсто, ꙗ҆ко въсприи҆меть ꙁемлѣ ꙁемлѧ ⁘
30 Послеши д҃хь свои҆, и҆ съꙁиждѫть сѧ · и҆ ѡ҆-
бновиши лице ꙁемли ⁘
На въскр҃сениѐ мр҃твыхь · каа҆ждо бо дꙋ-
ша въсприи҆меть своѐ тѣло · ꙗ҆коже
нб҃са нова и҆ ꙁемлѣ нова · покажеть
творець ст҃ымь ⁘
31a Бѫди слава г҃нѣ въ в҃кы ⁘
Єдина бо слава г҃нѣ прѣбываѐть непрѣ-
ложна въ вѣкы ⁘
31b Възъвеселить сѧ г҃ъ ѡ҆ дѣлѣхь свои҆хь ⁘
Ѻ кыхь дѣлѣхь, ꙗ҆же прѣславно дѣла ·
да сп҃сеть ч҃лка ⁘
32a Приꙁїраѧ҆ на ꙁемлѧ и҆ твръ (!) ѧ҆ трѧстї сѧ ⁘
Ꙁрѣнїꙗ҆ бо творъчѣ ꙁемлѣ не тръпить ·
ѡ҆баче ꙗ҆ко ꙗ҆влъшоу сѧ х҃оу · ꙁемноѐ
житиѐ страхомь ѡ҆бѧть сѧ · ꙗ҆ко хо-
тѧще и҆счеꙁнѫти ⁘
32b Прикасаѫ҆ сѧ горахь и҆ възъдымѧть сѧ ⁘
Дїꙗ҆волѣ и҆ бѣсѣхь ѐго · горы бо и҆ ты кънї-
гы наричѧть · сихь бо ѐгда коснеть
сѧ и҆ ѐдино прѣщениѐ · ꙗ҆ко дымь расъ-
ходѧть сѧ и҆ и҆съчѣꙁаѫ҆ть ⁘
33a Въспоѧ҆ г҃ви въ животѣ моѐмь ⁘
Живь бо сы ч҃лкь славословить б҃а · несѫ-
щеи҆ бо въ адѣ въсъхвалѧть тѧ · нѫ мы
живїи҆ бл҃вимь господа ⁘
33b Поѧ҆ б҃гоу моѐмоу доидеже ѐсъмь ⁘
Прѣста бо по съмр҃ти пл҃мь · ꙁатворьше-
мь сѧ оустомь чл҃чкымь ⁘

34a Да наслади҂тъ сѧ є҆моу҆ бесѣда моꙗ҆ ·҃
Наслажда҆е҆тъ бо сѧ бъ҃, събесѣдованне҆мь
стꙋ҃хь ·҃
34b Азъ же възꙗ҆весе҆лѧ сѧ ѡ҆ гн҃ ·҃
Пр҃рокь гл҃етъ · ѡ҆ нихьже провъзꙗ҆гласнль
є҆сть ꙗ҆ко събышѫ сѧ ·҃
35a ҆Нсконьчѣ҆ѫ҆тъ сѧ грѣшꙗ҆нци ѿ землѧ ·҃
Бѣсн ѿ землѧ, ꙗ҆ко хо҃ꙋ прншедꙗ҆шоу · гл҃е-
тъ же и҆ грѣшꙗ҆ныѧ оу҃лкы · ѿ землѧ вѣ-
рꙗ҆ныхь, є҆же є҆сть ра҆и҆ ·҃
35b ҆Н безаконꙗ҆нци ꙗ҆ко не бытн и҆мь ·҃
҆Нже законоу не покарѣ҆ѫ҆тъ сѧ блг҃тно-
моу ·҃
35c Бл҃ви дш҃е моꙗ҆ господа ·҃ слава ·
҆Ꙗкоже ѡ҆сноване҆ пл҃ма, таковь и҆ вѣне-
ць · възъжде бо вѣрꙗ҆ныи҆ оу҃лкь, прнсно
дш҃ѫ на блг҃одарьствне҆ канntь ·҃
※ алꙗ҆л҃ · се҆ тлъкоу҆е҆тъ сѧ оубо хвала жн- ※
※ вомоу бг҃оу · сказа҆е҆тъ сѧ пр҃роуьство ※
※ вѣрꙗ҆нымь · ꙗ҆ко длъжꙗ҆нн сѫтъ блв҃нти ※
※ прнсно господа · пл҃мь · р҃д · ※
1a ҆Нсповѣда҆йте сѧ гв҃н · и҆ прнзыва҆йте и҆-
мѧ є҆го ·҃
Оученне҆ вѣрꙗ҆нымь · ꙗ҆ко свои҆стъвь-
не҆е҆ въсеѫ дш҃еѫ и҆сповѣдати комоу-
ждо грѣхы своѫ · и҆ прнзывати вынѫ
хр҃їста ·҃
1b Бъзвѣстнте въ а҆зыцѣхь дѣла є҆го ·҃
Людемь є҆врен҃скымь повелѣва҆е҆тъ дх҃ь ·
повѣдите рече а҆зыкомь, є҆лн҃ѣ сътвори

вамь богь ⁘
2a Въспои҆те е҆моу и҆ пои҆те е҆моу ⁘
Людие҆ вѣрьнии҆, пои҆те рече вынѫ ꙗ҆ко
спс҃ени богомь ⁘
2b Повѣдите въсѣ чюдеса е҆го ⁘
Е҆лико чюдесь сътвори, и҆збравь ѧ҆зыкы
хрїстось ⁘
3a Хвалите сѧ въ и҆мѧ ст҃ое е҆го ⁘
Въ и҆мѧ бо х҃во · и҆ хвалѫ и҆ блг҃ть и҆мѧ-
ть ѧ҆зыци вѣровавьшеи҆ ⁘
3b Да възвеселить сѧ ср҃це и҆скѫщихь г҃а ⁘
Е҆лико бо дѣлы благыми и҆щѫть г҃а · сї
веселѧть сѧ бн҃е҆ѧ҆ радостиѫ҆ · нарица-
е҆ть же ѧ҆зыкы, ꙗ҆ко и҆скашѫ и҆ ѡ҆брѣтѫ ⁘
4a Възищате г҃а и҆ оутвръдите сѧ ⁘
Ищѫщеи҆ бо г҃а въсеѫ҆ д҃шеѫ҆ · въсеѫ҆ сило-
ѫ оукрѣплѣѫ҆ть сѧ на врагы · и҆ чю-
въстъвьныѧ҆ и҆ разоумьныѧ҆ ⁘
4b Възищате лица е҆го винѫ ⁘
Сьде д҃хь ст҃ы повелѣвае҆ть ѧ҆зычъскы-
мь людемь · да въсѣмь ср҃цемь свои҆-
мь ѡ҆братѧть сѧ къ г҃и · и҆ възищѫ-
ть славы лица е҆го ⁘
5a Помѣнѣте чюдеса е҆го ꙗ҆же сътвори ⁘
Къ и҆ср҃лю слово, сїрѣчь поминаи҆те оубо ·
е҆лико вы б҃ъ сътвориль е҆сть ⁘
5b Дївеса е҆го и҆ сѫдьбы оусть е҆го ⁘
Е҆лїко дївеса сътвори б҃ъ ѡ҆ вась · е҆лїко
сѫдьбы сътвори въ ѧ҆зыцѣхь · и҆ не
разоумѣсте ⁘

6a Сѣмѧ авраа҆мле раби е҆го ⁘
Сѣмѧ оубо аѵраа҆мле, и҆ рабы б҃нѧ̀ г҃леть ·
вѣровавьшѫѫ̀ ѿ нихь ⁘
6b С҃ни їѩ҆ковли и҆збраннї е҆го ⁘
С҃нове їѩ҆ковли людїе҆ вѣрⷭ҇нїи҆ сѫть · їѩ҆ко-
вь бо сказае҆ть сѧ х҃с · то же с҃нове и҆збра-
нїи҆ ѧ҆зыци сѫть ⁘
7 Тъ г҃ъ б҃ъ нашь, по въсеи҆ земли сѫдьбы е҆го ⁘
Въсѫдоу бо по земли слышань бы҃с зако-
нь и҆ блг҃ть ⁘
8a Помѣнѫ въ вѣкы завѣть свои҆ ⁘
Е҆же къ авраа҆моу и҆ їсакоу и҆ їѩ҆ковоу г҃ле-
ть · и҆ сего ради призрѣ ѧ҆ въ въсѣхь
скръбехь и҆хь ⁘
8b Слово е҆же заповѣда въ тысѧщѫ родь ⁘
Х҃а нарицае҆ть · е҆гоже по тысѧщи родь
ѩ҆ви б҃ъ и҆ ѿц҃ъ ⁘
9a Е҆же заповѣда аѵраа҆мови · 9b и҆ клѧтвѫ
своѧ̀ и҆саа҆ковї ⁘
Исты оубо по плъти ѩ҆вити сѧ х҃с · прѣ-
жде вѣкь съвѣща ⁘
10a И҆ постави їѩ҆ковові въ повелѣние҆ ⁘
Дв҃ѫ б҃цѫ г҃леть · ѿ аѵраа҆млѣ бо ї їсако-
влѣ ї їѩ҆ковлѣ рода е҆сть · клѧть бо сѧ
и҆ не раскаа҆ сѧ ⁘
10b Иср҃лю въ завѣть вѣчень ⁘
Разоумномоу и҆ср҃лю е҆же е҆сть х҃с · въ вѣ-
кь бо вѣка прѣбываѫ҆ть неподви-
жимы д҃вычъскыѧ̀ таи҆ны ⁘
11a Г҃лѧ тебѣ дамь землѧ ханаа҆нѧ ⁘

Дв҃ѫ бц҃ѫ гл҃еть · ꙁемлѣ бо ѡ҆бѣщанїꙗ̀
и҆ та наричеть сѧ · ханаа̀нь бо сказаѥ̀-
ть сѧ разоумѣниѥ̀ · ѿ тоѧ̀ же разоумъ
чл҃комь дань бы҃с ⁘
11b Ѧ҆же достоꙗ̀нїꙗ̀ вашего ⁘
Ѧ҆же достоꙗ̀нїꙗ̀ ѥ҆сть ѡ҆бьдръжаниѥ̀ ·
вѣровавьшеи̑ бо ѿ и҆ср҃лѣ наслѣдова-
шѫ бога ⁘
12a Ꙁане бѣшѫ мало числомь ⁘
Ꙁѣло бо бѣшѫ и҆ср҃лтѣне мноꙁи и҆ногда
при ѧ҆ꙁыцѣхь · и҆ прѣвъꙁънѣсѧ сѧ па-
че въсѣхь ⁘
12b Немноꙁи пришельци въ неи̑ ⁘
На ꙁемли ѻ҆бѣщанїꙗ̀ чювъстъвнѣи̑ ·
и҆ на разоумнѣи̑ же паче ꙗ҆ко вѣрънїи̑ ⁘
13a Ѝ прѣи̑дѫ ѿ ѧ҆ꙁыка въ ѧ҆ꙁыкь ⁘
Посрѣдѣ бо ѧ҆ꙁыкь и҆дѣхѫ безъ пакостї ·
паче же ѿ и҆ю̀деи̑ска ѧ҆ꙁыка, въ ѧ҆ꙁыкы
вѣровавьшѫѭ̀ слово прѣи̑де ⁘
13b Ѝ ѿ црв҃сїꙗ̀ въ люди и҆ны ⁘
Цр҃во бо и҆ср҃лво и҆ слава прѣи̑де, въ ѧ҆ꙁыкы
вѣровавьшѫѭ̀ ⁘
14a Не ѡ҆стави чл҃ка ѡ҆бидѣтї и҆хь ⁘
Никъгдаже бо не ѻ҆слаби бг҃ъ ѡ҆бїдѣти
комоу и҆ср҃лѣ · тъ же неразоумень ѡ҆
въсѣхь бы҃с ⁘
14b Ѝ ѻ҆бличи въ нихь царѧ ⁘
Многы бо цр҃ѧ и҆ср҃лѣ ради и҆ꙁъби, и҆ потрѣ-[336]
би · гл҃еть же бѣсы и҆же црв҃овахѫ
чл҃комь ⁘

[336] тр лигатура.

15a Не прикасаи҆те сѧ хрїстѣхь мои҆хь ⁘
Цр҃ѧ людъскыѧ̀ г҃леть · е҆лико помазае҆-
ми бываа҆хѫ · разоумѣи҆ же вѣрⷭ҇ныѧ̀
е҆лико хрїзⷭ҇моѫ̀ помазаѫ̀ть сѧ кр҃щенїа̀ ⁘
15b Ѝ ѡ҆ пр҃роцѣхь мои҆хь не лѫкавⷭ҇ноуи҆те ⁘
Поуⷭ҇то злѣ г҃лете пр҃рокомь · ѡ҆ себѣ не
г҃лѧть · нѫ б҃ъ е҆сть г҃лѧи҆ въ нихь ⁘
16a Ѝ призⷭ҇ва гладь на землѧ ⁘
На землѧ е҆гѵпетьскѫѫ̀ гладь хлѣбь-
ны · нѫ разоумⷭ҇ныи҆ гладь на ч҃лкы ⁘
16b Въсѣко оутвръжденне҆ хлѣбное҆ сътре ⁘
Ѝ чювъстъвнаго и҆ разоумнаго · ни се-
го бо и҆мѣа҆хѫ, ни ѡ҆ного ѡ҆брѣтаа҆хѫ ·
за невѣрие҆ свое҆ ⁘
17a Посла прѣдⷭ҇ ними ч҃лка ⁘
Х҃а г҃леть · ѡ҆бразь же бѣ е҆моу ї҆о҆сифь ·
въ е҆гѵпⷭ҇тѣ глада строѧ̀ мѫдростиѧ̀ ⁘
17b Въ раба продань бы҃ ї҆о҆сїфь ⁘
Ѻбразь бо бѣ х҃вь и҆же продань бы҃ ѿ ї҆ю-
ды · тако и҆ о҆нь въкоупѣ ѿ брат[р]їѧ̀[337] ⁘
18a Сⷭ҇мѣришѫ въ о҆ковахь нозѣ е҆го ⁘
Свѧзавьше бо ї҃са вѣсѧ ⁘
18b Желѣзо прои҆де д҃шѫ е҆го ⁘
Ї҆о҆сїфь ножа гонезе · х҃с лѫщеѫ̀ пробо-
день бы҃ въ ребра ⁘
19a Дои҆деже прїдеть слово е҆го ⁘
Ї҆о҆сїфоу слово ѡ҆ сънѣхь · х҃оу слово о҆ч҃е
съ е҆сть с҃нь мои҆ възлюбены ⁘
19b Слово г҃не раждеже и҆ ⁘
Ї҆о҆сїфа раждеже прѣмѫдрость б҃нꙗ̀ ·

[337] [р] изтрито.

х҃а прослави ѻ҆ч҃е слово ⁘
20a Посла ц҃рь и҆ раздрѣши и҆ ⁘
Ї҆ѻ҆сїфа фараѻ҆нь · х҃а и҆родь ⁘
20b Кⷭ҇нѧза людемь и҆споустї и҆ ⁘
Ї҆ѻ҆сїфа трїстать ц҃рь · а х҃а пилать ⁘
21a Постави г҃а домоу своѥ҆моу ⁘
Фараѻ҆нь ї҆ѻ҆сїфа своѥ҆моу домоу · х҃с ц҃ръ-
кви бы҃с господь ⁘
21b ’Н кⷭ҇нѧза въсемоу стѫжанїю҆ своѥ҆моу ⁘
Ї҆ѻ҆сїфа фараѻ҆нь земли своѥ҆и҆ · х҃с въсеи҆
твари ц҃рь бы҃с ⁘
22a Да наоучїть кⷭ҇нѧзѧ ѥ҆го ꙗ҆ко самь сѧ ⁘
Ї҆ѻ҆сїфь кⷭ҇нѧзѧ фараѻ҆нѧ · х҃с оученн-
кы кⷭ҇нѧзѧ поставль по въсеи҆ земли ⁘
22b ’Н старьцѧ ѥ҆го оумѫдрить ⁘
Ї҆ѻ҆сїфь старьцѧ фараѻ҆нѧ ѻ҆брати ра-
зоумно · х҃с пр҃рокы оумѫдривь свои҆-
ми таи҆нами ⁘
23a ’Н въниде и҆ср҃ль въ ѥ҆гѵпеть ⁘
Ѵювъстъвны ї҆ѻ҆сїфа ради · а оумⷭ҇ны
ѥ҆же ѥ҆сть х҃с, и҆ тъ ї҆ѻ҆сїфа ради · и҆ср҃ль
бо вїдѣниѥ҆ б҃иѥ҆ сказаѥ҆ть сѧ ⁘
23b Ї҆ꙗ҆ковь пришельствова въ землѧ ха-
мовѫ ⁘
Ѵювъстъвны ї҆ꙗ҆ковь, въ ѥ҆гѵпеть · ꙗ҆-
ко и҆ тъ съгрѣваѫ҆ разоумно, и҆ въ тва-
рь ꙗ҆ко съгрѣа҆вьшѫ сѧ грѣхомь ⁘
24a ’Н въздрасти людї своѧ҆ зѣло ⁘
Ї҆ѻ҆сїфь людї ѥ҆ѵреи҆скыѧ҆ · х҃с люди ѧ҆-
зычъскыѧ҆ ⁘

24b Ꙋ҆ оукрѣпи ѧ҆ паче врагь и҆хь ⁘
Людї е҆ѵреи҆скыѧ҆ паче е҆гѵптѣнь · х҃с лю-
ди ѧ҆зычьскыѧ҆ паче демонь ⁘
25a Прѣвратї срⷣце своѐ възⷣненавїдѣти лю-
ди е҆го ⁘
Ѐгѵпⷣтѣнемь срⷣце прѣложи да възⷣнена-
видѧть люди е҆вреи҆скыхь · ѧ҆зыкомь
срⷣца такожде прѣложи да възⷣненави-
дѧть бѣсы ⁘
25b Лъсть сътворити въ рабѣхь е҆го ⁘
Лъстїѧ҆ бо жидове е҆гѵпⷣтѣни и҆спровръ-
гѫ · а ѧ҆зыци и҆спровръгѫ бѣсы ⁘
26a Посла мосⷣсеа҆ раба своѐго ⁘
Мосⷣси бо ѡ҆бразь х҃оу бы҃ · тъ бо рождень въ
крабии҆цѫ въложень бы҃ · а х҃с рождь сѧ
въ ꙗ҆слехь положень бы҃ ⁘
26b Аарона е҆гоже и҆збра себѣ ⁘
Дх҃а с҃тго, а҆а҆ронь бо д҃хь сказа҆еть сѧ · сїꙗ҆
людемь послана бысте, х҃с и҆ д҃хь е҆го, лю-
демь вѣрⷣнымь ѧ҆же и҆зволисте ⁘
27a Положи въ нихь словеса знаменїи҆ своихⷣ ⁘
Мосⷣсеѡ҆мь и҆ арономь, знаменїꙗ҆ ꙗ҆же въ е҆-
гѵпⷣтѣ · х҃омь знаменїꙗ҆ пришествїꙗ҆
е҆го людемь вѣрⷣнымь ⁘
27b Ꙋ҆ чюдесь свои҆хь въ земли хамовѣ ⁘
Тоу бо чюдеса твористе ѡ҆на · х҃с же въ ра-
зоумѣнїи ѧ҆зыкь · хамь бо разоумѣ-
ние҆ сказа҆еть сѧ ⁘
28a Посла тъмѫ и҆ мръче ⁘
Тъгда е҆гѵпⷣтѣнемь знаменаваа҆ше · е҆-

же при распѧтии хотѣаше быти ⁘
28b Зане разъгнѣвашѫ словеса его ⁘
Въсъсъмнѣсте бо сѧ мосъси и аронь · ꙗко-
же при кр҃тѣ ап҃ли ⁘
29a Прѣврати воды ихь въ кръвь ⁘
Тъгда егѵпътѣнемь рѣкы въ кръвь пр҃-
ложи · да знаменаеть кръвь изьшедь-
шѫѫ из ребрь х҃вь ⁘
29b Изьмори рыбы ихь ⁘
Тъгда въ рѣкахь егѵпетьска҃ · въ рѣцѣ
же бечъстїꙗ бѣсы · ꙗко дроугь дроу-
га сънѣдаѫщѫ, изъморї кръвиѧ х҃воѧ ⁘
30a Въскыпѣ землѣ ихь жабами ⁘
Тъгда егѵпетьскаа землѣ животы мр҃-
зъкы · ꙗко и землънѫѫ мѫдрость[338] мръ-
зкааго грѣха ⁘
30b Въ скровїщїхь ц҃рихь ⁘
Ни ложа бо ц҃ркаа праздна бѣхѫ жабь ⁘
31a Рече и придѫ песїѧ моухы ⁘
Оудоблъ гыблѧщаа, и гнѫсънаа живо-
тънаа ⁘
31b И мъшицѧ въ въсѧ прѣдѣлы ихь ⁘
Хоудаа и малаа животнаа · да разоумѣ-
ѫть ꙗко и тѣми можеть б҃ъ брати ·
да ꙗвить имь ꙗко высока мѫдръстъ-
воуѫще · малыми животъными смѣ-
ришѫ сѧ ⁘
32a Положи дъждъ ихь градь ⁘
Неѿметень гнѣвь и неоубѣжень ⁘
32b Огнъ попалѣѫщь въ земли ихь ⁘

[338] Вм. им. п., срв. τὸ γήϊνον φρόνημα.

Да попалить и҆хь въсе ꙁемноѐ житиѐ ⁘
33a ’Иꙁ҆би вїнограды и҆хь и с҆мок҆вїнїѐ и҆хь ⁘
Тъгда оубо ѐгѵпетьскыѧ҆ · прѣи҆де же въ
люди ѐѵреи҆скыѧ҆ врѣдь · вїнограды бо
и҆хь просмради, да таи҆нымь виномь не
ѻ҆блажѫть сѧ · и҆ смок҆винїѐ же въкоупѣ,
да не насладѧть сѧ сладостїѧ҆ ꙁакон҆ноѧ҆ ⁘
33b ’И сътръ въсѣко дрѣво прѣдѣлъ ихь ⁘
Ѿнели бо кр҃ть ꙗ҆ви сѧ · въси їдоли дрѣвѣ-
нии҆ сътръшѫ сѧ по въсеи҆ ꙁемли · и҆ сѐ, бѣ
ꙁнаменниѐ ⁘
34a Рече и҆ придѫ прѫꙁи · 34b и҆ гѫсѣницѧ и҆м҆же
не бѣ числа ⁘
’Ѧꙁыкы[339] мѣнить вѣровавьшѫѧ҆ · ꙗ҆ко
прѫꙁи бо покрышѫ въсѧ ꙁемлѧ · ї ꙗ҆ко
гѫсѣницѧ поꙗ҆сѧ весь жидовьскы родь ⁘
35a ’И поꙗ҆сѧ въсѣкѫ трѣвѫ ꙁемлѧ и҆хь ⁘
Ꙁемлъскаго житїꙗ҆ · бѣхѫ бо ꙗ҆ко трѣ-
ва бесплодна ⁘
35b ’И поꙗ҆сѧ въсѣкь плодь ꙁемлѧ и҆хь ⁘
’И ѐгѵпетьскыѧ҆ вѣсто, и҆ꙁрѧдно же ꙁем҆-
ныѧ҆ мѫдрости плодь, ѐже ѐсть грѣхь ⁘
36a ’И оуби въсѣкь пръвѣнець ꙁемлѧ и҆хь ⁘
’Ꙗко да въ в҆сѣкомь домоу ѐгѵпетьстѣ, ꙋ-
ꙁрѧть ꙗ҆ꙁвѫ и҆ плачь · да видѧть гнѣ-
вь б҃ии҆ · г҃леть же пръвѣн҆цѧ грѣховь-
ныѧ҆ · како пришедь х҃с раꙁорї ѧ҆ ⁘
36b Начѧтокь въсѣкого троуда и҆хь ⁘
Въсѣ начѧл҆наа҆ и҆ чъстнаа҆[340] пръваа҆ и҆хь и҆ꙁби · да ꙋ-
вѣдѧть ꙗ҆ко б҃ъ по нихь борѣа҆ше ⁘

[339] ь е преправено на ы, като отвесната хаста е добавена със синьо мастило.
[340] След пояснителен знак (+) за пропуск думата е добавена в долното поле (+ чъстнаа҆ · +).

37a Ѝ їзведе ѧ҆ съ сребромь и҆ златомь ⁘
Ѝспровръгѫ бо и҆ср҃лти е҆гѵпⷭ҇тѣни · ꙗ҆коже
людие҆ вѣрⷭ҇нїи҆ бѣсы ⁘
37b Ѝ не бѣ въ колѣнѣ и҆хь болѧи҆ ⁘
Ѵетырї десѧтї бо лѣть въ поустыни · ни-
кⷭ҇тоже ѿ людїи҆ поболѣ ⁘
38a Възⷭ҇весели сѧ е҆гѵпеть въ и҆схожденї-и҆хь ⁘
Въздрадовашѫ бо сѧ е҆гѵптѣне, и҆зьшедⷭ҇-
шемь людемь, боꙗ҆хѫ бо сѧ е҆ѵреи҆ ⁘
38b Ꙗ҆ко нападе страхь и҆хь на нѧ ⁘
Ꙁѣло бо боꙗ҆хѫ сѧ е҆гѵптѣне и҆ср҃лтѣнь ·
зане бѣ блгⷣть б҃иꙗ҆ на нихь ⁘
39a Распрострѣть о҆блакь въ покровь и҆хь ⁘
Ѝср҃лтомь хранитї ѧ҆ ѿ зноꙗ҆ сл҃нчнаго ·
о҆бразь же бѣ о҆блакь тѣла х҃ва · тѣ-
мь бо покрываѫ҆ть сѧ вѣрⷭ҇нїи҆, ѿ зноꙗ҆
грѣховнаго ⁘
39b Н ѡ҆гнь да просвѣтить и҆мь нощиѫ҆ ⁘
Тъгда стлъпь ѡ҆гнъны, ведѣа҆ше люди да
не заблѫдѧть пѫтемь · проꙗ҆влѣше
же ѡ҆гнѣ д҃ховнаго · о҆ немьже рече, тъ
вь (!) крⷭ҇тить д҃хомь с҃тымь и҆ о҆гнемь ·
просвѣщаѫ҆щїи҆мь вѣрⷭ҇ныѧ҆ ⁘
40a Просишѫ и҆ придѫ и҆мь храстѣли[341] ⁘
Дасть бо и҆мь тъгда тѣлеснѫѫ҆ и҆ д҃ховь-
нѫѫ҆ пищѫ · да знаменае҆ть ꙗ҆ко тѣло-
мь и҆ кръвїѧ҆ хощеть питѣти вѣрⷭ҇ны҆-
ѧ҆ · ли наоучить тѧ послѣдоуѫ҆щии҆мⷭ҇ ⁘
40b Ѝ хлѣба неб҃снаго насыти ѧ҆ ⁘
Птїцѧ бо ꙗ҆дѣа҆хѫ · тѣмьже г҃леть не-

[341] Вм. крастѣли.

б҃снаго · ꙁнаменаваа҆ше же хлѣба съ не-
б҃се съшедьшаго вѣрꙑнымь · е҆же е҆сть х҃с ⁘
41a Разꙑвръꙁе камень и҆ потекошѫ воды ⁘
Камене мѣнить акроѳома · ѡ҆бразо-
ваа҆ше же сѧ ребро х҃во · ꙗ҆коже и҆ апл҃ь
рече, камень же бѣ х҃с ⁘
41b Потекошѫ въ безꙑводныхь рѣкы ⁘
Прооⷣбразоваа҆ше сѧ цр҃кви ї кр҃щение · бе-
зꙑводна бо цр҃кви бѣше, прѣжде приѧ҆-
тїꙗ҆ дароу кр҃щенїꙗ҆ ⁘
42a ’Ꙗко помѣнѫ слово с҃тое҆ свое҆ · 42b е҆же и҆мѣ къ
авраа҆моу рабоу свое҆моу ⁘
’О х҃ѣ слово · помѣнѫвь бо ѧ҆зыкы, и҆ при-
їде б҃ъ слово сп҃сти ч҃лка · и҆ꙁь авраа҆ма
бо е҆сть по плъти[343] ⁘
43a ’Н їꙁведе людї своѧ҆ въ радости ⁘
Люди ѧ҆зычъскыѧ҆, ѿ ѻ҆бъдръжанїꙗ҆ и҆-
дольскаа҆го въ радость · ѻ҆ни бо ѡ҆бра-
ꙁь бѣшѫ симь ⁘
43b ’Н їꙁбраныѧ҆ своѧ҆ въ веселїи҆ ⁘
С҃тыѧ҆ въсѧ, ѧ҆же по и҆сходѣ тамо весе-
лить вѣчно ⁘
44a ’Н дасть и҆мь страны ѧ҆зыкь ⁘
’Нср҃лтомь тъгда · послѣжде же оубо ѡ҆-
ны ѧ҆зыци наслѣдовашѫ ⁘
44b ’Н троудь людїи҆ наслѣдовашѫ ⁘
Сї въсѣ творѣа҆ше б҃ъ оустѧ ѧ҆ на б҃гочъ-
стие҆, нѫ не покаа҆шѫ сѧ · прѣи҆де же
жрѣбїи҆ на ѧ҆зыкы ⁘
45a Да съхранѧть ѡ҆правданїꙗ҆ е҆го · 45b и҆ ꙁако-

[342] В долното поле – · л҃ ·
[343] ’О х҃ѣ ... ч҃лка тълкуванието е към стих 42a; и҆ꙁь ... плъти тълкуванието е към стих 42b.

на ѥ҆го въ҃зїи҆щѧтъ ·҃ сл҃а · к҃а · є҃і · пл҃мь · р҃е ·
Нж и҆ тако не и҆звол҃ншѧ съхранити · въсхытншѧ же жрⷮбїи҆ а҆зыцѝ ѡ҆братї-
вьше сѧ къ господоу[345] ·҃
※ алл҃у҃а · оуучениѥ̀ вⷮрныимь · да бесх прⷮ- ※
※ станїи҆ бога пожⷣть · пл҃мь · р҃е · ※
1 Исповⷮдаи҆те сѧ г҃ви и҆ако бл҃гь · и҆ако въ
вⷮкы мл҃ть ѥ҆го ·҃
Исповⷮдаи҆те реуе пр҃рокомь, толнкы
10 бл҃гости и҆ толнкы мл҃ти зрѧще бн҃а ·
не скръбнте нж прнстѧпнте · готовь
бо б҃ъ ѥ҆сть въсѧ прнѧ҆ти ·҃
2a Кхто възхгл҃еть силы г҃на ·҃
Кхто реуе мощень рещи ухто съвⷮщѧ г҃ъ ѡ҆
15 у҃лцⷮ ·҃
2b Оуслышаны сътворить въсѧ хвалы ѥ҆-
го ·҃
Кхто реуе можеть достои҆нⷮ похвалнтї
г҃а и҆коже ѥ҆сть · ли повⷮдати множъ-
20 ство хвалы · ѥ҆ѧ҆же хвалѧть небсны-
ѧ҆ силы ·҃
3 Бл҃женн хранѧщеи҆ сѧдь · творѧщеи҆
правхдѫ въ въсⷮко врⷮмѧ ·҃
Бл҃женн бо въ и҆стнн, и҆же дн҃ь ѡ҆нь сѧ-
25 дны прнсно прⷮдъ ѡ҆уи҆ма и҆мѧть ·
и҆ въ правдѫ сѧдѧще блнжхнемоу · и҆
праведноѥ̀ дⷮлаѧ҆ще вынѫ · вⷮнхуⷮ-
нн бо бѫдⷣть тн и҆ прославенн ·҃
4a Помⷮнн г҃и въ бл҃говоленїи҆ людїи҆ твои҆ ·҃
30 Въ хотⷮнїи҆ твоѥ̀мь реуе · и҆мьже спсе

[344] В долното поле – · л҃а ·

[345] Нж ... съхранити тълкуването е към стих 45a; въсхытншѧ ... господоу тълкуването е към стих 45b.

люди твоѧ̀ и҆ср҃лѣ · помѣни и҆ люди тво-
ѧ̀ и҆же ѿ ѧ҆зыкь · ѧ҆же прѣжде нарече ⁘
4b Посѣти нась сп҃сеннѐмь твои̇мь ⁘
Провъзъглашаа̀ше бо пр҃рокь, вѣстѧ прї-
шествїѐ х҃во ⁘
5a Вїдѣтї въ бл҃гости и҆збраныхъ[346] твои̇хъ ⁘
А҆пл҃ы вѣсто, ти бо и҆збрани · ти х҃а б҃и-
ꙗ̀ ч҃лкомь показашѫ ⁘
5b Възъвеселїтї сѧ въ весели ѧ҆зыка твоѐго ⁘
Людїи̇ и҆же ѿ ѧ҆зыкь веселнѐмь таи̇ны-
мь · и҆мьже вѣръніи̇ веселѧть сѧ въ-
сегда ⁘
5c А҆ хвалити сѧ съ достоꙗ̀нїѐмь твои̇мъ ⁘
Прославишѫ бо сѧ и҆ и҆же ѿ и҆ср҃лѣ, вѣро-
вавьше съ людьми ѧ҆зычъскыми,
похваленїи̇ богомь ⁘
6a Съгрѣшихомъ съ ѡ҆ц҃ы нашими ⁘
Съ гл҃а людїи̇ є҆вреи̇скыхъ є҆́стъ ⁘
6b Безаконовахомъ, и҆ не ѡ҆правдихѡмъ ⁘
Провъзглашааше пр҃рокъ, хотѧщеє быти беза-
конїє ѿ жидѡвъ въ х҃а ⁘
7a А҆ѿц҃и наши въ єгѵ̀птѣ не разоумѣшѫ чюдесъ
твои́хъ ⁘
Многа бѡ́ показа и́мъ знаменїа и҆ чюдеса
въ є҆гиптѣ б҃ъ, ѡ́бразъ носѧща х҃въ · нѫ
не разоумѣшѫ ⁘
7b Не помѣнѫшѫ ѹмноженїа мл҃ти твоє̀ѫ ⁘
Невъзбл҃годѣтенъ бѡ́ ѫ҆зыкъ, и҆спръва ⁘
7c А҆ прогнѣвашѫ и҆ въходѧще[347] въ чръмноє
море ⁘

[346] ъ е преправено от н.
[347] Изтрито с между ъ и х и изтрито н след є.

Видѣхѫ бѡ҆ силѫ б҃жиѫ, и҆ море прѣсꙋшаемо҆ ·
то и тако не вѣровашѫ ⁘
8a ’И спасе ѫ и҆мене своего ради ⁘
Оуже бѡ҆ жестоком҆ и҆хъ срдцоу не вънѧтъ,
нѫ и҆мене своего ради, ꙗ҆ко людїе б҃жии и҆-
меновахѫ сѧ · не ѡ҆ставї и҆хъ сп҃саѫ ⁘
8b Да скажетъ и҆мъ си́лѫ своѫ ⁘
Да ꙋвѣдѧтъ колико можетъ б҃ъ ⁘
9a ’И ꙁапрѣти чръмном҆ морю, и҆ и҆сѧче ⁘
Манѫ бо҆ б҃ъ, и҆ ꙋ҆ставы е҆́стественыѫ ꙁабы҆ ⁘
9b ’И проведе ѫ҆ по безд҆нѣ, ꙗ҆ко по поустыни ⁘
Непостижна бѡ҆ бѣ во́да, и҆ посрѣдѣ е҆ѫ҆ и҆дѣ-
ахѫ · ѡ҆́браꙁъ же бѣше кръщенїа ⁘
10a ’И сп҃се ѫ и҆ꙁ рѫкы ненавидѧщїи҆́хъ ⁘
Ѿ е҆гѵ҆птѣнъ е҆вреѫ҆, ненавидѣхѫ бѡ҆ и҆́хъ
е҆гѵ҆птѣне · сп҃се же и҆ кръщенїе, вѣрныѫ
ѿ бѣсъ ⁘
10b ’Иꙁбавилъ ѧ҆ е҆́стъ и҆ꙁ рѫкы врагъ ⁘
Ꙗкоже ѡ҆ны҆ ѿ е҆гѵ҆птѣнъ, тако и҆ сиѫ҆ ѿ бѣс҆
ѡ҆боѫ же во́доѫ ⁘
11a Покры во́да стѫжаѫщѫѧ и҆́мъ ⁘
’Егѵ҆птѣны, чръмное море · бѣсы же҆, море
покаанїа ⁘
11b Ни е҆́динъ ѿ нихъ не иꙁбыстъ ⁘
Ни ѿ чювестъвныихъ ни ѿ раꙁꙋмныхъ,
потопи бѡ ѡ҆боѫ вода ⁘
12a ’И вѣрѫ ѧ҆шѫ словеси е҆го ⁘
Словесемъ моисеѡ҆вомъ и҆ а҆арѡ҆невомъ
тогда, нинѣ же словесемъ а҆́пл҃ъскымъ
ѫ҆ꙁыци ⁘

12b ᾿Н въспѣшѫ хвалѫ є҆го ⁘
Тогда сп҃сени ѿ морѣ, въспѣшѫ пѣснь
їср҃ли́тѣне · вѣрнїи же сп҃съше сѧ во́доѫ
кръщенїа, поѫтъ пѣснь новѫ ⁘
13a Оускоришѫ и҆ ꙁабышѫ дѣла є҆го ⁘
Тогда їс҃ли́тѣне ꙁабышѫ чюдеса б҃жна,
такожде же вѣрнїи ꙁабышѫ дѣла бѣсѡ҆ска ⁘
13b Не сътръпѣшѫ съвѣта є҆го ⁘
Не пождашѫ ꙋ҆вѣдѣти что̑ съвѣщаваа҆ше
б҃ъ ѡ҆ нихъ, нѫ хоулѣахѫ б҃а · такожде
же и҆ вѣрнїи не възлюбишѫ съвѣта бѣсо-
въскаго, нѫ ѿринѫшѫ є҆го ⁘
14a ᾿Н въсхотѣшѫ хотѣнию въ пꙋстыни
Їсраи́лити тъгда въ поустыни скончаваа-
хѫ желанїє д҃шъ свои́хъ, желаахѫ же и҆ ѫ҆-
ꙁыци хотѧщїихъ въ цр҃кви съвръшати
сѧ таинъ · поуста бѡ҃ бѣ прѣжде ⁘
14b ᾿Искоусишѫ б҃а въ беꙁводнѣ ⁘
Не вѣрꙋѫще ꙗ҆ко б҃гоу въсѣ мощна сѫтъ ⁘
15a Н дастъ и́мъ прошенїє и́хъ ⁘
Б҃ъ ꙗ҆ко благъ подастъ и́мъ прошенїа и́хъ,
да не прїимѫтъ вины̑ беꙁвѣръствна · да-
стъ же и҆ ѫꙁыкѡмъ, є҆гоже прошаахѫ ꙋ б҃а ⁘
15b Посла сытость, въ д҃шѫ и́хъ ⁘
Насыти ѫ ѿ невидимаго ꙗ҆ко б҃ъ, ѡ҆ни
же не вѣровашѫ ⁘
16a ᾿Н прогнѣвашѫ моисеа, въ станоу ⁘
Въсташѫ бѡ҃ на нѣ, ꙗ҆ко ꙋмръствити ꙗ̑ ·
ѡ҆бразъ же бысть хв҃ъ моиси ⁘
16b ᾿Н а҆арѡ̀на ст҃го г҃нѣ ⁘

1 ’Н тоⷨ бѡ̏ каменїємъ прѣщаахѫ, да сѧ
ѩ́внтъ колнко невъзблг҃одѣтнє и̏мѣше
рѡ́дъ жидовъскын и̓ждекона ⁘
17 Ѿвръзе сѧ землѣ, и̓ пожрѣтъ дафана ⁚, и̓ по-
5 кры на съмницин а́вирона ⁘
Сна ѩ́ко старѣншинѣ колѣноу велнка, ѿ дръ-
лѣнїа грѣдынно е̓тєро помыслнвша и̓ не вѣ-
ровавша бг҃ви · въздвнже сѧ землѣ и̓ покры и̏ (!),
ѩ́ко земнаа мѫдръствовавша ⁘
10 18a ’Н раждеже сѧ ѡ́гнь въ съномѣ и́хъ ⁘
Гнѣва гл҃етъ бж҃на и̓же раже́же сѧ на нихъ,
законопрѣстѫпленїє и́хъ ⁘
18b Пламень попалн грѣшнпкы ⁘
[Н]сполѣшѫ бѡ̏ ѡ̏гнемъ, е̓лнко ѡ̏брати сѧ
15 е̓врен къ и̓долѡ́мъ ⁘
19a ’Н сътворншѫ телецъ въ хорнвѣ ⁘
Хорнвъ и́ма е́стъ мѣстоу, сказаєтъ же
сѧ соуша · е̓лнко оу̓бѡ̏ нсъхошѫ ражде-
женїємъ и̓долослѫженїа, сн҃ сътворн-
20 шѫ и̓долъ и̓ поклонншѫ сѧ е̓моу ⁘
19b ’Н поклонншѫ сѧ нст҃оуканномоу ⁘
Їдолѫ, тѣмже възненавндѣнн бышѫ бг҃мъ ⁘
20 ’Нзмѣнншѫ славѫ е̓го въ ѡ̏бразъ телца
ѩ́дѫща трѣвѫ ⁘
25 Да ѹ̏вѣдатъ ѩ́ко скотнн бышѫ, и̓ скота
бг҃а и̓мѣтн въжделѣшѫ ⁘
21a ’Н забышѫ бг҃а спг҃саѫ́щаго и́хъ ⁘
По толнцѣхъ бѡ̏ блг҃одѣа́ннхъ и̓ сла́вахъ,
ѫ́же сътворн съ ннмн бг҃ъ, и̓долы поуⷭ҃тошѫ ⁘
30 21b Сътворшаго велїа въ е̓гѷптѣ · 22a чюдеса въ

ꙁемли хамовѣ : страшна въ мори чръмнѣмъ ⁘
Бѣшѫ бѡ҃ многа и҆ велїа чюдеса, ꙗ҆же и҆хъ ради
б҃ъ сътвори · и҆ въ є҆гѵ҃птѣ, и҆ въ ѫ҆ꙁыцѣхъ ·
и҆ въ чръмнѣмъ мори · нѫ ни въ чтоже въ-
мѣнишѫ и҆́хъ, ꙗ҆́ко невъꙁбл҃годѣтнїи ⁘
23a ’Н рече да ѫ потрѣблѧ ⁘
Въсхотѣ бо҃ б҃ъ погоубити ѫ ꙗ҆́ко невъꙁъ-
бл҃годатны, нѫ моиси помо҃ли сѧ ꙁа нихъ ⁘
23b ‘Аще не би моиси и҆ꙁбранныи є҆го, сталъ въ
съкроушенїє прѣд нимъ ⁘
Съ҃ бѡ҃ помоли сѧ б҃оу г҃лѧ, а҆́ще погоублѣє-
ши люди сиѫ҃, погоуби и҆ мене ѿ книгъ
въ нихъже написа мѧ ⁘
23c Възвратити ꙗ҆рѡ́сть є҆го, да не погоуби-
тъ и҆́хъ ⁘
Оу҆́моленъ же бывъ б҃ъ, пощѫдѣ люди ⁘
24a ’Н ѹ҆́ничижишѫ ꙁемлѧ желанѫѧ ⁘
Ꙁемлѧ ѡ҆́бѣщанїа, ни въ чтоже въмѣнїш҃ ·
ꙗ҆́ко невъꙁбл҃годѣтни · тѣмже не спо҃-
бишѫ сѧ вънити въ нѧ ⁘
24b Не ѫшѫ вѣры словеси є҆го ⁘
Не ѧ҆шѫ бѡ҃ вѣры б҃оу ѡ҆бѣщаваѫщꙋ а҆враа-
м҃, дати є҆м҃ ѡ҆бѣщанїа ꙁемлѧ и҆ сѣменї єг҃ ⁘
25a ’Н поръпташѫ въ селѣхъ свои́хъ ⁘
Къждо въ себѣ ръптааше хоулѧ б҃а ⁘
25b Не оу҆слышашѫ гласа г҃нѣ ⁘
Не вънимаа҆хѫ никогдаже б҃оу, г҃лѧщꙋ ѡ҆ ни҃ ⁘
26 ’Н въꙁдвиже рѫкѫ своѫ на нѧ : низложитї ѧ҆
въ поустыни ⁘
Възненавидѣ бѡ҃ ѫ б҃ъ, и҆ въсхотѣ погоу-

бити ѧ҃, нѫ ꙗ҆ко б҃ъ милостивенъ ѹтръпѣ ⁘
27a Низложити сѣмѧ и҆́хъ въ ѫ҆зыцѣхъ ⁘
Ꙗкоже не именовати сѧ и҆́мъ, ни въ ѫ҆зыцѣ҇х ⁘
27b Ꙗ҆ разточити ѫ въ страны ⁘
Въсѫдоу бѡ҃ по земли расточенъ бысть ѫ҆зы-
къ жидѡвъскы ⁘
28a Ꙗ҆ причѧстишѫ сѧ велъфѣгорѣ ⁘
Того и҆дола възлюбивъше, и҆ томь прїчѧ-
стишѫ сѧ · и҆ бышѫ кожѫ мр҃твы ·
велъфегоръ бо кожа сказаѥ҆ть сѧ · сїрѣчъ
нечювъстъвъны бышѫ ⁘
28b Ꙗ҆ съ҆нѣшѫ жрътвы мр҃твыхь ⁘
Ꙗ҆долъ рече, мр҃твы бо и҆доли сѫть · тѣ-
мьже жрътвы б҃нѧ҆ лишишѫ сѧ ⁘
29a Ꙗ҆ раздражишѫ и҆ въ начинанїи҆хь свои҆хъ ⁘
Въ злѣхь помышленїи҆хь · и҆ны бо, и҆ ї-
ны помышлѣа҆хѫ и҆долы, да сѧ покло-
нѧть и҆мь · и҆ сего ради разъгнѣвавь сѧ
б҃ъ, ї и҆зъбї ѧ҆ ⁘
29b Ꙗ҆ оумножи сѧ въ нїхь паданїѥ҆ ⁘
Любодѣа҆ниѥ҆ бо дѣѫ҆щемь, съмр҃ти прѣ-
даа҆хѫ сѧ ⁘
30a Ꙗ҆ ста финеѥ҆сь и҆ оугоди ⁘
Ѡбрѣть бо финеѥ҆сь блѫдѧща и҆ блѫдѧ-
щѫ, прободь ꙗ҆ копиѥ҆мь показа б҃гоу · и҆
ста гнѣвь б҃ни҆ ⁘
30b Ꙗ҆ прѣста сѣчь ⁘
Прѣста рече съмр҃ть ⁘
31 Ꙗ҆ въмѣни сѧ ѥ҆моу въ правъдѫ · въ родь и҆
родь до вѣка ⁘

Въ въсѧ бо роды поѥть сѧ бывьшеѥ · въ
оуслышаниѥ людемь ѥврейскымь ⁘
32a ’Н прогнѣвашѫ и на водѣ прѣрѣканїꙗ ⁘
Мосьсеа въ мерьрѣ ꙗко бѣхѫ воды горькы ·
и много ръптаниѥ бы҃с на нь, паче же на б҃а ⁘
32b ’Н ѻзлобень бы҃с мосьси ихь ради ⁘
’Изьнеможе рече печѣлиѧ ⁘
33a ’Ꙗко прогнѣвашѫ д҃хь ѥго ⁘
Сїрѣчь ѻскръбишѫ и понашаѫще ⁘
33b ’Н ръзъньствовашѫ оустнама своима ⁘
Помысли ѻ нихь, чьто хощеть къ нимь
възьг҃лати · ꙗко невъзьблг҃тень ѧ-
зыкь бѣ излиха ⁘
34 ’Н не потрѣбышѫ ѧзыкь ѧже ре҃ имь г҃ъ ⁘
Нї ѻ семь бо послоушашѫ б҃а, и не потрѣ-
бышѫ ѧзыкь · хотѧще сьмѣсити
сѧ съ нимь ⁘
35 ’Н смѣсишѫ сѧ въ ѧзыцѣхь и навы-
кѫ дѣла ихь ⁘
Съблазьнишѫ бо сѧ съ ними · и приста-
шѫ нечъстивыхь дѣлѣхь ихь ⁘
36 ’Н работашѫ истоуканымь ихь · и бы҃с
имь въ съблазнь ⁘
Поклонишѫ бо сѧ коумиремь ѧзычъ-
скымь · и ѿ того навыкѫ идоломь
слоужити ⁘
37 ’Н пожрѣшѫ с҃ны своѧ · и дъщерѧ своѧ
демономь ⁘
Тольма бо насладишѫ сѧ идолы, и неисто-
ви бышѫ · ꙗко и своихь чѧдь не пощѫ-

дѣа҆хѫ, нѫ и҆склашѫ ꙗ҆ бѣсомь ⁘
38a ’Н пролїꙗ҆шѫ кръвь неповїнꙑнѫ · кръвь
с҃новь свои҆хь, и҆ дъщерь ⁘
Никое҆ѧ҆же бо неправьды младенꙑци съ-
творьше · безꙑ вины ꙁакала҆еми бѣхѫ ⁘
38b ’Ѧже пожрѣшѫ и҆стоуканꙑнымь хана-
а҆ньскымь ⁘
Да оувѣдѧть колꙑми вражда е҆сть ѿ-
стѫпленне҆ ѿ б҃а · сего ради прѣда-
стъ ѧ҆ б҃ъ въ неи҆скоусень оумь · да
и҆ чѧдь свои҆хь не пощѫдѧть ⁘
38c ’Н оубие҆на бы҃с ꙁемлѣ и҆хь кръвьми 39a и҆
о҆скврънн сѧ въ дѣлѣхь и҆хь ⁘
Кръвьми бо ѡ҆скврънньши сѧ ꙁемлѣ,
мр҃твѣа҆ше · и҆ ѿ дѣль и҆хь ѡ҆скврь-
нѣ и҆ оумалѣ · и҆ кꙑ томоу не и҆справь-
лена, на плодородьство не ѡ҆брѣта-
а҆ше сѧ ⁘
39b ’Н любы сꙑтворишѫ въ начинанїи҃х свои҃х ⁘
Помыслишѫ бо много въ и҆долѣхь · и҆
въ сластехь неч҃тыхь · и҆ ѿвъсѫдѣ
любодѣа҆нїꙗ҆ сътворишѫ ⁘
40 ’Н разꙑгнѣва сѧ ꙗ҆ростиѧ҆ г҃ъ на люди
своѧ҆ · и҆ о҆мръꙁе е҆моу достоа҆ние҆ свое҆ ⁘
Разꙑгнѣва бо сѧ б҃ъ о҆ дѣлѣхь и҆хь · и҆ о҆-
мръꙁѫ е҆моу · и҆ ѿвръже ѧ҆ ѿ лица сво-
е҆го ⁘
41 ’Н прѣдасть ѧ҆ въ рѫкы врагомь · и҆ оу-
долѣшѫ и҆мь ненавидѧщеи҆ и҆хь ⁘
Ꙁа беꙁоумие҆ прѣдани бышѫ ѧ҆ꙁыко-

мь да сѧ накажѫть · нѫ и҆ тако не пока-
а҆шѫ сѧ ⁘
42a ’Н стѫжншѫ и҆мь вразн и҆хь ⁘
’Ꙗко да тѫгоѫ҆[348] дръжнмн прндѫть въ по-
каа҆ннє҆ ⁘
42b ’Н сꙿмѣршѫ сѧ подь рѫками и҆хь ⁘
Коль краты бо врагы дръжнмн гыблѣ-
хѫ · нѫ и҆ тако не възꙿвращаа҆хѫ сѧ ⁘
43a Множнцеѧ҆ и҆зꙿбавн ѧ҆ тї же прогнѣвашѫ
и҆ съвѣтомь свои҆мь ⁘
Коль краты и҆зꙿбавї ѧ҆ ѿ печѣлн врагь, и҆ не
помѣнѫшѫ сѧ · нѫ прѣбышѫ съвѣ-
щаваѫ҆ще неподобꙿнаа҆ · и҆ разꙿгнѣвашѫ
бога ⁘
43b ’Н сꙿмѣршѫ сѧ въ безаконїи҆хь свои҆хь ⁘
’Єгда бо безаконовахѫ, възꙿненавндѣ и҆-
хь б҃ъ · и҆ смѣршѫ сѧ до ада ⁘
44a ’Н вндѣ г҃ъ е҆гда въстѫжншѫ ⁘
Вндѣ бо б҃ъ скръбь и҆хь ѧ҆же страдаа҆хѫ
ѿ безоумїꙗ҆ · и҆ помнлова ѫ҆ ⁘
44b ’Н оуслыша мл҃твѫ и҆хь ⁘
Не прѣзрѣ бо ꙗ҆ко благь, нѫ оуслыша
мл҃твѫ и҆хь ⁘
45a ’Н помѣнѫ завѣть свои҆ ⁘
Слъгатн бо б҃ъ не можаа҆ше · тѣмь по-
мѣнѫ слово е҆же къ авраа҆моу, ꙗ҆ко-
же клѧть сѧ е҆моу ⁘
45b ’Н раскаа҆ сѧ по оумноженїю҆ мл҃тн своеѧ҆ ⁘
Неи҆слѣдꙿна бо мл҃ть б҃нꙗ҆ на въсѣхь ка-
ѫ҆щни҆хь сѧ ⁘

[348] След тѫго две букви то са заличени с червено мастило.

46a Ѡ҆Н дасть а҃ въ милость ·
Вѣровавьшꙗ а҃ ѿ нихъ · ѡ҆бразъ же бѣ-
шꙫ людне҆ и҆сра҃тн людемь а҃зыцѣ҃мь ·
46b Прѣдь въсѣмин плѣньшмин а҃ ·
Ѡ҆Нїсра҃лѣ, прѣдь врагы мо҃ваше, да оувѣ-
сть снлꙫ бн҃а҃ · люди же а҃зыцъскыа҃ и҆-
зъ҆бавн ѿ бѣсовь, и҆же сѫть разоумѣе҆-
мнн҆ вразн у҃лкоу ·
47a Спс҃н ны г҃н бе҃ нашь, и҆ съберн ны ѿ а҃зыкъ ·
Спс҃съшен҆ ся ѿ нихъ мл҃ать ба҃, прнмѣ-
снти ся людемь вѣрънымь, вѣрова-
вьшнн҆хъ ѿ а҃зыкъ ·
47b Да и҆сповѣмь ся и҆менн твое҆м҃ с҃томоу ·
Ѡ҆Нко да и҆сповѣмь ся бг҃овн ѡ҆ нихъже
сѫдѣа҃хомь, да мнлн бѫдемь ·
47c Ѡ҆Н хъ҆валнмь ся въ хвалѣ твое҆н҆ ·
Велїа҃ бо хвала вѣръномоу, вынꙫ хвалн-
тн бога ·
48a Блв҃ень г҃ъ бъ и҆сра҃лвь ѿ вѣка и҆ до вѣка ·
ѾѾ вѣка бо и҆ въ вѣкы бл҃внмь е҆сть бъ ·
и҆ славнмь въсѣмин с҃тымин ·
48b Ѡ҆Н рекꙫть въсн людне҆ да бѫдеть и҆ бѫ-
деть · слава ·
Въсѣко бо дыханне҆, непрѣстан҆но ѡ҆
млт҃н бн҃н҆ въпне҆ть, бѫдн, бѫдн ·
※ алл҃ · прр҃оуъство оубо пѣснь прнно- ※
※ снть бг҃овн · прнзнва҆ть же и҆ а҃зыкы ※
※ на оущенне҆ прншествїа҆ хв҃а · ра҃ · ※
1a Ѡ҆Нсповѣда҆нте ся г҃вн а҆ко благь ·
Сїрѣчь и҆сповѣда҆нте ся дръзаѫще ·

ꙗ҆ко многа бл҃гость б҃нꙗ҆ · и҆ не ѿвраща-
е҆ть пристѫпаѫщаго ⁘
1b ’Ꙗко въ вѣкы мл҃ть е҆го ⁘
Не въ врѣмѧ бо м҃лоуе҆ть б҃ъ нѫ въ в҃кы ⁘
2a Да рекѫть и҆збавленїи҆ г҃емь ⁘
Єлико бо ѿ и҆ср҃лѣ о҆бративьше сѧ сп҃се-
ни бишѫ · си мл҃ть х҃вѫ свѣдѧще по-
ѧ҆ть · о҆бразоваше же ѧ҆зыкы ⁘
2b ’Ѧже и҆збави и҆з рѫкы вражиѧ҆ ⁘
’Ис҃рлѣ ѿ чювъстъвныхь врагь · а ѧ҆-
зыкы и҆зъ рѫкы мыслънихь врагь ·
сїрѣчь бѣсовь ⁘
3a ’Н ѿ странь събра ѧ҆ ⁘
Ѿ странь лъстныхь събра ѧ҆зыкы вѣ-
ровавьшѫѧ҆ ⁘
3b Ѿ въстокь и҆ западь и҆ сѣвера и҆ морѣ ⁘
Въсѣцѣмь бо вѣтромь бѣшѫ ѧ҆зы-
ци мычеми · нѫ събрашѫ сѧ въ е҆-
динѫ вѣрѫ · и҆ въ е҆динѫ ц҃ркве ⁘
4a Заблѫдишѫ въ поустыни въ безъводънѣ ⁘
Вѣсто ꙗ҆ко людие҆ е҆вреи҆сти блѫждаа҆-
хѫ въ поустыни · г҃леть же по и҆сти-
нѣ люди ѧ҆зычъскыѧ҆ · блѫдѫщѫ
въ поустыни разоумнѣи҆, е҆же е҆сть
ц҃ркви · безъводна бо бѣ, не оу и҆мѧщи
воды кр҃щенїꙗ҆ ⁘
4b Пѫтї града о҆битѣлънаго не о҆брѣтѫ ⁘
Людїе҆ е҆вреи҆стїи҆ не о҆брѣтѫ за невѣрь-
ствие҆ пѫти вышънѣго и҆їе҆рл҃ма, е҆же е҆-
сть ц҃ркви · о҆брѣтѫ же людие҆ и҆же ѿ

ѧ҆зыкь вѣровавьшеи҆ ⁘
5 Альчѧще и҆ жѫждѫще д҃ша и҆хь въ нихъ
и҆зъ неможе ⁘
Не оу бо бѣхѫ въкоусили ѧ҆зыци тѣла
и҆ кръве х҃вы · и҆ сего ради таа҆хѫ гладе-
мь и҆ жѫждеѫ҆ ⁘
6a ’Н възъвашѫ къ г҃и е҆гда въстѫжишѫ ⁘
Нощь бо и҆ д҃нь въпїѧ҆хѫ къ б҃оу · хотѧ-
ще о҆брѣсти блг҃ть ⁘
6b ’Н ѿ бѣдь и҆хь и҆збавї ѧ҆ ⁘
’Н о҆ны оубо вѣсто, и҆зъбави же ѧ҆зыкы
ѿ бѣсовь · ꙗ҆ко многоѫ҆ бѣдоѫ҆ ѡ҆дръ-
жими бѣшѫ ⁘
7 ’Н наведе ѧ҆ на пѫть правы · вънити
въ градь ѡ҆битѣльны ⁘
На пѫть е҆ѵ҃льскы · е҆же е҆сть вѣра въ
градь неб҃сны · въ немь же живѫтъ
въси с҃тии҆, е҆сть же вѣра ⁘
8a Да и҆сповѣдѧть сѧ г҃ви мл҃ти е҆го ⁘
Не прѣстаѫ҆ть бо и҆сповѣдаѫ҆ще сѧ
б҃гови, пом҃лованї и҆мь · си бо и҆ чю-
дѧть сѧ и҆ славѧть мл҃ти б҃иѧ҆ ⁘
8b И чюдеса е҆го с҃номь ч҃лчъскымь ⁘
Сподоблъшеи҆ сѧ блг҃ти · не сподо-
бивьшии҆мь сѧ не оу блг҃ти ⁘
9 ’Ꙗко насытїль е҆сть д҃шѫ тъщѫ · и҆
д҃шѫ альчѧщѫ и҆сплъни благь ⁘
’Истъщивьшѫ бо сѧ д҃шѫ · блг҃ти и҆
гладемь таѫ҆щѫ, слышати слово
г҃не · сиѧ҆ породивь блг҃тиѧ҆ · и҆спл҃-

нн тѣломь, и҆ кръвнѧ́ своє́ѧ́ насыщ҃ ·⁘
10a Сѣдѧщѧ́ѧ́ въ тъмѣ и҆ сѣнн съмръ-
тн҃нѣ́и҆ ·⁘
҆Ꙗко въ тъмѣ бо и҆ съмр҃тн, лъстнѧ́ и҆-
дольскоѫ́ о҆дръжнмн бѣшѧ · нє
могѫще ѿнѫдь възрѣтн · нѫ прї-
шедьшн бл҃тн просвѣтншѧ сѧ ·
ꙗ҆коже є́сть пнсано · сѫщнмь въ
тъмѣ, и҆ въ сѣнн съмр҃тнѣ́и҆ · свѣ-
ть въсїꙗ҆ велнкь ·⁘
10b ҆Окованы ннщетоѫ́ и҆ желѣзомь ·⁘
Ннщн бо разоумa бн҃ꙗ҆ бѣхѫ ѧ҆зыцн · же-
лѣза бо твръжде, невѣждъствнє́, и҆ за-
бъвенне́ є́же о҆дръжаше ѧ́ · раздрѣше-
нн же бышѧ сн · ї ꙗ҆вленне́мь х҃вомь
помл҃ованн ·⁘
11 ҆Ꙗко разꙗ҆гнѣвашѧ словеса б҃ꙗ҆ · и҆ съвѣ-
ть вышꙗ҆нѣго раздражншѧ ·⁘
Людне́ є҆врейстнї, тако прїсно разꙗ҆дража-
ѧ́хѫ и҆ разꙗ҆гнѣваѧ́хѫ б҃а · ꙗ҆ко не прѣбы-
ваѧ́хѫ въ повелѣннн҃ б҃нн҃, и҆ въ законѣ ·⁘
12a ҆Н смѣрн сѧ въ троудѣхъ сп҃це и҆́хъ · ·⁘
Въ троудѣхъ в҃ѡ҃ и҆дольсцѣхъ бѣшѧ смѣ-
ренн и҆же ѿ ѧ҆зыкъ троужддѫщне сѧ без ра-
зѹ́ма и҆ въсоує ·⁘
12b ҆Нзнемогѫ и҆ не бѣ помагѫн ·⁘
Въ немощн в҃ѡ҃ льстнѣн бѣшѧ ѧ҆зыцн, и҆
ннкогоже помощн и҆лн спс҃тн можааше ·
ѧ҆ще не бн г҃ь млосръдовавъ прншелъ ·⁘
13a ҆Н възвашѧ къ г҃оу є҆гда въстѫжншѧ ·⁘

Въспрънѫвше ꙋ҆̀же въпиахѫ къ б҃оу, да сп҃етъ
и҆хъ ѿ тѫгы ꙁлы ⁘
13b ’Н ѿ бѣдъ и҆́хъ сп҃се и҆́хъ ⁘
Милосръдова бѡ̏, и҆ сп҃се ꙗ҆ко б҃ъ, и҆ не прѣꙁрѣ ⁘
14a ’Н и҆ꙁведе ѫ и҆с тъмы и҆ сѣни съмрътны ⁘
’Ꙗко въ тъмѣ бѡ бѣхѫ въ бесвѣтнѣмъ жи-
ти · и҆ демонꙑстѣ ѫ҆ꙁыцѣ, ꙗ҆коже людїе є҆вре-
и҆стїи въ темнѣ ꙁеми є҆гипетꙑстѣи дондеже
въсїає҆тъ сл҃нце праведноє, сн҃рѣчь х҃с҆ ⁘
14b ’Н ѫ҆ꙁы и҆хъ прѣтръже ⁘
’Ѧже свѧꙁа грѣхъ нечьстїемъ тѣхъ ѫ҆ꙁы прѣтръ-[349]
же бл҃гть кръщенїа ⁘
15a Да и҆сповѣдѧт сѧ г҃ви млт҃и є҆гѡ ⁘
Сп҃сени блгт҃нѫ, тн҃ и҆сповѣдаѫще сѧ поѫ҆тъ вы-
нѫ милость г҃нѧ ⁘
15b ’Н чюдеса є҆го с҃номъ чл҃чьскомъ ⁘
Вѣровавшеи сп҃сени · не оу҆ приє҆мшїимъ бл҃говѣ-
щенна, и҆сповѣдаѫтъ славѫ б҃жиѫ ꙗ҆коже є҆стъ
писано · да повѣдѧтъ въ родѣ дроуꙁѣмъ ⁘
16 ’Ꙗко съкроуши врата мѣднаа, и҆ верѣѫ желѣ-
ꙁныѫ съломи ⁘
Врата г҃летъ мѣднаа, ꙗ҆ко твръда · а҆ верѣѫ
г҃летъ съмрътныѫ, ꙗ҆ко крѣпкы̏ · сиѫ҆ бѡ̏
пришедъ г҃ь съкроуши · и҆ свободи ꙁатворе-
ныѫ многыми лѣты ⁘
17a Приѫ҆тъ и҆́хъ ѿ пѫти беꙁаконїа и҆хъ ⁘
Люди є҆вреи҆скыѫ ꙁѣло ꙁаблѫждъшѫѧ мно-
жицеѫ възврати · нѫ̏ ѡ҆ни не раꙁоумѣшѫ ·
такожде и҆ ѫ҆ꙁыкы блѫдѧщѫ въ льстехъ де-
монꙑскахъ · ѡ҆бративъ сиѫ настави, на пѫть

[349] тр лигатура.

ѝстинныи х҃с҃ ⁘

17b Безакони бѡ ради своихъ смѣришѧ сѧ ⁘
Жидове бѡ҆ бѣшѧ высѡци, ꙗ҆ко ро́дъ б҃жїи ѝме-
ноуе́ми · е҆гдаже законъ прѣстѫпишѧ, ѿвръ-
же ѫ б҃ъ и҆ смѣришѧ сѧ ⁘

18a Въсѣкого брашна възъгнѫша сѧ д҃ша и҆хъ ⁘
За жестокое бѡ҆ и́хъ и҆ негъбеное срц҃е, въсе-
го добра оу҆дали и́хъ б҃ъ ⁘

18b ’Н приближишѧ сѧ до вратъ съмрътныхъ ⁘
Живи бѡ а҆доу прѣдани бышѧ за невѣрьствїе
и́хъ · ꙗ҆влѣе́тъ же и҆ ѫзыкы ꙗ҆ко ѹмерьшѧ съ-
мрътнѫ грѣховноѫ · сп҃сены же҆ вѣроѧ ⁘

19a ’Н възвашѧ къ г҃оу е҆гда въстѫжишѧ ⁘
Г҃летъ же҆ и҆ ѡ҆ и҆сраильтѣхъ · ꙗ҆ко зѣло прѣ-
дани бышѧ врагомъ, и҆ и҆збавишѧ сѧ · нѫ въ-
се ѡ҆ людехъ ѫзычьскыхъ, про҆чьство сказꙋе́тъ ⁘

19b ’Н ѿ бѣдъ и́хъ сп҃се и́хъ ⁘
’Н ѡ҆ны же ѿ чювестъвныи́хъ врагъ, и҆ снѫ ѿ
разоумныихъ ⁘

20a Посла слово свое и҆ и҆цѣли ихъ ⁘
Х҃а посла ѿц҃ъ, и҆ и҆цѣли съкроушеное чл҃чьство ⁘

20b ’Н и҆збави ѫ ѿ пагоубы и́хъ ⁘
Погоубишѧ бѡ҆ е҆вреє пѫть е҆го · погоубишѧ же҆
и҆ бѣси ѫзыкы · пришедь же҆ г҃ь, и҆збави ѫ ѿ ль-
сти · призвавъ на свѣтъ и҆стовыи ⁘

21a Да и҆сповѣдѧт сѧ г҃ви мл҃ти е҆го ⁘
Да хвалѧт сѧ мл҃ти б҃жнѫ и҆сповѣдаѫщеи҆ сѧ и҆
спасае́ми ⁘

21b ’Н чюдеса е҆го с҃номъ чл҃чьскомъ ⁘
Оу҆дивилъ бо сѧ е҆стъ разоумъ б҃жии, чл҃комь

[350] В долното поле следи от означението на тетрадата л҃в.

сватынмъ ⁘
22a ᾽Н пожрѧтъ є҃моу жрътвѫ хвалѣ ⁘
᾽Ѫзыѹьстн людиє ѡ҃бращъше сѧ ѿ̄ льстн и҆дѡлъскы · разоумѣн же с҃тыѫ · и҆же пожрѣшѫ себе жрътвѫ жнвѫ, по а҆пл҃оу бл҃гоꙋ҆годнѫ б҃вн ⁘
22b ᾽Нсповѣдѧть дѣла е҆го въ радостн ⁘
Дроугъ бо дроугоу вѣр҃нїи҆ въз҃вѣщаѫ҆ть дѣла г҃нѣ · п҃оущаѫ҆ще дроугъ дроугѹ ⁘
23a Съходѧщен҆ въ море въ кораблехь ⁘
Ап҃лы г҃леть, а корабла ц҃ркви, море же весь мнрь · тн бо съннджь ꙗ҆ко въ кораблнхь · въ непостоннжѫ҆ и҆ многомѧт҃нжѫ҆ жнтен҆скѫ҆ пѫунжѫ ⁘
23b Творѧщен҆ дѣланїꙗ҆ въ водахь многа҆ ⁘
Ап҃л, и҆ се много сътворншѫ дѣланне҆ въ водахь кр҃щенїꙗ҆ · многы бо и҆ въсѫ҆ждоу сїѫ҆ сѫть ⁘
24 Тѫ҃ вндѣшѫ дѣла г҃нѣ · и҆ чюдеса є҆го въ глѫбнн҃ ⁘
᾽Н по чювестъвномоу морю плаваѫ҆щен · вндѧтъ чюдеса б҃жна, бол҃ша же чюдеса крѫщенїа ꙗ҆же крѫщаємин сподобл҃ѣѫ҆т сѧ вндѣтн ⁘
25a Рече и҆ ста доухъ боурнын ⁘
Да възмѧтнтъ воды крѫщенїа, и҆ погоубнтъ бѣсы таѫ҆щѫ сѧ въ водахъ ⁘
25b ᾽Н възнесошѫ сѧ влъны є҆го ⁘
Разоумнаго морѣ є҆же є҆стъ крѫщенїа взнесошѫ сѧ влъны, да потопѧтъ дндвола и҆ покрыѫ҆тъ бѣсы · ꙗ҆ко горы сѫщѫ и҆ ты ⁘
26a Въсходѧтъ до н҃бсъ, и҆ нисходѧтъ до безн҆ъ ⁘

[351] Тетрада л҃г̄ също запазена частично.

Прѣвъзꙑнѣсѧ бо сѧ бѣси · си пакы съни-
дошѫ въ безꙑднѫ · высотоѫ̀ влънь кръ-
щенїꙗ̀ потоплени · разоумѣи̇̀ же влъ-
ны чювестъвнаго морѣ ⁘
26b Д҃ша и̇̀хь зломь таа̀ше ⁘
Плаваѫ̀щихь по чювъстъвномоу морю
ѿ страха · разоумѣи̇̀ же и̇̀ хотѧщѫѫ̀
кр҃тити сѧ · тажде пострадашѫ прѣ-
жде чѣса кр҃щенїꙗ̀ ⁘
27a Възꙑмѧтошѫ сѧ и̇̀ въсколѣбашѫ сѧ
ꙗ̀ко пїꙗ̀ныи̇̀ ⁘
Корабꙑници въ мори, въ съмѫщенїи̇̀ сѫ-
ще · толико страждѫть и̇̀ въ житеи̇̀-
стѣмь плаваѫ̀щеи̇̀ мори · въ мѧте-
жи бо зъль сѫть ⁘
27b ’И въсѣ мѫдрость и̇̀хь поглъщена бы҃с ⁘
Каа̀ бо мѫдрость и̇̀ хытрость въ врѣмѧ
бѣды въ мори помощи можеть · та-
ко и̇̀ мѫдрость е̇̀линьскаа̀, въ врѣмѧ
съмр҃ти неполезна · аще не бѫдеть
вѣры б҃нѧ̀ и̇̀ оупъванїꙗ̀ ⁘
28a Възꙑвашѫ къ г҃и е̇̀гда въстѫжишѫ ⁘
Въси бо̏ е̇̀гда въ множествѣ зълъ бѫдѫ-
ть · тъгда призываѫ̀ть б҃а гл҃сомь ве-
ли̇̀емь · и̇̀ тъ не ѡ̀ставить ни ѿвра-
тить, призиваѫ̀щихь е̇̀го ⁘
28b ’И ѿ бѣдь и̇̀хь и̇̀збави ѧ̀ ⁘
Не прѣзрить б҃ъ сѫщии̇̀хь въ бѣдахь ·
нѫ и̇̀збавлѣе̇̀ть ꙗ̀ко мїлостївь ⁘
29a ’И повелѣ боурї и̇̀ ста въ хладь ⁘

Ꙋювъстъвномоу морю възъбъдь х҃с запрѣ-
ти и҆ бы҃ тишина · та бо прорицаа҆хѫ
сѧ · тъжде же въскр҃сь и҆зь мр҃твыхь ·
запрѣти зломоу д҃хоу, житеи҆скаго
морѣ и҆ ста въ хладь · сїрѣчь, прѣло-
жи сѧ въ тишинѫ вѣроѫ҆ ⁘
29b ’Н оумлъкѫ влъны е҆го ⁘
’Ꙗвлъшоу бо сѧ г҃оу · оумлъче борѣ (!) грѣ-
ховнаа҆ · е҆же сѫть влъны морѣ житє-
и҆скаго ⁘
30a ’Н възъвеселишѫ сѧ ꙗ҆ко оумлъкѫ ⁘
Плаваѫ҆щеи҆ въ немь чл҃ци · прие҆млѧ-
ще бл҃гти · и҆ гонезьше мѧтежа жи-
теи҆скаго · въ безьмлъви весѧлѧ-
ть (!) сѧ о҆ б҃зѣ ⁘
30b ’Н настави ѧ҆ въ прїстанище хотѣнїꙗ҆
своє҆го ⁘
Настави бо вѣровавъшѫѧ҆ на мл҃ть · и҆ на
пѫть цр҃ковны · е҆же е҆сть пристанищ҃[352]
тихоє҆ ⁘
31a Да и҆сповѣдѧть сѧ г҃ви млт҃и е҆го ⁘
Да повѣдѧть и҆сповѣдаѫ҆щеи҆ сѧ мл҃тї
б҃нѧ҆ · и҆миже пом҃лованн бышѫ пока-
а҆ние҆мь ⁘
31b ’Н чюдеса е҆го с҃номь чл҃чкымь ⁘
На родь · и҆ родь · вѣръніи҆ и҆сповѣдаѫ҆ть
раждаѫ҆щии҆мь сѧ · бл҃гтнаа҆ чю-
деса и҆ таи҆ны х҃вы ⁘
32a ’Н възънесѫтъ и҆ въ ц҃ркви людъстѣи҆ ⁘
Сїрѣчь въ съборѣ мнозѣ чл҃чтѣ · тоу

[352] Надредното є е обърнато наляво – э.

подобаѥ̀тъ велнѹнтн ѝ възноснтн бг̀а на
възъѵ̀шенїѥ всѣхъ слы̀шѧщнхъ ·
32b ’Н на сѣдалнщн старецъ въсхвалѧтъ ѝ •
’Єгда гс̀ъ срѣдѣ старецъ на събо̀рнщн сѣдѣа̀ше ·
оу̀ѵа се прр̑ѣкъ прнтъ̀ѵева · глетъ̀ же ѝ въ съборѣ
стары̀ѧ ѹѧдн, ѝскоушатн славо̀словїа̀ бж̀їа̀ •
прї мноѕѣхъ бо̀ не подоба •
33a Положнлъ ѥ̀стъ рѣкы̀ въ поустын̀ѧ ·
Рѣкы̀ грѣховны̀ѧ ѝ потокы̀ беуъстна̀ ѝсѧуъ о̑̀пстї •
33b ’Н ѝсходнща воднаа̀ въ жѧждѧ •
Тъгда прї ѐгӱптѣнехъ прѣложн воды̀ въ кръвъ
да жѧждеѧ̑ ѝстаѧ̑тъ •
34 Ѕемлѧ плодовнтѧ̑ въ слатннѧ̑ ѿ ѕлобъ жнвѧ-
щнн̀хъ на нея̀ •
Рѣшѧ̑[353] бо̀ бѣсо̀вѣ жнтеле ѕемнаа̀го жнтї̀а̀, пло-
ждаа̀ше же сѧ беуъстнѥ̀, ѝсоушншѧ̑ же ѧ̑ апл̑н,
солнѧ̑ оу̀ѵнтелъ̀ства · ѡ̀ ннхъ̀же ѝ гс̀ъ реѵе вы̀ ѐсте
сѡ̀лъ ѕемлн •
35a Положнлъ ѥ̀стъ поустын̀ѧ въ ѐѕера во̀днаа̀ •
Цр̑кѣ̀ѵе ѡ̀ нея̀же реѵе їса̀їа̀, весели сѧ поустын̀е
жѧ̊ждщї̀а̀ · сї̀ѧ̑ бо̀ оу̀ѐѕерн водамї̀ кр̑щенї̀а̀ •
35b ’Н ѕемлѧ безводнѧ̑ въ ѝсходнща воднаа̀ •
Ѕемлѧ глетъ̀ ул̑вка, безводенъ же бѣ ꙗ̀ко не
оу̀ слъѕъ оу̀мї̀ленї̀а̀ ѝмы̀ ннѣ же покаа̀нї̀-
а̀ теѵенїѥ̀ слъѕъ нарнцаѥ̀тъ •
36a Н въселн тоу̀ а̀л̑ѵщѧа̀ •
Тоу̀ где въ ц̑ркви а̀лѵщаа̀ ѝ жѧ̊ждщѧа̀
правдѣ да насы̀щаѧ̑т сѧ тѣломъ ѝ кр̑ѵї̀ѧ̑ х̑воѧ̑ •
36b ’Н съставншѧ̑ грады̀ ѡ̀бнтѣл̑ны̀ •
Грады̀ глетъ̀ ц̑ркви, ты̀ бо̀ грады̀ ѝ горы̀ ѝ

[353] Вм. бѣшѧ.

прїстанища нарицаѫ҆т сѧ · сиѫ҆ бо съставлъ
да вѣроѫ҆ въ нихъ живѫтъ вѣрьнїї •
37a ’И насѣа҆шѫ села и насадишѫ винограды҆ ·
Село е҆стъ д҃ша а҆ виноградъ дѣтѣли · насѣа҆шѫ
да хлѣба таи҆наа҆го пожънѫтъ, насадишѫ вї-
нограды҆ да вино таи҆но пїѫ҆тъ •
37b ’И сътворишѫ плодъ житенъ •
Расплодишѫ дорбы҆ми дѣтѣльмї вѣрьнїї •
38a ’И бл҃ви ѫ҆ и҆ оу҆множишѫ сѧ ꙁѣло •
Оу҆множишѫ бо҆ сѧ вѣрьнїї по вьсеи҆ въселенѣ-
и҆, паче пѣска морьскаа҆го̀ •
38b ’И скоты҆ и҆хъ не оу҆мали •
Ни врѣменьны҆и҆хъ бо̀ вѣрьнїї лишаѫ҆т сѧ, нѫ
и҆ въ скотѣхъ и въ вьсемъ и҆манїї бл҃вени сѫ҃т •
39a И оу҆малишѫ сѧ и҆ ѡ҆ꙁлобишѫ сѧ •
Невѣрьнїї и҆ нечъстивнї оу҆малишѫ сѧ, вѣрь-
ны҆и҆мъ оу҆множивьшим сѧ •
39b Ѿ печали и҆ ꙁлы҆ѫ҆ бо̀лѣꙁни •
’Єѧ҆же о҆скръби ꙁа невѣрьствиѥ̀ со̀тона, и҆ сѫ-
тъ въ бо̀лѣꙁни вѣчнѣ •
40a ’Иꙁлїа҆ сѧ оу҆ничиженнѥ̀ кнѧꙁѧ и҆хъ •
На демоны҆, ти бо҆ ѡ҆бладашѫ чл҃вкы҆ прѣлъ-
щаѫ҆ще ѫ҆, оу҆ничижени бы҆шѫ о҆бращенї-
є҆мъ чл҃вчъскы҆и҆мъ •
40b ’И ѡ҆блаꙁни ѫ҆ по непрѣходнѣ а҆ не по пѫти •
Облаꙁни бо шѫ сѧ[354] и҆ бѣсо̀ве, мнѣвше проста
чл҃вка сѫща и҆ хотѣвше и҆ того пожрѣти ꙁа-
блѫдишѫ, непрѣходенъ оубо҆ и҆мъ бы҃с чл҃кь
к томоу ѡ҆ немъ пѫти не о҆брѣтаѫ҆ще •
41a ‘И поможе оу҆бо̀гоу ѿ нїщеты҆ •

[354] Вм. Облаꙁнишѫ бо сѧ.

Людемъ ѧ҆зы҆чъскы҆и҆мъ, прѣжде бо о҆бращенїа҆ оу҆бозн бѣшѫ ꙗ҆ко рожьцѧ ꙗ҆дѧще · нищї же ꙗ҆ко не и҆мѧще домоу · не оу҆бо̀ бѣ цр҃кве •

41b ’Н положи ꙗ҆ко ѡ҆вцѧ о҆тъчъствиа҆ •

Оу҆множи вѣрьны҆ на мѣста и҆ на мѣста о҆чъствїа҆[355] •

42a Оу҆зрѧтъ праведнїи и҆ възвеселѧт сѧ •

Видѧтъ ст҃нї дара бы҆вшаа҆го веселѧтъ сѧ радостиѫ҆ вѣчноѫ҆ •

42b ’Н въсѣко̀ безаконїе҆ заи҆метъ оу҆ста своа҆ •

Въсежде бо̀ и҆ ѡ҆ всѣхъ рѣснотѣ ꙗ҆влъши сѧ безаконїе҆ заѫ҆тъ оу҆ста своа҆ •

43a Кто прѣмѫдръ и҆ съхранитъ си •

’Єлико дх҃оу ст҃омоу спо҆бишѫ сѧ, и҆ бн҃ѫ҆ прѣмѫдрости исплънишѫ сѧ · си разоумѣшѫ и҆ съхранишѫ таи҆ны҆ хв҃ы •

43b ’Н разоумѣѫ҆тъ мл҃ти гн҃ѧ • сл҃а ·

Разоумѣѫ҆тъ вѣрьнїи мл҃ти бж҃иѫ҆ бы҆вшѫѧ҆ на чл҃цѣ •

·›› хвала пѣнїа҆ дв҃два · пѣснъ прр҃оучъства ※

·›› хв҃а ѡ҆ ѧ҆зы҆чъстѣмъ оу҆щеннї и҆ званнї[356] ※

Готово ср҃це мое҆ бе҃ готово̀ ср҃це мое҆ •

Прр҃окъ прїсно готовъ бы҆ваа҆ше къ прїѫ҆тню̑ дх҃а ст҃го такожде и҆ вѣрьны҆и҆ бн҃и чл҃вкъ готовъ ѥ҆стъ къ воли бж҃нї •

2b Поѫ҆ и҆ въспоѫ҆ въ славѣ мое҆и҆ •

’Єгда рече прославѧтъ сѧ вѣрьнїи възьмезна҆ дѣлъ прїѥ҆мше · тогда рѣснотивѫѧ҆ пѣснъ въсьпоѫ҆тъ хв҃и гл҃ѧще дх҃овнаа҆ •

3a Въстани славо моа҆ •

’О хв҃ѣ слово̀ многоѫ҆ бо славоѫ҆ възы҆де и҆з мръ-твы҆и҆хъ, слава же ст҃ы҆хъ хс҃ •

---

[355] тв лигатура.

[356] В лявото поле срещу ред 19 рз҃.

3b Въстанн пс҃алтырю и҆ гѫсли •
Дшѫ гл҃етъ іа҆же дѣи҆ствоу҆етъ псал҃ма, а҆ гѫслїи
ѫзыка и҆же строи҆тъ гл҃ы, съ дшеѫ бо҃ и҆ тѣломъ въскр҃се хс҃ и҆з мр҃твыихъ •
3c Въстанѫ рано • Хс҃, рано бо въскресенїе бы҆стъ •
4a ᾽Исповѣмъ҆ сѧ тебѣ въ людехъ гн҃ •
Въсн бо вѣр҃нїи оу҆тръноу҆ѫще въ цр҃кви и҆сповѣдаѫт сѧ съ люд҃ми в҃сѣми бв҃н, сего ради
гл҃етъ въ людехъ прѣ всѣми бо и҆сповѣданїе҆ •
4b Въспоѫ тебѣ въ ѫзы҆цѣхъ •
Ѕванїе҆ ѫзыкъ пр҃ркъ нарица҆етъ •
5a ᾽Ꙗко възвелнун сѧ до нб҃съ мл҃тъ твоа҆ •
Ѿ земла до нб҃съ възнесе сѧ пом҃лованъ ул҃вкъ •
5b ᾽И до ѡ҆блакъ и҆стина твоа҆ •
До ѡ҆блакъ рече създалъ е҆сн и҆стинѫ ѡ҆снова-
въ а҆ на земли іа҆влѣе҆т же и҆стинѫ (!) вы҆сотѫ •
6a Възнесн сѧ на нб҃а бе҃ •
᾽И зде възнесенне҆ хв҃о сказа҆етъ е҆же съ плътнѫ ѿ земла •
6b ᾽И по въсе҆и земли слава твоа҆ •
Въшедъ бо҃ на нб҃о не ѡ҆ставн поусты҆ земла
нѫ и҆сплънн ѫ славы҆ и҆мене сво҆его҆ •
7a Да и҆збавѧт сѧ възлюбленни҆ твои҆ •
᾽Ипл҃н и҆сплънншѫ земла славы҆ гн҃а •
7b Спс҃н десницеѫ твое҆ѫ и҆ оу҆слы҆шн мѧ •
Десница ѡ҆у҆а хс҃ е҆стъ, тѣм бо спс҃е сѧ в҃сѣ тваръ на нб҃сн и҆ на земли •
8a Бъ възгл҃а въ ст҃ѣмъ сво҆емъ •
Оц҃ъ сномъ гл҃а въсемоу мироу, а҆ снъ ѡ҆ оц҃и
блг҃овѣсти жизнъ ул҃вкомъ •

8b Възнесѫ сѧ и҆ раздѣлѧ сїкїмѫ •
Възнесе бо̀ сѧ на кр҃тѣ, и҆ раздѣли комоуждо
вѣрⷭ҇ныи҆мъ силѫ · сїкїма бо сказаетⷭ҇ сѧ сїла̀ •
8c Ꙗ҆ ѧ҆долъ селъ размѣрѧ •
Ꙗ҆долъ гл҃етъ сънитие̑ хв҃о е҆же въсели сѧ въ
чл҃вцѣхъ сїѫ̀ же и҆справи размѣри цр҃кви[357] •
9a Мои̑ ѥ҆стъ галаа̀дъ и҆ мои ѥ҆стъ манаси •
Моѥ̑ свѣдѣниѥ̑ є҆стъ на кр҃тѣ, галаа̀дъ бо сѧ
сказаетъ свѣдѣние̑, болѣвъ на кр҃тѣ чл҃ка
ради во̀леѫ̀ забвение̑ сътвори грѣха · мана-
сисⷭ҇ бо забⷭ҇вение̑ сказаетъ сѧ и҆ болѣзнъ •
9b Ꙗ҆ е҆фрее̑мъ крѣпостъ главы̀ моеѫ̀ •
Оукрѣпи бо сѧ глава вѣрⷭ҇ныи҆хъ е҆гда распло-
ди сѧ вѣра є҆фрее̑мⷭ҇ бо̀ плодоносенъ сказаетⷮ сѧ •
9c Їоу҆да цр҃ъ мои̑ •
Исповѣдаѫщеи̑ бо̀ сѧ цр҃тво оу҆лоучаѫтъ
їоу҆да бо̀ и҆сповѣдание̑ сказаетъ сѧ •
10a Мо̀авъ коновъ оу҆пованїа̀ моего̀ •
Оц҃ъ въ сн҃ѣ и҆сплънениѥ̑ оу҆пованїа̀, коновъ
бо̀ гл҃етъ кр҃щенїа̀, въ немⷭ҇ бо оу҆пованиѥ̑
вѣрⷭ҇ныи҆хъ лежитъ · моа̀въ бо оц҃ъ сказаетⷮ сѧ •
10b На и҆доумеѫ̀ наложѫ сапогъ мои̑ •
На и҆сконⷭ҇чавше[358] сѧ ѿ б҃а, и҆доумеа̀ бо и҆сконⷭ҇ча-
ваѫщи сказаетъ тоу прострѫ еуа̀гелⷭ҇скѫ-
ѧ̀ проповѣдъ, сапогъ бо б҃жие̑ е҆ѵ҃алїе̑ разоу-
мѣваетъ сѧ ꙗ҆ко тврьдъ · о̀ том бо оу҆твръ-
дишѫ сѧ ногы̀ вѣрⷭ҇ныи҆хъ •
10c Мънѣ и҆ноплеменⷭ҇ници покоришѫ сѧ •
Подаѫщеи̑ грѣхомъ покры̀шѫ сѧ б҃ви по-
каа̀ниѥ̑мъ · иноплеменⷭ҇ници бо̀ пада-

[357] Би следвало да е: сїѫ̀ же и҆справивъ размѣри, еже есть цр҃кви, срв. ταύτην δὲ κανονίσας (διακονήσας) ἐμέτρησε, ἔστιν δὲ ἐκκλησία.
[358] Вм. вин. или мест.п. мн.ч.

ѫ҆ще сказаѫ҆т сѧ •
11a Кто ведетъ мѧ въ градъ ѻ҆бъстоа҆нїа҆ •
Книгы҆ ѥ҆рл҃ма ѡ҆бъстоа҆нїе наричѧтъ, ꙗ҆ко ѡ҆гра-
жденоу прр҃кы и҆ въсѣми сїлами · прїтчъствꙋ-
е҆тъ же горънѣа҆го ѥ҆рл҃ма є҆же е҆стъ на н҃бсхъ въ нъ-
же тъщѫтъ сѧ въси с҃тнї •
11b Ли кто наставитъ мѧ до и҆доумеѫ҆ •
Кто сирѣчъ наставитъ мѧ къ б҃оу рече чл҃вкъ и҆ сї
конъчаваѫ҆ща сѧ грѣхы҆ и҆доумеа҆ бо и҆сконъча-
ние҆ сказае҆т сѧ •
12a Не ты҆ ли б҃е ѿринѫвы҆и҆ ны҆ •
Ты҆ ѿринѫ ны҆ за нечъстие҆ наше възврати же
мл҃рдїа҆ ради твое҆го̀ •
12b ’Н не и҆зы҆деши б҃е въ силахъ нашихъ •
Силы҆ бо̀ нашѧ не трѣбоуе҆тъ б҃ъ е҆стъ бо̑ б҃ъ
нескѫденъ ѡ҆ въсемъ •
13a Даждъ намъ помощъ ѿ печалї •
Сїрѣчъ, въ печали помози •
13b ’Н соуе҆ сп҃сенїе҆ чл҃чъско̀ •
Чл҃вкъ бо̀ чл҃вка сп҃сти не можетъ, а҆ще бо̑
сп҃са҆етъ въ врѣмѧ сп҃сетъ · ты҆ оу҆бо̀ даждъ
намъ помощъ (ꙗ҆ко б҃ъ) ꙗ҆ко б҃ъ ꙗ҆ко мл҃тїв̑ •
14a ’О б҃зѣ сътворимъ сїлѫ •
’Нже бо̑ ѡ҆ б҃зѣ дръзати твръдо и҆ и҆звѣстно
и҆ сп҃сителъно безъ лъжѧ •
14b ’Н тъ оу҆ничижитъ врагы҆ нашѧ •
Бѣсы҆ оу҆нїчижи б҃ъ е҆гда сп҃съ чл҃вка ти бо̀
чл҃вкоу стѫжишѫ и҆скони ꙗ҆ко вразї е҆го̀ ⁘
·›› въ ко҃ · ѱало҃ · д҃вдъ ѡ҆ хотѧщии҆хъ бы҆ва- ※
⁘ ти прї конъчинѣ и҆ ѻ҆ сп҃снѣи҆ мѫцѣ х҃вѣ · ※

·›› дх҃ъ ст҃ыи псалъма прѣжде възъгласи • ※

1 Бж҃е хвалы моѫ не прѣмъчи • р҃и

Сн҃ъ къ оц҃оу гл҃етъ •

2a Ѣко оуста грѣшнича и оуста лъстива на мѧ

ѿвръзошѫ сѧ •

Грѣшнича дїаволѣ, тъ бо҃ грѣшникъ по истї-

нѣ, лъстива же їоудова ѡба бо҃ на х҃а възъ-

глаголаста •

2b Възгл҃ашѫ на мѧ ѩзыкомъ лъстивомъ •

Ласкааше бо и ꙗко оучителѣ, а лъстиѫ ꙗкоже

мнѣше подвизааше сѧ на прѣданїе оучїтелев҃ •

3a Ѝ словесы ненавистны ѡбъидѫ мѧ •

Жидове х҃а многоѫ ненавистиѫ ѻбъидошѫ ѻ-

клеветаѫщеи прїсно, ꙗко завистиви и лъстивї •

3b Ѝ брашѫ сѧ съ мноѫ испыти •

Ни ѡ чесомъже борѣахѫ сѧ жидове съ х҃мъ •

4a Въ любъве мѣсто ѡблъгаахѫ мѧ •

Толицѣмъ бо҃ бл҃годѣаниѥмъ бываемомъ

не възлюбишѫ х҃а ꙗко бл҃гтелѣ, нѫ прїсно ѡ-

блъгахѫ и ꙗко зла •

4b Ѧзъ же м҃лтвѫ дѣахъ · ѻбразъ бываѫ вѣрныи҃ •

5a Ѝ положишѫ на мѧ зло възъ добро •

Жидове на х҃а противнаа мѫдръствоуѫще •

5b Ѝ ненавистъ за възлюбление мое •

Ꙗко зли и злобы плъни, за възлюбление ꙗко

бл҃гтелѣ ненавидѣахѫ паче •

6a Постави на нъ грѣшника •

На їоудѫ дїавола егоже бо҃ послоуша и прїчѧ-

стникъ бѫди емоу рече •

6b Ѝ дїаволъ да станетъ ѡ деснѫѧ его •

[Ї]оу҆да ꙗ҆ко того послоушавꙑша •
7a ҆Єгда сѫдѧтъ е҆моу да и҆зы҆детъ ѡ҆сѫжденъ •
҆Єгда бо сѫдишѫ х҃оу при пїлатѣ їоу҆да о҆сѫдї сѧ ·
нѫ и҆ въ д҃нъ ѡ҆нъ ѡ҆нъ[359] ѿ праведнаа҆го сѫдиѫ
ѡ҆сѫдитꙑ сѧ понеже и҆ самъ себѣ повїненъ о҆-
сѫжденноу҆ •
7b ҆Н м҃лтва е҆го̀ бѫди въ грѣхъ •
Комоу бо̑ пом҃литꙑ сѧ оу҆же на б҃а крамоловавъ •
8a Бѫдѫтъ д҃ние е҆го мали •
Въземъ бо ѫ҆же оу҆дави сѧ и҆ погы҆бе •
8b ҆Н е҆пп҃ъство е҆го прѣи҆ми и҆нъ •
҆Апл҃ъства санъ, паде маѳїе (!) въ жрѣбнї · їоу҆да
бо ѿвръженъ бы҆стъ ꙗ҆ко законопрѣстѫпни҃к •
9 Бѫдѫ с҃нове е҆го сїри и҆ женаа҆го (!) вдова •
С҃нове мы҆сли е҆го̀, сїры҆ бо̑ бы҆шѫ ѿ блг҃ти х҃вы́
и҆ жена е҆го вдова · сїрѣчъ, д҃ша ѡ҆вдовѣ ѿ х҃а ѿ-
падꙑши законопрѣстѫпленнѥ҆мъ •
10a Движѧще сѧ да прѣселѧт сѧ с҃нове е҆го и҆ въсхлѣ-
паѫ҆тъ •
Мы҆сли бо е҆го ѧ҆же рѣхомъ сѫщѧ с҃ны҆, прѣселꙑницї
бы҆вꙑше ѿ х҃а · на сребролюбие҆ рѫкѫ прострѣшѫ
и҆ на сребро, ꙗ҆ко скѫдꙑни хлѧпꙑчѧ · а҆ще ли и҆ плъ-
тꙑскы҆ с҃ны҆ и҆мѣлъ · разоумѣи҆ и҆ ты҆ ꙗ҆ко плъ-
тъскоу мѫченїю̑ прѣдани бы҆шѫ •
10b ҆Изгнани бѫдѫтъ и҆з домовъ свои҆хъ •
Дїа҆волъ тъ̑ бо̀ въ заи҆мъ дастъ їоу҆дѣ зла по-
мы҆шленїа҆[360] •
11a Да и҆спы҆тае҆тъ заи҆модавецъ вꙑсѣ е҆лико сѫ҃т е҆го •
Бѣси, ти бо̑ расхы҆тишѫ запънꙑше е҆моу бла-
гаа҆ дѣла [и҆] праведна[361] •

[359] Повторената дума е зачертана с червено мастило.
[360] Дїа҆волъ ... мы҆шленїа҆ е тълкувание към стих 11a. Тълкуванието към стих 10b е изпуснато.
[361] Бѣси ... праведна е тълкувание към стих 11b.

11b ᾽Н расхы́татъ тоу́жнн҃и троудъ є҆го҆ •
Како оу́бо҃ ѡ҆бращетъ застꙗпника погоубле-
н҃и х҃а застꙗпаю́щаго н҃[362] •
12a Не бꙗдн и҆моу застꙗпника, 12b нн бꙗдн и҆же по-
мо́оу́етъ сїѻты́ є҆го҆ •
Ѡ҃нелн бо ѡ҆снрѣшж ѡ҃ ба҃ дша н҃ тѣло н҃ оу́мъ
кто помл҃оу́етъ оу́же, а҆ще же лоукнт са н҃ въ-
сѣмъ и҆мꙗщнмъ ꙋда на х҃а воюю́ща (!) та-
жде страдатн прѣтншж книгы́[363] •
13a Бꙗдж ꙋда є҆го въ пагоубж •
᾽Я҆ще лоукнло са є҆моу ꙋда и҆мѣтн то н҃ та по-
трѣбншж са ѡ҃нждъ •
13b Въ родъ є҆днн҃ъ да потрѣбнт са и҆ма є҆го҆ •
Въ є҆дном҃ бо ꙋасѣ въ н҃же съгрѣшн потрѣ-
бн са и҆ма є҆го ѡ҃ апл҃ъства •
14a Въспомѣнн са безаконїѐ о҆ц҃а є҆го прⷭ҇ гмъ •
Ѡ҃ о҆ц҃ъ бо҃ и҆мѣше клатвж їоу́да, гл҃етъ бо҃
а҆зъ и҆смъ бъ, въꙁа҆ж грѣхы́ о҆ц҃ъ на ꙋда до
втораа҆го н҃ третїа҆го рода •
14b ᾽Н грѣхъ мтре є҆го да не о҆цѣстнт са •
Неѵестїа҆ є҆же ꙗко мтн ласка҆аше їоу́дж гл҃е-
т҃ же н҃ рождшжа҆ н҃ •
15a Да бждтъ прѣдъ гмъ вы́нж •
Їоу́да н҃ съ ннмъ о҆сжда҆емнї по҆бны́мї злы́ •
15b ᾽Н потрѣбнт҃ са ѡ҃ ꙁемла памтъ н҃хъ •
᾽Н ѡ҃ ююбъстъвны́ж оу́бо҃ ꙁемла, гл҃ет҃ же н҃ ра-
ꙁоумны́а҆ ꙗже є҆стъ раї •
16a Ꙁане не помѣнж сътворнтн мл҃тъ •
Нж на см҃ртъ прѣда҆аше оу́нтелѣ н҃ не по-
мѣнж како н҃ бѣ нз҃бралъ •

[362] Како ... н҃ е тълкувание към стих 12a.
[363] Ѡ҃нелн ... книгы́ е тълкувание към стих 12b.

16b ⁾Н погна оу҃вка оу҃бо҆га и҆ нища •
Ха҃ и҆же волѧ҆ ѡ҆бнища и҆ оу҃божъство волѝно
прнѧ҆тъ ꙗ҆ко самъ и҆звол҆н •
16c ⁾Н оу҃мїлена ср҃цемъ оу҃мр҃твнти •
Ха҃ и҆же оу҃мїлн сѧ оу҃лка ради да спсе҃тъ и҆, їоу҃-
да смр҃тн ї прѣдастъ •
17a ⁾Н възлюбн клтвѫ и҆ прїде є҆моу҃ •
Кжа҆, сїѫ гл҃ѫщѫа҆ · горе и҆мъ ꙗ҆ко ѿскоунш҃ ѿ мне҃ •
17b ⁾Н не въсхотѣ бл҃венїоу҃ и҆ оу҃далн сѧ ѿ него҆ •
Възненавндѣ бо҃ бл҃венїа҆ апл҃ка оу҃ченнъ-
ства и҆ ѿвръженъ бы҆стъ ѿ него҆ •
18a ⁾Н ѡ҆блѣуе сѧ въ клтвѫ ꙗ҆ко въ рнзѫ, и҆ вънн-
де ꙗ҆ко вода въ ѫ҆тробѫ є҆го҆ •
Снрѣуъ, по въсемоу҃ тѣлоу҃ прїѫ҆тъ клтвѫ,
и҆ не тъкмо вънѣѫ҆доу҃ ѡ҆бъѫ҆т-ы҆ клтва
нѫ и҆ вънатръѫ҆доу҃ и҆ и҆сплънн ї ꙗ҆ко вода •
18b ⁾Н ꙗ҆ко є҆лей҆ въ костн є҆го҆ •
Снрѣуъ, не тъунѫ҆ плътн є҆го҆ и҆ вънатрънѣ-
а҆ є҆го҆ ѡ҆бѫ нѫ и҆ костн є҆го навлажн и҆ въсѣ-
уъскы҆ прїѫ҆тъ клтвѫ •
19a Бжди є҆моу҃ ꙗ҆ко рнза въ нѫже о҃блаунт҃ сѧ •
Снрѣуъ, да и҆ въ҆нѫ ѡ҆блежнтъ клат҃вѫ
зане възлюбнвъ ѫ҆ ꙗ҆ко прѣдателъ •
19b ⁾Н ꙗ҆ко поꙗ҆съ и҆м҃же вынѫ поа҆са҆ет сѧ •
Да не тъунѫ҆ ѡ҆блежнтъ є҆ѫ҆, нѫ да и҆ стѫзан-
ъ бѫдетъ клтвоѫ҆ •
20a Се дѣло ѡ҆блъгаѫ҆щнн҆х мѧ къ гу҃ •
Снмн реуе злъмн (!) ѡ҆бтн бы҆ваѫ҆тъ є҆лн-
ко съ бм҃ъ братн сѧ, и҆лн хоулнтн наунѫ҆ •
20b ⁾Н гл҃ѫщнхъ зло на дш҃ѫ моѫ҆ •

Слово ѻ҆ жидохъ си бо ꙁло гл҃ашѫ на г҃а и҆ на бж҃тво[364] е҃ •
21a ’Н ты҆ г҃и г҃и сътвори съ мноѫ и҆мени твое҆го радї •
Сн҃ъ къ ѻ҆ц҃оу въпие҆тъ и҆ꙁвѣщаѫ въчл҃вченїе҆ •
21b ’Ꙗко бл҃га е҆стъ мл҃тъ твоа҆ •
Хс҃ ѿ лица а҆дамлѣ си въпие҆тъ[365] •
21b ’Нꙁбави мѧ 22a ꙗ҆ко нищъ и҆ оу҆богъ ѥ҆смъ а҆ꙁъ[366] •
Вънѧтръ бо срⷣце а҆дамле гнїа҆ше грѣхомъ · и҆
боурѧ и҆ мѧтежъ и҆мѣа҆ше немалъ[367] •
23a ’Ꙗко сѣнъ е҆гда оу҆клонитъ сѧ ѿѫ҆х сѧ •
Подобно бо стѣню лежаа҆ше а҆дамъ прѣстѫ-
пленне҆мъ •
23b ’Н сътрѧсохъ сѧ ꙗ҆ко прѫꙁи ·
’Ꙗко бо кто прѫгы҆ ѡ҆трѧсетъ ѿ плота, тако чл҃ка
ѿ и҆стины҆ ѿтрѧсѫтъ бѣсове •
24a Колѣнѣ мои҆ и҆ꙁнемогостѣ ѿ поста •
Постѣа҆ше бо сѧ ѿ хлѣба таи҆наа҆го многа лѣта
и҆ тако немощеваа҆ше не и҆мы҆ сїлы҆ •
24b ’Н плътъ моа҆ и҆ꙁмѣни сѧ ѻ҆лѣа҆ ради •
Не оу҆ бо бѣ помаꙁанъ хриꙁмоѫ кр҃щенїа҆ и҆ ѿ-
нѫдъ просмръдѣла бѣ плътъ чл҃вча •
25a ’Н а҆ꙁъ бы҆хъ поношенїоу҆ и҆мъ •
’Адамъ бѣсѡ̀мъ, хс҃ жидомъ · и҆мѣхѫ бо и҆ въ рѫ҃ •
25b Видѣшѫ мѧ покы҆ваа҆хѫ главами свои҆ми •
’Єгда на кр҃тѣ ꙁрѣа҆хѫ висїма кы҆ваа҆хѫ гла-
вами свои҆ми оу҆ничижаа҆хѫ прѣтѧще •
26 Помоꙁи ми г҃и б҃е мои҆ и҆ сп҃си мѧ по мл҃ти твое҆ї •
Си хс҃, въпие҆тъ, ѿ лица а҆дамлѣ и҆ꙁвѣщаѫ
въчловѣчение҆ •
27a ’Н оу҆вѣдѧтъ ꙗ҆ко рѫка твоа҆ си •
Да оу҆вѣдѧтъ рече бѣсѡ̀ве ꙗ҆ко десницеѫ б҃и-

[364] тв лигатура.
[365] Хс҃ ... въпие҆тъ е тълкувание към стих 22a.
[366] Стих 22b липсва.
[367] Вънѧтръ ... немалъ е тълкувание към стих 22b.

ѥ҆ж҃ спⷭе сѧ ѵлⷱвкъ •
27b ⸂Н ты҆ гⷭн сътворилъ а҆ ѥ҆сн •
Да оу҆вадѧтъ въсн ж҃зы҆цн ꙗ҆ко волеж҃ въѵлун
сѧ да спⷭетъ ѵлⷱвка •
28a Проклѧнѧтъ тн а҆ ты҆ бл҃вншн •
Бѣсо҆ве реуе ѡ҆злоблѣж҃тъ ѵлⷱвка а҆ бⷭъ бл҃вн ѥ҆го҆ •
28b Въстаж҃ще҆н на мѧ постыдат҄ сѧ •
Жндове ѥ҆лнко въсташѧ на хⷭа вндѣвше снлж
ѥ҆го постыдѣшѧ сѧ ꙁѣло •
28c Рабъ же твон҆ възвеселнт сѧ •
Ѵлⷱвкъ бо҃ възвеселнт сѧ о҆ спⷭенн бывшн҃ ѥ҆м҃ •
29a Да ѡ҆блѣкѧт сѧ ѡ҆блъгаж҃ще҆н мѧ въ срамъ •
⸂Облѣкошѧ бо сѧ въ стоудъ н҆ въ срамъ жндо-
ве гⷭлаще, съ ѵлⷱвкъ нѣстъ ѿ бⷭа •
29b ⸂Н ѡ҆дежддт҄ сѧ ꙗ҆ко ѡ҆деж҃ѥ҆ж стоудомъ свон҃ •
⸂Ꙗ҆ко ѡ҆дежда бо ѥ҆же ѥ҆стъ о҆крнлъ стоудъ, гⷭлѧ
же ї҆оу҆деж҃ покры҆ въ врѣмѧ въскрсенїа҆ хⷭва •
30a ⸂Нсповѣм҄ сѧ гⷭвн ꙁѣло оу҆сты҆ мон҆мн •
Ѵлⷱкъ спⷭенъ н҆ спо҆бенъ блг҆тн н҆сповѣдае-
т сѧ съ похваленне҆мъ гⷭвн •
30b ⸂Н посрѣдѣ многъ въсхвала н҆ •
Посрѣдѣ бо въсеж҃ тварн слава ѵлⷱкъ бⷭа не
прѣстае҆тъ •
31 ⸂Ꙗ҆ко ста ѡ҆ деснжа҆ оу҆богаа҆го҆, спⷭтн ѿ гонѧ-
шнн҆хъ дⷭшѧ моѧ҃ •
Ста бо ѡ҆ деснжа҆ ѵлⷱвка хⷭс, н҆ спⷭе н҆ ѿ бѣсъ ꙗ҆-
ко тн плѣнилн н҆ бѣшѧ ⁘ слава •
·›› Ѱаломъ, дⷭвдвъ · хⷭвн хвала · ※
·›› Ѱаломъ прїнесе сѧ ꙗ҆ко побѣждъ- ※
·›› шо҆мо҆у страстн • ※

1a Рече г҃ъ г҃ви моемоу сѣди о деснѫѧ мене •
Оц҃ъ къ с҃ноу г҃летъ сѣди о деснѫѧ мене, егда съ
плътнѫ възыде прѣвѣченъ сыи · сѣдѣще о
деснѫѧ, и ѿ прѣстола не ѿлѫчи сѧ, нѫ рече-
но бысть чл҃вка ради •
1b Донъдеже положѫ врагы твоѫ подножие нога-
ма твоима •
Бѣсы г҃летъ, ты бо подъ ноѕѣ чл҃вкоу посла г҃ъ •
2a Жезлъ силы послетъ тебѣ г҃ъ ѿ сїѡна •
Пронарѣкова прр҃очъство кр҃та, г҃летъ же и д҃вѫ
ꙗко иесеева жезла и цвѣта •
2b Ѝ оудоблѣеши посрѣдѣ врагъ твоихъ •
Въси бо вразн и чювестъвни-и разоумнїи
кр҃тови повиноуѫт сѧ •
3a С тобоѫ влчъство въ д҃нъ сїлы твоеѫ •
Ѝспръва бо бѣ слово тожде и из марнѫ егда
бываа́ше сила таины б҃цеѫ •
3b Въ свѣтлотахъ с҃тхъ твоихъ •
Прїшествиемъ бо х҃вомъ просъвтѣшѫ сѧ
свѧтнї въси •
3c Ѝс чрѣва прѣжде денницѧ родихъ тѧ •
Снрѣчъ, прѣжде въсеѫ твари бѣ х҃с съ оц҃мъ
ꙗко свѣтъ ѿ свѣта •
4a Клѧтъ сѧ г҃ъ и не раскает сѧ •
Ѐлико рече съвѣща испръва о чл҃вцѣ, не ра-
скаа сѧ нѫ съвръши •
4b Ты еси їерей въ вѣкъ по чиноу мелъхиседековъ •
Ѻ х҃ѣ слово и ѡ чл҃вцѣ егоже въсъпрїѫтъ и съдѣ-
ла нб҃наа · ѡбразъ бо мелъхиседекъ х҃въ, за-
не не родословит сѧ · и понеже и ц҃ръ мира

[368] В горното поле к҃а р҃ѳ · ѕ҃і ·.

сказаетъ сѧ еже естъ х҃с · їереи же по немоуже себе с҃тителъствовавъ жрътвѫ възведе на кр҃тъ •

5 Г҃ъ ѡ деснѫѧ тебе съкроушилъ естъ въ д҃нъ гнѣва твоего ц҃рѧ •

Г҃ъ ѡ деснѫѧ мелъхиседека бѣ, тѣмъ и съсѣче ц҃рѧ ѧзыкъ · ꙗко и бж҃тво ѡ деснѫѧ х҃а егда съсѣче цр҃тва адова •

6a Сѫдитъ ѫзыкомъ и исплънитъ паданїа •

Въ прїшествие х҃во расѫдишѫ ѧзыци и испл҄ни сѧ падение бѣсомъ •

6b Съкроушитъ главы по земли многыимъ •

Демонъскыѭ, ѡ нихъже речено естъ ты съкроушилъ еси главы змиемъ понеже мо҃зи въсѫдѣ сѫтъ •

7a Ис потока на пѫти пиетъ •

Сказа словѡ, ꙗко троужъдъ сѧ г҃ъ оу самарѣныинѧ воды прошааше · егда пѫтемъ пришедъ сѣдѣаше на кладѧци (!) · потока же г҃летъ, зане мнози потоци дръжаахѫ женѫ грѣховъ •

7b Сегѡ ради възнесетъ главѫ •

Ч҃лвкъ г҃летъ, глава бо мѫжоу х҃с · възнесе же сего на кр҃тъ и на нб҃са възъведе ⁘ •

·›› аллїлоуїа · прр҃очъство оустнтъ ч҃лка ※

·›› ꙗко потрѣба естъ непрѣстанъно пѣ- ※

·›› ти б҃а · аллїлоуїа бо сѧ сказаетъ пѣснъ • р҃і •

1a Исповѣмъ сѧ тебѣ г҃и всѣмъ ср҃цемъ моимъ •

Се[370] гласъ вѣрныихъ прїсно славѧщъ г҃а •

1b Въ[371] съвѣтѣ правыхъ и сънъмѣ 2a велїа дѣла г҃нѣ •

Идеже бѡ съборъ с҃тхъ и сънемъ тоу слави-

[369] В долното поле – л҃г.

[370] Главната буква е изписана над реда.

[371] **В** е вписано в долната част на заглавното **Н** на стих 1a.

т сѧ гⷭ҃ъ и҆ дѣла е҆гѡ҆ •
2b ᾽Изы҆скана въ всѣхъ волѣхъ е҆гѡ҆ •
᾽Изы҆скаѫ́ще бо҃ стнїи воли҃ бнѫ́ конᲂ҆уваѫ́ттъ
законъ бжнї • 5
3a ᾽Исповѣданїе҆ и҆ велъле҆пота дѣлъ е҆гѡ҆ •
Дѣло бо бне҆ велъле҆пота и҆ слава е҆стъ и҆же съ-
дѣла на улв҃цѣ, прїе҆мъ семоу҆ и҆сповѣданїе҆
и҆ спасе и҆ •
3b ᾽Ѡ̓правда е҆го прѣбы҆ва҆етъ въ вѣкъ вѣка • 10
Дѣло таи҆ны҆ и҆же съдѣла бъ҃ на улв҃цѣ въ пра-
вдѣ и҆ и҆стинѣ прѣбы҆ва҆етъ не ѡ̓скаѫ́дѣѫ́ до вѣ҆ •
4a Памѧттъ сътворилъ е҆стъ чюдесъ свои҆хъ •
Дръвнии҆хъ[372] и҆же сътвори въ роды҆ и҆ родъ пом҆-
нѫвъ уловѣка • 15
4b Мл҆тивъ и҆ щедръ гⷭ҃ъ, 5a пищѫ далъ е҆стъ боѫ́-
щии҆мᲂ҆ сѧ е҆гѡ҆ •
᾽Ꙗко мл҆тивъ бо҃ и҆ множъство щедротъ и҆-
мы҆, пищѫ вѣрᲂ҆ны҆и҆мъ дастъ свое҆ тѣ-
ло и҆ кръвъ • 20
5b Помѣнетъ въ вѣкъ завѣтъ свои҆ •
᾽Иже съвѣща сътворити улв҃коу сего ско-
нᲂ҆уа вѣчно •
6a Крѣпостъ дѣлъ свои҆хъ възвѣститъ лю-
демъ свои҆мъ • 25
Людемъ и҆же ѿ҃ ѫ́зы҆къ сказа таи҆ны҆ цр҃ъ-
ствїа҆ нб҆наа҆гѡ҆ •
6b Дати и҆мъ достоа҆нїе҆ ѫ́зы҆къ •
Паче бо҃ всѣхъ землъны҆и҆хъ ѫ́зы҆къ люди-
е҆ ѫ́зы҆чъстии҆ вѣровавше сънаслѣдни- 30
ци хр҃ѹ бы҆шѫ •

[372] Вм. Пръвнии҆хъ (τῶν ἐξ ἀρχῆς).

7a Дѣла рѫкоу ѥ҆го и҆стина и҆ сѫдъ •
Б҃ниѥ бо дѣло въ и҆стинѫ и҆ сѫдъ и҆стиненъ и҆
и҆стина нелъжна и҆же сп҃сти бы҆ваѫщаа҆-
го[373] чл҃вка •
7b Вѣрꙑны҆ въсѧ ꙁаповѣди ѥ҆го̀ •
Ѩже ꙁаповѣда сп҃сеноу бы҆вшоу чл҃вкоу тъ҄
бо въ и҆стинѫ вѣра и҆ и҆стина •
8a Оу҆твръждены҆ въ вѣкъ вѣка •
Неподвижимы҆ сѫтъ ꙁаповѣди б҃нѫ ꙗ҆же
дастъ вѣрꙑны҆и҆мъ на помощъ въ вѣкъ
вѣкоу ѡ҆снованы҆ •
8b Сътворены҆ въ и҆стинѫ и҆ правдѫ •
Не лъжа бо҄ ѿ б҃а и҆сходитъ нѫ и҆стина и҆ право҆с •
9a Ѩзбавленїѥ посла людемъ свои҆мъ •
Ѻц҃ъ с҃на, тъ҄ бо и҆ꙁбави люди вѣрꙑны҆ѫ ѿ на-
силованїа҆ дїа҆во̀лѣ •
9b Ꙁаповѣда въ вѣкъ ꙁавѣтъ свои҆ •
Ꙁаповѣда бо людемъ вѣрꙑны҆и҆мъ ꙁавѣтъ
єѵ҃алꙑскы҆и҆ · и҆ прѣбы҆ваѥ҆тъ въ вѣкъ вѣка •
9c Ст҃о и҆ страшно и҆мѧ ѥ҆го̀ •
Ст҃о бо̀ и҆ страшно и҆мѧ б҃жиѥ на вꙑсѣхъ вѣрꙑ-
ны҆и҆хъ · ꙗ҆ко печатъ недвижима приѥ-
мꙑшни҆мъ бл҃гтъ •
10a Начѧло прѣмѫдрости страхъ г҃нъ •
Ѥ҆лико бо҄ начнѫтъ прѣмѫдростноѥ жи-
тиѥ, многомъ страхомъ тръпѧтъ б҃ви •
10b Разоумꙑ же бл҃гъ всѣмъ творѧщимъ ѫ҆ •
Ѥлико бо҄ прѣмѫдростно житиѥ дѣлаѫтꙑ
сиї и҆сплънъ прѣмѫдрости и҆ разоума сѫ҃т •
10c Хвала ѥ҆го прѣбы҆ваѥ҆тъ въ вѣкъ вѣка •

[373] Вм. погы҆баѫщаа҆го/гыблѫщааго (ἀπολλύμενον).

Слава бо ѝ хвала бн̀а бесконечна · ѝ въсн є̀лїко страхомъ бн̀е́мъ водним сжтъ ѝ снхъ похвала бес конц̾а ·⁘ •

·›› аллу̑а[375] · пⷮ новы̀ѝхъ людн҃ї ѝ блг҃одарїѐ · ※

·›› ѝ прр̑оуъство о̀ хⷣ ѝ о̀ прїшествнї є̀го • ※

1a Блж҃енъ мжжъ божѝ сѧ гⷣа •

̓Єдноӂ слы̀ша ꙗ̀ко блж҃енъ мжжъ ѝ каа̀ бжде-тъ похвала ѝна такова божщомоу сѧ гⷣа ꙗ̀ко є̀же блж҃енъ •

1b Въ заповѣдехъ є̀го въсхощетъ зѣло •

Въсн божщнн̀ сѧ гⷣа въ сластъ тъщт҃ сѧ протнвѫ сїлѣ ѝсправлѣтн заповѣдн бн̀ѫ •

2a Снл҃но на земли бждетъ сѣмѧ є̀го •

Хв҃о, того бо̑ сѣмѧ въсн ст҃нї · тн бо снл҃нн на земли ꙗ̀ко дх҃ъ бн̀ї ѝмѧще •

2b Родъ правы̀ѝхъ бл҃внт҃ сѧ •

Вѣрн҃ы̀ѝхъ ѝ всѣхъ праведны̀ѝхъ, дроузн бо ѝ родъ бж҃нї сжтъ •

3a Слава ѝ богатъство въ домоу є̀го̀ •

Въ тѣлѣ вл҃унн ѡ̀ нем҃же гл҃етъ, ꙗ̀ко въ томъ живетъ въсе ѝсплъненнѥ̀ бн̀ї[376] тѣлесны̀ · разоумѣѝ же цр҃кве, домъ бо бн̀ї ѝ та · разоумѣѝ же ѝ дв҃ѫ · въ снхъ бо домохъ слава многа ѝ богатъство беунслъно •

3b ̓Н правда є̀го прѣбы̀ваетъ въ вѣкъ вѣка •

Хв҃а, праведенъ бо̑ по ѝстннѣ хс҃, ꙗ̀ко в҃сѣ праведнѣ сътворъ · ѝ сего ради прѣбы̀важтъ дѣла є̀го въ вѣкы̀ •

4a Въсї̀а въ тъмѣ свѣтъ правы̀ѝмъ •

Хс҃, тъ̑ бо ꙗ̀вн сѧ на земли ꙗ̀ко въ тъмѣ свѣт҃ ·

[374] В лявото поле срещу четвърти ред е номерът на псалма ρа҃ї.
[375] лу̑ лигатура.
[376] Вм. бж҃ства (τῆς θεότητος).

и҆ просвѣти правы҆ѫ̀ ср҃цемъ · е҆лико бо приѫ̀-
шѫ и҆ рече дастъ и҆мъ чѧдомъ б҃жиѥ̀мъ бы҆тї ·
и҆ сѫтъ въ вѣкы҆ •
4b Мл҃тивъ и҆ щедръ и҆ праведенъ •
Х҃с, ꙗ҆ко ѡ҆боꙗ҆ и҆мы҆ непрѣмѣнꙑно, ѡ҆боꙗ҆ же
чловѣка ради •
5a Бл҃гъ мѫжъ м҃лоуѫ̀ и҆ даѫ̀ •
Въсѣкъ бо чл҃вкъ м҃лоуѧ̀и и҆скрънѣа҆го бл҃гъ
ѿ (!) всѣхъ · г҃летꙑ же х҃а, и҆же своа҆ дастъ намъ · и҆
даѫ̀ не прѣстае҆тъ вы҆нѫ •
5b Расмотритъ словеса своа҆ на сѫдѣ •
Х҃с, ꙗ҆ко добръ расмотрїтелъ, словеса своа҆ ꙗ҆же
ѡ҆бѣща чл҃вкоу съвръши ꙗ҆ко праведенъ сѫдїи҆ •
6a Ꙗ҆ко въ вѣкы҆ не подвижит сѧ •
Х҃с, не подвижитꙑ сѧ нѫ ѥ҆стъ вѣченъ, и҆ непо-
движимъ бжт҃вомъ •
6b Въ памѧтъ вѣчнѫѧ̀ бѫдетъ праведникъ •
Х҃с, въ вѣкъ вѣка, прѣбы҆вае҆тъ бо сп҃сениѥ̀ ·
поминае҆мо е҆же съдѣа҆ на чл҃вцѣ •
7a Ѿ слоуха ꙁла не оу҆бои҆т сѧ •
Ꙗ҆коже бо страха чл҃вчъска не оу҆боа҆ сѧ, тако
и҆ въси е҆лико ходѧтъ въ воли х҃вѣ · ни ѿ жї-
довъ бо плетомы҆ѫ̀ ꙁлобы҆ х҃с оу҆боа҆ сѧ •
7b Готово ср҃це е҆го оу҆повати на г҃а •
Волеѫ̀ бо свое҆ѫ̀ себе оу҆готова х҃с на мѫкѫ ·
оу҆пованиѥ̀ же дастъ сѧ вѣрꙑны҆и҆мъ •
8a Оу҆твръди сѧ ср҃це е҆го и҆ не подвижит сѧ •
Чл҃вка е҆гоже въꙁдвиже и҆ посади съ со̀боѫ̀
на нб҃ны҆и҆хъ •
8b Донꙑдеже въꙁритъ на врагы҆ своѫ̀ •

Възнесе бо сѧ чл҃вкъ славоѫ и ѹзрѣ бѣсы пашѧ •
9a Расточ-и дастъ оубогыимъ •
Хс҃, блгⷣти своѫ дастъ чл҃вкомъ · оубози бо҃ бѣ-
шѧ прѣжде вѣры, нѫ и своѫ бо҃ плътъ дастъ
пищѫ алчѧщиимъ •
9b Правда его прѣбываетъ въ вѣкъ вѣка •
Правда х҃ва ѫже съдѣа на чл҃вцѣ прѣбываѥ-
тъ вѣчно •
9c Рогъ его възнесетъ сѧ въ славѣ •
Хв҃ъ крⷭ҇тъ еже естъ конецъ твари и крѣпостъ ·
рогъ бо҃ крѣпостъ сказает сѧ •
10a Грѣшникъ оузритъ и прогнѣвает сѧ •
Дїаволъ, егоже апⷭ҇лъ грѣшника наричетъ ·
съ҃ разгнѣва сѧ ѡ всѣхъ ꙗже сътвори х҃с чл҃кꙋ •
10b Зѫбы своими поскръжещетъ и растаетъ •
Въскрежета бо зѫбы своими на х҃а и растаꙗ
ѡ сп҃саемыихъ •
10c Желание грѣшникъ погыбнетъ •
Дїаволе и бѣсовъ его, въсхотѣшѫ бо҃ погоу-
бити х҃а и погыбошѫ имъ ⁘ • слава •
·› аллилоуїа · хвала х҃ви, новымъ людемъ ※
·› прѣдлагаемомъ · на прїзвание ※
·›› и избрание • рв҃і • ※
1a Хвалите отроци г҃а •
Новыѫ люди отрокы нарицаѫтъ книгы •
1b Хвалите имѧ господне •
Дх҃ъ ст҃ыи повелѣваетъ новыимъ людемъ
такожде да хвалѧтъ и •
2 Бѫди имѧ г҃не блⷭ҇вено ѿсели и до вѣка •
Ѵ҆ прѣжде оубо прїшествїа х҃ва блⷭ҇вено имѧ г҃не ·

ꙗ҆ко сто ѿ прїшествїа̀ же є҆же є҆стъ нын҃ѣ прѣ-
бл҃вено за многжа̀ є҆го мл҃тъ а҆же сътворн
на уловѣуъстѣмъ родѣ •
3 ѾВ҃ъстокъ слн҃ца и҆ до западъ хвалꙗ̀но и҆ма гн҃е •
Ни є҆дино бо мѣсто беужстно хв҃ъ таи҆нъ, тѣ-
мъ непрѣстанꙗ̀но подоба̀етъ ул҃вкоу прн-
оснти бв҃н ѿ всеж҆ земла таи҆нжа̀ пѣснъ •
4a Вы҆со́къ надъ вꙗ̀сѣмин жзы҆кы гъ •
ꙗ҆Ико вꙗ̀сѣхъ творецъ и҆ блг҃телъ · вѣсто ꙗ҆ко
въсѣхъ болнї є҆стъ ꙗ҆ко бъ •
4b Надъ нб҃сы҆ слава є҆го •
Надъ уювъстъвны҆мин вѣсто, нж и҆ надъ ра-
зоумны҆и҆мн є҆же сжтъ стнѝ · нб҃са бо̑ тн
нарнужт са ꙗ҆ко жнтне҆ нб҃но прѣшедꙗ̀ше •
5a Кто ꙗ҆ко гъ бъ нашъ •
Кто, нкътоже нн прѣжде є҆го нн по немъ •
5b Жнвы҆и҆ на вы҆сокы҆хъ 6a и҆ на смѣренаа̀ прїзїра̑ •
Вънсѣ бо̀ виднтъ ꙗ҆ко бъ, и҆ ꙗ҆же на нб҃сн и҆
ꙗ҆же на земли ꙗ҆ко вꙗ̀сѣ въ рж҃цѣ и҆мы҆ •
6b На небесн и҆ на земли •
Небо оу҆бо̀ прѣстолъ є҆моу и҆ землѣ по̊ножї-
є҆, тѣмꙗ̀же нкътоже оу҆таи҆т са ба •
7a Въздвнзаж҆ ѿ земла нища •
ꙗ҆дама хс҃, ꙗ҆ко въсжда̀ѣ ѡ҆бнщавъша прѣ-
стжленнѣмъ •
7b ꙗ҆Н ѿ гнои҆ща възноса оу҆бога •
Тогожде поновн съгнвша гноѐмъ грѣ-
ховны҆и҆мъ •
8a Да посаднт-ы҆ съ кнзы҆ •
Снрѣуъ, на нб҃сѣхъ · тоу бо̑ посади ул҃ка,

1 ѝдеже ꙁаѹмала ѝ власти ѝ вⷭ҇ѣ снла нб҃съ •
8b Съ кнѧзы҄ люднѝ своѝхъ •
ꙗ҆Н на ꙁемли бо҃ съ кнѧзы҄ людъскы҄ѝмн
сѣдѣа҆ше гⷣъ носѧ ѹ҃лка •
5 9a Въселѣа҆ѝ неплодве въ домы҄ (!) •
Цр҃кве гⷣлетъ, ѡ҆ неи҆же е҆стъ псано · въꙁве-
селн сѧ неплодве (!) нераждаѧ҆щїа҆ · въселѣе҆-
тⷭ҇ же сїѧ҆ въ домъ мира · домъ бо҃ съꙁданїе҆ •
9b Мт҃ре ѻ҆ ѹмадѣхъ веселѧщѧ сѧ •
10 ꙗ҆Єдина бо҃ ц҃ркве (!) веселнтⷭ҇ сѧ ѝ пораже҆мы҄ѝ[377] е҆ѧ҆ ⁘ •
·›› а҆ллїлоѹїа҆, ѝ пакы҄ а҆ллїлоѹїа҆ · хвала ※
·›› хр҃ѣн · прїноснтⷭ҇ сѧ оу҆ченне҆мъ новы҄хъ ※
·›› людї ѝ ꙁваннѣ҆мъ • рг҃і • ※
1a Въ ѝсходѣ їс҃левѣ ѿ е҆гу҆пта •
15 ꙗ҆Єгда ꙋювестъвны҄ѝ іс҃лъ, ѝзы҄де ѿ раꙁоѹмна҆-
го е҆гу҆пта · гⷣлетⷭ҇ же люди а҆ꙁы҄ꙋъскы҄ѧ ѿ
скрꙑбн демонⷭ҇скы҄ѧ · е҆гу҆петъ бо҆ ѡ҆скрꙑ-
блѣ҆ѧщн сказа҆е҆т сѧ •
1b Домоу їаковлю ѝꙁ людн҃ї варⷭ҇варъ •
20 Домъ бо бѣшѧ їа҆ковлъ людне҆ ѝшедⷭ҇шнѝ
ѝꙁъ е҆гу҆пта •
2 Бы҄стъ їоу҆деа҆ ст҃ы҄ѝнн е҆го ѝ іс҃лъ ѡ҆бластъ е҆го҆ •
Потомъ бо҃ въ їоу҆деѝ ꙗ҆вн сѧ хс҃ ѝ ст҃н ѧ҆, съдѣ-
а҆въ въ неѝ таѝны҄ свое҆го въплъщенїа҆ •
25 ꙗ҆Іс҃лъ бо раꙁоѹмны҄ѝ е҆же е҆стъ хс҃ · тъ҃ сво-
ѧ҆ положн ѡ҆бластъ •
3a Море видѣ ѝ побѣже •
Въ людехъ е҆врейскы҄ѝхъ оу҆ꙁрѣвъ новы-
ѝхъ людн҃ѝ таѝны҄, ѡ҆браꙁъ бо бѣ жеꙁлъ
30 кр҃тоу ѝмⷭ҇же оу҆дарено бы҄стъ •

[377] Вм. пораже҆мы҄ѧ (ἐπὶ τοῖς ἀναγεννομένοις).

3b Ѝ Їѡ҃рданъ въꙁвратн ⷭ҇а въспѧтъ •
Ѐгда прѣхождаа́хѫ людиѥ́ Їѡ҃рданъ оу҆боа́
ⷭ҇а, прозрѣа́ше бо хотѧщаа́го въ немъ кр҃тїтнⷭ҇а[378] •
4a Гѡ́ры҆ въꙁъи́грашѫ ⷭ҇а ꙗ҆ко ѡ҃вни •
5 Галѣа́хѫ бо гѡ́ры҆ провиндѧше славѫ голꙋгоѳїи҃ •
4b Ѝ хлъмин ꙗ҆ко а҆гнѣцн ѡ҃вуиї •
Раоу҆́ѫщѫ[379] ⷭ҇а съ хлъмомъ въꙁнесенїа́, въꙁы-
грашѫ ⷭ҇а · снрѣуъ, потрѧсѡ́шѫ ⷭ҇а •
5a Уто тн ѥ́стъ море та побѣже •
10 Ѵндѣхъ реуе х҃а хотѧща пѣша ходитн по хръ-
птоу моѥ́моу и҆ оу҆боа́хꙋ ⷭ҇а •
5b Ѝ ты҆ Їѡ҃рдане да въꙁвратн ⷭ҇а въсꙋпѧтъ •
Ѵндѣхъ бо҃ градѫща іс҃лѣ, и҆ тѣмъ разоумѣ-
хъ въ мнѣ хотѧщаа́го кр҃тн (!) ⷭ҇а и҆ оу҆боа́х ⷭ҇а •
15 6a Горы҆ ꙗане въꙁъи́граете ⷭ҇а ꙗ҆ко ѡ҃вни •
Разоумѣхомъ реуе радостъ хотѧщѫа́ бы҆-
тн на горѣ голꙋгоѳѣ и҆ въꙁрадоваховꙋ ⷭ҇а
ꙗ҆ко ѫ҆́[380] и҆ въсѧ горы҆ бл҃вншѫ ⷭ҇а •
6b Ѝ хлъмин ꙗ҆ко а҆гнѣцн ѡ҃вуиї •
20 Разоумѣхомъ реуе радостъ, и҆ вндѣхомъ
како ѿ҃ хлъма въꙁнесенїа́ нашего въсхо-
дитъ и҆ радостнѫ ꙗ҆ко а҆гната въскакаховꙋ҃ •
7a Ѿ҃ лица господнѣ подвиꙁа ⷭ҇а ꙁемлѣ •
Ѐгда на кр҃тѣ внсѣа́ше х҃с •
25 7b Ѿ҃ лица ба҃ їа҆ковлѣ •
Хба҃, їа҆ковъ бо҃ ѡ҃трокъ мои҆ ѥ҆гоже и҆ꙁбра҆ •
8a Ѻбращъшаа́го каменъ въ ѥ҆зера водиаа́ •
Тогда людемъ а҆кротома, гла҃ет же ребра х҃ва ·
каменъ бо реуе х҃с · и҆с тѣхъ бо и҆ꙁы҆де рѣка
30 потоплъшїа́ гнганꙋты҆ •

[378] ѧ е вписано в с.
[379] ѫ лигатура.
[380] Вм. тоѫ́ (δι᾽ αὐτοῦ).

8b Ѝ акротомъ въ и҆стоуннкы̀ водѣ́ны̀ѫ •
Ѝакротомъ глетѣ́ сѧ, є҆гоже нѣ́стъ како нн хоудѣ́ же сѣ́щн · нн бж҃твѣ́ бо҃ хв҃ѣ́ възмо҃жно прїкоснѫ́ти сѧ · ѡ҆тѫ́доу же и҆зы̀де и҆стоуннкъ животны̀и҆, прободеномъ бы̀вшнмъ спсовомъ ребромъ •
9a Не намъ гн҃ не намъ •
Тварн реуе, и҆ да намъ несъвръшенѫ ѻ҆ставншн таи҆нѫ •
9b Нѫ и҆менн твое҆моу даждъ славѫ •
Ѝяще бо съвръшншн таи҆нѫ а҆же прѣдложї и҆мѧ твое҆ славнмо бѫдетъ •
9c По мл҃тн твое҆и҆ и҆ и҆стннѣ твое҆и҆ •
Є҃гда помл҃оу҆е҆шн реуе ул҃вка въ и҆стннѫ •
10 Є҃да рекѫтъ ѫзы̀цн где є҆стъ бг҃ъ и҆хъ •
Ѝяще бо оу҆моу҆днтъ спсенне҆ наше хотѧтъ враѕн нашн бѣсо҆́ве порадовати сѧ намъ •
11a Бг҃ъ же нашъ на нб҃сн и҆ на ѕемлн •
Нб҃ѻ прѣстолъ и҆матъ и҆ ѕемлѧ по҆́ножне҆ ·
тѣмѣ҆же и҆сплънъ е҆́стъ нб҃ѻ и҆ ѕемлѣ славы̀ є҆го҆́ да постыдатѣ сѧ ѻ҆блъгаѫ́щен ны̀ •
11b Ѥ҆сѣ є҆лнко въсѣхотѣ сътворн •
Хотѣнне҆мъ бо є҆го въсѣ бы̀шѫ •
12a Ѝдолн ѫзы̀къ сребро и҆ ѕлато •
Ѝяко сълнтн и҆ кованн сѫще и҆ въсѫдоу поустошнн •
12b Дѣла рѫкъ ул҃вуъскъ •
Бг҃ъ же и҆стовъи҆ ѿ ул҃къ не бы̀стъ, нерѫкотворенъ бо҃ и҆ нескажемъ · лъже҆мененнтнї же бз҃н ул҃вкы̀ съставленн бы̀шѫ •

[381] тв лигатура.

13a Оу҆ста и҆мѧтъ и҆ не възъ҆гл҃ѧтъ •
Тако бо бездоушнаа҆ и҆ нечювестъвнаа҆ гл҃атї
могѫтъ · такожде же и҆ бѣсо̀ве и҆же замы҆-
слишѫ ꙗ҆ •
13b ’Очи и҆мѧтъ и҆ не видѧтъ •
’Имъ бо нѣстъ дѣи҆ства дх҃овна како могѫ-
тъ зрѣти ли разоумѣти •
14a ’Оу҆ши и҆мѧтъ и҆ не слы҆шѫтъ •
Недѣи҆стъвна бо̀ ꙗ҆ко нечювестъвна •
14b Ноздри и҆мѧтъ и҆ не ѡ҆бонѣѫ҆тъ •
Како бо бездоушенъ въ ѡ҆бъѫ҆ханиї бѫдетъ •
15a Рѫцѣ и҆мѧтъ и҆ не о҆сѧжѫтъ •
Како бо мрътъ҆въ рѫкѫ на дѣло двигнѫти може҃т •
15b Нозѣ и҆мѧтъ и҆ не пои҆дѫтъ •
Како бо недвижѫи҆ сѧ правъ ѥ҆стъ на хожденїе҆ •
15c Не възгласѧтъ грътанемъ свои҆мъ •
Ни дс҃ѣ бо̑ ни гласѣ прїчѧщаѫ҆т сѧ, ни и҆номъ
чювъствѣ •
16 Подобни и҆мъ да бѫдѫтъ творѧщеи҆ ѫ҆ •
Дш҃ѫ бо и҆ оу҆мъ и҆мѧще, ничимъ҆же хоуждъше
бездоушны҆и҆хъ сѫтъ дѣлаѫ҆щеи ѫ҆ · чювестъ-
вниѝ бо чл҃вци, и҆ нечювестъвны҆и҆мъ и҆ бездꙋ-
шны҆мъ кланѣѫ҆щеи҆ сѧ, како неподобни
и҆мъ сѫтъ · ’И въси надѣѫ҆щеи҆ сѧ на нѧ[382] •
17a Домъ їсраїлевъ оу҆пова на г҃а •
Людие҆ вѣръ҆нїї · іс҃лъ бо зрѧ г҃а сказае҆т сѧ, ти
бо̀ въ и҆стинѫ оу҆повашѫ на г҃а •
17b Помощникъ и҆ защитникъ и҆мъ ѥ҆стъ •
Вѣръ҆ны҆и҆мъ хрїстосъ •
18a Домъ а҆а҆ронъ оу҆пова на г҃а •

[382] ’И... нѧ – продължение на стих 16.

Ї҆ереѫ҆ г҃летъ, ти бо въ и҆стинѫ оу҆поваѫ҆тъ на г҃а •
18b Помощникъ и҆ ꙁащитникъ е҆моу е҆стъ •
Тоу нѫ паче въ и҆стинѫ сложьшни҆мъ[383] •
19a Боѫ҆щии҆ сѧ г҃а оу҆повашѫ на г҃а •
Въси с҃тиї, нескѫднѣ бо и҆ по и҆стинѣ ти оу҆-
поваѫ҆тъ на г҃а •
19b Помощникъ и҆ ꙁащитникъ и҆мъ ѥ҆стъ •
По и҆стинѣ с҃ты҆мъ всѣмъ помощникъ б҃ъ ѥ҆с •
20a Г҃ъ помѣнѫвъ ны҆ бл҃ви ны҆ •
Ч҃лвка помѣнѫ б҃ъ ꙗ҆ко съꙁдание҆ рѫкоу е҆-
го е҆стъ и҆ бл҃ви ї •
20b Бл҃вилъ ѥ҆стъ домъ ї҃слевъ •
Ц҃ркве г҃летъ прр҃оучъство •
20c Бл҃вилъ ѥ҆стъ домъ а҆а҆ронъ · Ї҆ереѫ҆ •
21a Бл҃вилъ ѥ҆стъ боѫ҆щѫѧ҆ сѧ г҃а •
Вѣрьны҆ѫ҆ и҆ въсѧ с҃ты҆ѫ҆ •
21b Малы҆ѫ҆ съ великы҆и҆ми •
Ѻ҆ оу҆богы҆ѫ҆ и҆ богаты҆ѫ҆, е҆лико боѫ҆ть сѧ г҃а · бла-
гословими сѫтъ коупно б҃мъ •
22 Да прїложитъ г҃ъ на вы҆, на вы҆ и҆ на с҃ны ваш҃ •
На боѫ҆щѫѧ҆ сѧ г҃а и҆ на родъ и҆хъ, родъ бо пра-
вы҆и҆хъ бл҃витъ сѧ •
23 Бл҃вени вы҆ г҃ви сътворьшоѡ҆моу н҃бо и҆ ꙁемлѧ •
С҃ты҆ѫ҆ мѣнитъ, е҆лико страхоу б҃иоу҆ по-
винѫшѫ сѧ · ти бо въ и҆стинѫ бл҃вени сѫ-
тъ богомъ •
24a Н҃бо н҃бси г҃ви •
Н҃бо и҆ сѫщѫѧ҆ въ немъ сїлы҆ слоужѫтъ г҃ви
ꙗ҆ко слоужебнии҆ д҃си •
24b Ꙁемлѧ же дастъ с҃номъ ч҃лвчъскы҆и҆мъ •

[383] Вм. слоужьшнимъ (в гръцкия текст обаче ἱερατευόντων).

1 ʾЯко да ѝ сама зємлѣ слоужѧщи ѻ̀бращет сѧ
бв҃н по ѡ̀разоу нб҃ноѡ̀моу ѝ да не лишаѥ̀-
т сѧ слоужⷦ́бы̀ •
25a Не мр҃твнї въсхвалѧтъ тѧ гн҃ •
5 ʾНбо҃ по оу̀мр҃твнѝ не могѫтъ мр҃твнї бл҃внти
бг҃а, ѡ̀бачє ѝстннⷦ́но гл҃етъ оу̀мр҃швеныѫ́ гр҃хо҃ •
25b Ни въсн нисходѧщнѝ въ а̀дъ •
ʾЄ́лнко неуѣстїа̀ ради въ а̀дъ послашѧ сѧ, сн въ-
сн лишншѧ сѧ славы̀ бн҃ѫ́ · вѣрⷦ́ннѝ бо҃ въсн
10 ѝ праведнї ѝ оу̀мерⷦ́ше жнвн сѫтъ ѝ славѫ́ т҃а •
26a Нѫ мы̀ жнвнї бл҃внмъ г҃а •
ʾЄ́лнко жнвѧщеѝ правдоѫ́ сѫт же с҃тн въсн •
26b ʾѺтъселн ѝ до вѣка •
Снрѣчъ, ѝ въ нинѣшннѝмъ вѣцѣ ѝ въ бѫ-
15 дѫщнѝмъ с҃тнї не прѣстаѫ́тъ славѧще г҃а •
·›› аллїлоуїа · хвала прїноснма х҃ви но- ※
·›› вы̀нмн людⷦ́мн спѣѫ́щнѝмн на вѣрѫ́ · ※
1 Възлюбнхъ ꙗко оу̀слы̀шнтъ гⷭ҇ъ гласъ мо-
ленїа̀ моѥ̀го҃ • рд҃ї •
20 Гласъ[384] снї а̀дамлъ, ѥ̀же ѥ̀стъ новъ (!) людн҃ї
мл҃тва къ бг҃оу •
2a ʾЯко прїклонн оу̀хо своѥ̀ къ мнѣ •
ʾЯще бо бн не прїклоннлъ оу̀шесе своѥ̀го ꙗко
мл҃тнвенъ како бн сп҃слъ ул҃вка •
25 2b ʾН въ дн҃н моѫ́ прїзовѫ́ ѝ •
Нде гласъ х҃въ ѿ̄ лнца а̀дамлѣ ѥ̀гда бѣ на кр҃т҃ •
3a ʾѺбасѫ́ ма болѣзнн смр҃тныѫ́ •
ʾНмнже поносн дн҃а̀волъ х҃вн ꙗкоже непщ҃-
ва оу̀мр҃твнтн ї •
30 3b Бѣды̀ а̀довы̀ ѡ̀брѣтѫ́ ма •

[384] Буквата **Г** е вписана в инициала **В** от ред 19.

Ꙁаклепы̀ бо а̀довы̀ ѡ̀бꙑдръжимъ бѣ а̀дамъ
свѧꙁанъ, донꙑдеже въниде х҃с •
3c Скръбъ и̇ болѣꙁнъ ѡ̀брѣтъ •
Иже подастъ а̀дамоу прѣслоушаниѥ̀, при-
шедꙑ же г҃ъ въсприѫ̀тъ и̇ •
4a ’Имѧ господне прїꙁовѫ •
Єгда бо̏ приꙁвахъ тъгда сп҃сенъ бы̀хъ рече ч҃лкъ •
4b ’О г҃и и̇ꙁбави д҃шѫ моѭ̀ •
’Оу̀жасенїа̀ слово̀, ры̀данїа̀ гласъ •
5a Мл҃тивъ г҃ъ и̇ праведенъ •
Сирѣчъ, мл҃тивъ г҃ъ да чꙑсо ради моудивѣ
дръжима грѣхомъ, рече а̀дамъ и̇ еу̀га •
5b ’И б҃ъ нашъ мїлоуѐтъ •
Сего ради б҃ъ нашъ милоуѫ̀ не прѣстаѐтъ •
6a Хранѧ младенꙑцѧ г҃ъ •
Младенꙑствоуѫ̀щѫѧ̀ люди г҃летъ, сїрѣчъ но-
вы̀ѭ̀ ѡ̀ нихже павелъ рече · ꙗ̀ко младенꙑцѧ
о̀ х҃ѣ млѣка вы̀ напои̇хъ •
6b Смѣрихꙑ сѧ и̇ спасе мѧ •
Прр҃чъство ѡ̀ а̀дамѣ, смѣривша бо сѧ ѐго прѣ-
стѫплениѐмъ сп҃се и̇ х҃с •
7a ’Обрати сѧ д҃ше моа̀ въ покои̇ твои̇ •
Въсприѫ̀тъ бо а̀дамъ раꙗ̀, нѫ и̇ н҃бо •
7b ’Ꙗко г҃ъ сътвори тебѣ • ⁘ добро[385]
Въсприѫ̀тъ а̀дама г҃ъ на бж҃тво •
8a ’Ꙗко и̇ꙁѧтъ д҃шѫ моѭ̀ ѿ смр҃ти •
Лютыѭ̀ смр҃ти грѣховныѭ̀ и̇ꙁбавивъ
господъ ч҃лвка •
8b ’Очи мои̇ ѿ слъꙁъ •
Никогдаже бо плачѧ и̇ ры̀даѭ̀ а̀дамъ прѣ-

[385] Знак ⁘ след сътвори, като изпуснатата дума ⁘ добро е добавена със синьо мастило.

ста, ѿнелнже паде прѣстѫпленнѣмъ до-
нꙗде прїшеⷣ гⷭъ въздвнже н҃ · н҃сплънъ радо-
стн вѣуны҃ •
8c ᾽Н ноⷤѣ мон҃ ѿ въсꙗповлъзновенїа҃ •
5 Ѻпаденїа҃ глетъ, н҃мꙗже поплъзнѫвъ паде сѧ
прѣстѫпленнѣмъ · нѫ въздвнгнѫв-ы҃ оу҃-
тверъднвъ ноⷤѣ его е҃алнѣмъ •
9 ᾽Оу҃гождѫ прѣдъ гⷭмъ въ странѣ жнвѫщнхъ •
Въ ран҃ проуе҃е сътворъ поунвати улⷡвка ⁘ ~
10 ·›› слава · аллїлу҃[386] · хвалнмъ бⷡа҃ жнва҃го, ска- ※
⁘ зае҃тꙗ сѧ а҃ллїлу҃а҃[387] · оу҃уенне҃ е҃же е҃стъ новы҃ людн҃ ※
1a Вѣровахъ тѣмꙗже н҃ възглахъ · рⷮ҃ ·
Прр҃къ реуе, вѣровахъ ѡ҃ нхже глахъ · ѡ҃ прше-
ствнн҃ бо бⷢжнї н҃ тан҃нахъ новахъ, н҃ ѡ҃ прн-
15 званні ѫзы҃къ •
1b ᾽Азъ же смѣрнхꙗ сѧ зѣло •
Въскръвѣ бо҃ прр҃къ зане ꙗ҃же провндѣ н҃ проре-
уе · не може тѣлесны҃ма о҃унма внднѣтн •
2 ᾽Азъ же рѣхъ въ оу҃жасѣ сво҃емъ вꙗсѣкъ улⷦкъ лъ҃ •
20 Въ оу҃жасѣ бо҃ бывъ прѣвелнкы҃ѫ тан҃ны҃, стра-[388]
хова҃ше сѧ · е҃да оу҃бо ꙗ҃ко улⷦвкъ лъжѫ бжⷣе҃ глалⷧ •
3 Уто въздамъ гⷭвн за всѣ ꙗ҃же въздастъ мнѣ •
᾽Ꙗ҃ко реуе вндꙗца мѧ тан҃ны҃ поставн, н҃де въ
конецъ бы҃шѫ мо҃а словеса зане помⷧлова улка •
25 4a Уауѫ (!) спⷭсенїа҃ прнмѫ •
Тан҃нѫ҃ глетъ, въ нен҃ ꙗ҃ко внно кръвъ ра-
ствареⷣ҃т сѧ а҃же дастъ на спⷭсенне҃ улⷦвкоу҃ •
4b ᾽Н н҃мѧ гⷭне прнзовѫ •
Прїзванн҃мъ бо҃ стго дха҃ хⷭвы҃ тан҃ны҃ прн-
30 е҃млатꙗ сѧ •

[386] лу҃ лигатура.
[387] лу҃ лигатура.
[388] тр лигатура.

5 Ѻбѣты̀ моѫ̀ г҃ви въздамъ прѣдъ всѣми людъми ѥго̀ · Съ гласъ прр҃оч҃ъ ѥстъ •
6 Чъстна прѣдъ гм҃дъ смр҃тъ прп҃дбныи̇хъ ѥго̀ •
Мѫченикъ и̇же по х҃ѣ себе прѣдашѫ, и̇ прочи-
и̇хъ всѣхъ ст҃ыи̇хъ чⷭтетⷭ бо сихъ смр҃тъ
по и̇стинѣ х҃с •
7a Ѿ г҃и а̇зъ рабъ твои̇ •
Чл҃вкъ въпиѥтъ си ры̇данїа̇ же слово ѥстъ •
7b Ѧзъ рабъ твои̇ и̇ с҃нъ рабы̇ твоѥѫ̀ •
Сирѣчъ, ꙗ̇ко раба присѣти а̇ не прѣзрї •
7c Растръза ѫ̇зы̇ моѫ̀ •
Ѧ̇мниже свѧза грѣхъ чл҃вкъ[389] растръза вѣра
кръщениѥ̇мъ •
8 Тебѣ пожрѫ жрътвѫ хвалⷭнѫ и̇ и̇мѧ г҃не прїзо[вѫ][390] •
Бескръвнѫѧ̀ жрътвѫ г҃летъ ѥ̇ѫ̀же сп҃съ сѧ
прїноситъ таи̇нѫѧ̀ •
9a Ѻбѣты̇ моѫ̀ г҃ви въздамъ •
Ѧ̇же вѣрⷭнїї на къждо д҃нъ съвръшаѫ̀тъ вы[нѫ][391] •
9b Прѣдъ всѣми людⷭми ѥго̀, 10 въ дворѣхъ до-
моу г҃ни посрѣдѣ тебе ѥрл҃ме •
Цр҃кве сказаѥтъ, дворъ бо ст҃ъ та ѥстъ · тоу
бо людемъ стоѫ̀щемъ слоужⷭбы̇ бы̇ва-
ѫ̀тъ · провъзглашаа̇хѫ же сѧ си ⁘ ~
·›› а̇ллїлоуїа̇ · хвала б҃на̇, ѥ̇ѫ̀же Сла- ※
·›› вѧтъ чл҃вци господа · рѕі ·
1a Хвалите г҃а въси ѫ̇зы̇ци •
Провъзглашаѥтъ прр҃окъ ѫ̇зы̇чъскоѥ̇ ѻбра-
щениѥ̇ и̇ славословиѥ̇ •
1b Похвалите и̇ въси людиѥ̇ •
Сирѣчъ, ꙗ̇ко въси прїложеи̇ сѧ[392] къ вѣрѣ,

[389] Буквата ъ е поправена на а.
[390] Надписаните букви са поставени една над друга.
[391] Надписаните букви са поставени една над друга.
[392] Вм. прїложьшеи̇ сѧ (οἱ προστεθέντες).

хвалѧ (!) прїносѧще б҃ви не прѣстаѫтъ •
2a ’Ꙗко оутвръди сѧ мл҃тъ его на насъ •
Колꙑма[394] бо оутвръди б҃ъ мл҃тъ своѫ на чл҃вцѣ ·
елꙑма и на землѧ его ради прїде да и сп҃сетꙑ •
2b ’А истина г҃нѣ прѣбываетъ въ вѣкы •
’Ѧже бо сътвори истинѫ на чл҃вцѣ сп҃с-ы, разо̀-
рити сѧ не можетъ нѫ прѣбываетъ въ вѣ҃к ⁘ ~
·›› аллїлоуїа · хвалѫ б҃нѫ г҃летъ · спѣхъ ※
⁘ и побѣдѫ о х҃ѣ спѣѫщиихъ · [395] ※
1a Исповѣдаите сѧ г҃ви ꙗко бл҃гъ •
Сирѣчъ[396], толицѣ бл҃гостыни прѣдꙑлежѧщи
исповѣдаите сѧ бе-страха грѣшниї
1b Ѣко[397] въ вѣкъ мл҃тъ его̀ •
Неизреченꙑна бо и неислѣдована и прѣбы-
ваѫщи въ вѣкъ вѣка мл҃тъ г҃нѣ •
2a Да речетъ нинѣ домъ їс҃левъ ꙗко бл҃гъ •
Цр҃кви рече да поетъ мл҃тынѧ б҃жиѫ •
2b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ ѥго̀ •
Мл҃тъ бо б҃жїа ѡскѫдѣти не можетъ, зане
и зде мїлоуетъ и въ вѣкъ бѫдѫщии •
3a Да речетъ нинѣ домъ аарон ꙗко бл҃гъ •
На с҃щениѥ избираемии цр҃квы даѫтъ[398]
бл҃гостынѧ б҃жиѫ •
3b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ ѥго · помл҃оуи ме[399] •
’Ꙗко вѣченъ бо сыи вѣчнѣ мл҃оуетъ •
4a Да рекѫтъ нинѣ въси боѫщиї сѧ г҃а ꙗко бл҃гъ •
Праведнии и елико въ истинѫ работаѫтъ
б҃ви, бл҃гое б҃жие да исповѣдѧтъ г҃ви •
4b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ его •
Въ вѣкъ бо прѣбываетъ и не оскѫдѣетъ •

[393] На долното поле следи от номера на тетрадата л҃е.
[394] Вм. толꙑма (τοσοῦτον).
[395] Номерът на псалма (117) липсва.
[396] с е вписано под средната хаста на заглавното Н.
[397] Заради инициала от ред 10 ѣ е изписана над реда.
[398] Хаплография: да исповѣдаѫтъ (ἐχαγγειλάτωσαν).
[399] Изразът помл҃оуи ме е написан с друг почерк с черно мастило.

5a Ѿ печали прїзвахъ г҃а •
Вѣрⷭ҇нии̓ людие̓ и̓же ѿ ѫ̓зы̓къ бѣа̓хѫ бо въ пе-
чали мнозѣ работаѫ̓ще бѣсомъ и̓доло-
слоужениѥ̓мъ •
5b ’Н оу̓слы̓ша мѧ въ пространⷭ҇ствѣ •
Распространѣвши бо̀ вѣрѣ ч҃лкъ въ покои̓ бы̓стⷭ҇ •
6 Г҃ъ мнѣ помощникъ и̓ не оу̓боѫ̓ сѧ что сътво-
ритъ мⷭ҇нѣ чловѣкъ •
Людемъ ѫ̓зы̓чъскы̓и̓мъ, ѿнели вѣроѫ̓ зна-
менашѫ сѧ к томоу не боѫ̓тⷭ҇ сѧ шѧтанна̓
е̓лⷭ҇линⷭ҇скы̓и̓хъ ч҃лвкъ •
7 Г҃ъ мнѣ помощникъ и̓ а̓зъ възрѫ на вра-
гъі̓ моѫ̓ •
Сп҃сенъ бо ч҃лвкъ, к томоу бѣсо̀въ не мѣни-
тъ, нѫ сѫтъ мрⷭ҇ъсци (!) •
8 Добро е̓стъ надѣа̓ти сѧ на г҃а, нежели надѣ-
а̓ти сѧ на ч҃лка •
Доброе̓ же надѣа̓ти сѧ на б҃а · ч҃лвкъ бо ч҃лвка
м҃ловати не можетъ, а̓ще же и̓ м҃лоуе̓тъ
въ врѣмѧ пом҃лоуе̓тъ •
9 Добро е̓стъ оу̓повати на г҃а, неже оу̓повати
на кнѧзѧ •
Оу̓пованиѥ̓ бо е̓же на г҃а безⷭ҇ боа̓зни ѥ̓стъ, па-
че неже надѣа̓ти сѧ на кнѧзѧ вѣка сего̀ ·
врѣменⷭ҇ни бо̀ сѫтъ •
10 Въси ѫ̓зы̓ци ѡ̓бидѫ мѧ и̓ и̓менемъ гн҃емъ
противлѣа̓хⷭ҇ сѧ и̓мъ •
’Н бѣсо̓ве и̓ жидове ѡ̓бъи̓дошѫ х҃а, мнѣшѫ
бо и̓ проста ч҃лвка сѫща •
11b ’Н и̓менемъ гн҃емъ противлѣа̓х сѧ и̓мъ[400] •

[400] Липсва стих 11a.

Въздастъ бо и҆мъ по дѣломъ и҆мъ и҆ бы҆шѫ
ни въ чтоже •
12a ’Обидѫ мѧ ꙗ҆ко пчелы҆ с҆ѫтъ[401] •
Въкоупѣ въси прїсташѫ и҆мъ, въпиѫ҆ще ·
въз҄ми въз҄ми распъни и҆ •
12b ’Н разгорѣшѫ сѧ ꙗ҆ко ѡ҆гнъ въ тръни •
’Ꙗкоже е҆гда ѡ҆брѧщетъ ѡ҆гнъ тръние҆ соухо̀
скоро е҆ попалитъ · тако жидове гнѣвомъ
и҆ ꙗ҆ростиѫ҆ въз҄горѣшѫ сѧ на х҃а оу҆гасошѫ
же такожде •
12c ’Н и҆менемъ гн҃емъ противлѣа҆х҄ сѧ и҆мъ •
Потрѣби бо ѫ҆ ѿ книгъ живы҆и҆хъ •
13a Въздриновенъ прѣклонихъ сѧ пасти •
Ѿринѫшѫ и҆бо и҆ ꙗ҆ко поврѣщї, да не стои҆тъ ·
не хотѣа҆хѫ бо и҆ да би живъ бы҆лъ •
13b ’Н г҃ъ прїѫ҆т мѧ[402] ·
Бж҃тво, живѫщее҆ въ чл҃вцѣ, не о҆слаблѣа҆ше
пасти сѧ чл҃вкоу нѫ бѣ непороченъ •
14a Крѣпостъ моа҆ и҆ пѣние҆ мое҆ г҃ъ •
Сего ради въспрїѫ҆тъ чл҃ка б҃ъ, на всѣчъскаа҆
крѣп҄ка сътворивъ е҆го̀ •
14b ’Н бы҆стъ мнѣ въ сп҃сение҆ ~• Б҃ъ чл҃вкоу •
15a Гласъ радости сп҃сенїа҆ въ селѣхъ праведни҃ •
Гл҃етъ оу҆бо тѣлеса ст҃ы҆и҆хъ, гл҃ет же и҆ цр҃кви ·
ꙗ҆ко въ тѣхъ непрѣста҆н҄но поѫ҆ще вѣр҄нїї ·
радощами не прѣстаѫ҆тъ прїѡ҆брѣтаѫ҆ще
свое҆ сп҃сение҆ •
15b Десница г҃нѣ сътвори силѫ •
’Єгда а҆да и҆спровръже •
16a Десница г҃нѣ възнесе мѧ •

[401] Друга ръка е поправила ѫ на ъ.
[402] Друга ръка е поправила ѧ на ъ.

[Є]гда чл҃вка на нб҃са възнесе •
16b Десница г҃нѣ сътвори силѫ •
Основа ѡ҆бѣтованиѥ на земли •
17a Не оу҆мрѫ нѫ живъ бѫдѫ •
Смр҃тъ ѥ҆моу к томоу не оу҆долѣѥ҆тъ ꙗ҆коже ре҃ апл҃ •
17b Ѩ҆сповѣмъ дѣла г҃нѣ •
Ѩ҆сповѣдаѭ и҆ оу҆чѧ таи҆ны҆ чл҃ка нб҃наа҆го на
земли чл҃вкомъ •
18a Показаѭ наказа мѧ г҃ъ •
О мѫцѣ ѹбо҆ гл҃етъ, ѥ҆лико бо длъженъ бѣ г҃ъ
пострадати пострада, да ѿ стр҃ти и҆ тлѣнїа҆ свободитъ чл҃ка •
18b Ѩ҆ смр҃ти не прѣдастъ мене •
Не оу҆доблѣ бо҆ смр҃тъ · бѣ бо животъ ѿ живот҃ •
19a Ѿвръзѣте мънѣ врата правды҆ •
Ѥ҆ѹ҆аггл҃каа҆ оу҆ченїа҆ и҆мниже вънидѫ чл҃ци
и҆ спасо҆шѫ сѧ •
19b Въшедъ въ нѣ и҆сповѣмъ сѧ г҃ви •
Въшедъше бо ѫзы҆ци въ врата вѣръна҆ и҆спо-
вѣдашѫ сѧ и҆ спасошѫ сѧ •
20 Сї врата г҃нѣ праведнїї вънидѫтъ въ нѣ •
Сї, каꙗ҆, х҃с · тъ҆ бо рече, мноѫ а҆ще кто вънидетъ сп҃сетъ сѧ · вънидетъ и҆ и҆зы҆детъ и҆ пажитъ ѡ҆брѧщетъ, и҆ такы҆и҆[403] никтоже не
прїдетъ къ о҆ц҃оу тъчиѫ мноѫ •
21a Исповѣмъ сѧ тебѣ ꙗ҆ко оу҆слы҆ша мѧ •
Сп҃съ сѧ чл҃вкъ и҆сповѣдавъ сѧ славенъ бы҃ •
21b Ѩ҆ бы҆стъ мънѣ въ сп҃сениѥ •
Чл҃вкоу х҃с, бы҆стъ въ сп҃сениѥ, и҆збавивъ
и҆ ѿ лъсти и҆долъскы҆ѫ •

[403] Вм. пакы (πάλιν).

22 Каменъ є҆гоже невр҃ѣдоу̀ сътворишѧ зижда-
шіе҆̀ съ бы́стъ въ главѫ ѹ҆̀глоу̀ •
Х҃а жидове ꙗ҆ко нехѫдо-зн-дарн · каменъ бо҆̀
ѡ҆бр҃ѣт҃ше въсеѫ̀ тварн уестнѣ́ишъ, ꙗ҆ко
нехѫдозн ѿвръгѫ · въсѣкъ бо ѫ̀глъ тврѣдъ
є҆́стъ храмоу̀ и҆̀ лѣпота · тако и҆̀ х҃с̀ въсѣкоі҆̀
снлѣ глава лежитъ; ѡ҆̀ деснѫ̀ бо сѣдитъ х҃с̀,
г҃лѧ же плътнѫ̀, є҆же є҆́стъ каменъ ѿ҆̀ и҆скоу̀ш҃нїа҆̀ •
23 ѻ҃ г҃а бы́стъ сїі, и҆̀ є҆́стъ днвна въ о҆́ноу̀ ѡ҃ наше҆оу̀ •
Сїі, каꙗ҆̀ · плътъ х҃ва є҆же създа ѿ҆̀ марнѫ̀, сїі бо
днвна є҆́стъ на н҃бсехъ и҆̀ на земли ꙗ҆ко бн҃-
а҆̀ таїна •
24a Сѫ҃ дн҃ъ и҆̀же сътвори г҃ъ •
Сѫ҃, кы́и҆̀ · въ н҃же въскр҃се г҃ъ, въ тъ бо ѡ҆бно-
вн а҆́дама · сѫ҃ оу҆́бо҃ дн҃ъ ꙗ҆ко славенъ, ꙗ҆ко
велнї · ꙗ҆ко днвенъ ѿ҆̀ въсеѫ̀ тварн, и҆̀ не-
бесны́и҆̀хъ и҆̀ земны́и҆̀хъ •
24b Въздра҆́у҆нм[404] сѧ и҆̀ възвеселнм҃ сѧ въ нъ •
Въ тъ бо҃ подоба҆е́тъ веселнти сѧ, и҆̀ нб҃ны́-
и҆̀мъ и҆̀ земны́и҆̀мъ ꙗ҆ко въ тѫ҃ свободъ
бы́стъ ѿ҆̀ злъ всѣка тварь •
25a ѻ҃ г҃н спс҃н же · Дївленїа҆̀ и҆̀ прїзванїа҆̀ слово҆̀ •
25b ѻ҃ г҃н поспѣшї же •
Ююдесе гласъ, и҆̀ дѣ́ства ул҃ва и҆̀ ююдесе бы́-
в҃ша и҆̀ тъщѧ сѧ поспѣшнти •
26a Бл҃вен҃ъ грады́и҆̀ въ и҆́мѧ господне •
О прїшествнї г҃нн прр҃къ пр҃ѣздра҆ въпїа҆ш҃ •
26b Бл҃вн҃хомъ вы́ и҆̀з домоу̀ г҃нѣ •
Ко҆е́го домоу̀, въ н҃же въселн сѧ въ ны́ бъ҃ сло-
во, ꙗ҆ко въсхотѣ и҆̀ ꙗ҆коже и҆̀зволн, тожѫ̀ же

[404] ау лигатура.

бл҃венъ бы̑стъ родъ чл҃вчъскы̑и̑ •
27a Б҃ъ г҃ъ ꙗ̑ви сѧ намъ •
Рожд҃еи̑ сѧ ѿ д҃вы̑ б҃ъ, тъ҃ въсїа намъ блг҃тъ своⷭ҇ •
27b Съставите праздникъ въ ѻ̑сѣнѣѫ̑щии̑хъ
27c до рогъ ѡ̑лтаревны̑и̑хъ •
Сїрѣчъ, праздникъ радости сїѫ̑ прѣдадите
потомъ бѫдѫщии̑мъ родомъ · ѡ̑сѣни-
ти бо г҃лет сѧ расти и̑ бы̑вати е̑же е̑стъ ражд҃а-
е̑мы̑и̑мъ на родъ и̑ родъ и̑ родъ · до краꙗ̑ ложе-
нїї, сїрѣчъ до конⷭ҇ца силы̑, рогъ бо҃ е̑стъ вла-
стъ и̑ крѣпостъ[405] •
28a Б҃ъ мои̑ ѥ̑си ты̑ и̑сповѣмⷭ҇ сѧ тебѣ •
Гласъ сп҃сны̑и̑хъ людиї •
28b Б҃ъ мои̑ ѥ̑си ты̑ и̑ възнесѫ тѧ •
Величѧтъ бо сп҃снїї людие̑ прїсно б҃а •
28c ʼИсповѣм сѧ тебѣ ꙗ̑ко оу̑слы̑ша мѧ •
ʼИсповѣдаѫ̑тⷭ҇ бо сѧ сп҃снии̑ непрѣстанⷭ҇но б҃ви •
28d ʼИ бы̑стъ мнѣ въ сп҃сениѥ̑ •
Чл҃вкъ рече ꙗко свободилⷭ҇ мѧ е̑си работы̑ де-
монⷭ҇скы̑ѩ̑ •
29a ʼИсповѣдаи̑те сѧ г҃ви ꙗ̑ко бл҃гъ •
ʼИсⷭ҇плънⷭ҇ше сѧ бл҃гости б҃иѫ̑ сп҃снїї и̑ (!) и̑спо-
вѣдаѫ̑т сѧ дръзаѫ̑ще •
29b ʼЯко въ вѣкъ мл҃тъ ѥ̑го •
ʼИ зде бо и̑ въ бѫдѫщии̑мъ вѣцѣ, прѣбы̑ва-
·›› е̑тъ мл҃тъ б҃иа̑ ⁘ слава · ка҃ · н҃і · ※
·›› а̑ллїлоуїа̑ · ꙗ̑влѣе̑тъ прр҃чъство пѣ҃ агг- ※
·›› лⷭ҇скѫѧ̑ данѫѧ̑ въ чл҃вцѣхъ послѣдоуѫ̑ще- ※
·›› е̑ бо прр҃чъство, оу̑правлениѥ̑ е̑теро ꙗ̑влѣе̑тⷭ҇ ※
·›› въсѣмъ хотѧщии̑мъ на б҃иѥ̑ жити свѣто- ※
⁘ ꙗ̑вление̑ • ※

[405] Сїрѣчъ … родъ и̑ родъ тълкуванието е към стих 27b; до краꙗ̑ … крѣпостъ тълкуванието е към стих 27c.

1a Бл҃жени непорочнїи въ пѫтъ •
Видиши ли како бл҃житъ д҃хъ с҃тыи по пѫти
непорочномоу ходѧщѧѧ · сїрѣчъ ихъже пѫ-
тъ непороченъ бы́стъ •
1b Ходѧщеи въ законѣ господни •
Иже исправлѣѭтъ законъ книгъ б҃ниихъ •
2a Бл҃жени испытаѭщеи свѣдѣнїа его •
Пооученнѥмъ книжныимъ, свѣдѣниѥ бо҃
б҃ие книгы сѫтъ •
2b Въсѣмъ срⷣцемъ възъищѫтъ его̀ •
Оупражнѣѭщеи бо сѧ тъщаниѥмъ б҃иамї
книгами, ти въсѣмъ срⷣцемъ ищѫтъ б҃а •
3 Недѣлаѭщеи бо҃ беззаконїа въ пѫтехъ его хⷣошѫ •
Ѻ жидохъ слово, ꙗко оуклонишѫ сѧ ѿ закон҃ •
4 Ты заповѣда заповѣди твоѭ съхранитї ѭ зѣ҃ло •
Єлико закономъ заповѣда сѧ рече · сиѭ
хранити подобаетъ чловѣкоу •
5a Єда исправили сѧ бѫ пѫтие мои •
Поищѫ рече вѣрьныи ч҃лкъ правѣмъ бы-
ти пѫтемъ моимъ да тако исправѧ сѧ •
5b Съхранити ѡправданїа твоа •
Аще бо пѫти твоѭ исправитъ кто оудо-
бъ съхранитъ пѫти б҃жиѭ •
6 Тогда не постиждѫ сѧ егда прїзрѫ на въ-
сѧ заповѣди твоѭ •
Въ д҃нъ бо весъ[407] не боит сѧ стоуда иже за-
повѣди б҃иѭ исправитъ •
7a Исповѣмь сѧ тебѣ въ правости срⷣца •
Ꙗкоже петръ прї ѿвръженнї въсѣмъ
срⷣцемъ исповѣда сѧ, тако достоитъ

[406] Номерът на псалма (118) е пропуснат, но в горното поле със синьо мастило е изписан номерът на предходния псалм рз҃і.
[407] Вм. онъ (ἐκείνῃ).

и҆ правомоу чл҃вкоу и҆сповѣдати сѧ бв҃и •
7b Въ҆негда наоу҆чити ми сѧ сѫ҆бамъ пра-
вꙑ҆ды҆ твое҆ѫ҆ •
Е҆гда бо и҆справитъ чл҃къ сѫдꙑ҆ бж҃иѫ҆, тъ-
гда съвръшенъ ѡ҆брѧщет сѧ •
8 О҆правданїа҆ твоа҆ съхранѧ не о҆стави ме-
не до ꙁѣла •
Сїрѣчъ, сего ради съхранихъ ꙗ҆же ꙁаповѣда
да не ѡ҆ставленъ бѫдѫ до конꙑ҆ца •
9a О҆ чесомъ и҆справитъ ю҆ны҆и҆ пѫтъ свои҆ •
О҆ чесо̀мъ и҆справѧтъ и҆ когда новиї людї-
е҆ пѫти бж҃иѫ҆ вѣсто ꙗ҆ко прїшествие҆мъ х҃а б҃а •
9b Въ҆негда съхранити словеса твоа҆ •
Е҆гда рече оу҆слы҆шѫтъ проповѣдъ еу҆а̀ггꙑ҆елꙑ҆скѫ-
ѧ҆ и҆ съхранѧтъ •
10 Въ҆сѣмъ срⷣцемъ мои҆мъ въꙁъи҆скахъ
тебе не ѿрини мене ѿ ꙁаповѣдеи҆ твоиⷯ •
Вѣроѫ҆ рече ѿ срⷣца въꙁъи҆скахъ тебе, а҆ не исꙑ-
полоу · тѣмꙑ҆же не ѿрини мене ꙗ҆ко непо-
трѣбна •
11 Въ срⷣци мое҆мъ съкры҆хъ словеса твоа҆ да
не съгрѣшѫ тебѣ •
Сїрѣчъ, не ѿстѫпишѫ словеса твоа҆ ѿ срⷣца
мое҆го, боѫ҆ сѧ е҆да и҆ не хотѧ съгрѣшѫ •
12 Блⷭ҇венъ ѥ҆си г҃и наоу҆чи мѧ ѡ҆правꙑ҆дани-
е҆мъ твои҆мъ •
Ꙗ҆ко блⷭ҇венъ, ꙗ҆ко бл҃гъ ꙗ҆ко млⷭ҇тивенъ · въ-
схощи наоу҆чити мѧ ѡ҆правдание҆мъ
твои҆мъ · на б҃иѫ҆ подвиꙁаи҆ сѧ млⷭ҇тъ •
13 О҆у҆стнама мои҆ма и҆сповѣдахъ въсѧ

сѫдъ҆бы̀ оу҆стъ твои̑хъ •
Оу҆ченнѥ̑мъ с҃тхъ книгъ и̑справивъ ѻ̀бо-
е̑ чловѣкъ •
14 Въ пѫти свѣдѣнїи̑ твои̑хъ насладихъ҆ сѧ ꙗ̑-
ко ѡ̀ въсѣкомъ богатъствѣ •
Ни богатъство бо̑ много ни и̑манне̑ тако
сладъ҆ко вѣръ҆ны̑и̑мъ, ꙗ̑ко пооу҆ченнѥ̑ б҃ни̑-
хъ книгъ, и̑ на б҃не̑ богатъство тогда паче •
15 Въ ꙁаповѣдехъ твои̑хъ поглоумѧ сѧ и̑ ра-
ꙁоумѣѭ̑ пѫти твоѭ̑ •
Ꙗ̑ко бо̑ чл҃вкъ печалъ начнетъ и̑мѣти ѡ̀ ꙁапо-
вѣдехъ б҃ни̑хъ, тогда въꙁлюбитъ пѫти
б҃нѭ̑ и̑ и̑щетъ и̑хъ вы̑нѫ •
16 Въ ѡ̀правданнї (!) твои̑хъ пооу҆чѧ сѧ не ꙁабѫ-
дѫ словесъ твои̑хъ •
Е̑гда бо кто[408] тъщанне̑мъ, ѻ̀правданїа̀ бо б҃и-
а̀ ст҃ы̑ѭ̑ книгы̀ · сїрѣчъ, ꙗ̑ко таковы̑и̑ к то-
моу не ꙁабѫдетъ словесъ б҃жнї •
17 Въꙁдаждъ рабоу твое̑моу живи мѧ и̑ съ-
хранѧ словеса твоа̀ •
Е̑гда бо̑ на въꙁданнѥ̑ б҃не̑ въꙁирае̑тъ чл҃вкъ
бъдръно хранитъ словеса б҃на̀ •
18a Ѿкры̑и̑ ѻ̀чи мои̑ •
Сїрѣчъ разъ҆връꙁи ї и̑ просвѣти и̑ тѣлеснѣ-
и̑ и̑ д҃шевнѣи̑ да разоумѣѭ̑ волѧ твоѭ̑ г҃и •
18b Н̑ разоумѣѭ̑ чюдеса ѿ ꙁакона твое̑го̀ •
Когда бо оу҆ꙁїрае̑тъ чюдеса б҃на̀ чл҃къ, е̑гда
ѿ пооу҆ченїа̀ ꙁаконъ҆наа̀го ѻ̀чи ср҃чнѣи̑
ѻ̀чищъ чисто ꙁрѣти можетъ •
19a Прїшлецъ ѥ̑смъ а̀ꙁъ на ꙁемли̑ •

[408] В превода е пропуснат глаголът ἐρευνᾷ ‘испытаеть’.

Понеже прѣставленїа чаемъ •
19b Не съкрыи ѿ мене заповѣдеи твоихъ •
Рече ꙗко на земли сѫща нѫ не съкры ѿ мене
таины твоего прїшествїа •
20 Възлюби д҃ша моа въжделѣти сѫдъбъ тво-
ихъ на всѣко врѣмѧ •
Вѣрны ч҃лкъ, въ всемъ житнї своемъ възлю-
блѣетъ и възъискаетъ словесъ б҃нї · сѫдбы
бо б҃нѫ словеса его и повелѣнїа его̀ •
21a Запрѣтилъ ѥси гръдыимъ •
Възненавидѣвъ бо ѿвръжъ и оупразни •
21b Проклѧти оукланѣѫщеи сѧ ѿ заповѣдеи
твоихъ •
Єлико закона б҃на ѿметаѫтъ сѧ и заповѣди
его, ти проклѧти сѫтъ въ истинѫ •
22a Ѿими ѿ мене поносъ и оуничижениѥ •
Зде слово сказаетъ ѡ х҃ѣ ꙗко жидове поно-
шаахѫ емоу и оуничижаахѫ и прїсно •
22b Ꙗко свѣдѣнии твоихъ възыскахъ •
Гл҃аше бо х҃с, ꙗко ѡ себѣ ничьсоже творѧ аще не
виждѫ оц҃а творѧща · такожде и подоба-
етъ творити всѣмъ вѣрьныимъ •
23a Нбо сѣдѫ кнѧзи на мѧ г҃лаахѫ •
Кнѧзи жидовьстии съходѧщеи сѧ прїсно
на х҃а съвѣщаваахѫ •
23b Рабъ же твои глоумлѣаше сѧ въ ѡправда-
нииихъ твоихъ •
Они оубо ѡклеветаваахѫ азъ же рече г҃ъ пе-
чаах сѧ ѡ оправданнї ч҃лвчи •
24a Нбо свѣдѣнїа твоа[409] пооучениѥ мое сѫтъ •

[409] тв лигатура.

Сѫщаа҆го на б҃на҆ (!) ч҃лвка книгы҆ ѿ ѫ҆зы҆ка не
ѿстѫпаѫ҆тъ · свѣдѣниѥ҆ бо б҃ие҆ с҃ты҆ѫ҆ кнїгы сѫ҃т •
24b ’Н съвѣти мои҆ ѡ҆правданїа҆ твоа҆ •
Съвѣщавъ бо҃ съ ѻ҆ц҃мъ сънидe на възъи҆ска-
ниѥ҆ ч҃лвче •
25a Прїлъпе ꙁемли д҃ша моа҆ •
Сънитие҆ г҃летъ, е҆же сътвори на ꙁемли ч҃лка ра҃дї •
25b Живи мѧ по словеси твое҆моу •
’Ꙗкоже бо съвѣща б҃ъ тако и҆ живи ч҃лвка •
26 Пѫти моѫ҆ и҆сповѣдахъ и҆ оу҆слы҆ша мѧ, на-
оу҆чи мѧ ѡ҆правдание҆мъ твои҆мъ •
Прр҃окъ нїнѣ въпие҆тъ провъꙁ҆глашъ прїше-
ствиѥ҆ х҃а б҃а •
27a Пѫтъ ѡ҆правданнї твои҆хъ наоу҆чи мѧ •
’Н съ҃ гласъ прр҃очъ ѥ҆стъ •
27b ’Н поглоумѧ сѧ въ чюдесехъ твои҆хъ •
Попекѫ сѧ рече къгда въ конецъ прїдѫт҆
чюдеса твоа҆ ꙗ҆же съвѣща ѡ҆ ч҃лвцѣ •
28a Въꙁдрѣма д҃ша моа҆ ѿ оу҆ны҆нїа҆ •
Петръ и҆ сѫщеи҆ съ нимъ печалиѫ҆ ѡ҆тѧготѣ-
вше въ часъ прѣданиа҆ •
28b ’Оу҆твръди мѧ въ словесехъ твои҆хъ •
Прр҃окъ рече, и҆ꙁвѣсти словеса моа҆ ꙗ҆же провъ-
ꙁъгласихъ •
29a Пѫтъ неправды҆ ѿстави ѿ мене •
Вѣр҆ны҆и҆ ч҃лвкъ м҃литъ б҃а да би не попоу-
стилъ лѫкавномоу ꙁапинати е҆моу •
29b ’Н ꙁакономъ твои҆мъ пом҃лоуи҆ мѧ •
’Ннако бо҃ нѣстъ како сп҃сти сѧ, а҆ще не пооу҆-
чениѥ҆мъ ꙁакон҆ны҆и҆мъ •

30a Пѫтъ истинныи изволихъ •
Єлико бо истинѫ любѧтъ и хранѧтъ бл҃женї •
30b Сѫдъбъ твоихъ не забыхъ •
Прїлипаѫи бз҃ѣ на сѫдьбы его вынѫ възїраⷮ •
31 Прїлѣпихь сѧ свѣдѣннї (!) твоихъ г҃и не посрами мене •
Оученнї бо книжьнѣмъ прїлѣплѣѫи сѧ не постыдить сѧ •
32 Пѫтъ заповѣдеи твоихъ текохъ егда рашири срⷣце мое •
Єгда бо срⷣце въ ѡслабѣ естъ ꙗко въ ширїнѣ тогда чл҃вкъ бесь потъченїа ходитъ по пѫтї божиоу •
33a Законъ положи мнѣ г҃и пѫтъ ѡправьдании твоихъ •
Наоучи мѧ рече пѫтемъ твоимъ ходити, на бн҃ѫ подвизаѫи сѧ гл҃етъ •
33b Ѝ възыщѫ его вынѫ •
Вѣсто бо ꙗко егда навычетъ вѣрьны чл҃къ пѫти г҃ню бесь печали бѫдетъ •
34a Въразоуми мѧ и испытаѫ законъ твои •
Аще бо навычѧ испытати не прѣстанѫ •
34b Ѝ съхранѧ и въсѣмъ срⷣцемъ моимъ •
Вѣсто бо ꙗко навыкшеи испытано и хранѧⷮ •
35 Настави мѧ на стъзѫ заповѣдеи твоихъ ꙗко тои въсхотѣхъ •
Сїрѣчъ, наведи мѧ на пѫтъ истинныи ꙗко хотѣниѥ мое ѥстъ на нъ да съхранѧ заповѣди твоѫ •
36 Прїклони срⷣце мое въ свѣдѣнїа твоа а не

въ лнхоимⷭ́ство •
Лоукѹе оу҃ѹенниѥ бнѥ́ паче богатъства многа •
37a Ѿврати о҃чи мои̯ да не виднтѣ соу҃е́ты̑ •
Бнн̄ бо е҃стъ даръ и̯же ненавидѣти соу҃е́ты̑
мнрⷭ́скы̑ѭ • 5
37b Въ пѫти твое́мъ живи ма •
Жизнъ бо е҃стъ вѣчнаа̑ пѫтъ бнн̄, и̯ въсн хо-
дѧщеи̯ по немоу҃ живи бѫдѫтъ въ вѣкъ •
38 Поставн рабоу҃ твое́моу҃ слово твое́ въ стра-
хъ твои̯ • 10
Похваленъ бо ѿ ба̄ божи̯ ѥ҃го и̯ въ словесе-
хъ ѥ҃го прѣбы̑ваѭщи̯ •
39a Ѿнми поношенниѥ мое́ е҃же непщевахъ •
Боа̑ше бо ѧ прр̑къ дв̄дъ ѡ҃ прѣлюбодѣа̑нїи̯-
и̯ оу҃бнйствѣ е҃да како ѡ҃сѫжденъ бѫдетъ • 15
39b Ꙗко повелѣнїа̑ твоа̑ бл̄га •
Вѣдѣа̑ше бо ꙗ̑ко сѫдъ бжнї неѡ҃бненъ е҃ •
40a Се въжделѣхъ заповѣдеи̯ твои̯хъ •
Сего ради рече въсѣмъ ср҃цемъ покаа̑нїѹ҃
прїстѫпнхъ желаѭ҃ скон̾чатн заповѣдї твоѭ҃[410] • 20
40b Правдоѭ҃ твоеѭ҃ живи ма •
Ꙗко праведенъ бо ѡ҃правдалъ е҃сн мое́ пока-
а̑нне́ и̯ сего ради ѡ҃жнхъ •
41a И прїидн на ма мл̑тъ твоа̑ гн̄ •
Оу҃тѣшъ бо ся помл̄ова ма ꙗ̑ко бъ̄ • 25
41b Спс̄енне́ твое́ по словесн твое́моу҃ •
᾽Обѣща бо жизнъ и̯ спс̄енниѥ всѣмъ божи̯-
шнмⷭ́ ся и̯мене твое́го̀ •
42a ᾽Н ѿвѣщаѭ҃ поносѧщнмъ мнѣ слово •
Врагомъ моимъ протнвѫпоставла сло- 30

[410] тв лигатура.

веса твоа̀ ѥ̀гда хотѧтъ поносити о҃ бг҃ѣ
рече вѣрен҃ъ уловѣкъ •
42b ᾽Ижко оу̯пова́хъ на словеса твоа̀ •
Словеса бо бж҃на̀ оу̯пованиѥ̀ ѝ жизнъ сѧтъ •
43a ᾽И не ѿѝми ѿ оу̯стъ моѝхъ словесе ѝстин҃на
до зѣла •
᾽Ѥлико бо страхомъ бг҃ѣ́мъ водими сѧтъ, тъ-
щѧт сѧ прїсно ѝстинѫ гл҃ати ѝ ѡу̯читити
сѧ ѿ лъжѧ · велико бо ѡ̀скврънениѥ̀ ѥ̀стъ лъжа̀ •
43b ᾽Ижко на сѫд҃бы̀ твоѭ̀ оу̯пова́хъ •
Вѣр҃наго бо ѹл҃вка оу̯пованиѥ̀ въ волѝ бг҃нїѝ ѥ̀же
ѥ̀стъ сѫд҃ба бж҃на̀ •
44a ᾽И съхранѭ̀ законъ твоѝ прїсно • Сїр҃ѣ̑ поѹ̑ѵѧ сѧ •
44b Въ вѣкъ ѝ въ вѣкъ вѣка •
᾽Ѥлико бо съхран҃ше законъ бг҃нїѝ въс҃прие́ма-
ѭ̀тъ ѝ въ вѣкъ •
45 ᾽И хождаа̀хъ въ широтѣ ꙗ̀ко заповѣдне҃ї тво-
ѝхъ възы̀скахъ •
Похвалѣ́т҃ бо сѧ дш҃а ѝ широтъ ѝ ра̊ѹ̯е́тъ[411] ѥ̀-
гда виднтъ въ себѣ заповѣдн бг҃нѭ̀ ѝспрàвл҃е́мы̀ •
46 ᾽И гл҃ахъ ѡ̀ свѣдѣнн҃ї (!) твоѝхъ пр҃̊ѣ ц҃рн҃ї ѝ не сты̀-
дѣ́а̀х҃ сѧ •
᾽Испрàвлъшеѝ бо сѧ оу̯ѵениѥ́мъ законн҃ы̀мъ
дръзновенниѥ́мъ не бо҃ѭ̀т сѧ стоу̯да, ни ц҃р҃ка
ни вел҃мѫжъска •
47 ᾽И поо̀у̯ѵах҃ сѧ въ заповѣдехъ твоѝхъ ѭ̀же въз-
злюбихъ зѣло •
Жнвѫщаа̀го бо на бг҃нѭ̀, въни҃но[412] поо̀у̯ѵениѥ
заповѣдн бж҃нї ѥ̀стъ •
48a ᾽И въздвигъ рѫцѣ моѝ къ заповѣдемъ тво-

[411] ау лигатура.
[412] Вм. выну (ἀδιαλείπτως).

ѝмъ ѫ҆же възлюбихъ •
Простръ рѫцѣ на м҃лтвѫ да съхранѧ заповѣдї
б҃жиѫ ꙗ҆коже възлюбихъ •
48b ’Н глоумлѣа҆хъ сѧ въ ѡ҆правданиѝхъ твоѝхъ •
Сїрѣчъ, печахъ сѧ е҆да ѝсправлѧ правдѫ ѝ съхра-
нѧ волѧ б҃жиѫ, сї бо печалъ велїа҆ •
49 Помѣни слово твое҆ раба твое҆го ѡ҆ немъже мъ-
нѣ оу҆пованиѥ далъ е҆си •
Помѣни рече ч҃лвкъ б҃ви ꙗ҆ко ѡ҆бѣщалъ ми е҆-
си цр҃твиѥ нб҃ное҆, а҆зъ же оу҆пованиѥмъ
крѣплѧ сѧ •
50a Се мѧ оу҆тѣши въ смѣренїи мое҆мъ •
Оу҆пованиѥ ѝ чаа҆ниѥ б҃жиѥ, е҆гда смѣрѣа҆х сѧ
печалиѫ прѣстѫпленїа҆ · се бъдръство ѝ оу҆-
тѣшениѥ бѣа҆ше въ мнѣ рече ч҃лвкъ •
50b ’Ꙗко слово твое҆ живи мѧ •
Животъ бо е҆стъ слово б҃жиѥ •
51a Гръднї законопрѣстѫпаа҆хѫ велъми •
Бѣсове безаконоваа҆хѫ бо на ч҃лвка зѣло
нападаѫще ѝмъ[413] •
51b Ѿ закона же твое҆го не оу҆клонихъ сѧ •
Аще бо ѡ҆ни гръждаа҆хѫ сѧ нѫ а҆зъ законоу
б҃ноу҆ вънимаа҆хъ, ч҃лвкъ г҃летъ •
52 Помѣнѫхъ сѫдъбы̀ твоѫ ѿ вѣка г҃и ѝ оу҆-
тѣших сѧ •
Помѣнѫхъ сѫдъбы̀ твоѫ рече ꙗ҆ко ѿ вѣка
сѫднї (!) сп҃сти ч҃лвка ѝ оу҆тѣшихъ сѧ чаа҆-
ниѥмъ ѝ оу҆пованиѥмъ •
53a Печалъ прїѫтъ мѧ ѿ грѣшникъ •
Печаленъ бо бѣ ч҃лвкъ ѡ҆бладаѫщемъ бѣ-

[413] Вм. е҆мь.

сомъ грѣшници бо си сѫтъ •
53b Оставлѣѭщиихъ законъ твои •
Ти бо бѣсове оставишѫ законъ гръдынеѭ •
54 Пѣта бѣхѫ мнѣ оправданїа твоа на мѣ-
стѣ прїшелъствїа моего •
Вѣрънїї бо донъдеже сѫтъ на земли еже естъ
прїшелъствиѥ не прѣстаѭтъ поѭще •
55 Помѣнѫхъ въ нощи имѧ твое г҃и и съхранї-
хъ законъ твои •
Н нощъ бо и д҃нъ с҃тнї хранѧтъ законъ б҃нї
помїнаѭще вынѫ имѧ б҃ие •
56 Сї бы҃ мънѣ ꙗко ѡправъданнї твои възыскаⷯ •
Сї, каꙗ · заповѣдъ б҃жїа и оупованїе •
57 Чѧстъ моа еси ты г҃и рѣхъ съхранити за-
конъ твои •
Сѫи бо въ чѧсти б҃жнї съхранителъ истин-
ненъ закона б҃иа •
58a Помл҃ихъ сѧ лицоу твоемоу всѣмъ срⷣцемъ
моимъ •
Праведнїї бо всѣмъ срⷣцемъ мл҃ѧтъ сѧ б҃оу •
58b Помл҃оуи мѧ по словеси твоемоу •
Ꙗкоже обѣща рече •
59a Помыслихъ пѫти твоѭ •
Не прѣстаѭтъ бо вѣрънїї николиже прїсно
же по пѫти б҃жноу ходѧтъ •
59b Н възвратихъ ноѕѣ мои въ свѣдѣнїа твоа •
Ходѧ прїсно по пѫти непорочноу •
60 Оуготовихъ сѧ и не смѧтохъ сѧ съхранитї
заповѣди твоѭ •
Прїсно бо готовъ ѥстъ вѣръны на исходъ

[414] На долното поле означение на тетрадата л҃д нечетливо, защото листът е обрязан.

хранѧ ꙁаповѣдъ б҃жиѫ, тѣмъже прїшедъши
смр҃ти не мѧтетъ сѧ •
61a Ѧжа грѣшникъ ѻбѧꙁашѫ сѧ мнѣ •
Словеса лѫкавнаа и вещи житеискыѭ ѩ-
же съпинаѫтъ чл҃вка •
61b Н ꙁакона твоего не ꙁабыхъ •
Ничтоже бо сихъ не съпинаетъ чл҃вка вѣрънаго •
62 Полоунощи въстахъ исповѣдати сѧ тебѣ
на сѫдъбы правды твоеѫ •
Ни въ часъ бо единъ длъженъ ѥстъ праꙁде-
нъ быти чл҃вкъ вѣръны ѿ мл҃твы и исповѣ-
данна •
63a Прїчѧстникъ ѥсмъ азъ всѣмъ боѫщим сѧ тебе •
Гласъ пророчъ ѥстъ •
63b Н хранѧщимъ ꙁаповѣди твоѫ •
Раꙁоумѣ бо таины конечныѭ и тъщааше
сѧ прїчѧстникъ быти радости тоѭ •
64a Мл҃ти твоѫ г҃и исплънъ ꙁемлѣ •
Видиши ли ꙗко ѡ прїшествии х҃вѣ прорече
желаниѥ, ꙗко исплънити сѧ хотѣаше
ꙁемлѣ мл҃ти б҃жиѫ •
64b Оправданиемъ твоимъ наоучи мѧ •
Да наслаждѫ сѧ рече прр҃къ и азъ тѣхъ ѻ-
правданиї ѧже сътвориши чл҃вкоу прї-
шедъ на ꙁемлѧ •
65a Бл҃гостъ сътворилъ ѥси съ рабомъ твоимъ •
Съ чл҃къ рече прїшедъ на ꙁемлѧ •
65b Г҃и по словеси твоемоу живи мѧ •
Ꙗкоже г҃ла рече рабомъ твоимъ прр҃комъ •
66a Бл҃гости и наказаниоу и раꙁоумоу наоу-

[415] На долното поле л҃е.

ун мѧ 66b ꙗ҆ко заповѣдемъ твои҃мъ вѣржѧ а҃х҃ ⁘
Блг҃ости жѧже сътвори ѹ҃лкоу · наказанїе и҃мъ-
же наказа ѹ҃лвка блг҃тнѫ҃ разоумоу е҆моуже
наоу҃ун и҃ прїшедъ на землѧ · семоу рече прр҃-
къ и҃ мене сп҃ви тѣмин во разоумѣ прр҃къ
хс҃а ба҃ прїшествиѥ[416] ⁘
67a Пръвѣе҆ даже не смѣрнх҃ сѧ а҆зъ прѣгрѣшихъ ⁘
Прѣжде рече даже не съдѣа҆хъ зла съгрѣшихъ
не оу҃тврѣднв҃ сѧ ⁘
67b Сего ради слово твое҆ съхранихъ ⁘
Искоушенїе прїи҃мъ злоу оу҃тврѣдних҃ сѧ про-
чее҆ пока҆аннїемъ ⁘
68 Блг҃ъ е҆си ты҆ г҃н и҃ блг҃остнѫ҃ твоеѫ҃ наоу҃ун
мѧ о҆правданиемъ твои҃мъ ⁘
Сїрѣуъ, не гнѣвомъ нѫ по блг҃ости твое҆и҃ ·
наоу҃уѧ҃ разоумоу твое҆моу ⁘
69a Оу҃множи сѧ на мѧ неправда гръдыи҃хъ ⁘
Кто е҆стъ спсѫ҃и҃ сн, хс҃ ѿ лица ѹ҃лвуа бѣсъ ради ⁘
69b ᾽Аз҃ же въсѣмъ сц҆емъ мои҃мъ и҃спыта҃ѫ
заповѣди твоѫ҃ ⁘
Глѣтъ бо҃ не прїи҃ндъ да твора҃ вола҃ моѫ҃, нѫ
вола҃ послав҃шаа҆го мѧ о҆ц҃а҃ ⁘
70a Оу҃сыр сѧ ꙗ҆ко млѣко сц҆е и҃хъ ⁘
Ждомъ ѡ҆гѫстѣшѫ во, сїрѣуъ о҆каменѣ-
шѫ невѣрниемъ ⁘
70b ᾽Аз҃ъ же законоу твоемоу пооу҃них҃ сѧ ⁘
᾽Аз҃ъ же хощѫ рече скон҃уати и҃хъже радїи прїдъ ⁘
71a Блг҃о мнѣ ꙗ҆ко смѣрнлъ мѧ е҆сн ⁘
Не въсхыщенїе во неп҃шева е҆же бы҆ти раве-
нъ бо҃у, нѫ себе и҃зліа҆ зракъ рабнї прнемъ ⁘

[416] Блг҃ости … сп҃ви тълкувание към стих 66a; тѣмин … прїшествиѥ тълкувание към стих 66b.

71b Да наоу҃ѹа сѧ ѡ҆правⷣданиѥ́мъ твоѥ́мъ •
Сїрѣ҃ѹъ, да наоу҃ѹа у҃лка ѡ҆правданиѥ́мъ
твоѥ́мъ а҆́же (!) хощⷢ ѥ́моу прѣ́дати •
72 Блг҃го мнѣ҃ законъ оу҃стъ твоѥ́хъ паче тысѧ-
щъ злата и҆́ сребра •
Коѥ́ бо богатъство и҆́ли сребро и҆́ли злато рабно (!)
·›› бⷢдетъ законоу҃ бж҃нⷢ блг҃тн ⁘ • слава ※
73a Рⷢцѣ твоѥ́ сътвористѣ мѧ и҆́ съзⷣдастѣ мѧ •
Рⷢкама бо бж҃нⷢма създанъ бы҃стъ у҃лкъ •
73b Въразоумн мѧ и҆́ поо҃ѹа сѧ ѻ҆правⷣданиѥ́-
мъ твоѥ́мъ •
Сїрѣ҃ѹъ, даждъ мн оувъство ср҃ца да разꙋ҆-
мѣ҃ⷢ и҆́ познаⷢ тебе и҆́стнⷣнаа҆го ба҃ •
74a Боⷢщнѝ сѧ тебе оу҃зрат҄ мѧ и҆́ възвесела-
т сѧ 74b ꙗ҆́ко на словеса твоа҆́ оу҃поваⷯъ •
᾽Нмⷢщнї бо страⷯъ бж҃нї и҆́ любовъ вндѣ-
вше прїшествнѥ́ г҃не и҆́ възвеселншⷢ сѧ,
и҆́же (!) миоⷢ сказа у҃лв҃комъ[417] •
75a Познахъ г҃н ꙗ҆́ко правда повелѣнїа҆́ твоа҆́ •
Не сⷢднтъ бо б҃ъ бес҄ правды҃, нⷢ въ правⷣдⷢ
и҆́ въ и҆́стнⷢ •
75b ᾽Н въ и҆́стнⷢ смѣрнл҄ мѧ ѥ́сн •
Реѵе у҃лвкъ ѡ҆слабнлъ ѥ́сн пасти мн сѧ да
познаⷢ въставлѣ҃ⷢшаа҆го ѻ •
76a Бⷢдн же мл҃-т-воа҆ да оу҃тѣшнт҄ мѧ •
Мл҃рдовавъ бо҃ б҃ъ оу҃тѣшн у҃лвка сп҃съ и҆́ •
76b По словесн твоѥ́моу раба твоѥ́го҆́ •
᾽Ꙗкоже ѡ҆бѣща сътворнлъ ѥ́сн реѵе •
77a Да прїдⷢтъ мнѣ҃ щедроты҃ твоⷢ и҆́ жнвъ бⷢ҃ •
Прїшедⷣшоу бго҃у ѻ҆жнве у҃лкъ •

[417] **Нмⷢщнї …възвеселншⷢ сѧ** тълкуване към стих 74a; **и҆́же …у҃лв҃комъ** тълкуване към стих 74b.

77b ’Ꙗко законъ твои̑ пооу̑чениѥ моѥ̑ ѥ̑стъ •
Блгⷣотныи̑ ѥ̑же ѥ̑стъ х҃с •
78a ’Н постыдѧтⷭ сѧ гръдни̑ ꙗ̑ко бес правⷭды̑
безаконовашѫ на мѧ •
Демони мѫчишѫ чл҃вка ꙗ̑ко и̑ жїдовⷱ х҃а •
78b ’Азъ же поглоумѧ сѧ въ заповѣдехъ твоихⷯ[418] •
Попекѫ сѧ ѻ̑ заповѣдехъ твои̑хъ •
79 Да ѡ̑братѧтⷭ мѧ боѫщии̑ сѧ тебе и̑ вѣдѧ-
щии̑ свѣдѣнїа̑ твоа̑ •
Прⷪ҇рци и̑ а̑плⷭ҇и ти бо ѡ̑братишѫ чл҃ка •
80 Бѫди срⷣце моѥ̑ непороучно въ ѻ̑правданї-
и̑хъ твои̑хъ да сѧ не постыждѫ •
’Аще бо̀ бесⷭ порока и̑ безъ лъсти съхрани-
тъ чл҃къ ѡ̑правданїа̑ бн҃а̑, никакоже
не постыдит сѧ нѫ дръзаѥ̑тъ ѻ̑ бз҃ѣ •
81a ’Ищѣзаѥ̑тъ въ спс҃енїѥ̑ твоѥ̑ дш҃а моа̑ •
Желаниѥ̑мъ и̑ тъщаниѥ̑мъ •
81b На словеса твоа̑ оу̑повахъ •
Сїрѣчъ оу̑поваѫ̑ вы̑нѫ •
82a ’Исконⷭчастѣ сѧ ѻ̑чи мои̑ въ слово твоѥ̑ •
Чаа̑ниѥ̑мъ и̑ оу̑пованиѥ̑мъ •
82b Гл҃ѧщи когда оу̑тѣшиши мѧ •
Сїрѣчъ, когда въсⷭпримѫ въздаа̑нї-
ѥ̑ троудомъ •
83a ’Ꙗко бы̑хъ ꙗ̑ко мѣхъ и̑ слана •
Врѣменⷭно житиѥ̑ гл҃етъ прⷪ҇ркъ, и̑ мѣ-
хъ бо и̑здыхавши сѧ тъщъ бы̑стъ · и̑
слана сл҃нцоу съгрѣа̑вшоу не ꙗ̑ви сѧ •
83b ’Ѻправданнї твои̑хъ не забы̑хъ •
’Нбо и̑ малолѣтенъ сы̑и̑ не ѿстѫпи ѿ

[418] тв лигатура.

ѻ҆правданиї б҃ни҆хъ •
84a Колико є҆стъ д҃ни раба твоє҆го •
Ты҆ бо ꙗ҆ко б҃ъ съвѣси оу҆маленнє҆ д҃ни м҃ои •
84b Когда сътвориши мнѣ ѿ гонѧщи҆х мѧ сѫ҆д •
Да сѫдиши межоу множ҆, сїрѣчъ чл҃вко-
мъ и҆ бѣсы҆ · ꙗ҆ко многы҆ лѣты҆ оу҆доблѣ-
ли бѣшѫ чл҃вкоу •
85a Повѣдашѫ мнѣ законопрѣстѫпници
глоумленїа҆ •
Мнози бо ѿ безаконⷭ҇ны҆и҆хъ чл҃вкъ вѣрⷭ҇-
ны҆и҆мъ печали и҆ блазны҆ сътварѣѫтⷭ҇ •
85b Нѫ не ꙗ҆ко законъ твои҆ г҃и •
Не тако бо законъ печали творитъ, нѫ
правостъ съдѣваєтъ •
86a Въсѧ заповѣди твоѫ҆ правⷭ҇да •
Ѿ б҃а бо҆ лъжѧ нѣстъ •
86b Бесⷭ҇ правⷭ҇ды҆ погнашѫ мѧ помози ми •
Бѣси чл҃вка гонѧще и҆ пожираѫще •
87a Мала не сконⷭ҇чашѫ мене на земли •
Прѣстѫпленнє҆мъ смѣрївше чл҃вка •
87b Азъ же не ѻ҆ставихъ заповѣдиї твои҆хъ •
А҆ще бо и҆ въ злѣхъ бѣ чл҃вкъ, нѫ срⷣце є҆-
го ѿ б҃а не разлѫчаа҆ше сѧ •
88a По мл҃ти твоє҆и҆ живи мѧ •
Велїа҆ бо мл҃тъ б҃на҆ и҆ ѻ҆живлѣѫщи въ-
сѣчъскаа҆ силоѫ҆ є҆го҆ •
88b А҆ съхранѫ словеса твоа҆ •
Словеса г҃летъ книжнаа҆ •
89 Въ вѣкы҆ г҃и слово твоє҆ прѣбы҆ваєтъ
на небесї •

Хс҃, слово и҆ бг҃ъ · тъ бо на нб҃и прѣбы҆ва҆етъ
въ вѣкъ вѣка •
90a Въ родъ и҆ родъ и҆стина твоа҆ •
Ꙗ҆ко и҆стина хс҃, а҆ не лъжа въ всѧ роды҆ вѣка •
90b Ѻ҆снова ꙁемлѧ и҆ прѣбы҆ва҆етъ •
Прѣбы҆ва҆етъ бо҃ и҆ не гы҆бнебнетъ[419] ꙗ҆ко
бн҃е дѣло непрїкладно и҆ неи҆ꙁмѣрꙑно •
91a Оу҆чинениѥ҆мъ твои҆мъ прѣбы҆ва҆етъ дн҃ъ •
Кы҆и҆ дн҃ъ, въ нꙑже сѫдитъ бг҃ъ таи҆наа҆ чл҃комꙑ •
91b Ꙗ҆ко въсѣчъскаа҆ работнаа҆ тебѣ •
Нбⷭ҇наа҆ и҆ ꙁемнаа҆, и҆ прѣи҆споднѣа҆ и҆ всѣ тваръ[420] •
92 Ꙗ҆ко а҆ще не ꙁаконъ твои҆ пооу҆чение҆ мое҆
ѥ҆стъ тогда оу҆бо погы҆блъ бихъ въ смѣ-
рении҆ мое҆мъ •
Прїшедꙑ бо въ раꙁоумъ чл҃къ пооу҆чение҆-
мъ ꙁакона блⷣгтнаа҆го · спс҃е сѧ аще[421] по-
гы҆бе, мала бо не погы҆бе •
93a Въ вѣкъ не ꙁабѫдѫ ѡ҆правдании҆ твоиⷯ •
Наоу҆чи бо сѧ ѡ҆правданиѥ҆мъ бн҃е҆мъ ·
и҆ живетъ въ нихъ ꙁде и҆ въ бѫдѫщиї вѣⷦ •
93b Ꙗ҆ко въ нихъ живилꙑ мѧ е҆си ⁘ •
Тѣми бо ѻжишѫ вѣровавшеи҆ ⁘ • стасїс
94 Твои҆ ѥ҆смъ а҆ꙁъ спс҃и мѧ ꙗ҆ко ѡ҆правда-
нниї твои҆хъ въꙁы҆скахъ •
Въꙁы҆скахъ бо тъгда рече чл҃вкъ · и҆ и҆ска-
въ ѡ҆брѣтъ, и҆ ѡ҆брѣтъ спс҃охꙑ сѧ •
95a Мене ждашѫ грѣшници погоубити мѧ •
Ха҃ жидове, ꙗ҆ко бѣси а҆дама •
95b Свѣдѣнїа҆ твоа҆ раꙁоумѣхъ •
Снъ҃ раꙁоумѣвъ ѻ҆ч҃ѧ волѧ, на се бо прїде

[419] Първото -бне- е зачертано със синьо мастило.
[420] тв лигатура.
[421] Вм. а не (καὶ οὐκ).

да сп҃сетъ ч҃лка •
96a Въсѣкоѫ конꙑчины видѣхъ конецъ •
Въсѣхъ рече конꙑчаваемыихъ конецъ бѫ-
детъ и забꙑвение въсѣхъ въкоупѣ •
96b Широка заповѣдъ твоа зѣло̀ •
Та бо едина широтѫ иматъ вѣчнѫ исправ-
лѣемѫѩ •
97 Ꙗко възлюбихъ ~~злюбихъ~~[422] законъ твои
г҃и весъ д҃нъ пооучение мое ѥстъ •
Въ всемꙑ бо житиї своимъ (!) вѣрꙑниї не оу-
пражнѣѫт сѧ ѡ исправлениї законꙑнѣ҃ •
98a Паче врагъ моихъ оумѫдрилꙑ мѧ еси за-
повѣднѫ твоеѫ ꙗко въ вѣкъ моа естъ •
Паче бо елинъ и прѣмѫдрости ихъ оумѫ-
дрѣ вѣрꙑныи ч҃лвкъ блг҃тныимъ законо҃ •
99 Паче всѣхъ оучѧщиихꙑ мѧ разоумѣхъ
ꙗко свѣдѣнїа твоа пооучение мое сѫ҃ •
Илї[423] бо оучителе мѫдръци еллинꙑстиї ·
паче же тѣхъ вѣрꙑныи разоумѣваетъ
и знаетъ б҃а оучениѥмъ с҃тхъ кнїгъ •
100 Паче старецъ разоумѣхъ ꙗко заповѣдї-
и твоихъ възыскахъ •
Паче прѣдревниихъ фїлосо̀фъ иже на г҃а •
101a Ѿ всѣкого пѫти зла възꙑбранихъ ногама
моима •
Ни съвъкоуплѣѫтꙑ бо сѧ вѣрꙑниї съ нимї
ни ходѧтъ по оучению҃ ихъ •
101b Да съхранѧ словеса твоа •
Тъщаниѥ бо вѣрꙑнааго ѥстъ хранити
словеса б҃жиа •

[422] Зачертано с червено мастило.
[423] Вм. зълии (κακοί).

102 Ѿ съдъбъ (!) твоихъ не оуклонихъ сѧ ꙗко ты
законъ положилъ ѥси мнѣ •
Ѿнели бо навыче вѣрьныи чл҃вкъ сѫдбамъ
б҃жиамъ · к томоу не оукланѣетъ сѧ ни
на десно ни на шоуе, нѫ ходитъ законо-
мъ б҃жиѥмъ •
103 Колъ сладъка грътани моемоу словеса тво-
а паче меда оустомъ моимъ •
Когда бо медъ толъ сладокъ ꙗдѧщимъ
ѡбрѣтает сѧ, елъже словеса б҃иа вѣрьныимъ •
104 Ѿ заповѣдии твоихъ разоумѣхъ сего
ради възненавидѣхъ всѣкъ пѫтъ не-
праведенъ •
Разоумѣхъ рече сѫи б҃иї чл҃вкъ ѿ заповѣ-
диї б҃иї, ꙗко мръзостъ всѣмъ пѫтъ не-
праведенъ · и сего ради възненавидѣ-
хъ и и ѿстѫпихъ ѿ него̀ •
105 Свѣтильникъ ногама моима законъ
твои и свѣтъ стъзамъ моимъ •
Добрыѭ бо дѣтѣли и заповѣди въ зако-
нѣ писаныѭ равно свѣтильникоу про-
свѣщаѭтъ чл҃вка · тако бо исправлѣѭ-
тъ стъзѧ вѣрьнии •
106 Клѧхъ сѧ и поставихъ съхранити сѫдъбы
правъды твоеѭ •
Видѣвъ бо сѫщѫѧ въ нихъ полъзѫ (!) оуста-
въ · ꙗко клѧтвѫ имѧтъ с҃тиї, не оукла-
нѣти сѧ на десно ни на шоуе, нѫ съблю-
дати въ срдци добры дѣтѣли •
107a Смѣрихъ сѧ велъми •

Стнїи ѡ҃злобл҃ѣ́мин · лишаѥ́мн, ѡ҃скръ-
бл҃ѣ́мин вѣ҃ныѭ ради жнзнн •
107b Гн жнвн мѧ по словесн твоѥ́моу •
Ꙗкоже ѡ҃вѣща стыѭнмъ своѭмъ •
108a Волꙗ[424] оу҃стъ моѭхъ блговолн гн •
Єлнко глахъ реуе вѣрꙗныѭ улвкъ славосло-
вѧ прїмн ꙗ҃ко бъ •
108b Н сждꙗбамъ твоѭмъ наоу҃ун мѧ •
Наоу҃ꙗ бо сѧ улвкъ съхранн •
109 Дша моѧ҃ въ рѫкоу твоѥ́ю вынѫ ѭ҃ закона
твоѥ́го не забыхъ •
Храннмы бо въ рѫцѣ бнї съ закона ѡ-
стѫпаѫ́тъ[425] •
110 Положншѧ грѣшнницн сѣтъ мнѣ ѭ҃ ѡ҃ запо-
вѣднѭ҃ твоѭхъ не заблѫднхъ •
Въсн[426] бо прїсно сѣтн лѫуѫтъ у҃лкоу разоу-
мно (!) · вѣрꙗныѭ же бе-заблѫжденїѧ ѥ́стъ •
111 Наслѣдовахъ свѣдѣнїѧ твоѧ ꙗ҃ко радова-
нїѧ с҃рца моѥ́го сѫтъ •
Кто бо сего наслѣдованїѧ ѭ҃ радованїѧ вы-
соцѣ́ѥ (!), ѥ́же наслѣдовати ба оу҃ченнѥ́мъ
кннжннѥ́мъ •
112 Прїклонн с҃рце моѥ́ сътворнти ѻ҃правда-
ннѧ твоѧ҃ въ вѣкъ за възданїѥ́ •
Оу҃твръднхъ, сїрѣуъ, с҃рце моѥ́ прїсно дѣ-
лати ѻ҃правданїѧ бнѧ҃ · глетъ вѣрꙗны-
ѭ҃ улвкъ ꙗ҃ко възданне вѣуно ѥ́стъ •
113 Законопрѣстѫпннкы възненавндѣхъ
законъ же твоѭ҃ възлюбнхъ •
Подобаѥ́тъ бо вѣрꙗномоу въсѣхъ урѣсъ

[424] Вм. волꙗнаа (τὰ ἑκούσια).
[425] Би следвало да е: Храннмы бо въ рѫцѣ бнї съ закона не ѡстѫпаѥ́тъ (Ὁ γὰρ ἐν χειρὶ θεοῦ φυλαττόμενος οὗτος τοῦ νόμου οὐκ ἀφίσταται).
[426] Вм. вѣсн (οἱ δαίμονες).

законъ творѧщиихъ ненавидѣти · тако
бо исправлѣет сѧ законъ •
114 Помощникъ мои и застѫпникъ мои еси
ты на словеса твоа оуповахъ •
Помощнѫ бнеѫ хранимъ чл҃вкъ исправлѣ-
етъ словеса бна •
115 Оуклоните сѧ ѿ мене злобивиї и испыта-
ѫ заповѣди ба моего •
Къ демономъ слово се естъ, и къ злобивы-
имъ чл҃вкомъ, иже прїсно вѣрьномоу про-
тивни сѫтъ · да ѿстѫпѧтъ ѿ мене и то-
гда на испытанїе заповѣди бнѫ гото-
въ обрѧщѫ сѧ •
116a Прїми мѧ по словеси твоемоу и живъ бѫдѫ •
Аще бо ты прїмеши ꙗко бъ тогда ти[427] на
бжнѫ възьмогѫ •
116b Н не посрами мене ѿ чаанїа моего •
Тъгда егда въздаси комоужо по дѣломъ его •
117a Помози ми и спсѫ сѧ •
Вѣсто, ꙗко имѣѫи помощъ бжнѫ и надѣ-
ѫи сѧ, съ твръдо спсе сѧ •
117b Н пооучѧ сѧ ѡ оправданиихъ твоихъ вынѫ[428] •
Бес прѣпрѧ бо въ пооученн-ї оправданнї
оупрѣжнѣѫи сѧ боу извѣстъ естъ •
118a Оуничижилъ ѥси въсѧ ѿстѫпаѫщѫѧ
ѿ оправданнї твоихъ •
Ненавидитъ бо бъ въсѧ ѿстѫпаѫщих ѿ негѡ[429] •
118b Ꙗко неправедно помышлениѥ ихъ •
Ѿ неправды бо и законопрѣстѫпленїа та-
ковии неправьдѫ раждаѫтъ •

[427] Вм. жити (ζῆν).
[428] Надписаните букви са една над друга.
[429] Надписаните букви са една над друга.

119a Прѣстѫпникы̀ непъщевахъ въсѧ грѣшны̀ѭ̀ земли •
Ꙗ҆ко стѣнъ бо̏ и҆ли ды̀мъ нечъстивни̇ прѣходѧтъ, не и҆мѧтъ бо постоа̀нїа̀ •
119b Сего ради възлюбихъ свѣдѣнїа̀ твоа̀ •
Да не въ тажде въпадѫ и҆ а҆зъ зла рече · на б҃нѫ̀и̇ (!) живы̀ •
120a Прїгвозди страсѣ твоѐмъ плъти моѭ̀ •
Сирѣчъ, прѣтѧгни мѧ страхомъ твои̇мъ · да ꙗ҆ко и҆ съгвожденъ неподвижимъ бѫдѫ въ воли твоѐи̇ •
120b Ѿ повелѣнїї бо твои̇хъ оу҆боа̀хъ сѧ •
Оу҆жасъ сѧ рече помы̀слъ сѫдъ б҃жнї ꙗ҆ко нелицемѣренъ ѥ҆стъ •
121 Сътворихъ сѫдъ и҆ правдѫ не прѣдаждъ мене ѡ҆бидѧщни̇мъ мѧ •
Съ гласъ дв҃двъ · зане рече ꙗ҆ко ц҃ръ праведно сѫдихъ, тѣмъ не прѣдаждъ мене врагомъ моимъ · сїрѣчъ бѣсомъ, ти бо ѡ҆бидѧще чл҃вка не прѣстаѭ̀тъ •
122a Пожди раба твоѐго въ бл҃го •
Даждъ ми врѣмѧ покаа̀нїа̀ рече •
122b Да не ѻ҆клеветаѭ̀тъ мене гръднї •
Да не рекѫтъ на мѧ и҆хъже нѣстъ лѣпо •
123a Ѻ҆чи мои̇ и҆сконъчастѣ сѧ въ сп҃сенне̇ твоѐ •
Прр҃окъ г҃летъ ѡ҆ прїшествии б҃нї когда оу҆бо̀ прїдетъ ѡ҆ нихъже сказа мнѣ д҃хъ •
123b Ѻ҆ въ слово правды̀ твоѐѭ̀ •
О нихъже нады̀ха мѧ чаа̀нне̇мъ таѭ̀ •
124a Сътвори съ рабомъ твои̇мъ по мл҃ти твоѐи̇ •

Аще бо по млⷭ҇ти твоеи ѫже обѣща сътвори-
ши чл҃коу бл҃женъ бѫдетъ •
124b Ѝ оправданиѥмъ твоимъ наоучи мѧ •
Ѻнѣмъ оправданиѥмъ ꙗже пришедъ г҃ъ
прѣдастъ чл҃вкоу блгⷣтна •
125 Рабъ твои ѥсмъ азъ вразоуми мѧ и оувѣмъ
свѣдѣнїа твоа •
Єгда бо б҃ъ дастъ разоумъ чл҃вкоу · тогда оувѣ-
дѣниѥ чисто иматъ ѡ воли б҃жнї •
126 Врѣмѧ сътворити г҃ви разоришѫ законъ твои[430] ·
Єгда бо врѣмѧ прїспѣ прїшествиа г҃нѣ, и по-
зна миръ г҃а тогда жидове законъ погоубиⷯ҇[431] •
127 Сего ради възлюбихъ законъ твои паче зла-
та и тӱпазїа •
Тӱпазнї каменъ ѥстъ чъстенъ · прїтыкае-
тъ же паче въсего богатъства, честнѣишѫ тⷭ҇ъ
вѣрⷭ҇номоу заповѣди б҃иѫ •
128a Сего ради къ всѣмъ заповѣдемъ твоимъ на-
правлѣхъ сѧ •
Въсѧ бо потрѣба естъ творити да не съгрѣ-
шъ кто въ единѫ погоубитъ въсѧ •
128b Въсѣкъ пѫтъ неправеденъ възненавїдѣⷯ •
Б҃ъ г҃летъ чл҃вкоу како вънимати подо-
баетъ и прѣходити пѫтъ неправеденъ •
129 Дивна свѣдѣниа твоа сего ради испыта-
етъ ꙗ д҃ша моа •
Свѣдѣнїа б҃иа сѫтъ прⷪ҇рци, и въсѣ словеса
книжнаа ихⷭ҇же подоба естъ пытатї выⷯ •
130 Сказаниѥ словесъ твоихъ просвѣщаетъ
и въразоумлѣетъ младенⷭ҇цѧ •

[430] тв лигатура.
[431] Буквите са надписани една над друга.

Проповѣдъ нарнуетъ ев҃ал҃скаѧ · въразоумн
бо людн ѫзыѵъскыѩ ꙗко младен҃ствоуѫ-
ща оу҃момъ •
131a Оу҃ста моа̀ ѿврѣзохъ н̀ въвлѣкохъ дх҃ъ •
Прр҃къ гл҃етъ, ѐгда бо ѿврѣзаа̀ше дх҃ъ ст҃ыѝ гла̀[432] •
131b ’Ꙗко заповѣднй̀ твоѝхъ желаа̀хъ • слава
Желаннѐ н̀мы̀ непрѣстан҃но гл҃аннѐ ·⁘· •
132 Прїзрн на мѧ н̀ помл҃оун̀ мѧ по сѫдоу любѧ-
щнй̀хъ н̀мѧ твоѐ •
’Ꙗко прр҃ком҃ же ꙗко а҃пл҃омъ, ꙗко м҃нникомъ ·
тако н̀ мнѣ подаждъ реуе прр҃къ •
133a Стопы̀ моѩ̀ направн по словесн твоѐмоу •
’Ꙗкоже ты̀ хощешн, н̀ словесы̀ твоѝмн пове-
лѣлъ ѐсн тако оу҃ѵннн пѫтъ моѝ •
133b ’Н да не оу҃доблѣѐт҃ мн въсѣко безаконнѐ •
Ꙗще бо н̀справлѧ пѫтъ моѝ, безаконїѐ к то-
моу не оу҃доблѣѐтъ мнѣ •
134a ’Нзбавн мѧ ѿ клеветы̀ ул҃вуъскы̀ •
’Єл҃лїнъ н̀ ѐретнкъ, н̀ зловѣр҃ны̀йхъ · нже о҆-
клеветаѩ̀ще прїшествїа̀ х҃ва не прѣстаѩ̀ •
134b ’Н съхранѧ заповѣдн твоѩ̀ •
’Єгда ѿ клеветннкъ о҆унстѣѐтъ ул҃вкъ,
тъгда храннтъ доврѣ закона б҃на̀ •
135a Лнце твоѐ просвѣтн на раба твоѐго •
Прїдн реуе посѣтн а҆дама •
135b ’Н наоу҃ѵн мѧ ѡ҆правданнѐмъ твоѝмъ •
Нарѣкова вѣр҃ны̀хъ таѝны̀ бл҃а҃тны̀ѩ̀ •
136a Нсходнща водная н̀зведостѣ о҆ун моѝ •
Рѣкы̀ бо слъзъ н̀стоун а҆дамъ за прѣстѫ-
пленнѐ •

[432] Буквите са надписани една над друга.

136b Понеже не съхранихъ ꙁакона твоегѡ̀ •
Прѣстѫпихъ бо рече ꙁаповѣдъ б҃жиѫ̀ •
137 Праведенъ ѥси г҃и и̑ прави сѫди твои̑ •
Въсѣ бо е̑лико сътвори чл҃вкоу, правъ сѫдъ
сътвори ꙗ̑ко б҃ъ •
138 Ꙁаповѣда правдѫ свѣдѣнїа̑[433] и̑стинꙑна ꙁѣл҃ •
Е̑лико ꙁакономъ и̑ прр҃кы̑ г҃ла чл҃вка ради
въсѣ и̑стинꙑна и̑ лъжѧ нѣстъ въ немъ •
139 Ѝстаа̑ла мѧ е̑стъ жалостъ твоа̑ ꙗ̑ко ꙁабы̑-
шѫ враꙁи мои̑ словеса твоа̑ •
Врагы̑ бо подоба̑етъ непщевати ꙁабы̑ва-
ѫ̑щѫѧ̑ словеса г҃нѣ •
140 Раждежено слово твое̑ ꙁѣло и̑ рабъ твои̑
възлюби ѥ̑ •
На б҃иѫ̑ бо живѫщиїмъ, ꙗ̑ко ѡ̑гнъ бо слово
б҃ие̑ разꙑгара̑ет сѧ •
141 Ю̑ноша а̑ꙁъ ѥ̑смъ и̑ оу̑ничиженъ ѡ̑правꙑ-
дании̑ твои̑хъ не ꙁабы̑хъ •
Ибо мноꙁи младенꙑствоуѫ̑ще старечъскъ
оу̑мъ и̑маа̑хѫ на ꙁаповѣди б҃жиѫ̑ •
142 Правда твоа̑ правꙑда въ вѣкъ и̑ ꙁаконъ
твои̑ и̑стина •
Ѻбое̑ бо вѣчно е̑стъ, ꙗ̑ко б҃ие̑ дѣлѡ̀ •
143 Скръби и̑ бѣды̑ ѻ̑брѣтошѫ мѧ ꙁаповѣдї
твоѫ̑ пооу̑чениѥ̑ мое̑ сѫтъ •
Въ мноꙁѣ бо скръби чл҃вкъ бѣ, а̑ще не би
ꙁаповѣдъ б҃жиа̑ и̑ꙁбавила е̑го •
144a Правда свѣдѣнїа̑ твоа̑ въ вѣкъ •
Ꙁаконъ и̑ бл҃гтъ въ вѣкъ бо прѣбы̑ва̑ета •
144b Въраꙁоуми мѧ и̑ живъ бѫдѫ •

[433] Вм. свѣдѣнїа̑ твоа̑ (τὰ μαρτύριά σου).

Сїрѣчъ, тѣма мѧ въразоуми •
145a Възвахъ всѣмъ срⷣцемъ моимъ оуслыши
мѧ господи •
Въпиѫще оубо ѿ срⷣца къ бг҃оу не прѣзрїми
бѫдѫтъ николиже •
145b Ѻправданнї твоихъ възъищѫ •
Нощъ и дн҃ъ не прѣстаѫтъ вѣрⷭ҇нїї възыска-
ѩще въсегда бг҃а •
146 Възвахъ к тебѣ сп҃си мѧ и съхранѧ свѣдѣ-
нна твоа •
Теплѣ бо крѣпⷭ҇каго потрѣба[434] въ мл҃твѣ къ
бг҃оу да възⷭ҇можетъ кто съхранити закон҃ •
147 Варихъ въ безⷭ҇годи и възвахъ, на словеса
твоа оуповахъ •
Не нарече бо сѧ врѣмѧ мл҃твѣ, нѫ въсегда
подобаетъ мл҃ити сѧ •
148 Варистѣ ѻчи мои къ оутроу пооучати сѧ
словесемъ твоимъ •
Прⷪ҇ркъ клепетъ въскр҃сениѥ · на оутръни-
хъ оуститъ вѣрⷭ҇ныѭ прїсно бⷭ҇дѣти въ
мл҃твахъ •
149 Гласъ мои оуслыши г҃и по млⷭ҇ти твоеи и
по сѫдⷭ҇бѣ твоеи живи мѧ •
Гласъ адамлъ ѥстъ •
150a Прїближишѫ сѧ гонѧщеи мѧ безаконнї
Бѣси на вѣрⷭ҇ныѭ нападаѫтъ бе-закона
ꙗкоже и на адама •
150b Ѿ закона же твоего оудалишѫ сѧ •
Далече бо бышѫ своеѫ чъсти и б҃а бѣсове •
151 Близъ еси ты г҃и, и въси пѫтие твои истїна •

[434] Вм. въпиѧ бо крѣпⷭ҇ка потрѣба (κραυγῆς γὰρ ἰσχυρὰ χρεία).

Прїсно бо не ѿстѫпи вѣрⷭ҇ныи҆хъ ни ѿстѫпи҃[435] •
152 ’Испръва познахъ ѿ свѣдѣнии҆ твои҆хъ ꙗ҆-
ко въ вѣкъ ѻ҆сновалъ ꙗ҆ е҆си •
’Испръва бо познахъ словеса твоа҆ и҆же сѫтъ
таи҆ны҆, ꙗ҆ко въ вѣкъ прѣбы҆ваѫ҆тъ · и҆ ты҆
и҆ творѧщеи҆ ѫ҆ •
153a Виждъ смѣрениѥ҆ моѥ҆ и҆ и҆зⷭ҇ми мѧ •
Ждаа҆ше бо чл҃къ ѿ б҃а сп҃сенна҆ въсегда •
153b ’Ꙗко закона твоѥ҆го не забы҆хъ •
Не забы҆ваѫ҆тъ бо вѣрⷭ҇нии҆ николиже, нѫ
закономъ б҃а чⷭ҇тѫтъ •
154 Сѫди сѫдъ мои҆ и҆ и҆збави мѧ словесе тво-
ѥ҆го ради живи мѧ •
’Аще бо ты҆ сѫдиши сѫдъ мои҆ и҆збавлѧ сѧ
и҆з нихъ •
155 Далече ѿ грѣшникъ сп҃сениѥ҆ ꙗ҆ко ѡ҆пра-
вданиї твои҆хъ не възы҆скашѫ •
Їоу҆деѡ҆мъ бо҆ сп҃сенїа҆ нѣстъ, ꙗ҆ко не вънѧ-
шѫ закона, нѫ гл҃авшаа҆го въ немъ ѿ-
връгошѫ сѧ •
156 Млⷭ҇ти твоѫ҆ многы҆ г҃и по сѫдⷭ҇бѣ твоѥ҆и жїви҃м҃ѧ[436] •
Многы҆ бо млⷭ҇ти б҃иѫ҆ и҆ сѫдⷭ҇ба на чл҃вцѣ
бы҆стъ поживе[437] •
157a Мнози и҆згонѧщеи҆ мѧ и҆ стѧжа-
ѫ҆щеи҆ мѧ •
Бѣсове, ти бо прїсно гонѧтъ чл҃вка и҆ ѡ҆-
скръблѣѫ҆тъ, гл҃етⷭ҇ же и҆ х҃а •
157b Ѿ свѣдѣнии҆ твои҆хъ не оу҆клонихⷭ҇ сѧ •
’Аще бо ѡ҆ни сътѧжаѫ҆тъ, нѫ вѣрⷭ҇нїї не
оу҆кланѣѫ҆т сѧ ѿ закона •

[435] В долното поле – л҃е.
[436] Буквите са надписани една над друга.
[437] Вм. и оживе (καὶ ἔζησε).

158 Видѣхъ неразоумѣваѭщѧѧ и̓ и̓стаа̓хъ
ꙗ̓ко словесъ твои̓хъ не съхранишѫ •
Ѐгда бо вѣренъ видитъ неѵъстивы̓ѭ доса-
ждаѭщѧ б҃оу, тае̓тъ жало̀стиѭ •
159 Виждъ ꙗ̓ко заповѣди твоѭ възлюбихъ
г҃и мл҃тиѭ твое̓ѭ живи мѧ •
Съ гласъ прр҃очъ ѥ̓стъ, и̓щѫща мъзды̓ ѿ б҃а •
160a Начѧло словесъ твои̓хъ и̓стина •
Наченыи̓ бо̀ б҃иѭ и̓стины̓ сп҃сетъ сѧ а̓ не
погы̓бнетъ •
160b Ѐ въ вѣкы̓ въсѧ сѫдъбы̓ правъды̓ твое̓ѭ •
Въ вѣкъ бо̀ вѣкъ прѣбы̓ваѭтъ сѫдбы̓
бо̀жиѭ •
161 Кнѧзи погнашѫ мѧ и̓спы̓ти и̓ ѿ сло-
весъ твои̓хъ оу̓страши сѧ срдце мое̓ •
Мѫченїкы̓ мѣнитъ и̓ въсѧ е̓лико х҃а радї
оу̓мрѣшѫ · бо̀а̓хѫ бо̀ сѧ б҃а нежели ѡ̓нѣ̑ •
162 Възрадуѧ̓[439] сѧ а̓зъ ѡ̓ словесехъ твои̓хъ ꙗ̓-
ко ѡ̓брѣтаѭи̓ коры̓стъ многѫ •
Ст҃иї бо̀ въси радоваа̓хѫ сѧ веселѧще
ѡ̓ словесехъ б҃жии̓хъ, ꙗ̓ко ѡ̓брѣтъше и̓
богатъство мъного •
163a Неправдѫ възненавидѣхъ и̓ мръзѣ
ми, 163b законъ же твои̓ възлюбихъ •
Праведнии̓ въси ненавидѣхѫ непра-
вды̓ въ правдѣ живѫще · пооу̓чение̓
бо книжное̓ любѣа̓хѫ паче бо̀-
гатъства[440] •

[438] В долното поле – л҃ѕ.
[439] аѵ лигатура.
[440] Праведнии̓ … живѫще тълкувание към стих 163a; пооу̓чение̓ … бо̀гатъства тълкуванието е към стих 163b.

164a Седьмъ краты дн҃емъ хвалихъ тѧ •
Седьмъ бо естъ дѣиствии дх҃овныихъ · се-
дьмиѫ часъ[441] ꙁахарїа гл҃етъ · седьмъ дн҃нї
оученноу[442] недѣли по дѣиствноу ихъ ·
седьмиѫ дн҃и[443] повелѣваетъ дх҃ъ славитї ба҃ •
164b О сѫдьбахъ правды твоеѫ •
По дѣиствноу ст҃ыихъ книгъ · сѫдбы бо
бн҃ѫ ст҃ыѫ книгы сѫтъ •
165a Миръ многъ любѧщимъ ꙁаконъ твои •
Апл҃омъ и мѫченикомъ и всѣмъ ст҃ыи-
мъ иже бе-съмьнѣниа прѣбываѫтъ въ
словеси гн҃и •
165b Н нѣстъ имъ съблаꙁна •
Таковыихъ бо срдце сканьдала не прѣтръ-
питъ бе-съмьнѣнїа бо прїлежѫтъ бз҃ѣ •
166 Чаахъ сп҃сенїа твоего гн҃и, и ꙁаповѣди
твоѫ възлюбихъ •
Чаѫщимъ[444] бѫдѫщиихъ бл҃гъ, ꙁаповѣ-
дъ бн҃ѫ хранитъ чл҃вкъ •
167 Съхрани дш҃а моа свѣдѣнїа твоа и въ-
ꙁлюби а ꙁѣло •
Многоѫ бо любовиѫ и желаниѥмъ съ-
хранѣѫтъ вѣрьни ꙁаповѣдъ бн҃ѫ •
168a Съхранихъ ꙁаповѣди твоѫ и свѣдѣнї-
а твоа • ~ Прр҃окъ гл҃етъ •
168b Ꙗко въси пѫтие мои прѣдъ тобоѫ гн҃и •
Въсѧ бо вѣси пѫти моѫ рече чл҃вкъ,
и ничтоже не оутаи сѧ твоеѫ бл҃го-

[441] Вм. седмь очесъ (ἑπτὰ ὀφταλμοὺς).
[442] Вм. оучини (ἔταξε).
[443] седьмиѫ дн҃и вм. седмищи (ἑπτάκις).
[444] Вм. чааниемь (προσδοκίᾳ).

стыⷧ҇нѧ ꙗ҆же творимъ •
169a Да прїближитъ сѧ мл҃тва моа҆ прѣ҆ тѧ г҃и •
Сн҃рѣчъ, вл҃ко не възъврати м҃ленна҆ моа҆
нѫ прїми ꙗ҆ •
169b По словеси твое҆моу въразоуми мѧ •
Како ꙗ҆коже слово҆ волитъ и҆ хощетъ •
170a Да вънидетъ прошение҆ мое҆ прѣдъ тѧ
господи •
Снрѣчъ, прїѫ҆та бѫди м҃лтва моа҆ прѣ-
дъ богомъ •
170b По словеси твое҆моу и҆зъбави мѧ •
Ꙗ҆ко слово и҆стинъно тако мѧ и҆збави
ѿ всѣхъ мои҆хъ злъ (!) •
171a Ѿрыгнетѣ оу҆стнѣ мои҆ пѣние҆ •
Пророчъстѣи҆ рече оу҆стнѣ •
171b Е҆гда наоу҆чиши мѧ ѡ҆правданїе҆мъ
твои҆мъ •
Е҆гда сказа мнѣ таи҆ны҆ напослѣдо-
къ хотѧщѫѧ҆ бы҆ти •
172a Провѣщае҆тъ ѫ҆зы҆къ мои҆ словеса твоа҆ •
Ты҆ бо и҆ двизаа҆ше на се дѣло словесъ твои҆ •
172b Ꙗ҆ко въсѧ заповѣди твоѫ҆ правъда •
Въсѧ бо сѫтъ и҆сплънъ правды҆ •
173a Бѫди рѫка твоа҆ да сп҃сетъ мѧ •
На то бо҆ оу҆чини сѧ да сп҃сае҆тъ ꙗ҆ко де-
сница творитъ б҃на҆ •
173b Ꙗ҆ко заповѣди твоѫ҆ и҆зволихъ •
Ты҆ бо тъкъмо и҆зъволѣѫ҆тъ вѣрънїи •

174 Възлюбихъ сп҃сениѥ твоѥ г҃и и законъ тво-
и пооучениѥ моѥ ѥстъ •
Любѧ бо прїсно сп҃сениѥ твоѥ г҃и, и зако-
ноу твоѥмоу пооучаѫ сѧ доидохъ вѣ-
чныихъ твоихъ бл҃гъ рече чл҃вкъ •
175a Жива бѫдетъ д҃ша моа и въсхвалитъ тѧ •
Оживетъ вѣчноѫ жизниѫ тогда бо мо-
жетъ хвалити б҃а вѣчно •
175b И сѫдъбы твоѫ помогѫтъ мнѣ •
Єлико рече сѫдилъ еси вѣрьныимъ тѣ-
ми бо сп҃саѫ сѧ •
176a Заблѫдихъ ꙗко ѡвчѧ погыбшеѥ •
Адама мѣнитъ прр҃окъ •
176b Възыщи раба твоѥго ꙗко заповѣдии
твоихъ не забыхъ •
Аще бо и прѣлъщенъ бѣ чл҃вкъ, нѫ срдце-
·› мъ б҃а помышлѣаше прїсно ⁘ • слава •
·›› пѣснъ степенъна, ꙗко лѣствицѫ етерѫ ※
·›› высокѫ · степени животны дроуга по ※
·›› дроузѣ имѧщѧ · такожде д҃хъ с҃тыи ※
·›› прр҃окомъ псаломъскыѫ книгы съложї ※
·›› тѣмъже рече пѣснъ степенъни (!), сирѣчъ пѣ- ※
·›› ниѥ высокыихъ · ка҃ · н҃і • рѳ҃і, ※
1 Къ г҃оу егда въскръбѣхъ възвахъ и оу-
слыша мѧ •
Пръвоздан҄ныи въ мнозѣ скръби
бывъ, възъпивъ же къ б҃оу и оу-
слышанъ хвалѣаше б҃а •
2 Г҃и избави д҃шѫ моѫ ѿ оустънъ непра-

веденъ и҆ ѿ ѫ҆зы҆ка лестива •
Ѿ бѣсовъ ѿ клеветивы҆и҆хъ чл҃вкъ, ѿ влъ-
хъвъ ѿ хоулⷭ҇никъ · разоумѣи҆ же х҃а гл҃ѧ-
ща си •
3 Что дастъ сѧ тебѣ и҆ли что приложит сѧ
тебѣ къ ѫ҆зы҆коу лестивоу •
Кое҆ бо҆ причѧстие҆ свѣтоу къ тъмѣ •
4a Стрѣлы҆ силⷭ҇наа҆го и҆зъо҆щрены҆ •
Стрѣлы҆ дїа҆волѧ ꙗ҆зы҆ци сѫтъ злы҆и҆хъ
чл҃вкъ и҆зощрены҆, сїрѣчъ о҆бощрены҆ на
вѣрⷭ҇ныѭ •
4b Съ горѧщими ѫ҆глъми поустыⷭ҇ныⷭ҇мї •
Ꙗ҆коже бо ѫ҆глие҆ въ малѣ потѧхнѫтъ, же-
гѫтⷭ҇ же а҆ще ѡ҆бнажаѫ҆тъ · тако и҆ ѫ҆зы҆цї
лъстивы҆и҆хъ млъчѧтъ ꙗ҆ко мнѣти
разгараѫ҆т же сѧ лютѣ •
5a Оу҆вы҆ мⷭ҇нѣ ꙗ҆ко прїшелⷭ҇ствие҆ мое҆ оу҆далї с҃ •
Ѿрицаѫ҆ сѧ прⷪ҇ркъ съжитна҆ злы҆и҆хъ чл҃къ
и҆ живъ бы҆ти негодоуе҆тъ •
5b Въселихⷭ҇ сѧ съ селы҆ кӱдарⷭ҇скы҆ •
Почто рече жївѫ съ сѫщими въ тъмѣ · кӱ-
даръ бо тъма сказае҆т сѧ •
6a Много прїшелⷭ҇ствова д҃ша моа҆ •
Сирѣчъ доблетъ[445] не могѫ прїшелⷭ҇ствоватї[446] •
6b Съ ненавидѧщихъ (!) мира бѣхъ миренъ •
Х҃с съ жидовы҆ ꙗ҆ко съ ратникы҆, ꙗ҆ко
миръ живѣше, ти же ненавидѣхѫ е҆го҆ •
7 Е҆гда гл҃ахъ и҆мъ борѣхѫ сѧ съ мноѫ҆ и҆сⷭ҇пытї[447] •

[445] Вм. довълетъ (ἀρκεῖ).
[446] тї лигатура.
[447] тї лигатура.

Ꙗзъ оу҆бо҃ глахъ и҆мъ рече хс̄ миръная҆, тн же
нн є҆дноно҆ сѫще (!) внѣ борѣхѫ сѧ завн-
стнѫ҆ бо҆рѧще ·⁘
·›› пѣснь степен҃нда҆ · рк̄ ⌐ ※
1 Въ҃зведохъ о҆ун мои҆ въ горы҆ ѿнѫдоуже
прїи҆де помощь моа҆ •
҆Обложнхъ рече улв̄къ о҆ун моѫ҆ (!) на заповѣ-
дн прр̃оуъскы҆ѫ҆ · ѡ҆тѫдоу (!) бо проповѣ-
даѥ҆мъ хс̄ градѣше помощн улв̄коу •
2 Помощь моа҆ ѿ гда҆ сътвор҃шаа҆го нб̄о и҆ зе-
мл҃ •
Внднш лн како къ хо҆у҆ въ҃зираа҆ше уаѫ҆
помощн · тѣмъ бо всѣ бы҆шѫ҆ •
3a Не даждъ въ смѧтенне҆ ногоу твое҆ю҆ •
Да не смѧтѫ҆ сѧ и҆ въ поплъ҃зенне҆ въпадѫ҆ •
3b Нн да въ҃здрѣмлетъ хранѧ҆ тѧ •
Бъ҃ съна не прїе҆млетъ, бес҃ прѣнемагани-
а҆ бо҆ е҆стъ и҆ бе-съна •
4 Се не въ҃здрѣмлетъ нн оу҆снетъ хранѧ҆
їсраїлѣ •
Гъ҃ бесъненъ люди ѫ҆зы҆уъскы҆ѫ҆ храннтъ ·
іс̄лъ бо вндѣнне҆ бн̄е҆ сказа҆ет сѧ •
5 Гъ҃ съхраннтъ тѧ, гъ҃ покровъ твои҆ на рѫ-
кѫ҆ десн҃ѫ҆ твоѫ҆ •
҆Оц̄ъ с̄на ꙗ҆ко десницѫ сѫщѫ҆ о҆у҆ѫ҆, глетъ
же тѣло в҃л҆не҆е҆ •
6 Въ дн̄ъ сл̄нце не ѡ҆жежетъ тебе нн лоу-
на нощнѫ҆ •

Ꙗ҆ въ нощи бо҆ и҆ въ д҃ни б҃ъ хранитъ вѣрꙑ҆ны҆ѫ҆, и҆ въ нощи бо҆ и҆ въ д҃ни мѫцѣ прїѵѧщꙑ сѧ •
7a Г҃ъ съхранитъ тѧ ѿ въсѣкого ꙁла •
Ꙗ҆ ѵл҃вцѣ г҃летъ е҆гоже въспрїѫ҆тъ и҆ сп҃се оу҆мнаа҆ съдѣлавъ •
7b Съхранитъ д҃шѫ твоѫ҆ г҃ъ •
Ꙗ҆же прїѫ҆тъ тѣломъ х҃с •
8 Г҃ъ съхранитъ въхождение҆ твое҆ и҆ и҆схо҆ждение҆ твое҆ ѿсели и҆ до вѣка •
Ꙗ҆же въ миръ ѵл҃вѵъское҆ и҆схождение҆, такожде и҆ е҆же ѿ мира г҃летъ · въхода и҆ и҆схода и҆же ѿ д҃вы҆ ꙗ҆ко ѡ҆бое҆ цѣло съхрани сѧ ⁘

·» пѣснъ · степенꙑнаа҆ · пѣние҆ вы҆со҆кое҆[448] · ※

1 Възвеселихꙑ сѧ ѡ҆ рекꙑшни҆хъ мнѣ въ домъ г҃нъ и҆дѣмъ •
Ѡ прⷪ҇рцѣхъ ти бо сказашѫ х҃а, потомъ а҆пⷭ҇ли и҆же проповѣдашѫ намъ ц҃рквъ •
2 Стоѫ҆щѧ бѣхѫ ногы҆ нашѧ въ дворѣхъ твои҆хъ ѥ҆рⷭ҇лмъ •
Ꙗ҆влѣе҆тъ ц҃ркве и҆ се •
3a Ꙗ҆ѥрⷭ҇лмъ ꙁиждемъ ꙗ҆ко градъ •
Новаа҆го ѥ҆рⷭ҇лма г҃летъ, ꙗ҆влѣе҆тꙑ же и҆ ц҃рковъ и҆ съ · градъ бо вѣрꙑны҆и҆хъ ц҃рквъ е҆стъ •
3b Е҆моуже причѧстие҆ е҆го въкоупѣ •
Ꙗ҆пⷭ҇ли и҆ вѣрꙑнии҆ въси, прїѵѧщаѫ҆щеи҆ сѧ таи҆нахъ съвръшае҆мы҆хъ въ ц҃ркви, сирѣчъ съдѣа҆ны҆хъ въ ѥ҆рⷭ҇лмѣ •

[448] Номерът на псалма липсва.

4a Тамо бо̀ възы̀дѫ колѣна колѣна г҃нѣ свѣ-
дѣниѥ̀ і҃слево •
Въсѣ бо колѣна ꙁемьнаа̀ въсходѧтъ въ
ѥ̀рл҃мъ, видѣти и̇ поклонити сѧ ꙗ̀влъ-
шоу сѧ б҃оу плътнѫ̀ въ немъ ⁘
4b Ѩсповѣдати сѧ и̇мени г҃ню •
Ꙁрѧще бо̏ чюдесе вѣрьнии̇ и̇сповѣдаѫ̀т сѧ
къждо б҃ви •
5 Ꙗ̀ко тоу сѣдѫ прѣстоли на сѫдѣ прѣстоли
въ домоу дв҃двѣ •
Гл҃етъ сѫда тъгда и̇ прѣстолы̀, а̀пл҃ы гл҃е-
тъ же и̇ цр҃твна̀ бы̀вшаа̀ въ немъ •
6a Оу̀мл҃ите ꙗ̀же ѡ̀ мирѣ ѥ̀рл҃моу •
Тоу бо миръ ꙗ̀ви сѧ х҃с родоу нашемоу •
6b Ѩ ѡ̀билиѥ̀ любѧщии̇мь тѧ •
Сирѣчъ ѡ̀бильни бѫдѫтъ вѣрьниї и̇ оу̀-
множаѫ̀тъ любѧщеи̇ б҃а •
7a Бѫди же миръ въ силѣ твоѥ̀и̇ •
Своѥ̀ѫ̀ бо силоѫ̀ х҃с раꙁори срѣдостѣниѥ̀ вра-
жди и̇ сътвори ѡ̀боѥ̀ ѥ̀дино ѥ̀же ѥ̀стъ мїръ •
7b Ѩ ѡ̀билиѥ̀ въ стлъпоустѣнахъ твои̇хъ •
Ѡ̀билиѥ̀ бо бы̀шѫ ц҃ркви, стѣны̀ бо сѫтъ
домъ, стлъпъ же тажде ꙗ̀ко оу̀твръжде-
ны̀ оу̀ченнї а̀пл҃кы̀ •
8a Братиѫ̀ моѫ̀ ради и̇ ближникъ мои̇хъ •
Ѧ̀пл҃ъ ради х҃с, гл҃етъ · ты̀ѫ̀ бо х҃с братриѫ̀
напїсаѥ̀тъ •

8b Гл҃аа҆хъ мїръ ѡ҆ тебѣ •
Тѣми бо ѡ҆билие҆ и҆ миръ цр҃кви проповѣ-
да е҆же е҆стъ ѥрл҃мъ •
9 Домоу ради г҃а б҃а нашего възы҆скахъ до-
бра тебѣ •
Г҃а бо ради дашѫ сѧ бл҃гаа҆ ѥ҆рл҃моу, сирѣ-
чъ, цр҃кви •
·›› пѣснъ, степенъ҆наа҆ • рк҃д[449] • ※
1 К тебѣ възведохъ о҆чи мои҆ живѫщо-
моу на нб҃сехъ •
Ѧдамъ рече, къ б҃оу мое҆моу възрѣхъ
и҆же на нб҃си жилище и҆мѧщи и҆
слава твоа҆ и҆сплънѣе҆тъ землѧ •
2a Се ꙗ҆ко о҆чи рабъ въ рѫкоу господеи҆ свои҆х •
Ꙗ҆коже бо рабъ зрїтъ въ рѫцѣ и҆мѧщаго
и҆, тако чл҃вкъ възираа҆ше на б҃а го̀не-
знѫти злъ (!) •
2b Ꙗ҆ко о҆чи рабы҆нѧ въ рѫкоу гж҃ѫ своѫ҆ (!) •
Ꙗ҆ко рабы҆ни бо д҃ша пръвоздан҆наа҆го жѧ-
дѣше бл҃гти ꙗ҆ко гж҃ѫ своѫ҆ (!) •
2c Тако о҆чи наши къ г҃оу б҃оу нашемоу •
Тъ бо вл҃ка е҆стъ всѣмъ, и҆ въ рѫкоу е҆го въ-
сѣ жизнъ нашъ (!) •
2d Доидеже оу҆щедритъ ны҆ •
Доидеже пришедъ подастъ намъ щедро-
ты҆ своѫ҆ ѡ҆бил҆ны҆ѫ҆ •
3a Пом҃лоуи҆ ны҆ г҃и пом҃лоуи҆ ны҆ •
Ввѣр҆нїи (!) въпиѫ҆тъ къ б҃оу възїраѫ҆ще на

[449] Грешна номерация; буквата д добавена със синьо мастило. Трябва да е рк҃в.

житии̑скаа̑ ꙁла •
3b ’Ꙗко по мⷭ҇ногоу и̑сплънихомⷭ҇ сѧ оу̑ничиже-
ниꙗ̑ •
Оу̑ничижаѫ̑тⷭ҇ бо вѣрⷭ҇ныѭ̑ нечъстивиї и̑ нї
въ чтоже въмѣнѣѫ̑тъ •
4a Наи̑паче наплъни сѧ д҃ша наша •
Не прѣпростъ бо понашаѫ̑тъ, нѫ и̑ напа-
даѫ̑тъ •
4b Поношениа̑ гобⷭ҇ꙁоуѫ̑щии̑мъ и̑ оу̑ничиже-
ниа̑ гръдыи̑мъ •
Падаѫ̑тъ бо тамо гобⷭ҇ꙁоуѫ̑щеи̑ въ нинѣ-
шнии̑мъ вѣцѣ и̑ поношенноу̑ бѫдѫтъ ·
гръдыи̑мъ б҃ъ противит сѧ ⁘
·›› пѣснъ, степенⷭ҇наа̑ · р҃кѵ (!) ※
1a Аще не г҃ъ би бы̑лъ въ насъ •
Аще бо не би х҃с, стоа̑лъ чл҃вцѣ ни въ что-
же би въмѣнѣе̑мъ •
1b Да речетъ нинѣ іс҃лъ 2a ꙗ̑ко а̑ще не г҃ъ
би бы̑лъ въ насъ •
Сирѣчъ въ насъ г҃летъ вѣрⷭ҇ны̑хъ •
2b Вънегда въстати чл҃вкомъ на ны̑ •
’Єгда же нечъстивии̑ нападаѫ̑тъ на
вѣрⷭ҇ныѭ̑, г҃летⷭ҇ же мⷱ҇нкы̑ •
3a Ꙋбо живы̑ пожръли ны̑ бы̑шѫ •
Тако бо беꙁаконовашѫ бѣси и̑ хотѣшѫ
жива пожрѣти ч҃лка •
3b Вънегда прогнѣвати сѧ ꙗ̑рости е̑го̀ на ны̑ ⁘
’Ꙗрости бо и̑ гнѣва и̑сплънишѫ сѧ кнѧꙁї

ѐллинⷭ҇стии на мⷱ҇нⷭ҇кы •
4a Оу҆бо̀ вода ны̀ би потопила •
Ꙗко вода бо сѫтъ напасти въвлачѧщѫ
чл҃вка и҆бо̀ непостоа̀нⷭ҇ны̀ •
4b Потокы̀ прѣи҆де д҃ша наша •
Н[450]
5 Оу҆бо̀ прѣи҆[451] д҃ша наша водѫ непостоа̀нⷭ҇нѫ •
Вїа̀лицѫ г҃летъ гонезнѫти[452] напасти демо-
нⷭ҇скы̀ѭ ꙗ҆ко непостоа̀нⷭ҇ны̀ •
6 Бл҃венъ г҃ъ и҆же не дастъ на҃ въ ловитвѫ
зѫбомъ и҆хъ •
Бѣсы̀ г҃летъ, начѧшѫ бо̀ жⷭ҇вати чл҃вка ꙗ҆-
ко звѣриѐ •
7a Д҃ша наша ꙗ҆ко птица и҆збавит сѧ ѿ сѣ-
ти ловѧщии҆хъ •
Ѡкрїлатѣвши бо ꙗ҆ко птица д҃ша чл҃вчѣ
добры̀ми дѣтѣлⷭ҇ми и҆зⷭ҇бави сѧ ѿ бѣсо̀-
въ, ти бо̏ и҆ сѣти ловⷭ҇чѧ сѫтъ[453] и҆ ловѧтъ
чл҃вѣка •
7b Сѣтъ съкроуши сѧ и҆ и҆ (!) мы̀ и҆зⷭ҇бавлени бы̀хо҃ •
Прїшедъ бо г҃ъ оу҆празни бѣсы̀ и҆збавивъ
чл҃вка ѿ нихъ •
8 Помощъ наша въ и҆мѧ г҃не створⷭ҇шаа̀го̀
н҃бо и҆ землѧ •
Ѻтъ х҃а бо бы̀стъ помощъ чл҃вкоу ⁘
·›› слава · пѣснъ, степенⷭ҇наа̀[454]
1a Надѣѭщии҆ сѧ на г҃а ꙗ҆ко гора сїѡ̀нъ •

[450] Тълкуванието към 4b е недописано.
[451] Недописано прѣиде.
[452] Вм. гоненнї (τῶν διωγμῶν).
[453] ловⷭ҇чѧ сѫтъ вм. лѧчѫтъ (παγιδεύουσι).
[454] В дясното поле е добавен номерът на псалма с глаголически букви, като последната цифра е нечетлива. Вероятно ьѕ҃ѳ, което съответства на 124.

1 ⁾Ѥлнко надежѧ съвръшенѫ и҃мѫтъ на г҃а
недвижимин сѫтъ, и҃ако гора сїѡ҃нъ · на не-
и҃же съдѣа҃шѫ сѧ таи҃ны҃ х҃вы҃ •
1b Не подвижнтꙗ сѧ въ вѣкы҃ живѫи҃ въ ӏ҆ер҃л҃м҃ •
5 Живѫщеи҃ вѣроѫ таи҃нъ съдѣа҃ны҃хъ въ
ӏ҆ер҃л҃мѣ, тн бо неподвижнмин сѫтъ, и҃ зде
и҃ въ вѣцѣ бѫдѫщни҃мъ •
2 Горы҃ ѡ҃кр҃тъ е҃го и҃ г҃ъ ѡ҃кр҃тъ людн҃ї своих҃ꙋ
ѡ҃ нїнѣ (!) и҃ до вѣка •
10 ⁾Обндѫ бо ӏ҆ер҃лма пр҃ѻр҃цн, въсн въ немъ г҃ла-
шѫ · горы҃ бо въсежде книгы҃ пр҃ѻр҃кы҃ нарї-
ѹѫтъ, тѣмн бо҃ г҃ъ покрыва҃етъ людн
вѣрꙋны҃ѫ •
3a ⁾Ꙗко не ѻ҃ставитъ г҃ъ жезла грѣшны҃и҃хъ
15 на жрѣбни҃ праведны҃и҃хъ •
Не могѫтъ бо грѣшннї наслѣдовати съ
праведны҃ми · жезлъ бо г҃летъ, непрѣгъ-
бенне҃ грѣшны҃и҃хъ и҃ непока҃анне҃ •
3b Да не прострѫтъ праведꙗнї въ безаконн-
20 е҃ рѫкъ свои҃хъ •
Ннѣ бо не подоба҃етъ праведны҃и҃мъ бра-
тн сѧ съ грѣшникы҃, и҃мѫтъ бо ѡ҃ себѣ
въздава҃нне҃ •
4 ⁾Оу҃бл҃жн г҃н бл҃гы҃и҃мъ и҃ правы҃мъ ср҃цемꙗ
25 Многа бо лежѫтъ бл҃гы҃мъ бл҃га҃, и҃ зде и҃
въ бѫдѫщни҃мъ вѣцѣ •
5a Оу҃клонѣѫщѫѫ же сѧ въ разꙗвращенї-
е҃ поведетъ г҃ъ •

ʼЄлико разъвращаѫще сѧ зловѣрнемъ оу-
кланѣѫще сѧ съ безаконъными съчита-
ѫт сѧ •
5a Съ творѧщими безаконие, 5b миръ на ї҃слѣ •
На людехъ вѣрьныихъ, і҃слъ бо зрѧ б҃а сѧ
сказоуетъ · кто же зрѧ б҃а, нѫ прїчѧщаѫ-
и сѧ имъ[455] таино ⁘
·›› пѣснъ, степеньнаа[456] ·
1a Єгда възврати г҃ъ плѣнъ сїѡнъ •
Гл҃етъ оубо възвращение еже ѿ вавӱ-
лона, а въсе ц҃ркве гл҃етъ егда ѿ плѣна
идольскааго възврати •
1b Быхомъ ꙗко оутѣшени •
Оутѣшишѫ бо сѧ ѕѣло възъвративъше лю-
дие из вавӱлона · тако и людие ѫзычъ-
стии възрадовашѫ сѧ, ѡ възвращени-
и вѣрьнѣмъ •
2a Тогда исплънишѫ сѧ радости оуста на҃ •
ʼЯдѫще оуже тѣло х҃во и пиѫще кръвъ егѡ,
и поѫще пѣснъ новѫѧ •
2b ʼИ ѫзыкъ нашъ веселїа •
Пѣсниѫ аггл҃кѫѧ движемъ •
2c Тъгда рекѫтъ въ ѫзыцѣхъ възвеличилъ
ѥстъ г҃ъ сътворити съ ними •
Оузрѣвше бо славѫ бывшѫѧ въ людехъ
вѣрьныихъ ѧзыци възъдивишѫ сѧ ѕѣло •
3 Възвеличилъ естъ г҃ъ сътворити съ на-
ми быхомъ веселѧще сѧ •

[455] Вм. ѥмь.
[456] Номерът на псалма (125) липсва.

Такожде вѣрꙑнїи людие приѥмꙑше блгⷣтъ
хвалѧтꙑ сѧ прїчѧщениемъ таинъ •
4 Възꙑврати гн҃и плѣнение наше ꙗко пото-
кꙑ оугомъ •
Жзꙑци въпиѫтъ готовѧще сѧ на покаа-
ние · потокꙑ же гл҃етъ ветꙑхꙑѫ и ѡжесто-
чавꙑшѧ · юга же гл҃етъ мѧкъкааго и
младааго ѡбꙑчаа •
5 Сѣавшеи съ слъзами въ радости пожъ-
нѫтъ •
Єлико въ вѣцѣ семъ вънидѫтъ имене
ради хв҃а въ печали, въ бѫдѫщии жѫтвѫ[457]
ѡбрѧщѫтъ въ радости •
6a Ходѧще хождаахѫ и плакахѫ сѧ мета-
ѫще сѣмена своа •
Сѣмѧ гл҃етъ заповѣди ѫже исправлѣ-
ѫтъ праведнии въ плъти •
6b Грѧдѫще же прїдѫтъ радостиѫ възе-
млѧще рѫкоѫти своѫ •
Грѧдѫще тъгда въ бѫдѫщиимъ вѣ-
цѣ брѣмена своихъ дѣлъ носѧще
праведнїи •
·›› пѣснъ сте пенꙑнаа (!) · ьѹ҃э
1a Аще не гъ съзїждетъ домоу въсоуе троу-
дишѫ сѧ зиждѫщеи •
Ни текѫщомоу бо ни ходѧщомоу, въсѣ
бо бл҃говолениемъ бн҃емъ бꙑваѫтъ ·
създа бо̏ и соломонъ домъ нѫ не бл҃гово̀-

[457] тв лигатура.

ли ѡ҆ немъ б҃ъ · съꙁда бо и҆ х҃с цр҃квъ и҆ бл҃го-
воли ѡ҆ неи҆ •
1b ꙗ҆ще не г҃ъ стрѣжетъ градъ въсоуе҆ бꙑдѣ стрѣ-[458]
гѫи҆ •
Стрѣжахѫ жидове ветꙑхаа҆го ѥ҆рⷭ҇лма, нѫ не
бл҃говоли г҃ъ, проꙁрѣа҆ше бо ветꙑхаа҆го[459] ѥрⷭ҇о-
салима е҆же е҆стъ цр҃квъ •
2a Въсоуе҆ вамъ ѥ҆стъ оу҆тръневати въстанѣ-
те по сѣдѣниї •
Бѣшѫ бо бꙑдѧще на мл҃твѫ жидове нѫ въ-
соуе҆ · х҃оу не прїстаѫщоу, ꙗ҆влѣе҆[тъ бо г҃лъ х҃въ][460]
и҆же г҃ла оу҆ченикомъ свои҆мъ, въста-
нѣте пои҆дѣмъ ѿсѫдоу вѣсꙑтѧтꙑ бо послѣ-
доуѫщаа҆ •
2b ꙗ҆дѫщеи҆ хлѣбъ болѣꙁни, е҆гда дастъ въꙁꙑ-
любеныи҆мъ свои҆мъ сънъ •
Съ болѣꙁниѫ бо а҆пⷭ҇ли ꙗ҆дѣхѫ ꙗ҆ко оу҆спе г҃ъ
животворѧщоѫ и҆ бл҃женоѫ смрꙑтиѫ,
чл҃вчъско что помы҆шлѣѫще •
3a Се достоа҆ние҆ г҃не с҃нове •
Наслѣдова бо҃ х҃с чл҃вчъство смрꙑтиѫ своеѫ
сирѣчъ, с҃ны свѣта •
3b Мъꙁда плода чрѣвнаа҆гѡ҆ •
Чрѣвнаа҆го г҃летъ крꙑщение҆ · ѿтѫдоу бо҃ ꙗ҆-
ко и҆ꙁъ е҆диноѫ ꙗ҆тробы҆ вѣрꙑни-и҆-скочишѫ ·
ти бо мъꙁда г҃нѣ и҆ плодъ сѫтъ •
4 ꙗ҆ко стрѣлы҆ въ рѫцѣ силꙑнаа҆го, тако с҃нове

[458] тр лигатура.
[459] Вм. нова҆аго.
[460] Недописан текст.

1 ѡ҃тѧтыи҃нхъ •
ꙗ҆кѡже бо стрѣла е҃гда стрѣлнтъ ж҃ снлⷭ҇ныи҃н
тако о҃троцн жндовⷭ҇стнн҃ ѿвръженн бы-
шж ѿ х҃а, е҃же е҃стъ ѿпадⷭ҇шнн҃хъ •
5 5a Блⷢженъ н҃же н҃сплъннтъ похотъ свож ѿ нн̑ •
Блⷢженъ бо е҃стъ въ н҃стннж е҃же ѿ самого х҃а
желанне҃ н҃матъ прїсно спⷭ҇сенъ бытн •
5b Не постыдатⷭ҇ ся е҃гда гⷣлатъ врагомъ сво-
н҃мъ въ вратѣхъ •
10 Постыдат ся е҃гда прї дверехъ людн҃ жзы-
уъскын҃хъ, прѣдъстанжтъ жндове по-
слоуша҃ше вѣрⷭ҇ныи҃нхъ ⁘
·›› пѣснъ, сте пенⷭ҇на҃ (!) ьѳ̄ѧ[461]
1a Блⷢженн въсн бо҃жнн҃ ся гⷣа •
15 Кто бо е҃стъ блⷢженѣе҃, вѣсто бо҃ ꙗ҆ко блⷢжн-
тъ стыи҃ж въся •
1b Ходящнн҃ въ пжтехъ е҃го҃ •
ꙗ҆лнко рече н҃справншж дѣтѣлн н҃ хо-
дншж заповѣдⷭ҇мн гⷩнѣмн •
20 2a Трогдъ плодъ свон҃хъ сънѣсн •
ꙗ҆лнко бо҃ зде трогдат ся ѡ҃бращжтъ
въ бжджщнн҃мъ вѣцѣ •
2b Блⷢженъ е҃сн н҃ добро тн бждетъ •
Н тако подвнзаж҃щнхⷭ҇ ся гⷣлетъ дⷯхъ стын •
25 3a Жена твоа҃ ꙗ҆ко лоза плодовнта въ стра-[462]
нахъ домогᷤ твое҃го҃ •
Дⷢшж гⷣлетъ добраа҃го улⷡвка въ домогᷤ т̑-
леснѣмъ плодящж ся н҃ погнваж҃щж

[461] Цифрата е изписана в полето, като глаголическото ѧ (=50) е объркано с ѯ (=7).
[462] тр лигатура.

ꙗ҆ко̀ лозѫ (!) •
3b С҃нове твои̑ ꙗ҆ко ново̀расли маслинꙑ̀ ѻ҆кр҃тъ трапезы̀ твое̑ѫ •
Мы̀сли добры̀ѫ ꙗ҆ко с҃нове ѡ҆бꙑ̀ходѧщѫ чловѣче ср҃дце ꙗ҆ко трапезѫ •
4 Се тако бл҃вит ѧ чл҃вкъ боѫ̑и̑ сѧ г҃а •
Видиши ли како сказа мъздѫ боѫ̑щии̑хꙑ сѧ г҃а · колꙑми бл҃вими сѫтъ и̑ славїмї •
5 Да бл҃витъ тѧ г҃ъ ѿ сїѡ̑на и̑ оу̑зриши благаа̑ ѥрл҃моу въ всѧ д҃ни живота твое̑го̀ •
Бл҃вениимъ въ сїѡ̑нѣ ꙗ҆влъшии̑мꙑ сѧ · тѣмъ бл҃вени бы̀шѫ вѣрꙑнїї · и̑ таи̑ны̀хъ наслаждаѫ̑т сѧ бл҃гъ с҃тнї •
6a ’Н оу̑зрїши с҃ны̀ с҃новъ твои̑хъ •
Дѣтѣли бо дѣтѣли раждаѫ̑тъ •
6b Миръ на іс҃лѣ •
Х҃с миръ нашъ на людехъ вѣрꙑны̀и̑хъ ⁘
·›› пѣснъ, сте пеннаа̑ (!) ※ ьѹ҃ѳ
1 Множицеѫ̑ брашѫ сѧ съ мноѫ̑ ѿ ю҆̀ностї мое̑ѫ̑ •
Х҃с рече ѻ̀ жидохъ, ꙗ҆ко прїсно противлѣа̑хѫ сѧ х҃ви · не хотѣа̑хѫ бо е̑го ѿнелиже роди сѧ да би живъ бы̀лъ плътиѫ̑ зане множицеѫ̑ •
2a Да речетъ нинѣ іс҃лъ мꙑножицеѫ̑ брашѫ сѧ съ мꙑноѫ̑ ѿ ю҆̀ности мое̑ѫ̑ •
Видиши ꙗ҆влѣе̑тъ и̑ и̑мѧ іс҃лъ бо̀ видѣние̑ б҃ие̑ ѥ҆стъ · брашѫ же сѧ жидове съ х҃омъ ѿнелиже ꙗ҆ви сѧ на земли •

[463] В долното поле – л҃з.

2b [Н]бо не прѣмогѫ мене •
Не прѣмогѫ бо҃ по и҆стинѣ, нѫ о҆соу҆етишѫ
сѧ помы҆шленїа҆ и҆хъ •
3a На хръпⷭ҇тѣ мое҆мъ коваа҆хѫ грѣшници •
Ꙗ҆коже рече, плещи моѫ҆ дахъ на раны҆, ѡ҆-
бложишѫ бо и҆ ранами •
3b Ꙁадлъжишѫ беꙁаконие҆ свое҆ •
Прїложишѫ беꙁаконїе҆ на беꙁаконїе҆ •
4 Г҃ъ праведенъ съсѣчетъ вы҆ѫ҆ грѣшникъ •
Съсѣче бо҃ крѣпостъ и҆хъ х҃с, е҆гда рѣшѫ кръ-
въ е҆го҆ на насъ и҆ на чѧдѣхъ нашихъ •
5 Да посты҆дѧт сѧ и҆ възвратѧтⷭ҇ сѧ въспѧ-
тъ въси ненавидѧщеи҆ сїѡ҆на •
Є҆лико възненавидѣшѫ и҆ не вѣровашѫ,
въ сїѡ҆нѣ бы҆вⷭ҇шии҆мъ таи҆намъ, ти по-
сты҆дѣшѫ сѧ вѣчно •
6a Да бѫдѫтъ ꙗ҆ко трѣва на ꙁданиї •
Врѣменⷭ҇но и҆ дръжѫще сѧ оу҆пованїа҆ •
6b Ꙗ҆же прѣжде въꙁдръванїа҆ и҆съше •
Прѣжде смр҃ти, сирѣчъ лишишѫ сѧ сла-
вы҆ б҃жиѫ҆ и҆ блг҃ти •
7a Є҆ѫ҆же не и҆сплънитⷭ҇ сѧ (!) рѫкы҆ свое҆ѫ҆ жънѫї •
Не насы҆тишѫ бо сѧ житеи҆скы҆и҆хъ бл҃гъ,
нѫ бѫдѫщии҆хъ оу҆лоучишѫ •
7b Н҆ лона свое҆го҆ събираѫ҆и҆ рѫкоѫ҆ти •
Ни ꙗ҆ко бо рѫкоѫ҆тъ и҆мѧще пшеницѫ
въ житницѫ вънидѫ бѣшѫ бо҃ тъщѧ •
8a Н҆ не рѣшѫ мимоходѧщеи҆ бл҃венїе҆ г҃не на
васъ

[Н]и похваленноу̑ бо ни бл҃венноу̑ бѣшѧ достоїнї •
8b Бл҃вихомъ вы̑ въ и̑мѧ господне •
Вѣрⷭ҇нии̑ бо̀ людие̑ и̑ бл҃вѧт сѧ и̑ сп҃сѫт сѧ о̑ г҃и ⁘
·›› слава · пѣснъ · сте пенⷭ҇наа̑ (!) · рк҃ѳ ※
1 Из глѫбины̑ възвахъ к тебѣ г҃и •
Гроба влⷣчнѣа̑го ꙗ̑влѣе̑тъ въ немⷭ҇же х҃с
полежа трї д҃ни •
2a Г҃и оу̑слы̑ши гласъ мои̑ •
Ѿ лица а̑дамлѣ м҃лит сѧ х҃с, да оу̑твръди-
тъ плътъ •
2b Бѫдѣте оу̑ши твои̑ вънемлѧщи гласъ
м҃лтвы̑ мое̑ѫ •
Съ гласъ пръво̀здан҇наа̑го̀ •
3 Ꙗ̑ще беꙁаконїа̑ наꙁриши г҃и, г҃и кто по-
стои̑тъ •
Кто бо прѣтръпитъ е̑гда и̑спы̑тае̑тъ
дѣа̑нїа̑ комоуждо насъ •
4a Ꙗ̑ко ѿ тебе о̑цѣщение̑ ѥ̑стъ •
Сѫдѧи̑ бо подастъ и̑ ѿпоущение̑ •
4b Ꙗ̑мени твое̑го ради 5a потръпѣхⷭ҇ тѧ г҃и •
Оу̑пованиѥ̑мъ бо и̑мене б҃на̑ въсѣ тръ-
питъ вѣрⷭ҇ны̑и̑ чл҃вкъ •
5b Потръпѣ д҃ша моа̑ въ слово̀ твое̑ •
Вѣровавъ ꙗ̑ко не лъжетъ слово б҃жие̑, и̑
ꙗ̑ко прѣже (!) вѣкъ е̑стъ •
6a Оу̑пова д҃ша моа̑ на г҃а •
Тако бо сп҃саѫтⷭ҇ сѧ вѣрⷭ҇нїї оу̑пованиѥ̑мⷭ҇ •
6b Ѻ̑тъ стражѫ оу̑тръняѧ̑ до нощи •

Ѻтъ часа оутрънѣаго · стража бо часъ ѥстъ ·
ѿ оутра оубо до вечера не ослабѣ д҃ша а-
дамлѣ надѣѭщи сѧ прїшествїа х҃ва •
6c Ѻтъ стражѫ оутрънѧѧ оупова іс҃лъ на г҃а •
Отъ часа вѣсто въскр҃сенна заоутра бо въ-
скр҃сенїе бысть · ѿтолѣ прїѭшѫ оупова-
нїе новнї людїе еже естъ іс҃лъ ꙗко видъ
б҃нї имѧще •
7 Ꙗко ѿ г҃а мл҃тъ и много ѿ него изъбавле-
нїе •
Мїлостъ бо и изъбавленїе грѣховъ ѿ б҃а е-
диного естъ •
8 Ѝ тъ̏ избавитъ іс҃лѣ ѿ всѣхъ безаконеї єг҃ •
[Н]овыѭ люди г҃летъ еже естъ іс҃лъ ты бо
избави б҃ъ ѿ вѣкого (!) безаконїа ⁘
·» пѣснъ, сте пенъна (!) · р҃л ※
1a Г҃и не възнесе сѧ срдце моѐ, нї възведостѣ
сѧ очи мои •
Новыихъ людехъ (!) г҃летъ ꙗко таковы сла-
вы и таковы таины спдбишѫ сѧ · срдце
ихъ не възнесе сѧ, нї очи д҃шевнѣи не
оуклонистѣ сѧ · сї же и о себѣ самѣмъ
дв҃дъ рече •
1b Ни ходихъ въ великыхъ •
Прр҃къ рече, не недѫговавъ гръдынеѭ

[464] Преписвачът е избегнал първите три реда на листа заради прозиращото отдолу мастило.

ꙗ҆ко цр҃тва и҆ прр҃чъства сп҃блъ сѧ •
1c Ни въ дивныи҆хъ паче мене •
Сирѣчъ не въсхотѣхъ дивенъ бы҆ти па-
че е҆же е҆смъ · нѫ прїсно смѣрѣа҆хъ (!) •
2a А҆ще не смѣрѣхъ сѧ нѫ възнесъ д҃шѫ моѫ҆ •
Си оу҆бо дв҃дъ о҆ себѣ г҃летъ, разоумѣвае҆тъ
же сѧ и҆ о҆ х҃ѣ · зане смѣри себе не въсхы҆ще-
ние҆мъ непщевавъ е҆же бы҆ти равенъ б҃оу •
2b Ꙗ҆ко ѿдое҆ное҆ на м҃тре своѫ҆ •
И ѡ҆троча бо бы҃ г҃ъ, и҆ съса и҆ ѿдое҆нъ бы҆стъ ·
и҆ покарѣа҆ше сѧ родителема ꙗ҆коже е҆сть
пїсано •
2c Ꙗ҆ко въздаси на д҃шѫ моѫ҆ •
Сї бо прїѫ҆хъ рече х҃с да въздамъ ч҃лкоу
спасение҆ •
3 Да оу҆повае҆тъ іс҃лъ на г҃а ѿсели и҆ до вѣка •
На того бо новиї людие҆ и҆мѧтъ оу҆пова-
ние҆ е҆же е҆стъ іс҃лъ · сего бо̀ ради нарѣшѫ
сѧ зрѧще г҃а ⁘
·›› · пѣснъ, · степе · нъни (!) · р҃ла · ※
1 Помѣни г҃и дв҃да и҆ въсѧ кротостъ е҆го •
Ꙗ҆ко и҆з него по плъти самъ бо̀, рече сѧи҆
ѿ дв҃да · навы҆кнѣте ѿ мене ꙗ҆ко кро-
токъ ѥ҆смъ и҆ смѣренъ ср҃цемъ · бѣа҆-
ше же и҆ дв҃дъ кротокъ •
2 Ꙗ҆ко клѧтъ сѧ г҃ви ѡ҆бѣща сѧ б҃оу ї҆а҆ковлю •
Клѧтъ бо сѧ и҆ не раскае҆т сѧ, поставлъ за-
вѣтъ свои҆ дв҃дъ г҃летъ же д҃вѫ б҃цѫ •

3a Ѩ҆ще вънндѫ въ село домоу̀ моего̀ •
Снрѣкоу̀ъ, не възы҆дѫ реуе прѣжде на нб҃о прѣ-
жде а҆ще не спсѫ̀ оу҆лв҃ка · сего ради прин҆дъ
а҆ще и҆̀ не разлѫоунх҃ъ сѧ ѿ о҆ц҃а •
3b Ѩ҆н възлѣзѫ на ѡ҆дръ постела моего̀ѫ̀ •
Гроба в҆а҆оунѣа҆го мѣннтъ, и҆̀ реуе не и҆ма-
мъ въннти въ нъ дон҃деже възв҃рашѫ
съврѣшенѣ оу҆лв҃ка •
4a Ѩ҆ще дамъ сънъ о҆оунма мои҆ма •
Смр҃тъ а҆влѣе҆тъ а҆же а҆ко съна показа •
4b Ѩ҆н вѣкома мои҆ма дрѣманне҆ •
Тожде е҆стъ о҆̀ смр҃тн •
4c Ѩ҆н поко҆н кротофома мои҆ма •
Ѩ҆о тѣлѣ г҃летъ в҆а҆унн, кротафъ҆н҆ (!) а҆ко пр҃ѵ҆то̀ •
5 До҆ндеже о҆брѧшѫ мѣсто г҃вн село б҃оу їа҆ковл҆ •
То҆ндеже (!) реуе съврѣшѫ оу҆лв҃ка въ жїлнще б҃оу,
х҃вн · їа҆ковъ бо̀ г҃лет҃ сѧ о҆трокъ мои҆ е҆го-
же и҆збрахъ •
6a Се слы҆шахомъ ѫ҆ въ е҆фран҃ѳѣ •
Ю҆а҆ (!) кѫа҆, дв҃ѫ б҃цѫ · а҆же плодъствова спсе-
нне҆ родоу оу҆лв҃ъскоѡ҆моу · е҆фран҃ѳа бо̀
плодъствне҆ сказа҆е҆т сѧ · е҆стъ же вїѳлее҆м҃ •
6b Ѩ҆брѣтомъ и҆̀ въ полѝ дѫбравы҆ •
Кого г҃летъ · вїѳлее҆ма оу҆бо лѫзн дрѫа҆ъ-
нні сжт҃ же и҆̀ мѣста пал҃на[465], о҆бауе съни-
тне҆ г҃летъ х҃во •
7a Вънндѣмъ въ села е҆го •
Въ каа҆, въ пещерѫ въ нен҆же родн сѧ · въ ра-

[465] Вм. полъна (πεδία).

сꙑпѧтнѥ, въ въскр҃сеннѥ • въ възы̑тнѥ, въ
сїѡ̑нъ · въ голꙑгоѳѫ · въ та бо въселн сѧ •
7b Поклоннмꙑ сѧ на мѣстѣ и̑деже стоа̑стѣ но-
зѣ ѥ̑го •
Горѫ голꙑгоѳѫ г҃летъ, та бо въсѣхъ горъ зе-
млъны̑и̑хъ вы̑шъшнї ѥ̑стъ · тоу бо по-
стоа̑стѣ нозѣ х҃оу б҃оу распинаѥ̑моу •
8a Въскр҃ни г҃и въ покои̑ твои̑ •
Въскр҃ни рече по побѣжденнї а̑довѣ и̑
смр҃тнѣа̑мъ · покои̑ ꙗ̑ростъ твоѫ̑ възꙑ-
весели сѧ ѡ̑ нихꙑже съдѣа̑ •
8b Ты̑ и̑ кѹ̈вотъ с҃ты̑нѧ твоѥ̑ѫ̑ •
Кѹ̈вота разоумѣи̑ тѣло влⷣчне ѥ̑же съвъсꙑ-
крѣси и̑ с҃то съвръши · г҃летꙑ же и̑ ѡ̑лтарѣ
ѥ̑же ѥ̑стъ трапеза с҃таа̑ с҃ты̑и̑хъ •
9a Ї̑ѥреи̑ѥ̑ твои̑ ѡ̑блѣкѫтꙑ сѧ въ правдѫ •
Трапезннї слоужителе · ти бо по въскръ-
сеннї х҃вѣ ѻ̑блѣкошѫ сѧ въ правдѫ и̑-
стинꙑнѫѧ̑ •
9b Н̑ прⷣбннї твои̑ твои̑[466] възраⷣуѧ̑т[467] сѧ •
Апл҃и и̑же въ стр҃тъ х҃вѫ ры̑даа̑хѫ · си въ въ-
скр҃сеннѥ̑ възрадовашѫ сѧ въспрїѥ̑млѧ-
ще блⷣтъ своѫ̑ •
10a Дв҃да ради раба твоѥ̑го̀ •
Х҃а ради ѿ дв҃да бо̀ по плъти •
10b Не ѿврати лица х҃а твоѥ̑го •
Прр҃къ мл҃итъ помазанъ бо бы̑стъ и̑ тъ̏ •
11a Клѧтꙑ сѧ г҃ъ дв҃дви въ и̑стинѫ и̑ не ѿврꙑ-

[466] твои – изписано два пъти.
[467] ау лигатура.

же сѧ ѥгѡ̀ •
Ѻбѣщаниѥ̀мъ бо ѡ̀бѣща сѧ б҃ъ дв҃дви и҆з не-
го и҆збрати по плъти •
11b Ѿ плода чрѣва твоѥ̀го посаж҄дѫ на прѣстолѣ
твоѥ̀мъ •
Ѻ хрїстѣ словѡ̀ г҃летъ сѧ •
12a Ѧ҆ще съхранѧтъ с҃нове твои̑ завѣтъ мои̑
Ѡ соломонѣ словѡ̀ сирѣчъ ꙗ҆ко не съхранї •
12b Н҆ свѣдѣнїа̀ моа̀ и҆мъже наоу̑чѧ [468]•
Їоу̑деѡ̀мъ бо ꙗ҆ко с҃номъ закона заповѣ-
да нѫ не съхранишѫ •
12c Н҆ с҃нове и҆хъ до вѣка сѧдѫтъ на прѣстолѣ
тоѥ̀мъ (!) •
Вѣрънии̑, паче же а҆пл҃ѝ сѧдѫтъ ꙗ҆коже ѥ҆стъ
писано сѫдѧщеи̑ ти •
13a Ꙗ҆ко и҆зъбра г҃ъ сїѡ̀на •
Въ томъ бо г҃ъ таи̑нѫ а҆пл҃омъ прѣдастъ
разоумѣи̑ же ц҃ркве •
13b Н҆ и҆зволи въ жилище себѣ •
Нарече и̑ себѣ въ жилище до вѣка •
14a Се покои̑ мои̑ въ вѣкъ вѣка •
Въ томъ бо почи д҃хъ с҃тыи̑ въ вѣкъ вѣка •
14b Зде въселѧ сѧ ꙗ҆ко и҆зъволихъ и̑ •
Въ ц҃ркве г҃летъ ꙗ҆ко по въсѧ д҃ни живы̑-
и̑ въ неи̑ прѣдълагаѥ̀мъ въ неи̑ •
15a Вдовицѧ ѥ҆го бл҃гословествоуѫ̀ бл҃влѧ •
Въ чистотѣ и̑ въ непороцѣ, вдовоуѫ̀щѫ-
ѧ̀ сѫтъ же д҃шѧ ѧ҆же ѡ̀вдовѣшѫ ѿ х҃а •

[468] Вм. и҆мъже наоу̑чѧ ѧ (ἃ διδάξω αὐτούς).

15b Нищѫѧ̀ е҆го̀ насы̀щѫ хлѣба •
Ѻбнищавꙑшѫѧ̀ ѿ бг҃оучъстна̀ насы̀щѫ та-
и҆наа̀го хлѣба рече х҃с •
16a Ї҆ереѫ̀ е҆го ѡ҆блѣкѫ въ правдѫ •
Да и҆мѫтъ дръзновеннѐ цѣлити недѫжн҃ї •
16b Н прп҃бнїї е҆го радостнѫ̀ възра̑ꙋѫ̀т[469] сѧ •
Ап҃лн, ти бо възрадовашѫ сѧ прѣжде въ-
сѣхъ въ въскрꙑсеннѐ х҃во •
17a Тоу възращѫ рогъ дв҃дови •
Д҃вѫ бц҃ѫ гл҃етъ · ꙗ҆ко връхъ сѫщѫ и҆ вы̀шъш҃
въсѣхъ женъ е҆же е҆стъ горъ •
17b Оу҆готовихъ свѣтилꙑникъ х҃оу моѐмоу •
Х҃а гл҃етъ, ꙗ҆ко сѫща свѣтлотѫ свѣта · а҆ е҆же
рече х҃оу · разоумѣи̇ чл҃вка помаза̀ема
хрїзмоѫ̀ кръщенїа̀ •
18a Врагы̀ е҆го ѻ҆блѣкѫ въ стоудъ •
Їоу҆деѫ̀ гл҃етъ ти бо сѫтъ вразн х҃ви по и҆-
стинѣ •
18b А҆ на ѡ҆номъ процъвꙑтетъ ст҃ы̀ни моа̀ •
На хрїста слава ѻ҆ч҃а ⁘
·›› пѣснъ · сте, пенꙑнаа̀ (!) · рл҃в · ※
1 Се что добро и҆ что красно нѫ е҆же житї
братнї въкоупѣ •
Ничтоже бо красно и҆ бл҃гоѫ̀ханꙑно, ꙗ҆ко-
же цр҃кви наплънѣѐма вѣрꙑны̀и҆хъ · се
бо прр҃окъ сказа · разоумѣи̇ же и҆ а҆пл҃ы̀ ꙗ҆-
коже бѣхѫ събрани въкоупъ •
2a Ꙗ҆ко хрїзма на главѣ сходѧщаа̀го (!) на бра҃[470] •

[469] ау лигатура.
[470] Буквите са надписани една над друга.

Хрїзⷭ҇мѫ наричетъ кр҃щенїа̀, ѐѫже помаза-
ѫ̀т сѧ вѣрнїї ѿ горѣ до долоу •
2b Брадѫ а̀а̀ронѣ (!) •
Хрїзма бо тъгда їѐреѡ̀ва, ѝ проливаѐма-[471]
ше сѧ тъгда на главѫ · ѝ съхождаа̀ше на
брадѫ їѐреѡ̀вѫ · а̀ ѿ брады̀ на ризѫ · вѣсто
бо ꙗ̀ко помазаѐмнї мѵ̈ромъ, ѝ вънѧтръ-
ѫ̀доу ѝ вънѣѫ̀доу добровонⷭ҇ни сѫтъ •
2c Съходѧщїа̀ на ѡ̀меты̀ ризы̀ ѐго̀ •
Риза вѣрⷭ҇ны̀ѝхъ х҃с, ѥ̀стъ · ѐлико бо̏ въ х҃а кр҃тї-
сте сѧ въ х҃а о̀блѣкосте сѧ рече а̀пл҃ъ · ѡ̀ме-
та же оу̀твръждаѐтъ въсѫдоу ризѫ, та-
ко ѝ блг҃тъ чл҃вка •
3a Ꙗ̀ко роса ѐрмонⷭ҇скаа̀ съходѧщїа̀ на горы̀ сї-
ѡ̀нⷭ҇скы̀ѭ̀ •
Роса ч҃таа̀ ѐже ѐстъ д҃хъ с҃ты̀ѝ · а̀ерⷭ҇монⷭ҇ бо
чїсто сказаѐтⷭ҇ сѧ, ꙗ̀ко ѿ а̀ѐра сходѧщи на
горы̀ сїѡ̀нѧ ѐже ѐстъ вѣра, оу̀пованиѐ, лю-
бы̀ · горы̀ ц҃рквны̀ѭ̀ се сѫтъ •
3b Ꙗ̀ко тоу заповѣда г҃ъ бл҃венниѐ •
Тоу, где · въ ц҃ркви хлѣба животнаа̀го̀ •
3c Н̀ животъ до вѣка •
Н̀стинⷭ҇ны̀ѝ бо̀ животъ сїѝ ѥ̀стъ тѣло ѝ кръ-
въ х҃ва ѝ зде ѝ въ бѫдѫщиѝ вѣкъ ⁘
·›› пѣснъ, степе · нⷭ҇наа̀ (!) · р҃лг ※
·›› пѣснъ вы̀со̀кы̀ѝхъ, сїрѣчъ връхо̑вы̀- ※
·›› ѝхъ · а̀ще бо ѝ въ малѣ степениѐ се про- ※
·›› реченниѐмъ, нѫ велнї видѣннї наста- ※

[471] -ѐ- е поправено на а, сричката -ма е задраскана.

·›› вниц̃н • ※

1a Се нїнѣ бл҃вите г҃а вси раби г҃нни •
Повелѣваѣтъ дх҃ъ ст҃ыи̑ вѣр҃ныи̑мъ не-
прѣстанно бл҃вити г҃а •

5 1b Стоѧщии̑ въ храмѣ г҃нни въ дворѣхъ до-
моу̑ б҃а нашего •
Въ ц҃рквахъ и̑гда сѫтъ вѣр҃нїи · храмъ бо̀
б҃нии̑ и̑ дворъ ц҃рквии̑ и̑стъ •
2a Въ ношехъ въждежите рѫкы̑ ваша въ
10 свѧтаа̑ •
Вѣсто ꙗ̀ко мѫкѫ г҃летъ вл҃ѹнѧ · и̑гда и̑ врѣ-
мѧ бана нетлѣнїа̑ цъв҃тетъ, тогда оу̑-
бо вѣр҃нии̑ рѫкы̑ простираѫтъ прїѧ̑ти
ст҃аа̑ ст҃ыихъ •
15 2b Ѡ҆ благословите го̀спода •
Славословна̑ бо и̑ хваленїа̑ тъгда врѣм҃ •
3 Бл҃витъ тѧ г҃ъ ѿ сїѡ̑на сътворе҃и̑ нб҃о и̑ зем҃ •
Блв҃ѧщеи̑ бо̀ б҃а прїсно бл҃вними сѫтъ ⁘
·›› слава · кѣ҆ · ѳ҃і · а҆ллїлоуїа̑ ·
20 ·›› хвала а҆г҃гел҃ска̑а · рл҃д ·
1 Хвалите и̑мѧ г҃не, хвалите раби г҃а •
Кы̑и̑мъ повелѣваетъ дх҃ъ ст҃ыи̑, нѫ вѣ-
р҃ныи̑мъ прїѣъкоуѹпити сѧ хотѧщи҃ бз҃ѣ •
2 Стоѧщии̑ въ храмѣ г҃нни въ дворѣхъ до-
25 моу̑ б҃га нашего̀ •
Въ ц҃рквахъ и̑гда сѫтъ вѣр҃нїи, храмъ бо̀
б҃нии̑ дворъ ц҃ркви и̑стъ •
3a Хвалите г҃а ꙗ̀ко бл҃гъ г҃ъ •

Ѥже бо хвалити и славити б҃а ѡ҆с҃щаетъ
и д҃шѫ же и тѣло̀ •
3b Поите имени ѥго ꙗко добро •
Что бо тако добро и полезно ꙗко еже пѣ-
ти и величити имѧ г҃не •
4a Ꙗко їакова избра себѣ г҃ъ •
Х҃а о҆ц҃ъ, їаковъ бо ѡтрокъ мои егоже из-
брахъ їсаїа въпиетъ •
4b Ис҃лѣ въ достоанїе себѣ •
Люди вѣрꙑныѭ сѫщъствоу (!) себѣ сътвори ·
іс҃лъ бо зрѧ б҃а сказаетꙑ сѧ · людие же еже
ѿ ѫзыкъ зрѧтъ б҃а ꙗко избрани б҃мъ •
5a Ꙗко азъ познахъ ꙗко велиї г҃ъ •
Людие вѣрꙑниї познашѫ ꙗ҃ко (!) велиї г҃ъ, жї-
дове бо бъшиѭ не познашѫ •
5b Н б҃ъ нашъ надъ всѣми богы •
Надъ лъжними б҃гы, г҃ъ ѥстъ истинꙑныи
нелъжныи б҃ъ •
6a Въсѣ елико въсхотѣ сътвори г҃ъ •
Ꙗко б҃ъ властелинъ въсѣ сътвори г҃ломъ
силы его̀ •
6b На нб҃си и на земли •
Сирѣчъ, и н҃бо и землѧ и въсѧ лѣпотѫ ею̏
словомъ сътвори •
6c Въ морихъ и въ всѣхъ безднахъ •
И море и безднѫ и въсѣ ꙗже въ нихъ маа-
ниѥмъ прѣведе •
7a Възносѧ ѡблакы ѿ послѣдниих земѧ •

Снрѣчъ, ѿ послѣдниихъ конецъ ꙁемли,
тъ бо ликъ ѻблачныи •
7b Млъниѫ въ дъждъ сътвори •
Да ꙗвлѣетъ свѣтомъ дъжда •
7c Ꙁъводѧи вѣтры ѿ скровищъ своихъ •
Сѫтъ бо мѣста идеже лежѫтъ съкровища
мѫдрости б҃иѫ · сътворени бышѫ вѣтри,
и млъниѫ и громи, всѣ же чл҃вка ради •
8a Иже поразн пръвѣнъцы егѹпетъскы •
Да страшны ꙗвитъ тогда люди еѹреискы
егѹптѣномъ •
8b Ѿ чловѣка до скота •
Да оувѣдѧтъ егѹптѣне колика и како-
ва естъ сїла б҃жиа •
9a Посла ꙁнаменїа и чюдеса посрѣдѣ тебе
егѹпте •
Прїшествие х҃во г҃летъ еже въ егѹпетъ · и
ꙗко съкроушишѫ сѧ падаѫще рѫкотво-
ренїа его •
9b На фараѡна и на въсѧ рабы его •
Сотонѫ мѣнитъ и демоны, ти смѧтошѫ
сѧ ꙁѣлѡ •
10a Иже поразн ѫꙁыкы многы •
Демонъскаа колѣна •
10b И изби ц҃рѧ крѣпъкы •
Иже[472] постави дїаволъ грѣхѡмъ •
11a Сїѡна ц҃рѣ амореиска •
Дїавола ꙗко възнесъша сѧ · сїѡнъ бо възъ-

[472] Вм. ѧже (οὓς).

несенъ сказаетъ сѧ · аморежь же глетъ про-
гнѣваѭщѧѧ еже сѫтъ бѣсове •
11b Ї ѡга црѣ васанъска, и въсѣ црвїа ханаанѣ •
Н сего дїавола наричетъ иже растоаше члвѣ-
кы ѿ ба · ѡгъ бо прѣгражденне сказае-
тъ сѧ, съ же цръ стоуда · васанъ бо стоудъ
сказаетъ сѧ •
12a Н дастъ землѧ ихъ достоанїе •
Свободивъ землѧ ѡ (!) бѣсъ, дастъ вѣрънымъ
въ ѡдръжанне ꙗкоже ѫзычъскѫѧ землѧ
людемъ еуреискымъ тъгда •
12b Достоанне іслю рабоу своемоу •
Вѣрънымъ людемъ, ти бо сѫтъ іслъ по и-
стинѣ ꙗко зрѧще прїсно ба •
13 Гн имѧ твое въ вѣкъ и памѧтъ твоа въ
родъ и родъ •
Їже бо нарицати сѧ хрїстїаномъ не иско-
нъчаѭт сѧ въ вѣкъ нѫ бѫдѫтъ въ памѧ-
тъ рода родовъ •
14a Ꙗко сѫдитъ гъ людемъ своимъ •
Въ страшныи бо днъ онъ, тъгда въсѧ лю-
ди паче же вѣръныѭ •
14b Н ѡ рабѣхъ своихъ оумлитъ сѧ •
О праведныихъ тогда добрѣ вѣсто, ты бо
тъгда оутѣшитъ възданнї •
15 Ндоли ѫзыкъ сребро и злато дѣла рѫкъ
члвѣчъ •
Тъгда бо въси разоумѣѭтъ о коумирѣх

ꙗ҆ко сѫтъ соу҆етни дѣлы҆ чл҃вчи бы҆ваѫ҆ще •
16a ̀Оу҆ста и҆мѧтъ и҆ не гл҃ѧтъ •
Како беꙁдоушнаа҆ гл҃ати могѫтъ · тако-
жде же и҆ грѣшниї тъгда ѻ҆сѫждае҆ми гл҃а-
ти не възмогѫтъ •
16b ̓Очи и҆мѧтъ и҆ не видѧтъ •
Мрътви̇̀и҆[473] бо̏ и҆ нечювестъвны҆и҆ ꙁрѣти не
можетъ · таже сѫтъ и҆же б҃а не ꙁнаѫ҆тъ •
17a ̓Оу҆ши и҆мѧтъ и҆ не въноушѫтъ •
Чювъства бо не и҆мѧщеи҆ како оу҆слы҆шѫ-
тъ · ꙗ҆коже и҆ жидове оу҆ши ѡ҆слоушливѣ
и҆мѧтъ ѻ҆ х҃ѣ •
17b Нѣстъ бо д҃ха въ оу҆стѣхъ и҆хъ •
̓О коумирѣхъ слово · нѫ ни въ їоу҆дее҆хъ и҆ е҆ллї-
нѣхъ д҃хъ с҃ты҆и҆ гл҃етъ •
18a Подобни и҆мъ да бѫдѫтъ творѧщеи҆ ѫ҆ •
Тоужда[474] (!) бо всѣмъ невѣдѧщии҆мъ б҃а, нѫ
богы҆ творѧще оу҆подобити сѧ дѣломъ
рѫкъ свои҆хъ •
18b ̓Н въси надѣѫ҆щеи҆ сѧ на нѧ •
Како бо нѣстъ подобенъ и҆долоу, гл҃ѧи҆ е҆-
моу б҃ъ мои҆ е҆си ты҆ · раꙁоумꙑни (!) къ нераꙁоу-
мꙑноѡ҆моу •
19a Доме іс҃лвъ бл҃вите г҃а •
Црꙑкви ꙗ҆ко домъ б҃жнї •
19b Доме а҆а҆ронъ бл҃вите г҃а •
̓Н пакы҆ цр̏кви ꙗ҆ко домъ їе҆реи҆скы҆ е҆стъ ·
а҆а҆ронъ бо̀ кӱвотъ сказае҆тꙑ сѧ, раꙁоумѣ-

[473] и̇̀ е поправено на ы̀.
[474] Вм. ноужда (ἀνάγκῃ).

и҆ же ѡ҆лⷮтарѣ •
20a Доме леѹ҆гнїнъ бл҃вите г҃а •
Слоужѫщѫѧ̀ таи҆намъ г҃летъ •
20b Боѫ҆щеи҆ сѧ г҃а бл҃вите г҃а •
Праведникы҆ г҃летъ е҆лико въ страсѣ б҃ни҆
прѣбы҆ваѫ҆тъ •
21 Бл҃венъ г҃ъ ѿ сїѡ҆на сътвореи҆ н҃бо и҆ ꙁемлѧ •
Томоу бо е҆диномоу подобае҆тъ бл҃венне҆
и҆ слава ⁘
·›› а҆ллїлоуїа҆, соугоубы҆ѫ҆ соугоуба рече, ※
·›› пѣснъ да възноситⷮ сѧ · рл҃е · ※
1a Исповѣдаи҆те сѧ г҃ви ꙗ҆ко бл҃гъ •
Многа сѫтъ бл҃гостыи҆нѧ б҃жиѫ҆ · тѣмъ
бл҃годоушнѣ рече, и҆сповѣдаи҆те сѧ д҃хъ
с҃ты҆и҆ повелѣвае҆тъ •
1b Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ е҆го̀ •
Мл҃тъ бо̏ б҃на҆, и҆ въ нинѣшниимъ вѣцѣ
и҆ бѫдѫщимъ прѣбы҆ва҆етъ нескѫднѣ
сѫщи •
2a ’Исповѣдаи҆те сѧ б҃оу б҃мъ •
Б҃ъ с҃тхъ, ѡ҆ нихⷮже речено е҆стъ, а҆ꙁъ рѣхъ
б҃ꙁи бѫдѣте, а҆ не и҆долⷮскы҆и҆хъ б҃ъ соу-
е҆тны҆ихъ •
2b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ е҆го̀[476] •
3a Исповѣдаи҆те сѧ г҃ви господемъ •
На ꙁемли бо мноꙁи господие҆ сѫтъ, е҆динъ
же въсѣхъ на н҃бси е҆стъ •
3b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ е҆го̀ •

[475] В долното поле – л҃ꙁ, добавено с друг почерк.
[476] Тълкуванието към стих 2b е написано в междуредието: Не врѣменⷮно бо мї|лоуетъ б҃ъ нѫ вѣчно.

Б҃ъ бо мїлоуѧ̀ вѣчно мл҃оуе̑тъ •
4a Сътворꙑшомоу чюдеса велїа̀ е̑дномоу •
Ꙗ̑ко б҃ви бо̏ е̑дномоу томоу подобае̑тъ
славна чюдеса творити •
4b Ꙗ̑ко въ вѣкъ мл҃тъ е̑го̀ •
Многы̀ бо ради мл҃ти свое̑ѫ̀ ꙗ̀же хотѣше
сътворити на чл҃вцѣ създа[478] вꙑсѣ[479] •
5a Сътворꙑшоѡ̀моу нб҃са разоумомъ •
Каа̀ нб҃са, пръвое̑ оу̑бо чювестъвнаа̀ нб҃са
ꙗ̀же словомъ и̑ б҃мъ оу̑твръдишѫ сѧ · по-
томъ разоумнаа̀ ꙗ̀же сѫтъ силы̀ ꙗ̀-
же на нб҃сехъ •
5b Ꙗ̑ко въ вѣкъ мл҃тъ е̑го •
Ꙗ̑ко вѣченъ б҃ъ вѣчнѣ мїлоуе̑тъ[480] •
6a Оу̑твръждъшомоу землѧ на водахъ •
Чювестъвнѫѧ̀ землѧ, на чювестъвны̀хъ
водахъ · а̀ разоумнѫѧ̀ е̑стъ чл҃вкъ на
водахъ кръщенїа̀ •
6b Ꙗ̑ко въ вѣкъ мл҃тъ е̑го̀ •
Многы̀ѫ̀ бо ради мл҃ти съ (!) прїведе б҃ъ •
7a Сътворꙑшомоу свѣтила велїа̀ е̑дномꙋ •
Сл҃нце и̑ лоунѫ, та бо сѫтъ свѣтила ве-
лїа̀, ꙗ̀ко просвѣщаѫ̀ща подънб҃сне̑ · ра-
зоумѣи̑ а̑пл҃ы̀ ꙗ̀ко просвѣщъшѫ въ-
селенѫѧ̀ •
7b Ꙗ̑ко въ вѣкъ мл҃тъ е̑го •
Велиа̀ бо мл҃тъ б҃на̀, ꙗ̀ко свѣтъ даро-
ва мироу свое̑моу •

[477] В долното поле – л҃н.
[478] Вм. създавъ.
[479] Многы̀ ... вꙑсѣ тълкуванието е към стих 5b.
[480] Ꙗ̑ко ... мїлоуе̑тъ тълкуванието е към стих 4b.

8a Сл҃нце въ ѡ҆бластъ д҃ни •
Ꙋювестъвноѥ̀ сл҃нце, ꙋювестъвнаа̀го
просвѣщаѥ̀тъ д҃не · х҃с сл҃нце праведноѥ̀
д҃немъ ѡ҆нѣмъ ѡ҆бладаѥ̀тъ страшны̀-
и҆мъ · ѡ҆ба же тъ҆ просвѣщаѥ̀тъ •
8b ꙿЯко въ вѣкъ мл҃тъ ѥ҆го̀ •
Мл҃тъ бо б҃на̀ въ вѣкъ прѣбы̀ваѥ̀тъ и҆ не и҆-
скон҄чаваѥ̀т҄ сѧ •
9a Лоунѫ и҆ ꙁвѣзды̀ въ ѡ҆бластъ нощи •
Ꙋювестъвнѫѧ̀ лоунѫ ꙋювестъвнѣи̇
нощи · разоумнѣ же г҃летъ ц҃рковъ ꙗ҆-
же просвѣщаѥ̀тъ чл҃вка въ нощи грѣ-
ховнѣи̇ •
9b ꙿЯко въ вѣкъ мїлостъ ѥ҆го̀ •
Вѣчно[481] по и҆стинѣ мл҃тъ б҃жна̀ •
10a Поражъшомоу ѥ҆гѹ̈пта съ пръвѣн҄цы̀
свои̇ми •
ꙿЄгѹ̈петъ ѻ҆скръблѣѫ̀щи сказаѥ̀т҄ сѧ ·
грѣхъ же ѻ҆скръблѣѥ̀тъ ч҃лка · сего же
поразн х҃с ꙗ҆вленнѥ̀мъ своѥ̀мъ (!) •
10b ꙿЯко въ вѣкъ мл҃тъ ѥ҆го̀ •
Поразив҄ бо грѣха вѣчно ны̀ пом҃лова •
11a ꙿНзвед҄шомоу іс҃лѣ ѿ срѣды̀ и҆хъ •
Люди вѣр҄ны̀ѫ̀ ѿ срѣды̀ разоумнаа̀го̀
ѥ҆гѹ̈пта, сїрѣчъ ѿ и҆долъ •
11b ꙿЯко въ вѣкъ мл҃тъ ѥ҆го̀ •
Мїлоуѫ̀ бо вѣчно сї сътво̀ри •
12a Рѫкоѫ̀ крѣпкоѫ̀ и҆ мы̀ш҄цеѫ̀ вы̀сокоѫ̀ •

[481] Хаплография от вѣчна бо (αἰώνιον γὰρ).

Силоѫ и десницеѫ его сътвори си ꙗко
бъ сїленъ •
12b Ꙗко въ вѣкъ млⷭ҇тъ его •
Непогыбнѫщи бо естъ мїлостъ бна
въ вѣкъ вѣка •
13a Раздѣлъшомоу чръмное море въ ра-
здѣление •
Кръвавое тиномѫтное идолъскаго
слоуженна · кръвомѧснѫ[482] раздѣли
и низложи •
13b Ꙗко въ вѣкъ мїлостъ его •
Се бо дѣло бне ѥстъ еже вѣчнѣ ми-
ловати •
14a Н проведъшоѡмоу іслѣ посрѣдѣ его •
Люди вѣрьныѭ ѿ съдръжъства
идолъскаго •
14b Ꙗко въ вѣкы млⷭ҇тъ его •
Мїлоуѫ бо люди вѣрьныѭ вѣчнѣ по-
мїлова •
15a Нстрѧсъшомоу фараѡна и силѫ его
въ море чръмное •
Дїавола глетъ съ бѣсы въ море кръще-
нна · чръмно бо зане кръвнѫ хвоѫ
багроуетъ сѧ •
15b Ꙗко въ вѣкъ мїлостъ его •
Мїлостъ бо бжна многа и вѣчна •
16a Проведъшомоу люди своѫ въ поусты-
нѧ •

[482] Буквален превод на субстантивираното гръцко прилагателно τὴν αἱμόφυρτον.

Люди̓ еу̓реи̓скы̓ѭ̓, разоумнѣ же люди
ѭ̓зы̓чны̓ѭ̓ въ цр҃кве поуста бо бѣ
прѣжде х҃а •
16b ’Ꙗко въ вѣкъ мїлостъ е̓го̀ •
Како бо не вѣчнѣ, толико сътворивъ
мїлостъ людемъ вѣрꙑны̓и̓мъ •
17a Поражъшомоу цр҃ѧ велиѭ̓ •
Бѣсы̓ ꙗ̓ко ѡ̓бладавшѧ и̓ покорившѫ
лъстиѭ̓ чл҃вка •
17b ’Ꙗко въ вѣкы̓ мл҃тъ е̓го̀ •
Вѣчно бо пом҃лова свободивъ чл҃вка ѿ
демонъ •
18a ’Н оу̓бивꙑшомоу цр҃ѧ крѣпꙑкы̓ •
Дїа̓во̀ла и̓ смр҃тъ •
18b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ е̓го̀ •
’Ꙗко велїа̓ ꙗко крѣпка вѣчна по и̓стинѣ •
19a Сїѡ̓на цр҃ѣ а̓мореи̓ска •
Дїа̓вола ꙗ̓ко възвы̓сивша сѧ на б҃а · сїо̓-
нъ бо възвы̓сивꙑ сѧ сказае̓тъ •
19b ’Ꙗко въ вѣкъ мл҃тъ е̓го •
Мл҃тъ бо̏ б҃на̓ въ вѣкъ прѣбы̓вае̓тъ •
20a Ї ѡ̓га цр҃ѣ васанꙑска •
Такожде дїа̓вола наричетъ •
20b ’Ꙗко въ вѣкъ мїлостъ е̓го̀ •
Мїлостъ бо б҃жна̓ бесмр҃тна •
21a ’Н давшомоу землѧ и̓хъ достоа̓ние̓ •
’Єѫже бо ѡ̓бладаа̓ше землеѭ̓ дїа̓волъ, да-
на бы̓стъ чл҃вкоу вѣровавшоу •

21b ’Ꙗко въ вѣкъ млⷭ҇тъ ѥгѡ̀ •
Помл҃овавъ бо чл҃вка до конⷭ҇ца помл҃ова ї •
22a Достоа̑ниѥ іс҃лю рабоу своѥ̑моу •
Наслѣдова бо разоумны̑ іс҃лъ х҃с чл҃вка •
22b ’Ꙗко въ вѣкъ млⷭ҇тъ ѥго •
’Ꙗко многа бо и̑ велїа̑ млⷭ҇тъ б҃на̑ и̑ вѣчна •
23a ’Ꙗко въ смѣрении̑ нашемъ помѣнѫ
ны̑ г҃ъ •
Людиѥ̑ ѥже ѿ ѫзы̑къ въпиѫ̑тъ ꙗ̑ко спа-
сени ѿ скръби бѣсѡ̀вⷭ҇скы̑ѫ •
23b ’Ꙗко въ вѣкы̑ мїлостъ ѥгѡ̀ •
Въсѣ бо мїлоуѫ̑ чл҃вка сътворилъ ѥстъ •
24a ’Избавилⷭ҇ ны̑ ѥстъ ѿ врагъ нашихъ •
Вѣрⷭ҇ны̑ѫ̑ ѿ бѣсѡ̀въ •
24b Ꙗко въ вѣкы̑ мїлостъ ѥгѡ̀ •
Тоужда[483] бо ѥстъ коѥ̑мⷭ҇жо (!) словеси при-
прѧщи мїлѡ̀стъ ꙗ̑ко въ вѣкы̑ прѣ-
бы̑ваѥ̑мѫ •
25a Даѫ̑и̑ пищѫ въсѣкои̑ плъти •
’И чл҃комъ и̑ скотомъ •
25b ’Ꙗко въ вѣкы̑ млⷭ҇тъ ѥгѡ̀ •
Не ѡ̑скѫдѣѥ̑т бѡ̀ млⷭ҇тъ б҃жна̑ нїколї́же •
26a ’Исповѣдаи̑те сѧ б҃оу нб҃ноѡ̑моу •
Сѫщоѡ̑моу на нб҃си рече •
26b ’Ꙗко въ вѣкъ мїлостъ ѥгѡ̀ •
’Ꙗко вѣченъ сы̑ и̑ вѣчнѣ мл҃оуѥ̑тъ ⁘
·›› дв҃дъ · х҃ви хвала сѫщии̑хъ · ※
·›› въ плѣненнї · рл҃ѕ · ※

[483] Вм. ноужда.

1a На рѣцѣ вавѷлонꙑстѣ, тоу сѣдохомъ
и҆ плакахомꙑ сѧ •
Тъгда оу҆бо людие҆ въ вавѷлонѣ чю-
вестъвнѣмъ, разоумѣе҆мꙑ же е҆стъ
чл҃вкъ ꙗ҆ко заблѫждъ на рѣцѣ за-
блѫжденїа҆ · вавѷлонꙑ бо разꙑмѣсъ ска-
за҆етꙑ сѧ · рѣкѫ (!) же теченїа҆ грѣховнаа҆ ·
тоу сѣдѧ чл҃вкъ плакаа҆ше сѧ •
1b Помѣнѫвше сїѡ҆на •
Въспоминание҆ ц҃рквное҆, грѧдѣхѫ людї-
е҆ и҆же ѿ ѫ҆зы҆къ и҆ плакаа҆хѫ сѧ •
2 На връбнї посрѣдѣ е҆ѫ ѡ҆бѣсихомъ о҆р-
ганы҆ нашѧ •
Тъгда оу҆бо̀ на дрѣвѣ рѣчꙑнѣа҆мъ людї-
е҆ ѡ҆бѣшаа҆хѫ съсѫды҆ своѫ҆ · бѣ же о҆бра-
зъ новы҆и҆хъ люди-ї-ц҃ркве, къждо бо
вѣрꙑны҆и҆хъ · на кр҃тѣ х҃вѣ и҆ мы҆сли и҆ по-
мы҆шленїа҆ ѡ҆бѣшаѫ҆тъ · сирѣчъ връ-
бѣ ꙗ҆ко дрѣвѣ полезнѣ •
3a ’Ꙗко тоу въпросишѫ ны҆ плѣнꙑшеи҆ насъ
словесъ пѣсни •
Тъгда вавѷлонѣне рѫгаѫ҆ще сѧ людемъ
г҃лаа҆хѫ, ръцѣте намъ ѿ псалꙑма ѧ҆же
г҃ласте въ сїѡ҆нѣ •
3b ’И ведꙑшеи҆ ны҆ пѣние҆ •
Плѣнившеи҆ ѫ҆ хотѣа҆хѫ слы҆шати поѫ҆-
щѫ їоу҆деѫ҆ · ꙗ҆коже и бѣси поношаа҆-
хѫ чл҃вкоу г҃лѧще где е҆стъ б҃ъ тво̀и҆ •

3c Съпои҆те намъ ѿ пѣснии сїѡ҆нꙑскꙑ҆хъ •
Бѣ же прр҇оучъство новꙑ҆и҆хъ людиї и҆
цр҇кве •
4 Како въспои҆мъ пѣснъ г҇оу на ꙁеми
тоуждеи҆ •
Помꙑ҆шлѣа҆хѫ бо людие҆, ꙗ҆ко како ст҇а-
а҆ на ꙁемли неучъстивꙑ҆хъ възꙑг҇лемъ •
5 А҆ще ꙁабѫдѫ тебе ѥрл҇ме ꙁабꙑвена бѫди де-
сница моа҆, 6a прїлъпи ѫ҆ꙁꙑ҆къ мои҆ гръта-
ни моє҆мъ а҆ще не помѣнѫ тебе •
Възꙑ҆скаѫ҆ цр҇кве б҇ъ, сирѣчъ не ꙁабѫ-
дѫ тебе · възꙑг҇лѧ рече б҇ъ цр҇кви о҆ тебѣ
въ бл҇го и҆ꙁбрати тѧ •
6b А҆ще не прѣдложѫ ѥрл҇ма ꙗ҆ко въ начѧ-
лѣ веселїа҆ моє҆го̀ •
Сирѣчъ, оу҆чинѧ ѥ҆рл҇ма ꙗ҆же є҆стъ цр҇квї
ꙗ҆ко въ начѧлѣ славꙑ҆ г҇нѧ ст҇ꙑ҆ѫ҆ •
7a Помѣни г҇и сн҇ꙑ҆ є҆домꙑскꙑ҆ въ д҇нъ иє҆-
росалимꙑскъ •
Ч҇лвка рече въ ꙁемлѧ възꙑвращъша-
є҆го сѫ (!) и҆ бꙑ҆вша ꙁемнаа҆ · є҆демъ бо ꙁе-
мленъ сказа҆ет сѧ · тѣмꙑже помѣни
и҆ оу҆чени[484] ї въ црꙑкви · тѣмꙑже г҇летъ
въ д҇нъ ѥрл҇мовъ •
7b Гл҇ѧщѫѧ҆ и҆стъщаи҆те и҆стъщаи҆те
до ѡ҆снованиї є҆го •
[В]етꙑхаа҆го ѥрл҇ма г҇летъ, и҆стъщаєтꙑ бо̀
сѧ новꙑ҆ми людꙑми · сирѣчъ блюдо-

[484] Вм. оу҆чини (τάξον).

мъ ѥ̀стъ до ѡ̀снованїа̀ •
8a Дъщи вавѹ̈лонѣ о̀каа̀нна̀а̀ •
О̀ сънѝмщи слово ꙗ̀ко разꙋмѣшенні ѝдо-
лѣстѣмъ прїимѣсн сѧ ꙗ̀ко рожденоу
бѣсы̀ •
8b Блженъ ѝже въздастъ тебѣ въздан-
ннѐ твоѐ ѐже въздастъ намъ •
Блженъ ѝже въздастъ дѣлы̀ блгы̀-
ми за всѣ ꙗ̀же сътвори намъ · мр̄ъ-
твы̀ бо сжщѧ грѣхомъ о̀жнвн ны̀ о̀
хрїстѣ •
9 Блженъ ѝже ѝметъ ѝ разбнѐтъ мла-
денцѧ твоѫ̀ ѡ̀ каменъ •
Младенцѧ глетъ пораждаѐмыѭ̀ кръ-
шеннѐмъ, ѝ младенствоу̀ѫщѫ̀ сръ̀-
цемъ незлобнвомъ · блженъ оу̀бо ѝ-
же прїсно снѫ̀ прїносѧ, полага̀етъ прї
въсхожденні хр̄вѣ · каменъ бо ѐстъ хр̄с,
ꙗ̀коже реуе павелъ · разоумѣ̀ѝ же ка-
менъ на немь же хр̄с, распѧтъ сѧ · ꙗ̀ко въсн
вѣрънні ѡ̀ тѣ̑ разбнваѫ̀тъ сѧ · снрѣуъ
падаѫ̀тъ ннцн на земли·:·
·›› слава · двдвъ ѝ захарнїнъ прр̄оу̑ъ- ※
·›› ство о̀ хр̄ѣ реуе сѧ · захарнѫ̀ бо помѣнѫ ※
·›› [ꙗ̀ко памѧ]тъ̑[485] глемѫ ѝлѡ̀[486], ѐже ѐстъ властъ ※
·›› славы̀ · · р̄лз̄ · ※
1a Исповѣм сѧ тебѣ гн̄ въсѣмъ ср̥̀це-
мъ моѝмъ •

[485] Пропуснат текст (ὡς μνήμης).
[486] Вм. ѝаѡ̀ (Ἰαώ).

Людне̑ вѣрꙑнїї нареченнї ѿ ѫ҆зꙑкъ · си
бо всѣмъ срⷣцемъ и҆сповѣдашѫ сѧ •
1b ’Н прѣдъ а҆ггѐлꙑ въспоѫ̀ тебѣ •
Ꙗко навꙑкꙑ же пѣсни а҆гглⷭ҇тѣи̑ ѧ҆же вѣ-
рꙑнни̑ поѫ̀тъ ѻ҆ таи̑нꙑхъ •
1c ’Ꙗко оу҆слꙑша въсѧ гл҃ꙑ оу҆стъ мои̑хъ •
Не оу҆таи̑т бо сѧ ба҃ ни а҆гг҃лъ е҆го въсѣ е҆-
лико чл҃вкъ и҆ помꙑслитъ и҆ гл҃етъ •
2a Поклонѧ сѧ въ цр҃кви ст҃ѣи̑ твое̑и̑ •
Цр҃кве гл҃етъ, разоумно тѣло хв҃о · ѡ҆ не-
мꙑже речено е҆стъ разорите цр҃квъ, нѫ
тръми дн҃ъми съзиждѫ ѧ҆ •
2b ’Исповѣмꙑ сѧ и҆мени твое̑моу •
Исповѣдаѫ̀тꙑ бо сѧ вѣрꙑнїї и҆мени хв҃оу ·
прїсно спс҃ае̑ми хвалѧщеи̑ •
2c ’О мїлости твое̑и̑ и҆ и҆стинѣ твое̑и̑ •
Истинѣ бо бн҃ї и҆ млⷭ҇ти е҆го надѣѫ̀ще
сѧ вѣрꙑнїї и҆ спс҃аѫ̀тꙑ сѧ •
2d ’Ꙗко възвеличилъ е҆си надъ всѣми и҆-
мѧ ст҃ое̑ твое̑ •
Надъ всѣми и҆ невѣрꙑнꙑми и҆ вѣрꙑ-
нꙑи̑ми · и҆ малꙑми и҆ великꙑи̑мї ·
и҆мѧ гн҃е възвеличи сѧ и҆ црⷭ҇твоуе̑тꙑ •
3a Въ нꙑже дн҃ъ прїзовѫ тѧ скоро оу҆слꙑ-
ши мѧ •
Съ҆ гласъ а҆дамлъ ѥ҆стъ •
3b Оу҆множиши въ дш҃и мое̑и̑ сїлѫ •
Сирѣчъ ѡ҆бновиши мѧ съ дш҃еѫ̀ и҆ тѣ-

ломъ въ вѣкъ вѣка, е҆же е҆стъ оу҆мно̀-
жениѥ̀ •
4a Да и҆сповѣдѧтъ сѧ тебѣ г҃и въси ц҃рие̑
ꙁемлънии̑ •
С҃тии̑ въси ты̑ бо̀ книгы̑ ц҃рѧ наричѧ-
тъ · ꙗ҆ко с҃ны̑ цр҃твиа̑ б҃иа̑ · г҃летъ же и҆ чю-
вестъвны̑ѭ̑ ц҃рѧ •
4b ’Ꙗко слы̑шашѫ въсѧ г҃лы̑ оу҆стъ твои̑хъ •
С҃тиї бо е҆дини по и҆стинѣ слы̑шашѫ
г҃лы̑ б҃иѫ̑, и҆ слы̑шавше съхранишѫ •
5a ’Н въспоѭ̑тъ въ пѣснехъ г҃ниxъ •
Ти̑ бо поѭ̑ще и҆ пѣваѭ̑ще по исти-
нѣ не прѣсташѫ •
5b ’Ꙗко велиа̑ слава г҃нѣ •
’Ꙗко б҃иа̑ и҆ творъча слава непостижъна •
6a ’Ꙗко вы̑сокъ г҃ъ и҆ на смѣренаа̑ при-
ꙁираѭ̑ •
’Ꙗко б҃ъ и҆ прѣвы̑ше вьсѣхъ сы̑и̑ види-
тъ, не тъчиѭ̑ ꙁемнаа̑ нѫ и҆ прѣиспо-
днѣа̑ · паче же смѣреныи̑хъ помы̑-
шленїа̑ •
6b ’Н вы̑сокаа̑ и҆ꙁдалече ꙁнае̑тъ •
Вы̑сокаа̑ мѫдрованиа̑ гръды̑и̑хъ да-
лече сы̑и̑ ѿ нихъ, ꙗ҆ко тоу сы̑и̑ съвѣстъ •
7a ’Аще пои̑дѫ посрѣдѣ скръбиї живи-
ши мѧ •
Слово се о҆ х҃ѣ е҆стъ, ꙁане немощи нашѧ
въсъприѭ̑тъ и҆ болѣꙁни понесе •

7b ’Н на гнѣвъ врагъ моихъ простре
рѫкѫ твоѫ •
На люди жидовьскыѭ добрѣ вѣсто · про-
стрѣтъ б҃ъ рѫкѫ своѫ, и ѿѫтъ ѿ ни-
хъ въсѧ славѫ ихъ · ти бо по истинѣ
вразн г҃ни · нѫ и на бѣсы еже ѻстра-
стишѫ чл҃вка простре́тъ б҃ъ рѫкѫ •
7c ’Н сп҃се мѧ десница твоа •
Десница б҃иа живѫщааго въ чл҃вцѣ, си-
рѣчъ въ адамѣ · сп҃се и ѿ съдръжанї-
а идольска •
8a Г҃ъ въздастъ за мѧ •
’Оц҃ъ за с҃на еже естъ за адама •
8b Г҃и мл҃тъ твоа въ вѣкы, дѣла рѫкоу
твоею не прѣзри •
’Ꙗко мл҃тивъ рече не прѣзри чл҃вка
тобоѫ създаньнааго, падьша же сѧ
грѣхомъ нѫ въздвигни и ⁘
ѳ въ коне҃ · псаломъ дв҃дъ и захарнї · ※
·›› въ расѣаниe прр҃чъство ꙗвлѣетъ · ※
·›› на конъчинѫ хотѧщаа быти ѻ х҃ѣ · ※
·›› захариѫ помѣнѫвъ · захарїа бо па- ※
·›› мѧтъ сказает сѧ · помѣнѫвъ бо ※
·›› прр҃къ, ꙗко х҃оу ꙗвлъшоу сѧ жидо- ※
·›› ве расѣѫт сѧ · сирѣчъ растоуени ※
·›› бѫдѫтъ • рл҃и • ※
1a Г҃и искоусилъ мѧ еси и позналъ мѧ
еси •

1 Хс̄ къ о҆ц҃оу҆ ѿ лица оу҆в҃оуа · сего бо ради прїи-
де да спсѣтъ оу҆в҃ка •
1b Ты҆ позна сѣданиѥ̀ моѥ̀ и҆ въстаниѥ̀ моѥ̀ •
Ты҆ реуе о҆у҆ѐ, и҆ о҆ десниѫ̀ сѣданиѥ̀ моѥ̀ вѣ-
5 сн · и҆ въстаниѥ̀ моѥ̀ на възы҆сканиѥ̀
оу҆в҃уе позна · съвѣтомъ бо твои҆мъ бы҆̂ •
2 Ты҆ разоумѣ помы҆шлениѥ̀ моѥ̀ и҆здалеуе •
Снъ къ о҆ц҃оу҆ · ты҆ вѣсн о҆у҆ѐ ꙗ҆ко и҆спръва съ-
вѣтъ мои҆ бы҆стъ о҆ оу҆в҃цѣ •
10 3a Стъзѫ моѫ̀ и҆ непротлауниѫ̀ моѫ̀ ты҆
ѥ҆сн и҆слѣдовалъ •
Стъза ѥ҆стъ пѫтъ широкъ · непротлауе-
но же ѥ҆стъ, нѫ тъ̑[487] ѫ̀зъкъ зѣло ꙗ҆коже и҆
ѥ҆ѵ҆аггелиѥ̀ г҃летъ · и҆ оу҆лкъ широкаа҆го и҆
15 тѣснаа҆го пѫти реуе, и҆ ѡ҆ного и҆ сего
ты҆ вѣсн •
3b ’Н въсѧ пѫти моѫ̀ прозрѣ •
Дѣа҆нна҆ бо оу҆в҃уа провѣдѣа҆ше бг̃ъ, въсѣ-
ко дѣа҆ниѥ̀ ѥ҆го •
20 4a ’Ико нѣстъ лъсти въ ѫ̀зы҆цѣ моѥ̀мъ •
Създанъ бо бы҆стъ оу҆в҃къ, не навы҆клъ
бѣ въсѣкоѫ̀ злобы҆ и҆ лъсти •
4b Се г҃н ты҆ позна въсѣ 5a послѣдиѣа҆
и҆ древиѣа҆ •
25 Позна бо ꙗ҆ко бг̃ъ и҆ пръвѫ̀ вола ꙗ҆ко уи-
ста бѣ ѿ въсѣкоѫ̀ злобы҆ · и҆ послѣ-
дняа҆, ꙗ҆ко хотѣше злы҆ о҆дръжимъ
бы҆ти · и҆ сего ради ѿ всѣхъ мѧ спсн •

[487] нѫ тъ̑ вм. пѫть (ὁδός).

5b Ты̀ създа мѧ и̓ положи на мнѣ рѫкѫ твоѫ̀ •
Снрѣчъ, ꙗ̓ко рѫкоѫ̀ б҃жиѐѫ̀ създанъ бы̀-
стъ ч҃лкъ · ꙗ̓ко творꙑца оу̓бо̏ ч҃лвча ни-
чтоже не оу̓таи̓т сѧ б҃а •
6a ʼОу̓дивилъ сѧ ѐстъ разоумъ твои̓ ѿ мⷱне •
Б҃ъ рече ч҃лвкоу сказахꙑ тѧ въсеи̓ твари,
чъстнѣи̓ша тѧ сътворивъ паче всѣхъ •
6b ʼОу̓твръди сѧ не възꙑмогѫ к немоу •
ʼЄгда бо прѣстѫпи ч҃лвкъ и̓ дръзнове-
ниѐ погоуби, и̓ противити сѧ к томꙋ
нб҃ны̀и̓мъ силамъ не можетъ •
7a Камо и̓дѫ ѿ дꙋха твоѐго •
ʼꙖко нб҃ны̀и̓ми и̓ земны̀ми и̓ прѣи̓спо-
дними владаѐтъ въсѣми д҃хъ с҃ты̀
прѣстѫплъ а̓дамъ бѣгꙑствоу сѧ ꙗ̓
ꙗ̓ко мꙑнѧ •
7b ʼН ѿ лица твоѐго камо бѣжѫ •
Въсѣ бо съзритѣ о̓чи б҃иї, тѣмꙑже мъ-
нѧи̓ сѧ оу̓таи̓ти заблѫждаѐтъ •
8a ʼАще възы̀дѫ на н҃бо ты̀ ѐси тоу •
ʼꙖвлѣѐтъ ꙗ̓ко на нб҃се хотѣа̓ше възы̀-
ти ч҃лвкъ и̓деже ѐстъ х҃с •
8b ʼАще низъи̓дѫ въ а̓дъ тоу ѐси •
ʼꙖвлѣа̓ше д҃хъ с҃ты̀и̓ въ а̓дъ сънитиѐ х҃а
и̓ б҃а ч҃лвка ради · съшедъ бо тамо по-
пра и̓ и̓же ѐстъ низложи •
9a ʼАще примѫ крїлѣ мои̓ рано •
Сказаѐтъ врѣмѧ въскр҃сенна̓, тъгда

бо чл҃вкъ крїлатъ бы̀стъ ꙗ̀ко ѡ̀релъ и̇
и̇скочи и̇зъ гроба ꙗ̀ко и̇зъ гнѣзда •
9b ’Н въселѧ сѧ въ послѣдниихъ морѣ •
Морѣ гл҃етъ житеи̇скаа̀го · на конъчинѫ
бо въплъти сѧ гъ҃ и̇ сп҃се сѧ чл҃вкъ •
10 ’Нбо тоу рѫка твоа̀ наставитъ мѧ и̇ оу-
дръжитъ мѧ десница твоа̀ •
’Нбо и̇ по сп҃сени чл҃вка и̇ е̇ще въ житеи̇-
стѣмъ мори плаваѭ̀ща рѫка бн҃а̀
сп҃са̀етъ и̇ •
11a ’Н рѣхъ оу̀бо тъма поперетъ мѧ •
Тъмѫ сказа̀етъ бы̀вшѫѧ̀ на распѧ-
тие̇ ѡ̀ томъ бо сп҃сение̇ бы̀стъ чл҃кꙋ •
11b ’Н нощъ просвѣщение̇ въ пищи мое̇и̇ •
Прѣполовлъшоу сѧ дн҃и стр҃тномоу,
нощъ оу̀спѣ въ нѧже наслади сѧ
чл҃вкъ вѣровавъ хо҃у таи̇но •
12a ’Ꙗко тъма не ѡ̀мрачитъ сѧ ѿ тебе •
’Ꙗко тъма, сирѣчъ бы̀вшиа̀ на распѧтї-
е̇ · свѣта бесмр҃тна ходатаꙗ̀ бѣ •
12b ’Н нощъ ꙗ̀ко дн҃ъ просвѣтитъ сѧ •
’Аще бо и̇ тъма бы̀стъ, нѫ врѣмѧ и̇ мѣ-
сто дн҃е сп҃сти сѧ · сего ради и̇ пакы̀ на
свѣтъ дн҃евны̀ прѣложи сѧ •
12c ’Ꙗко тъма е̇ѫ̀ тако и̇ свѣтъ е̇ѫ̀ •
Бѣ бо и̇ тъма свѣтоу тогда ходатаи̇
и̇ чѧстъ дн҃е начѧ сѧ •
13 ’Ꙗко ты̀ създа ѫ̀тробѫ моѫ̀, и̇ прїѫ̀тъ мѧ

1 ѿ оурѣва мѵ̀тре моѐѫ̀ •
ѻ҆ ѫ̀тробы̀ бо мѵ̀тре своѐѫ̀ познанъ бы̀стъ
оулѵ̀къ бѵ̀мъ · тѣмь̀же и҆̀ спсаѐтъ сѧ блг҃тїѫ̀ •
14a ⁾Исповѣмь сѧ тебѣ ꙗ҆ко страшно оу҆дн-
5 внлъ сѧ ѐси •
Страхомъ бо бѵ̀нѣмъ оулѵ̀къ дръжнмъ
прїиноснтъ и҆сповѣданнѣ •
14b Ююдесна дѣла твоа̀ дѵ̀ша моа̀ знаѐтъ ꙗ҆
зѣлѡ̀ •
10 ⁾Отъ тварнѝ бо по словесн творецъ зна-
ѐмъ, тѣмь̀же оулѵ̀къ оу҆днвлъ сѧ ююде-
семъ повннѫ̀ сѧ •
15a Не оу҆таѝ сѧ костъ моа̀ ѿ тебе ѫ̀же сътво-
рн въ таѝнѣ •
15 ⁾Нже ѿ оулѵ̀къ оу҆бо таѝт сѧ ѿ тебе же
знаѐма ѐстъ · пакы̀[488] и҆̀ каковы̀, и҆̀ колн-
ко унсломъ сѫтъ · снѫ̀ же лежаа̀хѫ ѡ҆-
внажавь̀ша а҆̀дамлѧ •
15b ⁾И ѵ҆постасъ моа̀ въ прѣи҆сподннѝ-
20 хъ земли •
Снрѣуъ въ а҆̀дѣ, тоу҆ реуе оулѵ̀въ (!) ѐгоже съ-
здаѝ ржкама дръжнмъ ѥ҆стъ · и҆̀ подо-
баѐтъ мн ѡ҆тѫ̀доу҆ (!) възвестн и҆̀ реуе гѵ̀ъ •
16a Несъдѣланьноѐ моѐ вндѣстѣ ѻ҆ун
25 твоѝ •
⁾И ѝхже не оу҆ помы̀слнхъ прѣжде оу҆-
вѣдѣ ꙗ҆ко бѵ̀ъ реуе оулкъ, и҆̀ бѫдѫ-
шаа̀ ты̀ знаѥ́шн •

[488] Вм. какы̀ (ὁποῖα).

16b ’Н въ книгахъ твои҆хъ въси напишѫтъ сѧ •
’Н сѫщеи҆ и҆ не оу҆ рожъдъшеи҆ сѧ въси ѿ б҃а ·
и҆ ꙁнае҆ми сѫтъ и҆ и҆щитае҆ми, и҆ са-
ми и҆ дѣла и҆хъ •
16c Въ д҃нъ съꙁнждѫтъ сѧ и҆ никтоже
въ ни҆хъ •
Въ д҃нъ въскр҃сенна҆ съꙁданъ бы҆стъ
чл҃вкъ, и҆ никы҆и҆же демонъ проти-
ви сѧ е҆моу · въ е҆динъ бо часъ понови-
шѫ сѧ въсѣчъскаа҆, и҆ никтоже бѣ
съпрѣкы҆ г҃лѧ •
17a Мънѣ же ꙁѣло чъстни бы҆шѫ дроуꙁи
твои҆ б҃е •
Ꙁде гласъ прⷪ҇рчъ рече, мнѣ ꙁѣло чъстни
сѫтъ с҃тни҆ ѧ҆же любиши б҃е, прори-
цаа҆ше же а҆пⷭ҇лы҆ •
17b Ꙁѣло оу҆твръдишѫ сѧ влⷣчъства и҆хъ •
Ти бо ѡ҆бладашѫ въселенѫѧ҆, ѡ҆ нихъже
рече поставиши ѫ҆ кнѧꙁѧ по въсеи҆
ꙁемли · и҆ ѡ҆бладашѫ бо и҆ стрⷭ҇тъми ·
и҆ сего ради дроуꙁи бы҆шѫ с҃тиї въси •
18a ’Исчътѫ ѧ҆ и҆ паче пѣска оу҆множѫ-
тъ сѧ •
Кто бо доблъ и҆счести с҃ты҆ѫ҆ въсѧ, е҆-
динѣмъ же тъчиѫ҆ б҃мъ свѣдомї сѫтъ •
18b Въстахъ и҆ е҆ще е҆смъ с тобоѫ҆ •
Б҃ъ слово съ чл҃вкомъ въскрьсъ бо съ
плътиѫ҆ въскрьсе, не видѣ бо и҆стлѣнїа҆ •

19a ’Аще и҆збие҆ши грѣшьникы҆ б҃е •
Сирѣчъ, и҆зьби демоны҆ и҆ тъгда съвръ-
шенѣ сп҃сетъ сѧ чл҃вкъ •
19b Мѫжи кръвнї оу҆клоните сѧ ѿ мене •
Сирѣчъ, ѿнѫдъ ѿстѫпите ѿ чл҃вка ·
вы҆ бо е҆сте и҆спръва пакости дѣѭще-
и҆, рече демономъ х҃с •
20a ’Ꙗко речете въ помы҆шлениихъ свои҆хъ •
Ꙁавистиѭ бо и҆ помы҆шлении҆ ꙁлы҆
бѣсове оу҆клонишѧ чл҃вка •
20b Прїмѫтъ въ соу҆етѫ грады҆ твоѭ •
Не чювестъвныѭ нѫ раꙁоумныѭ ꙗже
съꙁда грѣхъ · ты҆ ꙗко мрьскы҆ ѿвръ-
гошѫ с҃тии҆ •
21a Не ненавидѧщѫѧ ли тѧ г҃и въꙁне-
навидѣхъ •
Поганыѭ г҃летъ и҆же не поꙁнашѫ б҃а,
ни почишѫ · сиѭ же ненавистникы҆ ѿ-
реклъ ѥстъ прр҃къ •
21b ’И ѡ҆ враꙁѣхъ твои҆хъ и҆стаа҆хъ •
Провѣдѣше бо҃ прр҃къ, ꙗкоже жидове и҆
ненавистъ и҆ враждѫ на х҃а творѧ-
тъ и҆ сего ради провъꙁьгласи и҆хъ
смѣа҆ниѥ •
22 Съвръшеноѭ ненавистиѭ въꙁнена-
видѣхъ ѭ враꙁи бы҆шѫ мнѣ •
Х҃с ѡ҆ людехъ е҆вреи҆скы҆и҆хъ г҃летъ · ѿ-
нѫдъ бо ѭ ѿринѫ •

[489] В долното поле – л҃ѳ.

23a ’Искоуси мѧ г҃и и҆ оу҆вѣждъ ср҃це мое҆ •
’Ѧдамъ въпие҆тъ къ б҃оу · ты҆ вѣси ре-
че а҆ще падохъ ср҃це мое҆ не ѿстѫпи ѿ
тебе б҃же •
23b ’Испы҆таи҆ мѧ и҆ познаи҆ стъзѧ моѫ҆ •
Вѣрны҆и҆ чл҃вкъ въпие҆тъ къ б҃оу и҆ гл҃е-
тъ · въпроси мѧ и҆ оу҆вѣждъ пѫти
моѫ҆ а҆ще и҆ зѣло паче вѣдоми сѫтъ
тобоѫ҆ · ꙗ҆ко не оу҆клонихъ сѧ деснѣ
ни шоуи҆ •
24a ’И вижд҆ъ а҆ще пѫтъ безаконна҆ въ
мⷭ҇нѣ е҆стъ •
Ничⷭ҇соже бо чрѣсъ законъ бл҃гⷣтны҆и҆
творитъ вѣрⷭ҇ны҆и҆ · ѥ҆стъ же по и҆-
стинѣ х҃с, безаконна҆ бо не сътво-
ри ꙗ҆коже е҆стъ писано, ни о҆брѣте
сѧ лъсти въ оу҆стѣхъ е҆го҆ •
24b ’И настави мѧ на пѫтъ вѣчны҆и҆ •
Х҃с, бо сп҃се чл҃вка вѣчнѣ пом҃лова и҆
на нб҃са възведе ⁘
Ѯ въ коне҃ц, ѱало҃м, дв҃двъ · весъ пса- ※
·›› ломъ о҆ х҃ѣ реченъ бы҆стъ · ※
·›› дв҃дъ же ꙗ҆ко из него по плъти · р҃лѳ ·
2a Изми мѧ г҃и ѿ чл҃вка лѫкава ·
Ї҆оу҆дѫ мѣнитъ ѿ лица х҃ва •
2b Ѿ мѫжа неправедна и҆збави мѧ ·
Люди жидовскы҆ѫ҆ ꙗ҆ко е҆дного
чл҃вка нарицаѫ҆ г҃летъ •

3a ’Нже възꙑмы̀слишѫ неправдѫ въ
срⷣци своѐмъ •
Помы̀шлениѥ̀ бо неправедно възꙑ-
мы̀слишѫ жидове на х҃а, рекше свѧ-
жѣмъ праведника ꙗ̀ко неоу̀годе-
нъ намъ ѥ̀стъ •
3b Весъ д҃нъ ѻ̀плъчаа̀хѫ брани •
На всѣкъ д҃нъ въпꙑлъчаа̀хѫ[490] съвѣща-
ваа̀хѫ на х҃а злаа̀ •
4a Поѡ̀стришѫ ѧ̀зы̀къ свои̇ ꙗ̀ко зꙑмиїнъ •
’Ꙗдъ раждаѫ̀ще на х҃а ѫ̀зы̀комъ ꙗ̀ко
зъмиѫ̀ •
4b ’Ꙗдъ а̀спиденъ подъ оу̀стнами и̇хъ •
Смр҃тъ съвѣщаваѫ̀ще на х҃а, а̀спида
бо хѻ̀пивши оумрꙑтвитъ •
5a Съхрани мѧ г҃и ѿ рѫкы̀ грѣшничѧ •
Ѿ дїа̀волѧ · разоумнѣ же їоу̀дѫ г҃летъ ·
м҃литъ бо сѧ ꙗ̀ко чл҃вкъ да и̇звѣ-
ститъ плътъ •
5b Ѿ чл҃вкъ неправеденъ и̇зꙑми мѧ •
Гл҃етъ оу̀бо ѿ влъхъвъ и̇ ѐретикъ, и̇
зловѣрꙑны̀и̇хъ и̇збавити вѣрꙑнаа̀-
гѻ̀ · а въсе ѡ̀ людехъ жидовꙑскы̀хъ,
и̇ ѡ̀ х҃ѣ ѐстъ слово · г҃летꙑ же ꙗ̀ко не-
пра̀вдѫ съдѣлашѫ на х҃а · паче же на б҃а •
5c ’Нже помы̀слишѫ заѫ̀ти стопы̀ моѫ̀ •
Многа бо бѣ завистъ жидомъ на х҃а,
и̇ съвѣщахѫ оу̀ловити ї •

[490] въпꙑлъчаа̀хѫ сѧ (παρετάσσοντο).

6a Съкрыи҆шѫ гръдни҆ сѣтъ мнѣ •
Гръдыи҆неѫ҆ прїдѫ къ і҃сꙋ г҃лѧще, досто-
и҆тъ ли даа҆ти данъ кесареви и҆ли ни ·
хотѧще ꙗ҆ко мѫдри прѣныи҆рити
прѣмѫдростъ •
6b ’Н ѧ҆жи прѣпѧшѫ сѣтъ ногама мои҆ма •
’Ѧжа г҃лѧт сѧ словеса и҆мнже хотѣшѫ
ꙗ҆ко мнѣти[491] оу҆ловити г҃а · равно бо ѫ҆же-
мъ и҆ словеса плетѫт сѧ ѿ ч҃лвкъ •
6c Прї стъзи съблазнъ положишѫ мнѣ •
Тъщахѫ бо сѧ жидеве (!) разъвращати
пѫтъ х҃въ · г҃лахѫ бо҆ а҆ще би съ҆ ч҃лвкъ
ѿ б҃а бы҆лъ не би разарѣлъ сѫбо҆тѫ •
·» дїа҆ ѱал҃м (!) • ※
Разънъствїе словеси на дроугы҆и҆ ра-
зоумъ •
7a Рѣхъ г҃ви б҃ъ мои҆ е҆си ты҆ •
Оц҃ъ къ с҃ноу е҆гда г҃лаше б҃е б҃е мои҆ •
7b Въноуши г҃и гла҃с м҃лтвы҆ мое҆ѫ҆ •
’Ꙗко ч҃лкъ м҃литъ сѧ х҃с да и҆звѣсти-
тъ въч҃лвчениѥ •
8a Г҃и г҃и сїла сп҃сениа҆ мое҆го҆ •
Нинѣ ч҃лвкъ хвалитъ б҃а възмогъ
сп҃сениѥмъ б҃мъ даны҆и҆мъ е҆мꙋ ·
ѥ҆стъ же кр҃тъ •
8b ’Осѣнилъ е҆си надъ главоѫ҆ мое҆ѫ҆
въ д҃нъ брани •
’Єгда х҃с въ а҆дѣ борѣа҆ше сѧ съ дїа҆во-

[491] Вм. мнѣшѧ (ὡς ἐδόκουν).

ломъ тъгда хранѣаше главѫ чл҃вчѧ
неврѣжденѫ •
9a Не прѣдаждъ мене ѿ похоти моеѫ
грѣшникоу •
Аще и азъ рече чл҃вкъ въ похоти быхъ
злъ (!), нѫ ты не прѣдаждъ мене дїаво-
лоу · въсъжде бо книгы дїавола грѣ-
шника наричѧтъ •
9b Помыслишѫ на мѧ не остави мене •
Бѣси на чл҃вка помысливше злаа за-
видѧще емоу · такожде и жиди на
х҃а помышлѣахѫ злаа завистиѫ •
9c Егда къгда възнесетъ сѧ 10a глава окрѫ-
женїа ихъ •
На главѫ бо нападѫ оудолѣвше чл҃коу
бѣси прѣлъщениемъ •
10b Троудъ оустенъ ихъ покрыетъ ихъ •
Иже помыслишѫ бѣси на чл҃ка тѣми
покрыти бышѫ •
11 Падѫтъ на нихъ ѧглие огнемъ нї-
зложиши ѫ въ страстехъ и не по-
стоѭтъ •
Огнемъ бо зависти въсъполѣшѫ сѧ ·
ждетъ бо ихъ геена огнъ вѣчныи •
егда бо постигнетъ ѫ зло елико съ-
творишѫ чл҃вкоу тогда не възъмо-
гѫтъ постоати •
12a Мѫжъ оустатъ не исправитъ сѧ на земли •

Дїаволъ ꙗко ѡклеветаваѭ чл҃ка и въ-
си елико томоу подобѧтъ сѧ клеветоѭ
и ꙁавистиѭ •
12b Мѫжа неправедна ꙁлаа оуловѧтъ въ
истлѣниѥ[492] •
Хв҃и ꙗко ѡбнищавъшоу насъ ради·
апл҃омъ ꙗко оубожъство волъноѥ
иꙁволъше[493] •
14a Ѡбаче праведъниии исповѣдѧтъ сѧ име-
ни твоѥмоу •
Ти бо ѥдиниї исповѣдаѭт сѧ въ истїнѫ •
14b Н въселѧтъ сѧ правиї съ лицемъ
твоимъ · сла ва (!) •
Правиї срдцемъ сѫтъ же апл҃и, ꙗко чи-
сти и непорочни вѣроѭ ⁘
·›› ѱаломъ · дв҃двъ · р҃м · ※
·›› на хрїста псаломъ въꙁложи •
1a Гн҃[494] въꙁъвахъ тебѣ оуслыши мѧ •
Гласъ прр҃очъ съ ѿ лица чл҃чъска къ б҃оу •
1b Вънъми гласъ мл҃твы моѥѭ егда въ-
ꙁовѫ к тебѣ •
Сирѣчъ не прѣкъсни ми мл҃твы
приѭти, нѫ вънъми ꙁане ѿ срдца
тѧ ꙁовѫ •
2a Да сѧ исправитъ мл҃тва моа ꙗко ка-
дило прѣдъ тобоѭ •
Бл҃гоѭханъна естъ ст҃хъ мл҃тва прѣдъ
б҃омъ такожде же и адамле въꙁ-

[492] Лисват тълкуванието към стих 12b и целият стих 13.
[493] Хв҃и ... иꙁволъше тълкувание към липсващия стих 13.
[494] Началото на стих 1a е маркирано със синьо мастило.

дыханиѥ приѫтъ бг҃ъ •
2b Въздѣниѥ рѫкоу моѥю жрътва вечер҄-
нѣа •
Въздвиже бо рѫцѣ хс҃ на кр҃тъ, жръ-
твѫ себе прїносѧ · на кончаниѥ вѣ-
коу ѥже ѥстъ вечеръ · кончинѫ бо
гл҃етъ вечера •
3 Положи гн҃ съхранениѥ оустомъ мо-
имъ и двери ѡгражденыи оустнахъ
моихъ •
Понеже велиѥ вѣдѣше ис҄правлениѥ,
ѧзыка хранениѥ оу бога проситъ, оу-
дръжаниѥ ѥмоу сего дарова •
4a Не оуклони срдца моѥго въ словеса лѫ-
кавна непщевати виныи о грѣсѣ-
хъ •
Сирѣчъ не ослаби оуклонити сѧ на
противноѥ, ѥдиноѫ добрѣ оустро-
ѥноѥ моѥ срдце · да не помышлѣѫ
рече помышлениѥ законопрѣ-
стѫпно •
4b Съ чл҃вкы творѧщими безакониѥ •
Пакы на дѣл҄ство прѣходитъ •
4c Ѩ не съчетаѫ сѧ съ избран҄ными ихъ •
Не бѫдѫ рече въкоупѣ съ ними, аще
ты гн҃ хранениѥ оустомъ моимъ
положиши •
5a Покажет҄ мѧ праведн҄никъ млтнѫ

и҆ ѡ҆блнчнтꙑ мѧ, е҆леи҆ же грѣшннкъ да
не намастнтъ главы҆ моеѫ҆ •
Въсѣко оу҆бо показанне҆ прнѫ҆хъ пра-
веднника, бл҃венна҆ же и҆ ласканна҆
грѣшнни҆хъ не прїмѣмъ ѫ҆же[495] гла-
вѫ моѫ҆ помазаѫ҆тъ •
5b ’Ꙗко и҆ е҆ще м҃лтва моа҆ въ бл҃говоленї-
е҆ и҆хъ •
Доволꙑна и҆хъ ѥ҆стъ злоба а҆ще бѫдѫ и҆х
прнчѧстннкъ, расы҆пати моѫ҆ м҃лн-
твѫ и҆ равнъ (!) злобы҆ и҆хъ въспрїѫ҆тн •
6a Пожръти бы҆шѫ прн камени сѫднѫ҆ и҆хꙑ •
Блнзъ рече камене бы҆ваѫ҆ще потопле-
нн бѫдѫтъ · ꙗ҆влѣе҆тꙑ же ꙗ҆ко неправе-
дны҆ѫ҆ х҃с потопнтъ въ безднѣ •
6b Оу҆слы҆шѫтꙑ сѧ г҃лн мои҆ ꙗ҆ко възмогѫ •
Събы҆тне҆ рече, прѣждереченаа҆го҆
на ннхъ мѫченїа҆ · вѣрѫ и҆стн-
нны҆ и҆ лѣпоты҆ мои҆ да прндѫтъ[496] г҃лн •
7 ’Ꙗко тлъща земѧ просѣде сѧ на земн,
расы҆пашѫ сѧ костн и҆хъ прї адѣ •
Въсѣ рече земнаа҆ наша разꙑвръгохомꙑ
смѣрѣѫ҆ще себе тебе радн · тако ꙗ҆ко и҆
въсеи҆ снлѣ нашеи҆ до а҆да сънити · по҆д-
бно же семоу ꙗ҆ко тебе радн оу҆мрꙑщвѣ-
е҆мн ѥ҆смы҆ весъ д҃нъ •
8a ’Ꙗко к тебѣ г҃н г҃н о҆чн мои҆ 8b на тѧ оу҆пова-
хъ не ѿи҆мн д҃шѫ моѫ҆ · 9a Съхранї мѧ о҆-

[495] Би следвало да е нмнже, но тук имаме буквален превод на гр. δι’ ἧς – еѫже.
[496] Вм. прнмѫтъ (λάβοειν).

тъ сѣти ѫ҆же съкры҆шѫ мнѣ, 9b и҆ ѿ съ-
блазнъ творѧщни҆хъ беззаконна҆[497]

10a Въпадѫтъ сѧ въ мрѣжѫ своѫ҆ грѣшнїци •
Да въпадѫтъ сѧ рече въ мрѣжѧ своѫ҆
грѣшници •
10b ҆Єдинъ же е҆смъ а҆зъ донъдеже прѣи҆дѫ •
Тогда рече мимои҆дѫ бе-страха и҆ бес печа-
ли е҆гда грѣшници въ свои҆хъ оу҆вѧ-
знѫтъ сѣтехъ ⁘ •
ꙁ разоумъ дв҃довъ е҆гда бѣ въ ровѣ ·
·››› м҃лтва оу҆бо е҆стъ, и҆ ничтоже и҆но
·››› прѣдълежѫща҆ · въ[498] ѡ҆баче трѣ-
·››› боуѫ҆тъ разоума ꙗ҆ко да мы҆ навы҆-
·››› кнемъ кы҆и҆мъ ѡ҆бразомъ въ на-
·›› пастехъ сѫще и҆збѣгати зла · р҃ма ·
2 Гласомъ мои҆мъ къ г҃оу възвахъ,
гласомъ мои҆мъ къ г҃оу пом҃лих сѧ •
О самѫ д҃шѫ подвизаѫ҆ сѧ теченна҆ ·
а҆ще м҃ленна҆ възношѫ печали оу҆-
нърѣти м҃лѧ сѧ[499] •
3 Пролѣѫ҆ прѣдъ нимъ м҃лтвѫ моѫ҆,
печалъ моѫ҆ прѣд нимъ възвѣ-
щѫ •
4a Єгда и҆сконъчава҆ше сѧ ѿ мене д҃хъ

[497] Оставени четири свободни реда, но коментарите към стихове 8 и 9 липсват.
[498] Вм. нъ/нѫ.
[499] О ... м҃лѧ сѧ тълкувание към стих 3.

мои҆ и҆ тъ поз҄на стъзѧ моѫ҆,
4b на пѫти семъ по немоуже хождахъ
съкры҆шѫ сѣтъ мнѣ •
҆Ꙗко неправеднѣ гоннмъ ѥ҆смъ съвѣ-
сн рече •
5a Съмотрѣхъ ѡ҆ деснѫѧ҆ и҆ въз҄глѧдахъ
и҆ не бѣ знаѫ҆и҆ мене •
҆Иже пещер҄ное҆ помы҆слитъ мѣсто ѡ҆-
брѧщетъ въ лѣпотѫ реченаа҆ •
5b Побы҆бе (!) бѣг҄ство ѿ мене •
Не бѣ бо бѣгаѫ҆ ѿ пещеры҆ прѣднимъ
ѡ҆дръжимы҆мъ саоу҆ломъ •
5c ҆И нѣстъ възы҆скаѫ҆и҆ д҃шѫ моѫ҆ •
Никтоже рече мое҆и҆ д҃ши сп҃сенна҆ и҆-
щетъ •
6 Въз҄вахъ к тебѣ г҃и рѣхъ ты҆ е҆си оу҆по-
ваниѥ҆ мое҆ чѧстъ моа҆ е҆си на земли
живѫщии҆хъ •
На того бо подобае҆тъ е҆дниого оу҆пова-
ние҆ сп҃сенїа҆ и҆мѣти •
7a Вън҄ми м҃лтвѫ моѫ҆ ꙗ҆ко смѣрих҄ сѧ
зѣло, 7b и҆збави мѧ ѿ гонѧщихъ ꙗ҆-
ко смѣрих҄ сѧ зѣло[500]· и҆збави мѧ
ѿ гонѧщихъ ꙗко оу҆крѣпишѫ
сѧ паче мене •
҆Аще и҆ жрѣби-и҆-чѧстъ въздае҆ши на
земли живѫщии҆хъ, нѫ и҆ зде вра-
гъ ꙗ҆ви лоучша •

[500] и҆збави мѧ ѿ гонѧщихъ ꙗ҆|ко смѣрих҄ сѧ зѣло зачертано с червено мастило.

8a ’Изведи и҆с тъмьницѧ д҃шѫ моѫ҆ •
Се пакы҆ ꙗ҆кы҆ къ пещерьномоу мѣстоу
рече •
8b ’Исповѣдати сѧ и҆мени твое҆моу •
Понеже рече сеѫ҆ мѧ скръби и҆ тъмни-
цѧ и҆споустиши похвальныѫ҆ тебѣ
въслѧ пѣсни •
8c Мене жидашѫ праведници доньде-
же въздаси мнѣ •
’Аще и҆зведеши мѧ рече ѿсѫдѣ възда-
въ мьнѣ бл҃годѣа҆ниа҆ · и҆ прочии҆ пра-
ведници мене прїтчѧ прѣдъ о҆чи-
ма и҆мѧще, и҆ ѿ мои҆хъ своа҆ възда-
ниѥ҆ помы҆шлѣѫ҆ще · въздадѫтъ
тебѣ и҆ к тебѣ прїбѣгнѫ҆тъ ⁘ •
Ѱалом҃, дв҃двъ, е҆гда гонѣше и҆ с҃нъ
·›› е҆го̀ а҆весаломъ · и҆ съ подобно и҆ма-
·›› тъ сѫщаа҆го̀ · прѣдь нимъ сказанїе҆ ·
·›› м҃лить бо сѧ ѿ гонѧщихъ гонезнѫтї ·
·›› а҆ ꙗ҆коже а҆пл҃съ рече ѡ҆бразнѣ же прїлꙋ-
·›› чишѫ сѧ древлъниимъ · пїсана же
·›› бы҆шѫ на показание҆ наше · оу҆чимї
·›› оу҆бо е҆смъ въ напасьтехъ прїлежно
·›› прїбѣгати къ б҃оу · вѣдомо же ꙗ҆ко
·›› възносит сѧ на чл҃въчъства лице,
·›› м҃лтва ѿ лихои҆мавьшаа҆го со̀тоны҆ ·
·›› е҆гоже избавити сѧ м҃литъ прише-
·›› ствие҆мъ и҆ночѧдаа҆го̀ •

1 Гн҃ оу҆слы҆ши мл҃твѫ моѫ҆, въноу-
ши мл҃енїе҆ мое҆ въ и҆стинѫ твоѫ҆ •
оу҆слы҆ши мѧ въ правдѫ твоѫ҆ •
Оу҆слы҆шанъ бы҆ти рече мл҃ѧ сѧ тво-
е҆ѫ҆ и҆стиноѫ҆ •
2 ’Н не вънидн въ сѫдъ съ рабомъ тво-
и҆мъ, ꙗ҆ко не ѡ҆правдитъ сѧ прѣдъ
тобоѫ҆ всѣкъ живы҆ •
Къгда бо бѫдетъ чл҃вкъ чистъ прѣдъ
б҃мъ, рожденъ маложизненъ •
3a ’Ꙗко погна врагъ д҃шѫ моѫ҆ •
Дїа҆во̀лъ ꙗ҆ко безоуменъ, погнавъ г҃нѧ
д҃шѫ мънѣвъ е҆го проста чл҃вка и҆
мрътъвна •
3b Смѣрилъ ѥ҆стъ на земли животъ мои҆ •
[П]огребенне҆ и҆ смр҃тъ г҃нѧ гл҃етъ •
3c Посадилъ мѧ е҆стъ въ темны҆и҆хъ ꙗ҆-
ко мр҃твы҆ вѣка •
Гл҃етъ рече е҆гда въ гробѣ положенъ бы҆-
стъ х҃с, ꙗ҆ко мр҃тви ѿ вѣка лежѫ-
щеи҆ •
4a ’Н оу҆ны҆ въ мнѣ д҃хъ мои҆ •
’Ꙗвлѣа҆ше прр҃окъ врѣмѧ въ неже рече
г҃ъ, прискръбна е҆стъ д҃ша моа҆
до смр҃ти •
4b Въ мнѣ смѧте сѧ срⷣце мое҆ •
О врѣмени гл҃етъ е҆гда рече г҃ъ, нинѣ
д҃ша моа҆ възмѧте сѧ •

[501] В горното поле номерът на псалма: + рмв, +.

5a Помѣнѫхъ д҃ни древнѧ •
Ѥгда рече творѣхъ ч҃лка, разоумѣхъ
ѿтолѣ рече г҃ъ ꙗко подобаетъ ми его
ради пострадати •
5b Пооучихъ сѧ въ всѣхъ дѣлѣхъ твоихъ •
Ꙗко ч҃лвкъ г҃летъ б҃ъ, сирѣчъ ничто-
же оутаи сѧ мене дѣлъ твоихъ · въ-
сѣ бо съвѣмъ ꙗко б҃ъ •
5c Въ тварехъ рѫкоу твоею пооучих сѧ •
Ч҃лвкъ рече, разоумѣвахъ дѣла тво-
а оученнемъ законьныимъ и дн-
влѣахъ сѧ •
6a Въздѣахъ к тебѣ рѫцѣ мои •
К тебѣ, сирѣчъ · тебе ради ч҃лвка рече х҃с,
прострѣхъ рѫцѣ мои на кр҃тѣ •
6b Д҃ша моа ꙗко землѣ безводна к тебѣ
7a скоро оуслыши мѧ г҃и, и сконча сѧ
д҃хъ мои •
Ꙗко ч҃лвкъ бо ѿ лица адамлѣ въпиа-
ше хрїстоу[503] •
7b Не ѿврати лица твоего ѿ мене •
Болѣше бо ꙗко ч҃лвкъ да ꙗвитъ ꙗко
въ истовѫѧ плътъ ѡблѣче сѧ х҃с •
7c Н оуподоблѧ сѧ съ нисходѧщими
въ ровъ •
Ꙗко единъ бо ѿ мртвецъ положенъ бы
въ гробѣ х҃с · всѣкъ бо гробъ ровенъ
ѥстъ •

[502] На горното поле вероятно отново е изписан номерът на псалма: рмв.
[503] Вм. хрїстъ (ὁ Χριστός).

8a Слы̑шанѫ сътвори мнѣ оу̑тро мл҃тъ
твоѫ̑ ꙗ̑ко на тѧ оу̑повахъ •
Сказа̑етъ въскр҃сение̑ г҃не, заут҃ра[504] бо бы̑стъ ·
въ тъ бо часъ въсъпрїѫ̑тъ чл҃вкъ мл҃тъ
и̑ дръзновение̑ •
8b Скажи ми г҃и пѫтъ твои̑ въ нъже по-
и̑дѫ •
Тогда бо сказа сѧ чл҃вкоу пѫтъ е̑ѵ҃алъ-
скы̑и̑ и̑стинъны̑ и незаблѫдны̑и̑ · то-
гда, когда · е̑гда въскр҃се г҃ъ и̑зъ мр҃твы̑х •
8c ’Ꙗко к тебѣ възѧхъ д҃шѫ моѫ̑ •
Оу̑же бо к томоу д҃ша г҃нѣго тѣлесе не
можетъ разлѫчити сѧ ꙗ̑же (!) въсъпри-
ѫ̑тъ б҃ъ слово̀ •
9 ’Изми мѧ ѿ врагъ мои̑хъ г҃и к тебѣ прї-
бѣгохъ •
’Оу̑же бо чл҃вкоу не оу̑доблѣѫ̑тъ бѣси
ѿнелиже чл҃къ прїсъвъкоупи сѧ
бж҃твѣ •
10a Наоу̑чи мѧ творити волѧ твоѭ̑ ꙗ̑ко̀
ты̑ е̑си б҃ъ мои̑ •
Навы̑че бо̏ чл҃вкъ ѿ нихъже пострада ка-
ко подоба̑етъ чести б҃га и̑ творити
волѧ е̑го̀ •
10b Д҃хъ твои̑ бл҃гы̑и̑ наставитъ мѧ на зе-
мѧ правѫ •
Д҃хъ, сирѣчъ ѿ о̑ц҃а и̑ с҃на даны̑и̑, и̑ сѣдъ-
шии̑ на главахъ а̑пл҃кы̑и̑хъ · тъ на-

[504] ау лигатура.

ставн ѹ҃вка на зємлѧ̀ и҆стнн҃нжѧ̀ •
11a ᾽Нмене твоего ради г҃н живиши мѧ •
᾽О и҆менн бо г҃нн живетъ проѵе ѹ҃лкъ •
11b Въ правдѣ твоѧ̀ и҆зведеши ѿ печали
дш҃ѧ моѧ̀ •
Печалъ бо нинѣшнии҆ вѣкъ є҆стъ праведникомъ, а҆ бѫдѫщии҆ покои҆ •
12a ᾽И мл҃тнѧ̀ твоє҆ѧ̀ потрѣбиши врагы҆ моѧ̀ •
Бѣсы҆ прѣлъщъшѧѧ̀ мѧ реѵе ѹ҃вкъ,
и҆же враждѣ мнѣ и҆сходатаи҆вша •
12b ᾽И погѹбиши въсѧ стражѧ̀щѧ дш҃ши моє҆ї҆,
ꙗко азъ рабъ твои-ѥ҆мъ •
Въсѧ бо врагы҆ ѹ҃вѵѧ и҆же сѫтъ демонї҆,
въплъщ҃ сѧ б҃ъ словѡ̀ погѹби · и҆ рабъ б҃жии҆ бы҆стъ ѹ҃вкъ ⁘ •
Ꙗ слава · к҃а · к҃ · ѱалѡ̀ · дв҃двъ •
·›› къ голїа̀ѳѹ · ѡ҆ х҃вѣ побѣдѣ прр҆ѹъ-
·›› ство реѵено є҆стъ · є҆ѧ̀же побѣди дї҆-
·›› а҆вѡ̀ла · ѡ҆ неи҆же и҆ самъ реѵе, дръза-
·›› и҆те азъ побѣдихъ въсего мїра • рм҃г
1a Бл҆҃венъ г҃ъ б҃ъ мои҆ •
Гласъ прр҆ѹъ хваленна҆ и҆сплънъ •
1b Наѹ҆ѹаѧ̀ рѫцѣ мои҆ на ѡ҆плъѵенне҆ •
Не ѹ҆бо бѣ и҆зъѹ҆ѵенъ брани дв҃дъ
є҆гда и҆ноплемен҃ника ѹ҆би, нѫ
бѣ б҃мъ ѹ҆крѣплѣ҆мъ · разѹмѣ-
и҆ же въсѣми х҃а •
1c Пръсты҆ моѧ̀ на бранъ •

Пръсты̀ бо ѝ прщеⷭ оу̀мр҃твн дв҃дъ го-
лїа̀да · О̀бразъ бѣ хр҃въ дѣⷭщеѐ сѧ •
2a Мл҃тъ моа̀ ѝ прибѣжище моѐ, застⷭ-
пникъ моѝ ѝ ѝзбавителъ моѝ •
Юнъ бо сы̀н дв҃дъ тѣломъ, гїгант҃та
оу̀мр҃твн мл҃тнⷭ бжнѐⷭ · възⷣмогъ
ѝ гонезъ ѿ силы̀ гїгант҃товы̀ · прина-
рѣкова же ха҃ а̀ко побѣдн дїа̀вола
на кр̑тѣ •
2b Защитителъ моѝ ѝ на нъ оу̀повахъ •
Оу̀пованнїемъ бо҃ бн҃ѐмъ, вѣды̀ а̀ко̀
защити ї ѝ гл҃аше враговн · ты̀ граⷣе-
шн копнѐмъ ѝ о̀ржжнѐмъ, а̀зъ же ѝ-
менемъ гн҃емъ •
2c Повинноуⷭ людн моⷭ по̑ мѧ •
Вѣдѣ бо а̀ко властъ ѝматъ дв҃дъ іс҃ле-
мъ · ѐже ѐстъ хс҃, вѣрⷭ҇ныⷨмн людⷭ҇мн · сн-
рѣуъ іс҃лемъ · вндъ бо҃ бн҃ї іс҃лъ ска-
заѐтⷭ҇ сѧ •
3 Гн҃ оуто ѐстъ улв҃къ а̀ко сказа сѧ ѐмоу̑,
лн сн҃ъ улв҃уъскы̀ а̀ко въмѣнншн ї •
Снрѣуъ, уто ѐстъ улв҃къ а̀ко въсⷭ҇прн-
ⷭтъ ѐго · ѝ сна҃ земна сⷭщѧ сътво-
рн ѝ сна҃ бна҃, многыⷭ радн бл҃го-
стыⷩнѧ •
4a Улк҃ъ соу̀етѣ оу̀подобн сѧ •
Яще бо бн а̀ко бъ҃ мїлостнвенъ не
спс҃лъ въ множѣ соу̀етѣ бѣ улв҃къ •

[505] В долното поле – л҃ф.

4b Дн҃ие его ꙗко и сѣнъ прѣходѧтъ •
Ꙗкоже бо стѣнь ѡво ли бѫдетъ ѡво ли не
бѫдетъ ищазаетъ бо, тако естъ и
чл҃вкъ •
5a Г҃и прѣклони нб҃са и сниди •
Ꙗвлѣетъ прїшествие х҃во, ꙗко хотѣше
прѣклонити нб҃са и снити ч҃лка ра-
ди на земѧ •
5b Косни горы и въскоурѧт сѧ •
Бѣсы, ты бо книгы горы наричѧтъ · сї-
рѣчъ косни сѧ ихъ гнѣвомъ своимъ
и разыдѫт сѧ ꙗко дымъ •
6a Блъсни млъниѫ твоѫ и раждени ѫ •
Блисьцание г҃летъ блг҃тное, томоу бо
ꙗвлъшоу сѧ бѣси разьбѣгѫ сѧ •
6b Посли стрѣлы твоѫ и смѧтеши ѫ •
Апл҃ы г҃летъ, иже ꙗкы стрѣлы проперь-
ше весъ миръ смѫтишѫ ѧ[507] •
7a Посли рѫкѫ твоѫ съвыше •
Х҃а г҃летъ ꙗко десницѫ оу҃ѧ •
7b Изми мѧ избави мѧ ѿ водъ многъ •
Потокы грѣховныѫ г҃летъ ꙗко мно-
гы и многъжде воды же наричетъ
ꙗко непостоины •
7c Из рѫкы с҃новъ тоуждиихъ •
Ꙗко рѫкоѫ демоньскоѫ сътворено прѣ-
грѣшение · ти бо по истинѣ с҃нове
тоуждии сѫтъ •

[506] В долното поле – м҃.
[507] В гр. само συνετάραξαν.

8a ’Нхⷭ҇же оу҆ста гл҃ашѫ соуе҆тѫ •
Жидовскаа҆ оу҆ста гл҃ашѫ на х҃а соуе҆тѫ
ꙗ҆ко бѣсы҆ оу҆строе҆ниѥ҆ •
8b ’Н десница и҆хъ десница неправедна •
На б҃а бо ѫ҆ прострѣшѫ •
9a Б҃е пѣснъ новѫ въспоѫ҆ тебѣ •
Людие҆ и҆же ѿ ѫ҆зы҆къ таи҆ноѫ҆ пѣсни-
ѫ҆ ꙗ҆же вѣрⷭ҇ниⷨ҇ поѫ҆тъ •
9b Въ псалты҆ри десѧтостроунⷭ҇нѣ въ-
споѫ҆ тебѣ •
Десѧтостроунⷭ҇нѣ гл҃етъ два на десѧ-
те камени законⷭ҇наа҆ · и҆мнже ꙗ҆ко
строунама, сирѣчъ ꙗ҆ко жилами
пое҆тъ д҃ховны҆и҆ пⷭ҇салты҆ръ вѣрⷭ҇ны҆ •
10a Даѫ҆щомоу сп҃сение҆ ц҃ремъ •
Х҃с бо подастъ дръжавѫ и҆ крѣпостъ
и҆ побѣдѫ ц҃ремъ земны҆и҆мъ •
10b ’Нзбавлѣѫ҆щомоу дв҃да раба свое҆го
ѿ ѻ҆рѫжиа҆ люта •
’Нзбави е҆го б҃ъ ѿ ѻ҆рѫжїа҆ голїа҆дова · лю-
то бо̀ бѣ ꙗ҆ко силⷭ҇на •
11a ’Нзбави мѧ и҆зⷭ҇ми мѧ и҆з рѫкы҆ с҃новъ
тоуждни҆хъ •
’Ѡ х҃ѣ гл҃етъ, зане жидове ꙗ҆ко ѡ҆тоуждъ-
ше сѧ ѿ б҃а, подвизахѫ҆ сѧ на г҃а зави-
дѧще •
11b ’Нхже оу҆ста гл҃ашѫ соуе҆тѫ •
’Єгда на х҃а жидове пооу҆чахѫ сѧ рече см҃ртї[508] •

[508] тї лигатура.

11c ’Н десница и҆хъ десница неправедна •
’Нхъ, кы҆и҆хъ · сребръникы҆ давшии҆хъ
и҆ възем҄шии҆хъ ѫ҆ и҆ ѡ҆клеветавши-
и҆хъ въскр҃сение҆ х҃во бес прав҄ды҆ •
12a ’Нх҄же с҃нове и҆хъ ꙗ҆ко новорасли оу҆твръ-
ждены҆ въ юности свое҆и҆ •
’Отрокы҆ мѣнитъ жидов҄скы҆ѫ҆ и҆же въ
ю҆ности свое҆и҆, сирѣчъ въ беꙁаконии҆
свое҆мъ полѧщемъ и҆мъ ꙗ҆ростиѫ҆
г҃лет же и҆ ѡ҆билие҆ и҆хъ •
12b Дъщерѧ и҆хъ оу҆крашены҆ и҆ прѣоу҆кра-
шены҆ ꙗ҆ко подобие҆ ц҃ркви •
Гл҃етъ оубо сън҄мище жидов҄ское҆ · на-
ричет҄ же и҆ чѧда и҆хъ, оу҆крашахѫ бо̀
сѧ на прѣлъщение҆ и҆хъ · радоваа҆хѫ
же сѧ прїсно любодѣа҆нию̏ · бѣхѫ҆ бо̀
ꙗ҆ко ц҃ркви поуста не и҆мѧщиа҆ живѫ-
щаа҆го̀ въ себѣ •
13a Хранил҄ницѧ и҆хъ и҆сплънъ ѿры҆гаѫ҆-
ще (!) ѿ сеѫ҆ въ о҆нѫ •
Богатъство цѣнитъ начѧтъчины҆[509] · и҆-
м҄же питаа҆хѫ сѧ невъꙁблг҃тно въ-
сегда •
13b ’Овцѧ и҆хъ м҄ногоплодны҆ плодѧщѫ
сѧ въ и҆с҄ходищихъ свои҆хъ •
Бѣшѫ въ ѡ҆билии҆ мноꙁѣ ꙗ҆ко б҃ии҆
людие҆ нѫ не раꙁоумѣшѫ · ѡ҆вцѧ же ѫ҆
наричетъ ꙁане прїложишѫ сѧ скотѣ҆х •

[509] Би следвало да е начѧтъчьное (τῶν ἀπάρχων).

13c Волове и҆хъ тлъсти •
Не бѣ бо въ нихъ не и҆мѧща скота · ꙗ҆ко
во̀лове же и҆хъ тоучни · сирѣчъ разъ҆бо-
тѣвъ҆ше бе-чиноу · възъи҆гравъ҆ше сѧ и҆-
го х҃во ѿвръгошѫ ѿ себе •
14a Нѣстъ паданиа̀ плотоу ни прохода •
Бѣхѫ бо оу҆твръждени ѿвъсѫдоу зако-
номъ и҆ не бѣ въ нихъ прохода погы̀-
бѣлъ҆на · нѫ не прѣбы̀шѫ за жестосръ-
диѐ и҆хъ •
14b Ни въплѣ въ҆ цѣстахъ и҆хъ •
Ѻ҆тъвъсѫдоу бо бѣхѫ̀ добро приѥ̀млѧ-
ще · и҆ ни горе (!) ни въплѣ бѣ въ нихъ · нѫ
въсего въкоубѣ (!) ѿпадошѫ за беза-
коннѐ и҆хъ •
15a Ѻ҆ѹбл҃жишѫ людиѐ и҆мъ҆же си сѫтъ •
Въсѣми бо ѫ҆зы̀кы̀ бл҃жими бѣхѫ лю-
диѐ еѹ҆реи҆стиѝ ꙗ҆ко гобзоуѫ̀ще · нѫ
бѣ и҆мъ бе-чювства срⷣце •
15b Бл҃жени людиѐ и҆мъ҆же г҃ъ б҃ъ и҆хъ •
Прѣжде нарече прⷪ҇рчъство люди вѣръ҆-
ны̀ѫ̀ и҆же ѿ ѫ҆зы̀къ · ти бо прѣбы̀вшⷱ
въ вѣрѣ б҃иѝ ѡ҆богатѣшѫ блгⷣтиѫ̀ ⁘
Ѯ ѱалⷪ҇, дв҃двъ · хвала х҃ви ѿ люди
·›› ѫ҆зы̀чъскы̀и҆хъ прїносима ѡ҆ ни-
·›› хжⷱ помл҃овани бы̀шѫ и҆мъ · рмд҃ ·
1a Възнесѫ тѧ б҃е моѝ ц҃рю моѝ •
Людиѐ вѣръ҆ниѝ въпиѫ̀тъ навы̀къ҆шⷱ

ꙋ҆Н величиѥ҆мъ б҃иѥ҆мъ сп҃сени б҃мъ •
1b ꙋ҆Н бл҃вѧ и҆мѧ твоѥ҆ въ вѣкы҆ и҆ въ вѣкъ вѣка •
Бл҃вѧще бо б҃а вѣрꙑнии҆ не прѣстаѫ҆тъ •
2a На всѣкъ д҃нъ бл҃вѧ тѧ •
Не д҃нъ бо чрѣзъ д҃нъ бл҃вѧтъ б҃а, нѫ по въ-
сѧ д҃ни •
2b Въсхвалѧ и҆мѧ твоѥ҆ въ вѣкы҆ и҆ въ вѣ-
къ вѣка •
Не тъчиѫ҆ бо въ нинѣшнии҆ вѣкъ вѣ-
рꙑнии҆ хвалѧще б҃а не прѣстаѫ҆тъ,
нѫ и҆ въ бѫдѫщии҆ вѣкъ •
3a Велеи҆ г҃ъ и҆ хваленъ ꙁѣлѡ̀ •
ꙋ҆Н на н҃бси и҆ на ꙁеми велеи҆ •
3b ꙋ҆Н величиоу҆ ѥ҆го нѣстъ конꙑца •
Кто бо и҆счететъ величиѥ҆ б҃иѥ҆ · ли кто
начѧло ѥ҆го и҆ли конецъ постигнетъ •
4a Родъ и҆ родъ въсхвалитъ дѣла твоа҆ •
Въси бо и҆же ѿ вѣка и҆ до вѣка ражда-
ѥ҆ми дѣломъ г҃немъ дивѧще сѧ не
прѣстаѫ҆тъ •
4b ꙋ҆Н силѫ твоѫ҆ възвѣстѧтъ •
Дроугъ дроугоу прѣдаѫ҆ще вѣроѫ҆ ве-
личиа҆ б҃иа҆ и҆ славѫ ѥ҆гѡ •
5a Велълѣпотѫ славы҆ с҃тыѫ҆ твоѥ҆ѫ҆
възвѣстѧтъ • г҃лѧтъ[510] •
ꙋ҆Єлико спо҃бишѫ сѧ славы҆ и҆ велълѣпо-
ты҆ х҃вы҆, г҃лѧще величиѥ҆ б҃иѥ҆ не прѣ-
стаѫ҆тъ •

[510] -вѣстѧтъ е задраскано с червено мастило, след което преписвачът е дописал г҃лѧтъ.

5b ’Н чюдеса твоа̀ и̓сповѣдѧтъ •
’Нже сътвори чл҃ка ради •
6a ’Н силѫ страшны̓хъ твои̓хъ рекѫтъ •
Ꙁнамении̓ чюдесъ вѣрⷭ҇нїи, сподоби-
шѫ сѧ симъ ꙗ̓ко страшномъ и̓ сла-
вномъ пооу̓чаѫ̓т сѧ бесⷭ҇ прѣстанї-
а̓, сѫтⷭ҇ же а̓пл҃ⷭ҇и •
6b ’Н величие̓ твое̓ и̓сповѣдѧтъ •
’Ꙗко бн҃е̓ вѣсто ꙗ̓ко того̀ •
7a Памѧтъ оу̓множенна̓ бл҃гости тво-
е̓ѫ̓ ѿры̓гⷭ҇нѫтъ •
Кто бо ꙁабы̓ти можетъ вѣрⷭ҇ны̓хъ мно-
жъство бл҃гости бн҃ѫ̓ ꙗ̓же сътво-
ри на чл҃вцѣ •
7b ’Н правдѣ твое̓и̓ възрадуѫ̓т[511] сѧ •
Ст҃нї тогда правдѣ бн҃ї възрадуѫ̓т[512] сѧ
въсⷭ҇приѥ̓мѧще мъꙁдѫ •
8 Щедръ и̓ мл҃тивъ г҃ъ, тръпѣливъ
и̓ прѣмл҃тивъ •
Прⷪ҇ркъ дх҃омъ проꙁрѣвъ мл҃ти и̓ ще-
дроты̓ бн҃ѫ̓ славитъ ба҃ •
9a Бл҃гъ г҃ъ всѣчъскы̓и̓мъ •
Ст҃мъ гл҃етъ и̓же тръпѣние̓мъ оу̓-
красишѫ свое̓ житие̓ •
9b ’Н щедроты̓ е̓го на всѣхъ дѣлѣхъ е̓го̀ •
На въсеи̓ твари всѣ е̓лико сътво-
ри щедротами бн҃а̓ми сп҃саѫ̓т сѧ •
10a ’Исповѣдѧтⷭ҇ сѧ тебѣ г҃и въсѣ дѣла

[511] ау лигатура.
[512] ау лигатура.

твоа҆ •
Ч҃лвка г҃летъ ꙗ҆ко дѣло б҃ие҆ сѫща · рѫ-
кама б҃ии҆ма създанъ бы҆стъ
ч҃лвкъ, тѣмъ҆же подоба҆етъ и҆с-
повѣдати сѧ е҆моу б҃ви •
10b ’Н прпⷣбнии҆ твои҆ блⷭ҇вѧтъ тѧ •
’Апⷭ҇ли по и҆стинѣ прпⷣбни •
11a Славѫ цⷭ҇рствиа҆ твое҆го рекѫтъ •
Ти бо проповѣдашѫ славѫ б҃иѫ҆ и҆ ца-
рьствие҆ е҆го въсемоу мироу •
11b ’Н силѫ твоѫ҆ възъ҆г҃лѧтъ •
Наоу҆чишѫ бо а҆пⷭ҇ли ѫ҆зы҆кы҆ крⷭ҇тѧще
ѫ҆ въ и҆мѧ ѻ҆ц҃а и҆ с҃на и҆ с҃тго д҃ха •
12a Сказати с҃номъ ч҃лвчъскы҆мъ си-
лѫ твоѫ҆ •
Наоу҆чити с҃ны҆ ч҃лвчъскы҆ таи҆нѣ
въч҃лвчениѥ (!) •
12b ’Н славѫ велелѣпоты҆ цⷭ҇рствиа҆ тво-
е҆го̀ •
’Апⷭ҇ли бо славѫ цⷭ҇рствиа҆ х҃ва ꙗ҆вишѫ
ѫ҆зы҆комъ •
13a Цⷭ҇рство твое҆ цⷭ҇рство въ (!) всѣхъ вѣкъ •
Цⷭ҇рствие҆ бо х҃во въ бесъконечноі[513] и҆ ни-
колиже ѻ҆скѫдѣѫ҆щѫѧ҆ вѣкы҆ •
13b ’Н влⷣчъствие҆ твое҆ въ всѣкомъ родѣ
и҆ родѣ •
На кы҆ждо бо̀ родъ прѣждебы҆вшии҆-
хъ и҆ бы҆ваѫ҆щии҆хъ влⷣка е҆стъ ꙗ҆ко б҃ъ •

[513] Направен е опит о да се поправи на ъ.

13c Вѣренъ г҃ъ въ всѣхъ словесехъ своихъ •
Безъ лъжѧ бо б҃ъ въ всѣхъ •
13d Ѝ прпⷣбенъ въ всѣхъ дѣлѣхъ своихъ •
Въсѣ бо г҃нѣ свѣтила и ꙗвестъвъна
и нескѫдна ꙗко ѿ б҃а бываема, оу-
твръждаетъ б҃ъ въсѧ · не волитъ бо
смр҃ти грѣшныхъ, нѫ покаанноу ·
ꙗкоже и люди ѫзычъскыхъ въста-
ви исправлѣетъ въсѧ •
14 Подъѥмлетъ г҃ъ въсѧ ниспадаѫщѫѧ
и възъводитъ въсѧ низъвръженыѫ •
Ѥлико бо бечестиемъ бѣхѫ падъше, вѣ-
роѫ исправишѫ сѧ въ прїшестви-
е г҃не •
15a Очи всѣхъ на тѧ оуповаетѣ •
Или скотнї или чл҃вчнї въсѣхъ очи
на б҃а оуповаетѣ •
15b Ѝ ты даеши имъ пищѫ въ подобно
врѣмѧ •
Въсѣмъ бо б҃ъ даетъ пищѫ и живо-
тъ въ врѣмѧ свое безъ зависти •
16 Ѿвръзаеши рѫкѫ твое (!) и напитаеши
всѣко животно бл҃говоленна •
Ѥгда бо б҃ъ ѿвръзетъ ѫтробѫ своѫ
еже естъ рѫка крѣпъка · въсѣ дръ-
жѫщаа сѧ насыщаѫт сѧ живота •
17a Праведенъ г҃ъ въ всѣхъ пѫтехъ сво-
ихъ •

Въси бо пѫтиѥ г҃ни мл҃тъ и҆ и҆стина и҆
правда и҆щѫщимъ и҆хъ •
17b ’Н прѣподобенъ въ всѣхъ дѣлѣхъ свои҃
’Ꙗко б҃ъ непороченъ и҆ безгрѣшенъ •
18a Близъ г҃ъ всѣмъ прїзы҆ваѫ҆щимъ и҆ •
Въсѣкъ бо҃ и҆же прїзоветъ и҆мѧ г҃не
сп҃сетъ сѧ г҃летъ прр҃окъ дроугы҆ •
18b Въсѣмъ прїзы҆ваѫ҆щимъ и҆ въ и҆сти-
нѫ •
Не лицемѣръны҆хъ ни лъстивы҆хъ
слы҆шаѥтъ б҃ъ, нѫ и҆стинъны҆хъ сръ-
дъцемъ •
19a Волѧ боѫ҆щихъ сѧ ѥго̀ сътворитъ •
Прїсно бо боѧ҆щѫѧ҆ сѧ б҃а б҃ъ приѥ-
млетъ и҆ и҆сплънѣѥтъ и҆хъ хотѣ-
ниѥ •
19b ’Н м҃лтвѫ и҆хъ оу҆слы҆шитъ и҆ сп҃сетъ ѫ҆ •
Ст҃хъ ѧ҆же самъ любитъ, приѥмле-
тъ м҃лтвы҆ и҆ сп҃саѥтъ ѿ въсего зла •
20a Хранитъ г҃ъ въсѧ любѧщѧ ѥго •
’Єлико бо любитъ б҃а любими и҆мъ
сѫтъ, и҆ тъ хранитъ ѫ҆ ѿ въсѣкого
зла •
20b ’Н въсѧ҆ грѣшникы҆ потрѣбитъ •
Бѣсы҆ въсѧ творѧщѫѧ҆ зла, ти бо не
прѣбѫдѫтъ •
21a Хвалѫ г҃нѧ възъг҃лѧтъ оу҆ста моа҆ •
Праведны҆хъ оу҆ста вѣсто поѫ҆щимъ и҆

въ и҆стинѫ •
21b ’Н да бл҃вит-ы҆ (!) всѣка плътъ и҆мѧ с҃то-
е҆ ѥ҆го •
’Ѡ всѣхъ бо ꙗ҆же сътвори родоу чл҃вчъ-
скомоу, давъ ды҆ханиѥ и҆ жизнъ въ-
сѣмъ · въспитаниѥ тъщаниѥмъ
рече · въси да бл҃вѧтъ б҃а ꙗ҆ко твор҄-
ца и҆ ц҃рѣ всѣхъ •
21c Въ вѣкы҆ и҆ въ вѣкъ вѣкоу •
Въ семъ вѣцѣ и҆ въ бѫдѫщии҆мъ ⁘
Ѯ слава · а҆ллїлоуїа҆ · а҆ггеоу҆ и҆ заха-
·» рнї · хвала с҃та праздника пасхы҆ ·
·» славы҆ нераздроушимы҆ѫ ·
·» а҆ггеѡ҆с҄ бо сказа҆ет сѧ праздникъ ·
·» захарїа҆ же памѧтъ, ꙗ҆же е҆стъ нера-
·» зоримо · сего ради прр҃къ сего сказа
·» ѱал҄ма · р҃ме ·
1 Хвали д҃ше моа҆ г҃а, 2a въсхвалѧ г҃а въ жї-
вотѣ мое҆мъ •
Повелѣва҆етъ д҃ши е҆дин҄ство тр҃цѧ
и҆сповѣдати въ животѣ свое҆мъ[514] •
2b Поѫ б҃оу мое҆моу дон҄деже е҆смъ •
Сирѣчъ, дон҄деже е҆смъ тѣломъ не
прѣстанѫ ѿ пѣнна҆ · тако бо̀ вѣр҄-
нии҆ творѧтъ •
3 Не надѣи҆те сѧ на кнѧзѧ на с҃ны̀
чл҃вчъскы҆ѫ въ них҄же нѣстъ спа-
сенна҆ •

[514] Повелѣва҆етъ ... тр҃цѧ тълкуване към стих 1; и҆сповѣдати ... свое҆мъ тълкуване към стих 2a.

Ѥже бо на чл҃вка оу҆повати соуе҆тно, врѣ-
дно, неоу҆твръждено · нѣстъ бо о҆
чл҃вцѣ сп҃сенна҆ подати мр҃твно •
4a Ꙗзы҆де д҃хъ ѥ҆го и҆ възвратит сѧ
въ земѧ своѫ҆ •
Ѥстъ бо чл҃вкъ падъ[515] бл҃гостиѫ, е҆гда
же възъметъ давы҆ д҃ха чл҃вкоу
ѿ него · бренне҆ къ съродноу҆ ѡ҆ти-
детъ, ꙗ҆коже рече землѣ е҆си и҆
въ землѧ и҆деши •
4b Въ тъ д҃нъ погы҆бнѫтъ помы҆шле-
нна҆ е҆гѡ̀ •
Въ тъ бо д҃нъ въ нъже разлѫчае҆т сѧ
д҃ша ѿ тѣлесе, въсѣко бо̀ помы҆-
шленнѥ҆ чл҃вчъско прѣста · и҆ не по-
мнитъ оу҆же ни домоу ни ѫ҆жїкы҆ ·
разоумѣи҆ же и҆ д҃не сѫднаа҆го̀ •
5a Бл҃женъ е҆моуже б҃ъ ї҆а҆ко̀влъ помо-
щникъ е҆моу •
По и҆стинѣ бл҃женъ чл҃вкъ тъ҆ е҆моу-
же х҃с помощникъ бѫдетъ тъ-
гда · ї҆а҆ковъ бо̀ разоумѣе҆тъ сѧ х҃с •
5b Ꙋпованне҆ е҆го̀ на г҃а б҃а своєго ·
Сихъ житие҆ твръдо и҆ нелъжно •
6a Сътворъшаа҆го н҃бо и҆ землѧ, море
и҆ въсѣ ꙗ҆же въ нихъ сѫтъ •
Сего бо крѣпостъ велїа҆, сего прѣмѫ-
дростъ неи҆спы҆тна · сего помощъ

[515] Вм. подъ (ὑπὸ).

безъ лъжѧ · нѫ твръда ꙗко бн҃а •
6b Хранѧщаа҆го и҆стинѫ въ вѣкы҆ •
Сего бо слово и҆зъвѣсто, и҆ гл҃ъ прѣбыва-
ѫ҆, и҆ ѡ҆бѣтъ без лъжѧ · бн҃е бо въсѣ-
ко слово и҆стина и҆ правда •
7a Творѧщаа҆го сѫдъ ѡ҆бидимы҆мъ •
Бг҃ъ бо и҆стовенъ и҆ праведенъ сѫдиї
не прѣзрѣ ѻ҆бидимы҆хъ •
7b Даѫщаа҆го пищѫ а҆лъчѧщии҆мъ •
Ѵ҆ чювестъвнѫ пищѫ подае҆тъ ꙗ҆-
ко бг҃ъ и҆ разоумнѫ, е҆же е҆стъ таи҆-
на вѣръны҆и҆хъ тѣло и҆ кръвъ е҆го̀ •
7c Гг҃ъ рѣшитъ ѻ҆кованъны҆ѫ҆ •
Ѻ҆кованъны҆ѫ҆ гл҃етъ грѣхомъ •
8a Гг҃ъ оу҆мѫжрѣе҆тъ слѣпъцѧ •
Слѣпи бо бѣхѫ ꙗ҆зы҆ци не познаѫ҆-
ще бг҃а, просвѣщени же бы҆шѫ прѣ-
мѫдростиѫ҆ дх҃а ст҃го̀ •
8b Гг҃ъ възводитъ низъвръженыѫ҆ •
Ѧ҆же повръже грѣхъ и҆ невѣрие҆, сиѫ҆
въстави вѣроѫ҆ •
8c Гг҃ъ любитъ праведникы҆ •
Ѧ҆пл҃ы мѣнитъ, ти бо по и҆стинѣ
праведъници сѫтъ · и҆ въси дѣлаѫ҆-
щии҆ правдѫ •
9a Гг҃ъ хранитъ пришелъцѧ •
Ѧ҆зы҆кы҆ вѣровавшѧ, ти бо прїдѫ къ
хс҃оу и҆ храними сѫтъ вѣроѫ҆ •

9b Сира и҆ вдовѫ приѥ҆млетъ •
Ѻ҆сирѣвшѫ ѿ б҃а, е҆же сѫтъ ѫ҆зы҆ци · сиѫ҆
приѫ҆тъ · и҆ ц҃ркве вдовоуѫ҆щѫ ѿ б҃а
оу҆невѣсти блг҃тиѫ҆ •
9c Ѻ҆ пѫтъ грѣшны҆хъ погоубитъ •
Бѣсовы҆, ти бо грѣшници сѫтъ · сп҃съ-
шемъ же сѧ ѩ҆зы҆комъ ти погы҆бѫ, тї
бо прївидѣнїї лъщаа҆хѫ ѩ҆зы҆кы҆ •
10a Въц҃ри сѧ г҃ъ въ вѣкы҆ •
Въц҃ри сѧ оу҆бо̀ прѣжде вѣкъ, въц҃ри
же сѧ и҆ плътиѫ҆ вѣчнѣ •
10b Б҃ъ твои҆ сїѡ҆не въ родъ и҆ родъ •
Д҃хъ с҃ты҆ бл҃говѣствоуе҆тъ ц҃ркве ⁘ •
Ꙋ аллїлуїа҆[516] · а҆ггеоу҆ и҆ ꙁахарнї ·
·›› пѣснъ а҆ггл҃ка праꙁдника с҃та ·
·›› и҆ памѧтъ славы҆ с҃ты҆ · а҆гъгеи҆ бо̀
·›› сказае҆тъ сѧ праꙁдникъ, а҆ ꙁаха-
·›› рїа҆ памѧтъ · р҃мѕ ·
1a Хвалите г҃а ꙗ҆ко бл҃гъ пъсаломъ •
Єдиного хвалите б҃а тр҃цѫ, бл҃га
бо тако пѣти и҆ раꙁоумѣти и҆
пѣти •
1b Б҃оу нашемоу да насладитъ сѧ
хваленїѥ •
Наслаждае҆тъ бо сѧ б҃ъ ѡ҆ раꙁоумѣва-
ѫ҆щихъ тако, е҆диного̀ б҃а трои҆-
цеѫ҆ •
2a Ꙁиждѫ[517] ѥ҆рл҃ма г҃ъ •

[516] лу лигатура.
[517] Вм. ꙁиждѫи (οἰκοδομών).

Цр҃квъ г҃летъ, готовааше ѫ҆ бо҃ людемъ҇
вѣръныи҆мъ и҆ наоу҆чѧтъ[518] тѧ послѣ-
доужѫща ѥ҆рл҃ма[519] •
Расѣа҆нїа҆ іс҃лева съберетъ •
Расѣа҆ныѧ҆ бо люди ѫ҆зыѵъскыѧ҆ съ-
бра въ ц҃ркве •
ʼНцѣлѣѫ҆ съкроушеныѧ҆ с҆рцемъ •
Любитъ бо б҃ъ смѣреныѧ҆ с҆рцемъ
и҆ снѫ҆ и҆цѣлѣѫ҆[520] блг҆тнѫ҆ •
ʼИ ѡ҆бѧзаѫ҆ съкроушенїа҆ и҆хъ •
ʼЄлнко бо съкроушн дїа҆волъ грѣхомъ҇
ул҃вка, снѫ҆ ѡ҆бѧза и҆ оу҆тврѣдн х҃с
кр҃щенни҆мъ •
ʼНсунтаѫ҆ множъство звѣздъ •
ʼНбо ѵювестъвныѧ҆ звѣзды҆ и҆ѵете-
ныѧ҆ сѫтъ и҆мъ, ѻ҆баче разоумѣи҆
и҆ с҃тыѧ҆ и҆же сѫтъ ѩ҆ко свѣтила
въ мирѣ, ѵнсломъ снѫ҆ и҆матъ б҃ъ •
ʼИ въсѣмъ и҆мена нарицаѫ҆ •
Вѣсѧ бо с҃тыѧ҆ по и҆менн нарнуетъ •
Велеи҆ г҃ъ нашъ и҆ велна҆ крѣпостъ ѥ҆гѡ҆ •
ʼІѩко такова и҆ толнка съврѣшн ѵюде-
са по и҆стннѣ велеи҆ •
ʼИ разоумоу ѥ҆го нѣстъ унсла •
Кто бо разоумлнвъ оу҆мъ и҆щететъ
бн҃ї лн помыслитъ ѿнждъ •
Прїи҆млѧ кротъ҇кыѧ҆ г҃ъ •
ʼО ѧпл҃ѣхъ словѡ҆ ты҆ бѡ҆ и҆зъ҇бра г҃ъ •

[518] Вм. наоу҆нтъ (διδάξει).
[519] Вм. ѱалма (τὰ ἑπόμενα τοῦ ψαλμοῦ).
[520] Вм. и҆цѣлѣетъ (ἰᾶται).

6b Смѣрѣѭ же грѣшьникы до землѧ •
Ѥлико бо оучению апл҃коу не ѫшѫ
вѣры ти въ земьскѫ мѫдростъ
смѣришѫ сѧ •
7a Начинѣте (!) г҃ви въ исповѣданиї •
Начинѣте (!) сирѣчъ исповѣдати сѧ •
7b Поите б҃оу нашемоу въ гѫслехъ •
Сирѣчъ ѿ срⷣца поите, гѫсли бо̀
срⷣце ѥстъ ꙗко ѡтѫдѣ (!) вѣщаниа
оуста приѥмлѧща •
8a Облагаѭщомоу н҃бо облакы •
Х҃а апл҃и ѡбьдръжѫще дъжда носѧ-
ще блгⷣотии •
8b Готоваѭщоу земли дъждъ •
Ꙗкоже бо землѧ дъждъ напаꙗетъ
тако бо блгⷣтъ апл҃ы напои чло-
вѣка землѣ бо̀ ч҃лкъ •
8c Прозѧбаѭщомоу въ горахъ сѣно̀ •
Въ прⷪ҇рцѣхъ бо̏ ꙗко въ горахъ сѣно,
стѣнѧ (!) таины прозѧбе · имиже
ч҃лвкъ оупованиѥмъ и чаанием
бѫдѫщиихъ кръмлѣше сѧ •
8d Н трѣвѫ слоужьбѫ ч҃лвчъстѣи •
Работни бо ч҃лвкоу скоти, даетъ
б҃ъ и симъ пищѫ · г҃летъ же трѣвѫ
кр҃щение, а раба ч҃лка •
9a Даѭщомоу скотомъ пищѫ имъ •

Ꙗко скоти бо бѣшѫ чл҃вци не имѧщ҇
знаменїа х҃ва · вѣровавшемъ же да-
стъ имъ пищѫ тѣло и кръвъ своѫ •
9b Н птенъцемъ врановомъ призыва-
ѫщимъ и •
Оц҃и бо вѣровавъшихъ ѫзыкъ, сквръ-
нъни бечиниемъ бѣхѫ · нечистъ бо
законъ врановъскъ, пищѫ же дасть
имъ себе х҃с •
10a Не въ силѣ конъстѣ въсхощетъ •
Бл҃гочъстно бо животно, нѫ сп҃сно[521]
естъ, ни хотѧщомоу ни текѫщо-
ѡмоу •
10b Ни въ лыстехъ мѫжъскахъ бл҃гово-
литъ •
Ни сила бо тѣлеснаа, ни крѣпостъ
творитъ волѧ б҃иѫ нѫ смѣрено
срⷣце •
11a Бл҃говолитъ г҃ъ на боѫщѫѧ сѧ его •
Єдини бо с҃тиї силъни ѿ б҃а, ти бо по
истинѣ б҃ви работаѫтъ •
11b Н на оуповаѫщѫ на мл҃тъ єго •
Ты бо єдины наричетъ дроугы б҃ъ ⁘ •
Ѯ аллїлоуїа · агъгеоу и захариї,
·» славы неразоримы памѧтъ ·
·» захарїа бо памѧтъ сказаетъ
·» сѧ · и агъгеи слава нера-
·» зорима · р҃мз ·

[521] Вм. писано (γέγραπται).

1 Хвали ѥрⷭ҇лме г҃а хвали ба (!) твоего сїѡне •
Гл҃етъ ѥрⷭ҇лмоу г҃ъ и сїѡноу, хвалити и славити г҃а таинъ ради съдѣаныхъ въ нею · разоумѣи же цр҃кве ѥрⷭ҇лма, и сїѡна та естъ •
2a Ꙗко оукрѣпи верѣѫ вратъ твоихъ •
Оукрѣпи бо ѫ не подвижав-ы-ими, нѫ затворенами дверьми въшедъ въ нъ да ꙗвитъ истовинѫ бж҃ства •
2b Бл҃ви с҃ны твоѫ въ тебѣ •
Апⷭ҇лы рекы миръ вамъ •
3a Полагаѫи прѣдѣлы твоѫ въ миръ •
Прѣдѣлы бо мира положи б҃ъ въ сїѡнѣ · рекъ апⷭ҇ломъ миръ вамъ · разꙋмѣи же црькве, въ неиже миръ въсегда възглашает сѧ •
3b Н тоука пшенична насыщаѫ тѧ •
Хлѣба г҃летъ таинааго̀ •
4a Посилаѫи слово свое земи •
Гл҃етъ х҃а прїшедьша на земѧ, г҃лет ж҃е и еуаггелие посланое, апⷭ҇лы всеи земи •
4b До скорости течетъ слово его̀ •
Въскорѣ бо̀ прѣтече слово̀ еуаггельское по въсеи земи •
5a Даѫщааго̀ снѣгъ свои ꙗко влънѫ •
Бѣлотѫ г҃летъ крьщенна и слово̀

[522] В долното поле – м҃а.

еуⷢ҇алⷮскоѥ, ꙗко многомъ безⷮмлъвїѥмъ, и҆ по пространⷮноу и҆сплънї земѧ •
5b Мъглѫ ꙗ҆ко пепелъ посы҆паѫ҆щааго̀ •
Въ мъглѣ нѣстъ видѣти, тъмѫ бо съвръшаѥтъ · г҃летⷮ же недозримѫѧ̀ и҆ непостижнѫ таи҆нѫ въплъщенїа̀ ѥго̀ •
6a Метаѫ҆щаа҆го̀ го̀лотъ свои҆ ꙗ҆ко и҆ хлѣбы҆ •
Мръжѫщамⷮ же водамъ подобно хлѣбомъ съдѣлаѫ҆т сѧ[523] · прїтⷮчеѫ҆ же г҃летъ таи҆наа҆го хлѣба кръщениѥмъ смръзаѫ҆щаа҆го сѧ и҆ твръда творима •
6b Противѫ лицоу мраза ѥго кто постои҆тъ •
Мраза г҃летъ ѡ҆стростъ и҆ тръпостъ дѣтѣли, бѣднѣ тръпѣнⷮнѣ[524] бо̀ безоумнии҆ тръпѧтъ ѫ҆ •
7a Послетъ слово своѥ и҆ растаѥтъ ѫ҆ •
Прїшедъ бо х҃с, и҆же ѥстъ слово ѿ о҆ц҃а послано състави[525] бѣдностъ и҆ жестостъ писменⷮнѫ •
7b Дъхнетъ д҃хъ ѥго и҆ потекѫтъ воды҆ •
Разгрѣваѥмо бо писⷮмѧ о҆гнемъ д҃ховны҆и҆мъ, житⷮкоѥ (!) и҆ непосто-

[523] Вм. съсѣдаѫ҆т сѧ (ἀποτελοῦνται).
[524] бѣднѣ тръпѣнⷮнѣ превежда δυσφόρως.
[525] Вм. стави (ἔτηξε).

и҆ное̑ писмене и҆стицае̑тъ •
8a Възъ҆вѣщаѫ҆ слово̑ свое̑ ї҆аковоу •
҆Єѵ҃ал҆ское̑ слово разоумномоу сло-
воу, е҆же сѫтъ вѣр҆нiї людие̑ •
8b ҆Оправданiа̑ и сѫд҆ꙑ̑ своѫ̑ і҆с҃лю •
Разоумномоу іс҃лю е҆же сѫтъ та-
и҆наа̑ ѿправданiа̑ •
9 Не сътвори тако вcѣкомоу ѩ҆зꙑ̑-
коу, и҆ сѫд҆ѣъ свои҆хъ не сказа и҆мъ •
҆Ꙗкоже вѣр҆нꙑ̑и҆мъ людемъ и҆ ѿ ѩ҆зꙑ̑-
къ · не наоу҆чишѧ̑ бо сѧ вѣр҆нiї ѩ҆-
зꙑ̑ци ꙗ҆коже невѣр҆нии҆ людие̑
прѣѩ҆шѧ ⁘ • слава •
Ꙉ а҆ллiлоуi҆а̑ · а҆г҆геоу҆ и҆ захарȋ •
·››› а҆ггеи҆ бо и҆ захарiа̑ прѣѩ҆сте
·››› пѣснъ сiѫ҆ пѣти тогда · р҃ми ·
1a Хвалите г҃а съ н҃бсъ •
Н҃бнꙑ̑ѩ҆ силꙑ̑ д҃хъ с҃тꙑ̑и҆ поѹ҆ща-
е҆тъ пѣти е҆дин҆ство е҆дино тр҃цѫ •
1b Хвалите и҆ въ вꙑ̑шнихъ •
Ѵнове рече н҃бнiї и ти въ е҆-
дин҆ствѣ е҆диномъ тр҃цѫ да
проповѣдаѭ҆тъ •
2a Хвалите и҆ въси а҆ггѐли е҆го̑ •
И ти бо е҆диного б҃а тр҃цѫ и҆меноу-
ѭ҆тъ •
2b Хвалите въсѧ силꙑ̑ е҆го̑ •
Н҃бнꙑ̑ѩ҆ силꙑ̑ г҃летъ, и҆ ти бо е҆ди-

нѫ силѫ тр҃цѫ проповѣдашѫ •
3a Хвалите сл҃нце и҆ лоуна •
Та бо теченнѥ҆мъ хвалѫ съвръша-
е҆та •
3b Хвалите и҆ въсѧ ꙁвѣꙁды҆ и҆ свѣтъ •
Слоуженнѥ҆мъ бо ти хвали тр҃ци
приносѧтъ •
4a Хвалите и҆ нб҃са нб҃съ •
Нб҃са г҃летъ и҆ сѫщѫѧ҆ силѫ въ нихъ
тр҃цѫ е҆дин҄ство славѧщъ (!) •
4b ’Н вода прѣвы҆шнѣ нб҃съ 5a да хвали-
тъ и҆мѧ г҃не •
Сѫтъ оу҆бо и҆ чювестъвны҆ воды҆ чї-
сты҆, раꙁоумѣи҆ же и҆стоучникы҆ да-
ровъ х҃въ •
5b ’Ꙗко тъ рече и҆ бы҆шѫ •
Слово̀м҄ бо,
5c Въ[526] повелѣ и҆ съꙁдашѫ сѧ •
Въсхотѣ бо ѿ несѫщаа҆го и҆ на бы҆ти-
е҆ приведошѫ сѧ •
6a Постави а҆ въ вѣкъ вѣка •
Каꙗ҆, блг҃ти х҃с постави · и҆ въ нинѣ-
шни и҆ въ бѫдѫщии҆ вѣкъ •
6b Повелѣние҆ положи и҆ не мимои҆де-
тъ •
Слово̀ бо̀ б҃не҆ мимои҆ти не можетъ •
7a Хвалите г҃а ѿ ꙁемѧ ꙁ̀ (!) •

[526] Вм. тъ.

Ꙋ҆ землѣ бо̀ и҆ въси сѫщии҆ на неи҆ въ-
си е҆диненне҆ бн҃е и҆ разоумѣѫ҆тъ
и҆ покланѣѫ҆тъ и҆ кланѣѫ҆т сѧ •
7b Ꙁмие҆ве и҆ въсѧ бездны҆ •
Ни бездны҆ бо ꙗ҆ко непостижимы҆,
ни змие҆ бо ꙗ҆ко велици и҆ ти ꙗ҆ко
невидими · нѫ бв҃и бо страшно-
моу повинѫшѫ сѧ •
8a Ꙋ҆огнъ градъ, снѣгъ голо̀тъ дх҃ъ боу-
ренъ •
Пѧторо бо дѣлъ бн҃и и҆ е҆стъ · та равно-
сил҄на и҆ равна дѣи҆ствомъ въско-
рѣ работаѫ҆ще (!) велѣниоу҆ бн҃оу҆ сла-
вѧще (!) и҆ •
8b Ꙋ҆же творѧтъ слово е҆го̀ •
Ꙗ҆ко гнѣвоу бн҃оу҆ работаѫ҆ще •
9a Горы҆ и҆ въси хлъми •
Ꙋ҆ чювестъвны҆ѫ҆ го̀ры҆ и҆ хлъми ꙗ҆ко
словесни ѿ бг҃а, сѫще повинѫшѫ сѧ · ѡ҆ба-
че разоумѣи҆ го̀ры҆ прр҃кы҆, хлъми
же а҆пл҃и •
9b Дрѣва плодовита и҆ въсї кедрї •
Дрѣва гл҃етъ ст҃хъ тѣлеса · плодѧ-
щаа҆ плодъ ст҃го дх҃а · кед҄ри же вы҆-
со̀кы҆ѫ҆ житие҆мъ, е҆лико на землї
житие҆ нб҃ное҆ стѧжашѫ •
10a Ꙁвѣрие҆ и҆ въси скоти •
И ꙁвѣрнї бо̀ ѡ҆бразомъ, и҆ скотни сло̀-

вòмъ въси страхомъ б҃нѐмъ дръ-
жими сѫтъ · разоумѣи же ѫзыкы
такови бо бѣшѧ прѣжде х҃а •
10b Гади и птицѧ перꙑнаты •
Ничтоже бо ѿ твари праздно на сла-
вословиѐ, всѣ бо работна б҃оу •
11a Ц҃ре земꙑстиї и въси людиѐ •
И ц҃ре и ц҃рюѐми прїдѣте въси на по-
клонениѐ б҃оу рече •
11b Кнѧзи и всѧ сѫдиѫ земꙑскыѫ •
Владѧщеи и владаѐми, и въси сѫ-
дѧщеи земꙑскомоу житиоу, прѣ-
ложите сѧ рече въ нб҃снѫѧ мѫ-
дростъ •
12a Юношѧ и д҃вы •
И съвръшени рече възрастомъ бе-съ-
мнѣниа прїходите къ б҃оу •
12b Старꙑци съ юнотами •
И сѣди-и-крѣпꙑции, потъщите сѧ
къ славослòвиоу б҃иоу •
13a Да хвалѧтъ имѧ г҃не •
Ѡбаче въси рече, нб҃снїи и земнии
и весъ родъ чл҃вчъскыи · скоти и
птицѧ славѧще б҃а не прѣстанѣ-
те •
13b Ꙗко възнесе сѧ имѧ тогò ѐдиногò •
Тогò бѡ̀ имѧ надꙑ всѣцѣмъ име-
немъ •

На нб҃си и҆ на ꙁеми •
Велие҆ и҆ вы҆со̀кѡ̀[527] •
13c ’Исповѣданиѥ҆ ѥ҆го на ꙁеми и҆ на нб҃си •
На ꙁеми бо и҆сповѣдаѫ҆тъ сѧ вѣръниї
и҆ на нб҃си примѫтъ •
14a ’И възнесетъ рогъ людиї свои҆хъ •
Свои҆хъ, кы҆и҆хъ · вѣръны҆хъ людиї и҆-
же ѿ ѫ҆ꙁы҆къ · възнесетъ крѣпостъ,
рогъ раꙁоумѣваѥ҆тъ сѧ крѣпостъ •
14b Пѣснъ въсѣмъ прп҃бны҆мъ ѥ҆го̀ •
Похвала сирѣчъ всѣмъ ст҃ы҆и҆мъ да-
стъ сѧ тогда •
14c Сн҃омъ іс҃левомъ людемъ прїближа-
ѫ҆щимъ сѧ и҆мъ •
Новы҆мъ людемъ и҆же ѿ ѫ҆ꙁы҆къ ꙗ҆-
ко сн҃омъ бы҆въшемъ бн҃ѥ҆мъ, си бо̀
людиѥ҆ близъ б҃а бы҆шѫ и҆ сѫтъ ⁘ •
Ⱁ а҆ллїлоуїа҆, пѣснъ, побѣдна
·» · а҆гг҃лкаа҆ · · р҃мѳ · ·
1a Въсъпои҆те г҃ви пѣснъ новѫ •
Вѣръны҆и҆мъ ꙁаповѣдаѥ҆тъ пѣти
пѣснъ таи҆нѫ, ѥ҆же ѥ҆стъ новѫ •
1b Хваленниѥ҆ ѥ҆го̀ въ ц҃ркви прп҃бны҆-
хъ ѥ҆го̀ •
Тоу бо съвъкоуплѣѫ҆тъ сѧ лю-
диѥ҆ вѣроѫ҆ въ цръкви •
2a Да възвеселит сѧ і҆с҃лъ ѡ҆ сътворъши-

[527] Първите два реда, обозначени цветово като псалтирен стих и тълкувание, са продължение на тълкуванието към стих 13b.

мъ є҆го҆ •
Людиѥ вѣрнии҆ иже ѿ жзыкъ о҆ хⷣ •
2b Сн҃ове сіѡнни въздаⷭ҆жⷮ[528] са о҆ цⷣрь своѥмъ •
Цр҃квнаа҆ уада о҆ хⷣ •
5 3a Да въсхвалѧтъ имѧ є҆го въ лицѣ •
Лнкы҆ бо стоѧще пⷭ҃алⷭ҃мы҆ и҆ пѣсни (!) сла-
вѧтъ уада цр҃ква хⷣа •
3b Въ тⷬ҃мⷭ҃панѣ и҆ въ псалⷭ҃тырь да пож-
тъ є҆моу •
10 Тⷬ҃мⷭ҃панъ бо є҆стъ улⷣвкъ ѿнждоуже
гласъ раждаѥтъ са · а҆ пⷭ҃алⷭ҃тырь жзы-
къ имⷭ҃же пожтъ вѣрⷭ҃нїи •
4a ⁾Яко блⷣговоли гⷣь людехъ[529] своихъ •
Въ людехъ вѣрⷭ҃ныихъ въ тѣхъ бо є҆-
15 стъ волѣ бⷣжиа҆ •
4b ⁾Н възнесетъ кротⷭ҃кыиж въ спⷣсенииѥ •
Блⷣженн бо҆ кротⷭ҃цн, и҆ самъ гⷣь реуе · и҆
уто сеж высо҆ты высо҆уаи҆[530] є҆стъ •
5a Въсхвалатⷭ҃ са прⷣбнни въ славѣ •
20 Тогда є҆гда въсⷭ҃прижтъ мъздж свож
въ славѣ, похвала бо вѣуна҆а бж-
детъ имъ •
5b ⁾Н въздаⷭ҃жⷮ[531] са на ложнхъ своихъ •
Въсⷭ҃прнѥмлѧще блⷣтъ тогда, весе-
25 лиѥмъ даⷭ҃жⷮ[532] са вѣунѣ •
6a Възношенна҆ бⷣна҆ въ грътанн ихъ •
Не прѣста бо ихъ грътанъ прнсно въ-

[528] ау лигатура.
[529] Вм. въ людехъ (ἐν λαῷ αὐτοῦ).
[530] Вм. высо҆уаѥ (ἀνώτερον).
[531] ау лигатура.
[532] ау лигатура.

ꙁносѧ б҃га •
6b ’Н мечи ѡ҆боѫ҆доуо҆стри въ рѫкахъ и҆хъ •
Силы҆ г҃летъ е҆же ѿ б҃а и҆мѧтъ с҃тнї, по-
боѫ҆доуо҆стри (!) ꙗ҆ко въсѫдоу лъщѧ-
щѫ сѧ •
7 Сътворити местъ въ ѫ҆ꙁы҆цѣхъ и҆ о҆-
бличениѥ въ людехъ •
Сѫдити хотѧтъ с҃тнї мирови, а҆ не
сѫдими бы҆ти миромъ •
8a Свѧꙁати ц҃рѧ и҆хъ пѫты҆ •
Нецр҃ствовавшеи҆ бо добрѣ и҆ праведнѣ
свѧꙁани бѫдѫтъ тогда и҆ въвръже-
ни въ гее҆нѫ •
8b ’Н славны҆ѫ҆ и҆хъ рѫчны҆ми о҆ковы҆ же-
лѣꙁны҆ •
’Н славны҆ѫ҆ ц҃рѧ а҆ще страхомъ б҃оу не по-
работашѫ, и҆ ти свѧꙁани бѫдѫтъ ра-
нами лютами и҆ крѣпⷭ҇ками паче
желѣꙁа, сирѣчъ вѣчнѣ •
9a Сътворити въ нихъ сѫдъ написанⷭ҇ •
’Ꙗкоже комоуждо написана сѫтъ дѣ-
ла, тако и҆ сѫдъ комоуждо и҆ꙁноси-
т сѧ •
9b Слава си е҆стъ всѣмъ прп҃дбны҆мъ е҆го̀ •
’Нже сѫдити съ б҃мъ а҆ не сѫди-
ти сѧ ⁘ •
⊃ а҆лⷭ҇лїлоуїа҆, · пѣснъ, · сїлъ · · р҃н,

1a Хвалите б҃а въ с҃тхъ е҆го̀ •
Е҆дного разоумѣи҆те б҃а трои҆цѫ
с҃тѫѧ̀ •
1b Хвалите и҆ въ оу҆твръжⷣении҆
силъ е҆го̀ •
Е҆дномоу б҃оу тр҃ци кланѣѫ҆т сѧ
нб҃ныѭ̀ силы̀ •
2a Хвалите и҆ въ силахъ е҆го •
Въсѣ бо̀ сила с҃тхъ ѿ б҃а дана и҆мъ ѥ҃ •
2b Хвалите и҆ по прѣмⷭ҇ногомоу величи-
оу҆ е҆го̀ •
По величъствоу б҃ноу҆ тако славите
б҃га поѫ҆ще •
3a Хвалите и҆ въ гласѣ трѫбнѣмъ •
Сирѣчъ, трѫбы̀ вы̀соуаѐ възⷭ҇гласите
поѫ҆ще б҃а •
3b Хвалите и҆ въ пⷭ҇салⷭ҇ты̀ри и҆ въ гѫслехъ •
Пⷭ҇салⷭ҇ты̀ръ е҆стъ оу҆мъ, а҆ гѫсли ѫ҆зы̀къ ·
тѣма бо ч҃лкъ славитъ б҃а •
4 Хвалите и҆ въ тӱмⷭ҇панѣ и҆ лицѣ,
хвалите и҆ въ строунахъ и҆ ѡ҆рганѣ •
Сирѣчъ, гласомъ велиѐмъ · тӱмⷭ҇па-
нъ бо гласъ ѥ҆стъ, ликъ же събрана-
а҆ мы̀слъ •
5a Хвалите и҆ въ кӱмⷭ҇валѣхъ добро-
гласны̀и҆хъ •
Сирѣчъ биѫ҆ще въ пръси, кӱмⷭ҇валъ

бо е҆стъ, ꙁвѧкъ чл҃вчъ ꙗко и҆ ѡ҆ны҆
мѣдѣны҆ѫ҆ •
5b Хвалите и҆ въ кӱмⷭ҇валѣхъ въскли-
цанноу҆ •
Съ плачемъ и҆ гласомъ велие҆мъ
биѫ҆ще пръси поите б҃а •
6 Въсѣко ды҆хание҆ да хвалитъ г҃а •
Въсѣ тваръ, сирѣчъ и҆ ꙗ҆же на неи҆
движѫщиа҆ сѧ и҆ ды҆хание҆ и҆мы҆
животно · непрѣстанⷭ҇но и҆ прїсно
поѫ҆тъ г҃а, всѣ бо движѫщиа҆ сѧ
словесна сѧтъ ѿ б҃га ⁘ •

сла ва (!)

·›› Снї ѱаломъ кромѣ числа, на
·›› власти дв҃двѣ е҆гда и҆ꙁы҆де на
·›› сѣчъ къ голїа҆доу, и҆ рече ·
1a Мънии҆ бѣхъ въ братии҆ мое҆и҆ •
1b ’Юнѣи҆ въ домоу о҆ц҃а мое҆го •
1c Пасѣхь о҆вⷭ҇цѧ҆ о҆ц҃а мое҆го •
2a Рѫцѣ мои҆ створисте ѡ҆рⷭ҇ганы •
2b Пръсти мои҆ съставишѫ пл҃тырь •
3a Кⷭ҇то възⷭ҇вѣстить г҃и мое҆моу •
3b Тъ҆ г҃ъ самь оуслыша мѧ •
4a Тъ҆ посла аг҃гла свое҆го •
4b ’Н поѧ҆тъ мѧ ѿ о҆вець о҆ц҃а мое҆го •

4c ’Н помаза мѧ мл҃тнѧ̀ помазанїꙗ̀ своего̀ •
5a Братрна моꙗ̀ добра и̇ велика •
5b ’Н не благоволи въ нихь господь •
6a ’Изыдь противѫ тоуждеплеменьникꙋ •
6b ’Н проклѧть мѧ и̇долы свои̇ми •
7a Азъ же и̇зѧхъ мечь и̇ оусѣкьнѫх-ы •
7b ѿѧхь поношенне̇ ѿ с҃новъ и̇ср҃лвь[533] •

[533] В лявото и долното поле: Великыи̇ ѡ҃ ц҃рю, і̇ѡ̀ане алеѯан̑ре, не забѫди писавшааго кьнигѫ сиѧ̀ · въ т[[во]]ѫ̀ помощь | и̇ похвалѫ и̇ застѫпленне̇ твое̇моу цр҃твїю [[•]] въ [[вѣкы аминь]].

Прѣнаучл҃ноомоу научлꙋ · и̓ безꙋ҃научл҃ноѡ́моу бе̄ствоу · рекѫ же прѣстѣ̄и̓ тр̄цѣ · слава о̓ц̄оу и̓ с̄ноу и̓ с̄томоу дх̄оу поспѣваѫ́щомоу въ научлѣ · и̓ съврѣшаѫ́щомоу въскорѣ полезна́а́ · раз҃вѣ бо того нѣ слово, нѣ дѣло съврѣшае́ть сѧ · и̓мьже того бл̾а̓тна́ и̓ помощна́ · поуа сѧ и̓ съврѣшѣ сѧ · сне́ мало́е дѣло · зовомо́е пѣсѣнивець · съ всѣкымь оустовомь · и̓ съ ѿвѣты · в лѣ̄ · ѕ̄ · ѡ̄ · м̄є̄ · е̓н҃днхто · є̄ · повелѣнне́мь прѣвысокаа́го ц̄рѣ нашего · бг̄омь и̓збран҃наа́го и̓ бг̄омь вѣн҃ѹѣнаа́го · їꙗ̄а, алеѯа́нд̾ра • Тѣмьже оубо съшедьше сѧ, и̓ прославнмь бг̄а · и̓ съликъствоу́нмь и̓стиноа́ пѣснь въслѣмь х̄оу ц̄рю въсѣѹъскым҃ · вѣнцодателю, и̓ їздателю, въседръжи҃тє̄ · дав҃шаа́го намь велика́а́го воево́дѫ · и̓ ц̄рѣ ц̄ремь · велика́а́го їꙗ̄а алеѯанд̾ра · православнѣ́ша въ въсѣѹъскыхь · старѣ́шинѣ (!) же, и̓ воинонаучл҃нника и̓ въ бранехь крѣп҃каа́го · раунтел҃на же и̓ бл̄гооувѣтлива · роумѣн҃нодоброзрачнаго, и̓ краснаго вндомь · колѣносъжѫта, и̓ правоход҃ца · зра слад҃ко о̓чесы на въсѣхь · неи̓зречен҃наго сѫдна́ праведн҃наго · сырымь же и̓ вдовамь кы, оубо рекѫ въ на̂ коего́ ц̄рѣ вндѣвь · скръбень вь свои̓ домь възвратнть сѧ · дроугаго же мѫна алеѯандра древ҃нѣа́го въ

1 снлы̀ ѐже въ воѥ̀ванн · такожде ѝ съ̀ ѝзᲂ-
наѹ̀ала многы грады прѣ̀ать крѣпостн-[534]
а̀ ѝ мѫ̀жествомь · съ̀ въ на̀ ꙗ̀влен̀ сѧ
велнкы їѡ̅а, алеѯ̀андръ, въсѣмь блъгаро̀,
5 цр̀воу̀а̀ѝ · нже бранн показа велна̀ ѝ крѣ-
пкыа̀ · ѝ гръцᲂкаго цр̅ѣ ннзᲂложивъ дръ-
жавᲂно · ѝ шѫ̀таа̀ сѧ ѐго а̀ть рѫ̀кама · ѝ
градовы прѣ̀ать крѣпостна̀ · несѧбръ
ѝ въсе поморне, съ романна̀ · таже коупн̀
10 бъдннь ѝ въсе подоуѹ̀навнѐ · даже ѝ до мо-
равѫ̀ · проунн̀ же градове, ѝ весн, страны
же ѝ села · текѫ̀ще валѣ̀а̀хѫ̀ сѧ къ ногама
того цр̅ѣ · н врагы своа̀ въсѧ ѐмь рѫ̀кама
подᲂ ноѯ̀ѣ подᲂложн · ѝ твръдѫ̀а̀ тншнѫ̀
15 въселенѣ̀н̀ показа, мᲂнить же мн сѧ ꙗ̀-
ко съ̀ цр̀ъ, дроуѹ̀гы ꙗ̀вн сѧ ѐже въ цр̅ехь ко-
сᲂтанᲂдннь · вѣроа̀ ѝ блг̅оуъстнѐмь, ѝ срц̑е-
мь ѝ нᲂравомь · ѝ скнфтро ѝмы въ себѣ,
кр̀та побѣдоносᲂца · сеа̀ хоржᲂва̀, показа-
20 ннѐмь ѝ ꙗ̀вленнѐмь · въсѧ съпротнвᲂны-
а̀ ѝ гръдыа̀ снлы прогᲂнавъ растоун · ꙗ̀-
коже ѝ въ ѝср̅лтохь помѣнѫ̀хо̀ · ѐже въ нн̀
воѥ̀ванна̀ · ѐгда съражаа̀хѫ̀ сѧ съ съпротн-
вᲂнымн · тако ѝ съ̀ ѝ цр̀ъ блъгаро̀ · оупова-
25 вь на таковоѐ побѣдоносноѐ дрѣво · въсѧ
снлы поправъ дръжавно · ѝ разᲂгнавь ѝхь
кр̀тнымь пособнѐмь · ннкыже мн сѧ мь-
нить таковы цр̀ъ ѐже въ пръвыхь цр̅ехь ·
ꙗ̀коже съ̀ велнкын̀ цр̅ь їѡ̅а, алеѯ̀а̀нръ ·
30 похвала ѝ слава блъгарѡ̅ · оу̀зрить нн̅ѣ

[534] **тн** лигатура.

мали и҆ велицїи҆ · и҆ съставите ꙁнаменїꙗ҆ и҆
воѐванїꙗ҆ · къ побѣдоносномоу ц҃рю блъга-
р҃ркомоу · придѣте н҃нѣ патрїꙗ҆рьси и҆ с҃ти-
телиѐ · мниси же и҆ и҆ноци · сѫдиѧ҆ и҆ болѣ-
ре · и҆ весь причъть ц҃рквны · простыхь ра-
би и҆ свободи · вельмѫже и҆ въсе воинъство ·
и҆ сърадоуи҆те сѧ радостиѧ҆ неи҆ꙁьгланьноѧ҆ ·
и҆ славѫ въслите великоо҆моу ц҃рю х҃оу б҃оу
вѣньцодателю · и҆ къ немоу възъпите, пѣ-
сни побѣдьныѧ҆ · т҃рце с҃таа҆ съхранѣи҆ ц҃рѣ
блъгарьскаа҆го · покрываи҆, и҆ оутвръди є҆-
го · побѣдѫ даждъ є҆моу на съпостаты
и҆ врагы є҆го въсѧ низьложи до коньца · и҆ длъ-
га лѣта дароуи҆ є҆моу б҃е въсѣчъскымь ·
аꙁъ же радостьныѧ похвалы съплеты є҆-
моу рѐкы · радоуи҆ сѧ блъгар҃ки ц҃рю · ра-
доуи҆ сѧ ц҃рю ц҃ремь · радоуи҆ сѧ б҃гомь и҆ꙁь-
бранъне · радоуи҆ сѧ мл҃тивы · радоуи҆ сѧ
б҃гомь вѣньчѣне · радоуи҆ сѧ вышъши
радоуи҆ сѧ б҃гомь хранимы · радоуи҆ сѧ
воиноводьче · радоуи҆ сѧ вѣрьнымь ꙁастѫ-
пьниче · радоуи҆ сѧ блъгар҃каа҆ славо и҆ по-
хвало · радоуи҆ сѧ ц҃рю алеѯан҃дре · радоу-
и҆ сѧ їѡ҆ане · радоуи҆ сѧ съ благочъсти-
вымь свои҆мь съпрѫгомь · съ ц҃рцеѧ҆
ѳеѡ҆дрѫ · радоуи҆та сѧ съ сладьким чѧды
вашими · михаи҆ломь ц҃ремь асѣне-
мь · и҆ срацимиромь · и҆ асѣнемь · ра-
доуи҆ сѧ тръновe граде · радоуи҆те сѧ є҆го-
вы грады и҆ страны · радоуи҆те сѧ, и҆ па-

кы сърадꙋ́нте сѧ · ꙗко имѧще цр҃ѣ тако-
ваа̀го · бг҃ъ же въ дръжавѣ и̓хь да оукрѣпї-
тъ и̓хъ · да подастъ и̓мь цр҃во не-
бесноѐ · и̓ да въселить и̓хь въ
чрътогь села своѐго, въ вѣ-
кы бесконечⷭ҇ныѧ̀
въсегда и̓ нн҃ѣ
и̓ прїсно и̓ въ
вѣкы вѣ-
комь
амї-
нь ·

Въ[535] лт҃ѣ ҂ѕцѯ҃е, кр҃оу сл҃нцꙋ, к҃а · лꙋ҃[536], а҃і ·
прѣстави́ се бл҃гоⷭ҇ти́вы и̓ хо̏лю́би-
вы госпо́дннь срь́блⷨ҇е деспо́тъ,
кѵ̈ръ геѡ҃гїе по г҃н бѕ҃ѣ ѐго̀
вьседръжи́телѝ · ѐмꙋже сла́ва
вь вѣкы ам҃н[537]

[535] ъ е вписано във В.
[536] лꙋ лигатура.
[537] Под тази приписка вдясно: Въ л҃то ѕ҃ · [[.]]· ѯ҃ · … Останалото не се чете. В долната част на листа приписка на гръцки, сега нечетлива.

Наведе бо на ня наказанїе · ѝ въздѧть ѿ нихъ̀ въсѣкѫ мыслъ мѫжъскѫ · а̀же ѝмѣтн лицемѣрнѣмь мнѣхѫ ·
15 Прїложѝ ѝмь[539] зло гн̄ь, приложи нмь зло славныхъ земн · Да ѝстовныѧ̀ славы желаа̀ть
5 множествомь зъль стѫжае́мн ·
16a Гн̄ь въ печѣлн помѣнѫхомь тѧ •
[Н]е къ ӯлкомь бо въ скрѣбн праведни · нѫ
къ бг̄оу прїбѣгаѫ̀ть •
10 16b Въ печѣлн мало наказанїѐ твоѐ ѐсть нам̾ •
Яковаже бо мала печѣль прїлежнть ӯлц̄ѣ ·
внна быва́ѣть наказанїю̀ •
17 ’Н ꙗ̀ко болѫщи прїблнжае́ть сѧ роднти ·
ѝ въ болѣзни свое́ѝ въпїꙗ̀ше · тако быхомь възлюбен̾номоу̀ тво́емоу̀ •
15 [С]їрѣчь ѐгдаже своѐ сп̄сеннѐ роднти хотѣхомь · съ веплемь мл̄твнымь, къ своѐмоу̀ о́трокоу̀ прїстѫпнхомь •
18a Страха ради тво́его гн̄ь въ оурѣвѣ прїѧ̀хо̀ •
20 [Д]обрѫ дѣтѣль роднхомь рече ·
18b Н поболѣхомь ѝ роднхомь · дх̄ь сп̄сенїꙗ̀
тво́его нже сътворн на земн •
[Д]обрыѧ̀ бо дѣтѣлн рождъство · плодъ ѐсть сп̄сенїꙗ̀ ст̄го дх̄а •
25 18c Не падемь сѧ нѫ падѫть сѧ живѫщнѝ
на земн •
[С]лнко на снлѫ земнѫ възнраа̀ще дръза̀̄ •
19a Въскр̄нѫть мр̄твы ѝ въстанѫть сѫщн
въ гробѣхь •
30 [В]ъстанѫть рече вѣр̾нїѝ[540] пока̀ннѣмь •

[538] Липсват листове. Текстът започва с тълкуването на стих 14c от пета библейска песен на пророк Исая (Исая 26: 9–20).
[539] ѝ приписано над реда.
[540] Вм. невѣр̾нїѝ (οἱ ἄπιστοι).

и҆ въскр҃сениѥ҆мь ѥ҆же и҆зь мр҃твыхь •
19b ’Н възвеселѧть сѧ и҆же сѫть на земли •
Радость бо ѻ҆бꙑщомоу родоу ѥ҆сть · покаа҆-
ниѥ҆ и въскр҃сениѥ҆ •
19c Роса бо ꙗ҆же ѥ҆сть ѿ тебе, и҆цѣлениѥ҆ и҆мь ѥ҆стꙑ •
Законь ѻ҆ немь рече мосси · сънидѫть ꙗ҆-
ко роса г҃ли мои҆ •
19d Земѣ же нечъстивыхь падеть •
[Н]ечъстивы ѻ҆ нихьже речено ѥ҆сть · не въ-
скр҃снѫть нечъстиви на сѫдь •
※ м҃лтва и҆ѻ҆нина · ѥ҆диного ѿ двою҆ на де-
※ сѧте пр҃рокь малыхь · пѣ҃с · ѕ҃ ·[541]
3a Възъпихь въ печѣли моѥ҆и҆ къ г҃оу б҃гоу
моѥ҆моу и҆ оуслы҆ша мѧ •
На кр҃тѣ рекь ѻ҆ч҃е, ѻ҆стави и҆мь грѣхь съ҃ •
3b ’Нсꙑ чрѣва адова вепль мои҆ оуслыша г҃лсь
мои҆ · Чрѣво адово кр҃та мѣнить · ꙗ҆-
ко того съмр҃ть х҃вѫ · ѧ҆же за ны при-
ѧ҆ть и҆ рождъша нарече •
4a Ѿвръже мѧ въ глѫбинѫ ср҃ца морꙑскаго •
Лъстнѫ волѧ неи҆стоваго съборїща мѣн[і҃][542]
4b ’Н рѣкы ѻ҆бидѫ мѧ · ’Нскоушенїꙗ҆ •
4c Въсѧ высоты твоѧ҆ и҆ влъны твоѧ҆ по
мнѣ прѣи҆дѫ •
Многыѧ҆ и҆ различныѧ҆ мѫкы ·
5a ’Н азь рѣхь ѿринѫхь сѧ ѿ лица ѻ҆ч҃ию҆ твоѥ҆ю҆
[Є]гда възъпи х҃с на кр҃тѣ · ѥ҆лли, ѥ҆лꙑли, елма[543]
завахтании҆ •
5b Прїложѫ ли оубо призрѣти҃ къ ц҃ркви св҃тѣ-
и҆ твоѥ҆и҆ ·

[541] Шеста библейска песен на пророк Йона (Йона 2: 3–10).
[542] Текстът е изгубен поради обрязването на ръкописа при неговото последно подвързване.
[543] Вм. лама.

Пр҃рокь въпиѥ҆ть оубо · сподоблѧ ли сѧ ви-
дѣти цр҃ковь г҃нѧ к҄ томоу •
6a Възлїꙗ҆ сѧ на мѧ вода до д҃шѫ моѧ҆ •
Сїрѣчь не до б҃ества · ѥ҆динь бо бѣ стр҃ти
чл҃чтва приѥ҆мь •
6b Бездна ѻ҆биде мѧ послѣднѣа҆ •
Съмр҃ть, тои҆ бо за ны послѣжде прїчѧсти сѧ •
6c Поньрѣть глава моꙗ҆ въ пропади гор҄скы •
Въ гроб҄ныи҆ врътопь •
7a Сънидь въ земѧ и҆же верѣѧ҆ и҆ заклепи вѣ-
чнии҆ · Въ адовна мѣста •
7b ’Н да и҆зыдеть и҆зъ и҆стлѣнїꙗ҆ животь мо-
и҆ к҄ тебѣ г҃и б҃е мои҆ •
Вѣсто ꙗ҆ко въскр҃сениѥ҆ г҃лаше •
8a ’Єгда и҆скон҄чѣваше сѧ ѿ мене д҃ша моꙗ҆
тъгда г҃а помѣнѫхь •
[Є]гда бо ѻ҆ставлѣа҆ше д҃ха · кь ѻ҆ц҃оу възъ-
пи · ѻ҆ч҃е въ рѫцѣ твои҆ прѣдаѧ҆ д҃хь мои҆ •
8b ’Н да приде (!) м҃лтва моꙗ҆ къ цр҃кви с҃тѣи҆
твоѥ҆и҆ · Сїрѣчь на н҃бса •
9 Хранѧщеи҆ соуѥ҆т҄наа҆ и҆ лъжѫ · мл҃ти
своѧ҆ ѻ҆ставишѫ •
[Ж]идовьсти ѻ҆троци, соуѥ҆тнѣ бо и҆ лъжеѧ҆
ꙗ҆ко оукрадома быти ї҃са стрѣжахѫ
гробь · мл҃ти своѧ҆ ѻ҆ставишѫ · сїрѣ-
чь въскр҃сенїꙗ҆ •
10a Азъ же съ г҃лсомь хваленїꙗ҆, и҆сповѣда-
нїꙗ҆ пожрѫ тебѣ ·
[Ж]рътвѫ мѣнить таи҆нѫ добрѣи҆ вѣрѣ •
10b Єлико ѻ҆бѣщахь въздамь тебѣ на

сп҃сен[не] моѐ г҃ви •
[Ѡ]ц҃еви бо наше сп҃сенне̑ ѻ҆бѣща сѧ прївести[544] •
мл҃тва е҆зекни̑на ц҃рѣ їю̑деи̑ска · е҆зеки-
[ꙗ̑ съказетъ сѧ дръ]жава[545] б҃нꙗ̑ ·[546]
10 Азь рѣхь въ высотѣ д҃нни̑ мои̑хь · и̑дѫ
въ адова врата · ѻ҆ставлѧ лѣта проучѣа̑ •
11 Рѣхь оуже не и̑мамь видѣти сп҃сенїа̑
б҃нꙗ̑ на земи живыхь •
Оуже не и̑мамь видѣти ч҃лка съ живѫщи̑м
12 Ѝсъчезь ѿ рожденїꙗ̑ моѐго · ѻ҆ставихь про-
учѣа̑ живота моѐго •
Ѝзыде и̑ ѻ҆тиде ѿ мене · ꙗ̑ко ѻ҆барѣѧ̑и̑
кровь высокь •
Д҃хь мои̑ въ мънѣ бы̑с ꙗ̑ко и̑ платъно · дѣла-
лиѧ̑ прїближаѧ̑щѫ сѧ оурѣзати •
13 Въ д҃нъ тъ҃ прѣдань быхь до оутра ꙗ̑ко лъвꙋ
Тако съкроуши въсѧ кости моѧ̑ •
Ѿ д҃не бо до нощи прѣдань быхь •
14 Ꙗ̑ко ластовица тако простьбъщѫ[547]· и̑ ꙗ̑-
ко голѫбь тако пооучѧ сѧ •
15 Ѝсконъчѣсте бо сѧ ѻ҆чи мои̑ · възираѧ̑щꙋ
ми на высотѫ н҃бснѫѫ̑ къ г҃и · и̑же и̑-
зѧть мѧ и̑ ѿѧ̑ть болѣзнь ѿ д҃шѫ мо-
е̑ѧ̑ · 16 и̑ ты г҃и ѻ҆ неи̑ бо възвѣстихь тебѣ ·
Ѝ възъдвиже моѐ дыханиѐ · и̑ оутѣшь сѧ
ѻ҆жихь ·
17 Приѧ̑ть бо моѧ̑ д҃шѫ да не погыблеть · и
ѿврьже за мѧ въсѧ грѣхы моѧ̑ •
18 Ни иже бо сѫть въ адѣ въсхвалѧть тѧ̑ ги ·
ни оумеръшеи же възбл҃вѧтъ тѧ г҃и ни

[544] ти лигатура.
[545] Вж. Jagić 1907: 842.
[546] Песен на Езекия (Исая 38: 10–20). Песента е запазена частично (до стих 18).
[547] Вм. поштьбъщѫ.

ИЗСЛЕДВАНИЯ

ПЕСНИВЕЦЪТ НА ЦАР ЙОАН АЛЕКСАНДЪР – КОДИКОЛОГИЯ, ПАЛЕОГРАФИЯ, ИСТОРИЯ

Елисавета Мусакова

От пространната бележка на книжовника (ff. 311–312) е известно, че ръкописът е бил написан по повеля на цар Йоан Александър през 1337 г. От всички познати ръкописи, писани за него или поръчани от него, *Песнивецът* (нататък *Песн*) е единственият, който сякаш по чудо е запазен в българска ръкописна сбирка.

ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ОКОЛО НАМИРАНЕТО НА РЪКОПИСА

Васил Д. Стоянов е първият, който пише за царския псалтир, съобщавайки, че Българското книжовно дружество се е сдобило с ръкописния паметник благодарение на търновския митрополит Климент Браницки[1]. След като прави доста подробно описание на външния вид и съдържанието на ръкописа, той предава целия текст на „похвалната реч на писецът на Песнивецът“. В бележка под края на статията Стоянов добавя, че след написването ѝ му станало известно „от кого, кога, как и де е бил намерен тойзи старобългарски ръкописен паметник“, и обещава да разкаже подробно за това в следваща публикация; за момента споделя само, че „лицето“, което е намерило Песнивеца, е българин, на име Тодор Д. Лапаров от с. Катунско Конаре в Станимашка околия (Стоянов 1887: 278). Обещаното не е изпълнено, затова в първия опис на славянските ръкописи в Българската академия на науките Беньо Цонев цитира сведението на В. Стоянов, но очевидно не го е приел за достатъчно и затова е отбелязал: „Де е намерен тоя наш драгоценен паметник, не се знае“ (Цонев 1916: 13). Добавя още, че ръкописът е бил дълго време у Ватрослав Ягич, който сравнява текста с този в Болонския псалтир“[2] (Цонев 1916: 11).

През 1905 г. историкът Георги Баласчев прави научно пътуване до Бачковския манастир и минава през манастира „Св. Врачи“ (Кукленския манастир), където, както се оказва, напразно се е надявал да намери още ръкописи, знаейки, че там бил намерен *Песн* през 1887 г. (Баласчев 1906). Изследователят се е осведомил от ежедневната преса, че „на тавана“ са били намерени ръкописи и че *Песн* също е бил там. Къде е било

[1] Васил Друмев.

[2] Вж. Jagić 1907.

публикувано това известие, не е посочено, нито за кой таван става дума. Г. Баласчев твърди, че „Г-н Стоянов нарочно не указал на местонахождението, за да не би гърците да унищожат другите среднебългарски паметници в монастиря“. Той уточнява, че ръкописът се намира у проф. Ягич[3], който прави неговото издание, и че е бил донесен в Българското книжовно дружество в София от манастирския слуга, чието име не споменава.

В публикацията си за Кукленския манастир Маньо Стоянов само отбелязва, че книгата е намерена в с. Куклен (Стоянов 1954: 255). Изглежда, най-точен е бил Б. Цонев и историята (или митологията?) къде е бил намерен ръкописът, преди да стигне до Климент Браницки, потъва в мъгла[4].

В следващия опис на сбирката Христо Кодов повтаря данните на В. Стоянов без други уточнения, освен това, че материалите на Българското книжовно дружество са минали в Библиотеката на БАН (Кодов 1969: 11–16). Пренасянето на седалището на дружеството в София и неговото преименуване в Българска академия на науките (1911) е акт, който завършва през 1912 г. с приемането на нов устав и закон, по който Академията става самостоятелна и независима научна институция[5]. Материалите на Дружеството са обособени в архива на Академията, където се пазят и днес.

В научната литература ръкописът е известен като *Кукленски*, *Софийски* или *Иван-Александров песнивец*. Като част от Научния архив на БАН днес той има сигнатура НА-БАН 2, но в по-старата научна литература обикновено е цитиран под сигнатура БАН 2 (БАН № 2).

КОДИКОЛОГИЧЕСКО И ПАЛЕОГРАФСКО ОПИСАНИЕ

Най-ранните сведения за облика на книгата отново дава В. Стоянов: „Псалтир с тълкувание“; формат – „току-речи четвъртит, 22 х 16,5 см. Много хубаво написан и упазен“. Подвързията е „стара“ – „дъски (дебели), покрити с яка кожа. 309 л. (618 с.)“. Авторът описва съдържанието и украсата, като специално отбелязва „великолепна четвъртита лоза прибл. 12½ см, синьо мастило със злато“, която сравнява по хубост „вероятно“ с илюстрациите на *Манасиевата хроника*. Първото научно описание принадлежи на Б. Цонев (Цонев 1916).

Ръкописът съдържа I + 316 л. пергамент; измерването на всички разчертани полета върху двойния f. 106–107 и сумирането им сочи размери 220/222 х 155/162 мм. Получените разлики[6] идват от начина, по който са мерени листовете, и от обрязването на ръкописа при неговото последно подвързване. Листове 312–313 имат размер 220 х 152 мм и обрязването е засегнало заставката в горната част на листа. Тъй като тези

---

[3] Вж. Мијатев 1996–1997: 207–208 за публикувания текст на писмото от 30 януари (12 февруари) 1904 г., изпратено от Виена, с което Ягич иска разрешение да задържи „драгоценния ръкопис“ до завършването на изданието (на *Болонския псалтир* – бел. Е.М.), чийто текст той сравнява с *Песн* и *Букурещкия псалтир*.

[4] Сърдечно благодаря на Ангел Николов, който в момента, в който тази студия трябваше да бъде окончателно подготвена за печат, ме попита кой всъщност пръв е заявил, че ръкописът е взет от Кукленския манастир; така се наложи да преразгледам литературата и да преработя отново текста.

[5] Вж. кратката информация в сайта на БАН, https://daritelite.bg/balgarska-akademiya-na-naukite-ban/.

[6] 220 х 160 мм, Цонев 1916: 4; 225 х 165 мм, Кодов 1969: 11.

листове са зашити в края на ръкописа, където той трудно се отваря, измерването не може да се направи с точност, а и по-голяма част от гърбовете на листовете влиза в шева на тетрадите. Пергаментът е бял, добре обработен, тънък, с много слаба разлика между двете страни на кожата.

Тетради

Запазени са 39 тетради с буквена номерация. Част от тази номерация, която показва, че в първоначалния си вид ръкописът е имал повече тетради (Цонев 1916: 4; Мусакова 2002: 4–6), е загубена поради обрязване на листовете при последното подвързване. Запазена е оригиналната номерация на тетради н҃–ка҃ с начало f. 46v (частично запазена) и край ма҃ (f. 305r), като само ѳі҃ (f. 134v) е изписана с червено мастило. Тя е нанесена на всеки начален и краен лист в средата на горното поле до тетрада кг҃ (f. 162r). От нейния край (f. 169v) нататък е нанасяна само в долното поле, при това, както изглежда, от друга ръка, възможно от втория основен писач. В тетради лѕ҃, лз҃, лн҃, м҃, ма҃ е отбелязано само началото, а в тетради ла҃–лд҃ частично запазената номерация се дължи на по-късното обрязване на листовете и това се отнася вероятно и до случаите с пълна липса на номерация. В тетрадите на първия основен писач буквената цифра е оградена с по една точка, точка има и върху титлата над буквеното обозначение, докато вторият основен писач не поставя точки отстрани, променя формата на титлата и над нея, и под буквената цифра добавя писачески знаци.

Двата листа след последната тетрада са самостоятелен двоен лист (бифолио), следван от още два листа, също бифолио, с нарушена оригинална структура на тетрадите, както се вижда и от съдържанието на текста в тази част. Липсват втората и четвъртата тетради (Цонев 1916: 9), както и вероятно две тетради в края на ръкописа. Два листа от ръкописа, част от липсващата втора тетрада, които съдържат Пс. 15 (без началото), Пс. 16 и Пс. 17 (без край), се пазят в ГИМ, сбирка Щукин № 3. Отъждествяването им с царския псалтир е направено от Олга Князевская (Турилов 2004: 147, бел. 4). Тяхното място е между л. 14 и 15 от софийския ръкопис.

При комплектуването на тетрадите се спазва формулата КММК[7], по т.нар. Правило на Грегъри[8], според което при разтворен ръкопис двете съседни страници имат еднаква повърхност. За българските ръкописи е много характерно подреждането, при което тетрадата започва и завършва с тъмната (К) страна на пергамента (Мусакова 1996b; Джурова 1997: 94). Тетрадите са съставени основно от по осем листа, т.е. четири двойни (бифолиа), с едно изключение – в днешната VI тетрада с номерация н҃ два от листовете са единични (f. 41 и f. 44, т.е. „3“ и „6“), подпъхнати отляво и отдясно на най-вътрешния двоен лист. Такъв начин на комплектуване, обикновено поради липса на достатъчен брой цели листове пергамент, се наблюдава в редица проучвани ръкописи. В оригиналната, която е и днешната I тетрада на ръкописа, първият лист е залепен върху дъската на подвързията. Нарушеното правило в тази тетрада – КММКМККМ/МККМКММК – не е свързано с липса на листове, а с вероятна грешка

[7] С К е означена страната на пергамента откъм животинския косъм, а с М – тази откъм вътрешната, месна страна.

[8] Gregory 1907: 324, макар че то почива на примера на гръцките ръкописи, в които тетрадата започва със светлата (flesh side) страна на пергамента.

при подреждането им още при направата на тетрадата, при което са били разменени местата на днешните ff. 1–4 и ff. 2–3, тъй като текстът на псалмите върви без прекъсване.

В тетрада к҃в, съставена от 11 листа, явно личи вмъкването на самостоятелна тетрада от 5 листа, подредена по схемата КММК, за която Беньо Цонев отбелязва: „… и като че сички тия листи не са били нейни съставни части…“ и по-нататък: „Петтех листа, които съдържат тия две „тълкувания“, са или от друга книга, или пък са били първично в същата книга на края, а при последната подвързия са вметнати грешно тука“ (Цонев 1916: 4, 9). Неправилната тетрада се състои от две, сложени една в друга тетради. Оригиналните бифолиа 151–161 и 152–160 обграждат един единичен лист (f. 153), чиято прегъвка е подлепена откъм verso и две бифолиа, днешни ff. 154–157 и 155–156, като през второто – вътрешното, минават конците, които зашиват неправилната тетрада, сигнал за нейното самостоятелно изработване. Следващите листове – 158 и 159 – са единични, като и двата имат отрязани краища вляво от конците на оригиналната тетрада, което показва, че f. 158 би трябвало да е половинка от нейното най-вътрешно бифолио „4–5“, а f. 159 – половинката от бифолио „3–6“. Допълнителни конци, които се виждат в цялата добавена тетрада и при прикрепването ѝ към f. 158, се виждат и на други места, включително в началото и в края на ръкописа, и без по-сериозно проучване няма как да се установи дали те са оригинални, от последното подвързване на ръкописа или при направената реставрация на подвързията.

В тетрада м҃а (днешна XXXIX), с налични шест листа и без липси на текст, се установи, че f. 306 е единичен и че ff. 308–309 е бифолио, където са прокарани конците, зашиващи тетрадата. Вероятно ff. 307–310 също са двоен лист. Разположението на конците съответства на тетрада от осем листа, затова е логично да се предположи, че липсват двата последни. Това, което се вижда сега, е подлепваща ивица пергамент от по-стар кирилски ръкопис откъм f. 305v и стърчаща като талон ивица от същия кирилски пергамент между f. 306 и f. 307, която по всяка вероятност прикрепва единичните първи и втори лист (f. 305, 306). Върху липсващите седми и осми лист в тетрадата трябва да са започвали Библейските песни[9]. Липсата на листове се потвърждава и от липсата на номерация в сегашния последен лист на тетрадата.

Днешните ff. 311–312, съдържащи бележка-колофон и Похвала към владетеля, образуват двоен лист (бифолио), сгънат по схемата МККМ[10] и линиран откъм К, както би изглеждал най-вътрешният двоен лист в тетрада, започваща с К. След него следват още едно бифолио, подредено МККМ, т.е. най-вътрешният сгънат лист от оригинална тетрада, с края на Песен 5, цялата Песен 6 – на Йона, и част от Песен 7 – на Йезекиил. Подлепвания с парчета пергамент от по-стар(ия) кирилски ръкопис има върху ff. 311v–312r в горния и долния край откъм вътрешните ръбове на листовете.

Показателно е определението на Александър Архангелски за Похвалата, което издава неговото, а и на по-късните изследователи колебание за оригиналното ѝ място – „род предисловия или послесловия писца“ (Архангельский 1897: 786)[11]. Б. Цонев, който посочва, че тя е писана от основния писач, предполага, че тъй като Библейските

---

[9] Липсата на номерация върху f. 310v не е сигурна индикация за липсващ край на тетрадата, тъй като и предишната, която е пълна, не е номерирана в края.

[10] С което се коригира Мусакова 2002: 5.

[11] Според Полихроний Сирку тя е била в началото (Сырку 1898: 417).

песни традиционно следват текста на псалмите (Цонев 1916: 9–10), Похвалата е била след тях преди последното подвързване на ръкописа през XVIII или XIX в. Пита се какво е било оригиналното място на тези листове, най-малкото защото те започват с М, а не с К, както останалите тетради.

Бележката на книжовника най-вероятно е била в края на ръкописа, както в другия царски ръкопис, *Лондонското четириевангелие* (нататък *Лонд*)[12]. Има обаче и други начини за разполагане на бележки с името на онзи, комуто е предназначена книгата. В Четириевангелието на българския цар Георги II Тертер от 1322 г. (Хил. 18) бележката на книжовника, под която върви надпис с името на владетеля[13], е в края на Евангелието от Марко[14], така че тя се пада в средата на книгата, след първите две евангелия. В *Симеоновия сборник*, запазен в преписа от 1073 г., първата Похвала с името на руския княз Светослав е поместена в самото начало на ръкописа[15].

На въпроса възможно ли е двата листа с Похвалата в *Песн* да са именно двата отрязани листа преди Пс. 77[16], кодикологическият анализ дава категоричен отрицателен отговор. След отрязването те биха били по-тесни и съответно подлепени, но въпреки описаните по-горе подлепвания с изрезки от друг ръкопис е очевидно, че между двата листа няма срязване и следователно те образуват едно цяло. Също така бяха изчерпани и практическите опити да се възстанови тяхното място в предположената композиция на началната тетрада: в най-добрия случай съвпада редуването КММК, но не и линирането. Остават валидни заключенията, че текстът е писан върху самостоятелен двоен лист, че той едва ли може да е бил вложен в началото на ръкописа, както остава и принципно обоснованото от Б. Цонев мнение за първоначално поместване в края на ръкописа. Съдейки по оформянето на началната част, а и по разположението на колофона в *Лонд*, не е изключено Похвалата да е била между два празни листа. Отбелязаната особеност на заставката върху f. 311r навежда на мисълта, че тя е рисувана допълнително. За сравнение служи бележката на писача Симон в *Лонд*, над която няма заставка, а само червен инициал бележи нейното начало. Единствено разшиването на ръкописа, старателното анализиране на листовете и тетрадите, заедно с физикохимическо изследване на боите в заставката над Похвалата би помогнало да се уточнят причините за тази и другите озадачаващи особености, за които в момента нищо не може да бъде потвърдено със сигурност. Ако се докаже по-късното оформяне на заставката върху f. 311r, то ще бъде свидетелство за преместването на двата листа в сравнително ранно време.

---

[12] В което след нея има празни листове. Проблемът в *Песн* е подобен на този с оригиналното място на буквения лабиринт в *Лонд*, вж. Мусакова, Миклас 2017: 616, 643.

[13] Текст, писан с видоизменени гръцки букви, вж. Парпулов 2005: 75 и бел. 14.

[14] По Богдановић 1978: 59 листът е 96r; Парпулов 2005: 75 посочва, че криптограмата е на f. 94r, но същевременно споменава „криптограмма с имени царевича (л. 96)“ (Парпулов 2005: 83). Ако криптограмата е на f. 96r, то на гърба е миниатюрата с изображение на евангелист Лука.

[15] Нейното оригинално разположение е спорно, тъй като основната част от текста е написана на verso страна на листа, а краят му – на лицевата, с добавено изображение на Христос на трон, различно по стил от останалите миниатюри, но съвпадащо с ктиторския портрет, който го предхожда. Кодикологическите данни у Подобедова 1977: 43; Костюхина, Шульгина 1983a: 96; Костюхина, Шульгина 1983b: 64 сочат, че първите листове са единични и такова странно разположение на текста сочи, че след листа с Похвалата вероятно е имало друг, с нейното нормално продължение.

[16] Вж. доводи за и против у Мусакова 1999b: 421; Мусакова 2002: 8–9.

Кодикологическият, а както ще бъде посочено, и палеографският анализ показват, че единственият сигурен факт по отношение на листовете с Похвалата е, че линирането на листовете е същото, както в останалата част на ръкописа, а почеркът, с който тя е изписана, отговаря на ръката на т.нар. първи писач, следователно трябва да я приемем за интегрална част от ръкописа.

По-различно е положението с листовете, съдържащи двата тълковни текста – линирани по друга система, те спазват същия тип линиране и с почти пълна сигурност може да се припишат на първия писач, но те трябва да са били добавени в някакъв момент, в обмислена връзка с миниатюрата в средата на псалмите, за която ще стане дума.

Днешното състояние на тетрадите изглежда по следния начин: I8, ff. „0“[17]–6; II8, ff. 7–14; III8, f. 15–22; IV8, ff. 23–30; V8, ff. 31–38; VI8, ff. 39–46; VII8, ff. 47–54; VIII8, ff. 55–62; IX8, ff. 63–70; X8, ff. 71–78; XI8, ff. 79–86; XII8, ff. 87–94; XIII8, ff. 95–102; XIV8, ff. 103–110; XV8, ff. 111–118; XVI8, ff. 119–126; XVII8, ff. 127–134; XVIII8, ff. 135–142; XIX8, ff. 143–150; XX11, ff. 151–161; XXI8, ff. 162–169; XXII8, ff. 170–177; XXIII8, ff. 178–185; XXIV8, ff. 186–193; XXV8, ff. 194–201; XXVI8, ff. 202–209; XXVII8, ff. 210–217; XXVIII8, ff. 218–225; XXIX8, ff. 226–233; XXX8, ff. 234–241; XXXI8, ff. 242–249; XXXII8, ff. 250–256; XXXIII8, ff. 257–264; XXXIV8, ff. 265–272; XXXV8, ff. 273–280; XXXVI8, ff. 281–288; XXXVII8, ff. 289–296; XXXVIII8, ff. 297–304; XXXIX8?(-7-8), ff. 305–310; XL2?, ff. 311–312; XLI8?(-1-2-3-6-7-8), ff. 313–314.

Фактът, че f. 304 е краят на оригиналната 40-а тетрада, показва точен брой тетради, отброени от реконструираната първа, с приспадане на 16 листа от двете липсващи в началото оригинални тетради[18].

Разчертаването (линирането) на полето за писане е извършено по три начина, отговарящи на различни системи на линиране според класификацията на Sautel, Leroy (Leroy 1977: 305; Sautel, Leroy 1995). Тетради III–XIX, XXI–XXXIII, т.е. преобладаващият брой, са линирани по система 11, което означава, че директният натиск на инструмента върху листа се упражнява откъм К на най-външното и най-вътрешното несгънато бифолио, а отпечатъците от натиска се поемат съответно от М на останалите две бифолиа[19]. В тетради II, XXXIV–XL всеки двоен лист е линиран самостоятелно откъм К, което отговаря на система Sautel–Leroy 1, характерна за константинополските ръкописи от IX и X в. (Leroy 1977: 305). Такова линиране осигурява напълно еднаква повърхност на двата съседни листа – вдлъбнати линии откъм К и изпъкнали линии откъм М. В тетрада XX, с буквена номерация к҃в система 11 е приложена върху бифолиата 151–161 и 152–160 и, както изглежда, върху 158 и 159. Днешният f. 159 обаче носи директни следи от натиск, докато линиите на f. 158 се явяват негови отпечатъци, т.е. листовете са били приготвени за писане, но при самото комплектуване на тетрадата местата им са били разменени, явно с оглед гладката страна на пергамента

[17] Първите два, неномерирани, листа отбелязвам с 0 и 0'.

[18] 40 x 8 = 320; 320 – 16 = 304. На л. 305 започва тетрада 41.

[19] По-подробно у Leroy 1977: 305; за прилагането на системата и един неин вариант в български и старобългарски ръкописи вж. Мусакова 1996b: 69; Мусакова 2000: 97; Мусакова 1999a. Аксиния Джурова основателно отбелязва, че описаната първоначално от Жулиен Льороа система 1 е на базата на византийски ръкописи, в които тетрадите започват с М и се линират откъм К, поради което тя я заменя със система Slav 1, вж. Джурова, Станчев, Япунджич 1985: 216–218; Джурова 1997: 95–98.

да се запази в страницата, предвидена за миниатюрата[20]. Тази процедура е нарушила редуването КММК между f. 158v и f. 159r, където се получава редът МКМК.

В днешна тетрада I ситуацията е по-сложна, особено защото за първия свободен, неномериран лист (условно отбелязан с 0') е много трудно да се установи коя е гладката (М) страна и коя – другата (К) страна. Също така не е съвсем ясно дали всички листове са бифолиа, или и тук има вмъкнати два единични листа. При допускане, че всички листове са двойни, първите два са линирани по система 11, т.е. линиране върху ff. 0r–6v с отпечатък върху ff. 0'v–5r. Останалите два двойни листа ff. 1–4, 2–3 са линирани по система 1, т.е. самостоятелно[21]. Съчетаването на различни подходи, даже и в една тетрада, сякаш издава ненапълно установена практика в техниката на линиране.

При линирането на вмъкнатата тетрада системата е различна: f. 153r (единичен) е разчертан откъм К с отпечатък върху f. 154r (М); f. 155r (К) – с отпечатък върху следващия f. 156r (М), а f. 157v (М) има ясно видимо линиране, но то няма отпечатък. Възможното обяснение е, че при приготвянето ѝ тетрадата е била или от три бифолиа, линирани две по две в сгънат вид, но впоследствие последният лист е бил отрязан, или отначало е било преценено, че пет листа са достатъчни да поместят тълковните текстове, и петият лист е последният, който е линиран (без отпечатък). Разликата в метода на работа спрямо тетрадите в останалата част от ръкописа е очебийна, затова изглежда, че тези пет листа са били разчертани отделно от останалите, но при спазен тип линиране, приложен върху всички останали листове.

Типът линиране, т.е. броят и разпределението на разчертаните вертикални и хоризонтални линии, определящи полетата за писане и създаващи определен „дизайн“ на страницата, се кодира като Sautel–Leroy I-PI4 44D1 и I-P4 43D1b, включително за листовете с тълковните текстове и Похвалата. Той не е регистриран в паметниците, на чиято база е изградена цитираната типология, а според събраната до момента информация по-сложната схема от основни и второстепенни линии не е често срещана в българската книжовна практика.

Съвременна фолиация 1–314, нанесена с мастило в горния външен ъгъл на листовете, започва отброяването на листовете от третия, тъй като първият е прилепен към вътрешната страна на подвързията, а вторият е празен, но тя е сгрешена, защото номерацията 252 се повтаря.

Подвързия

Изработена е от дебели дъски, обвити с кожа, 165 x 240 мм; ребрата на капаците са скосени; закопчалките са четири, от типа шип и петелка. Независимо от малките размери на ръкописа, върху късите страни също има по една закопчалка, технология, обикновено прилагана върху голямоформатни, дебели ръкописи. Шиповете са метални, с четвъртито сечение, вкарани в издълбани легла в ребрата на капаците. Петелките

---

[20] По същите съображения в евангелието НБКМ 22 втората запазена миниатюра – тази с евангелист Лука – е рисувана върху предната (recto) страна на листа, а не, както би трябвало, върху гърба на листа (verso), в съседство с началото на съответното евангелие; разположението ѝ върху гладката (М) страна осигурява по-доброто задържане на боите, вж. Мусакова 1996а: 16.

[21] Според най-ранните ми наблюдения върху тези листове е приложена смесена система, защото на f. 2–3 всички вертикални линии са линирани откъм М (!), а хоризонталните – откъм К; при последното оглеждане на ръкописа тази рядка особеност не е потвърдена със сигурност.

са плетенични, образувани от разцепена на няколко ивици лента, с които се оформят плитки. Гърбът е плосък, с три изпъкнали бинда, признак за късна техника за шиене на тялото към капаците; от вътрешната страна на дясната дъска се виждат прекарани в къси хоризонтални легла кожени ленти, както и подлепените краища на (оригиналните?) ленти, от които са били изплетени петелките на закопчалките.

Орнаментиката е нанесена със сляп отпечатък. Върху кожата на левия капак с четворни филети са врязани два вписани правоъгълника; външната рамка е запълнена с орнамент, отпечатан с колелце: виещо се стъбло, в чиито извивки се вписва флорален орнамент и едно изображение на лъв с вдигната лапа. Също с четири филети се оформя втора рамка около вътрешния правоъгълник, чиито външни ъгли са свързани с вътрешните ъгли на обхващащата рамка. В най-вътрешното поле, 85 х 70 мм, са щамповани общо пет растителни мотива, единият от които заема центъра, но кожата там е износена и мотивът не личи; от ъгловите мотиви, които също са износени и формата им не се установява, към центъра се насочва трилистен мотив, с кръгче в основата си и еднакво дълги заоблени листа. В ъглите на образуващите се трапецовидни полета между външната и вътрешната рамка е отпечатан същият трилистен мотив. Външната рамка върху кожата на десния капак е оформена както и на левия капак, но вътрешното централно поле е разделено с четворните линии на четири вертикални ивици, в които е щампован с колелце същият бордюрен орнамент от виещо се стъбло с перести листа, цветя и лъвско изображение. При външните ъгли на рамката и самите ръбове на дъската са щамповани насочени един към друг трилистните мотиви. Късният тип подвързия с капаци, по-големи от ръкописното тяло, и с начина на зашиването им към тялото насочва към датировка най-рано от XVIII в., която се подкрепя и от композиционните схеми и мотивите върху ролката, особено разпространени през XVIII в.[22]

Състояние на ръкописа

Подвързията е реставрирана, с подлепена кожа и новонаправени кожени петелки. Орнаментиката в бордюра върху левия капак е силно износена. Част от листовете в ръкописа, които са в много добро общо състояние, имат на места изрязани части от полетата, а стари намокряния са предизвикали необходимостта части от текста да бъдат подсилвани, без яснота кога е станало това. Последните листове имат тъмни петна от намокряне и омазняване (?) от лепилата, използвани при залепването на кожата върху дъските (?).

Палеографски наблюдения

Текстът е писан в една колона, 169/173 х 100/103 мм, 179 х 108 мм, 28–31 реда на страница. С най-постоянен размер и брой редове са ff. 153–157, в които разчертаната ширина на полето за писане е 90 мм срещу вариращи 100–103 мм в другите части на ръкописа.

---

[22] Косвено сведение за късното подвързване, ако не за една по-ранна от новата реставрация, е бележката на В. Стоянов, че между листове 6 и 7 имало два празни, от хартия, „каквато се употребяваше до през години-си в България за място стъкло на прозорците“ (Стоянов 1887: 269–270).

Писмото е устав с височина 2 мм и в частите на първия основен писач показва общ тип със свидетелства в *Драгановия миней* (Зогр. 54)[23], *Добрияновия миней* (ОГНБ 1/4 (17) и БРАН 24.4.12)[24], така наречения *Втори Добриянов миней* (ОГНБ 1/5 (24))[25], първата ръка в *Погодиновия псалтир* (РНБ Погод. 8)[26], *Четириевангелието на цар Георги II Тертер* (Хил. 18) от 1322 г., *Богородичните канони* РНБ Q.п.I.22[27], минея Зогр. 35[28]. Палеографската характеристика на *Песн*, направена от Елена Коцева, го поставя сред книжовните паметници, писани с нисък устав, в който се употребяват отделни византинизирани букви и чийто типологичен модел се открива в *Супрасълския сборник* от X в. Ръкописите с това писмо се разделят в две групи, в зависимост от изявените уставни или полууставни черти, като *Песн* попада в първата група заедно със значителен брой ръкописи от 70-те години на XIII в. до края на XV в. (Коцева 1985: 34–35, 39–40). Според нея „[С]трогото придържане към калиграфските норми не допуска изявяването на нови графически черти в облика на буквите“; по отношение на везаното писмо на f. 158r тя намира връзка с търновски епиграфски материали, а стилизацията на писмото в царския монограм, видът и мястото на лигатурите, с най-точен паралел в *Зографската грамота* от 1342 г., локализират направата на ръкописа в някой от столичните манастири (Коцева 1985: 34–35). Спадащият към същата група тълковен *Погодинов псалтир*, освен ниския устав с модул 1 при първата ръка, показва както и *Песн* същата тенденция към ясна функционална подредба на текста – стихове от Псалтира, следвани от техните тълкувания (Коцева 1985: 34).

Б. Цонев е разграничил няколко ръце: 1) ff. 1r–226r; 229r–232r, 234r – 13 реда, 234v, 235r, 310r–314; 2) f. 226v – 14 реда, 227, 228, 229r – 6 реда, и на f. 232v – 9 реда; 3) ff. 233, 234r – 17 реда; 4) ff. 235v–310r; 5) няколко реда на f. 92v; 6) ff. 153r–157v, писани от друга ръка, напомняща писач 1 (Цонев 1916: 11). Според Хр. Кодов основните писачи са двама: 1) ff. 1r–235r; 2) f. 235v – до края (Кодов 1969: 12)[29], като отбелязва, че в тяхната работа са помагали още двама, без да споменава в тази връзка листовете с двата тълковни текста. Според направените отново наблюдения Похвалата е писана от същата ръка, която пише от началото, но също, че на нея могат да бъдат приписани и двата тълковни текста поради пълното съвпадение в морфологията на буквените знаци и дуктуса. То се наблюдава най-добре при съпоставката между края на Пс. 76 и непосредствено следващата първа страница в добавената тетрада. Съответно, разпределението на работата изглежда така:

1) ff. 1r–92v20, 92v26–226v16, 229r7–232v21, 234r6–l8, 310r13–314v, с 28–30 реда на страница – листовете, съдържащи Похвалата към владетеля, имат по 30 изписани

---

[23] Краят на XIII в., Райков и др. 1994: 52, № 54. Писмото се отличава обаче с редица византинизиращи и бързописни форми.

[24] Втората половина на XIII в., Сводный каталог 1984: 303, № 358, 359.

[25] Втората половина на XIII в., Сводный каталог 1984: 304, № 360.

[26] Втората половина на XIII в. според Иванова 1981: 25–31 и краят на XIII в. според Христова и др. 2009: 58–59.

[27] От втората четвърт на XIV в., Христова и др. 2009: 81–82.

[28] Средата на XIV в. според Райков и др. 1994: 44, № 35.

[29] Също Милтенов 2009b: 400, който посочва, че вторият писач е писал ff. 235r–310v, и обосновава наблюденията си с разлики в правописа на двамата писачи. Б. Цонев отбелязва четири вида правопис (Цонев 1916: 11).

реда; писмото е с модул 1, право, но с тенденция към лек десен наклон, който в течение на писането става доста по-изразен (например f. 208v, f. 209r). Някои по-характерни начертания са алографът на ѧ с тясна правоъгълна и ъгловата петлица; заострената горна петлица на в; постоянният наклон на извитата долна част на ꙁ, която не описва пълна дъга; заострянето на свързващата дъга в м; високо поставената свързваща черта в н; много тънката права дясна черта на ц, завършваща с коса чертица, която допира долния ред; така се пише и средната черта на щ; алографите на ѵ – със симетрична спрямо стъблото заострена или закръглена петлица и с почти едностранно поставена петлица; ъ с преобладаващо квадратна или правоъгълна петлица и по-дълъг ляв сериф, оформен с чертица; разтегната омега с извити навътре външни стъбла; алографи на малката носовка с прави и с дъговидно извити външни стъбла. Писането на отделните буквени части е много отчетливо; подчертаната ъгловатост на петлиците, малки капковидни завършеци и по-отчетливи серифи – хоризонтални чертици в краищата на стъблата, откроява писмото приблизително до ff. 22–23 (включително листовете в сбирката на Шчукин). Видът на писмото плавно се променя в процеса на писане, затова вероятно писачът е същият, както и когато мени наклона към лек десен, при което променя дуктуса, а оттам и броя редове; от f. 92v започва да пише ѻ҇ и ѻѵ, за да продължи нататък само с ѻѵ, отново без видима смяна на ръката – ако има, тя е неуловима и би била знак за висока стандартизация в писаческата практика. Декоративни ефекти се постигат с вертикалната лигатура **Тр**, хоризонталните (мачтови) лигатури **Тн** и **Тв** с вълнообразна греда, с удълженото и украсено с точка стъбло на „ук“, украсената с точка и удължена средна чертица на почти кръглата є – както в малките инициали, така и в крайна позиция в редове от текста.

2) ff. 226v17–229r6, 232v22–30 – писмото създава впечатление на по-дребно, но близко по облик до това на първия писач; перото е друго, мастилото е по-светло; като цяло преобладава заобленият вид на графемите; при ⷯ единият алограф се побира в реда, а при другия стъблата слизат само малко под реда и може да бъдат леко извити; характерно бързописно начертание има ⷭ, както и честата му употреба като надреден в декоративно оформеното съчетание м̏.

3) ff. 233r–234r5, 234r19 до края на страницата – писмото се отличава рязко по своята неравномерност, сбитите букви в реда и графемите с много тясно н, използването на знак, подобен на т.нар. средна носовка; в дуктуса се откроява липса на контраст.

4) ff. 234v–310r12 – по морфология на буквените знаци, а в голяма степен и по дуктуса писмото силно напомня това на първия писач, особено в някои листове и към края, където го сменя именно първият писач. Със сигурност го отличават графемите за ѧ и ꙁ, която е с лека свързваща чупка между двете части и с широка дъга в долната част; писаческите знаци, с които бележи тълковните стихове, начинът, по който пише номерациите на тетрадите. Писмото е доста равномерно и, както и при първия писач, издава ръката на калиграф. В частта на този писач няколко от номерата на псалмите са писани с глаголица (Милтенов 2009b: 400–401).

5) f. 92v21–25 – писачът, написал тези пет реда, се отличава с графемите за ѷ и ѵ, както и с формата на серифите; по тип и стил писмото кореспондира с това на книжовника Лаврентий.

Направените наблюдения, които потвърждават прецизността на Б. Цонев като палеограф, се разминават с неговите само в един пункт – на кой писач принадлежат

листовете с тълковните текстове. Тук се допуска, че листовете са линирани и писани самостоятелно от първия основен писач, с по-тъмно мастило и друго перо. В тях писмото заема 27 реда, докато в собствено псалтирната част броят на редовете варира – най-често са 30 (толкова са и в Похвалата) и 29. Това, заедно с кодикологическите особености на тетрадата, е индикация за допълнително написване на тези листове.

На първия писач принадлежи бележката на f. 310v, която обхваща външното и долното поле и започва с малък син инициал: **Велнкы ѡ цр҃ю їѡане алеѯандре, не забѫдн пнсавшаго кннгѫ снѫ въ т[…]ѫ помощь н похвалѫ н застѫпленне твоемоу цр҃твїю** [нататък вече нечетливо]. За съжаление, нито тук, нито в пространната бележка (колофон) не намираме неговото име. От бележките в ръкописите, приготвени за царя, знаем имената на монах Лаврентий, поп Филип и монах Симон, но никой от техните почерци не се открива в *Песн*.

Неподкрепена остава хипотезата, че в кръга книжовници около Йоан Александър се появява още един Симон, вписан в горното поле на f. 107v (в частта на първия писач): **+ бъ да простї снмона**. Въпреки новото оглеждане на ръкописа през февруари 2020 г., първоначалният извод, че бележката е от ръката на първия писач[30], тъй като буквените начертания съвпадат изключително добре с тези в текста и с червенословния надпис около миниатюрата на f. 158r, крайно решение отново не беше взето, дори при положение че по-различният изглед на вписването може да се дължи на по-малкия размер на писмото. Христо Кодов изказва основателно съмнение към хипотезата на Б. Цонев, че това е същият Симон, преписал *Лонд* (Кодов 1969: 16). Съдейки по други примери, бихме очаквали именно писачът да отбележи името си в процеса на писане, макар че разположението на бележката не е съобразено с текстовото поле и е трудно обяснимо защо той е избрал точно това място в ръкописа. За да приемем, че ръката, записала името за помен, е идентична с ръката на първия писач, трябва да предположим, че използването на по-различен почерк подчертава различния „жанр“ на тази бележка, макар че бележката на f. 310v е написана с почерк, напълно съответен на основния, макар и с по-дребно писмо, и разположението ѝ е аналогично на това в надписа около миниатюрата на f. 158r. От съображението, че формулата „Бог да го прости“ по-скоро се отнася до покойник[31], излиза, че някой друг е упоменал писача Симон, и то след като той е преписал ръкописа до края. В продължение на същите размисли, хипотетичният Симон трябва да е починал или непосредствено след завършването на книгата, или по време, когато тя е напуснала царската библиотека и негов събрат-книжовник е сметнал за необходимо да го помене. Допълнително усложнение прибавя фактът, че този книжовник пише по начин почти идентичен с почерка на основния писач. Затова по-вероятно изглежда писачът сам да е вписал името си, защото, ако той е упоменал покойник с името Симон, няма обяснение защо е било важно той да бъде поменат в ръкописа[32]. Едно наблюдение хвърля и друга светлина върху казуса: и видимо, и чрез измерване се установява, че горното поле на f. 107v е значително по-голямо от

---

[30] Обратно на Мусакова 2011: 260. На първия писач я отдават Б. Цонев (вж. също Цонев 1940: 191) и Кодов 1969: 16.

[31] Кодов 1969: 16. Вж. противоречивите съображения за използването ѝ в Мусакова 2011: 260–264.

[32] Ситуацията би била различна, ако вписването беше от ръката на първия писач, но в частта на някой от другите. Вж. и съображенията на Gagova 2000: 141.

останалите, с някои единични изключения. Тъй като ръкописът е обрязван и отгоре, и отдолу, изчислението какво е било оригиналното съотношение между височината на текста и тази на полетата, ще бъде приблизително, но при очевидно нееднаквото обрязване се питаме възможно ли е този лист да е запазил не само оригиналната височина на горното поле, но то да е избегнало дори първичното обрязване? Ако писачът е смятал, че неговата бележка – сега намираща се до самия ръб на листа – ще бъде изрязана при първото подвързване на листовете, това би потвърдило предположението, че неговото име е Симон (различен от писача на *Лонд*!), и би определило бележката като емоционална реакция, за която не е имало нужда да бъде композиционно обмислена.

Оставяйки настрана недоказуемите засега предположения, е важно да се подчертае, че върху ръкописа основно са се трудили двама калиграфи, следващи обща норма[33]. Разликите в орнамента и стила на инициалите, както ще бъде показано, на свой ред говорят, че с изключение на листа с миниатюрата украсата е изработена от двамата основни книжовници. Разнородността на писмото и украсата донякъде противоречи на представата за царски ръкопис, особено при сравнение с палеографските достойнства на по-късните *Манасиева хроника* и *Лонд*. В *Поп-Филиповия сборник*, също поръчан от царя и писан от двама книжовници, частта на поп Филип заема само малка част спрямо останалата, при това ръкописът няма по-специална украса. Участието на още писачи освен двамата основни подсказва колективен труд, обикновено приеман като присъщ на манастирска среда, но няма причина той да не бъде извършван и в ателие, изпълняващо поръчки. Спорадичната работа, извършена в малък обем от допълнителните писачи, показва неразпределен по някаква система книжовен процес – например по тетради, който може би е предизвикан от необходимостта в определени моменти да не бъде прекъснато преписването, следователно да е завършено без забавяне.

Мастила

Точните сведения за състава им би дало едно пълно физикохимическо изследване, а тяхното описание тук е направено само въз основа на визуално наблюдение върху ръкописа и неговото дигитално копие.

Мастилото за текста е кафяво, сравнително бледо до края на f. 10v, след което започва да става по-тъмно, особено в частта на втория основен писач, и черно в частта на посочения по-горе трети писач. Поради намокряне на листовете в някакъв момент се е наложило първите редове във ff. 1r–12v да бъдат повторени от друга, по-късна ръка, с тъмно мастило. Възможно е да са нанесени вторично и доста грубите черни контури на места в украсата. За рубриките, писаческите знаци, инициалите и заставките се използват червено и синьо мастило. Доколкото може да се прецени, червеното мастило е едно и също в целия ръкопис, но синьото мастило е със светъл цвят от f. 48v нататък, докато във ff. 1r–48r сините малки инициали и знаците, бележещи тълковните стихове, са писани с наситено синьо (синьозелено)[34] мастило, което, изглежда, е опадало на места. Разликата в двата цвята е очебийна при обикновено наблюдение.

---

[33] Както отбелязва Е. Коцева, дуктусът на книжовниците се проявява извънредно рядко, вж. Коцева 1985: 34, макар че, както беше показано, това наблюдение не е съвсем точно.

[34] Или зелено (?) мастило.

Плътно нанесени са синьото и червеното мастило в заставката пред Похвалата, както и черният контур, но синьото, което е и с по-груба структура, изглежда различно от синия цвят и в подобния по оформяне плетеничен инициал пред Пс. 44, и в тънкия инициал в началото на Похвалата.

Всички изследователи отбелязват особеността в оформянето на текста да се редуват червено мастило за малките инициали към псалтирните стихове и зелено/синьо мастило за малките инициали на тълковните стихове, както и маркирането им в полетата с писачески знаци, например с червени и сини двойки запетаи от двете страни на съответните стихове, като тези отляво на коментарите имат и маркер, използващ знака за хиляди в частта на първия писач. Редуването на двата цвята мастило – червено и светлосиньо, е приложено и в Похвалата, но подчинено само на естетически съображения, за да се спази общият вид на текста: два реда с червено мастило са следвани от два реда със синьо мастило. В добавените тълковни текстове синьото мастило е употребено за малките инициали, с които започват тълкуванията, също следващи по стихове водещия текст.

Намираме някои свидетелства за метода на работа – малките сини/зелени инициали и знаците със същото мастило, бележещи тълковните стихове, са нанасяни след написването на текста и инициалите: на f. 21v „запетаите“ застъпват долната част на заострения инициал **О**, а на f. 22v21 малкият инициал **Х**, за който не е било добре преценено мястото, плътно покрива част от стъблото на червения инициал в началото на псалма.

СЪСТАВ И СЪДЪРЖАНИЕ НА *ПЕСНИВЕЦА*

В началото на книгата стоят т.нар. Хипотези на Евсевий, или списък на псалмите с тълковните им заглавия[35] (ff. 1r–3v), до Пс. 142, без да имаме обяснение защо не са дописани, при положение че в тази тетрада не липсват листове, както беше посочено. На f. 3r номерът на псалма **пн** е погрешно написан на горната маргинална линия, затова самото заглавие идва на долния ред. Друг пропуск е направен на f. 293r, където са маркирани със синьо, но оставени празни редове за ненаписани коментари към Пс. 140.

Тълковните псалми, надписани като Атанасиеви, са всъщност на Исихий Йерусалимски[36]. Псалмите от 1 до 76 заемат ff. 1r–152v. Една непозната от по-ранните славянски тълковни псалтири композиция от текстове е включена пред Пс. 77, заемайки място точно в цезурата между псалмите, известна като „среда на Псалтира“ или – както може да се нарече – „средопсалмие“. Става дума за тълковни варианти на Константинополския 12-членен Символ на вярата и на Господнята молитва, съответно озаглавени

---

[35] Ὑποθέσεις τοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἰς τοὺς ψαλμούς, цит. по Кодов 1969: 12 (PG 23: col. 68–72).

[36] За идентичността на т.нар. Псевдо-Атанасиеви тълкувания с тези на Исихий вж. Devreesse 1970: 243–301. Авторът е изненадан от отказа на Ватрослав Ягич да разпознае Исихий като автора на тълковните псалми в *Болонския псалтир* (респективно в *Песн*). В действителност предпазливостта на Ягич е разбираема, защото славянската версия показва отклонения от глосите на Исихий. При това до днес не е направен текстологически анализ, който да установи на коя от трите Исихиеви редакции, включително неговия Голям коментар, съответства славянският вариант. За процеса на идентификация, следван от Ягич, вж. Дуйчев 1968: XXXI–XXXIV; вж. и Moussakova 2012.

ИСТЛЪКОВАНИЕ СТ҃ТО ИѠ҃ЪШБРАженнаꙗ вѣроꙑ (ff. 153r–155r) и **ИСТЛЪКОВАНИЕ МА҃ТѢ ЄЖЄ НАОУ҃ЧИ Г҃Ъ І҃С Х҃С ОУЧЕНИКЫ СВОѪ ... ТЛЪКОВАННЄ ЗЛАТООУСТАГО** (ff. 155r–157v). Втората част на Псалтира, от Пс. 77 до неброения псалм включително, заема ff. 158r–310v, следвани от текст, обикновено наричан Похвала за цар Йоан Александър (ff. 311r–312v), след който в днешния вид на ръкописа (ff. 313r–314v) са поместени части от обичайния цикъл Библейски песни.

В проучените византийски източници не се откри подобна композиция от тълковни текстове на това място в книгата с псалми[37]. Символът на вярата и Господнята молитва в техните догматични варианти се включват в състава на византийските псалтири по силата на факта, че изразяват същността на християнското моление, за всекидневното извършване на което служи Псалтирът. Веруюто е окончателно формулираният текст, регламентиращ християнската доктрина, и нейното изповядване дефинира и разграничава християнството от другите религии и ересите. Молитвата, завещана от Христос на неговите ученици (Мат. 6:9–13 и Лук. 11:2–4), е образецът, даден веднъж завинаги за всеки християнин при общуването му с Бога.

Няколко примера от византийската традиция показват разполагането на тези текстове. В псалтира от IX в. SCM cod. Sin. gr. 30 Символът предхожда Омилиите на св. Йоан Златоуст за търпението и за Свещеното писание, както и самата псалтирна част (Weitzmann, Galavaris 1990: 15–16)[38]; SCM cod. Sin. gr. 32, също датиран от IX в., започва с Молитвата и Символа (Weitzmann, Galavaris 1990: 16–17); Псалтирът на св. Гереон ÖNB cod. Theolog. gr. 336 от ок. 1076–1077 г.[39] започва с Молитвата и Константинополския символ на вярата, поместен след двете уводни миниатюри. В сложния по състав тълковен псалтир BAV cod. Vat. gr. 342 от ок. 1087/1088 г., където основните маргинални коментари в псалтирната част и в песните са на Исихий Ерусалимски, Никейският символ с тълкувания идва след псалмите и песните[40]. Псалтирът от Университетската библиотека в Берлин cod. 3807 (Cutler 1984: 32–34)[41] също включва Никейския символ и молитви след Библейските песни (Cutler 1984: 32). Един гръко-латински псалтир от XIII в. (cod. Crypt. A.γ.II) включва Апостолския символ след Песните и Дидаскалия на Господа наш Иисус Христос (Rocchi 1883: 27–28).

В глаголическия *Синайски псалтир* Господнята молитва е включена в литургичния комплекс след песните, следвана от Утринната песен и Чина на вечернята (вж. Tarnanidis 1988: 88). За ролята ѝ дава указание съставът на *Хлудовия псалтир* от IX в.,

---

[37] Освен справките по издадените описи, вж. Parpulov 2014, където също не се открива тази композиция.

[38] Авторите на каталога не споменават дали текстът на Символа е също тълковен.

[39] De visu 1994, благодарение на стипендия от Paul Getty Foundation. За ръкописа вж. Hunger, Hannick, Lackner 1992: 477–480.

[40] За ръкописа вж. Devreesse 1937: 15–18; Cutler 1984: 78–79; литературата е обширна, вж. https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.342, където е дадено и подробно описание на съдържанието. Нямам сведение дали неговият текст е сверяван с този в *Песн*.

[41] Codex Berlin Universitätssammlung 3807, смятан за изчезнал след Втората световна война, е открит в хранилищата на Ермитажа в Санкт-Петербург, вж. Каврус-Хоффман, Пятницкий 2015; цитираните автори посочват датировка от последната четвърт на XI в.; вж. също Laminski, Peschke 2000: 471–475. Благодаря на Славия Бърлиева, която ми посочи тези сведения.

в който молитвата е включена след утринната песен в богослужебното последование[42], съдържащо още Символа на вярата и Блаженствата, които заедно съставят палестинския Чин на изобразителните, *tà typiká*[43].

Друга функция имат композициите от завършителни молитви след катизмите или след песните, срещани в славянски ръкописни и печатни псалтири, които включват Достойно ест, Трисвятое, Отче наш, тропари, Господи помилуй, определен брой поклони и т.нар. молитва след Псалтира, известна в няколко варианта (Карачорова 2001). Тези състави са много близки до последованията в ранната монашеска служба на 24-те часа, изпълнявана от монасите акимити, според която на всеки час се изпълнява един псалм, следван от Трисвятое, Отче наш, три тропара, поклон и една молитва (Лозовая, Фонкич 2004: 8). Затова, когато се дискутира първоначалното разположение на Символа и Молитвата (Цонев 1916: 4, 9) в състава на *Песн*, трябва да се вземе предвид мястото на допълнителните текстове в книгата с псалми. То зависи от различните им функции: когато играят ролята на встъпителни текстове, те имат отношение или към личната молитва, или към ритуала на преписване на самата книга, или към цялостния ѝ символизъм, разгърнат в писанията на църковните отци и по-късните автори. В края на книгата тези текстове образуват част от богослужебния ѝ състав, отнесен към всекидневното богослужение, или влизат в разнообразните допълнения към Псалтира[44], ползвани и при частно четене на книгата. Поставени в средата, какъвто е случаят с *Песн*, те изглеждат обвързани по друг начин с неговото съдържание и предназначение. Преди всичко ръкописът е бил предвиден за индивидуално четене, в двойната функция на тази християнска книга като молитвеник и като средство, включително образователно, чрез което четящият вниква в богословския смисъл на псалмите[45]. В първия случай псалмите съставят единно съдържание заедно с Библейските песни[46], а във втория те са съпроводени от коментари, при това, освен че границите между двата вида предназначение не са абсолютни, тълковните текстове са били четени както от светски лица, така и от монаси (Parpulov 2010: 81–82).

При непълното познаване на византийската традиция[47] генералните изводи са рискувани, но поне цитираните случаи показват, че двата текста, независимо от функцията и обкръжението си, независимо дали са тълковни или не, обикновено се намират в началото или в края на Псалтира, поради което очакването е техните тълковни варианти в *Песн* да са били разположени също там, а не в средата на псалмите. Идентичен

---

[42] То е озаглавено (в превод) „Изобразителни на най-святата съборна църква, извършвани по обичая“, вж. Лозовая, Фонкич 2004: 16.

[43] Литургичните допълнения след Блаженствата дават основание на авторите за предположението, че под „изобразителни“ в случая се подразбира не монашеското чинопоследование, а началото на пълната литургия според предписанията на Студийския типик – да се пеят „уставните“, *tà typiká*, които не са споменати в нито един от преписите на Синаксара (наричан Типик) на Великата църква от IX–X в. (Лозовая, Фонкич 2004: 16).

[44] Вж. напр. Карачорова 2008.

[45] Вж. по въпроса Parpulov 2010: 81–83.

[46] Заедно с псалмите те съставят библейското ядро на Службата на часовете, която може да се чете частно и от монасите, и от обикновените християни, вж. Parpulov 2010: 84; „частното“ участие в службата и молението се осъществява и чрез разнообразните допълнения към книгата.

[47] За текстовете в тълковните византийски псалтири вж. Cutler 1984, но там невинаги са посочени листовете, на които се намират блоковете от тълковни текстове.

състав и подредба обаче има Рилският тълковен псалтир от края на XV в. РМ 1/3 (Кодов 1969: 13), част от листовете в който са атрибуирани на известния рилски книжовник Спиридон[48]. Този ръкопис предоставя силен довод за твърдението, че при изготвянето му книжовниците са ползвали самия *Песн*, с което още веднъж би била удостоверена приемствеността между търновското книжовно наследство и рилската библиотека от XV в.[49] Напълно различното художествено оформяне на рилския ръкопис не отхвърля възможността рилските монаси да са копирали текста от *Песн*, защото изглежда малко вероятно да е съществувал и друг, по-ранен от XV в. препис, с аналогични композиция и състав. От своя страна, ако Рилският псалтир е взел за модел *Песн*, той е косвено доказателство, че подреждането на тълковните текстове в „средопсалмието“ на царския ръкопис вече е било тъкмо такова – освен ако не въведем още недоказуеми хипотези, а именно, че преместването на тетрадата с тълковните текстове са направили или рилските монаси, или по-ранни от тях, междинни притежатели на ръкописа.

Независимо от посоченото в заглавието авторство на Йоан Златоуст за тълковния вариант на молитвата Отче наш в *Песн*, той не се открива сред съчиненията на християнския писател и проповедник (Кодов 1969: 13)[50]. В същото време, заедно с тълковния вариант на Символа, той е известен главно от сръбски и руски ръкописи, на първо място – което е особено показателно – номоканони, с най-ранно свидетелство *Иловичката кормчая* от 1262 г.[51], представител на сръбската версия на Номоканона (Кормчаята), чието съставяне се смята за дело на първия сръбски архиепископ св. Сава (Щапов 1978: 119, 122–123)[52]. Тълкувания на молитви и на Символа на вярата са част от встъпителните текстове в началото на книгата, но за тях изследователят не споменава друго, освен че са познати в южнославянската книжовна традиция (Щапов 1978: 117, 119). Текстологичните изследвания върху тълковната молитва принадлежат на Анисава Милтенова (Милтенова 2001: 321–331; Милтенова 2004: 123–150; Милтенова 2005), която след преглед на паметниците, съдържащи няколко различни варианти на тълковната молитва, посочва, че текстът в *Песн* е сходен с тях по съдържание, но напълно самостоятелен като произведение, съпроводено от тълкуването на Символа (Милтенова 2004: 128–129). Първата група ръкописи, съдържащи същия преведен текст (т.е. молитвата), се състои от правните книги (кормчии, номоканони[53]), а втората група включва аскетични (исихастки) сборници, съставени след XIV в. на Света гора, най-ранен от които е сръбски ръкопис, писан в Хилендарския манастир ок. 1400 г. (Милтенова 2004: 130; Милтенова 2005: 84–85). В нея тълковната молитва се помества в обкръжението на тълковните варианти на исихастката молитва, на Символа на вярата, въпроси и отговори за вярата, приписвани на Атанасий I Антиохийски и Кирил Александрийски, въпроси и отговори за същността на Св. Троица и др. (Милтенова 2004: 130). Според текстологичния анализ извлечението с паралели в 19-а беседа на Йоан Златоуст върху

[48] За ръкописа вж. Кодов, Райков, Христова 1986: 24–25.
[49] За нея вж. Райков 1984.
[50] Вж. и цитираната там литература.
[51] Също и в различни сборници, четириевангелието НБКМ 63 от XVI в. и др. (Кодов 1969: 13).
[52] С цитиране на по-старата литература.
[53] Вж. например *Рашката кормчая* от 1305 г., РНБ Ундол. ф. 310, № 25.

Евангелието от Матей (Милтенова 2004: 132)[54] е претърпяло два превода, и двата възхождащи към старобългарската епоха, с най-ранен препис на втория в *Иловичката кормчая* и по-късен в *Песн* (Милтенова 2004: 139), с незначителни разлики в двата ръкописа (Милтенова 2005: 84).

Може би за контекста на добавените тълкувания е уместно да се припомни, че коментарите на Исихий – към заглавията и към самите псалми, се отнасят почти без изключение до разобличаването на юдейското безчестие. Един пример: тълковното заглавие на Пс. 48 в списъка гласи: **Б҃жню сѫдоу оучение**, а в текста (f. 90r) то е: **сирѣчъ · жндомь хотѧщиꙗ бытн напоследокъ · срамота възѕвѣстисѧ.**

Двата тълковни текста, чийто първообраз все още не може да се смята за установен, стоят във връзка със сборниците, съставени за и със участието на Йоан Александър – *Ловчанския* (БРАН 13.3.17)[55], *Поп-Филиповия* (ГИМ Синод. 38) от 1345 г. и *Лаврентиевия сборник* (РНБ F.I.376) от 1348 г.[56] Първите два съдържат „Кратко изложение за правата вяра“, заедно със сведения за седемте вселенски събора, а в *Лаврентиевия сборник* освен сведения за съборите е поместено и „Написание за правата вяра“, близко до текста на Константин Философ (Куев 1974: 84). Вася Велинова установява, че вероизповедните формулировки в *Поп-Филиповия* и в *Лаврентиевия сборник* възхождат към „Написание за правата вяра“ на Михаил Синкел с превод в *Симеоновия сборник* (Велинова 2013: 76–79). Следователно в книжовния кръг около търновския владетел са били съставяни комплекти от текстове с догматична и екзегетична насока, по образец от старобългарското книжовно наследство[57], от които *Песн* се оказва най-ранният, или вторият по време български владетелски ръкопис, в който са включени текстове с такъв характер. Във всеки случай сборниците от 40-те години показват друг подбор от вероизповедни текстове.

Комплекти от тълковни текстове с нормативен характер по отношение на християнската вяра се оказват съставени и активизирани в южнославянска среда в особено важни моменти от утвърждаването на вяра и държава: един път в Първата българска държава, по времето, когато след покръстването и „езическия бунт“ книжовниците в Преслав усилено попълват необходимите богослужебни и тълковни книги. Втори път, когато се утвърждава новата сръбска държава с автокефалността на нейната църква и със специфичното сливане на двете начала – светско и духовно, в една парадигма на политическа святост, в която се вписват всички следващи владетели до падането на последното сръбско царство[58]. Третият е възстановяването на Българската патриаршия

---

[54] Посочено е, че беседата е от същата сбирка, която Константин Преславски използва за съставянето на *Учителното евангелие*.

[55] Датиран преди 1331 г. (Куев 1974); според нови наблюдения запазеният препис е не по-ранен от 90-те години на XIV в. (Турилов 2009: 336, вж. и URL: http://www.sedmitza.ru/lib/text/873688/).

[56] А. Джурова разглежда тези ръкописи, *Песн*, *Манасиевата хроника* и *Лонд,* като обща група ръкописи по поръчка на царя (Джурова 1978: 303).

[57] Без точното следване на текста, тъй като преводът в *Симеоновия сборник* не съвпада с този в *Поп-Филиповия сборник* (Велинова 2013: 76–77). Характерна черта на сборниците, писани за или по поръчка на Йоан Александър, е сравнително точната им аналогия със сборници от Симеоновата епоха (Велинова 2013: 79).

[58] Според Ярослав Щапов не е сигурно, че св. Сава Сръбски е участвал в превода на текстове за сръбската Кормчая, но е несъмнена неговата решаваща роля за признаването на новия сборник като официален църковноправен кодекс и за разпространяването му (Щапов 1978: 123).

през 1235 г. И ако наблюдението е точно, дали включването на двата текста в ръкописа на българския цар е свързано с повратен момент в държавния и религиозния живот на XIV в.? Въпросът е пряко свързан с историята на ръкописа. Текстовете, разясняващи вярата, влизат в кръга литература, която владетелите е трябвало да усвоят, но засиленият интерес към тях не стои изолирано от догматичните спорове на епохата, антилатинските и антиеретическите настроения сред представителите на висшия клир и на двореца (Велинова 2013: 79–80). Тълкуванията на вероизповедните формули отпращат, както беше посочено, към църковно-правното устройство, свързано с дейността на св. Сава и евентуално с неговия исихастки „уклон“[59], който се отнася към ранна фаза на „съзерцателния“, а не с актуалния, легитимиращ се в средата на XIV в. „политически“ исихазъм.

Връщайки се към състава на ръкописа, в сегашния му вид, върху ff. 311r–312v, подвързани преди частично запазения цикъл на Библейските песни, е изписан колофонът на книжовника, съдържащ и т.нар. Похвала към владетеля, както този текст е наричан в научната литература. Той е разглеждан в светлината на византийския царски енкомион, *basilikos logos* на [Псевдо] Менандър. Изтъква се, че произведенията, написани в този високоизискан литературен жанр, който описва качествата на идеалния владетел, не са просто повторение на даден модел, а майсторска компилация, която е едновременно изискване към автора и отличителна черта на всяко добре съставено слово (Бакалова 2001)[60]. Затова търсенето на по-близък – но едва ли идентичен – византийски образец би осветлило донякъде кръга източници, ползвани от славянския книжовник. В случая е по-важна информацията, която носи този текст за целия замисъл на царския ръкопис. Похвалата всъщност се дели на две части, от които първата, съвсем кратка, напълно се вписва в жанра на колофона: „Слава на предначалното начало и на безначалното божество, сиреч на Пресветата Троица – на Отца, Сина и Светия Дух, който помага във всяко начало и завършва бързо полезните [дела], защото без него ни слово, ни дело се осъществява. С неговата благодат и помощ се започна и се завърши това скромно дело, наречено Песнивец с всичките тълкувания[61] и отговори, в годината 6845, индикт 5, по повеление на превисокия наш цар – богоизбрания и боговенчания Иван-Александър.“[62] Втората част представлява същинският енкомион. Характерът на този текст е разбран още навремето от Петър Динеков, който предполага, че в оригиналния си вид той е бил слово, произнесено по тържествен случай пред владетеля, двора, клира и целия народ в столичния град (Динеков 1953: 22–23)[63]. Сравняването

---

[59] Вж. Tachiaos 1966: 83–90, който, обратно на възприетото мнение, смята, че св. Сава не е бил проводник на новия атонски исихазъм, а по отношение на псалмодията се е придържал към предписанията на старото палестинско монашество.

[60] Пълен текстологичен анализ на Похвалата не е правен и до момента.

[61] В оригинала е **съ всѣкымь оустановль**, преведено с „всички установения“ в Грашева 1982: 146, но по-подходящият смисъл би дала думата „устав, правило“, вж. СР 2009: 1095–1096.

[62] Новобългарски превод по Христова, Караджова, Узунова 2003: 99, № 45; за двусъставния характер на Похвалата вж. Moussakova 2012: 347; подобно мнение у Божилов 2014: 59, който се позовава на Грашева 1982: 146–147, включила целия текст към жанра на ораторската проза.

[63] Според Божилов, Гюзелев 1999: 587 словото е било произнесено пред владетеля и семейството му при връчване на книгата; вж. и Божилов 2014: 59 – книжовникът, когото той смята за Симон и отъждествява с писача на *Лонд*, е прочел похвалата „в определен ден и по определен повод в присъствието на царя“; също и Божилов 2008: 498.

на Похвалата в *Песн* с приписката на монаха Симон в *Лонд* води до извода, че във втория случай няма основание да се говори за втора похвала към Йоан Александър, както е утвърдено в българската наука. Целият текст[64], независимо от изключителното красноречие и изобилието на художествени фигури, е по същината си колофон, който информира за обстоятелствата около изработването на преписа с личното желание на царя, посочва годината и името на книжовника Симон. Царската прослава и величание не са цел на автора на бележката, с което тя попада във високата стилистика на своя собствен жанр, маркираща и други ръкописи от епохата[65].

Кой е авторът на Похвалата, дали е от същия книжовен кръг, където е преписан псалтирът, също не е известно, но той трябва да бъде търсен в обкръжението на царя от годините непосредствено преди и след заемането от него на престола. Предпазливо беше направено допускането, че коментираната бележка или приписка на f. 107v се отнася до съставителя на похвалното слово (Moussakova 2012: 347–348), но и в този случай се натъкваме на нерешими проблеми.

УКРАСАТА НА РЪКОПИСА

Сравнително простата декоративна композиция на *Песн* се състои от четири заставки, които бележат основните дялове в съдържанието на ръкописа: списъка с тълковните заглавия на псалмите, средата на псалмите, края на 150-те псалома – началото на неброения псалм и колофона с похвала към владетеля. Традиционно за оформянето на псалтирите е отбелязването на всеки псалм с голям украсен инициал и на стиховете с малък, обикновено неукрасен инициал. Заставката на f. 158r съдържа изображение и представлява единствената миниатюра в царския ръкопис. При сравнение с по-ранните български псалтири изпъква необичайната декоративна макрокомпозиция на *Песн* поради изключителното внимание, отделено на средата на псалмите. Още по-силно акцентиране върху границата между двете части на псалтира виждаме само още в миниатюрите между Пс. 76 и 77 в *Томичовия псалтир* от края на 60-те години на XIV в. (ГИМ Муз. 2752), богато илюстриран и също свързан с висока поръчка[66]. За разлика от византийските псалтири, където акцентирането върху „средопсалмието“ се наблюдава още от XI в., в българските това става едва в XIV в., както показва и буквеният лабиринт **Достиже срѣдѣ медоточнаа книга** на f. 127v в *Норовия псалтир* от началото на XIV в. (ГИМ Увар. 285)[67]. Според Аксиния Джурова в *Песн* е запазена класическата система на съотношения между текстовата колона, орнамента и миниатюрата, присъща на византийските ръкописи от XI–XII в., като новият модул при височината на буквите предопределя нови съотношения с увеличение на съответните параметри (Джурова 1978: 305, 306).

---

[64] Вж. Христова, Караджова, Узунова 2003: 104–105, № 56; за разликите в новобългарския превод срв. с Грашева 1982: 146–147.

[65] Вж. например бележките на монах Марко (?) в *Лествицата* от средата на века, РНБ Гильф. 48 или на Пръвослав в Сборника от 16 слова на Григорий Богослов, НБКМ 674 (Христова, Караджова, Узунова 2003: № 86, № 89).

[66] Според Джурова 1981: 46 ръкописът не е лична поръчка на Йоан Александър.

[67] За ръкописа вж. Чешко и др. 1989.

Заставки

Първата заставка (f. 1r), пред списъка на тълковните псалми, надписани като Атанасиеви, е от типа рамка, 50 x 112 мм, в която е вписано с червено заглавието: **П҃ЛТНР КРАСЄ҃ ПОУННАЄ҃**. Основният орнамент е плетеничен, в който стъблата образуват мрежа от малки двойни кръгове, като вътрешните изпъкват чрез усукването на техните стъбла като шнур; от двете страни на преплетените кръгове външните стъбла също образуват шнур, но с широки брънки, по чиито външни контури се образуват триделни растителни уширения. В центровете на кръговете се оформят квадрати с конкавни страни, оцветени в редуващи се червено, зелено (синьозелено) и мастилото на текста (?). Във втората, вътрешна рамка около заглавието е вписан виещ се ластар с дебело стъбло, което се разклонява в палметни полулиста, вписващи се в извивките на стъблото[68]. За самото заглавие е обособено най-вътрешното, тясно правоъгълно поле.

По своя основен мотив – плетеничен кръг с оформен в него конкавно огънат квадрат – плетеницата в *Песн* намира множество аналогии в ръкописи от XIII, XIV в., а и от XV в., да посочим само стилизирания като плетеница разрез на храм с поместеното в него изображение на евангелист Лука в *Добрейшовото евангелие* (НБКМ 17), f. 18v. Подобни примери, които съвсем не изчерпват списъка, намираме в плетеничните заставки на f. 168r и f. 193r в *Драгановия миней* (Зогр. 54). Показателни са аналогиите с плетеничния мотив в заставката на *Триода на Георги Анагност* от първата четвърт на XIV в.[69] или рамката около списъка на главите в сръбския *Паренезис на Ефрем Сирин* от 1337 г. (л. 2а), оформени като архитектурно съоръжение с три кули и обхващащи целия лист[70]. Орнаментът се вписва в художественото явление, традиционно дефинирано като балкански плетеничен стил, но тъй като терминът обхваща разнородни художествени прояви, в случая е по-подходящо да се говори за плетеничен орнамент, без да се определя неговият стил.

Растителният орнамент във вътрешната рамка е вариант на един от най-широко използваните във византийската орнаментика мотив, ластар, наричан в литературата и „повлек“ или „лоза“, с палметни полулиста. Тук той е леко огрубен в сравнение с рафинирания му вариант в няколко български ръкописа от XIV в., част от тях свързвани с Търново или Света гора[71]. По-голямата част от цветовете и контурите са силно избледнели, а палметният мотив изглежда неоцветен, очертан с мастилен контур и изпъкващ на вероятно син фон.

Средата на псалмите е откроена с единствената в ръкописа заставка-миниатюра (f. 158r). Тя е очертана с тънка двойноконтурна рамка, 115 x 99 мм и в полето ѝ е вписан един централен кръгъл медальон, очертан с пергел и заобиколен от виещ се в кръгове растителен орнамент. Там, където боите са опадали, се вижда, че за оформянето на

---

[68] Очертанията с крива червена линия на тази рамка подсказват по-късна намеса, но само специален анализ би изяснил дали има разлика с червеното, използвано в плетеничния орнамент.

[69] HAZU III b 18, ок. 1330 г., вж. Максимовић 1983: ил. 67.

[70] САНУ 60, Максимовић 1983: ил. 68; срвн. с посочената миниатюра в *Добрейшовото евангелие*; вж. и Оташевић, Ракић, Шпадијер 2016: 269–272, кат. 16, ил. 28.

[71] Ръкописите на книжовника Лаврентий, Търновската библия РНБ F.I.461 от 70-те г. на XIV в. (f. 38r и f. 107r), НБКМ 22 (f. 62r), Сборникът от 16 слова на Григорий Богослов НБКМ 674 и др. Този вариант се отличава с хармоничното съотношение между дебелината на стъблото и големината на полулистата, както и по зрънцата между листните дялове.

орнамента от растително стъбло са очертани също с пергел общо осем кръга – четири, по-малки от централния, в ъглите; един, с техния размер, над централния, и още три малки отляво, отдясно и под централния. Медальонът в центъра е с оцветена в червено рамка и съдържа допоясно изображение на Христос Стар по дни[72], надписано от двете страни с червено: **ІС ХС ВѢТХЫЙ ДНЬМИ**. Нимбът е златен, а фонът около изображението е неоцветен. Образът на Христос е запазен частично и от него се виждат лицето, оцветено в розово, части от сивите коси и одеждите, в същия светъл цвят. Едва се различават контурите на благославящата десница и вероятно на свитъка, който Христос държи в лявата си ръка. Очите, веждите, носът и устата са рисувани с кафява линия, без да се забелязва някаква особена моделировка, освен малко по-наситения нюанс на розовото, оформящо бузите. С червена чертица е дооформена устата и са очертани кръстообразните контури в нимба.

Растителният орнамент представлява виещ се и по стъблото, и вътре в кръглите извивки коленчат ластар с перести полулиста. Във всеки кръг полулистата обграждат един централен, малък растителен мотив с червено зърно в средата. Значителна част от боите са опадали, така че се виждат първоначалните двойни контури на украсата, нанесени с карминеночервено. Оцветените в синьо полулиста са със заоблени и дълбоко нарязани три, четири или пет дяла, което ги отличава от най-разпространения вариант на византийската палмета; пластичен ефект се постига от контраста между светлосиния (разбелен?) основен тон и същия, но наситен син цвят, положен като фон на извиващите се листа и външен контур на стъблата; дяловете на листата и растителните стъбла са дооформени от линии с бяла боя, изтъкващи най-високите, „осветените“ части. Прахообразното злато е полагано във фона около орнамента, както добре се вижда в опадалите детайли. В горните ъгли на заставката са разположени едри мотиви от типа на сасанидската палмета, от които левият е почти изтрит. В долните ъгли завършващите мотиви са също растителни, с плетенични стъбла, но и в двата рисунката и живописта са силно разрушени. Върху издигащата се в лека дъга горна рамка, която следва очертанието на медальона, е нарисуван тънък златен кръст с малки пъпки в краищата на раменете и обичайната, кръстообразно разположена тетраграма **їс хс нн кā,** изписана със злато върху кармин. Първоначалните контури на външната рамка на заставката не са били съвсем точно спазени, а освен това художникът не е успял да разпредели на равни разстояния вписаните кръгове, както и не е композирал симетрично растителния орнамент.

Над заставката е разположен надпис с едри заглавни букви **ІѠѦННЬ ѦЛЄКСѦНДР ЦРЬ БЛГѦРѪМЬ**, писан със злато върху карминеночервена основа и разположен от двете страни на кръста. Дясното и долното поле са заети от друг надпис, който обрамчва текста и е писан с дребно писмо и червено мастило: **+ Сїрѣчь, снѣ сътворено бы, въ пѫщь н оүтвръжєнїє, нѡнѫ алеѯандрѫ црю блгарѡ паүе же н грькомь. н вѫдн въсегда аминь ·:~**

---

[72] Медальонът е с диаметър 46 мм на вътрешния кръг, с 2 мм широка рамка; изображението е с височина 37 мм. Иконографският тип обикновено се назовава „Ветхий денми“, от гр. ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν; „Стар по дни“ е формата, приета в синодалното издание на Библията от 1992 г. Сравнителната степен не присъства в гръцкото наименование, нито в англ. (Ancient of Days), фр. (Ancien des jours), ит. (Antico di giorni).

Във формален и типологичен план заставката кореспондира с византийски илюстрирани евангелия[73] като *Никомидийското евангелие* от XIII в. (Мавродинова 1995: 74), или Евангелието от манастира Ватопед, № 939 от XIII в., в което заставката пред Евангелието от Матей съдържа изображение на Христос Емануил в медальон, заобиколен от други медальони с растителни орнаменти (f. 37r) (Χρήστου κ. ά. 1991: εικ. 274, 309–311). Образът на Христос Пантократор, заобиколен от четири по-малки медальона с растителни мотиви, се появява в заставката пред Евангелието от Матей в ръкописа BL Add. MS 11836 с провинциален произход, датиращ от XII в. (Weyl Carr 1982: passim). Образът на Христос Ветхий денми в медальон е вписан в заставките пред евангелията от Матей и Йоан в *Четириевангелието на Йоан Александър* (*Лонд*), както в неговия най-вероятен образец, четириевангелието BnF cod. Paris. gr. 74. В полза на предположението за използван образец от византийско евангелие е съвпадението на инициала Ⱃ с началото на гръцкия текст в Евангелието: βιβλος γενέσεως. Както ще бъде посочено, този инициал контрастира по стил с всички останали инициали в ръкописа[74].

Третата заставка (f. 310r), пред неброения псалом, е от типа разделител и представлява тясна лента с рамка, в която е вписана плетеница от две осукани стъбла – т.нар. мотив „въже“. Тънката рамка, очертана със синьо и прекъсвана от точки по външната си линия, е неоцветена, докато двете плетенични стъбла са оцветени в червено и синьо върху тъмен мастилен фон. В четирите ъгъла има растителен мотив от тънко синьо стъбло и оцветено в червено плодче. Плетеничният орнамент, изпъкващ върху тъмен фон, има далечна връзка с орнаментиката на най-ранните запазени глаголически и кирилски ръкописи.

Лентовидната заставка, която бележи началото на Похвалата (f. 311r), е също плетенична, но съвсем опростена чрез оформянето ѝ от две увити като въже стъбла, с малки бодли по външните контури. Оцветяването е в синьо и червено, а черният контур изглежда толкова груб, че възниква подозрението за неговото или на цялата заставка по-късно нанасяне. Небрежната като цяло изработка на тази заставка странно контрастира както с началната, така и със заставката пред неброения псалм, особено като се има предвид тържественият характер на идващия след нея текст. Съмнението за по-късна изработка се подсилва не само от различния нюанс на синята и червената боя, чийто състав би бил проверен само чрез физикохимичен анализ, но и от факта, че част от черния контур на заставката застъпва на две места надредните части в първия ред от червенослова.

Разликите в художествената изработка показват несъмненото участие на художник за страницата с миниатюрата. Поради лошото състояние на живописта не може да се прецени дали тя е съпоставима с изображенията в *Тертеровото евангелие*, или с илюстрациите на *Манасиевата хроника* и *Лонд*, които са правени в различно време от различни художници. Защо на художника е било възложено да оформи само „средопсалмието“, т.е. да изпълни само една миниатюра и един инициал, остава пореден въпрос без отговор.

---

[73] Вж. Джурова 1978: 307, която отбелязва византийския тип композиция на заставката.

[74] Ползването на византийски образец засяга въпроса в какво средище той е бил достъпен или кому е било възложено рисуването на миниатюрата.

Заглавия

С шрифт, който се откроява от редовния, първият книжовник бележи само основните части на книгата. Първото заглавие е на f. 1r, писано с тънки букви с геометричен облик, с височина 5 мм. По морфология и стил те отговарят на малките инициали в текста и нямат никаква украса. Декоративният ефект се получава от формите на буквите Ⱃ, чиито петлици образуват незатворен кръг над буквеното стъбло.

Следващото заглавие, с размер 6 мм и същите особености като предишното, бележи началото на псалмите на f. 4r. То е допълнено с поставени хоризонтално орнаменти от двете му страни, очертани с червено и частично оцветени със синьо (синьозелено); подходът, както и самият стандартизиран мотив от растителна форма – палмета, образувана от стилизирана плетеница, са типични за ръкописи от XIII и XIV в. Мотивът отляво на заглавието е трилистен, със заострени листа, като двете странични листа са заострените клупове на късото право стъбло в основата на мотива. Отдясно, от върха на същата форма се развива още един малък растителен мотив – палметна пъпка, стилизирана също като трилистник със заострени листенца. Много близки аналогии се откриват в *Свърлижкото евангелие* (САНУ № 3 (63), вж. Джурова 1981: ил. 119) от 1279 г. и на f. 97r в сборника с Богородични канони РНБ Q.п.I.22 от втората четвърт на XIV в. (Христова и др. 2009: табл. LXVIII).

Заглавието на Символа (f. 153r) следва дословно същия стил, със същия размер на буквите и от двете му страни стои мотив, повтарящ формата на този отляво във f. 4r. Единствената разлика е, че в случая само левият мотив е отчасти запълнен със син цвят. В заглавието на Молитвата (f. 155r), при спазените общи особености и размер, писачът е разнообразил заглавния шрифт с две мачтови лигатури – ⁜ и ⁜, подредил е две букви една над друга в буквения ред – Ж и ⁜, а диграфа ⁜ е оформил като вписана фигура. Мотивът от растителна плетеница, оцветен както и горе, съпровожда заглавието отляво, докато отдясно, по подобие на f. 4r, той се развива във втори, значително по-едър трилистник, напомнящ лале с издължените си, леко извити и заострени външни листа.

Заглавието на Пс. 77, заемащо два реда, се отличава от останалите само по начина на писане – със злато върху карминеночервени очертания. За разлика от него надписът над миниатюрата е изработен в маниера на „везаното писмо“, в което декоративният ефект се постига от няколко мачтови лигатури и различни по форма титли.

Инициали

Инициалите до f. 231r включително са рисувани от първия писач. От тях само два са плетенични, пред Пс. 1 и Пс. 44 (f. 4r, 82r). Първият инициал – Б, врязан в текста, заема височина около 11 реда (57 мм) и подчертаната му големина е позиционно определена като начало на псалмите. Формата му е геометрична, изцяло изградена от шест гъсто сплетени ленти, срещащи се под прав ъгъл в квадратната петлица, където образуват заострени външни клупове в трите външни ъгъла. В горния край отляво стъблото завършва с малък растителен мотив – насочено надолу полулисто с два заострени дяла, а серифът на буквата е заменен от друг, едър растителен мотив – листо с два заострени дяла и подобна на волута основа на листото. В единия му дял е вписана бадемовидна форма, повтаряща външната. Инициалът е очертан с тънка линия, с мастилото на текста; оцветяването на лентите е в червено, светлосиньо и бледожълто (охрово?), а част

са оставени бели, т.е. с цвета на пергамента. Контурът на едрия растителен мотив е повторен отвътре с червена линия, а по всички контури има малки „бодли“, очертани с мастило.

Вторият плетеничен инициал, диграфът Ѿ, бележи началото на Пс. 44 (f. 82r), чиято богослужебна употреба е преди всичко в службите на Богородични празници (Mateos 1963: 181)[75], а тълковното му заглавие е **Просвѣщенїе Х҃ва цр҃ва**. Формата на инициала, несъмнено открояващ се сред останалите не по големина, но с орнамента си, е кръгла, с ефект на двойноконтурна буква от два вписани кръга, преплетени с шнур, който образува четири заострени клупа, излизащи извън буквената форма и придаващи ѝ кръстовиден облик. Мотивът е аналогичен на плетеницата от началната заставка, а във оформящото се в центъра конкавно квадратче е вписана малката буква **т**. Вътрешното стъбло на кръга е оцветено в синьо, преплитащото стъбло – в червено, а обхващащият отвън двойноконтурен кръг е неоцветен. Всички контури са черни. По подобен начин буква **О** е превърната в плетеничен мотив на f. 30v в Пролога НА-БАН 72, датиран от края на XIII в.[76], а близки по тип до инициала в *Песн* са кръглите плетенични петлици на инициали в изборното евангелие НБКМ 18, датирано от средата на XIII в.[77] Плетеничните петлици, и специално такива, при които външните клупове се заострят, са познати от голяма част славянски ръкописи от XIII в., поради което употребата им и през първата половина на XIV в., и дори по-късно, сочи запазването на един по-старинен пласт в украсата.

Останалите инициали в частта на първия писач са еднотипни, разположени или в полето близо до текста, или леко врязани в него. Те са писани с червено мастило, имат геометрична конфигурация и тяхната средна височина е около 4 реда. Серифите са триъгълни, а специфични буквени форми са тези, в които хоризонталното стъбло прави извивка надолу в средата си и завършва с триъгълен сериф – част от инициалите **Б** и **Г**, с аналози например в *Норовия псалтир* от началото на XIV в.[78] (Чешко и др. 1989: табл. 1.3; 3.1), както и в по-късните *Паренезис на Ефрем Сирин* РМ 3/7 от втората половина на XIV в. (Джурова 1981: табл. XXXVIII, 566) или сръбския Цветен триод НБКМ 936 от третата четвърт на XIV в.[79], ff. 3v, 48r, 57r и др. Друга специфична форма е петлицата, образуваща незатворен кръг над буквеното стъбло в букви **В** (f. 41r, 121v) и **Р** (f. 56v), украсена с гранула и завършваща с коса черта – подобни решения виждаме отново в *Норовия псалтир* (Чешко и др. 1989: табл. 2.2; 4.4), в няколко ръкописа от сбирката на Националната библиотека, с вариращи датировки между края на XIII и началото, докъм 60-те години на XIV в.[80] и други ръкописи. Незатворена петлица на **Р**, образуваща елегантна извита линия над стъблото, намираме още в кирилски текстове, писани с изискан, заоблен калиграфски устав върху датирани от X в. керамични

---

[75] Във византийски илюстрирани псалтири, както и в *Томичовия псалтир* миниатюрата към псалма представя Въведение Богородично, вж. Джурова 1990: 98.

[76] За ръкописа вж. Кодов 1969: 135–137.

[77] Примерите може да се увеличат.

[78] За датировката вж. и Турилов 2012а: 314, бел. 27.

[79] За ръкописа Стоянов, Кодов 1964: 95–96.

[80] Например НБКМ 849; НБКМ 882; НБКМ 33; НБКМ 456; НБКМ 502, вж. Мусакова 2021а: 129–133; 137–141; 188–192; 220–224; 194–200, с посочени и други мнения за датировките им; ръкописите не са обединени помежду си, нито имат други общи черти с *Песн*.

глазирани плочки от Кръглата църква в Преслав (Медынцева, Попконстантинов 1984: 75, табл. XVIII, 1, 2). Още един вариант (f. 14r) показва незатворена отдолу петлица на Ⱃ, чиято линия се завърта навътре, за да образува вписана буквата ⱑ от Ⱃⱑⱀⱑ. Също така при буквата Ⱄ дясното стъбло прави извивка в средата, срещу гранулата върху вертикалното стъбло, а редките инициали Ⱬ следват архаичната кирилска (реално гръцка маюскулна) форма с издължена горна част и геометрично оформена долна, включително само с една хоризонтална черта. Образците на тази естетика, с по-изявен геометричен стил на буквите, идват от заглавни шрифтове и тънки инициали във византийски луксозни или подражаващи на тях ръкописи от XI в.[81], но от съвременниците на *Песн* трябва да се отбележат инициалите Ⱁ и Ⱃ в *Норовия псалтир* (Чешко и др. 1989: табл. 2, 4), които обаче са очертани със значително по-плътни стъбла. Характерни за ръкописа са леко трапецовидните петлици на Ⱁ и Ⱁ, със скосена горна линия, която, както и външната, е леко огъната навътре, с аналогия например в Празничния миней Зогр. 106 от третата четвърт на XIV в.[82]

Водещият декоративен подход е съчетание от тънко буквено стъбло, украсено с една или повече точки[83] и завършващо в долния край с малка клонка – мотив, произведен на полупалметата. В отделни случаи точката върху стъблото създава асоциация с листна пъпка, от която излизат четири малки ластара. Тази украса, определяна стилово като неовизантийска (Djourova 1977: 43–44)[84], навлиза в репертоара на българските и изобщо на южнославянските книжовници към края на XIII в. и става негова особено често срещана съставка през XIV в., но с промяна в стила към по-плавни форми на буквите за разлика от техните по-добре изразени геометрични форми, споменати по-горе, и към по-развита, фина растителна орнаментика (Djourova 1977: 43–44; Джурова 1980a: 204–205; Джурова 1981: 34–35; Джурова 2007: 297–298)[85]. Растителният орнамент в *Песн*, очертан със съвсем тънки линии, се състои от повтарящ се мотив от силно издължен и почти прав основен дял, завито листо (волута) в основата и самостоятелно листенце, всъщност една запетая, между двете. По подобен начин е оформен растителният завършек на няколко инициала в *Пирдопския апостол*, датиран от втората четвърт на XIII в. (Мусакова 2021a: 72–77): f. 2r (НБКМ 90), f. 47v – съчетан с S-виден плетеничен мотив в основата на буквата, f. 48v (НБКМ 497); на f. 75r в Зогр. 6,

---

[81] Един по-късен пример е заглавният шрифт в ръкопис с творби на Гален, BNM Marc. gr. 288 от XII в., произхождащ от Южна Италия и писан с минускул в „стил Реджо“, вж. Cavallo 1982: 558, ill. 510 (f. 5r).

[82] За датировката Райков и др. 1994: 76.

[83] Или листна пъпка, ако приемаме, че парадигмата за украсената буква изхожда от идеята за растение; ако парадигмата е „писане“, тогава в местата на прекъсване се употребяват писачески знаци – перото прави върху стъблото точка, обиколена от запетаи.

[84] Вж. и приложените таблици; също Джурова 1978: 301–313; Джурова 1980a: 204–205; Джурова 1981: 34–35; Джурова 1981: 43 (където се посочва, че няма данни за ползване на гръцки образец) изтъква инициалите в *Песн* в „разкошния цветен византийски стил“, макар че определението е неточно, че инициалът е само един и че няма общо с украсата на инициалите в *Лонд* и *Томичовия псалтир*. Както и при плетеничния балкански стил, съдържанието на термина не е достатъчно прецизирано.

[85] Също и други нейни публикации.

датиран от 50-те години на XIV в., и др.[86] Сравняваните ръкописи нямат други общи палеографски черти.

В някои варианти на растителния мотив средното листо е предадено като чертица с точка върху нея и по подобен начин писачът рисува и дългия основен дял, а като цяло мотивът понякога напомня лилия. Тази украса се използва преди всичко в буквите **Б**, **Ѣ**, **Г**, **О**, **Р**, **С**, Т (ff. 5r, 14r, 24v, 28v, 29v, 56v, 64v, 67r, 72v, 77r, 78r, 87 r, 101r, 102r, 112v, 114v, 116v, 118r, 119v, 121v, 229v, 134v, 138r, 153r, 167r, 171r, 173r, 173v, 177r, 181v, 194r, 196r, 197r (със син растителен мотив), 199v, 201v, 203v, 205r, 206v, 207v, 208r (буква **М**), 209v, 213r, 215v, 313v). В опростения си вид мотивът има два леко завити края с точка между тях (f. 41r). В допълнение, петлиците се използват за вписване на мотив – най-често кръстче, но по-богатият вариант на украса е вписването на бял (неоцветен) растителен мотив от листо с три или четири дяла, прецизно рисуван и „негативно“ откроен на червения, запълващ буквата фон (ff. 41r, 50r, 72v, 87r, 101r, 102r – мотивът леко губи формата си, 112v – трилистен мотив, 116v – мотивът напомня вписана полупалмета, 121v – подобен на f. 102r, 134v – подобен на f. 116v, 173r – мотивът е запълнен със синьо, 194r – половин палметен, лилиевиден трилистник с допълнителна вътрешна чертица в листата, 197r, 201v, 207v, 2015v – аналогични на f. 194r). В част от тези мотиви листните дялове са украсени с точка. Есовиден мотив, откроен *in negativo*, украсява инициала **О** на f. 21v. Геометрични инициали **Б** с огънати контури на петлицата и вписано в нея кръстче украсяват *Апостола на дяк Николич*, HAZU III a 44 от средата или третата четвърт на XIV в. (Джурова 1981: ил. 188; Mošin 1955: 148–149; Mošin 1952: repr. 43).

Освен с точка (листна пъпка), буквеното стъбло може да бъде прекъснато в средата с тънко рисуван астериск, съединяващ двете му, леко разширени в краищата части (ff. 6r, 22v, 69v, 78r, 88r, 96r – кръстчетата в стъблата на **П** са сини, 167r). На f. 29v стъблото е прекъснато, но свързано само с тънка чертица. Аналогичен декоративен подход е познат от ръкописи от края на XIII и ранния XIV в., но с различни както помежду им, така и с *Песн* решения: например в апостола НБКМ 882 (Джурова 1981: табл. XXVI, 384–387), в *Лесновското (Калиниковото) евангелие* от втората четвърт на XIV в. (HAZU III b 22), сръбския триод НБС Рс 645 от 1328 г. (Джурова 1981: табл. LV, 835; табл. VI, 837, 841, 845, 846; табл. LXII, 921; табл. LXIII, 937), изборното евангелие МСПЦ Груијћ З-I-23 + Деч. – Црколез 1 (Васиљев 1986: табл. 17) и др. Стъблата на инициали в *Станиславовия пролог* (САНУ 83) от 1330 г. са разделени на няколко части, но отново по начин, различен от този в *Песн*. Понякога буквеното стъбло и/или растителният орнамент в *Песн* са акцентирани със синя точка или сини астериски. Същите особености в оформянето на тънките инициали се виждат в двата тълковни текста: на f. 155r много тънкото стъбло на инициала **З** е просто украсено с астериск, както е и в следващия инициал, **Ѣ**, чиято петлица е запълнена по принципа *in negativo* с прецизно рисуван мотив полупалмета от византийски тип. Всички характерни особености на тънката клонка в основата му са доказателство за работата на първия писач. В Похвалата инициалите са два, един по-голям в синьо и по-малък в червено, само с

[86] Изключително близка аналогия показва значително по-късен, сръбски ръкопис, ÖNB cod. slav. 158 от 1385 г., Проловић 1996: табл. XXVII.

гранули по буквените стъбла; те бележат съответно двете съставни части на текста – колофона и енкомиона.

В частта на втория основен писач инициалите имат друга специфика. Те спадат към два основни вида: геометрични, част от които са двойноконтурни, но с много тесни стъбла – ff. 236v, 238v, 242r, 266v, 267v, 269r, 269v, 272v, 278r, 289v, 293r, 301v, 303r, 305r, 308r, 309v, букви **Ѧ**, **Б**, **Ѣ**, **Г**, **Н**, **К**, **Х**; в буквите **Ѳ** и **С** двойноконтурни са само средните части, а в буквите **К** и **Х** само едното стъбло; като цяло са тънки, подобни на тези, правени от първия писач, но със заоблени петлици при буквите **Б** и **Ѣ**. Вторият вид са коленчатите инициали, в които към основната тънка линия на стъблото отвън се прилепват „колената“ – по-издължени и с двойноконтурни листни завършеци в двата края на стъблото и няколко помежду тях, във формата на S, на ff. 242v (**Р**), 296r и 298v (**Б**). Вторият основен писач постъпва различно и при разработването на буквените завършеци: малките двойноконтурни мотиви в основата на буквените стъбла на няколко инициала **Х**, един **Ѧ**, както и в краищата на стъблата на няколко инициала **К** и един **С** напомнят волути, по-точно легнала, двойноконтурна фигура S (ff. 266v, 269r, 269v, 277r, 278r, 301v, 303r). Този архаизиращ мотив е познат от инициали в *Супрасълския сборник* от X в. Подобен е мотивът в долните части на инициали в Пролога НА-БАН 72 (ff. 24v, 32v, 45v и др.). Растителните мотиви в основата на инициалите, били те тънки червени или двойноконтурни, са композирани в няколко варианта, несъвпадащи с повтарящия се растителния мотив, рисуван от първия основен писач: тънко, леко извито стъбло с гранула, с два къси ластара, между които се вписва отделно листенце с триъгълна форма (f. 294v); полупалмета, очертана само с тънка линия, чието средно листо не е свързано с общото стъбло (f. 291v); клонка, оформена като лилия с едно средно, двойноконтурно и заострено листо (f. 271r, 289v) или с три тънко очертани разклонения (ff. 238v, 243v, 245v, 249r, 252r, 272v, 286r); островърха петолистна палмета (f. 236v, 267v); двойноконтурно полулисто с не съвсем правилна форма (f. 278r); опростен мотив от израстък с нещо като две запетаи върху него (f. 274r) или три с чертици, подобни на четка (f. 268r), като тези мотиви не изчерпват вариантите. Друга разновидност са двойноконтурните стилизирани растителни завършеци (f. 295r – буквата стъпва върху описания по-горе S-виден мотив). Вторият основен писач запълва буквените стъбла или вътрешнобуквеното поле със синьо, при това го полага неравномерно (ff. 236v, 242r, 262v, 275r, 278r, 280v), или очертава инициала със синьо, независимо дали е двойноконтурен или тънък (ff. 289v, 291v, 310r). Също така той разнообразява орнаменталния пълнеж на буквеното стъбло с малки хоризонтални чертици в червено в очертаните със синьо стъбла (f. 289v) и подхожда различно при запълването на петлиците: извит като S палметен ластар или полупалмета от византийски тип, „негативно“ откроени върху червен фон, но и със собствена неоцветена рамка, запълват петлиците на букви **Б**, **Ѣ** (f. 267v, 272v); полупалмета *in negativo* в рамка, с подобни варианти при първия писач, вписана петлицата на **Б** (f. 296r) или оцветена в червено при сини контури, в петлицата на **Ѣ** (f. 252r); полупалмети от византийски тип, очертани със синьо в червен общ контур в петлиците на **Б** и **Ѣ** (f. 243v, 245v, 308r); вертикални извити линии в петлицата на **Р** (f. 258r); двойноконтурна ивица в петлицата на **Р** (f. 241v), която отграничава част от петлицата, в която е вписана точка. Подобна на тази форма

се вижда в *Рилското А изборно евангелие* (РМ 1/13) от първата половина на XIII в.[87] и освен това напомня такива архаични форми като петлиците на част от инициалите в *Асеманиевото евангелие*. Двойката двойни кръгчета в пресечната точка на стъблата в **Х** (ff. 305r, 306r, 309v) като декоративен подход напомня инициала на f. 266v в *Супрасълския сборник*[88]. На f. 268r в долната петлица на **Б** е вписано малко четирилистно цветче. Няколко инициала навлизат в текста по такъв начин, че първата буква от стиха се оказва вписана в петлиците им.

В частите и на двамата основни писачи има инициали без украса или само обогатени с точки (листни пъпки) или точки и чертици, като това са букви **Г**, **Ж**, **Н**, **М**, **Ѫ**, **П**, **Т**, **Ѡ** – при нея между двете дъговидни стъбла отдолу се вписва малко островърхо листче[89], но при първия писач надделява тенденцията почти всички букви да са украсени с описания растителен завършек.

Напълно различен от всички останали е двойноконтурният инициал **Б** на f. 158r, с височина 40 мм, изработен и оцветен с двата тона на синьото както растителния орнамент в заставката. Стъблото е леко извито, а двете петлици са образувани от извити палметни полулиста на златен фон. В долната част на петлицата стъблото образува два срещуположни, несиметрични завършека с трудно разпознаваеми листни мотиви, а общата буквена форма поражда неочаквана асоциация с животинска форма. Стъблото, както и части от растителния орнамент са декорирани с червени зрънца; в средата на стъблото минават тънки бели линии, на определени интервали прекъсвани от две хоризонтални чертици; с бяло върху синия фон са изтъкнати също листните дялове с техните форми. Опитът за пластично оформяне, а това се отнася и до орнамента в заставката, издава преработен, възможно провинциален, византийски модел от ръкопис с по-луксозна украса, избран, за да бъде подчертано и чрез украсата на инициала началото на втората част на Псалтира. Освен че рязко се откъсва в стилово отношение от останалите, този инициал едва ли може да бъде отнесен към някой от дефинираните в палеографията византийски стилове.

Освен него инициалите, които изпъкват с орнамента и колорита си, са двата плетенични, в началото на псалмите и при Пс. 44, в частта на първия основен писач, откъдето може да се допусне, че освен към началото и средата на псалмите, книжовникът съзнателно е насочил вниманието и към конкретен псалм заради неговата литургична употреба. Опитът да се определят още акцентирани чрез украсата си инициали, т.е. да се изведат още литургични и/или смислови маркери, които предават послание или оформят декоративна композиция по систематичен начин, не доведе до убедителни резултати. Изкушението да се потърси замисъл чрез художествено акцентирани инициали беше подхранено и от подхода на втория писач, който за разлика от първия – спазващ почти еднакъв размер на буквеното тяло – увеличава височината и/или усложнява орнамента: такива са инициалите **Р** при Пс. 109, който е начален на XVI катизма (f. 241v), **Б** (Пс. 118, XVII катизма, f. 252r), **К** (XVIII катизма[90], f. 266v), **Б** (Пс. 120 – от

---

[87] Датировката е според Кодов, Райков, Христова 1986: 28.

[88] Според номерацията на листовете в електронното издание на ръкописа Codex Suprasliensis, http://suprasliensis.obdurodon.org/foliation.html.

[89] Такова оформяне на буквата през XIII и особено XIV в. правят различни книжовници.

[90] Надписан като XVIII катизма.

Степенните псалми, f. 267v), **К** (Пс. 121 – Степенен, f. 269r), **Б** (Пс. 129 – Степенен, f. 272v), **G** (Пс. 133 – Степенен, f. 278r) и **Х** на същия лист (Пс. 134, XIX катизма), **Б** (XX катизма, f. 296r). Получава се известна тенденция към подчертаване на катизмите и към натрупване на повече украсени инициали в Степенните псалми, което доведе до предположение, че обособяването на тази „монашеска катизма“ чрез украсата е евентуален сигнал за произхода на ръкописа (Мусакова 2002: 23), при положение че Пс. 118 (XVII катизма), с много по-комплексна богослужебна функция, не е специално маркиран. Както се вижда и в другите български псалтири до края на XIV в., писачите на *Песн* не са приели като единен принцип да открояват чрез инициала начало на катизма, както става например в псалтири от XVII в. Търсенето на функционална или семиотична зависимост между декоративно акцентираните инициали и текста се обезсърчава от изтъкваната склонност на писачите да украсяват най-често буквите, чиято форма им предлага възможности за запълването или допълването ѝ с орнамент – какъвто може да е случаят с плетеничния инициал **О**. Сравненията с украсени столични византийски псалтири показват подобна двусмислена картина, що се отнася до интерпретацията на акцентираните инициали, макар и не до колебанията за тяхното видово определяне. В *Теодоровия псалтир* BL Add. MS 19352 от 1066 г. (Barber 2000) тънките златни инициали рязко контрастират с богато украсените инициали, характерни за ръкописите от венчелистния стил, които бихме определили като визуални маркери, но разнообразието в тълкуването на псалмите и в техните литургични функции отново не позволява установяването на единна тематична програма[91].

Миниатюрата „Христос Стар по дни“

За да бъде потърсено обяснение за смисъла, вложен в нея от съставителите на *Песн*, първата стъпка тръгва от двуделната композиция на византийския псалтир, в която се поставя визуален акцент върху Пс. 77, отбелязващ „средата на псалмите“ (Goldschmidt 1895: 5–6)[92].

Макар да не е изказано експлицитно в коментарите на църковните писатели, двете части на Псалтира са били тълкувани като образи на Стария и Новия завет (Стария и Новия закон), ако имаме предвид например Касиодор (490 – ок. 583?), според когото първите 7 десетици на псалмите типизират Стария завет, а останалите означават по-пълно тайнството на спасението на нашия Господ Иисус Христос[93]. Общо място в тълкуванията на псалмите е законът и неговото истинско разбиране, за което говорят началните стихове на Пс. 77 (Corrigan 1992: 49–51). Църковните коментатори откровено посочват Новия завет като образ на единствения истинен Закон (Corrigan 1992: 49–52)[94]. Едно от ранните съчинения, в което се набелязва тяхната завръзка при Пс. 77, е „Диалог с езичника Трифон“ на Юстин Мъченик[95]. В аргумента си за отмяната на

---

[91] Вж. Barber 2000; в трите студии, съпътстващи това електронно издание на Псалтира, Чарлз Барбър и Джон Лоуден показват, че само литургично обусловената маркировка не работи при обяснението на съпровождащите текста миниатюри, и изобщо не отделят внимание на позиционно откроените инициали.

[92] За „цезурата“ между псалмите във византийския Псалтир вж. Weitzmann 1947: 21–51.

[93] По Manley 1992: X.

[94] Вж. и цитираната библиография.

[95] Justin Martyr: PG 6: col. 328–469, цит. по Corrigan 1992: 49–51.

старозаветния Закон, защото Новият завет е обещан и даден от Бог, Юстин цитира думите на пророк Исая: „Послушайте Ме, народе мой и племе Мое, приклонете ухо към Мене! защото от Мене ще излезе закон, и Моя съд ще туря за светлината на народите“ (Ис. 51:4)[96], които по смисъл и съдържание са много близки до началото на псалма. И Евсевий Кесарийски, и Исихий Ерусалимски използват алюзията, дадена в Мат. 13:34–35, за да интерпретират в християнологичен смисъл началото на псалма (Der Nersessian 1965: 173). В Мат. 5:17 се изяснява връзката между Закона, предвъзвестен от пророците, и Христос, който идва не да го руши, а да го изпълни. Майсторът на алегоричния език Климент Александрийски използва първите два стиха, за да илюстрира идеята, че мъдростта трябва да се скрие от недостойния по същия начин, по който писанията говорят чрез притчи[97]. Псевдо-Атанасиевият (Исихиев) коментар на Пс. 77:1–6 изтъква, че в древността пророкът е говорил на „жидовските хора“, докато днес говори на верните, образ на които са предишните. Исихиевият коментар към втория стих гласи, че ако тогава са говорили думите на Закона, то сега говорят думите на Евангелието, чрез притчи. В тази връзка коментаторите съпоставят Божиите благословии, дадени на евреите до времето на Мойсей, с бедствията, които ги постигат заради тяхното отчайващо упорство в неразбирането на благодеянията[98].

Християнологичната интерпретация на точно този псалм не го поставя в изключително положение спрямо другите, тъй като според екзегетите цялата книга на псалмите е пророчество за идването на истинския Месия и въплъщението му чрез Богородица. Законът е тема и на началните стихове в Псалтира: „а в закона на Господа е волята му, и върху Неговия закон той размишлява денем и нощем!“ (Пс. 1:2), която определя паралелизма между двата псалма, затова е необходимо уточнение защо именно Пс. 77 определя границата между двете, символично възприемани, части на Псалтира. В традицията на псалтири с катена, които съдържат Големия коментар на Исихий, има примери, че книгата с псалми е била разделена в два тома, от които първият съдържа Пс. 1–76 (Cataldi-Palau 2008: 172)[99]. Самият Пс. 77 не получава особена роля нито в денонощното, нито в годишното богослужение[100], но разпределянето на псалмите в двадесет катизми, свързано с монашеската практика за четене на Псалтира, дава необходимата среда и симетрия на двете части на Псалтира – Пс. 77 е началният на втората десетица от катизми[101]. Според старото студийско правило монасите са длъжни да изпяват целия Псалтир в течение на три седмици, два пъти седмично през Великия пост и целия Псалтир от неделя до сряда през Великата (Страстната) седмица. Представа за практическото прилагане на тежкия монашески пенсум при непрестанното пеене

---

[96] В гл. XI св. Юстин цитира Йер. 31:31, засягайки същия този Нов завет: „Ето, настъпват дни, казва Господ, и ще сключа с дома Израилев и с дома Иудин нов завет“. Библейските цитати са дадени по синодалното издание, Библия 1992.

[97] Строматы: V 25 (1); вж. Corrigan 1992: 49–51.

[98] Вж. Джурова 1974; Джурова 1988: 14; Джурова 1990: 103; Corrigan 1992: 49–51.

[99] Вж. и цитираната там литература.

[100] Срвн. Mateos 1965: 107–126; Mateos 1964: 327–339.

[101] За символиката на числото 10 могат да се приведат множество извори, но тук ще посоча „Божествената десетка на струните на духовния Псалтир“ (Пс. 91:4; Пс. 143:9), т.е. двойките, описващи душата, която познава Бога (ум/разум; мъдрост/разсъдителност; съзерцание/действие; знание/добродетел; незабравящо познание/вяра); 10 са и Божиите заповеди, вж. Максим Изповедник. Мистагогия, V (Творения 1993: 162).

или четене по катизми дават уводните текстове в псалтирите, съдържащи Указание за четенето на псалмите. В Псалтира на дяк Радомир от края на XIII в. (ЗМ Зогр. 59)[102] между редицата напътствия за изчитане на книгата едно (f. 3v) повелява, че ако някой има да върши работа и иска да почне четенето на псалмите нощем, той трябва да изпее десет катизми през нощта, а останалите десет – през деня, и не бива да изоставя това правило.

В двуделното макроподразделяне на византийската книга Псалтир може да се провиди мотивацията на църковните дейци тя да се отличава както от петчастния еврейски, така и от осемчастния[103] латински Псалтир[104]. Затова неговата структура е съобразена не с литургичната функция, нито с авторството на псалмите, а с имплицитно заложения екзегетичен прочит, чрез който една съвършена композиция изразява хармонията между двата Завета.

В групата на т.нар. аристократична изобразителна редакция на Псалтира[105] има редица примери за обмисленото художествено композиране на псалтирите с изтъкната среда на псалмите. В два ръкописа от XI в., *Берлинския псалтир* и псалтира BAV Vat. gr. 342, в средата на псалмите е поместена епиграмата „ἄρχῆς ἀπ᾽ ἄκρης καὶ τέλους μέσον τόδε“ (Lauxtermann 2016: 198); във ватиканския ръкопис пълният текст гласи: Ἀρχῆς ἀπ᾽ ἄκρης καὶ τέλους μέσον τόδε: / Βίβλου τρισολβίου τὲ καὶ θεῶ φίλης: / Σοφ(ῆς) / ἀρίστ(ης) / καὶ κα/λῆς / διδα/σκάλ/ου: Τῆς / τοῦ / καθ΄ / ἡμᾶς / ὀρφέ/ως Δα/υὶ/δ / λέ/γω· Ὅς τὴν / κινύ/ραν ἐν/θεέστα/τα / μάλ/α / Κρούων ὑπηγόρευσεν βελτίστην τρίβο(ν): / Τουτέστι τριπλῆς τέρμα πεντηκοντάδος: (И от началото, и от края, това е средата на трижди благословената и боголюбива книга на превъзходната мъдрост и на доброто поучение на нашия певец Давид, който ни предсказа най-добрия път, свирейки на боговдъхновената си лира, ето тук е обръщалото на тройната петдесятка:)[106]. Епиграмата разкрива двоичната и троичната символика на книгата Псалтир. Ханс Белтинг обръща специално внимание върху сюжета на миниатюрата преди Пс. 77 в *Палатинския псалтир* (BAV Vat. Palat. gr. 381) откъм края на XIII в. или ок. 1300 г.[107] и цитира четиристишие на Мануил Фил (Belting 1972: 31–32), поставено като заглавие към описанието на Мойсеевия образ, който е бил предвиден за илюстрация на псалма „в средата на Псалтира“ в неизвестен днес ръкопис, който според Белтинг вероятно е изглеждал по подобен начин като *Палатинския*: „Εἰς τὴν μέσην τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς εἰκόνα τοῦ προφήτου Μωϋσέως ἑστῶτος, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις διδόντος τὸν νόμον“ (букв.: За/в средата на псалтира. Към

---

[102] За ръкописа вж. Кодов, Райков, Кожухаров 1985: 27–29; Радомиров псалтир 2022.

[103] Т.нар. галикански Псалтир, вж. Dufrenne 1978: 27.

[104] Moussakova 2002: 234–235. В двуезичния гръко-латински *Хамилтънов псалтир* (Berlin, Kupferstich Kabinet, Hamilton 119) от ок. 1300 г. в двата текста, паралелно течащи върху страницата, писачите са си разменили подразделянето: то е 8-частно в гръцката и двуделно в латинската част, вж. Goldschmidt 1895: 6.

[105] За критика на дефиницията и предложението византийските илюстрирани псалтири да се разглеждат като цяла група вж. Lowden 1988: 257–259.

[106] За разчитането и преводите от гръцки благодаря на Цветан Василев. Византийският псалтир се нарича и триделен, когато се визира разделянето му на три части, а то отговаря на трите „стояния“, в които се изпяват по 50 псалма – архаична богослужебна практика, следвана от монасите Йоан и Софроний, когато посетили св. Нил Синайски (Mateos 1964: 337).

[107] Който заедно с Псалтира Sin. gr. 38 + РНБ Гр. 269 от третата четвърт на XIII в. спада към копията на *Парижкия псалтир*, вж. Weitzmann 1957; Hutter 2004: 34.

изображението на Моисей, изправен, даващ Закона на юдеите)[108] (Belting 1972: 31–32, note 38). Четиристишието е индикатор за това, че средата на псалмите е била по-специално изтъквано място в схемата на украса, подготвяна от орнаментаторите и илюстраторите, и подкрепя, заедно с подобни примери, византийската идея за „среда на Псалтира“. Също то сякаш прави валидно изказаното по повод на *Парижкия псалтир* (BnF cod. Par. gr. 139) предположение на Курт Вайцман, че обичайната илюстрация за средата на псалмите в псалтирите от „аристократичната редакция“ е именно тази (Weitzmann 1980*:* 72). Примерите за завършената композиция на украсения псалтир[109] с отбелязано средопсалмие, която комбинира лист с миниатюра между псалми 76 и 77 и заставка на втория дял, т.е. при Пс. 77, са многобройни, да спомена псалтирите от Ватопедския манастир, Vatop. cod. 761 от ок. 1088 г. с миниатюра на цял лист[110], представяща Получаването на Закона и проповядването му пред юдеите; от Атинската национална библиотека cod. 15 от 1180 г., с миниатюра, предхождаща псалма и златна правоъгълна заставка над самия му текст, f. 63r (Cutler 1984: 17); от Университетската библиотека в Болоня cod. 2925, отнесен към XIV в., където единствената запазена миниатюра на цял лист е преди Пс. 77 и представя Мойсей получаващ и даващ Закона, а над началото на Асафовия псалм стои П-образна заставка, изписана със злато (Weitzmann 1957: fig. 2; Cutler 1984: 34–35, fig. 109).

Сравнявайки иконографията на миниатюрите със сцената „Мойсей получава Закона“, К. Вайцман стига до извода, че cod. Vatop. 761 е по-близък до предполагаемия прототип в сравнение с *Парижкия псалтир*, където сцената е не в средата, а пред Втората Мойсеева песен. Така той извежда модела на аристократичните псалтири с групиране на миниатюри със старозаветни сцени и сюжети от живота на Давид в самото начало на Псалтира, после при псалми 1, 77 и 151, и накрая при Библейските песни (Weitzmann 1947: 22). Ако композиционната схема на аристократичния псалтир от X в. е включвала и цикъл миниатюри в средата на псалмите, какво е имало в средата на *Парижкия псалтир* или, ако е нямало, защо в него – псалтира-модел за установената редакция, тази „цезура“ не е[111] отбелязана? Вайцман е укоряван за пристрастието си в търсенето на архетипа, на Ur-типа, заради което той невинаги се съобразява с реалните кодикологически данни от ръкописите или с други обстоятелства, които биха могли да влияят върху тяхното художествено оформяне. Независимо че историята на илюстрираните редакции на Псалтира не е тема на настоящото изследване, вместо идеята за непременното съществуване на един първичен модел на аристократичния псалтир може да се предположи, че сцената с Мойсей, осигуряваща различни интертекстуални връзки, се е движила в текста, но обвързването ѝ със средопсалмието се е оказало особено успешна образна връзка с текста и символиката на книгата Псалтир.

---

[108] Вж. и препратки към съответната литература за Мануил Фил, също Manuelis Philes 1967: 53, No CXIV. Дължа благодарност на Георги Парпулов, който потвърди наличието на такова обозначение и в други византийски псалтири.

[109] Или първоначалната според К. Вайцман.

[110] Бившият f. 111 е в колекцията на музея „Уолтърс“ в Балтимор, W. 530b, Parpulov 2004: 110–111.

[111] Оригиналното място на миниатюрата с Мойсей в *Парижкия псалтир* в частта на Библейските песни се подкрепя от факта, че тя е върху бифолио с образа на пророк Исая към съответната песен (Lowden 1988: 254); в същото време в хипотетичната схема на Лоудън (Lowden 1988: fig. 11c) тези два листа са единични (!).

Екзегезата на двучастния Псалтир е дала на илюстраторите няколко възможности да подходят към „средата на псалмите“, но във Византия думата „закон“ често е инспирирала изобразяването на сцената с пророка, получаващ Закона (Nelson 1989: 146)[112]. Във византийските илюстрации преобладава буквалното представяне на сцената „Мойсей, получаващ Закона“, обикновено в няколко епизода, изобразяващи изкачването на планината, получаването на Закона и предаването/проповядването му на богоизбрания народ на Израил, както в cod. Vatop. 761[113] или в първата от двете миниатюри в средата на псалмите в *Палатинския псалтир*. Другата възможност е използването на христологична тематика, в подкрепа на тълкуванията на Псалтира и Пс. 77, дадени от църковните писатели.

За илюстрираните преписи на византийския Псалтир от т.нар. аристократична редакция изследователите отбелязват, че христологичната интерпретация на Пс. 77 се появява за първи път в Псалтира с Нов завет в колекцията на Дъмбартън Оукс, cod. 3, от ок. 1084 г. (Der Nersessian 1965; Cutler 1984: 91–98), където в заставката миниатюра е поместен бюстов образ на Христос Пантократор с разтворена книга, а фигурният инициал представлява Христос подаващ на Давид книгата на Закона (f. 39r)[114]. Доминиращото в страницата изображение на Христос, истинския законодател, е визуалният израз на християнската екзегеза, положена от евангелистите, които разкриват мъдростта, с която царят и псалмопевец Давид е предсказал Божието въплъщение чрез Христос и е говорил за бъдещите събития, свързани с изкуплението за човечеството чрез спасителната Христова жертва и неговото възкресение. Старозаветното събитие с Мойсей получаващ скрижалите е изобразено в заставката миниатюра пред Втората песен (f. 73r). Следващ по време е споменатият тълковен псалтир BAV Vat. gr. 342, в който средата на псалмите и темата с предаването на Закона получава уникална визуална интерпретация, почиваща на паралелизма между Стария и Новия завет. На f. 133v миниатюрата на цял лист е разделена на две полета по вертикала, горното заето от сцената „Мойсей получаващ Закона“, а долното – от сцената, в която Мойсей предава Закона на израилтяните. В заставката миниатюра на съседния лист, f. 134r, в горното, отделено с рамка поле под двустъпална заострена арка е изобразен Христос до пояс, който спуска надолу десницата си с книгата на Новия закон. Тя се поема от апостол Петър в долното поле, където той предшества групата на апостолите. Това поле е разделено по средата от орнаментална лента, отдясно на която приведеният апостол Павел предава свитък на леко приведената фигура отляво – Асаф, автора на Пс. 77, облечен в червена дреха и стоящ пред групата на юдеите[115].

Вариант на христологичната интерпретация са сцените, в които Христос проповядва Закона. В BL Add. MS 11836 от XI в., който съдържа Евангелие, Апостол и Псалтир, миниатюрата на цял лист пред началото на Пс. 77 (f. 267v) представя полуфигурата на Христос в облак, който говори на групата юдеи: между него и тях, върху златния фон, е изписан първият стих от псалма: „Слушай, народе мой, закона ми“.

---

[112] Втората Мойсеева песен (Втор. 32:1–4) осигурява аналогична текстологична основа за тази тема.

[113] За повече примери вж. Cutler 1984.

[114] Дигиталното факсимиле на ръкописа е достъпно на URL: https://www.doaks.org/resources/manuscripts-in-the-byzantine-collection/ms-3/view (ползвано на 20.12.2019).

[115] Вж. и Nelson 1989: 146.

Сюжетът е използван в BnF Suppl. gr. 1335, Евангелие, Праксапостол и Псалтир от втората четвърт на XII в.; Lavra cod. B.24, XII в. и др.[116] В изданието на Антъни Кътлър единствените ръкописи, в които вместо Божията десница, подаваща Закона към Мойсей, е изобразен Христос Ветхий денми, са SCM cod. Sin. gr. 31 и *Палатинският псалтир* (Cutler 1984: 83–85, 112–115; Belting 1972)[117]. Тази специфична образна проява на Христос като Стария по дни[118] вече е въведена в двата маргинални псалтира, писани от Теодор библиограф в Студийския манастир в Константинопол и по-ранни от ръкописа в Дъмбартън Оукс – споменатия *Теодоров* и *Барберинския псалтир* BAV Vat. Barb. gr. 372 от ок. 1059–1060 г.[119] В тях образът съпровожда Пс. 1 и смятам[120], че теофаничната сцена с Христос Стар по дни, фланкиран от херувими, поместена в най-горната част на полето, е свързана с долните миниатюри, първата от които изобразява Христос, въплътения Логос, даващ Закона на блажения, повтаряйки композицията във фигурния инициал[121]. Сцената контрастира с изобразената в долното поле група на нечестивите, така че цялата поредица от изображения може да се прочете като христологично тълкуване на обичайната за илюстрираните псалтири сцена „Даване на закона“ (*traditio legis*). Също в *Теодоровия псалтир*, в по-традиционния вариант на миниатюрата, Мойсей получава свитъците със Закона от Христос, изобразен до пояс в медальон (f. 44r) (Der Nersessian 1970: 28)[122]. Илюстрацията е към Пс. 36:31, „Законът на неговия Бог е в сърцето му“ и по повод на нея Барбара Кростини препраща към направената от св. Климент Александрийски идентификация на Христос-Логос със Закона: единството на Стария и Новия закон се определя от даването и на двата от Логоса чрез Мойсей в първия случай и чрез въплътения Христос във втория (Crostini 2002–2003: 164)[123].

В същата епоха, белязана с богословски дебати, със Схизмата от 1054 г. и с литургични промени, изследователите регистрират появата, всъщност реактуализацията в Христовата иконография, на Христос Стар по дни, Христос Емануел, Христос Пантократор и нови типове като така наречения Христос Архиерей[124]. Не е случайност, че в двата столични маргинални псалтира, произлезли от Студийския манастир, художниците включват двете богословски и визуални концепции, според които Христос се представя и като Пантократор, и като Стария по дни. Както през IX в., така и през XI в.

---

[116] И за двата ръкописа вж. Cutler 1984.

[117] Двата ръкописа имат различен произход и напълно различни художествени подходи. Според Г. Маккей изображението в *Палатинския псалтир* е на Пантократора, но сивите коси на Христос са ясна индикация за ипостазата, вж. URL: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Pal.gr.381.pt.B.

[118] За сложното богословско тълкуване на образа вж. Tsuji 1975: 179–181; Galavaris 1979: 93–100; McKay 1997; Куюмджиева 2011 (= Kuyumdzhieva 2017); също Куюмджиева 2020: 39–67. Студията на Грабар (Grabar 1951 = Грабар 1982), която все още може да се смята за ключова в тази проблематика, разглежда образа като визуализирана идея за Божията вечност.

[119] BL Add. MS 19 352 от 1066 г. и Vat. Barb. gr. 372, Der Nersessian 1970; Anderson, Canart, Walter 1989; Barber 2000; Crostini 2001; Crostini 2002–2003. За атрибуцията и датирането на Теодоровите ръкописи вж. и Hutter 1997.

[120] Обратно на Гретчен Маккей (McKay 1997); благодаря на Маргарита Куюмджиева за предоставеното ми преди години копие от дисертацията на Г. Маккей.

[121] Според McKay 1997: 19 Старият по дни не е изобразен като даващ Закона и е отделен от действието, посочено в текста; на обратно мнение е Сирарпи дер Нерсесян (Der Nersessian 1970: 17).

[122] Вж. и Barber 2000: folio 44r.

[123] Вж. и цит. там лит.

[124] По въпроса най-общо вж. Лидов 1998; Lidov 1998.

студийските монаси отново имат отчетливо изпъкваща роля в защита на православието, в организацията на култа и в нарастващата тенденция към съзерцателното богопознание, съсредоточена в двете ключови фигури – Симеон Нови богослов и неговия духовен син Никита Стетатос[125].

Редица изследователи са посочвали, че христологичните илюстрации към Пс. 77 представят образно хармонията между двата Завета, но за иконографската промяна трябва да се имат предвид картинните подходи не само към съдържанието на Пс. 77, който говори за наказанията, изпратени от Господ на евреите, които не спазват закона му, или към стиховете на Пс. 76, отпращащи към старозаветните патриарси – „размислям за стародавни дни, за годините на минали векове“ (Пс. 76:6)[126], но също и към символизма на средопсалмието. По-горе беше посочено, че в неговото христологично тълкуване се разкрива истинският смисъл на видяното от пророците: старозаветният Бог, дал Закона на Мойсей, е Логосът, въплътеният Син Божи, но какъв е нюансът, когато Христос се появява в облика на белокос старец? Без навлизане в тънкостите на научната дискусия за поливалентността на образа от пророчеството на Даниил (Дан. 7:13–14), проследима в текстовете на византийските богослови и химнографията (McKay 1997; Куюмджиева 2011; Bucur 2017; Куюмджиева 2020: 23–84)[127], ще обобщим екзегетическите и иконографските развития на образа. В своята дисертация, която го третира в светлината на художествения проблем с изобразяването на неизобразимия Бог, Г. Макей ясно показва гъвкавостта на мотива, неговата полисемичност, която дава възможност на художниците да го използват като илюстрация на сложни богословски постановки. Според същата авторка христологичният възглед за Стария по дни е характерен за византийското богословие, както потвърждават надписите **IC XC** около изображението, иконографските детайли и писмените извори, но същевременно в този образ се представя и Бог Отец, и първото лице на Св. Троица. Дори повече, отколкото до Отеца или Сина, образът се отнася до качеството на божественото, неговата вечност и извънвременност, и то е присъщо както на Бог, така и на неговия единороден Син (McKay 1997: I–II). В линията, подадена от евангелистите и следвана от автори като Юстин Мъченик, Евсевий Кесарийски, Кирил Йерусалимски, Йоан Златоуст или Йоан Дамаскин, образът на Сина човешки е идентифициран като Логоса, а този на Стария по дни – с Отеца, с което се изтъква тяхното ипостасно различие (Bucur 2017: 7–9). Обратно, Христос се идентифицира с Ветхий денми в полемичните аргументи за единосъщието на Отеца и Сина и тогава в използването на Данииловото видение има две стратегии, особено характерни за Йоан Златоуст. Едната набляга върху визионерската образност, в която се разкрива не божествената същност, но Божието благоволение той да бъде видян по различни начини от пророците; другата намира в Дан. 7 свидетелство за божествеността на Сина, защото той седи на божествения трон, заобиколен от небесните сили както Стария по дни (Bucur 2017: 9). Според тълкуванията на Йоан Златоуст върху Дан. 7:13 характеристиките на Стария по дни са съвместими с онзи, който е божественият съдия и който е не просто стар, но вечен[128]. Пророкът е свидетел

[125] Вж. най-общо в Куюмджиева 2011: 5; Magdalino 2017: 2–3.

[126] В научната литература образът на Христос Ветхий денми между Пс. 76 и Пс. 77 се обяснява като илюстрация към Пс. 76:6, вж. Щепкина 1963: 68–69; Джурова 1990: 102–103.

[127] С обширна цитирана литература и у тримата автори.

[128] Вж. McKay 1997: 140–141.

на срещата между Стария по дни и Сина човешки, в която са връчени властта, честта и царството, но всъщност даровете вече са били дадени на Сина, тъй като той е истинно и напълно божествен (McKay 1997: 141). Най-многобройните примери за идентифицирането на Христос със Стария по дни са в литургичната поезия, където се разгръща сравнението между Ветхий денми и младенеца, поет от ръцете на Симеон Богоприимец. Образът сигнира едновременно предсъществуването на Логоса, ипостасното различие между Сина и Отеца и в същото време предлага визуална формула, асоцииращa Бог на Стария завет с Бог Отец, без да се наруши догмата за Божията неописуемост[129]. Образът на Стария по дни като първа ипостаза на триединния Бог оцветява по специфичен начин тринитарната богословска постановка, въвеждайки темата за вечността, за да подчертае, че Синът е съвечен на Отца си, а тяхната съ-временност поставя извън съмнение предвечността на християнския закон, който идва да замени юдейския Завет с Бога (Grabar 1951 = Грабар 1982; Galavaris 1979: 93–100). Появата на Христос Ветхий денми в иконографията на *traditio legis* превежда в христологичен контекст старозаветния разказ за връчения на юдеите Закон, като казва, че Яхве, богът на Мойсей, е Бог Отец, който е преди вековете, и още, че това е Бог, който ще съди в последния ден. По този начин чрез представянето на първите две лица на Троицата става по-очевиден тринитарният аспект в Даването на закона и се осигурява визуален аргумент за понататъшни богословски дебати. Същевременно образът на Стария по дни се полага в християнската есхатологична перспектива чрез алюзията с Божиите наказания, които ще постигнат онези, които не го разпознават и не спазват закона му.

Какви са обстоятелствата, направили тези богословски съображения актуални в контекста на Даването на Закона – веднъж в XI в. и после в края на XIII – началото на XIV в., не се обсъжда директно в публикациите върху значението, влагано в образа на Стария по дни (McKay 1997; Куюмджиева 2011; Bucur 2017). Краят на XIII в. е твърде ранна дата за антилатинското тринитарно богословие на исихазма, съображение, което се отнася и до *Песн*, като имаме предвид датата на неговото съставяне. Дали да очакваме, че акцентът върху специфичната ипостаза на законодавеца в българския ръкопис ще се появи като визуален отговор на еретически учения, богомилството на първо място[130], ако се ориентираме по характера на тълковните текстове в българския ръкопис и по-късната роля на Йоан Александър в свикването на антиеретически събори? Поставен в контекста на Исихиевите тълкувания и на тълковните вероизповедни текстове, образът на Христос Стар по дни в *Песн* като че намира своята мотивация най-вече в посочения като особено продуктивен богословски възглед, че Господ от Стария завет е и Господ в Новия завет, а Неговият промисъл за спасението чрез жертвата на Сина датира от старозаветни времена (Куюмджиева 2020: 57). В идеологически план той отпраща към основния въпрос на християнската вяра – за Божията

---

[129] Вж. подробно в Куюмджиева 2011 (= Kuyumdzhieva 2017), както и в Куюмджиева 2020: 40, 50–51, 53.

[130] За неговото съществуване във Византия в края на XIII и първите две десетилетия на XIV в. (Тракия и Македония) вж. Loos 1974: 329–331 (URL: https://books.google.bg/books?id=euDAU2eb3h8C&pg=PA329&lpg=PA329&dq=byzantium+anti+latine+polemics+13th+14th+century&source=bl&ots=6pUq_EbBos&sig=ACfU3U1EOUOn-3ivqTpKpDuio6GVU2VpKw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj92aenuIDoAhVnwosKHeQfAMgQ6AEwEHoECAMQAQ#v=onepage&q=byzantium%20anti%20latine%20polemics%2013th%2014th%20century&f=false).

благословия, отнета от юдеите[131] и преминала към новите верни. Като изтъква Маргарита Куюмджиева: „Така всеки духовен и светски водач ще убеждава своето паство или своя народ, че именно техният статут е свише предопределен и благословен, че именно те са подобаващите наследници и приемници на всички Божии обещания и завети… Изкуството е един от удобните начини да се внуши подобна идея, а появата на изображение на Бога, което носи характеристиките и на старозаветния Яхве, несъмнено допринася за нейното по-убедително визуализиране“ (Куюмджиева 2020: 57–58). В продължение на това проницателно обобщение върху развитието на богословските концепции за Стария на дни и активизирането на образа в различни контексти ще подчертаем, че единоначалието на Отец е вече тема на исихастките тринитарни диспути от XIV в.[132], а както посочва М. Куюмджиева, изглежда, че исихасткият възглед също „свързва Ветхий денми с предвечния Бог“ (Куюмджиева 2020: 47–48[133]). Не по-малко важни в контекста на Даването на Закона са рано заложената в християнската литература представа за Стария по дни като съдника с бели коси в деня на Страшния съд и силният есхатологичен акцент по отношение на Данииловата визия в съчиненията на императора исихаст Йоан VI Кантакузин (Куюмджиева 2020: 44–45).

Необичайното съчетание от надписите и изображението води към прочита на миниатюрата в царския ръкопис през темата за закона и властта[134], а заедно с прибавените тълковни текстове представляват изключително по характера си идеологическо послание за православието на владетеля. Двата надписа – изписаният със злато и изписаният с червено мастило – съдържат официалните титулатури на Йоан Александър: „цар на българи“ и „цар на българи и гърци“, които изразяват етапи в неговата владетелска идеология и която, както посочват историците, той пропагандира за първи път именно в *Песн* (Божилов, Гюзелев 1999: 607). По съдържание и смисъл червеният надпис отговаря на формулите от грамотите на Йоан Александър, възстановяващи титулатурата на цар Йоан Асен II, от бележките колофони към ръкописите, писани за владетеля и надписите към неговите портрети в *Манасиевата летопис* и *Лонд*[135]. Затова под надписа в *Песн* днешният читател/зрител би очаквал по-скоро да види царския портрет, а не изображението на Христос Стар по дни, и неволно изгражда асоциативна връзка между тях. Липсата на владетелски портрет изглежда странна на фона на останалите илюстрирани ръкописи на Йоан Александър, както е учудващ контрастът между твърде скромната и с редица архаизиращи елементи орнаментална украса в цялата останала част на книгата и визуалният пробив в средата ѝ, сам по себе си иконографска рядкост. Също така бихме очаквали в началото на илюстриран псалтир да стои „портретът“ на цар Давид, какъвто със сигурност не е имало в *Песн*. Тези особености допълват представата, че натрупването на визуален и смислов товар само в средата на псалмите е много добре обмислено от съставителите на ръкописа.

---

[131] Което е и основното съдържание на Пс. 77.

[132] Вж. Гагова 2010а: 112.

[133] С бел. 33; но тя визира съчинението на Йоан Кантакузин, което се появява много след съставянето на *Песн*.

[134] Тук и нататък вж. Moussakova 2012.

[135] В последния надписът гласи: Іѡ҃анъ а҆леѯандръ въ х҃а б҃а вѣрень ц҃ръ и самодрьжецъ всѣмь б҃лгарѡ҃ и҆ кръко҃.

При липсата на ктиторски портрет, защо царската титулатура се появява тъкмо в тази част на книгата, и то над изображение на Христос Стар по дни? Как тези надписи се свързват със сложния образ, средата на псалмите, поместените там тълковни текстове и коментара към Пс. 77? Както беше посочено, според Исихиевото (Псевдо-Атанасиево) тълкуване Бог учи людете на своя Закон, като в древните времена е говорил на юдеите, а днес – на верните, чийто образ са предишните. Символиката на двучастния византийски псалтир, заедно със специфичния Христов образ активират аспекта на законодателството чрез предвечния Христос-Логос, който е едновременно Даващият Закона и Съдията. В този контекст надписите прокарват връзката между Божията воля, закона и съда, от една страна, и земния инструмент на тяхното изпълнение – царя, Божия наместник, от друга. Така цялата образно-текстова композиция в *Песн* се оказва много умела трансформация на христологичната иконографска формула, представяща Даването на Закона. Вплитането на царската личност чрез церемониалната формула директно препраща не само към темата за инвеститурата, за императорското православие и задължителната почит към Бог, но и към легитимността на конкретния владетел в рамките на византийската императорска доктрина. Изразена по такъв начин, догмата за богодадената власт „заработва“ като свидетелско показание, че управлението на земното царство е неотменимо гарантирано от волята на Онзи, който е преди и отвъд времето, и тази идея изглежда подходящо пропагандно средство в защита на придобитата власт в двусмислената ситуация, която възкачва Йоан Александър на трона[136]. Дори да остане в сферата на хипотезите твърдението, че в *Песн* е вложена такава откровена политическа инсинуация, каквато изследователите виждат в портретите на царя в другите два негови илюстрирани ръкописа (Бакалова 1974; Бакалова 2013; Boeck 2007; Boeck 2010; Boeck 2015), то посланието на надписите припомня и потвърждава позицията и задълженията на християнския владетел. Евсевий Кесарийски дефинира по следния начин природата на императорската власт: „…Той, тоест управителят на целия свят, е Словото Божие, което е над и във всички неща, видими и невидими. От него и чрез него заимства образа на върховното царстване самият приятел на Бога, нашият василевс и всичко, което на земята е подчинено на неговото кормило, той управлява, подражавайки на Всеблагия. Единородното Божие Слово непрестанно съцарства на Отца си от безначалните векове в неизброимите и безкрайни векове, а Неговият приятел, получил свише мъдростта на царстването и укрепван от названието, едноименно с Бога, господства за дълги периоди от години…“[137].

---

[136] За събитията около интронизацията на Йоан Александър вж. Божилов 1985: 151–152. Съмнение във възможността за открита пропаганда в императорските ктиторски портрети (в църквите) изказва Робин Кормак (Cormack 1994), излагайки тезата, че императорското изкуство е по-малко пропаганда, наложена от горе като статична и систематична програма, а е повече динамичен диалог между владетеля и подчинените, двора и владетеля, публиката и художника, художника и императора; съображението, а особено убеждението му, че не поръчителите са авторите на изразени концепции, се отнася до *Песн*, доколкото приемаме, че заставката миниатюра е своеобразен заместител на ктиторския портрет.

[137] Eusebius, Laudibus Constantini (известно и като Похвално слово за Константин, и като Tricennial Orations), ch. 1: 6–2: 1, превод по: Oration in Praise of Constantine, http://www.newadvent.org/fathers/2504.htm и Слово василевсу Константину, https://azbyka.ru/otechnik/Evsevij_Kesarijskij/slovo-vasilevsu-konstantinu/; вж. и цитата у Geanakoplos 1984: 17–18 (по Eusebius Pamphyli. Oratio de laudibus Constantini. Ed. I. Heikel. Leipzig, 1902): „And it is from and through This Very One – who is the Lord of the entire universe,

В Похвалата има кратък пасаж, в който българският цар е сравнен с цар Константин Велики. Едва ли неговият съставител е имал предвид именно Евсевиевата формулировка на царската власт, изразена в Похвалното слово за Константин, но станалият актуален образ на Христос Стар по дни в нашия контекст би бил най-подходящото образно въплъщение на доктриналния израз за Единородното Божие Слово, което „съцарства на Отца си“ във вечността, и то именно във връзка с богодадената земна власт. Поместването на миниатюрата в средата на псалмите, нейната иконография, триумфалните надписи и тълкуването на началото на Пс. 77 действат заедно подобно на клетвата, която дават византийските императори, а повече от вероятно и от българския владетел, да бъдат въплъщение на законността, подчинявайки се на богодадения Закон[138]. От тази гледна точка и в светлината на богословското развитие на христологичната образност присъствието само на Стария по дни и на съпровождащия надпис прокарва паралел със Символа на вярата, защото освен справедливост, примерен живот и воински качества, от владетеля твърдо се изисква спазване на верската чистота, от него самия и от неговия народ. Изразът „в помощ и утвърждение“ в червенословния надпис около миниатюрата и началото на псалма категорично ги обвързва, както и цялата книга, с легитимирането на царската власт и с представата, че лично Йоан Александър е гарант за спазването на Новия закон[139].

Независимо от ограничения им обхват изследваните византийски псалтири, директно или чрез достъпна литература, позволяват заключението, че в тях няма визуално решение, каквото виждаме в *Песн*[140]. При съставянето му онези, които са ръководили изпълнението на царското желание, не само са били в течение на византийските екзегетични и художествени развития в символиката на „средата на псалмите“ в аспекта на даването на Закона и връзката ѝ с тънките богословски въпроси за проявите на божествената природа, но са били дотолкова образовани, че да развият концепцията по уникален начин. За актуалността на темата, продължена от южнославянските книжовници, говорят и миниатюрите, изобразяващи Христос Ветхий денми в *Томичовия псалтир*[141] и в сръбския *Мюнхенски псалтир* BSB cod. slav. 4, и двата от края на XIV в.[142]

---

who is the all-pervasive Logos of God – that the emperor, the bearer of the image of the heavenly kingdom and one dear to God, directs, in imitation of the Higher Power, the helm of the earth and guides all its affairs“.

[138] От него се очаква да отдава почит на Бог, „който го е дарил с този ранг“ и му е дал „скиптъра върху земната власт в подражание на небесното царство“, за да учи хората на правосъдие, според Agapetus, Expositio capitum amonitoriorum … imperatori Justiniano (PG 86: cols. 1164–1174, вж. Geanakoplos 1984: 19).

[139] За взаимния интерес на владетеля да получи духовно одобрение за своята добита чрез преврат власт и на монасите-исихасти да получат висока закрила в момент, когато тяхната идеология е оспорвана и те са търсили убежища, където незастрашени да практикуват вярата си, вж. Бакалова 1974; Гагова 2010c: 144–148. В периода на „нелегалност“ те са покровителствани от Андроник III Палеолог (1328–1341), вдовицата Ана Савойска и Йоан VI Кантакузин (1347–1354), впрочем явил се като узурпатор на властта на Палеологовата династия. Дължа благодарност на Нина Гагова за споделените разсъждения, включително припомнянето на факта, че Ирина, съпругата на Йоан Кантакузин, е от византийския клон на Асеневци и баща ѝ Андроник Асен е бил изпратен заедно с Григорий Палама да преговаря с претендента за властта Йоан Кантакузин във връзка с примирието от 8 февруари 1347 г. (вж. Божилов 1985: 274–275).

[140] Потвърдено и от Парпулов 2005: 85.

[141] Вж. Гагова 2010d, която обяснява миниатюрата в средата на псалмите с паламисткото тринитарно богословие и привлича като доказателство полемичния диалог „Против юдеите“, чийто автор е император Йоан Кантакузин.

[142] При Пс. 76:1, f. 97v и Втората песен (Второз. 32:39), f. 192 в мюнхенския ръкопис, за него вж. Dufrenne et al. 1976–1978.

Тъй като смисловият център на *Песн* е изграден от блока с тълковните текстове на Символа и Господнята молитва и изображението на Стария по дни, трябва да се върнем още веднъж към замисъла в тяхното обединяване. Мястото на Символа и молитвата в началото на псалмите е оправдано от възприемането на Псалтира като основната молитвена книга на християните. Когато св. Василий Велики напътства монасите, той включва в една категория молитвите и псалмите, изтъквайки, че целият живот трябва да е молитва (Василий Великий 2008: 7–9). Значението ѝ е особено силно подчертано в писанията на ранния монашески исихазъм и е повторено многократно от новите атонски исихасти от XIV в. Евагрий Понтийски говори за духовната очистителна сила на молитвата, без да предписва определена формула, но изтъква целебната сила на псалмите (вж. Hébert 1992: 396–397). Сходна по смисъл е доминантата в значително по-късно съчинение – *Карейския типик* на св. Сава Сръбски, написан за монасите, оттеглили се в килии, а именно предписанието за четене на Псалтира, което стои във връзка с практикувания през XII и XIII в. на Атон традиционен исихазъм по стария синайски образец (Tachiaos 1966: 87 и бел. 9). Наново въведената от Григорий Синаит аскетична исихастка практика отдава изключително значение на „умната“, или „сърдечната“ молитва (Радченко 1898: 73). Що се отнася до литургичната стойност на псалмите, те участват в целия богослужебен ритуал, но особено осезаемо е използването им в последованието на Светата литургия, увенчано с тайнството на евхаристията. В коментара върху нея Николай Кавасила казва, че цялото спасително дело се означава от псалмите и евангелските четива, както и от действията на свещеника, а в увода отдава голямо значение на молитвите и псалмите в подготовката на вярващия да приеме пресъществяването на даровете (Cabasilas 1960: 26–27). Завръзката между Символа на вярата, Господната молитва и псалмите се осъществява в литургията на причастието с всички нейни песнопения и молитви, изградени главно върху потвърждаването на Божието триединство. Символът се чете в момента, когато се отваря олтарната завеса в началото на Литургията на верните, а певците пеят „Отче наш“ непосредствено преди свещеникът да започне самото причестяване. Молитвата е включена като предпричастна не по-рано от IV в. и участва също в Преждеосвещената литургия. Беше посочено, че съчетанието от Символа и Господната молитва участва и в последованието на „изобразителните“, изпълнявани по студийския образец след 9-и час и изобразяват Светата литургия в дните, когато такава не се предвижда[143]. Включването на двата текста в съставите на византийските ръкописни псалтири следователно може да се обясни като желание да се наблегне освен върху спасителната частна молитва, но и върху евхаристийния аспект на псалмите като крайна цел на молението, търсещо единение на вярващия с Бог. В *Песн* обаче, според изложения анализ, допълнително се очертава обвързаността на текстовете с византийския ритуал на коронацията, според който още преди самото увенчаване с короната владетелят произнася клетва за спазване на православието, на Новия закон, както е утвърден от вселенските събори. Произнасянето на Символа и Господната молитва е същината на литургията, в

[143] Вж. и Чифлянов 1996: 193. Авторът посочва, че палестинските монаси са изпълнявали същия ритуал като Преждеосвещена литургия.

която императорът участва след коронованието[144]. Доколко роля в съставянето на многопластовото послание са имали монасите исихасти, подкрепяни от царя, е отворен въпрос, но не трябва да се пропуска фактът, че т.нар. политически исихазъм отдава на владетелите ролята да запазят православието срещу униатските тенденции и османската заплаха (Гагова 2010с: 141–144).

Тези нишки отвеждат към проблемите с прекомпозирането на ръкописа по отношение както на тълковните текстове, така и на Похвалата към владетеля.

ИСТОРИЯТА НА РЪКОПИСА. ХИПОТЕЗИ

Поръчител и изпълнители. Място на произход

Колофонът в *Песн* недвусмислено посочва българския цар като поръчител на книгата, но установените досега кодикологически и съдържателни особености на ръкописа пораждат въпросите дали те могат да осветлят повода, по който е било съставено похвалното слово[145] и, според буквалния прочит на бележката, е било поръчано от царя преписването на този тълковен псалтир през 1337 г. Тогава Йоан Александър трябва да е имал конкретен повод за своето желание и за него са изказвани различни мнения. Един от особено важните случаи, когато е било произнасяно тържествено слово в прослава на владетеля, е неговото интронизиране. Обрисуваният портрет на Йоан Александър в Похвалата насочва към такава ситуация – възкачването на трона[146], съпроводено от редица военни победи. Коментираният червенословен надпис около миниатюрата образува смислово единство тъкмо с нея, но възцаряването на Йоан Александър е станало шест години по-рано, при това изредените в словото събития сочат време, което историците определят като непосредствено след завземането на властта[147]. Оттам би могло да се предположи, че в колофона е включено слово, произнесено при завръщането на Йоан Александър след победата му над Андроник III Палеолог[148]. Това обаче не дава обяснение защо то ще бъде преписано шест години по-късно. Според Васил Гюзелев псалтирът и възхвалата са писани по едно и също време, малко преди сключването на окончателен договор с Византия през 1337 г., скрепен с брака на Ирина (Мария), дъщерята на Андроник, с българския престолонаследник Михаил Асен (Гюзелев 2014: 235)[149]. Изследователят допуска, че конкретният повод е бил провъзгласяването

---

[144] Вж. част от текста на императорската клетва в: Geanakoplos 1984: 150. Текстът е реконструиран по „Историята“ на Йоан Кантакузин и De officiis на Псевдо-Кодин.

[145] Вж. и Куев 1980: 256.

[146] Вж. Giannouli 2013: 204–213; след пространен анализ на словото, произнесено от Максим Плануд при коронованието на Михаил IX (1294), назовано *Basilikos* в преписите и по съдържание отговарящо на псевдоменандровия жанр, авторката стига до извода, че то може да се определи като коронационно слово.

[147] Юли 1331 г., вж. Божилов 1985: 152; предположението, че словото е било произнесено при интронизирането на Йоан Александър (Moussakova 2012: 347), е несъстоятелно, тъй като почива на несъобразена хронология на събитията, отразени в Похвалата.

[148] Мирният договор включва съгласие за женитбата на българския наследник с византийската принцеса (Божилов 1985: 152).

[149] Вж. и бел. 79 с цитираните извори; в Мусакова 2002: 30–31, Moussakova 2012 са пропуснати съображенията на Гюзелев 2014: 235 (вж. и Гюзелев 1985).

в същата година на първородния син за цар и съвладетел на Йоан Александър, защото в славословията неговото име е споменато с царска титла (Гюзелев 2014: 235), но тогава събитието би било специално изтъкнато. Иван Божилов, който анализира същите извори, не споменава окончателен договор от 1337 г. и отнася сватбата към есента на 1338 или пролетта на 1339 г. (Божилов 1985: 152–153, 193–194). Според тезата на Йордан Андреев *Песн* е съставен в чест на царската победа над външните и вътрешните врагове (Андреев 1985: 306).

Похвални слова към владетеля са съставяни и след коронацията по повод на големи празници като Богоявление или Рождество (Giannouli 2013: 216)[150], но за такава връзка няма и намек в Похвалата. Отпразнуването на годишнина от заемането на престола[151] е още един възможен повод, но дали е имало обичай да се чества шестгодишнина, засега не ми е известно. Тъй като изворите не разкриват рождената година на царя[152], не може да се твърди, че поводът е бил рожденият ден на Йоан Александър. Затова за момента най-приемливо изглежда предположението, че царската поръчка, респективно съставянето (или включването?) на Похвалата, са косвено свързани с фактическото укрепване на Йоан-Александровата власт, препотвърдена освен чрез прослава на делата му и с „пропагандната“ страница в средата на псалмите. Остава отворен въпросът дали и включването на двата тълковни текста е в подкрепа на същата идея и е станало синхронно на съставителството на книгата.

Изключвайки посочените съображения на историците, за самата 1337 г. няма удостоверени знаменателни събития, свързани с личния или публичния живот на царя. Факт, на който историците като че не придават голяма значимост[153], е очакваното през 1337 г. посещение на папски пратеници в царския двор, изпратени от папа Бенедикт XII (Дуйчев 1937; Божилов 1985: 161, вж. и бел. 85, 86; Гюзелев 1992; Гюзелев 1999[154]; Младенов 2013: 72–73), което би трябвало да е свързано с униатските тенденции във Византия и двете славянски държави – България и Сърбия[155]. В предишна публикация беше предложена хипотезата (Мусакова 2002: 30–32), че участие в съставянето на ръкописа са взели монаси-исихасти, които са включили двата тълковни текста като един вид послание към българския владетел или като гаранция, че той е защитник на православната вяра[156]. Предположението води до следващо, че добавянето в Псалтира на двата тълковни вероизповедни текста и на миниатюрата са отговор на моментна криза в религиозната и политическата ориентация на царя, синхронен на направения препис.

---

[150] Такава е поемата (панигирик) на Теодор Продром *Hymnus in Christi nataliis imperatori Ioanni Comneno dedicates* (PG 133, col. 1387), цитирана у Maguire 1989: 229, в която победите на императора се сравняват с Рождество Христово.

[151] Каквото е похвалното слово за Константин Велики по случай 30-годишнината от възцаряването му, съставено от Евсевий.

[152] Изследователите я отнасят към самото начало на XIV в. (Божилов 1985: 150).

[153] Показателно е, че Ангел Николов не включва този сюжет в изследването си върху антикатолическата полемика в средновековна България, разглеждайки подробно ситуацията с униатските тенденции през XIII в., а след това антилатинските съчинения от 60-те г. на XIV в. нататък (Николов 2016: 123–141).

[154] Цит. в Мусакова 2002: 31 и бел. 110; за връзките със Светия престол и мисиите на францисканския и доминиканския орден вж. Божилов 1985: 161.

[155] По въпроса вж. Гагова 2010c: 140.

[156] Вж. Гюзелев 1999 за относителната верска толерантност на царя.

Възниква въпросът възможно ли е друга актуална ситуация в държавата каквато са двата антиеретически събора през 1350 и през 1359 или 1360 г., свикани под покровителството на царя[157], да е предизвикала допълнително специфичното оформяне на книгата. През 1351 г. на събора в Константинопол исихазмът в неговия „политически“ аспект е признат за официалната православна доктрина и не е изключено българските събори да са отзвук на тази нова насока. В този подходящ контекст за изразяване на верска позиция разликата от 13 години между датата на ръкописа и първия събор не е толкова голяма, че да направи невъзможно добавянето на тълковните текстове от основния писач, без почеркът му да е претърпял промяна. Още повече че тук може да се припомни и мнението на Б. Цонев за изписването на тези листове от друга ръка, респективно на по-късно повикан книжовник, който, както беше посочено, е бил подготвен да пише в същата норма като първия основен писач. Всички предположения за повода, по който е бил поръчан ръкописът, са неразривно свързани с решаването на кодикологическите проблеми на ръкописа, изложени по-горе и тяхното припомняне непрестанно се налага. Двете предположения очертават две ситуации, според едната от които прибавянето на неправилната тетрада с тълкуванията на Символа и Господнята молитва е станало в процеса на изработването на *Песн*, а според другата преправката е била направена по-късно. И в двете постановки има място за още варианти.

Що се отнася до мястото на написване, в полза на столичния произход на словото (Динеков 1953: 22–23), а оттук и на целия ръкопис, се изтъкват съдържанието и използваните литературни похвати в Похвалата. Кодикологическите и палеографските характеристики сочат, че ръкописът, с едно изключение, е изработен от писачи с калиграфски умения, макар и не на най-високо ниво. Те следват обща норма по отношение стила на писмото, което е сигнал за обща подготовка в значителен книжовен център или в ателие, подготвящо писачи професионалисти. Ерудитското съставителство на псалтира, с вещина извличащо образци от книжовното наследство на Първата българска държава, от църковно-правното устройство, свързано с дейността на сръбския архиепископ Сава и оттук вероятно и с действията по възстановяване на Българската патриаршия, а съдейки по миниатюрата, познаването на византийски образци и новите иконографски – респективно богословски – и стилови тенденции, допълва представата за кръг книжовници, ангажирани с най-представителната „продукция“ на църковна литература. Кодикологическият анализ установи, че листът с миниатюрата е линиран заедно с друг лист от същата (оригинална) тетрада, което е довод в полза на съвместна работа на писачи и художник, която изглежда по-възможна в едно столично ателие. Осигуряването на художник-миниатюрист в столицата изглежда реалистично и с оглед на художествената дейност през XIV в. в столичните църкви, макар че датировките, особено на новонамерените фрагменти от стенна живопис, не могат да бъдат съвсем прецизни и в редица случаи изследователите ги отнасят по-скоро към средата

[157] Броят на съборите и техните дати са дискусионни, вж. например Андреев 1985; Ангелов 1969: 500–501, 505–510; Божилов, Гюзелев 1999: 620. Данните за тях, извличани от *Житието на св. Теодосий Търновски*, се тълкуват различно, а архим. Павел Стефанов (2010) дори изцяло отрича антиеретическия им характер с аргументи за компилативния състав на Калистовото житие, съответно за по-късния му произход и исторически недостоверните факти в него; при това, според него и двата събора осъждат анахронични за периода ереси.

или втората половина на столетието (Косева-Тотева 2016)[158]. Колкото до останалата украса в *Песн*, изпълнена от писачите, тя ги разкрива като не така изтънчени в орнаментаторската работа за разлика например от йеромонах Лаврентий, изпълнителя на следващи царски поръчки, който вероятно сам е правил украсата в преписаните от него ръкописи (Турилов 2012b: 323). Въпреки това те са били достатъчно умели и запознати с предшестващи византийски и южнославянски образци.

С оглед на знанията ни за средищата на книжовна дейност, свързани с поръчки от и за владетеля или с негово покровителство, те включват Ловеч, при неоднозначните данни за първата поръчка, изпълнена за тогавашния деспот Йоан Александър; Търново или някой манастир (или ателие) в околността; Света гора; Парория. Натежава мнението, че *Песн* е продукт на манастирско средище (или ателие)[159]. Съдейки по писмото, типологично възхождащо към *Супрасълския сборник* и родствено, както беше посочено, с още редица ръкописи според изводите на Е. Коцева, се натъкваме на ръкописи със също неясна локализация. В типологически обединената група Е. Коцева поставя и *Търновското евангелие*, единственото, чийто колофон посочва „цариград Търнов“ като мястото, където писачът Драгия е направил преписа[160]. Бяха посочени нейните доводи за локализирането на псалтира в столичен манастир (Коцева 1985: 35). Тук трябва да се изтъкне близостта между писмото на двамата основни писачи и писмото в Зографската грамота на царя от 1342 г., която навежда на мисълта, че двата паметника са продукт на същата канцелария или ателие, или от книжовници, следващи нормирана книжовна практика. Редица изследователи са склонни да смятат Търново за мястото, където е писан ръкописът[161], макар че царската поръчка не означава автоматично столичен произход; посочената аналогия обаче е сериозна подкрепа за столичния или околостоличния произход на *Песн*.

За Теодосиевия манастир[162] съществуват косвени сведения, че в него се е развивала книжовна дейност, но след 1350 г. (Киселков 1926b: 32–34; Миклас 1994: 31 сл.; Николова, Робов 1994; Робов 1994), като подписани и датирани ръкописи оттам не са известни. Описанията в житията на Теодосий Търновски и Ромил Видински на манастирите, в които те странстват, и специално в Червен и Търновско, включително в манастира на хълма Света гора, не споменават, че монасите са вършили и книжовен труд.

---

[158] Благодаря на Диана Косева-Тотева за възможността да ползвам нейната дисертация преди издаването ѝ.

[159] Вж. Билярски, Цибранска-Костова 2010: 250–251; авторите изтъкват най-вероятния монашески произход на *Песн* с оглед изградения образ на владетеля: „…основната заслуга на изкования арсенал от епитети към владетеля се е падала на монашеските и духовните кръгове, сред които ще трябва да се търси анонимният създател на Похвалата в Песнивеца“.

[160] Колофонът не е оригинален, а представлява по-късен препис, в който датировката и годините на царуване на Константин Тих не съвпадат.

[161] А. Джурова (1980b: 534) посочва, че локализацията се прави на базата на език, палеографски черти, приписки и украса и в този смисъл най-добре са проучени и локализирани като търновски ръкописите, поръчани от Йоан Александър; тя посочва Търново или близките манастири като място на възникване на ръкописа (Джурова 1981: 34); Хайнц Миклас (1994: 38) го поставя на първо място в групата ръкописи, свързани с Търновската книжовна школа; Даринка Караджова (1994: 478) посочва „категоричен търновски произход“ без аргументация.

[162] Припомням, че доводи срещу идентифицирането на двете места са изложени в цитираните публикации на Мария Дамянова (Спасова) и Александър Куюмджиев.

Аргументите за писаческа дейност в областта на Червен идват от археологически свидетелства, каквито са многобройните графити на книжовници (Калоянов 1984).

Локализацията на Парорийската обител[163] и до днес е спорна, макар че в последно време се правят опити за удостоверяването ѝ там, както и в Кефаларево (Scarpa 2011; Скарпа 2012; Скарпа 2016). За книжовна дейност в нея се съди само по една бележка на книжовника в монашеския сборник ГИМ Хлуд. 237 от 1340–1350 г. (Миклас 1994: 33–34)[164]. Сведенията за активен книжовен живот в Зографския манастир се отнасят по-скоро към средата и втората половина на столетието, но колебанията за светогорски[165], а не търновски произход са изразени в контекста на голяма дискусионна тема за връзките между Света гора и Търново в този период. Единственият ръкопис с посочена локализация около Търново е Теодосиевата лествица, РМ 3/11, писана в 1364 г. в местността Усте „при Търнов град“ (Христова, Караджова, Узунова 2003: 50, № 60).

Твърденията, че *Песн* е бил написан в Кукленския манастир (Стоянов 1954: 255; Билярски, Цибранска 2010: 251; Bakalova 2011: 71)[166], са недоказани поради липса на данни както за ранната история на манастира, така и за книжовна дейност там през XIV в. Едно несигурно сведение подава изборното евангелие НБС № 302 с бележка, че е писано в „Св. Врач“ по времето на Йоан Александър (Христова, Караджова, Узунова 2003: 61, № 91); ръкописът е унищожен при пожара в старата Народна библиотека след бомбардировката над Белград през 1941 г. Друг несигурен свидетел е четириевангелието НБИВ 13 (70) от XIV в., с приписка от „Св. Врач“, предполага се, Кукленският[167]. За вероятно писан в манастира е смятан минеят за април от втората половина на XVII в., НБИВ 51 (113), намерен в манастирската църква (Цонев 1920: 35; Христова, Караджова, Икономова 1982: 201, № 551). В библиотеката на Пловдивската митрополия се пазят два ръкописа, инв. № 9045/78[168], инв. № 9043/78[169], чиито подвързии Е. Коцева е определила съответно като типична за ръкописите от манастира и като „кукленска направа“, но без да опише вида им и без техни репродукции (Коцева 1984: 147, 152). Приписан на Кукленско-Аджарския книжовен център е августовският миней от втората половина на XVII в. от същата сбирка с инв. № 9044/78 (Коцева 1984: 149–150)[170]. Сумирайки изследванията на Боню Ангелов, Красимир Станчев, Невяна

---

[163] Вж. Киселков 1925.

[164] За ръкописа вж. Николова, Йовчева, Попова, Тасева 1999: 80–81.

[165] Милтенов 2021: 45.

[166] Разкопки в територията на манастира са разкрили антични паметници, като част от олтар, статуя на Херкулес и други останки; на мястото вероятно е имало целебен извор; има предположения, че първоначалният строеж на манастира е съвременен на Бачковския, т.е. XI в. (Стоянов 1954: 255). Археологически сондажи на църквата не са правени, по някои архитектурни особености на църквата се предполага датировка XV или XVI в.; първото споменаване на манастира е в османски данъчни регистри от 1639/1640 г., вж. Борисов 2011: 346–348. На базата на архитектурата и запазените стенописи Бисерка Пенкова допуска съществуването му откъм края на XVI в., като за източната част има данни, че е била изградена през XV в.; активната му дейност като духовно средище е потвърдена за втората половина на XVII в., Пенкова 2022: 259–263.

[167] Лесенска 2014: 24, вж. и Пенкова 2022: 258 с цитираната литература.

[168] Четириевангелие от втората половина на XVII в., със сигнатура № Б 9/8 в Христова, Караджова, Икономова 1982: 201, № 550.

[169] Месецослов с тропари и кондаци от XV в. според Е. Коцева, регистриран като ръкопис от края на XVII в., № Б 9/7 в Христова, Караджова, Икономова 1982: 217, № 601.

[170] Вж. Христова, Караджова, Икономова 1982: 202, № 553 със сигнатура № Б 9/6.

Дончева-Панайотова и Маньо Стоянов, тя наброява 16 ръкописа, включително *Песн*, произхождащи от Куклен (Коцева 1984: 155), без това да означава, че всички са писани там[171].

Традиционната графическа норма, подчинила писмото на *Песн*, съответства на ранния етап, на който се намира процесът по „изправянето“ на богослужебните книги, тясно обвързан с тяхното езиково, правописно и литургично редактиране. Установената близост на псалтирния текст до най-старата славянска версия на превода сочи към обръщането към регулиращи образци в предшестващата традиция, проявени на графо-лингвистично ниво в следите от глаголически протограф, каквито са глаголическите буквени номерации на няколко псалма – Пс. 123, 126, 127, 128 (Милтенов 2009a: 193, 203; Милтенов 2009b; Милтенов 2010: 90 et passim; Милтенов 2013: 41). Изводите, които прави Явор Милтенов въз основа на графическите особености, подкрепени от текстологически и лингвистични свидетелства, към които привлича и тези от украсата, са в полза на архаичния образец на *Песн*, „старинен кирилски кодекс, възхождащ към глаголически протограф или антиграф“ (Милтенов 2009b: 403). Процесът на окончателното транслитериране на богослужебната книжнина от глаголица на кирилица, попълването ѝ с нови преводи и оригинални произведения, който Е. Коцева проследява в паметниците от югозападните книжовни центрове от XIII в. несъмнено има по-сложни прояви освен в границите на Охридския диоцез, но също и във важните центрове на книжовна дейност в Атон и Търново (Коцева 1985: 27–28). За съжаление, няма достатъчно данни за запазени или събрани в Търново стари ръкописи, включително с глаголически следи, но царската поръчка, съчетала риториката на похвалното слово и писмото, използвано в дворцовата канцелария, също подкрепя аргументите в полза на Търново или неговата близка околност. Дали търсеното място е хипотетичният царски скрипториум (Джурова 1981: 42)[172], дворцовата канцелария или книжовно ателие, на което е била възложена поръчката, ще остане под въпрос.

Пътят на *Песн*: „Бачковска хипотеза“

Първият въпрос е как ръкописът е стигнал до Куклен, ако изобщо е бил там, и откъде тръгва асоциирането му с това място на пребиваване и съответно намиране[173]. Приемайки на доверие дълбоко вкоренилото се, но всъщност непочиващо на ясни данни убеждение, логично беше допуснато, че възможният трезор, от който *Песн* е отишъл в Кукленския манастир, е съседният Бачковски манастир. Той влиза в българските територии между 1344 и 1364 г., а ктиторството на Йоан Александър е засвидетелствано от неговите два портрета, откъдето се предполага, че портретът в притвора на горния етаж в костницата се датира в този период (Бакалова 1977: 158, 161; Мавродинова 1995: 61)[174]. Според Георги Геров втори портрет на царя се намира върху източната страна на северозападния стълб под църквата „Св. Архангели“ в двора на манастир-

---

[171] За ръкописите на Кръстю Граматик, четири от които се предполага, че са писани в манастира, вж. Радославова 2020: 110, 131, 136–137 с позоваване на по-старата научна литература.

[172] По въпроса за царския скрипторий и предполагаемата царска библиотека вж. Gagova 2000; Гагова 2010b; вж. и Турилов 2012b.

[173] Отново се позовавам на въпросите, повдигнати от А. Николов.

[174] За тази дата на ктиторството, 1344 г. (или непосредствено след нея), което освен стенописите от XIV в. в църквата „Св. Архангели“ и костницата на манастира, включва и иконата „Св. Архангели“,

ския комплекс (Геров 2006: 195–197)[175]. Ктиторските портрети изтъкват особеното значение, придадено на обителта чрез дарителството[176]. Според Е. Бакалова Похвалата е извор за царското изображение в Бачковската костница: Йоан Александър е сравнен с Константин Велики, което дава образеца на сгъстената иконографска схема, включваща изображенията на царя, на неговия патрон св. Йоан Богослов, на св. Константин и св. Елена (Бакалова 1977: 166–167). Според реконструирания от Йордан Иванов, по-късно почти заличен надпис той е бил на гръцки, в превод „Йоан в Христа бога благоверен цар и самодържец на българите и ромеите Александър“[177], формула, твърде близка до тази в *Песн*.

Присъединяването на Станимашката област в границите на българското царство, постигнато чрез преговори (Божилов 1985: 154–155), може да се възприеме за още едно от завоеванията на българския владетел, равностойно на описаните в Похвалата[178]. Темата за утвърждаването на политическата власт и нейните вероизповедни измерения, пронизващи Похвалата, миниатюрата и предшестващите я текстове, се оказва адекватна на извършването на царския дарителски жест към обитателите на новопридобитото териториално и духовно „имение“, каквото е Бачковският манастир, макар че от политическа гледна точка не по-малко важно е и дарението, направено за Зограф[179]. Ктиторските портрети накланят везните в полза на Бачково, но в защита на хипотезата са необходими още аргументи, както и повече сведения за контакти между Бачковския и Кукленския манастир[180]. Няма данни за устройството на Бачковския манастир след присъединяването му към държавата на Йоан Александър, за това какъв е бил тогава преобладаващият състав на монасите и последователи на кое религиозно течение са били[181]. Направеното предположение за променения адресат на царския ръкопис пов-

---

днес в иконната сбирка на Музея за християнско изкуство (Криптата на „Св. Александър Невски“), вж. Геров 2006: 207–208; Русева 2016: 72–75.

[175] Вж. и Куюмджиев 2016.

[176] За богатото обдаряване на манастира вж. Иванов 1911: 214 (цитиран в Бакалова 1977: 158), където не са споменати книги.

[177] Вж. цитирания автор, гръцкия текст и превода в Бакалова 1977: 158.

[178] В течение на вековете областта сменя много пъти своите владетели, което показва стратегическото ѝ значение, но не е изключено по времето на Йоан Александър да е съзирана и приемствеността в събитията – завладяването на Станимака и манастира след победата на Йоан Асен II в Клокотнишката битка, вж. Бакалова 1977: 157–158.

[179] Златопечатната царска грамота потвърждава, че манастирът отдавна е бил обдаряван от дедите и предците на българския владетел и че по волята на „превисокия цар на гърците Калоян Палеолог, възлюбения племенник и сват“ селото Хантак по поречието на Струма, което се намира на гръцка територия, се дава във владение на „всечестния дом на светия и славен великомъченик и победоносец Георги“; за новобългарския превод вж. Начев 1996: 82–99; за оригиналния текст вж. Даскалова, Райкова 2005: 37–40.

[180] Благодаря на Мина Христемова за потвърдените от нея липсващи данни, както и за споделените разсъждения върху възможната обстановка в Бачковския манастир през XIV в. Сведението, че Кукленският манастир е бил първоначално скит на Бачковския (Коцева 1984: 160, в самия край на бел. 29), не се открива в гл. 2 от Типика на основателя на манастира Григорий Бакуриани, която изрежда имотите, дадени на обителта, вж. ГИБИ 1968: 42–43.

[181] Дали това е бил, например, Синаитовият „практически исихазъм“, за който се отчита далеч по-голямото му влияние в българските земи от т.нар. теоретически и политически исихазъм на Григорий Палама (Tachiaos 1966; Иванова 1971). За вероятно присъствие на грузински монаси и през XIV в., „въпреки наличието на известен брой чужденци, включително и българи“, вж. Бакалова 1977: 34 без

дига за пореден път въпроса дали вмъкването на допълнителната тетрада не е било направено именно по този повод, като потвърдена гаранция за православието на новия владетел на областта и манастира. Не трябва обаче да се пропуска и съображението за друг път, по който ръкописът се е озовал в Бачково, а именно, че манастирската библиотека се е обогатила с книгите, сред които и *Песн*, дошли с изпратения на заточение в манастира Патриарх Евтимий (Гюзелев 2014: 210). В този пореден недоказуем случай бихме допуснали, че ръкописът вече е бил композиран с проблематичната тетрада.

Веднъж направено, предположението, че ръкописът е сменил притежателя си, има и още една страна: няма никаква гаранция, че *Песн* не е бил предварително замислен от царя като дарение, а не като книга за неговата, също хипотетична, лична библиотека. Оттук следва да бъдат огледани и другите ктиторства на Йоан Александър като евентуални пътища за движението на книгата.

Владетелят на два пъти е покровителствал Синаитовия Парорийски манастир, ктитор е на още един исихастки манастир – Кефаларевския (Килифаревския „Св. Богородица“ до Търново?), на Зографския манастир през 1342 г., както беше споменато, на Мрачкия (Оряховския) манастир „Св. Никола“ през 1347 г. и на скалната църква „Св. Богородица“ в манастирския комплекс „Св. Архангел Михаил“ при Иваново, в който също се смята, че има ктиторски портрет (Бакалова 1974)[182]. Съдейки по Витошката грамота на Йоан Шишман, Драгалевският манастир също е бил обдарен от неговия баща (Божилов 1985: 161). Повечето датировки на ктиторствата са несигурни[183]. Доколкото житийната литература може да се смята за достоверен исторически извор[184], за помощта, дадена на парорийското братство, се предполага, че св. Теодосий Търновски е бил изпратен веднъж при българския цар през лятото на 1338 г. и втори път вероятно преди 1347 г.[185] Пак според житийните текстове за трети път преподобният е получил помощ от царя за новия манастир „Св. Богородица“ в Кефаларево,

---

препратка към литература. Манастирът е назован „важен център на българската средновековна култура“ по времето на Йоан Александър (Бакалова 1977: 158). От данните за гръцките ръкописи до XIV в. в Бачковския манастир не се извличат сведения кои са писани там (вж. Getov 2014; Getov 2019), нито има данни (поне до момента не са ми известни) за славянска книжовна дейност в интересуващия ни период.

[182] Тъй като изображението на владетеля-ктитор в Ивановската църква е много разрушено, идентификацията е отречена от Асен Чилингиров (2011), който привежда аргументи, доказващи, според него, че ктитор е Йоан-Асен II, а църквата е посветена на св. Йоан Кръстител. Стилът на запазените стенописи се съотнася с Палеологовото изкуство на Византия от XIV в., а не с живописта от първата половина на XIII в.

[183] В царската канцелария са били съставени две грамоти: Зографската и Мрачката (Оряховската), която е с точна дата 1 декември 1348 г. и съдържа името и мястото на съставителя – Добромир „в Сергевици“ (Даскалова, Райкова 2005: 9). Оставям настрана въпроса с автентичността на месемврийските грамоти, но локализацията на Сергювец/Сергевец (дн. с. Първомайци) в близост до Търново (вж. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%8A%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D1%86%D0%B8) отваря ново поле за разсъждения какво е представлявала царската канцелария.

[184] Вж. основно Пространно житие на Теодосий Търновски от патриарх Калист: Златарски 1904 (по преписа в Сборника на Владислав Граматик); Иванова 1986 (новобълг. прев. Мария Спасова, Климентина Иванова, по изд. на В. Златарски и Сборника на Владислав Граматик). Вж. Киселков 1926a; Heppel 2001: 131–132, също обсъжда компилативния характер на Калистовото житие и смесването в него на личностите на патриарх Теодосий II (заел патриаршеския престол през 1348 г.) и преподобния Теодосий; Стефанов 2010.

[185] Киселков 1926b: 16–20; според други автори годините са ок. 1340 и 1345–1346 (Божилов 1985: 161).

вероятно между 1348 и 1350 г. (Киселков 1926b: 23–26)[186]. Живописта в Ивановската църква, включително портретът придружен от образа на царица, отъждествена с Теодора – неясно първата, или втората, Сара-Теодора – е отнесена по стилови белези към третата четвърт на века (Мавродинова 1995: 63–68). Според годините на дарителство, макар и приблизителни в голямата си част и в логиката на по-късното дописване на двата тълковни текста с почерка на първия писач, всички посочени обители биха могли да бъдат приемници на *Песн*[187], но сред тях Бачковският манастир изглежда най-подходящият кандидат.

Пътят на *Песн*: „Рилска хипотеза“

В поредицата от локации, където псалтирът може да е пребивавал след напускането му на Търново (ако е бил там първоначално), се появява и Рилският манастир. Първата причина за това е споменатата идентичност по състав и съдържание между *Песн* и рилския псалтир РМ 1/3. Втора причина, макар и косвено обоснована, е приписката на f. 312v от 6965 г. (= 1457), писана с обработен почерк, която съобщава за смъртта на благочестивия и христолюбив „деспот на сърбите“ кир Георги Бранкович, умрял на 24 декември 1456 г.[188] Под приписката, с друго мастило и друг почерк, във вече доста нечетлив ред се разпознават буквените цифри ѳ҃ . ц҃ . ѯ҃ и част от началото и края на текста, който възпроизвежда частично горната приписка. Под нея, също доста изтрита, са вписани две приписки на гръцки, почти нечетливи и недаващи пряка информация за ръкописа. Първата е вероятно опит за превод на славянската, защото е посочена същата година (вторият ѝ ред не се чете). Втората е също доста повредена, но се разбира, че в нея е отбелязана датата на падането на Константинопол на 29 май, сутринта, през 1453 г.[189] Летописните приписки имат връзка помежду си дотолкова, доколкото политиката и войските на Георги (Джурадж) имат отношение към събитията около превземането на византийската столица[190]. Изглежда невероятно *Песн* в някакъв момент да е станал притежание на деспота, а мястото, където неговата памет би била зачетена, е по-скоро Света гора. Джурадж е изпращал от своята хазна 120 литра сребро на Великата лавра и 20 литра на манастира „Св. Павел“, докато „Есфигмен“ е получавал от него годишно по 50 литра сребро от новобърдските рудници (Кораћ 1991: 16). Да се допуска, че *Песн* по времето на вписване на приписката е бил на Света гора, няма никакво основание, докато Ново бърдо, родното място на Владислав Граматик, подава нов повод за разсъждения върху приписката за смъртта на сръбския деспот и връзката на *Песн* с рилския псалтир от XV в.[191]

---

[186] Годината не е документално потвърдена, според Божилов 1985: 161 тя е „(към 1351)“. В някои изследвания се отрича идентичността на манастира с днешния Килифаревски манастир до Търново, тъй като в най-ранния запазен препис в Сборника на Владислав Граматик (Рилския панигирик) името е Кефаларево, вж. Дамянова 1985; Куюмджиев 2015a. Според Йордан Андреев (1993: 180–191) по-вероятната дата е около 1340–1341 г., но едва ли преди или непосредствено след самата 1337 г.

[187] Повечето от споменатите обители имат богородичното посвещение, а случайно или не, богородичният Пс. 44 е акцентиран с черен контур (евентуално вторично) и с плетеничния си орнамент.

[188] Вж. Стоянов 1887: 273. Задължена съм на Сърджан Пириватрич, който потвърди идентификацията в рамките на църковната година от 1 септември 1456 до 31 август 1457 г. и ме насочи към съответна литература.

[189] Благодаря на Доротей Гетов за разчитането и превода.

[190] Вж. Спремић 1994: 100.

[191] Вж. Мусакова 2021b.

В историята на Рилския манастир, възстановен след 1450 г., е вплетено името на Мара Бранкович († 1487), дъщерята на Георги Бранкович, а връзката между тези личности и Рилския манастир е Владислав Граматик, на когото принадлежат ръкописи, писани и в манастира, както и добре известният разказ за пренасянето на мощите на св. Йоан Рилски от Търново през 1469 г.[192] Според него благочестивата царица госпожа Мария издействала разрешение от турските власти да бъде извършен този акт. Владислав Граматик е и книжовникът, от чиято ръка е най-ранният известен препис от славянския превод на Житието на Теодосий Търновски[193], описващо отношенията между преподобния и цар Йоан Александър. Излишно е позоваването върху установеното търновско книжовно наследство във Владиславовите сборници[194], а от друга страна, изказвани са мнения, че Владислав е преписал един Шестоднев в Ежево за Мара Бранкович, където тя се оттегля и заедно със сестра си създава впечатляващ кръг от книжовници, духовни и светски лица[195]. Тази съвкупност от факти и обстоятелства навежда на мисълта дали с пренасянето на мощите от Търново не е бил пренесен и царският ръкопис, като алтернатива на хипотезата за пренасянето на ръкописи в Бачково от Патриарх Евтимий. По почерка на въпросната приписка не може да се съди, че е оставена от Владислав, но би могло споменът/поменът за сръбския владетел да е направен по негово внушение. Допускането, че *Песн* е стигнал до Рилския манастир, а оттам евентуално до Бачково и Куклен, не почива на преки свидетелства, каквито няма и за връзки между двете обители. Според Е. Коцева, без приведени доводи, приписката е направена в Кукленския манастир, но в същото време тя разглежда типа писмо в контекста на рилски ръкописи (Коцева 1985: 38), а и едва ли би имало причина смъртта на сръбския деспот да бъде отбелязана в Куклен.

Реконструкцията на събитията, според която, макар и не директно казано, притежателка на ръкописа е станала самата Мара Бранкович (Мусакова 2021b), трябва да бъде ревизирана. На първо място, в изворите няма и намек тя да е получила в дар българския царски ръкопис, евентуално като благодарност за нейното застъпничество. На второ място, голямата хронологическа пауза между смъртта на Джурадж и пренасянето на мощите прави трудно приемливо обяснението за такова късно вписване на паметта, дори ако ръкописът е бил при нея, или че нейно желание е било изпълнено по времето, когато Владислав Граматик е бил в манастира, при положение че ръкописът вече е бил там и че тя е знаела за него. По-логично би било това да стане в самата 1457 г., и то на място, свързано с деспота и неговата кончина[196]. За пребиваването на ръкописа в

---

[192] В Панигирика РМ 4/8 от 1479 г., Христова 1996: 89, 170–172. За ръкописите на книжовника вж. пак там.

[193] Христова 1996: 90–91.

[194] Преписаните от него жития на св. Иларион Мъгленски, св. Йоан Рилски, похвални слова за св. Константин и св. Елена, за св. Неделя, посланията до Никодим Тисмански, съставени от Патриарх Евтимий, вж. Христова 1996: 39, 88, 93, 100–104.

[195] Обобщено представяне на меценатската роля на Мара Бранкович и отношенията ѝ с Рилския манастир вж. Куюмджиев 2015b: 44–47; Захариева 2018: 37.

[196] Задължена съм на своя студент Борис Рошев от Софийския университет за направения коментар върху името на Георги Бранкович: записано като Гєѡргїє, то не съответства на официалните документи, в които той е назоваван Гюрг, откъдето следва предположението, че граматикът, оставил приписката, е творил в провинцията на Сръбското деспотство, т.е., че през 50-те години на XV в. *Софийският песнивец* се е намирал някъде във вътрешността, а не в главните центрове на тогавашната сръбска държава.

сръбска среда също няма следа, освен ако това не е самата приписка. Оттук, на трето място, намекнатата възможност „султанката Мара“ да е изпратила ръкописа в Бачково почива само на предположение, че в един от бачковските поменици, от ок. 1700 г., тя е записана в списъка на дарителите като „кира Мара“ (Парпулов 2019: 44, бел. 40). И все пак, извън това недоказано дарителство, „рилската хипотеза“ засега не бива да бъде напълно изоставена.

От различни източници и техните интерпретации[197] е извлечено мнението, че Мара Бранкович е била попечителка на Рилския манастир. Според сръбски автори тя лично е издействала разрешението за пренасяне на мощите, отивайки в Цариград, а на връщане оттам го е занесла в манастира. Има и предположение, че стенописите в метоха „Орлица“ (1491) са правени от зограф, свързан с Кратово и Мара Бранкович. Доколко така очертаната картина е правдоподобна, е проблем на бъдещи уточнения, но тя проблематизира в нова светлина историята на *Песн*.

Повторената на гръцки, днес трудно четлива приписка в *Песн* сочи към пребиваването на ръкописа в среда, където гръцкият език е бил ползван наред със славянския, и Бачковският манастир отговаря на това условие, но също така би отговаряла например книжовната среда в Ежево и съседния Серес, а също в Света гора и другаде. Да се датира и локализира според писмото полуизтрилата се гръцка приписка в *Песн* вероятно едва ли би било по силите и на много добър познавач на късните гръцки книжовни практики.

Без подкрепа е още едно предположение: възможно ли е изпратилият ръкописа в Рила да е бил Йоан Шишман, във връзка с грамотата[198], издадена от него и твърдяща, че обителта е била владение на дедите и родителите му? Отново липсва отговор. И по-нататък, кой е вписал паметната приписка и дали в нея се вижда връзка с рилски ръкописи? Типът или стилът на наклоненото вдясно с единични бързописни начертания в Ѣ писмо, с писане на трикрако т съвпада доста добре с писмото на Сборника със съчинения за св. Димитър РНБ Вяз. Q. 279 и Сборника със слова и жития РМ 2/23, приписани на Владислав Граматик (Христова 1996: 120–124; 125–132). С тях споделя облика си писмото от втората ръка в Требника РМ 1/42, която отново е идентифицирана като Владиславовата (Райков, Кодов, Христова 1986: 74)[199]. Писмото в Панигирика на монах Мардарий РМ 4/5 може да се постави в същата типологична група. Тези ръкописи се поместват в рамките на 80-те години на XV в., когато се предполага, че Владислав е отишъл в манастира (Райков, Кодов, Христова 1986: 10–11). Типологичната връзка обхваща и Владиславовия сборник от 1456 г., но тя вероятно ще включи и други кръгове ръкописи, обезсилващи позоваването върху тези повърхностни аналогии. И „Рилската“, и „Бачковската“ хипотеза ни връщат за пореден път към проблема за възможното преместване на блока с тълковни текстове при преписа на рилския

---

[197] Тук и по-надолу сведенията са извлечени от Куюмджиев 2015b: 46–47 със съответна цитирана литература.

[198] Издадена на 21 септември 1378 г.; автентичността ѝ е оспорвана, вж. Даскалова, Райкова 2005: 10; текстът е публикуван пак там, на с. 44–46.

[199] Вж. също смятаните за рилски псалтир с последования от началото на XV в., РМ 1/2 и миней за октомври от 70-те години на XV в., РМ 2/16, вж. Райков, Кодов, Христова 1986: табл. XV, XXXVII.

тълковен псалтир, както и за първоначалното място на бележката на книжовника с Похвалата.

Други данни за съдбата на ръкописа

На първия празен лист се откриват множество приписки от различни ръце и различно време, отбелязани в описите на Б. Цонев и Х. Кодов (Цонев 1916: 12; Кодов 1969: 15–16). На f. 90v в долното поле с черно мастило е написано поведа́ на враги́. На обратната страна на първия, неномериран лист се чете името на Пандази логотет, което според Х. Кодов е вписано от ръката на основния писач (Кодов 1969: 15), но нито мастилото, нито буквените начертания подкрепят мнението му. Използването на титлата „логотет“ е продължило и значително по-късно от края на Византийската империя, например през XVII в. във Влахия[200]. Отдолу, с разкривени букви и от значително по-късно време е вписано Сиꙗ книга купиха [сиꙗ] (?); с по-бледо, кафеникаво мастило под тази има друга приписка, с по-обработен почерк, от която се чете [.са] азь христофорь. За съжаление, тези вписвания не носят съществена информация.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ И ОБОБЩЕНИЯ

Макар комплектът от тълковни текстове да намира обяснение за включването му в *Песн*, неизбежно се връщаме на въпросите дали той е добавен по-късно, или е бил първоначално сложен в „средата на псалмите“, образувайки неправилна тетрада, дали е бил преместен в ключов момент, както и как да интерпретираме кодикологическия факт на половинките листове 158 и 159: дали съответните части от първоначални бифолиа са били отрязани в момента на прекомпозиране на текстовете и следователно, как би изглеждал процесът на изработване на ръкописа?

За прекомпозирането на книгата въпросите остават същите, както и за повода на написването ѝ. Възможно е това да е станало по волята на самия Йоан Александър, но подсказано от неговия духовен наставник, евентуалния ръководител в изготвянето на ръкописа. Започнат като доста скромен по украса, той придобива вид, по-достоен за царски ръкопис, с прибавянето на миниатюрата, но подтикът за промяната очевидно все още ни убягва. Дали тя не е симптом, че е преработен ръкопис, първоначално с друго предназначение? Кой друг би бил първоначалният адресат, няма как да бъде доказано, а и тази поредна хипотеза поставя все същото питане, заедно с питането дали миниатюрата и тълковните текстове са прибавени едновременно.

В тази насока на разсъжденията, заедно с по-рано изказаните предположения за исихастко съставителство и преправка в определен момент преди или след връчването ѝ на поръчителя, се връщаме към най-приемливия извод, че неправилната тетрада е прибавена в самия процес на работа, заедно с миниатюрата.

Проблем на всички хипотези създават отрязаните листове, което предизвика допускането, че те първоначално са съдържали написаната, заемаща точно два листа, бележка-колофон с Похвалата, преписана наново на самостоятелен двоен лист и сложена

[200] Удриште Нъстурел (ок. 1596–1659) е втори логотет в канцеларията на Матей Басараб, вж. Deaconu 2015: 74.

в края на ръкописа[201], за да бъде заменена от тетрадата с тълковните текстове. Текстът по образците на византийския енкомион би образувал идейно цяло с образно-текстовото послание върху листа с миниатюрата и заедно биха придали по-бляскав вид на царската поръчка, затова изглежда, че ключовият момент е именно в решението да се прибави миниатюрата. Тя и следващият я лист не биха могли да са прибавени в значително по-късен етап, съдейки по равномерно течащия почерк на първия писач, а освен това, ако текстът вече е бил преписан нататък, вмъкването на листа с миниатюрата би нарушило неговия ред. Напълно възможна изглежда ситуацията новото решение, за чиято мотивация не се намери убедително обяснение, да е взето в момента, когато е била завършена първата част на псалмите. Ще оставим настрана питането дали след нея е била преписана и после махната Похвалата, но в една по-реалистична картина отрязаните два листа може да са били още празни, или с вече написана част от Пс. 77, което прави по-приемлива възможността да са били пожертвани. Появилата се необходимост да бъде осигурена гладката страна на пергамента за миниатюрата е довело и до разместването на тези две половинки от бившите бифолиа, за да продължи нормалното преписване на псалмите. След това действие, което веднъж е нарушило вида на тетрадата, може да се очаква и следващото, вмъкването на петте листа, приготвени отделно. Поне в днешния вид на ръкописа тяхното сглобяване изглежда твърде неестетично, да не кажем нескопосно, така че бих припомнила мнението на Б. Цонев за първоначалното им друго разположение и краят на ръкописа, след Похвалата, изглежда подходящо за целта място. Допуснатото включване на тетрадата заедно с миниатюрата би обяснило тяхното отделно оформяне, но пак без отговор имало ли е нещо на отрязаните листове. Хипотетичните реконструкции на технологичния процес не стигнаха до извод кога е станало преместването в „средата на псалмите“, но не омаловажават или отхвърлят изказаните съображения за високата ерудиция, която са имали съставителите на псалтира или евентуалните техни наследници.

Изтъкнатите особености на състава на ръкописа и на неговите палеографски и художествени характеристики сочат етап на работа, напълно различен, включително от естетическа гледна точка, от другите илюстрирани царски ръкописи – *Манасиевата хроника*, *Лонд* и – ако той спада към Йоан-Александровите ръкописи, както предполагат някои автори – *Томичовия псалтир*. Всеки от тях е писан изцяло от един писач, с писмо в новата графо-лингвистична норма; единственият общ елемент е ползването на украсени с миниатюри византийски образци. Данните от ръкописи, подписани, датирани или атрибуирани на търновските и околните манастири (Миклас 1994; Тихова 1994; Христова 1994), наред със съображенията по повод локализиращите палеографски и жанрови характеристики на ръкописа, не оспорват столичния или околостоличния му произход. Каквито и свидетелства да се намерят в бъдеще за произхода на *Песн*, посочените от Е. Коцева палеографски черти, обединяващи ръкописите с „нисък“ устав, се допълват от използването на архаизиращи елементи в украсата – освен в *Песн*, те са добре изразени например в *Драгановия* и в *Добрияновия миней* и това съчетание определя книжовна норма или практика в определен книжовен кръг. Където и да е бил формиран, той има връзка със столицата. Ще добавим и съображенията, които

[201] Сега там има липси на листове, размествания и подлепвания при последното подвързване в XVIII или XIX в. и е невъзможно да се установи оригиналният вид.

не изключват установяването на името Симон (различен от писача на *Лонд*) за първия основен писач.

Нито една от изложените хипотези не прояснява пътя на ръкопис до Кукленския манастир, ако изобщо приемаме тази негова дестинация за факт. В списъка на ръкописите, намерени там, публикуван от Маньо Стоянов, *Песн* не фигурира (Стоянов 1954: 258–259), а дали сред тях е имало и пренесени от Бачково, не е известно. Изложените съображения за даряването на ръкопис в Бачковския манастир се оказват единствените, които придават достоверност на утвърдилия се разказ, че ръкописът е бил намерен в „Св. Врачи“, но една хипотеза не може да бъде доказателство.

На f. 310v личат следи от кръгъл син, вероятно манастирски печат, старателно изличен, така че не се разчитат никакви букви, което възбужда съмнения за незаконно изнасяне на ръкописа. Само със специални средства може да се направи опит за възстановяване на изтритото. Твърде вероятно, по времето, когато ръкописът се е намирал в манастирска обител, на няколко листа да са били отпечатани малките щампи, „типаросани (скорошна работа)“ по преценката на Б. Цонев (1940: 191). На f. 77v и f. 79v щампата с иконно изображение на Богородица Одигитрия в проста рамка, 96 x ок. 70 мм, е нанесена в полетата, като първият отпечатък е с по-лошо качество и левият край излиза извън листа, а мастилото на втория е избило изцяло върху лицевата страна на листа. На f. 310v иконният образ е на Христос Пантократор, в двойноконтурирана рамка, 101 x 85 мм, запълнена от виещ се ластар с дебело стъбло и едри полупалмети. Щампата застъпва последните редове на текста. Установяването на произхода на щампите, както и по-задълбоченото проучване на подвързията навярно ще допринесат за изясняване на въпроса дали ръкописът е стигнал до Кукленския манастир или до друга обител. Да обобщим, „Бачковската хипотеза“ опира основно до предположенията, че ръкописът е изпратен там директно от Търново, било от самия владетел, било от Патриарх Евтимий или негови ученици. „Рилската хипотеза“ страда най-вече от невъзможността да бъде установено кога и как ръкописът е стигнал до манастира и го е напуснал. И двете хипотези оставят нерешени проблемите около прекомпозирането на ръкопис – дали то е направено по време на изработката му, или по-късно (включително в Рилския манастир), така и около причината, подбудила прибавянето към първоначалния състав на двата тълковни текста. В допълнение се появява и новата хипотеза за пребиваването на *Песн* в сръбска среда, почиваща само на свидетелството на коментираната приписка.

Изследването доведе до тези хипотези в резултат на оскъдните сведения за произхода и историята на ръкописа. Както беше показано, дори за повода, по който е поръчан, не може да се каже нищо твърдо определено, а може би и не трябва да се търси такъв. Връзката на владетеля с монасите исихасти, последователи на Григорий Синаит, е обсъждана в научната литература, но дали това е идеологическият контекст на изображението на Христос Стар по дни и на добавените тълковни текстове, е тема, която засяга много по-широк кръг проблеми и се нуждае от още осветляване. Не е излишно да се посочи, че изтъкнатите в Похвалата военни победи на поставения от Бога български владетел нямат стойност, ако не са съпроводени от битки за чистотата на вярата, а тя е мотив, тясно свързан и с царската идеология, и с исихасткото движение, и с по-късните действия на Йоан Александър срещу еретиците.

Песн е необичаен препис на Псалтира, и то не само по отношение на българската ръкописна традиция, в който текст-образното оформяне на „средопсалмието“ манифестира по уникален начин ортодоксалната християнска концепция за божествената същност, Божията милост и воля, проявени в доктрината за богодадената земна власт: персонифицирането ѝ чрез българския владетел служи и като средство, легитимиращо неговата власт заедно с гаранцията за неговото християнско благочестие и православие. Съставителите на книгата както в нейния първоначален, така и в променения ѝ състав показват висока култура в прилагането на литературни и визуални образи и символи, почерпани от византийската традиция.

Песн е най-ранният запазен ръкопис на цар Йоан Александър и по всяка вероятност е и първият, направен за него като царска поръчка[202]. Съдейки по писмото и по орнаменталния репертоар, в сравнение с останалите известни ръкописи, писани за Йоан Александър, този е произведение на книжовна среда, различна от тази, към която могат да се отнесат *Манасиевата летопис*, *Лонд*, *Поп-Филиповият* и *Лаврентиевият сборник*. Описаните редица странности в неговия физически облик, индивидуалната украса и обмисленият състав от текстове и образ може би подсказват началото на книжовна работа, все още недокрай организирана, но започната с писачи-калиграфи и високообразовани книжовници и която, допускаме, или не е била продължена в същия кръг, или е била развита в посоката, която виждаме в по-късните царски ръкописи. Не е изключено първоначалните ѝ прояви да са свързани с царската канцелария.

Песн се оказва първият документ за изразена чрез текст и образ доктрина на български владетел, продължена в „пропагандния“ облик на ктиторските миниатюри в *Манасиевата хроника* и *Лонд* и рязко прекъсната от историческите събития в края на XIV в.

---

[202] Обстоятелствата около *Ловчанския сборник*, писан за деспота Йоан Александър, не са напълно ясни, вж. бел. 55.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Ил. 1. Горен (ляв) капак на подвързията

Ил. 2. Долен (десен) капак на подвързията

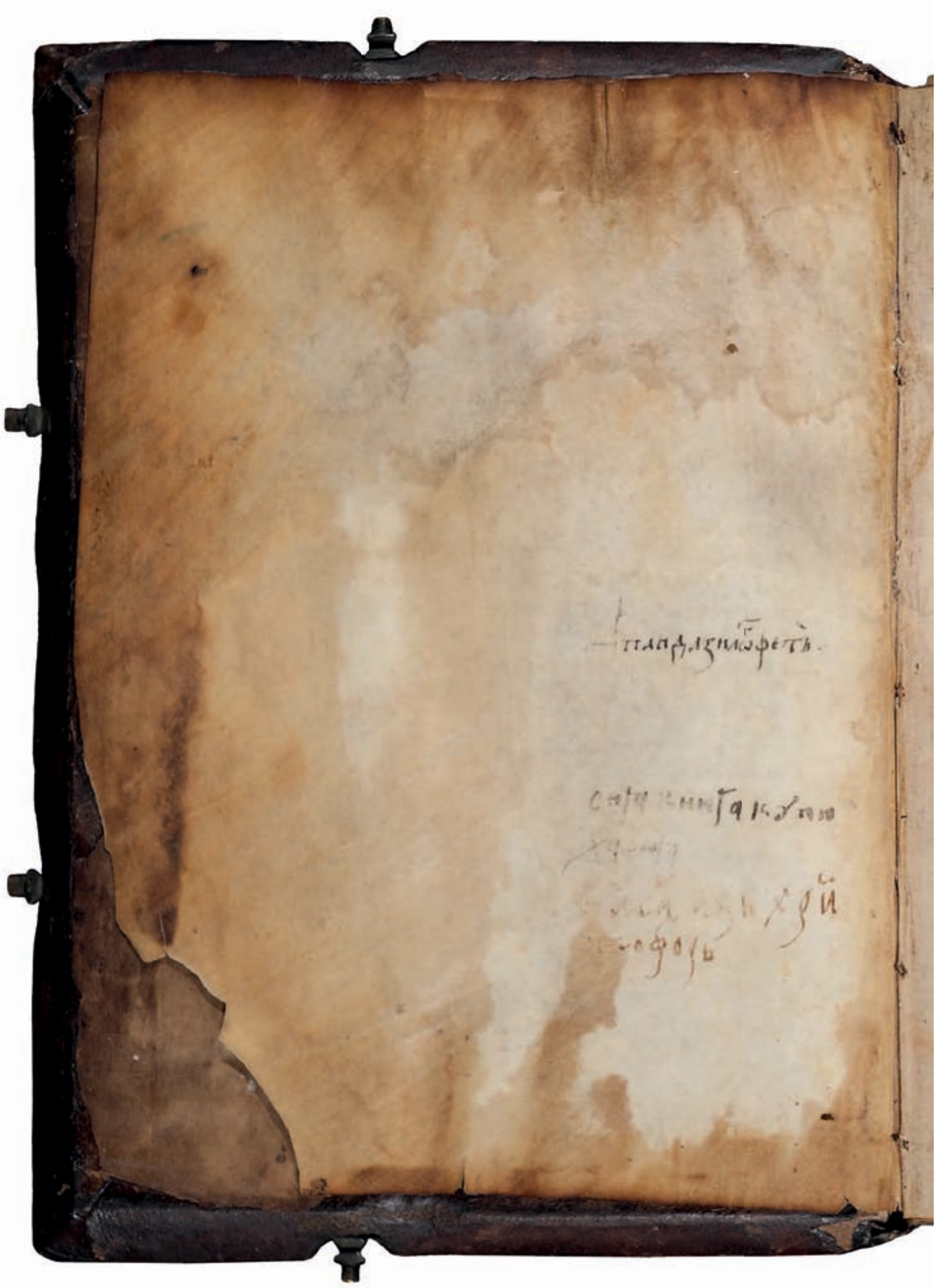

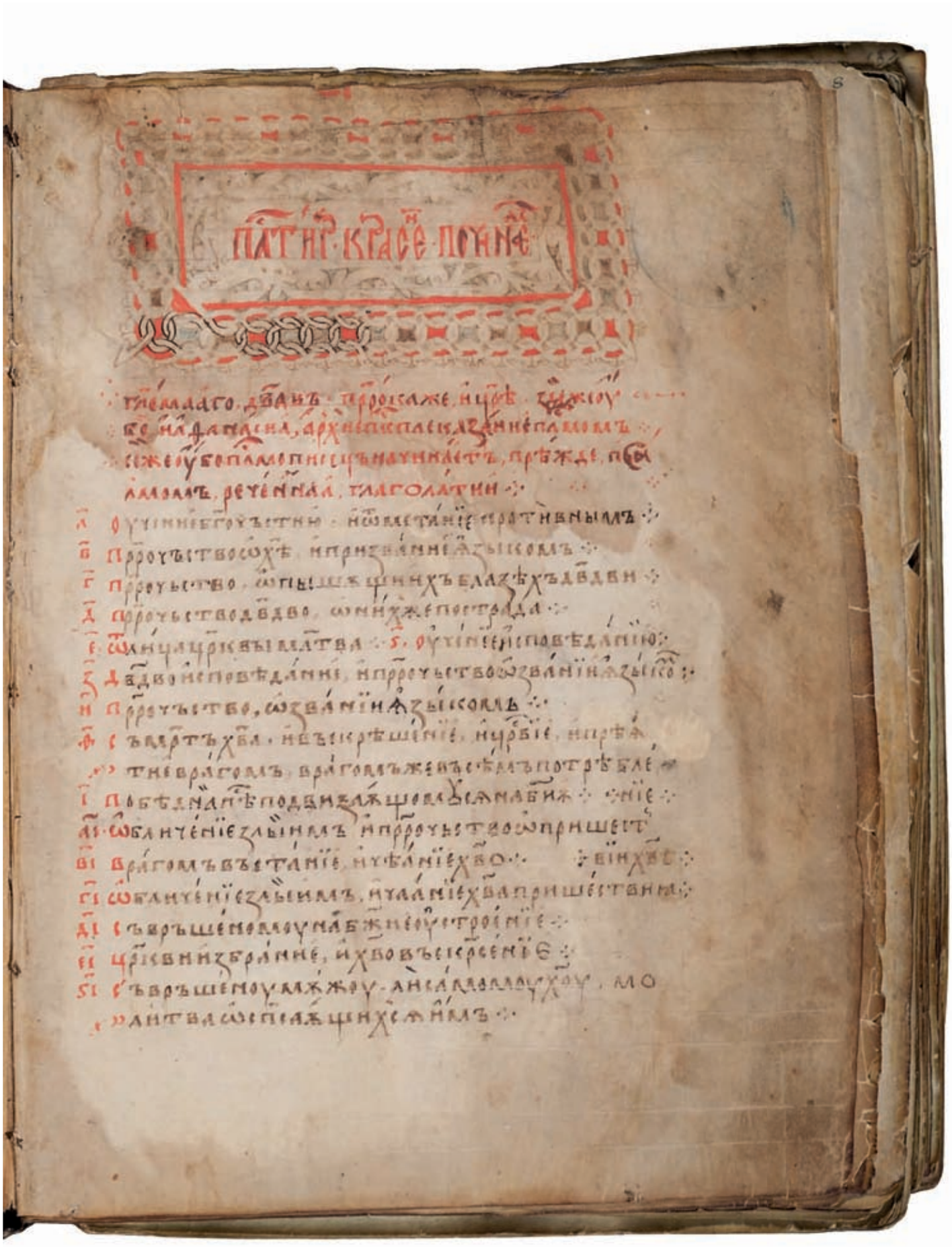

Ил. 3. Заставка, Хипотези на Евсевий, f. 1г

рдѳ̄ Ѡ вомъ людехъ сп҃сніе ·:·
рєі̄ Ѡ вомъ людехъ свершеніе ·:·
рѕі̄ Ѯ ваннѣ ѧ҆ хъ исомъ ·:·
рзі̄ По бѣдѣ стымъ ѡ҆ хъ, и҆ прр҃очествомъ ѡ҆ хъ ·:·
рнѳ̄ ѡ҆ бразъ бѣжню въ вождѣнію ·:·
рѳфі̄ Пришьствію ·:·
рїс̄ ѡ҆ брѧщеніе ѡ҆ ваѵилѡмъ сисоу, и҆ рлствію ·:·
рїсл̄ Благомъ благовѣщенїе ·:·
рїсв̄ Молитвѣ ·:·
рїсг̄ Похвалѣ ·:·
рїсд̄ Ѡ устроеніію ·:·
рїсє̄ Ѵ ѧ҆ ннѣ грѧдщимъ ·:·
рїсѕ̄ І ъ ѯ ѧ҆ ннѣ ц҃рсви ·:·
рїсз̄ Ѯ ваннѣ ѧ҆ хъ исомъ ·:·
рїсѳ̄ По бѣдѣ бѣжню по бѣдьствоу ·:·
рїсф̄ Молитвѧ҆ мсѧ ·:·
рл̄ ѡ҆ ѳеѳрѣ ѳѣ грѧдѣ ·:·
рлѳ̄ Молитвѧ дѣвѣ, и҆ прос҃вѣщенїе хво ·:·
рлв̄ Л юдехъ съ вр҃ъшемъ ·:·
рлг̄ Л юдехъ градѧщихъ ·:·
рлд̄ Ѵ ѵ҆ инні въ водно ·:·
рлѣ̄ Похвалѣніе нѣ бл҃вндыимъ ·:·
рлѕ̄ І ѳ҆ ынхъ глаѳн, і҆ ѧщїихъ въ плѣнѣ ·:·
рлз̄ Похвалѣніе съ прр҃оч҃ьствїихъ ·:·
рлѳ̄ Молитвѧ пр҃вдмаго, съ бг҃ословеніихъ ·:·
рлф̄ Глаѣ подвнѣ ѧщагося набожнѣ ·:·
рлѳ̄ Молитвѧ съ вр҃ъшемоу набожнѣ ·:·
рлѳ̄ Глаѣ боѧщемоу ·:·

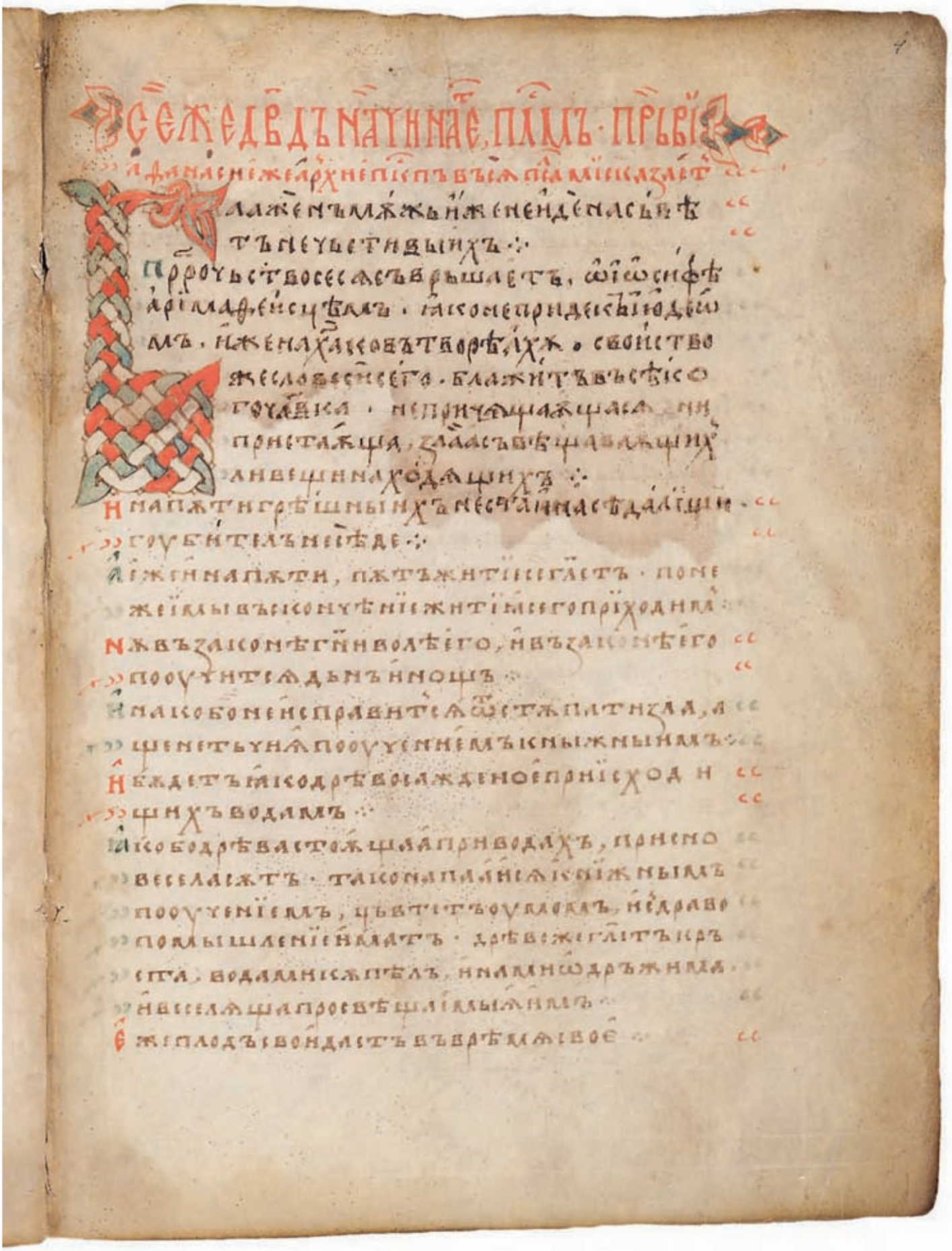

Ил. 4. Хипотезите на Евсевий; Пс. 1, ff. 3v–4r

жскврънъ нимъı помышлении разрдоуша
жтъ ⁘
А праведникъ чтосъ твори, гъ въ црькви стѣ
и своеи, гъ на нбси прѣстолъ его ⁘
И бо праведничи стара дижитиа, црькъ въ хра
нѧтъ стѧжь бгви, и на нбси прѣстолъ въ
сприимѧтъ · ѡбоеже естъ ѡхѣ ⁘
Ѡчи его на нищаго призираете ⁘
Приблюдаетъ бо иже живѧтъ бгоугодно
нищии, и гъ оугаждаетъ имъ ⁘
Вѣцѣ его испытаете сны чл҃вчьскы ⁘
Маани емъ бо чинитъ ꙗже въ насъ ⁘
Гъ испытаетъ праведнаго, и нечьстиваго ⁘
Еже естъ испытаетъ кого ждо · да праве
дномоу въздастъ мъздѫ · а нечьстиво
моумѫкѫ · ꙗко праведенъ сѫди ⁘
А любѧи неправдѫ не навидитъ свождшѫ
Диꙗволъ, любѧ бо неправдѫ санъ погоу
би · таковъ сѣкъ любѧи неправедно е
ѡтъщетитъ свождшѫ ⁘
Ѡдъждитъ на грѣшникы сѣти ⁘
На бѣси, и елико послѣдоужтъ ихъ · оу
вѧзовати бо имъ попоущаетъ бгъ
въ своихъ начинанихъ ⁘
Ѡгнъ иже оупелъ чѧстъ чѣшѫ ихъ ⁘
И сибѣсомъ и диꙗволоу. ѡтомъ борсче
но естъ · и маши ѧглигорѧщѫ сѧди
на нихъ ⁘
Ꙗко праведенъ гъ и правдѫ въз люби ⁘

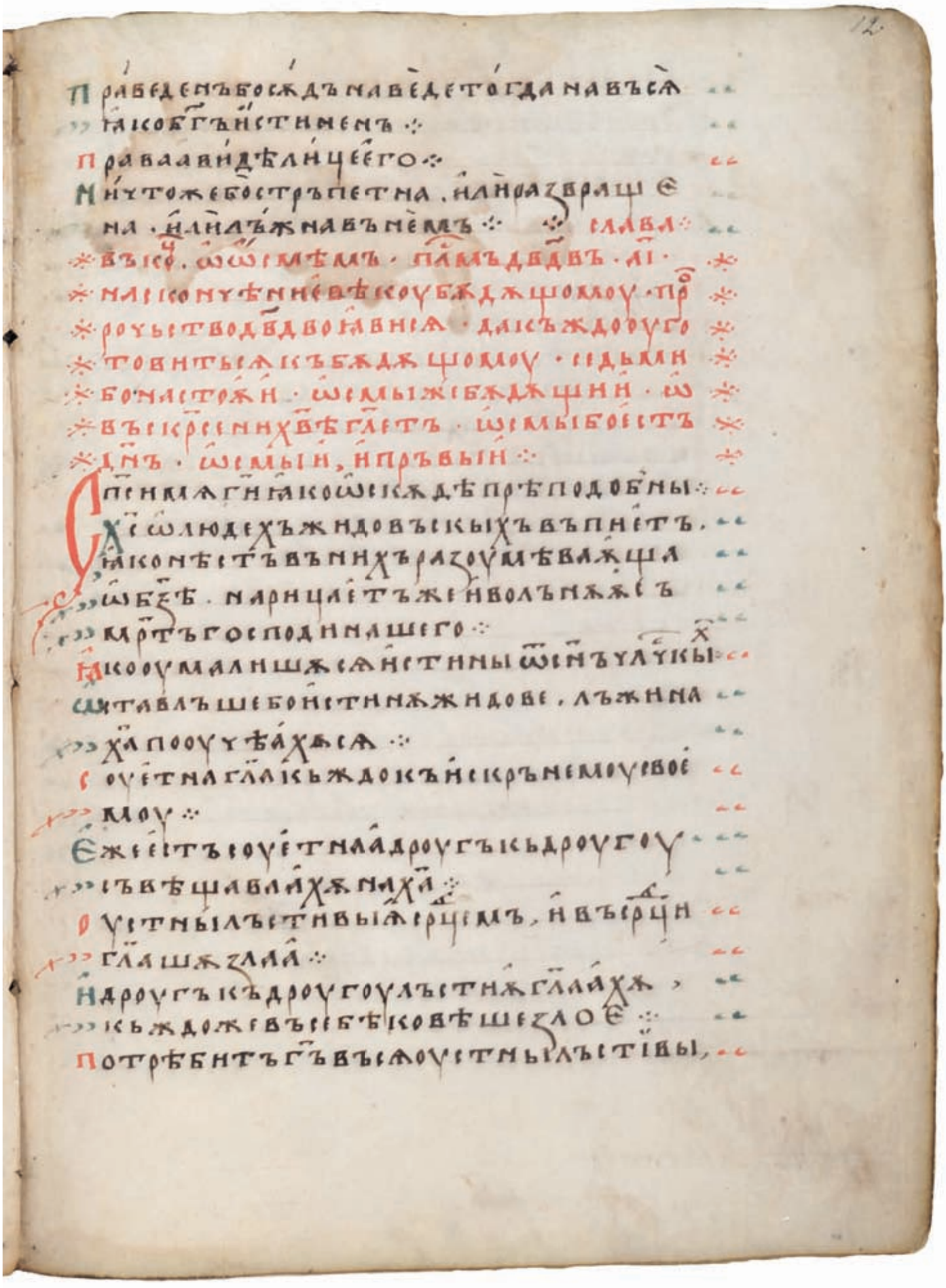

Ил. 5. Първи, основен писач (Симон?), ff. 11v–12r

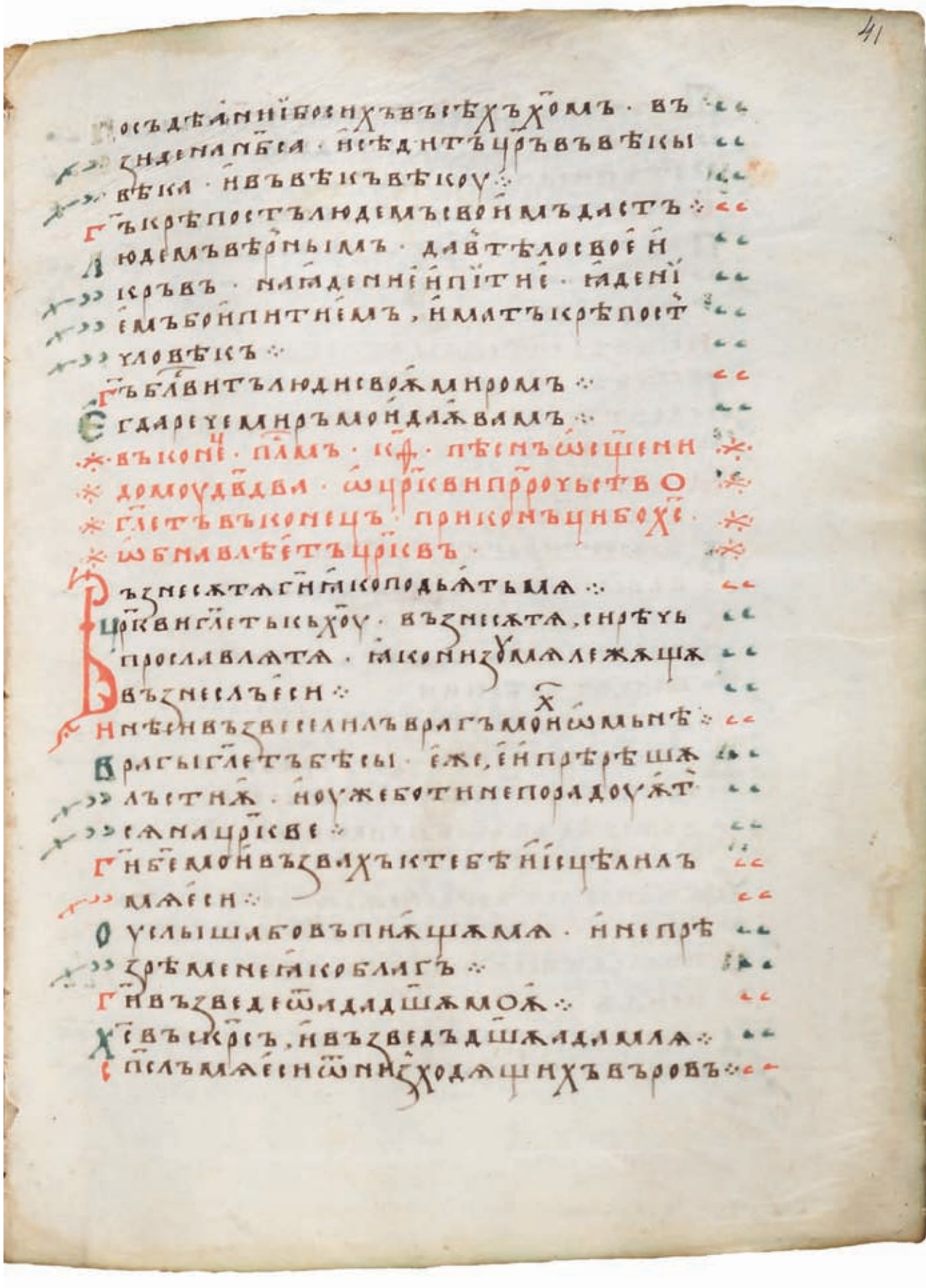

Ил. 6. Първи писач (Симон?), Пс. 29, инициал, f. 41r

Дшлажіпашіуѣѣтъгоспода ·
Ікъніліскохлодникръбипріємлатъ ·
Ікопомощникъизщитнтілъпшъє ·
Сирѣчь, хіправідныімъ ·
Ікошюмѣмъвъзвеселнтсясрценаше ·
Ікомьздаждостойнжпріємлащіпра
вѣдныі ·
Нвънмаіготоюупьвахомъ ·
Стінікоупьваннѣмъіпѣшіа ·
Бждигнмлатътвоіманілъікожіоу
пьвахомъната ·
Правідниісъдръзновіннѣмъ, къзды
просаще, трудлажнвотніго ·
Псмъ, двдвъ · лг · єгдаизмѣнілан
цесвоєпрѣдьавїмілєхомъ · нѡпоу
дтні, нзїде · єіказаетъдвдъхота
щжєпетніа · ікоѣмъзамышлє
нѣмъіпѣсіа · въбоплмъ, вєзъоу
нтільствайєплъноєстъ, ноуує
ннѣ, набгоуьєтнєподвизажщнм
іа · нѡікръщєнні ·
Слвагнлвърѣковрѣма ·
Ніплѣтероврѣма · пквъєгдабгоуго
дложнвжщєй · блваще непрѣстаж
вынхвалалєговъоустѣхъмоихъ
Ношъбондмъ непрѣстлжтъправєд
нні · бєспрѣстанн, блпожше ·
Ѡгнпохвлантсядшлюдя ·
Похвлаж ѡбгіприємлаще, въгѣкл

Ил. 7. Първи писач (Симон?), Пс. 33, инициал, f. 50r

грѣшьшѫѧ и каѧщѫѧсѧ ·
Въскѫѫ лицетвое ѿвращаеши ·
Сирѣчь, не ѿврати ·
Забываеши нищетѫ нашѫ и печѣ
лъ нашѫ ·
Сирѣчь не забѫди ꙗковъ нищетѣ
бг҃о чьстиꙗ бѣхомъ, и ньгда печѣ
льни ·
Ꙗко съмѣрисѧ въпрьстъ дш҃а нш҃а ·
Попрани ѿ демонъ, и долъскомъ слꙋ
жениемъ и лъстиѫ ·
Прильпе земли ѧтроба наша ·
Ꙗдѫще рожьцѧ и оумнымъ гладе
мъ, нѫ потьщисѧ рѣшѫ ѧзыцї ·
и даждъ намъ тѣло твое и кръвъ ·
Въскрсни гн҃и помози намъ ·
Въскрсъ бог҃ъ изъ мр҃твыхъ · ѧзы
кы просвѣти ·
И избави ны имене твое горади ·
Именемъ бо бг҃и емъ · избавишѫ
сѧ ѧзыци ѿ мч҃телъствади ꙗволѣ ·
въ конц҃ · ѡ измѣноуѫщи ихьсѧ,
сн҃ въ кореѡвъ · въ разоумъ пѣснь
ѡ възлюбленѣамъ · на конч҃и нѫ
вѣ къ прр҃окъ рече · ѡ оужасѣ жи
до въ сцѣ · измѣнение бо прѣложе
ние есть · сн҃ове же кореѡви жидо
ве · ꙗко въ сѣ погоублъше · и въ

ѡголѣнніе въпадьше· тогда ѡ
хѣпѣснъпрроуьствагладхъіты
двдомъ· ежеесттъѡвъзлюбл
нѣамъ· пламъ· мд

ргнгнжсрцемоеісловоблаго
ррокъхвалнтьсѧ, глабоѡхѣ
нѡпрншьствїнѣгоеженаземлѧ
глазъдѣламоицрви
прроісъреуе, оувѣдѣнабышждѣла
моибгомъ
Азыкъмойтръетъкнижніка
ікоропнїца
кьгдабоможетътръетъікорота
іспалпнсатнржкожулвуьіспож
ісойазыкъмойгажіѡхѣ· іско
ровъзвѣщлреуепрроісъ
красивндобротожпауеінъулвуісъ
въпохьбоулвуьіскыхъ, доброта
главѣхвѣпрнложнтнісанемо
жетъ· ісобгъбонепрнтьуінъ
улвіскомъеетъ
нзланїсаблгтъвъоуетноутвоею
словомъбооуетъего· снрѣчъсако
оуетыпѣсоутврадншьсѧ, н
въѣтваръ· ісоблгтънмащї
ѡуѧ
сегорадноблвнтабгъвъвѣісы
ъѣісожботварнжндыханнѣм,

Ил. 8. Пс. 44, плетеничен инициал, ff. 81v–82r

Жидовьскыѧ ꙗкопасомыи бг҃омь · нн҃ѣ
же ѧзычъскыѧ наставлѣемы на вѣрѫ ·
Рѫкоѫ моссеѡвоѫ и арронеѫ · слава ·
Рѫкоѫ ѡноютъ гда · нн҃ѣ же хв҃ожвѣрны
ѧ люди · моссиб оскаѕаетьсѧ ѡбличе
ние · хс҃ же ѡбличѣетьдѣла наша · и
рѫкоѫ дх҃а ст҃го · а арроньбоскаѕаетьсѧ
доухь ·

ИСТАЛЪКОВАННЄСТГОНЪЪѠБРА

ИМЄВѢРЫ · ЄЖЄЄСТЬВѢРОУАВЪ
ЄДИНОГОБГА ←

Ѕ НАЦЄМАННЄЄСТЬВѢРОУАЩОМОУЄ, ЄТО
ЄНЪЪОБРАЖЄННЄ · ВЪЄБІЬБОВѢРОУ
АПРАВОВѢРНО · ИСПОВѢДАЄТЬСЯЛЬ
ПОУЧЄННЄЛЬПРАВЖЖВѢРЖНЄТНМО ·
НАІСОЖЄНЄТИН, ШЄСТЬЪЪБОРЬОУТВРЪ
ДНЬЬШЄ · ЄНАНАЛЬПРѢДАШЖ · ГЛЄ
ТЬОУБОПРАВОВѢРНОВѢРОУАНЄНЦЄ ←
ѢРОУАВЪЄДИНОГОБАОЦАВЪЄДРЪ
ЖИТЄЛѢ · НЄМІСОЖЄЛИНОЗНАМЪНА
ТЬГЛА, МІСОДВѢЄЄТЄНАУАЛѢ · ЄДІ
НОБЛАГО · АДРОУГОЄЛЖІСАВО · РЄІСШЄ
ЗЛО · НИМІСОБЛАГОЄОУБООБЛАДАЄТЬ
НЄБЄМЫЯИН · ЛЖІСАВОЄЖЄЗЄЛЛЪ
НЫЯДИН · АЗЪЖЄМЄТЛІСО · НЖВѢОВ
АВЪЄДИНОГОБАВЪЪЄДИНВЛАДАЩА
ГО · НОЦАВЪЪЄМЬЄЖШАЯГО ←
ТВОЦАМБОУИЗЄМИ · ВНДЯЛЫЯЛЬЖЄВЪ
ЄЄМЬ, ИНЄВНДЯЛЫЯМЬ ←
СІРЄЧЬ · ЯВЛЄМЫЯЛЬЖЄВЪЪЄМЬИНЄЯ
ВЛЄМЫЯМЬ · ЄЛНІСАБОДОЛОУПОДЬНБЄЄ
МЫЯВЛЄНАЄЖТЬ, НДЛОЖЄЛЬЯВНДѢ
ТИ · ЄЛНІСАЖЄНАМБЄЄХЬПРѢВЫШЄ ·
НЄЯВЛЄНАЄЖТЬ · ИМЄМОЖЄТЬЧАІСЬ

Ил. 9. Краят на Пс. 76; Тълкувание на Символа на вярата, ff. 152v–153r

И пострадавша на сьради · и въ скрсъ
ша третии днь · и въшедьша гона
нбса · и сѣдѧща аго ѡдесн҃ѫѫ ѻца ·
и пакы грѧдѫща аго сѫдити живы
мь и мртвымь · его же црвию нѣ
сть конца · Пострадавь бо на сьра
ди ꙗко бъ · и погребень бы и въ
скрсе · и ѡдесн҃ѫѫ ѻца сѣде · и па
кы вѣроуемь видѣвь его грѧдѫ
ща съ славоѧ · сѫдити живымь
и мртвымь · сирѣчь праведны
мь и грѣшнымь · праведнии оу
бо, иже добрыѧ дѣтѣли сътворше
живѫть въ вѣкы · грѣшници же
мртви сѫть · Вѣроуѧ и въ дхаст҃го
гаживотворѧщаго, исходѧщаго
ѿ ѻца · иже съ ѻцемь и сномь съ по
кланѣема и славима · Нетъ кмо
бо глѧ ꙗко есть дхь сты · нѫ и вѣроу
ѧвънь · ꙗко въ ста · ꙗко га · ꙗко
животворѧща · понеже животьда
еть и и нѣмь · и животь есть самь ·
ѿ ѻца исходѧщаго · нераждаеть
бо сѧ ѿ ѻца · нѫ исходить · и съ ни
мь славитьсѧ · и покланѣемь бы
ваеть съ ѻцемь и сномь · ꙗко еди
но сѫщень · И главша прроки · въ

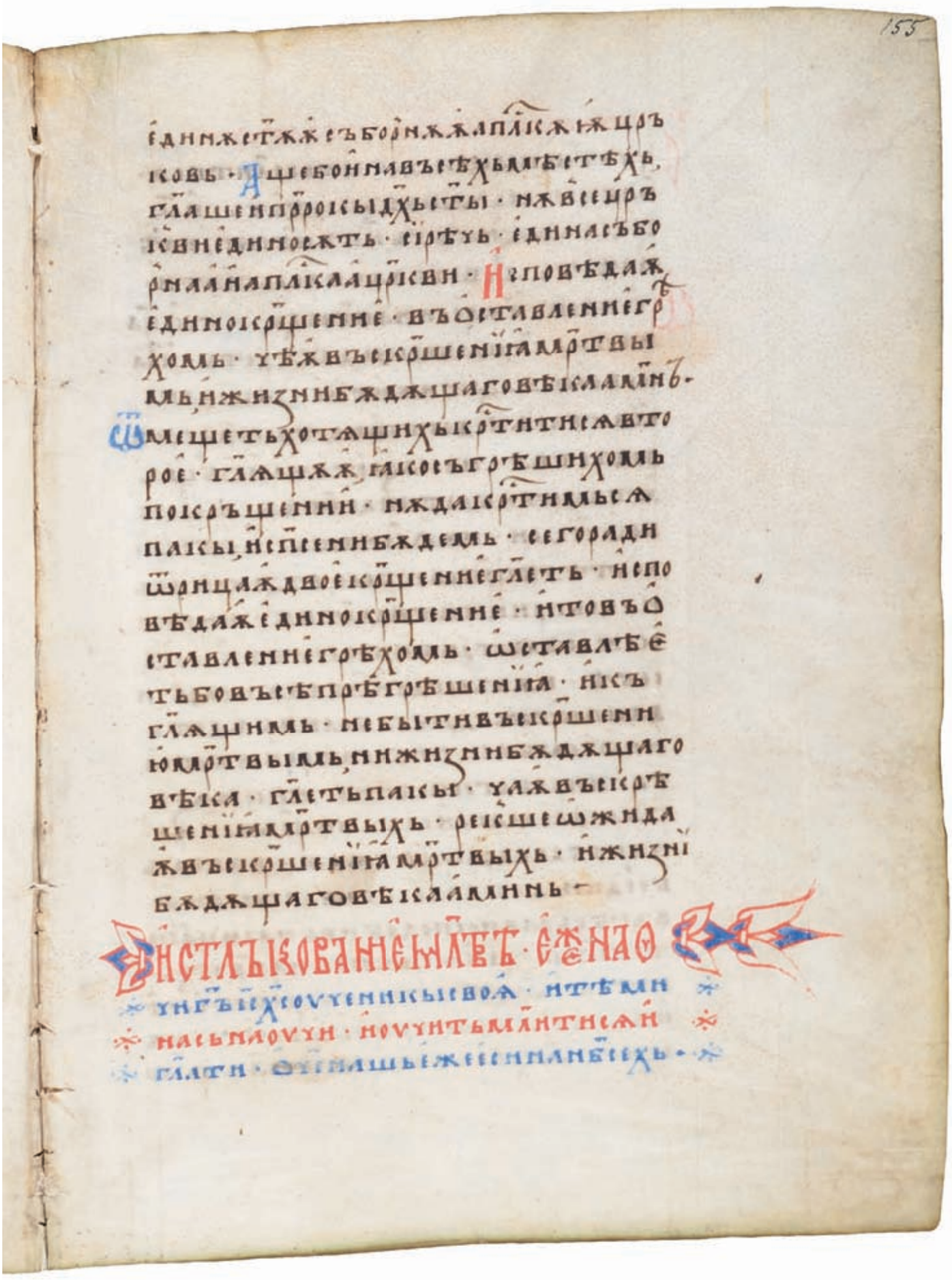

Ил. 10. Тълкувание на Господнята молитва, f. 155r

ты же оубо подобно моу тебѣ чл҃коу и
съработникоу · а бг҃ъ тебѣ рабоу · ты
повиненьтъ мамь злыхь, бг҃ъ же бе
зь грѣшеньсы · нѫ обаченит ако
своеч҃лколюбие ꙗвлѣеть · а еже
И не въведи насьвъ напасть, нѫ изба
ви насьѿ неприꙗзни · Симь ꙗвѣ
наказаеть нашѫ немощь · и оуста
влѣеть боуесть · двѣ боестѣ и скоу
шени, рекше напасти · едина ѿ
бг҃а · дроугаа же ѿ дїꙗвола · да иже
ѿ бг҃а, блага есть · а иже ѿ непри
ꙗзни, дш҃е врѣдна есть · и въ сѣкь чл҃къ
мл҃ить сѧ · избавити сѧ ѿ напа
сти и врѣда неприꙗзнина · 8

Ил. 11. Пс. 77, заставка-миниатюра, Христос Стар по дни, f. 158r

107 об

Одръжа҆а҆хѫ йскла҆щѥ ✧
Поплахъ съ҆а҆кщемъ ✧
Х҃ѥ въгробѣ проспавъ трїдне҃вно · ижесъа҆кщемъ, ѩкоже съгнѣвомъ съ индіи въада҆ · длаго голѣтныа҆ дръжимыа҆ дшѫ҆ево бодетъ ✧
Ѩ҆ вевулавъ ьсѧцѫ҆ хѣ҃ихъ · ѡржжиа҆ нѣ҃ѣлы ✧
Помо҆ентъ зв҃ѣ҃рныкъ улавісомъ · ѝ҆ѫ҆ѥ
Пъвїнісѫтъ жидове · наха҆ісрѣжещѫ҆ шєсѫ҆бы ✧
Ѝ҆ а҆зыкъихъ меуь҆ѡ҆ітръ ✧
Жидовеѩкона҆ха҆ по҆ѡ҆ітръще а҆зыкыево
Ѫ҆ ѩкопьи ✧
Въ҃ нєсѧ а҆на҆нъ҃ сла҃ѣ ✧
Їѣ҃ъ ь҆ овъ҃ ѕнєсєнїѝ҆ єгословоѫ ✧
Ѝ҆ повъѕѣнѕєѩ҆ слава твоа҆ ✧
Ѝ҆ сплъ мъ҃ бо҆ нъ҃ бо҆ нѕємлѣ слабыгна҆ · ѝ҆
Сплъ ниѧ҆ѣ҃ітъ ѕємлѧ дѣісъ, ѧ҆ндъ ѧ҆ѥ҆ѝ҆
ѡ҆ ітавлѣ҆ѫ҆ ѧ҆ѧ҆ѧ҆ъ ✧
Ѣ҃тъ оуготовашѫ҆ погама҆ѥ҆ѝ҆ма ✧
Жидове҆ ха҆ хотѣ҆ ха҆ѫ҆ оуловїтїсловомъ ✧
Ѝ҆ сѧ҆ ісошѫ҆ дшѫ҆ ѥ҆ѫ҆ ✧
Ноужде҆ ѫ҆ ботъ пѣ҆ ащѥ҆ ѧ҆ъ · да҆ шбра
Зъбждетъ сѧ҆ ѣ҃ренїѝ҆ ѧ҆ѧ҆ѫ҆ дроіти ✧
Ѝ҆ сіопашѫ҆ прѣ҆ дъланцѥ҆ ѧ҆ъ ѥ҆ѝ҆ѧ҆ъ ѝ҆ѧ҆ѫ҆
Ѝ҆ въпада҆ ѫ҆ сѧ҆ въна҆ ✧
Гробъ въ҆ ѫ҆ ныглетъ · въ ть҆ бонтѣ҆ ѧ҆ъ
Пада҆ ѫ҆ жидове · пладенїе҆ ѧ҆ъ дньныѝ҆ ✧
Готово сѫ҆ цемо҆ е҆ боже ✧
Въ ісрѣ҆ ѫ҆ тиѝ҆ спістнародъ улвъ ьсіскы ✧

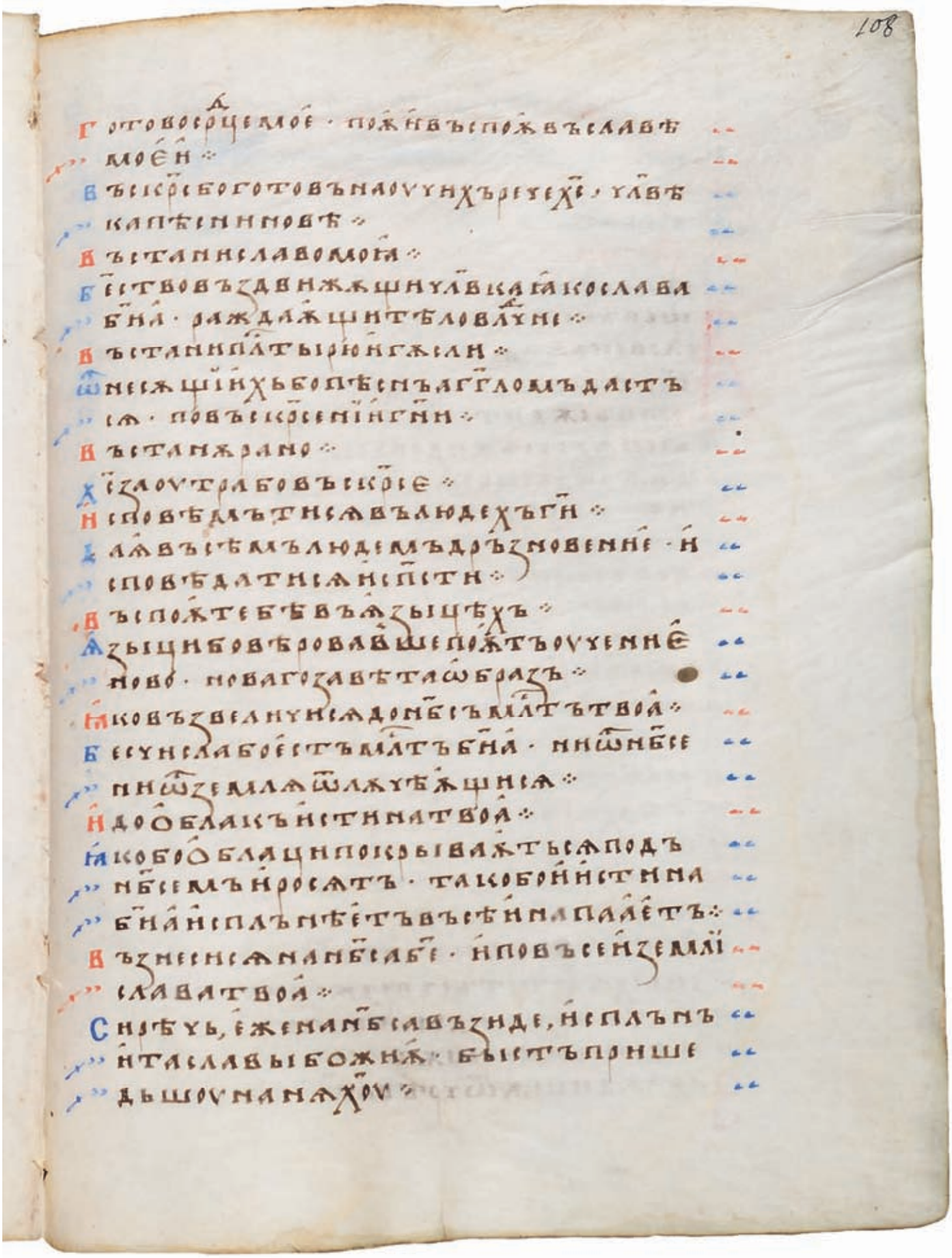

Ил. 12. Бележка (приписка?) с името на Симон, ff. 107v–108r

людитвоя и срлѣ · помѣни и людитво
я иже ѿ языкь · яже прѣжде нарече ·
Посѣти нась спсение мьтвоимь ·
Провъзглаша аше бо пророкь, вѣстя при
шествие хво ·
Видѣти въ блгости избраныхъ твоихъ ·
Аплы вѣсто, ти бо избрани · тихаби
я чл҃комь показашѧ ·
Възвеселитися въ веселиязыка твоего ·
Людии иже ѿ языкь веселиемьта ины
мь · имьже вѣрнии веселятьсѧ въ
сегда ·
Ихвалитисѧ съ достоянием твоим ·
Прославишѧ бо сѧ и иже ѿ и срлѣ, вѣро
вавьше съ людьми языческыми,
похвалении богомь ·
Съ грѣшихомъ съ ѡцы нашими ·
Съ гла людии еврейскыхъ есть ·
Беззаконовахомъ, и не ѡправдихомъ ·
Провъзглаша аше пророкъ, хотѧще е быти беза
коние ѿ жидовъ въ ха ·
Ѡци наши въ егѵптѣ не разоумѣшѧ чюдесъ
твоихъ ·
Многа бо показа имъ знамениа и чюдеса
въ египтѣ бъ, ѡбразъ носѧща хвъ · нѫ
не разоумѣшѧ ·
Не помѣнѫшѧ оумножениа млтитвоеѫ ·
Не въз блгодѣтенъ бо ѫзыкъ, и спръва ·
И прогнѣвашѧ и въ ходѧще въ чръмное
море ·

Видѣхѫ бѡ силѫ бжиѫ, имиорепрѣсѹшлемѡ
тонтакомевѣроваша ⁘
Испасеѫ имене своегорадѝ ⁘
Ѹжебѡ жестокомиихъсрцоу невѣнатъ,
иѫ имене своегорадѝ, якоюдїебжиниѝ
менованхѫсѧ· неѡставїихъспсаѫ ⁘
Даскажетъимъсилѫсвоѫ ⁘
Даѹвѣдатъколикоможетъбъ ⁘
Изапрѣтиуръмномѡморю, иисше ⁘
маиѫбобъ, иѹставыестественыиѫзабы ⁘
Ипроведеѫпобездне, якопопоустыни ⁘
Непостиѫнабѡбѣвода, испсѣдѣеѫидѣ
ахѫ· ѡбразъжебѣшекрѣщенїа ⁘
Испсеѫизрѫкыненавидѧщїихъ ⁘
Ѡегуптѣнъевреѫ, ненавидѣхѫбѡихъ
егуптѣне. спсеѫенкрѣщенїе, вѣрныиѫ
ѡбѣсъ ⁘
Избавилъѧестъизрѫкывражъ ⁘
якоженыѡегуптѣнъ, такоиспѫѡбѣ
ѡбожеводоѫ ⁘
Покрыводастѫжѧщиѧимъ ⁘
Егуптѣны, урѣмноеморе· бѣсыже, море
покаанїа ⁘
Неединъѡнихънензбыстъ ⁘
Нѡтювестъвныихъ нѡразѹмныихъ,
потопибѡ ѡбожводы ⁘
Невѣрѧшѫсловесиего ⁘
Словесемъмлонсе ѡволлъ наарѡневомъ
тогда, нинѣжесловесемъ ѝплъскымъ
ѫзыци ⁘

Ил. 13. Първи и втори писач, ff. 226v–227r

ИНТѢЛОМЬ ИКРЪВНАѢВОЄАНАСЫЩ
СѢДАЩЕЖВЪТЪМѢИСѢНИѢЪМРЪ
ТИѢИ
ИКОВЪТЪМѢБОИѢЪМРТИ ЛЪІТНАИ
ДОЛЬСКОЖ ОДРЪЖНАМБѢШЕ · НЄ
МОГЖЩЄѠ ПАДЬВЪЗРѢТИ · ПАПРІ
ШЕДЬШНБЛГТИПРОРЄѢТИШЕІА ·
ИАКОЖЄѢРТЬПИСАНО · ЄЖЩНМЬВЪ
ТЪМѢИВЪІЄННѢЪМРТИѢИ · СВѢ
ТЬВЪІІИВЄЛИСЬ ·
ОКОВАНЫНИЩЕТОЖИЖІЛѢЗОМЬ ·
НИЩНБОРАЗОУМЛѢННАБѢХЖАЗЫЩИ · ЖІ
ЛѢЗЛБОТВРЪЖДЄНІЄВѢЖДЪІТВНІ ИЗА
БЪВЄННЄЄЖІОДРЪЖЛШЕА · РАЗДРѢШЕ
НИЖЕБЫШЕЕН · ІІАВЛЄННЄМЬХВОЛЬ
ПОМЛОВАНИ ·
ИКОРАЗГНѢВАШЕСЛОВЕЄЛБНА · НЄЪВѢ
ТЬВЫШНѢГОРАЗДРАЖНШЕ ·
ЛЮДНЄЄУРЄЄТНІ ТАКОПРІЄНОРАЗДРАЖА
АХЖ ИРАЗГНѢВЛАХЖБА · ИКОНЄПРѢБЫ
ВЛАХЖВЪПОВЄЛѢННѢБИ ИВЪЗАКОНЬ
И СЛѢРНСАВЪТРОУДЄХЪСРЦЕНХЪ ·
В ЪТРОУДЄХЪѠНДОЛѢСЦѢХЪБѢШЕСМѢ
РЕНИЙЖЕѠЖЗЫКЪТРОУЖДАЖШЕСАБЕЗРА
ЗУМАИВЪСОУЄ ·
И ЗНЕМОГАННЕБѢПОМЛГАЖИ ·
В ЪНЕМОЩИБѠЛЬСТНЄИБѢШЕАЗЫЩИ И
НИКОГОЖЕПОМОЩИ ИЛИСПѢСТИЛОЖДАШЕ
АЩЕНЕБИГЪМИЛОСРЪДОВАВЪПРИШЕЛЪ ·
И ВЪЗВАШЕКЪГОУЄГДАВЪСТАЖИШЕ ·

233ª

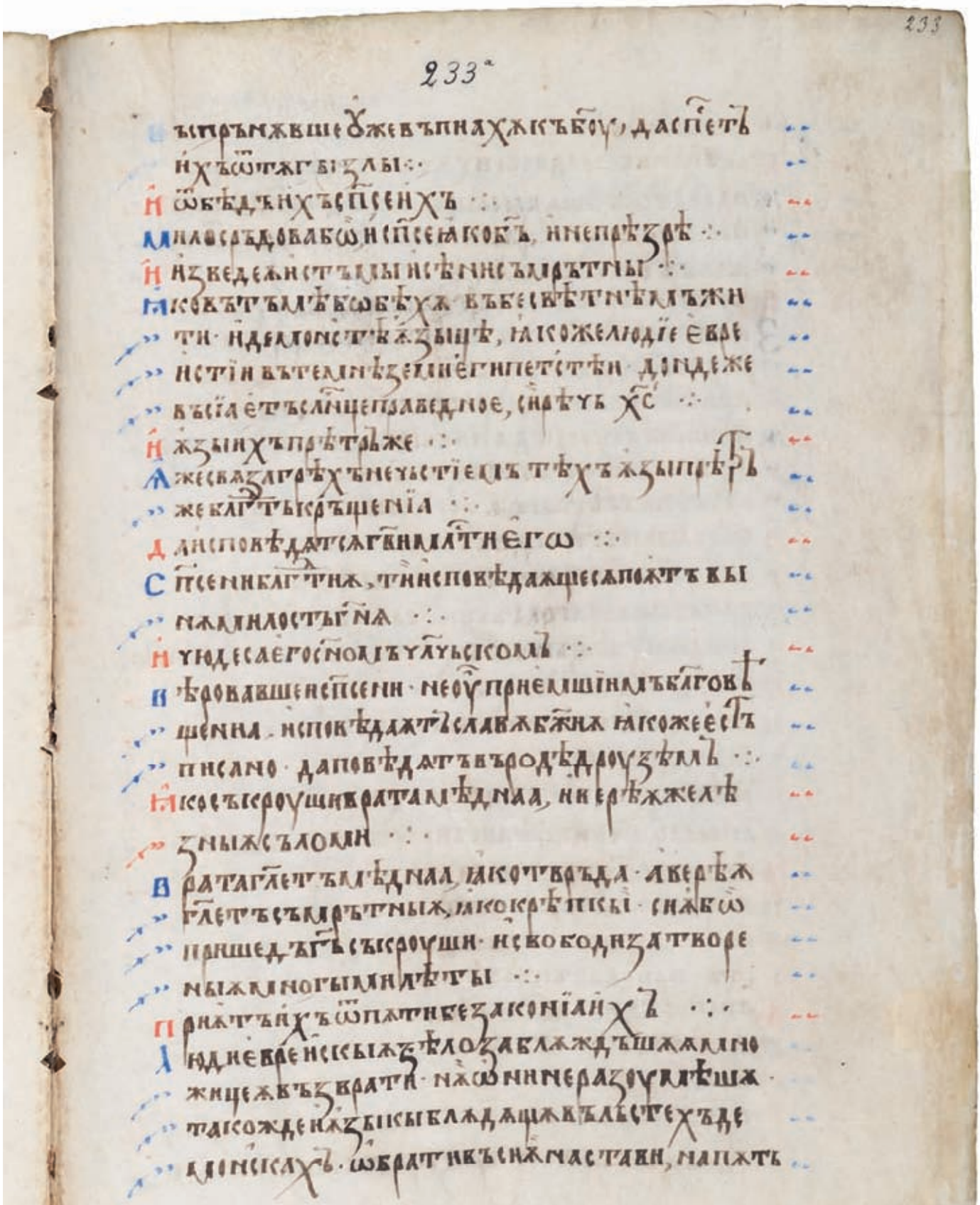

Ил. 14. Първи, втори и трети писач, ff. 232v–233r

подобаетъ великитинѣ̀ зносити нѣ̀ма
въ зъ оученїе всѣ̀хъ слышащихъ.
Н масѣдалищи старецъ въ сѣхъ балатѣхъ.
Е гда гъ сѣдѣ старецъ насъ ѣ̀ горищи сѣдѣ̀ше.
оученїе принтуева. глетъ же нѣ̀ въ сѣ̀ кодѣ
старыихъ ади, и скоушатисла̀ словїа бжїа.
прїалноз ѣхъ ѣ̀ не подока.
П оложилъ нестъ рѣ̀кы ѣ̀ въ поустыни.
р ѣ̀кы грѣховныя и потоки ѣ̀ еуѣстиа нсаухо пстї
и сходищла водала ѣ̀ въ жажду.
т ъгда прїе гуптѣне ѣ̀ прѣложи водыѣ̀ въ кръвъ
да жаждею истаѣтъ.
З емла плодовитаѣ̀ въ латиниж ѿ зло къ жи ѣ̀
щихъ ѣ̀ на нем.
р ѣшѧ ѣ̀ бо ѣ̀ ѣ̀ сѣ̀ вѣжителе зелла на гожитїа, пло
ждала шежесаѣ̀ еуѣстиѣ̀, и соушишѧ же ѣ̀ апли
солиѧ̀ соуителства. ѿ ни ѣ̀ же ѣ̀ нѣ̀ въ реуевы ѣ̀ сте
сѣ̀ ѿ лъ зелли.
П оложилъ ѣ̀ нестъ поустыню въ ѣ̀ зера водна.
ц рѣкы ѣ̀ ѿ не же реуе їсаїа, весели сапоустыне
жаждущїа. сїѧ бо соуѣ̀ зера водалаїкрѣщенїа.
И зелла безводна ѣ̀ въ ѣ̀ ходищла водна.
З емла гаѣтъ ѣ̀ улѣка, безкодезѣ̀ ѣ̀ же ѣ̀ ѣ̀ ѣ̀ сѣ̀ не
оусла зъ соуалїа ѣ̀ ленїа ѣ̀ лы ни ѣ̀ же по ѣ̀ сла ѣ̀ ни
а теуенїе сла зъ ѣ̀ мрнцаетъ.
н въ ѣ̀ ели тоуалуащиа.
т оугде въ цр ѣ̀ кви алуащиа ѣ̀ нжажащиа
правдѣ да насыщаѧтсаѧ тѣ̀ ломъ ѣ̀ ни крѣїѧ ѣ̀ хъ ѣ̀ бо.
И съ ставнша градыѿ бнтѣ̀ мы.
г радыглетъ цр ѣ̀ кви тыѣ̀ ѣ̀ градыи горыи

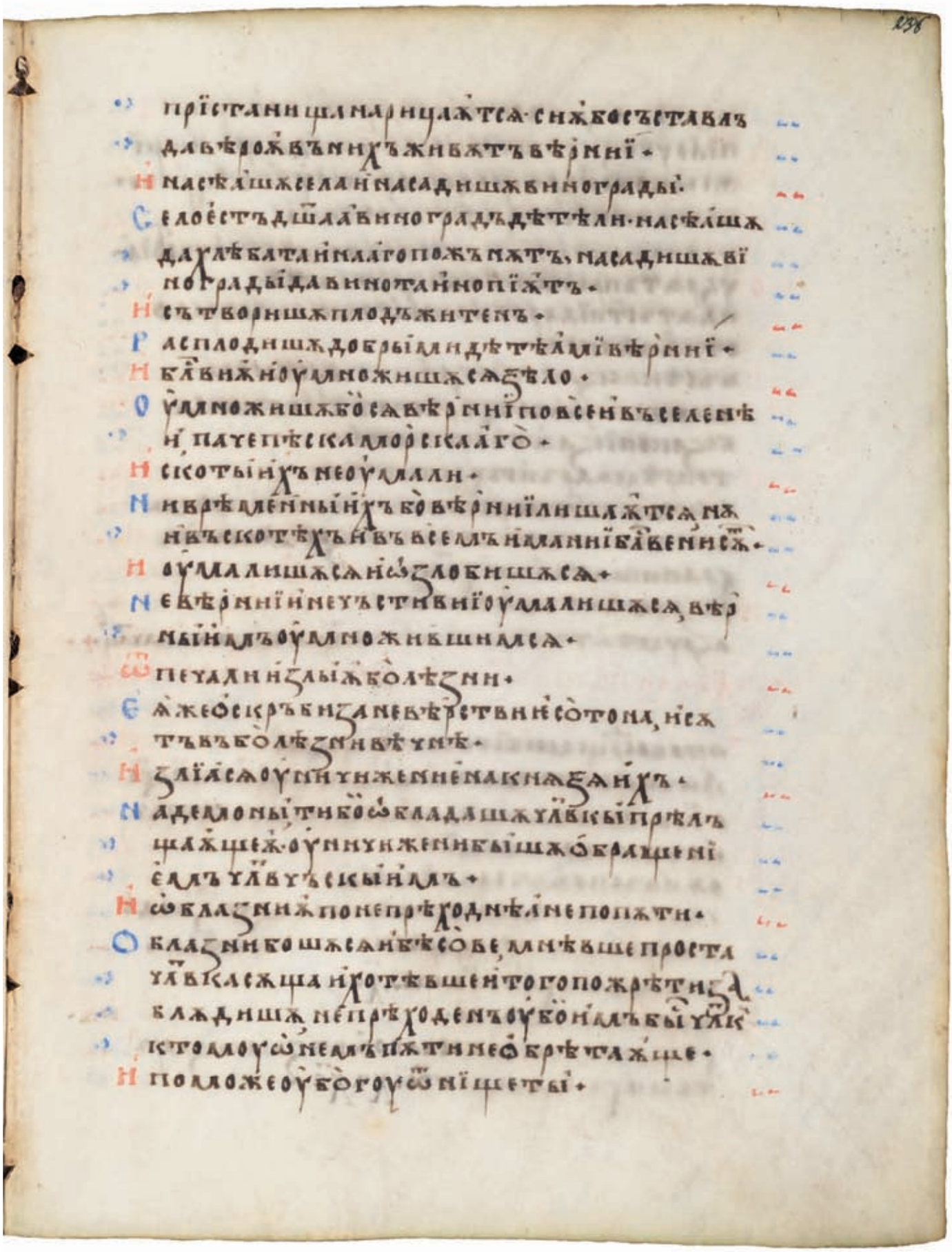

Ил. 15. Четвърти (втори основен) писач, ff. 235v–236r

Рече гъ гв҃ и мое мѹ сѣди ѡ десн҃ѧ мене.
Ѡц҃ъ къ сн҃ѹ гл҃етъ сѣди ѡ десн҃ѧ мене, егда съ
плъти ѭ възыде прѣвѣченъ сыи. сѣдѣше ѡ
десн҃ѧ, и ѿ прѣстола не ѿлѫчисѧ, нѫ рече
но бысть чл҃вка ради.
Дондеже положѫ врагы твоѫ подножие нога
ма твоима.
Бѣсы гл҃етъ, ты бо подножѣ чл҃вкоу послагъ.
Жезлъ силы послетъ те бѣгъ ѿ сїѡна.
Про нарѣкова прр҃чъство кр҃та, гл҃етже и дв҃ѫ
ꙗко и есе ева жезла и цвѣта.
И оудоблѣеши посрѣдѣ врагъ твоихъ.
Въси бо вразии чю вестъ в нии разоумнии
кр҃тови повиноуѫтсѧ.
Сто бо ѫвл҃чъство въ дн҃ъ сїлы твоеѫ.
И спръва бо бѣ слово, тожде и из мариѫ егда
бываашеси лата и ны бц҃еѫ.
Въ свѣтлотахъ ст҃хъ твоихъ.
Прїшествие мъ бо хв҃о мъ просъ втѣшѫсѧ
свѧтиї въси.
И сѵрѣва прѣжде денницѧ родихтѧ.
Сирѣчъ, прѣжде въсеѫ твари бѣ хс҃ъ ѡц҃мъ
ꙗко свѣтъ ѿ свѣта.
Клѧтсѧ гъ и не раскаетсѧ.
Ели коречесъ вѣща и спръва ѡ чл҃вцѣ, не ра
скаасѧ нѫ съ въръши.
Ты еси ї ереи въ вѣкъ починоу мелхиседеков.
Ѡхѣ слово и ѡ чл҃вцѣ егоже въ спрїѫтъ и съдѣ
ла нб҃наа. ѡбразъ бо мелхиседекъ хв҃ъ, за
не не родословитсѧ. и понеже и цр҃ъ мира

рече господь господеви моему сѣдѝ одесную мою
дондеже положѫ врази твои подножие ногама твоима
жезлъ силы твоея пошлет господь из сиона и господствуй
посреде врагъ твоихъ с тобою начало в день силы твоея
в свѣтлостехъ святыихъ из чрева прежде денницы родихъ тя
клятся господь и не раскается ты еси иерей во вѣки по чину
melchisedekovu господь одесную тебе сокруши в день гнѣва
своего цр҃и судит в языцѣхъ наполнит трупия сокрушит главы
на земли многия от потока на пути пиет сего ради возне
сет главу аллилуиа хвалите господа отроцы хвалите имя
господне буди имя господне благословено отнынѣ и до вѣка
от восхода солнца до запада его достоин господь во всѣхъ
языцѣхъ господь и на небесѣхъ слава его кто яко господь
бог нашъ и вселяяся на высоких и смотряяй на смиренная
на небеси и на земли возставляяй от земли нища и от гноища
возвышаяй с княжата с княжата людии своего живущая
неплодную в дому матерь чад радующуюся аллилуиа

И сповѣстьти сѧ егда бл҃го сътвориши емоу
Егда бо милоуемъ естъ бг҃омъ чл҃вкъ.
тьгда исповѣдаетьсѧ
Въ нидетъ дорода ѿц҃ъ своихъ
Чл҃вкъ бо въ слѣдъ дѣлъ ходитъ дѣдьнꙋ
ѡви добрыихъ ѡви же злыихъ сеє
стъ еже въ нидетъ дорода
Довѣка не оузритъ свѣта
Дияволъ и послѣдоуѧщеи емоу вы
нѫ въ тьмѣ мѫчими бѫдѫтъ
И чл҃вкъ въ чьсти сы не разоумѣ при
ложисѧ скотѣхъ не съмыслъ ныхъ
и оуподобисѧ имъ. Слава
Сеестъ речено ѡ июдѣ, и ѡ дїаволѣ. ѡ
бабо ѿ чьсти ѿпадете. и въ сиелико
не чювьстьвнисѫтъ не разоумѣѭ
ще. Пл҃мъ. Асафовъ. мд҃.
Прроч҃ьство ѡсъборищи. Асафъ бо съ
борище сказаетьсѧ. ѡ ѿ ринове ни бо
жидовьстѣмъ прроч҃ьствоуетъ
Бъ богомъ гь гл҃а и призва земля
Богъ не чювествныихъ богъ идольскы
нѫ разоумныихъ, ѡ нихже речено єсть
Азъ рѣхъ бо зи бѫдѣте. ихже житїе нб҃сно
свѧти въ на кр҃тѣ. въ сѧ земля призва
Ѿ въстокъ сл҃нца до западъ
Въстокъ бо и западъ. сѣверъ и югъ.
послоушаше слове сеє оуггелъ скаго,
и бывши ихъ въ ер҃лмѣ
Ѿ сїѡна красота лѣпоты его

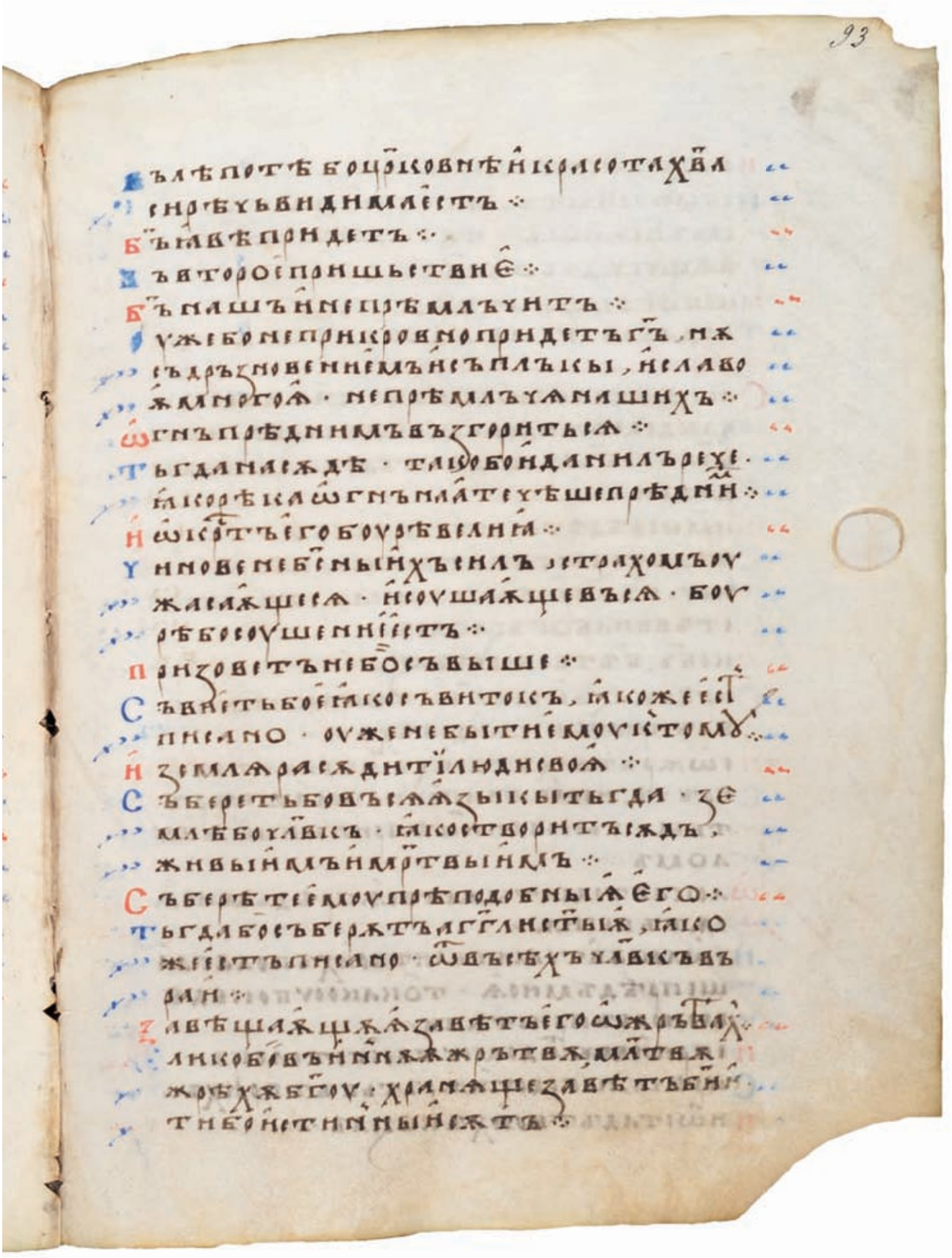

Ил. 17. Първи и пети писач, ff. 92v–93r

Хвалите бга въ стхъ его.
Єдиного разоумѣите бга троицѫ
стѫѧ.
Хвалите и въ оутвръжении
силъ его.
Єдиномоу бо оутрци кланѣѫтсѧ
нбныѫ силы.
Хвалите и въ силахъ его.
Въсѣ бо сила стхъ ѿ бга дана имъ ѥ.
Хвалите и по прѣмногомоу величи
оу его.
По величъствоу бгоу тако славите
бга пожще.
Хвалите и въ гласѣ трѫбнѣмъ.
Сирѣчъ, трѫбы высочае въз гласите
пожще бга.
Хвалите и въ псалтыри и въ гѫслехъ.
Псалтыръ естъ оумъ, а гѫсли ѫзыкъ.
тѣма бо чл҃къ славитъ бга.
Хвалите и въ тоумпанѣ и лицѣ.
Хвалите и въ строунахъ и ѡрганѣ.
Сирѣчъ, гласомъ велиемъ. тоумпа
нъ бо гласъ ѥстъ, ликъ же съ брана
амыслъ.
Хвалите и въ кумвалѣхъ добро
гласныихъ.
Сирѣчъ бнѫще въ пръси, кумвалъ

есть, бъ аїскѣ хвалѫтїа ко нѡмы
мѣдѣныѭ.
Д алитенѣвъ кѹмвалѣхъ въскли
цаннѹ.
Сплачѣлъ нїласомъ велиѣлъ
вишепръсно и тебѣ.
Вѣсѣкодыхание да хвалитъ гѣ.
Вѣсѣтварь, сирѣчь нижемнемї
движѫщиасѧ ндыхание имы
жнвотно. мепрѣстанно пріѣмо
пожтъ бѣ, всѣбодвижѫщиасѧ
словеснасатъ ѡ бѣ.

СЛА ВА

Снї ѹалодъ кромѣчнсла, на
власти двдвѣ ѣгданѕыѣдема
ѣчѹъ ксѣголї адоу, нрече.
Мънниибѣхъ въ братнилювн.
нбнвъдомоу оцѧмоего.
лѣхьовцѧоцѧмоего.
жцѣлонетворитѣшѫгланы.
пръстилонесъѣтлѣвшѫпатыль.
тов: вѣѣгнтьгѣлосѣлоу.
тъгъѣлаьоуглышлѧѧ.
тъпослалгѣглѣвоего.
поатъмѧѡовецьоцѧмоего.

Ил. 18. Пс. 150; неброеният псалм, заставка, ff. 309v–310r

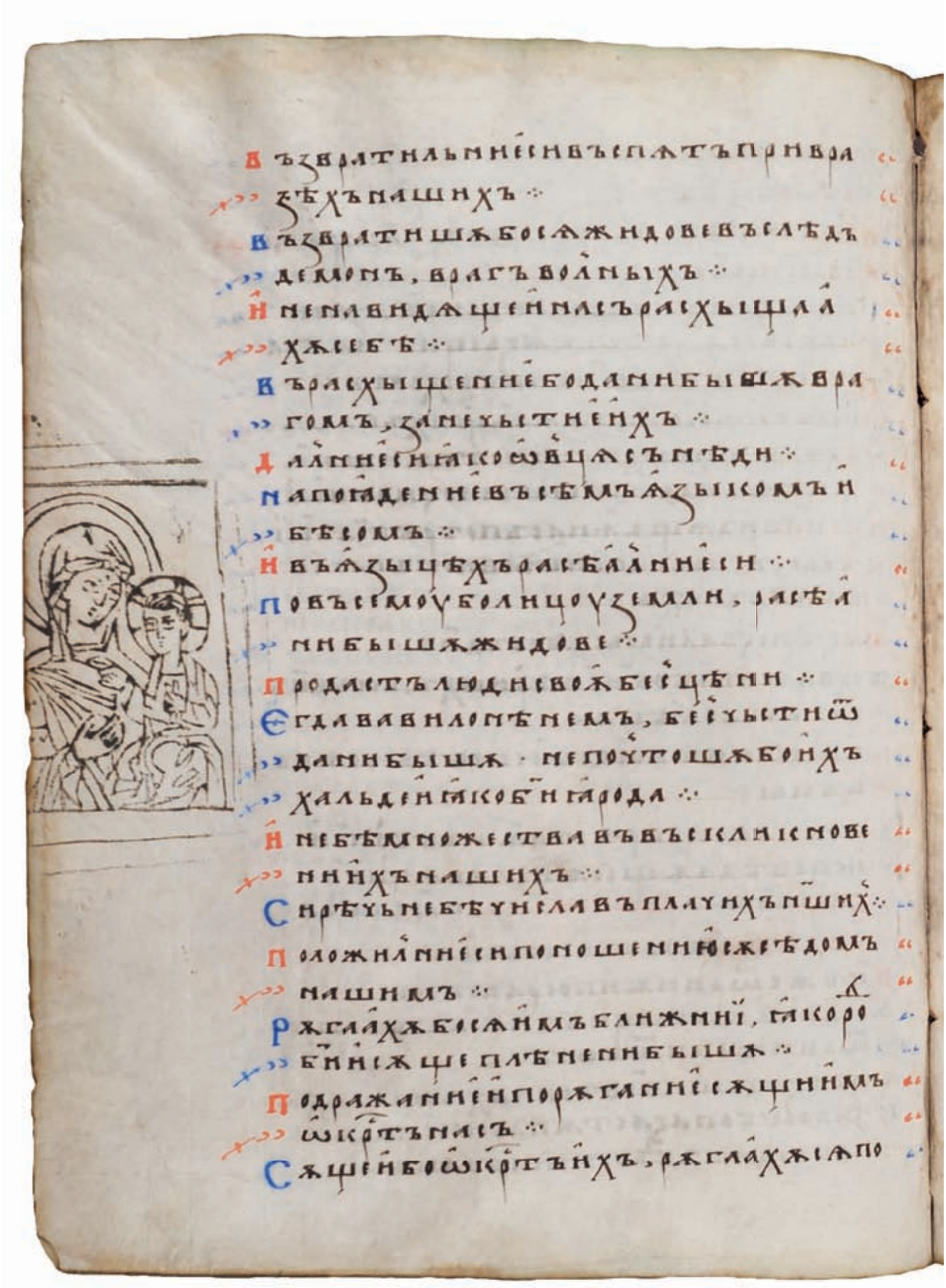

Ил. 19. Щампа с образа на Богородица Одигитрия, f. 79v.

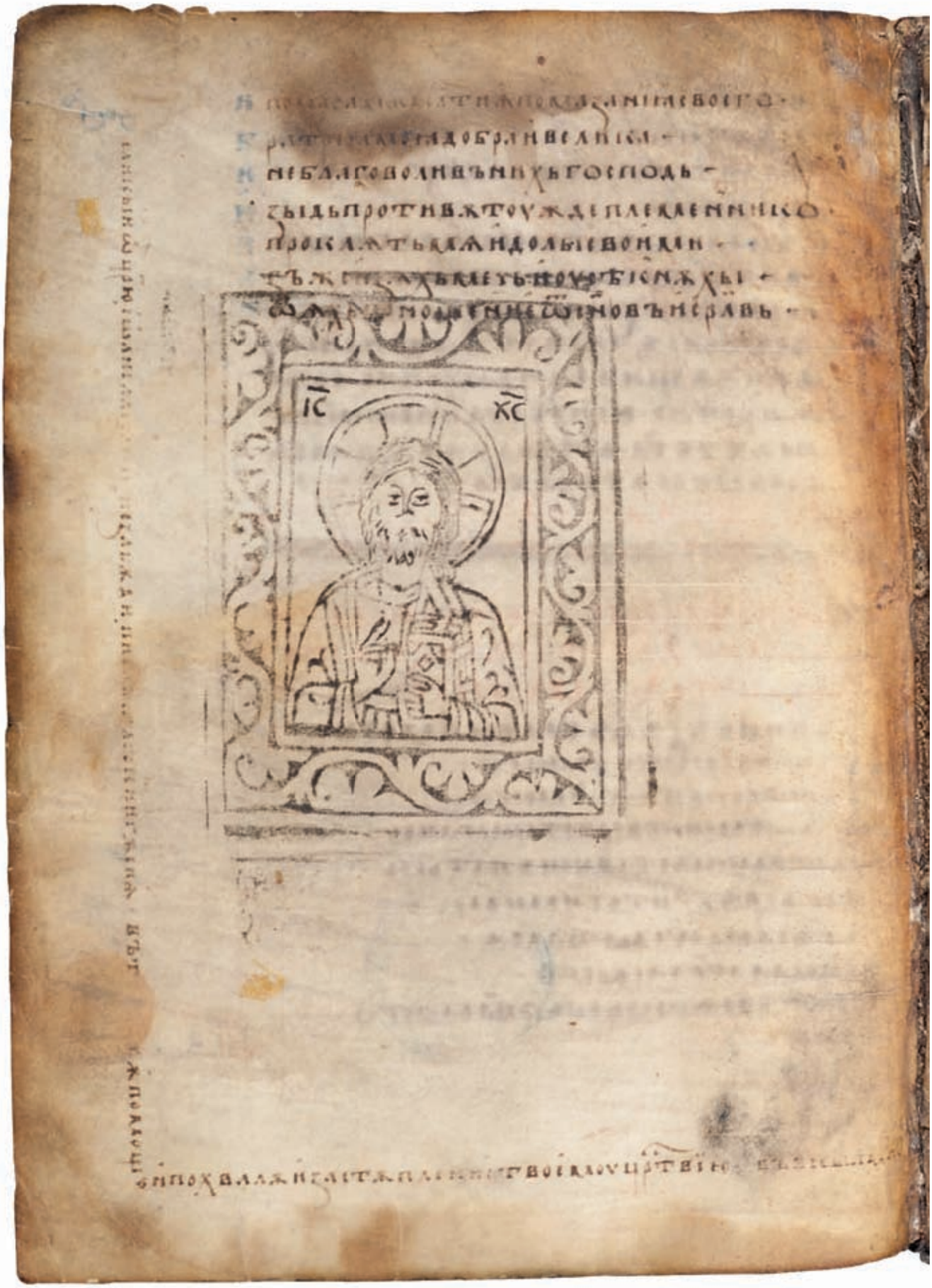

Ил. 20. Бележка на писача; щампа с образа на Христос, f. 310v.

Ил. 21. Похвала на цар Йоан Александър, f. 311r

ПЕСНИВЕЦЪТ НА ЦАР ЙОАН АЛЕКСАНДЪР – ПРАВОПИСНИ ОСОБЕНОСТИ[1]

Цветомира Данова

Песнивецът на цар Йоан Александър от 1337 г. е един забележителен със своето съдържание и оформление ръкопис (нататък *Песн*). Неотслабващ е интересът на славистите медиевисти към този *Тълковен псалтир*. Разнообразни са въпросите и проблемите, свързани с паметника, които привличат вниманието на учените – палеографски, кодикологически, правописни, лингвистични и текстологически. Те са коментирани в различна степен в редица научни изследвания[2].

Правописните специфики на *Песн* до този момент не са били предмет на самостоятелно и цялостно проучване. Наблюдения върху правописа на паметника се откриват в двата описа на ръкописната сбирка на Българската академия на науките (Цонев 1916: 4–13, № 1; Кодов 1969: 11–16, № 2). В тях вниманието е насочено предимно към основните правописни особености – употребата на знаците за носовите гласни (ѫ, ѧ), еровете (ъ, ь), ятовата гласна (ѣ), ери (ы). Важно наблюдение на Б. Цонев е разграничаването на „пет почерка и четири правописа“. Във връзка с това българският учен прави редица ценни бележки върху отделните писачи, като разпределя работата им по следния начин: I) f. 1–226, 229–232, 234r (13 реда), 234v, 235 и 310r–314; II) f. 226v (14 реда), 227, 228, 229r (6 реда) и 232v (9 реда); III) f. 233, 234r (17 реда); IV) 235v–310r[3] и V)

---

[1] Настоящата студия представлява съкратен вариант на изследването „Правописът на Псалтира на цар Йоан Александър (ръкопис № 2 от Научния архив на БАН)“ (Данова 2024).

[2] След първото съобщение за кодекса (Стоянов 1887) интересът към него не престава. Ръкописът и отделните текстове в него (самият тълковен псалтир, тълкуванията на *Символа на вярата* и на молитвата *Отче наш*, *Похвалата на цар Йоан Александър* и библейските песни) са изследвани от различни аспекти: Архангельский 1897; Jagić 1907: 838–851; Лавров 1914: 152–153; Цонев 1916: 4–13; Кодов 1969: 11–16; Джурова 1978: 305–306; Джурова 1980: 205; Коцева 1985: 34–35; Коцева, Карачорова, Атанасов 1985; Шиваров 1986: 53–74; Карачорова 1989; Мусакова 1998: 355; MacRobert 1998: 922–923, 928–930; Thomson 1998: 799–800; Алексеев 1999: 35–36, 159–160; Мусакова 1999; Попова 2001; Милтенова 2001; Мусакова 2002; Moussakova 2002; Рибарова 2002; Мусакова 2004; Турилов 2004: 147; Милтенова 2005; Карачорова 2007; Милтенов 2009a; Милтенов 2009b; Милтенов 2010; Карачорова 2011; Moussakova 2012; Милтенов 2013: 41–42; Цубалевска, Макаријоска 2013; Карачорова 2015; Спасова, Данова 2018a; Спасова, Данова 2018b; Карачорова 2020; Милтенов 2021: 39, 44, 45; Мусакова 2021; Славова 2024; Карачорова 2025; Мусакова 2025 и др.

[3] В изследването си върху *Песнивеца* Я. Милтенов също определя частта, писана от втория основен писач (четвърти при Б. Цонев), на листове f. 235v–310r (Милтенов 2009a: 400).

f. 92v (5 реда) (Цонев 1916: 11–12). Христо Кодов различава двама основни кописти: I) f. 1–235r, и II) f. 235б до края, като посочва, че се появяват отделни страници или редове, писани от трета и четвърта ръка, без да уточнява конкретни листове (Кодов 1969: 12). Той определя правописа на паметника като „търновски, но крайно непоследователен“ (Кодов 1969: 15). Интерес представляват и някои изследвания, посветени на отделни въпроси върху правописните особености на този важен книжовен паметник. В по-новите от тях вниманието е насочено към най-характерните употреби на буквите за еровете и носовите гласни (Попова 2001), както и към някои черти на правописа, насочващи към архаичен антиграф (Попова 2001: 569–570; Милтенов 2009а: 401; Славова 2024).

Въпреки немалкото и изключително ценни и важни наблюдения върху правописа на *Песн*, направени до момента, те се отнасят единствено до някои от основните правописни специфики на паметника. Правописът на *Песн* все още не е описан в пълнота и системно. Целта на настоящото проучване е да представи, доколкото е възможно, системно и детайлно описание на правописните особености на *Песн*. В изследването са включени и двата листа от ръкописа, идентифицирани от О. Князевская (Турилов 2004: 147, бел. 4), които са част от сбирката на Пьотр Иванович Шчукин в Държавния исторически музей в Москва (ГИМ, Щук. 3) (нататък Щук. 3). На подробен анализ в проучването са подложени не само знаците за носовите гласни, еровете, ятовата гласна, ери, но и тези за *и*, *е*, *о*, *у*, както и употребата на епентетично ѧ, на ижицата, на знаците за африката *dz*, на гръцките букви ѳ, ѯ и ѱ и надредните знаци. Наблюденията върху ортографията на паметника са направени въз основа на цялостна ексцерпция на материала по посочените критерии. Едновременно с подробното описание и анализа на правописа на паметника на проверка се подлага и досегашното мнение за разпределение на работата на кописте по кодекса. Тя потвърждава наблюденията на Б. Цонев, като на места са прецизирани редовете в частите на конкретните преписвачи[4]. С новите уточнения и включването на материала от Щук. 3 работата на кописте може да се разпредели по следния начин:

ff.	Копист	Съдържание
1r1–226v16, 1r1–2v Щук. 3	I	*Хипотезиси* Пс. 1–105:5c Тълкувание на *Символа на вярата* Тълкувание на молитвата *Отче наш*
226v17–229r6	II	Пс. 105:6a–27b
229r7–232v21	I	Пс. 105:28a–106:11

[4] Напр. първи копист: ff. 1–226, 229–232, 234r (13 реда), 234v, 235 и 310r–314 (Цонев 1916: 11) и ff. 1r1–226v16, 229r7–232v21, 234r6–234r18, 234v1–235r30, 310r18–314v30 (срв. в таблицата).

232v22–232v30	II	Пс. 106:12a–13a[5]
233r1–234r5	III	Пс. 106:13b–22a
234r6–234r18	I	Пс. 106:22b–23b
234r19–234r30	III	Пс. 106:24–26a[6]
234v1–235r30	I	Пс. 106:26b–32a[7]
235v1–310r17	IV	Пс. 106:32b–151
310r18–314v30	I	Пс. 151:1–7b *Похвала* *на цар Йоан Александър* *Библейски песни*

Първият основен копист е изписал *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (f. 1r1–3v28), текста на Пс. 1–105:5c; Пс. 105:28a–106:11, 22b–23b, 26b–32a; Пс. 151:1–7b (f. 4r1–226v16, 229r7–232v21, 234r6–234r18, 234v1–235r30, 310r18–310v7), Тълкувание на *Символа на вярата* (f. 153r1–155r22), Тълкувание на молитвата *Отче наш* (f. 155r23–157v15), *Похвала на цар Йоан Александър* (f. 311r1–312v12) и частично запазените *Библейски песни* (313r1–314v30). Вторият копист е изписал текста на Пс. 105:6a–27b и Пс. 106:12a–13a (f. 226v17–229r6, 232v22–232v30), третият – текста на Пс. 106:13v–22a, 24–26a (f. 233r1–234r5, 234r19–234r30), а четвъртият копист – текста на Пс. 106:32b–151 (f. 235v1–310r17). Както се вижда, при преписването на Пс. 105 и Пс. 106 са се сменяли трима писачи (първи, втори, трети), преди задачата по изготвянето на текста почти до края да се поеме от четвърти, който се явява вторият основен копист на паметника.

На f. 92v някои изследователи открояват пети копист (Цонев 1916: 11; Мусакова 2025: 660). Б. Цонев най-общо посочва, че „между редовете от I ръка има 5 реда малко иначе писани“ (Цонев 1916: 11), докато Е. Мусакова прецизира наблюдението, като сочи редове 21–25 (Мусакова 2025: 660). Наблюденията върху правописните особености на този малък откъс от пет реда не са достатъчни за отграничаването на *пети правопис*[8].

Писачите в *Песн* употребяват следните графеми и алографи: а, б, в, г, д, є (є), ж, ꙁ, ѯ (ꙅ, ѕ), и (і, ї), к, л, м, н, о (ѻ, ѡ, ѳ, ѹ) п, р, с, т, оу (ꙋ, ꙋ), ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ь, ы, ѫ, ѭ, ѧ (ѧ), ѩ (ѩ), ѣ, ю, ꙗ, ѥ, ѯ, ҫ, ѳ, ѵ/ѵ, ѱ.

По-нататък изследването на правописа ще следва реда на появата на копистите в ръкописа, а не обема на изписания текст.

[5] Тълкуванието към Пс. 106:13a е изписано от третия писач на следващия лист 233r.

[6] Тълкуванието към Пс. 106:26a е изписано от първия писач на следващия лист 234v.

[7] Тълкуванието към Пс. 106:32a е дописано от четвъртия копист на следващия лист 235v.

[8] Бележки за употребата на надредните знаци в този кратък текст ще бъдат дадени в края на изследването.

ПЪРВИ КОПИСТ

ff. 1r1–226v16, 229r7–232v21, 234r6–234r18, 234v1–235r30, 310r18–314v30+1r1–2v Щук. 3.

Букви за ерови гласни

Правописът на първия книжовник е двуеров. Преобладава употребата на големия ер. До f. 117v, с известни изключения[9], преписвачът използва повече големия ер, отколкото малкия[10], който се появява по-рядко, предимно в суфикси и по-малко в краесловие. В тази първа половина (f. 1r–117v) изписаните в краесловие големи ерове (6711) са предимно след най-често срещаните краесловни съгласни -м-, -х-, -т-, -д-, в предлозите въ, съ, но и след полусмекчени етимологично твърди (съмр҃тъ 2v29, пѣснъ 3r13, пѫтъ 4v23, властъ 5r29, ꙗ҆ростъ 6r17 и др.) и след етимологично меки съгласни (нощъ 4r17, ц҃ръ 5r28, ѡ҆теѵъ 5v4, ѿц҃ъ 5v7, пещъ 6r18 и др.). Във втората половина от частта на кописта (от f. 118r до края) големите краесловни ерове са почти 4 пъти по-малко (1743) и също са предимно в предлозите въ, къ, съ и след най-фреквентните краесловни съгласни -м-, -х-, -т-, -д-, но употребата им след полусмекчени етимологично твърди и след етимологично меки съгласни е силно ограничена (вѣнецъ 121r10, д҃нъ 121r14, пѣснъ 121v7, ц҃ръ 126v20, д҃нъ 140r16). След f. 118r книжовникът започва да пише по-често малък ер – най-вече в краесловие, където употребата му (6410) е 7 пъти повече спрямо употребата на ь в листове 1r–117v (920), като малкият ер стои както на етимологичното си място (тварь 140v16, Па͡тырь 171r15, ц҃рь 185r18, адамль 209v11, пеѵѣль 313r11, вепль 313v16 и др.), така и вместо голям ер (мирь 148v9, ѿ горь 148v22, съборь 153r8, щедрь 162v27, и҆доль 204v16, въздаль 214r12, зъль 234v15 и др.).

И двата ера се срещат във всички части на думата – коренни срички, окончания, суфикси и префикси. Те се употребяват безсистемно, много често в едни и същи словоформи в границите на една от двете текстови половини: мъстъ 110r – мьстъ 111v7, лъстъ 38r26 – льстъ 83r1, мъздѫ 11v15 – мьздѫ 59r28, мънѣшѫ 8r1 – мьнѣшѫ 61v5, зълъ 13v27 – зьлъ 51v25, възъпи 65v7 – възьпи 24v23, конъца 8r15 – коньца 99r19, сѫдъбы 8r5 – сѫдьбы 59v1, е҆стъ 10v29 – е҆сть 6r6, Сїрѣчъ 8r29 – сїрѣчь 5v27, сѫтъ 15r20 – сѫть 28v22, нихъ 38r10 – нихь 78r3, и҆зъ 314r12 – и҆зь 235r3 и др.[11]

Разпределението на краесловните ерове след шушкавите съгласни, африкатите ц, з и групите щ, жд в двете части на първия копист е следното:

– до f. 118r се пише -чь (100 пъти, предимно в сирѣчь, но и плачь 3r14, Наоучь 17r11 и др.) и -чъ (31 пъти, напр. сирѣчъ 5r2, ѡ҆теѵъ 5v4, пр҃роѵъ 97v28 и др.), след f. 118r правилото е -чь (предимно в сирѣчь, но и жлъчь 132v14, плачь 151r13, грѣшнїчь 173r19 и др.; едно изключение ѿлѫчъ сѧ f. 154r3)

– до f. 118r се пише -жъ (10 пъти, напр. и҆норожъ 27r16, прѣложъ 40r27, мѫжъ 70r19 и др.; две изключения мѫжь 4r3, 51r13), след f. 118r правилото е -жь (лъжь 132r27, мѫжь 176r30 и др.; едно изключение въѡ҆рѫжъ сѧ f. 144r20)

---

[9] Напр. листове 24r, 24v, 25r, 26r, 27v, 28r, 28v, 37v, 45r, 45v, 46v, 47r, 49v, 51r, 52v, 57v, 59r, 60v, 61r, 61v, 63v, 64r, 64v, 67r, 67v, 69r, 69v, 77v, 78r, 89v, 113v, 114r, 116r, 117v.

[10] Вж. също Б. Цонев (Цонев 1916: 11) и Т. Попова (Попова 2001: 568). Т. Попова отдава тази особеност не на промяна на правописните навици на първия писач, а на смяна на подложката, от която е преписвал (Попова 2001: 568–570).

[11] И Т. Попова отбелязва, че често една и съща лексема се пише ту с ъ, ту с ь, понякога в рамките на едно изречение (Попова 2001: 565).

– до f. 118r се пише -шъ (10 пъти, предимно в нашъ, но и съвъскрⷭ҇шъ 6v22, доушъ 103r28), след f. 118r правилото е -шь (28 пъти, предимно в нашь, но и съкроушь 196r24)

– до f. 118r се пише само -цъ (52 пъти, напр. пл҃мописецъ 1r4, ѿц҃ъ 5v7, конецъ 10v14, десницъ 34v5 и др.), след f. 118r правилото е -ць (28 пъти, напр. младенець 119r8, чюдотворець 151v12, пѣснивець 311r9 и др.; 8 изключения ѿц҃ъ, вѣнецъ 121r10 и др.)

– до f. 118r се пише само -ꙁъ (веднъж ѧ҆ꙁъ 41v6, 2 пъти кнѧꙁъ 49r3, 4), след f. 118r правилото е -ꙁь (6 пъти кънѧꙁь)

– до f. 118r се пише -щъ (38 пъти, напр. нощъ 4r17, ѡ҆бра́щъ 7v7, помощъ 21v20 и др.; 6 изключения въплъщь сѧ 70v28, помощь 117v17 и др.), след f. 118r правилото е -щь (39 пъти, напр. помощь 134v1, немощь 142r23 и др.; две изключения нищъ 135r5, Нищъ 183r28)

– до f. 118r се пише -ждъ (27 пъти, напр. виждъ 7v9, рождъ сѧ 25r20, Даждъ 114r19 и др.; едно изключение похождь 48v1), след f. 118r правилото е -ждь (19 пъти, напр. Дъждь 126r9, Виждь 146r25, рождь сѧ 223v15 и др.; 3 изключения рождъ сѧ 205r13, дъждъ 224r28, даждъ 312r12).

Разпределението на еровете в средисловие след шушкавите съгласни, африкатите ц, ꙁ и групите щ, жд в двете части на първия копист е следното:

– до f. 118r се пише -чь- (234 пъти, напр. пр҃рочьство 1r8, оуничьжаа҆хѫ 25r28, ѧ҆ꙁычьсⷭ҇цни҆ 91r16, лоучьшѫ 94r11, и҆ꙁⷭ҇бытьчьствоуе҆тъ 98r26 и др.; 8 изключения б҃гочъстию҆ 1r6, чл҃вчъсцѣи 2v5, пр҃рочъство 13r14 и др.), след f. 118r се пише предимно -чъ- (103 пъти, напр. б҃гочъстие҆мь 139v27, въчл҃вчъша сѧ 154r7, притъчъствоуе҆ть 161v23, ничъсоже 186v13, ѧ҆жъчъства 172v7, д҃вычъскыѧ҆ 221v29, причъть 312r5 и др.), а -чь- се изписва много по-рядко (38 пъти, напр. ничьсоже 119r13, чл҃вчьство 126r15, почьтена 134v10, б҃гочьстие҆мь 138v6, вѣчь|наа҆ 150v10-11, въсѣчь|скымь 219r4-5 и др.)

– до f. 118r се пише -жь- (21 пъти, напр. ѡ҆тѧжьчѣвша 11r24, мѫжьскѫ 20r27, слоу|жьбы 36v11-12, оубожьство 60v11, рожьцѧ 81v13 и др., едно изключение тѧжъ|кымъ 13v7-8), след f. 118r се изписва както -жь- (14 пъти, напр. множьства 118r30, б҃жьствѣ 121v18, Положьшаго 122v11, въѡ҆рѫжьше сѧ 142v23, ноужь|дⷭ҇наго 171v18-19, рожьцѧ 179r27 и др.), така и -жъ- (10 пъти, напр. множъствоу 132r3, оубожъство 138v18, ѧ҆жъчъства 172v7, мѫжъскѫ 313r2 и др.)

– до f. 118r се пише само -шь- (13 пъти, напр. пришьствие҆ 3r10, мы́шьцѫ 10v7, помышь|лѣѫ҆тъ 14r19-20, вышьшимъ 19v13, по|слоушьствоуѫ҆щоу 40r3-4, по|спѣшьствоуи҆ 82v12-13, грѣшь|ника 110r9-10 и др.), след f. 118r се пише -шь- и рядко -шъ- (13 пъти -шь-, напр. пришьствие҆мь 122r15, ю҆ношьство|вашѫ 128v2-3, вышьше 138v12, грѣшь|ници 197v2–3, д҃шьны 214v22 и др.; 7 изключения -шъ-, напр. ю҆ношъскы 165v23, добро-д҃шъствоуѧ҆ 174v11, влъшъства 189r3, вышъши 312r19 и др.)

– до f. 118r се пише по веднъж -цъ- и -ць- (процъвте 38v29 и цьвтетъ 4r24), след f. 118r – само -цъ- (8 пъти в глагола -цвисти – процъвⷭ҇тѫть 140r27, 195v25, процъвⷭ҇теть 190v4, цъвтѣхѫ 190v6, съпроцъвте҆ 195v14, цъвтѫть 195v27, ѡ҆цъвⷭ҇теть 214v20, цъвⷭ҇тѫщѫ 217v20)[12]

– до f. 118r се пише -ꙁь- (еднократно польꙁьствоуѫ҆тъ 20v19), след f. 118r – -ꙁъ- (еднократно польꙁъство|ва 132v22-23)

---

[12] За сонантизацията на съгласната в в глагола -цвисти вж. по-нататък.

– до f. 118r се пише почти поравно -щь- (6 пъти, възвращьше сѧ 25r17, ѡ҆бращьшеи҆ сѧ 51r28, Ѡчїщьши бо сѧ 98r1, сѫщьство 98r15, прѣлъщьши 109r7, солнщьскѫ 112v12) и -щъ- (5 пъти, помощъ|никъ 7r8-9, въсхыщъше 9v24, ѡ҆чищъшеи 11r13, прѣлъщъшї|ми 38r9-10, ѿбращъ|шни҆мъ сѧ 39r6-7), след f. 118r също почти поравно се пише -щъ- (6 пъти, ѡ҆бращъ|ши сѧ 139v10-11, ѡ҆свѣщъше 152r16, съмѫщъше сѧ 190v18, ѡ҆бращъшаго 202r21, вѧщъша 215v13, ѡ҆чищъше 217r23) и -щь- (4 пъти, ѡ҆бращьшеи҆ сѧ 122v6, Възьвращьше сѧ 124r23, причѧщьше сѧ 124r24, Ѿвращьшоу 219v22)

– до f. 118r се пише -ждъ- (5 пъти, заблѫждъшаго 7r29, 31r14, слаждъша 20v23, троуждъше сѧ 91r11, оутоуждъше сѧ 101v11; едно изключение -ждь- побѣждьшнї 28v3), след f. 118r – също -ждъ- (5 пъти, рождъшоу сѧ 140r9, рождъша сѧ 153v19, невѣждъствие҆ 232v13, рождъство 313r23, рождъша 313v19; едно изключение -ждь- прѣждьни|хь 168v13-14).

Следователно в краесловие еровете след шушкавите съгласни, африкатите ц, ѕ и групите щ, жд следват общата тенденция на изписване – до f. 118r се пише предимно голям ер, а след f. 118r – малък ер. Изключение има единствено при съгласната ч, след която и в двете части се пише преобладаващо малък ер. В средисловие изписването на знака за ерова гласна е много по-разнообразно и не следва общата тенденция за двете части. След ш и в двете части се изписва малък ер (във втората и -шъ-), след жд стои голям ер, а след щ – поравно голям и малък ер; след ч до f. 118r се пише малък ер, а след f. 118r – преобладаващо голям ер; след ж до f. 118r се пише малък ер, а след f. 118r – почти поравно ъ и ь; след ѕ и ц примерите са единични. Може да се каже, че в първата половина на текста в средисловие след изброените съгласни и групи съгласни копистът се придържа сравнително последователно към етимологичен правопис (с малък ер), докато след f. 118r преобладават написанията с голям ер (след ч, жд, ц, ѕ) или те се конкурират с написанията с малък ер (след ж, ш, щ).

В коренни срички се наблюдава изписване на определени лексеми само с ерова буква, на други лексеми – само с паерчик на мястото на изпуснат слаб ер, а при трети липсва каквото и да е означаване. В едносричен корен (напр. тъщ-, рьв-, рьц-, лъж-, чьст-, льв- и др.) етимологичен слаб или силен ер винаги се изписва (като ъ или ь), ако той редува слабата със силната позиция в корена и затова еровият знак се изписва и в случаите, когато ерът е слаб[13], срв. ть|щѫть сѧ 28r11-12, тъщаа҆ше сѧ 178r2-3, тьщанне҆мъ 18r22, потъщашѫ сѧ 211r25, потьща сѧ 31v24, потъщанне҆мь 156v1; Ръваа҆хѫ 127v21, ръвеникъ 95v26, рьвенне҆мъ 122v21; тъма 104r12, тъмѫ 145v25, тьмы 6v23[14]; Рьци 53r2, Ръцѣте 202v7, проръци 54v27; лъжа 111v29, лъжѫ 34r16, лъжеѫ҆ 31v12, лъжами[15] 2v20 Щук. 3 и др. Причината е в стремежа да се запази сричкотворността на коренната морфема, а оттам и прозрачната морфемна структура на думата[16]. Без знак за ер се изписва и коренният ер между шумова и сонорна съгласна или между два назала (зр-, зл-, кн-, мн-), напр. зрѣти 71v16, зрѧтъ 33v20, зрѧ 60r3, зрѧще 125v6, оузрѧть

[13] За морфонологичните ограничения върху изпадането на еровете вж. Тотоманова 2014: 51–58; Тотоманова 2018: 19–21.

[14] С едно изключение въ тьмѣ 173r23.

[15] Всички примери са само с голям ер.

[16] За морфонологичните ограничения върху изпадането на слабите ерове в корен, представки и наставки вж. Totomanova 2006.

175v10, оуꙁримъ 58r14, възрѣти 61v13[17]; ꙁло 34v4, ꙁлоу 157r18, ꙁла 29r11, ꙁлы 137v11, ꙁлыхъ 8v24, ꙁлы̏имъ 1r16 (но в силна позиция ꙁълъ[18]); многъ 10v14, много 91r10, мноꙁи 128r6, многами 139r16, множьство 99v10, мно́жествиа̀ 9r5, оумножитъ сѧ 92r14, оумножишѫ сѧ 70v10–11. Преобладаващо без буква за ер се изписват и двусрични корени като мънить сѧ 104r8, мнѣти 156r11, Мнѣшѫ 45v8, мнѣше 90v22, мнѣвъ 100r10, но и мънѣти 197v17, мънѧ|ть 153r12-13, мънѣ|нь бы̑ 166r6-7, мьнѣхѫ 53v4, мьнѣше 27r14, мьнѣвъ 35v29, мънѣа̀хѫ 91v30[19]; книгы 61r29, книгахъ 57v6, книгь 133v4, книжна 123v3, книжъника 137r9, но и кънигы 144v16, кънигахь 206r18, кънигами 212r5[20]. Коренът ꙁъв- също преобладаващо е без ер[21] (ꙁваниѐ 3r15, ꙁва́нна 7v5, възвахъ 41r23, приꙁвахъ 44v16, приꙁванїе 3r23, наꙁваниѐ 122r6), но има и регистрирани примери с паерчик (ꙁъваниѐ 201v2, възъва 150r13, не приꙁъвашѫ 100v16[22]). Само с паерчик се изписват формите пъшеницѫ 121v1, пъшенї|цѫ 121v2-3, пъшеничъна 172v22; вж. вторичен паерчик при ꙁъмиа̀ 109r6, ꙁъмиѧ̀ 178v28, ꙁъмиѫ̀ 60r13, ꙁъмиѐмь 145r29, също ꙁъмиѐвѫ 145v3[23]. В корена вьс- ерът се запазва, като изписването е с голям ер (въсѧ 12r30, въсе 11r10, въсѣ 207v14, въсѣмь 119v17, въсеи̇ 85r6, въсемоу 74r9, въсѣмъ 87r7, въсѣхъ 111r4, въсѣко 20r14, въсѣкъ 59r21, въсѣкѫ 136v29 и др.), само два пъти е употребен малък ер (вьсѧ 19v16, 92v25). Регистрирани са седем случая с изпаднал ер (всеи̇ 10r15, 32v5, 38r24, всеѫ̀ 112r7, всѧ 120v10, Вси 140v11 и всѣкымь 311r9).

В групи ръ, лъ, наследници на праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало първични сонанти, а също и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, се изписва буква за голям ер ъ след плавната р или л, напр. и̇сплънить 21v15, и̇сплъненниѐ 206r3, пръви 38v15, пръвыи̇хъ 2v12, скръбъ 52r19, скръбѣше 150r19, ѡ̀скръбишѫ 210r13, Въскръбѣхь 150r30, млъчитъ 67v6, млъчѣливѣмъ 50v6, прѣмлъчиши 37v20, съмлъчи 173v25, прѣмлъкънѫти 184r8, млъвы 150r1, млъвѧть 206r8, беꙁъмлъви 57r18, длъженъ 104v28, длъжникомь 157r7, дръжати 173v4, дръжимъ 47r9, ѡ̀дръжашѫ 26r5, дръꙁати 119r10, дръꙁаѫ̀щемъ 67v19, дръꙁновениѐмъ 93r7, дръꙁостно 149r26, тлъкованиѐ 155v1, тлъкоуѐть сѧ 220v18, и̇стлъкованиѐ 153r1, млъниѧ̀ 203v24, хлъмь 190r10, тврьдъ 188v8, тврьдость 165r8, тврьдынѧ 16r26, оутврьдихь 147r20, ѿвръгѫ сѧ 18r12, повръгьше 144v16, и̇спровръгѫ 223v12, тръпѣниѐ 68v12, прѣтръпѣ 130v17, не|стръпимѡ 141r27-28, жрътва 98r8, трънъ 46r27, тръновыї 46v1, съмрътъ 73r8, оумрътви 188v30; кръвъ 23r29, 29r25, 41r6 и др.; Слъꙁъ 69r25, 106v11, слъꙁь 169r21; плътъ 1v3 Щук. 3, 19r26, 36r20 и др. Има само четири случая, в които след сонантите р и л стои малък ер (и̇спльни сѧ 120v3, прьвыи̇хъ 3r14, ѿврьже 314v28, съврьшаѐтъ 4r5), а в три случая след сонанта р се пише паерчик и това става само в края на реда (съмръ|тъ f. 91v20-21, съмръ|ть f. 127v13-14, кръ|мить сѧ f. 170r14-15).

Слабите ерове в представките въꙁ- и въ- винаги се изписват, напр. въꙁносѧи 6v11, въꙁмететъ 4v12, въꙁвѣщаѐтъ 19r29, въꙁвращаѐтъ 9r6, въꙁра̑довасте сѧ 185v3, въста́шѫ

---

[17] С едно изключение Оуꙁъ̑рѧть 99r29.

[18] ꙁълъ 9 пъти, ꙁьлъ 3 пъти и един път ꙁъ̑лъ.

[19] Глаголът мьнѣти се изписва с ъ 11 пъти, с ь 19 пъти, с паерчик 8 пъти, без ерова буква 20 пъти.

[20] Коренът кънигъ- се изписва без ерова буква 20 пъти, а с паерчик 11 пъти.

[21] Повече от половината примери са от *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (1r–3v).

[22] Едно изписване с малък ер: приꙁьва мѧ 171v17.

[23] С едно изключение в прилагателното ꙁмии̇ноу 109r5. За произхода на формите *змия* и *зъмя* вж. Тотоманова 1996.

5r11, въстрѧсѫтъ сѧ 5r26, въпиѐтъ 101r30, не въкоренїть сѧ 99r25 и др. Ерът в представката въ- се изписва включително и пред т.нар. епентетично *н* пред гласна, напр. вънидетъ 92v7, вънити 17r26, въноуши 69r22, вънимаа̀хѫ 109r17, Вънегда 74r12, вънѧтръ f. 84v10. Слабият ер в представката съ- също се изписва редовно или се отбелязва с паерчик, напр. събранїѐ 5v15, съмѣришѫ 197v13, съкрышѫ 53v18, Състрѣлѣти 118v10, съведе 26v4, Съкроушѝ 10v7, съвръжени бышѫ 108v27, съвъскрьшъ 6v22, сънѣсти 210r8, сънидe 20r7, сънитиа̀ 48r16, сътво́ри 11v3, сътръшѫ сѧ 224v10, съхраниши 205r29, съхожденнѐ 203r4, сьлѣзи 66r10, сьмѧте сѧ 75v23, Сьвѣдѣа̀ше 81r8, сьпадѫ 83r8, сьтѫжанїа̀ 102r27, сьтръпѧтъ 112r2, сьмѣрени 129r15 и др. Случаите на изпуснат ер в представката съ- са малко, най-вече пред *в*, *к*, *м*, *т*[24]: свѣдѣтелъствоуѐтъ 14v7, свѧжетъ 1r6 Щук. 3, свѣдома сѫть 132r23, сказа́ниѐ 1r3, сказаетъ 24v5, скончѣнїе 4r15, сконьчѣваѫ̀ть 105r12, Скровища 48v14, смѣрениѐ 98r11, смѣрѣа̀хь сѧ 54v11, смѧтениѐ 122v14, смѫтишѫ сѧ 203v23, смѣсишѫ сѧ 229v18, стръптивомъ 16r7, стѫжаѫ̀щеї 6r27, створитъ 93r21 и др. В стремежа си да маркира морфемната граница преписвачът изписва префиксите въз- и без-/бес- с еров завършек или с паерчик след з (244 пъти възь-, по-рядко възъ-), напр. възъ|могѫ 24r13-14, възьвръгѫ 26v27, възьальчѧ 94r17, възьбранѣти 54r22, възь|ненавидѣстє 94v19-20, възьвратѧть сѧ 111r9, невъзь|блг҃тни 38v11-12, провъзьглашаѫ̀ть 143v2, възьнесьшоу же сѧ 10r13, възьгръмѣ 39v18, възьбоуждаѫ̀ 59v8, Възьлюбїлъ ѐси 99r11, възьнесениѐ 193v15, невъзьможно 191v17; безъбожиѐмъ 32v6, безъ|млъви 57r17-18, безьвѣстно 68v9, безьмлъвьно 139r1, безьи̇мѣниѐ 164r4, безьлѣтноѐ 190r8, безьб҃на 2r13, безьдꙋшнꙋ 65v23, безьводнѣ 160r25, безьначѧ|льноѡ̀моу 311r1-2, бесьчьстиꙗ̀ 24r23, бесьхрамьнаго 173r17, бесьчъстиѐ 214v2. Вероятно чрез редовното изписване на ер или паерчик в думите с представки въ-/въз-/без- е отразена тенденцията да се запази ясна словообразувателната структура и най-вече коренът на думите, който етимологически би станал неразпознаваем при евентуално изпадане на слабите ерове[25].

Епентеза на ер между две краесловни шумови съгласни е налице и в лексемата воскъ, напр. восъкъ 26r25, 109v17, 109v19, воськъ 26r21, воськь 125r5.

Отбелязването на еровата гласна в наставките е различно. В силна позиция ерът в наставката -ьц- се нормализира[26]. В слаба позиция се изписва почти еднакво често както с ь, така и с паерчик (рожьцѧ 10r18, лихои̇мьци 95v1, тє|льцѧ 98v2-3, пръвѣньца 187r17, пришельцѧ 197v22, мр҃тъвьцѧ 151v11, ср҃цевѣ|дьцоу 57r2-3, скорописьца 82r12, правоходьца 311r25, побѣдоносьца 311v20 и др.), а изписванията с ъ или без никакво означение са единични, напр. телъци 26r1, агнъцѧ 39v1, пришелъ|ца 197v19-20, лихои̇мъ|цѧ 12v9-10, мла|денцѧ 20r22-23, Ю̀ нци 26r5, стр҃пца 2r25[27].

В наставката -ьн- ерът в силна позиция се нормализира[28]. В слаба позиция наставката рядко се изписва с ъ или ь (неповѝнънаго 9v10, волънѫѫ̀ 12r17, нетлѣнъна 1v14 Щук. 3, бесчислънѣ 55r17, цѣломѫдръноѫ̀ 72v25, неповиньномъ 15v29, градьноѐ 18r5, законьнаа̀

---

[24] Пред н няма примери, пред х само един – сходѧ 73v10.

[25] За тази изградена система за писане на предлози и представки вж. и Попова 2001: 565–566.

[26] Примери вж. по-нататък.

[27] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьц- в лексемата коньць: с ь – 27 пъти (коньца, коньци, коньцихъ, коньцемь, коньцѧ и др.), с паерчик – 23 пъти (коньци, коньца и др.), без никакво означение – 6 пъти (концѧ, конца х3, конци, концихъ), с ъ – 3 пъти (конъца, ко|нъца, конъци).

[28] Примери вж. по-нататък.

47r22, кръвомѧтьнаго 143v29, ратьныхъ 151v19, полоуденьнаго 193r5, соу҃тьна 198r22, дш҃ьны 214v22, скотьныѧ 217v15), по-често се употребява паерчик или липсва означаване. След сонорните съгласни л, р, н наставката -ьн- се въвежда предимно с паерчик и по-рядко е без означение, напр. самовол᾽но 4v21, неи҃цѣ|л᾽на 32r8-9, пеүѣл᾽на 75v7, сел᾽наа 94r14, неподѣл᾽но 101v8, гыбѣл᾽но 149r27, и҃сцѣлно 2r23, безнаѧлна 5v9, пеүѣлное 8v11[29]; лицемѣр᾽ныи҃мъ 8v28, мнр᾽но 55v4, блг҃овѣрна 2r25, мнрнаа 115v22[30]; неи҃зреүен᾽нѫ 30v2, неповн᾽ныхъ 34v3, тмнѣн᾽на 69v22, брен᾽наго 69v27, и҃збран᾽ннї 95r7, непрѣстан᾽но 207r3[31]. След шумови съгласни (д, в, б, т, ш, ү, с и з[32]) и сонора м наставката -ьн- се изписва предимно без означение на ера и по-рядко с паерчик, напр. водныѧ 10r18, праздна 224r18, срѣд᾽наа 177v7[33]; съмотрѣлнвно 53r4, дѫбравнїи҃ 94r3, ѣ҃зъв᾽на 185r8[34]; непотрѣбнї 5v23, тржбнѣ 87v9, скръв᾽ными 156r17[35]; уьстное 20v18, дръзостно 149r26, трепет᾽на 152r18[36]; страшны 5r24, домашнїи҃хъ 104r22, н҃нѣш᾽ными 184r10[37]; тоүна 21v26, ѣ҃дї҃ноздравныѧ 40r19, непо|роу᾽нѣ 208r22-23[38]; вѣсна 73v19, и҃ног҃лсно 144v21, тѣлесными 213r7[39];

---

[29] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- в снльнъ – 9 пъти с паерчик (снл᾽нє х2, снл᾽ныи҃, снл᾽ныхъ, снл᾽нн, снл᾽на х2, снл᾽ными, снл᾽наа) и 3 пъти без означение на еровия звук (снлнн х2 и снлнѫ).

[30] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- във вѣрьнъ и производни композити (благовѣрьнъ, правовѣрьнъ, зловѣрьнъ, невѣрьнъ) – 197 пъти с паерчик (вѣр᾽ноү, вѣр᾽ны, вѣр᾽наго, вѣр᾽ныѫ, вѣр᾽ныи҃мъ, вѣр᾽ныи҃хъ, невѣр᾽ннı҃, зловѣр᾽ннı҃, правовѣр᾽но и др.) и 29 пъти без означение на еровия звук (вѣрнн, вѣрнѫ, вѣрнїи҃, вѣрныхъ, вѣрныи҃мъ, блг҃овѣрна, зловѣрнымн, невѣрныхъ᾽ и др.).

[31] Само 9 са словоформите, изписани без означение на еровия звук в наставката -ьн- след н (сквръннo, паствнннѣ, ѡ҃бѣщаннѫѫ, съдѣа҃ннoе, неоүклонна, десѧтъстроүннѣ, Десѧтьстроүнно, и҃зъ|бранннѣхъ и непрѣстанно), всички останали са изписани с паерчик (вж. примери горе в текста).

[32] Всички примери с наставката -ьн- след з са общо 14: 10 примера без означение на еровия звук (желѣзноѫ, желѣзна, неполезны, неполезна х2, неполезно х2, полезнаа, слъ|знымъ, ѣ҃дноѡ҃бразна) и 4 с паерчик (за|лаз᾽но, слъз᾽на, любез᾽но, злоѡ҃браз᾽нѣ).

[33] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в правьдьнъ: 73 пъти без означение на еровия звук (пра҃ведноү, праведнаго, праведныхъ, праведныѫ, праведнн, праведнаа, праведнымъ, праведныѫ, праведнѣ, праведно и др.) и 11 пъти с паерчик (праведᵓныѧ, праведᵓныѫ, праведᵓны|мь, праведᵓннı҃, праведᵓное, праведᵓнымн, праведᵓнїи҃ и др.).

[34] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в славьнъ / прѣславьнъ: 9 пъти без означение на еровия звук (славнаго, славныѫ, славны, славнѣе, прѣславнѣи҃, прѣславно, славны|хь и др.) и 3 пъти с паерчик (славᵓныхъ, славᵓно х2).

[35] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в -подобнь-: 22 пъти без означение на еровия звук (подобнаа, подобно, подобномоү, неподобнн, прѣподобномоү, прѣподобномъ, прѣподобннı҃, прѣподобннхъ, непрѣподобнѣ и др.) и 8 пъти с паерчик (прѣподобᵓны, прѣподовᵓныхъ х2, подовᵓно, прѣподовᵓныѫ, подовᵓна, неподовᵓнаго, неподовᵓнаа).

[36] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в соүетьнъ: 12 пъти без означение на еровия звук (соу҃етнаа, соу҃етнымъ, соу҃етнѫ, соу҃етнн, соу҃етно, соу҃етнѣ и др.) и 2 пъти с паерчик (соу҃етᵓнымь, соу҃етᵓнаа).

[37] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в грѣшьнъ – 17 пъти без означение на еровия звук (грѣшныхъ, грѣшныѫ, грѣшны, грѣшныи҃, грѣшномоү, грѣшнымь и др.) и 7 пъти с паерчик (грѣшᵓныхъ, грѣшᵓнаго, грѣшᵓныѫ, грѣшᵓныи҃, грѣшᵓнымь, грѣшᵓномоү, грѣшᵓныѧ).

[38] Примерите с наставката -ьн- след ү са общо 96: от тях 69 примера са без паерчик и 27 с паерчик. Едно от най-употребяваните прилагателни вѣүьнъ се изписва 14 пъти без паерчик (вѣүно, вѣүна, вѣүнѣи҃, вѣүнаго, вѣүныи҃, вѣүнѫѫ и др.) и 14 пъти с паерчик (вѣүᵓны, вѣүᵓно, вѣүᵓныѫ, вѣүᵓныхъ и др.), но друго често употребявано прилагателно – владыүьнь, се изписва само без паерчик (вл᷄ыное, вл᷄ынаа, вл᷄ыноү, вл᷄ынѣи҃, вл᷄ынн, вл᷄ынеѫ и др., във всички примери прилагателното е изписано с буквена титла).

[39] След с е регистриран само един пример с паерчик: гнѫсᵓнаа 224r20.

тъмнѣ 16r21, ꙁемнѫ 313r27, бесъхрамънаго 173r17[40]. След п[41] и ж[42] примерите без означение на еровата гласна и с паерчик са почти поравно.

В наставката -ък- за формиране на прилагателни ерът в слаба позиция най-често се отбелязва с паерчик (мръꙁъка 27r10, крѣпъко 101v15, крѣпъкыхъ 54r7, тѧжъко 65r6, тѧжъка 96r8, горъко 75v11, сладъко 311r25 и др.) и по-рядко с малък ер (крѣпько 139v2, 145r27, кротькыѭ 32r18, мръꙁькы 94r24, рѣдько 184r16, легько 218r28, но и тѧжъ|кымъ 13v7-8).

В наставката -ьск- ерът в слаба позиция най-често се отбелязва с малък ер (260 пъти), следван от голям ер (111 пъти) и най-рядко с паерчик (27 пъти), напр. пр҃роѵьска 2r2, неб҃сьскѫ|ѧ 19r19-20, ѥлиньска 64r2, женьскыхь 68r15, ѥѵ҃льскыѭ 19v21, мѫжьскѫ 20r27, ѝдольскаго 25r18, ю҆но|тьскѫ 26r2-3, а҆пл҃ъскаа҆ 2r5, вавилóнъскоу 3v7, ѧ҆ꙁыѵъскыѧ҆ 151v20, ю҆ношъскы 165v23, д҃вычъскыѧ҆ 221v29, ливанъскыѧ҆ 40r6, коумиръскыѭ 40r14, моръскыѭ 48v7, тѣлесъскы 75r24, горъскы 314r8 и др.[43]

Наставката -ьств- за образуване на абстрактни съществителни от ср. р. най-често се изписва с малък ер, когато е в слаба позиция. Не липсват случаи и с голям ер (38 словоупотреби), най-рядко се употребява паерчик (4 словоупотреби), напр. божьства 2r11 Щук. 3, рамѣньство 113r28, величьствомъ 19r23, ѥстъство 202r15, стръпъства 203r3, рождъство 313r23, лицемѣръство 162v15, бѣгъство 194r18, воѝнъство 312r6[44]. Без никакво означение са регистрирани няколко примера – множ|ства 6v24-25, б҃жство 1r28 Щук. 3, Ѧпл҃ства 99r5. В текста липсват словоформи със силен ер в суфикса -ьств-.

Слабият ер в наставката -ьник-, с която се формират имена на лица или съществителни с конкретно значение от м.р., се изписва най-често без никакво означение (83 пъти) или с паерчик (48 пъти), напр. скѫдельника 5v19, ви|нъникъ 34r5-6, вѣръникомъ 35v17, ꙁаконопрѣстѫпъникъ 56v18, хоулъникъ 64r3, присельникъ 69r28, чл҃вкооугодъникь 100v28, крамольникы 111r14, хыщникъ 109v8, ꙁастѫпникъ 112r26, свѣтилникъ 16r17, мч҃еникомъ 64r11, ближникы 65v26, ѧ҆ꙁы́чникомъ 7v4, ѿме|тникъ 217r19-20[45].

---

[40] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьн- напр. в раꙁоумьнъ: 26 пъти без означение на еровия звук (раꙁоумныѭ, раꙁоумнаа҆, раꙁоумнаго, раꙁоумно, раꙁоумныихъ, раꙁоумныѧ҆, раꙁоумнѣѝ и др.) и 8 пъти с паерчик (раꙁоумъныѧ҆, раꙁоумънѣѝ, раꙁоумъна, раꙁоумъны|ми, раꙁоумънымь и др.).

[41] Всички примери с наставката -ьн- след п са 11: 6 от тях са без означение на еровия звук (ꙁаконопрѣстѫпними, ꙁаконопрѣстѫпнѫѭ, ꙁаконо|прѣстѫпнѣ, Велълѣпна, потопныѧ҆, непрї|стѫпно), а 5 са с паерчик (ꙁаконопрѣстѫпъно, ꙁаконопрѣстѫпънаа҆, ꙁаконопрѣ|стѫпъна, ꙁаконопрѣстѫпънаго, ꙁаконопрѣстѫпъныѧ҆).

[42] Всички примери с наставката -ьн- след ж са общо 45: 26 примера са без паерчик (непостижныѧ҆, ближнѣа҆, кныжнымъ, нелъжно, лъжна, възможно, невъꙁможно, недѫжныѧ҆, непр҃|ложна, длъжни, мѧтежна, неприложно и др.), а 19 са с паерчик (оупражънъ, възъможъно, невъꙁъможънѫ, нижънимь, непостижънѫѧ҆, лѫжънїѝ, ближънемоу, непрѣложъны, длъжъни и др.).

[43] Срв. съотношението в изписването на наставката -ьск- в едни от прилагателните с най-висока честота чловѣчьскъ: с ь 54 пъти (чл҃вчьскы, чл҃вчьска, чл҃вчьскыѭ, чл҃вчьско, чл҃вчьскомоу, чл҃вчьскыми и др.), с ъ 4 пъти (чл҃вчъсцѣи, чл҃вчъскомоу (х2), чл҃вчъскаго), с паерчик 1 път (чл҃вчъска); жидовьскъ: с малък ер 73 пъти (жидовьскъ, жидовьскыхъ, жидовьсками, жидовьскы, жидовьскаа҆, жидовьскомъ, жидовьско, жидовьскыѧ҆ и др.), с ъ 9 пъти (жидовъскыхъ, жидовъсъцѣ, жидовъскыхъ, жидовъско, жидовъскы и др.), с паерчик 3 пъти (жидовъскоу, жидовъска, жидовъскоѥ), без никакво означение 1 път (жідовское).

[44] Срв. съотношението в изписването на -ьств- напр. в следните лексеми: пророчьство – с ъ 11 пъти (пр҃роѵъство х12), с ь 66 пъти (пр҃роѵьство, пр҃роѵьства, Пр҃роѵьствомъ и др.); богатьство – с ъ 3 пъти (богатъства х2, богатъствомь), с ь 9 пъти (б҃гатьство, богатьство и др.), с паерчик 1 път – б҃гатъство.

[45] Срв. съотношението в изписването на -ьник- в следните лексеми: грѣшьникъ – с паерчик 13 пъти (грѣшъникь, грѣшъници, грѣшъникомь и др.), без никакво означение 15 пъти (грѣшникъ, грѣшникы, грѣшникомъ и др.), с ь 4 пъти (грѣшь|ника, грѣшь|никы, грѣшь|ници, грѣ|шьникь); помощьникъ: без никакво

Предлогът **безъ** се изписва предимно с еров завършек (**безъ** x5, **безь** x7), но и с паерчик (**безъ҆** x6); **бес** обаче се изписва предимно с паерчик или без означение (**бес҆** x13, **бес** x13) и по-рядко с еров завършек (**бесъ** x1, **весь** x1)[46]. Предлогът **нз** също се изписва с еров завършек (**н҃зъ** x12, **н҃зь** x32) или с паерчик (**н҃з҆** x17 и **н҃с҆** x2), с някои изключения[47].

Правилото краесловният ер да се означава редовно и по-рядко да се заменя с паерчик се запазва и пред енклитиките **сѧ**, **мѧ**, **тѧ**, **же**, **бо**, **мн** и др. под., напр. **разнджтъ сѧ** 112r15, **н҃сповѣда́ѣть сѧ** 89v23, **въправ҆ннт҆ сѧ** 184v8, **посмѣ́ѭтъ мн сѧ** 31r21, **порадоу́ѭть мн сѧ** 55r21, **оуподобїтъ тї сѧ** 173v21, **въз҆вышаѭть бо сѧ** 216v17, **ѡ҃бндѭщнмь мѧ** 52v12, **проклнть мѧ** 310v5, **прнзовемь тѧ** 52v12, **наоучнть тѧ** 225r28, **гл҃еть же** 23r15, **ннкоднмъ же** 34r20, **вндмын҃мь же** 153r20, **ѡ҃ц҃емъ бо** 30r15, **не любнтъ бо** 12v21, **затворенымь бо** 181r1, **въздастъ мн** 15r19, **стѫжаѭщнмъ мн** 37r19, **помага́ѣть мн** 101v18, **н҃сповѣмъ тн сѧ** 18v27[48]. Забелязва се изпускане на краесловен ер в окончанието **-тъ** за сег.вр., 3л., ед.ч. пред **сѧ** във възвратностpадателните глаголни форми в първите няколко листа на ръкописа (между f. 4r и f. 8v[49]), напр. **пооучнт сѧ** 4r17, **поспѣ́ѣт сѧ** 4v6, **посмѣ́ѣт сѧ** 5r18, **спс҃ѫт сѧ** 5v13, **въразоу́мѧт сѧ** 6r1, **разгорнт сѧ** 6r17, **оублажѫт сѧ** 6r19, **сказа́ѣт сѧ** 6r23, **вон҃т сѧ** 6v24, **нарнца́ѣт сѧ** 7v21, **въз҆гарѣ́ѣт сѧ** 8v12 и др. След f. 8v са регистрирани само три примера – **възвеселнт сѧ** 22v20, **бл҃внт сѧ** 35r22 и **възвеселѧт сѧ** 50v2. Други случаи на изпуснат краесловен ер са единични, напр. **родн́х тѧ** 5v8, **потръпѣх тѧ** 33v13, **н҃сповѣм сѧ** 42v9, както и при изписването на предлога **къ** (**к томоу** x16, **к тебѣ** x6).

Нормализация на малък ер в силна позиция се регистрира предимно в наставки и много по-рядко в корени и окончания[50]. Общо 56 са случаите с нормализиран ер в наставката **-ьц-** и те са съсредоточени във формите за им.-вин.п., ед.ч. и род.п., мн.ч. на съществителните от смекчени *-о*-основи м.р. (32 пъти **-ецъ** и 24 пъти **-ець**), напр. **конецъ** 10v14, **ѡ҃вець** 166v13, **ср҃цевѣдецъ** 21r10, **вѣнецъ** 46v2, **телецъ** 93v28, **прнш҆лецъ** 69r29, **ю҃нець** 128v29, **оудотворець** 151v12, **пръвѣнець** 164r26, **агнець** 181v2 и др. Няма случаи с ненормализиран силен ер при тази наставка.

Над 100 са случаите с нормализиран силен ер в суфикса **-ьн-** за формиране на прилагателни, напр. **грѣ́шенъ** 10v9, **праведенъ** 60v29, **н҃стнненъ** 12r2, **безоуменъ** 100r15, **непороченъ** 20r18, **прѣподобенъ** 16r2, **неповненнъ** 30r7, **мѣденъ** 16v29, **д҃ховенъ** 113v15,

---

означение 13 пъти (**помощнннкъ**, **помощнннка**, **помощнннуе** и др.), с паерчик 10 пъти (**помощ҆ннкъ**, **помощ҆ннка**, **помощ҆нїкоу** и др.); **правьдьннкъ** – без никакво означение 16 пъти (**праведннкъ**, **праведннка**, **праведннкомъ**, **праведннкы** и др.), с паерчик 2 пъти (**праведн҆нкоу** и **праведн҆нкомь**); **истоуьннкъ** – без никакво означение 6 пъти (**н҃стоуннкъ** x4, **н҃стоуннкы** x2), с паерчик 3 пъти (**н҃стоу҆нкы** x2, **н҃стоу҆нка**). Примерите с изписан **ъ** са само 4 (**сребръннкъ**, **сре|бръннкы** x2, **помощъ|ннкъ**), а с **ь** са само посочените по-горе примери в лексемата **грѣшьннкъ**.

[46] Регистрирани са само с две изключения пред гласна: **без оума** 53v2, 55r28.

[47] Срв. **н҃з** 11 пъти: **н҃з него** 5r3, 184r22, **н҃з ржкы** 44v6, 163r24, 204v22, 231v9, **н҃з рова** 69v24, **н҃з лона** 87r24, **н҃з нноь** 87v7, **н҃з дѣвы** 217v23, **н҃з ребрь** 224r8; **н҃с** 6 пъти: **н҃с корене** 2v18 *ГИМ,* Щук. 3, **н҃с цр҃кве** 131r1, **н҃с тоука** 141v6, **н҃с камене** 160v1, **н҃с прободеныхъ** 172v27, **н҃с то|го** 188r7-8.

[48] С изключение пред **сѧ** изписванията с паерчик са единични, напр. **ѡ҃скръблъшн́х҆ мѧ** 55v23, **застѫпнт҆ мѧ** 6v21, **въз҆несет҆ тѧ** 63r29, **възлюбнт҆ тѧ** 84r18, **ѡ҃бьсѣннт҆ тѧ** 139r5, **вѣдѫщ҆їм҆ тѧ** 58r18, **славнм҆ тѧ** 99v30, **сѫт҆ же** 84v16, **тѣм҆ же** 60v18, **тѣх҆ же** 83v14, **тѣм҆ бо** 53v15, **оуподобнт҆ тн сѧ** 70v, **да́м҆ тн** 5v11, **вѣроуем҆ тн** 54r14. Напр. пред **сѧ** има 715 случая на краесловен **-ь**, 40 случая на краесловен **-ъ** и 41 случая на паерчик, докато пред **мн** са налични 13 случая на краесловен **-ъ** и 23 случая на краесловен **-ь**.

[49] Общо 21 примера. Най-много са на f. 6r и 6v.

[50] Вж. отделни примери у Попова 2001: 566–567.

силенъ 32r15, вѣренъ 105r16 и др. Единственото изключение на ненормализиран силен ер в тази наставка е самоничьнъ 25r21.

Съвсем различна е ситуацията с прилагателните с наставка -ьск-, в която няма случаи на нормализиран силен ер във формите за им.-вин.п., ед.ч. и род.п., мн.ч., срв. чл҃вчьскъ 24r5, 24r6, 36r25, чл҃вчьскь 122r9, жидовьскъ 43v22-23, 60v28, 70v16, 85r23, жидовьскь 89v4, 143r3 и е҆ѵ҃льскь 184r19.

В суфикс -ьств- са регистрирани няколко примера на нормализиран слаб ер във форми на лексемите божьство, мѫжьство и мъножьство: божество 22r2, божества 24v20[51], мно́жествоу 9r4, множества 79v19, множество 195v20, множествѣ 234v23, множествомь 313r6 и веднъж в мѫжествомь 311v3. След шумовата съгласна ж ерът от наставката не само се запазва, но и се нормализира с цел да се съхрани морфемната структура на тези лексеми.

Изясняване на вмъкнат макък ер има в името павелъ < павьлъ (павелъ 5v13, 2r25 Щук. 3, 61r25, 68r5-6, 87r21, павель 160r29, 187r18) и в седем от общо шестнайсетте употреби на егѵпетъ < егѵпьтъ (е҆гѵпеть 129r12, 164v8, 169v11, 171v5, 223r19, 223r25, 225r7).

Много по-рядко се откриват следи от замяна на еровия знак с е в окончания, напр. в окончанията за тв.п., ед.ч. -ьмь, дат.п., мн.ч. -ьмъ и мест.п., мн.ч. -ьхъ при имената от стари -ĭ-основи, срв. вла́стемъ 6r1, веплемъ 36v14, льстемъ 66r11, татемъ 8v10, похотехъ 8v22, заповѣдехъ 28v24, пропастехъ 52r16, костехъ 64v25, скръбехъ 85v4, тварехь 212v8, сластехь 230r21 и др.

Рядко се регистрира нормализиран малък ер в силна позиция и в коренни морфеми, вж. напр. ѡ҆цеть 123v18, 123v20, легько 218r28, ѡ҆блегъ|чилъ 13v26-27, темнаа҆ 24v28, тем҆ны|мъ 88v13-14, темныхь 182r25[52], денъ 36r18, 81r11, но и дьнъ 4r17, д҆нъ 60r29, честъ 39v3, песъ 111r10, 111r12, 112r9, песь 128r4, 141v23[53], всички многобройни форми на корена шьд-[54], всички употреби на местоимението вьсь – весь 27 пъти. Само с нормализиран ер е засвидетелствана лексемата въпль – веплъ 209v12, вепль 313v16, веплемъ 36v14 и веплемь 123v15, 171r9, 313r16, както и единствените две употреби на двьрь – двери 57v26, 144v10. В същото време обаче в редица лексеми липсва нормализация на силен малък ер в корен, напр. лъвъ 9v16, 9v18, 26r10, львъ 55r9, лъвь 109v8 и др. (няма лев-). При съществителното чьсть и неговите деривати тенденцията е към запазване на коренния ер независимо от фонетичната позиция (85 случая), изписан преобладаващо с ь, по-рядко с ъ (чьстъ 58v26, 83v19; чъсть 202r20, 206v22, 207r16; чьсти 4v19, 79v16, 83v17, 91v7, 92v11, 92v15, чъсти 156v16 и др.)[55], и само по изключение нормализиран в е (6 случая нечестивыми 34r29, 34v23, нечестивыи҆ 34v26,

---

[51] Другите регистрирани примери в лексемата божьство са под титла: б҃ество (x9), б҃ества (x2), б҃ествоу, б҃же|ствомъ, б҃жство.

[52] Само веднъж прилагателното тьмьнъ е изписано със запазен ер: тъмнѣ 16r21.

[53] Някои от случаите са отбелязани от Попова 2001: 566.

[54] Напр. шедьше 40v10, съшедь 15v11, съшедьшаго 196v11, въшедъ 27r20, въшедьшомоу 125r25, пришедъ 115r30, пришеды 30v17, ѡ҆бишедьшии҆хь 47r15, и҆шеди 135v28, ’Изъшед҆ше 159v22, и҆с҆шедьшѫѫ҆ 172v28, шествиа҆ 128r14, пришествие҆ 14r22, ѡ҆шествии҆ 64r14 и др.; с няколко изключения: прїшь́стви 3r5, пришь́ствїи 3r9, пришьствие҆ 3r10, 93r4, пришьствїи҆ 82r7, пришьствие҆мь 122r15.

[55] Вж. напр. чъстна, нечъстиѫ҆, нечъстивыхь, б҃гочъстие҆мь, бечъстїꙗ҆, бечъстень, нечьстивыхъ, злочьстие҆, злочьстие҆ и др.

ѵестъ 39v3, неѵествовавꙑше 44v21, неѵестивы|мь 203r20-21). Същата тенденция личи и при съществителното льсть и производните му – 78 словоформи са със запазен голям коренен ер (лъстъ 38r26, 77r11, 106v13, лъсть 131v16, 156v7, 223v10, прѣлъстъ 67r20, 150r9 и др.), 15 словоформи са със запазен малък коренен ер (льстъ 53v18, 83r1, 99r2, 103v1 и др.), липсват словоформи с нормализиран ер. И при лексемите с корен чьт- неетимологичната нормализация на ер е рядкост – засвидетелствана е само формата четѫтъ 76r29, но еднократно и форма със запазен слаб ер (почьтена 134v10). Вж. и единичната словоформа причъть 312r5.

Примерите с нормализиран голям ер също са малко и са регистрирани само в суфикси. Сред тях е ерът в наставката -ък- за образуване на прилагателни (вж. единичните кротокь 179r11 и крѣпокь 136r9), но в тази наставка много по-често ерът в силна позиция се запазва и изписва като ъ или ь: сладъкь 195v15, мръзъкъ 57r7, мръзъкь 209v15, 211v10, плъзькь 53r24, крѣпькъ 5v24, 30v14, 30v17. Нормализацията е по-последователна при същия суфикс -ък- за образуване на съществителни: напослѣдокъ 2r20 Щук. 3, начѧтокъ 38v2, напослѣдокъ 90r20, съвитокъ 93r17, на|чѧтокь 130v14-15, Начѧтокь 164v1, начѧтокь 212v1, Начѧтокь 224v28. Общо при суфикс -ък- за образуване и на съществителни, и на прилагателни силният ер рядко се нормализира, а по-скоро се запазва като -ъкъ (6 случая) или -ькъ (7 случая). Нормализация в суфикси има при някои съществителни от стари -*ū*-основи, изписани със знак о в основата, срв. любовъ (59r3), ц҃рковъ (84v28, 89v2).

Не се наблюдава нормализация на силен голям ер в корен при лексемите сънъ 73v25, сънь 149r2, сънъма 95r11, съньмища 130v25, 133r14, вънъ 44r12, 73v7. Всички форми на лексемите оупъвати и оупъвание се изписват с о и вероятно става въпрос за старо редуване нормална гласна : редуцирана гласна, напр. оу҆повахъ 11r6, оупован- 14v29, оупованиѐ 70r20, оупованїю҆ 199v16, оупова|вь 311v24-25, Ѹпова|ниѐ 59r1-2[56].

Налице са примери за сонантизация на съгласната *в* в консонантно обкръжение, напр. мрътьвна 26v5, жрътъвꙑ 140r24, жрътъвь 145v17, 151v20, 189r6, жрътъвникь 175r5; деветте словоформи на инфинитива -цвисти (процъвте 38v29, процъвꙑтѫть 140r27, процъвꙑтеть 190v4, цъвтѣхѫ 190v6 и др.), единичната форма от глагола свьтѣти (просъвтѣ сѧ 44v11) и в суфикса -ьствьн- за образуване на относителни прилагателни (напр. чювестъвно 139v14, чювестъвнаго 234v4, чювьстьвенъ 73r1, нечювьстьвни 92v16, чювьстъвнѫѫ҆ 164v12, ꙗ҆вестьвнаго 24v20[57]). Сонантизация на съгласната *м* в краесловие има във формата за 1л., ед.ч., сег.вр. на глагола быти (ѐсъмъ/ѐсъмь x13, ѐсьмъ/ѐсьмь x3) и с паерчик (ѐсꙑмъ x3).

Букви за носови гласни

Първият писач използва пет графеми за носови гласни: ѫ, ѭ, ѧ, ѩ и ѧ. Употребата на йотувани носовки е единична. Йотувана голяма носовка е регистрирана в шест случая (и҆ночѧдѫѭ҆ 55r9, наслѣдїшѭ 78r28, Въскѫѭ҆ 90v19, лъстꙑнѫѭ҆ 129v28, безꙑвѣстнѫѭ҆ 130r2, апл҃кѫѭ҆ 155r1), а йотувана малка носовка е употребена само 3 пъти (Ꙗже 95v10, 102r8 и разоумлѣѩ 158r2). Осем пъти първият преписвач използва графема за малка

[56] Останалите форми (общо 55) на лексемите оупъвати и оупъвание са изписани само с ер (ъ/ь).
[57] Някои от случаите са отбелязани от Попова 2001: 567.

носовка ѧ (мѧ 33r27, мо̑ѧ[58] 38v17, зем̑ѧ 48r29, просвѣтите сѧ 50v21, зем̑ѧ 53r19, гл̑ѧ|тъ 53v11-12, въпрашахѫ м̑[59] 54r12 и сказа́ѣть сѧ 175v22)[60]. Т. Попова обръща внимание, че ѧ „е винаги в края на реда, като в единия случай дори е надредна буква“[61] (Попова 2001: 569), и че употребата на ѧ напомня тази в *Савината книга* (Попова 2001: 570).

След етимологично твърди съгласни в корени, суфикси и флексии двете основни графеми за носовки ѫ и ѧ запазват етимологичните си места, напр. пѫтъ 37r11, пѫтнѣ 219v3, дѫбравы 40v13, прѣстѫпленнє̀ 13v28, стѫжа́ѣтъ 77r18, зѫбы 26r11, сѫдъ 32r17, сѫдна́ 312r4, ѡ̀сѫжденїѥ 4v21, прнсносѫщень 212v19, гѫслн 48r6, кѫпѣлъ 4r26, рѫкы 27r8, трѫбы 205v21, пагоубѫ 53v2, трѣвѫ 217v17, лѣпотѫ 196r19, жн|довьскѫ 110r28, жнвѫтъ 11v9, прнзовѫ 106r22, прндѫтъ 7r29, вънндѫ 34r22, мръзѣхѫ 105v18, жнвѫщомоу 7r21, вѫдѫщомоу 12r7, и̑скѫщнхъ 30r23, могѫщаго 96r14, зовѫщаго 109r15, стрѣгѫщен̑ 136v2, а̑дѫще 162r14; Пѧдъ 68r15, пѧты 90v21, оу|вѧзовати 11v22-23, звѧцанна́ 48r7, свѧто́мѹ̀ 98v1, потрѣбѧть сѧ 61v23, възлюбѧть 218v27, любѧ̑ 11v17, прнстѫпѧть 129r15, благословѧть 140r16, сѣдѧ̑ 31r3, насытѧть сѧ 121r15, хо́дѧщнхъ 4r11, славѧще 19r4, дневѧще сѧ 30v22, любѧщен̑ 72r26, просѧще 201r5 и др. В други позиции се наблюдава обичайното среднобългарско графично смесване на носовките.

В началото на думите първият писач употребява предимно малка носовка (703 употреби), както на етимологично място (а̑зыкы 159r9, а̑зы́уннкомъ 7v4, а̑зыуьскаа̑ 28r14, а̑зы 5r14, а̑шѫ 105r18, а̑тн 183v28 и др.), така и вместо голяма носовка (а̑жъуъства 172v7, а̑глн 11v27, а̑троба 143r1, а̑жнкахь 143r29, а̑долъ 113v1 и др.); редовна е употребата на анафоричното местоимение ѧ за м. и ж.р., мн.ч., вин.п., малко са случаите на изписване с ѫ (напр. 72r4, 120v18, 220r14). Много по-рядко в начална позиция стои етимологична голяма носовка (10 употреби): ѫ̑троба 1r15 Щук. 3, Ѫ̑тробны 19v7, ѫ̑тробѣ 19v7, 19v8, 25b13, 97r24, ѫ̑троба 43v25-26, ѫ̑тробѫ 97r25, ѫ̑тробы 135v22, ѫ̑жє 90v23. С етимологична голяма носовка ѫ се изписва анафоричното местоимение за ж.р., вин.п., ед.ч. (7v11, 45r11, 112v23, 126r16, 132r15, 141r29 и др.), но също и формата за м.р. и ж.р., вин.п., мн.ч., в която ѫ е в неетимологична позиция (5v18, 23r7, 23v19, 40v11, 45r22, 53v1, 63r10, 164v24 и др.). За замяната на знаците за носови гласни в началословие свидетелстват десетки примери, в които преобладаващо голямата носовка се заменя с малка, напр. само с неетимологична малка носовка се пишат още корените а̑гл- (вместо ѫ̑гл-), а̑дол- (5 пъти, вместо ѫ̑дол-), а̑дѣ (3 пъти, вместо ѫ̑дѣ), а̑жнк- (4 пъти, вместо ѫ̑жнк-), ѫ̑троба и производните ѝ се изписват етимологично правилно 9 пъти (ѫ̑троба 1r15 Щук. 3, Ѫ̑тробны 19v7, ѫ̑тробѣ 19v7, ѫ̑тробѣ 19v8, ѫ̑тробѣ 25v13, ѫ̑|троба 43v25-26, ѫ̑тробѣ 97r24, ѫ̑тробѫ 97r25, ѫ̑тробы 135v22) срещу 11 пъти със заменена носовка (а̑тробѫ 1r18 Щук. 3, а̑тробы 25v21, а̑тробѣ 96v12, а̑троба 143r1 и др.). Само етимологична е употребата на началната малка носовка във формите на глагола а̑тн (а̑шѫ 105r18, а̑тъ 105r24, а̑тн 111r11, а̑тн 111v25, 112r20, 118v16 и др.) и в лексемата ѧзыкъ: 390 пъти се пише ѧзык- и производните му срещу нито една

[58] Надредното є е с придихание и е обърнато наляво – ѳ̀.

[59] Надредното ѧ е с начертание ѧ – мѧ.

[60] Т. Попова и Я. Милтенов приписват употребата на тази графема не на правописните навици на преписвача, а на архаичния антиграф, от който е преписван *Песн* (Попова 2001: 569– 570; Милтенов 2009а: 401).

[61] Включително и в примера сказа́ѣть сѧ 175v22, който не е отбелязан в изследването ѝ.

форма ѫзыкъ. Корен ѧт- с предлог първият преписвач изписва също единствено с малка носовка[62], напр. прѣѧ҆|тиѥ҆ 1r13-14, приѧ҆тїи҆ 51r12, ѡ҆бьѧ҆сѧ 15r2, приѧ҆ть 117v24, приѧ҆сѧ 85r11, приѧ҆|то ѥ҆стъ 69v9-10, ѿѧ҆ти сѧ 29v2, ѿѧ҆|сѧ бо сѧ 74v4-5, Въсприѧ҆сѧ 38r29, подьѧ҆ть 41r15 и др. Прави впечатление изписването на вънѫтр- винаги като вънѧтр- със старо редуване *о–е* (вънѧтрънѧѫ҆ 30v10, вънѧтръѧ҆|доу 84v8-9, вънѧтръ 84v10, вънѧтрънѣа҆ 213r5, вънѧтрь 219r23), което се определя като източнобългарска диалектна особеност (Щепкин 1906: 136).

След гласна, с някои изключения, преобладава използването на голяма носовка.

След а се употребява предимно голяма носовка (513 употреби), но има примери и с малка носовка (60 употреби). В тази позиция етимологичната голяма носовка е предпочитана при глаголи от III спрежение в окончанията за:

– 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. (троуждаѫ҆ 33r20, даѫ҆ 41r10, и҆сповѣдаѫ҆тъ 19r17, познаѫ҆ть 175v13, прѣплаваѫ҆ть 219v и др.), но има и употреба на неетимологична малка носовка ѧ вм. ѫ (ѡ҆стаѧ҆ть 92r23, знаѧ҆ 96r22, желаѧ҆ть 313r5, дръзаⷮѧ҆ 313rv27 и др.)

– форми на сег.деят.прич. на глаголи от III спрежение (забываѫ҆щеї҆ 8r13, Каѫ҆щаго сѧ 46v28, приближаѫ҆щиїмь сѧ 47v5, стѫжаѫ҆щихъ 79r8, оумираѫ҆щѧ 91r13, желаѫ҆|ще 169r21-22, съвѣщаваѫ҆ща 208v26 и др.), но се среща и неетимологична употреба на ѧ вм. ѫ (каѧ҆щѫѧ҆ сѧ 81v1, по|оущаѧ҆ще сѧ 87r16-17, забываѧ҆щеи҆ 95r30, възираѧ҆ще 313r27, прїближаѧ҆щѫ сѧ 314v15 и др.).

След а в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. на глаголи от III спрежение, включително и в сложни форми, употребата на голямата носовка е неетимологична (възыскаѫ҆и҆ 10r25, спс҃аѫ҆и҆ 17v22, ѡ҆стаѫ҆ сѧ 34r16, дръзаѫ҆ 36r2, сказаѫ҆ 47v25, разоумѣваѫ҆и҆ 72v11, нападаѫ҆ 118r25, Прикасаѫ҆ сѧ 220r19 и др.), но има и етимологична употреба на малка носовка (стѫжаѧ҆ 53r20, съвѣщаваѧ҆ 73v1, спс҃аѧ҆ 88v21, сказаѧ҆ 90v7, прѣдаѧ҆ 90v7, оумираѧ҆ 92r17, разоумѣваѧ҆и҆ 100r28, възї|скаѧ҆и҆ 100r28-29, падаѧ҆ 193r25 и др.).

След ѣ се употребява предимно голяма носовка (170 пъти), а употребите на малка носовка са ограничени (23 пъти). И тук етимологичната голяма носовка преобладава при глаголи от III спрежение в окончанията за:

– 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. (ѡ҆ставлѣѫ҆ 107v19, ра|зоумѣѫ҆тъ 8v2-3 и др.), но има и употреба на неетимологична малка носовка вм. ѫ (ѡ҆ставлѣѧ҆ 56v6, ꙗ҆влѣѧ҆ 95v14, ѡ҆бличѣѧ҆ть сѧ 95r28 и др.)

– форми на сег.деят.прич. за им.п., ед.ч., ж.р. и им.п., мн.ч., м.р. (ꙗ҆влѣѫ҆ще 25v7, покланѣѫ҆щеи҆ сѧ 28r26, чѣѫ҆|щи 103r5-6, и҆сконьчѣѫ҆щї сѧ 215r4 и др.), но се среща и неетимологична употреба на ѧ вм. ѫ (сконьчѣѧ҆щимь сѧ 101r23, чѣѧ҆ще 156r13, покланѣ|ѧ҆шти сѧ 34v9-10 и др.).

След ѣ употребата на голямата носовка е неетимологична в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение, включително и в сложни форми (Наоучѣѫ҆ 16v26, Ꙁбавлѣѫ҆ 54r6, помышлѣѫ҆ 73v5, въсь|хвалѣѫ҆и҆ сѧ 118r11-12, прославлѣѫ҆и҆ сѧ 184v15, и҆стачѣѫ҆и҆ 25v16 и др)., но има и етимологична употреба на малка носовка (не помышлѣѧ҆ 57r2, пооучѣѧ҆ сѧ 95r3, и҆зь|бавлѣѧ҆и҆ 95v4-5, попалѣѧ҆и҆ 203v1, и҆зь|бавлѣѧ҆и҆ 95v4-5 и др.).

---

[62] С едно изключение прѣѫ҆ти 62v25. Вж. и Попова 2001: 568, 570.

След ѥ преобладава използването на голяма носовка (195 пъти), но употребите с малка носовка също не са малко (100 пъти). Етимологична употреба на голямата носовка е налице в окончанието за тв.п., ед.ч., ж.р. при съществителни и прилагателни от различни основи (палнцеѫ 5v18, волеѫ 30v1, 39r2, деснїцеѫ 113r22, мышꙗцеѫ 151v18 и др.; бн҃ѣѫ 15v9, 135v29, велнѣѫ 140v17, 163r22 и др.), местоимения (моѣѫ 25v15, своѣѫ 95r9, твоѣѫ 113r22, своѣѫ 30v1, моѣѫ 33v25 и др.) и адвербиализирани инструментални форми (седъмернцеѫ 12v24, вторнцеѫ 14v7, множнцеѫ 159v12, мно|жнцеѫ 117r3-4 и др.). В същата морфологична позиция обаче се среща употреба и на неетимологична малка носовка (волеѧ 133v11, ц҃рцеѧ 312r25, д҃шеѧ 205v14, 18; бн҃ѣѧ 78v1, велнѣѧ 207v20; твоѣѧ 151v18; множнцеѧ 109r26, седьмерн|цеѧ 168v3-4, множнцеѧ 109r26, седьмерн|цеѧ 168v3-4 и др.). Етимологична употреба на малка носовка се наблюдава в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. на притежателни, анафорично-относителни и обобщителни местоимения (своѣѧ 53v3, нашеѧ ради жнзни 156r5, моѣѧ 102r23; ѿ неѧ 89v30, ѣѧ 129r14; въсеѧ 83r26 и др.) наред с неетимологична употреба на голяма носовка (славы своѣѫ 14r14, м҃тере моѣѫ 25v15, ю҆ности моѣѫ 31v26, злобы моѣѫ 32r2, плътни своѣѫ 36r24, красота ѣѫ 84v11, ѣѫже 103r27 и др.).

След о/ѻ преобладава употребата на голяма носовка (498 пъти), но има примери и с малка носовка (190 пъти). Етимологична употреба на голяма носовка има в окончанията за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. на глаголи от III спрежение (въспоѫ 36v10, поѫтъ 108r17 и др.) и 1л., ед.ч., сег.вр. на глаголи от IV спрежение (не оубоѫ сѧ 29r11 и др.), но в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. и във форми на сег.деят.прич. на глаголи от IV спрежение се среща и неетимологична употреба (ѿстоѫть 214r30, оубоѫть сѧ 216v14; боѫщеи̯ сѧ 123v5, ѡ|бъстоѫще 183v19-20 и др.). Етимологичната употреба на голямата носовка бележи също окончанието за тв.п., ед.ч., ж.р. при съществителни и прилагателни от -*a*-основи (молитвоѫ 1v16, чистотоѫ 34v19, славоѫ 143r17, Рѫкоѫ 152v3, снлоѫ 161v20, вѣроѫ 114v24 и др.; желѣзноѫ 5v18, х҃воѫ 143v4, с҃тѫѫ 167r7 и др.) и за вин. и тв.п., ед.ч., ж.р. при лични и притежателни местоимения (миноѫ 142v3, тобоѫ 179v13; моѫ 134v1, твоѫ 167r7 и др.), но в тези морфологични позиции е засвидетелствана и неетимологична малка носовка (трѫбоѧ 171r18, вѣроѧ 176r25, соучотоѧ 209v30, законꙑноѧ 224v7 и др.; правдѫ твоѧ 71r13, д҃шѫ моѧ 72r4 и др.). Малка носовка в етимологична позиция стои в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. и във форми на сег. деят.прич. на глаголи от IV спрежение (оубоѧть сѧ 70r13; боѧщнхъ сѧ 59r25, боѧщнмь сѧ 32v23, настоѧщаа 59v15 и др.), както и в окончанията за им.-вин.п., мн.ч., ж.р. на притежателни местоимения (костї моѧ 46r16, Сѫдьбы твоѧ 57v14, стрѣлы твоѧ 64v11 и др.). Вж. неетимологична употреба на малка носовка в окончанието за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. на глаголи от III спрежение (въспоѧ 19r2, поѧть 184r5 и др.). Непоследователността на правописа на носовките в поствокална позиция личи особено ясно в едни и същи лексеми, изписвани и с ѫ, и с ѧ, напр. боѫщїі̯|нꙗ сѧ 51r7-8, 178 и др., но и боѧщнхъ сѧ 59r25[63].

След знаци за *у* преобладава употребата на голяма носовка (100 пъти), но има примери и с малка носовка (24 пъти). Етимологична употреба на знака за голяма носовка е налице в окончанията за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. при глаголи от III спре-

[63] Още подобни примери вж. у Попова 2001: 7.

жение и във форми на сег.деят.прич. от това спрежение, без тази за им.п., ед.ч., м.р. (негодоуѫ 93v29, **вѣрѹѫ** 37v1, **възрадоуѫть сѧ** 72r20, **дѣи́ствѹѫть** 193r7 **цѣлоуѫщи** 19v3, **радоуѫще** 84v26, **вѣроуѫщѫѫ** 112v19, **вѣроуѫще** 111r17, **злобоуѫщеи́** 35v12, **жироуѫщѫѫ** 217r14 и др.), но едновременно с това се срещат и форми със заменена с **ѧ** голяма носовка (**вѣроуѧ** 153v8, **Радоуѧщѫ сѧ** 196v10, **послѣдоуѧщеи́** 92v9, **гов҃зоуѧщѫ** 59v14, **вѣроуѧщимъ** 58r20 и др.). Етимологична малка носовка бележи окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение (**сѣтоуѧ** 77r18, **вѣроуѧ** 153r2, **ръвноуѧ** 167v13, **Повиноуѧи́ сѧ** 32v8, **вѣроуѧи́** 153r10 и др.), но в тези форми се открива и неетимологична голяма носовка вместо малка (**съвѣтоуѫ** 24r11, **сѣтоуѫ** 54v11, **ц҃рвоуѫ** 78v18 и др.).

След **ы** преобладава изписването на малка носовка (204 пъти), докато примерите с голяма носовка са по-малко (68 пъти). Малката носовка стои на етимологичното си място в окончанията за им.-вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на сложни форми на прилагателни и причастия (**грѣшныѧ** 6r18, **водныѧ** 10r18, **лъстивыѧ** 12r26, **непостижныѧ** 48v15, **неджжныѧ** 54r18, **правыѧ** 60v12, **и҆скоушеныѧ** 129r3, **смѣреныѧ** 149v13, **сел҃ныѧ** 217r11 и др.), но това правило допуска изключения със замяна на етимологичната малка носовка с голяма (**съмр҃тныѫ** 2v25 Щук. 3, **дроугыѫ** 4v26, **жи́дов҃скыѫ** 6v2, **блг҃оуьстивыѫ** 9r18, **кротькыѫ** 32r18, **лъстивыѫ** 44v23, **смѣреныѫ** 52r8 и др.). Етимологична е употребата на малката носовка и в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение (**крыѧ** 57r10 и др.), а неетимологична – в окончанието за 1л., ед.ч., сег. вр. при глаголи от III спрежение (**Оумыѧ** 34v3, **по|крыѧ** 193v26-27 и др., но се среща и **Покрыѫ сѧ** 114v25).

След **и/ї** преобладава употребата на малка носовка (277 пъти), но са налични и примери с голяма носовка (143 пъти). Знакът за голяма носовка стои на етимологичното си място в:

– окончанието за тв.п., ед.ч., ж.р. при имената от *-ĭ-* и *-ū-*основи (**Цр҃квиѫ** 7v19, **пеутѣлиѫ** 8v15, **плътиѫ** 90r17, **радостиѫ** 117v8, **крѣпостиѫ** 147v4, **ѣ҆ростїѫ** 190v15, **правостиѫ** 206r26 и др.), но има и форми със заменена голяма носовка (**любовиѧ** 1r6 Щук. 3, **крѣпо|стиѧ** 85v26-27, **плътиѧ** 88r30, **радостиѧ** 121r24, **ѣ҆ростиѧ** 230r23 и др.)

– в лични и нелични форми на глаголи от III спрежение като **-пнти**, **бити** (**въпиѫщихъ** 18r9, **въпиѫтъ** 112v18, **възъпиѫть** 184v25) наред с форми с неетимологична малка носовка (**въпиѧтъ** 88r25, **въпїѧщихь** 179r16, **оупиѧть сѧ** 121r3, **биѧще** 183v9 и др.)

– окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. при прилагателни (**вражїѫ** 15r13 и др.).

Употребата на голямата носовка е неетимологична в окончанието за им.-вин.п., мн.ч., ж. и м.р. при имена от *-jo-* и *-ja*-основи (**горы бг҃иѫ** 57v9, **Сѫдьбы бг҃иѫ** 57v15, **зм҃иѫ** 60r13 и др.), където преобладаващите словоформи са с етимологична малка носовка (**на зъ|миѧ и҆ на скор҃пиѧ** 17r16-17, **жрѣбиѧ** 26v25, **бг҃иѧ силы** 30v21, **велиѧ** 311v6 и др.). Етимологичната малка носовка се пази и във форми на глагола **прѧти** (**прѧтъ** 37r7, **въспрѧтъ** 30r11, **прѧшѫ** 34v25 и др.). Наречието/съюз **тѣи** (**тѣиѫ** 125v22 и др.) се среща и като **тѣ** (**тѣиѧ** 4r19 и др.).

След шушкавите съгласни **ч**, **ж**, **ш**, африкатите **ц**, **ѕ** и съгласковите групи **щ**, **жд** първият преписвач употребява голяма носовка, но има и изключения. След **ж** се пише само голяма носовка (114 пъти), която стои на етимологичното си място в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителните от *-ja*-основи (**кожѫ** 216r1, **лъжѫ** 26r9 и др.)

и в окончанието за 1л., ед.ч., сег.вр. при глаголи от III и IV спрежение (слъжѫ 188r6, тѫжѫ 209v18 и др.), докато при същите глаголи във формите за 3л., мн.ч., сег.вр. и формите на сег.деят.прич. знакът за голяма носовка заема неетимологична позиция (лежѫтъ 48v15, приближѫть сѧ 35v12, лежѫщѫ 41r17, ѡ҆дръжѫщи 32v6 и др.). Замяна на ѧ с ѫ се наблюдава и в корен (жѫжди 61r24, жѫждѫ 115v16, жѫждетъ 94r19, жѫдаа҆ше 74v26 и др.).

След ш са регистрирани 1259 примера с голяма носовка[64], която се пише вместо малка винаги в окончанието за 3л., мн.ч., аор. (съкроушишѫ сѧ 206v13, оумножишѫ 94v29, съмѣришѫ 7v11, ѡ҆злобишѫ 15r5 и др.), а също и в окончанието за 3л., мн.ч., сег. вр. на глаголите от IV спрежение (слышѫтъ сѧ 19v11, не прѣгрѣшѫтъ 52v5, не лишѫть сѧ 177r18) и в корен (шѫта́шѫ сѧ 5r4, шѫтаѫ҆щеи҆ 118r6, шѫтаѧ҆ сѧ 311v7). Етимологична употреба на ѫ е налице в окончанието за вин.п., ед.ч., ж. и м.р. на съществителни от -*ja*-основи и притежателни местоимения (доушѫ 31r12, Юношѫ 165v22, чашѫ 41v11, д҃шѫ моѫ҆ 118r24, волѧ нашѫ 122v19, д҃шѫ 133r10, нашѫ немощь 157v8 и др.), в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. и в косвените форми на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение (пишѫщї|мь 128v27-28, напишѫть 133v7, пишѫть 137r10).

След щ също се пише само голяма носовка[65] – етимологична в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителни от -*ja*-основи и на сег.деят.прич. (пищѫ 58r8, 62r22, сѫщѫ 70r27 и др.) и в окончанието за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. при глаголите от III и IV спрежение (възвращѫ сѧ 17r24, ѡ҆цѣщѫ сѧ 21r23, възищѫ 36r4, ѡ҆брѧщѫть сѧ 141v25, и҆щѫть 221r12 и др.), докато в окончанието за вин.п., мн.ч., м.р. на сег.деят. прич. от същите глаголи голямата носовка е вместо малка (оумираѫ҆щѫ 91r15, хотѧщѫ 100v26, запинаѫ҆щѫ 107r21 и др.), както и в някои корени (бещѫдие҆ 54r20, и҆щѫдїꙗ҆ 168v1, Пощѫдить 139v22, щѫдїши 180r28 и др.).

След шушкавата съгласна ч книжовникът изписва само ѧ. Обикновено етимологична малка носовка се пази най-добре в корен (зачѧла 151r16, начѧтька 20r9, и҆ночѧдѫѫ҆ 27r8, причѧсти сѧ 127r1, оучѧстие҆ 94v24, зачѧтъ 96v11 и др.) и във форми на сег.деят.прич. на глаголи от III и IV спрежение (плачѧи҆ сѧ 165v28, Оучѧи҆ 198r17, плачѧ 210v16, оучѧщоу 215v16 и др.). Най-често малка носовка се среща вместо голяма носовка в презентни форми за 3л., мн.ч. и причастни склоняеми форми на глаголи от III спрежение (наричѧтъ 8v26, плачѧтъ 41v18, альчѧщеи҆ 74v25 и др.).

След африката ц по трета палатализация писането на ѫ или ѧ е при имената от смекчени -*о*- и -*а*-основи – етимологична употреба на ѫ има във вин.п., ед.ч., ж.р. (деснїцѫ 145r13, 187r6, 188v20, 191r26, пъшеницѫ 121v1, Колесницѫ 127r18, б҃цѫ 120r26, крабни҆цѫ 223v15 и др.), а на ѧ – във вин.п., мн.ч., м.р. и им.-вин.п., мн.ч., ж.р. (рожьцѧ 10r18, 81v13, 179r27, лихои҆мъ|цѧ 12v9-10, концѧ/коньцѧ 19v20, 120v10, десницѧ 35r7, агнъцѧ 39v1, пътицѧ/птїцѧ 94r12, 218r12, птицѧ 11r13, пришельцѧ 197v22) и в род.п., ед.ч., ж.р. (десницѧ 22r25), също и в корен (цѧтами 99v12). Замяна на ѧ с ѫ е налице в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. (мышьцѫ 168r29, деснїцѫ 170v10, ѿ вна҆лицѫ 146r5 и др.).

---

[64] Регистрирано е само едно изключение с малка носовка след ш: оуслышашѧ 18r21.

[65] Има само два случая с малка носовка след щ във форми за вин.п., мн.ч., м.р.: оумираѫ҆щѧ 91r13 и сѫщѧ 91r15.

След африката ѕ се употребява предимно етимологична малка носовка – в окончанията за вин.п., мн.ч., м.р. и им.-вин.п., мн.ч., ж.р. на имена от смекчени -*о*- и -*а*-основи (кꙑнѧѕѧ 173v3, стъѕѧ 152r21, стьѕѧ 29r3, 80v9), но също и етимологична голяма носовка в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. (стъѕѫ 37r14, 164r18) и в корена на глагола проѕѧбнѫти, в който се явява вторична африкатизация (да проѕѧбнеть 46r29, проѕѧбꙑнѫшѫ 195r4, проѕѧбе 96r27, про|ѕѧбаѫщи 121r7-8).

След меките сонори р, л, н и смекчените лабиални б, п, в, м, със или без епентетично л, първият писач употребява малка носовка. Тя е на етимологичното си място в окончанието за род.п., ед.ч., ж. и м.р. при имена с мека основа (ѿ ѕемлѧ 144v24, въ горѫ с҃тынѧ своеѧ 164v54 и др.) и в окончанието за вин.п., мн.ч., м.р. (фараѻнѧ 223r16, кора|блѧ 89r12-13 и др.). Неетимологичната позиция на малката носовка се явява предимно в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. при имена с мека основа (днꙗволѧ 16v27, иꙗковлѧ 87v4, творѧ волѧ моѧ 21r1, въ ѕемлѧ 223r23, на ѕемлѧ 75v1 и др.) и в окончанието за 1л., ед.ч., сег.вр. на глаголи от IV спрежение (скръблѧ 43v19, 132r12, погоу|блѧ 97v10-11, сподоблѧ ли сѧ 314r1, тръплѧ 100r3, избавлѧ сѧ 16r24, поставлѧ 95r21, ꙗвлѧ сѧ 2r5 Щук. 3 и др.).

В групата от две носовки в окончанията за вин.п., ед.ч., ж.р. и вин.п., мн.ч., м.р. на сложни форми на прилагателни и причастия първият писач използва най-често комбинацията от две големи носовки -ѫѫ (181 пъти), включително и вместо -ѧѧ. След твърди съгласни стои окончание -ѫѫ (предимно в сложни форми на прилагателни и склоняеми причастия във вин.п., ед.ч., ж.р.: еваг҃льскѫѫ 129r28, н҃бснѫѫ 314v22, правѫѫ 37r14 и др.), докато след ш и щ окончанието -ѫѫ е вместо -ѧѧ (предимно в сложни форми на склоняеми причастия във вин.п., мн.ч., м.р.: вѣровавьшѫѫ 204v21, хотѧщѫѫ 42v13, боѫщѫѫ сѧ 49v21 и др.). Доста по-рядко копистът употребява съчетанието -ѫѧ (59 пъти) – вместо -ѧѧ за сложни форми на склоняеми причастия във вин.п., мн.ч., м.р. (хотѧщѫѧ 129r6, боѫщѫѧ сѧ 49v19, живѫщѫѧ 49r25, тлѣвꙑшѫѧ 97r13, грѣшьшѫѧ 81v1 и др.) и вместо -ѫѫ в сложни форми на прилагателни и причастия във вин.п., ед.ч., ж.р. (словеснѫѧ 40v1, плачевꙑнѫѧ 179v10, аг҃глъскѫѧ 34v12 и др.). Съчетанието от две малки носовки -ѧѧ е регистрирано само 8 пъти след меки съгласни в окончанието за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на прилагателни (прочѧѧ 28v4, 78r21, 84v23, искрънѧѧ 84v22, прѣисподнѧѧ 117v29[66], древлънѧѧ 195r13 и др.), а комбинацията -ѧѫ вместо -ѧѧ се среща веднъж: вънѧтрънѧѫ 30v10.

Назалните гласни рядко се заместват с неносови вокали. При ѫ се наблюдава замяна с ъ най-вече в представката сѫ- > съ- (съсѣдомь 167r29, 188v16 и др.), но също и в корен (Съдьбъ 89v24, съдїти 200v13-14[67] и в еднократното въѡръжьше сѧ 134v13[68]) – явлението е познато на *Лондонското* (1356 г.) и *Търновското евангелие* (1273 г.), на *Севастияновия сборник* и други среднобългарски паметници (Лалева 2004: 257–258 и цит. лит.). Обратната замяна на ъ > ѫ личи в примери като сѫсѫдъ 44r18, 113v22 (Попова 2001: 571). Единична е и замяната на ѧ с е (десете 209r9), както и евентуалната

[66] Но и прѣисподнѫѫ 118r1.

[67] Тези и други примери вж. у Попова 2001: 571.

[68] Срв. 27 пъти орѫж-: ѡрѫжие 27r7, ѡрѫжиемъ 82v3, ѡрѫжиа 107v7, въѡрѫжаваѫщ҃ сѧ 60v4, въѡрѫжьше 118v8, въѡрѫжъ сѧ 144r20 и др.

обратна замяна на є с ѧ (весѧлѧ|ть сѧ 235r14-15), ако не е влияние на буквата ѧ в следващата сричка.

Букви за ят и йотувано *а*

Първият копист изписва графемата ѣ в следните позиции:

– на етимологично място в корен и окончание, напр. ꙁаконопрѣстѫпленнї 2v13, бл҃годѣтъ 18r14, грѣхопаденнѐ 21r7, наслѣдитъ 32v19, врѣтище 42r28, лѣпоты 92v30, врѣды 137v13, мѣрѫ 169r23, раꙁгнѣвашѫ же сѧ 206v3-4, прѣстоль 215r12, срѣды 217r27, добрѣ 5v29, славѣ 30v8, конꙑчинѣ 112r2, ѐгѵпꙑтѣ 222v17, ноꙁѣ 311v14 и др. Основата на местоименното прилагателно вьсѣк- е само с ѣ, няма засвидетелствани форми с а, напр. въсѣкомоу 3r3, въсѣкъ 75r9, въсѣкѫ 224v17, въсѣчъскымь 312r14 и др. И формите на обобщителното местоимение също винаги са с ятова гласна, липсват примери след въс- да стоят ꙗ или а. В местоименното наречие за място сѣмо обаче етимологичен ѣ се заменя постоянно с а: само 70r4, 141v21, 183v18;

– след меките сонори р, л, н и смекчените лабиални съгласни б, п, в, м, за да означи мекостта на предната съгласна пред гласна *а*, напр. волѣ 4r16, ꙁемлѣ 10v19, оучителѣ 56v23, ꙁащитїтелѣ 78r27, жителѣ 153r12, Постелѣ 117v13, ц҃рѣ 311r12, морѣ 122r14, боурѣ 131v17, противлѣа̀хѫ 4r17, ꙗ̀влѣѐтъ 2r17 Щук. 3, ловлѣа̀хѫ 110v13, помꙑшлѣѫ̀тъ 14v19, ѿ ѡ̀гнѣ 8v16, и̇сплънѣѐть сѧ 219v20, ѻ̀ставлѣа̀ше 314r17, неѡ̀слаблѣѐми 37v11, Люблѣа̀ше 60v26, адамлѣ 64v5 и др. Написанията рѣ, лѣ, нѣ се срещат предимно в окончания на имена от *-jo-* и *-ja-*основи, в мекото склонение на сложни прилагателни и причастия, във форми на глаголи от вторичен несвършен вид. След смекчените сонори р, л, н и смекчените лабиали б, п, в, м употребата на ѣ е аналогична на употребата само на малката носовка ѧ независимо от морфологичната категория.

– след шушкавата съгласна ч във всяка позиция на думата (257 пъти), напр. чѣа́нїе 1r17, чѣшѫ 11v25, чл҃вчѣ 1r13 Щук. 3, чѣсъ 75v27, величѣти сѧ 10v26, пооучѣѧ̀ сѧ 95r3, печѣлноѐ 8v11, скончѣнїе 4r15, пооучѣа̀хѫ сѧ 66r11, ѡ̀бычѣи̇ 193v13, Наоучѣѫ̀ 16v26, лоучѣми 20r2, и̇стачѣѫ̀и̇ 25v16, млъчѣа̀ше 26v3, Печѣти 180v6, прочѣа̀ 314v6, грѣшничѣ 58r28, печѣа̀хѫ сѧ 131r24, раꙁлѫчѣѐтъ 59v21, творꙑчѣ 220r15 и др. Регистрирани са само шест случая на а след ч: чаа́нїе 1r18, чаа̀ниѐ 3v12, чаѫ̀ 155r19, чашѫ 41v11, чл҃вча 102r16, въꙁвелича|ѧ̀ 19r2-3. Изписването на ят след ч (чѣ) съответства на изписването на знак за малка носовка след ч (чѧ). След шушкавите съгласни ж и ш обаче стои винаги а.

След съгласковите съчетания жд, щ копистът пише само а с две изключения (и̇щѣꙁаѫ̀щи 98v14, и̇щѣꙁаѐть 125r2), които, както и шестте изключения с ча, са в противоречие с книжовната му практика. След ц/ꙁ, получени от трета палатализация, редовно се изписва а (нарицаѐтъ 73r8, десница 82v9, полꙑꙁа 42r, подвиꙁасте 66v7, стьꙁамъ 31v8 и др.), докато след ц/ꙁ, получени от втора палатализация, винаги се пише ѣ (и̇ꙁбытьцѣхъ 24r20, велицѣи̇ 96r1, и̇стоучꙑницѣ 213v4, б҃ꙁѣ 25r12, чрътоꙁѣ 39v11 и др.). Правописното правило след ж, ш, щ и жд да стои само а е в съответствие с правилото след същите съгласни/групи съгласни да се пише голяма носовка.

Първият копист използва йотувано *а* в различни позиции.

В начална позиция и след вокал има конкуренция между ꙗ и а, като преобладават словоформите с ꙗ (1521 пъти) срещу а (734 пъти).

В първата основна ръка ꙗ се изписва в началото на някои лексеми и техните производни като ꙗвити, ꙗвлениѥ, ꙗꙁва, ꙗрость, ꙗдро, ꙗсти, ꙗдениѥ, ꙗръ, напр. ꙗ̀ви сѧ 12r9,

ꙗ̀вестьвнаго 24v20, ꙗ̀вленне́мь 311v21, ꙗ̀звншѫ сѧ 14v9, ꙗ̀звожѫ 210r4, ꙗ̀ростнѫ 64v2, ꙗ̀дръ 111v1, ꙗ̀дѧть 162r1, ꙗ̀денї|е́мъ 41r6-7, ꙗ̀рь 5r27 и др. С йотувано *а* се изписват и форми на анафоричното местоимение ꙗ (им.-вин.п., мн.ч., ср.р.; им.-вин.п., м.р., дв.ч.) и относителното местоимение ꙗже (им.п., дв.ч., м.р.; им.п., ед.ч., ж.р.; им.-вин.п., мн.ч., ср.р.), наречията ꙗко и ꙗкоже, които служат като подчинителни съюзи. Единствената употреба на съюза акы е с йотация – ꙗ̀кы 112r22, като тя е изписана след н и точка (... н̀ . ꙗ̀кы)[69]. Нейотувани са употребите на аще 54v2, азъ 92v24, съюза а, лексемите агньць, алъкатн и техните производни, гърцизмите, както и патронимите от чуждо потекло, напр. агнъцѧ 39v1, а̀льчеть 94r18, а̀пл҃ъскаѧ 2r5, а̀ѳана́снѐ же а̀рⷯхнѐпк҃пъ 4r2, а̀е́рѣ 51v29, а̀малї́комь 174v3 и др.

Вътре в думата йотувано *а* се пише преобладаващо след знаци за *и* и *о*.

Най-често се пише след н/ї в начална позиция, вътре в думата и в краесловие – общо 583 употреби (нꙗ – 277, їꙗ – 306, ꙗ – 1), напр. їꙗковлѧ 151v22, прнше́ствнꙗ 1r18, спс҃еннꙗ 72v9, кр҃щенна̀ 171v29, бн҃ꙗ̀ 314v3, снꙗ̀ 178v11, въпнꙗ̀ше 76r15, въскр҃сенї̀ꙗ̀ 29r12, помазанї̀ꙗ̀ 186v3, н̀стлѣнї̀ꙗ̀ 314r12, въсї̀ꙗ̀хъ 188r8, пї̀ꙗ̀ше 210v15, пролї̀ꙗ̀шѫ 230r2, пї̀ꙗ̀ный 234v11, патрї̀ꙗ̀рⷯхы 158v8, дї̀ꙗ̀волъ 77r20, їсаї̀ꙗ 30r27, ц҃рвнꙗ̀ 167v21 и др. Честата употреба на йотувано *а* след н не е правило, тъй като примерите с на/їа също не са малко – общо 313 употреби (на – 245, їа – 68), напр. покаа̀нна̀ 32r16, ц҃рвна̀ 139v14, воѣванна̀ 311v24, вна̀лицѫ 146r5, дна̀волѣ 9v1, бн҃а̀ 2v9, вражна̀хъ 135v16, гл҃мцна̀ 20v7, въпна̀ше 130r8, дї̀а̀пл҃ма 99r10, патрї̀а̀рьсн 91r1, хваленї̀а̀ 102r4, досажденї̀а̀ 175v1, зⷯмї̀а̀ 193v17, въсї̀а̀ 187r29, смї̀а̀хѫ сѧ 105v19, їавї̀мовї̀ 174v22 и др.

След о/о също има колебание в употребата на ꙗ и а. По-често се изписва ꙗ (183 пъти), напр. твоꙗ̀ 34v14, поꙗ̀деннѐ 79v10, достоꙗ̀ннѐ 167r4, Прѣпоꙗ̀шн сѧ 82v3, стоꙗ̀хѫ 183v26, стоꙗ̀сте 30r2, поꙗ̀|сть 23v25-26, поꙗ̀сѧ 163v14, проꙗ̀влѣше 225r20, зноꙗ̀ 225r14, постоꙗ̀тн 191r24, боꙗ̀тн сѧ 179v27, не оу҃боꙗ̀шѫ сѧ 100v20 и др. По-голямата част от тези случаи са притежателни и възвратно притежателни местоимения в им.п., ед.ч., ж.р. моꙗ̀, твоꙗ̀ и своꙗ̀ (148 пъти). Употреба на а след *о* се регистрира в 99 случая, напр. прѣпоашѧть сѧ 121r24, достоа̀нїе 5v11, ѿстоа̀ 8v6, боа̀зннѫ 14v22, моа̀ 94v10, стоа̀ше 67v9, прѣпоа̀са сѧ 196r23, постоа̀нна̀ 129v27, непостоа̀нѫѫ 234r13, поа̀хѫ 131r26, ѡбоа̀ 135v29, оу҃боа̀тн сѧ 104v6, стоа̀нїю 210v26. Отново голяма част от примерите са притежателни и възвратно притежателни местоимения в им.п., ед.ч., ж.р. моа̀, твоа̀, своа̀ (49 пъти).

В частта на първия преписвач, а и в целия ръкопис има само една употреба на ꙗ след ы – Рыꙗ̀хѫ 163v11.

След ѣ няма употреба на ꙗ. Засвидетелстваните думи са чужди и са с а (14 пъти), напр. н̀юа̀деа̀ 89v21, а̀доумеа̀ 98v13, ѐлеа̀ 104v21, Мосⷯсеа̀ 163r20 и др.

След а се изписва предимно а (общо 705 употреби), напр. а̀пл҃ъскаа̀ 2r5, стоѫшаа̀ 4r22, сѫ|шаа̀ 1r19-20 Щук. 3, ѐф҃льскаа̀ 57v16, гражѫшаа̀го 30v7, проповѣданаа̀ 43v4, лжкаваа̀ 59v23, вѣрⷯнаа̀ 137r20, погыбⷯшаа̀го 137v16, дѫбравⷯнаа̀ 203r6, давⷯшаа̀го 311r18, блъгар҃каа̀ 312r22, знаа̀хъ 18r16, напаа̀е́тъ 108r25, чаа̀ннѐ 3v12, каа̀ 42r9, 42r11, покаа̀тн сѧ 57r13, мъздовъздаа̀ннѐ 203v20, раста̀ашѫ сѧ 204r1, каа̀ждо 206r13, съражаа̀хѫ сѧ 311v24 и др. Йотувано *а* след а е засвидетелствано само в 16 случая: оу҃паꙗ̀ѫщн 29r23, 29r26,

[69] Вж. сходен пример у Тотоманова 2018: 35.

демонъскаꙗ̀ 42v2, напаꙗ̀ѐми 58r7, добраꙗ̀ 67r2, даꙗ̀|ше 78v12-13, благаꙗ̀ 78v13, не наꙗ̀сѧ 112r19, напаꙗ̀ѧ̀щомоу 148r7, Каꙗ̀ 151r17, 205r13, раꙗ̀ 151r20, ненапаꙗ̀ѐмь 210v29, напаꙗ̀ѐми 58r7, напаꙗ̀ѧ̀ 217v3, 217v6.

След ѣ се изписва само а, напр. тридьневьнѣа̀мъ 6v19, съдѣа̀ сѧ 88r22, проѵѣа̀ 78r16, 314v6, сѫдьнѣа̀мъ 100v22, неѵѣа̀ниѐ 114v12, ѡ̀дѣа̀ниѐ 131v16, бл҃годѣа̀нна̀ 159r30, древнѣа̀ 201v5, вторѣа̀мь 203r16, дѣа̀нїю̀ 203r21, ѵѣа̀ти 207r6, ѡ̀дѣа̀ло 212v12, валѣа̀хѫ сѧ 311v13, послѣднѣа̀ 314r6 и др.

Буква *ери*

Наблюдава се правилна употреба на ы от първия преписвач. Графемата се изписва на етимологичното ѝ място в корени, суфикси и флексии, напр. ѧ̀зыка 28v22, прѣбыти 65v23, мыслъ 11r21, погыбнетъ 8r19, съкрышѫ 53v2, покрыти 216v29, ꙁабыти 159r19, ѡ̀бычѣѝ 193v13, въсхытити 9v17, ѝспытаѐте 11v11, слышѫтъ сѧ 19v11, насытѧть сѧ 28r1, покывахѫ 80r8, мышьцѫ 168r29, оуныниѐмъ 11v24, дымъ 61v8, сы|новьнѣ 80v7-8, призываѫ̀тъ 86v8, сыто|сти 179r27-28, Нынѣ[70] 180v9; м҃лостынѧ 30r21, рабынѧ 83v26, бл҃гостынѧ 219v21, тврьдынѧ 16r26, с҃тынѧ 41v8, гръдынѧ 209r17; ꙁѫбы (вин.п., мн.ч. 55r1), но ꙁѫбї (им.п., мн.ч. 107v7), аг҃глы (вин.п., мн.ч. 216r17), но аг҃гли (им.п., мн.ч. 215r17), кедры (вин.п., мн.ч. 169v27), но кедри (им.п., мн.ч. 40r16), горы (им.п., мн.ч. 123v10), рѣкы (им.п., мн.ч. 187r8), рѫкы (им.п., мн.ч. 108v20), мѫкы (им.п., мн.ч. 3r24), главы (вин.п., мн.ч. 127v15), съкры (аор. 36r18) и др.

В глаголи с представки на ꙁ и следходен корен с начално и, както и в техни отглаголни съществителни преобладаващо се изписва и, напр. възиска 9v11, възиштетъ 10r23, възисканѣ 10v13, възискати 133r19, Възискахъ 63v14, Възискаѫ̀щимъ 51r21, възисканиѐ 37v22, възиска|а̀ше 77r6-7, възискаѫ̀ть 130v13, възискавь 214r16, възищетъ 64v23, възищи 51v17, възищѫ|ть 221r22-23, възидѐ 15v13, прѣвъꙁидѫ 65r1 и др. В същите случаи (глаголи с начално и като ити, искати, предхождани от представки на ꙁ) се изписва и ы вместо етимологично и (ы < ъ + и), напр. възыскати 7r28, 75r21, възыскаѫ̀ѝ 10r25, възы|де 18v8-9, Възыскаты 211v22, ѝꙁыдеши 114r15, ѝꙁыдѫ 171v4, ѝꙁыдеть 314r12 и др. Множество подобни примери има у четвъртия копист.

Редки са случаите, при които ы и и се смесват, напр. кныжныимъ 4r19, но във всички останали случаи книжнѣмъ 70v29, книжьника 137r9, книгы 8v25, кьнигахь 206r18 и др.; поустинѣх 11r15, но във всички останали случаи поустынѧ 40r25, поустынѣхь 102v27, поустыни 231v20 и др.; любы|маго 214r27-28, но и любимь 167v7, любимо|мь 169v19-20, любими 175v29; вин.п., мн.ч. ꙗ̀ко кедри ливаньскыѧ̀ 63v10; Посилаѫ̀ 217r3, посилаѐми 62v11, посилаше 140r1.

След знак ꙁ, маркиращ съгласната *з*, получена по втора и трета палатализация, почти липсват форми с ери, напр. Дроуꙁи 65v26, 182v6, 183v23, кнѧ́ꙁи 5r9, кнѧꙁї 202r3, боꙁи 202r2, мноꙁи 203v6, враꙁи 210v4 за им.п., мн.ч. Изключения са написания като ѧ̀ꙁы 5r14, ѧ̀ꙁы 65r22 (вм. ѧ̀ꙁѧ) за вин.п., мн.ч., които свидетелстват за затвърдяване на палатала ꙁ. Откриват се аналогични единични примери за затвърдяване и на жд: ѿ тоуждыхъ 116v4, Дрождыѧ̀ 148r1 (но и дрождиѧ̀ 147v30), вражды 177v6 (род.п., ед.ч.). След ч, ж, ш, ц, щ обаче никога не стои знак за ери.

---

[70] Това е единственото пълно изписване на наречието нынѣ. Другите регистрирани примери, включително и прилагателното нынѣшьнь, са под титла: н҃нѣ (43 пъти), н҃нѣшнемь 176r27, н҃нѣшьнымь 184r10.

Буква *и*

Първият копист използва следните алографи за *и*: н, ї и і. Изписването на н се среща във всички позиции, напр. и҆сповѣда́нїю 1r10, дниꙗ҆волъ 10r6, нищетоѫ҆ 44r1, конⷭ҇ци 162r28 и др.

Десетичното ї, маркирано с две точки над буквата, също се среща във всички позиции:

– пред гласна в краесловие и корен: въвожде́нїе 2r10, бїꙗ҆хѫ 54v27 и др.

– между съгласни в корен и суфикс: пїтне҆ 41r6, крїлато 116v11; властелї|нъ 67v15-16 и др.

– в началото на думата пред гласна и пред съгласна: їѡ҃а 311r13, їго 5r15, їсцѣли 73r15, ї|ны 229r16-17, и др.

– в края на думата: главамї 25v5, вѣрⷭ҇нні 45v8, радї 100r30, жизⷭ҇нї 184v17, и҆зⷭ҇бї 229r19, скръбнї 50v17 и др.

– в съюза ї (21r23, 80r23, 94v3, 106r14, 161v28, 173r11, 190v15, 207r7, 210v17 и др.); в повече от една позиция в една и съща дума, напр. подвїжїтъ 9v5, їсаїꙗ 30r27, оунїчїжаѫщ҃ї 45r3, прїбѣжїще 85r27, тарⷭ҇сїсⷭ҇цїи҆ 139r30 и др. Често с ї преписвачът завършва реда, но тази употреба не е особено регулярна.

Десетичното ї с две точки над буквата редовно стои в словоформи на отглаголни съществителни с наставка -нїе, сравнително често е в окончания на сложни неконтрахирани форми на прилагателни и склоняеми причастия (прии҆мⷭ҇шїихъ 2v22, сѫщїи҆хъ 3v23, вѣрнїи҆ 4v4, побѣждьшнї 28v3, тръновыї 46v1 и др.), както и в чужди думи (мосїѡ҆ва 2r9, сїѡ҆номъ 5v1, їсаїꙗ҆ 30r27, авїмелехомъ 50r15 и др.).

Десетично і без две точки над буквата се среща в изписването на числа и рядко в други лексеми във всички части на думата, напр. і҃ 1r15, а҃і 1r16, в҃і 1r17, г҃і 1r18..., р҃і 3r26, р҃аі 3r27..., і҆ю҆деѡ́|мъ 4r6-7, і҆ѡ|рⷭ҇даньскыѫ 76r1-2, і҆сцѣлилъ 41r23, противіт сѧ 8v21, н҃і 10v24, і҆ 5r9, ѡ҆чисті|ть сѧ 21v7-8, коні҆ 22v1, оубл҃жі|тъ 72v22-23, вразі 73v8, и҆ѡ҆сіфь 151v24, відѣшѫ 151v26, непостіжⷭ҇но 152r27, сі҆рѣчь 158r1, жідовское 158r3, цр҃віꙗ҆ 167v21, оученіїи҆ 217r6, оубі҆ва҆емы|ѧ҆ 167r16-17, цѣломѫдрі҆и҆ 168v27, ꙗ҆ві҆ сѧ 168v30, подⷭ҇ві҆жа сѧ 173r29, і҆ю҆деи҆скы 204v2 и др.

В сложни неконтрахирани форми на склоняемите причастия по *-jo-* и *-ja*-основи и на окончанието за им.п., мн.ч. на прилагателни по *-o*-основи двата знака за *и* може да са както съчетание от десетично и осмично *и* (їи҆), така и съчетание от две осмични *и* (ни҆), напр. чїстїи҆ 218r25, Вѣрⷭ҇нїи҆ 125r23, лѫжⷭ҇нїи҆ 218v11 и нечьсти́вни҆ 4v9, їю҆деи҆сцни҆ 5r16, просвѣщаѫщїи҆мь 225r23, ѡ҆брѣть|шїи҆хь 85v4-5 и живьшни҆мъ 7r12 и др. Същите две конфигурации са налице и във форми на отглаголни съществителни с наставка -нїе от ср.р. *-jo*-основи (Въ хотѣнїи҆ 226r30, по въскр҃сенни҆ 4v20, знаменїи҆ своихⷭ҇ 223v21, оученни҆х 11r12 и др.), но в съществителни от им.п., ед.ч., м.р. *-jo*-основи се предпочита написание їи҆ (врабїи҆ 218r20, жрѣбїи҆ 225v29, Зⷭ҇мїи҆ 219v6).

Удвояване на *и* се среща изключително рядко в краесловие, напр. въ кръвїи҆ 97v24, въ поустынїи҆ 102v26.

Буква *е*

Първият копист използва два алографа за буква *е*: е и є. Освен обикновено (тясно) е, което употребява във всички позиции (в началото на думата, след гласни и след етимологично твърди и меки съгласни), първият писач редовно си служи и с широко *е* (є),

което изписва предимно в края на реда, независимо от позицията му в думата, напр. е҆|моу 63r22-23, жидове 8r14, възнесе 10r11, б҃е 57v25, хоще|тъ 6v7-8, ре|че 130r15-16, неправе|днѫ 55v2-3, оуничиже|ние҆ 25r24-25, ве|селѧщи 29r26-27, съше|ды 161r10-11, звѣре|мь 167r18-19, ке|дръстѣа҆мь 174v25-26, мѧте|ть сѧ 219v25-26, сре|бро 91v12-13, зе|млѣ 217v7-8, де|мономъ 93v26-27, лъще|ниꙗ҆ 95v1-2, ѡ҆клеве|таѧ҆ 95r7-8, е҆|го 183r3-4, ре|бръ 117r13-14, сре|бръникы 104v9-10, двою҆ на де|сѧте 313v11-12 и др. Изключенията от това правило, когато е не стои в края на реда, са малко: е҆го 3r5, 207v28, е҆же 155r23, же 49v17, не 112r18.

Широко *е* се изписва и в случаи, в които се конкурира с йотувано *е* (в начална и поствокална позиция), но отново за оформяне края на реда, напр. е҆|съмь 178v25-26, е҆|си 68r13-14, е҆|стъ 35r25-26, е҆|же 14r22-23, е҆|днѫ 231v18-19, свое҆ 86v9, твое҆ 193r24, мое҆ 27r16[71], пришьствие҆ 93r4, житие҆ 94r13, соуе҆ 43r29, сказае҆|ть сѧ 222r2-3, разоумѣе҆|ми 231r7-8, наставлѣе҆|ть 143r14-15, ѡ҆цѣщае҆|ши 96r18-19, помазае҆|ми 222v2-3, паданїе҆ 229r20, мое҆|моу 187r15-16, покрывае҆|ть 193v29-30, благородие҆ 155v22, бывае҆|маа҆ 215v4-5, ѡ҆бⷭ҇навлѣе҆|мь 213v7-8, въскр҃се́нїе 1r20 и др. Изключения извън изписване в края на реда има, но те са спорадични, напр. е҆стъ 82r21, е҆си 102r7, 108v18, е҆лицѣмь 123r28, еже 6r24, м҃|емъ 71r23-24, сп҃сение҆ 19r3, и҆номышленї|е҆мъ 103v24-25, сказае҆ть сѧ 169v12, е҆лицѣмь 132r28, е҆го 3r5, 207v28, мо|е҆ю҆ 122v14-15, тво|е҆ѧ 177v8-9 и др. Голяма част от тези изключения са форми за род.п., ед.ч., м.р. и ср.р. на анафоричното местоимение и на притежателните местоимения мои, твои и възвратно притежателното свои. Местоименната форма, съдържаща широко *е*, или завършва края на реда (е҆го 28r3, 32r29, 93r23, 104v13, 116r18, 198r30, 201v21, 201v21, 207r7, 208r11, 215r2, 235r21), или е в последната дума от реда (мое҆го 29r29, 102r15, свое҆го 22r20, 106r9, 214v28), или с нея се образува един самостоятелен кратък ред (е҆го 7r25, мое҆го 36r9, мо|е҆го 96r11-12, твое҆го 115r2, свое҆го 19v28, 99v11, 235r17). И в тези примери-изключения широкото *е* (в комбинация с широкото *о*) се употребява отново като елемент от оформянето на текста.

Първият копист не употребява широко *е* за отбелязване на етимологична мекост на предходните съгласни. В неголемия брой случаи с е след палатална съгласна се бележи не нейната мекост, а отново краят на реда, напр. поне|же 24r7-8, съмѣре|наа҆ 24v18-19, замышле|ние҆мъ 50r17-18, помышле|ниꙗ҆ 57r25-26, възлюбле|нⷭ҇нѣа҆мъ 82r3-4, и҆збавле|ни бышѫ 86v5-6, м҃ле|ние҆ 114v4-5, помышле|ниа҆ 119r14-15, море 120r30.

Първият писач не използва знак за йотувано *е*. Засвидетелстван е един-единствен случай на употреба на ѥ в 3л., ед.ч., сег.вр. на глагола быти в тълкуванието към надписа на Пс. 77 (е҆же ѥ҃ црк҃ви 158r2).

Буква *о*

Първият копист използва следните алографи за *о*: о, ѡ и о.

Той си служи с омега (ѡ) в началото на думата и след гласна. Почти винаги (1524 пъти) началната омега е с дасия (ѡ҆), с 16 изключения, когато омегата е под титла, влиза в лигатура или изписва предлога ѡ (ѡ҃ци 158v13, ѡтроци 195r20 – ѡтр лигатура, но и ѡставилъ 7r16, ѡчима 45r27). Примерите с ѡ в началото на думата са многобройни,

[71] Общо 17 пъти с формата на притежателното местоимение за им.-вин.п., ед.ч., ср.р. (мое҆/мое҆) завършва редът в частта на първия преписвач.

напр. ѡ҆внѧ 39r28, ѡ҆ч҃ѣѫ 65v10, ѡ҆вꙑцѧ 81r14, ѡ҆бꙑстоа҆нна҆ 114r4, ѡ҆блнчѣе҆ть 152v6, Ѡ҆бразь 160v2, ѡ҆мытн 200v10, ѡ҆рель 213v1, ѡ҆снованне҆ 215v18, ѡ҆бнтѣльны 232r15 и др.

В средисловие след буква за гласна първият преписвач употребява ѡ в следните случаи:

– в домашни думи на морфемна граница след представка или в композити след първи компонент на *о*, напр. неѡ҆дръжнмы 1v9 Щук. 3, неѡ҆слаблѣе҆мн 26r29, неѡ҆блаженн 26v29, неѡ҆блъстнмаго 43r20, и҆зьѡ҆брѣтошѫ 71v23, прнѡ҆брѣте 92r18, ѡ҆боѧ҆доуѡ҆стры 111r21, въѡ҆рѫжьше 118v8, поѡ҆стрншѫ 128r7, и҆зъѡ҆бра|женїꙗ҆ 153r1-2, проѡ҆бразовахѫ 160r27, неѡ҆плаканн 166r2, е҆днноѡ҆бразна 166v4, злоѡ҆бразꙑнѣ 174v28

– в чужди лични и местни имена и образувани от тях прилагателни, напр. снѡ҆нъ[72] 7v21, сїѡ҆на 92v30, снѡ҆ньстн 211r15, саваѡ҆ѳъ 70r12, а҆нтнѡ҆|ха 2v14-15, е҆ѳїѡ҆пїꙗ҆ 181r22, е҆|ѳнѡ҆пн 129r15-16, їѡ҆сїфь 151v24, їѡ҆сїфѣ 171r29, е҆леѡ҆|нн 164v26-27, е҆леѡ҆нь|скыѫ 129r24-25, е҆леѡ҆ньстѣи҆ 180v28, танеѡ҆сѣ 159v27, їѡ҆ане 312r24, ѳеѡ҆рѫ 312r26 и др.

– в наставката -ов- за притежателни прилагателни, произведени от чужди думи, напр. кореѡ҆вн 81v27, кореѡ҆вѣхъ 85r20, мосїѡ҆ва 2r9, мосꙑсеѡ҆вн 163r14, мосꙑсеѡ҆воѫ 152v3, їе҆сеѡ҆ва 187r29, а҆сафѡвъ 158r[73] и др.[74]

Изписване на омега е регистрирано и в няколко случая в окончанието -омъ за дат.п., мн.ч. и окончанието -омь за тв.п., ед.ч. на имена от *-о-*, *-jo*-основи м.р., напр. и҆ю҆деѡ҆мъ 2r19, 2v15, 23v11, 35r1, Хѡ҃мъ 39r16, їю҆деѡ҆мь 154r24, вѣтрѡ҃ 45v28, богѡмъ 92v21, чѣродѣѡ҆мꙑ 118r15, хѡ҃|мъ 115v22-23, блъгарѡ҃ 311v30, както и в окончанието за дат.п., ед.ч. на сложната форма на прилагателното име безꙑначѧ|лꙑноѡ҆моу 311r1-2[75]. Това дателно сингуларно окончание, но изписано с едно обикновено *о*, се среща и след щ и ш при сложни форми на прилагателни и склоняеми причастия, напр. подвнза́ѫщомꙋ 1r15, борѧщомоу сѧ 3v28, сѫщомоу 101v19, о҆бꙑщомоу 313v3 и др. (общо 23 примера); бывшомоу 3r19, бл҃годавꙑшомоу 107r14, рекьшомоу 196v7 и др. (общо 7 примера). Появата на *о* вместо *е* свидетелства за замяната на старото окончание на сложните прилагателни -оумоу с местоименното окончание -омоу и е характерно за среднобългарския предевтимиев превод на *Пандектите* на Никон Черногорец (Богданова 2023: 564), други писмени паметници от XIV в., *Чергедските молитви* от XVI в. и съвременните мизийски говори (Велчева 2004: 30).

Регистрирани са няколко примера с омега в края на реда, като в почти всички случаи тя е изписана с дасия, въпреки че алографът ѡ е след съгласна[76], напр. е҆гѡ҆ 9r14, ꙗ҆кѡ҆ 49r4, бывꙑшагѡ҆ 75v4, ц҃ръ|скаа҆гѡ҆ 128v24-25, нє|стръпнмѡ 141r27-28. Втората омега в изписването на лексемата отрокъ също е с дасия – ѡ҆трѡ҆кь 207r1, ѡ҆трѡ҆|цн 38r18-

[72] Местното име снонъ и образуваните от него притежателни и относителни прилагателни сноновъ и сноньскъ са изписани само с омега.

[73] Само в този пример ѡ е след съгласна, вж. още їѡ҆сїфовы 151v22, снѡ҆новы 7v18, 143v19, їѡ҆асафатовѫ 179v12.

[74] Вж. сходни изписвания на изброените случаи у писачите на *Станиславовия чети-миней* (Тотоманова 2018: 47–48).

[75] Регистрирани са още две такива изписвания, но с широко *о* – великоо҆моу 312r8 и Прѣначѧлꙑноомоу 311r1. И трите примера са от *Похвалата на цар Йоан Александър*.

[76] За употребата на дасия вж. по-нататък.

19, 43r29, 146r30[77]. Предлогът и представката отъ се предават само с лигатурното ѿ, с изключение на два примера от *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (о҆тъмета́нїе 2r9, 2r20). Предлогът о също често се изписва с омега (ѡ҆).

Първият преписвач използва широкото *о* в различни позиции. Широко *о* се регистрира както в различни позиции в думата след съгласна (глаголатни҆ 1r5, їсходи|щихъ 4r20-21, Поимъ 24r26, дияволѧ 36r2, радостъ 41v19, козелъ 93v30, порока 96r10, злобоѫ 98v22, б҃ога (!) 195r3, рода 201r14 и др.), така и като обозначение за края на думата (тако 21v3, ꙗко 29v29, цр҃во 52r10, бж҃тво 65v18, ѡко 198r9, мѣ|сто 100v15-16, небо 216r8, тѣло 67v2, е҆н҄дихто 311r11 и др.).

Най-често обаче широко *о* се изписва като маркер за края на реда (по|мышленна҆ 21r12-13, жидо|вьскыхъ 55v19, и҆спо|вѣдаѫ 77v18-19, сп҃со|хомь сѧ 80v25-26, прѣмѫдро|сти 96v21-22, го|ре 113r8-9, ѡ҆локавто|матами 123r9-10, то|гда 126r3-4, ро|зи 133v24-25, въспо|минание҆ 134r27-28, бл҃го|волихь 170v16-17, сло|веса 180v11-12, но|сим 193v11-12, жесто|кы 201r18-19, ѡ҆бразо|ва҆аше же сѧ 225v4-5, прѣло|жи сѧ 235r5-6 и др.), а нерядко едновременно и за края на реда, и за края на думата (нищаго 9v17, неи҆стовьство 40r11, пр҃роучьство 41r12, люто 61r18, добро 62v1, оучительство 69r7, въсего 92r17, и҆ср҃лво 101r7, лѣто 121r13, проѡ҆бразоуе҆мо 160r11, безъ҄млъвно 210r20 и др.). Особено често с широко *о*, маркиращо едновременно и края на думата, и края на реда, се изписва родително-винителната форма на анафоричното местоимение е҆го/е҆го (162 пъти), по аналогия по същия начин, често в същата позиция, се изписва всяко финално -го[78], напр. мое҆го x18, мое҆го x2, твое҆го x25, твое҆го, свое҆го x15, свое҆го x2, нашего x10, сего 28v17, 146r6, того 36r5, 201r14, благо 82r5, заблѫждъшаго 7r29, бесъмр҃тна҆аго 24r16, коумирьска҆аго 42v29, драгаго 23r13, неповѝнънаго 9v10, нищаго 9v17, 27v10, 209v5, златооуста҆аго 155v1, и҆ного 215v12, разоумнаго 216v24 и др.

Широко *о* редовно бележи и корена на определени лексеми, най-често богъ и господь (богъ, богоу, бога, боже, богы, бо́зи, господъ, господь, господа, господи, господи, господꙋ), по-рядко чловѣкъ и слово (чловѣкъ, чловѣка, чл҃овѣ́ка, чловѣкоу, слово, слово, слово, словеси), както и притежателните местоимения мои, твои и възвратно притежателното местоимение свои (моа҆, мои҆, моѫ҆, твоꙗ҆, твоѫ҆, твои҆, свое҆ѫ҆, свои҆, свое҆мъ). Със словоформите на посочените лексеми много често завършва редът или с тях се изписва кратък самостоятелен ред. Също така краят на реда често завършва със сложни форми на прилагателни и причастия и местоименни форми в им.-вин.п., ед.ч., ср.р., изписани с широко *о*, много често съчетано с широко *е* (сажденое҆, и҆стин҄ное҆, второе҆, н҃бсъское, злое, съдѣа҆нное҆, разꙋмное҆, доброе҆, господъское҆, цр҃квное҆, и҆дольское҆, мое҆, твое҆, свое҆).

Широко *о*, макар и по-рядко, се изписва и в началото на думата, където се забелязва неравномерна употреба. Има листове, в които липсва широко *о* в начална позиция. Така напр. до f. 35v о е регистрирано 4 пъти (2r9, 2r20, 12v24, 35v14), след което до f. 107v (107v1, 107v11) в начална позиция алографът не е засвидетелстван нито веднъж. Широко *о* в началото на думата не се регистрира и между листове 133v28–153r11 и 158r4–181v30. Обратно, в тълкуванията на *Символа на вярата* и молитвата *Отче*

---

[77] Лексемата отрокъ се изписва само с омега в началото – ѡ҆трокъ. Примерите с широко *о* са три (35v14, 313r18, 314r23). Не са засвидетелствани случаи на изписване с лигатурно ѿ.

[78] Срв. Тотоманова 2018: 59.

наш на f. 153r–157v и в *Библейските песни* на f. 313r–314v честотата на употреба на широко *о* в началото на думата е изключително голяма[79]. Най-често изписването на ѻ в начална позиция се съсредоточава в един или няколко листа, като се появява периодично, срв. ѻ҆бѣщанїꙗ҆ 222r14, ѻ҆слабн 222r24, ѻ҆блнчн 222r27, ѻ҆нь 222v20, ѻ҆ч҃е 222v27, ѻ҆блакь 225r13, 225r15, ѻ҆бразь 225r15, ѻ҆гнемь 225r22.

След гласна първият преписвач употребява ѻ в същите случаи, при които изписва и омега, но инцидентно. Регистрирани са няколко изписвания на широко *о* в домашни думи с начално *о* след представка (поѻ҆стръше 107v12, Проѻ҆бразоваа҆ше сѧ 225v8, прнѻ҆брѣтенї|е҆ 157r12-13, и҆зъѻ҆браженне҆ 153r5 и др.), в чужди имена и образувани от тях прилагателни (сїѻ҆нь 204r28, сїѻ҆нѣ 206v10, сїѻ҆ньстѣ 206v12, 207v7, фараѻ҆нь 223r3, 223r7, 223r10, фараѻ҆нѧ 223r13, 223r16, їѻ҆сїфь 222v18, 222v24, 223r15, 223r16, 223r29, Їѻ҆сїфоу 222v27, Їѻ҆сїфа 222v30, 223r3, 223r5, 223r7, 223r10, 223r20, 223r21 и др.). Изписване на широко *о* има също и в няколко случая в окончанието -омъ за дат.п., мн.ч. и -омь за тв.п., ед.ч. на имена от *-о-*, *-jo*-основи м.р., най-често в лексемата богъ, напр. бо҃гомъ (!) 3r13, богомъ 16r6, 28v12, богомъ 23r23, 45v14, и҆до|ломъ 93v21-22, и҆до|льскомь 210v19-20, зломъ 93v15, пнлатомъ 67v7, Мосъсеѻ҆мь 223v22 и др. Широко *о* е засвидетелствано и в няколко изолирани примера в именни окончания за мн.ч. (жндовє 8r14, 90v2, 91v30 и др.), в наставката -ов- в притежателни прилагателни от домашни и чужди основи (бѣсовь 231v12, адовы 92r6, асафовъ 92v17, асафовь 173v19, мосъсеѻ҆вн 213v17 и др.), както и в глаголната наставка -ова (помнлова 42r20, 230v20, дарова 70v21 и др.). В тези примери, както и в примерите с окончанието -омъ, словоформата с широко *о*, с малки изключения, е в края на реда или с нея/част от нея се изписва един самостоятелен кратък ред, т.е. в тези случаи ѻ се използва по-скоро за оформяне на текста. Нерядко в частта на първия копист се среща широко *о* под ударение, напр. в частицата бо (бо́)[80]. Предлогът ѻ се изписва от първия преписвач както с ѡ҆, така и с ѻ҆.

Буква *у*

Първият преписвач използва следните алографи за *у*: оу, ꙋ и ꙋ. Характерна особеност на диграфното *у* е тънкият стълбец, който в голяма част от текста на практика изчезва и буквата оу се изписва като ѹ. Още в първите няколко листа се забелязват и двата начина на изписване – 1v19, 1v22, 1v23, 4v19, 4v26$_1$, 4v26$_2$, след което изписването на оу с дълъг тънък стълбец, с малко изключения, се среща редовно докъм f. 93r, напр. 16r9, 24r2, 30r11, 32r5, 43r2, 62v2, 62v29, 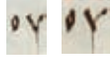 76r6, 76r27, 90r13, 90r26, 90r28, 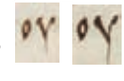 92r14$_1$, 92r14$_2$,

[79] Трябва да се отбележи, че посочените два текста в състава на *Песн* споделят една обща особеност – изключително честа употреба на широко *о*, особено в начална позиция, за сметка на рядкото използване на омега. В *Символа на вярата* и молитвата *Отче наш* ѡ҆ се регистрира 11 пъти в характерните позиции за първия копист, описани по-горе, а ѻ҆/ѻ се регистрира 64 пъти, от които 36 в начална позиция, 11 в края на реда, 11 в предлога ѻ, останалите в други позиции. В *Библейските песни* пък омега въобще не се среща, само широко *о* 29 пъти, от които 21 пъти в началото на думата, другите предимно в края на реда и предлога ѻ. *Похвалата на цар Йоан Александър* обаче не споделя тази особеност. В нея равномерно се използват и омега, и широко *о* (ѡ҆/ѡ – 9 пъти, ѻ҆/ѻ – 8 пъти).

[80] Вж. по-нататък.

92v8, 93r12, 93r14$_2$, 93r15, 93r23. След f. 93r изписването на оу е почти изцяло без стълбец, напр. 93v14, 97v15, 150r18, 207v4, 231r8, 311r14, 314r1 и др.

Диграфното оу се изписва във всички позиции на думата: оученнѐ 1r6, оумнѐтъ 110r9, соуѐ 30r10, лоучьшѫ 94r11, въноуши 101v4, б҃гоу 171r5, пришедъшоу 220v8, б҃гооугодно 11v9 и др.

Лигатурното ȣ се употребява 108 пъти във всички позиции на думата – представка, корен, суфикс и окончание, напр. подвизáѫщомȣ сѧ 1r15, ȣбо̏ 4v29, ȣклонишѫ сѧ 14v1, ȣслыша 27v18, ȣста 63r1, ȣ|пьваниї 1v3-4 Щук. 3, ȣтаи̑ти 59r19, ȣмнѫѫ̀ 161v1, ȣтвръжде|на 216v1-2, пȣстынѧ 86r1, погȣбиши 24r1, дрȣгъ дрȣгȣ 55v1, безȣмень и̑ неразȣмивь 195r1, сърадȣите сѧ 312v1, си́рȣ 10v2, милȣ̀етъ 62r25, твоѐмȣ 122r3 и др. Много често лигатурното ȣ се среща на първия ред (40 пъти)[81], в последната дума от реда (19 пъти) или в края на реда (17 пъти)[82], други случаи (32 пъти).

Лигатурното ȣ се изписва единствено в края на реда (61 пъти), напр. непъщȣ|ѐтъ 9r18-19, дȣ|ха 1r13-14 Щук. 3, чл҃вкȣ 43v17, хȣ|лѣхѫ 66r8-9, саȣ|лоу 101r21-22, жирȣ|ѫ̀ть 123v2-3, б҃гȣ 148r10, ѻ҆ц҃ȣ 181v30, работаѫ̀щȣ 214r15, ȣ|вѣдѧть 224v29-30, лъвȣ 314v16. От това правило има само 9 изключения[83].

След меките сонори р, л, н се употребява ю – дїꙗ̀волю 43v15, вѣнцодателю 311r17, їздателю 311r17, г҃ню 13v25, ѡ̀гню 26r25, оутрънюѫ̀ 116v29, вѣтръню 216r14, стѣню 169v28, ѡ̀лътарю 77v8, ц҃рю 83r5, морю 85v16, пл҃тырю 108r8 и др. След ч също се изписва само ю, напр. чюдо 136r5, чюдотворець 151v12, чю|дѧть сѧ 232r21-22, чювьстьвенъ 49v29, не чюхъ 54v18, чл҃вчю 77v28, велъ|рѣчюѧ̀щихь 119v23-24 и др. Дистрибуцията на ю след р, л, н, ч съпровожда дистрибуцията рѧ, лѧ, нѧ, чѧ. След шушкавите съгласни ж, ш и съчетанията жд, щ се изписва знак за *у*: мѫ́жоу 1r20, жоупелъ 11v25, шоумѣ 40v1, ѡ̀бнищавъшȣ 126r22, къснѧщоу 13r27, нїщоу 173r11, сѫдѧщȣ 96v6, възираѧ̀щȣ 314v21 и др. Изключения има само при прилагателното шоуи: три пъти с *у* (шоуе 37r15, шоуи̑ми 192v21, шоуѧ̀ 193r13) и два пъти с ю (шюи̑ми 88v12, шюи̑хь 193r13).

Регистрирани са осем изписвания на *у* след *и* – и̑оу̑деи̑ѐ 4v14, попоуще́нноу 8v7, оушноу 109r19, въскр҃сенноу 142r22, б҃ноу 164r19, въскр҃сенноу 190v1, оумноженноу 199r21 и оученнȣ 83r4, във всички останали случаи след *и* се употребява ю[84], напр. пѣнию̀ 1v18, б҃ню 62v18, оумилению̀ 113r7, ласкръдїю̀ 160v18, оумноженїю̀ 230v28, и̑ю̀деи̑ 13r5, и̑ю̀деа̀ 89v21, і̑ю̀деи̑скы 204v2, їюда 92r18, и̑ю̀дово 166r24, їю̀дино 99r30. И след други гласни вътре в думата е регистрирана употреба на ю (напр. воюѧ̀ 9r23, воюѧ̀тъ 33r28), особено често в окончания за дв.ч. на съществителни, прилагателни и местоимения, напр. ѡ̀ч҃ню̀ мыслъною̀ 34r12, ꙗ̀ко въсели сѧ въ нею̀ г҃ъ 34v21-22, Ѡ сею̀ бо вѣръни̑ оутвръждаѫ̀ть сѧ 63v21, ѡ̀чию̀ моѐю̀ 47r27, въ оустноу твоѐю̀ 82r22, въ рѫкоу своѐю̀ 166v27[85].

---

[81] Вж. 8r1, 10v1, 14v1, 20r1, 22r1, 24r1, 28v1, 30r1, 31v1, 33r1, 37v1, 38v1, 39v1, 48v1, 53v1, 55v1, 59r1, 59v1, 61r1, 63r1 77v–78r1, 86r1, 88r1, 96r1, 98r1, 98v1, 122r1, 122v1, 161v1, 164r1, 169v1, 189v1, 190v1, 195r1, 214v1, 216v1, 219r1, 311r1, 312v1 и др.

[82] Вж. 4v, 1v Щук. 3, 48r, 54v, 59r, 61r, 75v, 89v, 90v, 92v, 114v, 116v, 142v, 150r, 162v, 189v, 200v, 310v.

[83] Вж. 37r25, 38v1, 41r17, 44v4, 47v17, 116v1, 193r7, 194v14 и 218r12.

[84] ню 5 пъти / ню̀ 68 пъти / и̑ю̀ 41 пъти, їю 6 пъти / їю̀ 85 пъти и і̑ю̀ 2 пъти.

[85] С единични изключения, в които ю се появява на мястото на голяма носовка, напр. Рѫкоѫ̀ ѡ̀ною̀ 152v4.

С ю се изписват и лексемите югъ, юнъ и техните производни[86], напр. ю҆ностъ 77v12, ю҆нъ 137r19, ю҆ношъскы 165v23, ю҆но|тьскѫ 26r2-3, ю҆ношьство|вашѫ 128v2-3, ю҆ницѧ 129r1, ю҆нець въ ю҆ницахь 128v29, ю҆гъ 92v27; вж. и гърцизма ю҆деи҆ 99r15, ю҆|деи҆ 132r26-27. Наречието оуже се изписва с оу (67 пъти) и един път с ю (ю҆же 219r7). Само с оу се изписват съществителното оутро и производните оутрьнь, оутрьневати, ꙁаоутра, на оутрна҆, напр. оутро 86r16, оутра 314v16, оутроу 120v12, ꙁаоутра 41v19, на оутрна҆ 142r21, също и примери с вторичен *р*-сонант като оутрънюѫ҆ 116v29, оутрънни҆мъ 24v2, оутрънѣхь 117v12, оутрънѣго 190v5.

Епентетично л

Първият копист редовно изписва епентетично л[87]. Често пъти то е засвидетелствано във форми на съществителни, прилагателни и наречия: каплѣхъ 120v30, каплѣ 139r3, 190r22, каплѧ 139r5, оустръмленнꙗ҆ 86r4, кора|блѧ 89r12-13, 15, 234r11, кораблехь 234r10, ко|раблихь 234r12-13, доблъ 4v29, 5r1, 2r19$_1$ Щук. 3, 2r19$_2$ Щук. 3, 35r26, 55v28, 179v18, древле 103r1, 125r15 и др. Докато формите на съществителното име корабль се изписват с епентетично л (с изключение на корабн 219v2), то формите на корабльникъ/корабьникъ се изписват без него: корабⷭ|ници 120r17-18, Корабⷭ҇ници 234v12. Съществителното име ꙁемлꙗ редовно е с епентетично л (ꙁемлѧ 5v16, 156v11, 220r1 и др., ꙁемли 4v16, 149v12, 313v2 и др., ꙁемлѣ 10v19, 163v2, 224r13 и др., ꙁемлеѫ҆ 126r3), а изключенията са малко (ꙁемѧ 63v1, 120v15, 120v16, 120v20, 124v9, 145r22, 171v2, 205v2, 314r10; ꙁеми 39v8, 62r4, 107v17, 115r4, 121v13, 141v19, 153r20, 156r19, 207r5, 313r5, 313r22, 313r26, 314v8; ꙁемѣ 121v10, 140v22, 196v4)[88]. Формите на притежателни прилагателни от лични и местни имена, образувани със суфикс -ь < **jь*, се пишат без изключение с епентетично л, срв. адамлѣ 6r28, Ѧдамли 101v22, адамлѧ 117v28, адамль 209v11, и҆ꙗ҆ковлъ 21v17, и҆ꙗ҆ковлѧ 87v4, и҆ꙗ҆ковлю 148r11, ї҆ꙗ҆ковли 221v5, ї҆ꙗ҆ковлѣ 221v24 и др., авраа҆млемъ 88r5, авраа҆мле 221v1, аѵраа҆млѣ 221v23 и др., аминадамль 135r12, ї҆сако|влѣ 221v23-24.

Редовна е и употребата на епентетично л в отглаголни съществителни: кръмленне҆ 104v30, и҆ꙁбавленнꙗ҆ 91r6, ꙁастѫпленне҆ 14v13, 27r2, 79r27, 174v13, 186r16, 198v2, ѡ҆ꙁлобленна҆ 15r4, ѡ҆ꙁлобленне҆мь 142r19, ꙗ҆вленне҆ 61v1, ꙗ҆вленне҆мь 311v20, прѣстѫпленнꙗ҆ 34r6, ѡ҆ставленне҆ 46v15, 155r6, 155r14-15, ѡ҆ставленна҆ 96r24, ѡ҆ставленї҆и҆мъ 97r1, ꙁаконо|прѣстѫпленна҆ 97v15-16, оустръмленнꙗ҆ 86r4, съставленне҆ 184v7, ѿ|стѫпленне҆ 230r8-9 и др. Формите на отглаголните съществителни благословленнѥ и богословленнѥ обаче се изписват без епентетично л: бл҃венне҆мъ 23r8, бл҃венне҆ 23r28, бл҃венне҆ 30r18, б҃гословенне҆мъ 1v18, б҃гословенї҆емⷭ 1v21, б҃гословенїе 2v9, б҃гословенїимъ 3v25, вж. и единичното славословенне҆ 48r15.

Епентетично л редовно се изписва и в различни форми (лични и нелични) на глаголи от IV спрежение:

Сегашно време, 1л., ед.ч.

Вразоумлѧ 47r20, и҆ꙁбавлѧ сѧ 16r24, и҆ꙁбавлѧ 94v3, наставлѧ 47r20, о҆ставлѧ 314v6, поглоумлѧ сѧ 151r28, погоу|блѧ 97v10-11, поставлѧ 14r6, 49r11, 95r21, прославлѧ 41r17,

---

[86] С единични изключения, напр. оуноша 128r29.

[87] За употребата на епентетично л в *Песн* вж. също Славова 2024: 25.

[88] Срв. ꙁемлѧ (128 пъти) : ꙁемѧ (9 пъти); ꙁемли (121 пъти), ꙁемлї (6 пъти) : ꙁеми (13 пъти); ꙁемлѣ (62 пъти) : ꙁемѣ (3 пъти).

51r3, 112r23, 146v10, 180r5, Прославлѧ сѧ 87r3, скръблѧ 43v19, 132r12, сломлѧ 148r15, сподоблѧ ли сѧ 314r1, тръплѧ 100r3, оуподоблѧ сѧ 37v23 и др. Примерите без епентетично л са единични: Бл҃вѧ 1r12 Щук. 3, Възлюбѧ 2r23 Щук. 3, не тръпѧ 134v6.

Минало деятелно I причастие

Наставлъ 70r3, 114v17, ѡ҆ставлъ 65v18, 69r7, 71v17, прѣстѫпль 64v21, поставль 223r14, прославлъ сѧ 2v3 Щук. 3 и др.

Минало страдателно причастие

възлюблены 39v20, 40r18, 166v9-10, и҆збавлени бышѫ 52r6, Ꙗзбавленъ бо бывъ 94v4, наста|вленъ 43r13-14, не|и҆справлено е҆сть 133v2-3, ѡ҆бновленъ 38v20, ѡ҆злобленн 52r17, ѿрѫ|блены бышѫ 145v5-6, ѡ҆ставленъ е҆стъ 10v2, ѡ҆ставлень бы҃ 189r18, погоубленъ 44r18, посрамленоу бытї 31r19, посрамленн 53r13, 134v17, поставленъ е҆смъ 5r28, пото|пленн бышѫ 160v5-6, потопленн 234v3, потроу|пленыхь 182v29-30, Потрѣбленн бо бышѫ 133v5, сподоблены|хь 160v12-13, съвъкоу|плена 147v25-26, съставлены 204v3, оукрѣплено 48r10, ꙗ҆влена сѫть 153r24 и др. Мин. страд. прич. възлюбленъ се изписва 5 пъти със и 7 пъти без епентетично л: прѣвъзлюбеноу 16v15, възлюбенїи҆ 113r18, възлюбенаго 126r29, възлюбены 170v16, възлюбены 222v28; възлюбл҃ный 5v7, възлюблены 39v20, възлюблены 40r18, възлюбленѣа҆мъ 81v24, възлюбле|ны 166v9-10. Формите на мин. страд. прич. благословленъ пък се изписват само без епентетично л: бл҃венъ 18v4, 18v6, 38v17, 45r29, 74r25, 123v25, 127v5, бл҃вень 127v4$_1$, 127v4$_2$, 129v16, 140v14, бл҃вено 140v2, 140v18, 140v20, бл҃венї 62r29, бл҃венн 62r28. Други минали страдателни причастия имат форми без епентетично л сравнително рядко: Ѡзлобенъ быхъ 65v4, прославенъ 57r14, 83r26, 23r22, прославенн 226r28, прославень 176v23, посрамень 146v5.

Употреба на ꙁ и ꙅ

Първият преписвач употребява три знака за африката *dz*: ꙁ, ѕ и ꙅ. Само числена стойност имат ѕ и ꙅ, напр. ѕ҃ 1r10, 64r23, 313v12, ѕ҃і 1r21, к҃ѕ 1v12, 35r24 … р҃ѕ 3r21, 231r28 … р҃ѕі 3v3 … (с едно изключение Ѕѣло 204v11), а ꙅ е употребено еднократно в съставното числително н҃ꙅ 106v25. За африката *dz* се употребява графемата ꙁ. Първият копист прави разлика между ꙁ и африката ꙁ и последователно я прокарва в текста (общо употребите на ꙁ са 313), напр. ꙁѣло 22v27, двиꙁанне҆ 104v30, не и҆стѧꙁаѫ҆тъ сѧ 4v20, по|миꙁаѫ҆щеи҆ 55r28-29, наꙁи 62v11 (от нагъ), раждиꙁае҆ть сѧ 122v20, чрътоꙁѣ 39v11, тѫꙁѣ 47r8, блаꙁѣмь 219r8, дроуꙁи 183v23, оубоꙁї|и҆ 90v4, прѫꙁи 224v15, лѫꙁѣ 203r8, мноꙁѣ 43v5, ꙁвѣꙁдъ 9r26, помо|ꙁи 52v21-22, Не ѿвръꙁи 36v23, польꙁьствоуѫ҆тъ 20v19, стьꙁѧ 80v9, кнѧꙁъ 49r3, Раждеꙁи 34r7, ѧ҆ꙁъ 41v6, дрѧꙁъꙁѣ 203r8 и др. За добрата подготовка на преписвача свидетелства фактът, че той последователно отразява африката, получен в резултат на втора и трета палатализация. Примерите на замяна на ꙁ със ꙁ не са много: подвиꙁаа҆хѫ сѧ 6v8 и подвиꙁаѫ҆щаго 22r13[89], кнѧꙁемъ 5v29 и кнѧꙁї 202r3[90], стъꙁъ 18r28[91], Ѡсѧꙁавь 150r22[92], б҃ꙁѣ 5v4[93], мноꙁи 26r1[94], роꙁи 78v27[95], ѧ҆ꙁы 5r14, ѧ҆ꙁь 47v29, ѧ҆ꙁы 65r22. Реги-

[89] Срещу двиꙁа- 11 пъти и подвиꙁа- 2 пъти.
[90] Срещу кнѧꙁ- 36 пъти и кънѧꙁ- 11 пъти.
[91] Срещу стьꙁ- 3 пъти и стъꙁ- 3 пъти.
[92] Но и сѧꙁа|а҆хѫ сѧ 141v19-20.
[93] Срещу 28 употреби в б҃ꙁѣ, б҃ꙁи / боꙁи, боꙁѣхь.
[94] Срещу 36 употреби в мноꙁи и мноꙁѣ.
[95] Но и ро|ꙁи 133v24-25.

стрирани са и обратни случаи на ꙁ вместо ꙁ: ꙁвѣръ 74v11, ꙁвѣрⷭ҇нымъ 107v8, ꙁнждѫ 103r20, съꙁнждеть сѧ 184r11, съꙁнждѫ 184r28, ꙁїждемїи 211v16, да проꙁѧбнеть 46r29, проꙁѧбша 124v9, Проꙁѧбаѧ҆и҆ 217v13. Замяната на ꙁ със ꙁ е прокарана в 32 случая (от 313 употреби на ꙁ), преди всичко в лексеми с корени ꙁѧб-, ꙁнжд- и ꙁвѣр- и еднократно в ꙁвѧцаниꙗ҆ 48r7. Ограниченият брой на тези примери подсказва, че преписвачът е различавал ꙁ и африката ꙁ, вероятно опирайки се на своя говор.

Употреба на ижица

Употребата на знака ижица, което е старинна особеност, става в думи от чужд произход. Начертанието за ижица следва начертанието на втората съставка на диграфното *у*, което първоначално се изписва с тънък стълбец (оу), впоследствие изчезващ (ѹ)[96]. Изписване на ижица с ѵ[97] се наблюдава до f. 88r, след което тя се предава единствено с ѵ.

Първият копист си служи със знака за ижица в чужди думи при предаването на:

– дифтонгите *ευ*, *αυ*, *ου* и *οι* в лексемите εὐαγγέλιον, εὐαγγελικός, εὐαγγελιστής, Παῦλος, ᾿Ασσούρ и στοιχεῖον[98], срв. е҆ѵ҃лие҆ 47v8, е҆ѵ҃лскаа҆ 121r27, е҆ѵ҃листи 197r3, паѵлоѵ 87v3, паѵ҆лъ 117v1, асѵрь 174v9, стѵхїꙗ҆ 190v12 и др.

– буквата *υ* и много по-рядко буквата *η* в лексемите τύμπανον, τυμπανίστρια, Αἴγυπτος и производните ѝ, ᾿Ασσύριος, ὀρτυγομήτρα, ἐρυσίβη, Τύρος, ὕσσωπος, σκύμνος и σκηνή, срв. тѵмⷭ҇пань 171r11, тѵмⷭ҇паниць 128r19, е҆гѵпеть 169v11, е҆гѵпⷭ҇тѣнь 171v24, е҆гѵпетьскаа҆ 224r14, асѵрїи҆ 165v13, Ѧрⷭ҇тѵгомитрѫ 161v25, е҆рѵсови 163v24, тѵрь 181r16, ѵ҆сопь 96v29, скѵ|менъ 107r27-28, скѵниѧ҆ 165v6 и др.

– буквата *β* в лексемите ῾Εβραῖοι, ᾿Αβραάμ и производните им, срв. е҆ѵреї 47v23, е҆ѵреи҆скымь 161r30, аѵраа҆мѣ 133v8, аѵраа҆млѣ 221v23, аѵраа҆мови 221v18 и др.

Конкурентни форми с изписване на дифтонгите *ευ*, *αυ* и лабиала *β* със съгласната в и на ипсилон *υ* с и се регистрират при лексемите павелъ 5v13, 2r25 Щук. 3, 61r25, 68r5-6, 87r21, павель 160r29, 187r18[99]; е҆вагⷭ҇льскѫѫ҆ 129r28, е҆вагⷭ҇гельскы 178v16[100], е҆вагⷭ҇гелистѣхь 131r11[101] и е҆вагⷭ҇гелие҆мь 206r28[102]; е҆вреи҆сти 124r15, е҆вреи҆скыѧ҆ 197v15, е҆вреи҆стїи҆ 207r14, е҆вреи҆скыхь 223v7 и е҆вреи҆скымь 229v2[103]; авраа҆мѣ 25r8, авраа҆мъ 36v5, 88r7, авраа҆млемъ 88r5, авраа҆мле 221v1, авраа҆моѵ 221v12 и авраа҆ма 225v14[104]; асирїисцѣмъ 2v16 и асирии҆ 148r24[105]; Тиръ 84r27 и тирова 84r26[106]. Формите с ижица са преобладаващи (133 употреби). Единствено при името павьлъ изписването с ижица е засвидетелствано два пъти. Предаване на дифтонга ευ с ев е налице и в личното име Εὔα е҆вⷭ҇гѫ 109r7. Някои от конкуриращите се изписвания са в непосредствена близост, напр. авраа҆мле

---

[96] Вж. по-горе при буква *у*.

[97] Вж. f. 17r6, 19v21, 28v24, 37r12-13, 47r23, 47v8, 47v23, 57v16, 87v3 и 88r7.

[98] Гръцкият текст тук и нататък в изследването се цитира: Псалтир и *Библейски песни* по Rahlfs 1967, Псевдо-Атанасиевите (Исихиевите) тълкувания по Jagić 1917.

[99] Две изписвания на павьлъ с ижица (вж. по-горе).

[100] Срещу 26 изписвания на евангельскъ с ижица.

[101] Едно изписване на евангелистъ с ижица (вж. по-горе).

[102] Срещу 7 изписвания на евангелие с ижица.

[103] Срещу 16 изписвания на еврѣискъ с ижица.

[104] Срещу общо 8 изписвания на авраамъ и авраамль с ижица.

[105] Срещу 4 изписвания на асѵрии с ижица.

[106] Срещу 4 изписвания на тѵръ с ижица.

221v1 и аѵраа̀мле 221v2, аснрни̑ 148r24 и а|сѵрн 148r26-27. Знакът ѵ участва еднократно в лигатурата аѵ: ра̑ѵѧ сѧ 10v24.

Употреба на ѳ, ѯ, ҁ

С буква тита се изписват цифрата девет (ѳ҃ 1r13, 119v2, ѳі҃ 1v4, 21v10, к҃ѳ 1v15, 41r11, л҃ѳ 1v25, 69v12), както и думи с чужд произход, напр. а̀ѳана́сна̀ 1r3, 4r2, а̀рїмаѳеи̑сцѣмъ 4r6, голгоѳа 6v15, 6v16, 16v23, 29v27, 29v29, 36r28, 70r1, 77v3, 88r29, 114v14, 120r22, 125v12, 125r28, 140r20, 164v26, 164v30, 180v28, савахѳанн 6v16, наѳанъ 46v13, 95v20, 95v23, и̑днѳоѵмъ 67r18-19, 67r19-20, 115r22, 115r23-24, саваѡ̀ѳъ 70r12, 167v15, анаѳима 76r6, ѳаворъ 85v28, 185r28, 185v1, маѐлеѳь 100r9, 100r11-12, 181v18, геѳѣ 105r22, каѳиꙁ҄ма 105r26, вїѳлеѐмъск҃|ѫ 106v23-24, Виѳлеѐма 120r22, неф҄ѳалимь 128v11, неф҄ѳалимови 128v8, Ѥѳиѡ̀пна̀ 129r14, ѐѳиѡ̀пѣне 139r23, ѐѳї|ѡ̀пьстїи̑ 181r16-17, ѐѳамь 145v16, 145v18, 183v29, ѳомѣ 150r7, 150r18, 150v2, ѳеѡ̑рѫ 312r26. Във всички чужди думи буквата тита стои на етимологичното си място. Изключенията са само четири: ѐлисавеѳи 19v3, акроѳома 160r26, 225v4 и акроѳомьскѫѫ̀ 172v26, в които ѳ стои вместо т за предаване на гр. τ – Ἐλισάβετ, τὴν ἀκρότομον, τῆς ἀκροτόμου.

С буква кси се изписва цифра с числена стойност 60 (ѯ҃ 2r22, ѯ҃а 2r23, 115r22, 115r25, ѯ҃в 2r24, 116v23, 116v28, ѯ҃г 2r25, 118r21...), както и името алеѯандръ в *Похвалата на цар Йоан Александър* 311r13, 311r19, 311r30, 311v5, 311v30, 312r23.

Буква пси не се среща в частта на първия преписвач.

Знакът копа ҁ участва в означението на цифрата 90 при номерирането на псалмите: ҁ҃ 3r3, 192r16, ҁ҃а 3r4, 194r20, 199v28, ҁ҃в 3r5, 196r18, ҁ҃г 3r6, 197r13, 197r16, ҁ҃д 3r7 и др.

Надредни знаци[107]

В частта на първия писач са засвидетелствани следните диакритични знаци: дасия, остро ударение, дасия с остро ударение, двоен акут, тежко ударение, двоен гравис, камора. По-голямата част от тях се намират на f. 1r–14v (първите две коли), чиято горна част е повредена от влага и по-късна ръка е нанесла поправки в текста[108] и е поставила допълнително надредни знаци[109].

Дасия

Начертанията на дасията у първия писач са като цяло еднотипни – високо, хоризонтално поставен над буквата диакритичен знак, изписан повече или по-малко изразително като дъгичка: 1r, 20r, 40v, 60r, 60v, 81r, 82r, 140v, 194v, 232v, 235r, 311r, 312r, 313v, 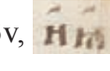 314v.

---

[107] При описанието на надредните знаци в *Песн* е използвана терминологията, употребена у Тотоманова 2018: 17–74 (вж. Тотоманова 2018).

[108] Само на f. 1r надредни знаци (предимно остро ударение) са добавяни в текста на целия лист, а не само на повредените редове.

[109] Вж. също Кодов 1969: 12.

Първият копист използва редовно дасия над гласни[110] в следните случаи:

– в началото на думата, напр. а҆пл҃омъ 2r27, а҆зъ 92v24, а҆минь 155r22, ꙗ҆ко 4r6, ꙗ҆рость 133r5, ꙗ҆ма 198v5, и҆з 5r3, и҆норожъ 27r16, і҆щезѫ 118v30, и҆зволишѫ 226r2, е҆ретїкъ 4v10, е҆гда 201r28, е҆нⷣдихто 311r11, е҆смъ 25r19, е҆|фремь 166r22-23, е҆|дина 312r1-2, о҆троци 35v14, о҆клеветавати 133v1, о҆блажѫть сѧ 224v6, ѡ҆смы 12r11, ѡ҆дѣа҆на 84v13, ѡ҆блацѣхь 129v6, оу҆че́нїе 1r10, оу҆готовати 160v24, оу҆зрить 311v30, ю҆ности 31v26, ю҆ны 128r20, ю҆га 161v20, ѫ҆тробѣ 97r24, ѫ҆же 90v23, ѧ҆гли 11v27, ѧ҆тробѫ 25v22, ѧ҆долъ 113v1, ѧ҆же 217v9 и др.

– в поствокална позиция[111], напр. демонъскаꙗ҆ 42v2, лае҆тъ 9v17, сказае҆ть сѧ 169v12, саваѡ҆ѳъ 70r12, оутаи҆ сѧ 194v24, каѫщаго сѧ 46v28, заѧ҆шѫ сѧ 118r13, достоа҆нїе 5v11, проꙗ҆влѣа҆ше 56v17, поѡ҆стришѫ 26v10, воѐва|шѫ 174v18-19, неправедноѐ 11v19, дои҆де 211r23, пооу҆чи́|шѫ сѧ 5r4-5, мыслъною҆ 34r12, стоѫщаа҆ 4r22, боѧщимї 27v26, сна҆ѫще 145v26, вражиꙗ҆ 80r23, приѡ҆брѣте 92r18, невидѣниѐмь 149r22, оу҆ченнѐ 2r8, цр҃вию҆ 154v5, бл҃годѣтиѫ 40v18, скорⷣпиѧ҆ 17r17, Рыꙗ҆хѫ 163v11, низьбыѐши 106r7, кыи҆ждо 212r9, праведныѫ 49v20, въселеныѧ҆ 190r5, древнѣа҆ 201v5, чѣродѣѡ҆мⷣ118r15, краснѣѐ 1v24 Щук. 3, дивнѣѐ 196v29, и҆долъсцѣи҆ 10r22, стрѣлѣѫще 193r19, верѣѧ҆ 314r10, е҆леа҆ 104v21, неꙗ҆влена сѫть 153r26, прочее҆ 20v8, Неѡ҆слабна 13r26, тьщее҆ 43r28, пиѫщеи҆ 131r26, сею҆ 63v21, боурежѫ 175r25, гръдынеѧ҆ 111v25, оуа҆ 72r10, оуꙗ҆звѣти сѧ 65v2, ѡ҆боѧ҆доуѡ҆стры 111r21, радоуѐть сѧ 202v21, въсоуѐ 31r29, помилоуи҆ 32r5, негодоуѫ 93v29, ръвноуѧ҆ 167v13, шюи҆хь 193r13, чюѫ 19v7, велⷣ|рѣчюѧ҆щихь 119v23-34, дръжѫи҆ 185r6, мыслънѫѧ҆ 29v21, любѧи҆ 11v17, вънѧтрънѧѫ 30v10.

Последователно изписване на две дасии се наблюдава при:

– две последователни гласни в началото на думата (а҆е҆рѣ 51v29, и҆ѡ҆сифъ 34r20, і҆ѡ҆си́фѣ 4r5, а҆а҆ронь 223v18, и҆о҆нинь 199r27, и҆о҆нина 313v11, е҆ѫже 14v8, 1v22 Щук. 3, е҆ѧже 52r25, 210r13, 226r20 и др.), системно в различни форми на личното име июда и местното име июдѣꙗ, на етнонима июдѣи, июдѣинъ и на производните от тях прилагателни июдинъ, июдѣискъ и июдовъ (и҆ю҆да 105r30, и҆ю҆деа҆ 89v21, и҆ю҆деѡ҆мъ 2r19, и҆ю҆дина 69r15, и҆ю҆деи҆скы 89v18, и҆ю҆дово 166r24[112]), и на името иꙗковъ и прилагателното иꙗковль (и҆ꙗ҆ковъ 101r16, и҆ꙗ҆ковлѣ 21v16, и҆ꙗ҆ковлѧ 87v4, и҆ꙗ҆ковлю 148r11[113] и др.)

– форми на анафоричното местоимение е҆ѫ, е҆ѧ, е҆и, е҆ю

– при три последователни гласни дасия се поставя на последните две, напр. власвимїе҆ѧ 94v15, Никое҆ѧже 230r4, и҆саи҆ꙗ 23v27, оупаꙗ҆ѫщи 29r23, воюѧ҆тъ 33r28, б҃ие҆и 135r24 и др. Най-много са примерите за ж.р., ед. и дв.ч. на притежателните местоимения мои, моꙗ, мое, твои, твоꙗ, твое и възвратно притежателното местоимение свои, своꙗ, свое (мое҆ѫ, твое҆ѫ, свое҆ѫ, мое҆ѧ, твое҆ѧ, свое҆ѧ, мое҆и, твое҆и, свое҆и, мое҆ю, твое҆ю, свое҆ю), както и в

---

[110] Само над еровите гласни няма засвидетелствани случаи на употреба на дасия, а над оу първият копист я употребява много рядко. Обикновено оу, независимо от позицията си в думата, се изписва без дасия – оубоѫ сѧ 6v23, оусоуе҆тити 55r8, оумножа 122r22, оустень 188r1, оутвръдите сѧ 221r15, оумлъкѫ 235r11, оукрадома 314r24, пооучит сѧ 4r17, б҃гооугодно 11v9, пооученнѐмъ 34v15, неоудръжимыи҆ 69r19, прѣоукрашена 84r4, пооучѧ сѧ 314v20. Срв. оу – 3763 пъти, оу҆ – 34 пъти.

[111] След а, о, и, ы, ѣ, е, оу, ю, ѫ, ѧ.

[112] Изписването и҆ю҆- е регистрирано в 41 словоформи, само един случай е с една дасия (и҆юде҆и|ска 1v29-2r1). Толкова (40 словоформи) са и изписванията с десетично *и* с две точки и една дасия (їю҆да 95r3, їю҆дѣ 105r28, їю҆доѫ 99r3, їю҆дино 99r30, їю҆дови 128v5, їю҆деѐ 154r21, їю҆деѡ҆мь 154r24, їю҆деа҆ 204v4, їю҆деи҆ска 314v3), едно изписване и҆їю҆дѫ 105r13.

[113] Това изписване е регистрирано в 13 словоформи.

сложни форми на сег.деят.прич., им.п., ед.ч., м.р. (възыскаѫ̑и̑ 10r25, разоумѣваѧ̑и̑ 100r28, Пропинаѫ̑и̑ 216r1, и̑стачѣѫ̑и̑ 25v16, попалѣѧ̑и̑ 203v19, о̑барѣѧ̑и̑ 314v12, Повиноуѧ̑и̑ сѧ 32v8, вѣроу|ѧ̑и̑ 153v4-5, цр҃воуѧ̑и̑ 311v5, настоѫ̑и̑ 12r11, боѧ̑и̑ сѧ 32v7 и др.).

Посочените правила се изпълняват редовно и едновременно, напр. и̑сцѣленнꙗ̑ 65v1, и̑зьѡ̑брѣтошѫ 71v23, ʼЄѳиѡ̑пиа̑ 129r14, е̑леѡ̑ньстѣи̑ 180v28, ѧ̑зычьскаа̑ 28r14, и̑мѣа̑сте 91r28, ѡ̑хлащаѫ̑|ть сѧ 187r9-10, е̑вреи̑скыѧ̑ 223r29, приѡ̑брѣтенї|е̑ 157r12-13, ѡ̑бьстоа̑нию̑ 45v1, и̑ю̑деи̑е̑ 35r8 и др. Регистрират се изключения, които обаче спрямо големия обем на текста не са толкова много, напр. ѧзыкъ 5v28[114], амалнкь 174v1, аарⷱронь 152v7, акроѳома 225v4, асѣнемь 312r27-28, 312r28, бо́жиꙗ 3r11, въсхыщенна 9v19, въздыханна 12v11, жідовское 158r3, Непостыжⷱное 216v5, възносѧи 6v11, сп҃се|нию 61r12-13, ѡ̑трѡ̑ци 43r29[115], лю̑демь 199v19, ре̑кы 312r16 и др. В някои случаи дасията отсъства на очакваното място заради серифите и/или хастите на букви от горния ред, които пречат на изписването ѝ. Най-често се изпуска дасията върху гласна след десетично *и* с две точки, като най-многобройни са примерите в словоформи на отглаголните съществителни на -їе, особено във формите за им.п., ед.ч. и мест.п., ед.ч. -їи-, напр. чаа́нїе 1r18, о̑тъмета́нїе 2r9, и̑зⷱбытїє 2r13, призванїе 3r23, ѿметанїи 1v29, сп҃сенїю 161r25, пришествїю 204v15, прии̑мⷱшїихъ 2v22, бг҃ословенїимъ 3v25, ѡ̑браще́нїю 3v7, зва́нїи 1r12, 1v6, гоне́нїи 3r6, пришь́ствїи 3r9, въскр҃сенїи 106r20 и др.[116]

По-късната ръка, поправяла и допълвала текста с надредни знаци, ясно е поставила еднократно над съюза *а* дасия, покрита и с дъгичка (а̑ 6r7). В частта на първия преписвач липсва обърната дасия.

Остро ударение

Първият копист употребява остро ударение много рядко, предимно при изписването на съюза/частица бо, напр. бо́ (35 пъти: 95r6, 95r11, 96v11, 96v18, 97r1, 98r11, 98r15, 98r29, 98v13, 100r12, 100r30, 100v8, 100v17, 101r18, 102r4, 102r10, 102v3, 102v13, 102v21, 102v24, 102v27, 102v29, 102v30, 103r25, 103v5, 103v22, 103v30, 104v5, 105r7, 105r12, 105r25, 105v16, 105v19, 106r15, 106v1) и бо́ (16 пъти: 95v27, 98v11, 98v29, 99r25, 100r16, 100v1, 100v5, 101r1, 101r10, 101v24, 103r5, 105v9, 105v29, 106r3, 106r24, 106r27). Случаите с остро ударение в други лексеми са следните: Нѫ́ 98r5, бо́го́у 98v1, свѧто́мꙋ 98v1, оубо́ 98v25, 103v6, Тоу́ 100v20, пѧтѫ́ 105v28, сѫбо́тѫ 105v29, кⷱто́ 134v16, жи́тие̑ 155v8. По-голямата част от употребите на остро ударение са между листове 92v и 106v.

На повредените първи листове (1r–14v) се среща остро ударение, добавено от по-късната ръка, напр. призва́ние̑ 1r7, вра́гомъ 1r14, ла́ѫть 9v9, не́мощи 2v5, зе́млѧ 4v13, вьзне́се сѧ 6v12, мо|ли́тва 1r21-22, не ви́дѧща 10r7, ни́щии̑хъ 12v7, пр҃ро́ка 1r2, го́роѫ̑ 5v1, бо́га 8v9, ѧ̑зы́комъ 2r6, жрⷱ́твамъ 2r9, скврⷱ́нънимы 11v1, землⷱ́сции̑ 5r9, сѫ́да 2v10, сѣ́мене 3r1, врѣ́мѧ 4v1, Мьнѣ́ше бо сѧ 10r1, пришь́ствїи 3r9, лю́демъ 3v1, і̑ю̑деѡ́|мъ 4r6-7, оу̑вѧ́зъ 8r10, ѧ̑зы́къ 12v1 и др. Почти всички остри ударения са поставени върху корена на думата.

---

[114] Словоформи на ѩзыкъ без дасия над начална малка носовка се срещат по-често (14 пъти). Повечето примери са от *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (2r27, 2v18, 2v20, 3r15, 3r20, 3r21, 3r23, 3v14, 1r27 Щук. 3, 45r13, 122v6 и др.).

[115] Вж. и на с. 765–766.

[116] Регистрирани са 46 примера и за други поствокални позиции извън окончанието -їе: їареи̑ 151v7, їавїмовї 174v22, їюда 92r18, дїꙗволь 195r5, аснрїисцѣмъ 2v16, и̑рⷱмїи 151v8 и др.

Дасия с остро ударение

Първият преписвач не употребява дасия с остро ударение, с едно-единствено изключение, при което знакът е поставен върху малък инициал (Ꙗ҆ко 61v20). Тази диакритика се среща добавена от по-късната ръка на повредените първи листове от кодекса: оу҆|бо҆ 1r1-2, оу҆бо 1r4, е҆го 2v11, 11v4, е҆го 5r8, е҆го 5v1, и҆же 4r3, е҆моу 4v6, 4v7-8, е҆линъ 4v10, Є҆же 5r6, 6r6, 6r12, е҆сть 5r6, 5v7, 8r5, 8r7, 9v2, 10v2, 10v9, 11r5, 11v7, ꙗ҆ро 5r6, и҆мъ 5r8, а҆ще 6v5, оу҆богыхъ 7v5, оу҆богиⷯ 9v9, и҆|мъже 8r9-10, а҆дъ 8r11, ѡ҆боѐ 11v, ѡ҆смѣмъ 12r6.

Двоен акут

Използването на двоен акут е инцидентно – налични са само осем примера: бо҆ 93r28, бо҆га 100r29, 100v2, стѫ҆жи 105r29, тъ҆ 103r18, 314v16, То҆ 134v16, съ҆ 173v2.

Тежко ударение

Първият копист не употребява тежко ударение. Инцидентно ударението е изписано два пъти (то̀ 108v18, тъ̀ 146v8).

Тежкото ударение обаче многократно е засвидетелствано в повредените първи листове (1r–14v), добавяно от по-късната ръка обикновено върху корена на думата (та̀ко 4v9, па̀дьши 10r3, нѐго 7r6, дѐмони 7v12, вънѐмлѧще 8v8, навѐде 12r1, нѝхь 5v14, лю̀та 14v8, грѧ̀дѫщимъ 3v12, ѧ҆зы̀ка 2r3, погы̀бе 8r10, при|шь̀ствїи̇ 1v1-2 и др.), но много често и върху крайната гласна на думата (плодьствова̀ 4v1, Оу҆готова̀ 7r1, коньца̀ 10r5, рѫка̀ 10r9, не и҆дѐ 4r3, въсѐ 4v6, моѐ 7v9, бо̀ 4v1, 6v5, 7r6, 8v3, 9v8, 10r6, 11r4, 12r4, 12v2, 14v3, бо̀ 7r6, ꙁѣло̀ 7v11, добро̀ 14v10, лѝ 1r21, 2v2, словеси̇ 4r8, Проси̇ 5v11, би̇ 6v5, свои̇ 7r1, мѧ̀ 6v3, 13v1, въсѧ̀ 12r1, въсѧ̀ 4r2, ꙁабы̀ 10r4 и др.).

Двоен гравис

В сравнение с останалите надредни знаци, с изключение на дасията, първият копист използва двоен гравис сравнително по-често – е҆ѵ҆ггелъскаа҆го 92v28, срамотѫ҆ 132r22, бо҆гъ 2v1 Щук. 3, бо҆гоу 121v10, тъ҆щама 116v12, плътъ҆сьцѣи̇ 132v29, вѣрьны҆|ѧ҆ 225r27-28, тъ҆гда 130r26, тъ҆гда 124r26, тъ҆кьмо 127r10, небо҆ 93r16, ꙁане҆ 199r15, 213v15, то҆ѫ҆ 111v25, бо҆ 50r18, 92v2, 234v23, бо҆ 92r18, 92r23, 92r27, тъ҆ 19v25,129v11, 129v13, 135v14, 151v1, 161r16, тъ҆ 1v10 Щук. 3, 31r2, 33r2, 33r4, 52r9, 86r7, 89v1, 103v22, 105v3, 114r26, 115r30, 115v1, 115v29, 128r15, 310r24, тѫ҆ 37v2, 76r29, съ҆ 18v5, 31r5, 31r8, 35v5, 39v16, 39v19, 50v27, 52v10, 55r5, 55r27, 69r24, 74r4, 111v4, 135r10, 136r18, 148r13, 178v21, 200r25, сь҆ 19v12, 118r23, 118r28, се҆ 99v5, 112r30, 116v, 153v, 227v, 198v, 193r, 203r, 220v, си҆ 78r8, 89v27, 120r14, 142r3, 176v23, 177r18, сы҆ 123r19, 150r18, 178v5, нѫ҆ 151v10, 153v10, 199r19, Не҆ 153r12, ни҆ 98v25, оу҆ 117r7. Повечето употреби на двоен гравис са върху едносрични думи, най-вече във формите за им. и вин.п., ед.ч. на местоименията тъ и сь, много по-рядко в други случаи.

Двоен гравис е добавян[117] също така и от по-късната ръка в текста на повредените листове от кодекса (f. 1r–14v), напр. побѣдна҆ 1r15, ꙁла҆а҆ 4r10, се҆ 5v7, ты҆ 5v6, 6v10, 10v2, то҆ 6v6, 6v7, си҆рѣ́чъ 6v1, 7v6, си҆рѣчь 4v2, 10v4, 10v10, 12v2, ти҆ 5r11, 8v1, При҆мѣте 6r8, Си҆ 7v11, Прѣꙁри҆ши 8v10, ѧ҆ 7v8, прѧ҆ 13v3, Небо̀нѫ҆ 4v10, ꙁлы҆имъ 1r16, 1r18, Тъ҆ 5v4, 7r4,

[117] В някои от посочените примери двойният гравис може и да не е добавян по-късно допълнително, а да е повторен с по-тъмното мастило и така да е възстановен. Най-вероятно такива са случаите ꙁде҆ 1r2 и се҆ 1r4, а при оу҆|бо҆ 1r1-2 допълнително е изписана дасията с остро ударение, а двойният гравис е от ръката на първия копист. Но в почти всички посочени случаи ясно се вижда, че двойният гравис е писан допълнително по-късно.

съ҆ 6v5, сь҆ 6v6, ть҆ 8r7, 8r9, 10v9. На тези листове някои от случаите с двоен гравис са писани най-вероятно от първия преписвач, напр. на҆чинае҆ 4r1, се҆ 4r1, 4r14, прь҆вї 4r1, се҆ 11r16, бо҆ 4r18, ѹбо҆ 4v29.

Камора

Камора в частта на първия преписвач е регистрирана 7 пъти само в повредените листове и не е дело на първия копист, а е изписана по-късно при опита за поправяне на текста от първите две коли, напр. нѫ 4v12, 4v14, 7v7, 9r3, чт҃о 9v7, чт҃о 11v3 и кт҃о 12v6.

Лигатури

Първият преписвач си служи с 118 лигатури. Най-многобройни и еднакво често са използвани лигатурите тв (41 пъти) и тн (40 пъти), по-рядко срещана е лигатурата тр (21 пъти), едва три пъти се среща лигатурно изписване на рѣ. Еднократно са засвидетелствани следните лигатури: чн 1r1, ае 1r1, аѵ 10v24, ре 14r3, лѣ 15r6-7, рн 98v7, ты 150r11, нн 155r23, цр 158r2, тн 175r9, ръ 183v8, рѫ 58v1, трѡ 195r20. На f. 158r в надписа над винетката е изписана лигатура между четири букви – армь.

Препинателни и завършителни знаци

Препинателните знаци, с които си служи първият копист, са средна точка и много рядко запетайка. За завършителен знак се използва четириточието във формата на кръст (⁘). С този знак се отбелязва краят на всеки псалм, тълкуванието, надписите на псалмите[118], както и *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (1r–3v). Надписите на псалмите и всички наслови са рамкирани със знак ※, който е поставен и отляво, и отдясно на всеки ред. Псалмите и тълкуванията им са рамкирани отляво със знака за хиляди – / , а отдясно със запетайки – / [119]. Знаците са съответно червени срещу текста на псалмите и сини срещу текста на тълкуванията. Изключение правят първите редове на всеки псалм и тълкувание, при които е изпуснат знакът отляво. Композицията на *Символа на вярата* (153r–155r) и молитвата *Отче наш* (155r–157v) е различна и за оформяне на текста не са използвани завършителни знаци. Единствено насловите на двата тълковни текста са оформени като останалите наслови от частта, изписана от първия писач. В изписаните също от първия копист листове 310r18[120]–314v се забелязват следните особености при завършителните знаци. Редовете на Пс. 151 на f. 310r18–310v7 са маркирани отдясно с по две, поставени една до друга точки (черна и синя), наподобяващи визуално двете запетайки, използвани в паметника[121]. На f. 311r–312v в текста на *Похвалата за цар Йоан Александър* от дясната

[118] Изключенията са малко, вж. напр. f. 87r21, 111r9 и др.

[119] Знаците, рамкиращи текста на псалмите и тълкуванията, не са предадени в изданието на *Песн*.

[120] Надписът на Пс. 151 (310r15–17) със сигурност е изписан от четвъртия преписвач (втория основен). Може да се види напр. характерното за този копист изписване на всяко ери с дасия, полагането на дасията върху по-дясната част на буквите (вж. по-нататък), както и употреба на буквата пси, която не е регистрирана нито веднъж в частта на първия преписвач. Стиховете на Пс. 151 са изписани от първия копист. Може да се види характерното само за него изписване на *у* като ѹ (310r23, 310r24), малко по-нататък изписване на ери без дасия (310r21, 310r22, 310r24, 310v4, 310v5, 310v6) и на псалтырь без пси – пл҃тырь 310r22.

[121] Четвъртият копист също използва запетайки като завършителен знак, но неравномерно (вж. по-нататък). Запетайки липсват и на ff. 259v–310r12, но в стиховете на Пс. 151 (310r18–319v7), изписани от първия копист, се появяват двете точки.

страна се появяват характерните и за първия, и за втория копист запетайки, а от лявата – характерният за четвъртия копист знак ·››[122], но навсякъде изписан по-отчетливо, отколкото в частта на четвъртия писач (311r7), на места наподобяващ знака за хиляди – (311r11). В запазените части от *Библейските песни* на f. 313r–314v оформянето на текста е същото, макар и на много места да не е запазено. Единственият запазен наслов на библейска песен на f. 313v11-12 е оформен със знак ※, поставен само отляво[123]. Като завършителен знак, отбелязващ края на всеки библейски стих и на всяко тълкувание към него, вместо характерното за първия преписвач четириточие във формата на кръст е изписана голяма средна точка, използвана със същата функция и от четвъртия преписвач[124]. В изписаните от първия копист ff. 310r18–314v се използват както общи и за двамата основни кописти завършителни знаци, така и специфични само за четвъртия копист знаци (• и ››).

Като пояснителен знак при изпусната дума или израз в текста първият преписвач използва кръст (вж. f. 5r21).

***

Най-важните особености в правописните навици на първия писач може да се обобщят така. Той използва два ера – до f. 118r преобладава големият ер, който в краесловие се изписва предимно след най-често срещаните краесловни съгласни -м-, -х, -т-, -д- и в предлозите въ, къ, съ. В синхрон с тази правописна практика голям краесловен ер се предпочита и след шушкавите съгласни, групите -щъ, -ждъ и африкатите ц и ѕ, получени по трета палатализация – без изключения се пише -шъ, -цъ, -ждъ, -ѕъ или с малки изключения -жъ, -щъ, единствено след ѵ преобладава ь, но употребата му е ограничена почти само до снрѣѵь. След f. 118r в краесловие преобладава малкият ер, който се изписва редовно и пред енклитики, рядко се заменя с паерчик, включително и след етимологично меки съгласни, където правилото е -ѵь, -жь, -шь, -щь, -ждь, -ць, -ѕь с малки изключения. В средисловие до f. 118r копистът пише сравнително последователно малък ер след етимологично меки съгласни и групи съгласни, докато след f. 118r преобладават написанията с голям ер (след ѵ, жд, ц, ѕ), които понякога се конкурират с написанията с малък ер (след ж, ш, щ). В едносрични корени етимологичните ерове винаги се означават, за да се запази сричкотворността на коренната морфема и прозрачността на морфемната структура на думата – означението е с малък/голям ер (тъщ-, рьв-, тьм-, рьц-, лъж-) или с паерчик (ѕ^{ь}м-, п^{ь}ш-). Не се означава коренният ер между шумова и сонорна съгласна или между два назала (мн-, ѕр-, дв-, ѕл-), но често коренната сричка в една и съща лексема се изписва по всички възможни начини. В групи ръ, лъ, наследници на праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало първични сонанти, а също и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, стои знак за ъ след плавната р или л, само по изключение се явява ь или паерчик. В представките въѕ- и въ- слабите ерове винаги се изписват, а при въѕ- и беѕ-/бес- след ѕ се добавя еров завършек или паерчик. В наставки отбелязването на слабите ерове е различно – с ь и паерчик (-ьц, -ък), с паерчик или без означение

[122] Вж. по-нататък.

[123] Четвъртият копист до f. 291v също използва за оформяне на надписите на псалмите знака ※, но поставен отдясно и в комбинация с друг знак отляво (вж. по-нататък).

[124] Вж. по-нататък.

(-ьн-, -ьник-), с ь (-ьск-), с ь и ъ, рядко с паерчик (-ьств-). Нормализацията на еровете се ограничава преобладаващо в суфикси. Силният малък ер се нормализира в є, но невинаги (задължително в наставките -ьц- и -ьн-) и никога в наставка -ьск-. В суфикса -ьств- (божьство, мѫжьство и мъножьство) се регистрира нормализация в є на слаб ер след шумовата съгласна ж с цел запазване на морфемната структура. В окончания нормализация се наблюдава сравнително рядко – предимно в окончанията за тв.п., ед.ч. -ьмь, дат.п., мн.ч. -ьмъ и мест.п., мн.ч. -ьхъ при имената от -*ĭ*-основи. Нехарактерна за правописа на кописта е и нормализацията на силен ь в коренни морфеми – в тази позиция при някои лексеми тя липсва (лъвь/львъ, льстъ/лъстъ), при други лексеми е непоследователна (денъ и дьнъ, чьсть, чъсть и по изключение чєсть), но винаги се реализира в корените шєд-, вєс-, двєр-. В корен не се наблюдава изясняване на ъ в о, а малкото примери са ограничени в отделни суфикси (кротокь, послѣдокъ, начѧтокъ, съвитокъ, любовъ, ц҃рковъ и др.). Всички форми на лексемите оупъвати и оупъваниѥ се изписват с о, наследство от старо редуване нормална гласна : редуцирана гласна. Налице са примери за сонантизация на съгласните *в* и *м* в консонантно обкръжение.

Въпреки че първият преписвач познава пет знака за носови гласни (ѫ, ѭ, ѧ, ѩ и ѧ), той използва предимно ѫ и ѧ. Няколкото случая с йотувани носовки показват изписване в началото (за ѩ) и в края на думата и предимно след гласна (за ѩ и ѭ). След твърди съгласни във всички части на думата двете основни носовки ѫ и ѧ запазват своето етимологично място, докато в начална позиция са засвидетелствани десетки примери, в които преобладаващо голямата носовка се заменя с малка. Графично смесване на носовките има и в поствокална позиция, където словоформите с ѫ двукратно надвишават тези с ѧ (само след ы и и преобладава ѧ). Голяма носовка се пише след шушкавите съгласни ж, ш и съгласковата група щ, както на етимологично място, така и вместо ѧ. След ч обаче книжовникът изписва само знак за малка носовка, а след ц и ꙁ, получени по трета палатализация, писането на ѫ или ѧ се колебае. Малка носовка, която може да стои и вместо голяма носовка, се предпочита след меките сонори р, л, н и смекчените лабиални б, п, в, м. Всички комбинации между знаците за двете носовки ѫ и ѧ са налични у първия копист, най-често засвидетелствани в окончания на сложни форми на прилагателни и причастия. С най-голяма фреквентност е съчетанието -ѫѫ (и вместо -ѧѧ), по-рядка е комбинацията -ѫѧ (вместо -ѧѧ и -ѫѫ) и само по изключение се среща съчетанието от две малки носовки -ѧѧ и веднъж -ѧѫ. Назалните гласни рядко се заместват с неносови: ѫ с ъ и обратно и ѧ с є.

Дистрибуцията на ѣ, ꙗ и а се придържа към следните правила. Буквата за ят стои на етимологично място, но местоименното наречие за място сѣмо винаги е със замяна ѣ > а: само. Ят се пише винаги и след меките сонори р, л, н, смекчените лабиали б, п, в, м и след ч, където употребата на ѣ е аналогична на употребата на малка носовка ѧ. След ц/ꙁ, получени от втора палатализация, също винаги се пише ѣ. Буква а се изписва редовно след шушкавите съгласни и групи съгласни щ и жд, което е в съответствие след същите съгласни/групи съгласни да се пише голяма носовка. След ц/ꙁ, получени в резултат на трета палатализация, също винаги се пише а. Първият писач на *Песн* употребява ꙗ в начална позиция и след вокал, където ꙗ се конкурира с а, като преобладават словоформите с ꙗ. С йотувано *а* се изписва началото на определени лексеми и техните производни (ꙗвити, ꙗꙁва, ꙗрость, ꙗдро, ꙗсти и др.). Вътре в думата в поствокална позиция ꙗ се редува с а.

Буква ери се употребява правилно на етимологичното си място във всички части на думата, а случаите, в които ы и н се смесват, са редки. В глаголи с начално н (нтн, нскатн), предхождани от представки на ꙁ, се изписва етимологично н, но и ы (въꙁыскатн, въꙁыдѥ). След ꙁ, получено по втора и трета палатализация, и след жд има единични примери с ери (ѫ̀ꙁы вм. ѫ̀ꙁѧ; тоүждыіхъ, вражды), които свидетелстват за затвърждаване на палаталите. След ч, ж, ш, ц, щ обаче никога не стои знак за ери.

Първият копист използва три алографа за *и*: н, ї, и і. Изписването им се среща във всички позиции, само употребата на і е по-ограничена (в цифри и в някои лексеми). Удвояване на буква *и* се среща изключително рядко, главно в краесловие.

Алографите за *е* са ѥ и є. Обикновеното (тясно) *е* се употребява във всички позиции. Широкото *е* се използва редовно като елемент от оформянето на текста, почти винаги в края на реда и по-рядко в последната дума от реда, но не служи като знак за отбелязване на мекост на предходните съгласни. Първият писач не използва знак за ѣ, а единственият пример с йотувано *е* (ѩ̂) вероятно се дължи на антиграфа.

Копистът използва три алографа за *о*: ѻ, ѡ и о. Служи си с омега ѡ, която почти винаги е с дасия, в началото на думата и след гласна в определени случаи (в домашни думи след представка или в композити след първи компонент на *о*, в чужди лични и местни имена и техни деривати, в окончанията -ѡмъ за дат.п., мн.ч., м.р. и -ѡмь за тв.п., ед.ч., м.р.). Преписвачът използва широко *о* в различни позиции, без поствокална, където о се употребява по изключение. Най-често алографът се явява маркер за края на думата или края на реда. Маркира корените на определени лексеми (бѡгъ, гѡсподь), на притежателните местоимения мѡѝ, твѡѝ и възвратно притежателното местоимение свѡѝ, в сложни форми на прилагателни и причастия в им.-вин.п., ед.ч., ср.р. Макар и рядко, широко *о* се среща и в началото на думата, но разпространението му там е неравномерно.

Разпределението на алографите ѹ, ꙋ и ꙋ се свежда до следното. Диграфното ѹ, което понякога изглежда като ѵ, се изписва във всички части на думата. Лигатурното ꙋ също може да стои във всички части на думата с малки изключения. Много често ꙋ маркира първия ред, последната дума от реда или края на реда. Само в краесловие се явява лигатурното ꙋ. След палаталите ꙗ, л, н, ч редовно стои ю. Тази дистрибуция съответства на дистрибуцията ꙗ, лѧ, нѧ, чѧ. След шушкавите съгласни ж, ш и групите съгласни жд, щ се изписва единствено знак за *у*. В началото на думата стоят знаците ѹ и ю: винаги с начално ю- са лексемите с корени юн- и юг-, инцидентно юдѥн, а с начално ѹ- са ѹжѥ, ѹтро и производните му. Подобно разпределение на буквите за ѹ и ю е познато на много среднобългарски ръкописи.

Първият преписвач употребява редовно епентетично л във форми на съществителни, притежателни прилагателни и в някои лични и нелични форми на глаголи от IV спрежение. Примерите без епентетично л са малко. Забелязва се, че някои лексеми се изписват често, преобладаващо или само без епентетично л, напр. въꙁлюбѥнъ, благословѥнъ.

Първият преписвач използва три знака за африката *dz*: ꙁ, ѕ и ꙉ. Последните два са с числена стойност, само веднъж със ѕ е изписана лексемата Ѕѣло. Употребата на ѕ е присъща на малък брой старобългарски глаголически паметници[125] и най-вероятно е наследена от архаичния антиграф на преписвача. За африката *dz* копистът, явно с до-

[125] *Зографско*, *Мариинско* и *Асеманиево евангелие*, *Клоцов сборник*, *Синайски псалтир*, *Рилски глаголически листове*, *Охридско евангелие*, *Боянски палимпсест*.

бра подготовка, си служи с графемата ѯ, която различава от ꙁ, тъй като рядко заменя ѯ със ꙁ и обратно.

Сред графемния състав на преписвача са няколко гръцки букви. Знакът за ижица за отбелязване на гръцкия ипсилон се употребява в думи от чужд произход. Изписва се ѵ (до f. 88r) или ѵ (след f. 88r)[126]. Начертанието ѝ следва начертанието на втората съставка на диграфното *у*, което първоначално се изписва като оѵ, а впоследствие като ѳѵ. Ижицата предава гръцките диграфи ευ, αυ, ου, οι и буквите υ и η и β. Налице са и алтернативни форми с изписване на ευ, αυ и β с в и на υ с н, но формите с ижица преобладават. Някои от конкуриращите се написания са в непосредствена близост, което показва неустановеност на правописните правила. Първият преписвач използва още две гръцки букви – тита (като числена стойност и в думи с чужд произход), която понякога стои вместо кирилско т за предаване на гр. τ, и кси (като числена стойност и също в името ѧлєѯѧндръ).

Надредните знаци, използвани редовно от него, са дасия (над гласните в началото на думата и в поствокална позиция) и двоен гравис (предимно върху едносрични думи). Рядко си служи с остро ударение и двоен акут. По-широк набор от надредни знаци е представен в повредените първи листове (1r–14v), добавени от по-късната ръка: остро ударение, тежко ударение (обикновено върху корена на думата), двоен гравис, камора. Засвидетелствани са 118 лигатури, най-фреквентни от които са тв и тн, по-рядко срещани са тр и ръ. Сред препинателните знаци са средна точка и много рядко запетайка. За завършителен знак копистът използва четириточието във формата на кръст (⁘), с което бележи края на всеки псалм, тълкуването, надписите на псалмите и *Хипотезисите* на Евсевий Кесарийски (1r–3v). Със специален знак ※ рамкира надписите на псалмите и всички наслови. При оформлението на *Символа на вярата* и молитвата *Отче наш* не са използвани завършителни знаци.

[126] Също с ѵ и ѵ се изписва ижицата и в *Германовия сборник* (Мирчева 2006: 76).

ВТОРИ КОПИСТ

ff. 226v17–229r6, 232v22–232v30

За неголемия по обем текст, изписан от този копист, може да се направят следните наблюдения относно неговите правописни навици.

Букви за ерови гласни

Употребява се само знак за голям ер (240 пъти) с изключение на осем примера с малък ер (ь) предимно в краесловие: пѣснь 227v2, 227v4, сытость 227v24, ѿгн҃ь 228r10, Пламень 228r13, ꙗ҆рѡ́сть 228v14, льстнѣи 232v27, г҃ь 232v29. Паерчик не се използва, с изключение на четири случая, в които той стои на мястото на слаб голям или малък ер: безд҄нѣ 227r11, бѣс҄ 227r19, поч҄тошѫ 228r28 и ниx҄же 228v13. Големият ер редовно се изписва в краесловие и в префикси, напр. ѫ҆зыкъ 226v28, є҆днинъ 227r24, нихъ 227v10, б҃ъ 228r28, разꙋмныхъ 227r25, въспѣшѫ 227v1, въсхотѣшѫ 227v13, въстѫжишѫ 232v30, вънити 228v20, вънимаа҆хѫ 228v27, сътвори 228v3, съвѣщаваа҆ше 227v9, невъзбл҃годѣтнїи 228v5 и др. За разлика от двамата основни кописти (първи и четвърти[127]) представката въз- е без еров завършек или паерчик (възлюбишѫ 227v11, въздвиже сѧ 228r8, възвашѫ 232v30 и др.), с изключение на еднократното невъзъ|бл҃годатны 228v7-8. За другите позиции примерите са недостатъчни, за да се направят определени заключения. Все пак са налични следи от неозначен слаб ер (Сътворшаго 228r30, страшна 228v1, телца 228r23), както и единични примери за нормализация на силен малък ер в суфиксите -ьц-, -ьн- и -ьствьн- със сонантизация на *в* (телецъ 228r16, Невъзбл҃годѣтенъ 226v28, милостивенъ 229r1, чювестъвныихъ 227r25). В суфикса -ьск- ерът редовно се изписва (напр. а҆пл҃ъскымъ 227r29, бѣсо|въскаго 227v11-12, жидовъскыи 228r3), за разлика от другите наставки, в които с единични изключения (безвѣръствна 227v22) не се отбелязва (напр. вѣрныѫ 227r16, вѣрнїи 227v3, 227v7, 227v11, є҆стествныѫ 227r10, и҆збранныи 228v9, безводнѣ 227v18). За отбелязване на сонантичното *р* ерът стои след плавната съгласна, напр. и҆спръва 226v28, Ѿвръзе сѧ 228r4, ꙋтръпѣ 229r1, сътръпѣшѫ 227v8, Ꙋмръствити 227v28, гръдынно 228r7. Единственият пример с изпуснат ер след сонант ръ е несигурен, тъй като е с изнесена над реда буква: ср҃цоу 227r4.

Букви за носови гласни

Преписвачът използва две графеми за носови гласни ѫ, ѧ. Не употребява знаци за йотувани носовки. В началото на думите преобладава голямата носовка (ѫ x10, ѧ x3), напр. ѫзыкѡмъ 227v23, ѫшѫ 228v21, ѫ҆же 228r29, ѫ҆зыкъ 226v28, ѫ҆зыци 227r30, 227v15-16, ѫ҆зыцѣхъ 228v3, 229r2, 229r3, ѫ҆зы|къ 229r5-6, но и ѧ҆зыци 232v27, ѧ҆шѫ 227r27, ѧ҆шѫ 228v22. Както се вижда от примерите, в начална позиция е налице взаимна замяна на знаците за носови гласни: 8 пъти се пише ѫзык- (веднъж ѧ҆зыци); формата за вин.п., мн.ч., м.р. на относителното местоимение е ѫже вместо ѧже; аористната форма за 3л., мн.ч. на инфинитива ѧти два пъти е изписана със запазена етимологична малка носовка, но веднъж – с голяма. Формата на анафоричното местоимение за вин.п., мн.ч., м.р. 8 пъти е ѫ вместо ѧ (227r3, 227r11, 227r14, 227v25, 228v6, 228v7, 228v30, 229r4) и само веднъж е с етимологична носовка ѧ҆ 228v28. След гласна преписвачът изписва само

[127] За четвъртия писач вж. по-нататък.

знак за голяма носовка и никога за малка, напр. сп҃саѫ 227r6, стѫжаѫщѫѧ 227r21, ѡ҆бѣщаваѫщꙋ 228v22, троуждаѫще сѧ 232v24, помагаѫи 232v26, своѫ 227r7, 228v28, поѫтъ 227v4, вѣрныѫ 227r16, б҃жиѫ 227r16, сиѫ 228v12 и др. В тази позиция се наблюдава графично смесване на буквите за двете назални гласни, напр. в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение (помагаѫи 232v26), окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. на притежателното местоимение (твоє҆ѫ҆ 226v27), сложните форми на прилагателни за вин.п., мн.ч., м.р. (ꙋставы є҆́стествныѫ 227r10) срещу етимологичен правопис в суфикса на косвените падежи на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение (сп҃саѫ҆щаго 228r27, вѣрꙋѫще 227v19). Етимологичният принцип се спазва след непалатални съгласни, напр. във формите за вин.п., ед.ч., ж.р. на имената от -*а*-основи (си́лѫ своѫ 227r7, хвалѫ 227v1, рѫкѫ своѫ 228v28). След шушкави съгласни също се използва само голяма носовка – примерите са само след щ (2 примера) и ш (46 примера), напр. стѫжаѫщѫѧ 227r21, пощѫдѣ 228v16, д҃шѫ 227v24, сътворишѫ 228r16, и҆съхошѫ 228r18, поръпташѫ 228r18, оу҆слышашѫ 228v26, бѣшѫ 232v27 и др. В тази позиция голямата носовка може да стои на етимологичното си място, но може и да заменя малка носовка, както е в стѫжаѫщѫѧ 227r21, пощѫдѣ 228v16 и винаги в аористната форма за 3л., мн.ч. За групата от две носовки в сложни форми на прилагателни и причастия има само два примера за -ѫѧ: стѫжаѫщѫѧ (227r21) вместо стѫжаѫщѧѧ и желанѫѧ (228v17) вместо желанѫѫ.

Букви за ят и йотувано *а*

Вторият преписвач изписва графемата ѣ в следните позиции:

– на етимологично място, напр. разоумѣшѫ 226v22, помѣнѫшѫ 226v27, Невъзбл҃годѣтенъ 226v28, Видѣхѫ 227r1, Гнѣва 228r11, вѣрѫ 227r27, бѣсы 227r22, пѣснь 227v2, колѣноу 228r6, законопрѣстѫпленїє 228r12, грѣшникы 228r13, мѣстоу 228r17, трѣвѫ 228r23, сѣмѧ 229r2 и др.

– след меките сонори р, л, н, за да означи мекостта на предната съгласна пред гласна *а*, напр. морѣ 227v2, г҃нѣ 227v30, 228v26, землѣ 228r4, 228r8 и др.

След шушкавите съгласни ч, ж, ш се пише само а – скончаваа|хѫ 227v14-15, стѫжаѫщѫѧ 227r21, можааше 232v28, Провъзглашааше 226v20, прѣсꙋшаєм҃ 227r1, съвръшати 227v16, прошаахѫ 227v1623, помысливша и҆ не вѣ|ровавша 228r7-8, мѫдръствовавша 228r9, соуша 228r18, Сътворшаго 228r30, оу҆слышашѫ 228v26.

Йотувано *а* стои в началото на лексемите ꙗ҆витъ 228r2, ꙗ҆дѫща 228r24 и ꙗ҆рѡ́сть 228v14, също във форми на анафоричното и относителното местоимение (ꙗ҆ 227v28, ꙗ҆же 228v2), наречието и съюза ꙗ҆ко (13 пъти). Други случаи с йотувано *а* не са регистрирани.

Буква *ери*

Наблюдава се правилна употреба на ы. Графемата се изписва на етимологично място в корени, суфикси и флексии, напр. быти 226v20, ѫ҆зыкъ 226v28, рѫкы 227r14, бѣсы 227r22, не избыстъ 227r24, сытость 227v24, помысливша 228r7, оу҆слышашѫ 228v26, поустыни 228v29 др. Знакът за ери никога не стои след ч, ж, ш и съчетанията щ, жд, но след ц, получено по втора палатализация, еднократно се среща ѡ҆ц҃ы 226v17 за тв.п., мн.ч.

Буква *и*

Копистът използва две графеми за *и*-знаците – и и ї, които се срещат във всички позиции в думата, напр. мл҃ти 226v27, и҆спръва 226v28, колико 228r2; людїи҆ 226v18, ꙁнаменїа 226v24, каменїємъ 228r1, въмѣнїш҃ 228v18 и др. Десетичното ї, маркирано с две точки над буквата, най-рядко се изписва в началото и в края на думата, напр. їср҃ли́тѣне 227v3, 227v6, Їсраи́лити 227v14, Їдолꙋ 228r22; не ѡ҆ставї 227r6, сѣменї 228v23 и низложитї 228v28.

Буква *е*

Копистът си служи с букви за обикновено (тясно) е и широко *е* (є). Първият знак се употребява във всички части на думата след съгласна, напр. ꙁнаменїа 226v24, море 226v30, спасе 227r3, чювестъвныихъ 227r25, словесемъ 227r29, прошенїє 227v20, моисеа 227v27, велїа 228r29 и др. Широкото *е* (26 пъти) се изписва в начална позиция и след гласна, напр. є҆вреи҆скыхъ 226v18, єгѵ҆птѣ 226v22, є҆́стествныѫ 227r10, є҆го 227v1, є҆гоже 227v23, є҆теро 228r7, є҆лико 228r14, є҆́стъ 228r17; хотѧщеє 226v20, твоє҆ѫ҆ 226v27, своє҆го 227r3, людїє 227r5, чръмноє 227r22, въсоуе 232v25, с две изключения (же 227r20 и прѣжде 227v17). Не се среща йотувано *е*.

Буква *о*

За *о* вторият копист използва алографите тясно *о* (о), омега (ѡ), широко *о* (о) и двойно *о* (ѡ). Тясното *о* се изписва във всички части на думата, без началото, напр. хотѧщеє 226v20, носѧща 226v25, тако 227r2, потопи 227r26, колико 228r2, въсхотѣ 228v30, милосръдовавъ 232v29 и др. Подобна е употребата и на широкото *о* (36 пъти) – във всички позиции на думата само след съгласна, без началословие, напр. море 226v30, вода 227r1, жестоком҃ 227r4, є҆го 227v1, невидимаго 227v25, не вѣровашѫ 227v26, и҆ждекона 228r3, бо҃ 228v7, и҆долъсцѣхъ 232v23 и др. Преписвачът си служи с ѡ в различни позиции на думата (28 пъти), най-вече в началото на думата (17 пъти, напр. ѡ҆правдихѡмъ 226v3, ѡ҆ц҃ы 226v17, ѡ҆́бразъ 226v25, ѡ҆ставї 227r6, ѡ҆боѫ 227r20, ѡ҆́гнемъ 228r14, ѡ҆́брати сѧ 228r14, ѡ҆́бѣщанїа 228v18 и др.), предлога ѡ҆ (2 пъти), но също и в средисловие (11 пъти), напр. моисеѡ҆вомъ и҆ а҆арѡ҆невомъ 227r28, бѣсѡ҃ска 227v7, ѫꙁыкѡмъ 227v23, а҆арѡ҆на 227v30, рѡ́дъ 228r3, и҆долѡ҆мъ 228r15, ꙗ҆рѡ́сть 228v14 и др. Алографът ѡ е регистриран единствено в бѡ 227r26.

Буква *у*

Вторият копист използва следните алографи, за да отбележи *у*: оу, ꙋ и ꙋ. Диграфното оу се изписва в различни части на думата (хоулѣахѫ 227v10, поуста 227v17, станоу 227v27, колѣноу 228r6, мѣстоу 228r17, соуша 228r18, троудѣхъ 232v22, въсоуе 232v25, г҃оу 232v30 и др.), като в началото случаите са единични, напр. Оуже 227r4, Оускоришѫ 227v5. Употребата на лигатурните ꙋ и ꙋ е рядка. Лигатурно ꙋ (6 пъти) е изписано почти само в началото на думата (ꙋмноженїа 226v27, Да ꙋвѣдѧтъ 228r26, ꙋмръствити 227v28, Да ꙋвѣдѧтъ 228r24, пꙋстыни 227v13) и веднъж в предлога ꙋ 227v23. Лигатурно ꙋ (9 пъти) е употребено в различни позиции: прѣсꙋшаєм҃ 227r1, разꙋмныхъ 227r25, вѣрꙋѫще 227v19, и҆долослꙋженїа 228r19, Їдолꙋ 228r22, ѡ҆бѣщаваѫщꙋ 228v22, г҃лѧщꙋ 228v27, ꙋтръпѣ 229r1, ра|ꙁꙋма 232v24-25.

След ч се изписва само ю (чюдесъ 226v22, чювестъвныихъ 227r25, чюдеса 226v24, 227v6, 228r29, 228v2), а след щ стои само ꙋ (ѡ҆бѣщаваѫщꙋ 228v22, г҃лѧщꙋ 228v27). След палаталите р и л (няма примери за н) и след гласна се среща ю, което в тази позиция никога не се заменя с *у*, напр. морю 227r9, възлюбишѫ 227v11, хотѣнию 227v13, люди 228v12, 228v16. Липсват примери за употребата на *у*-знаците и ю след шушкавите съгласни ж, ш и съчетанието жд.

Епентетично л

В частта на втория копист са засвидетелствани само няколко примера с епентетично л (ꙁемлѣ 228r4, 228r8, ꙁемли 228v1, 229r5, ꙁемлѧ 228v17, 228v18, 228v23, ꙁаконопрѣстѫпленїє 228r12, потрѣблѧ 228v6).

Употреба на ижица

Вторият преписвач изписва знака за ижица само като ѵ (шест употреби), винаги с двоен гравис за предаване на буквата *υ* в гръцката лексема Αἴγυπτος и производните ѝ єгѷптѣ 226v22, є҆гѷптѣнъ 227r15, 227r19, є҆гѷптѣне 227r16, Є҆гѷптѣны 227r22, є҆гѷптѣ 228r30, 228v3.

Употреба на ꙁ, ꙅ, ѳ, ѯ, ѱ

Буквата *тита* се среща един-единствен път в името Δαθαν – даѳана (228r4). Буквите ꙁ и ꙅ, ѯ и ѱ не са регистрирани.

Надредни знаци

Вторият копист използва следните диакритични знаци: дасия, обърната дасия, остро ударение, тежко ударение, двоен акут, двоен гравис, дасия и остро ударение.

Дасия

Дасията се изписва в различни варианти (ѡ҆ 226v, и҆ 226v, и҆ 227r, є҆ 227r, ѡ҆ 227r, є҆ 227r), но все пак най-често е обърната наляво над левия край на буквата (ѡ҆ 227r, є҆ 227r, є҆ 228v, и҆ 228r, ѡ҆ 228v). Не се използва често. Поставя се само в началото на думата, най-често над є, и и ѡ, напр. є҆вреи҆скыхъ 226v18, є҆гиптѣ 226v25, є҆го 227r27, є҆лико 228r14, є҆вреи 228r15, є҆моу 228r20[128], и҆спръва 226v28, и҆мене 227r3, и҆сѧче 227r9, и҆же 232v24, и҆съхошѫ 228r18, и҆долъсцѣхъ 232v23, и҆мѣти 228r25, и҆ꙁбранныи 228v9, ѡ҆ц҃ы 226v17, ѡ҆ставї 227r6, ѡ҆боѫ 227r20, ѡ҆бѣщаваѫщꙋ 228v22, ѡ҆бѣщанїа 228v23, ѡ҆ 228v27 и др. По изключение е засвидетелствана над други букви в начална позиция (а҆арѡ̀невомъ 227r28, а҆ще 232v29, ꙗ҆ко 227v19, Ꙗ҆коже 229r3, ѧ҆шѫ 228v22, ѧ҆ 228v28, ѫ҆ꙁыкъ 226v28) и само 3 пъти в поствокална позиция (своє҆го 227r5, людїи҆ 226v18 и твоє҆ѫ҆ 226v27).

Обърната дасия

В сравнение с дасията обърнатата дасия се изписва по-еднотипно (ꙗ҆ 227r, ѫ҆ 227r, ѡ҆ 227v, и҆ 228v, а҆ 228v) и се употребява често (39 пъти), също само в началото на

[128] С две изключения – єгѷптѣ 226v22, єг҃ 228v23.

думата (а҆арѡ̀на 227v30, а҆враа|м҆ 228v22-23, а҆ще 228v9, 228v11, є҆го 228v21, и҆мене 227r5, и҆хъ 228v2, ѡ҆ни 227v25, ѡ҆правдихѡмъ 226v19, Оу҆моленъ 228v16, ѹ҆ничижишѧ 228v17, ꙗ҆витъ 228r2, ꙗ҆дѫща 228r24, ꙗ҆же 228v2, ꙗ҆рѡ́сть 228v14, ѫ҆же 228r29, ѫ҆зы|къ 229r5-6, ѫ҆|зыци 227v15-16, 227r30, ѧ҆шѫ 227r27) и еднократно в поствокална позиция (сп҃саѫ҆щаго 228r27).

Остро ударение

Вторият копист използва 31 пъти остро ударение, най-често върху и във форми за род. и мест.п., мн.ч. на анафоричното и притежателното местоимение и върху окончанието -ихъ за род.-мест.п., мн.ч. на сложни склоняеми причастия, напр. и́хъ 227r4, 227r6, 227r15, 227v20, 227v21, 227v24, 228r10, 228r12, 228r27, 228v5, 228v15, 229r2, 232v22, и́мъ 226v24, 227r7, 227r21, 227v20, 227v21, 229r3, ненавидѧщїи́хъ 227r14, свои́хъ 227v15, 228v24, твои́хъ 226v23 и др. Рядко острото ударение се поставя върху и́, а́, ѡ́, о́ в коренни срички, напр. 227v6, Їсраи́лити 227v14, рѡ́дъ 228r3, сла́вахъ 228r28, си́лѫ 227r7, во́да 227r12, 227r21, во́доѫ 227r20, 227v3, ꙗ҆рѡ́сть 228v14.

Тежко ударение

Регистрирани са пет употреби на тежко ударение предимно върху ѡ̀ в думи от чужд произход: моисеѡ̀вомъ и҆ а҆арѡ̀невомъ 227r28, а҆арѡ̀на 227v30, и҆долѡ̀мъ 228r15 и ѫ̀зыкъ 232v24.

Двоен акут

С двоен акут се изписва съюзът/частицата бо (16 пъти), напр. бо̏ 228v7, бѡ̏ 226v24, 226v8, 227r1, 227r4, 227v17, 227v28, 228r1, 228r14, 228r27, 228v2, 228v11, 228v22, 229r5, 232v23 и веднъж в оу҆бѡ̏ 228r18.

Двоен гравис

Преписвачът поставя двоен гравис 21 пъти, най-често над краесловни гласни в едносрични думи (же̏ 227r22, ꙗ̏ 227v28, что̏ 227v9, бо̏ 227r10, бѡ̏ 227r12, 227r15, 228v30, си̏ 228r19, ѧ̏ 227r18, 229r1, Съ̏ 228v11), но се среща и в многосрични (є҆ѫ̏ 227r12, є҆врєѫ̏ 227r15, сиѫ̏ 227r19, 228v12, ꙁабы̏ 227r10, ѡ҆ны̏ 227r19, вины̏ 227v22).

Дасия с остро ударение

Дасия с остро ударение в два варианта (´ и ˝ [129]) е засвидетелствана 15 пъти в началото на думата, най-често над буквите за омега (ѡ) и широко *е* (є): ѡ́бразъ 226v25, 227r13, 227v29, є҆́стественыѫ 227r10, є҆́стъ 226v18, 227r18, 228r17, є҆́динъ 227r24, ѡ́гн҃ь 228r10, и҆́мѧ 228r17, ѡ́бѣщанїа 228v18, и҆́мѣше 228r2, ѡ҆́гнемъ 228r14, ѡ҆́брати сѧ 228r14, ѡ҆́бразъ 228r23, но и веднъж а҆́пл҃ъскымъ 227r29.

Камора

Камора е употребена в един-единствен пример (и҆ст҃оуканномоу 228r21).

Препинателните и завършителните знаци са аналогични на тези в частта на първия преписвач.

[129] Вторият вариант (˝) е изписан приблизително по този начин.

***

Правописните особености на изписания от втория копист неголям по обем текст (приблизително три листа) могат да се обобщят по следния начин. Книжовникът използва само буква за голям ер с изключение на няколко словоформи с малък ер предимно в краесловие и на няколко случая с паерчик (вместо слаб голям или малък ер). За разлика от двамата основни кописти (първи и четвърти), представката въꙁ- не се изписва с еров завършек или с паерчик. Налице са единични примери за нормализация на силен малък ер в суфиксите -ьц-, -ьн- и -ьствьн- (-ьстъвьн- със сонантизация на *в*), но не и в суфикса -ьск-. След сонанта ꙋ (за л липсват примери) ерът винаги се изписва.

Преписвачът използва две графеми – ѫ и ѧ – за носови гласни. В начална позиция употребява предимно голяма носовка и много рядко малка, като носовките се смесват. В поствокална позиция и след шушкави съгласни (има примери само за ш и щ) преписвачът изписва само знак за голяма носовка, включително и вместо малка. Групата от две носовки в сложни форми на прилагателни и причастия е представена с два примера -ѫѧ.

Дистрибуцията на знаците за ѣ, ꙗ и а изглежда по следния начин. Вторият копист употребява ѣ на етимологично място и след меките сонори ꙋ, л, н, за да отбележи мекостта на съгласните пред гласна *а*. Начално йотувано *а* е регистрирано в лексемите ꙗвнтн, ꙗстн и ꙗрость, във форми на анафоричното и относителното местоимение и в наречието/съюза ꙗко. След шушкавите съгласни ч, ж, ш се пише само а. Книжовникът употребява правилно знака за ери (ы) на етимологично място в корени, суфикси и флексии. Този знак никога не стои след ч, ж, ш и съчетанията щ, жд, но е налично едно изключение след ц по втора палатализация. Копистът използва за *и*-знаците алографите н и ї, които се срещат във всички части на думата. Десетичното ї, маркирано с две точки над буквата, рядко се изписва в началото и в края на думата. Алографите за *е* са два тясно ѥ и широко є. Тясното *е* се употребява във всички позиции на думата след съгласна, с изключение на началото. Широкото *е* се използва в начална и поствокална позиция. Преписвачът не си служи с йотувано *е*. Алографите за *о* са четири – ѻ, ѻ, ѡ и ѽ (веднъж). Тясното ѻ и широкото ѻ се изписват във всички позиции на думата, без началото, където най-често стои омега ѡ. *У*-знаците са представени от алографите оу, ꙋ и ꙋ. Последните два се употребяват рядко ꙋ предимно в началото на думата, а ꙋ – в различни позиции. След ч, палаталите ꙋ, л (няма примери за н) и след гласна се пише само ю, а след щ – само ꙋ. Липсват примери за употребата на *у*-знаците и ю след затвърделите шушкави съгласни ж, ш и съчетанието жд. Копистът използва знака за ижица и гръцката буква тита. Ижицата се изписва само с ѵ винаги с двоен гравис и предава буквата υ в гръцката лексема Αἴγυπτος и производните ѝ. Буквата тита се среща еднократно, а буквите ꙁ и ꙅ, ѯ и ѱ не са регистрирани.

Системата от диакритични знаци у втория преписвач е богата и включва дасия, обърната дасия, остро ударение, тежко ударение, двоен акут, двоен гравис, дасия с остро ударение. Дасията е в различни графични варианти и се поставя само в началото на думата, най-често над є, н, ѡ и по изключение над други букви. Обърнатата дасия, характерна единствено за втория писач, е по-еднотипна и се употребява често само в началото на думата. Преписвачът използва остро ударение най-често върху н, а тежко ударение – предимно върху ѡ̀ в думи от чужд произход. С двоен акут изписва съюза/частицата бо, с двоен гравис (над гласни) се пишат предимно едносрични думи. Дасия с остро ударение стои в началото на думата най-често над ѡ и є. Еднократно е засвидетелствана камора. Лигатури липсват, а препинателните и завършителните знаци са същите като у първия преписвач.

ТРЕТИ КОПИСТ

ff. 233r1–234r5, 234r19–234r30

От малкия по обем текст, изписан от този копист, може да се направят следните наблюдения.

Букви за ерови гласни

Употребява се предимно голям ер (135 пъти, напр. ѿц҃ъ 233v21, кръщаѥ̀ми 234r22 и др.), а малък ер – по изключение (18 пъти, напр. чл҃чьскомъ 233r15, 233v29, и̓сраильтѣхъ 233v14, ѫ̀зычьскыхъ 233v16, ꙗ̀зычьсти 234r3, льсти 234r3, си̏рѣчь 233r9, пѫть 233r30, 233v23 и др.). Малък ер се пише винаги след съгласната ч (няма примери за чъ), в корена на лексемата льсть и в окончанието -ь за им.п., ед.ч., м. и ж.р. на съществителни от стари -*ĭ*-основи. Регистрирани са девет употреби на паерчик, който се явява вместо слаб етимологичен заден или преден ер вътре или в края на думата: демонꙑстѣ 233r7, ѥ̀гипетꙑстѣи 233r8, де|монꙑскахъ 233r29-30, невѣрꙑствїѥ 233v10, ѹмерꙑшѫ 233v11, пришедꙑ же̏ 233v24, чл҃комꙑ 233v30 и болꙑша 234r21. Ерът редовно се изписва в краесловие и в префикси[130], напр. грѣхъ 233r11, призвавъ 233v25, свѣтъ 233v25, с҃номъ 233r16, свѧтыимъ 234r1, пожрѫтъ 234r2, н҃бсъ 234r30, въпиахѫ 233r1, въстѫжишѫ 233v13, възнесошѫ сѧ 234r26, възвашѫ 233v13, съкроуши 233r20, 233r24, съломи 233r21 и др. Представката въз- не се изписва с еров завършек или с паерчик, с едно изключение (възꙑгнѫша сѧ 233v6). В суфиксите -ьск-, -ьств-о, -ьств-и-е обаче ерът или паерчикът се изписват, напр. и̓дѡ|лъскы 234r3-4, чл҃чьскомъ 233r15, 233v29, ѫ̀зычьскыхъ 233v16, про͡чьство 233v16, чл҃чьство 233v21, невѣрꙑствїѥ 233v10. В наставката -ьн- слабият ер не се отбелязва (боурныи 234v23, праведноѥ 233r9, мѣднаа 233r20, 233r22, бл҃гоѹгоднѫ 234r5, грѣховноѫ 233v12), както и в представката съ- (сподоблѣѫ̀т сѧ 234r22, сказѹ̀ѥтъ 233v16). Групите ръ, лъ, наследници на праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало първични сонанти и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, се изписват винаги с буква за голям ер след плавните р или л: съмрътны 233r5, съмрътныѫ 233r23, съмрътныхъ 233v9, съ|мрътнѫ 233v11-12, прѣтръже 233r10, тврьда 233r22, ѿвръ|же 233v4-5, жрътвѫ 234r2, 234r5, влъны 234r26, 234r28; кръвъ 235v11, 242v19, 249r26, 271r19, 302v12, 304v3, слъзъ 235v24, 25, 248v29, 263r29, плътъ 240v18, 274r10, 290r19, 301v2.

Налични са следи от нормализация на силен малък ер в суфикс и по-рядко в корен: пришедъ 233r24, пришедꙑ 233v24, праведноѥ 233r9, ѹмерꙑшѫ 233v11, темнѣ 233r8, чювестъвныи́хъ 233v18, чювестъвномоу 234r20. Последните два примера свидетелстват за сонантизация на съгласната *в* в консонантна среда в суфикса -ьствьн-, характерна и за други среднобългарски паметници. Няма примери за нормализация на силен голям ер. Той се явява единствен еров знак след съчетанията щ и жд (ѡ̀бращъше 234r3, заблѫждъшѫѧ 233r27, няма примери за щь/ждь), докато след шушкавата палатална съгласна ч стои само знак за малък ер ь (8 пъти, няма чъ), след ц се пише голям ер (ѿц҃ъ 233v21, няма примери за ць), липсват примери за ерови знаци след ж и ш.

Внимание заслужава формата на мин.деят.прич. Въспрънѫвше 233r1 със заменена със знак за ъ коренна етимологичната малка носовка (стб. въспрѧнѫти), което може да се получи само ако е имало предходно смесване на носовките (ѧ > ѫ).

---

[130] Без четири случая: Да и̓сповѣдѧт сѧ 233r13, 233v26, Да хвалѧт сѧ 233v27, сподоблѣѫ̀т сѧ 234r22.

Букви за носови гласни

Третият копист използва две графеми за носовки: ѫ и ѧ. Не употребява знаци за йотувани носовки. В началото на думите повечето примери са с голямата носовка – 6 пъти ѫ (ѫ҆зыцѣ 233r7, ѫ҆зы 233r10, 233r11, ѫ҆зыкы 233r29, 233v24, ѫ҆зычьскыхъ 233v16), 2 пъти ѧ (Ѧ҆ зычьстн 234r3, ҆Ѧже 233r11). В тази позиция ѫ може да е етимологична (ѫ҆зы), но може и да е резултат от графично смесване с малката носовка, напр. 5 пъти се пише ѫзык- и производните ѝ и само веднъж Ѧзычьстн. Смесване на носовките е налично и във формите на анафоричното и показателното местоимение за вин.п., мн.ч., м.р. (ѫ 233r5, 233v5, 233v22, 233v24, снѫ 233r30, 233v18).

След гласна преписвачът изписва само знак за голяма носовка, напр. и҆сповѣдаѫ҆щеи҆ сѧ 233v27, плаваѫ҆щеи 234r20, и҆сповѣдаѫще сѧ 233r14, сподоблѣѫ҆т сѧ 234r22, верѣѫ 233r20, 233r22, мно|жнцеѫ 233r27-28, поѫ҆тъ 233r14, покрыѫ҆тъ 234r29, желѣ|зныѫ 233r20-21, съмрътныѫ 233r23, затворе|ныѫ 233r24-24, снѫ҆ 233r23, Прнѫ҆тъ 233r26, блгт҃нѫ 233r14, б҃жнѫ 233r18, 233v27, съ|мрътнѫ 233v11-12 и др. И в тази позиция често знакът ѫ стои вместо ѧ, напр. във форми (вкл. и сложни) за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на прилагателни и склоняеми причастия (верѣѫ желѣ|зныѫ 233r20-21, затворе|ныѫ 233r24-25, є҆вреи҆скыѫ … заблѫждъшѫѧ 233r27, блѫдѧщѫ 233r29, бѣсы таѫ҆щѫ сѧ 234r25, горы сѫщѫ 234r29), във форми на прилагателни за род.п., ед.ч. за ж.р. (млт҃н б҃жнѫ 233v27), в инфинитива ѧтн (Прнѫ҆тъ 233r26). Има и пример за обратна замяна на етимологична голяма носовка с малка (вѣроѧ 233v12).

След затвърдели шушкави съгласни се изписва само голяма носовка – щѫ вместо щѧ 3 пъти в окончанието за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на сег.деят.прич. (блѫдѧщѫ 233r29, таѫ҆щѫ сѧ 234r25, сѫщѫ 234r29) и мин.деят.прич. (Ѹмерꙑшѫ 233v11) и шѫ вместо шѧ 19 пъти в окончанието за вин.п., мн.ч., м.р. на мин. деят.прич. (заблѫждъшѫѧ 233r27) и винаги в окончанието за 3л., мн.ч., аор. (не разоумѣшѫ 233r28, бѣшѫ 233v3, прѣстѫпншѫ 233v4, смѣрншѫ сѧ 233v2, 233v5, прнблнжншѫ сѧ 233v9, бышѫ 233v10, 233v15, възвашѫ 233v13, въстѫжншѫ 233v13, и҆збавншѫ сѧ 233v15, погоубншѫ 233v23x2, пожрѣшѫ 234r4, вндѣшѫ 234r19, възнесошѫ сѧ 234r26, 234r27-28).

От групата от две носовки има само един пример за -ѫѧ в сложна форма на причастие: заблѫждъшѫѧ 233r27 вместо заблѫждъшѧѧ.

Букви за ят и йотувано *а*

В частта на третия преписвач графемата ѣ се изписва в следните позиции:

– на етимологично място, напр. бѣдъ 233r3, 233v17, прѣзрѣ 233r4, сѣнн 233r5, бесвѣтнѣмъ 233r6, грѣхъ 233r11, и҆сповѣдаѫще сѧ 233r14, да повѣдѧтъ 233r19, мѣднаа 233r20, 233r22, желѣ|зныѫ 233r20-21, крѣпкы҆ 233r23, лѣты 233rv25, и҆цѣлн 233v20, 233v21, свѣтъ 233v25, пожрѣшѫ 234r4, вндѣшѫ 234r19, дѣла 234r19 и др.

– след меките сонори р, л, н, за да означи мекост на предходната съгласна пред *а*, напр. морѣ 234r27, ꙗ҆влѣє҆тъ 233v11, сподоблѣѫ҆т сѧ 234r22, г҃нѣ 234r19.

Няма примери за разпределението на ѣ и а след ч, ж, ш, и групите съгласни щ, жд. След ц и з се пише етимологичен ят (и҆цѣлн 233v20, ѫ҆зыцѣ 233r7, дроузѣмъ 233r19, зѣло 233r27, зѣло 233v14).

Третият копист изписва йотувано *а* само в началото на лексемата ꙗ҆влѣє҆тъ 233v11, наречието/съюза ꙗ҆ко (7 пъти), ꙗ҆коже 233r7, 233r18 и относителното местоимение ꙗ҆же 234r22.

Буква *ери*

От малкото примери може да се заключи, че ы се употребява правилно от кописта: ѫ҆зыцѣ 233r7, ѫ҆зычьскыхъ 233v16, высѡци 233v3, бышѫ 233v10, 233v15, покрыѫ҆тъ 234r29. Липсват случаи на замяна с и. С ери се означава и асимилираният от следващата гласна ер във форми за им.-вин.п., ед.ч., м.р. на сложни прилагателни от твърдите основи (и҆стинн҃ыи 233v1, и҆стовыи 233v25).

Буква *и*

Копистът използва два алографа за *и*: и и ї. Преобладава употребата на и във всички части на думата, напр. и҆сповѣдаѫтъ 233r18, є҆вреи҆скыѫ 233r27, въпиахѫ 233r1, сиѫ 233r30, 233v18, смѣришѫ сѧ 233v2, нисходѧтъ 234r30, сѣни 233r5, є҆гипетьстѣи 233r8, съкроуши 233r20, б҃жии 233v30 и др. Употребата на ї е много по-рядка (12 пъти) и винаги пред гласна: людїе 233r7, є҆вре|и҆стїи 233r7-8, въсїаєтъ 233v9, нечьстїемъ 233r11, кръщенїа 233r12, 234r21, 234r24, 234r27, приє҆мшїимъ 233r17, безаконїа 233r26, б҃жїи 233v3, невѣрьствїє 233v10.

Буква *е*

Копистът използва два алографа на буквата *е*: е и є. Липсва знак за йотувано *е*. Тясното *е* се среща във всички позиции без началото на думата, напр. демоньстѣ 233r7, ѹже 233r1, и҆зведе 233r5, нечьстїемъ 233r11 и др. Широкото *е* се изписва в началото на думата и след гласна: є҆вре|и҆стїи 233r7-8, є҆гипетьстѣи 233r8, є҆гѡ 233r13, є҆гдаже 233v4, є҆гда 233v4, є҆стъ 234r27, кръщаєми 234r22, сказѹєтъ 233v16, приє҆мшїимъ 233r17, праведноє 233r9, своє 233v20, съкроушеноє 233v21, є҆вреє 233v23, людиє 234r3, невѣрьствїє 233v10.

Буква *о*

Алографи за *о* са о, ѡ и ѻ. Тясното и широкото *о* стоят във всички позиции, без началото на думата, напр. демоньстѣ 233r7, и҆сповѣдаѫще сѧ 233r14, добра 233v8, сподоблѣѫ҆т сѧ 234r22, родѣ 233r19, съломи 233r21, ꙗ҆ко 234r29, свободи 233r24, и҆стовыи 233v25, бл҃гоѹгоднѫ 234r5, чювестъвномоу 234r20, больша 234r21, водахъ 234r25, да потопѧтъ 234r28 и др. Преписвачът пише ѡ във всички позиции, включително и в начална, с омега изписва и предлога ѡ҆: ѡ҆ни 233r28, ѡ҆бративъ 233r30, ѡ҆бращъше сѧ 234r3, высѡци 233v3, и҆дѡ|лъскы 234r3-4, бѡ 233r6, є҆гѡ 233r13, ѡ҆ 233v14.

Буква *у*

Третият преписвач използва следните алографи за *у*: оу, ѹ и ꙋ. Диграфното оу се изписва в различни части на думата, еднократно в началото, напр. оу҆дали 233v8, б҃оу 233r1, дроузѣмъ 233r19, съкроуши 233r20, а҆доу 233v10, ємоу 234r2. Лигатурните ѹ и ꙋ са употребени по веднъж: ѹмерьшѫ 233v11 и сказѹєтъ 233v16. След ч стои само ю: чюдеса 233r16, 233v29, 234r19, 234r21, чювестъвныи҆хъ 233v18, чювестъвномоу 234r20. Липсват примери за употребата на *у*-знаците и ю след шушкавите съгласни ж, ш и групите жд, щ с изключение на сонорите р, л (морю 234r20, людехъ 233v16, людиє 234r3).

Епентетично л

При третия копист е налична само лексемата земи 233r8 без епентетично л.

Употреба на ꙁ и ѕ

В частта на третия преписвач са регистрирани три употреби на буквата дзяло, която стои на етимологичното си място като ꙁ: дроуꙁѣмъ 233r19, ꙁѣло 233r27 и ꙁѣлѡ 233v14.

Употреба на ижица, ѳ, ѯ, ѱ

В частта на третия преписвач не е регистрирана употребата на знак за ижица, на гръцките букви ѳ, ѯ и ѱ нито в заета, нито в домашна лексика.

Надредни знаци

Копистът използва следните диакритични знаци: дасия, остро ударение, двоен гравис, дасия с остро ударение.

Дасия

Дасията се изписва в различни варианти, както показват примерите само от един лист и една буква: ѝ, ѝ, ѝ 233r, но все пак може да се каже, че преобладава изписването ѝ и обърната наляво, и като хоризонтална на реда дъгичка. Дасия се поставя само в началото на думите[131] и върху съюзите а, и и предлога ѡ: а̀ 233r22, а̀доу 233v10, а̀пл҃оу 234r5, ꙗ̀ко x7, ꙗ̀коже 233r7, 233r18, ꙗ̀влѣѐтъ 233v11, ꙗ̀же 234r22, ѡ̀ни 233r28, ѡ̀бративъ 233r30, ѡ̀ 233v14, 233v16, ѡ̀бращъше сѧ 234r3, ѝ 233r4, ѝже 234r4, ѝс 233r5, ѝꙁведе 233r5, ѝстїи 233r8, ѝсраильтѣхъ 233v14, ѝсповѣдѧт сѧ 233v26, ѝстовыи 233v25, ꙋ̀же 233r1, оу̀дали 233v8, ѧ̀же 233r11, ѧ̀ꙁычьсти 234r3, ѫ̀ꙁыцѣ 233r7, ѫ̀ꙁы 233r10, ѫ̀ꙁычьскыхъ 233v16, є̀вре|ѝстїи 233r7-8, є̀гипетьстѣи 233r8, є̀гѡ x7, є̀стъ x3, є̀вреѝскыѫ 233r27, є̀гдаже 233v4, є̀гда 233v13. Единствено върху голяма носовка и широко *е* се появява дасия в поствокална позиция. Вж. примерите за ѫ̀ (поѫ̀тъ 233r14, сиѫ̀ 233r23, таѫ̀щѫ сѧ 234r25, покрыѫ̀тъ 234r290) и за є̀, където употребата на дасия е непоследователна[132] – 6 пъти є̀ с дасия (въсїаѐтъ 233r9, приѐмшїимъ 233r17, ѝме|ноуѐми 233v3-4, сказꙋ̀ѐтъ 233v16, спасаѐми 233v28, кръщаѐми 234r22) и 8 пъти є без дасия (праведноє 233r9, жестокоє 233v7, негъбеноє 233v7, невѣрьствїє 233v10, своє 233v20, съкроушеноє 233v21, є̀вреє 233v23, людиє 234v3).

Остро ударение

Преписвачът използва 9 пъти остро ударение: и́хъ 233v7, 233v8, 233v11, 233v17x2, 233v22, свои́хъ 233v2, чювестъвныи́хъ 233v18 и ро́дъ 233v3. Употребата на острото ударение е като у втория преписвач.

Двоен гравис

Двойният гравис се употребява 14 пъти, най-често над гласни в едносрични думи: же̏ 233v12, 233v14, 233v24, же̏ 233v23, бѡ̏ 233r4, 233r23, 233v3, 233v7, 233v23, си̏рѣчь 233r9, ти̏ 233r14, 234r19, нѫ̏ 233r28, но и крѣпкы̏ 233r23.

Дасия с остро ударение

Дасия с остро ударение във вариант ̋ е засвидетелствана три пъти само във форма на анафоричното местоимение: и́хъ 233r2$_1$, 233r2$_2$, 233r26.

Препинателните и завършителните знаци са като в частта на първия преписвач. Единствената регистрирана лигатура е тр на f. 233r11-12.

---

[131] При буква и има няколко изключения: ихъ 233v20, є̀вреѝскыѫ 233r27, є̀вре|ѝстїи 233r7-8.

[132] В началото на думата и в поствокална позиция не се употребява є, с едно изключение не 233r11.

***

Правописната практика на третия копист, който изписва само лист и половина, се отличава със следните особености. Той използва преобладаващо голям ер (и след щ, жд и африката ц) и само по изключение малък ер (след ч и в окончанието -ь за им.п., ед.ч., м. и ж.р. на съществителни от -*ĭ*-основи). Ерът редовно се изписва в краесловие и в префикси. Преписвачът рядко си служи с паерчик (вместо слаб етимологичен ъ или ь вътре в думата или в краесловие). Както при втория копист, представката въз- не се изписва с еров завършек или с паерчик. По същия начин се обозначава и наставката -ьн-, но в суфиксите -ьск-, -ьств-о, -ьств-н-є ерът или паерчикът се отбелязват. За означаване на ликвидните сонанти ерът винаги се изписва. Налични са следи от нормализация на силен малък ер в суфикс и по-рядко в корен. Няма примери за нормализация на силен голям ер. Два примера свидетелстват за сонантизация на съгласната *в* в консонантна среда в суфикса -ьствьн-.

Третият копист използва две графеми за носовки (ѫ и ѧ) и не си служи със знаци за йотувани носовки. В начална позиция употребява предимно голяма носовка и много рядко малка, като е налице тяхно графично смесване. След гласна и след затвърдели шушкави съгласни и групи съгласни преписвачът пише само голяма носовка (шѫ и щѫ), която често стои вместо ѧ. От групата от две носовки има един пример за -ѫѧ вместо -ѧѧ.

Знаците за ѣ, ꙗ и ѧ се разпределят по следния начин. Ят се употребява на етимологично място, след меките сонори ρ, л, н, за да отбележи мекостта на съгласните пред гласна *а*, и след ц и ѕ на етимологично място. Няма примери за ѣ и ѧ след ч, ж, ш и съгласковите групи щ, жд. Йотувано *а* е засвидетелствано само в начална позиция (ꙗвнтн, ꙗко, ꙗжє).

Няколко примера показват, че книжовникът употребява ы правилно. С него се означава и асимилираният ер във форми за им.-вин.п., ед.ч., м.р. на сложни прилагателни от твърдите основи. Липсват случаи на замяна с н или ъ. Алографите за *и* са н и ї – първият преобладава във всички части на думата, докато употребата на ї е по-рядка и винаги пред гласна. За *е* копистът използва алографите є и є, липсва знак за йотувано *е*. Тясно *е* се среща във всички позиции на думата без началото, а широко *е* се изписва в начална и поствокална позиция. Разпределението на трите алографа за *о* (о, ѡ и ѻ) е следното. Тясното и широкото *о* стоят във всички части на думата, но не и в началото. Омега ѡ се среща във всички позиции (и в начална), с омега се изписва и предлогът ѡ̓. *У*-знаците са оу, ꙋ и ꙋ̀. Диграфното оу се изписва в корени, афикси и окончания, лигатурните ꙋ и ꙋ̀ се срещат еднократно. След ч и меките сонори ρ, л стои само ю. За африката *dz* се употребява графемата ѕ. Вероятно малкият обем текст е причината да не се регистрират гръцки букви.

Системата от диакритични знаци у третия преписвач включва дасия, остро ударение, двоен гравис и дасия с остро ударение. За разлика от първия и втория копист, третият си служи с най-малко диакритични знаци, като не познава тежко ударение, двоен акут и камора. Дасия (в различни варианти) се поставя само в началото на думите и върху съюзите а, н и предлога ѡ. В поствокална позиция се появява само върху голяма носовка и понякога върху широко *е*, където употребата ѝ не е последователна. Остро ударение се среща в ограничен брой случаи, двоен гравис се поставя най-често над гласни в едносрични думи, а дасия с остро ударение е налична само във формата и҆́хъ на анафоричното местоимение. Препинателните и завършителните знаци са като в частта на първия преписвач. Регистрирана е една-единствена лигатура (тρ).

ЧЕТВЪРТИ КОПИСТ

ff. 235v1–310r17

Букви за ерови гласни

Четвъртият копист, втори основен, употребява само голям ер (ъ). Малък ер е регистриран по изключение четири пъти, в краесловие: е҆сть 275r11, вьсѣхъ 285v18, стѣнь 297r2, дасть 304v8.

В коренни срички, както и при първия копист, с ерова буква се изписват определени лексеми, други лексеми се бележат само с паерчик, а при трети ерът се изпуска. В едносричен корен етимологичен слаб или силен ер винаги се изписва, срв. сън-, дъжд-, мъгл-, жън-, лъж-, чъст-, лъст-, тъщ-, тъч-, тъм-, напр. сънъ 272r16, 272v9, съна 267v17, дъждъ 304r14, дъжда 279r4, Мъглѫ 305v3, мъглѣ 305v5, запожънѫї 273v22, пожънѫтъ 236r5, лъжѫ 249r21, нелъжна 243r3, Чъстна 249v3, нечъстїа҆ 248r8, нечъстивнї 236v16, лъстнѫ҆ 238v10, лъстива 238v4, тъщѫтъ сѧ 238r6, тъщаниѥ҆мъ 253r16, и҆стъщаи҆те 284r25, не тъчнѫ҆ 240r18, тъма 267r22, тъмѫ 305v5, тъмѣ 243v29[133] и др. Някои от изброените корени се изписват с буква за ер (ъ и/или ь) и от първия писач, напр. лъж-, тъщ-. Основната причина за задържането на коренния ер в тези случаи е стремежът да се запази сричкотворността на коренната морфема, а оттам и прозрачната морфемна структура на думата. Само с паерчик на мястото на слаб ер се изписват корените чьт- (с изключение на Ѝсчътѫ 288v22), бьд-, зьв-, напр. чьтетъ 249v5, чьтѫтъ 264v11, бьдѣти 264r20, бьдѣ 272r3, бьдѧще 272r10, Възьвахъ 293v16. Коренният ер между шумова и сонорна съгласна или два назала не се изписва, срв. зр-, зл-, кн-, мн-, напр. зрѣти 247r7, зрѣа҆хѫ 240v24, прозрѣа҆ше 272r6, оу҆зрѣвъ 245v28; злоба 292v9, злобивнї 261v7, зла 238v20, злы҆и҆хъ 267r9, зловѣрьны҆и҆хъ 263r19, ѡ҆злобишѫ сѧ 236v15[134]. Не се изписва и ерът в думи с двусричен корен като книгъ 251r12, книгы҆ 244v25, книгами 252v12[135]; мнѣше 238v11, мнѣшѫ 250v28, мнѣти 267r15[136]; коренът мъног- преобладаващо (29 пъти) също е изписан без ер (многъ 241r21, многы҆и҆мъ 242r11, многомъ 243r26, многѫѧ҆ 245r2, много 236v29, многа 240v16 и др.), само в няколко случая е с паерчик (мьного 265r22, мьногоу 269v2, мьногоплодны҆ 298r24 и прѣмьногомоу 309v10). Коренът зъм-, в който ерът е вторичен в резултат на сонантизация, се изписва различно: зъмнѫ҆ 290r12, зьмнїнъ 290r10, змиѥ҆мъ 242r13, змиѥ҆ 307r6. За разлика от първия преписвач, който с много малки изключения запазва ера в корена вьс-, четвъртият копист го изписва различно: с ерова буква 200 пъти (въсе 243v21, въсемоу 237r29, въсѣми 238r4, въсеѫ҆ 241r22, въсѣкъ 252v5, въсѣкомъ 253r5, въсѣко 263r15, въсѣ|чъскы҆ 240r19-20 и др.), без ер 79 пъти (всѣми 237r9, всѣхъ 235v2, всеѫ҆ 245r7,

---

[133] Коренът тъм- се изписва само с ер – 12 пъти в различни форми на съществителното тьма и два пъти в съществителното тьмьница (тъмьницѧ/тъмни|цѧ – 294r1, 294r5-6). Регистриран е един-единствен случай на изписване с паерчик: тьма 287v11.

[134] Регистрирани са и написанията злъ 252[1]r21, 269r17, 291r6, злъми 240r28. Вероятно писачът пише зл- без ер в силна позиция, защото по същия начин пише зл- без ер и в слаба позиция, т.е. причината е редуването на слаба и силна позиция в тази коренна сричка.

[135] Регистриран е един-единствен случай на изписване с паерчик: кьнигы҆ 239v9.

[136] В същите коренни морфеми липсва еров знак и у първия преписвач, с изключение на зл- в силна позиция. У четвъртия писач е регистриран един-единствен случай на изписване с паерчик: мьнѣвъ 294v13.

всѧ 259v4, всѣкъ 260v12, всѣко 253v6, всѣкомъ 300r25 и др.), с паерчик 15 пъти (вˢсеи̑ 236r10, вˢсемъ 236r14, вˢсѣми 237r8, вˢсѣ 237r26, вˢсѧ 279v21, вˢсѣкого 301r22 и др.).

Групи ръ, лъ, наследници на праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало първични сонанти, а също и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, се изписват с ерова буква след плавната р или л, напр. и̑сплънениѥ̑ 237v19, пръвое̑ 281r10, пръвоздан҄наа̑го 269r19, скръби 245v17, ѡ̑|скръблѣѫ̑тъ 264v26-27, млъчѧтъ 267r15, безˢмлъвї|е̑мъ 305v1-2, длъженъ 251v10, Ꙁадлъжишѫ 273v7, дръжаа̑хѫ 242r19, ѡ̑дръжаниѥ̑ 279v10, дръꙁати 238r24, дръꙁновениѥ̑ 277r5, Млъниѫ̑ 279r3, хлъмомъ 246r7, твръдъ 237v26, оу̑твръди сѧ 250r2, ѿвръгѫ 252r5, повръже 302v20, просмръдѣла бѣ 240v20, тръпѧтъ 243r26, тръпостъ 305v18, дръжаа̑хѫ 242r19, ѡ̑дръжаниѥ̑ 279v10, жрътва 292r2, тръни 251r6 и др. Единични са случаите с паерчик вместо ъ след сонанти (и̑спл҄|ни сѧ 242r9-10), само при корен мрьт- изписванията с паерчик леко превишават изписванията с ъ: оу̑мр҄твити 240r4, смр҄тиѫ̑ 272r18, 272r21, оумр҄твитъ 290r15, мр҄твецъ 295r26 срещу мрът҄въ 247r13, Мрътви̑и̑ 280r7, мрътъвна 294v14 и мръ|твыи̑хъ 236v29-30.

Слабите ерове в представките въ- и въꙁ- винаги се изписват, както е и у първия преписвач. Няма регистриран случай на изпуснат ер, нито заменен с паерчик в представката въꙁ-, напр. въꙁносити 235v1, въꙁы̑де 236v29, въꙁвеличи сѧ 237r12, въꙁлюблениѝ 237r23, въꙁвеселит сѧ 241r10, въꙁвѣститъ 242v23, въꙁдвиже 244r28, въꙁритъ 244r30, въꙁы̑|грашѫ сѧ 246r7-8, въꙁгласѧтъ 247r16, въꙁненавидѣхъ 260v12 и др. Ерът в представката въ- се изписва, включително и пред т.нар. епентетично *н* пред гласна, напр. вънидe 248v2, вънидѫ 251v16, вънидѫтъ 251v21, Вънидѣмъ 275v27, вънѣѫ̑доу 240r15, 277v8, вънѧтръѧ̑доу 240r16, Вънѧтръ 240v7, Вънегда 252[2]v2, въноушѫтъ 280r9. Слабият ер в представката съ- също се изписва редовно: сънити 292v24, сътвори 237v10, съгрѣши 239v14, съдѣвае̑тъ 259r14, съгвожденъ 262r10, съжитиа̑ 267r18, съкроуши сѧ 270r20, съсѣчетъ 273v9, събираѫ̑и̑ 273v25. Изключенията са малко, най-вече пред *в*, *к*, *м*, *т*, *х*: свѣдѣниѥ̑ 237v8, свѣдомї сѫт҄ 288v25, Свѧꙁати 309r10, скаꙁае̑т҄ сѧ 237v3, скон҄ча сѧ 295r17, Смѣрих҄ сѧ 248v19, смѣрениѥ̑ 264v7, смѧтох҄ сѧ 256v28, смѫтишѫ 297r18, стѫжишѫ 238r28, стѧжаѫ̑щѫ 296r11, стѧжашѫ 307r26, створ҄шаа̑го̀ 270r23, створисте 310r21, сходѧщи 277v17, включително и пред т.нар. епентетично *н*, напр. сниди 297r5, снити 297r7. Представката въꙁ- обикновено се изписва без еров завършек и без паерчик след ꙁ (195 пъти, почти винаги пред съгласна). Нерядко обаче, за да маркира морфемния шев, преписвачът отбелязва представката въꙁ- с паерчик (40 пъти, винаги пред съгласна) или и с еров завършек (12 пъти, обикновено пред гласна), напр. въꙁъоу̑щенїе̑ 235v2, въꙁъ|глаголаста 238v7-8, въꙁъи̑грашѫ сѧ 246r4, въꙁъи̑щѫтъ 252r10, въꙁъи̑скахъ 252v16, въꙁъи̑ска|ниѥ̑ 254r4-5, въꙁъпивъ 266v27, въꙁ҄меꙁ̑на̑ 236v25, въꙁ҄гласи 238v1, въꙁ҄веде 242r23, въꙁ҄можно 246v3, въꙁ҄браниxъ 260r24, въꙁ҄вратив҄ше 271r14, въꙁ҄дивишѫ сѧ 271v26, въꙁ҄|любены̑и̑мъ 272r15-16, въꙁ҄мы̑слишѫ 290r1, въꙁ҄вахъ 291v18, въꙁ҄водитъ 300v11, въꙁ҄гл҃ѧтъ 247r1, въꙁ҄метъ 302r7, въс҄прїѫтъ 241v28 и др.

За разлика от първия, четвъртият копист изписва представката беꙁ-, без да отбелязва морфемната граница. Регистрирани са само три изключения с паерчик: беꙁ҄годи 264r13, беꙁ҄млъвї|е̑мъ 305v1-2, бес҄конечноі̑ 300r23. В старинната форма бечислъно 243v24 след изпадането на слабия ер в основата числьн- е настъпила вторична сонантизация.

Отбелязването на ера е различно в отделните суфикси. В силна позиция ерът в наставката -ьц- се нормализира[137]. В слаба позиция ерът се заменя с паерчик 20 пъти (рожⷱцѧ 236v2, конⷱца 243v3, младенⷱцѧ 248v15, видⷱца 249r23, пръвѣнⷱцы̀ 279r9, творⷱца 287r3, слѣпⷱцѧ 302v15, пришелⷱцѧ 302v26, Старⷱци 307v18 и др.), а с еров знак се среща по изключение 3 пъти (а̀гнъци 246r19, мѫдръци 260r18, сръ|дъцемъ 301r11-12).

В наставката -ьн- ерът в силна позиция също се нормализира[138]. В слаба позиция наставката най-често се изписва без означаване на еровата гласна или с паерчик. След сонорните съгласни л, н, р наставката -ьн- се въвежда с паерчик (ѡ̀битѣлⷱны̀ 235v29, спⷭ҇нтелⷱно 238r25, хвалⷱнѫ 249v14, ѡ̀билⷱны̀ѫ̀ 269r26, Доволⷱна 292v9, погы̀|бѣлⷱна 298v8-9, равно|силⷱна 307r11-12; врѣменⷱны̀ѝхъ 236r13, непрѣстанⷱно 242r25, непрѣмѣнⷱно 244r5, ѝстинⷱнаа̀го 258r13, ꙁаконⷱнаа̀го 253r28, пръво̀ꙁданⷱнаа̀го̀ 274r13, поустыⷱнⷱны̀мї 267r12, непостоа̀нⷱны̀ 270r4, степенⷱни 266v22, о̀кованⷱны̀ѫ̀ 302v13, ꙁловѣрⷱны̀ѝхъ 263r19, горⷱнѣа̀го 238r5, неѝꙁмѣрⷱно 259v7, пещерⷱноѐ 293v8, лицемѣрⷱны̀хъ 301r10) и рядко без означение[139]. След шумови съгласни (д, в, б, т, ш, ч и ꙁ) и сонора м наставката се изписва без означение на ера (бесконечна 243v1, непорочноу 256v27, срⷣчнѣѝ 253r28, конечны̀ѫ̀ 257r16, о̀блачныѝ 279r2; ꙁемнаа̀го 235v15, раꙁоумнїї 241v13, чръмноѐ 282r6, бе|ꙁоумниѝ 305v19-20; воднаа̀ 235v10, непрѣходнѣ 236r25, господни 252r5, нескѫдна 300v5, побѣдна 308r18; грѣховнаа̀ 283v7, дⷭ҇шевнѣѝ 253r25, древнѧ 295r1, цⷭ҇рквна 308v7, славна 281r5; неподобни 247r23, слоужебниѝ 247v29, прⷣбны̀ѝхъ 249v3, непо|трѣбна 252v19-20, прискръбна 294v24, трѫбнѣмъ 309v14; ненавистны̀ 238v12, животны̀ѝ 246v5, смⷬ҇тны̀ѫ̀ 248r27, блⷣгтнаа̀го 259v16, работнаа̀ 259v10; грѣшны̀ѝхъ 270v14, поу|стошни 246v25-26, беꙁдоушны̀ѝхъ 247r21, нинѣшниѝмъ 248r14, страшны̀хъ 299v3; полеꙁно 278v4, полеꙁнѣ 283v19, же|лѣꙁны̀ 309r14-15 и др.) и рядко с паерчик[140]. Случаите на изписване с ер са изключения: древлъниѝмъ 294r21, бъдръно 253r22, миръная̀ 267v1. Тези правописни правила са аналогични на правилата при първия писач.

В единични случаи ерът в наставката -ък-, с която се образуват прилагателни, в силна позиция се нормализира[141], а в слаба позиция се отбелязва с паерчик: крѣпⷱциѝ 307v19, кротⷱци308v17, сладⷱка 260v7, крѣпⷱкаго 264r11, кротⷱкы̀ѫ̀ 308v16. За разлика от първия копист, в малкото случаи със суфикс -ък- за образуване на съществителни в наставката липсва означение на ера: пѣска 236r11, 288v22.

В наставката -ьск- изписванията с ер или с паерчик за обозначаване слабата позиция са почти поравно – 39 пъти с ер[142] (чл҃вчъско 268r10, ѧ̀ꙁы̀чъскы̀ѫ̀ 245v16,

---

[137] Примери вж. по-нататък.

[138] Примери вж. по-нататък.

[139] След л – изписване само с паерчик (21 пъти); след н – 77 пъти с паерчик и 2 пъти без означение (степеннаа̀ (!), ѝстн|нны̀); след р – 141 пъти с паерчик (най-много примери в словоформите на прил. вѣрьнь) и 4 пъти без означение (Вѣрны̀, вѣрнїї, Вѣрны̀ѝ, вѣрниѝ).

[140] След ч 56 пъти без означение (най-често в словоформите на вѣчьнь) и един път с паерчик (рѣчⷱнѣа̀мъ 283v14); след м 34 пъти без означение (най-често в словоформите на раꙁоумьнь) и 3 пъти с паерчик (ꙁемⷱнаа̀, раꙁоумⷱни (!), нераꙁоу|мⷱноѡ̀моу); след д 60 пъти без означение (най-често в словоформите на праведьнь) и 5 пъти с паерчик (скѫдⷱни, водⷱны̀ѫ̀, праведⷱнїї х2, прѣдⷱнимъ); след в 72 пъти без означение и един път с паерчик (ꙗ̀вестъвⷱна); след б изписване само без означение на ера (24 пъти); след т изписване само без означение на ера (40 пъти); след ш изписване само без означение на ера (32 пъти); след ꙁ 3 пъти без означение на ера (вж. посочените в текста примери).

[141] Примери вж. по-нататък.

[142] Предимно след ч, като немалка част от примерите са форми на прилагателните чловѣчьскъ (17 пъти), ѩꙁычьскъ (9 пъти) и всѣчьскъ (6 пъти).

всѣчъскы̑и̑мъ 299v22, прр҃чъскы̑ѭ 267v8, старечъскъ 263v19, плъ|тъскоу 239r23-24, людъскы̑и̑ми 245v3, и̑долъскы̑ѭ 251v30, вел҄мѫжъска 255v25 и др.) и 43 пъти с паерчик (єѵ҃ал҄скы̑и̑ 243r19, а̑г҄гел҄скаа̑ 278r20, и̑дол҄ска 286r11, е̑дом҄скы̑ 284r18, псалом҄скы̑ѭ 266v21, демон҄скы̑ѭ 245v17, мор҄скаа̑го̀ 236r11, плъ|т҄скы̑ 239r22-23, бѣсо̀в҄скы̑ѭ 283r10, жидов҄скы̑хъ 290r23[143] и др.).

Наставката -ьств- за образуване на абстрактни съществителни от ср.р. се изписва по-често със знак за ерова гласна[144] (прр҃чъство 241v10, богатъства 255r2, е̑пп҃ъство 239r11, апл҃ъства 239v15, оу̑божъство 240r2, вл҃чъства 288v17, множъство 242v17, чл҃вчъство 272r21, бъдръство 256r14, величъствоу 309v12, оу̑ченичъ|ства 240r10-11 и др.) и много по-рядко с паерчик (9 примера: оу̑чител҄ства 235v17, простран҄ствѣ 250v5, лихои̑м҄ство 255r1, дѣл҄ство 292r23, бѣг҄ство 293v10, е̑дин҄ство 301v20, 306r19, 306v10, є̑|дин҄ствѣ 306r21-22[145]). За разлика от първия писач, в частта на четвъртия липсват примери без никакво означаване на ера.

Наставката -ьник-, с която се формират имена на лица или съществителни с конкретно значение от м.р., се бележи или с паерчик (11 примера: прѣсел҄ницї 239r20, и̑ноплемен҄ници 237v28, и̑ноплемен҄ника 296r25, праведн҄ници 302v24, свѣтил҄никъ 260v18, 277r12, свѣтил҄никоу 260v21, грѣш҄никы̑ 289r1, 304r1, праведн҄никъ 292r28, хоул҄никъ 267r3), или без означение на ера (11 примера: грѣшници/грѣшнїци x8, законопрѣстѫпници 259r8, наста|вници 277v28-278r1, праведници 294r8).

Предлогът без се изписва предимно с паерчик или с еров завършек и по-рядко е без означение (без҄ x3, бес҄ x7, безъ x3, без x1[146], бес x5[147]). Предлогът из обаче по-често е без еров завършек (изъ x2, из҄ x4, из x13, ис x4).

В краесловие ерът се изписва редовно. В рамките на фонетичната дума (пред енклитиките сѧ, мѧ, тѧ, же, бо, ми и под.) краесловният ер обаче нерядко се заменя с паерчик[148] – най-често в глаголното окончание -тъ пред сѧ във възвратнострадателни глаголни форми[149], но и в други глаголни и именни окончания, напр. веселѧт҄ сѧ 236v7, прославѧт҄ сѧ 236v25, не оу̑кланѣе̑т҄ сѧ 260v4, сп҃сет҄ сѧ 251v23, Поклоним҄ сѧ 276r3, плакахом҄ сѧ 283v2, Ѝсповѣм҄ сѧ 237r6, наставит҄ мѧ 238r7, смѣрил҄ мѧ 258r22, оу̑чѧщии̑х҄ мѧ 260r16, родих҄ тѧ 241v21, прѣд҄ тѧ 266r7, любѧщии̑м҄ тѧ 268v15, г҃лет҄ же 235v5, вѣровавшем҄ же 304v2, навы̑к҄ же 285r4, прр҃ком҄ же 263r10, закон҄ же 265r24, Аз҄ же 257v19, м҃лит҄ бо сѧ 294r19, мана|сис҄ бо 237v10-11, е̑дином҄ бо 239v14, Поразив҄ бо 281v22, Наоу̑ч҄ бо сѧ 261r9, сїѡ̑н҄ бо 279r28 и др. Паерчик се появява в краесловие в края на реда пред средна точка: кр҃т҄ • 242r2, сп҃сет҄ • 250r4, бы̑ст҄ • 250v6, ѧ̑х҄ • 257v1, ч҃лком҄ • 259v9, вѣр҄ны̑и̑м҄ • 260v10, оу̑пование̑м҄ • 274r27, и̑х҄ • 292v12, свое̑м҄ • 308v3, написан҄ • 309r20 и др. Краесловният ер не се изписва най-често при същите условия,

---

[143] Регистрирани са само два примера без означение на ера: жидовскы̑ѭ 289v27 и Жидовскаа̑ 297v2.

[144] Регистрирани са 46 примера, най-многобройни са словоформите на лексемите пророчьство x14 и богатьство x11.

[145] Регистрирано е само едно изключение: бе|чювства 298v19.

[146] Вж. без лъжѧ 302v4.

[147] Вж. бес кон҄ца 243v3, бес прав҄ды̑ 258v3, Бес прѣпрѧ 261v23, бес печа|ли 293r11-12, бес прав҄ды̑ 298r4.

[148] Срв. 142 пъти краесловен -ъ пред сѧ, 142 пъти краесловен паерчик пред сѧ; 4 пъти краесловен -ъ пред мѧ, 21 пъти краесловен паерчик пред мѧ; 6 пъти краесловен -ъ пред тѧ, 7 пъти краесловен паерчик пред тѧ; 4 пъти краесловен -ъ пред ми, 2 пъти паерчик пред ми.

[149] 91 пъти.

при които се изписва паерчик, т.е. пред енклитика, отново най-често в глаголното окончание -тъ пред сѧ[150], но и в други глаголни и именни окончания, напр. нарицаѫ̑т сѧ 236r1, лишаѫ̑т сѧ 236r13, ѻ̑цѣстит сѧ 239v20, поа̑сае̑т сѧ 240r24, не раскае̑т сѧ 241v24, родословит сѧ 241v30, наслаждаѫ̑т сѧ 273r13, бл҃вѧт сѧ 274r3, не раскае̑т сѧ 241v24, оу̑множивъшим сѧ 236r17, боѫ̑щим сѧ 257r13, противлѣа̑х сѧ 250v30, пе|чаа̑х сѧ 253v28-29, смѣрѣа̑х сѧ 256r13, оу̑|тѣших сѧ 256r24-25, пооу̑чих сѧ 295r9, ѡ̑блъгаѫ̑щии̑х мѧ 240r27, сѫт же 248r12, г҃лет же 246r28, тѣм бо 237r26, том бо 237v26, Не оу̑таи̑т бо сѧ 285r7. Изпускане на ер в предлога къ, както и при първия копист, се наблюдава само в к томоу (9 пъти), к тебѣ (12 пъти) и веднъж при к немоу.

Нормализиран малък ер в силна позиция е регистриран в суфикси, окончания и много рядко в корени[151]. В суфикса -ьц- всичките 15 словоформи за им.-вин.п., ед.ч., м.р. и род.п., мн.ч., м.р. на съществителни от смекчени -*о*-основи са с нормализиран силен ер, напр. старецъ 235v3, ꙁаи̑модавецъ 239r28, конецъ 244v10, творецъ 245r9, Прїшлецъ 253r30, мр҃твецъ 295r26 и др. Липсват примери с ненормализиран силен ер при тази наставка.

И в суфикса -ьн- силният ер редовно е нормализиран, напр. беꙁводенъ 235v23, житенъ 236r7, плодоносенъ 237v14, нескѫденъ 238r16, вѣченъ 281r15, беꙁдоушенъ 247r11, непороченъ 301r4, славенъ 252r15 и др.

За разлика от безизключителната нормализация на силния ер в наставките -ьц- и -ьн-, в наставката -ьск- няма случаи на нормализиран силен ер: чл҃вчъскъ 246v27, старечъскъ 263v19. Така в тези три наставки правописното правило на четвъртия копист по отношение на еровата гласна е аналогично на това у първия писач.

Нормализиран ь има и в други наставки, напр. старечъскъ 263v19. Изясняване на вмъкнат малък ер има в името павелъ < павьлъ (павелъ 248v17, 284v19) и в три от общо деветте употреби на егѵпетъ < егѵпьтъ (е̑гѷпетъ 245v17, е̑гѵ̈петъ 279r17, Е̑гѵ̈петъ 281v17).

Често се откриват следи от замяна на еровия знак с е в окончания, напр. в тв.п., ед.ч., м.р. -ьмь, дат.п., мн.ч., м. и ж.р. -ьмъ и мест.п., мн.ч., м. и ж.р. -ьхъ при имената от -*ĭ*-основи, напр. людемъ 306r10, пѫтемъ 252r20, 254v16, грътанемъ 247r16, ꙁаповѣдемъ 257v1, 262v18, д҃немъ 265v1, 281v4, господемъ 280v25; людехъ 271r5, ꙁаповѣдехъ 255v26, пѫтехъ 300v27, нощехъ 278r9, пѣснехъ 285v11, страстехъ 291r21, сѣтехъ 293r13, на|пастехъ 293r19, тварехъ 295r9 и др.

Рядко се регистрира нормализиран силен малък ер в коренни морфеми, напр. единичното темны̑и̑хъ 294v17 срещу 14 словоупотреби на корен тъм-[152], еднократните денницѧ 241v21, оу̑мер҃ше 248r10, сънемъ 242r30. При съществителното чьсть и неговите деривати се наблюдава тенденция към запазване на коренния ер независимо от фонетичната му позиция (17 пъти чъстни 288v12, 288v14, чъстенъ 262v15, чъсти 264r29, чъстнѣи̑ша 287r7, бечъстиѥ̑ 235v16, нечъстие̑ 238r12, чъстнѣи̑ша 287r7, нечъстивиї 236r16, б҃гочъстиа̑ 277r2 и др.) и много по-рядко има случаи на нормализация (5 пъти чести 295v23, бечестие̑мъ 300v12, Нечестїа̑ 239v21, честнѣи̑шъ 252r4, честнѣи̑шѫ 262v16).

---

[150] Еднакъв брой са изписванията с паерчик – 91 пъти. Краесловният ер е запазен в окончанието -тъ само в три случая: дастъ сѧ (244r26, 267r5, 308r11-12).

[151] Отделни примери вж. у Попова 2001: 566–567.

[152] За изписването на корена тьм- вж. по-горе на с. 792.

Същата тенденция личи и при съществителното льсть и производните му – 13 словоформи са със запазен коренен ер (лъстива 238v4, 238v7, лъстивы̀и̇хъ 267r15, 301r10, лъстивомъ 238v9, лъстивї 238v14 и др.) и 2 словоформи са с нормализиран ер (лестива 267r1, лестивоу 267r6). Нормализацията е задължителна при всички словоформи на съществителното двьрь (дверехъ 272v10, двери 292r9, двер҄ми 305r9), всички словоформи от корена шьд- (въшедъ 305r9, пришедъ 269r25, прѣшед҄ше 245r14, и̇шед҄шии̇ 245v20, съшедъ 287r25, прїшествие̇ 242r9, прїшествїа̇ 244v30, прїшествїи 252r27, прїшествие̇мъ 252v12 и др.) и всички словоупотреби на местоимението вьсь – весъ (7 пъти). Нормализация е налице и в словоформите на прилагателните чювьстъвьнъ и нечювьстъвьнъ със среднобългарска сонантизация на съгласната *в* в суфикса -ьствьн- (16 пъти чювестъвны̀и̇ 245v15, чювестъвны̀хъ 245v15, чювестъвнаа̇ 281r10, нечювестъвны̀и̇мъ 247r22 и др. и 2 пъти чювъстъвны̀ѫ 239v26, чювъстъвны̀ми 245r12). За подобна сонантизация свидетелстват и словоформите с корен цвьт-, изписан с ер пред съгласната *в*: процъв҄тетъ 277r19, цъв҄тетъ 278r12.

Следите от нормализиран голям ер ъ са много слаби и са регистрирани само в суфиксите -ъкъ и -ъвъ: сладокъ 260v9, кро|токъ 275r23-24, кротокъ 275r25, ц҃рко|въ 268r22-23, ц҃рковъ 281v11, любовъ 258r16. Не се наблюдава нормализация на ъ в корен (сънъ 272r16, 275v9) и в представки (въплъщенїа̇ 245v24, въплъти сѧ 287v5, въплъщ҄ сѧ 296r14). Всички форми на лексемите оупъвати и оупъваниѥ (42 пъти) се изписват с о, вероятно резултат от старо редуване нормална гласна : редуцирана гласна, напр. оу̇пованиѥ̇ 237v20, оу̇пованиѥ̇мъ 304r21, оу̇повати 244r24, оу̇поваѫ̇ 258v19, оу̇поваѫ̇тъ 247v1, оу̇поваѥ̇тѣ 300v15, оу̇повахъ 255v3, оу̇пова 247r25, оу̇повашѫ 247r27, оу̇поваѫ̇щѫ 304v22 и др.

Букви за носови гласни

Четвъртият копист използва шест графеми за носовки: ѫ, ѭ, ѧ, ѩ, ѧ и ѩ. Както при първия писач, употребата на йотувани носовки е спорадична. Йотуваната голяма носовка е регистрирана 8 пъти, винаги след гласна: вѣр҄ны̀ѭ 267r11, моѭ̇ 248v8, твоѭ̇ 253r10, 295v20, мир҄скы̀ѭ̇ 255r5, тоѭ̇ 257r17, сї|ѡ̇н҄скы̀ѭ̇ 277v14-15 и не по|стоѭ̇тъ 291r21-22. За разлика от първия копист, четвъртият изписва йотувана малка носовка по-често (19 пъти) в началословие и след гласна: 1) в етимологична позиция (ѩ̇зы̀комъ 238v9, 303r7, ѩ̇зы̀ци 267r9, 302v16, ѩ̇зы̀кы̀ 303r8, ѩ̇же 243r9, 257r4-5, 281r7, 281r12-13, 289r12, 297v8, 299v13, ѩ̇ 247r4, 287r15, де|мон҄скы̀ѩ̇ 252[1]v19-20 и др.), 2) в неетимологична позиция вместо ѫ/ѭ̇ (ѩ̇тробы̀ 272r25, ѩ̇глоу 252[1]r2, и̇спра|влѣ̇емѫѩ̇ 260r6-7, възы̀ска|ѩ̇ще 264r7-8 и др.). По веднъж са използвани графемите за малка носовка ѧ и ѩ: ра|с҄пѧтие̇ 275v28-276r1 (не в края на реда, както е при първия копист) и Ѩ 275v20 (като главна буква, с която започва тълкуванието към съответния псалтирен стих).

След твърди съгласни в корен, суфикси и флексии двете основни графеми за носовки ѫ и ѧ запазват своето етимологично място, напр. рѫка 240v29, прѫгы̀ 240v13, прѣмѫдръ 236v12, гѫсли 237r1, зѫбы̀ 244v16, о̇рѫжїа̇ 297v20, сѫднаа̇го̀ 302r17, трѫбы̀ 309v15, дѫбравы̀ 275v23, сѫтъ 242r14[153], Въстанѫ 237r5, пожрѫ 249v14, пожънѫтъ

[153] Срещу многобройни изписвания на 3л. мн.ч. на глагола быти – сѫтъ/сѫт҄ (75 пъти), един път сѧтъ 310r12.

236r5, живѫтъ 236r2, бѣхѫ̀ 298r16, и̓стинѫ 243r12, силѫ 251r28, жрътвѫ хвалꙑнѫ 249v14, плодовитѫ 235v13, грѧдѫща 246r13, живѫщеи̓ 248r12, текѫщомоу 271v26, бѫдѫщии̓хъ 304r22; чѧда 239v10, прїчѧ|стникъ 238v28-29, клѧтвѫ 239v17, стѧза|нъ 240r25-26, мѧтежъ 240v8, Свѧзати 309r10, оу̓вѧ|знѫтъ 293r12-13, свѧтаа̓ 278r10, распѧ|тие̓ 287v12-13, десѧтостроунꙑнѣ 297v9, прославѧтꙑ сѧ 236v25, сѫдѧтъ 239r2, видѧтъ 247r5, въсхвалѧтъ 235v3, расхы̓тѧтъ 239v1, и̓сповѣдѧтъ 299v1, славѧ 241r22, сѣдѧ 283v8, възꙑгл҃ѧ 247r1, хотѧщии̓хъ 238r29, творѧщимъ 243r27, нисходѧщии̓ 248r7, любѧщимъ 265v9, Зрѧще 268v7, кр҃тѧще 300r12 и др. Както при първия копист, изписването на вънѫтр- винаги е вънѧтр- със старо редуване *о-е* (Вънѧтръ 240v7, вънѧтръѧ̓доу 240r16, вънѧтрънѣ|а̓ 240r18-19, вънѧтръ|ѫ̓доу 277v7-8), което отразява източнобългарска диалектна особеност.

В началото на думите четвъртият писач употребява предимно голяма носовка (113 употреби) както на етимологично място (ѫ̓глъми 267r12, ѫ̓тробѫ 240r13, ѫ̓жїкы̓ 302r16 и др.), така и вместо малка носовка (ѫ̓зы̓къ 237r11, ѫ̓зы̓чъскы̓и̓хъ 298v25, ѫ̓зы̓чны̓ѫ̓ 282v2, ѫ̓шѫ 304r2, ѫ̓же 239r10 и др.). По-рядко в тази позиция стои малка носовка (30 употреби), както етимологична (ѧ̓зы̓къ 242r6, ѧ̓зы̓чъскы̓и̓мъ 236v1, ѧ̓же 239r20 и др.), така и неетимологична (ѧ̓долъ 237v4, Ѧдолъ 237v5, ѧ̓глие̓ 291r20 и др.). За замяната на знаците за носови гласни в начална позиция свидетелстват десетки примери: 61 пъти се пише ѫзыкъ и производните му срещу 10 пъти ѧзык-, три са словоформите на ѫ̓глъ срещу една ѧ̓глие̓, формата за вин.п., мн.ч., м.р. и ж.р. на анафоричното и на относителното местоимение често е ѫ вместо ѧ и ѫже вместо ѧже, но и формата на относителното местоимение за вин.п., ед.ч., ж.р. се среща като ѧже вместо ѫже. Само етимологична е употребата на начална голяма носовка при лексемите ѫ̓троба (4 словоформи), ѫ̓за (ѫ̓зы̓ 249v11), ѫ̓жикъ (ѫ̓жїкы̓ 302r16). Само неетимологична е употребата на началната носовка в аористната форма за 3л., мн.ч. ѫ̓шѫ 304r2 и в лексемата ѫдолъ (ѧ̓долъ 237v4).

Инфинитив ѧти с предлог четвъртият копист изписва по различен начин, вж. напр. малка носовка в ѡ̓бъѧ̓т-ы̓ 240r15, ѡ̓бѧти 240r28, Ѻбѧсѫ 248r27, възѧхъ 295v11 и голяма носовка в прїѫ̓тъ 240r14, приѫ̓|шѫ 244r1-2, прїѫ̓та 266r9, приѫ̓хъ 292v3, въспрїѫ̓ти 292v11, въсꙑпрїѫтъ 241v28, прїѫ̓тию̏ 236v21, ѿѫ̓х сѧ 240v9.

След гласна, с единични изключения, четвъртият копист изписва голяма носовка (1016 словоформи срещу 40 словоформи с малка носовка). След буква а се употребява само голяма носовка (197 пъти), напр. не съчетаѫ̓ сѧ 292r24, и̓спы̓таѫ̓ 254v21, бѣгаѫ̓ 293v11, бы̓ваѫ̓ 238v21, даѫ̓ 244r7, оу̓лоучаѫ̓тъ 237v16, ѡ̓бѣшаѫ̓тъ 283v18, прїчѧщаѫ̓щеи̓ сѧ 268r25, пожираѫ̓ще 259r18, оу̓поваѫ̓щѫ 304v22, прѣбы̓ваѫ̓и̓ 255r12, събираѫ̓и̓ 273v25, знаѫ̓и̓ 293v7, възы̓скаѫ̓и̓ 293v13 и др. Както показват примерите, в тази позиция ѫ има етимологична употреба предимно при глаголите от III спрежение в окончанията за сег. вр., 1л., ед.ч., и 3л., мн.ч. и в косвените форми на сег.деят.прич., докато в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на това причастие употребата е неетимологична.

След ѣ се употребява само голяма носовка (65 пъти), както етимологична (вънѣѫ̓доу 240r15, да не помы̓шлѣѫ̓ 292r19, Пролѣѫ̓ 293r25, разоумѣѫ̓тъ 236v16, надѣѫ̓ще 285r17, не ѻ̓скѫдѣѫ̓ 242v11, Ѩцѣлѣѫ̓ 303v7 и др.), така и неетимологична (прїлѣплѣѫ̓и̓ сѧ 254v7, и̓мѣѫ̓и̓ 261v20, оу̓прѣжнѣѫ̓и̓ сѧ 261v24 и др.). Има регистриран само един пример на малка носовка след ѣ, която е на етимологично място: Въселѣѧ̓и̓ 245v5.

След є се използва само голяма носовка (41 пъти). Морфологичните основания за употребата на голямата носовка се свеждат до етимологична употреба в окончанието за тв.п., ед.ч., ж.р. при съществителни от *-ja-* и смекчени *-a*-основи и при притежателните местоимения (б҃цеѫ 241v17, волеѫ 240r2, гръдынеѫ 274v28, десницеѫ 282r1, мышьцеѫ 281v28, д҃шеѫ 237r3, 285r28, прїтьчеѫ 305v12, жѧждеѫ 235v12 и др.; твоеѫ 296r8 и др.), наречието мъножицеѫ, докато неетимологичната употреба е в окончанието за вин.п., мн.ч., м.р. при съществителни от *-jo*-основи (Їѐреѫ 247v1, Їоу̀деѫ 277r17, їоу̀деѫ 283v27) и в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. при показателни, притежателни, обобщителни местоимения (моѐѫ 237v12, 273r20, 274r12, 275v5, ѿ сеѫ 298r20, ѿ всеѫ 245r7, 252r16 и др.).

След о/о се използва само голяма носовка (300 пъти). Има регистриран само един пример на употреба на малка носовка след о и тя е етимологична: боѧ̀щѫѧ̀ сѧ 301r14. Етимологичната употреба на голямата носовка е редовна в окончанието за тв.п., ед.ч., ж.р. при съществителни и прилагателни от *-a*-основи и при личните и притежателните местоимения (крьвїѫ х҃воѫ 235v28, вѣчноѫ 236v8, многоѫ 236v29, славоѫ 244v1, правдоѫ 248r12, вѣроѫ 250v9, силоѫ 259r26, хрїѕмоѫ 277r15, Рѫкоѫ 281v28, демоньскоѫ 297r26; съ мноѫ 240v2, С тобоѫ 241v15, съ со̀боѫ 244r28 и др.), както и в окончанието за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. и във форми на сег.деят.прич. на глаголи от III спрежение (въспоѫ 236v24, поѫтъ 285r5, поѫще 251r25 и др.); вж. в корен бл҃гоѫханьно 277r24. Неетимологична употреба се среща последователно във форми за 3л., мн.ч., сег.вр. и форми на сег. деят.прич. при глаголи от IV спрежение и в окончанията за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на притежателните местоимения (боѫ|щиимь сѧ 242v15-16, боѫть сѧ 247v18, боѫи сѧ 243v6 стоѫщемъ 249v22; моѫ 238v2, на врагы своѫ 244r30 и др.).

След оу се използва преобладаващо голяма носовка (23 пъти). Редовна е нейната етимологична употреба при глаголи от III спрежение в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. (възра̑уѫт сѧ 277r6, ра̑уѫть сѧ 308v25, трѣ|боуѫтъ 293r16-17 и др.) и във форми на сег.деят.прич. (оу̀тръноуѫще 237r7, мѫдръствоуѫще 238v23, гобьзоуѫщиимъ 269v9, младеньствоуѫще 263v19 и др.), докато неетимологичната употреба е последователна в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег. деят.прич. при глаголи от III спрежение (м҃лоуѫ 244r7, бл҃гословествоуѫ 276v26, Повиноуѫ 296v15 и др.). Има четири примера с малка носовка: етимологична в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. (м҃лоуѧ̀и 244r8, мїлоуѧ̀ 281v1) и неетимологична в окончанието за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. (Възра̑уѧ̀ сѧ 265r18, възра̑уѧ̀т сѧ 276r20).

След ы се пише само голяма носовка (104 употреби) и употребата ѝ е неетимологична (вместо -ыѧ) в окончанието за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. (грѣховныѫ 235v9, вѣрьныѫ 278v10, с҃тыѫ 247v16, жидовьскыѫ 298r7, о̀кованьныѫ 302v13 и др.) и род.п., ед.ч., ж.р. на сложни прилагателни (старыѫ 235v6, ѕлыѫ 236rv18, чювъстъвныѫ 239v26, нераздроушимыѫ 301v13 и др.). Във втората морфологична позиция (род.п., ед.ч., ж.р.) има само един случай на етимологична употреба на малка носовка след ы: ра|ѕоумныѧ̀ 239v26-27.

След и/ї се използва само голяма носовка (170 пъти). Знакът за голяма носовка стои на етимологично място в окончанията за тв.п., ед.ч., ж.р. при имена от *-ĭ-* и *-ū*-основи (солиѫ 235v17, любовиѫ 265v22, жизниѫ 266v7, бл҃гостиѫ 302r6, бл҃гтїѫ 288r3, крьвїѫ 235v28 и др.) и в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. и форми на сег.деят.прич на глаголи

от III спрежение (**пїѧ҃тъ** 236r6, **въпнѧ҃ще** 251r4 и др.), докато употребата е неетимологична в окончанието за род.п., ед.ч. и вин.п., мн.ч., ж. и м.р. при имена от *-ja*-основи (**млъннѧ҃** 279r8, **братрнѧ҃** 268v26, **ꙁахарнѧ҃** 284v24, **и҆ꙁ марнѧ҃/ѿ̄ марнѧ҃** 241v16, 252r10, **ѿ̄ праведна҃го сѫднѧ҃** 239r4 и др.), прилагателното **божнн** (**бж̄нѧ҃** 236v17), както и при форми на глагола **прнѧтн** (**Въспрнѧ҃тъ** 248v23, **въсᵗпрнѧ҃тъ** 285v28, **прнѧ҃тн** 291v23 и др.).

След знак **ъ** са регистрирани два случая с голяма носовка (**въѧтръ|ѧ҃дѹ** 277v7-8, **ѡ҆бъѧ҃ханнї** 247r11 с вторичен ер за разделяне на представка и корен) и два случая с малка носовка (**ѡ҆бъ҃т-ы҆** 240r15, **въѧтръ҃дѹ** 240r16 с вторичен ер в резултат на сонантизация).

След затвърделите шушкави съгласни **ж**, **ш** и **ш** четвъртият копист изписва голяма носовка, но изключенията с малка носовка са повече спрямо частта на първия писач, където тези примери са единични. След съгласната **ж** са регистрирани 27 изписвания с голяма носовка, която стои на етимологично място в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителни от *-ja*-основи (**въ мрѣжѧ** 293r7, **стражѧ** 274r28 и др.) и в окончанието за сег.вр., 1л., ед.ч. при глаголите от IV спрежение (**бѣжѧ** 287r17, **не прѣдложѧ** 284r14, **наложѧ** 237v22, **положѧ** 241v6 и др.), докато при същите глаголи във форми за сег.деят. прич. и в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. **ѧ** заема неетимологична позиция (**слоѹжѧтъ** 247v28, **лежѧтъ** 270v25, **недвижѧ҃ сѧ** 247r15, **прѣдълежѧщаа** 293r16, **о҆сѧжѧтъ** 247r12, **дръжѧще сѧ** 237v18 и др.), вж. също и коренните срички при определени лексеми (**жѧждѧ** 235v10, **жѧтвѧ** 271v12). С етимологична **ѧ** изписванията са 13, предимно в корена **жѧжд-** / **жѧд-** (**жѧждеѧ҃** 235v12, **жѧ҃ѧщїа҆** 235v21, **жѧ҃ѧщѧ҃** 235v27, **жѧ|дѣше** 269r19-20) и в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. на съществителни от *-ja*-основи (**лъжѧ** 238r25, 255v9, 259r16, 263v8, 300v2, 302v1, 302v4 и др.), също във форми на сег.деят. прич. на глаголи от IV спрежение (**прѣдᵗлежѧщн** 250r11, **Двнжѧще сѧ** 239r18).

След **щ** са засвидетелствани 74 примера с **ѫ**, която стои на етимологично място в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителни от *-ja*-основи и на сег.деят.прич. (**пнщѫ** 242v15, **сѫщѫ** 267v25, **плодѧщѫ сѧ и҆ поѹнваѧ҃щѫ** 272v28 и др.) и в окончанието за 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч., сег.вр. при глаголи от III и IV спрежение (**хощѫ** 257v27, **насы҆щѫ** 277r1, **въꙁрѧщѫ** 277r9, **въꙁъи҆щѫтъ** 252r10, **и҆щѫтъ** 252r12, **ѡ҆брѧщѫтъ** 271v13, **тъщѫтᵗ сѧ** 238r6, 243v11 и др.), докато в окончанието за вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на прилагателни и на сег.деят.прич. от същите глаголи голямата носовка е вместо малка (**Нищѧ҃** 277r1, **хотѧщѧ҃** 246r16[154] и др.). В последната позиция обаче преобладават случаите с етимологична малка носовка (**а҆лчѧщѧ҃** 235v27, **сѫщѧ** 239r20, 284v10, **тъщѧ** 273r27, **ходѧщѧ҃** 252r3, **доса|ждаѧ҃щѧ** 265r3-4, **и҆мѧщѧ** 266v20, **Стоѧ҃щѧ** 268r18, **любѧщѧ** 301r20), която се пази и в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят. прич. (**тъщѧ сѧ** 252r25), вж. и **лъщѧ|щѫ сѧ** 309r4-5. Общо с малка носовка са регистрирани 12 примера след **щ**.

След **ш** са засвидетелствани 285 примера с голяма носовка, която се пише вместо малка винаги в окончанието за 3л., мн.ч., аор. (**съставншѧ** 235v29, **насадншѧ** 236r3, **и҆соѹшншѧ** 235v16, **насѣ҃шѧ** 236v3, **брашѧ сѧ** 238v15, 273r19 **не въꙁлюбншѧ** 238v19[155] и др.), а също и в окончанието за 3л., мн.ч., сег.вр. на глаголи от IV спрежение (**не въноѹшѧтъ** 280r9, **не слы҆шѧтъ** 247r8 и др.), окончанието за вин.п., мн.ч., м. и ж.р.

---

[154] Повечето примери с голяма носовка след **щ** са от група с две носовки в сложни форми на прилагателни и причастия.

[155] По-голямата част от примерите с голяма носовка след **ш** са за аорист, деят. залог, 3л., мн.ч.

на прости и сложни форми на мин.деят. прич. и сравнителна степен на прилагателни (просвѣщъшѫ 281r25, честнѣи҆шѫ 262v16,ʾОбнищавъшѫѧ҆ 277r2, прѣлъщъшѫѧ҆ 296r9), докато етимологична употреба е налице в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителни от -*ja*-основи (на д҃шѫ 240r30, О самѫ д҃шѫ 293r22, д҃шѫ моѫ҆ 294r1 и др.), окончанието за сег.вр., 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч. на глаголи от III и IV спрежение (съгрѣшѫ 252²v22, напишѫтъ сѧ 288v1 и др). С малка носовка са 15 примера, в които тя е на етимологично място, напр. в корен (шѧтаниа҆ 250v10), в окончанието за им.-вин.п., мн.ч., ж.р. и вин.п., мн.ч., м.р. на съществителни от -*ja*-основи, на склоняеми причастия и на притежателни местоимения (д҃шѧ 276v28,ʾЮношѧ 307v15; па҆шѧ 244v1, ѡ҆бладавшѧ 282v8, ѡ҆жесто|чавъшѧ 271v6-7, вѣровавшѧ 302v27, ѡ҆|бнажавъшѧ 288r17-18; нашѧ 238r 26, 268r18, вашѧ 278r9 и др.), в окончанието за род.п., ед.ч. на притежателни местоимения (нашѧ 238r15, 285v27, 283v13).

След палаталната шушкава съгласна ч четвъртият книжовник изписва само малка носовка на етимологичното ѝ място, напр. в корен (чѧди 235v6, и҆ночѧдаа҆го҆ 294r28, причѧстникъ 292v10, начѧло 299r16 и др.), в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. на прилагателни по мекото склонение (грѣшничѧ 290r16), в окончанието за 3л., мн.ч. сег.вр. и форми на сег.деят.прич. на глаголи от IV спрежение (наоу҆чѧтъ 303v2, млъчѧтъ 267r15, пооу҆чѧ сѧ 261v22, въвлачѧщѫ 270r3 и др.). Неетимологична малка носовка има в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на прилагателни по мекото склонение (о҆ч҃ѧ 259v30, 267v25, 297r20). Регистриран е един-единствен случай на употреба на голяма носовка след ч на етимологично място: лѧчѫтъ 261r16.

След ц изписването на ѫ или ѧ, както и при първия преписвач, е проведено предимно по морфологична категория при имената от смекчени -*а*- и смекчени -*о*-основи – във вин.п., ед.ч. се употребява етимологична ѫ (лѣствицѫ 266v18, десницѫ 267v25, 297r20, пшеницѫ 273v26, житницѫ 273v27, б҃цѫ 275r28, 275v20, 277r10, тр҃цѫ 303r20, 306r19, 306r22, 306r25, 306v1, 306v10, 309v2), а във вин.п., мн.ч., м.р. и им.-вин.п., мн.ч., ж.р. – етимологична ѧ[156] (рожъцѧ 236v2,ʾОвцѧ/ѡ҆вцѧ 298r24, 236v4, 298r27, младенъцѧ 248v15, 248v17, 262v30, Хранилъницѧ 298r19, слѣпъцѧ 302v15, пришелъцѧ 302v26, птицѧ 307v4, 307v24). Етимологична употреба на ѧ има и в окончанието за род.п., ед.ч., ж.р. при имената от смекчени -*а*-основи (деницѧ 241v21, тъмъницѧ 294r1, тъмни|цѧ 294r5-6, тр҃цѧ 301v20).

След буквата ѕ е регистрирана само малка носовка в етимологична употреба в окончанието за вин.п., мн.ч., м.р. при имената от смекчени -*о*-основи: кнѧѕѧ 236r21, 250v22, 250v24, 288v19, 301v26; вж. и примерите с вторична африкатизация Проѕѧбаѫ҆щомоу 304r18, проѕѧбе 304r20. В лексемата стьѕа, както и след ц, в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. при имената от смекчени -*а*-основи се употребява етимологична ѫ (стъѕѫ 245v25, 286v10, десницѫ 297r20, тр҃цѫ 306v1 и др.), а във вин.п., мн.ч., ж.р. – ѧ (стъѕѧ 260v23, 289v5, 293v1).

След меките сонори р, л, н и смекчените лабиални съгласни б, п, в, м, със или без епентетично л, четвъртият писач, независимо от формата, употребява етимологична малка носовка в окончанието за род.п., ед.ч., ж. и м.р. на съществителни и прилагателни с меки основи (оу҆ самарѣ|ны҆нѧ 242r16-17, дїа҆волѧ 267r9, 290r17, г҃нѧ 237r24,

[156] Има няколко изключения от възприетото правило: вин.п., мн.ч., ж.р. Вїа҆лицѫ 270r8, вин.п., ед.ч., ж.р. Вдовицѧ 276v26.

рабы̀нѧ 269r18, с҃ты̀нѧ 276r12, ꙁемѧ 278v28 и др.) и в окончанието за им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. на глаголи от III спрежение (г҃лѧ 288v11 и др.). Неетимологична е употребата на малката носовка в окончанието за вин.п., ед.ч., ж.р. на съществителните от *-ja*-основи (въ поустыѝнѧ 235v8, на ꙁемлѧ[157] 257v4, творити волѧ твоѭ̀ 295v20, боурѧ 240v8, мл҃ты̀нѧ 250r17) и в окончанието за 1л., ед.ч., сег.вр. на глаголи от IV спрежение (съхранѧ[158] 252v6, Любѧ 266v3, раꙁдѣлѧ 237v1, крѣплѧ сѧ 256r11, и̓справлѧ 263r16, м҃лѧ сѧ 294v4, и̓ꙁбавлѧ сѧ 264v14, поглоумѧ сѧ 253r9 и др.).

В групата от две носовки в окончанията за вин.п., ед.ч., ж.р. и вин.п., мн.ч., м. и ж.р. на сложни форми на прилагателни с меко склонение и на склоняеми причастия четвъртият копист използва комбинацията -ѫѧ (73 пъти) вместо -ѧѧ или -ѫѫ, вж. окончанието -ѫѧ вместо -ѫѫ за вин.п., ед.ч., ж.р. (бы̀вшѫѧ̀ 236v17, рождѫшѫѧ̀ 239v22, хотѧщѫѧ̀ 246r16, сѫщѫѧ̀ 306v9, рѣснотивѫѧ̀ 236v26, агг|лъскѫѧ̀ 252v27-28, еѵ҃алъскѫѧ̀ 263r1, новѫѧ̀ 271r20, пръвѫѧ̀ 286v25, и̓стовѫѧ̀ 295r23, с҃тѫѧ̀ 309v3 и др.) и вместо -ѧѧ за вин.п., мн.ч., м.р. (прѣлъщъшѫѧ̀ 296r9, жѧжѫщѫѧ̀ 235v27, боѫщѫѧ̀ сѧ 304v19, младенъствоуѫщѫѧ̀ 284v15, ненавидѧщѫѧ̀ 289r15, о̓скѫдѣѫщѫѧ̀ 300r24 и др.). Комбинацията от две еднакви носовки се среща в единични случаи: -ѧѧ̀ 5 пъти (а̀лчѧщѧѧ̀ 235v27, ходѧщѧѧ̀ 252r3, оу̓тръниѧѧ̀ 274r28, 274v7, послѣ|днѧѧ̀ 286v26-27), а ѫѫ̀ един път (Оукланѣѫщѫѫ̀ 270v27) вместо комбинация от две малки носовки.

Свидетелство за замяна на ѫ с ъ в корен се открива в примерите съдъбъ (!) 260v1 (Попова 2001: 571), бе-съмънѣниа̀ 265v11, бе-съмънѣнїа̀ 265v15.

Букви за ят и йотувано *а*

В частта на четвъртия копист графемата ѣ се изписва в следните позиции:

– на етимологично място главно в корен и окончание, напр. свѣдѣниѥ̀ 237v8, проповѣдъ 252v14, врѣмѧ 283r21, врѣ|дно 302r1-2, прогнѣва̀ет сѧ 244v12, срѣдѣ 235v4, дѣи̓ствоуѐтъ 237r2, дѣло 240r27, раꙁдѣли 282r, видѣниѥ̀ 267v22, прѣдѣлы̀ 305r13, не|лицемѣренъ 262r13-14, мѣсто 238v17, наслѣдовати 270v16, тѣло 239v6, прѣстола 241v4, хлѣбъ 272r15, правдѣ 235v28, вѣчнѣ 236r20, дворѣхъ 268r18, мъглѣ 305v5 и др. Основата вьсѣк- няма засвидетелствани форми с а, вж. въсѣко̀ 236v9, всѣкомоу 306r8, въсѣкъ 249r19, въсѣкои̓ 283r19, всѣка 252r21, въсѣкомъ 253r5 и др.

– след меките сонори р, л, н и смекчените лабиални съгласни б, п, в, м, за да означи звук *а* с предходна мекост: оу̓чителѣ 238v10, блг҃телѣ 238v19, волѣхъ 242v2, ꙁемлѣ 245r21, а̀дамлѣ 240v5, ꙗ̀влѣѐт 237r16, и̓ꙁъволѣѫ̀тъ 266r28, г҃нѣ 242r29, ц҃рѣ 279r27, морѣ 287v3, противлѣа̀хъ сѧ 250v27, ꙗ̀влѣѐтъ 252v27, и̓справлѣѫ̀тъ 252r6, въꙁлю|блѣѐтъ 253v7-8, глоумлѣа̀ше сѧ 253v26, помы̀шлѣа̀хѫ 291r12 и др. В същата тази позиция копистът употребява само знак за малка носовка ѧ независимо от формата на думата.

След шушкавите съгласни ч, ж и ш четвъртият копист изписва винаги а: печали 236r18, чаа̀ниѥ̀ 256r13, оу̓лоучаѫ̀тъ 237v16, сконъчати 257v27, раꙁлѫчаа̀ше сѧ 259r23, творъча 285v15, вы̀со̀чаи̓ 308v18, грѣшнича 238v4, печатъ 243r22, часъ 254r21, пооу̓чати сѧ 264r17, ѡ̀жесто|чавъшѧ 271v6-7, ѡ̀бы̀чаа̀ 271v8, наоу̓чаѫ̀ 257v16, чл҃вча 240v20, лежаа̀ше

[157] В лексемата ꙁемлꙗ са регистрирани 30 примера с малка носовка (ꙁемлѧ) и само един с голяма ꙁемлѫ 279v9. Без епентетично л са регистрирани изписвания само с малка носовка – ꙁемѧ (7 примера).

[158] Независимо от морфологичната категория формата съхранѧ се изписва с малка носовка (8 пъти). Регистрирано е само едно изписване с голяма носовка в 1л., ед.ч., сег.вр. – съхранѫ 279v9.

240v10, поражаемы 245v10, сътѧжаѫтъ 264v29, лишаѫт сѧ 236r13, прѣслоушаниѥ 248v4, оукрашахѫ 298r14 и др. След ч и ж има по едно изключение – чл҃вчѣ 270r16, свѧ|жѣмъ 290r4-5, които са в противоречие с правописната практика на преписвача и очевидно са следи от старинен антиграф. След жд, щ той пише само а, с едно изключение (Ищѣзаетъ 258v16), което също не отговаря на навиците му, вж. същата форма и като ищазаетъ 297r3. След ц/з, получени в резултат на трета палатализация, редовно се изписва а (нарицати сѧ 279v17, десница 286r8, подвизаѫщихъ сѧ 272v24, Стъза 286v12, двизааше 266r21 и др.), докато след ц/з буквата ят стои на етимологичното си място след съскавата съгласна (ѫзыцѣ 286v20, рѫцѣ 292r4, мнозѣ 266v26, зѣло 271r14, нозѣ 276r7 и др.).

Четвъртият копист използва йотувано *а* в различни позиции.

В начална позиция и след вокал у четвъртия копист е налице конкуренция между ꙗ и а. Той редовно изписва йотувано *а* само в началото на лексемите ꙗвити, ꙗсти, ꙗрость и техните производни, напр. ꙗвлъши сѧ 236v10, ꙗвлениѥ 252r31, ꙗви сѧ 268v14, ꙗвлъшоу сѧ 297r15, ꙗвишѫ 300r20, да ꙗвитъ 305r10, ꙗдѧще 236v2, ꙗдѧщимъ 260v9, ꙗдѣхѫ 272r17, ꙗростиѫ 251r9, ꙗрости 269v27, ꙗростъ 276r10 и др.; също в анафоричното местоимение и производните му относителни местоимения и наречия ꙗ, ꙗко, ꙗкоже, и ꙗже. Домашните думи агньць, аще, азъ са без начална йотация, напр. агнъци 246r6, 246r19, агнѧта 246r22, аще 238r20, 239v11, 259v16 и др., азъ 238v21, 249r16, 296r12 и др., съюзът а, но също и гърцизмите апостолъ, адъ, алилоуа, както и патроними от чуждо потекло като адамъ, аген (Апл҃и 276r21, адѣ 292v21, аллїлуїа 303r14, Адамъ 269r11, агъгеи 304v27). В начална позиция решително преобладават словоформите с а (38 случая) срещу ꙗ (11 случая).

В поствокална позиция, предимно в краесловие и по-рядко в средисловие, ꙗ се появява инцидентно, като са регистриани 14 примера, почти всички след а: оуничиже|ниꙗ 269v2-3, поꙗсъ 240r24, ѡбоꙗ 244r5$_1$, 244r5$_2$, растаꙗ 244v16, раꙗ 248v23, каꙗ 251v22, 252r10, 256v13, 306v23, краꙗ 252v9, миръна ꙗ 267v1, ходатаꙗ 287v20 и напаꙗетъ 304r15.

Буква *ери*

Наблюдава се правилна употреба на ы. Графемата се изписва на етимологично място в корени, суфикси и флексии, напр. бы́стъ 237r5, оуслыши 294v3, насы́щаѫт сѧ 300v26, покры́шѫ сѧ 237v29, помы́слитъ 285r8, покы́ваахѫ 240v23, погы́бнетъ 244v18, забы́ти 299v12, навы́четъ 254v19, Оусы́ри сѧ 257v23, възвы́сивъ сѧ 282v19, расы́пати 292v10, прїзы́ваѫщимъ 301r5, въсхы́щениѥ 257v29, ѫзы́къ 237r11, ды́ханиѥ 301v5, и́спы́танїѥ 261v12, мы́шъцеѫ 281v28; поусты́нѧ 235v19, мл҃ты́нѧ 250r17, бл҃госты́нѧ 250r23, рабы́нѧ 269r18, ст҃ы́нѧ 276r12; рабы́ 279r20 (вин.п., мн.ч.), но и раби 278r21 (им.п., мн.ч.), бѣсы́ 238r27 (вин.п., мн.ч.), но и бѣси 291r18 (им.п., мн.ч.), демоны́ 236r22 (вин.п., мн.ч.), но и Демони 258v5 (им.п., мн.ч.), прѣстолы́ 268v11 (вин.п., мн.ч.), но и прѣстоли 268v9 (им.п., мн.ч.), сѫдъбы́ 266v9 (им.п., мн.ч.) и сѫдъбы́ 254v4 (вин.п., мн.п.), стрѣлы́ 267r8 (им.п., мн.ч.) и стрѣлы́ 297r16 (вин.п., мн.ч.), ты 279v24 (вин.п., мн.ч.), но и ти 241r5 (им.п., мн.ч.), покры́ (аор. – 241r17) и др. Наречието нынѣ обаче се изписва с и (нинѣ 15 пъти, нїнѣ 3 пъти) и само веднъж с ери (ны́нѣ 245r1). Регистрирани са единични случаи, при които ы и и се смесват: коры́стъ 265r19, но и Посилаѫи 305r20.

В глаголи с начално н (нскати, нти, нграти и техни производни), предхождани от представки на ꙁ (въꙁ-, нꙁ-), се изписва ы вместо етимологично н (ы < ъ + н): въꙁы̀скахъ 253v19, въꙁы̀ска|ѭ̀ще 264r7-8, въꙁы̀скаѫ̀н̓ 293v13, не въꙁы̀скашѫ 264v17, Въꙁы̀щи 266v14, въꙁы̀щѫ 254v18, въꙁы̀|ти 287r20-21, въꙁы̀де 236v29, въꙁы̀дѫ 268v1, въꙁы̀тне̓ 276r1, въꙁы̀сканне̓ 286v5, Ꙁы̀скаѫ̀ще 242v3, н̓ꙁы̀де 245v15, въꙁы̀|грашѫ сѧ 246r7-8, но 2 пъти и въꙁън̓щѫтъ 252²r10, въꙁън̓щѫ 264r6.

Липсват примери за замяна на н с ы след шушкави съгласни и групите щ, жд.

Буква *и*

Четвъртият копист използва три алографа за *и*: н, ї, и і. Изписването на н се среща във всички части на думата, напр. н̓сходища 235v10, оу̓тан̓т сѧ 287r4, братни̓ 310r18 и др. Десетичното ї, маркирано с две точки над буквата, също се среща във всички възможни позиции:

– пред гласна, напр. славо̀словїа̀ б҃жїа̀ 235v6, прїѫ̀т 251r16, Прїѥ̀млѧ 300v27, Сїѡ̀на 282v17, сїѡ̀не 303r12 и др.

– между съгласни, напр. сїлъ 237v3, сънаслѣднї|ци 242v29-30, жїви 264v21, съꙁїждетъ 271v24, гїганⁿта 296v5, хрїстѣ 309r27 и др.

– в началото на думата, предимно в имена от чужд произход и техни деривати, напр. їоу̓да 237v17, Їоу̓деѡ̀мъ 264v18, їе̓рен̓ 242r1, їе̓рен̓скы̀ 280r27, їѡ̀рданъ 246r2, їа̀ковъ 278v7, їа̀ковлѣ 246r25, їсраїлѣ 267v20, їсраїлевъ 247r25 и др.

– в края на думата, напр. водамї 235v21, оу̓щеннї н̓ ꙁваннї 236v19, о̀правданнї 253v29, пы̀татї 262v28, ꙁаповѣдї 263v24, връбнї 283v12, мое̓ї 296r11, ꙁахарї 306r14 и др.

– в съюза ї (279v3, 282v22 и др.)

– в повече от една позиция в една и съща дума, напр. їсаїа̀ 278v8, оу̓мїленїа̀ 235v24, аллїлоуїа̀ 242r24, прїшествїа̀ 244v30, славїмї 273r8 достоїнї 274r1, хрїстїа̀номъ 279v17, нїколї̀же 283r22 и др.

За разлика от първия, при четвъртия преписвач се забелязват предпочитания към употребата на ї в определени случаи, напр. в окончанието -їа̀/-їа (210 пъти) срещу -на̀/-на (106 пъти) и в префикса прї- (190 пъти) срещу прн- (59 употреби). Предпочитанието да се изписва окончанието -нї (218 пъти), а не -нн̓ (176 пъти) е свързано с честата употреба на ї в края на думите: изписване -їн/-їн̓ се среща само 9 пъти[159]. Алографът ї преобладава в определени корени, вж. напр. 27 употреби на мїл- (оу̓мїленїа̀ 235v24, оу̓мїлена 240r4, оу̓мїли сѧ 240r5, мїлоуе̓тъ 248v13, мїлоуѧ̀ 281r1, мїлостъ 281v14, по|мїлова 282r18-19, мїлоуѫ̀ 283r12, мїлостивенъ 296v27 и др.) и само една употреба на мил- (милоуѫ̀ 248v14).

Десетично і без две точки над буквата се среща в състава на цифри и в лексемите нꙁдраиль и нꙁдраилевъ, напр. рв҃і 244v23, рг҃і 245v13, рд҃і 248r19, ре҃і 249r12, рѕ҃і 249v25, н҃і 252v26, рѳ҃і 266v23, іс҃лъ 245v15, іс҃лѣ 273r16, іс҃лю 279v12, іс҃лемъ 296v18, іс҃лвъ 280r24, іс҃лево 268v2, іс҃лева 303v4, іс҃левомъ 308r13. Изключенията са две: і҃сѵ 290v2 и дїа̀волъ 248r28. Честотата на употреба на і при четвъртия копист е почти еднаква с тази при първия[160], но предвид обема на техните текстове при четвъртия фреквентността на алографа і е по-голяма.

---

[159] Срв. -їе/-їе̓, -їє/-їє̓ (33 пъти) и -не/-не̓, -нє/-н̓є (300 пъти); -їѫ/-їѫ̀ (25 пъти) и -нѫ/-нѫ̀ (147 пъти).

[160] В частта на първия книжовник і/ і̀ 62 пъти, в частта на втория книжовник і/ і̀ 50 пъти.

Буква *е*

Освен обикновено (тясно) ѥ, което изписва във всички позиции, четвъртият копист използва и алографите є и ѣ. Широко *е* се употребява в началото на думата или след гласна, т.е. в случаи, в които се конкурира с йотувано *е*. В начална позиция са регистрирани 23 употреби на широко є: є҆же 237r18, 238r5, 245r13, 308v22, є҆стъ 237v8, 239v27, є҆фре҆мꙑ 237v14, є҆гѡ҆ 239r15, 241r6, 274v16, 284r26, 294r17, 300r19, 304v22, 306r27, є҆лн|ко 240r28-29, є҆гда 248r26, 293r14, є҆дноѝ 267v2, є҆|дногѡ҆ 274v14-15, 303r26, є҆сн 286v28, є҆ѵ̑алꙑ̀скꙑѝ 243r19. В поствокална позиция са засвидетелствани 36 употреби[161] на широко є при имена на -не от -*jo*-основи ср.р., им.п., ед.ч. -не҆/-їе҆ (18 пъти ѡ҆пованне҆ 237v20, въꙋ̀лв̑ѵенїе҆ 240v3, бл҃годарїе҆ 243v4, бл̑венне҆ 280v8, жнтне҆ 299v24 и др.) и тв.п., ед.ч. (ѡ҆бращенї|е҆мъ 236r23-24), при имена от -*ĭ*-основи (им.п., мн.ч., м.р. ꙁвѣрне҆ 270r13, людне҆ 306r12), при глаголи от III спрежение в окончанията за 2/3л., ед.ч., сег. вр. (и҆спꙑтае҆тъ 239r28, сказае҆тъ 242r26, прѣбꙑваe҆|тъ 244v7-8, да не лшае҆|т сѧ 248r2-3, ꙁнае҆шн 288r28, въселѣе҆|тꙋ 245v7-8, гавлѣе҆тꙋ 252v20, гавлѣетъ 286r20), във форми на притежателното и възвратно-притежателното местоимение твон/свон (твое҆ 259r29, твое҆и҆ 264v21, твое҆ѫ҆ 265v28, своего 302r23) и по изключение в не҆|росалимꙑскъ 284r18-19, вꙑсо҆кое҆ 268r13, прне҆|мꙑшни҆мъ 243r22-23. В над половината употреби на широко *е* писачът съчетава горните правила с още едно правило – оформяне края на реда. От общо 59 употреби в 25 от тях с є се завършва редът, напр. и҆сповѣданїе҆ 242v7, въꙁданїе҆ 261r24, а҆ще 292r25, сказанїе҆ 294r18, е҆|дннꙑствѣ 306r21-22 и др. Описаните по-горе позиции на широко *е* обаче не са регулярни, защото на същите позиции книжовникът редовно използва и обикновено (тясно) *е*[162].

За разлика от останалите кописти, четвъртият използва ѣ (267 пъти), и то на строго определени места и избрани лексеми. Понякога йотувано *е* се регистрира в същите позиции, в които се употребява и широко *е*, а именно в окончанията за им. и тв.п., ед.ч., ср.р. на имена от -*jo*-основи на -не[163], напр. вечъстнѣ҆ 235v16, людн҆ѣ 249v29, пѣнн҆ѣ 266r14, невѣрꙑствнѣ҆ 236r19, свѣдѣнн҆ѣ 237v8, прїшествнѣ҆ 257v6, поѡ̑ѵенн҆ѣ 263v25, бл҃годѣа҆нн҆ѣмъ 238v18, ѡ҆правданн҆ѣмъ 263r26, кр҃щенн҆ѣмъ 303v13, покаа҆нн҆ѣмъ 257v12, теѵенн҆ѣмъ 306v3 и др. Йотувано *е* се пише и в лични и нелични форми на глаголите прнмати, въспрнмати, подънмати и прнати (11 примера)[164] – въсꙑпрн҆ема|ѫ҆тъ 255v15-16, прн҆емлм|ше 298v12-13, въсꙑпрн҆емлще 299v17, прн҆|млетъ 301r14-15, прн҆емлетъ 269v17, прн҆емлща 304r10, прн|҆емлатꙋ сѧ 249r29-30, Прї҆емлм 303v27, Въсꙑпрн҆емлще 308v24, Подъ҆емлетъ 300v10, прн҆емꙑше 271v1. Също така ѣ се изписва и в сегашните форми на глагола бꙑти (83 пъти[165], напр. ѣ҆смъ 239v18, ѣ҆сн 253v10, ѣ҆стъ 260r9,

---

[161] Срв. -ае҆ 5 пъти, -ое҆ 4 пъти, -ое един път, -не҆ 11 пъти, -їе҆ 11 пъти, -ѣе҆ 4 пъти.

[162] Срв. напр. є҆же 4 пъти : ѣ҆же 60 пъти; є҆стъ 2 пъти : ѣ҆стъ 121 пъти; є҆гѡ҆ 8 пъти : ѣ҆гѡ҆ 77 пъти; є҆лн|ко един път : ѣ҆лнко 18 пъти; є҆гда 2 пъти : ѣ҆гда 37 пъти; вездаконїе҆ 2 пъти : вездаконне҆/вездаконїе҆ 8 пъти и др.

[163] И 3 пъти в божьн – бжнѣ҆ 256r17, бжнѣ҆мъ 244r2, 260v6. Но изписването бжне҆ е регистрирано пет пъти (237v25, 243r21, 250r28, 256r13, 274r24).

[164] Регистрирани са три примера без йотувано *е* – прн҆емъ 257v30, прн҆емле|тъ 301r18-19, прї҆емлетъ 267v17.

[165] Вж. също и є҆стъ 237v8, 239v27, є҆сн 286v28. Производните от тази основа ѣстьство и ѣстьственъ не са регистрирани в частта на четвъртия преписвач. Изписване на йотувано *е* единствено в сегашните форми на глагола бꙑти е засвидетелствано в Книгите на пророк Исая (в частта на втория копист) и на пророк Йезекиил по ръкопис F.I.461 (Попова 1996: 59; Илиева 2007: 69).

ѥ҃ 309r9, ѥ҆смы҆ 292v26 и др.), в анафоричното местоимение за м.р., ед.ч., род.п. ѥго (13 пъти)[166], в различни форми на местното име иѥроусалимъ (26 пъти, напр. ѥ҆рл҃мъ 268r19, ѥро҆|салима 272r6-7, ѥ҆рл҃моу 269r6, ѥрл҃мѣ 270v6, ѥ҆рл҃ме 305r1[167]) и еднократно в производното прилагателно ѥрл҃мовъ 284r24. Единствените изключения от описаните правила за употреба на ѥ са местоименните форми за ср.р., ед.ч. ѥ҆ 236v14 и Моѥ҆ 237v8.

Разпределението на алографите за *е* показва по-голяма честота на ѥ (267 пъти) в сравнение с є (59 пъти), като в определени позиции алографите се конкурират. В други позиции ѥ се конкурира с тясното *е*, чиято употреба преобладава[168], с изключение на местното име иѥроусалимъ, което винаги се изписва с йотувано *е*. Понякога в непосредствена близост в една и съща позиция се изписва и є, и ѥ: Ꙋаа҆ниѥ҆мъ и҆ оу҆пованиѥ҆мъ 258v21, както и оу҆пованиѥ҆мъ и҆ чаа҆ниѥ҆мъ 304r21.

Буква *о*

Четвъртият копист използва следните алографи за *о*: о, ѡ, ѻ и в четири случая ѳ: ҆Ѳправда 242v9, ҆Ѳправданиї 258v29, 264r6, Ѳкрїлатѣвши 270r16.

Той си служи с ѡ най-често в началото на думата (223 пъти, напр. ѡ҆битѣлⷭ҇ны҆ 235v29, ѡ҆бонѣѫ҆тъ 247r10, ѡ҆скврънениѥ҆ 255v9, ѡ҆бидѧщиѥ҆мъ 262r16, ѡ҆тѧты҆и҆хъ 272v1, ѡ҆снованиї 284r26, ѡ҆релъ 287v1, ѡ҆граждены҆ 292r9, ѡ҆бразнѣ 294r20, ѡ҆бѣтъ 302v4, ѡ҆стростъ 305v18, ѡ҆рганѣ 309v21 и др.), както и за отбелязване на предлога ѡ҆ (66 пъти). След гласна са регистрирани написания с омега в:

– няколко имена от чужд произход – сїѡ҆нъ[169] 270v27, сїѡ҆на 280v7, сїѡ҆ноу 305r3, сїѡ҆не 303r12, сїѡ҆нѧ 277v18, сїѡ҆нⷭ҇скы҆хъ 284r1, їѡ҆рданъ 246r1, 246r2, їѡ҆рдане 246r3, фараѡ҆на 279r20, 282r20 и а҆ггеѡ҆сⷭ҇ 301v14[170]

– домашни думи на морфемна граница след представка (3 пъти) – Поѡ҆стришѫ 290r10, прїѡ҆брѣтаѫ҆ще 251v26, неѡ҆бинен ъ 255r17

– наставката -ов- на притежателни прилагателни, производни от чужди думи (2 пъти) – ї҆ереѡ҆ва 277v4, ї҆ереѡ҆вѫ 277v6

– окончанието за дат.п., мн.ч. на лексемата ноуден (2 пъти) – Їоу҆деѡ҆мъ 264v18, Їоу҆деѡ҆мⷭ҇ 276v10

– окончанието -оѡмоу за дат.п., ед.ч., м.р. на сложни форми на прилагателни и склоняеми причастия, включително и след ш, жд, щ (20 словоформи: побѣждъ|шоѡ҆моу 241r29-30, сътворⷭ҇шоѡ҆моу 247v23, нб҃ноѡ҆моу 248r2, 283r23, чл҃вчъскоѡ҆моу 275v21, неразоу|мⷭ҇ноѡ҆моу 280r22-23), проведⷭ҇шоѡ҆моу 282r14, Сѫщоѡ҆моу 283r24[171] и др.), в които старото окончание на сложните прилагателни -оумоу за дат.п., ед.ч. е заменено с местоименното окончание -омоу.

---

[166] Вж. ѥ҆го҆ 7 пъти, ѥ҆го 2 пъти, ѥ҆го 4 пъти.

[167] Един-единствен пътⷭ҇ Иѥрл҃мъ 268r21.

[168] Срв. напр. житиѥ҆ 5 пъти – житиѥ҆ 0 пъти (веднъж житиѥ҆мъ); ѥ҆стъ 61 пъти – є҆стъ 121 пъти; вж. изписването на местоимението ѥго в бел. 162 и 166, изписването на прил. божьи в бел. 163 и др.

[169] Местното име сионъ е регистрирано 22 пъти, а прилагателното сионьскъ – веднъж. Всички примери са изписани с омега и в съчетание с десетичното ї, маркирано с две точки. За останалите чужди имена са указани всички регистрирани словоупотреби.

[170] Вероятно и името и҆аѡ҆ (Ἰαώ) първоначално е трябвало да бъде изписано според възприетото правило, но вместо това погрешно е изписано като и҆лѡ҆ 284v25.

[171] Такива форми, които са възприети като книжовни и в други среднобългарски паметници, са налични и при първия преписвач.

Четвъртият копист използва широко *о* редовно в различни позиции, най-често в началото на думата, напр. ѻ҃пстїѧ 235v9, ѻтъчѧственнѧ 236v4, ѻц҃ъ 239v17, ѻлѣѧ 240v18, ѻун 263r28, ѻкр҃тъ 273v3, ѻблѣкосте сѧ 277v11, ѻжнвн 284v10, ѻплъчѧаѧхѫ 290r7, ѻгнъ 291r24, ѻбразъ 238v21, ѻржжнѧ 297v19, ѻкованꙑныѩ 302v13, ѻвець 310r26, ѻкаменѣ|шѫ 257v24-25, ѻправданнїѧ 253v29, ѻставнχъ 259r21, ѻжнвлѣѭщн 259r25 и др. С широко *о* се бележи и краят на думата или/и краят на реда, често и род.-вин.п., ед.ч. на относително-анафоричното местоимение ѥго(же), а по аналогия и всякакво финално -го[172], напр. х҃во 275v26, слово 256r17, і҃слево 268v2, ꙁѣло 249r16, пїсано 275r12, добро 277r22, ѥ҆го 238v30, є҆го 284r26, ѥ҆го 250r24, моѥ҆го 252²v24, твоѥ҆го 295r21, своѥ҆го 237r22, своєго 302r23, ѧ҆долꙗскаѧго 282r8, въставлѣѭщаѧго 258r24 и др. Повечето примери в тези позиции са с тежко ударение върху о[173]. Ограничени са случаите с употреба на о след съгласна – водахъ 281r16, дїаволъ 282v27, Волове 298v1, Волѧ 301r13, господн 266r8, моѥ҆го 310r26, сїроты 239v5, Роса 277v16, соломонѣ 276v8, врѣхов҃ы|нхъ 277v26-27. След гласна употребата на широко *о* е инцидентна, регистрирана е в няколко примера – след вторичен ер след представка на съгласна (ѧ҆ꙁъѻшрены 267r8) и след оу (ѡ҆воѫдоу҆стрн 309r2, по|воѫдоу҆стрн (!) 309r3-4). Предлогът и представката отъ се предават с лигатурно ѿ, с изключение на ѻтъ 270r25, 274v7, 274v8, ѡ҆тржсетъ 240v13, ѻтъчѧственнѧ 236v4, ᾽Отъселн 248r13, ᾽Отъ 274r28, 274v4, 288r10, ᾽Отъвъсѫдоу 298v12, ѡ҆трокъ[174] 246r26, 278v7, ѡ҆трочѧ 275r10, ѻтрокъ 275v17, ѻтроцн 244v24, 272v3, ѻтрокы 244v25, 298r7. Предлогът ѡ се изписва не само с ѡ, но и с о, макар и по-рядко (39 пъти).

Буква *у*

Четвъртият преписвач си служи с алографите оу, ꙋ и ѹ за отбелязване на *у*. Употребата на двете разновидности на лигатурното *у* (ꙋ и ѹ) е силно ограничена, по-скоро инцидентна. С ꙋ са засвидетелствани осем примера (ꙋзрѣ 244v1, ꙋбо҃ 251v10, поꙋчѧ сѧ 255v13, дꙋха 287r12, вездꙋ|шныѩмъ 247r22-23, покаанїꙋ 255r19, да разꙋ|мѣѫ 258r12-13, прїлꙋ|чншѫ сѧ 294r20-21), а с ѹ – шест примера (прїтчъствѹ|ѥт҃ 238r4-5, ѵ҃лкѹ 244v14, 287v13, томѹ 287r10, ѥмѹ 290v24, разѹ|мѣн҃ 305r15-16). Тези алографи за *у*, както и диграфното оу се употребяват в различни позиции на думата – в корен, представка и окончание (пооу҆ченне҃ 253r7, поустыня 235v8, оу҆мл҃нт҃ сѧ 279v23, поношенїоу҆ 240v21). Както и при първия преписвач, се забелязва тенденция лигатурно ꙋ да стои в края на реда (4 пъти: f. 247r22-23, 255r19, 258r12-13, 294r20-21), на първия ред (ꙋзрѣ 244v1) или в последната дума от реда (поꙋчѧ сѧ 255v13), а лигатурното ѹ – само в края на реда.

След меките сонори р, л, н и след ч се пише само ю, напр. п҃сал҃тырю 237r1, ц҃рю 298v27, ц҃рюе҆мин 307v8, їаковлю 245v19, і҃слю 279v12, 283r3, 306r5, 306r6, стѣню 240v10, г҃ню 254v20, 268v6 и др.; чюдесъ 242v12, чюдеса 253r26, чюдесехъ 254r16, чюдесе 268v7, чювъство 258r12, чювестъвны 303v15, чювъстъвныѩ 239v26, нечювестъвнаѧ 247r2 и др. След затвърделите шушкави съгласни ж, ш и съчетанието щ се употребява само знак за *у*. След *и*-знаци ю (с двоен гравис) се появява 6 пъти (прїѫтнѭ҃ 236v21, мѫченїѭ҃

[172] Срв. Тотоманова 2018: 59.

[173] За употребата на тежко ударение вж. по-нататък.

[174] Лексемата отрокъ се изписва само с омега и с широко *о* в началото.

239r24, ѻ҆чию̑ 252r9, оу҆чению̑ 260r27, 304r2, любодѣанию̑ 298r16)[175], но в останалите случаи след *и* се изписва само оу (їоу҆да 237v15, їоу҆дова 238v7, їоу҆деа҆ 245v22, ѻ҆|сѫжденноу҆ 239v5-6, б҃ноу҆ 247v24, дѣи҆ствноу҆ 265v4, съродноу҆ 302r8, велѣнноу҆ 307r13, житноу҆ 307v12, въскли|цанноу҆ 310r3-4, покаа҆нїѹ 255r19, поношенїоу҆ 240v21). С ю се изписват и лексемите югъ, юнъ и техните производни – ю҆га 271v7, ю҆ности 298r8, ю҆нотами 307v18, ҆Юноша 263v17, ҆Юнъ 296v5, ҆Юношѧ 307v15. Само с оу се изписват наречието оуже (4 пъти), съществителното оутро и производните оутрьнь, оутрьневати и ꙁаоутра (оу҆тро 295v1, оу҆тра 274v5, оу҆троу 264r17, ꙁаоу҆тра 274v8, както и примери с вторичен *р*-сонант като оу҆тръни|хъ 264r19-20, оу҆тръньѧѧ҆ 274r28, оу҆тръньѣа҆го̀ 274v4, оу҆тръневати 272r8, оу҆тръноуѫ҆ще 237r7).

Епентетично л

В частта на четвъртия копист епентетичното л е засвидетелствано в някои именни и глаголни категории. Така напр. съществителното име ꙁемлꙗ се изписва редовно с епентетично л (ꙁемлѧ 235v22, 278v23, 302r10 и др., ꙁемли 235v18, 288r20, 304r14 и др., ꙁемлї 307r25, ꙁемлѣ 245r21, 257r18, 307r1 и др., ꙁемлѫ 279v9, 296r1, ꙁемлеѫ҆ 282v27), а изключенията са малко (ꙁемѧ 278v28, 292v20, 297r8, 302r5, 305r21, 305v2, 306v28, ꙁеми 284r4, 292v20, 299r13, 305r20, 305r23, 305r26, 308r1, 308r3, 308r4)[176]. Формите на притежателни прилагателни от личните имена адамъ и иꙗковъ, образувани със суфикса -ь < **jь*, се пишат без изключение с епентетично л: а҆дамлъ 248r20, 264r24, 285r26, а҆дамле 240v7, 291v28, а҆дамлѣ 240v5, 240v27, 248r26, 274r9, 274v5-6, 295r19, а҆дамлѧ 288r18, їа҆ковлъ 245v20, 302r18, їа҆ковлѣ 246r25, їаковлю 245v19, їа҆ковл҆ 275v15; вж. и прилагателното доблъ 288v24.

Употребата на епентетично л след лабиали в отглаголни съществителни също е редовна: възлюбленне҆ 238v24, 238v25, глоумленїа҆ 259r9, Дївленїа҆ 252[1]r22, ꙁаконопрѣстѫпленїа҆ 261v29, ꙁаконопрѣстѫпленнѥ҆мъ 239r17, и҆ꙁ҆бавле|нне҆ 274v12-13, 274v14, 243r14, и҆с҆правленнѥ҆ 292r11, прѣставленїа҆ 253v1, прѣстѫ|пленнѥ҆ 263r29-30, прѣстѫпленїа҆ 256r14, прѣстѫ|пленне҆мъ 240v10-11, 248v20-21, 249r1, 249r6, 259r20, свѣто|ꙗ҆вленне҆ 252[1]v30-31, ꙗ҆вленнѥ҆мъ 281v20 и др.

Епентетично л присъства и в различни форми (лични и нелични) на глаголи от IV спрежение.

Сегашно време, 1л., ед.ч.

и҆ꙁбавлѧ сѧ 264v14, и҆справлѧ 263r16, крѣплѧ сѧ 256r11, 303r1, противѫпоставлѧ 255r 30, оу҆подоблѧ сѧ 295r24 и др.

Минало деятелно I причастие

прѣстѫплъ 287r15, съставлъ 236r1, поставлъ 275r27, оу҆дивлъ сѧ 288r11 и др.

Минало страдателно причастие

възлюбленни҆ 237r23, и҆ꙁ҆бавлени бы̀хо҃ 270r20, да не ѡ҆ставленъ бѫдѫ 252[2]v9, потопле|ни бѫдѫтъ 292v13-14, съставлени бы̀шѫ 246v30 и др.

Също както при първия копист случаите с епентетично л преобладават и при четвъртия преписвач, но, макар много по-рядко, се засвидетелстват и форми без епенте-

---

[175] След е веднъж се среща ю (ногоу твое҆ю 267v14), но вж. и въ ѻ҆чию̑ нашеоу҆ 252r9.

[176] Срв. ꙁемлѧ (30 пъти) : ꙁемѧ (7 пъти); ꙁемли (35 пъти), ꙁемлї (1 пъти) : ꙁеми (9 пъти); ꙁемлѣ (10 пъти) : ꙁемѣ (0 пъти).

тично л: в отглаголни съществителни (бл҃венїѣ 273v28, 277v20, 280v8, бл҃венїа҆ 240r10, 292v4, бл҃венїоу҆ 240r9, 274r1, Бл҃веннѝмъ), в окончанието за 1л., ед.ч., сег.вр. при глаголи от IV спрежение (бл҃вѫ 299r2, 299r4, и҆справѫ сѧ 252²r20), в мин.страд.прич. на глаголи от IV спрежение (Бл҃венъ 252¹r26, 252¹v1, 252²v25, 252²v27, 270r10, 296r21, бл҃вено 244v29, 244v30, 245r2, Бл҃венн 247v23, бл҃венн сѧ̀ 236r14, 247v25-26, бл҃венн бы҆шѫ 273r12, въꙁ҇|любены҆и҆мъ 272r15-16) и др. Отново при лексемите с корен слов- (богословленнѣ, благословленъ) се забелязва последователно изписване без епентетично л.

Употреба на ѕ и ꙁ

Кописът употребява два знака за буква *дзяло*: ѕ и ꙁ. Графемата ѕ е засвидетелствана само 3 пъти и има единствено числена стойност: рс҃ї 249v25, рл҃ѕ 283r28 и р҃мѕ 303r18. За означаване на африката *dz* се използва графемата ꙁ (124 употреби), като преписвачът последователно различава ꙁ и африката ꙁ, който изписва на етимологично място, напр. ꙁѣло 236r9, ꙁвѣздꙑ 281v9, кнѧꙁн 253v23, лѫꙁн 275v24, стъꙁн 290v10, Въꙁдвиꙁаѫ̀ 245r23, растръꙁа 249v11, подвиꙁаа҆ше сѧ 238v11, двиꙁаа҆ше 266r21, проꙁѧбе 304r20, миоꙁн 242r19, помоꙁн 259r17, оу҆воꙁн 244v3, ноꙁѣ 241v8, прѫꙁн 240v12, нехѫдоꙁн 252r5. Примерите за замяна на ѕ със ꙁ са единични: Ѻ҃връꙁѣте 251v15, раꙁ҇връꙁн 253r24. Африкатът, макар и рядко, може да се срещне и вместо етимологично ꙁ, напр. ꙁвѧкъ 310r1, Ꙁнждѫ[177] 303r27, съꙁ҇їждетъ 271v24, ꙁвѣрнѐ 270r13, ꙁнждемъ 268r21, съꙁнждѫтꙋ҇ сѧ 288v5, ꙁвѣрнї 307r28, ꙁнждѫ|щи҆ 252¹r1-2.

Употреба на ижица

Четвъртият копист изписва ижицата само като ѵ. Тя се употребява в чужди думи и лигатури. В чужди думи знакът за ижица предава:

– дифтонга *ευ* в лексемите εὐαγγέλιον, εὐαγγελικός, Εὔα и του Λευί – и҆҆ѵ҆а҃лїѣ 237v25, ев҆҆ѵ҆алꙋ҇скѫ̀ 263r1, ев҆҆ѵ҆га 248v12, лев҆҆ѵ҆гнїънъ 280v2

– буквите *υ*, *ι*, *η* и *ο* в лексемите μύρον, ὑπόστασις, τύμπανον, κύμβαλον, Βαβυλών, Βαβυλώνιος, Αἴγυπτος и производните ѝ, κιβωτός, Κηδάρ, топáзιον, срв. съответно мѵ҆҆ромъ 277v7, ѵ҆҆постасъ 288r19, тѵ҆҆мꙋ҇панѣ 308v8, кѵ҆҆мꙋ҇валъ 309v27, вавѵ҆҆лонѣ 283v3, вавѵ҆҆лонꙋ҇стѣ 283v1, и҆гѵ҆҆петъ 279r17, и҆гѵ҆҆птѣне 279r13, и҆гѵ҆҆петꙋ҇скы҆ 279r9, кѵ҆҆вотъ 276r12, кѵ҆҆дарꙋ҇скы҆ 267r20 и кѵ҆҆|даръ 267r21-22, тѵ҆҆паꙁ҇їа҆ 262v14 и Тѵ҆҆паꙁ҇нї 262v15

– буквата *β* в ῾Εβραικός, ὁ τῶν ῾Εβραίων – ев҆҆ре҆и҆скы҆ 279r10, ев҆҆ре҆и҆скы҆ѫ̀ 282v1, ев҆҆ре҆и҆стни҆ 298v18.

Не са регистрирани конкурентни форми на изписване на разглежданите лексеми, освен два примера със съгласната в: и҆вре҆и҆скы҆и҆҆хъ 245v28 и и҆вре҆и҆скы҆и҆҆хъ 289r27. Забелязва се, че ѵ се изписва с трема само след съгласна и в един пример в началото на думата – и҆гѵ҆҆пта 245v16, вавѵ҆҆лонꙋ҇ 283v6, кѵ҆҆дарꙋ҇скы҆ 267r20, тѵ҆҆паꙁ҇їа҆ 262v14, кѵ҆҆мꙋ҇валѣхъ 309v25, тѵ҆҆мꙋ҇па|нъ 309v22-23, кѵ҆҆вотъ 280r28, мѵ҆҆ромъ 277v7, ѵ҆҆постасъ 288r19 и др., а без трема се пише само след гласна – ев҆҆а҆ггелиѐ 305r22, ев҆҆а҆ггел҆ꙋ҇|скоѐ 305r25-26, Ѳ҃ев҆҆а҆ггл҆҃каа҆ 251v16, ев҆҆а҆ггꙋ҇елꙋ҇скѫ̀|ѫ̀ 252v14-15, ев҆҆ре҆и҆скы҆ 279r10, ев҆҆ре҆и҆скы҆и҆҆мъ 279v11, ев҆҆ре҆и҆скы҆ѫ̀ 282v1, ев҆҆ре҆и҆стни҆ 298v18, ев҆҆га 248v12, лев҆҆гнїънъ 280v2 и др. Четвъртият копист използва многократно ижица в лигатурите ѫѵ҆҆ и лѵ҆҆ – въꙁр҆ѫ҆ѵ҆҆ѫ̀тꙋ҇ сѧ 308v3, р҆ѫ҆ѵ҆҆ѫ̀тꙋ҇ сѧ 308v25, аллѵ҆҆а 243v4 и др.

[177] Вм. ꙁнждѫи (οἰκοδομών).

Употреба на ѳ, ѯ, ѱ, ҁ

С буквата тита се изписват числото девет (ѳі҃ 266v23, 278r19, рк҃ѳ 274r4, р҃лѳ 289v23, р҃мѳ 308r19, рѳі҃ 266v23), думите с чужд произход (маѳїе (!) 239r12, е҆фран҄ѳѣ 275v19, е҆фран҄ѳа 275v21, вїѳлеем 275v22, вїѳлеема 275v24, голїа҆ѳоу 296r17) и различни форми на голгоѳа 246r5, 246r17, 276r2, 276r5. Във всички чужди думи тита стои на етимологичното си място.

Буквата пси се среща 12 пъти във форми на лексемата псалъмъ: ѱаломъ 238r29, 241r28, 241r29, 289v21, 290v14, 291v16, 294r16, 296r16, 298v24, 310r15, ѱал҄ма 237r2, 301v17. Девет пъти се регистрират и конкурентни форми на изписване с пс в лексемите псалъмъ, псалъмьскъ и псалътырь (псаломъ 286r19, 289v21-22, 291v17, псал҄ма 238v1, 283v23, псалом҄скы҆ѫ 266v21, псалты҆рн 297v9, 308v8, 309v18).

Буквата ѯ и знакът копа ҁ не се срещат в частта на четвъртия копист.

Надредни знаци

Четвъртият преписвач използва следните диакритични знаци: дасия, тежко ударение, двоен акут и двоен гравис.

Дасия

Начертанията на дасията у четвъртия копист имат различни вариации, често на един и същ лист, ред или в една дума: 235v, 237r, 303v, 303v, 236r, 236r, 294r, 262r, 270v, 306r, 303v, 303v, 236r, 236r, 238v, 265v, 294r, 303r, 303v. Друга специфика, която може да се види и в приведените примери, е честото изписване на дасията в по-дясната част над буквата, а при букви като оу, ы, ꙗ, ѥ, ѩ, ѭ тя стои над втория елемент от графемата.

Четвъртият копист поставя редовно дасия над гласни[178] в следните случаи:

– в началото на думата, напр. а҆пл҃н 268r17, а҆ллїлоуїа҆ 308r18, ꙗ҆дѧще 236v2, ꙗ҆ростн 269v27, и҆сповѣданїе҆ 237r9, и҆стїна 264r30, и҆стнцае҆тъ 306r1, і҆с҃лъ 308r27, е҆пп҃ъство 239r11, е҆ретнкъ 290r21, е҆фрее҆м҄ 237v14, е҆гда 293r14, о҆скръбн 236r21, о҆блѣкосте сѧ 277v11, о҆гнемъ 305v26, ѡ҆гра|жденоу 238r3-4, ѡ҆л҄тарѣ 280v1, оу҆чнтел҄ства 235v17, оу҆щедрнтъ 269r24, оу҆твръжд҃енни҆ 309v4, ю҆га 271v7, ю҆ностн 298r8, ю҆нотамн 307v18, ѫ҆глъмн 267r12, ѫ҆тробѫ 300v24, ѧ҆долъ 237v4, ѧ҆же 301r18, ѩ҆же 243r9 и др.

– в поствокална позиция[179]: раꙗ҆ 248v23, фараѡ҆на 282r20, подобае҆тъ 300r4, ꙁнае҆шн 288r28, ꙁаи҆модавецъ 239r28, саоу҆ломъ 293v12, скаꙁаѫ҆т сѧ 238r1, своа҆ 294r13, поꙗ҆съ 240r24, нб҃ноѡ҆моу 283r23, пое҆тъ 250r17, вы҆со҆кое҆ 268r13, Моѥ҆ 237v8, покои҆ 276v21, пооу҆чатн сѧ 264r17, въспоѫ҆ 236v24, цр҃твна҆ б҃на҆ 285v6, оу҆ннчнже|ннꙗ҆ 269v2-3, Ꙁмне҆ве 307r4, оу҆пованне҆ 237v20, бечъстнѥ҆ 235v16, невѣр҄нни҆ 306r12, съродноу҆ 302r8, ꙗ҆ростнѫ҆ 298r9, с҃тыи҆хъ 278r14, оу҆мр҃щвеныѫ҆ 248r6, насѣа҆шѫ 236r3, о҆скѫдѣе҆тъ 250r30, ꙗ҆влѣе҆т҄ 252[1]v29, надѣи҆те сѧ 301v26, прѣоу҆кра|шены҆ 298r11-12, вънѣѫ҆доу 240r15, Въселѣѧ҆и҆ 245v5, и҆доумеа҆ 237v23, неѡ҆бнненъ 255r17, гее҆нѫ 309r13, в҄сеи҆ 236r10, а҆ггеоу҆ 301v11, прїт҄чеѫ҆ 305v12, скаꙁоуе҆тъ 271r6, пом҃лоуи҆ 254r28, мѫдръствоуѫ҆ще 238v23, мїлоуѧ҆

[178] За разлика от първия, четвъртият копист редовно поставя дасия и върху оу според спазваните от него правила (оу 738 пъти, оу҆ 481 пъти; за сравнение с първия копист вж. бел. 110).

[179] След а, о, н, ы, ѣ, е, оу, ю, ѫ, ѧ.

281r1, ц҃рюе̑ми 307v8, сп҃сѫи̑ 257v18, Оукланѣѫ̑щѫѫ̑ же сѧ 270v27, нб҃нѫѧ̑ 307v13, хранѧи̑ 267v16, оу̑тръннѧѧ̑ 274v7 и др.

– над всяка буква ы независимо от позицията ѝ в думата: ды̑ханиѥ̑ 292r1, слы̑шѫщихъ 235v2, бы̑лъ 251r15, възы̑де 236v29, ѫ̑зы̑ка 267r2, расхы̑тишѫ 239r29, ꙁамы̑|слишѫ 247r3-4, ры̑данїа̑ 249v8, ды̑мъ 297r12, кы̑ждо 300r27, лы̑стехъ 304v14, мы̑слъ 304v14, беꙁакон҄ны̑ми 271r2, рѣкы̑ 235v8, потокы̑ 297r22, воды̑ 305v25, и̑мы̑ 263r7, грады̑ 289r11, горы̑ 277v14, винограды̑ 236r3, скоты̑ 236r12, вы̑ 247v20, пакы̑ 294r2, ты̑ 235v30, мы̑ 248r11, ны̑ 269r24, вы̑сокы̑хъ 245r17 и др. Това правило, характерно само за четвъртия писач, се нарушава рядко[180] – х҃вы 236v15, с҃ны 247v20, оу̑мр҃щвеныѫ̑ 248r6, и̑с҄пытї 267r28, с҃ты 272v24 и др.

Изписване на две последователни дасии се наблюдава най-често при три последователни гласни, като редовно се отбелязват във форми за ед. и дв.ч., ж.р. на притежателните местоимения мои, моꙗ, мое, твои, твоꙗ, твое и на възвратно-притежателното местоимение свои, своꙗ, свое и в сложни форми на сег.деят.прич., им.п., ед.ч., м.р., напр. мое̑и̑ 236v24, мое̑ѫ̑ 237v12, твое̑и̑ 262r30, твое̑ѫ̑ 299r24, свое̑и̑ 298r6, свое̑ѫ̑ 288r2, м҃лоуѧ̑и̑ 244r8, боѫ̑и̑ сѧ 273r6, подвиꙁаѫ̑и̑ сѧ 254v17, и̑мѣѫ̑и̑ 261v20, оу̑прѣжнѣѫ̑и̑ сѧ 261v24, събираѫ̑и̑ 273v25 и др. Две последователни дасии стоят и над буква за ери и следходна гласна по силата на възприетите правила дасия се поставя над всяко ери и над всяка гласна в поствокална позиция, напр. покры̑е̑тъ 291r17, врѣмен҄ны̑и̑хъ 236r13, бл҃гтны̑ѫ̑ 263r27, ра|ꙁоумны̑ѧ̑ 239v26-27, мир҄скы̑ѭ̑ 255r5, де|мон҄скы̑ѭ̑ 252[1]v19-20 и др. Изключенията са единични: с҃тыи̑хъ 278r14, оу̑мр҃щвеныѫ̑ 248r6, с҃тыѫ̑ 254r2. По-малко са примерите с две дасии при две последователни гласни в началото на думата и във форми на анафоричното и относителното местоимение: а̑а̑ронъ 247r30, а̑а̑ронѣ 277v3, а̑е̑ра 277v17, и̑е̑сее̑ва 241v11, оу̑е̑ꙁери 235v21, е̑ѫ̑ 240r25, е̑ѫ̑же 249v15. Посочените правила се изпълняват редовно и едновременно, напр. ѧ̑глие̑ 291r20, ї̑ереѫ̑ 247v14, ѡ̑бъстоа̑нїе̑ 238r3, оу̑ничижаа̑хѫ 253v18, възъоу̑щенїе̑ 235v2, таи̑наа̑го 305v13, дѣи̑ствоуе̑тъ 237r2, и̑спы̑тае̑тъ 239r28, о̑блакы̑ 304r11, ѡ̑битѣл҄ны̑ 235v29, ѫ̑зы̑кы̑ 300r12, ѫ̑зы̑чъскы̑и̑хъ 298v25, ѫ̑зы̑чны̑ѫ̑ 282v2 и др., с редки отклонения (юности 298r6, сїла̑ 237v3, вѣ|коу̑ 292r5-6, Вы̑сока̑а̑ 285v23, въ|ск҃рсени̑е̑ 274v8-9, аллїлоуїа 248r16, їаковлю 245v19, въсїа 252v3 и др. При главно диграфно *у* всеки един от двата съставящи го елемента получава по една дасия (8 пъти): ᾿Оу̑ 252[2]v30, 254r22, 261v25, 267r17, 280r9, 295v17, 298v16, 305r8.

Четвъртият писач не използва обърната дасия, с отделни изключения (ѡ̑бъи̑дѫ 238v12, ῾Н 236r30), но предвид разнообразното изписване на дасията тези случаи са по-скоро инцидентни вариации на диакритичния знак.

Тежко ударение

Тежкото ударение се използва 363 пъти, като най-често се изписва над широко *о* (322 пъти), по-рядко над тясно *о* (23 пъти), а над останалите гласни по изключение, напр. го̀спода 278r15, во̀лове 298v3, Мо̀авъ 237v18, їако̀влъ 302r18, го̀не|ꙁнѫти 269r16-17, сътво̀ри 281v27, жало̀стиѫ̑ 265r4, фїлосо̀фъ 260r23, нера|ꙁо̀рима 304v26-27, потрѧсо̀шѫ сѧ 246r8, славо̀словїа̑ 235v6, сѣно̀ 304r18, готово̀ 236v20, с҃тго̀ 302v18, гос-

[180] В частта на четвъртия преписвач ери с дасия (ы̑) се регистрира 1427 пъти, докато изписванията на ы без надредния знак са 12 пъти, като почти всички случаи са регистрирани в окончания.

по̀дне 244v26, разо̀|рити сѧ 250r6-7, вы̀со̀кѫ 266v19, дїа̀во̀лъ 279r26, оу̀бо̀ 303r10, бѣсѡ̀ве 235v15, сѡ̀лъ 235v18, ꙁѣлѡ̀ 279r22, грѣхѡ̀мъ 279r26, словѡ̀ 303v28, еуа̀гелъскѫ|ѧ̀ 237v24-25, 252²v14-15, моѐ 274v20, а̀ггѐлы̀ 285r3, ꙁемли̇̀ 253r30, Мрътви̇̀и̇ 280v7, поусты̀нѧ 235v8, бы̀хо̑ 270r20, с҃ны̀ 301v26 и др. Частицата бо, изписана с широко *о*, е с тежко ударение: бо̀ (88 пъти)[181]. Както се вижда, тежкото ударение се поставя върху корен, по изключение – върху окончание, а най-често върху крайната гласна на думата. Изписване на широко *о* с тежко ударение (о̀) се предпочита в определени лексеми и техни производни (бѣсъ, сотона, гора, диаволъ, ꙁѣло, высокъ, слово, ꙗко, оубо) във всички части на думата, напр. бѣсо̀ве 236r26, 240v30, 241r6, 246v17, 247r3, 256v3, 279v2, 283r14, бѣсо̀въскы̀ѫ̀ 283r10, со̀тона 236r19, го̀ры̀ 246r4, 246r5, 307r18, 307r20, дїа̀во̀лѣ 243r16, ꙁѣло̀ 260r5, 265v21, 288r9, 299r12, ꙗ̀ко̀ 273r1, 282r1, 295r22, 295v20, 296v11, оу̀бо̀ 236v3, 238r21, 245r21, 262r26, 283v14, Вы̀со̀къ 245r8, вы̀со̀кы̀и̇хъ 277v26, сло̀|во̀мъ 307r28-307v1, слово̀ (14 пъти) и др. Най-често се изписва в род.-вин.п., ед.ч. на анафоричното местоимение его, а по аналогия и във всякакво финално -го, особено често в края на реда: ѐго̀[182], моѐго̀ 237v18, 248r19, 256v5, 261v17, твоѐго̀ 238r13, 253r26, 255r28, 258r27, своѐго̀ 237r22, 273v25, нашего̀ 278r25, сего̀ 242r21, 250v24, ѐдниного̀ 307v26, вѣрънаго̀ 257r7, створъшаа̀го̀ 270r23, разоумнаа̀го̀ 281v24, и̇дольскаа̀го̀ 282r16, и̇ноуѧдаа̀го̀ 294r28, сѫднаа̀го̀ 302r17, с҃тго̀ 302v18, таи̇наа̀го̀ 305r19, посы̀паѫщаа|го̀ 305v3-4, прѣждереченаа̀го̀ 292v17 и др. И в други думи широко *о* с тежко ударение завършва реда: бо̀|гатъства 265r27-28, и̇схо̀|жденнѐ 268r8-9, бл҃гово̀|ли 271v28-272r1, ѥро̀|салима 272r6-7, оу̀мно̀|женнѥ̀ 285v1-2.

Двоен акут

Двоен акут е употребен само 2 пъти: о̋блачитъ сѧ 240r21, о̋ таи̇ны̀хъ 285r5.

Двоен гравис

Четвъртият копист изписва двоен гравис най-вече върху о, ъ, ю:

– в частицата бо (бо̏ 96 пъти, бо̏ 3 пъти) и съюзите оубо̏ 236r28 и̇ Нбо̏ 248r5, 253v23, 253v30

– в им. и вин.п., ед.ч., м.р. на показателните местоимения тъ и сь (тъ̏ 15 пъти, съ̏ 8 пъти), за да се подчертае сричкотворността на ера

– в окончанието -ню за дат.п., ед.ч., ср.р. -*jo*-основи (прїѫ̀тню̏ 236v21; мѫченїю̏ 239r24; любодѣанню̏ 298r16; оу̀ченню̏ 260r27, 304r2) и род.-мест.п., дв.ч., м.р. -*ĭ*-основи (о̀чию̏ 252¹r9), по изключение във форми на анафоричното и притежателното местоимение за род.-мест.п., дв.ч., м. и ж.р. (твоѐю̏ 261r10, 286r15, 295r9, нею̏ 305r5, ѐю̏ 278v23, моѐю̏ 292r2), както и в отделни лексеми в начална и поствокална позиция (ю̏ностї 273r19, ю̏ности 273r26, ю̏ны̀и̇ 252²v10, воюѫ̀ща 239v8).

Лигатури

В частта на четвъртия копист лигатурите са общо 31. Най-често срещаната лигатура е ау (12 пъти), следвана от тв (9 пъти). Четири пъти е регистрирана лигатура лу, и по 3 пъти – тр, тї.

---

[181] Без тежко ударение бо 8 пъти.

[182] В края на реда ѐго̀ 71 пъти.

Препинателни и завършителни знаци

От препинателните знаци четвъртият копист употребява средна точка и рядко запетайка. За завършителен знак се използва малко кръстче, предадено в изданието с голяма средна точка (•), с което се отбелязва краят на всеки псалм и тълкувание и с малки изключения надписите на псалмите. Последното тълкувание към последния стих на всеки псалм завършва с четириточие във формата на кръст (⁘). Надписите на псалмите и останалите заглавия в частта са рамкирани със знак , поставен отляво, и знак , поставен отдясно. От f. 286r нататък първият ред на надписите на псалмите и останалите заглавия се маркира отляво със знак , който се използва до края на частта, като се изписва все по-стилизирано . А от f. 291v нататък знакът ※, поставен отдясно на надписите на псалмите, изчезва. До f. 261v текстът на псалмите и тълкуванията към тях се оформят по следния начин: отляво се отбелязва със знак , , , , а отдясно със запетайки . Първият ред на всеки псалм и тълкувание няма украсителен знак отляво, както и при първия писач. От f. 261v текстът на псалма, отново без първия ред, започва да се оформя отляво със знак , а от f. 268v така започва да се оформя и текстът на тълкуванието , пак без първия ред. Употребата на запетайките отдясно не е редовна. На f. 292v–294r и 295v–310r те липсват. На f. 291r пък е изписвана само по една запетайка.

За пояснителен знак в текста при изпусната дума или израз четвъртият писач използва четириточие във формата на кръст (⁘) – срв. f. 248v24.

***

Правописът на четвъртия писач на *Песнивеца* се откроява със следните най-важни характеристики. Книжовникът използва само буква за голям ер с изключение на няколко словоформи с малък ер. В корена на определени лексеми еровата гласна се изписва, при други лексеми се бележи с паерчик, а при трети ерът не се означава, но често слабият коренен ер се изписва по всички възможни начини в една и съща лексема. В групите ръ, лъ, наследени от праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало първични сонанти, както и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, еровата буква стои винаги след плавната р или л, много рядко вместо знак ъ стои паерчик. В представките въ-, въз- и съ- слабите ерове се изписват. Сравнително последователно е маркирането на слабия ер в наставки, като това става по различни начини в различните суфикси. В наставката -ьц- слабият ер се отбелязва с паерчик и по-рядко със знак ъ, в наставките -ьн- и -ьннк- – с паерчик, но може и да липсва означение, в наставката -ък- отбелязването е с паерчик, в -ьск- изписванията с ер или с паерчик са почти поравно, при суфикса -ьств- слабата позиция се обозначава с ъ и по-рядко с паерчик. В краесловие ерът се изписва редовно, като в някои случаи (пред енклитики) нерядко се заменя с паерчик, който може и да липсва. Нормализацията на етимологичен ь се ограничава в суфикси (винаги в -ьц- и -ьн-, никога в -ьск-), по-рядко в окончания (за тв.п., ед.ч., м.р., дат. и мест.п., мн.ч., м. и ж.р. при имена от стари -*ĭ*-основи) и по изключение в корени (задължително в двьр-, шьд- и вьс-). Нормализация е налице и в прилагателното (нє)чювьстъвьнъ със сонантизация на съгласната

в в консонантно обкръжение. Лексемите оупъватн и оупъванне се изписват като оуповатн и оупованне в резултат на старо редуване нормална : редуцирана гласна. При ѹьсть и льсть и техните деривати има тенденция към запазване на коренния ер независимо от неговата фонетична позиция (силна, но и слаба). Следите от нормализиран голям ер ъ са много слаби и само в отделни суфикси.

Четвъртият копист използва основно два знака за носови гласни – ѫ и ѧ, но познава още четири графеми: ꙗѫ (8 пъти), ꙗѧ (19 пъти), ѧ и ꙗѧ (по веднъж). Йотувани носовки се пишат спорадично в началото на думата и след гласна. След твърди съгласни ѫ и ѧ запазват своето етимологично място. В начална и поствокална позиция преписвачът си служи предимно със знака за голяма носовка и много по-рядко с малка, като се наблюдава тяхното графично смесване. Етимологична употреба на ѫ има в сег.вр., 1л., ед.ч. и 3л., мн.ч. и косвените форми на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение; тв.п., ед.ч., ж.р. на имената от *-ja-* и смекчени *-a*-основи и др. В други позиции е налична замяна на ѫ с ѧ (им.п., ед.ч., м.р. на сег.деят.прич. при глаголи от III спрежение; вин.п., мн.ч., м.р. на имената от *-jo*-основи; род.п., ед.ч., ж.р. на редица местоимения и др.). След затвърделите шушкави съгласни ж и ш и група щ четвъртият преписвач категорично предпочита знака за голяма носовка, както в етимологична, така и в неетимологична позиция (27 жѫ срещу 14 жѧ, 285 шѫ срещу 15 шѧ, 74 щѫ срещу 12 щѧ). След африката ц разпределението на двата знака ѫ и ѧ е почти поравно (16 цѫ срещу 19 цѧ). След ѵ (с едно изключение), африката ꙁ, меките сонори ꙗ, л, н и смекчените лабиали ѣ, п, в, м копистът си служи само с малка носовка. В групата от две носовки в сложни форми на прилагателни и склоняеми причастия той използва преобладаващо комбинацията -ѫѧ вместо -ѧѧ или -ѫѫ. Изписването на вънѫтꙗ- винаги е вънѧтꙗ-.

Дистрибуцията на знаците за ѣ, ꙗ и ѧ у четвъртия писач изглежда по следния начин. Копистът употребява ѣ на етимологично място след меките сонори ꙗ, л, н, след лабиалните съгласни ѣ, п, в, м, за да означи мекост пред гласна *а*, както и след ц/ꙁ, получени по втора палатализация. След шушкавите съгласни ѵ, ж и ш и групи жд, щ той си служи с буква ѧ, както и след ц/ꙁ, получени по трета палатализация. Единичните изключения ѵѣ, жѣ, щѣ противоречат на правописната му практика. В начална и поствокална позиция се конкурират ѧ (в определени думи със славянски и чужд произход) и по-рядко ꙗ (в ꙗвнтн, ꙗстн, ꙗрость и техни производни и форми на анафоричното и относителното местоимение). С инцидентна поява е йотуваното *а* и в поствокална позиция в краесловие и средисловие.

Копистът употребява правилно знака за ери (ы), като го изписва на етимологично място в корени, суфикси и флексии. Само в единични случаи ы и н се смесват след твърди съгласни (редовно в наречието нынѣ), но липсва графично смесване след шушкавите съгласни и групите щ, жд. В глаголи с начално н- (нскатн, нтн, нгратн и техни производни), предхождани от представки на -ꙁ (въꙁ-, нꙁ-), се изписва ы вместо етимологично н.

За *и* копистът използва алографите н, ї, и і, като първите два се срещат всички части на думата, а употребата на і е ограничена в състава на цифри и в лексемите нꙁдрань и нꙁдранлевъ. Алографите за *е* са обикновено (тясно) *е* (ѥ), широко *е* (є) и йотувано *е* (ѥ). Широко *е* се пише в начална и поствокална позиция (особено в окончания на имена от *-jo-* и *-ĭ*-основи и в презентни форми на глаголи от III спрежение), но служи и за офор-

мяне края на реда. В някои от тези позиции ѥ се конкурира с ѣ и ѣ. Понякога йотувано *е* се регистрира в същите позиции, в които се употребява и широко *е*, а в други позиции ѣ се конкурира с тясното *е*, чиято употреба преобладава. Четвъртата ръка отбелязва *о* с алографите ѻ, ѡ, ѻ и ѳ (много рядко). Писачът си служи с ѡ най-често в началото на думата и след гласна в определени лексеми, наставки и окончания. Широкото *о* е засвидетелствано в различни части на думата, преобладава в началото, сравнително често се появява в род.-вин.п., ед.ч. на относително-анафоричното местоимение ѣгѡ(жѥ) и по аналогия във всяко финално -гѡ, а също така бележи краесловие или/и край на реда. Разпределението на алографите ѯ и ѯ у четвъртия писач, чиято употреба е силно ограничена, изглежда по следния начин. Лигатурното ѯ се изписва във всички позиции на думата, най-често в края на реда, на първия ред или в последната дума от реда. Лигатурното ѯ се употребява само в края на реда. След меките сонори ҏ, л, н и палаталната шушкава съгласна ч редовно стои ю, докато след ж, ш и щ се изписва единствено знак за *у*. След *и*-знаци се предпочита ѹ и само по изключение ю. В началото на думата стоят и ѹ, и ю: винаги с начално ю- са лексемите с корени юн- и юг-, а винаги с ѹ- са наречието ѹжѥ, съществителното ѹтрѡ и дериватите му. Така правописните навици на четвъртия писач по отношение на употребата на знаците за ю/ѹ са аналогични на тези при първия копист.

Четвъртият копист редовно изписва епентетично л. Рядко са примерите, в които то е изпуснато.

Знаците за буквата дзяло са два – ѕ и ꙅ (вторият само с числена стойност). Копистът последователно различава ꙁ и ѕ (за африкат *dz*) и ги изписва на етимологичните им места. Примерите за опростяване на ѕ и замяната му със ꙁ са единични, каквито са и обратните случаи със ѕ вместо етимологично ꙁ. Знакът за ижица, който се изписва само с ѵ, се употребява в лигатури (аѵ, лѵ) и в чужди думи, в които предава диграфа ɛυ и буквите υ, ι, η, ο и β. Освен с ижица липсва друго изписване на съответните чужди лексеми с изключение на два примера със съгласна в. В частта на четвъртия копист се срещат гръцките букви ѳ и ѱ. Тита има значение на цифра или се използва в думи от чужд произход на етимологично място. С пси се изписва лексемата ѱалѡмъ, която има и паралелно изписване псалъмъ.

Системата от диакритични знаци у четвъртия преписвач включва дасия, тежко ударение, двоен акут (2 пъти) и двоен гравис, но не и обърната дасия, остро ударение, дасия с остро ударение и камора. Дасията (с различни вариации, често в дясната част над буквата, включително и над втория елемент при двукомпонентните букви) се поставя редовно в начална и поствокална позиция, както и над всяка буква ы независимо от позицията. Последното правило е характерно само за този копист, който следва определени правила и при изписването на две дасии (при три последователни гласни, над ери и следходна гласна и по-рядко при две последователни гласни в началото на думата и във форми на анафоричното и относителното местоимение). Всички правила за употребата на дасия се изпълняват редовно и едновременно, а изключенията са редки. Писачът използва тежко ударение, като най-често го изписва над широко и тясно *о*, а над останалите гласни – по изключение. Широко *о* с тежко ударение (ѻ̀) се предпочита в определени лексеми и техни производни, в частицата вѡ̀, във формата за род.-вин.п., ед.ч., м.р. на анафоричното местоимение ѣгѡ, а по аналогия и във всякакво финално -гѡ, особено често и в края на реда. Поставя двоен гравис главно върху ѳ (в

частицата бо̏), ъ (във форми на показателните местоимения тъ, сь), ю (в окончанието -ню за дат.п., ед.ч., ср.р. -*jo*-основи и мест.п., дв.ч., м.р. -*ĭ*-основи).

Подобно на първия писач, препинателните знаци, с които си служи четвъртият копист, са средна точка и рядко запетайка, а завършителните знаци – голяма средна точка (бележи края на всеки псалм и тълкувание) и четириточие във формата на кръст ⁘ (бележи последното тълкувание към последния стих на всеки псалм). Надписите на псалмите, останалите заглавия, текстът на псалмите и тълкуванията към тях са рамкирани със специални знаци. Най-често срещаните лигатури са ау, тв, по-рядко лигатурно се изписват лу, тр, тї.

БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ f. 92v21–25

Краткият текст на f. 92v21–25, изписан от пети копист (Цонев 1916: 11; Мусакова (2025: 660), не е достатъчен, за да се откроят правописни характеристики. Но в тези пет реда са отбелязани няколко надредни знака: бо́зн 92v24, нѐ 92v22, ѐсть 92v23 и а̏зъ 92v24. Двоен гравис е регистриран при всички писачи, остро ударение при първия, втория и третия, а дасия с остро ударение – при втория копист и само в няколко изключения при третия. Употребените диакритики се срещат при всички останали кописти, но не заедно наведнъж. Прави също така впечатление, че в този толкова кратък текст са използвани начесто няколко различни надредни знака, което също не е много характерно за останалите писачи.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

Четиримата преписвачи на *Песнивеца* представят няколко правописни типове, между които има съвпадения, но и различия. Детайлно могат да се проследят правописните навици на двамата основни кописти – първия и четвъртия, които преписват почти целия текст (ок. 313 листа), докато вторият и третият се включват инцидентно, общо с около 4 листа, поради което техният правопис е само един допълнителен щрих в общата картина на цялостната преписваческа практика.

По отношение на буквите за еровите гласни и четиримата книжовници използват знаците за голям и малък ер, но разпределението им е различно. В целия текст преобладава употребата на голям ер, а знак за малък ер се появява по-рядко (у първия писач) или само по изключение (у втория, третия и четвъртия писач, главно в краесловие при имена от -*ĭ*-основи и след ѵ). Важно обаче е уточнението, че у първия копист предпочитането на голям ер е в сила до л. 117v (в краесловие, предлози и след палатали, без ѵ; ь в средисловие след етимологично меки съгласни), след което надделява употребата на малък ер (в краесловие, включително и след етимологично меки съгласни, ь и ъ в средисловие след палатали). Преобладаването на знака за голям ер (етимологичен или вместо ь) свързва *Песнивеца* с ръкописи, които Б. Цонев определя като представители на Търновската (пета) правописна школа (*Песн* е под № 6, Цонев 1905: 28)[183]. По-късно

[183] Сред търновските ръкописи Б. Цонев посочва *Четириевангелието на цар Йоан Александър* от 1356 г., преписите на *Манасиевата хроника* (Ватикански от 1345 г. и Московски (*Поп-Филипов сборник*) от 1348 г.) и др.

в Описа на славянските ръкописи в Българската академия на науките той представя правописните школи, по които пишат отделните преписвачи, по следния начин: първият копист пише по V и VI правописна школа, „и то на л. 1–116 по V школа (ъ и ь без правило, с предпочитание на ъ), а от л. 117 до края – по VI школа (ъ за еров звук, ь за еров знак)“; втори и трети копист пишат по I (етимоложка) школа, а четвъртият копист пише по II правописна школа (употребява само ъ) (Цонев 1916: 11). Както отбелязва и Е. Мирчева, в Търновската школа Б. Цонев включва предевтимиев и Евтимиеви ръкописи (Мирчева 2006: 61). Сред предевтимиевите могат да се посочат *Германовият сборник* (Мирчева 2006: 68–69), *Пандектите* на Никон Черногорец (Богданова 2023: 561–563), Книга на Дванадесетте пророци (по ръкопис от РНБ F.I.461[184], Мирчева 2006: 74), Книга на пророк Иезекиил (по ръкопис от РНБ F.I.461, Илиева 2007), Книга на пророк Исая (по ръкопис от РНБ F.I.461, Попова 1996), с които *Песн* си кореспондира правописно. Неговите двама основни кописти изписват слабия коренен ер в определени лексеми, в други лексеми го бележат с паерчик, в трети изобщо не означават еровата гласна, а често коренната сричка в една и съща лексема изписват по всички възможни начини. Същото правило важи и за маркирането на слабия ер в наставки, който основните преписвачи отбелязват по различни начини в различните суфикси – с ер или паерчик (-ьц-, -ък-, -ьск-), с паерчик или без означение (-ьн-, -ьнк-), с ер и рядко с паерчик (-ьств-, -ьск-). Те редовно изписват слабите ерове в представките въ-, въз-/въс- и съ-, а при въз- и без-/бес- след з има еров завършек или паерчик (такива не се откриват в няколкото преписани листа от втория и третия копист). В групи ръ, лъ, наследени от праславянските съчетания **ŭr*, **ŭl*, **ĭr*, **ĭl* между съгласни, в които е имало и първични сонанти, и възникнали след изпадането на еровете вторични сонанти, и четиримата пишат знак за ер след плавната р или л, много рядко паерчик. В целия текст на *Песнивеца* нормализацията на еровете се ограничава преобладаващо в суфикси и засяга предимно силния малък ер. Процесът е задължителен в наставките -ьц- и -ьн-, но не и в наставка -ьск-; нормализация ь > е има и в прилагателното (не)уювестъвьнъ със сонантизация на съгласната *в* в суфикса -ьствьн. Подобна активна сонантизация (вж. още в жрътъвъ, жрътъвнкь, процъвте, процъвꙗтжть, просъвтѣ сѧ) е характерна за среднобългарски писмени паметници с търновско потекло[185]. В окончания нормализация ь > е се наблюдава по-рядко (предимно в окончания на имена от -ĭ-основи). Нехарактерна за правописните навици на всички кописти е нормализацията на силен ь в коренни морфеми и обикновено тя се реализира в корените шед-, вес-, двер-, но напр. липсва или е непоследователна в корени като льв-, льст-, уьст-, дьн-. Следите от нормализиран голям ер ъ са много слаби и само в отделни суфикси (-ък-, -ъв-). Именно в тези суфикси във всички преписи на *Манасиевата хроника* се открива подобна нор-

[184] Авторите на редица по-детайлни изследвания върху езиковите и текстологическите особености на ръкопис F.I.461 „свързват преписването на кодекса през XIV век с търновска книжовна среда“, а правописните особености „отразяват все още незавършилия процес по провеждането и кодифицирането на Евтимиевите норми“ (Златанова 1998: 49). Всички изследвани до момента части на ръкопис F.I.461 „показват типичен предевтимиев ненормиран правопис“ (Илиева 2007: 86). Срв. също Попова 1996: 63; Мострова 1995: 10.

[185] Вж. Тотоманова 2009: 9, и по-конкретно за данните за *Германовия сборник* от 1358/1359 г., *Манасиевата хроника* (Мирчева 2006: 70 и цит. лит.), *Бориловия синодик* (Божилов, Тотоманова, Билярски 2010: 56).

мализация, която Б. Велчева свързва с мизийските говори и разглежда като сигнал за диалектен североизточен произход на книжовника преписвач (Велчева 2004: 29). В *Песнивеца* липсва нормализация ѣ > ѧ в корен. Редица от описаните явления имат паралели в предевтимиевите по правопис *Германов сборник* (Мирчева 2006: 68–71), среднобългарския превод на *Пандектите* на Никон Черногорец (Богданова 2023: 561–563), Книга на пророк Исая (по ръкопис от РНБ F.I.461, Попова 1996: 60–61), Книга на пророк Иезекиил (по ръкопис от РНБ F.I.461, Илиева 2007: 73–76).

Всички преписи на *Песн* си служат с двете основни графеми за носовки (ѫ и ѧ), а двете основни ръце използват инцидентно и знаци за йотувани назални гласни ѩ и ѭ[186], вероятно попаднали от антиграфа. Изписват ги в началото на думата и/или след гласна (с едно изключение -шѭѫ). Пак двамата основни писачи употребяват още знака ѧ (първият 8 пъти, четвъртият веднъж), четвъртият еднократно използва знака ѩ. След твърди съгласни във всички части на думата двете носовки ѫ и ѧ запазват етимологичните си места. В начална и поствокална позиция се употребява предимно голяма носовка и по-рядко малка, като те се смесват графично (само у първия писец се употребява предимно ѧ в начална и поствокална позиция). Голяма носовка се пише след затвърделите шушкави съгласни ж, ш и група щ, както на етимологично място, така и вместо ѧ. След палатала ѵ, меките сонорни ҏ, л, н и смекчените лабиали б, п, в, м двамата основни преписи си служат само с малка носовка. Правопис шѫ, жѫ, щѫ, ждѫ, ѵѧ, лѧ, нѧ, ҏѧ е характерен и за предевтимиевия превод на *Пандектите* на Никон Черногорец, *Германовия сборник*, Ватиканския препис на *Манасиевата хроника*, *Иван-Александровия сборник*, *Бориловия синодик* и други предтърновски и търновски паметници (Богданова 2023: 563; Мирчева 2006: 72–73; Божилов, Тотоманова, Билярски 2010: 56).

В *Песнивеца* са налични всички комбинации между двете носовки ѫ и ѧ, най-често засвидетелствани в окончанията на сложните форми на прилагателните и склоняемите причастия. У първия писец с най-голяма фреквентност е съчетанието -ѫѫ (и вместо -ѧѧ), наложено от търновските книжовници, по-рядка е комбинацията -ѫѧ (вместо -ѧѧ и -ѫѫ) и само по изключение се среща -ѧѧ и веднъж -ѧѫ. Останалите преписвачи използват преобладаващо комбинацията -ѫѧ вместо -ѧѧ или -ѫѫ. По отношение на това правописно правило *Песнивецът* прилича на среднобългарския превод на *Пандектите* на Никон Черногорец, *Германовия сборник*, Книга на пророк Иезекиил (по ръкопис от РНБ F.I.461) и отразява предевтимиев период (Богданова 2023: 563; Мирчева 2006: 73; Илиева 2007: 77). Назалните гласни рядко се заместват с неносови: ѫ с ъ и обратно ѧ с ѥ. В двете основни ръце изписването на вънѫтр- винаги е вънѧтр-, което се определя като източнобългарска диалектна особеност (Щепкин 1906: 136) и писмена норма на търновската книжнина (Велчева 2004: 28–29).

Дистрибуцията на ѣ, ѡ и ѧ се придържа към следните правила. Ятовата гласна стои на етимологично място (само у първия писач местоименното наречие за място сѣмѡ е винаги сѧмѡ), след меките сонори ҏ, л, н и смекчените лабиали б, п, в, м и означава мекостта на предната съгласна пред гласна *а*. В тези позиции употребата на ѣ е аналогична на употребата на ѧ. Правопис ҏѣ, лѣ, нѣ е широко разпространен в старо-

[186] Първи писец: ѩ x3, ѭ x6; четвърти писец: ѩ x19, ѭ x8, или общо за двамата ѩ x22, ѭ x14. Йотувани носовки само по изключение има и в Книга на пророк Иезекиил (по ръкопис от РНБ F.I.461, Илиева 2007: 76).

българските глаголически и кирилски ръкописи (Тотоманова 2018: 39), както и в повечето среднобългарски правописни системи (Велчева 1980: 97–102). Само първият писач отбелязва мекостта на съгласната ѵ с ят (ѵѣ съответства на ѵѧ), което отразява характерен за източнобългарските говори преглас, познат и на някои търновски предевтимиеви ръкописи – *Германовия сборник* (Мирчева 2006: 74), ръкопис F.I.461 (Книга на 12-те пророци, Златанова 1998: 72; Книга на пророк Иезекиил, Илиева 2007: 83; Книга на пророк Исая, Попова 1996: 61; Книга на пророк Йеремия, Мострова 1995: 10), среднобългарския превод на *Пандектите* на Никон Черногорец (Богданова 2023: 564). Буква а се изписва редовно след шушкавите съгласни ѵ (без първия писач), ж и ш, групите гласни щ и жд и след ц/ꙁ, получени по трета палатализация, което е в съответствие с правилото след същите съгласни/групи съгласни да се пише знак за голяма носовка. Единичните изключения ѵѣ, жѣ, щѣ у четвъртия копист противоречат на правописната му практика, а у третия копист поради малкия обем преписан текст липсват примери за ѣ и ꙗ след палаталите ѵ, ж, ш и групи щ, жд. В начална и поствокална позиция се конкурират а (в определени думи със славянски и чужд произход) и ꙗ (в лексемите ꙗвити, ꙗꙁва, ꙗрость, ꙗдро, ꙗсти, ꙗко и техни производни), като у първия писач преобладават словоформите с ꙗ, а у четвъртия – с а. Като цяло в *Песнивеца* личи тенденция да се избягват графеми за йотувани гласни, което е „един от правописните похвати на търновските реформатори“ (Харалампиев 1990: 35). Аналогична правописна практика имат и преписвачите на Книга на Дванадесетте пророци и Книга на пророк Иезекиил в ръкопис F.I.461 (Златанова 1998: 73; Илиева 2007: 85).

Всички кописти употребяват ери правилно на етимологично място във всички части на думата, а случаите, в които ы и и се смесват, са редки (след твърди съгласни, напр. в наречието нынѣ). Почти липсват случаи на замяна и > ы след шушкави съгласни, щ, жд и африкатите ц, ꙁ с някои изключения (напр. ѧ҆ꙁы, тоуждыхъ, вражды у първия писач и ѡ҆ц҃ы у втория). Двамата основни писачи изписват ы вместо етимологично и след искати, ити, играти и техни производни, предхождани от представки на -ꙁ (въꙁ-, иꙁ-).

Двете основни ръце различават три знака за *и*: и, ї, и і. Първите два се срещат във всички позиции в рамките на думата, а употребата на і е ограничена в състава на цифри и в отделни лексеми (напр. иꙁдраиль и иꙁдраилєвъ). Вторият и третият преписвач не използват знака і, служат си с ї рядко. Удвояване на буква *и* се среща по изключение у първия копист, главно в краесловие.

Всички преписвачи използват тясно *е* (във всички позиции на думата[187]) и широко *е*, което вторият, третият и четвъртият писач употребяват в начална и поствокална позиция. Първият копист използва є само с украсителна функция като елемент от оформянето на текста за открояване края на реда и по-рядко последната дума от реда. Половината от употребите на є у четвъртия копист също служат за завършек на реда. Един-единствен пример с йотувано *е* (ѥ҃) се открива у първия писач, вероятно попаднал от антиграфа. Само четвъртият копист си служи редовно с ѥ, като то понякога се регистрира в същите позиции, в които се употребява и широко *е*, а в други позиции ѥ се конкурира с тясното *е*, чиято употреба преобладава.

[187] При втория и третия писач тясно *е* не е засвидетелствано в началото на думата.

Всички преписвачи отбелязват *о* с алографите ѻ, ѡ, и ѻ. Четвъртият копист използва и алографа ѳ (много рядко), а вторият – веднъж и ѽ. Двамата основни кописти си служат с ѡ в началото на думата и след гласна в определени случаи; всички изписват с омега предлога ѡ̀. Широкото *о* е засвидетелствано в различни позиции на думата, преобладава в началото у четвъртия копист, но не и у втория и третия. В първата ръка разпространението му в тази позиция е неравномерно и рядко, по изключение се среща и в поствокална позиция, тъй като най-често алографът ѻ се явява маркер за края на думата или края на реда (и втората основна ръка бележи краесловие или/и край на реда), изписва се и в определени лексеми и форми на думата. Предлогът ѿтъ, засвидетелстван в частите на първия и четвъртия копист, се предава предимно с лигатурното ѿ̃, с изключение на няколко примера в четвъртата ръка, изписани с ѿтъ.

В ръкописа знаците за *у* са представени от алографите ѹ, ꙋ и ꙋ. Диграфното ѹ се изписва във всички позиции в рамките на думата. У първия и четвъртия преписвач лигатурното ꙋ също стои във всички позиции (с малки изключения), много често маркира първия ред, последната дума от реда или края на реда. Само в краесловие се явява лигатурното ꙋ (в края на реда у двамата основни кописти). В целия текст на *Песнивеца* след палаталите р҃, л҃, н҃, т҃ редовно стои ю в съответствие с дистрибуцията р҃ѧ, л҃ѧ, н҃ѧ, т҃ѧ. След шушкавите съгласни ж, ш и групите жд, щ се изписва единствено знак за *у* (липсват примери у втория и третия писач за рефлекси ѹ/ю след ж, ш, жд, само у третия и след щ). В двете основни ръце в началото на думата стоят и ѹ, и ю: винаги с начално ю- са корените юн- и юг-, а с ѹ- са ѹже, ѹтро и дериватите му. У четвъртия копист след *и*-знаци се предпочита ѹ и само по изключение ю (вж. аналогични изписвания в предевтимиевия превод на *Пандектите* на Никон Черногорец, Богданова 2023: 564).

При трима от четиримата кописти (първи, втори и четвърти) примерите с епентетично л преобладават[188]. То е добре засвидетелствано най-вече у първия и четвъртия преписвач в отглаголни съществителни, притежателни прилагателни (адамль, нѣковль), лични (1л., ед.ч., сег.вр.) и нелични форми (мин.деят.прич., мин.страд. прич.) на глаголите от IV спрежение и във формите на съществителното име земѣ.

За африката *dz* първият преписвач използва три знака – ꙁ, ѕ и з (така и в *Германовия сборник*, Мирчева 2006: 75–76), четвъртият – ꙁ и ѕ (така и в *Манасиевата хроника*, Мирчева 2006: 76). Знаците ѕ и з са само с числена стойност (веднъж със ѕ първият копист пише Ѕѣло). И двамата основни книжовници последователно различават ꙁ и ꙁ и ги изписват на етимологично място. Примерите за замяна на ꙁ със ꙁ и обратно са единични. За африката *dz* третият копист използва само ꙁ, у втория липсват ꙁ и з, но трябва да се има предвид малкият обем преписан от тях текст.

Всички кописти (без третия, вероятно поради малкия обем текст) си служат и със знака за ижица и гръцката буква тита, първият използва и кси (като числена стойност и в името алеѯандръ), а четвъртият – и пси (за ѱалмъ, която има и паралелно изписване псалъмъ). Знакът за ижица (като ꙇ и ѵ в първата ръка, ꙇ в четвъртата, ѵ във втората) се употребява в лигатури (аꙇ, лꙇ) и в чужди думи за предаване на гръцките дифтонги ευ, αυ, ου и οι, буквите ι, η, ο и β. У първия копист има и алтернативни форми (с в за ευ, αυ и β, с н за υ; у четвъртия – само с в), като формите с ижица преобладават, но личи

[188] У третия писач е наличен само един пример, и то без епентетично л.

неустановеност на правописните правила. Тита се употребява като числена стойност и в думи с чужд произход, понякога стои вместо кирилско т за предаване на гр. τ в първата ръка.

Системата от диакритични знаци на *Песн* включва дасия, двоен гравис, остро ударение (рядко у първия писач, липсва у четвъртия), двоен акут (рядко у първия писач, липсва у третия), тежко ударение (у четвъртия и втория писач), дасия с остро ударение (у втория и третия писач), обърната дасия (само у втория). В частта на първата ръка по-широк набор от надредни знаци е представен в повредените първи листове (1r–14v), добавени от по-късната ръка: остро ударение, тежко ударение (обикновено върху корен), двоен гравис, камора. Дасия (често в различни варианти) се поставя над гласни в началото на думата и в поствокална позиция, съюзите а, н, предлога ѡ. Четвъртият копист изписва дасия над всяка буква ы независимо от позицията и това правило е характерно само за него. Той следва определени правила и при изписването на две дасии. Обърната дасия, типична за втората ръка, се употребява само в началото на думата. Тежкото ударение най-често се изписва над широко (ὸ) и тясно *о*, в ѡ̀ в чужди думи, а над останалите гласни – по-рядко. Двойният гравис преобладаващо стои над гласни, предимно едносрични думи.

Лигатури са засвидетелствани в двете основни ръце, само една лигатура е регистрирана у третия писач, вероятно заради малкия обем текст. Най-често срещаните лигатурни написания са аѵ, тв, тн, по-рядко лѵ, тр, рѣ, тї. Препинателните знаци, с които си служат преписвачите на *Песнивеца*, са средна точка и рядко запетайка, а завършителните знаци – голяма средна точка (бележи края на всеки псалм и тълкувание) и четириточие във формата на кръст ⁘ (бележи края на всеки псалм, тълкуванието, последното тълкувание към последния стих на всеки псалм). Надписите на псалмите и останалите заглавия са рамкирани със специални знаци.

Съпоставителното проучване на правописа на четиримата кописти на *Песн* дава възможност да се открият и систематизират следваните от тях общи правила, но и различията в правописните типове.

Общо за **четиримата кописти** е редовното изписване на голям ер за отбелязване на първичните и вторичните сонанти и на буква за голяма носовка след шушкавите съгласни ж, ш и група щ. И четиримата употребяват ѣ и ы на етимологично място, а с йотувано *а* се изписва началото на определени лексеми и техните производни (вж. по-горе), както и наречието/съюза ꙗко и относителното местоимение ꙗже.

За **двамата основни преписвачи** – първи и четвърти, само ще се отбележат общите правописни особености[189], по-подробно представени по-горе в обобщението. Общи са: разнообразното отразяване на слабия коренен ер; запазването на слабия ер в наставки и в префикса въꙁ- (с добавяне на неетимологичен еров завършек или паерчик винаги у първия копист, нерядко у четвъртия); правописната система шѫ, жѫ, щѫ, ѵѧ; спорадичната употреба на графемите ѭ, ѩ и ѧ извън двата основни знака ѫ и ѧ за носови гласни; изписването само на ѧ след ѵ и африката ѕ, само на ѧ и ѣ след меките сонори р, л, н и смекчените лабиали б, п, в, м; изписване на ѣ след ц/ꙁ, получени по втора палатализация и на а след ц/ꙁ, получени по трета палатализация. След вокал и двамата

[189] Някои от тези правописни особености не са засвидетелствани при втория и третия копист най-вероятно поради малкия по обем текст, който са изписали.

употребяват ѥ в конкуренция с ѧ, а в префигирани глаголи с начално н, след представки на -ꙁ-, изписват ы вместо етимологично н. Сходна е и употребата на алографите ѡ, ѹ и ꙋ за означване на *о* и *у*. И двамата основни кописти последователно различават ꙁ и ѕ (за африката *dz*) и ги изписват на етимологично място. Следват общото правило да поставят дасия върху гласна в началото на думата и в поствокална позиция.

Вторият, третият и четвъртият книжовник следват някои общи правописни особености, които липсват у първия: едноеров правопис с ъ (с малко изключения), употреба предимно или само на ѫ в начална и поствокална позиция, употреба на -ѫѧ в групата от две носовки в сложните форми на прилагателни и причастия, изписване на широко *е* в начална и поствокална позиция и на ѧ след ѵ.

Почти за всеки един от четиримата кописти се открояват и **индивидуални специфики** в правописа. Така единствено за **първия** копист е характерен двуеров правопис, употреба предимно на малка носовка в начална позиция, както и по-честата ѝ употреба в поствокална позиция (особено след н и ы). Само първият копист предпочита комбинацията -ѫѫ в групата от две носовки в сложните форми на прилагателни и причастия. Само той след ѵ пише винаги ѣ, а широкото *е* използва единствено за оформяне края на реда. Единствено у **втория копист** системата от диакритични знаци е най-богата и единствено той си служи с обърната дасия. Специфични единствено за **четвъртия копист** правописни особености са употребата на йотувано *е* (ѥ) и маркирането с дасия на всяка буква ы независимо от позицията ѝ в думата.

Така настоящото изследване разкрива четири правописни системи, в които се съчетават общи за епохата характеристики и индивидуални правописни навици. Редица правописни правила не са прокарани последователно, показват незадължителен характер и са в процес на създаване и кодификация, което отговаря на предевтимиевия период, в който е създаден ръкописът (1337 г.). Въпреки колективната работа по изготвянето на кодекса липсва обща и цялостна концепция по отношение на правописа, а всеки един от кописте запазва и прилага в процеса на работата своята индивидуална подготовка и школовка. Това хвърля допълнителна светлина върху процеса на работа в книжовните центрове през първата половина на XIV в. и допринася за уточняването на различните типове среднобългарски правопис, и особено на тези, свързани с предевтимиевите правописни образци и с ръкописите, писани за цар Йоан Александър или поръчани от него.

ПРИЛОЖЕНИЕ
Употреба и дистрибуция на избрани графеми и алографи

Таблица 1. Графеми и алографи за гласни

Кописти	**Носовки**	**Ерове**	**Гласна *и***	**Гласна *е***	**Гласна *о***	**Гласна *у***
I	ѫ, ѧ, ⱑѫ, ⱑѧ, ѧ	ъ, ь	ⱘ, ї, ⱏ	ѥ, ѥ	ѻ, ѡ, ѳ, ѳ	ѹ, ꙋ, ꙋ
II	ѫ, ѧ	ъ*	ⱘ, ї	ѥ, ѥ	ѻ, ѡ, ѳ, ѽ	ѹ, ꙋ, ꙋ
III	ѫ, ѧ	ъ*	ⱘ, ї	ѥ, ѥ	ѻ, ѡ, ѳ,	ѹ, ꙋ, ꙋ
IV	ѫ, ѧ, ⱑѫ, ⱑѧ, ѧ	ъ	ⱘ, ї, ⱏ	ѥ, ѥ, ⱐ	ѻ, ѡ, ѳ, ѳ	ѹ, ꙋ, ꙋ

Таблица 2. Дистрибуция на носовите гласни

Позиция	**I копист**	**II копист**	**III копист**	**IV копист**
Начало	ѧ*	ѫ	ѫ	ѫ*
След ⱑ	ѫ*	ѫ	ѫ	ѫ
След ⱐ	ѫ*	Ø	ѫ	ѫ
След ѥ	ѧ / ѫ*	Ø	ѫ	ѫ
След ѳ	ѫ*	ѫ	ѫ	ѫ
След ѳѹ	ѫ*	Ø	Ø	ѫ
След ы	ѧ*	ѫ	ѫ	ѫ
След ⱘ	ѧ* / ѫ	ѫ	ѫ	ѫ
След ъ, ь	ѧ	Ø	Ø	ѫ
След ѵ	ѧ	Ø	Ø	ѧ
След ж	ѫ	Ø	Ø	ѫ*
След щ	ѫ	ѫ	ѫ	ѫ*
След ш	ѫ	ѫ	ѫ	ѫ*
След ц	ѧ – ѫ	Ø	Ø	ѧ – ѫ
След ѕ	ѧ	Ø	Ø	ѧ
л͡, н͡, р͡, б, п, в, м	ѧ	Ø	Ø	ѧ
Две носовки	-ѫѫ*	-ѫѧ	-ѫѧ	-ѫѧ

Таблица 3. Употреба на ижица

Кописти	**Ижица**
I	ευ, αυ, ου, οι, υ, η**, β
II	υ
III	Ø
IV	ευ, αυ, ου, οι, υ, η**, ο, β

* = преобладава.
** = еднократна употреба.

ПЕСНИВЕЦЪТ НА ЦАР ЙОАН АЛЕКСАНДЪР ОТ 1337 г. – СЪДЪРЖАНИЕ НА РЪКОПИСА, РЕДАКЦИОННА ПРИНАДЛЕЖНОСТ НА ПСАЛТИРНИЯ ТЕКСТ, КЪМ ИЗУЧАВАНЕТО НА ЛЕКСИКАТА И ПРЕВОДА НА ТЪЛКУВАНИЯТА

Ивона Карачорова

В Научния архив на Българската академия на науките под сигнатура БАН № 2 се пази ръкопис от 1337 г., известен като *Песнивец на цар Йоан-Александър*, а също като *Софийски псалтир*. Точната датировка на ръкописа е посочена в колофон-част от *Похвалата на цар Йоан-Александър*, в която книгата е наречена „Песнивец“. Наричан е още и *Кукленски псалтир*, защото за известно време е бил съхраняван в Кукленския манастир „Св. св. Козма и Дамян“, където е бил преподвързан. Ръкописът става известен на науката от публикация на В. Д. Стоянов от 1887 г., който по това време е бил председател на Българското книжовно дружество. Той свидетелства, че дружеството го е придобило „с грижата и настояването на преосвещений Търновски митрополит Климент Браницкий“, а е получен от Тодор Д. Лапаров от с. Катунско Конаре, Станимашка околия (Стоянов 1887). Оттогава ръкописът привлича научния интерес на изследователите на славянското ръкописно наследство (Архангельский 1897; Jagić 1907: 838–847; Цонев 1916: 4–13; Кодов 1969: 11–16; Дуйчев 1944: 69–72, 358–361). Въз основа на анализ на правописните особености на Песнивеца (първа част от текста на ръкописа) Т. Славова предполага, че антиграфът на ръкописа е от XIII век, средно-български препис от източнобългарски произход (Славова 2024).

Като съдържание *Песнивецът* е псалтир с тълкувания. В този тип псалтири псалмите и библейските песни са коментирани – всеки отделен стих, понякога и полустих. В славянската ръкописна традиция са познати преводите на два от многото византийски коментари към Псалтира (Шиваров 1986; Карачорова 2003: 412). Единият от тях е на Теодорит Кирски (397–457) – автор на догматически, полемически, егзегетически трудове (CPG: 6202). Известен е по източнославянски преписи. Най-старият от тях е фрагментарно запазеният пергаментен *Чудовски псалтир* от XI в. (ГИМ, Чуд. 7), издаден от руския учен В. А. Погорелов (Погорелов 1910a), който включва в изследването си още осем преписа от XV–XVI в., като до други два не е имал достъп (Погорелов 1910a: 82–91). В последно време този списък беше допълнен с още три преписа от Св. Николова (Николова 2017: 161–166) и четири от Е. В. Вершинин (Вершинин 2018b:

3–4), всички от периода XV–XVI в., от източнославянски произход. В Описа на ръкописите от Хилендарския манастир Д. Богданович включва и един южнославянски препис от средата на XVI в. – Хил. 116 (Богдановић 1978: 86), но моите изследвания показаха, че това е първата част от превода на голяма катена (Карачорова 2015a). Известните преписи съдържат непълен текст на Теодоритовите тълкувания – до средата на псалм 144:14, а липсващата част е допълнена по пълния превод на Краткия коментар към Псалтира на Исихий Иерусалимски, известен в славянската традиция под името на Атанасий Александрийски. А. А. Алексеев смята, че работата на преводача е останала незавършена (Алексеев 1999: 167). Наскоро Е. В. Вершинин съобщи за препис, който съдържа пълен славянски превод на тълкуванията на Теодорит Кирски – РГБ, Рог. 444, и публикува неизвестната досега част от текста (Вершинин 2018ba: 4–35). Славянският превод на коментарите на Теодорит е дело на книжовниците от времето на цар Симеон (Lépissier 1968: 4). Изследванията показват, че преводът на този коментар е част от продукцията на Преславското книжовно средище. Важно е да се отбележи, че в процеса на превеждането на тълкуванията преводачът е редактирал и самия псалтирен текст съобразно преславските норми (Карачорова 2003: 414; Славова 2008: 101). В резултат старобългарският текст на псалмите, придружен от тълкуванията на Теодорит Кирски, се обособява като отделна редакция в историята на славянския Псалтир – преславска (Погорелов 1901: XLVI–LXIV; Карачорова 1984: 54, 61; Карачорова 1989: 131; MacRobert 1998a: 131; Thomson 1998: 814–815; MacRobert 2005a). Е. В. Вершинин публикува пълен списък на преписите с псалтирните тълкувания на Теодорит Кирски (Вершинин 2018b).

Старобългарски превод има и византийското тълкувание, което по преписите традиционно се приписва на Атанасий Александрийски (293/298–373) (Цоневски 1986: 208–221), тъй като той се посочва като автор в оглавлението на Псалтира с тези коментари. Срещат се и гръцки псалтирни преписи на тези тълкувания със същото надписание (Jagić 1917: IV). Според по-нови изследвания автор на тези тълкувания е Исихий Иерусалимски (втора половина на IV в. – ок. 451 г.) – виден византийски екзегет и писател (Devresse 1970: 240–243; Rondeau 1982: 143–145). Тълкуванията са известни в научната литература като Исихиеви или Псевдо-Атанасиеви. На Исихий се приписва авторството на три отделни коментара към Псалтира (Ткачев 2011). Един от тях е известен като „De titulus psalmorum“ (CP G6552; PG 27: col. 649–1344). Това заглавие на произведението е дадено от кардинал Н. Антонели, който го публикува през 1747 г. под името на Атанасий Велики. По-късно се установява авторството на Исихий Иерусалимски. Според някои учени анонимен автор е съставил този текст, като е използвал по-голямо произведение на Исихий Иерусалимски. Вторият е познат като „Голям коментар“ – Commentarius magnus (CPG: 6554), от който са съхранени само части в гръцки ръкописи (Devresse 1970: 250–261). Авторството на известния като „Кратък коментар“ Commentarius brevis (CPG: 6553), приписван на Исихий Иерусалмски, се оспорва в съвременната наука (Ткачев 2011). Гръцкият текст е издаден от В. Ягич (Jagic 1917). Той е преведен на старобългарски. Най-ранният запазен препис е от XI в. и е известен в науката като *Евгениев псалтир*, запазен фрагментарно – Санкт Петербург, БРАН, 4.5.7; РНБ, Погод. 9 (Сводный каталог 1984: 71–72). Славянският превод на Исихиевите тълкувания е известен по десетки преписи, най-много са от периода XV–XVIII в. В. Ягич издава един от най-известните преписи – *Болонския псалтир* от

XIII в. (Болоня, Университетска библиотека, № 2499, вж. Jagić 1906). В изданието са включени и други преписи – паралелно с основния текст е даден *Погодиновият псалтир* от XIII в. (РНБ, Пог. 8), а като разночетения – *Софийският псалтир* от 1337 г., известен още като *Песнивец на цар Йоан Александър* (София, БАН, № 2), сръбският *Букурещки псалтир* от 1346 г., писан за севастократор Бранко Младенович (Букурещ, РАН 205), *Толстовият псалтир* от XI–XII в. (РНБ, F.п. I.23). Преписи на този превод се съхраняват и в библиотеките на Рилския манастир РМ 1/3 от XV–XVI в. (Спространов 1902: 8–9; Кодов, Райков, Христова 1986: 23–24), Хилендарския манастир № 613 от началото на XVI в. (Богдановић 1978: 215) и № 119 от 1511 г. (Богдановић 1978: 87–88) и Зографския манастир № 4 от края на XV – XVI в. (Кодов, Райков, Кожухаров 1985: 32–33) и № 9 от 1640 г. (Кодов, Райков, Кожухаров 1985: 42–43). В ръкопис НБКМ № 13 кратки откъси от Исихиевите тълкувания към определени места от псалмите са изписани маргинално, като обемът на тези откъси е от една дума до шест реда (Карачорова 2016). Според А. Алексеев Псевдо-Атанасиевите (Исихиеви) тълкувания са преведени и са прибавени към вече съществуващия превод на Псалтира, а езикът им носи признаци на български произход (Алексеев 1999: 159–160). А. Востоков приема, че псалтирът с тези коментари се е появил в „самой глубокой древности“ и е сред първите славянски преводи (Востоков 1842: 469). Фр. Томсън смята, че езикът им показва особеностите на първоначалните преводи на богослужебните книги (Thomson 1998: 799–801). За разлика от Теодоритовия тълковен псалтир текстът на псалмите, към който се добавят Псевдо-Атанасиевите (Исихиеви) коментари, не е редактиран, те придружават псалтирен текст от различни редакции (Карачорова 1989: 243). Двата старобългарски превода на тълкувания към Псалтира са направени през X в. (Карачорова 1989: 172), но според архимандрит Амфилохий коментарите на Исихий са по-ранни от Теодоритовите (Амфилохий 1880–1881). Н. Шиваров не приема мнението, че Исихиевите тълкувания са преведени в провинциален книжовен център, и твърди, че в славянския текст е отразен в различна степен говорът на преводача (Шиваров 1986: 27–28). Според него преводът е направен през IX–X в. в България от анонимен книжовник, вероятно в западните територии, но не изключва възможността това да е станало в Североизточна България (Шиваров 1986: 58–59). Въз основа на анализ на лексиката на славянския превод на Исихиевите коментари към Псалтира Зд. Рибарова твърди, че преводът се е появил в края на IX или в началото на X в. в Охридския книжовен център (Рибарова 2002: 177). Това мнение споделя и Т. Славова, като датира превода през X–XI в. (Славова 2008: 100–101). Редактираният текст на Псалтира с Теодоритовите тълкувания към него е част от книжовната продукция на Преславската книжовна школа, докато псалмите с коментарите на Исихий носят характерните черти на първоначалните преводи на богослужебните книги (Thomson 1998: 803–813; Алексеев 1999: 58–64; Рибарова 2002: 177, 180; Карачорова 2003: 412).

По описанието в том V от описите на ръкописите в НБКМ в ръкопис № 1415 от 1627 г. от ръкописната сбирка на библиотеката е засвидетелстван славянски превод на тълкуванията на Йоан Златоуст към отделни псалми: 5, 132, 6, 7, 129, три тълкувания към пс. 50 – срв. PG 55: col. 60–405. В края на ръкописа е поместено тълкувание на молитвата „Отче наш“, което „се среща в по-старите български паметници, до края на 15 в.“ и се приписва на Йоан Златоуст (Христова, Караджова, Вутова 1996: 125–128). В сборник от първата половина на XV в., ЦИАИ № 326, е поместен текстът на втората

част на Златоустовите тълкувания върху Псалтира (Христова, Караджова, Икономова 1982: 73, № 165). Славянският превод на коментарите на Йоан Златоуст е непроучен, тяхното изучаване е една от задачите на бъдещите изследвания върху историята на славянския Псалтир.

В последните години историята на славянските преводи на псалтирни тълкувания беше обогатена с откриването на преводни катени.

Сравнително неотдавна английската палеославистка К.-М. Макробърт откри катена към Псалтира в три преписа с източнославянски произход, два от XV в., съхраняващи се съответно в Регионалния музей в Ярославл и в ГИМ (сбирка на Барсов, № 26), а третият – от XVI в., в ръкописната сбирка на Саратовската университетска библиотека (Ms 1250) (MacRobert 1991; MacRobert 2005b). Коментарите в тях всъщност са свободен вариант на вече представените Псевдо-Атанасиеви тълкувания, като текстът към отделни стихове е напълно изменен, в други случаи – пропуснат или отнесен към други стихове. Често тълкуванията са съкратени чрез пропускане на отделни думи или цяла фраза. Псалтирният коментар в тези три ръкописа е определен от К.-М. Макробърт като катена, тъй като съдържа и части от тълкуванията на Теодорит Кирски, приведени в определени случаи и много малко в сравнение с откъсите от Псевдо-Атанасий. Авторката на публикацията смята, че компилацията е направена през XIV–XV в. в славянския североизток. При прибавянето на катената самият псалтирен текст е редактиран и съдържа четения от всички известни редакции.

През 2012 г. открих катена в руски ръкописен псалтир от XVI в. (Хилендар 117), който съдържа псалтирния текст от 77-и псалм, т.е. от средата до края. В катената са събрани коментари на повече от 20 византийски автори, между които Атанасий Велики, Дидим Александрийски, Теодорит Кирски, Евсевий Кесарийски, Исихий Иерусалимски, Кирил Александрийски (Карачорова 2013). Две години по-късно установих, че в ръкопис Хилендар 116, който също е тълковен псалтир от XVI в., е поместена първата част на тази катена. Псалтирният текст е от смесена редакция. Така на около 1360 листа в тези два ръкописа се съдържа най-обемната известна досега преводна катена в славянската ръкописна традиция (Карачорова 2015a; Карачорова 2015b). Засега не е установен гръцкият текст, от който е направен преводът. Предстоят и изследвания върху славянския текст за времето и мястото на превода.

През 2016 г. Св. Николова съобщи за неизвестен славянски превод на византийска катена към Псалтира в среднобългарски ръкопис от РГБ, сбирка на Московската духовна академия – сигнатура Ф. 173. I, № 18, с датировка между 1345 и 1360 г. Ръкописът е среднобългарски. Характерно за катената е, че след псалтирния текст има само едно тълкувание, като името на автора невинаги се посочва. На места в полетата са изписани имената на известни византийски екзегети, повечето от периода на византийската патристика. Засега не е открит гръцкият архетип (Николова 2016; Николова 2017).

Година по-късно руският учен К. В. Вершинин публикува сведения за славянски превод на неизвестна катена в ръкопис РГБ. Ф. 242, Сбирка на Г. М. Пряшников № 8 от средата на XVI в. Точният гръцки източник на текста засега е неизвестен. Катената включва откъси от четири произведения: „Тълкувания на псалмите“ на Теодорит Кирски, трактата „За надписанията към псалмите“, „Голям коментар на псалмите“ на Исихий Иерусалимски и приписвания на него „Кратък коментар на псалмите“. Известни са шест преписа на текста, като обемът на превода не може да се определи, защото те

прекъсват след пс. 76 или по средата на пс. 84. „Големият коментар“ е засвидетелстван с почти пълния превод на тълкуванията на пс. 51–84, което е особено важно за изследването на това произведение, тъй като гръцкият текст е запазен фрагментарно. Според К. В. Вершинин катената е била преведена от руски книжовник в края на XI–XII в., установява лексикална близост с други староруски тълковни преводи (Вершинин 2017; Вершинин 2018a).

Настоящата студия е посветена на някои проблеми, свързани със съдържанието, редакцията на псалтирния текст и някои лексикални особености на тълковния текст в един от най-известните преписи на славянския Псалтир с коментарите на Исихий Иерусалимски – *Софийския псалтир*, или *Песнивец на цар Йоан Александър*, наречен още *Кукленски*, от 1337 г. Ръкописът е част от Научния архив на Българската академия на науките и в научната литература е познат под сигнатура БАН № 2 (Стоянов 1887; Архангельский 1897; Jagić 1907: 838–847; Цонев 1916: 4–13; Кодов 1969: 11–16; Дуйчев 1969: XX, 69–72, 358–361).

Съдържание на ръкописа

В началото на ръкописа (л. 1a–3b) е поместен уводен текст, познат като Hypotheses на византийския църковен писател Евсевий Кесарийски (265–340) (Цоневски 1986: 303–308; Ястребов 2008), гръцкият оригинал на който е известен и публикуван (PG 23: col. 57–72). Следва славянският превод на пълния псалтирен текст с тълкуванията на Исихий Иерусалимски (л. 4a–311b), като част от липсите между псалми 15 и 17 са попълнени от текст от ръкопис ГИМ, Щук. 3. Следва Похвала за цар Йоан Александър (л. 311b–312b). Средата на текста (между пс. 77 и 78) е отбелязана с вмъкването на два тълковни текста – на Символа на вярата (л. 153a–155a) (Соболевский 1912) и на молитвата „Отче наш“ (л. 155a–157b) (Мусакова 1998). Коментарът към Господнята молитва (Мт 6: 9–13; Лк 11: 2–4) е познат в славянската ръкописна традиция в два превода. В *Песнивеца на цар Йоан Александър* е засвидетелстван вторият превод – български, направен през X в. Включен е в *Иловичката кормчая* от 1262 г. и в сръбски аскетични сборници, съставени на Света гора. Установено е, че гръцкият първообраз е текстът на деветнадесетата беседа на св. Йоан Златоуст върху Евангелието от Матей, като са направени кратки извлечения към всеки стих от молитвата. Според А. Милтенова вероятно това извлечение е съществувало още във византийската литература и е било преведено на старобългарски (Милтенова 2001; Милтенова 2004; Милтенова 2005). В оглавленията на три от псалмите, наречени „степенни песни“, номерацията е изписана с глаголически букви (126, 127) и грешно означение 129 вместо 128; номерацията на псалм 123 е означена с кирилски и глаголически букви (Милтенов 2009b). След липси в наличната част от ръкописа са поместени две от библейските песни – на Исая (Исая 26:9–20), без начало, от стих 14 (л. 313a–113b), която обикновено е пета поред, и шестата песен – на Йона (Йона 2:3–10) (л. 313b–314b) – и двете с тълкувания. Ръкописът е без край, завършва с началото на неканоничната песен на Езекия, без тълкувания – л. 314b (Карачорова 2005).

Оглавленията към псалмите са превод от еврейски през гръцки на книжовен старобългарски език (MacRobert 1996: 177–181). Те се срещат редовно в славянските псалтири след XIV в. нататък, но са рядкост по-рано, например в *Радомировия псалтир* от последната четвърт на XIII в. (Радомиров). Появяват се редовно само в тълковните

псалтири като *Толстов, Болонски, Погодин*, както и в *Песн*. (Jagić 1907), в хърватския глаголически *Фрашчичев псалтир* (Hamm 1967) и непоследователно в БАН № 1 от XIII в. (MacRobert 1996: 172).

л. 1r Пс҃тнр · красе͡ почнае͡[1] гл҃емаа҃го дв҃двъ · прр҃о́ка же, и҆ ц҃рѣ · здѣ́ же оу҆́бо͡, и҆ а҆фана́сна҃, а҆р҃хнепкпа сказа́нне҃ пс҃момъ ·· се͡ же оу҆́бо пс҃мопнсецъ наунна́ѣтъ, прѣ́жде, псал҃момъ, реуе́н҃наа҃, глаголя́тнн҃ ··

л. 1r–3v Hypotheses на Евсевий Кесарийски

л. 4r–4v се͡ же дв҃дъ на҆уннае͡, пс҃мъ · прѣ͡вї а҆фана́сне҃ же а҆р҃хнепк҃пъ въса҃ пс҃амїї сказа́ет҃

л. 4v–6r пс҃мъ дв҃двъ · в҃ · дв҃дъ о҆бо͡ доблъ ржкоѫ́ сказа́ет҃ сѧ · доблъ же ржкоѫ́ хс҃ е҆стъ, і҆ако въсѣ́ въ ржцѣ и҆мы · снрѣ́уъ ѡ҆ немъ реуе сѧ прр҃оуьство · гл҃еть бо дв҃да, і҆ако и҆з него по плъти ··

л. 6r–6v пс҃мъ дв҃двъ · г҃ · е҆гда бѣгаа҃ше ѡ҃ лица, авесалома сн҃а своего́ · авесаломъ же ѡ҃ц҃ъ миро҃ сказа́ет сѧ · і҆ако ададме реуе съкры сѧ ѡ҃ мира, є҆же е҆стъ ѡ҃ лица бн҃а҆ · тоу҃ пророуьствне҃ прноснтъ на хр҃а, і҆ако хотѧща въздвигнѫти адама ··

Текстът от Пс. 3:8 до 9:8 липсва.

л. 7r–11r Пс. 9:8b–9:39

л. 11r–12r въ ко́нецъ, пс҃мъ дв҃двъ · і҃ · ѡ҆ хотѧщїи҆хъ бо҆ на скон҃ѹѣнне҃ вѣ́комъ събыватн сѧ · прр҃оуьствне҃ дв҃дво і҆ави́ло е͡стъ ··

л. 12r–13r въ кѳ҃· ѡ҆ ѡ҃смѣмъ · пс҃мъ дв҃двъ · аі҃ ·· на сконуѣнне҃ вѣкоу҃ бждщомоу҃ · прр҃оуьство дв҃дво і҆ави сѧ · да къждо оуготовнть сѧ къ бждщомоу҃ · седьмин бо настоѫ́и҆ · ѡ҆смы же бждщнн҃ · ѡ҆ въскр҃сенн хр҃вѣ гл҃етъ · ѡ҆смы бо е҆стъ дн҃ъ · ѡ҆смын҃, и҆ пръвын҃ ··

л. 13r–13v въ конецъ, пс҃мъ дв҃двъ · ві҃ · на конъуннѫ бо вѣка, прр҃оуъство прни҃маа҃хѫ ·· прр҃оцн, ѡ҆ таи҃нѣ хотѧщнн҃ на конуннѣ і҆авнти сѧ ··

л. 13v–14v ※ въ конецъ, пс҃мъ дв҃двъ · гі҃ · на конецъ бо врѣмене, прр҃оуьство събн сѧ таи҃ныи҃ ··

Текстът от Пс. 13:6 до 15:6 липсва.

Фрагмент ГИМ, Щук. 3

л. 1r–1v Пс. 15:6a–15:16

л. 1v мл҃тва · дв҃два · е҆же е҆стъ мл҃тва хр҃ва ѡ҃ лица адамлѣ і҆авн сѧ дв҃ндовн · пс҃мъ · зі҃ ·

Текстът от Пс. 16a до 16:14d липсва.

л. 2r–2v слава ·· кѳ҃ · г҃ · въ конецъ · ѡ҆трокоу҃ гн҃ю дв҃ндоу҃ · і҆аже гл҃а кь гн҃ словеса пѣснн сеѫ́ · въ дн҃ъ въ нъже и҆збавн гн҃ъ, и҆зь ржкы въсѣхъ врагъ е҆го · и҆ їзь ржкы савловн, и҆ реуе · прр҃окъ бждщаа҃ на конецъ і҆авлѣ́ѣтъ · тѣмьже гл҃етъ ѡ҆трокоу҃ гн҃ю дв҃двн · сказа́ѣть же сѧ дв҃дъ. доблъ ржкоѫ́ · доблъ же ржкоѫ́ хс҃ · гл҃а хотѧщаа҃ напослѣдокъ събытн сѧ · ѡ҆ въсѣхъ враѫ́ѣхъ · и҆ въскр҃сенн҃, побѣднвъ, дна҃вола · пс҃мъ · зі҃ ··

Тук свършва фрагментът от ГИМ, Щук. 3.

В *Песнивеца* текстът от Пс. 17:6b до 17:18b липсва.

[1] а и е лигатура.

л. 15r–19r Пс. 17:18v–17:50r

л. 19r–21v въ конецъ · пл҃мъ дв҃двъ · н҃і · хотѧщѧѧ҆ сѧ на конⷭ҇ѹннѣ съвръшнтїи таи҆ны пронареѵе, пр҃роуьство с҃таго доуха, е҆же г҃лано бысть ⁘ ※

л. 21v–22v въ конецъ, пл҃мъ дв҃двъ · ѳ҃і · реѵе сѧ пр҃роуьство, ѡ҆ таи҆нахъ х҃ваѵъ · хотѧщнхъ съвръшнтн сѧ ⁘

л. 22v–24v въ конецъ · пл҃мъ дв҃двъ · к҃ · ѡ҆ сконуѣннѝ таи҆нъ бжджщнхъ съвръшнтн сѧ въ ѵл҃вка ѿ х҃а · пр҃роуьство пл҃ма проповѣдаѧ҆ ⁘

л. 24v–28v въ конецъ, ѡ҆ прнѧ҆тнѝ оуттръннѝмъ · пл҃мъ давндовъ · к҃а · ѡ҆ въскръсенн х҃вѣ ⁘ напнсанне҆, пл҃ма сказа҆ѣтъ · ѕаоутра бо въскр҃сенне҆ х҃во · и҆же и҆ прнѧ҆тїѣ бы҃ ѵл҃вуьскомоу е҆стьствоу · весъ бо пл҃мъ ѡ҆ мѧкахъ х҃ваѵъ · и҆ ѡ҆ нзьбранн ѧ҆зыкъ лежнтъ ⁘

л. 28v–29v пл҃мъ, дв҃двъ · к҃в · пр҃роуьство пл҃ма сего сказа҆ѣть · новыхъ людн въхожденне҆ · кр҃щенне҆мъ ⁘

л. 29v–31r пл҃мъ · дв҃двъ · к҃г · въ е҆днѧ сѧботѧ · ѡ҆ въскр҃сенн г҃летъ пр҃роуьство въ е҆днѧ бо сѧботѧ въскр҃се г҃ъ ⁘

л. 31r–33v к҃а҆ · д҃ · пл҃мъ · дв҃двъ · к҃д · съ҆, пл҃мъ оустнтъ въсѧ на и҆сповѣданїе҆ · и҆ мл҃тва ꙗ҆ко г҃ъ ѵл҃вка ради въсѣ сътворн ⁘

л. 33v–35r пл҃мъ дв҃двъ · к҃е · съ пл҃мъ лежнтъ весъ ѡ҆ х҃ѣ · спѣжщаго на б҃на҆ мл҃нтва · и҆ ꙗ҆ко въ лнце ѵл҃вуе х҃с ѿвѣщаваетъ · и҆ поощѧ҆ѣтъ уловѣка ⁘

л. 35r–37v пл҃мъ дв҃двъ · к҃ѕ · прѣжде помаѕанна҆ · х҃въ · тъ бо по плъти зна҆ѣмъ єстъ · ꙗ҆ко доблъ ржкож҃ · а еже прѣж҃е помаѕанна҆ · снрѣуъ прѣжде мѧкы, дастъ сѧ пр҃роуьство е҆моу ⁘

л. 37v–39r пл҃мъ дв҃двъ · к҃ѕ · съ пл҃мъ дв҃дви с҃вн҆ е҆стъ · тѣмьже съ мл҃твож҃ науѧ пр҃роуьство · сказа҆ѣть же ѡ҆ х҃ѣ, и҆ ѡ҆ людехъ жндовъскыхъ ⁘

л. 39r–41r пл҃мъ · дв҃двъ · к҃н · въ и҆схожденне҆ народоу · прореклъ е҆стъ дх҃ъ · ꙗ҆ко нзⷭ҇гнанн бжджтъ нзъ ц҃ркве жндове · и҆ нзⷭ҇ блт҃тн · ꙗ҆ко невъзⷭ҇блт҃тнн[2] ·

л. 41r–42v въ коне҃ · пл҃мъ · к҃ѳ · пѣснъ ѡ҆ с҃щенн домоу дв҃два · ѡ҆ ц҃ркви пр҃роуьство г҃летъ въ конецъ · прн конъцн бо х҃с ѡ҆бнавлѣ҆ѣтъ ц҃ркъ ·

л. 42v–45v въ коне҃ · пл҃мъ, дв҃двъ · л҃ · въ оужасѣ · оузрѣвъ бо пр҃рокъ, таи҆ны хотѧщѧѧ҆ на конⷭ҇ѹннѣ съвръшнтїи сѧ · оужасе сѧ уюдомъ ⁘

л. 45v–47v пл҃мъ дв҃двъ, л҃а · въ разоумъ, и҆ въ разоумѣ е҆стъ · снрѣуь оуунтъ пр҃рока бжджщнмъ · и҆ ѡ҆ кръщенн, и҆ ѡ҆ спс҃ажщнхь сѧ и҆мъ ⁘

л. 47v–50r к҃а҆ · є҃ · пл҃мъ дв҃двъ · л҃в · неи҆спїсанъ ѿ е҆вреї дв҃дви дасть сѧ пр҃роуьство б҃гословесна҆ · скаѕаж҃ ꙗ҆же ѡ҆ спс҃а҆емыхъ ⁘

л. 50r–52v пл҃мъ, дв҃двъ · л҃г · е҆гда и҆змѣнн лнце свое҆ прѣдь авїмелехомъ · и҆ ѿпоустн ї, и҆ нзїде · сказа҆ѣтъ дв҃дъ хотѧщ спс҃тн сѧ · ꙗ҆ко самъ ѕамышлєннѣмъ спс҃е сѧ · съ бо҃ пл҃мъ, весъ оуунтельства и҆сплънъ е҆стъ, и҆ оуєнна҆, на б҃гоуьстне҆ подвнжа҆щнмⷭ҇ сѧ · и҆ ѡ҆ кръщеннї ⁘

л. 52v–56v пл҃мъ дв҃двъ · л҃д · снрѣуь хв҃ъ · въ него бо и҆ ѡ҆ немъ, пл҃мъ съ҆, весъ лежнтъ · и҆ ѡ҆ мѧцѣ ⁘

---

[2] т и н лигатура.

л. 56v–58v въ конеⷣ · пл҃мъ · л҃е · раба г҃нѣ дв҃да · ѥлико на коⷩⷱⷩнѣ х҃с творити хотѣаше · пр҃рокомъ проꙗвлѣаше ⁘

л. 58v–64r пл҃мъ дв҃двъ · л҃ѕ · х҃въ, възъде бо книгы дв҃домъ х҃а наричѧтъ ѡ немъ оубо, и ѡ вѣроуѫщихъ въ нъ пр҃рочьство пл҃ма лежитъ ⁘

л. 64r–67r к҃а · ѕ҃ · пл҃мъ дв҃двъ, л҃з · въ въспоминание ѡ сѫботѣ · съ пл҃мъ ѥстъ пр҃рочьство ѡ х҃ѣ · и въспоминание ѡ сѫботѣ ѡнои · ѡ неиже х҃с рече · м҃лите сѧ да не бѫдеть бѣгъство ваше зимѣ ни въ сѫботѫ · доⷭ҇ить оубо рече, прѣдъзрѣти, ї ѹготовити сѧ, пл҃мъ, л҃з ⁘

л. 67r–69r въ конеⷣ · пл҃мъ дв҃двъ · л҃и · ѡ идїѳоумѣ, пѣснъ дв҃два · идиѳоумъ прѣлъстъ сказаеть сѧ ⁘ на коньчинѣ оубо х҃с ѡбразомъ чл҃вчьсъкымъ прѣльсти диꙗвола · ѡблъщи и плътиѫ · сего ради пѣснъ сиѫ д҃хъ прѣжде възьгл҃си · сказаѫ ꙗже напослѣдокъ ⁘

л. 69v–72v въ конеⷣ · пл҃мъ, дв҃двъ · л҃ѳ · ѥлико на конецъ ѡ х҃вѣ пришествиї, быти хотѣаше · прозрѣхѫ пр҃роци ⁘

л. 72v–74r въ конеⷣ · пл҃мъ дв҃двъ · м҃ · въсегъда пр҃рокъ ѡ конъчинѣ прорицааше · ꙗко хотѣаше б҃ъ сп҃сениꙗ ради чловѣчьска съдѣати ⁘ м҃ ⁘

л. 74r–77r въ конеⷣ · разоума с҃новъ кореѡвъ пъсаломъ кореѡвъ · фалакрома сказаеть сѧ · понеже на жиды разъгнѣва сѧ б҃ъ · и сѫтъ за лѣпотѫ главнѫ · фалакромѫ имѣ · ѿѧсѧ бо сѧ ѿ нихъ, въсѣ въжделѣнаа · за си сѫтъ, аще хотѧтъ възъвратити сѧ, пр҃роци мл҃ѧтъ · тѣмъже г҃летъ, въ разоумъ, пл҃ⷨ · м҃а ·

л. 77r–77v пл҃мъ дв҃двъ · м҃в · ѡ тѣхьжде пророчьство глаголетъ, въ х҃а ⁘

л. 77v–81v въ конеⷣ, с҃нвъ кореѡвъ пл҃мъ въ разѹмъ · ѡ жидохъ слово · ихъже красота главнаа ѿѧть сѧ, сирѣчь х҃с · изь нихь бо бѣ · нѫ ѧзыкомъ дасть сѧ въ разоумь же ꙗко ѡбратитї сѧ · пр҃рочьство сказаетъ · пл҃мъ · м҃г ⁘

л. 81v–85r въ конеⷣ · ѡ изъмѣноуѫщиихь сѧ, с҃нвъ кореѡвъ · въ разоумъ пѣснъ ѡ възлюбленѣамъ · на конъчинѫ вѣкъ пр҃рокъ рече · ѡ оужасѣ жидовъсъцѣ · изъмѣнение бо прѣложение ѥстъ · с҃нове же кореѡви жидове · ꙗко въсѣ погоублъше · и въ ѡголѣние въпадьше · тьгда ѡ х҃ѣ пѣснъ пр҃рочьства г҃ла д҃хъ с҃ты дв҃домъ · ѥже ѥстъ ѡ възлюблѣнънѣамъ · пл҃мъ · м҃д ⁘

л. 85r–87r въ конеⷣ, ѡ с҃нохъ кореѡвѣхъ · ѡ таиныхъ пл҃мъ · м҃е · ѡ с҃нохъ кореѡвѣхъ г҃летъ · чѧстнѣ весъ ѧзыкъ жидовьскъ нарицаѫ · ꙗко неразоуменъ · таиныхь же хотѧщихъ быти · ѡбаче же ѿ тѣхъ потаенъ ⁘

л. 87r–88r к҃а · з҃ · въ конеⷣ · с҃новъ кореѡвъ · пл҃мъ · м҃ѕ · б҃ъ [бо не хотѣше ѿврѣщї] жидовы · нѫ видѣвъ жестосръдие ихъ · приведе въ нихъ мѣсто ѧзыкы ⁘

л. 88r–90r пѣснъ пл҃ма с҃новъ кореѡвъ · въ въторѫѫ сѫботѫ · оуслышание жидомъ · ꙗко въсѣмъ ѡбнажавъшемъ · корее бо, голина сказаеть сѧ · да поѫтъ вѣрънїи пѣснъ новѫ · г҃лъ же въскр҃сениꙗ · въ въторѫѫ бо сѫботѫ съдѣа сѧ сп҃сение · пл҃мъ м҃з ·

л. 90r–92v въ конеⷣ · с҃новъ кореѡвъ · пл҃мъ · м҃и · сирѣчь · жидомъ хотѧщиꙗ быти напослѣдокъ · срамота възъвѣсти сѧ ⁘

л. 92v–95v пл҃мъ, асафовъ · м҃ѳ · пр҃рочьство ѡ съборищи · асафь бо съборище сказаеть сѧ · ѡ ѿриновени бо жидовьстѣмъ пр҃рочьствоуетъ ⁘

л. 95v–98v въ коⷣ · пл҃мъ дв҃двъ · вънегда приде кь немоу наѳанъ пр҃рокъ · егда вънїде кь вїръсавеи · вънегда сътвори грѣхъ и безаконие дв҃дъ · посланъ быⷭ кь немоу наѳанъ

пр҃рокъ · е҆же сказае҆ть сѧ даа҆ние҆ · вѣдѣа҆ше бо б҃ъ, ꙗ҆ко дасть сѧ ѡ҆ставление҆ пр҃рокоу · въпадьшоу сѧ въ ръвеникъ лъсти вїрсавее҆ бо́ рьвеникъ сказае҆ть сѧ · ѡ҆бразъ бо дв҃дъ въсѣмъ каѧ҆щнїмь сѧ быстъ · написавъ, пѧдесѧтꙑныи пл҃мъ · и҆сповѣда҆ниꙗ ⁘

л. 98v–100r въ коне҃, разоумꙋ дв҃двꙋ · вънегда приде доїкъ и҆доумѣа҆нинъ · и҆ възвѣстї саоулови, и҆ рече е҆моу · приде дв҃дъ въ домъ авїмелеховъ · пр҃рочьство г҃летъ дїа҆вола · доикь бо́ сказае҆ть сѧ мѧтежъ · кꙑто же съмѧтае҆тъ добрѣ стоѫщихъ, а не дїа҆волъ · и҆доумеа҆ бо́ пакы сказае҆ть сѧ и҆щѣзаѫщи дїа҆воль же ѡ҆скѫдѣ ѿ въсѣкоѫ сїлы · саоулъ пакы сказае҆ть сѧ просимъ · того бо и҆спроси сотона · е҆же е҆стъ ѡ҆бразъ їю҆довъ · вънегда рече приде дв҃дъ въ домъ авїмелеховъ · авїмелехъ же е҆стъ ѡ҆ч҃е цр҃вие҆ · е҆же е҆стъ х҃с въ лонѣ ѡ҆ч҃и · пл҃мъ · н҃а ·

л. 100r–101r въ коне҃ · ѡ҆ мае҆леѳѣ разоумъ дв҃двъ · до конꙑца бо мнѣвъ побѣдити х҃а дїа҆волъ · лїковати начѧтъ · мае҆леѳь бо́ лїкьствителъ сказае҆ть сѧ · ѡ҆ семъ оубо ѡ҆бличити дїа҆вола пр҃рочьство проповѣда · пл҃мъ · н҃в ·

л. 101r–102r въ коне҃ · въ пѣнихъ · разоумъ дв҃двъ · вънегда придѫ зїфѣне и҆ рѣшѫ саꙋлоу · не се ли дв҃дъ крые҆ть сѧ въ насъ · на конꙑци рече сконьчѣѧ҆щимь сѧ врѣменемъ · въразоумлѣе҆моу чловѣчьствоу х҃омъ · дв҃дъ бо х҃с ꙗ҆ко доблъ рѫкоѧ҆ · възавидѣвьше бѣси е҆же сѫтъ зифеи҆ · ѡ҆клеветаа҆хѫ х҃а · (на следващия ред номерът на псалма – н҃г).

л. 102r–105r въ коне҃ · въ пѣнїи҆хъ разоумъ · пл҃мꙑ дв҃двъ · н҃д · ѡ҆ пѣснехъ ѧ҆же ѡ҆ х҃ѣ · въ разоумъ хотѧщнїмъ вѣровати ⁘

л. 105r–106v въ коне҃, ѡ҆ людехъ оудаленыхъ ѿ с҃тхꙑ · дв҃дви въ тѣлописанїе҆ · е҆гда ѧ҆шѫ и҆ и҆ноплеменꙑници, въ гетѣ · ѡ҆блїчї пр҃рочьство люди жидовьскыѧ҆ · оудалъшѫ сѧ ѿ с҃тыхъ · на конꙑчинѫ вѣкꙑ е҆гда ѧ҆сѧ и҆ въ геѳѣ · сказае҆ть же сѧ т҃чило гетъ · е҆же на кр҃тѣ и҆спра х҃с · сирѣчь ѧ҆тъ ѿ падьшихъ жидовъ · и҆н҃племенꙑници бо́ падаѫще сказаѫтꙑ сѧ · пл҃мъ · н҃е · каѳизꙑма · н҃·

л. 106v–108r въ коне҃ · не и҆стьли дв҃дви въ тѣлописанїе҆, е҆гда бѣжа ѿ лїца саоулова въ врътьпъ · на сконꙑчѣнїї ѡ҆блїчѣе҆тъ · сїрѣчь показаѫ дв҃да · е҆же е҆стъ х҃с · въ пещерѫ вїѳлее҆мъскѫ въходѧ · таѫ сѧ дїа҆вола · ѡ҆бразъ бо г҃нъ е҆стъ дв҃дъ · пл҃мъ · н҃ѕ ·

л. 108v–110r въ коне҃, не и҆стꙑли дв҃дви въ тѣлописание҆ · ѡ҆бличѣе҆ть пр҃рчьство д҃хъ с҃ты · сирѣчъ показае҆тъ пр҃рокоу на послѣднѣа҆ хотѧщаа҆ быти, ѿ жидовъ на х҃а · и҆ ѡ҆ ѿпадени жидовьствѣ · и҆ разьньствие҆ · пл҃мъ · н҃з ⁘

л. 110r–112v въ коне҃, не и҆стꙑли дв҃дви въ тѣлописанїи҆ · е҆гда посла саоулъ, и҆ съхрани домъ е҆го оубити и҆ · ѡ҆ жидохъ г҃летъ ꙗ҆ко родъ б҃ии҆ нарицахѫ сѧ · на конецъ же растлѣшѫ · ѡбличѣ ѧ҆ сирѣчь показае҆тъ пр҃рокъ бѫдѫщаа҆ ѡ҆ х҃ѣ и҆ ѡ҆ мѫцѣ е҆го · и҆ злобѫ жидовьскѫ · пл҃мъ · н҃и ⁘

л. 112v–114r въ коне҃ · ѡ҆ и҆зꙑмѣноуѫщихь сѧ въ тѣлописание҆ дв҃дви · въ оучение҆, вънегда пожеже месопотамиѫ сирїи҆скѫ сирїѫ совалѧ · и҆ ѡ҆брати сѧ и҆ѡ҆авъ и҆ изꙑби дебръ солищьскѫ · в҃і · тысѧщъ · ѡ҆ ѿпадени люди жидовьскыхꙑ · на коньчинѫ пр҃рочьство сказае҆тъ · ꙗ҆ко пожежени бышѫ въставꙑшеи҆ на бога · пл҃мъ ⁘ н҃ѳ ⁘

л. 114v–115r въ коне҃, въ пѣнии҆хъ дв҃дви · о҆ новѣа҆мъ пѣнии҆ пое҆мѣмъ х҃оу · пр҃рочьство[3] сказае҆тъ на сконꙑчѣние вѣкъ · пл҃мꙑ . ѯ҃.

[3] т и в лигатура.

л. 115r–116v въ коне҃ · ѡ҆ и҆дн҃оумѣ · пс҃мъ дв҃двъ · ҃а҃ · ѡ҆ ѹлв҃цѣ прѣльщенѣ҆мъ · и҆дн҃оумь бо прѣльсть сказа҆е҆ть сѧ · ѡ҆ семъ пр҃рокъ пс҃мма напнса · ҃а҃ ·

л. 116v–118r пс҃мъ, дв҃двъ · ҃в҃ · вънегда бѣ въ пⷭ҃стыни и҆доумен҃стѣн҃ · поустыни є҆стъ и҆сконьчѣваѭщи сѧ, цр҃кви · ѻ҆ тон҃ оубо пр҃роуьство пнсано є҆стъ · и҆доумеа҆ бо и҆сконьчѣваѭщи сказа҆е҆ть сѧ · пс҃мъ · ҃в҃ ·

л. 118r–119v въ коне҃ · пс҃мъ дв҃двь · ѡ҆ конечныхъ тан҃нахъ ꙗ҆вн сѧ пр҃рокоу, пс҃мь · ҃г҃·

л. 119v–121v ка҃ · ѳ҃ · въ коне҃, пс҃мь пѣсни дв҃дови · и҆҆ереми҆҆н҃, и҆ є҆зекилю, и҆ людемь прѣселени҆ю҆ є҆гда хотѣхѫ и҆знти · на коньчнѫ хотѧщѫ, пѣснь прнносити сѧ х҃ви · дв҃дь бо х҃с сказа҆е҆ть сѧ · ꙗ҆коже въздвѣща҆е҆ть дх҃ъ пр҃роуьствомь · ҃д҃ ·

л. 121v–123v въ коне҃, пс҃мъ дв҃двъ · ҃є҃ · пѣснъ въскр҃шени҆ю҆ · снрѣчь пс҃ма сего пѣ҃нъ · ѡ҆ въскр҃шенн х҃вѣ пр҃роуьствова[3] ⁘

л. 123v–124v въ коне҃ · въ пѣнн҃ · пс҃мь пѣсни оущенне҆ а҆зыкь и҆ похваленне҆ тѣх҆ъ҆же ꙗ҆ко помл҃ованн бышѫ благостна҆ ⁘ божне҆ѫ · пс҃мъ · ҃ѕ҃ ⁘

л. 124v–129v въ коне҃, пс҃мь пѣсни дв҃дви · пѣ҃нь г҃леть, пр҃рокь пѣнне҆ · є҆же на кон҆ѹннѣ вѣр҆н҆и҆҆ хотѣхѫ пѣтн х҃оу · въскр҃сьшоу и҆зь мр҃твыхъ, и҆ сп҃сшоу ѹлв҃ка ⁘ пс҃мь · дв҃двь · ҃з҃ ·

л. 129v–134r въ коне҃, ѡ҆ и҆з҆мѣноу҆ѫщнн҆хъ сѧ пс҃омь дв҃двь · ҃и҃ · на коньчнѫ бо и҆з҆мѣнншѫ сѧ жндове · снрѣчь прѣложншѫ сѧ, и҆ ѿ дроугь враꙁн бышѫ ⁘

л. 134r–135r въ коне҃ дв҃дви · пс҃мь · ҃і҃ · въ въспомннанне҆ зане сп҃се мѧ г҃ъ · ѡ҆ сконѹѣн҆ѹѣнн вѣкь · на въспомнианне҆ прнде · ꙗ҆ко прншедь г҃ь сп҃сеть ѹлв҃ка ⁘

л. 135r–138r дв҃двь пс҃мь · ѳ҃ · с҃нов҆ аминадамль и҆ прѣж҆де плѣненыхь · ѡ҆ пръвѣ҆мь плѣненнї, и҆ плътъс҆цѣ пр҃рокь г҃леть · и҆же съмѣрншѫ сѧ въ рѫкахь вражна҆хь · аминадамь бо ѡ҆у҃е смѣренне҆ сказа҆е҆ть сѧ · сказа҆е҆ть же пс҃мь тан҃ны а҆же ѡ х҃ѣ ⁘

л. 138r–140v въ коне҃ · пс҃мь дв҃двь · въ саломона · въ х҃а реуе · саламонь бо сказаеть сѧ мнрь · мнрь же є҆сть х҃с · пс҃мь · ѳ҃а ·

л. 140v–143v кончѣшѫ сѧ пѣс҆нн дв҃двы · с҃на и҆҆сеѡ҆ва · пс҃мь асафовь · ѳ҃в · кон҆ѹѣ бо сѧ пр҃роуьство г҃латн ѡ҆ х҃ѣ · нѫ ѡ҆ бєзакон҆нѣ҆мь съборнцн · на нѧ слово · асафь бо съборнце сказа҆е҆ть сѧ ⁘

л. 143v–146v разоумь асафовь · з҆де пр҃роуъство ⁘ сказа҆е҆ть · како съгрѣшн сънемь ⁘ жндовьскы · и҆ како въз҆двнгѫ рѫкы на ба҃ · и҆ колнка зла прнѧшѫ · повое҆ва на врагы ⁘ пс҃мь · ѳ҃г ⁘

л. 146v–148r въ коне҃ не и҆стлн · асафовь пс҃мь пѣсни · къ съньмнщоу слово · асафь бо съньмнце сказа҆е҆ть сѧ · ꙗ҆ко реуе до коньца не растлѣшѫ · ѿ ннхь бо ап҃лн и҆ їнн мноꙁн · пс҃мь · ѳ҃д ⁘

л. 148r–150r въ коне҃ · въ пѣснехь · пс҃мь асафовь ⁘ пѣсни къ аснрни҆ · съвръшенне҆ бѫдеть реуе пѣсни х҃вь · вѣровавьшмь ѿ съньма · асафь бо съньмнце · а асурн и҆справлѣ҆ѫ сказа҆е҆ть сѧ · є҆сть же х҃с испавлѣ҆ѫ въсѣ пс҃мь · ѳ҃е ·

л. 150r–152v въ коне҃ · ѡ҆ и҆дн҃оумѣ · пс҃мь асафовь · ѡ҆ прѣлъщенн събора · пр҃роуъство г҃ла · и҆дн҃оумь бо прѣлъстъ, сказа҆е҆ть сѧ · асафь же съньмнце съ же пс҃мь · седьмьдесѧть и҆ шесты ⁘

л. 153r–155r и҆стлъкованне҆ с҃тго и҆зъѡбраженї҆а҆ вѣры · є҆же є҆сть вѣроу҆ѫ въ є҆дного б҃га ·

л. 155r–157v и҆стлъкованиѥ мл҃твѣ[4] · ѥ҆же наоучи г҃ъ і҃с х҃с оученикы своѧ · и҆ тѣми нась наоучи · и҆ оучить мл҃ити сѧ и҆ гл҃ати · о҆ч҃е нашь ѥ҆же ѥ҆си на нб҃сехь · тлъкованиѥ златооустаа҆го ·

л. 158r–166v Разоумъ а҆сафѡвъ · сі҆рѣчь въразоумлѣѩ сънма · ѥ҆же ѥ҆ цр҃кви[5] и҆ хоулѧ безоумїе жідовское ⁘ о҃з ⁘

л. 167r–168v пл҃мь · асафовь · о҃и · ѡ҆ съньмищи слово сказаѥ҆ть · ѥ҆лико пострада на врѣмена ѿ врагь, за невѣрьствиѥ и҆хь · о҃и ·

л. 168v–170v въ конѥ҃ ѡ҆ и҆зьмѣноужщи и҆хь сѧ · съдѣа҆ноѥ а҆сафовь пл҃мь · о҃ѳ · ѡ҆ асѵрїи пр҃роучьство конечьноѥ · прѣложениѥ сказаѥ҆ть сѧ съньмища · свѣдѣтельствꙋѧ[6] ѿпадениѥ, ѿ асѵрїи быти хотѧщеѥ пакы · и҆ х҃во пришествїѥ · о҃ѳ ⁘

л. 170v–172v Въ конѥ҃, ѡ҆ точилѣхь · пл҃мь асафовь · точила разоумѣи ѡ҆льтарѧ · ѡ҆ нихьже пр҃роучьство и҆ ѡ҆ съньмѣ · асафь бо сънемь сказаѥ҆ть сѧ · оустїть же ѧ҆зыкы къ д҃ховнымь ѡ҆лтаремь · п҃ ·

л. 172v–173v пл҃мь асафовь · слово ѡ҆ съньмищи · ѡ҆блїчѣѧ кнѧзѧ ихь · и҆ призыва ѧ҆зыкы . В горното поле вляво на л. 173v е отбелязан със синьо номерът на псалма – п҃а.

л. 173v–175v пѣснь · пл҃мь асафовь · п҃в · и҆ їначе слово ѡ҆ съньмищи ⁘ п҃в ·

л. 175v–177r въ конѥ҃ · ѡ҆ точилѣхь, с҃новь кореѡ҆вь · пл҃мь · п҃г · ѡ҆ ѡ҆льтарихь · пр҃роучъство людемь жидовьскымь гл҃еть · с҃нове бо кореѡ҆ви, фалакромѣ сказаѥ҆ть сѧ понеже погоубишѫ жидове въсѣ закона ⁘ а҆ пр҃рокы · жрътьвы приношенїѩ начѧтькы, и҆ самѫ ц҃рковь · точила же гл҃еть ѡ҆льтарѧ · зане на тѣхь кръвь х҃ва ꙗ҆ко вино чръплемо ѥ҆сть ⁘ пл҃мь · п҃г ·

л. 177r–178v въ конѥ҃, с҃новь кореѡ҆вь, пл҃мь · п҃д · ѡ҆ вѣровавьшихь ѿ люди жидовьскыхь рече сѧ пр҃роучъство · пл҃мь · п҃д ·

л. 178v–180v мл҃тва дв҃два · сїрѣчь х҃ва · дв҃дь бо добль рѫкоѫ сказаѥ҆ть сѧ · х҃с же силень рѫкоѫ ꙗ҆ко б҃ъ · плм҃ь · п҃е · ка҃ · в҃і ·

л. 180v–181v с҃новь кореѡ҆вь пл҃мь пѣсни · ѡ҆ вѣровавьшихь ѿ людїи бесѣдоуѥ҆ть пророкь · пл҃омь · п҃ѕ ·

л. 181v–183v пѣснь плм҃а с҃новь кореѡ҆вь · въ конѥ҃ · ѡ҆ маѥ҆леѳѣ · ѿвѣщати слово разоумно · ѥ҆тамоу и҆ср҃лтѣниноу · пр҃роучьство знаменаѥ҆ть съмр҃ть х҃вѫ и҆ мѫкѫ · и҆ людїи жидовьскыхь на х҃а враждѫ · пьсаломь · п҃з ·

л. 183v–189v разоумь ѥ҆ѳама и҆ср҃лтѣнина · въ разоумь рече и҆ср҃лѣ да не ѡ҆скврънѣѥ҆ть сѧ и҆дольскамн жрътвами · ѥ҆ѳамь бо сказаѥ҆ть сѧ кръвь · пл҃мь · п҃и ·

л. 189v–192r мл҃тва мосьсеѡ҆ва ч҃лка б҃на · мосьси за люди молить сѧ · прозрѣше бо и҆хь съвѣты ꙗ҆ко пр҃рокь · пл҃мь · п҃ѳ ·

л. 192r–194r хвала пѣнїѩ дв҃два · пр҃роучъство бо примѣшено ѥ҆сть пѣснї и҆ хвалѣ · сказаѥ҆ть же повелѣньнѣ хотѧщаго на б҃нѧ жити · пьсаломь давыдовь · ҁ҃ ·

л. 194r–196r 15 плм҃ь пѣснї въ д҃нь сѫботы · пр҃роучъство ѡ҆ сѫботѣ ѡ҆ноѝ гл҃еть · ѡ҆ нѥ҆и же рече г҃ъ · мл҃ите сѧ да не бѫдеть бѣгьство ваше въ сѫботѫ · ли зимѣ · оустить же въсѧ пл҃ми бл҃гоучъствовати, и҆ помьнити б҃а вынѫ · пл҃мь · ҁ҃а ·

---

[4] т и в лигатура.

[5] ц и р лигатура.

[6] т и в лигатура.

л. 196r–197r въ д҃нь пръвыѧ сѫботы · егда насели сѧ землѣ · хвала пѣнїꙗ дв҃два · сꙑде сказаеть пр҃рочъство · да прѣжде сѫботы ѡноѧ чѣемыѧ · приготовѧть сѧ вѣрꙑнїи · по д҃ни бо томь населить сѧ землѣ ѡбѣщанїꙗ жївѫщїихь · пл҃мь · дв҃двь · с҃в ·

л.197r–199v пл҃мь дв҃двь · с҃г · въ четвръткь сѫботѣ · се пр҃рочъство ѡ х҃ѣ · въ четвръткь бо сѫботы · съвѣть бы҃ жидовьскы на х҃а · пл҃мь · с҃г ·

л. 199v–201r хвала пѣнїꙗ дв҃два · хвалѣ пѣснь припрѧже · пѣние бо глашение разоумѣваеть сѧ · нарече бо и вꙑторое пришествие х҃во · пл҃мь · с҃д·

л. 201r–203r егда храмь създааше сѧ, пѣснꙑ дв҃дова · г҃леть оубо създани цр҃кве ерл҃мꙑскыѧ по възꙑвращенїи еже изь вавїлона · сказаеть же цр҃кве · и ѧзыкь зꙑвание · и х҃во пришествие · и новаго пѣнїꙗ блг҃ть таиныхь · с҃є ·

л. 203r–205r пѣснь дв҃два, егда землѣ его оустрои сѧ · пр҃рочъство сказаеть д҃вѫ б҃цѫ · та бо ѿ землѧ и ѿ дв҃да, оустрои же сѧ егда избранꙑна бы҃ на слоужꙑбѫ таинѣ · ꙗвить же ти каждо пл҃мь · с҃ѕ ·

л. 205r–206r пл҃мь дв҃двь · на х҃а пл҃мь възложи сѧ · есть же и оучение вѣрꙑнымь · пл҃мь · с҃з ·

л. 206r–207v пл҃мь дв҃двы · и съ пл҃мь ꙗвлѣеть цр҃во х҃во · и званїе вѣрнымь и въведение с҃и

л. 207v–208r пл҃мь дв҃двь · въ исповѣдание · пл҃омь съ въсѧ оучить на исповѣдание и покаание · пл҃мь · с҃ѳ ·

л. 208r–209v пл҃мь · дв҃двь · р҃ · ѡ дв҃дѣ рече пл҃мь · оучение на б҃нѧ подвїзаѫщимꙑ сѧ · р҃ ·

л. 209v–212v м҃лтва нищаго егда оуныеть, и прѣдь б҃гомь пролѣеть м҃лтвѫ своѫ · слово ѡ х҃ѣ сказаеть · понеже ѿ лица ада҃ всѣ прѣтръпѣ · нарицаеть же · и ѧзыкы · рыдаеть же и пръвыхь людїи · р҃а ·

л. 212v–215v пл҃мь дв҃двь · р҃в · х҃вь, сїрѣчь пѣснь пл҃ьма възложи сѧ · оучить же ч҃лка добр҃дарьстꙑвїти · о нїхь же приѧ҃ добрѣхꙑ ⁘

л. 215v–220v пл҃мь дв҃двь · р҃г · ѡ твари въсего мира · х҃ви рече подобаеть · вънимати оучѧщоу на исповѣдание и покаанїе ⁘

л. 220v–226r алꙑлѵ҃ · се тлъкоуеть сѧ оубо хвала живомоу б҃гоу · сказаеть сѧ пр҃рочьство вѣрꙑнымь · ꙗко длъжꙑни сѫть блв҃ити присно господа · пл҃мь · р҃д ·

л. 226r–231r алꙑлѵ҃а · оучение вѣрꙑнымь · да бесꙑ прѣстанїи бога поѫть · пл҃мь · р҃е ·

л. 231r–236v аллѵ҃ · пр҃рочъство оубо пѣснь приносить б҃гови · призиваеть же и ѧзыкы на оущение пришествїꙗ х҃ва · р҃ѕ ·

л. 236v–238r хвала пѣнїа дв҃два · пѣснъ пр҃рочъства х҃ва ѡ ѧзыꙑчъстѣмъ оущенїи и званїи р҃з •

л. 238r–241r въ ко҃ · ѱало҃ · дв҃дъ ѡ хотѧщиихъ бывати прї конꙑчинѣ и о сп҃снѣи мѫцѣ х҃вѣ д҃хъ с҃тыи псалꙑма прѣжде възꙑгласи •

л. 241r–242r Ѱаломъ · дв҃двъ · х҃ви хвала · Ѱаломъ прїнесе сѧ ꙗко побѣждъшоѡмоу страсти •

л. 242r–243v аллїлоуїа · пр҃рочъство оуститъ ч҃лка · ꙗко потрѣба естъ непрѣстанꙑно пѣти б҃а · аллїлоуїа бо сѧ сказаетъ пѣснъ • (В полето номерът на псалма – р҃і).

л. 243v–244v аллѵ҃а · пѣ҃ новыихъ людиї и бл҃годарїе · и пр҃рочъство о х҃ѣ и о прїшествиї его • (В полето номерът на псалма – р҃аі).

л. 244v–245v аллилоуїа · хвала х҃ви, новымъ людемъ прѣдълагаемомъ · на прїзванниѥ и избраниѥ · рв҃і ·

л. 245v–248r аллїлоуїа, и пакы аллїлоуїа · хвала х҃ви · прїноситъ сѧ оученнемъ новыхъ людї и званниѥмъ · рг҃і ·

л. 248r–249r аллїлоуїа · хвала прїносима х҃ви новыими людъми спѣѭщними на вѣрѫ · рд҃і ·

л. 249r–249v аллїлу҃[7]· хвалимъ б҃а живаго, сказаетъ сѧ аллїлу҃а[8] · оученне еже естъ новы людиї ре҃і ·

л. 249v–250r аллїлоуїа · хвала б҃на, еѭже славѧтъ чл҃вци господа · рѕ҃і ·

л. 250r–252r аллїлоуїа · хвалѫ б҃нѫ г҃летъ · спѣхъ и побѣдѫ о х҃ѣ спѣѭщиихъ·

л. 252[1]v–266v ка҃ · н҃і · аллїлоуїа · ꙗвлѣетъ прр҃чъство пѣ҃ аггл҃скѫѧ данѫѧ въ чл҃вцѣхъ послѣдоуѭщее бо прр҃чъство, оуправленне етеро ꙗвлѣетъ въсѣмъ хотѧщиимъ на б҃не жити свѣтоꙗвленне • (Номерът на катизмата е сгрешен – трябва да е · з҃і ·).

л. 266v–267v пѣснъ степенъна, ꙗко лѣствицѫ етерѫ высокѫ · степени животны дроуга по дроузѣ имѧщѧ · такожде д҃хъ с҃тыи прр҃комъ псаломъскыѭ книгы съложї тѣмъже рече пѣснъ степенъни, сирѣчъ пѣние высокыихъ · ка҃ · н҃і · рѳ҃і •

л. 267v–268r пѣснъ степенънаа · р҃к

л. 268r–269r пѣснъ · степенънаа · пѣние высокое ·

л. 269r–269v пѣснъ, степенънаа • рк҃д•

л. 269v–270r пѣснъ, степенънаа · р҃кѵ .

л. 270r–271r слава · пѣснъ, степенънаа. В дясното поле долу с червено мастило: ь҃ѹ҃ (?).

л. 271r–271v пѣснъ, степенънаа ·

л. 271v–272v пѣснъ степенънаа · ьѹэ

л. 272v–273r пѣснъ, степенънаа ьѹ҃ѧ

л. 273r–274r пѣснъ, степеннаа ьѹ҃ѳ

л. 274r–274v пѣснъ · степенънаа · рк҃ѳ

л. 274v–275r пѣснъ, степенъна · р҃л ·

л. 275r–277r пѣснъ степенъни · р҃ла ·

л. 277r–277v пѣснъ · степенънаа · р҃лв ·

л. 277v–278r пѣснъ, степенънаа · р҃лг . пѣснъ высокыихъ, сїрѣчъ връхов҃ыихъ· аще бо и въ малѣ степенне се прореченнемъ, нѫ велиї видѣниї наставници •

л. 278r–280v ка҃ · ѳ҃і · аллїлоуїа · хвала агъгелъскаа · рл҃д ·

л. 280v–283r аллїлоуїа, соугоубыѭ соугоуба рече · пѣснъ да възноситъ сѧ · рл҃е ·

л. 283r–284v дв҃дъ · х҃ви хвала сѫщиихъ · въ плѣнениї · рл҃ѕ ·

л. 284v–286r дв҃двъ и захариїнъ прр҃чъство о х҃ѣ рече сѧ · захариѭ бо [ꙗко памѧ]тъ҃ г҃лемѫ илѡ, еже естъ властъ славы · р҃лз ·

---

[7] а и у лигатура.

[8] а и у лигатура.

л. 286r–289v въ конеⷣ · псаломъ дв҃дъ и҆ ꙁахарнї · въ расѣа҆ниѥ прⷪ҇рчъство ꙗвлѣєтъ · на конⷭ҇чинѫ хотѧщаа҆ бы҆ти ѻ҆ х҃ѣ · ꙁахарнѫ҆ помѣнѫвъ · ꙁахарїа҆ бо памѧтъ сказа҆ет сѧ · помѣнѫвъ бо̀ прⷪ҇ркъ, ꙗ҆ко х҃оу ꙗвлъшоу сѧ жидове расѣѫ҆т сѧ · сирѣчъ растоуени бѫдѫтъ · рл҃и ·

л. 289v–291v въ конеⷣ, ѱалⷪ҇, дв҃двъ · весъ псаломъ ѻ҆ х҃ѣ реченъ бы҆стъ · дв҃дъ же ꙗ҆ко иꙁ не҆го по плъти · рл҃ѳ ·

л. 291v–293r ѱаломъ · дв҃двъ · р҃м · на хрїста псаломъ възложи •

л. 293r–294r раꙁоумъ дв҃довъ є҆гда бѣ въ ровѣ · мл҃тва оу҆бо є҆стъ, и҆ ничтоже и҆но прѣдлежѫщаа҆ · въ ѡ҆баче трѣбоуѫ҆тъ раꙁоума ꙗ҆ко да мы҆ навы҆кнемъ кы҆и҆мъ ѡ҆браꙁомъ въ напастехъ сѫще и҆ꙁбѣгати ꙁла · р҃ма ·

л. 294r–296r ѱалⷪ҇, дв҃двъ, є҆гда гонѣше и҆ с҃нъ є҆го̀ а҆весаломъ · и҆ съ подобно и҆матъ сѫщаа҆го̀ · прѣдⷭ҇ нимъ сказанїє҆ · мл҃нтⷭ҇ бо сѧ ѿ гонѧщихъ гонеꙁнѫтї · а҆ ꙗ҆коже а҆пл҃ъ рече ѡ҆браꙁнѣ же прїлꙋчишѫ сѧ древлънни҆мъ · пїсана же бы҆шѫ на показаниѥ наше · оу҆чимї оубо є҆смъ въ напасⷭ҇техъ прїлежно прїбѣгати къ б҃оу · вѣдомо же ꙗ҆ко възносит сѧ на чл҃въчъства лице, мл҃тва ѿ лихои҆мавⷭ҇шаа҆го со̀тоны҆ · є҆гоже иꙁбавити сѧ мл҃нтъ пришествиѥ҆мъ и҆ноуѧдаа҆го̀ •

л. 296r–298v каⷣ · к҃ · ѱалⷪ҇ · дв҃двъ • къ голїа҆ѳоу · ѡ҆ х҃вѣ побѣдѣ прⷪ҇рчъство речено є҆стъ · є҆ѫже побѣди дїа҆во̀ла · ѡ҆ неи҆же и҆ самъ рече, дръꙁаи҆те а҆ꙁъ побѣдихъ въсего мїра • рм҃г ⁘

л. 298v–301v ⁘ ѱалⷪ҇, дв҃двъ · хвала х҃ви ѿ люди ѫꙁы҆чъскы҆и҆хъ прїносима ѡ҆ нихѫ҆ помл҃овани бы҆шѫ и҆мъ · рм҃д ·

л. 301v–303r а҆ллїлоуїа҆ · а҆ггеоу҆ и҆ ꙁахарнї · хвала с҃та праꙁдника пасхы҆ · славы҆ нераꙁдроушимы҆ѫ҆ · а҆ггеѡсⷭ҇ бо сказа҆ет сѧ праꙁдникъ · ꙁахарїа҆ же памѧтъ, ꙗ҆же є҆стъ нераꙁоримо сего ради прⷪ҇ркъ сего сказа ѱалⷭ҇ма· р҃ме ·

л. 303r–304v аллїлуїа҆ · а҆ггеоу҆ и҆ ꙁахарнї · пѣснъ а҆ггл҃ка праꙁдника с҃та · и҆ памѧтъ славы҆ с҃ты҆ · а҆гⷭ҇ги҆ бо̀ сказа҆етⷭ҇ сѧ праꙁдникъ, а҆ ꙁахарїа҆ памѧтъ · р҃мѕ ·

л. 304v–306r а҆ллїлоуїа҆ · а҆гⷭ҇геоу҆ и҆ ꙁахарнї, славы҆ нераꙁоримы҆ памѧтъ · ꙁахарїа҆ бо памѧтъ сказа҆етⷭ҇ сѧ · и агⷭ҇ги҆ слава нераꙁо̀рима · р҃мꙁ ·

л. 306r–308r а҆ллїлоуїа҆ · а҆гⷭ҇геоу҆ и҆ ꙁахарї • а҆ггеи҆ бо и҆ ꙁахарїа҆ прѣѫсте пѣснъ сїѫ҆ пѣти тогда · р҃ми ·

л. 308r–309r а҆ллїлоуїа҆, пѣснъ, побѣдна а҆ггл҃каа · р҃мѳ ·

л. 309r–310r а҆лⷭ҇лїлоуїа҆, пѣснъ · сїлъ · р҃н.

л. 310r–310v Снї ѱаломъ кромѣ числа, на власти дв҃двѣ є҆гда и҆ꙁы҆де на сѣчъ къ голїа҆доу, и҆ рече ·

л. 311r–312v Похвала за цар Йоан Александър

л. 313r–313v Молитва на Исая – без начало (от стих 14)

л. 313v–314v ※ мл҃тⷭ҇ва и҆о҆нина · є҆дниного ѿ двою҆ на десѧте прⷪ҇рокь малыхь · пѣ҃ · ѕ҃ ·

л. 314v мл҃тва є҆ꙁекии҆на ц҃рѣ їю҆деи҆ска · є҆ꙁеки ...ръжава б҃иꙗ҆ ·

Редакция на псалтирния текст в *Песнивеца на цар Йоан Александър*

Началото на научния интерес към историята на славянския Псалтир е поставено в края на XIX в. с изследването на руския учен В. И. Срезневски към неговия Опис на известните ръкописни славянски псалтири от XI до XIV в. В него той обособява две редакции в развоя на славянския превод на псалмите – южнославянска (с тълкувания) и руска (без тълкувания). Отделно от тази класификация поставя псалтирния текст, придружен с тълкуванията на Теодорит Кирски, както и група руски преписи, в които са отразени чертите на новгородския говор (Срезневский 1877–1878). Според М. Валявец преводът на Псалтира е написан на глаголица, а разликите между по-късните преписи се дължат на допълнителни поправки и изменения, направени от различни лица, но доста рано. Той дели славянските псалтири на глаголически и кирилски, които от своя страна са от сръбска и от българска редакция (Valjavec 1890).

В уводната статия, озаглавена „О редакциях славянской Псалтыри“, към описа на ръкописните псалтири в библиотеката на Московската синодална типография В. А. Погорелов отделя четири редакции. Първата е с представител глаголическия *Синайски псалтир* от XI в., която той нарича „южнославянска или първоначална“. Втората – псалтирния текст с тълкуванията на Теодорит Кирски, определя като „тълковна“. Подробният езиков анализ и лексикалните сравнения с паметници от Преславското книжовно средище обосновават извода му, че този текст е от времето на цар Симеон. Третата редакция авторът назовава „руска“, защото е представена предимно в руски преписи и се характеризира с единични поправки и изменения, направени по различно време и на различни места с цел текстът да стане по-достъпен и разбираем, като промените нямат целенасочен характер. Четвъртата редакция, обособена от В. Погорелов под името „нова или поправена“, е направена в България и се характеризира със стремеж към архаизация и приближаване на славянския текст до гръцкия (Погорелов 1901).

В. Ягич отделя две редакции в развоя на славянския псалтирен текст с основни представители глаголическият *Синайски псалтир* от XI в. и *Симоновският псалтир* от последната четвърт на XIII в. – ГИМ, Хлуд. 3 (Ягич 1884). В по-късно изследване той различава два типа изменения в псалтирния текст. Към първия отнася тези, които са в резултат на постепенни натрупвания – диалектни, исторически, индивидуални. От втория тип са измененията, внесени в текста в резултат на съзнателна преработка с цел той да бъде приближен до гръцкия оригинал, част от редакционната работа върху богослужебните текстове в българската литература през първата половина на XIV в. (Jagić 1906).

Интересът към историята на старобългарския превод на Псалтира се подновява през втората половина на XX в. Хърватският учен Й. Хам отделя два пласта в историята на славянския Псалтир. Според него по-старият от тях възниква през втората половина на IX в. сред първите преводи на богослужебни книги на Солунските братя и е с южнославянски произход, а вторият е дело на преславските книжовници (Хамм 1976).

Според Х. Лънт в *Бичковския псалтир* от XI в. (РНБ, Q.п.I.73; Синайски манастир „Св. Екатерина“, Cod. Slav. 6) са отразени езиковите особености, по които В. Погоре-

лов обособява руската редакция. За Х. Лънт тази редакция е част от културното наследство, което Русия получава от преславските книжовници (Lunt 1976). Изследванията на А. Тодоров върху псалмите в новооткритата част на ръкописа, в която открива редица преславски четения, потвърждават това мнение (Тодоров 1990). Фр. Томсън също отделя тази редакция в историята на славянския Псалтир и я нарича „Симеонова“ (Thomson 1998: 810). Особеностите на редакцията изследват И. Карачорова (Карачорова 1984; Карачорова 1989: 183–10), К.-М. Макробърт (MacRobert 2005b). При проучването на *Норовия псалтир* от XIV в. (ГИМ, Увар. 285) Е. В. Чешко установява наличието на още една редакция, засвидетелствана само в този препис, поради което я нарича „норовска“ (Чешко и др. 1989). Промените в нея следват плътно гръцкия оригинал, което се отразява на смисъла и структурата на славянския текст и влиза дори в разрез с неговите норми.

В по-нови изследвания отделената от В. Погорелов поправена редакция се определя като „атонска или светогорска“, тъй като се приема, че е част от мащабното редактиране на славянските богослужебни книги, предприето на Атон в началото на XIV в., за което свидетелстват приписки в два светогорски ръкописа (Попов 1978). На нейните характерни особености са посветени изследванията на Ив. Буюклиев (Буюклиев 1963a; Буюклиев 1964–1965; Buyukliev 1969; Buyukliev 1988), Е. В. Чешко (Чешко 1981; Чешко 1982; Чешко 1983; Чешко 1988), Ив. Карачорова (Карачорова 1989), К.-М. Макробърт (MacRobert 1998a; MacRobert 1995). Най-ранният ръкопис, в който е засвидетелствана атонската редакция на славянския псалтирен текст, е *Михановичевият псалтир* от XIII в. (MacRobert 2016), а основни нейни представители също са *Томичовият псалтир* от 1360 година (ГИМ, Муз. 2752) и *Шоповият – Карадимов псалтир* от XIV в. (НБКМ 454 и НБКМ 1138). Като отделна редакция се разглежда и текстът, съхранен в *Киприяновия псалтир* – РНБ, фонд 173, № 142 (Чешко 1982; Чешко 1988). Тя е дело на старобългарския и староруски книжовник Киприян (1330–1406), митрополит Киевски и Всеруски, и е направена въз основа на атонската, отчасти на норовската редакция. Отразена е в южнославянски ръкописи от края на XIV в. и от XV в.

В рамките на архаичната редакция се обособява със собствени разночетения група от южнославянски псалтирни преписи от XIII в. – Синайски сръбски (Синайски манастир „Света Екатерина“ № 8), Григоровичов (РГБ, Григ 4), Радомиров (Атон, манастир „Зограф“, 59), Дечански (РНБ, Гильф. 17), Боянски (София, NMH, Slav. 1), (София, NMH, Slav. 1) както и тълковният хърватски глаголически псалтир от XV в. от Виенската библиотека (Виена, Национална библиотека, Cod. slav. 77) (Карачорова 1989: 132–133). Количеството и характерът на разночетенията с псалтири от останалите редакции свидетелстват за поправяне, вероятно локално, на самия текст. То се характеризира най-вече със сравнение с архаичния текст и със собствени варианти – лексикални и морфологични. С малки изключения лексикалните варианти, които ги обединяват, не се основават на гръцкия текст, или поне на този, който предлага критичното издание на А. Ралфс (Rahlfs 1935). Тази група е твърде неединна в представянето на особеностите. Голяма част от вариантите са засвидетелствани в два от ръкописите, включени в нея. Поради огромния брой псалтирни преписи може да се предположи, че освен общ, поправен по архаичния текст протограф, в цяла-

та пъстрота, която представят псалтирите от XIII в., са отразени локални варианти, случайни промени, грешки, частични поправки, а може би и промени, предизвикани от изискванията на ритмиката в богослужението, натрупани и непоследователно разпространени при преписването и движението на преписите. Това е вероятно и разнообразието, за което говори В. Погорелов, когато разглежда псалтирите от наречената от него „руска редакция“. Съпоставките на текстовете в отделената тук група с особеностите на руската редакция у В. А. Погорелов показват, че 80% от тях са засвидетелствани в нашата група, която включва само южнославянски псалтири (Карачорова 1985: 411–417). Свързващото звено е *Бичковският псалтир* от XI в. Той представя тип текст, предназначен за богослужението, който се разпространява в България и в Русия. Значителна част от разночетенията, характеризиращи отделната група преписи от XIII в., се срещат в него. Славянските източници на най-старите румънски псалтири изследва Й. Камара (Camara 2022).

За да се установи редакционната принадлежност на псалтирния текст в *Песнивеца*, се съпоставят ръкописни псалтири от различни редакции по приетите за диагностични четения между двете основни редакции – първоначалната (архаична) и атонската (Карачорова 1989: 161–175). В съпоставките са включени следните псалтирни преписи:

Синайски псалтир (Синай, манастир „Св. Екатерина“, Cod. slav. 38), **С**, XI в., глаголически (Северьянов 1922; Tarnanidis 1988).

Чудовски псалтир (ГИМ, Чуд. 7), **Ч**, XI в., тълковен, с коментарите на Теодорит Кирски (Погорелов 1910a; Погорелов 1910b).

Бичковски псалтир (РНБ, Q.п.I. 73; Синай, манастир „Св. Екатерина“, Cod. slav. 6) **Бчк**, XI в. (Lunt 1976: 255–262; Altbauer, Lunt 1978; Тодоров 1990).

Болонски псалтир (Болоня, Университетска библиотека, № 2499) **Б**, XIII в., тълковен, с коментарите на Исихий Иерусалимски (Jagić 1907; Дуйчев 1968).

Погодинов псалтир (РНБ, Погод. 8) **П**, втора половина на XIII в., тълковен, с коментарите на Исихий Иерусалимски (псалтирен текст и разночетения по Jagić 1907; Иванова 1981: 25–31).

Псалтир (Синай, манастир „Св. Екатерина“ № 8) **Ср**, сръбски ръкопис от първата половина на XIII в. (Lunt 1976; Altbauer 1979).

Боянски псалтир (София, NMH, Slav. 1) **Бн**, среднобългарски ръкопис от втората половина на XIII в. (Христова 1980: 90–94; Велинова, Вутова 2013: 37–38; Карачорова 2017).

Григоровичов псалтир (РГБ, Григ. 4 (М. 1687) **Г**, среднобългарски ръкопис от втората половина на XIII в. (Сводный каталог 1984: 315–316; Павлова 1978).

Радомиров псалтир (Света гора, манастир „Зограф“ 59, един лист – в ГПБ, Q.п.I.11) **Р**, среднобългарски ръкопис от последната четвърт на XIII в. (Кодов, Райков, Кожухаров 1985: 27–29; Макаријоска 1997).

Дечански псалтир (РНБ, Гильф. 17) **Деч**, среднобългарски ръкопис от XIII в. (Сводный каталог 1984: 273; Митревски 2000).

Софийски (Кукленски) псалтир, Песнивец на цар Йоан Александър (БАН, № 2) **Песн**, тълковен псалтир с коментарите на Исихий Иерусалимски от 1337 г. (Архангельский 1897: 786–794; Цонев 1916: 4–13; Кодов 1969: 11–16).

Норовски псалтир (ГИМ, Увар. 285) **Н**; среднобългарски ръкопис от първата половина на XIV в. (Князевская, 1983: 131–142; Чешко и др. 1989).

Шопов + Карадимов псалтир **(**НБКМ № 454 и НБКМ № 1138) **Ш**. и **Кд**, среднобългарски ръкопис от XIV в. (Буюклиев 1963а; Цонев 1923: 2–3; Стоянов, Кодов 1971: 5–6).

Томичов псалтир (ГИМ, Муз. 2752) **Т**, среднобългарски ръкопис от около 1360 г. (Чешко 1983; Джурова 1988).

Киевски псалтир (РНБ, ОЛДП F 6) **К**, руски ръкопис от 1397 г. (Вздорнов 1978).

Букурещки псалтир (РАН, № 205) **Бк**, тълковен с коментарите на Исихий Иерусалимски, сръбски ръкопис от 1346 г. (Miklošić 1872: 29–62; Jagić 1907).

Псалтир (НБКМ, № 3) **№ 3**, среднобългарски ръкопис от края на XIV в. (Цонев 1910: 2–4).

Псалтир (Виена, Национална библиотека, cod. slav. 77) **Х**, тълковен с коментарите на Исихий Иерусалимски, хърватски глаголически псалтир от XV в. (Hamm 1967).

Пловдивски псалтир (НБИВ, № 3) **Пл**, среднобългарски ръкопис от края на XVI в. (Цонев 1920: 3).

В съпоставките са включени и петте псалма (4, 12, 24, 37, 53), поместени в глаголическия ***Синайски евхологий*** от XI в. (Синай, манастир „Света Екатерина“, cod. slav. 37) **СЕ** (Nahtigal 1941–1942), ***Слуцкият псалтир*** от XI в. **Сл**, фрагмент от 118-и псалм, който е изгубен (Ягич 1882: 52–56), както и старопечатният псалтир от печатницата на Църноевич в Цетине от 1494 г. **Ц (**Псалтир 1494).

При съпоставките не се разглеждат фонетичните, графичните, правописните и пунктуационните разлики. При разночетенията се посочва мястото в текста – номерът на псалма и на стиха. Привежда се само думата, която се заменя, в редки случаи – и в минимален контекст. След съответния вариант се изброяват ръкописите, в които е засвидетелстван, като се цитира по първия от тях. Посочени са и подвариантите, образуващи група или индивидуални. Като подварианти не се отбелязват случаите на контрахирани–неконтрахирани форми и прости–сложни форми на причастия и прилагателни поради голямото им разнообразие и тъй като в рамките на варианта те не дават нужната за изследването информация. Липсата на варианта в текста на отделни преписи се отбелязва с наклонена черта след съкращението на съответния препис. Текстът на Септуагинта се цитира по изданието на А. Ралфс (Rahlfs 1935: 1–183).

4.2	**пространлъ есн** С, СЕ, Б, П, Бн, Деч (Бчк, Ср, Г, Р, Песн, Ш/) ἐπλάτυνάύς		**разпространил мѧ есн** Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Х , Ц
5.7	**мръзитъ гві** С, П, Б, Бк (Бчк, Ср, Г, Р, Деч, Ш, Пл/); **г̄а̄** Бн; **g̅vě** Х βδελύσσεται κύριος		**гнѣшает сѧ господъ** Н, Т, К, № 3, Бук, Кипр, Ц
6.10	**молитвѫ** С, Б, П, Н, Бн, Бук, Кипр (Бчк, Ср, Г, Р, Песн, Ш/) τῆς δεήσεώς		**моленїе** Т, К, Деч, Бк, № 3; **мл̄енїа** Ц
7.12	**тръпѣливъ** С, Б, П, Бн, Деч, Г, Бук, Х (Бчк, Ср, Р, Ш, Пл/) μακρόθυμος		**дльготрьпѣливь** Н, Т, К, № 3, Кипр, Ц
9.25	**прѣдъ лицемъ его** С, Б, П, Г, Деч, Песн, Х (Бчк, Ср, Р, Ш/) ἐνώπιον αὐτου		**прѣд нимь** Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Пл, Ц
11.7	**прѣвиста** С, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Х (Бчк, Ср, Р, Ш/) ’Αγνα		**виста** Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Пл, Ц
13.4	**творѧщеі** С, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Бук, Х (Бчк, Ср, Р, Ш, № 3/) οἱ ἐργαζόμενοι		**дѣлажщен** Н, Т, К, Кипр, Пл, Ц
13.5	**оустрашішѧ сѧ** С, Б, П, Бн, Г, Н, Песн, Х (Бчк, Ср, Ш/) ἐδειλίασαν		**ѹ̑боашѫ̑** Т, К, Деч, Бук, Кипр, Пл, Ц; **боаше се** № 3
13.7	**плѣнъ** С, Б, П, Бн (Бчк, Ср, Г, Р, Песн, Ш/) τὴν αἰχμαλωσίν		**плѣненне** Н, Т, К, Деч, Бук, № 3, Кипр, Пл, Ц
15.3	**волѧ** С, Б, Бн, Г, Деч, Н, Бук, Х (Бчк, Ср, Г, Песн, Ш/) τὰ θελήματα		**хотѣнїа** Т, К, Кипр, № 3, Пл, Ц

15.7 и 15.9	**пакъı же** С, Б, П, Бн, Г, Деч, Н, Бук, Кипр, Х (Бчк, Ср, Р, Песн, Ш/) ἔτι δε		**еще же** Т, К, № 3, Пл, Ц
16.2	**пръвъıнıѫ** С, Б, П, Г, Деч, Х (Бчк, Ср, Р, Песн, Ш/); **правдѫ** Бн εὐθύτητας		**правотъı** Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Пл, Ц
16.13	**варı** С, Б, П, Г, Деч, Х (Бчк, Ср, Р, Песн, Ш, Пл/) πρόφθασον		**прѣдварн** Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
16.14	**одълѣкъ** С, П (Бчк, Ср, Бн, Р, Ш/); **ѿлѣкъ** Б, Х; **ѿлѣкы** Н, Кипр. τὰ κατάλοιπα		**wстанкы** Т, К, Бук, № 3, Ц; **нзбъıткьı** Г, Деч
17.13	**блісцѣньѣ** С, Б, П, Г, Деч (Бчк, Ср, Р, Песн, Ш, Пл/) τῆς τηλαυγήσεως		**wблистанна** Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Ц
17.39	**съкроүшѫ** С, Бчк, П, Н, Песн, Бук, Кипр, Х (Ср, Р, Деч/); **скроүшн** Б, Бн, Г ἐκθλίψω		**оскръбля** Ш, Т, К, № 3, Пл, Ц
17.39	**ıмѫтъ мощı** С, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Бук, Х (Ср, Р/); **могоүтъ мощи** Сн δύνωνται		**възмогѫть** Н, Ш, Т, Пл, Кипр, Ц
17.39	**постоѣтı** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р/) στῆναι		**статн** Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
17.44	**ꙁнаχъ** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р/) ἔγνων		**вѣ̑дѣ** Ш, Т, № 3, Пл, Кипр, Ц; **вндѣхъ** К
17.48	**мьсть** Бчк, Б, П, Бн, Г, Песн, Х (Ср, Р, Деч/); **мъстı** С, Н ἐκδικήσεις		**ѿмъщенїе** Ш, Т, К, Бук, Кипр, Пл; **ѿмьщенїа** Ц

17.48	оумѫчи Б, Бчк, П, Г, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Деч/); оучі С; вмьчи Бн ὑποτάξας		повиньвь Ш, Т, Пл, Ц; повиноуѥи К, Кипр; повиноу № 3; покорнвъ Н
17.51	възвеліуаѭ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Песн (Ср, Р, Деч, Х/) μεγαλύνων		велиуаѫ Н, Ш, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
18.2	ісповѣдаѭтъ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Песн, Н, К, Бук, Х (Ср, Р, Деч/) δινγοῦνται		повѣдоуѫтъ Ш, Т, № 3, Пл, Кипр, Ц
18.5	село С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Н, Песн, Бк, Х (Ср, Р, Деч/) τὸ σκήνωμα		селенїе Ш, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
18.11	паче … камені драга С, Бчк, Бчк Б, Бн, Г (Ср, Р, Деч/); драгааго П; каменнѭ драгаго Песн; камене Х ὑπερ… λίθον τίμιον		честна Н, Ш, Т, К, Бук, Кипр, Пл; чьстнаа Ц
19.9	прости бъіхомъ С, Бчк, Б, П, Т, К, Песн, Бук, Х, (Ср, Р, Бн, Деч/) ἀνωρθώθημεν		неправнхѡм сѧ Ш, Т, № 3, Кипр, Пл, Ц; вьсправнхом сѧ Н
20.4	отъ камені драгаего Б, П, Г (Ср, Бн, Р, Деч/); драгаго С, Бчк, Х ἐκ λίθου τιμίου		чт҃наго Н, Ш, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц; чьстна Кипр.
21.11	отъ [р]ѫтробъı С, Бчк, Б, П, Г, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Деч/); нѫтробы Бн ἐκ κοιλίας		ѿ чрѣва Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
21.17	сънемъ зълобівъінхъ С, Б, П, Г, Бн, Песн, Х (Ср, Р, Деч/); съборъ Бчк συναγωγὴ πονηρευομένων		лѫкавыхь Ш, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; лѫкавноуѫщиннхъ Н
21.17	осѣде С, Бчк, Б, П, Г, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Бн, Деч/) περιέσχον		одръжашѫ Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

21.17	**пригвоздіша** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Деч /) ὤρυξαν		**нскопаша** Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
21.20	**на застꙗпленъе мое призъри** С, Бчк, Б, П, Г, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Бн, Деч/) εἰς τὴν ἀντίλημψίν μου πρόσχες		**на застꙗпленне мое вънмин** Н, Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
21.21	**іноүꙗдꙗ** С, Бчк, Б, П, Бн, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Деч/); **нноүдъї** Г τὴν μονογενῆ		**единородняꙗ** Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
21.26	**ωбѣтъı** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Н, Песн, Х (Ср, Р, Деч/) τὰς εὐχάς		**мл҃твы** Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
24.16	**іноүꙗдъ** С, Бчк, Б, Бн, Деч, Песн (Ср, Р/); **нноүдънин** Сн; **единоүдъ** П, Бук, Х μονογενὴς		**единородь** Т, К, Кипр; **единороднь** № 3, Пл, Ц; **нноρωденъ** Н
25.3	**оүгодіхъ** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Н, Песн, Х (Ср, Р/) εὐηρέστησα		**бл҃гоүгоднхь** Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
25.7	**исповѣмъ** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Бук, Х (Ср, Р/) διηγήσασθαι		**повѣдатн** Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
25.8	**красотꙋ** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Х (Ср, Р/) εὐπρέπειαν		**бл҃голѣпне** Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
26.12	**въ ρꙗцѣ** С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Н, Песн, Бук, Х (Ср, Р, Кипр/) εἰς ψυχὰς		**въ дш҃ѣ** Т, К, Пл; **вь д҃ше** № 3, Ц
27.3	**съ твороүшнїмн** С, Бчк, Б, П, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (Ср/); **с твороүшн** Бн μετὰ ἐργαζομένων		**съ дѣлаꙗщнмн** Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

27.4	по ꙁълобѣ С, Бчк, Б, П, Г, Деч, Р, Песн, Х (Ср/); неꙁлобѣ Бн κατὰ τὴν πονηρίαν		по лѫкавъствоу Н, Т, Бук, № 3, Кипр, Х, Ц; лоукавствїю Пл
27.6	молітвы С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Х (Ср, Р/) τῆς δεήσεώς		мл҃енїа Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
30.20	съвръшілъ есі С, Бчк, П, Б, Бн, Г, Р, Песн, Х (Ср, Деч/) ἐξειργάσω		съдѣлаль еси Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
34.16	мѫчишѩ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Р, Н, Песн, Бук (Ср, Деч, Х/) ἐπείρασάν		искоусишѫ Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
34.17	іноч҄ѧдѫѭ моѭ С, Бчк, Б, П, Песн (Ср, Деч, Х/); іноч҄ѧднѫ моѫ Бн, Р; иноч҄ѧдь моихь Г; ѥдиноч҄едоую Бук τὴν μονογενῆ μου		единорѡднѫѫ моѫ Н, Ш, Т, К, Пл, Кипр, Ц; единородною моею № 3
35.13	творѩштеі С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (Ср/) οἱ ἐργαζόμενοι		дѣлаѫщеи Н, Ш, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
36.9	обладаѭтъ ꙁемлеѭ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Х (Ср/); земѧ Р κληρονομήσουσιν		наслѣдѧть ꙁемлѧ Ш, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; наслѣдствꙋѫть ꙁемѧ Н
36.14	налѩшѩ С, Б, П, Х (Ср/); налѧкошѫ Бн, Г, Р, Н, Песн ἐνέτειναν		напрѧгошѫ Ш, Бчк, Деч, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
37.12	бліжикы С, СЕ, Бчк, Б, П, Р, Г, Песн (Ср, Бн, Х/); ближни Бук; ближникы Деч οἱ πλησίον		їскръннн Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

39.14	**пріѕъри** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Бук, Х; **вьзри** Р πρόσχες		**вънмин** Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц; **потъщи сѧ** Н, Кипр
40.13	**за неѕ**[**ъл**]**обѫ** С, Бчк Сн, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Кд, Бук, Х διὰ τὴν ἀκακίαν		**за неѕлобне** Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; **за неѕлобна** Н
41.2	**тако** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Н, Песн, Бук, Х οὕτως		**сице** Т, Кд, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
41.2	**жѣѧдаетъ** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х ἐπιποθεῖ		**желаетъ** Н, Кд, Т, Бук, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
41.6	**печалъна** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Р, Песн, Бук, Х περίλυπος		**пріскръбна** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
41.10	**хожда отъ печали врага моего** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Деч, Р, Песн, Бук; **хождахъ** Г πορεύομαι ἐν τῷ ἐκθλίβειν τὸν ἐχθρόν μου		**хождѫ егда стѫжает ми врагъ** Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц; **хождѫ вънегда стѫжати врагоу** Н; **хождѫ вънегда стѫжаетъ врагъ** Кипр
42.2	**крѣпостъ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х κραταίωμά		**дръжава** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
43.22	**ѥзвѣстъ** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (№ 3/) γινώσκει		**съвѣстъ** Н, Кд, Т, К, Пл, Кипр, Ц
44.12	**въсхощетъ** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн ἐπεθύμησεν		**вьжелаетъ** Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; **въжделѣѧ** Кд

44.15	по неі С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х ὀπίσω αὐτῆς		вь слѣдь еѫ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
46.10	боу крѣпцı ꙁемⷣи С, Ч, Бчк, Б, П, Г, Деч, Р, Песн (Ср, Бн/); ꙁемл҃ѧ Ч; вь ꙁемли Р; бж҃ии Н, Бук, Х τοῦ θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς		б҃жїи дръжавнїи ꙁемли Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц (землѥ)
49.7	съвѣдѣтелъствоуѭ С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бк, Х διαμαρτύρομαί		ꙁасвѣдѣтельствоуѫ Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр(Ц/)
49.12	повѣмъ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х εἴπω		рекѫ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, (Ц/)
50.6	ꙁълое С, Бчк, Б, П, Ср, Песн, Бук (Бн/); ꙁло Г, Деч, Р, Х τὸ πονηρὸν		лѫкавѡе Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
54.9	ѡтъ прѣнемаганьѣ дх҃а С, Бчк, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Х; д҃шѫ Б; и вм. отъ Бн; д҃ши Бук ἀπὸ ὀλιγοψυχίας		ѿ малодш҃на Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
55.6	словеса моѣ мръꙁѣахѫ їмъ С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο		словесъ моихъ гнѫшⷣхѫ сѧ Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
55.13	вь мнѣ сѫтъ бж҃е обѣты С, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х; липсва бж҃е Бчк ἐν ἐμοί, ὁ θεός, αἱ εὐχαὶ		вь мнѣ бж҃е молитвы Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
57.10	вы С, Б, П, Бн, Г, Р, Песн, Х ὑμᾶς		ихъ Н, Деч, Кд, Т, К, №3, Пл, Кипр, Ц; ѥ Бук; ю Ср; ѫ Р; ѧ Бчк

58.6	не помилоуі въсѣхъ творѧщихъ беꙁаконенъе С; беꙁаконнıе Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х; всѧ творѧщѧѧ Бн μὴ οἰκτιρήσῃν πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν		не оущедрн въсѣхъ дѣлаѫщı̑ беꙁаконнıе Н, Кд, Т, № 3, Пл, Ц; дѣлающаа К; всѧ дѣлаѫщѧѧ Кипр
58.12	раꙁдроуші С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Р, Н, Песн, Бук, Х κατάγαγε		ннꙁложи Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
59.3	помиловалъ нъı есі С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х οἰκτίρησας ἡμᾶς		оущедрıл ны ѥси Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; оущедрїль есн насъ Н
60.2–3	оуслъıші бж̄е̄ молітвѫ моѣѫ вънъмі моленье моѥ С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Р, Песн; мл̄твы моеѫ Бн, Н; въноуши Деч; m(o)l(i)t(a)v’ moju Х εἰσάκουσον, ὁ θεός, τῆς δεήσεώς μου, πρόσχες τῇ προσευχῇ μου		оуслышн бе̄ мл̄енїе моѥ. вънмин мл̄твѫ моѫ Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; мл̄твы Кд
63.10	тварн Б, П, Бн, Г, Деч, Песн, Н, Бук, Х; тварь С, Ч, Р; створенıе Бчк, Ср τὰ ποιήματα		твореніа Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
64.8	противѫ станетъ С, Ч, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х; противоуєть Ср		постонть Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; по̑стонтъ Н
64.11	напон С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Р, Песн, Н, Бук, Х μέθυσον		опон Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
68.4	вопиѫ С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук (Бн, Х) κράζων		ꙁовы Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; ꙁовѫщь Н

70.24	**пакы** С, Ч, Бчк, Б, Н, Ср, Деч, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук (Х/) ἔτι		**ещѥ** Кд, Деч, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; **нштѥ** Н
72.3	**видѣ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Н, Бук (Бн, Х/), Ц θεωρῶν		**зрѣ** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр
72.8	**во зълобѣ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Деч, Р, Песн, Бук (Бн, Г, Х/) ἐν πονηρίᾳ		**въ лѫкавствѣ** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
72.19	**исконьчашѧ сѧ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Р, Песн (Бн, Х/) ἐξέλιπον		**скончашѧ͡** Кд, Деч, Т, Бук, № 3, Пл, Ц; **сконьча сѧ** Ч; **изтезошѧ** Н, К, Кипр
72.28	**да исповѣмь** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук (Х/) τοῦ ἐξαγγεῖλαι		**да възвѣщѫ** Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц; **еже извѣстити ми** Н, Кипр (**еже /**)
73.4	**познашѧ** С, Ч, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Н, Песн, Кипр (Х/); **ѵюша** Бчк, Р ἔγνωσαν		**разѹмѣшѧ** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц
73.10	**г҃ь** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Бук (Р, Х/) ὁ θεός		**бж҃е** Ч, Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
73.11	**възвращтаѥшї** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Бук (Кд, Х/) ἀποσρτέφεις		**отъвращтаѥшн** Ч, Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
74.9	**въ онѫ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Н, Песн (Х/) εἰς τοῦτο		**въ снѫ** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
75.2	**знаѥмъ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн, Бук (Бн, Х/) γνωστὸς		**вѣдомь** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

75.8	**противітъ сѧ тебѣ** С, Ч, Бчк, П, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн (Х/); **противнтъ тн сѧ** Б, Бн ἀντιστήσεταί		**противжстанетъ тн** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц; **противъ станетъ тн** Кипр
75.11	**оупразнитъ сѧ тебѣ** Ч, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн (Х/); **оупразнити сѧ** С; **нсповѣтъ тн сѧ** Бн; **праздьнствнтъ тебѣ** Бчк, Р ἑορτάσει σοι		**празноуетъ тн** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
76.5	**варисте** С, П, Песн (Х/); **варистѣ** Б, Ср, Г, Деч, Р; **варнста** Ч, Бчк, Бн, Бк προκατελάβοντο		**пр̂ѣварнстѣ** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; **прѣдварншж** Н; **пр̂ѣварнста** Бук
76.10	**помиловати** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн (Х/); **миловатн** Бн τοῦ οἰκτιρῆσαι		**оущедрнтн** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; **еже оуштедрнтн** Н
77.11	**благодѣть** С, Ч, Бчк, Б, Ср, Бн, Деч, Р, Х; **благодѣтн** П, Г, Песн τῶν εὐεργεσιῶν		**бл҃годѣаннн** Н, Т, К, Бук, Кипр, Ц; **бл҃годѣанїе** Кд; **бл҃годѣанїа** № 3, Пл
77.13	**пристави** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Р, Песн, Х; **прѣстави** Деч ἔστησεν		**пр̂ѣстави** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; **прѣдъставилъ естъ** Н
77.15	**въ безводьнѣ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х ἐν ἀβύσσῳ		**въ без̂нѣ** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
77.17	**пакъı** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Н, Х ἔτι		**еще** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

77.34	рано пріхождахѫ С, Ч, Бчк, Б, Ср, Деч, Р, Песн, Бук (Х/); рано и прихожа̑хѫ Г; прихожа̑хѫ рано Б ὄρθριζον		оутрьневахѫ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
77.38	погꙋбить Ч, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн (Х/); погоубі С, Ср διαφθερεῖ		разтлить Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
77.45	погоубі С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х διέφθειρεν		растлі Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; разтлѣа Н
77.57	възвратішꙗ сѧ С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Х; wтъвратнша сѧ Ч, Н, Пл ἀπέστρεψαν		wбратншѧ сѧ Кд, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Ц
77.64	їерѣі С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х οἱ ἱερεῖς		сщ҃енницн Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; свѧштенницн Ч, Н, Кд
78.5	раждежетъ сѧ С, Ч, Б, П, Бчк, Ср, Бн, Г, Р, Песн, Кипр, Х ἐκκαυθήσεται		разгорнт сѧ Н, Деч, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц
80.7	ихъ С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч Р, Песн, Х αὐτοῦ [вар. αυτων]		егѡ Кд, Т, Н, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
80.13	похотемъ С, Бн, Р; по похотьмъ Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн, Х κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα		по наꙋнанїꙋ Кд, Т, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; по наіннанніи Н; по наꙋннью К
82.7	ізмаїлитѣне С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн, Х (Бн/) οἱ Ισμαηλἀῖται		ꙁмаилите Кд, Т, Бук, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

82.17	**досажденіѣ** С, Бчк, Б, П, Ср, Деч, Бн, Р, Песн (Г, Х/) ἀτιμίας		**безꙋѣстныа** Ч, Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
85.5	**прѣмілостівъ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Бн, Р, Песн, Х πολυέλεος		**многомл҃стнвь** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
85.15	**прѣмілостівъ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч Р, Песн milostiv’ Х πολυέλεος		**многомл҃тнвь** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
85.15	**тръпѣлівъ** С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х μακρόθυμος		**дльготръпѣлнвъ** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
88.41	**разорілъ єсі** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Н, Песн, Кипр, Х καθεῖλες		**ннзложнль єсн** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц
88.48	**кѣ моѣ нꙋпостась** С, Бчк, Б, П, Г, Деч, Песн, Х (Бн, Р/) τίς μου ἡ ὑπόστασις		**кын мон съставъ** Н, Кд, Т, К, Бук, Пл, Кипр, Ц
89.5	**оꙋннчьжена боꙋдоꙋтъ лѣта нхъ** Бчк, П, Ср, Г, Деч, Р, Х; **оꙋнічьжені** С, Б, Песн; **бжджѫ** Бн τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται		**оꙋннꙋнженна нхъ ѥще бѫджѫтъ** Н, Кд, Т, К, Бук, Пл, Кипр, Ц
89.10	**болѥ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Р, Песн, Х (Бн/) τὸ πλεῖον		**множае** Н, Деч, Кд, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Пл, Ц
90.4	**щітъмь** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х ὅπλῳ		**орѫжїемь** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц; **орѫжїе** Кипр

90.6	демона С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Х; демонн҃а Р διαμονίου		бѣса Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
90.7	пристѫпить С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х ἐγγιεῖ		приближит сѧ Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
91.10	творѧщеи С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х οἱ ἐργαζόμενοι		дѣлаѫщеи Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
93.8	когда С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Н (Бн/) ποτὲ		нѣкогда Кд, Т, К, Бук, № 3, Х, Пл, Кипр, Ц
93.16	на ꙁлобоуѭштѩѩ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х ἐπὶ πονηρεμένους		на лѫкавноуѫштѫѭ Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
93.16	на творѩштѩѩ С, Бчк, Б, П, Бн, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн, Х ἐπὶ ἐργαζομένους		на дѣлаѫщѫѧ Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
95.5	демоні С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х; демонь Ср δαιμόνια		бѣсѡве Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
95.10	въ правъдѫ С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн, Х (Бн/); вь правинѫ Р ἐν εὐθύτητι		въ правость Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл; вь правости Н, Ц; правостиѧ Кипр
98.8	слъішаше С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн ἐπήκουσεν		оуслышааше Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Х; послоушааше Н, Песн, Пог, Бук, Кипр, Ц
101.10	иде С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х ὅτι		ꙁане Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; ꙗко Н

101.14	помилоуеши С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Х (Бн/) οἰκτιρήσεις		оуштедриши Н, Т, Кд, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; ѹщедри К
101.14	помиловати С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Х (Бн/) τοῦ οἰκτιρῆσαι		оущедрити ѥго Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; еже оуштедритиі Н
101.28	исконьчѣѭть сѧ С, Б, П, Г, Р, Песн, Х (Бн/); скончаѫт сѧ Ср, Н ἐκλείψουσιν		ѡскѫдѣѫ҃т Кд, Деч, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
102.5	исплънѣѭщаго бл҃гъıми похо҃т твоѫ С, Бчк, П, Г, Деч, Песн, Х; благъїими похоти твоѫ Б, Ср, Бн τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου		исплънѣѭщаго въ благыхъ желание твое Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
102.13	милоуетъ С, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Х οἰκτίρει		штедритъ Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц; оущедрить Бчк
104.15	хръстѣхъ С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Н, Песн, Х, Ц τῶν χριστῶν		помазаны҆ Кд, Т, Бук, № 3, Пл; помазан҆н҆омѹ К, Кипр
104.19	проіде С, П, Ср, Г, Деч, Р (Бн/); проидетъ Бчк, Б τοῦ ἐλθεῖν		прииде Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц; придетъ Песн, Н, Х (Кипр/)
105.12	вѣрѭ ѩсѩ С, П, Х (Бн/); ѫшѫ Бчк, Б, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук ἐπίστευσαν		вѣровашѫ Н, Т, Кд, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
105.20	въ образъ С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х ἐν ὁμοιώματι		въ подобїе Кд, Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

105.29	раꙁдражнша С, Бчк, Б, П, Ср, Деч, Р, Н, Песн, Бук, Х (Бн/); раꙁдражншѫ сѧ Г παρώξυναν		прогнѣвашѫ Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
106.27	въꙁмѧтошѫ сѧ Б, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Н (Бчк, Бн/); въꙁмꙗсꙗ сѧ С, Х; въꙁмѧшѧ сѧ П ἐταράχθησαν		смѧтншѫ̑ Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
106.42	ꙁаіметъ С, П, Деч, Р, Песн, Бук, Х (Бчк, Бн/); ꙁаемѧ́етъ Б, Ср; ꙁаеметь Г ἐμφράξει		ꙁаградитъ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
108.2	въꙁгла̄шꙗ С, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Н, Бук, Х (Бчк, Бн/) ἐλάλησαν		гла̄шѫ Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
108.12	помилоуетъ С, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (Бчк, Бн/) οἰκτίρμων		оущедритъ Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц; бѫдетъ штедритель Н, Кипр
109.3	влъдꙑчьство С, Б, П, Г, Деч, Песн, Бук, Х (Бчк, Бн, Р/); влꙋ́тѣ̑ова Ср ἡ ἀρχὴ		наꙗлство Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; наꙗлш Н
112.2	отъселѣ С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Х (Бн/); ѿселн Р, Песн ἀπὸ τοῦ νῦν		ѿ нн̄ѣ Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
114.7	добро сътворн тебѣ С, Бчк, Б, П, Г, Деч, Р, Бук (Бн, Х/); добро тебѣ сътворн Ср; сътворн тебѣ ⁖ добро Песн εὐηργέτησέν σε		бл̄го сътворн Т, Кд, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; бл̄годѣнствова Н

115.5	**обѣтъı** С, Бчк, Б, П, Ср, П, Г, Деч, Р, Песн, Бук (Х/) вар. τὰς εὐχάς		**мл҃твы** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц
115.9	**wбѣтъı** С, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн (Бн, Х/); **обѣтъ** Бчк τὰς εὐχάς		**мл҃твы** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
117.2	**нъınѣ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн, Бук (Бн, Х/) δὴ		**оубw** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
117.3	**нъınѣ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Н, Песн (Бн, Х, Кипр /) δὴ		**оубо** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц
117.22	**не врѣдоу сътворишѧ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн (Бн, Б/), Ц; **не врѣдь** Р ἀπεδοκίμασαν		**неврѣгошѫ** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр
118.23	**гл҃ѧахѫ** С, Сл, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Н, Песн (Р, Х/) κατελάλουν		**клеветаахѫ** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
118.27	**наоучи** С, Сл, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн (Бн, Р, Х/) συνέτισόν		**въразоуми** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
118.82	**їсконьчасте сѧ** С, Сл Б, П, Г, Деч, Песн (Бн, Х/); **нсконьчаста сѧ** Бчк, Ср, Бук ἐξέλιπον		**скончастѣ сѧ** Кд, Т, К, № 3, Пл, Ц; **іштезостѣ** Н; **нзчезошѫ** Кипр
118.115	**зьлобивьı** С, Сл, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн, Бук (Бн, Р, Х/) πονηρευόμενοι		**лѫкав҃ноужщнїи** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

118.120	**wтъ повелѣнеї** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн (Р, Х/) ἀπὸ ... τῶν κριμάτων		**ѿ сжб҃ъ** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
118.161	**спъıтı** С, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн (Бн, Р, Х/); **безъ оума** Сл; **без оумоу** Бчк δωρεάν		**тоуне** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
119.7	**спъıтн** С, Б, П, Деч, Песн (Бн, Х/); **сь вьїше** Г; **без оума** Бчк, Ср, Р δωρεάν		**тоуне** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
121.6	**оумолнтє** С, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук ἐρωτήσατε		**въпросıтн** Бчк, Кд, Т, К, № 3, Пл; **въпроснтє** Н, Кипр, Ц
127.6	**оузьрıшн** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Н, Песн, Кипр, Х (Р/) ἴδοις		**вндıшн** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Ц
128.3	**ковааχѫ** С, Бчк, Б, П, Песн, К, Х (Бн, Р/); **кова^{х}** Ср; **ковашѫ** Г, Деч ἐτέκταινον		**дѣлашѫ** Кд, Т, Бук, № 3, Пл; **дѣлааχѫ** Н, Ц; **дѣшѫ** Кипр
128.3	**zадлъжнıшѧ** С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн, Х (Бн, Р/), Ц ἐμάκρυναν		**оудалнıшѫ** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр; **оудльжнıшѫ** Н
131.10	**нє отъвратн лнца χ҃а твоего** С, Бчк, Б, П, Бн, Песн Х (Р/); **лнце** Ср, Г, Деч, Н μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου		**нє ѿвратн лнце помаzанаго своего** Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
131.15	**въдовнцѧ** С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Х (Р/) τὴν θήραν, вариант χηραν		**ловнтвѫ** Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц

131.16	ї҆ереѩ С, Б, П, Бн, Г, Песн, Х; нерен Бчк, Ср, Деч τοὺς ἱερεῖς		сщ҃ен҄нїкы Н, Кд, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр, Ц
132.2	ризы С, Бчк, Б, П, Деч, Н, Песн, Бук, Х (Р, Бн, Х/); ѡметь Ср; ризь Г τοῦ ἐνδύματος		ѡдеждѫ Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
134.7	възносѩ С, Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Песн, Бук, Х (Бн, Р/) ἀνάγων		възводѧ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
138.3	прозрѣ Б, П, Ср, Бн, Г, Р, Песн, Бук, Х (С, Бчк/); прѣзрѣ Деч προεῖδες		провидѣ Н, Т, Кд, К, № 3, Пл, Кипр; прѣдвидѣ Ц
138.15	оупостасъ Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (С, Бчк, Бн/) ἡ ὑπόστασίς		съставъ Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
139.7	молитвъї Б, П, Ср, Р, Песн, Бук, Х (С, Бчк, Бн/); мл҃твѫ Г τῆς δεήσεώς		моленна Н, Деч, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
139.12	оустать Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (С, Бчк/) γλωσσώδης		ѧзычен Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
143.12	оукрашенъї Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (С, Бн/) κεκαλλωπισμέναι		оудобрены Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
144.5	исповѣдѧт Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Н, Бук, Х (С/) διηγήσονται		повѣдѧть Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц

144.5	**велькѣпотѫ** Сн, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Песн, Бк, № 3, Х (С/); **вел҃лѣпоты** Р τὴν μεγαλοπρέπειαν		**вел҃лѣпнѣ** Н, Кд, Т, К, Пл, Ц; **велнколѣпїѣ** Кипр
144.6	**нсповѣдѧть** Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (С, Бн/) διηγήσονται		**повѣдѧтъ** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
144.15	**въ подобъно врѣмѧ** Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (С/) ἐν εὐκαιρίᾳ		**въ бл҃го врѣмѧ** Н, Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц
146.8	**трѣвѫ** Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Кипр, Х (С/) χλόην		**ꙁлакъ** Н, Кд, Т, № 3, Пл, Ц
147.1	**хвални** Бчк, Б, П, Ср, Бук, Г, Деч, Р, Ср, Х (С, Бн, Пл/) ἐπαίνει		**похвални** Кд, Т, К, № 3, Пл, Кипр, Ц; **похвалѣн** Н
148.9	**плодовита** Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн (С, Бн, Пл/) καρποφόρα		**плодоносна** Кд, Н, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Ц
151.1	**мънии** Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Н, Песн, Х (С, Бн, Пл/) μικρός		**малъ** Кд, Т, К, Бук, № 3, Кипр, Ц
151.7	**нзъвлъкъ** Бчк, Б, П, Ср, Г, Деч, Н, Х (С, Бн, № 3, Пл/); **нꙁьвлѣкь** Р; **нꙁѫхь** Песн σπασάμενος		**нстръгь** Кд, Т, К, Бук, Кипр, Ц
151.7	**ѹсѣкнѫхъ и** Бчк, Б, П, Г, Деч, Р, Песн, Н, Х (С, Бн, № 3, Пл/); липсва **и** Ср ἀπεκεφάλισα		**ѿсѣкохь главѫ его** Кд, Т, К, Бук; **обезглавѝ его** Кипр

Привеждаме и случаите, в които представените преписи се разделят по липси в текста.

27.9	с҃пі г҃і лю҃ді своѩ С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х		липсва г҃н Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр
35.2	нѣстъ бо страха С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х		липсва бо Ш, Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр
48.18	слава домоу его С, Бчк, Б, П, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х (Ср/)		липсва домоу Кд, Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр
77.22	ѣко скотъ бъıхъ С, Ч, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Бук (Х/)		липсва ѣко Кд, Т, К, № 3, Пл
99.3	тъ створі нъı а не мъı себе С, Бчк, Б, П, Ср, Бн, Г, Деч, Р, Песн, Х		липсва себе Кд, Н, Т, К, Бук, № 3, Пл, Кипр
139.3	въ ср҃цн свⷪемъ Б, П, Ср, Г, Деч, Р, Песн, Бук, Х (Бчк/); в срⷣцнхь свонхь Бн		липсва своемь Кд, Н, Т, К, № 3, Пл, Кипр
151.3	тон самъ г҃ъ Б, П, Ср, Г, Деч; тъ г҃ъ самь Песн, Х		липсва тон Кд, Н, Т, К, Бук, № 3; липсва самъ Р; липсва г҃ь Бчк, Кипр

Направената съпоставка на 19 псалтирни преписа, 1 старопечатен псалтир и 2 фрагмента показва, че псалтирният текст в *Песн* следва архаичната редакция и стои най-близо до **С** от включените в сравнението псалтири с тълкованията на Исихий Ерусалимски. Показва много малко собствени четения (Карачорова 1989: 230–233, 243) – в лявата колона са посочени четенията във всички останали преписи, цитирани по **С**, а в дясната – в *Песн*.

17.19	моі (мое К)	Мьнѣ
17.43	бренье пѫти	по пѫти
19.10	оуслъıші нъı	и
20.10	ѣко пешть	ꙗко попалъ пещъ
20.10	г҃і	Липсва
21.9	на г҃ѣ	на нъ

21.26	въ црькъві веліцѣ	велицѣи
22.6	въ домъ гнъ (г҃и П)	въ домоу г҃ни
23.3	къто станетъ	Стане
28.10	вь вѣкъ (въ вѣкы)	въ вѣкы вѣка
30.4	наставіші (настави Бн)	насташи
30.8	възрадоуѭ сѧ и вьзвеселѫ сѧ о мілості твоеі	възрадоуѫ сѧ ѡ мїлости твоеи и възвеселѧ сѧ
31.7	избави	и избави
32.16	сп҃іетъ сѧ	сп҃саеть сѧ
32.18	очі г҃ні (г҃нѣ Р, № 3)	липсва г҃ни
32.21	въ імѧ ст҃оее ѥго	въ имѧ его ст҃оее
34.2	приіми	прими
36.13	посѣетъ сѧ	липсва сѧ
44.9	ѡт҃ъ варьи (твари) тѧжести (отъ домовъ Ч)	ѿ странъ
47.3	горы сіонъскы / гора сиѡнъска	гора сиѡнѣ
47.12	гора сионьска	гора сиѡнѣ
49.18	Полагааше	полагаеши
49.23	Ѣвлѭ	ꙗвлѣѧ
51.3	въ злобѣ / ѡ злобѣ (въ зълобо С)	Злобоѫ
51.4	ѣко брітва изоштрена (братвоу Ср)	бричь изощренъ
51.11	прѣдъ прѣ҆нъіми	липсва предлог
54.13	Велърѣчевалъ	веліко гл҃ъ
55.9	ѣко вь обѣтовані	ꙗко ї
57.5	затыкаѭщѩ / затъїкаѭшти	Затїскаѫщѫ
58.17	ѣко бъістъ застѫпьнікъ мої	ꙗко б҃ъ естъ
64.5	въселитъ сѧ (веселѧт сѧ Р; липсва сѧ К)	въселѣѫть сѧ
69.3	постъідѩтъ сѧ (да постыдѧт сѧ Н)	Липсва
71.8	вьселенъіѩ	въселенѣи

72.5	не приімѫтъ ранъ / раны (оуранѧт сѧ Н)	не приемлѧть ранъ
72.6	неправъдоѭ ї неѵьстіѭ своеѭ / …и неѵьстиѥмь своимь	неправдоѫ своеѫ и неѵъстиѫ своеѫ
72.23	вынѫ с тобоѫ	вынѫ оупъваѫ на
73.15	рѣкы наводьненъіѩ / ѵѳамскыѩ (ѥѳамовы)	Єѳамь
76.19	млъньѩ твоѩ	липсва твоѩ
84.6	простьреші / пролѣеши (простьри Ч)	провлѣчеши
84.13	дасть благость / благодѣть (благостынѧ Н)	Глаголь
85.3	Възовѫ	Ꙁовѫ
85.16	рабы твоеѩ	раба твоего
87.9	въ мръꙁость	мръꙁостї, липсва въ
89.2	ї соꙁъда сѩ ꙁемѣ / и съꙁдати сѧ ꙁемли	ни съꙁданїꙗ ꙁемли
90.9	положилъ ѥсі	положи
94.6	пріпадѣмъ емоу (припадаѥ҃м Р)	къ немоу
101.4	соушіло; исъхлъ П	Сохлъ
101.20	стыѩ своеѩ	Твоеѫ
106.6	къ б҃оу С	къ г҃и
106.28	къ г҃оу (къ г҃ю С; къ б҃оу Р)	къ г҃и
106.28	иꙁведе	иꙁбави (изтрито в С)
107.8	долъ селомъ (селенїемъ К)	Селъ
108.25	покывашѩ	Покываахѫ
113 : 10	е(г)да когда / да не ко҃да рекѫть	ега, липсва когда
118.57	еси г҃и	ты г҃и
118.59	Обратіхъ	възвратихъ
118.86	Їстіна	Правда
118.139	ѣко ꙁабышѩ словеса твоѣ враѕи мои	враꙁи мои словесѧ твоꙗ
118.157	сътѫжаѭщеї ми	Мѧ
119.7	съ ненавидѩштими	съ ненавидѧщихъ

122.1	на нб҃сн	на нб҃ебесехъ
129.5	да оупваетъ (да оупъва С, Бк)	оупова, липсва да
130.3	отънынѣ	ѿ селн
131.3	лн / нлн	н
131.12	сн / сиꙗ	Липсва
132.2	съходѩщнѩ / съходещее (съходѩштеі С)	Сходѧщагааго
132.2	аронѧ (ароновѫ С)	Ꙗаронѣ
136.4	съпоемъ / въспоемъ	въспонмъ
136.4	Пѣснь г҃нѭ (г҃н К)	Гоу
139.12	мѫжа неправедна ꙁло оуловнтъ	ꙁлаа оуловѧтъ
140.10	еднnъ	+ же
141.8	жндѫтъ	жндашѫ
145.4	нꙁыдетъ	нꙁыде
145.4	въсѣ помъїшленнꙗ	липсва всѣ

Важно е да се отбележи, че старобългарският превод на Исихиевия коментар придружава псалтирен текст от различни редакции – в *Букурещкия псалтир* от 1346 г. той е от смесена редакция, в *Рилския* от XV в. е от светогорската редакция, а в *Болонския* – от групата псалтири от XIII в., които се обособяват със собствени особености (Карачорова 1989: 242–244). Псалтирният текст от архаичната редакция в *Песн* – представителен препис от XIV в., когато се появяват норовската и атонската редакция, е свидетелство за неговия авторитет и разпространеност.

За лексиката и превода на тълкуванията

Лексиката на *Песнивеца на цар Йоан Александър* включва две големи групи – на псалтирния текст и на тълкуванията към него. Архаичната редакция на славянския Псалтир е добре изучена, а текстът е лексикографиран. Интерес представлява текстът на старобългарския превод на Исихиевия коментар. В Срезн и Mikl са включени само отделни думи от него по различни преписи, но твърде непоследователно.

Още В. Ягич в бележките си към изданието на *Болонския псалтир* (Jagic 1907) отбелязва богатата лексика на този текст. Според Зд. Рибарова славянският превод на Исихиевите (Псевдо-Атанасиеви) псалтирни коментари се характеризира с много богат словен състав, който включва и много непознати и редки думи. При сравнение с РЦМРед тя смята, че може да се отделят около 500 лексеми, характерни само за разглежданите тълкувания и отнасящи се до различни семантични сфери (Рибарова 2002: 176). Въз основа на Ягичевото издание на *Болонския псалтир* с включените в него разночетения от *Погодиновия*, *Букурещкия*, *Толстовия псалтир* и *Песнивеца на цар Йоан Александър*, към които прибавя и материал от X в., Зд. Рибарова открива сред

тези лексеми такива с книжен характер с калкиране на словообразователната структура на гръцките думи, предимно на сложните, регистрира наличието на нови гръцки заемки, незасвидетелствани в ранните ръкописи, отделя лексеми в коментарите, които се срещат в славянските преводи на Паримейника, Апостола и други библейски книги (Рибарова 2002: 177). Анализира наличието на лексеми, които традиционно се определят като моравизми, засвидетелствани както в писмени паметници от моравски произход (*Второто житие на св. Вячеслав*), така и в старобългарски текстове (превода на *Шестоднев* на Йоан Екзарх). В славянския превод на Исихиевите тълкувания Зд. Рибарова открива и прабългаризми и преславизми (Рибарова 2002: 178). Наличието на различни влияния обяснява с взаимодействие на различни книжовни традиции, които преводачът/преводачите на Исихиевите псалтирни коментари добре е познавал.

Три мои публикации са посветени на проблеми, свързани с лексиката на превода на тези тълкувания. В едната се представят и анализират сложните думи (128) в текста по изданието на *Болонския псалтир* – сравнение с гръцкия текст, степен на калкиране, словообразуване (Карачорова 2011). В другата се представят 26 редки и нови по отношение на включените в изследването речници лексеми от текста на коментара (Карачорова 2007). Отделна публикация е посветена на лексиката на тълкуванията в *Песнивеца на цар Йоан Александър*, представят се редки думи и хапакси (Карачорова 2020).

Лексикално изследване на превода на Исихиевия коментар по *Погодиновия псалтир* правят М. Цубалевска и Л. Макарийоска (Цубалевска, Макаријоска 2013). По-голямата част от него е посветена на отделените от авторките 22 лексико-семантични групи, застъпени в лексиката на превода. В изследването се отчитат възможностите за разширяване на засвидетелстваната в библейските текстове семантика. Изводът на авторките е, че лексиката на коментара е архаична (Цубалевска, Макаријоска 2013: 111). Прилагат и списък от 59 лексеми, които определят като редки по отношение на РЦМРед. Прави се и лексикална характеристика по произхода на лексиката на текста – гърцизми, охридизми, преславизми, моравизми. Този преглед дава основания на М. Цубалевска и Л. Макарийоска да направят извода, че „несомнено коментарот кон Пог. го проширува репертоарот на лексемите познати од цковнословенските текстови и ги дополнува сознанијата за семантичната структура на одделни зборови“ (Цубалевска, Макаријоска 2013: 123). Правят съпоставки между тълкуванията в *Погодиновия* и *Болонския псалтир* – лексикални разночетения, словообразователна синонимия, които водят до извода, че двата ръкописа имат обща архаична основа. Според Е. Цървенковска преводът е един и е свързан с началните години на Охридската книжовна школа (Црвенковска 2003).

В две публикации М. Спасова и Цв. Данова анализират езика на Исихиевите тълкувания в Йоан-Александровия *Песнивец* по материал от първата част на псалтирния текст – от началото до 76:21, т.нар. средопсалмие. В първата те разглеждат граматическите особености на превода на коментара. В резултат на обстойно проучване авторките стигат до извода, че текстът е преведен на старобългарски език в края на IX в. Доказват, че кирило-методиевските архаични граматични черти характеризират текста и преобладават над преславските, което им дава основание да предположат, че преводачът вероятно е Методиев ученик, носител на идиолект с тези граматични особености

(Спасова, Данова 2018a). Във втората част на изследването се анализира лексиката на старобългарския превод на Исихиевите тълкувания по материал от същия отрязък от текста. На лексикално ниво се проверяват изводите, направени от анализа на граматичните черти в първата част. Правят се съпоставки със старобългарския канон и се установява наличието на незасвидетелствани в него 275 лексеми, както и на 434 редки (с до 5 регистрации във включените в изследването лексикографски източници). Основният извод във втората част е, че тези лексикални изследвания потвърждават установеното в първата – ранния старобългарски произход на превода на Исихиевите псалтирни тълкувания, както и за атрибуцията на авторството на Константин Преславски или Йоан Екзарх (Спасова, Данова 2018b). Изказва се и предположението, че е възможно преводът на двете части на коментара да е дело на различни книжовници. Изводите в двете части на изследването са убедителни и добре мотивирани и поставят нова основа на проучването на текста. Въпрос на бъдещо изследване е проверката на тези изводи във втората част на коментарите „въз основа на еднакви методологически принципи и едни и същи заложени параметри при проучването на отделните езикови категории“ (Спасова, Данова 2018b: 33, бел. под линия).

В представените изследвания върху лексиката на славянския превод на Исихиевите псалтирни тълкувания са изучени отделни аспекти на словния състав на текста. Задачата, която си поставя настоящото изследване, е проучването на лексиката на целия текст и отделянето на hapax legomena при съпоставка със словния състав на избрани лексикографски източници и речник-индекси. Отделят се и групи лексеми по различни показатели. Разглеждат се и някои характерни особености на превода. Анализът на резултатите дава основания да се потвърди или отхвърли досегашната датировка на превода.

При сравнение на пълния словен състав на превода на Исихиевите тълкувания със CC и CP бяха установени 610 лексеми, които липсват в старобългарския ръкописен канон. Те бяха сравнени с включените в изследването лексикографски източници и речник-индекси на ранни славянски паметници, повечето от които не са включени в посочените лексикографски наръчници – Mikl, Срезн 1–3, CP, CC, SJS, Даничић 1–3, Бончев 1–2, СРЯ, СДЯ, ИстР, Фасмер 1–4, БЕР; *13 слова на Григорий Богослов* (Будилович 1871), *Чудовски псалтир* с тълкуванията на Теодорит Кирски (Погорелов 1910a), *Хроника на Георги Амартол* (Истрин 1920), *Изборник от 1076 г.* (Голышенко и др. 1965), *Слова на Йоан Екзарх* (Йоанова-Мирчева 1971), *Шестоднев* на Йоан Екзарх (Aitzetmüller 1975), *Беседа против богомилите* на Презвитер Козма (Давидов 1976), *Богословие* на Йоан Екзарх (Sadnik 1983), *Паренесис* на Ефрем Сирин (Aitzetmüller 1990), *Симеонов сборник по Светославовия препис от 1073 г.* (Сим. сб. 1993), *Съчинения на Климент Охридски* (Христова 1994), *Слова на Петър Черноризец* (Павлова 1994), *Историческата палея* (Станков 1994), Книга на 12-те пророци (Златанова 1998), *16-те слова на Григорий Богослов* (Спасова 2014), *Пандекти на Антиох* (Popovski 1999), *Хроника на Георги Синкел* (Тотоманова 2008), *Княжи изборник* (Федер 2008), византийска *Синтагма* от 14 титула без тълкувания в старобългарски превод (Максимович 2010), старобългарско-гръцки словоуказател към Книгата на пророк Иезекиил (Илиева 2013), Книги Царства (Тотоманова-Панева 2019). След сравненията се отделят 105 хапакса, с уговорката, че за някои от тях се срещат сродни думи

или словообразувателни варианти. Редките думи (с фиксации в до пет паметника) са над 300 и ще бъдат представени отделно. Хапаксите са представени в речникови статии, подредени по азбучен ред, като всяка от тях съдържа основна дума, сигнатура на употребата в текста на Исихиевите коментари по делението, прието от В. Ягич (Jagić 1906; Jagić 1907; Jagić 1917), гръцко съответствие, значение, илюстративен материал.

архан҃гельство 74.9b: ἀρχάγγελος. Архангелски сан. Гръдынеѫ и҆ величѣниѥ҆мь, прѣложи сѧ ѿ арьхг҃гльства, на дїꙗ҆вольство ⁘

безвѣрьствиѥ 105.15a: ἀπιστία. Неверие, липса на вяра. Б҃ъ ꙗ҆ко благъ подастъ и҆мъ прошенїа и҆хъ, да не прїимѫтъ вины҆ безвѣръствиа · дастъ же и҆ ѫзыкѡмъ, є҆гоже прошаахѫ ѹ҆ б҃а ⁘

безлѣпиѥ 82.11a: ἀπρέπεια. Неприличие, непристойност. Въ злоѡ҆бразьнѣ мѣстѣ · а҆ѥньдорь бо безьлѣпиѥ҆ сказаѥ҆ть сѧ ⁘

беслоушьливь 57.6b: ἀνήκοος. Нечуващ. Ꙗкоже и҆ аспида ѡ҆бава҆ема словомъ · беслоушлива є҆стъ · тако непокоривы съборъ, ѿ х҃а оучимъ множицеѧ҆ · въ непослоушани прѣбываа҆хѫ ѿ невѣрьствиа҆ ⁘

врановьскъ 146.9b: κόρακος. Гарванов. Оц҃и бо вѣровавьшихъ ѫ҆зы҆къ, скврьньни бечиниѥ҆мъ бѣхѫ· нечистъ бо̀ законъ врановьскъ, пищѫ же дасть и҆мъ себе х҃с •

въдововати 131.15a: χηρεύειν. Живея във вдовство. Въ чистотѣ и҆ въ непороцѣ, вдовоуѫ҆щѫѧ҆ сѫть же д҃шѧ ѧ҆же ѡ҆вдовѣшѫ ѿ х҃а •; 145.9b ᾿Осирѣвшѫ ѿ б҃а, є҆же сѫтъ ѫ҆зы҆ци · сиѫ҆ приѫ҆тъ · и҆ ц҃ркве вдовоуѫ҆щѫ ѿ б҃а оу҆невѣсти блг҃тиѫ҆ •

въдомити сѧ 41.5b: ἐνοικεῖν. Вселя се. Кровъ ꙗ҆ко тѣлесьскы въсхотѣвъ, и҆ въселъ сѧ въ нъ · и҆ домъ ꙗ҆ко въдомлъ сѧ б҃ъ г҃летъ, тѣло адамле, є҆же въсприи҆мъ сп҃се чл҃вка ⁘

възвѣсити сѧ 48.18a: ἀπάγχεσθαι. Обеся се. Ни҃ їюда бо҆, приѡ҆брѣте сребръникъ, възвѣси бо сѧ ·

възмръзьствовати 87.9b: βδελύσσεσθαι. Ненавиждам, възненавиждам. Положишѫ мѧ мръзостї себѣ ⁘ Възьмръзьствовашѫ бо х҃а ꙗ҆ко бѣсна сѫща ⁘

възоущениѥ 106.32a: προτροπή. Учение. Сїрѣчь въ съборѣ мнозѣ чл҃чтѣ · тоу подоба҆етъ величити и҆ възносити б҃а на възъоу҆щенїѥ҆ всѣхъ слы҆шѫщихъ ·

въсвистати 68.3b: συρίζειν. Съскам. рече чл҃вкь, придь въ безьвѣстнѫѭ҆ житеи҆скаа҆го морѣ жизнь • и҆ въсвиставь зьмїи҆ съмѣри мѧ • боурѣ бо вѣтръ є҆сть зъль ⁘

въкоренити сѧ 51.7c: ῥιζοῦσθαι. Заселя се трайно. кь томоу бо́ оуже не въкоренїть сѧ їю́да въ земли ѡ҆бѣщанѣи҆ • ни дїа́волъ въ санѣ аг҃гелъстѣ станетъ к томоу ⁘

вътвръдити сѧ 82.10a: ἀσφαλίζεσθαι. Укрепя се. Да ꙗ҆коже ѡ҆ни рече дроугь на дроуга воє҆вашѫ : ꙗ҆ко сїсара мънѧ вътвръдї сѧ оумр҃щьвень бы҃ · тако и ѿметаѫ҆щеи҆ сѧ б҃а погыбьнѫть ·

гръдыньнъ 105.17: ὑπερήφανος. Горделив, високомерен. Сиа ꙗ҆ко старѣишинѣ колѣноу велика, ѿ дрълѣнїа гръдынно є҆теро помысливша и҆ не вѣровавша б҃ви ·

гыбѣльно 75.8a: ὀλέθριον. Пагубно, гибелно. Б҃гоу бо противити сѧ дръзостно . залазьно и҆ гыбѣльно ⁘

диꙗвольство 74.9b: τὸ διαβόλου. Служба на дявола. Гръдынеѫ и҆ величѣниѥ҆мь, прѣложи сѧ ѿ арьхг҃гльства, на дїꙗ҆вольство ⁘

добродоушьно 82.9a: εὐθύμως. Радостно, спокойно. Добродш҃но бо и҆ тъ приде, на погыбѣль жидовьскѫ · асѵрь бо добродш҃ъствоуѧ̀ сказаѥ̀ть сѧ ⁘

дѣльство 140.4b: τὸ πρακτικόν. Действие. Съ чл҃вкы̀ творѧщими безакониѐ • Пакы̀ на дѣл҄ство прѣходитъ •

законопрѣложение 27.4d: ἡ τοῦ νόμου μετάθεσις. Промяна на закона. Ѩ҆ю̀деѫ̀ же людемъ погыбѣлъ ствителъныхъ ѡ҆деждъ · и҆ законопрѣложениѐ ⁘

залазьно 75.8a: ἐπισφαλές. Опасно. Бг҃оу бо противити сѧ дръзостно · залаз҄но и҆ гыбѣл҄но ⁘

иждекона 105.16b: ἀπ' ἐξ ἀρχῆς. Изконно, извечно. Ѩ҆ томъ̀ бѡ҃ каменїемъ прѣщаахѫ, да сѧ ꙗ҆витъ колико невъзбл҃годѣтие и҆мѣше рѡдъ жидовъскыи и҆ждекона ⁘

изванѫти 89.6b: μαραίνεσθαι. Увяхна, изсъхна. Бывьшоу бо въскр҃сенноу заѹ҆тра · жидове ꙗ҆ко трѣва и҆з҄вѧдошѫ и҆ падѫ и҆ мимои҆дѫ ⁘

испытано 118.34b: ἀκριβῶς. Грижливо, внимателно. Ѩ҆ съхранѧ и҆ въсѣмъ срⷣцемъ мои҆мъ • Вѣсто бо҃ ꙗ҆ко навы̀кшеи҆ и҆спы̀тано и҆ хранѧ҃ •

истовина 147.2a: τὸ ἀκραιφνές. Истинност, чистота. Ѹ҆крѣпи бо ѫ҆ неподвижавы̀ и҆ми, нѫ затворенами двер҄ми въшедъ въ нъ да ꙗ҆витъ и҆стовинѫ бж҃тва •

канити 103.35c: προτρέπειν. Насърчавам, подбуждам. Ꙗ҆коже ѡ҆снованиѥ̀ пл҃ма, таковь и҆ вѣнець · въсъжде бо вѣр҄ны и҆ чл҃кь, присно дш҃ѫ на бл҃годарьствиѥ̀ канить ⁘

кѫпиньство 73.15b: βάτος. Трънливост, бодливост. Ты рече прѣсоуши рѣкы кръве жрътъвь е҆ѳамь бо сказаѥ̀ть сѧ кръвь · сказаѥ̀ть же сѧ и҆ кѫпиньство, е҆же е҆сть тръновьнаа̀ вещь и҆дольскаа̀ ⁘

ликъствитель 52tit.: χορευτής. Участник в празнуване с песни и танци. въ конеⷱ · ѡ҆ маѥ̀леѳѣ разоумъ дв҃двъ · до кон҄ца бо мнѣвъ побѣдити х҃а дїа̀волъ · лїковати начѧтъ · маѥ̀леѳь бо́ лїкьствителъ сказаѥ̀ть сѧ · ѡ҆ семъ оубо ѡ҆бличити дїа̀вола пр҃рочьство проповѣда ·

ложение 117.27c: ἀκροθίνιον, в съчетанието до краꙗ ложении. Сила докрай. ѡ҆сѣнити бо гл҃ет сѧ растны̀ бы̀вати е҆же е҆стъ ражⷣаѥ̀мы̀и҆мъ на родъ и҆ родъ и҆ родъ · до краꙗ̀ ложениї, сїрѣчъ до кон҄ца силы̀, рогъ бо҃ е҆стъ властъ и҆ крѣпостъ •

льтвець 97.5a: πλῆκτρον. Перце за свирене на гусла. Съ дш҃еѧ̀, сїрѣчь гѫсли бо дш҃а е҆сть · а летвець ѧ҆зыкь · без҄ него бо дш҃а гл҃ати не можеть ⁘

манѫти 50.9b: νεύειν. Давам знак. Бг҃ъ бо́ и҆деже ѡ҆ставленїи҆мъ манет҄ ѡ҆чищениѥ̀ е҆стъ велиѥ̀ · и҆ ѡ҆бѣлѣѥ̀т҄ дш҃а паче снѣга · разоумѣи҆ же кръщениѥ̀ ⁘; 50.11b Ꙗ҆ще бо хощеши манеши, и҆ въсѣ ѡ҆чистѧть сѧ ⁘; 105.9a Манѫ бо҃ бг҃ъ, и҆ ѹ҆ставы е҆стествныѫ забы̀ •

маложизньнъ 142.2: ὀλιγόβιος. Който има кратък живот. Къгда бо бѫдетъ чл҃вкъ чистъ прѣдъ бм҃ъ, рожденъ маложизненъ •

междоуплещие 90.4: μετάφρενον. Междуплещие. писано бо е҆сть, и҆ бѫдеть и҆с҄цѣленїѐ крилома е҆го · крилѣ же бн҃и правда и҆ истина · междоуплещїѐ же дръжава и҆ сила ·

мъноговъздыханьнъ 37.10b: πολυστένακτος. Който издава много стонове. Понеже въсприѧ̀тъ многовъздыхан҄наго чл҃вка · на сѧ въздыханиѥ̀ написоваѫ̀, рече господъ ⁘

навлажити 108.18b: πιαίνειν. Напоя, навлажня. Сирѣчъ, не тъчиѫ̀ плъти е҆го и҆ вънѧтрънѣа̀ е҆го̀ ѡ҆бѧнѫ и҆ кости е҆го навлажи и҆ въсѣчъскы̀ прїѫ̀тъ клѧтвѫ •

назъваниѥ 65.5a: κλῆσις. Наричане, именуване. **Оуцѣннѣ҆ а҆зыкомъ названиѥ · да оуздрѧтъ славѫ божиѭ ·**

наѵѧтъѵьнъ 143.13a: τῶν ἀπαρχῶν. Само мн. ч. Първите (най-добрите) растителни и животински плодове. **Богатъство цѣннтъ наѵѧтъѵнны҆ · и҆м҆же пита҆хѫ сѧ невъзбл҃тно въсегда •**

негъибьнъ 106.18a: ἀκαμπής. Непреклонен. **За жестокоє бо҃ и҆хъ и҆ негъбеноє ср҆дце, въсего добра оу҆далн и҆хъ бъ҃ ·**

недозьрнмъ 147.5b δυσθεώρητος. Недостъпен за възприемане. **Въ мъглѣ нѣстъ вндѣти, тъмѫ бо съврѣша҆етъ · гл҃ет҆ же недозрнмѫ҆ и҆ непостнжнѫ таи҆нѫ въ. плъщени҆а҆ его҆ •**

ненапастьннкъ 68.5b: ἀπείραστος. Който не се поддава на изкушение. **Снрѣчь неп҆шевашѫ въз҆мощи жндове, тъ҃гда и҆з҆гнати га҃ . бг҃ъ же ненапастнникь е҆сть зломь ·**

ненаслѣднмъ 44.7a: ἀδιάδοχος. Който не се наследява, ненаследим. **Ꙗко въцр҃ъшоу сѧ надъ а҆зыкы, неподвнженъ прѣстолъ · снрѣчь ненаслѣднмо ц҃рво хв҃о ·**

необльстнмъ 30.5: ἀπλανής. Който не се поддава на заблуда. **Бѣсн оубо прнсно ѵлв҃ковн · нѫ и҆ жі҆дове хв҃н · и҆скаа҆хѫ бо оуловнти словом҆ · неѡ҆блъстнмаго ·**

непользьно 91.4: ἀνόνητον. Безполезно, напразно. **сі҆рѣчь а҆зыка двою҆ на десѧте ап҃лоу · оученне҆мь въ строуни мѣсто оустрои҆ти · и҆ тако славнти ба҃ · бес҆ тѣхь бо пѣтї҆ неполезно ·**

непрнкровьно 49.3b: παρακεκαλυμμένον. Явно, открито. **Оуже бо непрнкровно прндетъ гс҃ъ, нѫ съ дрѫзновенне҆мъ и҆ съ плъкы, и҆ славоѫ многоѫ · не прѣмлъчѫ нашнхъ ·**

непрнтъѵьнъ 44.3a: ἀσύγκριτος. Несравним. **Въ с҃нохъ бо ѵлв҃уьскыхъ, доброта славѣ хв҃ѣ прложнти сѧ не можетъ · ꙗко бг҃ъ бо непрнтъченъ ѵлв҃комъ е҆стъ ·**

непротлаѵено 138.3a: σχοῖνος ἡ. Неравно, труднопроходимо място. **Стъза е҆стъ пѫтъ шнрокъ · непротлаѵено же е҆стъ, нѫ тѫ҃ ѫзъкъ зѣло ꙗкоже и҆ е҆ѵа҆ггелне҆ гл҃етъ·**

непрѣгъбенье 124.3a: (τό) ἀκαμπές. Непреклонност. **Не могѫтъ бо грѣшнї҆ наслѣдовати съ праведны҆мн · жезлъ бо гл҃етъ, непрѣгъбенне҆ грѣшны҆и҆хъ и҆ непоказа҆нне҆ ·**

непрѣгъбенъ 68.24b: ἀκαμπής. Който не се огъва, непреклонен. **Снрѣчь непрѣгъбенѫ҆ вы҆а҆ и҆хь слацн, клатвоѫ҆ закон҆ноѫ҆ ·**

неразнашаемъ 30.25: μηκέτι περιφερόμενος. Устойчив. **снрѣчь мѫжьскѫ҆ мѫдростъ въспрнї҆мѣте вѣрнни҆ • и҆ оуже к томоу неразънаша҆емн въсѣцѣмъ вѣтрѡ҃ бѫдете ·**

несѫждьнъ 18.10: ἄκριτος. Неподсъден. **Въсѣ бо словеса гн҃ѣ и҆стннъна, и҆ праведна . ннутоже бо несѫждено бг҃омъ · ꙗко ѡ҆правдаѫ҆щоу ·**

нехѫдогъ 117.22: ἄτεχνος. Неопитен, несръчен. **Хр҃а жндове ꙗко нехѫдо(зн) зндарн · каменъ бо҆ ѡ҆брѣт҆ше въсеѫ҆ тварн уестнѣ҆нш҆ъ, ꙗко нехѫдозн ѡ҃вргъ · въсѣкъ бо ѫглъ тврѣдъ е҆стъ храмоу и҆ лѣпота ·**

обрашатн 67.10a: δροσίζειν. Оросявам, поръсвам. **Блг҃ть дх҃овнѫ҆ гл҃еть . ꙗже ꙗко и҆ дъждь ѡ҆брашае҆ть ѵлв҃ка · достоа҆нне҆ бо хв҃о ѵлв҃кь е҆сть ·**

обржгаватн καταπιέζειν. Хуля. 31.7a: **Въ мнозѣ бо скръбн и҆ тѫзѣ бѣ адамъ . прѣстѫпленне҆мъ дръжнмъ · и҆ ѡ҃ бѣсъ ѡ҆бржгава҆емъ . гл҃еть же и҆ людн сѫщѫ҆ ѡ҃ ѫзыкъ . и҆ тн бо дръжнмн бѣшѫ лъстнѫ҆ коуминръскоѫ҆ .; 87.4a: ἐμπαίζειν. Дш҃а адамлѣ ѡ҃ бѣсь ѡ҆бьржгава҆ема · сна҆ же въс҆прна҆ть гс҃ъ ·**

объалкати 103.21a: λιμώττειν. Изпитам нужда от храна, огладнея. ᾿Обьалькали бо бѣхѫ · и҆ рикаа҆хѫ ѡ҆брѣсти хлѣбь животны · и҆ ѡ҆брѣтьше въсхытишѫ · и҆ питѣѫ҆ть сѧ и҆мь ⁘

осоуѥтити 63.7a: ματαιοῦν. Правя нещо безсмислено, суетно. Вънегда бо и҆спитоваа҆хѫ҆ что сътворѧть х҃оу · и҆ і҆щезѫ и҆хь помышленїа҆, ѡ҆соуе҆тѣвьше ⁘

охлащати 88.26b: χαλινοῦν. Обуздавам. Слъзы мѣнить покаа҆нїꙗ҆ · и҆ ты бо въ деснїцѫ б҃иѧ҆ въходѧть · и҆ рѣкы же чювъстъвныѧ҆, деснїцеѫ҆ б҃иеѧ҆ ѡ҆хлащаѫ҆ть сѧ ⁘

плодородьство 105.38c: καρπογονία. Плодородие. Кръвьми бо ѡ҆скврънъши сѧ землѣ, мр҃твѣа҆ше · и҆ ѿ дѣль и҆хь ѡ҆скврънѣ и҆ оумалѣ · и҆ к҄ томоу не и҆справьлена, на плодородьство не ѡ҆брѣтаа҆ше сѧ ⁘

плождати сѧ καρποφορεῖν. Плодя се, умножавам се. 91.14b: Дворы мѣнить ц҃ркви · тоу бо почиваеть х҃с· тоу же цъвтѫть вѣр҄нїи҆ · сїрѣчь плодѧть дѣтѣли ⁘; 106.34: Рѣшѫ (!) бо̀ бѣсѡ̀ве жителе земнаа҆го житїа҆, плождаа҆ше же сѧ бечъстиѥ҆, и҆соушишѫ же ѫ҆ апл҃и, солнѫ҆ оу҆чител҄ства · ѡ҆ них҄ же и҆ г҃ъ рече вы҆ е҆сте сѡ̀лъ земли •; 148.9b: Дрѣва г҃летъ с҃тхъ тѣлеса · плодѧщаа҆ плодъ с҃тго дх҃а · кед҄ри же вы҆со̀кыѫ҆ житиѥ҆мъ, е҆лико на землї житие҆ нб҃ное҆ стѧжашѫ •

повелѣньнѣ 90 tit: συντακτικῶς. Безпрекословно, безусловно. хвала пѣнїꙗ҆ дв҃два · пр҃роучъство бо примѣшено е҆сть пѣснї и҆ хвалѣ · сказае҆ть же повелѣн҄нѣ хотѧщаго на б҃иѧ҆ жити · п҄саломь давыдовь · ҁ҃ ·

подълога 79.10b: βάσις. Стъпало, ходило. Оутвръди подьлогы и҆хь ꙗ҆ко любимомь · и҆ оумножишѫ сѧ на въсемь лици землѧ · разоумѣ и҆же новыѧ҆ люди ⁘

позьракъ 47.12a: σκοπή. Наблюдение, наглеждане. ᾿Ꙗко м҃ти ц҃ркви, веселить сѧ ѡ҆ нихъ · сиѡ҆нъ бо позракъ сказае҆ть сѧ ⁘

позьрачити 64.2a: ἐπισκοπεῖν. Наблюдавам, наглеждам. Къ ц҃ркви, е҆же е҆сть сїѡ҆нъ · сїѡ҆нъ бо позрачище сказае҆ть сѧ · въ томь бо позрачетъ г҃ъ, тѣломь и҆ кръвиѧ҆ своеѫ҆ · тоу бо прие҆млеть въсѣхъ пѣние҆ ⁘

позьдати 76.12: ἀναπλάσσειν. Пресъздам, пресътворя. Каꙗ҆, ꙗ҆ко како ѿ землѧ създа и҆ позна словесно животно свои҆ма рѫкама ·

полъвѣчьнъ 54.24b: ἡμιτελής. Субст. Който е навършил половината от отредената му възраст. Оубїїцѧ бо и҆ лъстївїи҆ · полъвѣч҄ни оумираѫ҆тъ . не скон҄чѣваѫ҆ть бо́ д҃нии҆ благъ · наричеть же и҆їю҆дѫ · ꙗ҆ко нескон҄чѣвы ап҃лъства ⁘

полѣти 143.12a φλεγμαίνειν. Запаля, опустоша. ᾿Отрокы҆ мѣнитъ жидов҄скыѫ҆ и҆же въ ю҆ности свое҆и҆, сирѣчъ въ безаконии҆ свое҆мъ полѧщемъ и҆мъ ꙗ҆ростиѫ҆ г҃лет же и҆ ѡ҆билие҆ и҆хъ •

потроупити 87.11b: καραοῦν. Вцепеня. Ни чювъстъв҄нїи҆ бо врачеве, ни разоум҄нїи҆ · могѫть въскр҃сити · потроупленыхь грѣхомь и҆ лежѫщїи҆хь ⁘

правъıни 9.9: εὐθύτης. Справедливост. Пра́вда бо̀ и҆ пра́выни ѿ нѐго . не́ на ли́ца бо̀ сѫ́дитъ б҃гъ ⁘

провѣдьць 89.3a: προγνώστης. Който знае предварително. Прѣжде бо сихь въсѣхь ꙗ҆ко провѣдець, прооуготоваль бѣ люди ·

пропьрати 143.6b: διατρέχω. Пробягам, обиколя. Ап҃лы҆ г҃летъ, и҆же ꙗ҆кы҆ стрѣлы҆ пропер҄ше весъ миръ смѫтишѫ ѧ҆ •

прорнстати 58.15: τρέχειν. Пробягам. Ѧлъкаахѫ бо жидове, ѿ оутра до вечера · и на ꙗдъ себе не оупразнѧще · назираѫще съмр҃тъ сп҃совѫ · и въ нощи весъ градъ прорищѫще · и възьмѫщаѫще въсѧ ⁘

прѣблагословьнъ 112.2: ὑπερευλογεῖν. Благословен във висша степен. ꙗко с҃то ѿ прїшествїа же еже естъ нынѣ прѣбл҃вено за многѫѧ его мл҃тъ ѧже сътвори на чловѣчъстѣмъ родѣ •

прѣдревлѥ 32.11b: προπάλαι. В дълбока древност, в стари времена. Древле бо и прѣдревле · съвѣща таинѫ сиѧ съдѣати ⁘

прѣласкати 44.11b: κολακεύειν. Измамя. Сирѣчь, забѫди идолы, и множьство бѣсъ, еже сѫтъ людие · иже прѣласкашѫ тѧ лъстиѫ, и домъ · сїрѣчь лъстъ диꙗволѧ ⁘

прѣнырити 139.6a: ἐπιλαμβάνεσθαι. Преинача. Гръдынеѫ прїдѫ къ і҃су г҃лѧще, достоитъ ли даати данъ кесареви или ни · хотѧще ꙗко мѫдри прѣнырити прѣмѫдростъ •

прѣхождати 113.3b: παρέρχεσθαι. Преминавам. Єгда прѣхождаахѫ людие їѡрданъ оубоа сѧ, прозрѣаше бо хотѧщааго въ немъ кр҃тїтисѧ •

рамѣньство 59.8b: ὠ ἐμίασις. Сила, мощ. Сикїмѧ сказаетъ рамѣньство · рама же бѣсъ силъныхъ раздѣли г҃ъ · сирѣчь растеса, да не възъмогѫтъ на чл҃вка ⁘

ровенъ 142.7: λάκκος. Вдлъбнатина, дупка, яма. всѣкъ бо гробъ ровенъ ѥстъ •

рожьць 9.33: (водьныи рожьць) κεράτιον. Рожков. Єже естъ не забѫди чл҃вка ѡбнищавъшаго · толико ꙗко водныѧ рожьцѧ ꙗдѫща ·

самоничьнъ 21.7a: αὐτοφυής. Самороден. Х҃с ꙗко бе-сѣмене рождъ сѧ · чръвъ бо бе-сѣмене самоничьнъ раждаеть сѧ · нѫ заноже (!) и скврънно, ꙗко въ ѡскврънена адама ѡблѣче сѧ ·

съвъкоуплꙗти сѧ 149.1b: ἑνοῦσθαι. Приобщавам се. Тоу бо съвъкоуплѣѫтъ сѧ людие вѣроѫ въ цръкви •

съдостоинъ 93.14b: συγκληρονόμος. Сънаследник. Достоание бо б҃ие ѧзыци сѫть, по ап҃лоу · съдостоины и съдѣтелъны быти, зовы ѧзыкы ⁘

съдръжьство 135.14a συνοχή Власт, сила. Люди вѣръныѫ ѿ съдръжъства идолъскааго • (Лексемата е включена в Микл. само с този пример).

съдрѫчение 42.3a: τυραννίς. Тиранична власт, тирания. Сирѣчь да придетъ оуже х҃с г҃лѧи, азъ есъмъ свѣтъ и їстина · и да свободитъ чл҃вка, ѿ съдрѫчениꙗ диꙗволѣ ⁘

съдѣлателище 87.7b: ἐργαστήριον. Работилница. Въсѣкь бо гробь сѣнь съмр҃тна · и тьмѣ съдѣлателище ⁘

съдѣлательнъ 93.14b: σύσσωμος. Принадлежащ към същата община. Достоание бо б҃ие ѧзыци сѫть, по ап҃лоу · съдостоины и съдѣтелъны быти, зовы ѧзыкы ⁘

съзорити 91.13a: κυπρίζειν. Доведа, докарам до зрялост. Х҃с ꙗко сладъкь и благь вѣръныимь · ї ꙗко съзорь грозда сп҃сени кр҃стомь ⁘

сънискавати 61.11a: ἀθροίζειν. Събирам, придобивам. Иже ѿ въсхыщениа б҃гатьство сънискаваѫтъ и таково богатьство сѹетно естъ не прѣбѫдеть бо ⁘

съродиѥ 72.7a: καρδία. Родство. Съвръшена, сирѣчь тоучъна . ѿ съродиа бо ѫ съдѣашѫ и ѿ д҃шѫ ⁘

сѧзати сѧ 72.9b: ψηλαφᾶν. Докосвам се. На земи бо сѫще жидове · небс҃ныхь сѧзаа҆хѫ сѧ ⁘

тиномѫтьнъ 135.13a: βορβορόκυμον. Като същ. тинѥмѫтьноѥ ‘мътна тиня, тинена мътилка’. Кръвавоѥ тиномѫтноѥ и҆дол҄скаа҆го слоуженна҆· кръвомѧснѫ раздѣли и҆ низложи •

трьновьнъ 73.15b: ἀκανθώτης. Трънлив, бодлив. сказа҆ѥть же сѧ и҆ кѫпиньство, ѥ҆же ѥ҆сть тръновьнаа҆ вещь и҆дольскаа҆ ⁘

трьпость 147.6b: τὸ στυπτικὸν. Стипчивост, тръпчив вкус. Мраза гл҃етъ ѡ҆стростъ и҆ тръпостъ дѣтѣли, бѣднѣ тръпѣн҄нѣ бо̀ безоумнии҆ тръпѧтъ ѫ҆ •

трѣботворениѥ 9.13a: εἰδωλικὴ θυσία. Извършване на езическо жертвоприношение. Мьстъ бо тво́ритъ бг҃ъ ѡ҆кръвавлъ́шии҆мъ рѫ́цѣ ѧ҆зы́чникомъ, въ трѣботворе́ннх҄ ⁘

оувѧзовати 10.6a: παγιδεύεσθαι. Оплитам се, омотавам се, затъвам. На бѣси, и҆ ѥ҆лико послѣдоуѫ҆тъ и҆хъ . оувѧзовати бо и҆мъ попоущаѥ҆тъ бг҃ъ въ свои҆хъ начинаниxъ ⁘

оуглѫбити сѧ 91.6: βαθύνεσθαι. Задълбоча се, вглъбя се. ’Єгда бо възъ҄велнчїшѫ сѧ, сїрѣчь оумножишѫ сѧ чл҃ци · оуглѫбишѫ сѧ помышленїꙗ҆ бн҃ꙗ҆ · сїрѣчь оутаи҆ сѧ ѿ въсѣкого помышленїꙗ҆ члчⷭ҇ка ·

оуньрѣти 141.3: διαδύειν. Избягам. О самѫ дш҃ѫ подвизаѫ҆ сѧ теченна҆· а҆ще мл҃енна҆ възношѫ печали оу҆нрѣти мл҃ѧ сѧ ·

оуньзати 37.3a: ἐνιζάνειν. Забивам (се). Заповѣди твоѧ҆ ꙗ҆ко стрѣлы вѣр҄ныхъ оун҄ заѫ҆тъ · болѣзнъ съвръшаѫще спс҃енѫ ⁘

оутврьдѣти 71.16a: στηρίζειν. Укрепвам, ставам устойчив. Крⷭ҇тъ на връсѣ горы гол҄гоѳи . ѡ҆ томь бо оутвръдѣ землѣ ѿ колѣбанна҆ демоньска ⁘

оуѥзерити 106.35a: λιμνάζειν. Напоя, наводня. Црк҃ве ѡ҆ неи҆же рече їсаїа҆, весели сѧ поусты҆не жѧжⷣѫщїа҆ · сїѫ҆ бо̀ оу҆ѥзери водамї крщ҃енїа҆ •

хоуливъ 65.12a: βλάσφημος. Хулителен, злословен. Невѣр҄ныѫ҆ и҆ хоуливыѧ҆ члв҃кы · досаждаѫ҆щѫ ѧ҆зыкомь вѣровавьшем҄ ·

хытродѣлꙗ 76.15a: ἀριστοτέχνης. Който е изкусен, майстор. нѫ҆ ник҄тоже тѣхь морѣ прѣсоуши · и҆їѥр҄дана възъ҄врати · ни мрт҃ъв҄цѧ въскрс҃и ⁘ ꙗ҆коже хытродѣлѣ, и҆ чюдотворець бг҃ъ нш҃ъ ⁘

юнотьскъ 21.13a: νεωτερικός. Юношески, младежки. Жидовьсци ѿтроци · тельци же ꙗ҆ко ю҆нотьскѫ мѫдростъ въсприи҆мьше · сирѣчь неразоумнѫ ⁘

ꙗвьствьнъ 21.2b: περιφανής. Явен, ясен. ’Ꙗко и҆ въ грѣсѣ сы възиде на крⷭ҇тъ, за спс҃енне҆ члв҃чьско · и҆ гл҃ахъ съмѣренаа҆, рече хс҃ · нѫ словеса съмѣренаа҆ далече бѣхѫ, ꙗ҆вестьвнаго божества ⁘

ѥдиноꙁрачьнъ 21.22b: μονοειδής. От един вид, еднороден. Црⷭ҇вна҆ мѣнитъ адова· рога бо възде книгы црⷭ҇ва нарицаѫ҆тъ · и҆норогь же, ꙗ҆ко ѥ҆диноꙁраченъ адъ · въ оуста оубо адова въшедъ · и҆ въ црⷭ҇ва, адова въмѣщь сѧ · и҆ си разоръ · сего ради рече рогъ и҆норожъ ⁘ ; 28.6b: Хс҃, ꙗ҆ко сн҃ъ ѥ҆дїноꙁрачныѧ҆ и҆стины · Сїрѣчь ѡ҆чѧ҃ и҆стины ⁘

Само в Похвалата на цар Йоан Александър в *Песн* (л. 311r) се среща думата пѣснивьць вместо псалтыръ (гр. ψαλτήριον).

В лексиката на славянския превод на Исихиевите тълкувания по материал от различни преписи в предходни изследвания се отделят няколко групи лексеми по произход. Представям тези групи въз основа на текста на *Песнивеца*.

Според нашите изследвания текстът се характеризира с наличието на множество непреведени гръцки думи, както и такива с гръцки корен (вж. и Цубалевска, Макарийоска 2013: 110–113):

аєръ 33.17b, 132.3a ἀήρ, **акротомъ** 104.41a, 113.8a ἀκρότομος, **ал(л)илоуна** 15 tit ἀλληλούϊα, **анаѳима** 41.7b ἀνάθεμα, **ангелъ** 89.11a, 90.11, 137.1c ἄγγελος, (**ангельскъ** 25.7a, 28.2b, 137.1b τοῦ ἀγγέλου, τῶν ἀγγέλων), **апостолъ** 96.4a, 100.6b, 105.5a, 131.9b ἀπόστολος, (**апостольство** 51.5a, 108.8b, **апостольско оучєнічьство** 108.17b ἀποστολή), **архангелъ** 89.11a ἀρχάγγελος, **аспида** 57.5b, 90.13, 139.4b ἀσπίς, **варисъ** 44.9b, 47.4b βάρις, **василискъ** 90.13 βασιλίσκος, **власфимиа** 49.16c βλασφημία, **геона** 51.7b, 62.11a, 72.4b, 82.18b, 149.8a γέεννα, **гигантъ** 113.8a, 143.2a γίγας, **демонъ** 135.17b δαίμον, **диаволъ** 74.8b, 74.9a, 97.1b, 143.2a διάβολος, (**диавольство** 74.9b τὸ διαβόλου), **догма** 103.6b, 103.18b δόγμα, **догматисати** 97.8b δογματίζειν, **догматъ** 97.8b, 103.18 δόγμα, **евангелиѥ** 68.32a, 77.2a, 97.9c, 107.10b εὐαγγέλιον, **еврєи** 104.38a, 105.10a, 106.20b Ἑβραῖος, **елинъ** 118.134b Ἕλλην, **елиньскъ** 123.3 Ἑλληνικος, **епигмєносъ** 77.33 ἠπειγμένος (маргинално е изписано **оудавєнн**; Ἠπειγμένοι пасивно перфектно причастие от ἐπείγω, възможно е и да е ἐπνιγμένοι пасивно перфектно причастие от πνίγω), **змоурьна** 44.9a σμύρνα, **зъловѣриѥ** 54.24a δυσσέβεια, **иерєи** 109.4b ἱερεύς, **иеросни** 117.3a ἱερωσύνη, **ипохисисъ** 77.60a ὑποχυσις, **исполинъ** 18.6c γίγας, **каснїа** 44.9a κασία, **кедръ** 28.6a, 91.13a, 148.9b κέδρος, **кесарь** 139.6a καῖσαρ, **кивотъ** 131.8b, 134.19b κιβωτός, **кротафъ** 131.4c κρόταφος, **кумвалъ** 150.5a κύμβαλον, **метафрена** 90.4 μετάφρενα, **олокавтоматъ** 49.8b, 65.15a ὁλοκαύτωμα, **ортугомитра** 77.27a ὀρτυγομήτρα, **перноусни** 32.12b περιούσιος, **плинтовъ** 80.7a в съч. **плинтово съзъданиѥ** πλινθουργία, **псалтирь** 150.3b ψαλτήριον, **сканъдалъ** 118.85, 118.165 σκάνδαλον, **стактъ** 44.9a στακτή, **скорпиа** 17.37a σκορπίος, **спира** σπέιρα 29.12b, **трапеза** 68.23a, 77.20a, 131.8b τράπεζα, (**трапезьнъ** 131.9a (τῆς) τραπέζης), **трьстатъ** (1) 104.20b τριστάτης, **тумпанзнн** τοπάζιον 118.127, **тумпанъ** 150.4 τύμπανον, **фалакрома** 83tit φαλάκρωμα, **фнлософъ** 118.100 φιλόσοφος, **хризма** 19.7a, 131.17, 132.2a χρίσμα, **усопъ** 50.9a ὔσσωπος. Към този списък трябва да се прибави и лексемата **стнфтро** (**скнпьтрь**) σκήπτρον, която се среща в *Похвалата за цар Йоан Александър*.

Някои от гръцките думи се срещат в текста и преведени: **фалакрома** φαλάκρωμα 83tit – **оголѣнніѥ** 44tit, **голина** 47tit, **перноусни** 32.12b περιούσιος – **изрѧдьнъ** 73.19b; **хризма** 19.7a χρίσμα – **помазанніѥ** 4.8a, 22.5b, **власвимиа** 49.16c βλασφημία – **хоулєніѥ** 21.8b, **метафрена** 90.4 μετάφρενα – **междоурамиѥ** 67.14c, **догматъ** 103.18 δόγμα – **заповѣдъ** 120.1. Вариативността между гърцизмите и техните славянски съответствия бележи период на установяване на книжовните норми.

Непреведените гърцизми в текста са характерни за Кирило-Методиевите текстове и са особеност на ранните старобългарски преводи, което обяснява наличието им в разглеждания текст. Повечето от установените гръцки думи нямат славянски съответствия.

Още В. Ягич обръща внимание на наличието на моравизми в превода, като допуска и великоморавския му произход (Ягич 1907: 855–860). В научната литература групата лексеми, определяни като моравизми, варира като състав (Соболевский 1900; Мареш 1961; Львов 1965a; Львов 1965b; Львов 1966; Hut'anova 1998; Младенова 1999; Максимович 2008). М. Цубалевска и Л. Макарийоска определят като такива в славянския превод на Исихиевите тълкувания следните лексеми, като не цитират научните из-

следвания, които са им послужили за основа за този подбор (Цубалевска, Макаријоска 2013: 116–117, 145): братръ 34.14, 40.10, блнжьнъ 43.14, 68.26, варити 49.22, 67.5, 67.26, вельми 21.14, 24.19, вьсемогыи 91.9, вьсьмиръ 39.11, 57.6, 144.11, вѣсто 105.5, гобьзовати 72.13, 122.4, 143.15, гонести 104.18, 143.2, прадревле 32.11, животъ 38.14, 48.19, 62.14, 70.14, 117.18, заклепъ 114.3, замоудити 69.6, зъловольнъ 48.13, избавитель 17.3, извѣстъ 145.6, искони 75.8, неприꙗзнинъ 59.6, области 89.15, область 111.4, олтарь 80tit, 131.8, 134.19, палица 22.4, поганъ 17.15, рачити 35.4, 94.10, собота 139.6, съньмъ 77tit, 75tit, оутѣшитель 17.31. Като моравско влияние Зд. Рибарова определя и наличието на лексемите варовати сѧ 54.13, зъловольнъ 48.13, възвьрѣти 17.8, потѫхнѫти 119.4, прѣтѧгнѫти 118.120 в славянския текст на тълкуванията при съпоставка с лексиката на паметници от чешки произход (Рибарова 2002: 177–179). В текста е засвидетелствано прилагателното неприꙗзньнъ (59.6), от съществителното неприꙗзнь, което традиционно е определяно като моравизъм (Львов 1966: 198–201; Stanislav 1956: 254). Някои учени смятат, че неприꙗзнь е калка на старовисоконемската дума Unhold „демон, нечиста сила“ (Львов 1966: 198–200). А. Минчева предполага, че думата е възникнала по подобие на латинското inimicus „противник, враг“, което в някои преводи стои срещу ὁ πονηρός и ὁ διάβολος (Минчева 2000: 100–101). Според Р. Станков думата не е от моравски произход, а е архаизъм (Станков 2016: 151–160). И. Христова я определя като девербатив от приꙗти (Христова 2005: 165). Лексемата неприꙗзнь със значение ‘дявол’ е засвидетелствана и в текста на молитвата „Отче наш“ в ръкописа, както е в ранните преписи. В по-късни преписи на молитвата е заместено от лѫкавъ. Поместването на Господнята молитва с неприꙗзнь срещу гръцкото πονηρός е още едно доказателство за старинността на текста като цяло.

В текста на превода на Исихиевите тълкувания се среща съществителното рѣснота ‘истина’ срещу гр. ἀλήθεια: Въсежде бо̀ и҆ ѡ҆ всѣхъ рѣснотѣ ꙗ҆влъши сѧ безаконїе҆ заѫ҆тъ оу҆ста своа҆ • 106.42 и прилагателното рѣснотивьнъ ‘истински, истинен, правдив’, което превежда гр. ἀληθής 107.2b: Єгда рече прославѧтъ сѧ вѣрьнїї възъмезд҃на҆ дѣлъ прїе҆мше · тогда рѣснотивѫѧ҆ пѣснъ въсъпоѫ҆тъ х҃ви г҃лѧще д҃ховнаа҆ • Засвидетелствано е и в *Синайския псалтир* (85.15) със същото значение. Това прилагателно обикновено се включва в групата думи, определяни като моравизми, наред с рѣснота (Соболевский 1900; Jagić 1913; Львов 1965; Hut’anová 1998). Р. Станков определя тези лексеми като „архаизми“ в първите преводи на старобългарски (Станков 2016). В книгата си, посветена на проблема за лексическите моравизми в старобългарските преводни текстове, Р. Станков аргументирано оспорва моравския произход на повечето от лексемите, определяни традиционно като моравизми (Станков 2016).

Македонските изследователки отделят и група охридизми, които се срещат в текста на славянския превод на Исихиевите коментари (Цубалевска, Макаријоска 2013:117; Црвенковска 2003).

В текста се срещат и думи от прабългарски произход, които са засвидетелствани в старобългарските текстове: капище 76.15a, ковьчезьць 54.15a, 107.10a, коумиръ (коумирьскъ) 3.5b, кънигы 9.24a, 14.1b, 18.3a, 48.8a, 96.3a, 103.14b (но и кънига 73.7b), печать 25.9a, 110.9c, санъ 10.5b, 13.1a, 14.4a, сапогъ 107.10, чрьтогъ 18.6b (Делева 1997; Делева 2005; Андонова 2003). Като редки прабългаризми Зд. Рибарова посочва тикръ 38.7a, хлѫпъчии 108.10 (Рибарова 2002: 179). Присъствието на прабългаризми

в текста е сигурно свидетелство за принадлежността му към ранните старобългарски преводи.

В текста на превода на Исихиевите псалтирни коментари в *Песнивеца на цар Йоан Александър* са засвидетелствани 46 думи от известните двойки непреславски-преславски лексеми – кирило-методиевски лексеми без преславски вариант – 24, преславизми без архаично съответствие – 8, и двата варианта – 14. Привеждам тези случаи, като липсващите варианти от двойката са отбелязани със знак /, на първо място е поставена кирило-методиевската лексема: **брань** 7.7a, 43.10b, 77.40a, 88.43a – **рать** /; **варъ** / – **ѕнои** 41.3a, 77.14a, 104.39a; **врьтъпъ** 33.20, cant. 6.6 – **пештера** 131.7a, **пещерьнъ** 141.5a; **въскрьсение** 34.24, 39.17a, 56.9b – **въстание** /; **въскрьснѫти** 67tit – **въстати** 103.22a; **въıа** 68.24b – **шиа** /; **грѫсти** 68.21a, 120.1 – **нти, мнмонти** /; **двьрьница** / – **вратарьница** 49.20b; **достоıание** 15.5a, 36.18b, 67.10a – **ѹѧсть** /; **дрѣвьнъ** 118.100 – **прьвь** /; **животъ** 16.14b, 38.8b, 89.10b – **жиѕнь** 118.42b; **нерен** 109.4a – **жрьць** /; **колѣно** 88.9b, 121.4a – **племѧ** /; **коньѹнна** 67tit – **коньць** /; **кровъ** 26.5a, 26.6b, 28tit, 41.5 – **кѫшта** /; **къннгы** 9.24a, 14.1b, 18.3a, 48.8a, 96.3a, 103.14b – **писание** /; **льсть** 44.11b – **прѣльсть** 38tit; **лѫкавъ** 72.8a – **пронъıрнвъ** /; **мнмонти** 89.6b – **мнѫти** /; **млъвити** 97.7b – **плищевати** /; **нарицати** 23.6a, 82.5a, 88.31a, 146.11b – **прозъвати, ѕъвати сѧ** /; **наслѣдити** (**наслѣдовати**) 45.12, 47.14b – **приѹстити сѧ** 30.21b, 120.6; **наслѣдьникъ** / – **приѹстьникъ** 108.6a, 140.5b; **нерадити** 20.9b, **небрѣщи** 88.41b – **прѣобидѣти** /; **олтарь** 80tit, 83tit (гр. θυσιαστήριον) – **жрьтвьникъ** 82.12 (гр. θυσίασμα); **отъпоѹщение, отъдание** / – **оставление** 31.5c, 50tit; **сапогъ** 107.10 – липсват преславските **обоѹтѣль** и **обоѹвь**, но има **обоѹвение** 94.9b; **постити сѧ** 108.24a – **алъкати** /; **постъ, постьнъ** 49.14 – **алъчьнъ** 81.4; **посълати** 17.17a, 113.25b – **поустити** /; **прьвѣньць** 77.51a – **прьвородьнъ** 73.2a; **разоѹмѣти** 1.6, 113.6a, 134.15 – **оувѣдѣти** 89.8a, 105.46b; **риза** 21.9b, 34.13a, 44.10b, 68.12a, 94.9b, 132.2c – **котъıга** /; **скинниа** / – **сѣнь** 87.7b; **скрьвь** 24.17a, 31.7a, 39.13a, 76.8b, 119.1 – **пеуьль** 15.4a, 33.18b, 56.3a, 105.43a, 141.3, 142.11b; **съвьрати** 21.15a, 85.9, 132.1, 146.2b – **съвъкоупити** /; **съвѣдѣтель** / – **послоуχъ** (**послоуха творити**) 2.1; **съвѣдѣтельствовати** – **послоушьствовати** 28.5a; **съньмъ** 110.20, **съньминще** 67.8b, 77.60b – **съборъ** 73.1a,106.32, **съборище** 39tit; **сѣмѧ** 17.51b, 21.7a, 36.26b, 68.37a, 88.51b, 111.2a – **племѧ** /; **тѣло** 103.30, 108.10b – **плъть** 17.43b, 27.7a, 95.2a; **оутро** 58.15, 64.9c, 129.6b – **ѕаоутра** /; **χъщение** 17.21b, 18.14a – **грабление** /; **урѣво** 39.9b, 77.18b, **урѣвьнъ** 126.3b – **жтроба** 15.7b, 21.11b, 25.2b, 72.21, 103.28b, 144.16; **ѩѕъıкъ, ѩѕъıуьскъ** 144.13d – **страна** /. Тези резултати от наличието на кирило-методиевски и преславски лексеми и тяхната употреба потвърждават становището, че преводът на Исихиевите тълкувания е част от преводните текстове, създадени преди създаването и утвърждаването на нормите на преславската редакция. Във връзка с преславизмите трябва да се отбележи статията на Р. Станков, която поставя изследването им на нова основа (Станков 2021).

Текстът на превода на тълкуванията се характеризира и с много сложни думи.

благоволение (1) 126.1a εὐδοκία, **благоволити** (3) 49.9b, 67.13a, 126.1a, 126.1b εὐδοκεῖν, **благовѣствовати** 145.10b, **благовѣстьно** (1) 45.12 εὔδηλον, **благовѣщение** (2) 92.3 εὐαγγελῖο 106.15b в съч. **благовѣщение прииѫти** εὐαγγελίζεσθαι, **благодѣть** (8) 76.18b, 111.9a,146.8a, 148.6a χάρισμα 118.144, 138.13, 143.15b, 146.3a, **благодоѹшьнѣ** (1) 135.1a εὐθύμως, **благодѣтьнъ** χάριζ 17.36c, 77.5b, 138.24a, 143.6a, **благодѣıание** (3) 111tit εὐχαριστία, 102.2b, 105.21a ὐεργεσία, **благодѣıати** (3) 24.19b, 34.1, 58.4c εὐεργετεῖν,

благонꙁволнтн (1) 51.3a εὐδοκεῖν, 44.5c συνευδοκεῖν, **благословенне** (2) 3.9, 134.20b εὐλογία, **благословнтн** (5) 113.26b, 128.8b, 133.3, 144.1b, 142.2 εὐλογεῖν, **благосрьдне** (1) 10.14 σπλάγχνον, **благоуьстьнъ** (1) 146.10a εὔδρομος, **благооугодьнъ** (2) 73.19b, 106.22a εὐάρεστος, **благоуьствовати** (1) 91tit εὐσεβεῖν, **благоуьстьно** 146.10a εὔδρομον, **благожханне** 44.9a εὐωδία, **благожханьнъ** (2) в съч. **благожханьнъ бꙑти** 140.2a εὐωδιάζειν, 132.1 εὐώδης, **богобонвъ** (1) 93.15b θεόφοβος, **богоносьнъ** (1) 85.8a θεοφόρος, **богоразоумне** (2) 28.8a, 68.33a θεογνωσία, **богородица** (2) 88.30a, 109.3a θεοτόκος, **богоуьстне** (3) 43.18a, 45.2b, 71.2, 17.13b, 73.19b, 104.44b, 110.3a, 131.15b, 73.8b θεοσέβεια, **бѣдьнотрьпьнѣ** (1) 147.6b δυσφόρως, **вельлѣпота** (4) 8.2b, 95.6b, 144.5a μεγαλοπρεπής в съч. **въ вельлѣпотѫ** 103.1c, 144.5a εὐπρεπείως, **вельлѣпъ** (1) 20.6b μεγαλοπρεπής, **вельрѣчевати** (1) 64.4a μεγαλορρημονεῖν, **виноградъ** (2) 104.33a, 106.37a ἄμπελος, **влъкохꙑщьнъ** (1) 48.15a θηριάλωτος, **водоносьнъ** (1) 89.5a κάδος, ἀπὸ κάδου, **вьсемирьнъ** (1) 21.26a παγκόσμιος, **вьсемогꙑ** (1) 91.9 παντοδύναμος, **вьсесильнъ** (1) 58.12b παντοδύναμος, **вꙑсокомѫдровати** (1) 104.31b ὑψηλογρονεῖν, **десѧтьстроуньнъ** (4) 32.2b, 143.9b δεκάχορδος, **длъготрьпне** (1) 43.24a, 63.10a, 77.65a, 85.15a μακροθυμία, **длъготрьпѣти** (3) 43.24a, 49.21a, 77.21a μακροθυμεῖν, **добровольнъ** (1) в съч. **добровольнъ бꙑти** 132.2b εὐωδιάζειν, **добродарьствнтн** (1) 102tit εὐχαριστεῖν, **добродоушьно** (1) 82.9a εὐθύμως, **добродоушьствовати** (1) 82.9a εὐθυμεῖν, **жестосрьдне** (1) 46.tit, 143.14a σκληροκαρδία, **животворнтн** (1) 126.2b ζωοποιεῖν, **ꙁанмодавьць** (1) 71.14a δανειστής, **ꙁаконопрѣложенне** (1) 27.4d τοῦ νόμου τήν μετάθεσιν, **ꙁаконопрѣстѫпленне** (3) 49.18b, 78.3a, 105.18a παρανομία, 55.9b, 73.1b τὸ παρανομῆσαι, **ꙁаконопрѣстѫпьнꙑнкъ** (2) 25.4b ὁ παρανομῶν, 108.8b παράνομος, **ꙁаконопрѣстѫпьно** (1) 50.7 παρανόμως, **ꙁлатоꙁарьнъ** (1) 44.14b χρυσαυγής, **ꙁъловольнъ** (1) 48.13a ἀγνώμων, **ꙁъловѣрне** (2) 54.24a δυσέβεια, 124.5a κακοπιστία, **ꙁъловѣрьнъ** (1) 15.4c κακόπιστος, **ꙁълодѣꙗнне** (1) 75.5b τό κακοποιῆσαι, **ꙁълообразьнъ** (1) 82.11a ἄσχημος, **ꙁълоуьстье** (1) 33.23b δυσσέβεια, **идолослоужение** (6) 59.12a, 67.10b, 79.8a, 92.1, 105.19c, 117.5a εἰδωλολατρεία, **иногласьно** (1) 73.8a ὁμοφώνων, **инодѣн** (1) 118.117a ἀπαραλείπτως, **иноплеменьнꙑнкъ** (3) 93.20b, 107.10c, 143.1b ἀλλόφῦλος, **инорогъ** (1) 77.69c μονόκερως, **иноѫдъ** (1) 21.21b μονογενής, **иноѫдьнъ** 142tit μονογενής, **кръвомѫтьнъ** (1) 73.1a αἱμόφυρτος, **кръвомѣсьнъ** (1) 135.13a αἱμόφυρτος, **лнхонманне** (1) 18.14a πλεονεξία, **лнхонмати** 142tit πλεονεκτεῖν, **лнхонмьнꙑнкъ** (2) 61.10b, 81.274a πλεονέκτης, **лнхонмьць** (1) 11.5b πλεονέκτης, **лицемѣрне** (2) 27.3c, 77.34b ὑπόκρισις, **лицемѣрьнъ** (3) 9.24 προσοπολήπτης, 90.13 ὑποκριτής, 144.18b ἐν ὑποκρίσει, **лицемѣрьствовати** (2) 77.36a, 93.6a ὑποκρίνεσθαι, **лъженменнтъ** (1) 113.12b ψευδώνυμος, **любодѣꙗнне** (4) 88.32, 90.5, 143.12a πορέα, в съч. **любодѣꙗнне сътворнтн** 105.29b μισθαποδοσία, **мъногоовъздꙑханьнъ** (1) 37.10b πολυστένακτος, **мъногоглавьнъ** (1) 73.14a πολυκέφαλος, **мъноголѣтьнъ** (1) 56.5b χρόνοζ πολύν, **мъногомꙑсльнъ** (1) 73.14a πολυεννόητος, **мъногомѫтьнъ** (2) 88.10a, 106.23a πολυτάραχος, **мъногоплодьнъ** (1) 44.14b πολύτεκνοζ, **мъногострастьнъ** (1) 70.20a πολυπαθής, **мъногоцѣньнъ** (1) 44.14b πολυτελής, **мьздовъздание** (1) 95.13c μισθαποδόσια, **неблагодѣтьнъ** (1) 77.11a ἀχάριστος, **невъꙁблагодѣтьне** (1) 105.16b ἀχαριστία, **невъꙁблагодѣтьновати** (1) 143.13a ἀχαριστεύειν, **невъꙁблагодѣтьнъ** (3) 94.9a, 105.7b, 105.24a, 105.22a, 105.23a, 105.33b, 143.13a ἀχάρισῖο в съч. **невъꙁблагодѣтьнъ бꙑти** 27.5b, 72.25b ἀχαριστεῖν, **нелнцеꙁорьнъ** 118.120b ἀπροσωπόληπτος, **новорожденъ** (1) 77.72a νεογενής, 118.120b, **нелнцемѣрьнъ** (1) 118.120a ἀπρσωπόχηπτος, **нержкотворьнъ** (1) 77.24a ἀχειροποίητος, **плодоносьнъ** (1) 59.9b καρποφορία, **плодородьство** (1) 105.39a καρπογονία, **подлъготрьпѣти** (1) 77.21a μακροθυμεῖν, **полоудьнь** (1) 90.6 μεσημβρία

?, **полъвѣчьнъ** (1) 73.2a πρωτότοκος, **присносы** (1) 101.28 ἀΐδιος, **прьвоꙁъданьнъ** (2) 85.12a, 119.1 πρωτόπλαστος, **прьвородьнъ** (1) 109.1 πρὸ τῶν αἰωνων, **прѣблагословити** (1) 112.2 ὑπερευλογεῖν, **прѣждевѣчьнъ** (1) 54.24b ἡμιτελής, **прѣкословесьѥ** (2) 21.5b, 77.31b ἀντιλογία, **прѣкословиѥ** (1) 54.10b ἀντιλογία, **прѣлюбодѣи** (1) 49.18b μοιχευόμενος (μοιχεύεσθαι), **равнодоушьнъ** (1) 54.14 ἰσόψυχος, **равьносильнъ** (1) 148.8a ἰσοδύναμος, **родословити** (1) 109.4b γενεαλογεῖν, **рѫковѧть** (1) 128.7b δράγμα, **рѫкотворениѥ** (1) 134.9a τά χειροποίητα, **рѫкотворьнъ** (1) 80.10a χειροποίητος, **самоничьнъ** (1) 21.7a αὐτοφυής, **свѣтоꙗвлениѥ** (1) 118tit ῥητορεία, **славословесиѥ** (1) 32.3a δοξολογία, **славословити** (3) 60.9a, 103.33a, 118.108a, δοξολογεῖν, **славословиѥ** (5) 106.32, 116.1c, 133.2b, 148.10b, 148.12b δοξολογία, **срьдьцевѣдьць** (2) 18.13a, 35.3a καρδιογνώστης, **срѣдостоꙗниѥ** (1) 121.7a μεσότειχος, **съмрьтоносьнъ** (1) 17.6b θανατηφόρος, **сьребролюбиѥ** (1) 100.5b φιλαργυρία, **тиномѫтьнъ** (1) 135.13a βορβορόκυμος, **трѣботворениѥ** (1) 9.13a εἰδωλικὴ θυσία, **тѣлописаниѥ** (2) 15tit, 55tit στηλογραφία, **оумилосрьдити** (2) 101.3a, 102.13a σπλαγχνίζεσθαι, **хытродѣлꙗ** (1) 76.15a ἀριστοτέχνης, **цѣломѫдриѥ** (1) 76.16b σωφροσύνη, **цѣломѫдрьнъ** (1) 76.16b σωφροσύνη, **чародѣи** (1) 67.31a φαρμακός, **чловѣколюбиѥ** (1) 79.15a φιλανθρωπία, **чловѣколюбьць** (1) 85.15a φιλάνθρωπος, **чоудотворьць** (1) 76.15a θαυματοποιός, **ѥдиноꙁрачьнъ** (2) 21.22b, 28.6b μονοειδής, **ѥдинообраꙁьнъ** (1) 77.69a μονότροπος.

Прегледът потвърждава наблюденията на Зд. Рибарова, че повечето от тях са книжни думи с калкирана словообразувателна структура (Рибарова 2002: 176).

От първите компоненти, с които са образувани изброените сложни думи, в класическите старобългарски паметници не са застъпени 21: **бѣдьно-** (**бѣдьнотрьпьнѣ**), **влъко-** (**влъкохыщьнъ**), **высоко-** (**высокомѫдровати**), **грѣхо-** (**грѣхопаданиѥ**), **десѧть-** (**десѧтьстроуньнъ**), **ꙁаимо-** (**ꙁаимодавьць**), **ꙁлато-** (**ꙁлатоꙁарьнъ**), **идоло-** (**идолослоужениниѥ**), **междоу-** (**междоурамиѥ**), **плодо-** (**плодородьство**), **полъ-** (**полъвѣчьнъ**), **прѣко-** (**прѣкословиѥ**, **прѣкословесиѥ**), **родо-** (**родословити**), **свѣто-** (**свѣтоꙗвлениѥ**), **срьдьце-** (**срьдьцевѣдьць**), **срѣдо-** (**срѣдостоꙗниѥ**), **съмрьто-** (**съмрьтоносьнъ**), **тино-** (**тиномѫтьнъ**), **трѣбо-** (**трѣботворениѥ**), **тѣло-** (**тѣлописаниѥ**), **хытро-** (**хытродѣлꙗ**) (Цейтлин 1986: 223–271). В СС има compositum с първа съставка **прѣко-**: **прѣкословесьѥ** по реконструкция на текст в *Енинския апостол* (Евр. 6.16), който предава гръцкото ἀντιλογία (СС: 543), който не е отразен в изследването на Р. Цейтлин. Срещат се и композити с първи компонент, към който е прибавена представка: **оумило-** (**оумилосрьдити сѧ**), **подлъго-** (**подлъготрьпѣти**), **прѣлюбо-** (**прѣлюбодѣи**), отрицателна частица: **нелице-** (**нелицеꙁорьнъ**), **нерѫко-** (**нерѫкотворьнъ**), а в единични случаи – и двете: **невъꙁблаго** – (**невъꙁблагодѣтниѥ**, **невъꙁблагодѣтьновати**, **невъꙁблагодѣтьнъ**).

Въз основа на отношенията между изходните гръцки форми и славянските съответствия сложните думи в славянския превод на Псевдо-Атанасиевите коментари към Псалтира могат да се разпределят в следните групи:

– гръцки compositum – славянски compositum. Напр. θεοφόρος – **богоносьнъ** 85.8a, εὐθυμεῖν – **добродоушьствовати** 82.9a, ὀλιγόβιος – **маложиꙁньнъ** 142.2, πολυστένακτος – **мъноговъꙁдыханьнъ** 37.10b, καρπογονία – **плодородьство** 105.39a, γενεαλογειν – **родословити** 109.4в, βορβορόκυμος – **тиниѥмѫтьнъ** 135.13a, μονοειδής – **ѥдиноꙁрачьнъ** 21.22b, 28.6b, μονότροπος – **ѥдинообраꙁьнъ** 77.69b.

– гръцка еднокоренна дума – славянски compositum. Напр. χάρις, χάρισμα – благодѣть, благодѣтьнь 17.36b, 76.18b, 111.9c, 138. 24a, 143.6a, 146.8a, 148.6a, κάδος, ἀπὸ κάδου – водоносьнъ 89.5a, δανειστής – ꙁаимодавьць 71.14a, ἐλεήμον – милосрьдъ 85.5в, συμπαθής – милосрьдъ 24.8b, 85.5b, 89.13a.

– гръцко словосъчетание – славянски compositum. Напр. πολλῷ χρόνῳ – мъноголѣтьнъ 56.5b, πρὸ τῶν αἰώνων – прѣждевѣчьнъ 109.1a, εἰδωλικὴ θυσία – трѣботворениѥ 9.13a.

– гръцки compositum – славянско словосъчетание. Напр. μεγαλοποιεῖν – велико сътворити 19:6b, δακτυλοδεικεῖν – пръстомь каꙁати 54:21a, κακοπάθεια – ꙁъла страсть 16:4b, προσωποληψία – ꙁьрѣниѥ на лица 88:15, ὀλιγοχρόνιον – малъ годъ 88:46a, μυσταγωγία – наоученьѥ таинъ 21:24c, θυμομαχεῖν – ꙗро гнѣвати сѧ 2:1.

– непреведени гръцки composita: ὀρτυγομήτρα – ортигомитра 77:27a, τριστάτης – трьстатъ 104.20b.

Преводът на еднокоренна гръцка дума със славянски compositum и обратното е характерен най-вече за думи с висока фреквенция. При по-редките думи, които назовават ново понятие, се прибягва до поморфемен превод (Илиева 2006: 445).

В текста се срещат и единични случаи на синонимни composita: с два еднакви компонента и различни суфикси (лихоимьникъ – лихоимьць, вьсемирьнъ – вьсемирьскъ, прѣкословьѥ – прѣкословесьѥ), със синонимна втора съставка (маложиꙁньнъ – малолѣтьнъ), със синонимни две съставки (добровоньнъ – благоѫханьнъ). Не са редки случаите, в които гръцка лексема (еднокоренна или сложна) се превежда със славянски compositum и със съчетание: θεογνωσία – богораꙁоумиѥ 28:8a, 68:33a, божии раꙁоумъ 21:25a, παρανόμως – ꙁаконопрѣстѫпьно 50:7a, прѣꙁъ ꙁаконъ 102:10b, πορνεύειν – любодѣꙗньѥ дѣꙗти 105:29b, блѫдити 105:29a. Гръцкият compositum κακόπιστος се предава в славянския текст със ꙁъловѣрьнъ 15:4c, но и с невѣрьнъ 25:5b, а νομοθετεῖν – със ꙁаконъ положити 13:7a и с оуꙁаконити 97:9b. Гръцката дума δυσσέβεια има за съответствие и ꙁълочьстиѥ 33:23b, и ꙁъловѣриѥ 54:24a, а лицемѣрьнъ предава гръцкия compositum προσωπολήπτης 9:24 и съчетанието ἐν ὑποκρίσει 144:18b.

Към лексикалната характеристика на паметника като цяло трябва да се добавят и сложните думи в тълкуванието на Господнята молитва – мъногодоуховьнъ, доушеврѣдьнъ, както и в *Похвалата за цар Йоан Александър* – благодать, благочьстивъ, благочьстиѥ, богооувѣтливъ, воиноводьць, воинонаѧльникъ, воѥевода, вьседрьжьць, вѣньцодатель, колѣносъжѫти, побѣдоносьнъ (x2), побѣдоносьць, православьнъ, правоходьць, роуменьнодоброꙁначьнъ. Сложни думи има и в превода на *Хипотезите на Евсевий Кесарийски*, които са поместени в началото на ръкописа: благовѣрьнъ ξ҃г θεοσεβής, благословениѥ οἱ θεολογία, благотвореннѥ οἱ θεοσεβέια, богоглашениѥ кн҃ θεολογία, богословениѥ нı҃, л҃в, л҃е θεολογία, богочьстивъ лѕ҃ θεοσεβής, богочьстиѥ а҃ θεοσεβέια, жестовѣрьствиѥ ρῖ δισσέβεια, страстотрьпьць ξ҃г ἀθλητοῦ.

Славянският превод на Исихиевите тълкувания се характеризира с по-свободно отношение към гръцкия текст (Jagić 1907: 908–968). Доказателство за това са многобройните случаи на превод на една гръцка лексема с две и повече старобългарски, включително и със съчетание, напр.:

глаголаниѥ 103.13a, ꙁаповѣдъ 120.1, проповѣдъ 71.3, оучениѥ 10.1b, 56.10a, 65.15b, 121.7b – δόγμα, въложити 39.9b, направити 16.5a, сътвариꙗти 118.85a – ἐμβάλλειν, ловити 58.4a, наꙁирати 10.2c, нападати 58.4b, приблюдати 10.4b – ἐπιτηρεῖν, въꙁавидѣти 53tit, въꙁрьвьновати 72.3a, ꙁавидѣти 16.13b, 36.1a, поꙁавидѣти 88.11b, рьвьновати 88.11a –

ζηλοῦν, **въꙁгласнти** 150.3a, **въстрѫбити** 97.6a, **въшоумѣти** 82.3a, **шоумѣти** 64.8b, 103.10a – ἠχεῖν, **побити** 143.1b, **оумарѣти** 92.4c, **оумрѣтвити** 20.12b, 77.50b, 143.1c – θανατοῦν, **искалати** 77.64a, 105.37, **оубивати** 78.2c – κατασφάζειν, **обити** 31.7b, 67.24a, **объстоѣти** 25.6b, **объстѫпити** 11.9a, **объходити** 55.7a – κυκλοῦν, **гадити** 30.14a, **клеветати** 49.20a, 72.19a, **оклеветавати** 70.13a, 108.3a, **рѫгати сѧ** 21.8b, **хоулити** 25.9a – λοιδορεῖν, **веселие** 67.16a, **глашение** 94tit, **оудъ** 102.1b – μέλος, **отъстѫпьникъ** 61.7b, **прѣсельникъ** 108.10a – μετανάστης, **възхваляти** 62.12b, **поминати** 62.7, **помѣнѫти** 86.4a, **помьнѣти** 8.5, 91tit, 118.55 – μνημονεύειν, **поносъ** 14.2a, **порокъ** 36.18a, **сквръна** 100.2a – μῶμος, **долъ** 103.10, **доупина** 103.12b, **пропасть** 33.20 – ὀπή, **длъжьновати** 87.15b, **длъжьнъ быти** 31.4a, 41.2a, **хотѣти** 105.33b – ὀφείλειν, **избрати** 21.25b, **прорицати** 43.2b, 88.20a, 138.17a, **прѣжде глаголати** 77.6a, 88.31 – προλέγειν, **нищета** 38.6b, **съмѣрение** 9.10, 68.30a – πτωχεία.

Особеност на славянския превод на Исихиевите тълкувания е и наличието на множество съчетания. Преобладават тези от прилагателно (причастие) с глагола **быти:** **благоѫханьнъ бъıти** 140.2a: εὐωδιάζειν, **богатъ быти** 48.7b, 71.13b: πλουτεῖν, **добровольнъ бъıти** 132.2b: εὐωδιάζειν, **извѣстъ бъıти** 118.117b: πληροφορεῖν, **крилатъ быти** 138.9a: πτεροφυεῖν, **мрьꙁькъ бъıти** 101.3a: βδελύττεσθαι, **напоѥнъ бъıти** 101.5a: ἐνυγρανθῆναι, **невъꙁблагодѣтьнъ бъıти** 27.5b, 72.25b: ἀχαριστεῖν, **нищь бъıти** 71.2, 72.13b: πτωχεύειν, **славьнъ бъıти** 117.21a: δοξοῦσθαι, **слѣпъ бъıти** 77.60a: τυφλώττειν, **побѣжденъ бъıти** 88.43b: ἡττᾶσθαι, **польꙁьнъ бъıти** 77.34a: ὠφελεῖν. Срещат се и съчетания от съществително с глагола **быти** срещу гръцки глагол: **дрьжатель бъıти** 68.37a, **кънѧꙁь бъıти** 44.17b: ἄρχειν.

По-редки са съчетания от съществително (прилагателно) с глагола (**съ**)**творити:** **оудеса творити** 76.15b: θαυματουργεῖν, **крѣпъка сътворити** 117.14a: ἰσχυροποιεῖν, **ковъ творити** 9.17b: τεκταίνειν, **дивеса сътворити** 104.5b: τερατουργεῖν, **жива сътворити** 84.7a: ζωοποιεῖν, **народъı творити** 77.71a: ὀχλοποιεῖν, **оудеса сътворити** 104.2b: θαυματουργεῖν, **велико сътворити** 19.6b: μεγαλοποιεῖν, **тврьда творити** 147.6a: στερροποιεῖν.

Като цяло съчетанията в текста са в повечето случаи двусъставни, които предават гръцки еднокоренни и двукоренни думи:

помощь приимати 62.8a: βοηθεῖσθαι, **оумна въꙁьрѣти** 93.16a: αὐτοφθαλμεῖν, **старѣишина колѣноу** 105.17: ἀρχίφυλος, **погыбѫти огнемь** 77.63a: ἀναλίσκειν, **пръстомь казати** 54.21a: δακτυλοδεικτεῖν, **десѧть словесъ** 32.2b: δεκάλογος, **объ нощь прѣбъıвати** 68.11a: διανυκτερεύειν, **неоудобь разоумѣемъ** 96.2a: δυσκατάληπτος, **ѩро гнѣвати сѧ** 2.1: θυμομαχεῖν, **скрьбь прииѧти** 32.20a: θλίβειν, **лихо имати** 142tit: πλεονεκτεῖν, **прѣжде въꙁгласити** 38tit: προαναφωνεῖν, **прѣжде оумьрѣти** 101.21b: προαποθνήσκειν, **прѣжде оувѣдѣти** 138.16a: προγιγνώσκειν, **прѣжде оуꙁьрѣти** 83.9a: προθεωρεῖν, **прѣжде глаголати** 77.6a, 88.31a: προλέγειν, **лихвѫ посълати** 71.14a: τοκοφορεῖν, **три дьни** 54.6b: τριήμερον, **окрьстъ ходити** 3.7b: ἐπιτίθεσθαι, **ходити въ слѣдъ** 48.20a: ἐξακολουθεῖν, **весело пѣти** 41.5c: ἑορτάζειν, **добро приимати** 143.14b: εἰπαθεῖν, **илѣ живъ** 101.5a: ἡμιθανής, **наоуѷение тайнъ** 21.24c: μυσταγωγία, **право ходити** 98.6c: ὀρθοποδεῖν, **сѣти лѫцати** 118.110: παγιδεύειν, **пѣшь ходити** 113.5a: πεζεύειν, **мало врѣмѧ** 88.46a: ὀλιγοχρόνιον, **вьсеѩ доушеѩ** 21.5b, 77.8d: ὁλοψύχως, **вьсь миръ** 39.10a: παγκοσμίως, **снлѫ дати** 67.36b: ἐνδυναμοῖν, **власть имѣти** 33.17b: ἐξουσιάζειν, **стоудъ трьпѣти** 68.20a: ἐντρέπεσθαι, **прииѧти благовѣщение** 106.15b: εὐαγγελίζεσθαι, **благодѣѩниꙗ прииемъше** 77.8c: εὐεργετηθέντες, **лики стоѩти** 149.3a: χοροστατεῖν, **дати дрьжавѫ** 67.36b: κραταιοῦν.

По-редки са случаите на разгърнато предаване на гръцката дума: **ѩко дроугъ сънѣдаѩщи** 104.29b: ἀλληλοφάγος, **ѩко ѧдо кръминъ бъıти** 94.8c: τεκνοτροφεῖν, **по**

ждрѣбню дати 43.4c: κατακληροδοτεῖν, законоу навъıкъша 30.20d: νομομαθής, не на лица зрѧ 11.7b, 95.10c: ἀπροσωπόληπτος.

В славянския превод се среща и предаване на една гръцка дума с различни съчетания:

благожѧньнъ бъıти 140.2a, добровольнъ бъıти 132.2b – εὐωδιάζειν, народъ събрати 82.3b, народъı творити 77.71a – ὀχλοποῖεν, пакости дѣıати 138.19b, вражьда естъ 105.38b – βλάπτειν, дрьжатель бъıти 68.37a, къняжь бъıти 44.17b – ἄρχειν, бес прѣимьства 102.17, бес прѣмѣнениꙗ 36.28b – ἀδιάδοχος.

За по-свободно отношение на преводача към текста свидетелстват случаите на предаване на една гръцка лексема със старобългарска дума и със съчетание: идолослоужение 59.12a, идольско слоужение 43.6b – εἰδωλολατρεία, юношьствовати 67.28a, юношьскъı дрьзновати 77.63a – νεανιεύσθαι, провѣдѣти 72.16, 92.2a, 138.3b, 138.21b, провидѣти 91.12a, прѣжде оувѣдѣти 138.16a – προγιγνώσκειν, лицемѣрие 11.7a, зьрѣние на лица 88.15b – προσωποληψία, обънищати 9.33b, 21.25a, 33.7a, 68.33a, 108.16b, 131.15b, нищь бъıти 71.2, 72.13b – πτωχεύειν, сънаслѣдьнъ 46.5a, сънаслѣдьникъ 110.6b, съдостоинъ 93.14b, въ единно събрание 2.8a – συγκληρονόμος, законопрѣстѫпьно 50.7a, урѣсь законъ 102.10b – παρανόμως, неподѣльно 53.4, нераднвьнѣ 85.6a, не по дѣлоу моемоу 38.13b, не нс полоу 118.10, не прѣмоудн 140.1b – (μὴ) παρέργως, древле 32.11b, 77.1a, нз давьна 76.12 – πάλαι, блѫдити 22.3b, любодѣıание сътворити 105.39b – ἐκπορνεύειν, прославити сѧ 45.11b, славоиѫ нзити 77.49b – ἐνδοξάζεσθαι, нескѫдьно 113.19a, безъ недостатъка 77.25b, безъ прѣстанна 65.14 – ἀνελλιπῶς, пользьствовати 68.23a, пользьнъ бъıти 77.34a – ὠφελεῖν, дѣтель 44.14b, 91.14b, 91.14b 147.6b, добродѣтѣль 27.9b, добръ дѣтель 47.13b, 51.10a, 67.14b, 106.37b – ἀρετή.

Преводът съдържа голям брой гръцки заемки, повечето от които нямат славянски съответствия. Много от тях са названия на понятия и реалии, свързани с християнската религия, каквито в ранния старобългарски език не са установени. Част от тях са известни от класическите старобългарски паметници и произведенията на писатели от това време. Включването им в лексикалния състав на славянския превод на Исихиевите псалтирни тълкувания е доказателство за ранния му произход. Замяната на гръцка лексема с нейния славянски еквивалент е рядка и непоследователна, което е характерно за първоначалните старобългарски преводи. За ранен произход на текста свидетелства и наличието на прабългаризми. В текста на разглежданите коментари не са отразени отношенията непреславска–преславска лексика – употребяват се и двата варианта, като кирило-методиевските лексеми преобладават, което е свидетелство в полза на твърдението, че преводът се е появил в ранната старобългарска епоха, преди установяването на нормите на преславската редакция. Анализът на някои особености на преводаческата техника, отразена в превода на коментарите, показва по-свободно, ненормирано отношение към гръцкия оригинал – превод на една гръцка дума с различни славянски, със съчетание или и двете, наличието на много съчетания.

Всички тези наблюдения дават основание да се потвърди датирането на възникване на превода – в ранната старобългарска епоха, в края на IX – началото на X в., преди появата на нормите на Преславската книжовна школа, в един от българските книжовни центрове по това време.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Извори

Библия 1992 — *Библия, сиреч книгите на Свещеното Писание на Ветхия и Новия Завет*. Изд. на Св. Синод на Българската православна църква. София, 1992.

Василий Великий 2008 — *Святого Василия Великого наставления о молитве и трезвении*. – В: Святоотеческие наставления о молитве и трезвении, или внимание в сердце к Богу и истолкование Молитвы Господней словами святых отцев. Москва, 2008, с. 7–33, URL: https://coollib.net/b/552243-svyatootecheskie-nastavleniya-o-molitve-i-trezvenii-ili-vnimanii-v-serdtse-k-bogu-i-istolkovanie-mol__/read (= Святоотеческие наставления о молитве и трезвении или внимание в сердце к Богу и истолкование Молитвы Господней словами святых отцев. Москва, 1898–1899).

ГИБИ 1968 — *Гръцки извори за българската история*. Т. 7. Увод Г. Цанкова-Петкова; превод Г. Цанкова-Петкова, П. Тивчев, В. Тъпкова-Заимова. София, 1968.

Грашева 1982 — Г р а ш е в а, Л. (съст.) *Стара българска литература*. Т. 2. *Ораторска проза*. София, 1982.

Даскалова, Райкова 2005 — Д а с к а л о в а, А., М. Р а й к о в а. *Грамоти на българските царе*. София, 2005.

Динеков 1953 — Д и н е к о в, П. *Стара българска литература*. Ч. 2. София, 1953.

Златарски 1904 — З л а т а р с к и, В. *Житието на св. Теодосия Търновски (Житие и жизнь преподобнаго отца нашего Теодосия)*. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, 2 (20), 1904, с. 1–41.

Иванова 1986 — *Пространно житие на Теодосий Търновски от патриарх Калист*. Новобълг. прев. М. Спасова, Кл. Иванова. – В: Стара българска литература. Т. 4. Житиеписни творби. Съст. Кл. Иванова. София, с. 443–468.

Строматы — Пресвитер К л и м е н т А л е к с а н д р и й с к и й. *Строматы. Книга пятая вера, поиск и познание*. – https://azbyka.ru/otechnik/Kliment_Aleksandrijskij/stromaty/5 [достъп на 12.02.2022]

Творения 1993 — *Творения преподобнаго Максима Исповедника*. Т. 1. Москва, 1993.

Христова, Караджова, Узунова 2003 — Х р и с т о в а, Б., Д. К а р а д ж о в а, Е. У з у н о в а. *Бележки на българските книжовници X–XVIII в*. Т. 1. *X–XV в*. София, 2003.

Cabasilas 1960 — N i c o l a o s C a b a s i l a s. *A Commentary on the Divine Liturgy*. Transl. by J. M. Hussey and P. A. McNulty. London, 1960.

Geanakoplos 1984 — G e a n a k o p l o s, D. J. *Byzantium. Church, Society, and Civilization Seen Through Contemporary Eyes*. Chicago–London, 1984.

CPG — Clavis partum graecorum. Vol. 1–5. Turnhout, 1974–2003.

Manuelis Philes 1967 — *Manuelis Philae Carmina*. Ed. E. Miller. Vol. 1. Amsterdam, 1967.

Mateos 1963 — M a t e o s, J. *Le Typicon de la Grand Église. Ms. Sainte-Croix No 40. Xe siècle.* II. Le Cycle des fêtes mobiles. Introduction, texte critique, traduction et notes par J. Mateos (= Orientalia Christiana Analecta, 166). Roma, 1963.

PG — M i g n e, J.-P. *Patrologia cursus completus. Seria graeca.* T. 6. Paris, 1857; T. 23. Paris, 1859; T. 86. Paris, 1865; T. 133. Paris, 1864.

Издания на паметници и текстове

Амфилохий 1880–1881 — А м ф и л о х и й, архим. *Древлеславянская псалтырь Симоновская до 1280 года.* Т. 1–3. Москва, 1880–1881.

Будилович 1871 — Б у д и л о в и ч, А. С. *Исследования языка древнеславянского перевода XIII слов Григория Богослова по рукописи Императорской публичной библиотеки XI века.* Санкт-Петербург, 1871.

Буюклиев 1963b — Б у ю к л и е в, Ив. *Шопов псалтир (текст и коментар)*. – Български език, 13 (1963), № 3, с. 234–254.

Вздорнов 1978 — В з д о р н о в, Г. И. *Киевская псалтырь 1397 года из Государственной публичной библиотеки имени М. Е. Салтыкова-Щедрина в Ленинграде: ОЛДП F 6*. Москва, 1978.

Голышенко и др. 1965 — *Изборник 1076 года.* Изд. В. С. Голышенко, В. Ф. Дубровина, В. М. Демьянов, Г. Ф. Нефедов, под редакции С. И. Коткова. Москва, 1965.

Джурова 1988 — Д ж у р о в а, А. *Томичов псалтир.* Т. 1–2. София, 1988.

Дуйчев 1968 — Д у й ч е в, И. *Болонски псалтир. Български книжовен паметник от XIII в.* Фототипно издание с увод и бележки. София, 1968.

Златанова 1998 — З л а т а н о в а, Р. *Книга на дванадесетте пророци с тълкования* (= Старобългарският превод на Стария завет. Под общата редакция и с въведение от Св. Николова. Т. 1). София, 1998.

Иванова-Мирчева 1971 — И в а н о в а - М и р ч е в а, Д. *Йоан Екзарх Български. Слова*. Т. 1. София, 1971.

Карачорова 2017 — К а р а ч о р о в а, И. *Боянски псалтир. Среднобългарски ръкопис от XIII век.* София, 2017.

Макаријоска 1997 — М а к а р и ј о с к а, Л. *Радомиров псалтир.* Скопје, 1997.

Мирчева 2006 — М и р ч е в а, Е. *Германов сборник от 1358/1359 г. Изследване и издание на текста*. София, 2006.

Митревски 2000 — М и т р е в с к и, Љ. *Дечански псалтир.* Прилеп, 2000.

Павлова 1994 — П а в л о в а, Р. *Петър Черноризец. Старобългарски писател от X век* (= Кирило-Методиевски студии, кн. 9). София, 1994.

Погорелов 1910a — П о г о р е л о в, В. А. *Чудовская псалтырь XI века. Отрывок толкования Феодорита Киррского на Псалтырь в древнеболгарском переводе.* Санкт-Петербург, 1910.

Псалтир 1494 — *Псалтир с посљедовањем Ђурђа Црнојевића 1494.* Ур. Д. Мартиновић. Фототипска издања, књ. 12. Цетиње, 1968.

Радомиров псалтир 2022 — *Радомиров псалтир – палеографски и текстологичен анализ.* Наборно и факсимилно издание. Т. 1–2. Зографски манастир, Света гора, 2022.

Северьянов 1922 — С е в е р ь я н о в, С. *Синайская псалтырь. Глаголический памятник XI века* (= Памятники старославянского языка, 4). Петроград, 1922.

Тодоров 1990 — Т о д о р о в, А. *Псалмы новой части Бычковской псалтыри (Sin. 6/N).* – Palaeobulgarica, 14 (1990), № 1, с. 49–71.

Тотоманова 2008 — Т о т о м а н о в а, А.-М. *Славянската версия на Хрониката на Георги Синкел.* София, 2008.

Тотоманова-Панева 2019 — Т о т о м а н о в а - П а н е в а, М. *Книги Царства в славянската хронографска традиция* (= Кирило-Методиевски студии, кн. 27). София, 2019.

Федер 2008 — Ф е д е р, У. *Кънѧжии изборьникъ за възпитание на канартикина.* Т. 1. Увод и показалци. Т. 2. Текст. Велико Търново, 2008.

Чешко и др. 1989 — *Норовская псалтырь. Среднеболгарская рукопись XIV века в двух частях.* Изд. подготовили Е. В. Чешко, И. К. Бунина, В. А. Дыбо, О. А. Князевская, Л. А. Науменко. София, 1989.

Ягич 1882 — Я г и ч, В. *Образцы языка церковнославянского по древнейшим памятникам глаголической и кирилловской письменности.* Санкт-Петербург, 1882.

Aitzetmüller 1990 — A i t z e t m ü l l e r, R. *Paraenesis. Die Altbulgarishe Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers.* 5. Bd. Index. Rückläufiges Wörterbuch. Facsimiles. Freiburg, 1990.

Altbauer 1979 — A l t b a u e r, M. *Der älteste serbische Psalter* (= Slavistische Forschungen, 23). Köln–Wien, 1979.

Altbauer, Lunt 1978 — *An Early Slavonic Psalter from Rus'.* 1. Photoreproductions. Ed. by M. Altbauer with the colaboration of H. G. Lunt. Cambridge, Mass., 1978.

Hamm 1967 — H a m m, J. *Psalterium vindobonense. Der kommentierte glagolitische Psalter der Österreichischen Nationalbibliothek.* Wien, 1967.

Jagić 1907 — J a g i ć, V. *Словѣньскаѩ псалтырь. Psalterium Bononiense.* Vindobonae–Berolini–Petropoli, 1907.

Nahtigal 1941–1942 — N a h t i g a l, R. *Euchologium Sinaiticum, starocerkovnoslovanski glagolski spomenik.* T. 1–2. Ljubliana, 1941–1942.

Описи

Богдановић 1978 — Б о г д а н о в и ћ, Д. *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара.* Београд, 1978.

Васиљев 1986 — В а с и љ е в, Љ. *Каталог изложбе копија орнаментике српских средњовековних ћириличних рукописа XIII–XVI века*. Београд, 1986.

Велинова, Вутова 2013 — В е л и н о в а, В., Н. В у т о в а. *Опис на ръкописите, старопечатните, редките и ценните издания в Националния исторически музей.* София, 2013.

Востоков 1842 — В о с т о к о в, А. *Описание русских и славянских рукописей Румянцевского музеума.* Санкт-Петербург, 1842.

Джурова, Станчев, Япунджич 1985 Джурова, А., Кр. Станчев, М. Япунджич. *Опис на славянските ръкописи във Ватиканската библиотека*. София, 1985.

Иванова 1981 Иванова, Кл. *Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин.* София, 1981.

Кодов 1969 Кодов, Хр. *Опис на славянските ръкописи в библиотеката на Българската академия на науките.* София, 1969.

Кодов, Райков, Кожухаров 1985 Кодов, Хр., Б. Райков, Ст. Кожухаров. *Опис на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света гора.* Т. 1. София, 1985.

Кодов, Райков, Христова 1986 Кодов, Хр., Б. Райков, Б. Христова. *Славянски ръкописи в Рилския манастир.* Т. 1. София, 1986.

Лесенска 2014 Лесенска, А. *Калиграфско-художествени школи и писарски средища по българските земи. Образци от славянската ръкописна колекция на Пловдивската народна библиотека. Каталог*. Пловдив, 2014.

Мусакова 2021а Мусакова, Е. *Корпус на украсените славянски ръкописи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ X/XI–XIV в*. Т. 1. София, 2021.

Райков и др. 1994 Райков, Б., Ст. Кожухаров, Х. Миклас, Хр. Кодов. *Каталог на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света гора*. София, 1994.

Сводный каталог 1984 *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР (XI–XIII вв.)*. Москва, 1984.

Спространов 1902 Спространов, Е. *Опис на ръкописите в библиотеката при Рилския манастир.* София, 1902.

Стоянов, Кодов 1964 Стоянов, М., Хр. Кодов. *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека*. Т. 3. София, 1964.

Стоянов, Кодов 1971 Стоянов, М., Хр. Кодов. *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека.* Т. 4. София, 1971.

Христова и др. 2009 Христова, Б., В. Загребин, Г. Енин, Е. Шварц. *Славянские рукописи болгарского происхождения в Российской национальной библиотеке – Санкт-Петербург*. София, 2009.

Христова, Караджова, Икономова 1982 Христова, Б., Д. Караджова, А. Икономова. *Български ръкописи от XI до XVIII век, запазени в България. Своден каталог.* Т. 1. София, 1982.

Цонев 1910 Цонев, Б. *Опис на ръкописите и старопечатните книги в Народната библиотека в София.* Т. 1. София, 1910.

Цонев 1916 Цонев, Б. *Славянските ръкописи в Българската академия.* – Сборник БАН, 6 (1916), с. 1–86.

Цонев 1920 Цонев, Б. *Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги в Пловдивската народна библиотека.* София, 1920.

Цонев 1923 Цонев, Б. *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека.* Т. 2. София, 1923.

Getov 2014 Getov, D. *A Catalogue of the Greek manuscripts at the Ecclesiastical Historical and Archival Institute of the Patriarchate of Bulgaria.* Vol. 1. *Bačkovo Monastery*. Turnhout, 2014.

Getov 2019 — G e t o v, D. *A Catalogue of the Greek manuscripts in the National Library "Sts. Cyril and Methodius", Sofia*. Turnhout, 2019.

Hunger, Hannick, Lackner, 1992 — H u n g e r, H., C. H a n n i c k, W. L a c k n e r. *Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Codices Theologici 201–337 (vol. 3.3)*. Wien, 1992.

Mošin 1952 — M o š i n, V. *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske Akademije.* II. Reprodukcije. Zagreb, 1952.

Mošin 1955 — M o š i n, V. *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske Akademije.* I. Opis rukopisa. Zagreb, 1955.

Parpulov 2004 — P a r p u l o v, G. *A Catalogue of Greek Manuscripts at the Walters Art Museum*. – The Journal of the Walters Art Museum, 62 (2004), p. 71–190.

Rocchi 1883 — R o c c h i, A. *Codices Cryptenses seu Abbatiae Cryptae Ferratae in Tusculano digesti et illustrati*. Tusculanum, 1883.

Tarnanidis 1988 — T a r n a n i d i s, I. *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai.* Thessaloniki, 1988.

Weitzmann, Galavaris 1990 — W e i t z m a n n, K., G. G a l a v a r i s. *The Monastery of Saint Catherine on Mount Sinai. The Illuminated Greek Manuscripts*. Vol. 1. *From the Ninth to the Twelfth Century*. Princeton, New Jersey, 1990.

Χρήστου κ. ά. 1991 — Χ ρ ή σ τ ο υ, Π. Κ., Χρ. Μ α υ ρ ο π ο ύ λ ο υ - Τ σ ι ο ύ μ η, Σ. Ν. Κ α δ ά ς, Αικ. Κ α λ α μ α ρ τ ζ η - Κ α τ σ α ρ ο υ. *Οι θησαυροί του Αγίου Όρους: Εικονογραφημένα χειρόγραφα: Παραστάσεις, επίτιτλα, αρχικά γράμματα*. Τ. Δ΄. Αθήναι, 1991.

Речници

БЕР — *Български етимологичен речник*. Т. 1–8. София, 1971–2017.

Бончев 1–2 — Б о н ч е в, Ат. *Речник на църковнославянския език.* Т. 1–2. София, 2002–2012.

Давидов 1976 — Д а в и д о в, А. *Речник-индекс на Презвитер Козма.* София, 1976.

Даничић 1–3 — Д а н и ч и ћ, Ђ. *Рјечник из књижевних старина српских.* Дио 1–3. Београд, 1863.

Илиева 2013 — И л и е в а, Т. *Старобългарско-гръцки указател към книгата на пророк Иезекиил.* София, 2013 (= Старобългарският превод на Стария Завет. Т. 3.).

ИстР — *Исторически речник на българския език*. https://histdict.uni-sofia.bg/dictionary/search/

Максимович 2010 — М а к с и м о в и ч, К. А. *Византийская Синтагма 14 титулов без толкований в древнеболгарском переводе. Славяно-греческий, греческо-славянский и обратный (славянский) словоуказатели.* Frankfurt am Main, 2010.

Погорелов 1910b — П о г о р е л о в, В. А. *Словарь к толкованиям Феодорита Киррского на Псалтырь в древнеболгарском переводе.* Варшава, 1910.

РЦМРед. — *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција.* Гл. уредник Зд. Рибарова, ред. Л. Макаријоска, Зд. Рибарова, Р. Угринова-Скаловска. Т. 1–2. Скопје, 2006–2013.

СгрБР — В о й н о в, М., Вл. Г е о р г и е в, Б. Г е о р г и е в, Д. Д е ч е в, Ал. М и л е в, Т. Т о н е в. *Старогръцко-български речник.* София, 1943.

СДЯ — *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.).* Т. 1–10. Москва, 1988–2013.

Сим. сб. 2 — *Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.).* Т. 2. Речник-индекс. Съст. С. Богданова, В. Вълчанов, Ц. Досева, С. Иванова, Цв. Ралева, В. Христова, П. Янева. София, 1993.

СР — *Старобългарски речник.* Отг. ред. Д. Иванова-Мирчева. Т. 1. София, 1999; Т. 2. София, 2009.

Срезн. 1–3 — С р е з н е в с к и й, И. И. *Материалы для словаря древне-русского языка по письменным памятникам.* Т. 1–3. Санкт-Петербург, 1893–1903.

СРЯ — *Словарь русского языка XI–XVII вв.* Т. 1–32. Под ред. Г. А. Богатовой. Москва, 1975–2023.

СС — *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков).* Под ред. Р. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой. Москва, 1994.

Фасмер 1–4 — Ф а с м е р, М. *Этимологический словарь русского языка.* Т. 1–4. Москва, 1986–1987.

Христова 1994 — Х р и с т о в а, И. *Речник на словата на Климент Охридски.* София, 1994.

Aitzetmüller 1975 — A i t z e t m ü l l e r, R. *Das Hexaemeron des Exarchen Johannes.* T. 7. Graz, 1975.

Lampe 1978 — L a m p e, G. W. H. *A Patristic Greek Lexicon.* Oxford, 1978.

Mikl. — M i k l o s i c h, Fr. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum.* Vindobonae, 1862–1865.

Popovski 1999 — P o p o v s k i, J. *The Pandekts of Antiochus*. Vol. 3. Index verborum. Index nominum. – ⱂⱁⰾⱁⱅⱏ �best ⱂⰻⱄⱐⰿⱑⱏ, 31–32 (1999), с. 43–239.

SJS — *Slovník jazyka staroslověnského*. *Lexicon linguae palaeoslovenicae*. T. 1–52. Praha, 1958–1996.

Sophocles 1914 — *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods by E. A. Sophokles.* Harvard University Press, 1914.

Библиография

Алексеев 1999 — А л е к с е е в, А. *Текстология славянской Библии.* Санкт-Петербург, 1999.

Ангелов 1969 — А н г е л о в, Д. *Богомилството в България*. София, 1969.

Андонова 2003 — А н д о н о в а, А. *Прабългаризми в старобългарския език.* – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 3. София, 2003, с. 244–250.

Андреев 1985 — А н д р е е в, Й. *Две хронологически изправки към епохата на цар Иван-Александър: кога Иван-Александър е стъпил на престола и през коя година се е състоял съборът против богомилите и евреите*. – Търновска книжовна школа, 4 (1985), с. 302–309.

Андреев 1993 — А н д р е е в, Й. *България през втората четвърт на XIV век*. Велико Търново, 1993.

Архангельский 1897 А р х а н г е л ь с к и й, А. С. *Болгарский Песнивец 1337 г.* – Известия отделения русского языка и словесности Академии наук, 2 (1897), № 3, с. 786–794.

Бакалова 1974 Б а к а л о в а, Е. *Към въпроса за отражението на исихазма върху изкуството*. – Търновска книжовна школа, 1 (1974), с. 373–390.

Бакалова 1977 Б а к а л о в а, Е. *Бачковската костница*. София, 1977.

Бакалова 2001 Б а к а л о в а, Е. *Портретът на цар Йоан Александър от Софийския Песнивец: „реализъм“ или компилация от топоси?* – В: Словенско средњовековно наслеђе. Зборник посвећен професору Ђорђу Трифуновићу. Београд, 2001, с. 321–331.

Бакалова 2013 Б а к а л о в а, Е. *За една миниатюра от Хрониката на Константин Манасий*. – В: Българско средновековие: общество, власт, история. Сборник в чест на проф. д-р Милияна Каймакамова. София, 2013, с. 590–607.

Баласчев 1906 Б а л а с ч е в, Г. *Новозавзетият манастир „Св. Врач“*. – Родопски напредък, 6 (1906), с. 261–265[1].

Билярски, Цибранска-Костова 2010 Б и л я р с к и, Ив., М. Ц и б р а н с к а - К о с т о в а. *Вербални формули и образи за възхвала на владетеля в средновековна България*. – Црквене студије (Ниш), 7 (2010), с. 245–266.

Богданова 2023 Б о г д а н о в а, С. *Пандекти на Никон Черногорец. Среднобългарски превод*. София, 2023.

Божилов 1985 Б о ж и л о в, Ив. *Фамилията на Асеневци (1186–1460): генеалогия и просопография*. София, 1985.

Божилов 2008 Б о ж и л о в, Ив. *Византийският свят* / Le monde byzantine. София, 2008.

Божилов 2014 Б о ж и л о в, Ив. *Българското общество през 14. век. Структура и просопография*. София, 2014.

Божилов, Гюзелев 1999 Б о ж и л о в, Ив., В. Г ю з е л е в. *История на средновековна България VII–XIV век*. Т. 1. София, 1999.

Божилов, Тотоманова, Билярски 2010 Б о ж и л о в, И., А.-М. Т о т о м а н о в а, И. Б и л я р с к и. *Борилов синодик. Издание и превод*. София, 2010.

Борисов 2011 Б о р и с о в, Д. *Информацията за севернородопските манастири в османски регистри от XVI век*. – В: Традиции и приемственост. 50 години полувисше и висше образование в Източните Родопи. Т. 1. История. Велико Търново, 2011, с. 335–354.

Буюклиев 1963а Б у ю к л и е в, Ив. *Към въпроса за съществуването на нова редакция на славянския превод на Псалтира*. – В: Хиляда и сто години славянска писменост 863–1963. Сборник в чест на Кирил и Методий. София, 1963, с. 171–177.

Буюклиев 1964–1965 Б у ю к л и е в, Ив. *Среднобългарски псалтирен откъс от XIV в.* – Трудове на Висшия педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ във Велико Търново, 2 (1964–1965), с. 49–94.

[1] Препечатано от в. „Пряпорец“, 53 (1906): Новозавзетият манастир „Св. Врач“. Бележки от Георги Баласчев (вж. URL: https://www.sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1133:im&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61 [достъп на 14.02.2022], с уводна бележка от Цочо В. Билярски).

Велинова 2013 — В е л и н о в а, В. *Среднобългарският превод на хрониката на Константин Манасий и неговият литературен контекст*. София, 2013.

Велчева 1980 — В е л ч е в а, Б. *Праславянски и старобългарски фонологически изменения*. София, 1980.

Велчева 2004 — В е л ч е в а, Б. *Търновският говор през XIV в.* – В: Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от международната конференция, София, 26–28 юни 2003. София, 2004, с. 27–34.

Вершинин 2017 — В е р ш и н и н, К. В. *Славянский перевод неизвестной катены на Псалтырь*. – Древняя Русь. Вопросы медиевистики (2017), № 3, с. 23–24.

Вершинин 2018а — В е р ш и н и н, К. В. *Неизвестный древнерусский толковый перевод (катена на Псалтырь)*. – Лингвистическое источниковедение и история русского языка. 2016–2017 (= Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 16). Москва, 2018, с. 90–118.

Вершинин 2018б — В е р ш и н и н, К. В. *Полный славянский список толковании Феодорита Киррского на Псалтырь*. – Palaeobulgarica, 42 (2018), № 4, с. 3–36.

Гагова 2010a — Г а г о в а, Н. *Владетели и книги. Участието на южнославянския владетел в производството и употребата на книги през Средновековието (IX–XV в.): рецепцията на византийския модел*. София, 2010.

Гагова 2010b — Г а г о в а, Н. *Лаврентиевият сборник на цар Йоан Александър и проблемът за съществуването на български царски скрипторий през XIV в.* – В: Гагова 2010a: с. 78–92.

Гагова 2010c — Г а г о в а, Н. *Разпространението на исихазма в България и Сърбия през XIV в. и владетелските ктиторски манастири*. – В: Гагова 2010a: с. 139–161.

Гагова 2010d — Г а г о в а, Н. *Теофаничното видение от Томичовия псалтир и особеностите на исихастката тринитарна концепция в един текст на Йоан Кантакузин*. – В: Гагова 2010a: с. 106–127.

Геров 2006 — Г е р о в, Г. *За венценосните ктитори на Бачковския манастир*. – Старобългарска литература, 35–36 (2006), с. 188–210.

Грабар 1982 — Г р а б а р, А. *Изобразяване на интелигибилното в средновековното византийско изкуство*. – В: Грабар, А. Избрани съчинения. Т. 1. София, 1982, с. 221–233.

Гюзелев 1985 — Г ю з е л е в, В. *Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII–XIV век*. София, 1985 (= Гюзелев 2014).

Гюзелев 1992 — Г ю з е л е в, В. *Православната и католическата църква в историята на българския народ през XIII – началото на XIV век*. – Македонски преглед, 15 (1992), № 1, с. 96–115.

Гюзелев 1999 — Г ю з е л е в, В. *Религиозна търпимост и несъвместимост между гърци и българи, православни и католици в историята на България през XIII – средата на XV в.* – Palaeobulgarica, 23 (1999), № 3, с. 49–66.

Гюзелев 2014 — Г ю з е л е в, В. *Събрани съчинения в 5 тома. Т. 4. Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII–XIV век*. София, 2014.

Дамянова 1985 Д а м я н о в а, М. *Към въпроса за местоположението на Теодосиевия манастир*. – Търновска книжовна школа, 4 (1985), с. 334–340.

Данова 2024 Д а н о в а, Ц. Правописът на Псалтира на цар Йоан Александър (ръкопис 2 от Научния архив на БАН) (= Кирило-Методиевски студии, кн. 34). София, 2024.

Делева 1997 Д е л е в а, А. *кънигъı – произход и значение на думата.* – Преславска книжовна школа, 2 (1997), с. 31–40.

Делева 2005 Д е л е в а, А. *Прабългари и прабългаризми. Върху материал от старобългарските писмени паметници.* – В: Acta palaeoslovenica. Vol. 2. In honorem professoris Angelinae Minčeva. София, 2005, с. 109–115.

Джурова 1978 Д ж у р о в а, А. *„Традиционализм“ лицевых рукописей XIV века. О рукописях возникших во время царствования Ивана Александра (1331–1371).* – В: Славянские культуры и Балканы. Т. 1. София, 1978, с. 301–313.

Джурова 1980a Д ж у р о в а, А. *Орнаменталните стилове в ръкописната книга на Втората българска държава*. – В: Славянска палеография и дипломатика. Т. 1. София, 1980, с. 203–212.

Джурова 1980b Д ж у р о в а, А. *Украсените ръкописи, излезли от Търново и околностите му*. – Търновска книжовна школа, 2 (1980), с. 533–554.

Джурова 1981 Д ж у р о в а, А. *1000 години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра*. София, 1981.

Джурова 1988 Д ж у р о в а, А. *Типологично-функционална класификация на илюстрираните южнославянски псалтири (По материали от Томичовия псалтир)*. – Славянска филология, 20 (1988), с. 12–20.

Джурова 1997 Д ж у р о в а, А. *Въведение в славянската кодикология. Византийският кодекс и рецепцията му сред славяните*. София, 1997.

Джурова 2007 Д ж у р о в а, А. *В света на ръкописите*. София, 2007.

Дуйчев 1937 Д у й ч е в, Ив. *Неиздадено писмо на папа Бенедикт XII до майката на цар Иван Александър*. – Известия на Българското историческо дружество, 14–15 (1937), с. 205–210.

Дуйчев 1944 Д у й ч е в, Ив. *Из старата българска книжнина.* II. *Книжовни и исторически паметници от Второто българско царство*. София, 1944.

Захариева 2018 З а х а р и е в а, М. *Кратово като културен и художествен център през втората половина на XV и през XVI век*. – Проблеми на изкуството, 1 (2018), с. 36–46.

Златанова 1998 З л а т а н о в а, Р. *Книга на дванадесетте пророци с тълкования* (= Старобългарският превод на Стария завет. Под общата редакция и с въведение от Св. Николова. Т. 1). София, 1998.

Иванов 1911 И в а н о в, Й. *Асеновата крепост над Станимака и Бачковският манастир*. – Известия на Българското археологическо дружество, 2 (1911), с. 191–230.

Иванова 1971 И в а н о в а, Кл. *Някои моменти на българо-византийските литературни връзки през XIV в. (Исихазмът и неговото проникване в България)*. – Старобългарска литература, 1 (1971), с. 209–242.

Илиева 2006 — И л и е в а, Т. *Сложни думи в Книгата на пророк Иезекиил по препис от XIV в.* – В: Българска филологическа медиевистика. Сборник научни изследвания в чест на проф. дфн Иван Харалампиев. В. Търново, 2006, с. 429–448.

Илиева 2007 — И л и е в а, Т. *Правопис на книгата на пророк Иезекиил според ръкопис F.I.461 от XIV в. от Руската национална библиотека*. – Проглас, 16 (2007), № 2, с. 68–91.

Истрин 1917 — И с т р и н, В. М. *Хроника Георгия Амартола в славянском переводе и связянные с нею памятники.* – Журнал Министерства народного просвящения, 69 (май 1917), с. 1–25.

Истрин 1920 — И с т р и н, В. М. *Книги временные и образные Георгия Мниха. Хроника Георгия Амартола в древнем славяно-русском переводе.* Т. 1. Петроград, 1920.

Калоянов 1984 — К а л о я н о в, А. *Скалните манастири край средновековния град Червен – книжовно средище през XIII–XIV в.* – Търновска книжовна школа, 3 (1984), с. 384–387.

Караджова 1994 — К а р а д ж о в а, Д. *Търново и Търновско в приписките на старите български ръкописи от XIII–XVIII в.* – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 477–492.

Карачорова 1984 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Лексиката на Чудовския псалтир и преславската редакция на старобългарските богослужебни книги.* – Български език, 34 (1984), № 1, с. 53–61.

Карачорова 1989 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Към въпроса за Кирило-Методиевия старобългарски превод на Псалтира.* – Кирило-Методиевски студии, 6 (1989), с. 140–245.

Карачорова 2001 — К а р а ч о р о в а, И. *За едно предисловие към Псалтира*. – Palaeobulgarica, 25 (2001), № 2, с. 26–35.

Карачорова 2003 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Псалтир.* – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 3. София, 2003, с. 409–417.

Карачорова 2005 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Към изучаването на библейските песни в славянската ръкописна традиция.* – Palaeobulgarica, 29 (2005), № 1, с. 25–43.

Карачорова 2006 — К а р а ч о р о в а, Ив. *За някои предисловия към Псалтира.* – В: По слѣдоу оучителю. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на доц. д-р П. Пенев. Пловдив, 2006, с. 89–97.

Карачорова 2007 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Сложните думи в славянския превод на Псевдо-Атанасиевите тълкования към Псалтира.* – Известия на Научния център „Св. Дазий Доростолски“ към Русенския университет „А. Кънчев“, 2 (2007), с. 149–160.

Карачорова 2008 — К а р а ч о р о в а, И. *Славянският ръкописен служебен псалтир като особен тип сборник*. – Црквене студије, 5 (2008), с. 227–237.

Карачорова 2011 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Из лексиката на старобългарския превод на Псевдо-Атанасиевите псалтирни тълкувания.* – В: Компютърни и интерактивни средства за исторически езиковедски изследвания. София, 2011, с. 77–84.

Карачорова 2013 — К а р а ч о р о в а, Ив. *Новооткривена катена на Псалтиру у рукопису из Хилендарског манастира.* – Научни састанак слависта у Вукове дане, 42 (2013), № 2, с. 463–472.

Карачорова 2015a К а р а ч о р о в а, Ив. *Новонайденая катена к Псалтыри в двух хилендарских рукописях*. – Palaeobulgarica, 39 (2015), № 1, с. 55–71.

Карачорова 2015b К а р а ч о р о в а, Ив. *Към изучаването на славянските библейски книги с тълкувания*. – В: Информатика, граматика, лексикография. София, 2015, с. 171–179.

Карачорова 2016 К а р а ч о р о в а, Ив. *Наблюдения над ръкопис НБКМ №13*. – В: Проф. И. Кочев – живот, отдаден на езикознанието. Юбилеен сборник. София, 2016, с. 96–101.

Карачорова 2020 К а р а ч о р о в а, Ив. *Лексиката на славянския превод на Исихиевите тълкувания към Псалтира в Песнивеца на цар Иван-Александър от 1337 г.* https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2020/07/PROCEEDINGS_IBLCONF2020_vol1a.pdf.

Карачорова 2025 К а р а ч о р о в а, Ив. *Песнивецът на цар Йоан-Александър от 1337 г. – съдържание на ръкописа, редакционна принадлежност на псалтирния текст, към изучаването на лексиката и превода на тълкуванията*. – В: Софийски псалтир. Песнивец на цар Йоан Александър. София, 2025, с. 825–881.

Киселков 1925 К и с е л к о в, В. *Средновековна Парория и Синаитовият манастир*. – В: Сб. в чест на Васил Н. Златарски по случай 30-годишната му научна и професорска дейност. София, 1925, с. 103–118.

Киселков 1926a К и с е л к о в, В. *Житието на свети Теодосий Търновски като исторически паметник*. София, 1926.

Киселков 1926b К и с е л к о в, В. *Св. Теодосий Търновски*. София, 1926.

Князевская 1983 К н я з е в с к а я, О. А. *Описание Норовской псалтыри*. – В: Древнерусское искусство. Рукописьная книга. Т. 3. Москва, 1983, с. 131–142.

Корађ 1991 К о р а ђ, Д. *Новчани дарови Стефана Душана светогорским манастирима*. – Историјски часопис, 38 (1991), с. 5–18.

Косева-Тотева 2016 К о с е в а - Т о т е в а, Д. *Стенописи от археологическите разкопки на средновековната българска столица Търново*. Велико Търново, 2016.

Костюхина, Шульгина 1983a К о с т ю х и н а, Л., Э. Ш у л ь г и н а. *Изборник 1073 г. Палеографический анализ и реконструкция рукописи*. – В: Древнерусское искусство. Рукописная книга. Т. 3. Москва, 1983, с. 90–101.

Костюхина, Шульгина 1983b К о с т ю х и н а, Л., Э. Ш у л ь г и н а. *Описание рукописи Изборника Святослава 1073 года*. – В: Изборник Святослава 1073 года. Научный аппарат факсимильного издания. Москва, 1983, с. 58–67.

Коцева 1985 К о ц е в а, Е. *Развитие на българското кирилско писмо през XI–XV в.* – В: Славянска палеография и дипломатика. Т. 2. София, 1985, с. 23–47.

Коцева, Карачорова, Атанасов 1985 К о ц е в а, Е., И. К а р а ч о р о в а, А. А т а н а с о в. *Некоторые особенности славянских псалтырей на материале XI–XVI вв.* – ⱂⱁⱗⱁⱅⱏ кънигописьнаѣ, 14 (1985), с. 25–78.

Куев 1974 К у е в, К. *Съдбата на Ловчанския сборник, писан преди 1331 г.* – Търновска книжовна школа, 1 (1974), с. 79–88.

Куев 1980 К у е в, К. *Образът на Иван Александър в среднобългарската поезия*. – В: Българско средновековие. Българо-съветски сбор-

ник в чест на 70-годишнината на проф. Иван Дуйчев. София, 1980, с. 256–259.

Куюмджиева 2011 К у ю м д ж и е в а, М. *Ветхий денми във византийската живопис*. – Проблеми на изкуството, 2 (2011), с. 3–12.

Куюмджиев 2015a К у ю м д ж и е в, Ал. *Митове и факти за Килифаревския манастир*. – В: Изкуствоведски четения 2015. Герои, култове, светци. Съст. И. Гергова, Е. Мутафов. София, 2015, с. 313–341.

Куюмджиев 2015b К у ю м д ж и е в, Ал. *Стенописите в главната църква на Рилския манастир*. София, 2015.

Куюмджиев 2016 К у ю м д ж и е в, Ал. *Критични бележки върху хипотезите за датирането, функцията и ктиторството на църквата „Св. Архангели“ в Бачковския манастир*. – Старобългарска литература, 53–54 (2016), с. 215–246.

Куюмджиева 2020 К у ю м д ж и е в а, М. *Ликът на Бога. Изображенията на Света Троица в православното изкуство*. София, 2020.

Лавров 1914 Л а в р о в, П. А. *Палеографическое обозрение кирилловского письма*. – В: Энциклопедия славянской филологии. Вып. 4, 1. Петроград, 1914.

Лалева 2004 Л а л е в а, Т. *Севастияновият сборник в българската ръкописна традиция*. София, 2004.

Лидов 1998 Л и д о в, Ал. *Образы Христа в храмовой декорации и византийская христология после Схизмы 1054 года*. – В: Древнерусское искусство. Искусство Византии и Древней Руси. Памяти А. Грабара. Санкт-Петербург, 1998, с. 155–177.

Лозовая, Фонкич 2004 Л о з о в а я, И., Б. Ф о н к и ч. *О происхождении Хлудовской псалтири*. – В: Древнерусское искусство. Искусство рукописной книги. Византия. Древняя Русь. Санкт-Петербург, 2004, с. 7–20.

Львов 1965a Л ь в о в, А. С. *К вопросу о моравизмах в языке памятников старославянской письменности.* – Slavia, 34 (1965), № 2, с. 263–272.

Львов 1965b Л ь в о в, А. С. *О западнославянских словах в памятниках древнерусской письменности.* – В: Проблемы современной филологии. Москва, 1965, с. 199–203.

Львов 1966 Л ь в о в, А. С. *Очерки по лексике памятников старословенской письменности.* Москва, 1966.

Мавродинова 1995 М а в р о д и н о в а, Л. *Стенната живопис в България до края на XIV в*. София, 1995.

Максимовић 1983 М а к с и м о в и ћ, Ј. *Српске средњовековне минијатуре*. Београд, 1983.

Максимович 2008 М а к с и м о в и ч, К. А. *Западнославянское влияние на древнерусский книжно-письменный язык в XI–XIV вв.* – В: XIV Международный съезд славистов. Письменность, литература и фольклор славянских народов. Доклады российской делегации. Москва, 2008, с. 102–125.

Мареш 1961 М а р е ш, В. Ф. *Древнеславянский литературный язык в Великоморавском государстве.* – Вопросы языкознания, 10 (1961), № 2, с. 12–23.

Медынцева, Попконстантинов 1984 М е д ы н ц е в а, А., К. П о п к о н с т а н т и н о в. *Надписи из Круглой церкви в Преславе*. София, 1984.

Мијатев 1996–1997 М и ј а т е в, П. *Бугарско књижевно друштво и српскохрватска и словеначка научна јавност*. – Историјски часопис, 16–17 (1996–1997), с. 203–208.

Миклас 1994 М и к л а с, Х. *Къде са отишли парорийските ръкописи*. – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 29–43.

Милтенов 2009а М и л т е н о в, Я. *Кирилски ръкописи с глаголически вписвания: Част първа*. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 55 (2009), с. 191–219.

Милтенов 2009б М и л т е н о в, Я. *Песнивецът на цар Йоан-Александър и глаголическата традиция*. – Кирило-Методиевски студии, 18 (2009), с. 399–405.

Милтенов 2010 М и л т е н о в, Я. *Кирилски ръкописи с глаголически вписвания: Част втора*. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 56 (2010), с. 83–98.

Милтенов 2013 М и л т е н о в, Я. *Глаголицата в кирилски ръкописи като текстологически маркер*. – Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne, 8 (2013), с. 39–48.

Милтенов 2021 М и л т е н о в, Я. *Свидетелства за прехода глаголица – кирилица през X–XIII век*. – В: Шьствоуѭ нъінѣ по слѣдоу оучителю. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Анна-Мария Тотоманова. София, 2021, с. 35–49.

Милтенова 2001 М и л т е н о в а, А. *Тълкуванието на молитвата „Отче наш“ в старите южнославянски литератури*. – В: Словенско средњовековно наслеђе. Зборник посвећен професору Ђорђу Трифуновићу. Београд, 2001, с. 321–331.

Милтенова 2004 М и л т е н о в а, А. *Erotapokriseis. Съчиненията от кратки въпроси и отговори в старобългарската литература*. София, 2004.

Милтенова 2005 М и л т е н о в а, А. *Тълкуванието на молитвата „Отче наш“ в Песнивеца на Йоан Александър*. – В: Acta palaeoslovenica. Vol. 2. In honorem professoris Angelinae Minčeva. София, 2005, с. 82–93.

Минчева 2000 М и н ч е в а, А. *Молитвата Отче наш в старобългарски превод на катехизите на Кирил Йерусалимски*. – В: Съкровнще словесьноѥ. Studia slawistyczne ofirowane profesori Jerzemu Ruskowi na 70. urodziny. Kraków, 2000, p. 95–104.

Младенов 2013 М л а д е н о в, М. *Папството в Авиньон, Византия и България*. – Балканите – език, история, култура, 3 (2013), с. 65–79.

Младенова 1999 М л а д е н о в а, М. *Кирило-Методиева география и езикова история, или западните славяни, Кирил и Методий и какво е (о) станало после*. София, 1999.

Мострова 1995 М о с т р о в а, Т. *Старобългарският превод на книгата на пророк Иеремия по преписи от XIV–XVI век*. – Palaeobulgarica, 19 (1995), № 2, с. 9–27.

Мусакова 1996а М у с а к о в а, Е. *Изображението на изписваното слово (Върху миниатюрите от ръкопис 22 в Народната библиотека в София)*. – Проблеми на изкуството, 2 (1996), с. 13–19.

Мусакова 1996b М у с а к о в а, Е. *Кодикологически бележки върху Врачанското евангелие (НБКМ 19)*. – Palaeobulgarica, 20 (1996), № 2, с. 64–82.

Мусакова 1998 — М у с а к о в а, Е. *Композицията на Псалтира.* – В: Медиевистика и културна антропология. Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. Д. Петканова. София, 1998, с. 349–360.

Мусакова 1999a — М у с а к о в а, Е. *Кодикологични бележки за Струмишкия апостол (Прага, Народен музей IX E 25)*. – Slavia, 68 (1999), с. 229–234.

Мусакова 1999b — М у с а к о в а, Е. *Песнивецът на Иван Александър от 1337 година*. – Търновска книжовна школа, 6 (1999), с. 419–428.

Мусакова 2000 — М у с а к о в а, Е. *Клоцовият сборник – кодикологични и археографични добавки*. – В: Glagolitica. Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur. Hrsg. von Heinz Miklas. Wien, 2000, p. 95–108.

Мусакова 2002 — М у с а к о в а, Е. *Кодикологически особености на Псалтира на цар Иван Александър*. – Palaeobulgarica, 26 (2002), № 2, с. 3–33.

Мусакова 2004 — М у с а к о в а, Е. *Кирилски ръкописи с глаголически вписвания*. – В: Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova Međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog institute (Zagreb–Krk, 2–6 listopada 2002). Zagreb–Krk, 2004, с. 523–548.

Мусакова 2011 — М у с а к о в а, Е. *„Бог да прости пишещия и Бог да спаси четящия“*. – Във: Факти и мистификации в старите текстове. Съст. Б. Христова, Е. Узунова. София, 2011, с. 256–266.

Мусакова 2021b — М у с а к о в а, Е. *Песнивецът на цар Йоан Александър – хипотези за неговата история*. – Bulgaria Medievalis, 12 (2021), с. 33–42.

Мусакова 2025 — М у с а к о в а, Е. *Песнивецът на цар Йоан Александър – история, кодикология, палеография*. – В: Софийски псалтир. Песнивец на цар Йоан Александър. София, 2025, с. 651–740.

Мусакова, Миклас 2017 — М у с а к о в а, Е., Х. М и к л а с. *Кодикология, палеография и художествено оформление*. – В: Четириевангелие на цар Иван Александър. Критическо издание. Съст. Т. Попова, Х. Миклас. Виена, 2017, с. 609–646.

Начев 1996 — Н а ч е в, В. *Български царски грамоти*. София, 1996.

Николов 2016 — Н и к о л о в, А. *Между Рим и Константинопол. Из антикатолическата литература в България и славянския православен свят (XI–XVII век)*. София, 2016.

Николова 2016 — Н и к о л о в а, Св. *Об одной незнакомой болгарской катене на Псалтырь в списке XIV века.* – Studia Ceranea, 6 (2016), с. 99–127.

Николова 2017 — Н и к о л о в а, Св. *Болгарская катена XIII/XIV века на Псалтырь и ее источники.* – В: Славянское и балканское языкознание. Вып. 16. Палеославистика. Москва, 2017, с. 156–224.

Николова, Йовчева, Попова, Тасева 1999 — Н и к о л о в а, Св., М. Й о в ч е в а, Т. П о п о в а, Л. Т а с е в а. *Българското средновековно културно наследство в сбирката на Алексей Хлудов в Държавния исторически музей в Москва*. Каталог. София, 1999.

Николова, Робов 1994 — Н и к о л о в а, Я., М. Р о б о в. *Теодосиевият манастир при Килифарево в светлината на археологическите проучвания*. – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 571–580.

Оташевић, Ракић, Шпадијер 2016 *Свет српске рукописне књиге (XII–XVII век)*. Уред. Д. Оташевић, З. Ракић, И. Шпадијер. Београд, 2016.

Павлова 1978 П а в л о в а, Р. *Среднеболгарская Псалтырь XIII в.* – Археографический ежегодник за 1977 г. (Москва, 1978), с. 253–258.

Парпулов 2005 П а р п у л о в, Г. *Художественное оформление Четвероевангелия болгарского царя Георгия II Тертера (Афон, Хиландар, № 18)*. – В: Хризограф. Вып. 2. Москва, 2005, с. 74–93.

Парпулов 2019 П а р п у л о в, Г. *Жезълът на бачковските игумени*. – Проблеми на изкуството, 2019, № 1, с. 40–44.

Пенкова 2022 П е н к о в а, Б. *Старата църква на Кукленския манастир като пример за взаимодействието на християнската и османската архитектури от края на XVI – началото на XVII в.* – В: Δωρεά: К 90-летию Энгелины Сергеевны Смирновой. Сборник статей. Отв. ред. М. А. Орлова. Москва, 2022, с. 258–265.

Погорелов 1901 П о г о р е л о в, В. А. *Псалтыри. С приложением статьи „О редакциях славянского перевода Псалтыри“*. Москва, 1901.

Подобедова 1977 П о д о б е д о в а, О. *Изборник Святослава 1073 г. как тип книги*. – В: Изборник Святослава 1073 г. Сборник статей. Москва, 1977, с. 31–45.

Попов 1978 П о п о в, Г. *Новооткрито сведение за преводаческа дейност на български книжовници от Света гора през първата половина на XIV в.* – Български език, 28 (1978), № 5, с. 402–410.

Попова 1996 П о п о в а, Т. *Графика и правопис на Книга на пророк Исай по ръкопис F.I.461 от XIV в.* – Palaeobulgarica, 20 (1996), № 2, с. 57–63.

Попова 2001 П о п о в а, Т. *За някои правописни особености на два ръкописа от времето на цар Иван-Александър*. – В: Традиция, приемственост, новаторство. Сборник в памет на Петър Динеков. София, 2001, с. 564–572.

Проловић 1996 П р о л о в и ћ, Ј. *Српски рукописи XIII и XIV века у Бечу и манастир Хиландар*. – Хиландарски зборник, 6 (1996), с. 163–270.

Радославова 2020 Р а д о с л а в о в а, Д. *Българската книжнина от XVII век: центрове, книжовници, репертоар* (= Studia mediaevalia Slavica et Byzantina, 6). София, 2020.

Радченко 1898 Р а д ч е н к о, К. *Религиозное и литературное движение в Болгарии в эпоху перед турецким завоеванием*. Киев, 1898.

Райков 1984 Р а й к о в, Б. *Книжовни връзки между Търново и Рилския манастир през Средновековието*. – Старобългарска литература, 15 (1984), с. 3–21.

Рибарова 2002 Р и б а р о в а, Зд. *Взаимоотношений литературных традиции в переводе толковании на Псалтырь.* – В: Средновековна християнска Европа: Изток и Запад. Ценности, традиции, общуване. София, 2002, с. 175–181.

Робов 1994 Р о б о в, М. *Материали, свързани с просветния и книжовния живот в Килифаревската школа на Теодосий Търновски*. – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 593–597.

Русева 2016 Р у с е в а, Р. *Златна книга. Икони от България IX–XIX в*. София, 2016.

Скарпа 2012 — С к а р п а, М. *Монашеското образование на Патриарх Евтимий в манастира Кефаларево*. – Старобългарска литература, 45–46 (2012), с. 273–283.

Скарпа 2016 — С к а р п а, М. *Славянские переводы аскетико-монашеских сборников в XIV в.: между Болгарией и Святой горы*. – В: Афон и славянский мир. Сб. 3. Изд. Русского Свято-Пантелеимонова монастыря на Афоне, Святая гора Афон, 2016, с. 311–316.

Славова 2008 — С л а в о в а, Т. *Библейските преводи.* – В: История на българската средновековна литература. София, 2008, с. 93–103.

Славова 2024 — С л а в о в а, Т. *За антиграфа на Песнивеца на цар Иван Александър (НА–БАН 2; ГИМ, Щукин 3)*. – Palaeobulgarica, 48 (2024), № 2, с. 17–34.

Соболевский 1900 — С о б о л е в с к и й, А. И. *Церковнославянские тексты моравского происхождения.* – Русский филологический вестник, 43 (1900), № 1–2, с. 150–217.

Соболевский 1912 — С о б о л е в с к и й, А. И. *Три древнерусских толкования*. – Известия отделения русского языка и словесности Академии наук, 17 (Санкт-Петербург, 1912), кн. 3, с. 82–92.

Спасова 2014 — С п а с о в а, М. (авт. и съст.) *16 слова на св. Григорий Богослов. Фототипно издание на ръкопис НБКМ 674*. София, 2014.

Спасова, Данова 2018a — С п а с о в а, М., Цв. Д а н о в а. *Езикови особености на превода на Исихиевите тълкувания по преписа им в Йоан-Александровия Песнивец: към въпроса за времето и мястото на възникване на превода (Част първа)*. – Palaeobulgarica, 42 (2018), № 2, с. 38–60.

Спасова, Данова 2018b — С п а с о в а, М., Цв. Д а н о в а. *Езикови особености на превода на Исихиевите тълкувания по преписа им в Йоан-Александровия Песнивец: към въпроса за времето и мястото на възникване на превода (Част втора)*. – Palaeobulgarica, 42 (2018), № 3, с. 33–70.

Спремић 1994 — С п р е м и ћ, М. *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*. Београд, 1994.

Срезневский 1877–1878 — С р е з н е в с к и й, В. И. *Древний славянский перевод Псалтыри. Исследование его текста и языка по рукописям XI–XIV вв.* Т. 1. Санкт-Петербург, 1877; Т. 2. Санкт-Петербург, 1878.

Станков 1994 — С т а н к о в, Р. *Лексика Исторической Палеи.* Велико Търново, 1994.

Станков 2016 — С т а н к о в, В. *Древнеболгарские переводные тексты и проблема лексических моравизмов.* София, 2016.

Станков 2021 — С т а н к о в, Р. *Еще раз к проблеме так называемой „праславской лексики“*. – Palaeobulgarica, 45 (2021), № 2, с. 65–84.

Стефанов 2010 — С т е ф а н о в, П., архим. *Българските църковни събори през XIV в. – нова интерпретация*. https://www.pravoslavie.bg/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%86%D1%8A%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%8A%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8-

%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7-%D1%85%D1%96v-%D0%B2/ [достъп на 14.02.2022].

Стоянов 1887 — С т о я н о в, В. Д. *Български стар ръкописен паметник от XIV в.* – Периодическо списание на Българското книжовно дружество, 21–22 (1887), с. 267–278.

Стоянов 1954 — С т о я н о в, М. *Един български културен център в Родопите през турската епоха*. – Годишник на музеите в Пловдивски окръг, 1 (1954), с. 255–263.

Сырку 1898 — С ы р к у, П. *К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке.* Т. 1. Вып. 1. *Время и жизнь Патриарха Евфимия Терновскаго*. Санкт-Петербург, 1898.

Тихова 1994 — Т и х о в а, М. *Към преводите на Търновската книжовна школа*. – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 391–400.

Ткачев 2011 — Т к а ч е в, Е. В. *Исихий Иерусалимский.* – В: Православная энциклопедия. Т. 27. Москва, 2011, с. 257–276.

Тотоманова 1996 — Т о т о м а н о в а, А.-М. *За произхода на формите змия и зъмя в българския език*. – Език и литература, 51 (1996), № 3–4, с. 144–146.

Тотоманова 2009 — Т о т о м а н о в а, А.-М. *Морфонологични ограничения върху изпадането на слабите ерове в представки и наставки*. – В: Из историята на българския език. София, 2009, с. 9–16.

Тотоманова 2014 — Т о т о м а н о в а, А.-М. *Из българската историческа фонетика: Явления, свързани с изграждането на категорията мекост–твърдост на съгласните в българския език*. София, 2014.

Тотоманова 2018 — Т о т о м а н о в а, А.-М. *Правописно-езикови особености*. – В: Тотоманова, А.-М., Д. Атанасова. Станиславов чети-миней. Т. 1. Издание на текста. София, 2018, с. 17–74.

Турилов 2004 — Т у р и л о в, А. *Новые рукописи болгарских книгописцев XIV в. Лаврентия и Грубана*. – В: Рукописная книга Древней Руси и славянских стран: от кодикологии к текстологии. Санкт-Петербург, 2004, с. 145–165.

Турилов 2009 — Т у р и л о в, А. *Старые заблуждения и новые „блохи“* [рецензия на книгу: Христова, Б., Д. Караджова, Е. Узунова. Бележки на българските книжовници. X–XVIII в. В 2 т. София, 2003–2004]. – Вестник церковной истории, 1–2 (13–14), 2009, с. 321–361.

Турилов 2012a — Т у р и л о в, А. *Болгарские книжники раннего XIV в. между Тырновом, Святой горой и Святой Землей (по следам забытых и новейших атрибуций)*. – В: Турилов 2012c , с. 307–315.

Турилов 2012b — Т у р и л о в, А. *К истории тырновского „царского“ скриптория XIV в.* – В: Турилов 2012c, с. 316–336.

Турилов 2012c — Т у р и л о в, А. *Межславянские культурные связи эпохи Средневековья и источниковедение истории и культуры славян: Этюды и характеристики*. Москва, 2012.

Хамм 1976 — Х а м м, И. И. *К истории древнеславянского перевода Псалтыри.* – В: Культурное наследие древней Руси. Москва, 1976, с. 359–363.

Харалампиев 1990 — Х а р а л а м п и е в, И. *Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски*. София, 1990.

Христова 1980 Христова, Б. *Боянски псалтир от XIII в.* – Старобългарска литература, 7 (1980), с. 90–94.

Христова 1991 Христова, И. *О славянских переводах Господней молитвы*. – Palaeobulgarica, 15 (1991), № 3, с. 41–56.

Христова 1994 Христова, Б. *Към въпроса за преводаческото изкуство на Търновската книжовна школа*. – Търновска книжовна школа, 5 (1994), с. 253–258.

Христова 1996 Христова, Б. *Опис на ръкописите на Владислав Граматик*. Велико Търново, 1996.

Христова 2005 Христова, И. *Към въпроса за произхода и значението на думата нєпрнѣзнь*. – В: Acta Palaeoslavica. Vol. 2. In honorem professoris Angelinae Minčeva. София, 2005, с. 161–171.

Цейтлин 1986 Цейтлин, Р. *Лексика древнеболгарских рукописей X–XI вв.* София, 1986.

Цонев 1905 Цонев, Б. *Класификация на българските книжовни паметници от най-старо време до края на XVI век*. – В: Отделен отпечатък от Годишник на Софийския университет за 1904/5 година. София, 1905.

Цонев 1940 Цонев, Б. *История на българския език*. Т. 1. (2. посм. изд.). София, 1940.

Цоневски 1986 Цоневски, И. *Патрология. Живот, съчинения и учение на църковните отци, учители и писатели.* София, 1986.

Црвенковска 2003 Црвенковска, Е. *За територијата на Охридската книжевна школа.* – Реферати на македонските слависти за XIII меѓународен славистички конгрес во Љубљана, 2003, Прилози на МАНУ. Скопје, 2003, с. 147–160.

Цубалевска, Макаријоска 2013 Цубалевска, М., Л. Макаријоска. *Лексиката на коментарот кон Погодиновиот псалтир.* Скопје, 2013.

Чешко 1981 Чешко, Е. В. *Второе южнославянское влияние в редакции псалтырного текста на Руси (XIV– XV вв.)*. – Palaeobulgarica, 5 (1981), № 4, с. 79–85.

Чешко 1982 Чешко, Е. В. *Об афонской редакции славянского перевода Псалтыри в ее отношении к другим редакциям.* – В: Язык и письменность среднеболгарского периода. Москва, 1982, с. 60–93.

Чешко 1983 Чешко, Е. В. *Редакция и особенности перевода Псалтыри Томича.* – Старобългарска литература, 14 (1983), с. 37–58.

Чешко 1988 Чешко, Е. В. *Кирилло-Мефодиевский перевод Псалтыри и среднеболгарские правленные редакции. Структура слова и реляционные элементы*. – В: Исследования по славяно-византийскому и западноевропейскому Средновековью. Посвящается памяти Йоана Дуйчева (= Studia slavico-byzantina et mediaevalia europensia, I). София, 1988, с. 217–230.

Чилингиров 2011 Чилингиров, Ас. *Ивановските стенописи. Изследвания*. София, 2011.

Чифлянов 1996 Чифлянов, Бл. *Литургика*. София, 1996.

Шиваров 1986 Шиваров, Н. *Древни източни коментари на Псалтира и старобългарските им преводи.* – Годишник на Духовната академия, 28 (54), 1978–1979 (1986), с. 6–81.

Щапов 1978 — Щ а п о в, Я. *Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв.* Москва, 1978 (URL: https://archive.org/details/Shchapov_Byzantine_and_South_Slavic_Legal_Heritage_in_Rus_1978/page/n1/mode/2up/search/%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2).

Щепкин 1906 — Щ е п к и н, В. *Болонская псалтырь*. Санкт-Петербург, 1906.

Щепкина 1963 — Щ е п к и н а, М. *Болгарская миниатюра XIV века. Исследование псалтыри Томича*. Москва, 1963.

Ягич 1884 — Я г и ч, В. *Четыре критико-палеографические статьи. Приложение к отчету о присуждением Ломоносовской премии в 1883 г.* – Известия отделения русского языка и словесности Академии наук, 33 (1884), № 2, с. 42–45.

Ястребов 2008 — Я с т р е б о в, А. *Евсевий.* – В: Православная энциклопедия. Т. 17. Москва, 2008.

Anderson, Canart, Walter 1989 — *The Barberini Psalter. Codex Vaticanus Barberinianus Graecus 372*. Introduction and Commentary J. Anderson, P. Canart, Chr. Walter. Zürich–New York, 1989.

Bakalova 2011 — B a k a l o v a, E. *The Perfect Ruler in Art and Literature in Medieval Bulgaria*. – Studia Ceranea, 1 (2011), p. 71–86.

Barber 2000 — *Theodore Psalter. Electronic Facsimile*. Ed. by Charles Barber. University of Illinois Press in Association with the British Library, 2000.

Belting 1972 — B e l t i n g, H. *Zum Palatina-Psalter des 13. Jahrhunderts*. – Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik, 21 (Festschrift für Otto Demus zum 70. Geburtstag). Wien, 1972, p. 17–38.

Boeck 2007 — B o e c k, E. N. *Displacing Byzantium, Disgracing Convention: The Manuscript Patronage of Tsar Ivan Alexander of Bulgaria*. – Manuscripta, A Journal for Manuscript Research, 51 (2007), № 2, p. 181–208.

Boeck 2010 — B o e c k, E. N. *Engaging the Byzantine Past: Strategies of Visualizing History in Sicily and Bulgaria*. – In: History as Literature in Byzantium. Ed. by Ruth Macrides. Farnham, 2010, p. 215–235.

Boeck 2015 — B o e c k, E. N. *Imagining the Byzantine Past: The Perception of History in the Illustrated Manuscripts of Skylitzes and Manasses*. Cambridge, 2015.

Bucur 2017 — B u c u r, B. *The Son of Man and the Ancient of Days Observations on the Early Christian Reception of Daniel 7*. – Phronema, 32 (2017), № 1, p. 1–27.

Buyukliev 1969 — B u y u k l i e v, I. *La nouvelle rédaction de traduction slave du Psautier et son rapport avec le font grec.* – Actes du Premier congrès international des études balkaniques et sud-est européennes, 3 (1969), p. 381–384.

Bujukliev 1988 — B u j u k l i e v, I. *O starobułgarskim i staropolskim przekladzie Psalterza.* – In: Tradycje Cyryla i Metodego w językach i literaturach słowiańskich. Warszawa, 1988, p. 75–84.

Camara 2022 — C a m a r a, I. *New Information on the Slvonic Sources of the Oldest Romanian Psalters*. – Palaeobulgarica, 46 (2022), № 2, с. 81–94.

Cataldi-Palau 2008 — C a t a l d i - P a l a u, A. *Un nuovo manoscritto del'Grande Commento ai Salmi di Esichio di Gerusalemme, Oxford. Auct.* T. II. 3.

– In: Cataldi-Palau, A. Studies in Greek Manuscripts. T. 1 (= Testi, Studi, Strumenti, 24). Spoleto, 2008, p. 157–182.

Cavallo 1982 — C a v a l l o, G. *La cultura Italo-Greca nelle produzione libraria*. – In: I Bizantini in Italia. Milano, 1982, p. 495–612.

Cormack 1994 — C o r m a c k, R. *The Emperor at St Sophia*. – In: Byzance et les images. Cycle des conférences organisé au musée du Louvre par le Service culturel du 5 octobre au 7 décembre 1992. Paris, 1994, p. 223–253.

Corrigan 1992 — C o r r i g a n, K. *The Visual Polemics in the Ninth-Century Byzantine Psalters*. Cambridge, 1992.

Crostini 2001 — C r o s t i n i, B. *Navigando per il Salterio: riflessioni intorno all'edizione elletronica del manoscritto Londra, British Library, Addit. 19.352*. – Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata, N.S., 55 (2001), p. 191–215.

Crostini 2002–2003 — C r o s t i n i, B. *Navigando per il Salterio: riflessioni intorno all'edizione elletronica del manoscritto Londra, British Library, Addit. 19.352 (Seconda parte)*. – Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata, N.S., 56/57 (2002–2003), p. 133–209.

Cutler 1984 — C u t l e r, A. *The Aristocratic Psalters in Byzantium*. Paris, 1984.

Deaconu 2015 — D e a c o n u, I. M. *The Role of Udrişte Năsturel in Matei Basarab's Chancellery*. – Hiperboreea Journal. Journal of History, 2 (2015), № 2, p. 74–82.

Der Nersessian 1965 — D e r N e r s e s s i a n, S. *A Psalter and New Testament Manuscript at Dumbarton Oaks*. – Dumbarton Oaks Papers, 19 (1965), p. 153–184.

Der Nersessian 1970 — D e r N e r s e s s i a n, S. *L'illustrations de Psautiers grecs du Moyen âge*. Londres, Add. 19.352. I–II. Paris, 1970.

Devreesse 1937 — D e v r e e s s e, R. *Codices Vaticani Graeci. II: Codices 330–603*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1937.

Devreesse 1970 — D e v r e e s s e, R. *Les anciens commentateurs grecs des Psaumes*. (Studi e Testi, 264). Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1970.

Djourova 1977 — D j o u r o v a, A. *Le manuscrit pendant le deuxième royaume bulgare (1185–1396) (Étude de l'ornement)*. – Cyrillomethodianum, 4 (1977), p. 36–99.

Dufrenne 1978 — D u f r e n n e, S. *Les illustrations du psautier d'Utrecht. Sources et apport carolingien*. Paris, 1978.

Dufrenne et al. 1976–1978 — D u f r e n n e, S., S. R a d o j č i ć, R. S t i c h e l, I. Š e v č e n k o. *Der Serbische Psalter*. 1. Textband. München, 1976. 2. Faksimile-Ausgabe des Cod. Slav. 4 der Bayerischen Staatsbibliothek München. Wiesbaden, 1978.

Gagova 2000 — G a g o v a, N. *A Study of Groups of Manuscripts Chosen by Socio-Cultural Criteria (Manuscripts Belonging To Rulers' Libraries From the Fourteenth and Fifteenth Centuries)*. – In: Medieval Slavic Manuscripts and SGML. Problems and Perspectives. Ed. by Anisava Miltenova, D. Birnbaum. Sofia, 2000, p. 131–169.

Galavaris 1979 — G a l a v a r i s, G. *The Illustrations of the Prefaces in Byzantine Gospels* (= Byzantina Vindobonensia, Bd. 11). Wien, 1979.

Giannouli 2013 — G i a n n o u l i, A. *Coronation Speeches in the Palaiologan Period*. – In: Court Ceremonies and Rituals of Power in Byzantium and the Medieval Mediterranean. Ed. by Alexander Beihammer, Stavroula Con-

stantinou and Maria Parani. Leiden–Boston, 2013, p. 203–226 (URL: https://books.google.bg/books?id=0WJTAQAAQBAJ&pg=PA203&lpg=PA203&dq=coronation+speeches+antonia+giannouli&source=bl&ots=klyNm0TAqx&sig=ACfU3U2oy0FweUp8ASbjLTFrb8ROZhirbg&hl=bg&sa=X&ved=2ahUKEwj6uf6e4vTnAhUfQhUIHUqOAK4Q6AEwAnoECAoQAQ#v=onepage&q=coronation%20speeches%20antonia%20giannouli&f=false) [достъп на 14.02.2022].

Goldschmidt 1895 — G o l d s c h m i d t, A. *Der Albanipsalter in Hildesheim und seine Beziehungen zur symbolischen Kirchenskulptur des 12. Jahrhunderts*. Berlin, 1895.

Grabar 1951 — G r a b a r, A. *La représentation de l'intelligible dans l'art byzantin du Moyen Age*. – In: Actes de VIe Congrès International des études byzantines. T. 2. Paris, 1951, p. 130–134.

Gregory 1907 — G r e g o r y, C.-R. *Canon and Text of the New Testament*. Edinburgh, 1907.

Hébert 1992 — H é b e r t, M. *Hesychasm, Word-Weaving, and Slavic Hagiography: The Literary School of Patriarch Euthymius*. München, 1992.

Heppel 2001 — H e p p e l, M. *Hesychasm in the Balkans*. – In: Religious Quest and National Identity in the Balkans. Ed. by C. Hawkesworth, M. Heppel and H. Norris. London, 2001, p. 125–137.

Hut'anová 1998 — H u t' a n o v á, J. *Lexika starých slovanských rukopisov.* Bratislava, 1998.

Hutter 1997 — H u t t e r, I. *Theodoros βιβλιογράφος und die Buchmalerei in Studiu*. – Οπώρα. Studi in onore di mgr Paul Canart per il LXX compleanno. A cura di Santo Lucà e Lidia Perria. I. (= Bolletino della Badia di Grottaferrata, n.s., 51). Roma, 1997, p. 177–208 + Abb. 1–7.

Hutter 2004 — H u t t e r, I. *Some Aspects of Byzantine Manuscript Illumination Reconsidered*. – In: Древнерусское исскуство. Исскуство рукописной книги. Византия. Древняя Русь. Санкт-Петербург, 2004, p. 21–44.

Jagić 1906 — J a g i ć, V. *Ein unedierter griechisher Psalmenkommentar*. – Denkschriften der Kaiserlichen Academie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse, 52 (1906), № 1, p. 1–95.

Jagić 1913 — J a g i ć, V. *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache.* 2. Aufl. Berlin, 1913.

Jagić 1917 — J a g i ć, V. *Suplementum Psalterii Bononiensis, incerti auctoris explantio psalmorum graece ad fidem codicum edidit.* Vindobonae, 1917.

Kuyumdzhieva 2017 — K u y u m d z h i e v a, M. *Visualizing God's Eternity: The Ancient of Days in Orthodox Art from the Byzantine Era*. – In: Medieval Bulgarian Art and Letters in a Byzantine Context. Ed. by E. Bakalova, M. Dimitrova, M. A. Johnson. Sofia, 2017, p. 160–190.

Laminski, Peschke 2000 — L a m i n s k i, A., E.-B. P e s c h k e. *Wiederentdeckte Handschriften in der Universitätsbibliothek Berlin*. – In: Scrinium Berolinense. Tilo Brandis zum 65. Geburtstag. Bd. 1. Berlin, 2000, p. 471–475.

Lauxtermann 2016 — L a u x t e r m a n n, M. *The Perils of Travel: Mark the Monk and Bodl. E. D. Clarke 15*. – In: Poetry and its Context in Eleventh-century Byzantium. Ed. by F. Bernard and K. Demoen. London–New York, 2016, p. 195–206.

Lépissier 1964 — L é p i s s i e r, J. *La traduction vieux-slave du psautier*. – Revue des études slaves, 43 (1964), p. 59–72.

Lépissier 1968 — L é p i s s i e r, J. *Les commentaires des psaumes de Théodoret (version slave)*. T. 1. Paris, 1968.

Leroy 1977 — L e r o y, J. *Quelques systèmes de réglure des manuscrits grecs*. – In: Studia codicologica. Hrsg. von Kurt Treu (= Texte und Untersuchungen, 124). Berlin, 1977, p. 291–312.

Lidov 1998 — L i d o v, A. *Byzantine Church Decoration and the Great Schism of 1054*. – Byzantion, 68 (1998), p. 381–405.

Loos 1974 — L o o s, M. *Dualist Heresy in the Middle Ages*. Prague, 1974.

Lowden 1988 — L o w d e n, J. *Observations on Illustrated Byzantine Psalters*. – The Art Bulletin, 70 (1988), № 2, p. 242–260.

Lunt 1976 — L u n t, H. G. *The Byčkov Psalter.* – Slovo, 25–26 (1976), p. 255–261.

MacRobert 1991 — M a c R o b e r t, C. M. *The Systems of Supplementary Penitential Texts in the Psalter MSS Peć 68, Belgrade 36, and Pljevlja 80.* – Oxford Slavonic Papers, NS, 24 (1991), p. 1–22.

MacRobert 1995 — M a c R o b e r t, C. M. *Problems in the Study of „Athonite" Redaction of the Psalter in South Slavonic Manuscripts.* – In: Studies of Medieval South Slavonic Manuscripts. Proceedings of the 3th International Hilandar Conference held from March 28 to 30, 1989. Belgrade, 1995, p. 195–213.

MacRobert 1996 — M a c R o b e r t, C. M. *The Classificatory Importance of Headings and Liturgical Directions in Church Slavonic Psalters of 11th–15th Centuries.* – Byzantinoslavica, 57 (1996), № 1, p. 156–181.

MacRobert 1998a — M a c R o b e r t, C. M. *The Textual Tradition of Church Slavonic Psalter up to the Fifteenth Century.* – In: Interpretation of the Bible. Proceeding of the International Symposium, 18–20 September 1996. Ljubljana–Sheffield, 1998, p. 921–942.

MacRobert 1998b — M a c R o b e r t, C. M. *What was izvod Svetogorski?* – В: Русь и южные славяне. Сборник статей к 100-летию со дня рождения В. А. Мошина (1894–1987). Санкт-Петербург, 1998, с. 272–283.

MacRobert 2005a — M a c R o b e r t, C. M. *On the Problems of Identifying a „Preslav Redaction" of the Psalter.* – In: Acta Palaeoslovenica. Vol. 2. Festshrift Prof. A. Mincheva. Sofia, 2005, p. 39–46.

MacRobert 2005b — M a c R o b e r t, C. M. *The Compilatory Church Slavonic Catena on the psalms in Three East Slavonic manuscripts of the Fifteenth and Sixteenth Centuries.* – Slavia, 74 (2005), № 2–3, p. 213–238.

MacRobert 2016 — M a c R o b e r t, C. M. *The Place of the Mihanović Psalter in the Fourteenth-Century Revisions of the Church Slavonic Psalter.* – Studia Ceranea, 6 (2016), p. 75–98.

Magdalino 2017 — M a g d a l i n o, P. *From 'Encyclopaedism' to 'Humanism': The Turning Point of Basil II and the Millenium*. – In: Byzantium in the Eleventh Century: Being in Between. Ed. by Marc D. Lauxtermann and Mark Whittow. Abingdon, 2017, p. 2–18 (https://books.google.bg/books?id=ecO3DwAAQBAJ&pg=PT20&lpg=PT20&dq=stoudios+monastery+11th+century+schism&source=bl&ots=uXV3RWd3G4&sig=ACfU3U32wubxKAi5tFLiYBdbL2x23x40GA&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwjwoK_g5cToAhUUAxAIHVBABo0Q6AEwB3oECAgQAQ#v=onepage&q=stoudios%20monastery%2011th%20century%20schism&f=false) [достъп на 14.02.2022].

Maguire 1989 — M a g u i r e, H. *Style and Iconography in Byzantine Imperial Art*. – Gesta, 28 (1989), № 2, p. 217–231.

Manley 1992 — M a n l e y, J. *Grace for Grace: The Psalter and the Holy Fathers*. Menlo Park, California, 1992.

Mateos 1964 — M a t e o s, J. *La psalmodie variable dans l'office byzantin*. – Acta philosophica et theologica, 2 (1964), p. 327–339.

Mateos 1965 — M a t e o s, J. *La psalmodie dans la rite byzantin*. – Proche-Orient chrétien, 15 (1965), p. 107–126.

McKay 1997 — M c K a y, G. K. *Imaging the Divine: A Study of the Representations of the Ancient of Days in Byzantine Manuscripts*. PhD Dissertation. University of Virginia, 1997.

Miklošić 1872 — M i k l o š i ć, Fr. *Psaltir s tumaćenijem, pisan 1346 za Branka Mladenovića.* – Starine, 4 (1872), p. 29–62.

Moussakova 2002 — M o u s s a k o v a, E. *Illuminating the Byzantine and Slavonic Psalters from the Eleventh through the Fourteenth Century*. – Annual of Medieval Studies at CEU, 8 (2002), p. 223–248.

Moussakova 2012 — M o u s s a k o v a, E. *The Psalter of King John Alexander in its Slavonic and Byzantine Context*. – Scripta & e-Scripta, 10–11 (2012), p. 339–354.

Nelson 1989 — N e l s o n, R. *The Discourse of Icons, Then and Now*. – Art History, 42 (1989), № 2, p. 144–157.

Parpulov 2010 — P a r p u l o v, G. *Psalters and Personal Piety in Byzantium*. – In: The Old Testament in Byzantium. Ed. by P. Magdalino and R. Nelson. Washington D.C., 2010, p. 77–105.

Parpulov 2014 — P a r p u l o v, G. *Toward a History of Byzantine Psalters ca. 850–1350 AD*. Plovdiv, 2014 (URL: https://www.academia.edu/9946747/Toward_a_History_of_Byzantine_Psalters) [достъп на 20.02.2022].

Pyatnitsky, Kavrus-Hoffmann 2023 — P y a t n i t s k y, Y., N. K a v r u s - H o f f m a n n. *The Hermitage Psalter: The Amazing Journey of an Exceptional Byzantine Manuscript*. – In: The Legacy Press, Ann Arbor. Michigan, 2023 http://www.thelegacypress.com/hermitage-psalter.html [достъп на 08.07.2023].

Rahlfs 1935 — R a h l f s, A. *Septuaginta.* Stuttgart, 1935.

Rahlfs 1967 — R a h l f s, A. *Septuaginta. Vetus Testamentum graecum, 10. Psalmi cum Odis.* Göttingen, 1967.

Rondeau 1982 — R o n d e a u, M.-J. *Les commentaires patristiques du Psautier (III–V siecles)*. T. 1 (= Orientalia christiana analecta, 219). Roma, 1982.

Sadnik 1983 — S a d n i k, L. *Des Johannes von Damaskus «Ἐκθεσις ἀκριβής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως»*. 4 Bd. Freiburg, 1983.

Sautel, Leroy 1995 — *Répertoire de règlures dans les manuscrits grecs sur parchemin*. Base de données établie par J.-H. Sautel a l'aide du fichier Leroy et des catalogues récents (= Bibliologia, vol. 13). Turnhout, 1995.

Scarpa 2011 — S c a r p a, M. *Manoscritti di Paroria?* – Ricerche slavistiche, 9 (2011), № 55, p. 205–213.

Stanislav 1956 — S t a n i s l a v, J. *Slovenské slovo nepriaznik, stsl. Nepriĕznь. Diabolus.* – Slavia, 25 (1956), p. 254–257.

Tachiaos 1966 — T a c h i a o s, A.-E. *Le monachisme serbe de Saint Sava et la tradition hésychaste athonite*. – В: Хиландарски зборник. 1. Београд, 1966, с. 83–90.

Thomson 1998 — T h o m s o n, F. J. *The Slavinic Translation of the Old Testament.* – In: Interpretation of the Bible. Proceeding of the International Symposium, 18–20 September 1996. Ljubljana–Sheffield, 1998, p. 799– 802.

Totomanova 2006 — T o t o m a n o v a, A.-M. *Morphonological Restraints on the Loss of the Week Yers in Prefixes and Sufixes*. – Scripta & e-Scripta, 3–4 (2006), p. 33–43.

Tsuji 1975 — T s u j i, Sh. *The Headpiece Miniatures and Genealogy Pictures in Paris. gr. 74*. – Dumbarton Oaks Papers, 29 (1975), p. 165–203.

Valjavec 1890 — V a l j a v e c, M. *O prijevodu psalama u nekijem rukopisima hrvatsko-srpsko i bugarsko-slovenskijem.* – Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb, 98 (1889), p. 1–84; 99 (1890), p. 1–72; 100 (1890), p. 1–64.

Weitzmann 1947 — W e i t z m a n n, K. *The Psalter Vatopedi 761, Its Place in the Aristocratic Psalter Recension*. – Journal of the Walters Art Gallery, 10 (1947), p. 21–51.

Weitzmann 1957 — W e i t z m a n n, K. *Eine Pariser-Psalter-Kopie des 13. Jahrhunderts auf dem Sinai*. – Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik, 6 (1957), p. 125–143.

Weitzmann 1980 — W e i t z m a n n, K. *The Ode Pictures of the Aristocratic Psalter Recension*. – In: Weitzmann, Kurt. Byzantine Liturgical Psalters and Gospels. London, 1980, p. 67–84.

Weyl Carr 1982 — W e y l C a r r, A. *A Group of Provincial Manuscripts from the Twelfth Century*. – Dumbarton Oaks Papers, 36 (1982), p. 39–81.

Софийски псалтир

Песнивец на цар Йоан Александър

Настоящият том е първото издание на Софийския тълковен псалтир от 1337 г. Ръкописът, съхраняван в Научния архив на Българската академия на науките (НА-БАН 2), е един от най-забележителните представители на културния разцвет при управлението на цар Йоан Александър. Изданието включва наборния текст на кодекса и три обширни студии, посветени на историята, кодикологията и палеографията на ръкописа, на правописните особености на кодекса, както и на редакционната принадлежност на псалтирния текст и анализа на превода и лексиката на тълкуванията.

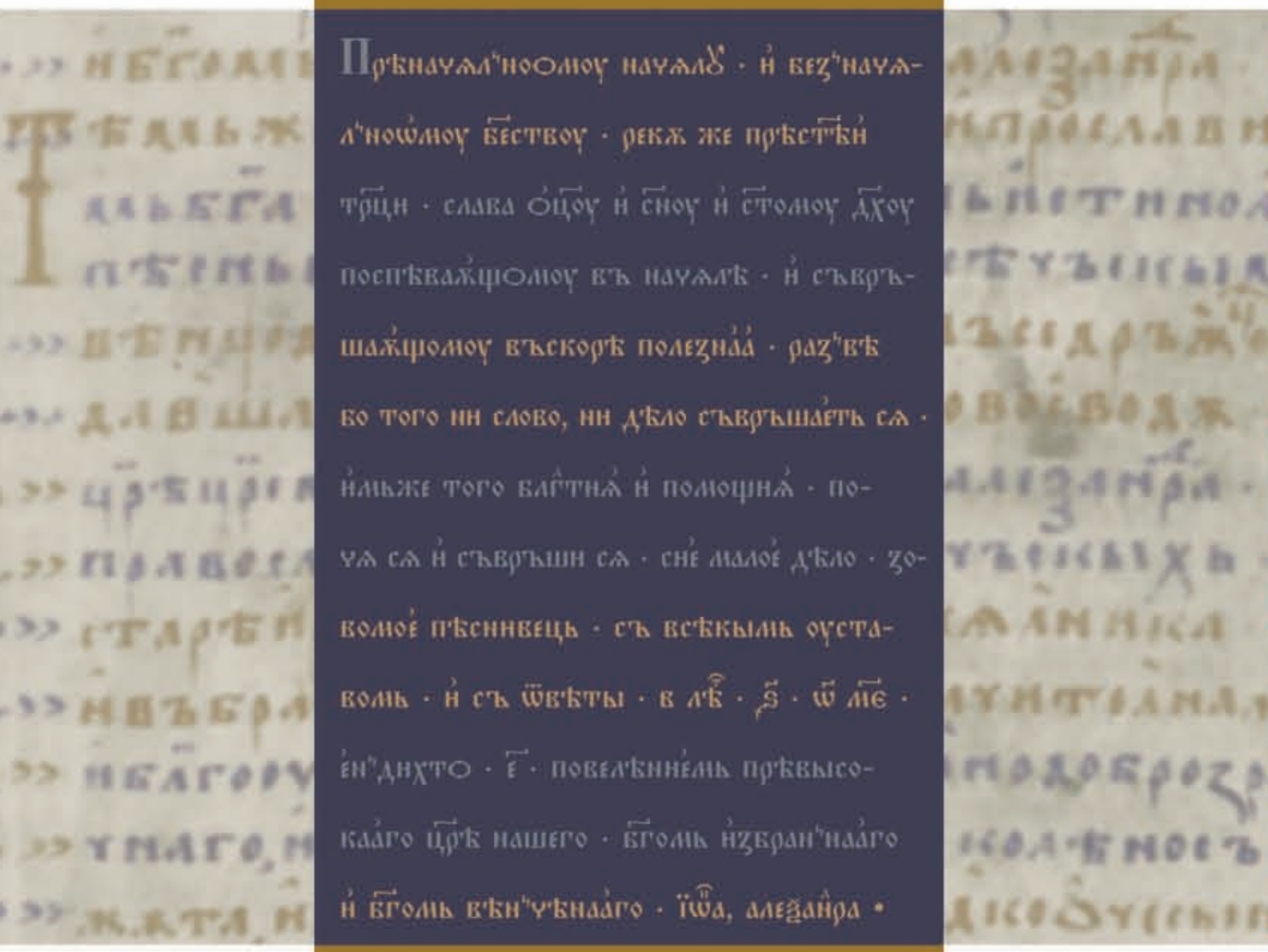

Прѣнаѵѧлъноомоу наѵѧлꙋ · и безънаѵѧлъноѡмоу бг҃ествоу · рекѫ же прѣст҃ѣи тр҃ци · слава ѻц҃оу и с҃ноу и с҃томоу д҃хоу поспѣваѭщомоу въ наѵѧлѣ · и съвръшаѭщомоу въскорѣ полезнаа · разъвѣ бо того ни слово, ни дѣло съвръшаеть сѧ · имьже того блг҃тиѧ и помощиѧ · поѵѧ сѧ и съвръши сѧ · сие малое дѣло · зовомое пѣснивець · съ всѣкымь оуставомь · и съ ѿвѣты · в лѣ҃ · ѕ҃ · ѿ м҃є · енъдихто · е҃ · повелѣниемь прѣвысокааго ц҃рѣ нашего · бг҃омь избранънааго и бг҃омь вѣнъчѣнааго · ї҃ѡа, алеѯандра •

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР

ISBN 978-954-9787-59-7
ISBN 978-954-9787-72-6 (epub)
https://doi.org/10.59076/9787-2025-PIA